ISBN: 978-605-87836-3-8

II. ULUSLARARASI ORTADOĞU KONFERANSLARI

Ortadoğu' daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu

BİLDİRİ KİTABI

II. ULUSLARARASI ORTADOGU KONFERANSLARI

28-29 Nisan 2016

II. INTERNATIONAL MIDDLE EAST CONFERENCES

28-29 April 2016

مؤتمرات الشرق الأوسط الدولي

٢٨ / ٢٩ – أبريل – ٢٠١٦

II. International Middle East Conferences

Migration Issues in the Context of Conflicts in the Middle East

CONFERENCE PROCEEDINGS

Editors: H. Mustafa Paksoy, Kazım Sarıçoban, Elif Yildirimci, Özcan Özkan

Kilis - 2016
TURKEY

II. ULUSLARARASI ORTADOĞU KONFERANSLARI:

ORTADOĞU'DAKİ ÇATIŞMALAR BAĞLAMINDA GÖÇ SORUNU

Konferans Bildirileri

Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

79100, Kilis, TÜRKİYE
28-29 Nisan, 2016

II. INTERNATIONAL MIDDLE EAST CONFERENCES:

MIGRATION ISSUES IN THE CONTEXT OF CONFLICT IN THE MIDDLE EAST

Conference Proceedings

Kilis 7 Aralik University, Faculty of Economics and Administrative Sciences

79100, Kilis, TURKEY
April 28-29, 2016

Editörler/Editors

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY
Arş. Gör. Kazım SARIÇOBAN
Arş. Gör. Elif YİLDİRİMCİ
Arş. Gör. Özcan ÖZKAN

Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Basım Yeri
Kilis 7 Aralık Üniversitesi Matbaası, 79100, Kilis, TÜRKİYE

SPONSORLAR

KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
2007

CELAL BAYAR
ÜNİVERSİTESİ

T.C. KİLİS VALİLİĞİ
1995

KİLİS
BELEDİYESİ

İpekyolu Kalkınma Ajansı
Silkroad Development Agency

KİLİS TİCARET VE SANAYİ ODASI
1922
KİTSO

İŞKUR

İKTİSAT VE TOPLUM

efil yayınevi
Efilatun Basım Dağıtım Yayıncılık
Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.

AZİM
OTOMOTİV

hpn
GAYRİMENKUL & İNŞAAT

ŞENAY
SÜRÜCÜ KURSU

ONUR KURULU / HONORARY BOARD

Prof. Dr. İsmail GÜVENÇ - Kilis 7 Aralık Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ - Celal Bayar Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Türkay DERELİ - İskenderun Teknik Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Osman TÜRER - Kilis 7 Aralık Üniversitesi Rektör Yardmcısı

DÜZENLEME KURULU / ORGANISING COMMITTEE

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY (Başkan), Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa MİYNAT (Başkan Yardımcısı), Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin AKTAŞ - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. M. Doğan KARACOŞKUN, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Doç. Dr. Güven ŞEKER - Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Metin AKİS, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Doç. Dr. Sadettin PAKSOY, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Doç. Dr. Taner AKÇACI, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Doç. Dr. Halil ALDEMİR, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Doç. Dr. Ruhat YAŞAR, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mustafa CİNOĞLU, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Muammer BAYRAKTUTAR, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İsmail DÖNMEZ, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Halil ÖZŞAVLI, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ömer CİDE, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nurşat BİÇER, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hülya DERYA, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Selahattin EROL, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZÇALICI, Kilis 7 Aralık Üniversitesi

BİLİM KURULU / SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan ÇELİK - Konya Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Adrian BAEK - Leicester University - İngiltere
Prof. Dr. Aftab Kamal PASHA - Jawaharlal Nehru Üiversitesi - Hindistan
Prof. Dr. Ali ÇAĞLAR - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Bilal SAMBUR - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Birsen GÖKÇE - Sosyoloji Derneği
Prof. Dr. Cemil HASANLI - Bakü Devlet Üniversitesi - Azerbaycan
Prof. Dr. Ergun YILDIRIM - Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. James DRYLIE - University of Kean New Jersey
Prof. Dr. Mahmoud Al-Qaysi - Bağdat Üniversitesi - Irak
Prof. Dr. Maria Haberfield - City University of New York
Prof. Dr. Mazhar BAĞLI - Yıldırıum Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Pervez HARIS - De Montfort University - İngiltere
Prof. Dr. Ramazan ERDEM - Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Robert MCRIE - City University of New York
Prof. Dr. Salah Al-Jaberi - Bağdat Üniversitesi - Irak
Prof. Dr. Tawfeeq Al-Samarrai - Samarra Üniversitesi - Irak
Prof. Dr. Tahir AKGEMİCİ - Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Yaşar ERJEM - Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Zaza Tsurtsumia - Tiflis Devlet Üniversitesi - Gürcistan
Doç. Dr. Ahmet AK - Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Doç. Dr. Abdullah SOYSAL - Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Doç. Dr. Alper SÖZER - Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Mahmut ÇINAR - Gaziantep Ünversitesi
Doç. Dr. Mehmet KARA - Mustafa Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Oğuzhan Ömer DEMİR - Politika ve Stateji Global Kuruluşu
Doç. Dr. Ramazan AKBULUT - Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Sadettin PAKSOY - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Doç. Dr. Taner AKÇACI - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet ŞENTÜRK - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Assoc. Prof. Dr. Roumiana Preshlenova, Institute of Balkan Studies & Centre of Thracology, Bulgaristan
Assist. Dr. Tiar Ahcene - Skikda Üniversitesi, Cezayir
Yrd. Doç. Dr. Barış ALPASLAN - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Coşkun ÇILBANT, Celal Bayar Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Muazzez HARUNOĞULLARI - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cuma ERCAN - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Tahir ÖĞÜT - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hasan MEMİŞ - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hülya DERYA - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Selahattin EROL - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sumru BAKAN - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ahmet TUNÇ - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZÇALICI - Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Dr. Erkan PALA - Loughborough University

SEKRETERYA / SECRETARIAT

Arş. Gör. Özcan ÖZKAN - Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
Arş. Gör. Elif YİLDİRİMCİ, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
Arş. Gör. Kazım SARIÇOBAN, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
Arş. Gör. Orhan BALIKÇI, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
Arş. Gör. Ümit GEZİCİ - Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
Arş. Gör. Abdullah ALTUNCU - Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Arş. Gör. İbrahim CEYLAN, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
Arş. Gör. Seyit GÖKMEN, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
Arş. Gör. Tuğçe KAYAGİL, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
Arş. Gör. İlbey ÖZDEMİRCİ, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
Arş. Gör. Berna GÜNDÜZ, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
Arş. Gör. Nazlı ERSOY, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
Arş. Gör. Osman ÜLKER - Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Öğr. Gör. Mehmet ONUR, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Makaleler /Articles

Zorunlu Göçten Entegrasyona: Tecrübeler ve Medya Temsilleri
From Forced Migration to Integration: Refugee Experiences and Media Representations

İbrahim EFE & Alaaddin F. PAKSOY & Sait SÖYLEMEZ & Mohammad AJGHIF **1**

Araf'ta Kalan Yaşamlarda Yoksulluk Analizi: Suriyeli Sığınmacılar
Poverty Analysis of Remaining Lifes in Purgatory: Syrian Asylum Seekers

Seyhan TAŞ & Gülferah BOZKAYA **13**

From Forced Migration to Integration: Refugee Experiences and Media Representations
Syrian Refugees Residing in Jordan

Sadettin PAKSOY & Duaa İsmail Yacub AL-SAIFI **23**

Göç Olgusunun Ulusal Güvenlik Üzerine Etkileri
The Effects of Migration Fact on National Security

Murat DOĞAN **36**

Sosyal Uyumu Sağlamak için Suriyelilerin Eğitiminin Önemi
Education of Syrians Considering a Key for the Social Cohesion

Tuba DUMAN **46**

Suriyeli Kadınların Türkiye'ye Göç ile Aile İçindeki ve Toplumdaki Konum Değişimi
Change of the Status of Syrian Women As A Result of Migration to Turkey

Sevgi KURTULMUŞ & Emel TOPÇU **55**

Suriye Mülteci Krizi ve AB-Türkiye İlişkileri Açısından Düşündürdükleri
Syrian Refugees Crisis and What It Suggests with Regards to the EU-Turkey Relations

Vahap Atilla OĞUŞGİL **63**

Rusya'nın Suriye Politikalarının Nedenleri
The Reasons of Syria Policies of Russia

Halil ERDEMİR & Elif Sümeyra ERDEMİR **76**

Göçün Sağlık Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği
The Effects on Health of Migration: The Case of Turkey

Uğur DOĞAN & Emre ATAY **85**

Küreselleşen Dünyada Göç Sorunları ve Türkiye'nin Bölgesel Rolü
Migration Issues in the Globalizing World and Turkey's Regional Role

M. Burhanettin COŞKUN & Tuğba YOLCU **93**

Avrupa Göçmen Krizinin Uluslararası Ekonomi Politiği
International Political Economy of Europe's Refugee Crisis
Özgür KANBİR **102**

İslâm Hukukundaki Himaye Geleneği Muvacehesinde Mültecilik Sistemi
The Refugee System in Comparison Political Asylum Tradition in Islamic Law
Hüseyin BAYSA **116**

Suriye'den Göç Eden Öğrencilerin Sosyo-Kültürel Sorunları ve Çözüm Önerileri
Socio- Cultural Problems of Students Migrating From Syria and Offers of Solution
Emine İKİKAT TÜMER **124**

Yetim Evleri
Orphan Homes
M. Ruhat YAŞAR & Zeynel AMAÇ **130**

Türkiye'de İç Göçün İllerin İhracat, İstihdam ve Vergi Gelirleri ile İlişkisi: 7 Bölgeden 7 İlin İncelenmesi
Internal Migration in Turkey to Relationship with Provinces' Export, Employment and Tax Revenues: 7 Province From 7 Region
Cebrail TELEK & Cuma ERCAN & Ahmet ŞİT **143**

Türkiye'deki Suriyeli Kadın Sığınmacıların İş Piyasasındaki Çalışma Koşullarına Sosyolojik Bir Bakış: Şanlıurfa Örneği
A Sociological Perspective on Working Conditions of Syrian Female Refugees in Turkey: Sanliurfa Case
Mahmut KAYA & Ebru H. Orhan DEMİRAĞ **155**

Troialı Hecuba'den Palmyralı Zenobıa'ya Savaş ve Göç
War and Migration From Trojan Hecuba to Palmyrene Zenobia
Hatice PALAZ ERDEMİR **172**

هجرة الأدمغة من البلاد العربية
Brain Drain From Arab Countries
Mustafa SATOUF & Mehmet KÖTEN **186**

Suriyeli Göçmenlere Yönelik Entegrasyon Politikaları ve Sosyal Uyum
Integration Policies for Immigrants Syrian and Social Adaptataion
Tuğba YOLCU & M. Fatih Bilal ALODALI & M. Burhanettin COŞKUN **192**

Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Üniversite Eğitim Hizmetlerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Kilis İli Örneği
Investigation of Views Regarding Foreign Students of University Education Services: The Case of Kilis
Y. POLAT & E. KILINÇ & M. ÖZTÜRK & N. İPEKÇİ & G. YURDAGÜL & M. 203

Kriz Yönetimi Açısından Hz. Muhammed ve Göç Sorunu
The Prophet Mohammed and Immigration Issue in Terms of Crisis Management
Muammer BAYRAKTUTAR 216

Yesrib'e Göç'ten Türkiye'ye Göç'e Sosyolojik ve Teolojik Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme
From Migration to Yathrib to Migration to Turkey – A Review on Sociological and Theological Results of Migration
Mahmut ÇINAR 232

Sığınmacıların Türkiye'de Yaşadıkları Kente Uyum Süreci Üzerine Bir Alan Araştırması: Şanlıurfa Örneği
A Field Research About Adaptation Period of Asylum Seekers in Turkey: Example of Sanliurfa
Gülben ÇELİK & Uğur YILDIRIM 238

Adaletnamelerde Göç Sorunu
Immigration Problem at Adaletnames
M. Fatih Bilal ALODALI 259

Suriyeliler ve Sığınmacı Yönetimi: Kahramanmaraş İli Örneği
Syrians and Refugee Management: Case of Kahramanmaras
Ahmet Hamdi AYDIN & Sadegül ÖZCAN 267

Kur'ânî Referansların Suriyeli Mültecilere Yardım Konusundaki Rolü
The Role of Quranic References on the Charities for Syrian Refugees
Halil ALDEMİR 277

Osmanlı Dönemi Boyunca Kilis Sancağı ve Çevresinde Konargöçer Grupların Nüfusları, Yerleşimleri ve İdari Yapıları
Nomads Groups Around Kilis Sub Province and its Surroundings During Ottoman Term, Their Localisation and Administrative Bodies
Metin AKİS 285

Suriyeli Sığınmacılarla Sağlık Sektöründe Yaşanan İletişim Sorunları Üzerinde Bir Araştırma: Kilis İli Örneği
A Research on Syrian Refugees About Their Communication Problems in Health Sector: A Case of Kilis
Şehadet BULUT & Tuğçe KAYAGİL & Nuran KARPUZ 295

Kilis Halkı ve Kilis'te Yaşayan Suriyelilerin Demokrasi Algısı
Democracy Perception of Kilis Public and Syrians Living in Kilis

Ali Fuat GÖKÇE & İlbey C. N. ÖZDEMİRCİ **314**

Suriye'deki İç Savaştan Kaynaklanan Coğrafi İşgücü Hareketliliğinin Etkileri
The Influences of Geographic Mobility Caused by Civil War in Syria

Rıza DEMİR **334**

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Suriyeli Sığınmacılarla Arapça İletişim Kurma Beceri ve Problemleri: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Örneği

The Communicational Abilities and Problems of Arabic Experienced by the Students of Faculty of Theology with the Syrian Refugees: Kilis 7 Aralik University, A Case Study

Mustafa İsmail DÖNMEZ **346**

Savaş Nedenıyle Türkiye'ye Göç Eden Ailesini Yitirmiş Suriyeli Çocukların Sağlık Durumları
Lost Their Families Syrian Children Have Health Status of the War due to Immigrant in Turkey

Melike YAVAŞ ÇELİK & Duygu YILDIRIM **366**

Türkiye'nin Dış Yardımlarının Ekonomi Politiği: Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi
Political Economy of Turkish Foreign Aid in the Era of Justice and Development Party

Mehmet DİKKAYA & Erşan SEVER **371**

Göç Politikaları ve Sağlık Harcamaları: Kilis İli Örneği
Immigration Policy and Health Expenditure: A Case of Kilis

Taner AKÇACI & Şehadet BULUT **387**

Göçmenlerin Almış Oldukları Hizmetlerden Memnuniyet Düzeyleri: Bir Alan Çalışması
Migrants' Satisfaction Levels of Received Service: A Case Study

İsmail BAKAN & Burcu ERŞAHAN & Tuğba BÜYÜKBEŞE & Buket SEZER **409**

Göçmenlerin Sosyal Yaşamlarına İlişkin Algıları: Bir Alan Çalışması
Immigrants' Perceptions Regarding Social Life: A Case Study

İsmail BAKAN & Tuğba BÜYÜKBEŞE & Burcu ERŞAHAN & Buket SEZER **417**

Suriyeli Göçmenlerin Şanlıurfa'da İstihdama Etkisi Üzerine Bir Analiz
An Analysis on the Syrian Immigrant Effect of Employment in Sanliurfa

Nihat GÜLTEKİN & Murat DEMİR **425**

Suriyeli Sığınmacılar Konusunda Türkiye'nin Sağlık Hizmetleri Yönetimindeki Etkinliğinin Değerlendirilmesi
Assessment of the Effectiveness of Health Care Management About Syrian Asylum Seekers in Turkey

Abdullah SOYSAL & Fedayi YAĞAR **441**

Yerel Yönetimlerin Sığınmacılara Sunduğu Hizmetlerin Yerelde Algılama Biçimi: Kilis Belediyesi Örneği
Perception of the Services It Offers to Asylum Seekers in the Local of Local Government: Municipal Kilis Example

Ahmet TUNÇ **453**

Suriyeli Sığınmacıların Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF Öğrencileri Örneği
A Research on Socio-Economic Perceptions Caused of Syrian Refugees: The Sample of Kilis 7 Aralik University Faculty of Economics and Administrative Sciences Students

Hasan MEMİŞ **463**

Suriye Savaşı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri: Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Dış Ticaretine Yansıması
Syrian Civil War and Its Effects on Turkish Economy: Reclecting on South Anatolian Area's Foreign Trade

İbrahim ARSLAN & Mehmet Ali KOÇAKOĞLU & Erdal ALANCIOĞLU **475**

Suriyeli Sığınmacıların Adana İli Seyhan İlçesinde Toplumsal, Ekonomik ve Güvenlik Etkilerinin Analizi
Impacts of Syrian Refugees on Social, Economic and Security of the Community in Seyhan District of Adana

Emine İKİKAT TÜMER & Cuma AKBAY & Melis AYDINOĞLU **483**

Ortadoğu'da Göçü Tetikleyen Savaşların Nedeni Olarak Din
Religion as A Cause of War Triggering the Flows of Migration in the Middle East

Ömer CİDE **489**

Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Muhasebe Eğitimindeki Algı ve Beklentilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma
A Survey for Determining the Perceptions and Expectations in Accounting Training of Foreign Students in the Kilis 7 Aralik University

Cuma ERCAN & İsmail KUTLAR **496**

Yabancı Uyruklu Üniversite Öğrencilerinin Sağlık Hizmetlerinden Yararlanabilme ve Memnuniyet Düzeylerinin Belirlenmesi: Kilis İli Örneği
Determination of Satisfaction Level and Chance of Benefit From Health Services of Foreign University Students: The Case of Kilis

Y. POLAT & M. ÖZTÜRK & N. İPEKÇİ & T. DEMİROĞLU & G. YURDAGÜL… **503**

Yahudi Geleneği Bağlamında Sürgün
Exile in the Context of Jewish Tradition

Sami KILIÇ & Abdullah ALTUNCU **516**

International Migration and Security
Uluslararası Göç ve Güvenlik

İlker PUSLU **525**

İç Göçlerin Bölgesel Kalkınma Açısından Rolü ve Önemi
The Role and Importance of Internal Migration in Terms of Regional Development

Ahmet ŞİT & Mustafa ŞİT **530**

Ekonomik Boyutları ile Göçler
Migration with Economic Dimensions

Mehmet ŞENTÜRK & Zeynep KÖSE **538**

Ortadoğu'da Yaşanan Jeopolitik Risklerin Türkiye-Ortadoğu Ticaretine Etkisi
The Effects of Jeopolitic Risks Lived in the Middle East on Turkey-Middle East Trade

Mehmet ŞENTÜRK & Ümit GEZİCİ & Abdullah KAHRAMAN **549**

Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'de İstihdama Etkileri Ve Girişimcilik Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi
The Effects of Syrian Immigrants on Employment in Turkey and an Evaluation of Their Entrepreneurship Activities

Mehmet MARANGOZ & Nedret ERBOY **555**

Ortadoğu'daki Çatışmaların Eskiçağ Tarihindeki Kökeni
Origin of the Conflicts in Middle East in Ancient History

Cemil BÜLBÜL **566**

İç Savaş Nedeniyle Türkiye'ye Göç Eden Suriyeli Sığınmacılara Çalışma İzni Verilmesine Meslek Odalarının Bakışı: Gaziantep İli Örneği
The Perspective of Professional Chambers Regarding Work Permit For Syrian Refugees Who Suffered From The Civil War: A Case of Gaziantep Province

Sadettin PAKSOY & Özcan ÖZKAN **573**

أثر التحويلات المالية على النمو الاقتصادي في دول اتحاد المغرب العربي
The Impact of Remittances on Economic Growth in the Arab Maghreb Union Countries

Ahcene TIAR **581**

Osmanlı Döneminde Sanayi Mekteplerinin Kimsesiz ve Yetim Çocukların Korunmasına Yönelik İşlevleri
Functions of Ottoman Industrial Schools in the Protection of Orphans and Abandoned Children

Mehmet Ali YILDIRIM **588**

Osmanlı Devleti'nin Aşiretleri İskân Politikası ve Bir İskân Bölgesi Olarak Halep ve Rakka (XVIII. Yüzyılda)
Policy of Tribal Settlement of Ottoman State and Raqqah and Aleppo As A Settlement (In XVIII Century)
Serhat KUZUCU **598**

Yabancı Uyruklu Göçmenler-Sığınmacılar ve Ziyaretçiler İçin Kamu ve Özel Hastanelerde Verilen Hizmetlerin Faturalanması ve Muhasebe Kayıtları-Yalova Örneği
Invoicing and Accounting Records of Provided Services in the Public and Private Hospital for Foreign Immigrants, Refugees and Visitors- Yalova Case
Ferhat SAYIM **608**

Türk Kamu Yönetiminde Göçün Yönetilme Süreci
Migration Administration in Turkey
Ahmet TUNÇ **621**

Sözlü Sunum Bildiri Özetleri **635**

Poster Sunum Özetleri **650**

Kitap için Seçilmiş Bildiri Özetleri **665**

Bildiri kitabında yer alan yazılar kaynak gösterilmeksizin kısmen ya da tamamen iktibas edilemez. Yayınlanan çalışmaların bilim ve dil sorumluluğu tamamen yazarlarına aittir.

Bu kitabın tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izin almaksızın hiçbir iletişim ve kopyalama sistemi kullanılarak yeniden kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve satılamaz.

The articles cannot be cited partly or entirely without showing resources. The responsibility about scientific and grammatical issues is completely belong to authors.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system without prior written permission.

ZORUNLU GÖÇTEN ENTEGRASYONA: TECRÜBELER VE MEDYA TEMSİLLERİ

***

FROM FORCED MIGRATION TO INTEGRATION: REFUGEE EXPERIENCES AND MEDIA REPRESENTATIONS

Yrd. Doç. Dr. İbrahim EFE
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
ibrahimefe@kilis.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Alaaddin F. PAKSOY
Anadolu Üniversitesi
afpaksoy@anadolu.edu.tr

Arş. Gör. Sait SÖYLEMEZ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
saitsoylemez@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. Mohammad AJGHIF
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
mohammadajghif@kilis.edu.tr

Öz

Yerlerinden edilmelerinin sonucu olarak, mülteciler, sığınmacılar ve göçmenler karmaşık ve zorlu bir yeniden kimlik ifadesi sürecine girerler. Artık bu kimlikler sadece içsel duygulardan, inançlardan, etnik ve kültürel geleneklerden değil, ev sahibi ülkenin yerleştirme uygulamaları ve politikaları, ev sahibi ülke medyasının, sivil toplum örgütlerinin ve vatandaşlarının tutum ve davranışları gibi dışsal faktörlerden de etkilenmektedir. Bu çalışmanın konusu, ülkelerinde yaşanan savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların kimliklerini yeniden formüle etme biçimleri ve medyanın bu yeniden kimlik ifadesi sürecindeki muhtemel etkisinin incelenmesidir. Çalışmada kartopu yöntemi ile Kilis'te yaşayan Suriyeli sığınmacılardan oluşturulan örneklem grubu ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirildi. Mülakatlar sonucunda, sığınmacı kimliğinin oluşum süreci, katılımcılar açısından bir ülkenin vatandaşlığından sığınmacılığa geçişin ne/nasıl önem arz ettiği, sığınmacılar olarak ev sahibi toplumdaki yeni görevlerine nasıl cevap verdikleri ve "sığınmacı", "mülteci" ve "göçmen" gibi etiketlerin kimlik oluşumlarında ne tür etkileri olduğu gibi sorulara cevap arandı. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Suriyeli sığınmacılarla ilgili ev sahibi ülke söylemlerinin bu yeni kimlik oluşumundaki etkisini belirlemek için konuyla ilgili gazete haberleri incelendi. Suriyeli sığınmacıların yeni kimliklerini ifade etme sürecinde bir takım içsel etkenlerin yanı sıra dış etkenlerin de belirleyici olduğu tespit edildi. Özetle bu tebliğde sığınmacı kimliğinin oluşum süreci ve gazetelerin sığınmacılarla ilgili başlıca yaklaşımları ve bunların ürettikleri söylemlerin sonuçları tartışılacaktır

Anahtar Kelimeler: *Sığınmacılar, mülteciler, zorunlu göç, kimlik, Suriye, Türkiye, Kilis.*

Abstract

As displaced peoople, refugees undergo a complicated and difficult process of identity formation. Their new identities as refugees are not only affected by intrinsic values and feelings, ethnical and cultural bonds, but also by the resettlement policies and applications of the host country as well as by attitudes of the media, NGOs and members of the host society. The aim of this research, then, is to gain an insignt into the process through which Syrian refugees reformulate their new identities as refugees, and account for the effects of media on this identity (re)formation process. In the study, semi-structured interviews were used for data collection. The participants were selected via snowballing from a sample population of Syrian refugees living in Kilis. In the interviews we tried to answer how identities are reformed, what it means to be refugee, how do refugees respond to their new roles as refugees in the host country and how such labels are perceived by refugees. In the second part of the study, we tried to elaborate on the role of media in terms of its impact on the refugee identiy through newspaper analyses. The results reveal that the process of reformulating a new refugee identity incorporates intrincis as well as external factors. In this presentation we will summarize some of these external factors as well as sharing some of the results of our news analyses regarding media representations and discourses of refugees.

Keywords*: Refugees, asylum seekers, forced migration, identity, Syria, Turkey, Kilis.*

1. GİRİŞ

Bu çalışmada ülkelerinde yaşanan iç savaş sonrasında Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Suriyeli sığınmacıların bu yeni durum karşısında ne tür bir kimlik (yeniden) inşa ettiklerini ve bu inşa sürecinde yer alan etkenleri anlamaya çalışacağız. Bunu yapabilmek için Kilis'te ikamet eden sığınmacılarla yaptığımız mülakatları ve Suriyeli sığınmacıların Türk basınında temsil ediliş biçimlerini inceleyeceğiz.

Ancak başlamadan önce, Edward Said'in (2002) konuyla ilgili kavramlar üzerinde yapmış olduğu tasniften hareketle 'mülteci' ve 'sığınmacı' kelimelerinin anlamları üzerinde bir açıklama yapmak faydalı olacaktır. Kelimelerin yansıttıkları süreç ve fail ilişkileri açısından baktığımızda, bir yerden bir yere göç eden anlamına gelen göçmen ve hicret eden muhacir kelimelerindeki aktif failliğin yerini, sığınmacı ve mülteci kelimelerinde sığınmanın ve iltica etmenin çağrıştırdığı daha pasif bir faillik almaktadır. Yani sığınmacı ve mülteci dediğimizde tanımladığımız özne kendisine iltica edilen ya da sığınılan faile nispetle anlaşılan bir özne olarak anlaşılmaktadır. Bu kavramsal tasavvurun sonuç olarak ilgili sosyal grupla alakalı anlayışlarımızı belirlediğini tespit etmemiz gerekmektedir. Bu tek başına olumsuz temsillerin kaynağını teşkil eder diyemesek de özellikle sığınmacıların mağdur kitleler olarak temsilinde önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra mülteci sorunu uzun yıllar özellikle iki dünya savaşında ve ardından hukuki ve siyasi bir sorun olarak ele alınmış ve yapılan çalışmalar bu sorunun operasyonal olarak çözümüne odaklanmıştır. Tanım sorununun çözümüne dair bazı çabalar bu dönemde yer alsa da (bknz. Roujeck 1939; Stoessinger, 1956) kavramsallaştırmaya yönelik ciddi çabalar 1970'li yıllarda başlamıştır (bknz. Kunz, 1973). Bu anlamda ciddi bir katkı sağlayan Kunz, temel olarak sığınmacıları, gönüllü göçmenlerden ayırarak, sığınmacılar arasında tahmin edilebilir sığınmacı hareketleri (anticipatory refugee movements) ve akut sığınmacı hareketleri (acute refugee movements) diye bir ayrıma gitmiştir (a.g.e.). Bunun dışında günümüze kadar yapılan çalışmalar bu temel ayrımı geliştirmenin uzağında kalmış, sorunun operasyonal çözümü üzerine odaklanan raporlar ve sorunu tanımlayarak çözümüne katkıda bulunmaya çalışan medya, sosyoloji ve antropoloji çalışmaları ile sınırlı kalmıştır. Mevcut çalışma bu kavramsal eksikliğe, sığınmacı kimliğinin, sığınmacıların kendi anlatılarından ve medyanın ilgili temsillerinden ve bunların etkileşiminden yola çıkılarak incelenmesiyle bir katkıda bulunmaya çalışacaktır.

2. TÜRKİYE'DE SIĞINMACILIK VE MÜLTECİLİK

Türkiye Cenevre Sözleşmesi'nin (UNHCR, 1951) bir tarafı olarak "mülteci" kavramını aynı şekilde kabul etmiştir. Diğer yandan Ek Protokoldeki (1967) coğrafi kısıtlamayı, "sözleşmeden kaynaklanan bir hak" olmasına istinaden muhafaza etmektedir. 2013 yılında Meclis'te kabul edilen ve 2014 yılında yürürlüğe giren (6458 sayılı) 'Yabancılar ve Uluslararası Koruma' kanunu (Türkiye'nin ilk iltica yasası) ile yabancılara ilişkin vize alma zorunluluğu, ikamet izni, vatansızların ve mültecilerin hukuki durumu, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün teşkilat yapısı gibi konular düzenlenmiş ve yabancılar hukuku mevzuatı tek yasada toplanmıştır (Arap ve Çerçi, 2014). Ancak coğrafi kısıtlama kaldırılmamıştır. Bu kısıtlamanın muhafaza edilmesi "sığınmacı" kavramının da farklı yorumlanmasına neden olmaktadır. Uluslararası literatürde sığınmacılık mültecilikten önceki kategoriye işaret etmekte; bir diğer ifadeyle sığınmacı, aday mülteci konumunda bulunmaktadır. Mülteci olma şartlarını taşıyıp taşımadığının belirlenmesi sırasında geçen sürede kişiye sığınmacı statüsü verilir ve ülkeden ülkeye değişmesine rağmen mültecilerle aşağı yukarı aynı haklara sahip olurlar (Başak, 2011). Türkiye ise sığınmacı tanımlamasını şöyle yapmaktadır:

"ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı" (Resmi Gazete, 2006).

Görüldüğü gibi Türkiye sığınmacı olma konusunda herhangi bir zaman ya da coğrafi kısıtlama uygulamamaktadır. Fakat Türkiye'de mültecilik statüsü sadece Avrupa kökenlilere verildiği için Avrupa dışından gelenlerin alabileceği en yüksek statü "sığınmacı" statüsüdür. Bu nedenlerden dolayı yaygın

kullanımların aksine ülkelerindeki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeliler hukuki anlamda ancak "sığınmacı" statüsüne erişebilmekte ya da "kaçak göçmen" olabilmektedir.

Suriye'den gelen sığınmacılara ilk olarak işin insani boyutunu esas alan bir yaklaşım sergilenmiş ve sığınmacılar 'misafir' olarak tanımlanmıştır. Ancak herhangi bir hukuki karşılığı bulunmaya 'misafir' ifadesinin ülkeye sığınanlara karşı çeşitli keyfi uygulamalara yol açma riski taşıyor oluşu nedeniyle Ekim 2011 itibariyle İçişleri Bakanlığı'nın 1994 Yönetmeliği'nin 10. Maddesi uyarınca Suriyeli sığınmacılar *'geçici koruma'* statüsüne alınmıştır. Bu müphem kavramın yerel olarak yasal zemini ise yukarıda bahsedilen 6458 sayılı kanun ile daha sonra sağlanmıştır. Uluslararası dayanağı ise AB Konseyi'nin, Yugoslavya'dan AB'ye yapılan yoğun göçle başa çıkmak için kullandığı, 2001 yılındaki yönergesiyle alakalıdır (AB Konseyi 2001). Ayrıca 30 Mart 2012 tarihinde 62 sayılı *"Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyeti'nde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge"*nin kabulü ile söz konusu geçici koruma altına alma durumuna netlik kazandırılmıştır (ORSAM, 2014, s.11). Hukuki olarak "mülteci" olamamalarına ve resmi söylemde "misafir" olarak tanımlanmalarına rağmen Suriyeli sığınmacılar için haber söylemlerinde en sık olarak "mülteci" ve "sığınmacı" kelimelerinin bulunduğu ve bunların birbirlerinin yerine ve eş anlamlı olarak kullanıldıkları görülmektedir (Efe, 2015). Bu hukuki ve kullanımla ilgili açıklamayı dikkate alarak, mevcut çalışmada, ülkelerindeki savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan Suriye vatandaşları için "sığınmacı" kavramını kullanacağız.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada incelenen mülakatlar kartopu yöntemi ile elde edilmiştir. Tek bir katılımcı ile başlayan kartopu yönteminde katılımcılarla karşılıklı ilişki kurmak önemli bir rol oynamaktadır (Flick, 2009, s.109). Mülakat yapılan bir katılımcı yoluyla tavsiye edilen diğer katılımcılara ulaşılan bu yöntemin güçlü yönü, karşılıklı güven yoluyla ulaşılan yeni katılımcılarda güven oluşturulmasıdır (Gusterson, 2008, s.98). Bu şekilde mevcut çalışma için Kilis'te ikamet eden 13 Suriyeli sığınmacının dahil edildiği bir örneklem nüfusu belirlendi. Daha sonra bu örnekleme yarı yapılandırılmış mülakatlar uygulandı. Katılımcılara 12 soru yöneltildi. Yöneltilen sorular, katılımcıların önceki hayatlarını, Türkiye'deki hayatlarını ve ev sahibi toplumun ve medyanın sığınmacılara karşı tutumlarını ilgilendiren üç ana gruba ayrılabilir. Mülakatlar katılımcıların istekleri dikkate alınarak Türkçe ya da Arapça olarak araştırmacıların kendileri tarafından yapıldı. Katılımcıların hepsi iç savaştan sonra Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan kişilerden oluşmaktadır. Sadece bir katılımcı iç savaştan önce Türkiye'de öğrenci olarak yaşadığını ancak savaştan sonra kesin olarak Türkiye'ye yerleşme kararı aldığını ifade etti. Katılımcıların 10'u erkek, 3'ü de kadın katılımcılardan oluşurken, tüm grubun yaşları 21 ile 53 arasında değişmektedir. Bu nedenle örneklemimizin çeşitli sosyal arka planlara sahip kişilerden oluşmakta ve bu çeşitlilik vaka çalışmamızın zenginliğine katkıda bulunmaktadır. Mülakatlar tüm katılımcıların rızası alındıktan ve her türlü kişisel bilgilerin anonim tutulacağı katılımcılara bildirildikten sonra yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, medya analizi için kullanılan haberler 115K268 no'lu Tübitak projesinde elde edilen verilerden derlenmiştir. Proje ulusal basında sığınmacı temsillerini incelemektedir. Bu anlamda 2014 yılında konuyla ilgili olarak 5 ulusal gazeteden (Hürriyet, Sabah, Zaman, Sözcü ve Posta) elde edilen haberler haber derlemine dâhil edilmiştir.

3.1. Mülakatlar

Kimlik insan hayatının sürekli değişen bir yönü olarak düşünülebilir. Bireysel ya da kolektif olarak sahip olduğumuz kimlikler pek çok etkene dayanır. Bu nedenle Kuus kimliğin dinamik yapısına vurgu yapan şu tanımı önermektedir: "tartışmalı unsurların amalgamı" (2007, s. 91). Aynı şekilde kimlik oluşumu bireyi diğerlerinden ayıran ya da onlarla birleştiren etkenlere dayanmaktadır (Mutanen, 2010).

Bu çalışma kapsamında yaptığımız mülakatlarda katılımcıların kimliklerini yeniden inşa etme süreçlerini, bir ülkenin vatandaşlığından mülteciliğe geçişin onlar için önemli olup olmadığını ya da ne kadar önemli olduğunu, kendilerini nasıl tanımladıklarını, "mülteci" ve "sığınmacı" kavramlarının ne hissettirdiğini, devletin, Türk toplumunun ve medyanın kendileri ile ilgili tutumlarını nasıl bulduklarını ve ayrımcı tutumlarla karşılaşıp karşılaşmadıklarını ve bunların kendilerini nasıl etkilediğini cevaplayarak incelemeye çalıştık. Elde ettiğimiz sonuçlar aşağıda tematik olarak sunulmaktadır.

3.1.1. Dindarlık

Katılımcılarımızın hepsi "Dindar mısınız?" sorusuna olumlu cevap verdi. Ancak dindar olmalarının Türkiye'ye gelişlerinde bir etkisi olup olmadığı sorusuna % 60'ı (n=13) "evet" derken % 40'ı da "hayır" dedi. "Hayır" diyen katılımcılardan bir tanesi bunun gerekçesini şu şekilde açıklamaktadır.

Ayrıca güvenlik gerekçeleri nedeniyle burası daha iyi. Eski rejim döneminde kesinlikle güvende hissedemiyordum abim hapisteydi ailem sürekli baskı altındaydı…

Aslında, dindar olmanın Türkiye'ye gelişte bir etkisinin olmadığı cevabı bu örnek dikkate alınırsa, dindarlığın tek başına yeterli neden olmadığı ya da daha önemli (güvenlik gibi) nedenlerin olduğu anlamında anlaşılabilir. Bu çıkarım katılımcıların hepsinin savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmaları durumuyla da desteklenebilir. Ayrıca, dindarlığın Türkiye'ye gelişten ziyade Türkiye'de kalmaya devam etmede, özellikle Avrupa'yla kıyasla, önemli bir unsur olması aşağıdaki alıntıdan anlaşılabilir.

Avrupa'ya da gidebilirdim ama dini gerekçelerden ötürü Türkiye'de kalmayı tercih ediyorum. En azından ezan sesini duyabiliyorum.

Etnik Aidiyet

Katılımcılarımızın büyük çoğunluğu, yani 10'u hangi etnik gruba ait olduğu ile ilgili soruyu cevaplarken, 3 katılımcı bu soruya cevap vermek istemediğini ifade etti. Etnik aidiyet belirtmek istemeyen katılımcılardan biri bu soruya "Elhamdulillah müslümanız" diyerek, üst kimlik anlamında Müslümanlığın etnik kimliklerden üstün olduğunu ifade etti. Etnik aidiyet belirten katılımcılar arasında Arap (% 70, n=10), Türkmen (% 20) ve Kürt (% 10) olduğunu söyleyenler bulunmaktadır. Etnik aidiyetin, Türkiye'deki yeni hayat açısından kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı bir etken olup olmadığı saptanamamıştır ancak bunu belirlemek için daha kapsamlı nicel ve nitel çalışmalara gerek vardır. Burada bahsetmek istediğimiz önemli bir husus, Türkmen olmanın Türkiye'ye entegrasyon açısından kolaylaştırıcı bir etken olabileceği ilk olarak akla gelse de bir katılımcının ifadeleri bunun tersini göstermektedir.

Bazen toplum bizi kabullenmiyor. İki taraftan hem Araplardan hem Türklerden bunu görüyoruz.

Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı üzere, etnik aidiyetin sadece ev sahibi toplum açısından değil, sığınmacı toplumu açısından da ayrıştırıcı bir rol oynayabileceği görülmektedir. Ancak bu noktada etnik aidiyet açısından dil bilmenin önemi üzerinde durmak gerekir. Ev sahibi topluma yakınlaşmayı kolaylaştıran bu unsurun dışlayıcı değil kapsayıcı bir etken olduğu düşünülmektedir:

Türkçe konuştuğumuzda iyilikle karşılanıyoruz bazen Arapça konuşanlar aynı muameleyi görmüyor.

Ev sahibi toplumun dilini konuşmanın sağladığı avantaj yukarıdaki alıntıda açıkça görülmektedir. Bu anlamda toplumsal uyum açısından etnik kimlikten ziyade dil yeteneğinin daha belirleyici olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Suriyelilik & Türkiyelilik

Katılımcılara sorduğumuz diğer bir soru grubu katılımcıların kendilerini ne kadar Suriye'ye ve Türkiye'ye ait hissettikleri ile alakalıydı. Özellikle Suriye'ye ait olma ile ilgili soruya verilen cevaplarda nostalji önemli bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır.

…evet özlüyorum çünkü hayat sistemim değişti Suriye'de aile olarak hepimiz aynı yerde yaşıyorduk.

Suriye'deki eski hayata duyulan özlemin yapısal olandan çok bireysel unsurlarla, yukarıdaki alıntıda da ifade edildiği gibi, aile bireylerinden ayrı kalma, eski arkadaşlarını ve sosyal çevresini kaybetme gibi unsurlarla daha alakalı olduğu görülebilir. Bunun açık bir ifadesi aşağıdaki alıntıda görülmektedir.

Suriye'deki hayatımı özlüyorum ama o kadar çok değil. Çünkü Türkiye'de kendimi bazı alanlarda geliştirme fırsatı buldum bu fırsatı Suriye'de bulamazdım. Özlemim genelde duygusal sebeplerden kaynaklanıyor.

Bu anlamda Türkiye'de sığınmacılara sunulan eğitim ve iş gibi imkânların sığınmacıların içine düştükleri yalnızlık hissinden kurtulmaları için önemli çıkış yolları sağladığı aşikârdır.

Toplumsal Tutumlar, Medyanın Etkisi ve Devlet Politikaları

Katılımcıların Türkiye'de ayrımcı tutumlara maruz kalıp kalmadıkları ile ilgili soruya genellikle hayır cevabı verilmesine rağmen, neredeyse tüm katılımcılar bir akrabasının ya da tanıdığının ayrımcı tutum ya da davranışa maruz kaldığı bir durumla ilgili tecrübesi olduğu görülmektedir.

...ben herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadım ama ailemden bazı kişiler örneğin abim maruz kaldı. Ve haksızlığa uğradı. Olay büyüdü ama zararlı çıkan biz olduk.

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, katılımcının birinci dereceden bir yakınının maruz kaldığı ayrımcı tutumun sonucunun, "zararlı çıkan **biz** olduk" ifadesindeki çoğul zamirden de anlaşılacağı üzere tüm aileyi etkilemektedir. Yine benzer bir anlatıda başka bir katılımcının arkadaşlarının maruz kaldığı bireysel saldırıları kanıksadığı ve bu durumu normalleştirdiği görülmektedir.

Cadde'de yürürken laf atıyorlardı çok vardı ama şimdi belki de ben alıştım hissetmiyorum şahsi olarak görmedim ama bizim arkadaşlarımız maruz kalmış ama ben çok az şahit oldum.

Bu normalleştirme sürecinde özellikle sığınmacıların kendileri ile ilgili görüşleri, yani iyi sığınmacı/kötü sığınmacı ayrımı önemli bir rol oynamaktadır.

Türklerin hakkımızda kötü düşüncelere sahip olmalarında en büyük suçlu biziz. Bize yapılan yardımları ve kolaylıkları istismar edip fırsatları para kazanma yollarına çevirdik. Sınırdaki geçişlerde yapılan kolaylıklar bu şekilde istismar edildi. Burada ev kiralayıp ev eşyalarına zara veriyordu dolayısıyla ev sahipleri bizden nefret ederler.

Tutumlarla ilgili olarak katılımcılara sorduğumuz diğer bir soruda medyanın sığınmacılarla ilgili yaklaşımı ve toplumsal tutumlar arasındaki ilişkiyi incelemeye çalıştık. Katılımcıların verdikleri cevaplardan çıkan genel sonuca göre medyanın konuyla ilgili yetersiz ya da olumsuz temsilleri ev sahibi toplumun sığınmacılarla ilgili tutumlarını etkilemektedir.

Bazen Türk kanallarını izliyorum, Türk medyası Suriye'deki durumu net ve olduğu gibi anlatmıyor, bunları net bir şekilde anlatılırsa Türk halkı bizi daha anlayışlı bir şekilde karşılayabilirler. Suriye'de bir bomba düştüğünde insanlar ölüyor fakat bu medyada gerçek bir şekilde aktarılmıyor.

Meseleye devletin sığınmacılarla ilgili politikaları açısından baktığımızda, olumlu ve olumsuz görüşler bir arada yer almaktadır. Devletin özellikle Suriye rejimine karşı duruşu ve sığınmacılara sağlık, eğitim ve iş alanlarında sağladığı imkânların katılımcılar açısından önemli ve olumlu olduğu tespit edildi. Ancak özellikle kamplarda kalan sığınmacılar açısından ikamet izni ve seyahat üzerindeki kısıtlamaların katılımcıları olumsuz etkilediği de görüldü. Aşağıdaki alıntıda devletin politikaları ile ilgili bu olumsuzluk "sert" kelimesi ile ifade edilmektedir.

...ama bazen de sert kararlar veriyorlar. Eskiden böyle değildi. Türkiye içerisinde herkes serbest gezemiyor. İkameti olanlar gezebiliyor. Evet, çünkü benim afat kimliğim yok ikamet kağıdım var o yüzden rahat gezebiliyorum. Bazı arkadaşlarımız olmadığı için bulunduğu şehirde kalması gerekiyor.

3.1.2 Mülteci ve Sığınmacı Etiketleri

Katılımcılara sorduğumuz son soru "mülteci" ve "sığınmacı" kelimelerinin algılanışı ile ilgiliydi. Bu kategoride özellikle bu terimleri olumsuz bulan katılımcıların cevaplarına odaklandık. Bu kavramların taşıdığı olumsuz anlamların bir sonraki bölümün konusu olan medya temsilleri ile alakalı olduğu görülebilir.

...mülteci kargaşa yaratan biri olarak görülmemeli bir yük ve ağırlık olarak algılanmamalı, mülteciler etkin ve üretken olabilirler ve kendi ülkelerinde olduklarından daha çalışkan olabilirler.

Burada vurgulamak istediğimiz önemli nokta ise, yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi, mülteci kelimesinin çağrıştırdığı olumsuz kimliğin karşısında inşa edilmeye çalışılan "etkin ve üretken" mülteci kimliğidir. Bu karşı duruş, temsil edilen "zararlı mülteci"ye karşı yeni, ve faydalı bir mülteci kimliğinin inşasına işaret etmektedir. Ancak aşağıdan yukarıya doğru inşa edilen bu kimliğin doğal olarak karşıt ya da yıkıcı olmadığını not etmek gerekiyor. Zira bu tespit alt (*subaltern*) kimliğin sürekli bir mücadele ürünü olduğu; aitlik, direnç ya da kaçma gibi yollarla diskürsif toplulukların bu mücadeleyi yürüttükleri görüşüyle uyumludur (Guarnizo, ve Smith.,1998).

3.2. Medya Analizi

Medyada Suriyeli sığınmacıların nasıl temsil edildiği Türkiye'deki ve diğer ülkelerdeki toplumların meseleye bakışlarını derinden etkilemekte ve politika yapıcıların siyasi gündemini belirlemektedir. 2 Eylül 2015 tarihinde Suriyeli bebek Aylan Kurdi'nin Bodrum sahiline vuran naaşı Suriyeli göçmen krizinin insani boyutu hakkında tüm bilinenlerin yeniden düşünülmesine sebep olmuştur. Türk ve Dünya medyasında büyük yankı uyandıran Aylan Kurdi olayını resmeden fotoğraf, hangi siyasi görüşten olursa olsun herkesin hafızasına kazınmıştır. Fotoğrafın özellikle Avrupa basınında manşetlerden verilmesiyle Suriyeli sığınmacılar sorunu Avrupa siyasi gündemine yeniden oturmuştur ve politika yapıcılar konuyla ilgili Türkiye'yle yapacakları müzakereleri hızlandırmıştır.

Avrupa kamuoyunda göçmenlerle ilgili oluşan kaygı ve endişe durumunun etkenleri sağ partilere verilen destekteki artışta görülebilir. Avrupa basınında, özellikle tabloid gazetelerde, Suriyeli mülteci sorununu şekillendiren saikler korku siyaseti ve popülizmdir. Bu popülizmin özünde "göçmenler toplumumuza zarar veriyor", "işlerimizi elimizden alıyor", "milli birliğimize ve güvenliğimize tehdit oluşturuyor" gibi iddialar yer almaktadır. Ve bu iddiaların beslediği ve beslendiği yegane duygu da korkudur. Korku ise insanları bir meselede aynı görüş etrafında birleştirebilen güçlü bir duygu olarak kullanıldığında, ayrımcı ve faşist eğilimleri körükleyen bir unsur olarak işlev görmektedir. Az sayıda mülteci kabul eden Batılı ülkelerin hayırseverlikleri ve bunu insani değerler ve Avrupa idealleri çerçevesinde sunmaları ise ironiktir. Çünkü Avrupa'nın filantropist kültürü ve Avrupa idealleri Akdeniz'de her gün ölen mültecilerle birlikte denizin dibini boylamaktadır. Yine de Aylan Kurdi vakasının ardından medyanın da Suriyeli sığınmacıların arkasında durmasıyla konunun en azından insani boyutunda bir yeniden düşünme hareketinin ortaya çıkmasından bahsedilebilir. Bu anlamda bu çalışma Suriyeli sığınmacılarla ilgili medyadaki içeriğin önemli olduğunu ve bu içeriğin hem toplumlar hem de politika yapıcılar üzerinde bir tesir oluşturduğunu savunmaktadır. Bu nedenle çalışmanın medya içeriğine ilişkin bu bölümü meseleyi daha iyi kavramamızı sağlayacaktır.

3.2.1 Türk Basını

Türk basınının Suriyeli sığınmacılara önem vermediğini, sığınmacıların görmezden gelindiğini söylemek haksızlık olacaktır. Türk basınında son 5 yılda Suriyeli sığınmacılarla ilgili binlerce haber yayımlanmıştır. Fakat nicel çokluğun haber içeriğinde nitel bir yoğunluğu garanti ettiği de iddia edilemez. Mesele ile ilgili çok sayıda haber yayımlamak, sorunun önemsendiği ve adaletli bir şekilde ele alındığı anlamına gelmemektedir.

Suriyeli sığınmacıların gündemde en çok yer alması gerektiği dönemlerin Türkiye'deki iki genel ve bir yerel seçime denk gelmesi, sığınmacı tartışmasının siyasileşmesine ve karmaşıklaşmasına neden olmuştur. Zaten oldukça hararetli olan Türkiye siyasi gündemine dahil olan bu konunun ideolojik yakınlıklardan münezzeh bir şekilde tartışılması imkansız olmuştur. Bunun sonucunda her gazetenin konuya bakış açısı, sığınmacıların salt insani bir mesele olarak ele alındığında ya da güvenlikçi bir yaklaşımla işlendiğinde, ilgili gazetenin sığınmacı konusundaki görüşünden çok temsil ettiği kendi dünya görüşü çerçevesinde şekillenmektedir. Bu çalışmada incelenen haber metinleri üzerindeki içerik analizi bu sorunların tespit edilmesi ve cevaplanması amacıyla yürütülmüştür.

Basında Suriyeli sığınmacıların temsiline ilişkin bir nitel içerik analizi:

Haber metinlerinin belli argümanları inşa etme şekilleri dikkate alınarak örneklemde bulunan haberler nitel içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu bölümde bu argümanların sunulduğu çerçeveler haber metinlerindeki örneklerin analizleriyle birlikte sunulacaktır. İlgili çerçeveden örnekler verilmeden önce çerçevelerin neleri kapsadığı açıklanmaya çalışılmıştır.

3.2.1.1. İnsani Çerçeve

Bu çerçeve içerisinde Suriyeli sığınmacıların mağdur kitleler olarak sunulduğu haber metinleri incelenmiştir. Bu haberlerde Suriyeli sığınmacılar ayrımcılığın ve çözülemeyen sorunların mağduru ve yardım edilmesi gereken kitleler olarak çerçevelenmiştir. Bu çerçevede şu tip temsiller saptanmıştır: Sığınmacıların mağdur kitleler olarak temsili; Misafir olarak ele alınması ve geçiciliğe yapılan vurgu; Duygusal dil kullanımı; Ensar muhacir tanımlamaları; Sorunların belli bir etnisitenin sorunlarına indirgenmesi.

Örneğin, Sözcü Gazetesi'nde 28 Kasım 2014'te yayımlanan bir haberde Suriyeli bir çocuğun dramı konu edilmiştir. Otobüs egzozuyla ısınmaya çalışan çocuğun fotoğrafıyla aktarılan haber Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de yaşadıkları zorlukları anlatmaktadır. Sözcü Gazetesi'nin örneklemdeki diğer haberlerinde olduğu gibi bu haberde de ısrarla "mülteci" kelimesini kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. Gazetenin siyasi duruşu hesaba katıldığında haber metni ve fotoğrafla gazetenin hükümete eleştirilerde bulunduğu söylenebilir. Gazetenin iddiasına göre Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların büyük bir bölümü parklarda ve bahçelerde yaşamaktadır. Yine gazeteye göre Suriyelilerin büyük bir kısmı dilenci olarak hayatlarını kazanmaktadır. Buna rağmen haberin çerçevelenmesi dikkate alındığında, sığınmacılara yönelik olumlu bir tondan bahsedilebilir. Buna göre, Türkiye'de hükümetin Suriyeli sığınmacılara uyguladığı açık kapı politikasına mesafeli duran veya karşı çıkan medya kuruluşları dahi Suriyeli sığınmacıların insanı bir mesele olarak ele alındığı durumlarda olumsuz bir bakıştan uzak durmaktadır. Özetle, Suriyeli sığınmacılar siyasi bir mesele olarak tartışıldığında oldukça soğuk veya karşıt bir duruş sergileyen bazı basın kuruluşları konunun insanı boyutu ele alındığında sessiz ve tepkisiz kalmamaktadır.

Sözcü gazetesinde 30 Mart 2014'te yayımlanan başka bir haberde yine Suriyeli sığınmacılar meselesinin insanı dram boyutunu irdelemiştir. Kişisel hikayeler üzerinden ilerleyen haber sığınmacıları bir sayısal veri olarak değil farklı hikayeleri olan bireyler olarak sunmuştur. Sözcü Gazetesi'ndeki bu ton elbette bir hükümet eleştirisi bağlamından kopuk değerlendirilemeyecektir. Haberin başlığı zaten böyle bir çıkarım yapmayı kolaylaştırmaktadır: "Suriyeliler kaderine terk edildi". Haberin spotu ise haberde bahsedilecek insan hikayelerini özetlemektedir:

"*İç savaş yüzünden ülkesini terk eden binlerce Suriyeli, İstanbul'da dükkandan bozma evlerde 20 kişi bir arada yaşıyor. Dilencilik yapıp geçinmeye çalışıyorlar.*"

Sözcü Gazetesi'nin bu dilinden iki tür anlam çıkartılabilir. İlk olarak, cümlenin *düzanlam*ına bakıldığında Suriyeli sığınmacıların, savaş mağduru oldukları, kötü şartlarda yaşadıkları ve bu nedenle dilenciliğe yöneldiklerini anlamaktayız. *Yananlam* olarak ise Suriyelilerin bu kötü halinden hükümete bir mesaj verilmektedir. Haber başlığında edilgen fiille (*terkedildi)* işaret edilen fail bizzat hükümetin kendisidir. Bu suçlama, bu kadar sayıda Suriyeli'nin ülkeye kabul edilmesi, bunun getirdiği ekonomik

külfet ve güvenlik tehdidi gibi diğer söylemlerle yakından alakalıdır. Yine de insani çerçeve ile verilen haberlerde sığınmacıların birey olarak yer alması olumlu bir bulgu olarak düşünülebilir. Ancak bireysel temsillerde dahi mağduriyetin ön plana çıkarılması ve bunun üzerinden siyasi bir eleştiri yürütülmesi, sığınmacıların sorunlarının çözümü açısından yetersiz bir çerçeve sunmaktadır.

3.2.1.2. Tehdit (güvenlik ve ekonomik) çerçeveleri

Gazetelerde sığınmacıların Türkiye ekonomisine ve güvenliğine arz ettikleri düşünülen tehditler bu bölümde ele alınmaktadır. Bu çerçeve içerisinde genelde Suriyeli sığınmacılar potansiyel suçlular olarak lanse edilmekte ve ekonomi ve güvenliğin yanı sıra ülkenin sosyal yapısına ve milli bütünlüğüne bir tehdit oluşturdukları yönünde bir temsilde yer almaktadırlar.

2 Temmuz 2014'te Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan bir haberde Suriyeli sığınmacılar Osmaniye'de artan işsizliğin birincil sorumlusu olarak gösterilmiştir. Suriyeli sığınmacılar bu haberde "kaçak işçiler" olarak sunulmuştur. Kentin Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı işsizlikteki artışın Suriyeli sığınmacılarla ilgisi olduğunu haberde şöyle açıklamıştır:

"*...Teke'nin verdiği bilgilere göre bu kaçak işçilerin işgücüne dahil olması Osmaniyeli işçilerin işlerinin bunlara aktarılmasına neden oldu. Özellik de inşaat ve tarım sektöründe kaçak Suriyeli işçiler yoğun olarak kullanılıyor. Teke işçilerin verdiği bir örneği bize şöyle aktarıyor: 'İşçilerle konuşuyorum 'benim 50 liraya yaptığım işi Suriyeli kaçak inşaat işçileri 20 liraya yapıyor' diyorlar. Ve bu durum Suriyelilerin tercih edilmesine neden oluyor. Bu yüzden 2013 yılında işsizlik oranının 4 puan birden artması normal'*."

Haberde aynı şekilde Şanlıurfa'daki işsizlik artışının sebebi olarak da Suriyeli sığınmacılar gösterilmektedir. Yukarıda sığınmacılarla ilgili olarak ileri sürülen tahminler ve rakamlar, sığınmacıların Türkiye'de neden oldukları daha genel bir sosyo-ekonomik sorun söylemine katkıda bulunmaktadır. Sığınmacılarla ilgili sağduyulu bir dilin oluşmasını engellemek bir tarafa bu sorun söylemi ev sahibi halk arasında sığınmacılarla ilgili olumsuz algılara ve "devletin sırtında yük", "ucuz işçi", "işsizliğin sebebi" gibi yaftalamalara zemin hazırlamaktadır. Yaptığımız mülakatlarda Suriyeli sığınmacıların yeni kimlik inşası sürecinde bu tür olumsuz algılara ve yaftalamalara karşı "üretken" ve "faydalı" vatandaş olabilme vurgusunu yaptıklarından bahsetmiştik. Bu karşı söylem, sığınmacıların Türkiye'de inşa ettikleri yeni kimliklerinin önemli bir unsurudur.

Sözcü Gazetesi de 30 Aralık 2014'te yayımladığı bir haberde Suriyeli sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı çalışanların gelirlerinin düşmesine sebep olduklarını iddia etmektedir. Gazetenin iddiasına göre Suriyelilerin Türkiye'ye gelişi ve bölgede yaşanan çatışma Türk vatandaşlarının toplam milli gelirinin %1.5'inin yok olmasına sebep olmuştur. Haberde değinilen rakamlar Dünya Bankası'nın yaptığı bir çalışmaya dayandırılmıştır. Haberde toprak sahiplerinin Suriye krizinden olumsuz etkilendiğinden bahsedilmiş fakat bu durumla ilgili cümlede öznenin açıklanmaması nedeniyle bu durumdan Türkiye'deki toprak sahiplerinin mi yoksa Suriye'deki toprak sahiplerinin mi olumsuz etkilendiği anlaşılamamaktadır:

"En fazla zarar görenler, göçmen çıkışıyla birlikte ortaya çıkan arazi talebindeki ani düşüşle ile birlikte toprak sahipleri oldu."

Ayrıca gazete bu haberin hemen yanında yeniden belirlenecek olan asgari ücretle ilgili başka bir haber yerleştirmiştir. Asgari ücretin her zaman düşük ve yetersiz olduğuna inanılan bir miktarı temsil ettiğini düşündüğümüzde bu haberin sayfada yerleştirildiği yerin de bir anlamı olduğu iddia edilebilir. Böylece bütün bir okuma üzerinden değerlendirildiğinde, Suriyeli sığınmacıların yalnızca Türkiye'deki milli gelirin düşmesine neden olmadıkları aynı zamanda asgari ücretin yetersiz kalışının nedenlerinden biri oldukları düşünülebilir.

Suriyeli sığınmacıların ekonomik yük olarak lanse edildiği bir başka habere (Zaman, 18 Ekim 2014) göre Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin 1 milyondan fazlası kaçak elektrik kullanmaktadır. Doğu ve

Güneydoğu Anadolu'daki mevcut kaçak elektrik kullanımına ek olarak Suriyeli sığınmacıların da kaçak elektriğe yönelmesi haberde adı geçen aktörlerin ifadelerine göre 600 milyon TL ek kaçak elektrik tutarına sebep olmaktadır. Haberde adı geçen şirketin CEO'su tarafından net bir şekilde verilen rakamlar, Suriyeli sığınmacıların Türk ekonomisi üzerinde oluşturduğu yük konulu söylemi şiddetlendiren bir örnek teşkil etmektedir.

3.2.1.3. (Ekonomik) Fayda Çerçevesi:

Sığınmacıların Türk ekonomisine, ucuz iş gücü ve nakit para akışı sağlama konusunda katkıları bu çerçeve dâhilinde değerlendirilmiştir. Çerçeve içerisinde özellikle Türkiye'de ihtiyacın büyük olduğu ve işçi açığının kapatılamadığı sektörlere Suriyeli sığınmacıların yerleştirilmesiyle ortaya çıkacak faydadan bahsedilmiştir. Hürriyet Gazetesi'nde 20 Ağustos 2014'te yayımlanan bir haberde Suriyeli sığınmacıların Türk ekonomisine olası faydalarına değinilmiştir. Haberde resmi kaynaklardan verilen sayılar Türkiye'de işsizlik oranına göre analiz edilmiş ve Suriyeli sığınmacıların açık olan sektörlerde çalıştırılmasıyla Türk ekonomisine kazandırılmaları planı üzerinde durulmuştur. Sığınmacıların sadece rakamlarla temsil edilmesini bir tarafa bırakırsak, "İşler güçler" başlığıyla verilen söz konusu haber Suriyelileri yalnızca bir ekonomik figür olarak temsil ederek yetersiz bir bakış açısı sunmaktadır.

Siyasi iktidar eleştirisi ile ilgili çerçevelemeler:

19 Temmuz 2014'te Sözcü Gazetesi'nde çıkan bir haber 2 fotoğraf üzerinden okuyucuya mesaj vermektedir. "Suriyeliler gelmesin diye tel örgü çektiler" başlığıyla verilen haber, Türkiye-Bulgaristan sınırıyla Türkiye-Suriye sınırını fotoğraflarla karşılaştırmaktadır. Buna göre Suriyeli sığınmacılardan ülkeyi korumak için Bulgaristan, Türkiye'yle olan sınırında 33 kilometrelik bir dikenli tel hattı oluşturmuştur. Türkiye-Suriye sınırı ise gazetenin ifadesiyle "yolgeçen hanı"na dönmüştür. Bu karşılaştırmanın odağı siyasi iktidarın Suriyeli sığınmacı politikasıdır. Sözcü'ye göre Suriyeli sığınmacılarla ilgili olarak izlenen açık kapı politikasının ve bunun neden olduğu kargaşanın ve ilgili sorunların her zamanki müsebbibi siyasi iktidardır.

Siyasi iktidara yöneltilen genel eleştirinin yanı sıra 18 Nisan 2014 tarihli Zaman Gazetesi'nde yayımlanan bir haberde Suriye'deki iç savaşın Hatay'ı nasıl etkilediğinden bahsedilmektedir. Habere göre kente yerleşen Suriyeli sığınmacılar konusunda bir denetimsizlik mevcuttur ve bunun sorumlusu doğal olarak siyasi iktidar olarak anlaşılmaktadır. Yine Sözcü Gazetesi'nde (31 Temmuz 2014) yayımlanan bir başka haberde ise Suriyeli sığınmacılar kadın ve erkek rolleri üzerinden tanımlanmıştır. Buna göre hükümetin zayıf Suriye politikası Suriyeli kadınları "kuma" haline getirmiş, Suriyeli erkekleri ise organ mafyası tuzağına düşürmüştür. Suriyeli kumalarla ilgili bilgi kaynağı olarak NUDA Kadın Merkezi'ni gösteren gazete, böbreğini satan Suriyeli erkeklerle ilgili bir kaynak sunmamıştır. Gazete sığınmacıların sözde sorunlarını aktarırken siyasi iktidarı Suriyelilere "kapı açması"na rağmen "sahip çıkamamak"la itham etmektedir. Burada üzerinde durulması gereken iki fiil "kapı açmak" ve "sahip çıkmamak" olmalıdır. Sözcü Gazetesi "kapı açmak" fiiliyle aslında Türkiye Cumhuriyeti'nin açık kapı politikasını eleştirmektedir. Gazete kapının açılmasının ardından Suriyelilerin kontrolsüz bir şekilde içeri alındığına ve bu insanların büyük bir bölümünün tekrar Suriye'ye gitmemek üzere Türkiye'ye geldiğine vurgu yapmaktadır. "Sahip çıkamamak" fiili de bu haberde iktidarın söylemi ile eylemi arasındaki tutarsızlığa vurgu yapmaktadır.

4. SONUÇ

Bu çalışmada sığınmacı kimliğinin ev sahibi ülkedeki yeniden inşa sürecini Kilis'te yaşayan Suriyeli sığınmacıların tecrübelerinden yola çıkarak ve sığınmacılarla ilgili medya temsillerini inceleyerek anlamaya çalıştık. Elde ettiğimiz bulguları ve sonuçları öncelikle sığınmacı tecrübeleri sonra da medya temsilleri açışından değerlendireceğiz. Son olarak ise sığınmacı sorunuyla ilgili genel çıkarımlarda bulunacağız.

Sığınmacı Tecrübeleri Açısından Çıkarımlar

Kilis kent merkezinde ve kamplarda ikamet eden sığınmacılarla yaptığımız mülakatlar neticesinde, tüm katılımcılar açısından bir takım genel çıkarımlarda bulunabiliriz. Öncelikle sığınmacıların Türkiye'ye geliş nedenleri açısından bakıldığında, dindar olmanın katılımcıların önemli bir kısmı tarafından olumlu bir etken olarak görüldüğü, ancak tek başına belirleyici olmadığı ve özellikle Türkiye'de kalmayı etkileme açısından önemli olduğu fark edilebilir. Yine bununla alakalı olarak Türkiye'li hissetmek ile ilgili soruya verilen cevaplardaki nispi olumluluk kültürel yakınlığın önemli bir işaretidir. Öte yandan Suriye'deki hayata duyulan özlemin neredeyse tüm katılımcılarda ortak olduğu gözlemlenmektedir. Bu özlem önceki yaşamın ekonomik yönü ile olduğu kadar sosyal ve kültürel yönleri ile de alakaladır. Eski arkadaşlardan ya da akrabalardan ayrı kalmanın psikolojik ve sosyal anlamda menfi bir etkisinden söz edilebilir.

Sığınmacıların ev sahibi ülkenin tutumları ile ilgili düşüncelerini anlamaya çalıştığımız mülakatların ikinci bölümünde katılımcılara hiç ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıklarını, medyanın sığınmacılarla ilgili tutumunu nasıl bulduklarını, mülteci ve sığınmacı kavramlarının neler çağrıştırdığını ve devletin kendileriyle ilgili politikaları nasıl değerlendirdiklerini sorduk. Elde ettiğimiz cevaplar önemli sonuçlara delalet etmektedir. Öncelikle neredeyse tüm katılımcıların doğrudan olmasa da bir tanıdığı vasıtasıyla ayrımcı tutumlara maruz kaldığını öğreniyoruz. Ayrımcılığın ekonomik, sosyal boyutlarını bir tarafa bırakırsak, bu çalışmanın odak noktası açısından dikkat çeken bir husus ayrımcı tutumların sığınmacı kimliğinin yeniden inşası açısından ne anlama geldiğidir. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse, katılımcılarımızdan biri maruz kaldığı ayrımcı tutuma şu şekilde cevap vermektedir:

Var bunu normal karşılıyorum. Suriye'de de bu durum var. Ben çok basit şeylerle karşılaştım. Zayıf kişiliğe sahip olmadığımdan pek karşılaşmıyorum güçlü biriyim kendimi savunabiliyorum. Böyle bir duruma mahal vermiyorum.

Alıntıda görüldüğü gibi ayrımcı tutum normalleştirilmekte ve bununla başa çıkmanın çaresi güçlü olmakla ilişkilendirilmektedir. Bu başa çıkma stratejisinin, sığınmacılıkta vücut bulan yaşamın aniden ters yüz olmasına, yaşanılan kayıplara ve acılara karşı bir cevap vermeyle alakalı olduğu düşünülebilir. Bu nedenle kimlik inşa sürecinde katılımcıların ekonomik faydalılık iddiaları ve çalışma ve ikamet hakkı gibi talepleri proaktif bir inşa sürecine işaret etmektedir. Sığınmacıların kendileri ile ilgili yaygın olumsuz algılara (ekonomik külfet, işsizlik nedeni, artan fiyatların sebebi vb.) verdikleri cevaplar bu proaktif kimlik inşasının önemli belirtileridir. Kendilerinin de "faydalı vatandaş" olabilecekleri yönündeki söylem bir karşıtlıktan ziyade bir kafa tutmaya ve mücadeleye delalet etmektedir. Bu anlamda medyanın kendileriyle ilgili olumsuz ya da yetersiz aktarımlarının bilgi eksikliğinden kaynaklandığının vurgulanması işte bu kafa tutmayla, yani katılımcıların aslında "kim oldukları"nın bilinmesi isteğiyle alakası vardır.

Medya Temsilleri Açısından Çıkarımlar

Suriyeli sığınmacıların kimliklerinin yeni yerlerinde yeniden inşasını sorgulayan ve Suriyeli sığınmacıların medyada nasıl temsil edildiğini inceleyen temel araştırma sorumuzu düşündüğümüzde, tüm gazetelerde müşterek olan insani yaklaşımın "mağdur, çaresiz ve yardıma muhtaç" bir sığınmacı temsilini ortaya çıkardığından bahsedebiliriz. Bu temsil şekli gazetelerin ahlaki bir çelişkiden uzak durmalarını sağlarken aynı zamanda "olumlu ben" temsillerine de katkı da bulunmaktadır. Örneğin, Zaman Gazetesi tarafından yayımlanan haberlerin önemli bir kısmında tek bir yardım kuruluşundan bahsedilmektedir. Gazeteye yakınlığıyla bilinen Kimse Yok mu Derneği'nin örneklem içerisindeki sıklığı, sığınmacıların

mağduriyetinden çok Zaman gazetesinin ve söz konusu derneğin PR (Public Relations) çabası ile açıklanabilir.

Örneklemde çok sık bir şekilde, tüm gazeteler boyunca Suriyeli sığınmacılardan "mülteci" diye bahsedildiği tespit edilmiştir. Bu Türk basınındaki siyasi ve sığınmacılarla ilgili duruşları aşan ve sığınmacıların hukuki statüsüne dikkat göstermeyen bir kullanımdır. Örneğin, Hürriyet Gazetesi 14 Mayıs 2014'teki bir haberinde Türkiye'de çok sorulan bir soru üzerinde durmaktadır: "Suriyeliler kalıcı mı, gidici mi?" Haberin başlığı oldukça nettir: "Suriyeliler kalıcı". Brookings Enstitüsü'nün hazırladığı rapora dayanan haber çoğu Suriyelinin uzun süre daha Türkiye'de kalacağını iddia etmektedir. Haberde -gazetenin kendi yorumu olmamakla birlikte- rapor üzerinden olumlu bir ton ve sorunların çözülmesini motive edici bir dilin var olduğundan bahsedilebilir. Buna rağmen haber metni Suriyelileri mülteci olarak tanımlamaktadır. Raporun orijinaline bakıldığında da Brookings Enstitüsü'nün "refugee" (mülteci) kavramını kullandığı saptanmıştır. Bu konuda istisnalar Sabah Gazetesi'nde mevcuttur. Örneğin, 26 Ocak 2014'te yayımlanan haberde Suriyeli sığınmacılar "mülteci" yerine "sığınmacı" olarak isimlendirilmiştir. Bunların dışında Suriyeli sığınmacılar için kullanılan "misafir" ifadesinin gazetelerin siyasi duruşları ve sığınmacıların geçiciliğine yapılan vurgu ile alakalı oldukları tespit edilebilir.

Yukarıda örneklerini vermeye çalıştığımız diğer önemli bir temsil şekli, sığınmacıları tehdit olarak çerçeveleyen haberlerde görülmektedir. Sığınmacıların ev sahibi ülkenin ekonomisine, iş gücüne ve güvenliğine bir tehdit oluşturduğu algısını inşa etmeye yönelik bu haberlerde özellikle konunun uzmanlarından yapılan alıntılar ve kullanılan rakamlar önemli argüman araçlarıdır. Bu temsil türünün ve argümanlarının beslendiği yegane kaynak ise "korku"dur. Korku ise insanları herhangi bir konuda hakkında birleştirmede kullanıldığında oldukça etkili bir enstrümandır. Özellikle güvenlik tehdidinin ele alındığı haberlerde sığınmacıların doğrudan ya da dolaylı olarak sorumlu gösterilmesi, konunun belli bir şekilde anlaşılmasına yönelik çabanın sonuçlarıdır. Bu çaba ise hem gazetelerin yabancı düşmanlığı ve hatta ırkçılıkla olan temaslarını hem de sığınmacı meselesini siyasi eleştirilerine eklemlediklerini ortaya çıkarmaktadır.

Genel Çıkarımlar

Bu çalışmada elde ettiğimiz bulguların sığınmacı sorunun çözümüne katkıda bulunması için bazı genel çıkarımlarda bulunulabilir. Sığınmacı tecrübeleri ile ilgili yaptığımız mülakatların analizinde, sığınmacıların oluşturmaya çalıştıkları yeni kimliklerinde dinin, kültürel yakınlığın ve devlet politikalarının önemini ortaya koyduk. Öte yandan ayrımcı tutumların ve yapısal zorlukların (iş ve seyahat hakkı vb.) bu kimlik inşası sürecinde zayıflatıcı etkenler olduklarını görebiliriz. Buna rağmen Suriyeli sığınmacıların kimlik inşası serüvenlerini salt bir karşıtlık ile değil de bir mücadeleyle açıklayabiliriz. Medya açısından bakıldığında, sığınmacıların salt mağdur kitleler olarak temsil edilmeleri sorunun çözümü açısından yetersiz, güvenlik tehdidi olarak ele alınmaları ise uzun vadede şiddeti tetikleyebileceği için olumsuzdur. Aynı şekilde ekonomik külfetçi bakış açısı sığınmacılarla ilgili önyargıları tetiklemekte ve gerçekleri yansıtmamaktadır. Medyanın konuyla ilgili yetersiz bilgisi bir tarafa sığınmacılarla ilgili olumsuz temsilleri ev sahibi toplumla sığınmacılar arasındaki sosyal kapitali zayıflatmaktadır. Konunun siyasi, insani ve ekonomik boyutunu, sığınmacıların birinci elden tecrübelerine ve görüşlerine de yer vererek aktaran haberlere ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumsal uyum ve kabul açısından sığınmacıların kendi tecrübelerinin dikkate alınarak yeni politikaların geliştirilmesi ihtiyacı ise devlet açısından sorunun önemli bir boyutunu teşkil etmektedir. Bu çalışmanın söz konusu sorunların çözümüne katkıda bulunacağını ümit ediyoruz.

Teşekkür

Bu çalışmada 115K268 nolu TUBİTAK projesinde elde edilen haber derleminin bir kısmı kullanılmıştır. Desteklerinden dolayı TUBİTAK'a teşekkürü bir borç biliriz.

KAYNAKÇA

E. F. Kunz, 1973, "The Refugee in Flight: Kinetic Models and Forms of Displacement", The International Migration Review Vol. 7, No. 2, pp. 125-146.

Efe, I. 2015. "Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar". SETA, Rapor.

Erişim adresi: http://file.setav.org/Files/Pdf/20151225180911_turk-basininda-suriyeli-siginmacilar-pdf.pdf

Flick, Uwe, 2009, An Introduction to Qualitative Research, 4th Edition, Sage: London.

Guarnizo, L.E. & Smith, M. P., 1998, (Der.) Transnatioalism from Below. Comparative Urban and Community Research, 6. New Brunswick: Transaction Publishers.

Gusterson, 2008, "Ethnographic Research", Qualitative Methods in International Relations:

A Pluralist Guide içerisinde, (Der.) Klotz, A. ve Prakash, D., Palgrave Macmillan: New York, s.93-103.

Kuus, M. 2007. Ubiquitous identities and elusive subjects: puzzles from Central Europe. Transactions of the Institute of British Geographers 32: 90:101.

Mutanen, A. 2010. About the Notion of Identity. Limes 3 (1): 28-38.

ORSAM, 2014, "Suriye'ye Komşu Ülkelerde Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar, Öneriler", Rapor No. 189.

Roucek, Joseph S. "Minorities- A Basis of the Refugee Problem" Annals of the American Academy of Political and Social Science, May 1939.

Said, E. W. 2002. Reflections on Exile and Other Essays. Cambridge: Harvard University Press.

Stoessinger, George J. The Refugee and the World Community, 1956, The University of Minnesota Press: Minneapolis.

ARAFTA KALAN YAŞAMLARDA YOKSULLUK ANALİZİ: SURİYELİ SIĞINMACILAR

***

POVERTY ANALYSIS OF REMAINING LIFES IN PURGATORY: SYRIAN ASYLUM SEEKERS

Prof. Dr. Seyhan TAŞ
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
seyhantas@ksu.edu.tr

Arş. Gör. Gülferah BOZKAYA
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
SBE, İktisat Anabilim Dalı
gbozkaya@ksu.edu.tr

Öz

Birkaç yıl öncesine kadar belki on binlerle ifade edilen ve Suriye savaşına kadar halkın geniş kesimlerince gözle görülür olmayan bir gerçeklikti Türkiye'deki mülteciler, sığınmacılar ve göçmenler. Artık durum böyle değil: Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş sonucunda 2,5 milyondan fazla Suriyeli başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Suriyeli sığınmacılara ilişkin beklide en önemli sorunlardan biri sığınmacı sayısının bazı il ve ilçelerde yerleşik nüfusa yaklaşmasıdır. 106 bin nüfusa sahip Kilis'te 120 bin Suriyeli sığınmacı olduğu tahmin edilmektedir. Gaziantep'te 314 bin, yaklaşık 90 bin kişinin yaşadığı Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde kayıt altına alınan Suriyeli sığınmacı sayısının ise 95 bin olduğu bilinmektedir. Savaş ortamından canlarını kurtarmak üzere kaçanlar, ülkelerinde ve kaçış sırasında yaşadıkları travmanın sosyal ve psikolojik izlerini üzerlerinde taşırken, "sığınmacı" olmanın getirdiği yoksulluk sorunuyla da yüzleşmek durumunda kalmaktadırlar. Bu çalışma, Türkiye'nin Suriye'den yoğun bir şekilde göç alan sınır illerinden Kilis, Gaziantep ve Hatay'da yaşayan sığınmacılara gerçekleştirilecek anket çalışmalarına dayanmaktadır. Araştırma kapsamında 384 sığınmacıdan elde edilen veriler %95 güven aralığında %5 hata payıyla SPSS programında değerlendirilecektir. Kamp dışında yaşayan sığınmacıların eğitim, istihdam durumları incelenip, sığınmacı olmakla beraber karşı karşıya kalınan sorunlarla ilgili analizler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Sığınma,Kilis, Gaziantep, Hatay.*

Abstract

Until before a few years, refugees, asylum seekers and migrants who lives in Turkey a large segments of visible reality until the Syrian's war and perhaps it expressed in tens of thousands. Now is not the case: as a result of civil war at Syria in 2011, more than 2.5 million Syrians have been forced to migrate to other countries. It is possible that one of the most important issues related to Syrian refugees' resident population in some provinces and districts is close to the number of asylum seekers. It is estimated that there are 120 thousand Syrian asylum seekers in Kilis where has 106 thousand local residents' population. It is known that 314 thousand Syrian people live in Gaziantep and 95 thousand of them live in Reyhanlı district of Hatay where approximately 90 thousand people live. These people escaped from the civil war to survive and at this time they got social and physiological trauma because of the civil war. In this study, it has focused on survey method with Syrian people who lives in Gaziantep, Kilis and Hatay where receiving the migration from Syria.It has been evaluated that the data from 384 asylum seekers was analyzed with 95% confidence interval and 5% error margin by SPSS program. Examined the education and employment situation of refugees living outside the camp, analysis of the problems that are being faced with asylum seekers will be made.

Keywords: *Taking Refugee, Kilis, Gaziantep, Hatay.*

1. GİRİŞ

Arap Baharı sürecinin oluşturduğu domino etkisinin Suriye'ye de sıçraması , bugün farklı birçok unsurun içerisine dâhil olduğu kaotik bir ortama dönüşmüştür. Bu kaotik yapının en büyük kurbanı ise her çatışma ortamının olduğu gibi sivil halk olmuştur. İç çatışmanın yayılması ile Suriye meselesindeki en temel problemlerden biri sığınmacı/mülteci meselesi olmuştur (İFE,2014:1). Dünya'nın bekli de uzun bir süredir karşı karşıya kaldığı en ciddi göç krizinin esas sorumluluğunu ise Suriye'ye komşu olan ülkeler üstlenmiş durumdadır. Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'dan oluşan beş ülke, Suriyeli sığınmacıların % 97'sini barındırırken; ülke nüfuslarına oranladığında, Lübnan ve Ürdün en fazla Suriyeli sığınmacı nüfusunun bulunduğu ülkelerdir. Türkiye ise Suriye dışındaki en büyük Suriyeli nüfusunu barındıran ülke konumundadır (Uluslar arası Af Örgütü, 2014:6).

Türkiye'de resmi rakamlara göre Ocak 2016 tarihi itibarıyla 2.5 milyonu geçen Suriyelinin bulunduğu ve bunların 280 bininin kamplarda kaldığı bilinmektedir (http://www.goc.gov.tr, 06.04.2016). Sığınmacı nüfusu bu rakamlarla sınırlı olmayıp; başta sınır illeri olmak üzere Türkiye'nin pek çok ilinde henüz kayıt altına alınmamış ve ülkeye kaçak yollardan girmiş sığınmacı bulunmaktadır. Türkiye'de bulunan Suriyeliler gerçeği, kamplarda ve kamp dışında yaşayanlar olarak iki ayrı başlıkta ele almaktadır. Kamplarda yaşayanların büyük kısmı, refah ve sosyal imkânlar açısından kamp dışındakilere göre iyi durumdadır. Bu anlamda Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) koordinasyonunda Türkiye'nin kampların kurulması ve idaresi açısından dünyaya örnek olacak bir çalışma gerçekleştirdiği söylenebilir (ORSAM,2015:10).

Kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların ise yalnızca % 15'i insani yardım kuruluşlarından destek alabilirken (AFAD,2013:9); BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)' da "kamp dışında yaşayan mültecilerin temel hizmetlere erişimde çok büyük zorluklar yaşadıklarını ve yaşam koşullarının çoğu zaman yetersiz olduğunu" teyit etmektedir. Kişilerin belirli noktalardan kendi yiyeceklerini satın alabilmelerine olanak veren ve Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı tarafından uygulanan kupon programından yalnızca kamplarda kalan bireyler yararlanabiliyorlar. BMMYK bu programı kamp dışında yaşayan kişilere yönelik olarak da genişletmeyi planlamış olsa da, fon yetersizliği buna mani olmaktadır. Barınma konusu da Suriyeli sığınmacılar konusunda ciddi boşluklardan birini oluştururken; bu sığınmacıların ancak bir kısmı yardım alabilmektedir. Bu yardımların en yaygın olanı da ya Kamu kurumları tarafından ya da kendilerine Türkiye'deki komşuları tarafından yapılan yardımlardır (BMMYK ,2014:54-55). "Misafirlikleri" gittikçe uzayan Suriyeli sığınmacıların sayıları artıp ülkelerine dönüşleri imkânsız hale geldikçe Türkiye'deki hayatlarının düzenlenmesi, yaşam koşulları, hakları daha da önemli hale gelmektedir (Kutlu,2015:1).

Çalışmamızın amacı beş yıla yaklaşan zamandır Türkiye'de misafir olan Suriyeli sığınmacıların nasıl bir hayat sürüp, geçimlerini, ihtiyaçlarını, istihdam durumlarını, ikamet ettikleri yer seçimini neye göre belirlediklerini daha da önemlisi günlük yaşamlarında yoksunluk yaşayıp yaşamadıklarını araştırmaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yoksulluğun Tanımı ve Kapsamı

Günümüzde, ekonomi, politika ve sosyoloji disiplinlerinin ortak olarak bir çalışma alanı haline gelen yoksulluk olgusunun tarihini, neredeyse insanlık tarihi kadar geriye götürmek mümkündür. Yaşanan ekonomik, toplumsal ve tarihsel süreçlerin birikimi, bugün, bu olgunun ilk ortaya çıkışından bu yana oldukça farklı yoksulluk görünümleri ve algıları ortaya çıkarmıştır (Topgül,2013:278). Yoksulluk denince akla çoğu zaman fakirlik, sefalet, açlık, yokluk, muhtaçlık, hayatla sürekli mücadele, hayatta kalabilme savaşı, temel ve zorunlu ihtiyaçları yeterince karşılayamama, yeteri varlığa sahip olamama, kazançtan gelirden mahrum olma ve geçici veya kalıcı fakru zaruret gelmektedir (Seyyar, 2003:40). Buradan da

görülüyor ki yoksulluğun herkes tarafından kabul görmüş, objektif, belirli ve kesin bir tanımı bulunmamaktadır.

1980'lerde başlayan sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerle birlikte yoksulluk kavramı kalkınma tartışmalarını ön plana çıkarmıştır. Yoksulluğun, Dünya Bankası tarafından yapılan Dünya Kalkınma Raporunda ana tema olarak işlenmesi, yoksulluk çalışmalarını da hızlandırmış, konunun sadece ekonomik bir sorun olmanın ötesine geçmesiyle uluslararası kuruluşların da konuya ilgileri artmıştır (Taş ve Özcan, 2012: 424).

Yoksulluk, çok boyutlu bir niteliğe sahiptir. Lipton (1997), (tüketim yaklaşımı) özel tüketimdeki yetersizliklere odaklanarak yoksulluğu belirli bir düzeyin altında kişi başına özel tüketimin söz konusu olduğu durum olarak tanımlamaktadır. Drewnowski (1977), yoksulluğu kişilerin ve hane halkının kendileri için uygun görecekleri bir tatmin düzeyini sağlamaya yetecek bir gelire sahip olmamaları şeklinde (subjektif yoksulluk) ya da asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak (gelir yoksulluğu) tanımlamıştır. Dünya Bankası (1990), yoksulluğun asgari yaşam standardına erişememe durumu olduğunu yani başka bir ifadeyle yoksulluk maddi nitelikteki mahrumiyetler nedeniyle kaynaklara ve üretim faktörlerine erişememe ve asgari bir yaşam düzeyini sürdürecek gelirden yoksun olma durumu olarak tanımlanmıştır.

Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere yoksulluğu ölçmek -özellikle, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, OECD gibi uluslar arası kurum ve kuruluşların yaklaşımlarında- değişen sosyal norm ve beklentilerin ayarlanması beklentisini beraberinde getirmektedir. Örneğin, yoksulluk sınırının/çizgisinin nereden çekileceğinin temelinde – ekonomik olanakları kıt olanların durumunda- nasıl ve ne kadarlık bir gelişme sağlanması gerektiği düşüncesi yatarken; burada önemli olan yoksulluğun derinliği değil sadece sayısı olmaktadır. Sınır belirlenirken kullanılan fiyat endeksleri, hesaplamalarda kullanılan mal ve hizmet çeşitliliğinin ne amaçla seçildiği, sorunun belirlenmesinde ve çözümünde önemlidir. Şöyle ki, Dünya Bankası verilerine göre, yoksulluk çizgisi günde 1 $ 'dan 2 $ 'a çıkarıldığında yoksulluk oranı, Endonezya'da %15,2'den % 66,1'e, Türkiye'de ise % 2,4'ten % 18,0'a sıçramaktadır (Aşkın, 08.04.2016, sosyalpolitika.fisek.org.tr).

Dünya nüfusunun büyük bir bölümünü derinden etkiyen yoksulluk ile mücadele etmenin temel önceliklerinden biri de yoksulluğun nedenlerini iyi analiz etmektir. Yoksulluğun tanımlanmasında olduğu gibi, yoksulluğun nedenleri incelendiğinde bu konuda birçok farklı görüş ve değerlendirmenin olduğu göze çarpmaktadır (İncedal, 2013:30-31). Yoksulluğun nedenlerine ilişkin görüş ve değerlendirmeler dinamik bir olgu olup zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Yoksulluğun nedenlerine ilişkin görüşleri araştıran çalışmalar, bu görüşlerin ülkeden ülkeye göre değiştiğini, bunun yanı sıra ülke içinde de gelir düzeyi, eğitim seviyesi, dini inanç, ırk, yaş, dünya görüşü, yerleşim yeri ve gelişmişlik düzeyi gibi parametrelere göre farklılık gösterdiği sonucuna varmışlardır (Şenses, 2006:146).

2.2. Mülteci ve Sığınmacı Kavramları

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olan göç olgusu, günümüzde de devam etmekte ve üzerinde durulması gereken önemli konulardan biri haline gelmektedir. Kişilerin gelecek yaşantılarının bir bölümünü ya da tamamını geçirmek üzere bir yerleşim biriminden diğerine yerleşmek üzere yapmış oldukları yer değiştirme olayı olarak ifade edilen göç kavramı, dinamik özelliğiyle devamlılık arz etmektedir (Öztaş ve Zengin, 2005:65). 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile 1967 tarihli protokolde yer alan mülteci tanımı ise şu şekildedir:

Herhangi bir nedenden dolayı zulme uğrayacağı ya da ölebileceğinden korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ülkesine dönmek istemeyen kişiler mülteci (refugee) olarak kabul edilmektedir (Deniz, 2014:177-178).

Sığınmacı, "vatandaşı olduğu memlekette vuku bulan siyasi olaylar sebebi ile bu ülkeyi iradesiyle veya zorla terk etmiş ve yeni bir devletin vatandaşlığına geçmemiş (Odman, 1995:188), henüz mülteci olup

olmadığı hakkında yetkili merciler tarafından karar verilmemiş kimseler ise sığınmacı (asylum seeker) şeklinde ifade edilmektedir (Deniz,2014:177-178).

Mülteci ile sığınmacı kavramları arasında farka kısaca değinirsek; iltica etme hakkı ile mülteci olmak hukuki bir statünün kazanılmasını; sığınma hakkı ile sığınmacı olmak hukuki bir statünün kazanılmasından çok, fiili ve kısa sureli bir barınma durumunu ifade etmektedir. Mülteci, mültecilik statüsü hukuken kabul edilmiş bir yabancıyı ifade ederken; sığınmacı, mülteci statüsü incelenen ve bu sebeple kendisine geçici koruma sağlanan kişiye karşılık gelmektedir. Sığınmacı nihai olarak mülteci kabul edilmeyebilir, ancak her bir mülteci başlangıçta bir sığınmacıdır (Reçber, 2014:251).

Bu tanımlardan da anlaşıldığı üzere mülteci ile sığınmacı arasında kesin bir ayırım yoktur. Bundan dolayı 2011 yılı Nisan ayından itibaren Türkiye'ye gelen Suriyeliler, önce misafir olarak tanımlanmış; daha sonra Nisan 2012'de Başbakanlık tarafından yayımlanan genelge ile geçici olarak koruma altında oldukları kabul edilmiştir. Buna göre ülkemizde bulunan Suriyeliler mülteci değil, geçici olarak korunan sığınmacılardır (Atasoy ve Demir, 2015:457).

Türkiye, sığınmacılık ve mültecilik alanında, uygulamalar ve yaklaşımlar açısından dünyadaki istisnai ülkelerdendir. Türkiye, yukarıdaki mülteci tanımına esas teşkil eden Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Protokolüne taraf olmuştur. Ancak sözleşmeye 1961 tarihindeki düzenlemeyle 'coğrafi çekince' koymuştur. Buna göre Türkiye, sadece Batı Avrupa'dan gelenleri mülteci olarak kabul etmekte ve mültecinin tanımına "Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle" ifadesini eklenmiştir. Cenevre Protokolü, taraf olan tüm ülkeleri uygulanacak politikalara tabi tutmaktadır ve mülteciler konusunda taraf ülkeleri sorumlu kılmaktadır. Ancak Türkiye bu sınırlandırma nedeniyle söz konusu yükümlülükleri yerine getirmemektedir. Türkiye, Batı Avrupa dışından gelenleri ise 'geçici sığınmacı' olarak adlandırmakta ve sığınmacılık işlemlerini Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliği içerisinde yürütmektedir (Kara ve Korkut, 2010:155-156).

3. KİLİS, GAZİANTEP VE HATAY'DA SIĞINMACILAR

Suriye'de yaşanan iç savaş ve çatışma ortamından kaçarak Türkiye'ye sığınanların sayısı en son yayınlanan Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi(HUGO) ve Uluslararası Af Örgütü raporlarına göre 2,5 milyonu geçtiği yönündedir. Bunların sadece % 13'ü 10 ildeki 22 kampta, geri kalan ise Türkiye'nin neredeyse tamamına yayılmış biçimde kamplar dışında yaşamaktadırlar. Türkiye'deki Suriyelilerin % 75'inden fazlası 'hassas grup' olarak tanımlanan çocuk ve kadınlardan oluşmaktadır (marti.org.tr,05.04.2016).

Ekonomik ve sosyal göstergeleri açısından oldukça küçük ve gelişme düzeyi sınırlı olan bir il olan Kilis'in nüfusu TÜİK nüfus sayımı sonuçlarına göre, 2015 yılında bir önceki yıla göre % 1,46'lık artışla 106.293'e çıkmıştır (TÜİK,04.04.2016, www.tuik.gov.tr). Basında tarafından "Suriye Kenti" benzetmesi yapılmasına Kilis 'te bulunan Öncüpınar ve Elbeyli Beşeriye Konteyner Kentlerinde 33.677 (AFAD,2014:8) olmak üzere toplamda 120.000'ne yakın Suriyeli sığınmacının bulunduğu tahmin edilmektedir (sayfala.com,04.04.2016).İlgili nüfus rakamları incelendiğinde Kilis'te bulunun sığınmacı sayısının ilin kendi nüfusunu geçmiş durumda olduğunu görülmektedir.

TÜİK nüfus sayımı sonuçlarına göre Güneydoğu Anadolu'nun en büyük ili durumunda olan Gaziantep ilinin nüfusu 2015 yılında bir önceki yıla göre % 2,24'lük artışla 1.931.836'a çıkmıştır (TÜİK,04.04.2016, www.tuik.gov.tr). Gaziantep'te kamp dışında (Gaziantep Merkezde 206.620, Nizip Merkezde 22.351, İslahiye Merkezde 11.585) 240.556, kamplarında 34.361, merkezde kayıt bekleyen tahmini 40.000 olmak üzere toplamda 314.917 Suriyeli sığınmacı olduğu bilinmektedir (Gaziantep Kent Konseyi Yürütme Kurulu ,2014:7).

Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak bulunduğu illerden bir diğeri olan Hatay'ın 2015 yılında bir önceki yıla göre % 0,9'luk artışla merkez nüfusu 360.652 'ye çıkmıştır. Hatay, sınır kapıları ve geçiş imkânları nedeni ile Suriye iç savaşından en fazla etkilenen kentlerden biridir. 17.000'ni Çadır ve

Konteyner Kent'te olmak üzere Suriyeli sığınmacı sayısının 250 bin kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir (Lordoğlu ve Aslan,2015:254).

4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların büyük bir kısmı, yanlarında ya çok az bir varlıkla ya da hiçbir kişisel varlıkları olmaksızın gelen ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânları da bulunmayan kişilerden oluşmaktadır. Tasarrufları olanların ise ellerindeki varlıklar geldiklerinden kısa bir süre sonra tükenmiştir. Suriye'den gelen 220,000'den fazla sığınmacı kamplarda barınma, gıda ve temel hizmetlere erişim sağlarken; kamp dışında yaşayan ve kendilerini idame ettirmek durumunda olan sığınmacılar için aynı durum söz konusu değildir.

Bu araştırmada, barınma, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi ekonomik ve sosyal haklara en asgari düzeyde bile olsa erişmek için çaba gösteren sığınmacıların karşılaştıkları bazı zorluklar tespit edilmeye çalışılacaktır. Anket katılımcıların demografik özellikleri, beslenme ve barınma imkânları ve kendilerini yoksul olarak görüp görmedikleri, ikamet ettikleri ilin seçimine ilişkin sorulardan oluşmaktadır.

Kilis, Gaziantep ve Hatay'da ikamet eden tahmini 484.000 Suriyeli sığınmacı arasından %95 güven Aralığında %5 hata payıyla 18 yaş ve üzeri 392 sığınmacı araştırma kapsamına alınmıştır. Elde edilen veriler SPSS programında değerlendirilmiştir.

4.1.1. Frekens Tabloları

Kilis, Gaziantep ve Hatay'da tesadüfi seçilen 392 Suriyeli sığınmacının demografik özellikleri, istihdam, gelir, beslenme, barınma ve yoksulluk durumuna dair tanımlayıcı istatistiklerden frekans ve çapraz tablolar yardımıyla yapılan analizleri aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 1: Sığınmacıların Demografik Özellikleri

	Kilis		**Gaziantep**		**Hatay**	
Cinsiyet Dağılımı	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**
Kadın	57	43,8	74	57,8	77	57,5
Erkek	73	56,2	54	42,2	57	42,5
Toplam	**130**	**100**	**128**	**100**	**134**	**100**
Konuşulan Dil	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**
Arapça	23	17,7	62	48,4	68	50,7
Türkçe	11	8,5	7	5,5	12	9,0
Arapça & Türkçe	96	73,8	59	46,1	54	40,3
Toplam	**130**	**100**	**128**	**100**	**134**	**100**
Medeni Durum	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**
Bekâr	26	20,0	17	13,3	21	15,7
Evli	80	61,5	88	68,8	93	69,4
Boşanmış	5	3,8	6	4,7	1	0,7
Eşi Vefat Etmiş	19	14,6	17	13,3	19	14,2
Toplam	**130**	**100**	**128**	**100**	**134**	**100**
Eğitim Durumu	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**
Okur-Yazar Değil	10	7,7	7	5,5	12	9,0
İlk-Orta Öğretim	47	36,2	55	43,0	63	47,0
Lise	39	30	33	25,8	32	23,9
Ön Lisans	11	8,5	15	11,7	9	6,7
Üniversite	18	13,8	11	8,6	13	9,7
Lisansüstü	5	3,8	7	5,5	5	3,7
Toplam	**130**	**100**	**128**	**100**	**134**	**100**

Yaş Aralıkları	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
18-20	21	16,2	13	10,2	15	11,2
21-30	49	37,7	53	41,4	60	44,8
31-40	36	27,7	46	35,9	42	31,6
40 ve üzeri	24	18,5	16	12,5	17	14,5
Toplam	**130**	**100**	**128**	**100**	**134**	**100**

Anketlerin tamamı Suriyeli sığınmacılara yapılmış olup, 130'u Kilis, 128'i Gaziantep ve 134 Hatay illerine uygulanmıştır. Sığınmacıların cinsiyet dağılımını il bazında ele aldığımızda Kilis'te 57 kadın 73 erkek, Gaziantep'te 74 kadın, 54 erkek, Hatay'da 77 kadın ve 57 erkek şeklindedir.

İkamet edilen illerde Suriyeli sığınmacıların konuştukları dil dağılımına baktığımızda Kilis'te sığınmacıların %73,8'i hem Türkçe hem de Arapça,

Gaziantep'te %48,4'ü, Hatay'da 50,7'si ağırlıklı olarak Arapça konuşmaktadır. Sığınmacıların önemli bir kısmı evli olup; 18-40 yaş aralığındadırlar.

Eğitim durumunu ele aldığımızda Kilis'te Okuryazar olmayan, ilk-orta öğretim ve lise, Gaziantep ve Hatay'da ilk-orta öğretim ile lise eğitimi almış sığınmacıların ağırlıklı olduğu görülmüştür.

Tablo 2: Sığınmacıların İstihdam Durumu

	Çalışmıyor	Esnaf	Kamu	Özel sektör
Suriye'deki İşiniz?	173	76	133	10
Oran(%)	44,1	19,4	33,9	2,6
Şu anda İkamet ettiğiniz yerdeki işiniz?	192	78	-	122
Oran(%)	49,0	19,9	0	32,1

Katılımcıların %44,1 'i Suriye'deyken çalışmazken; %19,4'ü esnaf olup, %33,9'u kamu ve %2,6 'sı özel sektörde çalışmıştır. Şu anda ikamet edilen yerdeki istihdam durumu bakımından (özellikle çalışmama) incelediğimizde aslında Suriye'dekiyle benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Sığınmacıların %49'u çalışmamaktadır. Kamu sektöründe istihdam yokken; katılımcıların %19,9 'u esnaf olup %32'1'i özel sektörde çalışmaktadır.

Tablo 3: Sığınmacıların Beslenme Durumu

Beslenme İhtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz?	**Sayı**	**Oran**
Çalışarak	182	46,4
Kamu	104	26,5
Kendi Tasarruflarım	6	1,5
Çevre Yardımı	58	14,8
Diğer	42	10,7
Beslenme İçin Günlük Harcama Tutarı Ne Kadardır?		
1 $	217	55,4
2,15 $	164	41,8
4,30 $	8	2,0
4,30 $ üzeri	3	0,8
Toplam	392	100

Sığınmacıların %46,4 'ü beslenme ihtiyacını çalışarak karşılarken, kamu yardımları %26,5'lik bir oranla beslenme ihtiyacını karşılamakta ciddi bir paya sahiptir. Bu durum özellikle kamp dışında kalan ailelere kamu desteği olduğunun önemli bir göstergesidir. %14,8'lık kesim gıdasını ise çevre yardımından karşılamaktadır.

Satın alma gücü paritesine göre günlük kişi başına 1$, 2,15 $ ve 4, 30 $ da uluslararası karşılaştırmalarda sık kullanılan mutlak yoksulluk sınırıdır. Satın alam gücü paritesi tanımlanmış bir alışveriş sepetinin ilgili ülkenin parasıyla tutarının, Amerika Birleşik Devletlerinde aynı sepet mal satın alındığında ödenecek tutara bölünmesi ile elde edilir (Yardım,2009:28). Ankete katılan sığınmacıların beslenme için günlük harcama tutarlarını incelediğimizde , %55,4 'nün 1 $, %41,8'nin 2,15 $ olduğu görülmektedir. Buda beslenme için günlük harcamaların ne kadar düşük düzeylerde olduğunu göstermektedir.

Tablo 4: Sığınmacıların Barınma Durumu ve Barınma Konusundaki Problemleri

Barınma İhtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz?	**Sayı**	**Oran**
Kendi Evim	14	3,6
Boş/Harabe ev	103	26,3
Kiralık Ev	190	48,5
Çadır	85	21,7
Barınma konusundaki en önemli problem nedir?		
Hep Beraber Aynı Odayı Kullanıyoruz	35	9,0
Kaldığımız Yer Çok Küçük	40	10,2
Kaldığımız Yerin Koşulları Çok Kötü	79	20,2
Yaşadığım Yerden Her An Çıkarılma Olasılığım Var	45	11,5
Hepsi	163	41,6
Hiçbiri	30	7,7
Toplam	392	100

Çalışmasının yapıldığı sığınmacılar arasında göreceli olarak %48,5'i kiralık ,%26,3'ü boş harabe evlerde, %21,7'si çadırda yaşamaktadır. Barınma konusundaki problemlere baktığımızda % 20,22'lik kesim kaldığı yerin koşullarının çok kötü olduğunu belirtirken, hep beraber aynı odayı kullanma, kalınan yerin çok küçük olması ve yaşanılan yerden her an çıkarılma olasılığı diğer önemli problemler arasında yer almaktadır. Bu koşullar altında "yoksulluk yaşıyor musunuz?" sorusuna ise Kilis'te 104, Gaziantep'te 87 ve Hatay'da 95 toplamda 286 sığınmacı "evet " derken, 106 sığınmacı yoksulluk yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 5: Suriyeli Sığınmacıların İkamet Ettikleri İli Seçme Nedenleri

	İş İmkânlarının Fazla Olması		**Yaşam Kalitesi ve Eğitim Olanaklarının Fazla Olması**		**Daha Çok Yardım alabilmek**		**Sınır Şehri Olması**		**Akrabaların Olması**	
	Sayı	**Oran**	**Sayı**	**Oran**	**Sayı**	**Oran**	**Sayı**	**Oran**	**Sayı**	**Oran**
Kilis	10	7,7	5	3,8	5	3,8	36	27,7	74	56,9
Gaziantep	48	37,5	42	32,8	4	3,1	9	7,0	25	19,5
Hatay	35	26,1	5	3,7	32	23,9	24	17,9	38	28,4

İkamet edilen ili seçme nedenlerini ele aldığımızda Kilis'in sınır şehri olması ve akrabaların olması, Gaziantep'in iş imkânlarının fazla olması ile yaşam kalitesi ve eğitim olanaklarının fazla olması, Hatay'da iş imkânlarının fazla olması, sınır şehri olması, diğer illerden farklı olarak daha çok yardım alabilmek için tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 6: Suriye'de Savaş Bittiği Takdirde Ne Yapmayı Düşünüyorsunuz?

	Suriye İnşa Edilene Kadar Geçici Güvenlikli Bir Bölgede Kalmak İstiyorum		**Türkiye'de Kalıp Hayatımı Burada Devam ettirmek istiyorum**		**Suriye'ye Geri Dönmek İstiyorum**	
	Sayı	**Oran**	**Sayı**	**Oran**	**Sayı**	**Oran**
Kilis	8	6,2	39	30,0	83	63,8
Gaziantep	20	15,6	70	54,7	38	29,7
Hatay	11	8,2	76	56,7	47	35,1

Peki, Suriye'de savaş bittiği takdirde ne olacak? Kilis'teki sığınmacıların %63,8 'i Suriye'ye geri dönmek, Gaziantep'te %57,7 Hatay'daki sığınmacıların %56,7'si Türkiye'de kalıp hayatına burada devam etmek istemektedir.

5. SONUÇ

Ülkemizin Suriye halkıyla tarihi, kültürel bağları ve akrabalık ilişkileri yıllardan beri süregelirken; bu ilişkiler ekonomik bağları da güçlendirmiştir. İç savaş nedeniyle yurtlarından ayrılmak zorunda kalan Suriye vatandaşları bizim geçmişten bugüne tanıdığımız, bağlarımız olan ve birlikte iş yaptığımız insanlardır. İç savaştan kaçarak ülkemize sığınan bu insanların hayatta kalma çabası hala devam etmektedir.

Kamplarda yaşayan Suriyelilerin her türlü ihtiyacının karşılandığı, gerek AFAD yetkililerinin açıklamalarından gerek yapılan gözlemlerden gerekse de dolaylı anlatımlardan anlaşılmaktadır. Dünya standartlarının ötesinde bir yaklaşımla oluşturulan kamplarda Suriyeli sığınmacıların her türlü insani ihtiyacının karşılanmasına rağmen, kamp dışında kalmak zorunda olanlar ne yazık ki onlar kadar şanslı değiller. Türkiye yetkililerinden, STK'lardan ve uluslararası fon veren kuruluşlardan neredeyse hiç yardım alamayan ve kendilerini idame ettirmek zorunda kalan kamp dışındaki Suriyeli sığınmacıların büyük bir çoğunluğunun içinde bulunduğu mevcut durum pekte iç açıcı değildir. Uluslararası toplumun, Türkiye gibi Suriye'ye komşu ülkelerin sayıları giderek artan sığınmacı nüfusunun temel ihtiyaçlarına cevap verebilmelerini sağlayacak bir mali sorumluluğu üstlenmediği sürece, bu durumun değişmesi de mümkün görünmüyor.

Suriye'de devam eden iç karışıklık ve bağlı olarak yaşanan kitlesel göç dalgaları, ülkemize sığınan Suriyeli sayısında ciddi bir artışa neden olmuştur. Yoğun göç alan şehirlerin başında ise Kilis, Gaziantep ve Hatay gelmektedir. Suriyeli sığınmacılara ilişkin en önemli sorunlardan biri sığınmacı sayısının bu il ve bağlı ilçelerde yerleşik nüfusa yaklaşmasıdır. Kilis il genelindeki nüfus 106 bin iken burada 2015 yılında 120 bin Suriyeli sığınmacı olduğu tahmin edilmektedir. Gaziantep'te 314 bin, yaklaşık 90 bin kişinin yaşadığı Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde Suriyeli sığınmacı sayısının ise 95 bin olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Suriyeli sığınmacıların Kilis'i tercih etme nedenleri ilin sınıra çok yakın olmasının yanında, buraya sığınan kişilerin çoğunun akrabasının bu şehirde bulunması iken; Gaziantep'e gelmelerinin en temel sebebi; şehrin sanayileşmede kazandığı ivme, hızlı gelişme profili ve sahip olduğu potansiyeller, kenti ülkemize sığınan Suriyeli misafirler için yaşanabilir ve cazip kılmasıdır. Hatay'a ise, sınır şehri olmanın yanında, sığınmacıların yapılan yardımlardan daha fazla yararlanmak istemeleridir.

Suriye'den gelen sığınmacılar konusunda önem arz eden hususlar; Suriyelilerin kayıt alınması ve kayıtlar sırasında özel ihtiyaç sahibi kişilerin tespiti, psiko-sosyal destek, dil/tercüman ihtiyacı, illerde barınma ihtiyacı, özellikle acil durumlarda ve özel ihtiyaç sahibi sığınmacıların hijyen malzemeleri ve yatak gibi temel ihtiyaç malzemelerinin karşılanması, kamp dışı çocukların eğitime erişimlerinin sağlanmasıdır. Bu konularda, çözümler üretmek, uygulamak, aktif çalışmak, takibini yapmak, eksikliklerini tespit etmek

ve eksiklere göre programlar geliştirmek, Suriyeli sığınmacıların yerel halkla uyum içerisinde yaşayabilmeleri ve korunabilmeleri açısından önem arz etmektedir.

Türkiye, geçmişte Dünya'nın dört bir yanında yaptığı gibi, Suriyeli sığınmacıların acılarını unutmaları ve insanca bir yaşam sürmeleri konusunda, gerekli hassasiyeti göstererek, devleti ve milleti ile elinden gelenin en iyisini yapma azim ve kararlılığını göstermektedir. Bu bağlamada sosyal yardımlar yoksulluğun sonuçlarını hafifletme anlamında önemli bir yere sahiptir. Ancak bu yardımların amacı, neye hizmet ettiğinin tespitin doğru yapılması gerekmektedir. Bu anlamada uluslarası toplumlara da düşen sorumluluklara da dikkat çekilmesi gerekmektedir. Güvenlik gerekçesiyle 2013 yılında 30 civarında mülteci kabul eden ABD 2015 yılında 1600 civarında mülteci kabul etmiştir. Suriyeli mültecilere yapılan yardımlar ise toplamda 4,5 milyar Dolardır. AB ve ABD gibi başat iki uluslararası aktörün Suriyelileri kabul etmekteki isteksizliği soruna sağladıkları sınırlı katkı, Türkiye'deki bulunan sığınmacılara yardımlarda açıkça görülmektedir. Türkiye'nin sığınmacılar için yaptığı 5,3 milyar Dolara karşılık 187 milyon Avro civarındadır.Bunun içinde Uluslararası kamuoyu yükün adil bir şekilde paylaşımını sağlayacak mekanizma konusunda anlaşmalıdır.

KAYNAKÇA

AFAD, (2014). Türkiye'de Suriyeli Kadınlar, https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/80-20140529154110-turkiye'deki-suriyeli-kadinlar,-2014.pdf (05.04.2016)

AFAD, (2013). "Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, Saha Araştırması Sonuçları" https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf (05.04.2016).

AŞKIN, U. "Yoksul Kimdir, Nasıl Ölçülür" http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/yoksul-kimdir-yoksulluk-nasil-olculur/ (08.04.2016).

ATASOY,A. ve DEMİR ,H. (2015). "Suriyeli Sığınmacıların Kırıkhan'a (Hatay) Etkileri" Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(38): 457-470

BMMYK,(2014). Türkiye: Bölgesel Mülteci Müdahale Planı, http://www.unhcr.org/syriarrp6/docs/Syria-rrp6-full-report.pdf

DENİZ,T.(2014). "Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye" Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 18(1):175-204.

DREWNOWSKI, J. (1977). "Poverty: It's Meaning and Measurement", Development and Change. 8(2):183-208.

GAZİANTEP KENT KONSEYİ YÜRÜTME KURULU,(2014). " Gaziantep'te Yaşayan Suriyeli Misafirlere İlişkin Rapor: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" http://www.gaziantepkentkonseyi.org.tr/dosyalar/GAZ%C4%B0ANTEP%20KENT%20KONSEY%C4%B0%20%20SUR%C4%B0YE%20RAPORU.pdf (06.04.2016).

GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, http://www.goc.gov.tr/icerik6/suriyeli-multeciler-kayit-altina-aliniyor_389_879_1461_icerik (06.04.2016)

http://marti.org.tr/index.php/projeler/sske "Suriyeli Sığınmacı Kadınların Entegrasyonu " (04.04.2016)

http://sayfala.com/gundem-haberleri/kiliste-suriyeli-sayisi-turk-sayisini-gecti-9907. "Kilis'te Suriyeli Sayısı Türk Sayısını Geçti" (04.04.2016).

İFE, (2014). "Suriyeli Sığınmacılar Raporu İstanbul Örneği" ife.org.tr/wp-content/.../Suriyeli-Sığınmacılar-Raporu-Kasım-2014.pdf (04.04.2016).

İNCEDAL, S. (2013). " Türkiye'de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları Ve Müdahale Araçları" Aile Ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Ankara.

KARA, P. Ve KORKUR,R. (2010). "Türkiye'de Göç, İltica Ve Mülteciler" Türk İdare Dergisi, (467):153-162.

KUTLU,Z. (2015). "Bekleme Odasından Oturma Odasına, Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme" Açık Toplum Vakfı ve Anadolu Kültür'ün ortak Projesi.

LIPTON, Michael (1997). "Poverty: Are There Holes in the Consensus?" World Development. 25 (7).

LORDOĞLU, K. ve ASLAN, M. (2015). " Beş sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim:2011-2014" Göç Dergisi, 2(2): 249-267

ODMAN, Tevfik (1995). Mülteci Hukuku, Ankara, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yay.

ORSAM (ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ),(2015). "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri" Rapor No: 195.

ÖZTAŞ, C. Ve ZENGİN, E., (2005). " Göç ve Azerbaycan: Bir İnsanlık Dramı Olarak Azerbaycan'da Mülteciler Sorunu", Uluslararası Göç Sempozyumu, Zeytinburnu Belediyesi.

REÇBER, S. (2014). "Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler Ve Sığınmacılar" VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu, ss.247-268

SEYYAR, Ali (2003)."Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele", Yoksulluk, 1. Cilt, Deniz Feneri Yayınları,1. Baskı, İstanbul.

ŞENSES, Fikret (2006). "Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk", 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

TAŞ, H.Y. ve ÖZCAN ,S. (2012). "Türkiye'de ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma" International Conference On Eurasian Economies, ss.423-430

TOPGÜL,S. (2013). "Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksulluğun Kadınlaşması" C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(1):277-296.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059, (05.04.2016)

Uluslarası Af Örgütü , (2014). "Hayatta Kalma Mücadelesi Türkiye'deki Suriye'den Gelen Mülteciler" https://www.amnesty.org/download/Documents/.../eur440172014tr.pdf.

YARDIM,M.S. (2009). "Yoksulluk Sınırı Nasıl Hesaplanır" Toplum Hekimliği Dergisi, 28(2):28-32.

ÜRDÜN'DE YAŞAYAN SÜRİYELİ SIĞINMACILAR

***

SYRIAN REFUGEES RESIDING IN JORDAN

Assoc. Prof. Dr. Sadettin PAKSOY
Kilis 7 Aralik University
spaksoy@kilis.edu.tr

Duaa İsmail Yacub AL-SAIFI
Suleyman Demirel University
dsaifi80@hotmail.com

Öz

Arap Baharı, 21.yüzyılın en büyük sosyal ve siyasal değişim olaylarından biridir. Arap Dünyasında ise yaşanan en büyük değişim hareketidir. 2010 yılının Aralık ayı ortalarına doğru Arap ülkelerinde ortaya çıkan "Arap Baharı", 2011 yılının Ocak ayı sonlarına doğru Suriye'yi de etkisi altına almıştır. Bazı Arap ülkelerinde bu bahar sonlanmış gibi gözükse de Suriye, Irak ve Yemen gibi ülkelerde henüz bu bahar sonlanmamıştır. Beşinci yılına giren Suriye'deki İç Savaş, sadece Suriye'yi etkilememekte, Suriye'nin komşuları olan ülkeler de bu Savaştan oldukça fazla etkilenmektedir. Bu ülkelerin başında, kuzey komşusu Türkiye, güney komşusu Ürdün ve batı komşusu Lübnan gelmektedir. Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye yaklaşık 2,5 milyon Suriyeli sığınmacı gelirken, Ürdün'e 600 bin, Lübnan'a bir milyon Suriyeli sığınmıştır. Suriye'de iç savaş devam ettiği süre bu rakamların daha da yükselmesi beklenmektedir. Bu çalışmada, iç savaş nedeniyle Ürdün'e sığınan Suriyeliler incelenmiştir. Çalışmamda önce Arap Baharı, Ürdün'ün sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra, Ürdün Devletinin resmi verileri kullanılarak, Ürdün'de yaşayan Suriyeli sığınmacılar detaylı bir şekilde irdelenmiştir.

***Anahtar kelimeler**: Arap baharı, Ürdün, Suriyeli sığınmacılar.*

Abstract

Arab Spring is one of the most influential phenomenon in terms of political and social unrest in the 21st century. "Arab Spring", has became a major concern since the late of 2010, has penetrated Syria on January 2011. The massive social event seem to be lasted in some Arabian countries, nevertheless, it is still proceeding in Iraq, Yemen and Syria. Civil war within its fifth year in Syria has been affecting not only Syria, but also neighboring countries were being affected seriously. The largest impact caused by civil war in Syria has been imposing on Turkey, Jordan and Lebanon. 2.5 million Of the refugees have come to Turkey while Jordan and Lebanon have taken 600.000 and one million of Syrian refugees, respectively. Incoming numbers of refugees are expected to continue as Syrian civil war holds. In this paper, Syrian people who become refugees in Jordan are evaluated. At first, the concept of Arab Spring and socio-economic structure of Jordan are re-informed. In addition, according to the official data relying on the kingdom of Jordan, detailed examinations about Syrian refugees in Jordan are conducted.

***Keywords**: The Arab Spring, Jordan, Syrian Refugees.*

1. INTRODUCTION

Jordan is the country of safety and security, thus, through many decades it was the harbor and refuge for a lot and different refugees from neighbor and friend countries that because of the wars. Inspite of Jordan limited natural and economical resources and its smallness represented all the kinds of assistances according to its ability.

Since 2011 after the starting of Syrian revolution the Syrian refugees started to escape to Jordan through its northern and northeastern barriers to be safe from the Syrian authority attacks which are attacking the defenseless people.

Jordanian families in north cities as Irbid, Ramtha and Almafraq received Syrian refugees with all hospitality types.

With the ongoing Syrian revolution the UNHCR started to establish camps in many cities in Jordan such as Azza'tari camp at Almafraq city to enable accommodate to upcoming refugees. Nevertheless, the Syrian refugees started to transfer to cities and towns especially Amman the capital of Jordan and that led to pressure on resources.

According to previous information the Jordanian government forced to request aid from NGOs and anther international groups to provide assistances for refugees whether live in camps or out of camps such as educational, health services and jobs, thus, the competition started to play a big role between the citizens and refugees for employment and finding jobs where Jordan one of the countries which suffers from unemployment.

With entering the fifth year of Syrian revolution the reports and negotiations are continued to solve those problems in Jordan and other countries which received Syrian refugees until this war be finished…

2. ARAB SPRING

On December 17, 2010, Muhammad Bouazizi, a 26 year old street vendor, went to work in the provincial town of Sidi Bouzid, which lies in the centre of Tunisia. Bouazizi, a graduate who had struggled to find work, had taken to selling fruit and vegetables as a way of feeding his family, and putting his sister through university. Unfortunately, he had not acquired a licence to sell goods, and a policewoman confiscated his cart and produce. So Bouazizi, who had had a similar event happen to him before, attempted to pay the fine to the policewoman. In response, the policewoman slapped him, spat in his face and insulted his deceased father. Her actions were to have a lasting effect on him.

Feeling humiliated and infuriated, Bouazizi went to the provincial headquarters with the intent to lodge a complaint to local municipality officials. However, he was not granted an audience. At 11:30 am and only a few hours after his initial altercation with the policewoman, Bouazizi returned to the headquarters, doused himself in flammable liquid, which he had recently purchased, and proceeded to set himself alight (McKay, 2011: 4).

The tragic self-immolation of Mohamed Bouazizi, a young fruit vendor, in December 2010 sparked a series of unprecedented demonstrations in Tunisia. The success of the protests led to a wave of unrest, which spread to Algeria, Jordan, Egypt, and Yemen, and then to other countries in the region (Rózsa et al., 2012:1).

In Egypt, President Hosni Mubarak resigned in February 2011 after the Tahrir Square protests, ending his 30-year presidency. Libyan leader Muammar Gaddafi was overthrown after massive domestic revolts and international military intervention and was killed on October 20, 2011. Yemeni President Ali Abdullah Saleh resigned and his successor Abdal-Rabah Mansour Al-Hadi formally replaced him in February 2012 (Rózsa et al., 2012: 1).

The protest movement in Syria was at first modest, and took a while to gain momentum. Protests began on 26 January 2011 with individual actions then, (Olwan; shiyab, 2012: 1) in March 2011, the Arab Spring ushered in a new era of open opposition to the Syrian regime. Starting as a small, inchoate protest movement calling for political reforms, it eventually evolved in the face of a violent crackdown into a full-blown countrywide revolution calling for the overthrow of President Bashar al-Assad and his regime. (Al-Saleh; White, 2013: 2) Protests also spread to other Syrian cities, including Homs, Hama, Baniyas, Jassem, Aleppo, Damascus and Latakia. In April, the uprising became more extensive and, sadly, there was the killing of innocents and the displacement of still more Syrians. As the revolution grows in Syria, Syrians are travelling to neighbouring countries, namely: Jordan, Lebanon, Turkey and Iraq. (Olwan; shiyab, 2012: 1) After two years of fighting the death toll is not estimated to exceed 90,000 people, 1 with approximately 3 million Syrians internally displaced, 2 and over 1.5 million Syrian refugees believed to have fled the country to escape the fighting. 3 Nor has this fighting been contained within Syria's borders. This conflict now threatens to destabilize the region, as each of Syria's neighboring countries has experienced some degree of spillover fighting (Al-Saleh; White, 2013:2).

Yet the regime still appears far from collapse. The opposition, both within Syria and exiles abroad, has proved unable to win over key segments of Syrian society. The international community remains divided on what action to take, with western and Arab economic sanctions only frustrating rather than disabling the regime, while Russia, China and Iran continue to explicitly or implicitly back Assad. After a year of violence Syria looks headed for a civil war between the regime and the poorly armed but determined opposition, with the potential to transform one of the Middle East's most stable states into a sectarian bloodbath (Phillips, w.d.: 37).

According to the previous information the problem of the refugees is appeared where Syrian are now distributed in many country one of them Jordan.

Jordan Socio- economic

Hashemite Kingdom of Jordan:

Is an Arab Muslim country, located in the north of the Arabian Peninsula and in West Asia. Bordered by Syria to the north, Iraq to the east, Saudi Arabia to the south and south-east, and Palestine (the West Bank) to the west. Jordan is named to the Jordan River, which passes on its western border, and Amman is capital.

Official language:

The official language is Arabic, and English is the first foreign language.

Regime:

Regime in the Hashemite Kingdom of Jordan parliament heritable Royal. Sits Majesty King Abdullah II on the throne of the Kingdom of the top three authorities, also serves as the supreme commander of the armed forces.

Area and Climate:

The total area of the Kingdom up to 92.300 square kilometers, land 91.971 sq km, and water 329 sq km. And total length of 1,635 km border divided as follows 744 km shared with Saudi Arabia, 375 with Syria, 238 kilometers with the 1948 Green Line, 181 km with Iraq, and the least 97 with the West Bank. The border water amounts to 26 km.

Jordan has a port on the Red Sea through the city of Aqaba, located in the far north of the Gulf of Aqaba.

The lowest point is the surface of the Dead Sea and of -408 m below sea level. The highest point stands at 1854 m on the summit of Mount Umm Al-Dami.

Official currency:

The country's official currency is the Jordanian Dinar, which is equal to 1000 fils, or 100 piasters. It is available in the form of paper currency of 50 dinars, 20 dinars, ten dinars, five dinars and one dinars. Also available in the form of coins of half a dinar categories and quarter dinars and 100 fils and 50 fils and 25 fils and ten fils and five fils.

Working hours:

Government departments and offices, banks and most of its other offices close on Friday and Saturday of each week. The working hours in the remaining five days (Sunday - Thursday) are from 8.30 am to 3.30 pm (http://www.jordan.gov.jo).

Jordan's Economy: Jordan's economy is considered an ideal example of a small, open economy that is strongly connected in its regional and international spheres. There are, however, two important features that have persistently dominated the overall economic scene in the country: scarce natural resources and a small-sized economy (Wazani, 2014: 14).

Diversity of the population: according to what was published at the formal newspaper Al-Rai according to statistics of the population, in 2015 the number of Jordan's population of 9.5 million people. Where Jordanians 6.6 million, Syrians 1.2 million, Egyptians 390 thousand, Iraqis 130 thousand, Yemenis 31 thousand and Libyans 23 thousand (http://www.alrai.com).

3. JORDAN ECONOMY DATA

Over the past 10 years, Jordan has had success pursuing structural reforms in education, health and privatization and liberalization. The Government of Jordan has been introducing social protection systems and reforming subsidies, creating the conditions for public-private partnerships in infrastructure and making tax reforms, including tax administration and management. In 2015, it has also focused on identifying concrete steps towards enhancing the investment climate and ease of doing business.

Adverse regional developments, in particular with the Syria and Iraq crises, remain the largest recent shock affecting Jordan, as reflected in the large refugee influx, disrupted trade routes and lower tourism inflows.

Despite larger financing of utility companies in 2014, the central government fiscal deficit improved thanks to continued fiscal consolidation efforts and a steadily expanding economy. While fiscal policy remains tight through 2015, the Central Bank of Jordan (CBJ) maintains its expansionary monetary policy. (http://www.worldbank.org)

The following table presents some data of Jordan economy.

Table 1: Jordan Economy Data

	2011	2012	2013	2014	2015
Population (million)	6.2	6.4	6.5	6.7	6.8
GDP per capita (USD)	4,615	4,843	5,145	5,367	-
GDP (USD bn)	28.8	30.9	33.6	35.8	-
Economic Growth (GDP, annual variation in %)	2.6	2.7	2.8	3.1	-
Industrial Production (annual variation in %)	-0.3	0.2	1.6	1.7	1.2
Unemployment Rate	12.9	12.2	12.6	11.9	-
Fiscal Balance (% of GDP)	-6.8	-8.3	-5.5	-2.3	-

	2011	2012	2013	2014	2015
Public Debt (% of GDP)	65.5	75.5	80.1	80.8	-
Money (annual variation in %)	8.0	-5.1	16.3	9.0	8.6
Inflation Rate (CPI, annual variation in %)	4.2	4.5	4.8	2.9	-0.9
Policy Interest Rate (%)	4.50	5.00	4.50	4.25	3.75
Exchange Rate (vs USD)	0.71	0.71	0.71	0.71	0.71
Current Account (% of GDP)	-10.3	-15.3	-10.3	-7.1	-
Current Account Balance (USD bn)	-3.0	-4.7	-3.5	-2.5	-
Trade Balance (USD billion)	-8.8	-10.6	-11.7	-11.8	-
Exports (USD billion)	8.0	7.9	7.9	8.4	-
Imports (USD billion)	16.9	18.5	19.6	20.2	-
Exports (annual variation in %)	13.8	-1.4	0.2	6.0	-
Imports (annual variation in %)	21.6	9.6	6.0	3.2	-
International Reserves (USD)	11.5	8.1	13.2	15.3	14.9
External Debt (% of GDP)	61.3	59.7	69.0	67.7	-

Source: http://www.focus-economics.com.

Table 2: Some Economic Indicators 2009-2014

Indicator	2009	2010	2011	2012	2013 (Preliminary)	2014 (Budget)
Budget deficit Excluding Grants	1,842.7	1,446.9	2,602.9	3,300	2,900	3,700
Budget deficit Excluding Grants as apercentage of GDP (%)	10.9	7.7	12.7	16	12.1	14.8
Budget deficit Including Grants	1,509.3	1,045.2	1,383.8	2,500	2,000	2,200
Budget deficit Including Grants as a percentage of GDP (%)	8.9	5.6	6.8	12	8.3	9
Gross public debt (JD billion)	9.7	11.4	13.1	16.5	19.2	21.4
as a percentge of GDP (%)	57	61	65	78	80	85
Unemploy ment rate (%)	12.9	12.5	12.9	12.2	14	NA
Ratio of trade Balance deficit to GDP (%)	26.3	25.7	28.8	34	--	NA

Source: Wazani, 2014:18.

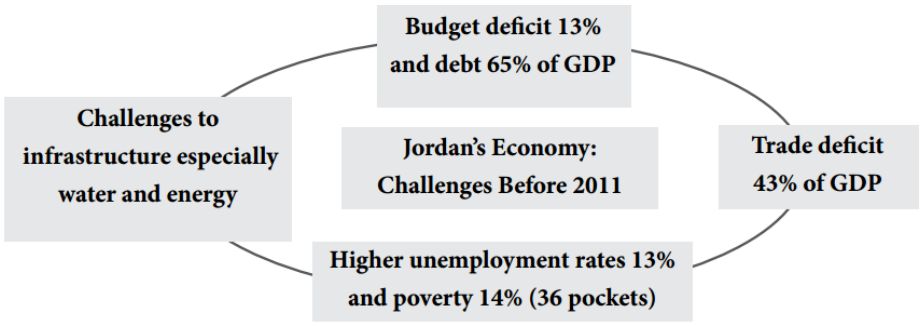
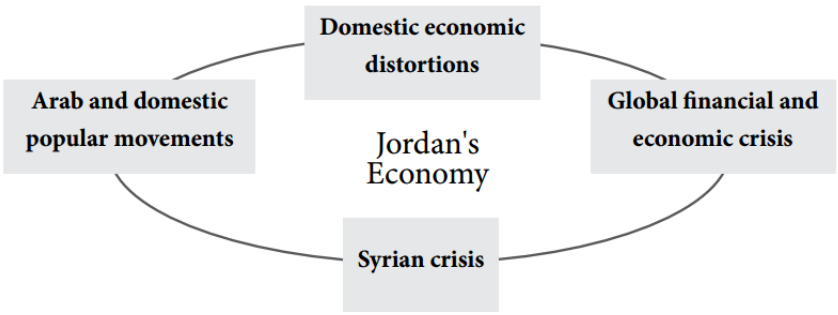

Figure (1) above shows the economic challenges Jordan was facing even before it became directly involved in the Syrian crisis by receiving large flows of Syrian refugees, adding to the already sustained socio-economic distortions on the macro level. It is particularly challenged by the internal gap between budget deficit and associated debt and the external gap, which is the trade deficit in the balance of payments. It suffers from relatively high rates of poverty and unemployment, not to mention huge challenges facing the infrastructure. This reality is severely affecting the current population even before discerning the future trend of the Syrian crisis. The demographic increase is steady and abnormal, especially in the vulnerable age groups that need support in all facets of life to lead a decent life by satisfying their needs for electricity, health, education, roads and transport, to mention but a few. This reality entails the necessity of examining anew Jordan's economy and the challenges it has been facing since the beginning of the Syrian crisis in March 2011 until the end of 2013 (Wazani, 2014:20)

Figure 2: Spaces Orbiting Jordan's Economy

Source: Wazani, 2014:22.

Table 3: Macro Socio-Economic Indicators (2010-2014)

Indicator	2010	2011	2012	2013 (Preliminary)	2014 (Budget)
Nominal GDP Real GDP Growth Rate	18,762.0	20,476.6	2,1965.5	24,260.0	25,907.0
	2.3	2.6	2.7	3.0	3.5
GDP per capita growth	0.1 (3.5)	0.1 0.8	0.4 (7.8)	0.3 1.3	0.5 (1.3)
Budget deficit excluding Grants As a percentage of GDP%	1,446.9	2,602.9	3,300	2,900	3,700
	7.7	12.7	16	12.1	14.8
Budget deficit including Grants As a percentage of GDP%	1,045.2	1,383.8	2500	2,000	2,200
	5.6	6.8	12	8.3	9
Total public debt (JD billion) As a percentage of GDP%	11.4	13.1	16.5	19.2	21.4
	61	65	78	80	85
Trade balance deficit Percentage of GDP (%)	6,833.2	8,787.3	9,984.2	1,0782.9	11,644.5
	36.4	42.9	45.5	44.4	45
Unemployment rate (%)	12.5	12.9	12.2	14	14

Source: Wazani, 2014:22.

A slight improvement in the growth rate of Jordan's gross domestic product (GDP) is expected in 2016. The rate may reach 3 per cent. However, Oxford Economics expects the growth rate to be 3.5 per cent, while the Ministry of Finance thinks that growth in 2016 will be not less than 3.7 per cent (http://www.jordantimes.com).

3.1. Jordan and Refugees

Since its foundation, Jordan has always hosted Arab and non Arab influxes of refugees and internally displaced persons (IDPs). The recorded wave of refugees will be shown in the following table:

Table 4: Refugees Originals With Period and Cause Of Migration

Refugees originals	Period of migration (cause)
Muslim Circassians, Chechens, a small Armenian minority	19th century (Russian invasion)
Over 100,000 Palestinians	1948 (creation of Israel)
Over 140,000 Palestinians	1967 (Tripartite Aggression)
Lebanese	1974-1980 (civil war)
Over 300,000 Jordanian and Palestinian expatriates.	1990 (the Iraqi invasion of Kuwait)
750,000 refugees and foreign residents	2003 (the American-NATO invasion of Iraq)
Exceeding 600,000 Syrians	2011 (The crisis in Syria)

Table 5: Development of the Number of Refugees and IDPs in Jordan (1948-2013)

Year	Overall Population	IDPs and Refugees	Ratio to Population (%)
1948	400,000	100,000	25%
1967	1,278,416	380,000	30%
1974	1,747,710	Not available	---
1990	3,170,000	300,000	9.5%
2003	5,164,000	750,000	14.5%
2011	6,508,271	1,500	0.023%
2012	6,508,887	230,000	3.1%
2013	7,300,000	952,000	13.0%

Source: Wazani, 2014:54.

4. THE PRESENT PROBLEM OF SYRIAN REFUGEES İN JORDAN: FACTS AND FIGURES

More than 4.5 million refugees from Syria are in just five countries Turkey, Lebanon, Jordan, Iraq and Egypt, where Jordan hosts approximately 635,324 refugees from Syria, which amounts to about 10% of the population in addition 86% of Syrian refugees in urban areas in Jordan are living below the local poverty line. (https://www.amnesty.org), the below table shows the distribution of Syrian refugees in Jordan.

Table 6: Distribution of Syrian Refugees in the Kingdom

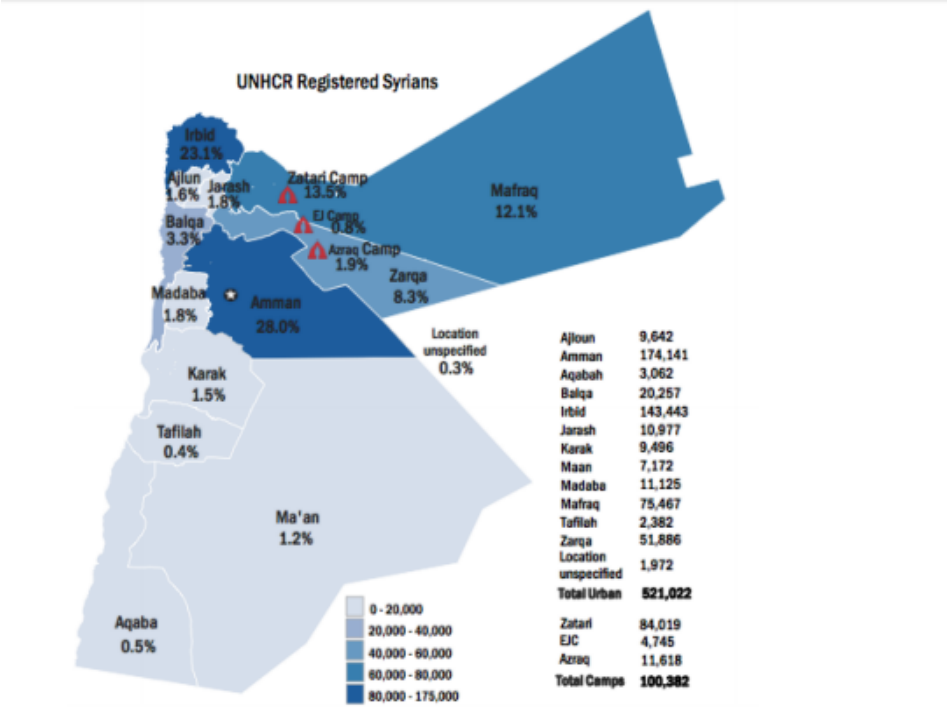
City/Town	Number	Ratio (%)
Mafraq	65.0	10.5
Al Za'atari	126,3	24.4
Murejeb Al Fuhood	3,8	0.7
Irbid	130,1	21,1
Amman	143,5	23.7
Zarqa	46,5	8.3
Balqa	15,5	2.5
Jerash	10,7	1.8
Ajloun	10,0	1.7
Medaba	8,2	1.3
Karak	8,8	1.6
Ma'an	6,4	1.0
Aqaba	2,4	0.4
Tafilah	2,2	0.4
Others	3,4	0.7

Source: Wazani, 2014: 57.

According to Wazani (2014), the first waves of Syrian refugees began with some Syrian families seeking refuge with Jordanian families in bordering towns, especially Ramtha. Then the government allowed the UNHCR to establish several offices in the shelters to facilitate the registration of those refugees. It also allowed for a guarantee system whereby a Syrian individual or family is allowed to personally host Syrian refugees if the requirements are met. Registration was also facilitated for those who live in and out of Amman and the government facilitated their travel to Amman for registration with the UNHCR. Jordan's government created a high commission mandated with Syrian refugee affairs. After that Jordan's government issued a joint appeal on Syria with UNHCR and other international humanitarian agencies in August 2012. The appeal states that the total costs that need to be covered to host around 200,000 Syrian refugees exceeds US$600 million. The United Nations and its humanitarian partners had already made an

appeal in March 2012 for aid amounting to US$84 million to help in covering the costs of hosting refugees for six months. Then Al Za'atari Camp was established in July 2012 in Mafraq, which borders Syria, in cooperation with UNHCR; it has become the second largest refugee camp in the world. The size of the camp is over 8 km2 and had an initial capacity for accommodating 80,000 refugees. In its early days, a part of the camp 1.2 km2 in size was used, with a capacity for around 40,000 refugees. Today, the camp hosts over 120,000 refugees. The camp was supplied with the best possible infrastructure and was developed in line with the increasing inflows of refugees, climate and physical and structural needs.

Figure 3: Geographical Concentration of Registered Syrian Refugees Living in Hosting Communities (Colour does not Include Camps Population) (24 January 2015).

Source: Achilli, 2015:12.

5. THE EFFECT OF SYRIANS CRISIS AND REFUGEES AT THE JORDANIAN SITUATION

Why do Syrians travel to Jordan? There is the deteriorating security situation; the desire of Syrians for a secure life for themselves and their families; the proximity to Syria and the presence of relatives, friends, common social life and economic life; not to mention the freedoms enjoyed in the Kingdom. (Olwan; shiyab, 2012: 1)

At a press conference in late October, Prime Minister Abdullah Ensour underscored the challenges imposed by the latest round of conflict in the Middle East.

"We don't want to blame all our economic problems on the wars around us, which are hundreds of kilometers away from the heart of the country," Ensour said, "but we cannot ignore their consequences on the economy."

In addition to placing greater pressure on public spending, instability in the region has also impacted the kingdom's trade routes. According to Ensour, Jordan's land cargo fleet – one of the largest in the region – is unable to access the country's top trading partners: Syria, Iraq and Turkey (http://www.oxfordbusinessgroup.com).

Jordan allows Syrians to enter the Kingdom without a visa or a residence permit, provided that they hold valid passports. Nevertheless, should they wish to work, they need a work permit (Olwan; shiyab, 2012:5).

There are many issues related to the presence of Syrian refugees in Jordan. One of the principle are school students, where the number of Syrian students studying at government schools stands at 5,500, a number which is expected to grow. The number of Syrian students studying at private schools stands, meanwhile, at only 666. In light of prevailing conditions, the number of Syrians coming to Jordan will increase as well as the asylum applications submitted to UNHCR (Olwan; shiyab, 2012:1).

From another side the increasing border restrictions may be explained by the fact that the influx of Syrians has strained Jordan's already overburdened infrastructure and the Kingdom's limited resources. However, Jordan's participation in the United States-led military campaign against the Islamic State and Jabhat Al-Nusra in Syria and Iraq is another likely cause behind the tightening of borders. Each strike of the coalition against the militants in Syria prompts fears of terrorist reprisals in Jordan by IS militants (Achilli, 2015:4).

5.1. The employment situation of Syrian Refugees in Jordan

According to published article in New York Times by Sweis (2016) that King Abdullah II promised his people five jobs for Jordanian for every one job that will be provided for Syrian, but what happened that officials previously pledged 200,000 jobs for Syrians that means according to King's promise 1.2 million jobs for Jordanians and that impossible for small country as Jordan with unemployment rate around 22%.

Nongovernment organizations and international aid groups generally see to the needs of refugees of camps. But in Jordan, most of the Syrians are scattered in Jordanian cities and towns.

According to the conference which recently has been done in London pledged $2.1 billion to Jordan over the next three years, along with other assistance. But after the conference, the money came with conditions, including the provision of jobs for 200,000 Syrian refugees.

But analysts are puzzled over how the government intends to create enough jobs, with some investors now fleeing Jordan for reasons that include the unabating regional turmoil.

Officials here are taking pains to assure Jordanians that they will come first. During a meeting with editors of daily newspapers and columnists to talk about the London conference, Prime Minister Abdullah Ensour said Syrian refugees would not compete with Jordanians for job opportunities. He said that Syrians "will be allowed to work in jobs usually shunned by Jordanians."

Economists and researchers are debating the reasons for high unemployment rates among Jordanians and the economic impact of Syrian refugees. According to the International Labour Organization, "Jordan has a very high population of non-nationals and over half the new jobs created annually are reportedly filled by foreign workers."

Syrians often take the jobs held by migrant workers like Egyptians, in construction and agriculture, but also those of the poorest 14 percent of Jordanians, who accept less than the minimum wage.

Mr. Anani, the economist, said that it would represent progress if 50,000 to 60,000 jobs could be created every year. The king, he said, was simply trying to say that "our duty is to create jobs for our people, before we create jobs for others." (http://www.nytimes.com).

5.2. Syrian Student's Refugees in Jordan

Since 2012 the Jordanian minister of education determined the conditions for Syrian refugee's students in Jordan as the following:

The registered students in UNHCR and in the same time live in camps educational opportunities will be provided for them with all educational assistances.

The students who are not registered in UNHCR will be accepted in the governmental and private schools in exchange for paying required tuition

The students who are registered in UNHCR and do not live in camps will be accepted in the schools and will be given one month to complete their documents. (http://www.aksalser.com)

Then successively the workshops comes for this subject such as the 'Jordanian Club of Humboldt Fellows', in partnership with the 'Friedrich Naumann Foundation for Liberty', held a conference on "Young Syrian Refugees in Jordan's Educational Systems – Challenges and Policies" where H.E. Mohammad Al Okour, Secretary General of the Ministry of Education in Jordan said "Jordan is trying to take its place as a modern country on the world map, where education is considered to be an essential component for the quality of life".

Mr. Al Okour mentioned that the number of Syrian students in Jordanian schools is 130,000 in camps and hosting communities. 35,000 are on the waiting list to get into the system, all of this has affected the education system negatively. (http://fnf-amman.org)

And as always in the case of crisis or disasters it is one of the main organizations represents aids for students and educational needs it is UNESCO. The UNESCO Amman Office is implementing a 4.3 million Euro project funded by the EU to sustain quality education and promote skills development opportunities for young Syrian refugees and young Jordanians impacted by the humanitarian crisis. This project aims to address the challenges posed by the escalating influx of Syrian refugees on the quality of education in Jordan and strengthen the future employment prospects of displaced Syrian youth.

Main Activities:

Address qualified teachers' gap by building the capacities of Jordanian teachers in pedagogical and mentoring strategies in emergency situations.

Offer demand-driven informal and non-formal education programme and vocational skills development opportunities for Syrian youth inside the refugee camps and for Jordanian and Syrian youth in urban areas.

Target Groups:

By promoting the quality of teaching in schools with mixed populations of Syrian and Jordanian children, this project aims to benefit displaced Syrian children as well as Jordanian children attending schools overstrained by the influx of Syrian students (http://www.unesco.org).

The health situation of Syrian Refugees in Jordan

Over 70% of Syrian refugees are residing among host Jordanian communities. Only 30% of the Syrian refugees reside in camps, which started in early 2012; the largest camp is Zaateri, with an estimated population of 120 000. In the camps, UNHCR and other partners, with the support of the Jordanian Ministry of Health (MOH), provide health and humanitarian support. However, for the larger proportion of refugees outside the camps, not all needs can be adequately addressed. The Jordanian MOH provides full access to health services for the Syrians outside camps along with the local Jordanian population. Additionally, some non-governmental organisations and private sector practitioners also deliver services to Syrian refugees outside the camps.

Most of the refugees' demand is located in the four northern governorates, and in Amman where specialty care can be found. A joint rapid health assessment led by the Jordanian MOH and WHO is currently underway to better determine facility capacity and service utilisation patterns in the most affected governorates.

Jordan is committed to continuing to care for refugees from Syria and other countries, but the system is dangerously overstretched. (Murshidiemail et. al, 2013) (http://www.thelancet.com)

5.3. Syrian Refugees and Residential Issue in Jordan

According to the Jordanian news the Jordanian government started to offer the Syrian refugees Work permits and yearly renew them inspite of that it will not be include the retirements and the long-term financial liabilities and receivables, in other side the government will also grant the Syrian investors who desire to invest in Jordan and establish officially their own plants a residence for that investments (http://garaanews.com).

6. CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

According to the previous information Jordan faces two sides of effects negative effects which are represented by pressure on the economic and natural resources, rising unemployment rates, some extremists to enter under the pretext of for asylum. In another side the positive effects are the flow of the Syrian capital, increase the gross domestic product of the Kingdom by aid from donor countries.

Depending on the official reports which concern of the Syrian refugees' issues the recommendations for Jordan and the international community are enable the actors involved in local government, giving priority to the integration of development and humanitarian aid, maintaining the scope of protection of Syrian refugees, documentation of freedom of access to livelihoods and enable the actors involved in local government.

REFERENCES

About Jordan, The Hashemite Kingdom of Jordan, The Official Site of the Jordanian e-Government, http://www.jordan.gov.jo/wps/portal/!ut/p/b1/04_SjzQ0MjMyNDc3sDDWj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfGjzOLDLL0twrzdDQ3cA0yMDDy9LHzCzA1NjQ0CjfSDU_P0c6McFQEyXJt-/.

Achilli, L. (2015), Syrian Refugees in Jordan: a Reality Check, European University Institute, Italy.

Aksalser (2012), The Jordanian government determines the conditions for acceptance Syrian refugees students in it's schools, http://www.aksalser.com/?page=view_articles&id=e367a8ce5c51b80c8836d465c52754e6, 29.03.2016 taken date.

Fanek, F. Economic growth in 2016, The Jordan Times, (2015) ,http://www.jordantimes.com/opinion/fahed-fanek/economic-growth-2016.

Friedrich Naumann Foundation, Young Syrian Refugees in Jordan's Educational Systems – Challenges and Policies, (2015), http://fnf-amman.org/en/news/young-syrian-refugees-jordan-educational-systems

Garaanews,(2014), http://garaanews.com.

http://www.unesco.org/new/en/amman/education/technical-vocational-education-training/emergency-education-response-to-syrian-refugees-in-jordan/.

Jordan Economic Monitor, The World Bank Group, (2015), http://www.worldbank.org/en/country/jordan/overview

Jordan Economic Outlook, (2016) http://www.focus-economics.com/countries/jordan, (08.03.2016) taken date

McKay, A. (2011), The Arab Spring of Discontent a collection from e-International Relations, e-International Relations, US.

Mujalli Mhailan Murshidiemail, Mohamed Qasem Bassam Hijjawi, Sahar Jeriesat, Akram Eltom, Syrian refugees and Jordan's health sector, The LANCET, (2013), http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(13)61506-8/fulltext.

Olwan, M., Shiyab, A., (2012), Forced Migration of Syrians to Jordan: An Exploratory Study, MPC – Migration Policy Centre, FLORENCE.

Oxford Business Group, Jordan Year in Review 2015, (2015), http://www.oxfordbusinessgroup.com/news/jordan-year-review-2015

Phillips, C. Syria's Bloody Arab Spring, pp. 37-42.

Qadamani, I. (2016), http://www.alrai.com/article/760760.html

RANA F. SWEIS, Jordan Struggles Under a Wave of Syrian Refugees, (2016), http://www.nytimes.com/2016/02/14/world/middleeast/jordan-syria-refugees.html?_r=0

Rózsa, E. (2012), The Arab Spring Its Impact on the Region and on the Middle East Conference, ACADEMIC PEACE ORCHESTRA MIDDLE EAST, Peace Research Institute Frankfurt.

Syria's refugee crisis in numbers, Amnesty International, (2016), UTC https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/02/syrias-refugee-crisis-in-numbers/

Wazani, K. (2014), The socio economic implications of Syrian refugees on Jordan, Konrad Adenauer stiftung, Amman.

GÖÇ OLGUSUNUN ULUSAL GÜVENLİK ÜZERİNE ETKİLERİ

***

THE EFFECTS OF MIGRATION FACT ON NATIONAL SECURITY

Murat DOĞAN
Uluslararası Karadeniz Ünivesitesi
Sosyal Bilimler Fakültesi
mdogan@ibsu.edu.ge

Öz

İnsanlık tarihi bir yönüyle uluslararası göçler tarihidir. Kimi toplumlar savaş, sürgün, doğal afetler nedeniyle ya da daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek umuduyla tarih boyunca göç etmek zorunda kalmışlardır. 20. yüzyıla gelindiğinde küresel ve bölgesel çaplarda yaşanan büyük savaşlar, ağır insan hakları ihlalleri, etnik ve/veya dinsel çatışmalar ve iç savaşlar uluslararası göç olgusunun boyutlarını daha radikal ve dramatize bir şekilde insanlığın önüne çıkarmıştır. Dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelen savaşlar ve iç karışıklıklar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlar "mülteci" ya da "sığınmacı" kategorileri altında ayrı bir göçmen grubunu oluşturmaya başlamışlardır. Bu çerçevede yaşanan uluslararası göçler, göç alan devletler için bir ulusal güvenlik sorunsalı olarak özellikle Soğuk Savaş dönemi sonrası daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Uluslararası göç ve ulusal güvenlik arasında birçok açıdan bağlantı bulunmaktadır. Özellikle, uluslararası göçün, yoğun ve kontrolsüz bir hal aldığı durumlar başlı başına bir ulusal güvenlik tehdidi olarak, göç alan toplumda yabancı korkusu, radikal şiddet başta olmak üzere siyasal, sosyal ve ekonomik manada bir dizi ciddi güvenlik tehditlerine sebep olduğundan dolayı göç-suç-güvenlik üçlemesi karsımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede uluslararası göç ile devletlerin ulusal güvenlikleri temelinde sosyal istikrarının, demografik güvenliğinin, kültürel kimliğinin, sosyal güvenlik sisteminin, refah devleti felsefesinin ve iç güvenliğinin etkilendiği bir realite olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada yukarıda çizilen ana çerçeve dâhilinde uluslararası göç ve ulusal güvenlik arasındaki ilişki analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası göç, ulusal güvenlik, mülteci, sığınmacı, göç-suç-güvenlik üçlemesi.*

Abstract

History of humanity is also international migration history. Some of groups had to migrated because of exile, natural disasters or hopes to have better living standards throughout history. In the 21st century, great wars in global and regional scale, gross human rights violations, ethnic or/and religious conflicts, and civil wars brought radically and dramatically dimensions of migration notion to forefront for humanity. People who had to leave their own countries because of wars and internal disorders from different regions of the world started to create a different immigrant group under the "refugee" or " asylum seeker" categories. Within this framework, international migrations started to become main topic as a national security problem for states allowing immigrants in post-Cold War period. There are many aspects of connection between international migration and national security. Migration-crime-security triplet occured since international migration especially which is intensively and uncontrolled as a national security threat causes initially xenophobia and radical violence, and a series of security threats in point of political, social and economic for the states allowing immigrants. Within this framework, we confront that international migration affects sates in points of social stability, demographic security, cultural identity, social security system, principle of welfare state, and domestic security in the basic of their own national securities. In this work, the relation between international migration and national security are going to be analyzed according to main framework above mentioned.

Keywords: *International migration, national security, refugee, asylum seeker, migration-crime-security triplet, War.*

1. GİRİŞ

Yirminci yüzyıl uluslararası göç olgusunun tüm dünya üzerinde yaygınlaştığı ve dünya üzerindeki birçok devletin bu olgudan etkilendiği bir dönemdir. Bu yüzyılda insanlar başta devletlerarası yaşanan büyük çaplı savaşlar olmak üzere, etnik ya da etnik olmayan iç savaşlar, çatışmalar, doğal afetler ve daha iyi yaşam standartları gibi nedenlerden dolayı bireysel ya da kitlesel olarak yer değiştirme hareketi içerisinde bulunmuşlardır. Dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen bu tür gelişmeler insanların dünyanın diğer ülkelerine göç etmelerine ve göç ettikleri ülkelerinde çeşitli yönlerde ve boyutlarda etkilenmesine neden olmuştur.

Göç olgusunun böylece dünya üzerinde farklı isimler altında etkileşime yol açması kaçınılmaz bir hal almıştır. Göç eylemini gerçekleştiren insanlar 'mülteci', 'göçmen' ya da 'sığınmacı' adı altında sınıflandırılmışlardır. Dahası uluslararası sözleşmeler ile bu kavramların tanımlamalarını ve sahip oldukları hakları dile getirmiştir. Göç hareketinde bulunan bu göçmen grupları uluslararası ilişkilerde çeşitli etkilere ve önemlere sahip olmakla beraber aynı zamanda tehdit unsuru olaraktan gündeme gelmektedir.

Uluslararası göç ve ulusal güvenlik arasında bağlantılar kurmak çok ta zor değildir. Özellikle, uluslararası göçün kontrolünün ve yoğunluğunun denetim altına alınamadığı durumlar başlı başına bir ulusal güvenlik tehdidi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, göç alan toplumda yabancı korkusu ya da karşıtlığı ve radikal şiddet başta olmak üzere siyasal, sosyal ve ekonomik manada bir dizi ciddi güvenlik tehditlerine sebep olabilmektedir. Bu çerçevede uluslararası göç ile devletlerin ulusal güvenlikleri arasında sosyal istikrarın, demografik güvenliğin, kültürel ve etnik kimliğin, sosyal güvenlik sisteminin, refah devleti anlayışının ve iç güvenliğin etkilendiği bir ilişki karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde göç olgusunu ve uluslararası göç hareketini ele alarak bu harekete dâhil olan aktörler ve/veya unsurlardan bahsedilmektedir. Tarihin çeşitli dönemlerinde meydana gelen önemli kitlesel hareketler ve göç olgusunun ya da göç eyleminin boyutlarından, amaçlarından ve nedenlerinden bahsedilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, ulusal güvenlik üzerinde durulmakta ve uluslararası göç olgusunun, göç alan ülkelerde güvenliği nasıl etkilediği üzerinde çalışılmaktadır. Bu bölümde, ulusal güvenliğin içinde barındırmış olduğu temeller üzerinde durulmaktadır.

Son bölüm ise çalışmanın sonuç bölümüdür ve göç olgusunun ulusal güvenlik üzerine olan etkilerinin nasıl azaltılabileceği üzerinde öneriler içermektedir. Bununla beraber, ulusal güvenlik algısını oluştururken hangi yanlışların yapıldığını anlatmaktadır.

2. GÖÇ OLGUSU VE ULUSLARARASI GÖÇ

Göç kavramı insanlık tarihinin başından modern dünyanın var olduğu günümüze kadar var olagelmiş önemli bir kavramdır. Bu kavram, çeşitli tanımlamaları olan, neden-sonuç ilişkilerini bünyesinde barındıran ve çeşitli sınıflandırmalara maruz kalan insan hareketliliğiyle ifade edilmektedir (Deniz, 2014). Göç, çeşitli sebeplerden dolayı insanların bir yerden başka bir yere hareketi tanımlanmaktadır (Kirgiz Karak, 2014). Durağan bir olgu olarak kabul edilmeyen göç kavramı neden ve sonuçları olan bir süreç olarak tanımlanabilmektedir. Göçe neden olan faktörler, başta sosyal politika olmak üzere göç edilen ülkeyi birçok yönden etkilemektedir. Göç olgusunun doğal sonucu olarak göç edilen ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel ve güvenlik politikalarına olan etkileri ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle göç olgusu, nedenleri ve sonuçları ile birlikte ele alınan bir bütündür (Taşçı, 2009).

Tarih boyunca var olan göç olgusu, bireylerin ya da kitlelerin çeşitli sebeplerden dolayı bir yerden başka yerlere gitmesi ve nedenleri ile beraber birçok sonuçları da beraberinde götüren bir hareket eylemi (Taşçı, 2009) olmasının yanında, insanların gönüllü ya da zorunlu olarak bu yer değiştirme olayına dâhil olduğu bir süreçtir. Bu süreç boyunca farklı kültürlerden insanların karşılıklı olarak birbirlerini ve göç ettikleri ülkeleri etkilemesine yol açmıştır (Yılmaz, 2014). Çeşitli nedenlerden dolayı ve farklı şekillerde

meydana gelebilen göç olayı insanların bireysel ya da kitlesel olarak yer aldığı bir hareket eylemi olarak ta yorumlanabilmektedir (Aksoy, 2012).

Dünya tarihindeki ilk kitlesel göç olayı 4. yüzyılda 'Kavimler Göçü' olarak kabul edilmektedir. Bu göç hareketi Avrupa'da birçok devlet ya da imparatorlukların kurulmasına da neden olmuştur. 16. yüzyılda insanlar yeni hayatlar kurmak ümidiyle Avrupa'dan okyanus ötesine yani Amerika kıtasına göç etmeye başlamışlardır. 15. ve 18.yüzyıllar arasında ise Avrupalılar 15 milyon insanı köle olarak zorunlu bir göçe tabi tutmuşlardır (Deniz, 2014). Bunun yani sıra sanayileşmenin artması, savaşlar, çatışmalar, sosyal ve ekonomik yetersizlikler, kültürel sıkıntılar gibi çeşitli faktörler de kitlelerin ya da bireylerin göç hareketinin içerisinde yer almasına neden olmuşlardır (Taşçı, 2009).

Bu süre içerisinde dünyanın kurulu düzeni dikkate alındığında genellikle yoksul ve savunmasız insanlar, sömürgesi oldukları ülkelerin baskı ve zorlamalarıyla eksik olan iş gücünün tamamlanması amacıyla göç ettirilmişlerdir. Bunun dışında yaşanan uluslararası göç hareketleri dünyanın demografik, sosyal, kültürel, etnik ve güvenlik yapılarının etkileşim ve değişime uğramalarına neden olmuşlardır (Deniz, 2014).

Göç hareketinin sonuçları, genel manada I. Dünya Savaşı sonrasında dünya gündemine gelmeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı ve sonrasında ortaya çıkan Soğuk Savaş döneminde de dünya gündemine oturmuştur (Türkoğlu, 2011). 20. yüzyılda meydana gelen ve dünya gündeminden hiç düşmeyen; "siyasi istikrarsızlıklar, iç savaşlar, insan hakları ihlalleri, baskıcı rejimler, etnik çatışmalar, iş gücü talebinin azalması, ekonomik yetersizlik, coğrafi koşullardaki yetersizlik ve en önemlisi can güvenliği korkusu" uluslararası göçün bu yüzyılda daha fazla ön planda yer almasına neden olmuştur (Deniz, 2014).

İnsanların 20. yüzyılda göç etmek istemesindeki önemli nedenler;

- Küreselleşme sürecinin bu yüzyılda kendisini hissettirmesi,
- İran'da gerçekleşen devrim,
- İran-Irak Savaşlarının meydana gelmesi,
- Doğu bloku ya da diğer bir deyişle Sovyetler Birliği'nin çökmesi,
- Yugoslavya'nın dağılması,
- Afganistan Savaşı'nın patlak vermesi,
- Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin Ortadoğu'da başlayarak etkisini tüm dünyada hissettirmesi ve
- Suriye'de devam eden iç savaş olarak sıralanan bu gelişmeler ile birlikte uluslararası göç hareketi dünyada etkisini yerel, bölgesel ve küresel bir şekilde göstermiş ve göstermeye devam etmektedir (Deniz, 2014).

20. yüzyılda uluslararası ilişkilerin gündeminde yer alan ve önemini koruyan uluslararası göç hareketi ya da göç olgusu bünyesinde çeşitli tanımlamalar barındırmaktadır. Bu tanımlamalara göre gerek ülkelerin iç hukuklarında, gerekse uluslararası hukuk alanında çeşitli çalışmalar ortaya çıkmıştır. Örneğin, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Konseyi (BMMYK), 1951 tarihli 'Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme'de mültecilerin tanımını yaparak onların hukuki bir statüye sahip olduğunu bildirmektedir (Yükseker, 2008).

Daha öncesinde, göç olgusunun uluslararası bir hal almasına bağlı olarak bir takım tanımlamalar ve sorunsallar/suçlar ortaya çıkmıştır. Göç olgusu, göçmenler ve göç edenlerin maruz kaldığı durumlarla ilgili çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Örneğin, yasal yollarla ve kendi istekleriyle ekonomik sıkıntılardan dolayı bulunduğu yeri değiştiren ve gittiği yerde yasalar çerçevesinde yaşamak üzere göç eden kişiler *göçmen* (migrant, immigrant) denilmektedir. Ya da bulunduğu ülkeden hedef ülkeye yasal olmayan yollarla giren yahut yasal yollarla girip terk etmesi gereken süre içerisinde o ülkeyi terk etmeyip o ülkede yaşamını

devam ettirmeye ya da çalışmaya devam etmesi ise *yasadışı göç* (illegal immigration) olarak ifade edilmektedir. Bulunduğu yeri değiştirip başka ülkelere göç eden ya da göç etmek isteyen göçmenlerin bu süre zarfında yaşadıkları ya da yaşama ihtimallerinin olduğu çeşitli sıkıntılar bulunmaktadır. Bunlar arasında göçmenlerin bir ülkeye giriş-çıkışlarını maddi çıkarlar karşılığında sağlayan *göçmen kaçakçılığı* (migrant smulling) yer almaktadır. Göçmenlerin dışında herhangi bir zulüm görme ya da öldürülme gibi korku ve endişelerinden dolayı vatandaşı olduğu ülkenin dışında ve korumasından uzak bulunan ve ülkesine geri dönmek istemeyen kişiler *mülteci* (refugee) olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanında, mülteci olmak amacıyla başka bir ülkeye sığınan fakat yasal olarak mülteci sıfatından yararlanamayan kişiler ise *sığınmacı* (asylum seeker) olarak adlandırılmaktadır. Göçmen, sığınmacı ya da mültecilerin kullanılması, kandırılması ya da bireylerin kendi özgür iradeleri dışında başkaları tarafından zorla alıkonması ve baskı, şiddet veya tehdit gibi yollarla bir yerden başka yere götürülmesi durumu *insan ticareti* (trafficking in human) ve bu işi yapanlara *insan taciri* (human trafficker) olarak adlandırılmaktadır (Deniz, 2014).

Bu tanımlamalar ve ifadeler dışında uluslararası literatürde kullanılan bir diğer terim ise *yerinden edilmiş kişiler* (displaced person) terimidir. Yerinden edilmiş kişiler terimi de kısmen mültecilerin akıllara gelmesine yol açmakla beraber, aslında yerinden edilmiş kişilerin genellikle ülke içinde olduğu da dile getirilebilir. Bununla beraber, uluslararası yerinden edilmiş kişilerin de varlığı aşikârdır. Bu terim daha çok ülke içerisindeki gelişmelerden kaynaklı olduğundan dolayı kullanılıyor olsa dahi insanların akıllarına mülteci, göçmen ya da sığınmacı gibi yukarıda belirtilen tanımlamalardan birisini getirmektedir. Aslında yerinden edilmiş kişiler ile mülteciler arasındaki en önemli farklılık ise hukukilik noktasındadır. Çünkü mültecilerin uluslararası ilişkilerde hukuki bir konumu bulunmaktadır (Yükseker, 2008).

1951'de imzalanan Mülteciler Sözleşmesi ve 1967 yılındaki protokol ile kısmen genişletilen uluslararası mülteci rejimi, mülteciyi su şekilde tanımlamaktadır; "zulümden veya zulüm tehdidinden kaçarak, uluslararası bir sınırı geçen ve dolayısıyla uluslararası korumaya muhtaç olan kişiler". Ayrıca, BM'nin Mülteci Sözleşmesine ve 1967 tarihli protokol maddesine göre taraf olan ülkeler ile uluslararası toplumun, mültecileri korumak ve onları geri göndermemek gibi bir yükümlülüğü vardır. Bu nedenle, BM Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Mültecilerin hukukiliğinin resmi belgesini oluşturmaktadır (Yükseker, 2008).

'20. yüzyılda meydana gelen I. ve II. Dünya Savaşları neticesinde değişen sınır sorunlarından ve savaş sonrası ortaya çıkan kargaşa ortamından dolayı yaşanan göç olaylarının mağdurları olan insanlar, mülteci konumunda ele alınmaktadır. Bu savaşların neden oldukları sonuçlar; ekonomik, sosyal ya da kültürel açıdan meydana gelen göçlerden farklı olarak ele alınmaktadır.

Örnek olarak, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı ve Habsburg devleti dağılmıştır. Bununla beraber, Avrupa'nın neredeyse tüm bölgelerinde etnik toplulukların sahip oldukları sınırlar ile uyuşmayan yeni devletlerin teşekkül etmesi ve milliyetçilik ülküsü peşinden giden ve homojen birer ulus yaratmaya çalışmasıyla beraber Yunan, Polonyalı, Türk, Sırp gibi etnik kökenlerden oluşan yeni göçmen kitlelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başka bir deyişle, yaşanan gelişmeler bazen göçmenlerin yeni bir devlet kurmasına neden olurken, bazı zamanlarda ise yeni devletler yeni göçmen gruplarına yol açmaktadır (Yılmaz, 2014).'

'Devletlerarası savaşlar, etnik çatışmalar, etnik olmayan sivil çatışmalar, rejim türleri, doğal afet gibi nedenler uluslararası göçlerin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Özellikle devletlerarası savaşlar, mülteci veya göç sorunun en büyük nedenini oluşturmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi 20. yüzyıl savaşlar açısından gayet verimli ama insanlık açısından büyük acılarla dolu geçen bir yüzyıl olmaktadır. Araştırmalara göre, 14 milyonun üzerinde insan bu savaşlar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır.

Devletlerarası savaşlardan sonra göç hareketini etkileyen en önemli unsur etnik temelli çatışmalardır. Özelliklede imparatorlukların dağılıp yerine yeni devletlerin ortaya çıkmasıyla bu etnik temelli çatışmalar baş göstermiş ve bu gibi sebeplerden dolayı milyonlar göç etmek zorunda kalmıştır. Örneğin, Türk-Yunan

nüfus mübadelesi ve 1990 sonrası Irak'ta yaşanan gelişmelerden sonra yaklaşık 1 buçuk milyon insan Türkiye ve İran'a sığınmak zorunda kalmıştır.

Bir diğer neden olan sınıfsal veya ideolojik temelli etnik olmayan sivil çatışmalar ise etnik çatışmalar kadar olmasa da göç hareketinde etkili olmaktadır. Özellikle bu duruma, Soğuk Savaş döneminde ABD ve Rusya arasındaki ideolojik mücadeleden dolayı göç etmek zorunda kalan insanlar örnek gösterilebilir.

Göç eden birey ya da topluluklarının göç etme nedenlerinden bir tanesi de baskıcı rejimlerin halk üzerine yapmış olduğu dayatmalar ve zulümlerdir. Çin'deki komünist devriminden sonra yaklaşık 2 milyon 300 bin kişi, Küba'da Fidel Castro'nun başa geçmesiyle birlikte yaklaşık 600 bin kişi ayrıca, Sovyet ve komünist rejimin başa geçtiği yerlerde ise 270 bin kişi ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu zorunluluklar, sınıfsal ya da ideolojik sivil çatışmalardan kaynaklanan göç hareketine örnek olmaktadır. Bundan geriye kalan göç eylemlerinin bir kısmı da doğal afetlerden kaynaklanmaktadır (Türkoğlu, 2011).'

Uluslararası göç hareketi insanlar arasında, yukarıda bahsedilen çeşitli nedenlerden dolayı bozulan, yok edilen ya da baskı altına alınmaya çalışılan yaşam standartlarını arttırmak ve/veya ekonomik sıkıntıları gidermek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Bu nedenlerden dolayı insanlar, çalışmak ve yaşam standartlarını arttırmak üzere Batı'ya doğru yasal ya da yasa dışı olmak üzere göç etmektedirler (Deniz, 2014). Uluslararası göç olgusunun Avrupa'da daha fazla gündem olması ve Avrupalı bir takım insanlar ve bazı siyasetçilerin göçmenleri farklı yani olumsuz algılamasına, göç eyleminin yasadışı ve yoğun bir biçimde gerçekleşmesi neden olmuştur.

Batı'ya yönelik artan göç dalgaları ve mülteci akınları Avrupa ülkelerinde çeşitli spekülatif söylemlere yol açmakla beraber olumsuz açılardan değerlendirilmektedir. Avrupa'nın bazı kesimleri tarafından bu mülteci akını, "*Yoksulların işgali, Avrupa'nın saldırıya uğraması*" şeklinde algılanırken diğer yandan, mültecilerin Avrupa'da yol açacağı ya da açtığı ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve güvenlik sorunlarına işaret edilmektedir (Deniz, 2014). Bunun en önemli sebeplerinden bir tanesi, uluslararası göç hareketi ile birlikte göçe katılan insanların yaşamış oldukları yerin kültürel ve sosyal yaşayışını da yanlarında taşımalarıdır. Bu durum, göçmen ya da mültecilerin göç edilen yerde kültürel ve sosyal etkileşime girmesine neden olmasıyla ortaya çıkan etkileşimin olumsuz bir şekilde vuku bulması ya da göç edilen ülke insanları tarafından negatif etki şeklinde yorumlanmasından kaynaklanmaktadır (Taşçı, 2009).

Bu nedenledir ki, göç eylemi gerçekleştirilirken yaşanılan önemli sorunlardan bir tanesi de hedef ülkede göçmenlerin ülkede uyum sağlama sürecidir. Bu uyum süreci gerçekleşene kadar geccn sure içerisinde hem ekonomik, sosyal ve kültürel hem de siyasal ve ulusal güvenlik açısından çeşitli sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Göç eylemi neticesinde çeşitli etkileşime giren gruplar beraberinde çeşitli çatışma ve sorunları da yanında getirmelerinin temel nedenlerinden birisi de budur (Aksoy, 2012).

2000'lı yılların başlarından itibaren, uluslararası göç hareketinin başta Avrupa olmak üzere birçok ülkede şüphe ve önyargı ile karşılanmasının en temelinde 11 Eylül 2001 saldırısının gerçekleşmesi ve Avrupa'nın yüzleşmek zorunda kaldığı ekonomik krizler yatmaktadır. 11 Eylül terör saldırısı ve ortaya çıkan ekonomik krizler, Avrupa'da her türlü göç olgusuna, göçmene, sığınmacı veya mültecilere 'güvenliğe karşı bir tehdit' gözüyle bakılmasına neden olmuştur (Mandacı & Özerim, 2013).

Göç olgusu, ekonomi, sosyoloji, demografi, coğrafya, tarih, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi gibi birden fazla ve çeşitli disiplinler tarafından ele alınabilen (Yılmaz, 2014) ve amaçları, nedenleri ve sonuçları bağlamında birçok yönden değerlendirilmesi mümkün olan, çok boyutlu bir kavram olması tanımlamasının da çok boyutlu olarak ele alınmasına neden olmaktadır. Bu olgu toplumların sosyal, ekonomik, kültürel ve güvenlik yapılarıyla yakın ilişkisi bulunan ve önemli etkiye sahip olan bir kavramdır. Bunun yanı sıra, göçün bir süreç olarak karşımıza çıkması da, bu olgunun tanımlamasını, ölçülmesini, açıklanmasını, yorumlanması ve analizinin yapılmasını zorlaştırabilmektedir (Taşçı, 2009).

Göç kavramının sahip olduğu özellikler, tanımlamalar ve birden çok boyutları onun uluslararası bir konu olmasını ve dünya gündeminde sıkça yer almasını sağlamıştır. Fakat yaşanan göç olaylarının nedenleri ve sonuçları ele alındığında ulusal/uluslararası bir soruna dönüş(*türül*)ebildiği görülmektedir. Bununla

beraber bu göçmenler gittikleri ülkelerde silah, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı suçlarına karıştıkları/karışabildikleri için göç ettikleri ülkelerde olumsuz etkiler bırakmalarına ve uluslararası negatif örnek olmalarına neden olmaktadır. Bu durum ise halkın ve iktidarların göçmen ve mültecileri ulusal ve/veya uluslararası güvenlik sorunu olarak görmelerine ve buna göre politikalar üretmelerine neden olmaktadır, (Türkoğlu, 2011).

Bu nedenle, uluslararası göç ve mülteciler sorunu hedef ülkelerde yabancılarla ilgili korkuların doğmasına hatta etnik şiddetin, ırkçılığın artması gibi güvenlik sorunlarının doğmasına ve bununla birlikte siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel sorunların o ülkelerde ortaya çıkmasına/artmasına neden olmaktadır (Deniz, 2014).

3. GÖÇ VE ULUSAL GÜVENLİK İLİŞKİSİ

Günümüzde göç ile suç kavramları beraber kullanılmaktadır. Genellikle, yasadışı gerçekleşen göçlerle ortaya çıkan insan kaçakçılığı/insan ticareti gibi suçlar bu iki kavramı bir araya getirmektedir. Bunun yanı sıra, yasadışı ülkeye giren göçmenlerin ülke içinde yaşadıkları sorunlar ise bazı suç unsurlarını doğurduğundan ulusal güvenlik açısından da dikkat edilmesi gereken önemli bir durumu ortaya çıkarmaktadır (Yılmaz, 2014). Bu nedenle, uluslararası göç ve neticesinde ortaya çıkan durum hedef ülkelerde insanların göç ile gelen insanlar hakkında korku ve endişelerinin doğmasına, halk ile göçmenler arasında etnik şiddetin, ırkçılığın artması gibi büyük güvenlik sorunlarının doğmasına ve siyasi, ekonomik ve sosyal-kültürel sorunların ülke gündeminde önemli bir yer tutmasına neden olmaktadır,

Karşımıza çıkan Uluslararası göç tablosunda; sayıları milyonlarla ifade edilen göçmen, mülteci ya da sığınmacıların çeşitli nedenlerden dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kalmaları ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenliği tehdit etmektedir. Diğer bir deyişle, güvenlik sorunları nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan topluluklar göç ettikleri ülkelerde güvenliği tehdit eden unsurlara da dönüşebilmektedir. Çünkü kitlesel olarak göç hareketinin varlığı gittikleri ülkelerin sosyo-kültürel, ekonomik, politik istikrarı etkilemekle kalmayıp ayni zamanda da ülkenin güvenlik sorunsalı içerisine girmesine yol açmaktadır (Türkoğlu, 2011).

Uluslararası göçün ülkeler açısından önemli bir sorun haline gelmesinin çeşitli sebeplerinden bir tanesi 'farklı kültürlerden insanların göç ederek karşılaşmasından doğan uyum sorunu ve çatışma ortamını' doğurmasıdır (Aksoy, 2012). Bu çatışma ortamı ve uyum sorunu göç edilen ülkede güvenlik sorunlarına yol açmaktadır.

Göçmenlerin sayısı dünya genelinde hızlı bir şekilde artmasıyla beraber güvenlik için bir tehdit olarak algılanmaya başlandı. *International Organization for Migration* kurulusunun 2010 verilerine göre 2005 yılında yaklaşık olarak 191 milyon insan kendi ülkeleri dışında yasarken, bu sayı 2010 yılında 214 milyona ulaşmıştır (Tallmeister, 2013). Uluslararası göç hareketlerinin güvenlik sorunu haline gelmesi genel manada göç etmek isteyenlerin Batı'ya yönelmesiyle Avrupa'da baş göstermeye başlamıştır. Bununla beraber, Avrupa'da bazı kesimler göç akınlarını yoksulların Avrupa'yı işgali ya da Avrupa'nın göçmenler tarafından saldırıya uğraması olarak yorumlaması, göçmenlerin Avrupa'daki ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve güvenlik gibi sorunlarda temel aktör olarak algılanmasına neden olmuştur (Aksoy, 2012).

Diğer taraftan, Avrupa'nın yasal ya da yasadışı göç olgusuna bakış açısı gittikçe ulusal güvenliğe tehdit olarak algılanmaya başlandı. Bu durum özellikle, Soğuk Savaş sonrası dönemde göç kavramının güvenlik ve tehdit kavramları ile beraber kullanılmasıyla başladı (Mandacı & Özerim, 2013). Çünkü bireysel ya da kitlesel, yasal ya da illegal veya gönüllü ya da gönülsüz göç hareketleri (Tallmeister, 2013), ekonomik, siyasi, askeri, güvenlik, sosyal ve kültürel, ailevi ve dini gibi çeşitli durumları içerisinde barındırdığı için göç edilen ülkenin birçok politikalarına, değerlerine ve ulusal güvenliğine etki etmektedir (Taşçı, 2009). Bu etki, Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan gelişmelerle beraber göç hareketinin ulusal/uluslararası güvenlik açısından bağlantıları kurulmaya çalışılarak desteklenmiştir. Bu bağlantılar kurulurken, göçmenlerin ulusal güvenliğe etkileri; sosyal güvenlik, çevresel güvenlik, ekonomik güvenlik,

siyasal güvenlik ve iş güvenliği gibi alt dallarla izah edilmeye ya da örnekler oluşturulmaya çalışılmıştır (Tallmeister, 2013).

Akademik literatürde, 11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Merkezine yapılan terör saldırısı, Londra Metrosu saldırısı ve Madrid tren bombalama saldırısından sonra göçmen konusu yeni bir güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmıştır (Givens, 2013). Bu yeni güvenlik sorunuyla beraber, göçmenler konusunda etkili yeni güvenlik önlemleri de ortaya çıkmaya başlamıştır (Migration and Security, 2004). 11 Eylül terör saldırısının ardından, Profesör Ting (2006), illegal göç ile ABD'ye gelenlerin ve kaçakların çoğunluğunun terörist olmadığını fakat dışarıdan gelen yabancılar arasına teröristlerin de gizlenebileceği ve onların ülkeye girişlerinde yardımcı olabileceği bir örtü ve kültür sağlayabileceğini ifade etmektedir. Bu ifadesi için ise Madrid tren bombacılarının İspanya'ya ne kadar kolay bir şekilde yerleştiğini ve eylemlerini gerçekleştirdiği örneğini veriyor. Çünkü Madrid'e gelen teröristlerin genellikle İspanyolcanın yaygın bir şekilde konuşulduğu Fas'tan geldiğini ifade ediyor. Böylece, bombayı ülkedeki göçmenler patlatmamış olsa bile dışarıdan gelenlerin ülkeye kolayca girmesini ve onlar gibi görünmesine bilinçli ya da bilinçsiz şekilde yardımları dokunmuş oluyor. Bu durum, birçok Avrupa ülkesinin yeni ve çeşitli güvenlik önlemleri üzerine çalışmalar başlatmasının temel dayanağını oluşturmaktadır.

Almanya, Hollanda ve Danimarka gibi bazı Avrupa devletlerindeki radikal sağcı liderler, ülkelerindeki orta sınıftan insanları da yanlarına alarak mülteci ve göç sorunlarına karşı yabancı karşıtlığına dayanan politikaları izlemeye başlamış olmaları verilebilecek bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece, bu liderler ülkelerinin ekonomik, sosyal ve güvenlik açısından sıkıntılar yaşamasının önüne geçeceğine inandıkları politikalar üretmektedirler (Deniz, 2014). Bu ve benzeri gelişmeler, göçlerin ve mültecilerin güvenlik açısından Avrupa'da nasıl algılandığını göstermektedir. Radikal sağcı liderlerin bu söylemlerini, özellikle ekonomik sıkıntılar ile beraber dile getirmesiyle beraber ulusal güvenlik üzerine sorunların yabancı karşıtlığı politikası ile çözülmeye çalışılmaktadır.

Göç hareketinin, yöneldiği coğrafyayla beraber ulaştığı ülkeyi siyasal, ekonomik, kültürel, sosyal olarak etkilediğinin (Özdağ, 2016) farkına varan Avrupalı liderler ya da siyasetçiler bu durumu ulusal güvenlik politikalarına da yansıtmaktadırlar. Bu noktadan hareketle, Avrupa'nın göç olgusu ve göçmenlere yönelik bakış açılarının ciddi bir güvenlik kaygısına dönüştüğü görülmektedir (Mandacı & Özerim, 2013). Göçmen sayılarının gün geçtikçe artması, göçmen sorununun ülkelerin ulusal güvenlik sorununa dönüşmesine neden olmuştur. Bu güvenlik sorunlarına karşı alınan tedbirlerden bazıları ise yasal göçlere izin verilmesi, siyasi sığınmacıların kabul edilmesi, aile kurmalarının sağlanması, yasal işçi göçlerine izin verilmesi türünden sınırlandırmalar seklinde ortaya çıkmıştır. Böylece göç hareketleri kontrol altına alınabileceği düşünülmüştür (Givens, 2013). Kontrol altına alınan göç eylemleri sayesinde ülkelerin ulusal güvenlik tehdidi algılamaları da daha alt düzeye çekilmiş olacaktır. Aslında, uluslararası seviyede göç ve güvenlik üzerine yoğunlaştırılmış enstrümanlar ya da özel kurallar olmadığından dolayı, devletler ulusal güvenliklerini ön planda tutarak çeşitli güvenlik politikaları oluşturmak zorunda kalmışlardır (Migration and Security, 2004). Politik söylemlere ve propagandaya dönüşen göç, suç ve güvenlik üçlemesi, devletlerin kendi güvenlik politikalarını oluşturmalarına neden olmuş ve ortak bir harekete dönüşememiştir. Bugün dahi birçok Avrupa ülkesinin bu konudaki anlaşmazlıkları bilinmektedir.

Avrupa'da, ulusal güvenlik teması üzerinden siyaset yapanlar güvenlik tedbirlerini sadece sınır kontrolleriyle sınırlamayarak, yabancıların iltica taleplerinin, yerleşim veya vatandaşlık haklarının, çalışma izinlerinin sınırlandırılması ve belirli bir kotaya çekilmesini ulusal güvenlik tedbirleri olarak beyan etmektedirler. Örneğin, Fransız Ulusal Cephe Partisi lideri Le Pen, göçmenleri istila edenler olarak görmekle kalmıyor, göç ile gelen insanların doğurganlık oranlarının yüksek olması nedeniyle Fransız ulusal kimliğine zarar vereceğini öne sürerek göçmen konusunu ulusal güvenlik sorunu olarak göstermektedir. Bununla birlikte bazı Avrupa devletleri ise vatandaşlık vermeden önce dillerinin veya kültürel değerlerinin bilinmesi gibi kıstaslar geliştirerek ulusal güvenlik sorunlarının önlenebileceğini savunmaktadırlar (Mandacı & Özerim, 2013).

Avrupa'da ulusal güvenliği kontrol altında tutmak amacıyla geliştirilen bazı noktalara vurgu yapılmaktadır. Bu noktalar arasında, *vatandaşlık kavramı*, *ulusal kimlik, vatanseverlik, demografik yapı,*

ülke bütünlüğü ve kalkınma gibi kavramlar ve tezler yer almaktadır. Ulusal güvenliğin kontrol altında tutulması için bu kavramların gerçek hayatta göçmenlerden, mültecilerden ve sığınmacılardan dolayı olumsuz etkilenmesini önlemek gerektiğine inanılmaktadır. Dahası göçmenlerin sığındıkları ülkelerde siyasi haklarının da sınırlandırılması gerektiğine inanılmaktadır (Mandacı & Özerim, 2013).

Ekonomik güvenlik temelinde dile getirilen ulusal güvenliğe dayalı söylemler genellikle göçmen, mülteci ve sığınmacıların sosyal ve ekonomik yapıyı istismar ettikleri ya da sömürdükleri düşüncesine dayanmaktadır. Bununla beraber, uluslararası göç hareketinin güvenlik tehditline dönüşmesindeki bir diğer söylem ise, genellikle Avrupa'da yabancı istilasının olacağı ve gerçek Avrupalıların ortadan kaybolacağına yönelik söylemlerdir. Göçmenlerin kendi kültürel ve sosyal yapılarını da beraberlerinde getirmelerinden dolayı, ev sahibi ülkenin vatandaşları tarafından güvenlik endişesine yol açmaktadır. Bu endişeler, Avrupa'da genellikle dinsel tehdit ve kültürel güvenlik söylemleri üzerinden halka aşılanmaktadır. Buna ek olarak, ulusal güvenliğini sağlamak isteyen bazı ülkelerde dini temelli söylemler, gençlerin geleceği üzerine söylemler, dil temelli, bazen ırk ya da kimlik, toplumsal uyuşmazlık ve refah düzeyinin düşmesi gibi söylemler ülke içerisinde kullanılmaktadır (Mandacı & Özerim, 2013). Lakin bu durumun, ulusal güvenlik açısından olumlu sonuçlarından ziyade olumsuz yönlerinin de olacağı aşikârdır. Neticede bu tür söylemler ile insanların duygularıyla oynayarak aşırı reaksiyon göstermesine yol açar. Böylece, engellenmek istenen ulusal güvenlik sorunu daha da şiddetlenerek beklenmedik sonuçlara yol acar.

Uluslararası ilişkilerde, göç olgusunun ve ulusal güvenliğin bir arada kullanılmasının sebeplerinden bir diğeri ise, yasadışı göç ve mülteciler sorununun, insan kaçakçılığı ve insan ticareti gibi sınır aşan sorunlara neden olmasıdır. Bu nedenledir ki, uluslararası göç, devletlerin siyasi istikrarını, demografik yapısını, sosyo-kültürel yapısını ve güvenlik yapısını tehdit etmektedir. Daha fazlasını belirtmek gerekirse, göç hareketleri esnasında teröristlerin de ülkeye mülteci, sığınmacı ya da göçmen örtüsü altında giriş yapması ihtimali göç olgusunun ulusal güvenlik üzerine en büyük tehdidi meydana getirmektedir (Deniz, 2014). Yani, göçmenler ve sınır sorunları, uluslararası suçlar ve terörizm beraber anılmaya başlanmıştır. Bu ulusal güvenliği korumak için atılan bir adım olarak düşünülmesine rağmen, göçmenleri düşman olarak etiketleyen (Tallmeister, 2013) bir hamle olarak ta yorumlanabilmektedir.

Uluslararası göç ve göçmenler konusunun ulusal güvenlik politikalarında yer edinmesinin önemli sebeplerinden bir olan uluslararası terörizm, sınır aşan boyutlarının bulunması ve göçmenlerin bir kısmının da bu gibi suç eylemlerinde yer almış olmaları ya da onlara yardım etmeleri nedeniyle önemli bir güvenlik sorunu ve tehdidi olarak kabul edilmektedir. Bu sorun göçmen politikalarını doğrudan etkilemekte olan bir sorundur. Uluslararası terörizm, göçmen politikalarını sınır bütünlüğü, ulusal güvenlik, uyum süreci, etnik ya da çok kültürlü ilişkiler ve vatandaşlık gibi önemli açılardan etkilemektedir (Migration and Security, 2004). Bununla kalmayarak, uluslararası ilişkilere de ciddi bir şekilde ağırlığını koyarak, etki etmektedir.

Christopher Rudolph, II. Dünya Savaşı'ndan sonra göçmenlerin sayısının artmasıyla beraber, göçmenler konusunun güvenlikleştirilmesini devletler için bir sorun olarak vurgulamaktadır. Bu güvenlikleştirme sorunu, göçmen politikalarının güvenlik, ekonomik ve kültürel endişelere dayandırılmaktadır. Şüphe yok ki, ülkelerin politika yapıcıları, halkın bu tür endişelerini dikkate almak ve ulusal güvenlik politikalarını ona göre hazırlamaktadırlar (Givens, 2013). Fakat göçmen ya da uluslararası göç olgusunun ulusal güvenliği etkileyen yönlerini belirlemek tek boyutlu ve durağan bir süreç değildir. Çok boyutlu olan göç kavramının ulusal güvenliğe etkileri, göç ve ulusal güvenlik olgularının ekonomik, sosyal, kültürel, askeri ve siyasi (Taşçı, 2009) açılardan tutarlı ve doğru bir şekilde analizi edilmesiyle anlaşılabilmektedir.

4. SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca var olan göç kavramı, uluslararası ilişkileri ve dünya düzenini önemli boyutlarda etkilemiştir ve etkilemeye devam etmektedir. Çeşitli sebeplere dayanan göç hareketlerinin temelinde ekonomik sebepler başta olmak üzere, savaşlar, çatışmalar, kanlı mücadeleler, siyasi baskılar, eğitim ve diğerleri yatmaktadır.

Uluslararası göç hareketi, genellikle kitlesel bir yer değiştirme eylemi olduğu için beraberinde çeşitli sorunlar ve acılarda getirmiştir. Bu yer değiştirme esnasında göç eden insanların farklı isimler aldıkları, kimisinin sığınmacı, kimisinin mülteci ya da göçmen olarak adlandırıldığı görülmektedir. Bu göç hareketiyle beraber bir takım suç olayları da ortaya çıkmaktadır. Bu suç teşkil eden olaylar (insan kaçakçılığı, terörizm vb.), çeşitli sebeplerden dolayı göç eden insanların canlarına dahi mal olmaktadırlar. Dahası, uluslararası arenada göç eden insanlar hakkında olumsuz tasavvurlara da neden olmaktadır. Bununla birlikte, göç eylemi kültürel, sosyal, siyasal ve dini gibi birçok etkileşimlerin ortaya çıktığı bir süreçtir. Bu süreçle beraber farklılıkları bulunan insanların bir araya gelmesi çatışma ve güvenlik sorunlarını da ortaya çıkartmıştır.

Uluslararası göç ile devletlerin ulusal güvenlikleri temelinde sosyal istikrarının, demografik güvenliğinin, kültürel kimliğinin, sosyal güvenlik sisteminin, refah devleti anlayışının ve iç güvenliği etkilenmektedir. Nitekim ulusal güvenlik; bir devletin sosyal, ekonomik, kültürel, dini, çevresel ve siyasi güvenliğini içine alan hayati bir kavramdır. Bu nedenle yüzyıllardır meydana gelen ve bilhassa 20. yüzyılda zirve yapan uluslararası göç, ulusal güvenliğe olumsuz etkiler bırakmaktadır.

Ulusal güvenlik sorunsalı en çok Avrupa devletlerinde ortaya çıkmıştır. Çünkü göç eden insanlar birçok sorunlardan kaçarak gittikleri ülkelerde kendileri zamanla bir sorun haline dönüşmektedirler. Bu soruna dönüşme sürecinde, göçmenler ile uluslararası suçların, sınır sorunlarının, ülke içindeki ekonomik, sosyal, kültürel, inançsal sorunların ve en önemlisi 11 Eylül 2001 terör saldırısından sonra terörün birlikte gündeme gelmiş olması yer almaktadır. Çünkü göçmenler bizatihi bu suçlamaların ya da iddiaların içerisinden bulunmasa bile dolaylı olarak, bilerek ya da bilmeyerek teröristlere, suç şebekelerine ülke içerisinde güvenliği tehdit eden gelişmelerde yer almasına neden olmaktadır. Diğer bir deyişle, göçmenler bilerek ya da bilmeyerek kullanılmış olmaktadırlar. Bu durum ise göç-suç-güvenlik üçlemesinin ülkelerin iç hatta bazen dış politikalarında kullanılan göç karşıtı bir tez olmasına yol açmıştır.

İşte bu ve bunun gibi sebeplerden dolayı, ulusal güvenlik uluslararası göç hareketinden ve göçmenlerden olumsuz etkilenmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, göçmenler gittikleri ülkelerde güvenlik endişelerine, ülke içinde huzursuzluklara ve radikal sağcı liderlerin sayısının artmasına neden olmuşlardır. Dolayısıyla, halk nezdinde ve siyaset açısından çeşitli endişelere yol açmıştır. Öyle ki, bu endişelerin devletlerarasında ya da uluslararası toplumda ortak bir hareket olmaksızın ortadan kaldırılması çok zor görülmektedir.

Sonuç olarak, göç-suç-güvenlik üçlemesinin ülkelerin ulusal güvenliklerine etkileri ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Özellikle bu üçlemenin bir güvenlikleştirme politikası olarak kullanılması hem ülke içinde göçmenlere karşı acımasız bir antipati oluşturmakta, hem ırkçılığa varan çatışmaların yaşanmasına yol açmakta hem de uluslararası arenada ortak bir hareket alanının oluşmamasına neden olmaktadır. Özellikle 11 Eylül terör saldırısı, terörün sınır aşan özelliğini yeniden gözler önüne sermesiyle beraber bazı terör saldırılarında eylemin gerçekleştiği ülkede göçmenlerinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak katkıları, göç olgusunun ülkelerin ulusal güvenliğine, hatta uluslararası güvenliğe olumsuz etkileri ortaya çıkmaktadır.

Göç alan devletlerin ulusal güvenlik politikalarını yaparken yukarıda sayılan etkenleri göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Lakın, devletler bu politikaları oluştururken, göçmenlerin zarar görmeyeceği bir şekilde kurgulamaları, göçmenlere karşı aşırı söylemlerden uzaklaşmaları, göçmenlerin ülkede uyum içinde yaşamalarını sağlamaları, o insanları ötekileştirmemeli ve göçmenlerin güvenliklestirme sürecinde düşman olarak etiketlemekten kaçınmaları ulusal güvenlik endişelerini en aşağı düzeye çekecektir. Ulusal güvenlik politikalarının hedefine bir takım insanları koymak ulusal güvenliği daha da tehdit eden bir hal alacaktır. Bu nedenle, ulusal güvenlik politikalarında gerekli ayrımlar yapılarak ve uluslararası toplum ile ortak hareket ederek göç olgusunun ulusal ve uluslararası güvenliğe olan olumsuz etkileri çok daha aşağıya çekilecektir.

KAYNAKÇA

Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5*(20), 292-303.

Deniz, T. (2014). ULUSLAR ARASI GÖÇ SORUNU PERSPEKTİFİNDE TÜRKİYE. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*(181), 175-204.

Givens, T. E. (2013). Immigration and National Security: Comparing the US and Europe. *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations, 11*(1), 79-88.

Kirgiz Karak, Ş. (2014). Edebiyatta Yankılanan Bir Seda: Göç. *A.U, Turkiyat Arastirmalari Enstitusu Dergisi (TAED)*(51), 229-243.

Mandacı, N., & Özerim, G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler, 10*(39), 105-130.

Migration and Security. (2004). I. O. (IOM) içinde, *Essentials of Migration Management: A Guide for Policy Makers and Practitioners.* Geneva: International Organization for Migration (IOM).

Özdağ, Ü. (2016, Ocak 19). *Milli Güvenlik ve Dış Politika Araştırmaları Merkezi*. April 10, 2016 tarihinde 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü: http://www.21yyte.org/tr/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2016/01/19/8388/gocler-ve-guvenlik adresinden alındı

Tallmeister, J. (2013, August 24). *Is Immigration a Threat to Security?* April 5, 2016 tarihinde E-International Relations: http://www.e-ir.info/2013/08/24/is-immigration-a-threat-to-security/ adresinden alındı

Taşçı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. *KAMU-İŞ, İŞ HUKUKU VE İKTİSAT DERGİSİ, 10*(4), 177-204.

Ting, J. C. (2006). Immigration and national Security. *Orbis, 50*(1), 41-52.

Türkoğlu, O. (2011). MÜLTECİLER VE ULUSAL/ULUSLARARASI GÜVENLİK. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30*(2), 101-118.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararasi Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri. *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9*(2), 1685-1704.

Yükseker, D. (2008). Dünyada Yerinden Edilme Olgusuna Ilişkin Politika ve Uygulamalara Eleştirel Bir Bakiş. D. Kurban, D. Yükseker, A. B. Çelik, T. Ünalan, & A. T. Eker içinde, *Zorunlu göç ile yüzleşmek: Türkiye'de yerinden edilme sonrası vatandaşlığın inşası* (2 b., s. 39-46). Istanbul: TESEV Yayınları.

SOSYAL UYUMU SAĞLAMAK İÇİN SURİYELİLERİN EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

***

EDUCATION OF SYRIANS CONSIDERING A KEY FOR THE SOCIAL COHESION

Öğr. Gör. Dr. Tuba DUMAN
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Tuba.Duman@asbu.edu.tr

Öz

Türkiye, 2011 yılında başlayan Suriye'deki iç savaş sonucu son 4 yıl içinde yaklaşık 3,000,000 Suriyeli mülteciyi kabul etmiştir. Bunların 800,000'i okul çağında çocuklardır ve ancak yaklaşık 325,000'i okula gidebilmektedir. Eğitim ve dil öğrenimi sosyal uyumun en önemli öğelerinden olup çalışmak için de gerekli koşullardandır. Dil eğitimi, mesleki eğitim, okul eğitimi ve kültür eğitimi, yetişkinler ve çocukların daha iyi ve profesyonel işler bulmalarını, çevreyle iletişim kurma şanslarını artırmayı, sosyal çevre edinmeyi ve barınma imkanlarını iyileştirmeyi sağlayacaktır. Bu çalışmanın amacı Suriyelilerin eğitim ihtiyaçlarını tespit etmek ve eğitimin onlara sağlayacağı faydayı araştırmaktır. Eğitim verilerek Suriyelilerin kendilerini yeten, Türkiye için bir yük olmayan, burada iyi bir hayat kurabilen bağımsız bireyler olmaları için imkan sunulmalı, bu şekilde Türkiyeli ve Suriyeliler arasında sosyal uyum sağlanmalıdır. Ayrıca eğitim sistemimizin de çok kültürlü eğitimi destekleyen bir şekilde düzenlenmesi de sosyal uyumun şartlarındandır. Çalışmanın metodu literatür taraması, katılımcı gözlem ve derinlemesine mülakattır.

Anahtar Kelimeler: *Suriyeli mülteciler, Sosyal uyum, Eğitim.*

Abstract

As a result of the civil war of Syria since 2011, Turkey has received almost 3,000,000 Syrian refugees in 4 years. 800,000 of them are at school age and only 325,000 of them can access to school education.Education and language are the most significant elements of social cohesion and also key for employment. Language, vocational, cultural and regular education for adults and children provide them better professions, better chances for communication, networking, and accommodation.The aim of the study is to investigate the education needs of Syrians and the use of education for them. Education should provide them self sufficiency which gives the feeling that they are not a burden but independent citizens building a decent life here as free citizens and ensure social cohesion between and people in Turkey. Additionally, reshaping our education system in a multicultural way is a significant element for social cohesion. Method of the study is literature review, participant observation and in-depth interview.

Keywords*: Syrian refugees, social cohesion, education.*

1. GİRİŞ

Çalışmanın amacı Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin eğitim almak için duydukları ihtiyacı anlamak, bu eğitimi alırken karşılaştıkları süreçleri ve zorlukları tanımak, sonuç olarak bu eğitimin onlar için yapacağı faydaları açıklamaktır.

Suriyelilere verilecek eğitim yaygın (daha çok dil, mesleki, kültürel) ve örgün eğitim olarak sınıflandırılabilir. Eğitim almak Suriyelilerin kendilerine yetmelerini, meslek sahibi olmalarını, toplumla sağlıklı bir ilişki kurup kendi ayakları üstünde kalabilmelerini sağlamaktadır. Dolayısıyla Suriyeli mülteciler, Türkiye'de özgür bireyler olduklarını bilip burada toplumla uyum içinde yaşamak için güçlenecektir.

Sosyal uyumun sağlanması için sadece Suriyelilerin değil, Türkiyelilerin de duyarlı olması gerekmekte, bu konuda her iki kesimi de destekleyecek eğitim çalışmaları, programları ve ortak faaliyetler yürütülmelidir.

2. YÖNTEM

Metot olarak kaynak taraması, katılımcı gözlem ve derinlemesine mülakat kullanılmıştır. Dünya'da ve Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin yaşam şartlarıyla ilgili yapılan çalışmaların yanında Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimiyle ilgili yapılan raporlar, makaleler ve çalışmalar taranmıştır. Bu konu oldukça yeni olduğundan yeterli yazılı kaynak ve çalışma bulunmamaktadır. Bu yüzden çalışmamızda bilgilerin üretim ve sunum süreçlerine önem vererek konuyla ilgili panel, sempozyum ve çalıştaylardan edinilen bilgiler de değerlendirilmiş, ayrıca katılımcı gözlem metoduyla Suriyelilerle ilgili çalışmalar takip edilmiştir.

Bunun yanında mesleki eğitim, dil eğitimi ve okul eğitimi alan ve okul çağında olup eğitim almayan çocuklar, onların velileri ve yetişkinlerden oluşan Suriyeli 20 mülteciyle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bunun yanında Suriyelilere eğitim veren kurumlarda (okullar, devlet daireleri ve STK'lar) çalışan Suriyeli ve Türkiyeli 10 kişiyle ayrıca derinlemesine görüşmeler yapılmış, toplam 30 kişiyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 15 dakika- 1 saat arasında sürmüştür. Suriyeliler Türkiye'nin önemli bir bölümünde yaşamaktadırlar. Bu çeşitliliğin yansıtılması ve olayın farklı yönlerinin yansıtılması için karşılaştırma yapılabilmesi için görüşmeler için önemli bir nüfusa sahip olan bir büyükşehir olarak başkent Ankara ve bir sınır şehri için de en büyük Suriyeli nüfusu barındıran (ve yine bir büyükşehir olan) Şanlıurfa olmak üzere 2 şehirde gerçekleşmiştir.

3. GÖÇÜN ARKA PLANI

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş sonucu yaklaşık 11.000.000 Suriyeli yerinden edilmiş, bunlardan 6,600,000 Suriyeli ülke içinde göç ederken, yurtdışına mülteci olarak gidenlerin sayısı 4,180,920' ye ulaşmıştır.[1] Yoğun göçün yaşandığı sınır bölgeleri Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır olarak gösterilebilir ancak Suriyeliler bu süreçte dünyanın her yerine yasal ve yasadışı yollardan göç ettiği de önemli bir gerçektir. Bu süreçte Türkiye'ye "açık kapı politikası" uygulamış ve gelen bütün Suriyelileri kabul etmiş, 4 yıl içerisinde ülkemize sığınan yaklaşık 3.000.000 [2] Suriyeli mülteciyle en yüksek Suriyeli

[1] http://www.internal-displacement.org/middle-east-and-north-africa/syria/

[2] 8 Mayıs 2016 tarihinde göç idaresinin resmi sitesinden alınan güncel rakamlara göre Türkiye10 şehirde kurulan 25 geçici barınma merkezinde 269.150 Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca geçici barınma merkezleri dışında kayıtlı 2.313.450 Suriyeli mülteci bulunmakta, ülkemizde kayıtlı toplam 2.582.000 Suriyeli mülteci bulunmaktadır (goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560). Ancak Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan, twitter hesabından "Bugün itibarıyla Türkiye'deki Suriyeli göçmen sayısı 2,733,784, 26 geçici barınma merkezinde kalan Suriyeli sayısı ise 282,815'e ulaştı" bilgisini verdi. Yine UNHCR'ın 2 Mayıs 2016'da

mülteci sayısına sahip olmuştur. [3] Türkiye'ye gelen Suriyeliler Cenevre Konvansiyonu'na göre mülteci olarak kabul edilmemektedir. [4] Bu yüzden resmi olarak "geçici sığınmacı" olarak tanımlanmışlardır. [5] Çalışmamızda ise daha yaygın ve anlaşılır bir terim olduğu için "Suriyeli mülteciler" ifadesi kullanılacaktır.

Suriyeli göçünün yeni bir olgu olması ve göçmenlerin kısa süre sonra ülkelerine döneceği düşüncesi nedeniyle Dünya'da ve Türkiye'de Suriyeli mülteciler ve onların eğitimiyle ilgili kısıtlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Çalışmaların çoğu rapordur ve daha çok Suriyeli göçmenlerle ilgili sayısal bilgiler içermektedir. (Al-Haj, 2014; Emin, 2016; Human Rights Watch, 2015; Orhan Vd., 2014; O'Rourke, 2015; CDCC, 2001) Oysa göçmen sayısı sürekli değişmekte bu sayılar ayırt edici özelliğe sahip olmamaktadır. Yine çalışmaların daha çok kampları araştırması kısıtlayıcı ayrı bir özellikleridir. Özellikle ülkemizdeki Suriyeli mültecilerin % 90'ı kamp dışında yaşamaktadır ve kamptakilerin bütün ihtiyaçları belirli bir düzeyde de olsa devlet tarafından karşılanmakta, çocukların kamptaki okullara gitmesi bir sorun haline dönüşmemekte, yetişkinlerin ise mesleki eğitim ve dil eğitimi almaları sağlanabilmektedir. [6] Asıl sorun kamp dışındaki büyük kesimin eğitim ve diğer ihtiyaçlarının karşılanmasında karşımızda çıkmaktadır.

Savaşın 4 yılı aşkın süredir devam etmesi sonucu burada önemli bir süre geçiren Suriyeli mültecilerin önemli bir kısmının kalıcı olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki yaşam şartları, hizmetlerden yaralanma hakları, dil öğrenimi, çalışma izni almaları, meslek edinmeleri, kendi mesleklerini icra etmeleri, eğitim ve öğretim görmeleri konusunda yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca bu konularda iyileştirme ve hizmetlerin artması için devlet kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve gönülllüler önemli projelere başlamış, yardımlaşma faaliyet ve merkezleri kurulmuştur.

Bunlara örnek olarak Suriyeliler için yapılan çeşitli illerde yapılan "mesleki eğitim projeleri", KIZILAY'ın Türkiyeli ve Suriyelilere hizmet veren "Toplum Merkezleri" verilebilir. [7]

4. SOSYAL UYUM AÇISINDAN EĞİTİMİN ÖNEMİ

Suriyelilerin eğitim ihtiyacı örgün eğitimin (normal okul eğitimi) yanında mesleki eğitim ve dil eğitimi (yaygın eğitim/ yetişkin eğitimi) olarak sınıflandırılabilir. Okul eğitimi ve dil eğitimi sosyal uyum ve istihdamın en önemli öğelerindendir.

Eğitim almak öncelikle çocuk ya da yetişkin Suriyelilerin gündelik hayatlarını düzenleyecek, onları yaşadıkları savaş travmasından koruyacak, rehabilite edecek önemli bir rutindir. Eğitim insanların belirli bir kültürel düzeye çıkmasını sağlar, onları sosyal hayatta güçlendirir, kendine yeten bireyler olmasına imkan verir. Bu olumlu etkiler kişilerin içinde bulunduğu toplumun da huzuru ve refahı için önemlidir. Eğitimli bireyler hayatını sürdürmek ve hizmet alma konusunda tecrübe ve yetenek kazanır. Özellikle Türkçe dil eğitimi almak Suriyeliler için hayati bir önem taşımakta, onların iş hayatında başarılı olmalarını sağlamakta, onları dolandırıcılık gibi tehlikelerden korumakta, haklarını bilmelerini ve kullanmalarını, yeni haklar kazanmak için inisiyatif kullanmalarına imkan sağlamaktadır. Ayrıca Türkçe'yi bilen Suriyeliler kendi başlarına resmi işlemlerini yapıp, sağlık, eğitim gibi hizmetlerden faydalanabilmektedir.

Ayrıca eğitim kişinin doğal eğilimi ve en temel haklarındandır. Eğitimle dünyayı ve kendini keşfeden birey sağlıklı bir insan olma yolundadır (Lemaire, 2009:330). Eğitim almak insanlara hayatlarını kurma ve

güncellediği rakamlara göre Türkiye'de kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 2,749,862'dir. (http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224)

[3] https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/02/syrias-refugee-crisis-in-numbers/

[4] http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf, Erişim Tarihi, 20.05.2016.

[5] http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm, Erişim Tarihi, 20.04.2016.

[6] https://www.afad.gov.tr/TR/FotoGaleri.aspx?ID=10&AltKategoriID=176 ve https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikListele1.aspx?ID=16.

[7] http://www.kizilay.org.tr/neleryapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri

yaşama konusunda güç, vizyon ve umut verir, onları geleceğe hazırlar. Bu da savaştan sonra ayakta kalıp yeniden hayata tutunmaya çalışan Suriyeliler için önemli bir ihtiyaçtır.

Bunun yanında savaştan kaçan Suriyelilerin önemle üzerinde durdukları bir diğer husus da dini eğitime duyulan taleptir. Suriyelilerin dini eğitim almaları onları hem sosyal hem de manevi ve psikolojik yönden geliştirecektir.

Okul çağındaki çocukların eğitim alması ise bütün sayılan faydaların yanında onların bulundukları toplumla uyumlu başarılı ve mutlu bireyler olmalarını sağlayacak onları hayata hazırlayacak bilgi, beceri ve kapasiteye sahip olmaları konusunda destekleyecek, ilerde meslek sahibi olmalarını sağlayacak, üniversiteye girmelerine olanak verecek, anadilleri olan Arapça'nın yanında Türkçe'yi de öğrenmelerini sağlayacaktır (Suarez-Orozco ve Suarez-Orozco, 2009: 65; CDCC, 2001:9). Ayrıca öğrenciler sosyal hayata karışıp Türkiyelilerle tanışma ve ülkeye uyum sağlamaya başlayacaktır. Yine çocukların eğitim alması onların güvenli mekanlar olan okullarda bulunmalarını sağlayacak, bu da çocukların erken evlilik, çocuk işçilik ve radikal gruplar tarafından istismar edilme gibi tehlikelerden korunmasına imkan verecektir.

Bunun yanında Suriyelilerin sosyal uyumunu sağlamak için sığındıkları ülkenin eğiticilerin eğitimi de önemli bir hususdur (Lemaire, 2009:327). Türkiye eğitim sistemi de çok kültürlü bir eğitim sistemine adapte olup, müfredatını düzenlemeli, bu amaca uygun ders kitapları hazırlanmalı, öğretmen ve okul idarecilerini yabancılarla toplumsal uyumu sağlayabilecek yetenek ve bilgileri kazanmaları için eğitmelidir (Banks, 2009; Smith:33).

Ayrıca sosyal uyumu önceleyen, çok kültürlü bir politikayla eğitimi destekleyen bir eğitim sistemi göçmenlerle sığınılan ülkenin vatandaşlarını ortak bir zeminde buluşturur. (Shuayb, 2012:2) Bu, ülkemizdeki Suriyelilerle Türkiyelilerin ortak bir amaç, kültür ve hayat alanında bir arada olmalarını sağlayacaktır.

Görüldüğü gibi eğitim ihtiyacı sadece Suriyeli çocuklar için değil, yetişkinler için de toplumda huzur ve barış içinde yaşayabilmeleri, Türkiye'ye alışıp kendi hayatlarını sağlıklı bir şekilde kurabilmeleri için gereklidir. Ayrıca eğitim sisteminin bütüncül bir şekilde yeniden düzenlenmesi gereklidir.

5. TÜRKİYE'DE SURİYELİLERİN EĞİTİMİ

Suriyeli mültecilerin içinde okul çağında 800.000 çocuk bulunmakta, bunların sadece %30'u okula gidebilmektedir. [8] Düşük okullaşmanın en önemli nedenlerinden biri dil engelidir. Suriyelilerin yoğun olarak göç ettikleri sınır ülkelerinden sadece Türkiye'de resmi dil Arapça değildir. Bu yüzden Türkiye'deki Suriyeli mülteciler öncelikle kendi aralarında birleşip evlerde, derneklerde, kamplarda kendi dillerinde ve müfredatlarında eğitim veren çeşitli eğitim alanları açıp, çocuklarına Suriye müfredatıyla ders vermeye başladılar. 2012 yılında bu alandaki ihtiyacı gören Diyanet İşleri Başkanlığı, TDV (Türkiye Diyanet Vakfı) ve Vakfın kadın kolları olan TDV KAGEM (Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Aile ve Gençlik Merkezi) Suriyeli çocukların okul eğitimi için bir proje hazırlayarak Kuran Kurslarını okul mekanı olarak tahsis etti. Bu süreçte merdiven altı mekanlar açılmaya devam etse de her ilde, TDV öncülüğünde "Suriye Okulları" açılmaya başlandı. Diyanet İşleri Başkanlığı her ildeki bir müftü yardımcısını bu işle ilgilenmesi için görevlendirdi.[9]

2014 yılında MEB 2014/21 nolu genelgeyi çıkararak bu "Suriye Okullarını" MEB'in binalarına taşıdı, burada eğitim görmelerini şart koştu ve onları "Geçici Eğitim Merkezi" (GEM) olarak adlandırdı.

[8] Çalıştay Notları, SESRIC, Workshop on "Syrian Refugees: Prospects and Challenges", "Educaton Section", 25-26.02.2016, Ankara, http://www.sesrtcic.org/event-detail.php?id=1376. Erişim tarihi: 04.04.2016; AFAD Başkanı Dr. Fuat Oktay'ın verdiği konferans, "Suriye ve Nüfus Hareketleri", ESAM, 21.03.2016, Ankara

[9] Çalıştay Notları, SESRIC, Workshop on "Syrian Refugees: Prospects and Challenges", "Educaton Section", 25-26.02.2016, Ankara, http://www.sesrtcic.org/event-detail.php?id=1376. Erişim tarihi: 04.04.2016; Suriyeli Çocukların Eğitimi Hakkında Düzenlenen İstanbul Toplantısı, 01.03.2016, Green Park Otel, İstanbul.

Bununla beraber her GEM'e Türk bir koordinatör atadı. Yine aynı genelgeyle Suriyeli çocukların Türkiye'deki okullara gitmelerinin de önü açıldı.[10]

Daha sonra müfredat sorununun çözülmesi, Suriyeli ders kitaplarından Esed yanlısı ve Türkiye düşmanı ifadelerin çıkarılması gerektiği görüldü ve TDV, KAGEM ve "Suriye Derneği" işbirliğinde toplanan bir komisyon Hatay'da kitapları revize etti ve çoğalttı.[11]

Bununla beraber bu okullarda okuyan öğrencilerin diplomalarının denkliği meselesi ele alındı. MEB savaştan kaçıp diplomasını getiremeyen öğrencileri de eğitim sistemine dahil etmeyi hedeflemiştir ve GEM'lerde okuyan ya da okula gitmeyen Suriyeli mültecilere ortaokul ve lise sonunda sınav yapıp başarılı olanlara diploma denkliği vermektedir.[12] Şu anda bu okulların finansmanı MEB, UNICEF ve TDV ortaklığında karşılanmakta, yönetim ve denetimi doğrudan MEB'e bağlı olarak yürütülmektedir. Ayrıca liseden mezun olup diploma denkliğini alan öğrenciler "Yabancı Öğrenci Kontenjanıyla" üniversiteler girebilmektedir.[13] Suriye'de üniversite okurken gelip burada okula devam etmek isteyen öğrenciler ise üniversitelerin kendi kararları doğrultusunda mülakata tabi tutulup okula kabul edilebilmektedir.

6. SURİYELİLERİN EĞİTİMİNDE KARŞILAŞILAN ZORLUKLARIN AŞILMASI VE SOSYAL UYUMUN SAĞLANMASI

Türkiye'deki dil ve alfabenin Suriye'den farklı olması diğer sınır ülkelerinde olmayan, önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyelilerin iş hayatı, sosyal hayat gibi bütün hayati faaliyetlerinde karşılarına bu dil engeli çıkmaktadır. Anadili Arapça olan Suriyeli öğrenciler, çocuklar ve yetişkinler eğitimlerine devam etmek için öncelikle Türkçe öğrenmek zorunda kalmaktadır. Bu ise masraflı, zahmetli ve zaman alan bir süreçtir. Bununla beraber ilköğretim ve lise düzeyindeki Suriyeli öğrencilere Türkçe öğretimi için özel bir sınıf sistemi ya da program uygulanmamakta, bu da dil öğrenimi sürecini uzatmaktadır. Bu seviyedeki Suriyeli öğrenciler için iki seçenek bulunmaktadır. Bunlardan ilki GEM'e devam edip Suriye müfredatında, Arapça eğitim almak, haftada 5 saat Türkçe dersi görmek, ortaokul ve lise sononda ise MEB'in denklik sınavlarına girmektir. İkinci seçenek ise doğrudan Türk okullarına gitmek, orada özel herhangi bir dil ve uyum dersi olmadan eğitime devam etmektir. İki seçenekte de dil eğitimi yetersiz kalabilmektedir. Bununla beraber Türkmen kökenli Suriyelilerin Türkçeyi öğrenme ve bu dilde eğitime devam etme konusunda daha avantajlı olduğu dikkat çekmektedir:

"Biz Türkmeniz, çocuklara önce Türkçeyi sonra Arapçayı öğrettik. 4 çocuğum da Türk okuluna gidiyor. Derslerinde başarılılar" (Ayşe, Suriyeli, Öğrenci velisi/tercüman, Ankara, 37).[14]

Normal okullara giden Arap kökenli öğrencilerden de başarılı bir şekilde eğitimi sürdürenler bulunduğu görülmektedir. Ankara'da normal devlet okuluna giden Fatma onlardan biridir. "Okulumu seviyorum. Öğretmenlerim, arkadaşlarım çok iyi" (Fatma, Suriyeli, Öğrenci, Ankara, 12).

Yine Şanlıurfa'da ciddi maddi sıkıntılar içinde yaşayan Emel de iki kızını normal Türk okuluna yollamakta, çocukların ilk başta korksalar da şimdi okula alıştıklarını, derslerinde başarılı olduklarını söylemekte ve çocuklarının eğitimini sürdürmeyi çok istediğini belirtmekte (Emel, Suriyeli veli/ev hanımı, 25, Şanlıurfa).

[10] http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html, 23.09.2014, Erişim tarihi 05.04.2016.
[11] http://www.syreducom.org/details/215/Suriyem%C3%BCfredatlar%C4%B1n%C4%B1n-revizyon-etme-proje-raparo, Erişim tarihi, 04.04.2016.
[12] Çalıştay Notları, SESRIC, Workshop on "Syrian Refugees: Prospects and Challenges", "Educaton Section", 25-26.02.2016, Ankara, http://www.sesrtcic.org/event-detail.php?id=1376. Erişim tarihi: 04.04.2016; Suriyeli Çocukların Eğitimi Hakkında Düzenlenen İstanbul Toplantısı, 01.03.2016, Green Park Otel, İstanbul.
[13] http://www.yok.gov.tr/web/guest/yurt-disindan-kabul-edilecek-ogrenci-kontenjanlari, Erişim tarihi: 04.04.2016.
[14] Her alıntıdan sonra parantez içinde sırasıyla, mülakat yapılan kişinin ismi, aslen nereli olduğu, mesleği, şu an Türkiye'de yaşadığı şehir ve yaşı yazılacaktır. Mülakat yapılan kişilerin soy isimleri mahremiyetlerini korumak adına gizli tutulmuştur.

Ancak bir çok Suriyeli çocuk arkadaşları veya öğretmenleri tarafından ayrımcılığa uğramakta kimi bu yüzden okulu bırakmaktadır.

"GEM'lere devam edenler iyi ama normal okullara gidenlerin çoğu okulu bıraktı. Dışlandılar, devam edip uyum sağlayamadılar." (Nezahat, Türkiyeli, Eğitim Koordinatörü, Ankara, 46).

Ayşe de aynı konudan şikayet etse de çocuğunun eğitimini tamalamasını desteklemektedir.

"Oğlum 4. Sınıfa gidiyor. Öğretmeni onu sevmiyor, dışlıyor, çocuk da bunun farkında. Ben teselli ediyorum sürekli. Çok üzülüyorum." (Ayşe, Suriyeli Veli, Ankara, 37).

Ayrıca dil öğrenimi ve savaş, göç gibi nedenlerden öğrenciler sene kaybı yaşamakta, bunu telafi edecek bir okul sistemi ülkemizde bulunmamaktadır.

"Okulumu seviyorum, derslerim de çok iyi. Ben 14 yaşındayım, 8. Sınıfa gitmem gerek, ama Türkçe bilmiyorum diye beni küçük kardeşimle beraber 4. Sınıfa aldılar. Çok sıkılıyorum." (Şehed, Suriyeli, Öğrenci, Ankara, 14).

Öğrencilerin savaş ve göç sürecinde travma yaşamış olması, evlerindeki maddi ve savaşa bağlı psikolojik ve sosyal sorunlar da okula ilgi, motivasyon ve inançlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle bazı aileler çocuklarını okula "güvenlik" endişesiyle göndermemektedir. Kimi ailelerin sorun ve çaresizliklerini kimi zaman çocukları razı olmadığı halde okul çağındaki çocuklarını evlendirerek ya da işe koyarak çözme çabaları da çocukların okula gitmesini engellemektedir.

"Dil sınıfında 14 yaşında bir öğrencimi okumak istediği halde geçen hafta zorla nişanladılar. Bu kız dil kursuna belki devam eder ancak normal okul hayatı tamamen sona erdi." (Nuran, Türkiyeli, GEM Öğretmeni, Ankara, 53).

Ayrıca bir çok Suriyelinin Türkiye'deki yaşamlarını geçici olarak görmesi, yakın zamanda Avrupa'ya gitme ya da Suriye'ye geri dönme ümitleri buradaki okullara devam etmekte isteksiz olmalarına neden olmaktadır.

Bir çok Suriyeli özellikle GEM'lere ulaşım güçlüğünden dolayı da gidememektedir. Bir şehirde kısıtlı sayıda GEM bulunmakta ve bu okul da bütün Suriyelilere yürüme mesafesinde olamamakta, servis ihtiyacı doğmakta çoğu aile de bu gideri karşılayamamaktadır. Bu durumda servis sorunu belediye, gönüllüler veya dernekler vasıtasıyla büyük ölçüde çözülebilmekte[15] Suriyelilerin yoğun ve dağınık olduğu çoğu şehirde ise ulaşım ihtiyacı daha büyük bir soruna dönüşmektedir.[16]

Kimi aileler ise hayata ara vermiş gibi sadece çaresizlik içinde beklemektedir. Bunun nedenleri arasında savaş sonrası travması, dil engeli, hastalıklar bulunsa da en önemli sorunun işsizlik olduğu görülmektedir. Şanlıurfa'da 5 çocuklu bir ailenin Suriye'deyken liseye ve üniversiteye giden 5 çocuklarının hiçbirinin okula gitmediği, tek göz bir evde 3 yıldır yaşadıkları görülmüştür. Evin annesi ailenin geçimini sağlamak oğullarının hamallık yaptığını, bu işi bile zorlukla bulduklarını belirtmektedir (Nefle, Suriyeli, Ev hanımı, Şanlıurfa, 47).

Eğitimle ilgili bir diğer sorun ise GEM'lerin yetersiz ve düzensiz yapısıdır. Bu merkezlerin giderleri düzenli bir şekilde karşılanamamakta, öğrencilerden para toplanması da mümkün olmamaktadır. Ayrıca okullarda görev yapan Suriyeli öğretmenler GEM'lerin ilk açıldığı dönemlerde herhangi bir ücret almadan çalışmayı kabul etmiştir. Şu an ise her ay, "bağış" adı verilen cüzi bir miktarda (asgari ücretin altında bir miktar) maddi bir destek almakta ve maaşlarının hemen hepsini, mütevazı evlerde oturdukları halde oldukça yükselen kiralara vermektedirler. "Evim giriş kat, kirası 600 TL maaşım 900 Tl. Geçinmek çok zor." (Ahmed, Suriyeli, GEM'lerde öğretmen, Şanlıurfa, 48).

[15] Ankara'da bulunan GEM'lere civar bölgelerden servis hizmeti büyükşehir belediyesi tarafından sunulmaktadır.
[16] "Eğitim Çalıştayı Notları", Akadder, Göçler ve Ortak Geleceğimiz Sempozyumu, 23-24 Nisan 2016, Ankara-Kızılcahamam

Bunun yanında bu öğretmenlerin herhangi bir özlük hakları ya da iş güvenceleri bulunmamaktadır. Öğretmenlerin yıllık izin, rapor alma, doğum izni ya da süt izni kullanma gibi temel hakları da bulunmamaktadır.

Bu sorunlara ek olarak GEM'lerde çalışan öğretmenler okullarda sabah ders yapan öğretmenler tarafından dışlandıklarını belirtmektedirler. Ankara'daki GEM'lerde çalışan Türkçe öğretmenleri de okulun normal eğitim veren Türk öğretmenleriyle GEM öğretmenleri arasında hiçbir ilişkinin ve selamlaşmanın bile olmadığını belirtmektedir (Zuhal, Türkiyeli, GEM'lerde öğretmen, Ankara, 28).

Suriyeli yetişkinler ise dil engeli , diploma denkliği, ülkenin yapısını ve iş hayatını tanımama ve vatandaşlık hakları gibi sorunlar yüzünden mesleklerini ülkemizde icra edememektedir. Bu yüzden eğitimli Suriyelilerin önemli bir kısmı Türkiye'yi terk etmiştir, kalanların ise çoğunluğu zor koşullar altında hayatını sürdürmektedir. Yine Suriye'de işletmesi olan bir çok işadamı ülkemize kaçarken sermayelerini getirememiş, işlerini burada kuran bir kesim ise burada uygun bir ortam bulup işini sürdürememiştir.

Bu yetişkinlerin mesleki eğitim ve dil eğitimi imkanlarına kavuşturulup buradaki hayatta kendilerine yetecek şekilde yaşamlarını kurmalarına olanak tanınmalıdır. Ancak, örgün eğitimin yanısıra yaygın eğitimde de ciddi sorunlar görülmektedir. Emel, dil kursuna gidip Türkçe öğrenmek istediğini belirtmekte ancak böyle bir kurs ya da okul bilmediğini anlatmaktadır.

"Türkçe öğrenmeyi çok istiyorum. Ama kurs yok. Hem hiç paramız yok, hep evdeyiz. Dışarı çıkmıyoruz." (Emel, Suriyeli veli/ev hanımı, 25, Şanlıurfa)

Lina (Suriyeli, GEM'lerde öğretmen, Şanlıurfa, 38) ise Şanlıurfa'da GEM'lerde İngilizce öğretmenliği yapmakta, ve Türkçe öğrenmek için çabaladığını ancak katılabileceği uygun bir kurs olmadığını belirtmektedir.

Songül ise Ankara'da Suriyelilere kuaförlük kursu vermekte ve bu konuda kadınların taleplerinin oldukça fazla olduğunu belirtmektedir (Songül, Türkiyeli, Kuaförlük Eğitmeni, Ankara, 29).

Suriyelilerin eğitiminin sosyal uyum ve barış için önemi, yoğun bir Suriyeli nüfus barındıran Şanlıurfa'nın Eyyubiye ilçesinde de açıktır. Bu husus, Suriyelilerle ilgili önemli çalışmalar yapan Eyyubiye Belediyesi Sosyal Hizmetler Müdürü Azad bey tarafından da dile getirilmektedir.

"Suriyeliler oldukça becerikli. Mesleki eğitimle bizim iş piyasamıza kazandırılmalılar. Çocukların eğitimi de hayati önem taşıyor. Kayıp bir nesli göze alamayız." (Azad, Tükiyeli, Sosyal Hizmetler Müdürü, Şanlıurfa, 39).

Yetişinler için mesleki eğitim ve dil eğitimi imkanlarının oldukça kısıtlı olduğu görülse de birçok Suriyelinin imkanları olsa bu kurslara katılmak istedikleri anlaşılmakta, bu eğitim hizmetlerinin toplumsal barış ve uyum için oldukça önemli olduğu görülmektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriyelilerin büyük kısmının artık ülkemizde kalıcı olacağı kabul edilmeli ve bu göz önüne alınarak göçle ve Suriyelilerle ilgili geniş kapsamlı politikalar gerçekleştirilmelidir. Suriyelilerin eğitim sorunlarının çözülmesi için ülkemizin öncelikle adil ve tutarlı bir göç politikası oluşturması gerekmektedir. Yine bu minvalde Suriyelilerin eğitimi için geniş soluklu bir politika ve vizyon hazırlanmalıdır. Bu eğitim ve göç politikalarının oluşturulmasında Suriyelilerin ihtiyaç ve talepleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Ülkemizdeki çocuk ve yetişkin bütün Suriyelilerin Türkçe kurslarına gitmeleri sağlanmalı ve desteklenmelidir. Ayrıca Suriyelilerin normal devlet okullarına erişimi ve buradaki uyumu için Suriyeli öğrencilere özel dil ve telafi sınıfları açılmalıdır. Suriyelilerin Türkiye'de sosyal uyum içinde yaşamaları için Suriyelilerin yanı sıra Türkiyeliler de eğitilmelidir. İki kesime birlikte yaşamanın önemi ve anlamını vurgulayan eğitim ve etkinlikler düzenlenerek toplumsal uyum ve barış sağlanabilir. Yine normal okullardaki personelin ve öğrencilerin Suriyeli öğrenci, veli ve öğretmenlerle uyum içinde ve eşitlikçi bir

tavırla çalışmaları için gerekli önlemler alınmalı, çok kültürlülüğü ve birlikte yaşamanın önemini anlatan eğitimler ve etkinlikler düzenlenmeli ve eğitim sistemi bu öncelikleri ve çok kültürlülüğü eğitim planına alarak yeniden şekillendirilmelidir.

Bununla beraber GEM'lerin geleceği planlanmalıdır. Bu okulların yeterli sayıda ve erişilebilir olması için ulaşım ve bakım hizmetleri devlet garantisi ve desteğine alınmalıdır. Ayrıca burada çalışan öğretmenlerin maaşı iyileştirilmeli, özlük haklarına kavuşmaları sağlanmalıdır.

Suriyelilerin Türkiye'de sosyal uyum içinde yaşayabilmelerinin bir diğer önemli koşulu ise çalışabilmeleridir. Kendi geçimini sağlayıp hayatını kurabilen bireyler hem ülkeyle sağlıklı bir iletişim ve uyum içerisine girebilecek, hem de ailelerinin ve kendilerinin eğitimi için gereken güç ve motivasyona sahip olacaktır. Suriyelilerin çalışıp ailelerini geçindirecek imkanlara kavuşmaları süreci zaman alacağından bu koşullar oluşana kadar ve gerektikçe Suriyelilere yönelik hayati ihtiyaçları destekleyici acil yardımlar devam etmelidir. Yine Suriyelilerin konut sorunu toplu konutlarla ve devlet ya da ulusal ve uluslararası fonların yardımıyla çözülmelidir. Böylece maddi geçim sorunları önemli ölçüde çözülen bireylerin ülkeye uyumu, eğitime önem vermeleri, geçirdikleri travmalarla baş etmeleri ve istismarlardan korunmaları kolaylaşacaktır.

Suriyelilerin çalışmalarının önündeki engellerin önüne eğitimle büyük ölçüde geçilebilir. Öncelikle Suriyelilere dil kursu ve Türkiye kültürünü tanıtan kurslar verilmelidir. Bununla beraber Suriyelilerin kendi mesleklerini Türkiye'de sürdürebilmeleri için gerekli eğitimler verilmeli, Türkiye'deki kültür, sosyal hayat ve iş dünyası tanıtılmalı, mesleği olmayanlar ise meslek edindirme kurslarına yönlendirilmelidir. Bu amaçla açılan Kızılay Toplum destek merkezleri ve STK'ların ilgili çalışmaları artmalı ve desteklenmelidir. Alınan bu önlemlerle eğitimli Suriyelilerin Türkiye'de kalmaları sağlanmalıdır.

Bu çalışmada, Suriyelilerle Türkiyelilerin uyum, barış ve huzur içinde yaşayabilmeleri için sosyal ve siyasi tedbirler alınması, her iki kesim de üzerine düşeni yapması gerektiği görülmüştür. Saha çalışmasının yapıldığı farklı ve önemli iki örnek olan (bir sınır kenti olan) Şanlıurfa'yla, (başkent) Ankara'da eğitimle ilgili benzer sorunlar olduğunun görülmesiyle bu sonuçların ülke açısından anlamlı ve geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Suriyelilerin eğitiminin önündeki engeller geniş kapsamlı planlarla kaldırılmalı, bu süreçte Suriyelilere acil ve insani yardımlar da aynı hassasiyetle sürdürülmelidir. Mesleki eğitim, dil eğitimi, dini eğitim ve örgün eğitim konularının her birinin Suriyelilerin ülkemizde barış, huzur ve dinginlik içinde yaşamaları için vazgeçilmez hak ve koşullar oldukları unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

AL-HAJ, M., TSACOYIANIS, B. (2014). "Tuyoor al-Amal and Informal Education for Syrian Refugee Children in Lebanon", Syrian Studies Association Bulletin.

EMİN, M. N., (2016) "Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Temel Eğitim Politikaları", SETA.

HUMAN RIGHTS WATCH. (2015) 'When I Picture My Future, I See Nothing' Barriers to Education for Syrian Refugee Children in Turkey" Human Rights Watch Report.

ORHAN, O., vd. (2014) "The Situation of Syrian Refugees in the Neighbouring Countries: Findings, Conclusions and Recommendations, ORSAM Report.

O'ROURKE, J. (2015) "Education for Syrian Refugees: The Failure of Second-Generation Human Rights During Extraordinary Crisis", Albany Law Review, 78 (2): 711-738.

SUAREZ-OROZCO, M ve SUAREZ-OROZCO, C. (2009). "Globalization, Immigration, and Schooling", (Ed.) BANKS, J. A. The Routledge International Companion to Multicultural Education, Routledge Publications, London.

Council for Cultural Cooperation (CDCC), 2001, "Education for Democratic Citizenship and Social Cohesion", Council for Europe Publishing, Strasbourg

LEMAIRE, E. (2009), "Education, Integration and Citizenship in France", (Ed.) BANKS, J. A. The Routledge International Companion to Multicultural Education, Routledge Publications, London.

BANKS, J., (2009), "Multicultural Education, Dimensions and Paradigms", (Ed.) BANKS, J. A. The Routledge International Companion to Multicultural Education, Routledge Publications, London.

SMITH, A., (2006), "Education for Diversity, Investing in Systemic Change Through Curriculum, Textbooks and Teachers", (Ed.) ROBERTS-SCHWEITZER, E. vd., Promoting Social Cohesion through Education: Case Studies and Tools for Using Textbooks, World Bank Publications.

SHUAYB,M., (2012), "Introduction", (Ed.) SHUAYB,M , Rethinking Education for Social Cohesion International Case Studies, Palgrave Publications, London.

İnternet Kaynakları

https://www.afad.gov.tr/TR/FotoGaleri.aspx?ID=10&AltKategoriID=176

https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikListele1.aspx?ID=16

https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/02/syrias-refugee-crisis-in-numbers/

http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224

http://www.internal-displacement.org/middle-east-and-north-africa/syria/

http://www.kizilay.org.tr/neleryapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri

http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html, 23.09.2014, Erişim tarihi 05.04.2016.

http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf, Erişim Tarihi, 20.04.2016

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm, Erişim Tarihi, 20.04.2016

http://www.syreducom.org/details/215/Suriyem%C3%BCfredatlar%C4%B1n%C4%B1n-revizyon-etme-proje-raparo, Erişim tarihi, 04.04.2016

http://www.yok.gov.tr/web/guest/yurt-disindan-kabul-edilecek-ogrenci-kontenjanlari, Erişim tarihi: 04.04.2016.

Toplantı, Çalıştay Ve Konferanslar

AFAD Başkanı Dr. Fuat Oktay'ın verdiği konferans, "Suriye ve Nüfus Hareketleri", ESAM, 21.03.2016, Ankara.

Çalıştay Notları, SESRIC, Workshop on "Syrian Refugees: Prospects and Challenges", "Educaton Section", 25-26.02.2016, Ankara, http://www.sesrtcic.org/event-detail.php?id=1376. Erişim tarihi: 04.04.2016

Suriyeli Çocukların Eğitimi Hakkında Düzenlenen İstanbul Toplantısı, Green Park Otel, 01.03.2016, İstanbul

"Eğitim Çalıştayı Notları", Akadder, Göçler ve Ortak Geleceğimiz Sempozyumu, 23-24 Nisan 2016, Ankara-Kızılcahamam

SURİYELİ KADINLARIN TÜRKİYE'YE GÖÇ İLE AİLE İÇİNDEKİ VE TOPLUMDAKİ KONUM DEĞİŞİMİ

***

CHANGE OF THE STATUS OF SYRIAN WOMEN AS A RESULT OF MIGRATION TO TURKEY

Prof. Dr. Sevgi KURTULMUŞ
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi
sevgi.kurtulmus@asbu.edu.tr

Doç. Dr. Emel TOPÇU
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi
emel.topcu@asbu.edu.tr

Öz

Suriye Savaşı zorunlu göçe neden olmuştur ve Türkiye en büyük Suriyeli mülteci nüfusuna sahiptir. Göç edenlerin %75'ini kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. Birçok kadın çocuğuyla yalnız yaşamakta ve kendi ailesinin sorumluluğunu tek başlarına almaktadır. Buna rağmen çoğu aile tek bir erkeğin sorumluluğu altında yaşamaktadır. Suriyeliler amca, teyze, hala, dayı gibi yakın ve uzaktan akrabalarıyla geniş ve büyük aileler olarak yaşamaktadır. Özellikle eşlerini kaybeden kadınların durumu, erkek aile üyelerinin himayesinde olsalar bile değişmektedir. Eşi vefat eden Suriyeli bir anne once okul çağındaki oğlunu işe koymuştur. Sonra kendisi iş bulup, oğlunu işten çıkarmış, okula yollamıştır. Bu v benzer hikayeler Türkiye'deki Suriyeli kadınların hayatındaki önemli değişimleri göstermektedir. Ayrıca, Suriyeli kadınlar, Türkiye'de kadın haklarının daha iyi olduğunu ve burada bulunmanın onlar için bir şans olduğunu belirtmektedir. Metod: Ankara'daki Suriyeli kadınlarla derinlemesine görüşme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Kadın, göç, kadınların statüsü.*

Abstract

Syrian war has caused forced migration to various countries and Turkey has the biggest Syrian refugee population. %75 percent of the migrants who come from Syria are women and children. Many women live with their children alone and have the responsibility of their family. Even though most of the families live together under the supervision of the one male family member. Syrians still live in a big family structure with grand parents, aunts, uncle or distance relative. The statue of the women especially who lose their husband is changing even under the supervision of the male family member. A Syrian mother whose husband deceased, at first send her school aged son to work. Then she found a job and quit her son from work and sent him to school instead. This and similar stories show the significant changes of the life and role of the Syrian women in Turkey. Additionally, Syrian women think that a woman right in Turkey is better and they have a good chance for living in Turkey. Method: In-depth interview with Syrian women in Ankara will be made. Anahtar kelime yazılmalıdır. Özette çalışmanın kapsamı, amacı, yöntemi ve sonucu kısaca verilmelidir. Özetten sonra 3-5 anahtar kelime yazılmalıdır.

Keywords: *Women, migration, statue of women.*

1. GİRİŞ

Göç konusunda yapılan bilimsel araştırmalar diğer alanlara göre oldukça yeni sayılır. Göç içinde kadın konusu ise daha da az araştırılan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç araştırmalarında "göçmen" kavramı genelde erkek göçmenleri ifade etmek üzere kullanılırken kadın konusu aile kavramı içinde erkeklere eklemlenerek ele alınmıştır. Göç konusu genelde göçmen işçi kavramında düşünüldüğü için, göç araştırmalarında geliştirilen teoriler de ekonomi temelli teoriler olmuştur. Zorunlu göç alanı ise araştırılmayı bekleyen bakir bir alan olarak kendini göstermektedir.

Zorunlu göçlerde nüfusun çoğunluğunu çocuklar ve kadınlar oluştururken, araştırılması gereken hedef kitle de kadınlar ve çocuklar olarak ortaya çıkmaktadır. Suriye göçü zorunlu bir göç olup, göç edenlerin %75'ini kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. Bu araştırmada, zorunlu göç mağduru kadınların, yeni geldikleri ülkede göç etkisi ile aile içindeki ve toplumdaki konularının değişip değişmediğini sorusunun cevabını araştırdık.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Her değişim insan hayatında başka değişimleri de beraberinde getirir. Göçler kendileri bir değişim ürünü iken aynı zamanda değişimi de beraberinde getiren önemli süreçlerdir. Ülke değişimi, başka kültür, dil, din ve hayat tarzları ile karşılaşma ve bunlarla bir şekilde başetmeye çalışma, zaman içinde yaşanan hayatlarda değişikliğe neden olmaktadır. Suriye savaşı ile ülkemize zorunlu bir şekilde göç eden Suriyeli kadınlar, Türkiye'de tamamen yeni bir hayata başlamak durumunda kaldılar. Bu araştırma ile, yeni ülkede kurdukları yeni hayatlarında, aile içindeki ve toplum içindeki konumlarının değişip değişmediğini, değişti ise ne oranda ve hangi yönde olduğunu anlamayı amaçladık.

3. ARAŞTIRMANIN METODU

Türkiye'de bulunan Suriyeli kadınların durumlarını ve göç ile aile ve toplum içinde konum değişikliği olup olmadığı sorusunun peşine düşen bu araştırmada, olayları derinlemesine anlayabilmek için, Ankara'da kurduğumuz, Suriyelilere yardım eden gönüllüler grubu içinde faaliyet göstererek katılımcı gözlem metodunu kullandık. Bu metod sayesinde tanıştığımız kadınlardan rastgele bir şekilde oluşturduğumuz dört ayrı grupla odak görüşmeleri yaparken, bu kadınlardan üç tanesi ile derinelemsine mülakat yaptık.

Araştırmamızın bir başka ayağını oluşturan Gaziantep'te Minber Şam derneği yetkililerinden ilgilendikleri ailelerle ilgili bilgi almak için mülakat yaptık. Yine Minber Şam derneği öğretmenlerinden oluşan iki grupla odak grup çalışması gerçekleştirdik.

Toplamda altı grupla odak grup çalışması yaparken, üç kadınla derinlemesine mülakat, Mimber Şam derneği yetkilileri ile aileler ve kadınlar hakkında bilgi alma mülakatı ve katılımcı gözlem metodlarını kullandık. Böylece bu arştırma çerçevesinde gözlem metodu hariç diğer metodlarla 33 kadın ve bir dernek yetkilisi ile görüştük.

Katılımcı gözlem ve odak grup çalışmaları ve derinlemesine mülakat metodlarının yanısıra kaynak taraması da yapılmıştır. Mülteci Suriyelilerin hayat şartları hakkında yapılan çalışmaların yanında özellikle STK lar tarafından yayınlanan raporları inceledik. Konu oldukça yeni olduğu için yeterli yazılı kaynak ve çalışma bulunmamaktadır. Bu yüzden çalışmamızda ayrıca katıldığımız bütün panel, çalıştay ve sempozyumlarda üretilen bilgileri de değerlendirdik.

3. ARAŞTIRMANIN METODU

Geçmişte her ne kadar göç eden erkeklerin oranı kadınlara göre çok daha fazla olsa da şimdilerde göç eden kadın ve erkekler, oran olarak denkleşmiştir. Genelde göç eden kadınlar bütün göçmenlerin %45'ini oluşturmaktadır (UN, 1995; Tyree and Donato, 1986). Bununla beraber Kanada ve ABD gibi ülkelere göç eden kadınların miktarı erkeklere göre çok daha yüksek bir orandadır (Boyd, 1992; Simon ve Brettell, 1986; Zlotnik, 1995). Suriye savaşı, önce komşu ülkelerle beraber Türkiye'ye ve daha sonra diğer ülkelere doğru, zorunlu olarak büyük bir göç dalgası başlatmıştır. Göç edenlerin %75'ini kadın ve çocuklar oluşturmaktadır.

Günümüzde göç edenlerin çoğunu kadınların oluşturmasına rağmen, yakın zamanlara kadar sadece çok az araştırma, kadınların göç tecrübesinin erkeklerden farklı olabileceği üzerine yoğunlaşmıştır (Lim, 1995; Pedraza, 1991). Göç, kadın erkek herkesin hayatını değiştirirken, kadınların hayatını erkeklerden daha farklı bir şekilde etkileyebilmektedir. Daha önce ailelerinin geçimlerini sağlamak durumunda olmayan birçok kadın göç süreci ile aile reisi konumuna geçmiş, soyal ilişkileri değişmiş, hatta annelik anlayışı ve çocukları ile ilişkisi bile değişebilmiştir. Hatta göç, kadınların sağlık durumu ve problemlerini bile, erkeklerden daha farklı bir şekilde etkileyebilmiştir. Ama bütün bu farklılıklar maalesef araştırmalarda ön plana çıkmamıştır.

Yapılan araştırmalarda, erkek, genelliği temsil ederken, kadın özel durumlarda ele alınmıştır. Göçmen kelimesi direk olarak erkekler için kullanılırken, sadece kadın göçmenlere yönelik araştırmalarda kadın kelimesi kullanılmıştır (Boyd, 1976; Morokvasic,1983). Araştırmaların genelinde kadınlar, erkeğe bağlı, göç esnasındaki rolleri sadece eş ve anne olarak ortaya çıkan unsurlar olarak sergilenmişlerdir (Morokvasic, 1984; Boyd, 1975).

Sadece erkekleri merkez alan bir düşünce ile oluşan göç teorileri de ekonomik düşünce temeline oturan teorilerdir. Push-pull teorisi, neo klasik yaklaşım, göç ve gelişme, tarihi yapısalcı ve politik ekonomi teorisi, sistem ve ağ teorileri, yeni ekonomi ve göç ve milletler arası geçişkenlik gibi teorilerin hepsi göç üzerine geliştirilmiş ama temelinde ekonomik düşünce üzerine dayanan teorilerdir (King, 2013). Bu tür ekonomi temelli göç teorileri ile, özellikle zorunlu göç ve zorunlu göçe maruz kalmış kadınların durumlarını incelemek çok sağlıklı sonuçlar vermeyecektir.

4. GÖÇ VE KADIN

Geçmişte her ne kadar göç eden erkeklerin oranı kadınlara göre çok daha fazla olsa da şimdilerde göç eden kadın ve erkekler, oran olarak denkleşmiştir. Genelde göç eden kadınlar bütün göçmenlerin %45'ini oluşturmaktadır. (UN, 1995; Tyree and Donato, 1986) Bununla beraber Kanada ve ABD gibi ülkelere göç eden kadınların miktarı erkeklere göre çok daha yüksek bir orandadır. (Boyd, 1992; Simon ve Brettell, 1986; Zlotnik, 1995) Suriye savaşı, önce komşu ülkelerle beraber Türkiye'ye ve daha sonra diğer ülkelere doğru, zorunlu olarak büyük bir göç dalgası başlatmıştır. Göç edenlerin %75'ini kadın ve çocuklar oluşturmaktadır.

Günümüzde göç edenlerin çoğunu kadınların oluşturmasına rağmen, yakın zamanlara kadar sadece çok az araştırma, kadınların göç tecrübesinin erkeklerden farklı olabileceği üzerine yoğunlaşmıştır (Lim, 1995; Pedraza, 1991). Göç, kadın erkek herkesin hayatını değiştirirken, kadınların hayatını erkeklerden daha farklı bir şekilde etkileyebilmektedir. Daha önce ailelerinin geçimlerini sağlamak durumunda olmayan birçok kadın göç süreci ile aile reisi konumuna geçmiş, soyal ilişkileri değişmiş, hatta annelik anlayışı ve çocukları ile ilişkisi bile değişebilmiştir. Hatta göç, kadınların sağlık durumu ve problemlerini bile, erkeklerden daha farklı bir şekilde etkileyebilmiştir. Ama bütün bu farklılıklar maalesef araştırmalarda ön plana çıkmamıştır.

Yapılan araştırmalarda, erkek, genelliği temsil ederken, kadın özel durumlarda ele alınmıştır. Göçmen kelimesi direk olarak erkekler için kullanılırken, sadece kadın göçmenlere yönelik araştırmalarda kadın kelimesi kullanılmıştır (Boyd, 1976; Morokvasic, 1983). Araştırmaların genelinde kadınlar, erkeğe

bağlı, göç esnasındaki rolleri sadece eş ve anne olarak ortaya çıkan unsurlar olarak sergilenmişlerdir. (Morokvasic, 1984; Boyd, 1975)

Sadece erkekleri merkez alan bir düşünce ile oluşan göç teorileri de ekonomik düşünce temeline oturan teorilerdir. Push-pull teorisi, neo klasik yaklaşım, göç ve gelişme, tarihi yapısalcı ve politik ekonomi teorisi, sistem ve ağ teorileri, yeni ekonomi ve göç ve milletler arası geçişkenlik gibi teorilerin hepsi göç üzerine geliştirilmiş ama temelinde ekonomik düşünce üzerine dayanan teorilerdir. (King, 2013) Bu tür ekonomi temelli göç teorileri ile, özellikle zorunlu göç ve zorunlu göçe maruz kalmış kadınların durumlarını incelemek çok sağlıklı sonuçlar vermeyecektir.

5. GÖÇ ÇAĞI

2015 yılında 244 milyon kişi doğdukları ülkeden başka bir ülkede yaşamaktadır. Bu miktar dünya nüfusunun %3,3 ünü oluştururken zorunlu olarak göç etmiş olanların sayısı ise 60 milyonu bulmaktadır[1]. Bu miktarlar dünyadaki birçok ülkenin nüfusundan daha fazladır.

1993 ten beri göç konusunda araştırmalar yapan Stephen Castles ve Mark Miller yaşadığımız çağı "Göç Çağı" olarak adlandırmaktadırlar. (Castles ve Miller, 1993; Castles ve Miller, 2009) Şimdilerde göç, eskiye oranla daha hızlanmış, kadınlaşmış, çeşitlenmiş ve aşırı derecede politize olmuştur. Son beş yılda ülkemizin beklenmedik bir şekilde üç milyon göçmeni kabul etmesi, göç olayının ne kadar hızlı geliştiğinin en belirgin örneklerinden biridir. Gelen göçmenler sadece Suriye'den olmayıp, aynı zamanda, Afganistan, İran, diğer bazı Arap ülkeleri, Bengladeş, Pakistan ve bazı Afrika ülkelerinden olduğu gibi uzak yakın, çeşitli ülkelerden gelenlerle büyük bir çeşitlilik arzetmektedir. Gelenlerin dörtte üçünün kadın ve çocuklardan oluşması dolayısı ile göç kadınsı bir yüz arzetmektedir. Göç ile gelen kişilerin hiçbir sınır tanımayarak Avrupa Ülkelerine ulaşmaya çalışmaları ülkeler arasında büyük bir krize sebep olmuş ve günümüz poltikaları göç üzerine kurulu bir hal almıştır.

Göç, günümüzde en çok konuşulan bir konu olmakla beraber, göç edenler arasında büyük bir ayırım yapılmaktadır. Eğer göç edenler beyaz, zengin Avrupa ya da kuzey Amerika ülkeleri gibi gelişmiş bir ülkelerden geliyorsa, ya da zengin ve gittiği yere yatırım yapacak bir durumda ise veya iyi eğitimli ise genelde hoş görülürken, zorunlu göçe maruz kalmış kişiler tercih edilmemektedir. Bu yüzden çağımız göç çağı olmaktan çok "Zorunlu Göç Çağı" olarak adlandırılmayı daha çok haketmektedir. (Castles ve Miller, 2009:10-12; Carling, 2002) Zorunlu göç sırasında kadınlar ve çocuklar maddi imkanları ve güçleri kısıtlı olduğu için, hayat şartları bakımından imkanları daha iyi olsa da daha uzak ülkeler yerine en yakın ülkelere sığınmaktadırlar. Sığındıkları ülkelerde de yine maddi imkanlarına göre sınıra en yakın şehirlerde en fakirler yerleşirken, biraz daha iyi durumda olanlar daha içerlerdeki şehirlere ulaşmaktadırlar. Zorunlu göçe maruz kalanların en mağdurları daha once de bahsettiğimiz gibi genelde, çocukları ile yalnız yola çıkan ya da hamile kadınlar, yeni ergenliğe girmiş genç kızlar, ebeveynsiz çocuklar, erken evlendirilmiş kız çocukları ve onların yeni doğmuş bebekleri, engelliler ve yaşlı erkekler olmaktadırlar (Chung, Hong, ve Newbold, 2013). Avrupa ülkelerine ise genelde genç erkekler ulaşabilmektedir[2].

6. SURİYELİ KADINLARIN GÖÇ İLE DEĞİŞME EĞİLİMİNE GİREN AİLE İÇİNDEKİ VE TOPLUMDAKİ KONUMLARI

Zorunlu göçe maruz kalan bu en kırılgan grup, geldikleri ülkelerde ancak devletin ya da STK ların yardımları ile ayakta kalabilmektedirler. Gaziantep'te faaliyet gösteren Minber Şam Derneği yardım sıralamasında diğer STK lar gibi çocuklu dul ve yetimleri öncellemekte ve derneklerine kayıtlı ikibinin üzerindeki dul ve yetime bakmaktadır. Genelde 14 yaşın altında çocukları olan bu dul kadınlar, ayrıca savaş sonrası travma yaşadıkları için de çalışma imkanları hemen hiç bulunmamaktadır. Daha önce hayatlarında

[1] http://www.unfpa.org
[2]http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556929/IPOL_STU(2016)556929_EN.pdf

hiç çalışmamış ve kendileri ve aileleri ile ilgili fazla sorumluluk almamış olan bu kadınlar, bu yeni ülkede, hayatta kalabilmek için gelip derneğe kayıt olmakta, durumlarını izah etmekte ve çocukları ve kendileri için yardım talebinde bulunmaktadırlar[3]. Kayıtlı onüçbinin üzerinde aile ile ilgilenen dernek, sadece maddi yardımda bulunmamakta, aynı zamanda rehberlik hizmetleri de vermektedir. Dul kadınlar ve çocukları haricindeki ailelere de gerektiğinde yardım yapan dernek, erkekli ailelerin de yardım talebinde bulunmak için genelde kadınları derneğe gönderdiklerini, ama yardım yapıldığı sırada erkeklerin ön plana çıktığını tespit etmişlerdir[4].

Suriyeli Kadınlar genelde büyük aileleri (akrabaları) ile göç etmiş olmalarına, göçten sonra ve aile birlikte ya da aileye yakın yerlerde ikamet etmelerine ragmen bunun istisnaları da yaşanmaya başlanmıştır. Mesela Ankara'ya kadar ulaşmayı başarmış olan Fatima, 38 yaşında, dört çocuk annesi dul bir kadın. Daha önce Idlib'de yaşayan Fatima, kocasının gelirine ek olarak gelinlik dikerek aileye katkıda bulunmakta ve kendi ifadesine göre gayet rahat bir hayat sürmekteydi. Arabası ile hafta sonları kendi anne ve babası ile çocuklarını gezmeye götürmekte, ebeveyninin manevi desteği ile iyi geçinemediği kocasını da idare etmekteydi. Savaş nedeniyle ailesi ile birlikte Türkiye'ye gelen Fatima yaşadıkları strese daha fazla dayanamayıp kocasından boşanma kararı aldı ve o zaman yerleştikleri Maraş'tan da ayrılarak bir Türk kadının yardımıyla çocukları ile beraber Ankara'ya taşındı. Geleneksel kodlara göre gayet zor bir uygulama olan boşanma, göç ile Fatima'nın göze alabileceği bir eylem haline dönüştü. İlk zaman STK ların yardımları ile ayakta kalmaya çalışan Fatima, 10 yaşındaki oğlunu bir kuaförün yanına çırak vererek aileyi ayakta tutma mücadelesi vermeye başladı. Bu yeni ülkede hayatta kalmanın en önemli unsurunun dil öğrenmek olduğunu anlayınca, evinin yakınındaki Suriyeli kadınlar için açılmış olan dil kursuna kayıt oldu ve gösterdiği gayret ile dil kursu aldığı okula temizlik hizmeti görevlisi olarak yerleşti. Bunun üzerine Fatima, aile bütçesine katkıda bulunan oğlunu işten çıkararak okula yazdırdı ve yavaş yavaş ailenin asıl direği olarak yeni hayatını şekillendirmeye başladı[5].

Aile içindeki rolü tamamen değişen Fatima örneği en uçtaki örneklerden biri olmakla beraber gerek Suriyeli kadınlarla gerek onlara ders veren öğretmenlerle ve gerekse STK temsilcileri ile yaptığımız odak grup görüşmeleri ve mülakatlar sonucunda göç ile birlikte Suriyeli kadınların aile hayatlarında ve toplumdaki rollerinde değişmeler tespit ettik.

7. TESPİTLER

- Suriyeli kadınlar, göçü genelde büyük ailenin bir erkek ferdi ile beraber gerçekleştirmişlerdir ama buraya gelen erkekler genelde ailenin en yaşlı erkek üyesi olduğu için, kadınlar zamanla, ailenin yükünü omuzlamak zorunda kalmışlardır.[6].
- Kocası çalışan kadınların hemen hepsi Suriye'ye geri dönmeyi planlamakta, bu yüzden burada kalıcı bir hayat için kendilerini hazırlamayıp, aksine Suriye'deki yaşayış şekillerini burada da devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Kendileri ve aileleri için çok fazla sorumluluk almamakta, sadece ev içinde görevleri yerine getirmektedirler. Suriye'de sabah çocukları ve eşleri için kahvaltı hazırlayıp onları okula veya işe gönderdikten sonra komşu ya da akrabaya kavhe içmeye giderken, burada da aynı eylemleri devam ettirmektedirler. Ancak Suriye'de alışverişe sadece kocaları, ya da aile fertleri ile çıkarken, burada yavaş yavaş toplu taşıma araçlarını da kullanarak alışveriş işlerini üstlendikleri tespit edilmiştir. Suriye'de genelde ulaşım aracı olarak erkeğin kullandığı motorsiklet

[3] Minber Şam derneği başkanı Cemal Mustafa ile mülakat, Gaziantep, 18.03.2016
[4] Minber Şam derneği başkanı Cemal Mustafa ile mülakat, Gaziantep, 30.04.2016
[5] Mülakat, Fatima, Sıdıka Kınacı Okulu, Ankara, 18.04.2016
[6] Sıdıka Kınacı İlk Öğretim Okulu Suriyeli Kadınlara Türkçe Öğretim Kursları Öğretmenleri Odak Grup Görüşmesi, Ankara, 14.04.2016

taşıma görevi yerine getirirken, Türkiye'de motorsiklet devreden çıkmış ve toplu taşıma aracı kullanımı ile bir yerden bir yere gitmek için erkeğe bağımlılık da azalmıştır[7].

- Erkekler aile geçindirmek gayesi ile çalışmaya başladıkları için Suriyelilere yönelik gerçekleştirilen uyum faaliyetlerinden biri olan Türkçe dil kurslarına genelde kadınlar katılmaktadır. Bu katılım ilk başlarda kurslarda yapılan yardımlara ulaşabilmek amacı güttüğü halde, daha sonraları hem kendi aralarında hem de Türk öğretmenlerle sosyalleşmenin bir aracı olması dolayısı ile sürdürülebilir bir eylem haline gelmiştir. Dil öğrenme, bulundukları şehirde hareket imkanlarını artırmış, devlet daireleri ile gerçekleştirmeleri gereken faaliyetlerde, STK lardan yardım talep etmede ve alışverişlerde büyük kolaylıklar sağlamaya başlamıştır. Her ne kadar kayıt olma, kimlik numarası alma, hastane işleri genelde ailenin erkek ferdi üzerinden gerçekleştirilse de kadınlar az da olsa dil becerilerini kullanarak ailenin yeni gelinen topluma uyumu konusunda önemli bir ferdi haline dönüşebilmektedir[8].
- Yardım kuruluşlarından yardım alma işinin organizasyonu, ister kocası olsun isterse dul olsun kadınların omuzlarına yüklenmiş bir durumda olup, kadınları, aileye asıl iaşeyi kazandıran unsurlar haline dönüştürmektedir[9].
- Suriyeli kadınlar Türk kadınların sahip oldukları hakları takdir etmekte ama yine de tam onlar gibi yaşamayı düşünmemektedirler. Takdir ettikleri en önemli hak ise tek eşlilik olarak ön plana çıkmaktadır. Ama eğer kendilerinin çocuğu olamayacak olursa, konuştuğumuz bütün suriyeli kadınlar, ikinci bir eş almayı kocalarının hakkı olarak değerlendirmektedirler. Türk kadının haklarının yanında aile ve toplum içinde çok sorumluluk aldığını, bunun kadınları yıprattığını ve Türk kadınlarının bakımsız olduğunu, kocaları için süslenmediklerini düşünen kadınlar olduğu gibi, eğitimli Suriyeli kadınların hepsi, sorumluluk alma işini takdir ettiklerini belirtmiş ve göç ile hayatlarındaki en büyük değişimin kendi hayatları ve aileleri için sorumluluk almaya başlamaları olduğunu ifade etmişlerdir. Suriye de bir yerden bir yere gitmek için bile inisiyatif almayıp, kocalarının kendilerini götürüp getirmelerini beklerken, burada her işi kendileri yapmaya başlamış ve bu sorumluktan ayrıca haz aldıklarını kendilerini daha iyi hissettiklerini belirtmişlerdir. Özellikle eğitimli kadınların hepsi oradaki hayatlarının maddi olarak çok rahat olduğunu, bu rahatlığınsa sisteme söz söylemedikleri sürece devam ettiğini bunun da birey olmayı engelleyen bir unsur olduğunu göç ile daha iyi idrak ettiklerini belirtmişlerdir[10].

7.1. Kadınların Aile İçindeki ve Toplumdaki Konum Değişikliğinin Üç Ana Nedeni

1. Ailelerin çoğu STK lar tarafından yapılan yardımlarla ayakta durduğu için yardım alma işini omuzlayan kadın, ailenin ana iaşe kaynağı konumuna evrilmeye başlamıştır. Bu da kadınların aile içinde belli belirsiz seslerinin yükselmesine sebep olmaktadır.
2. Göç ile bütün gelir kaynağını kaybeden erkeğin aile içindeki pozisyonu sarsılmaya başlamış bu da kadınların aile içinde söz söyleme haklarına yol açacak ortamlar hazırlamıştır.

[7] Suriyeli Kadınlar odak Grup Görüşmesi, Baraj Mahallesi, Ankara. 19.04.2016
[8] Sıdıka Kınacı İlk Öğretim Okulu Suriyeli Kadınlara Türkçe Öğretim Kursları Öğretmenleri Odak Grup Görüşmesi, Ankara, 14.04.2016
[9] Minber Şam derneği başkanı Cemal Mustafa ile mülakat, Gaziantep, 30.04.2016, Sıdıka Kınacı İlk Öğretim Okulu Suriyeli Kadınlara Türkçe Öğretim Kursları Öğretmenleri Odak Grup Görüşmesi, Ankara, 14.04.2016
[10] *Suriyeli Kadınlar Odak Grup Görüşmesi*, Minber Şam Derneği, Gaziantep, 30.04.20176, *Suriyeli Kadınlar Odak Grup Görüşmesi* Sıdıka Kınacı İlköğretimokulu Kursiyerleri, Ankara, 18.04.2016, *Sıdıka Kınacı İlk Öğretim Okulu Suriyeli Kadınlara Türkçe Öğretim Kursları Öğretmenleri Odak Grup Görüşmesi*, Ankara, 14.04.2016

3. Türk kadınlarının aile ve toplum içinde sahip olduğu haklar, Suriyeli kadınları yavaş yavaş düşündürmeye başlamıştır (Kafasını karıştırmaya).

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME:

Suriye göçü zorunlu bir göç olup en çok toplumun en zayıf halkası olan kadın ve çocukları etkilemiştir. Türkiye'deki suriyeli göçmenlerin %75'i kadın ve çocuklardır. Hiç kimsenin beklemediği bir şekilde ve hızla gelişen bu göç dalgası, göç edenleri ve göç alan ülkeleri hazırlıksız yakalamış, özellikle bir göç ülkesi olmayan dolayısı ile göç politikası bulunmayan Türkiye'yi çok etkilemiştir. Göçün etkileri STK ların yardım çabaları ile atlatılmaya çalışılırken en kırılgan grup olan kadın ve çocuk istismarı da gittikçe artmaktadır. Fazla araştırılan bir konu olmayan göçün kadın üzerindeki etkisi konusu, zorunlu göç ile iyice gözardı edilmeye başlanmıştır. Kadınlar göç ile beraber sadece ülke değişikliği değil aynı zamanda aile ve toplum içinde konum değişikliği de yaşamaktadırlar. Bütün bu değişimlerin hızla araştırılıp göç eden kitle ve göç alan ülke üzerinde etkilerinin tespiti ile beraber bu konuda politikalar geliştirlmelidir.

KAYNAKÇA

BOYD, M. (1976) "Occupations of Female Immigrants and North American Immigration Statistics," International Migration Review, 10:73-80.

BOYD, M. (1992) "Gender Issues in Immigration and Language Fluency", Immigration, Language and Ethnicity. Ed. B. Chiswick. Washington D.C.: AEI Press,

BOYD, M.(1975) "The Status of Immigrant Women in Canada," Canadian Review of Sociology and Anthropology, 12:406-416.

CARLING, J. (2002). "Migration in the Age of Involuntary Immobility: Theoretical Re ections and Cape Verdean Experiences". Journal of Ethnic and Migration Studies, 28(1): 5-42.

CASTLES, S. AND MILLER, M.J. (1993). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World, Macmillan, London.

CASTLES, S. AND MILLER, M.J. (2009). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. Basingstoke: Palgrave Macmillan (4th edition).

CHUNG, K., HONG, E. ve NEWBOLD, B. (2013), "Resilience among single adult female refugees in Hamilton", Ontario", Refuge, 29 (1).

KING, R. (2013) "Theories and Typologies of Migration: an Overview and a Primer", Malmö University, ISSN 1650-5743 / Online publication www.bit.mah.se/MUEP, Sweden.

LIM, L. (1995) "The Status of Women and International Migration". (Ed.) UN, International Migration Policies and the Status of Female Migrants, United Nations Department for Economic and Social Information and Policy Analysis, Population Division publication, New York

MOROKVASIC, M. (1983) "Women in Migration: Beyond the Reductionist Outlook." (Ed.) PHIZACKLEA, A. One Way Ticket: Migration and Female Labour. Routledge and Kegan Paul, London

MOROKVASIC, M. (1984) "Birds of Passage are Also Women" International Migration Review, 4:886-907.

PEDRAZA, S. (1991) "Women and Migration: The Social Consequences of Gender," Annual Review of Sociology, 17:303-25,

SIMON, R. ve C. BRETTELL (1986) "Immigrant Women: An Introduction". (Ed.) SIMON, R. ve TOTOWA C. B., International Migration: The Female Experience, Rowman and Allanheld Publication, New Jersey.

TYREE, A. ve DONATO, K. (1986) "A Demographic Overview of the International Migration of Women". (Ed.) SIMON, R. ve TOTOWA C. B., International Migration: The Female Experience, Rowman and Allanheld Publication, New Jersey.

UN (1995) "Introduction." (Ed.) UN, International Migration Policies and the Status of Female Migrants, United Nations Department for Economic and Social Information and Policy Analysis, Population Division publication, New York

ZLOTNIK, H. (1995) "The South-to-North Migration of Women," International Migration Review, 29:229- 254.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556929/IPOL_STU(2016)556929_EN.pdf

http://www.unfpa.org

TOPLANTI VE GÖRÜŞMELER

- Minber Şam Derneği Başkanı Cemal Mustafa ile mülakat, Gaziantep, 18.03.2016
- Minber Şam Derneği Başkanı Cemal Mustafa ile mülakat, Gaziantep, 30.04.2016
- Mülakat, Fatima, Sıdıka Kınacı Okulu, Ankara, 18.04.2016
- Sıdıka Kınacı İlk Öğretim Okulu Suriyeli Kadınlara Türkçe Öğretim Kursları Öğretmenleri Odak Grup Görüşmesi, Ankara, 14.04.2016
- *Suriyeli Kadınlar Odak Grup Görüşmesi* Sıdıka Kınacı İlköğretimokulu Kursiyerleri, Ankara, 18.04.2016,
- Suriyeli Kadınlar odak Grup Görüşmesi, Baraj Mahallesi, Ankara. 19.04.2016
- Suriyeli Kadınlar Odak Grup Görüşmesi, Minber Şam Derneği, Gaziantep, 30.04.20176.

SURİYE MÜLTECİ KRİZİ VE AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ AÇISINDAN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

***

SYRIAN REFUGEES CRISIS AND WHAT IT SUGGESTS WITH REGARDS TO THE EU-TURKEY RELATIONS

Yrd. Doç. Dr. Vahap Atilla OĞUŞGİL
İnönü Üniversitesi, İİBF
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
atillaogusgil@gmail.com

Öz

2011 yılından bu yana süren Suriye iç savaşının neden olduğu yoğun göç hareketliliğinin zaman içinde Avrupa'ya ulaşması, sorunun bir başka boyut almasına neden olmuştur. İlk başlarda soruna beklenen ilgiyi göstermeyen Avrupa ülkelerinin harekete geçmesi, ancak kendilerine yönelik güvenlik tehdidini hissetmeye başladıklarında mümkün olmuştur. Kıtanın aktörü olan AB ve bu örgütlenmenin lokomotif ülkesi olan Almanya'nın, söz konusu kitlesel göçü kontrol altına alabilmek ve yoğunluğu mültecilerin geçiş güzergahında bulunan Türkiye'de tutma amacını taşıyan girişimleri, AB'nin bu ülke ile yakınlaşmasını sağlamıştır. Bu yakınlaşma ise uzun süredir durağan bir seyir izleyen AB-Türkiye müzakere sürecinin yeniden bir ivme kazanmasını mümkün kılmıştır. Bu makale, Suriye mülteci krizinin çözümüne ilişkin AB'nin sergilemiş olduğu yaklaşımın tam üyelik perspektifinde müzakere sürecini yürüten Türkiye'yi nasıl konumlandırdığı ve AB-Türkiye ilişkilerinin geleceğine yönelik ne tür mesajlar içerdiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Suriye Mülteci Krizi, AB Genişleme ve Komşuluk Politikası, Güvenlik Tehdidi, AB Türkiye İlişkileri.*

Abstract

Reaching of the intense migration movement to Europe in time, which the Syrian civil war that has been continueing since 2011 caused, led the problem to receive another dimension. The activation of the European countries, which had not initially shown the expected interest, became possible only when they started to feel the security threat against themselves. The initiatives of the EU, the actor of the continent, and also Germany, the locomotive country of this organization, which aimed at bringing the aforesaid mass migration under control and keeping the intensity of the refugees in Turkey, which is located at the transit route of those refugees, provided the EU to get closer with this country. This convergence then paved the way for the EU-Turkey negotiation process, which had followed a stationary course for a long time, gain momentum. This article aims to analyze how the EU's approach concerning the resolution of Syrian refugees crisis positions Turkey conducting the negotiation process in full membership perspective and what sort of messages it contains in relation to the future of EU-Turkey relations.

Keywords: *Syrian Refugees Crisis, EU Enlargement and Neighbourhood Policy, Security Threat, EU-Turkey Relations.*

1. GİRİŞ

2011 yılının bahar aylarında Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte dünya yakın tarihin en kanlı çatışmalarından birine sahne olmuş ve söz konusu topraklarda yaşayan milyonlarca insan ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Öyle ki, geçtiğimiz süre zarfında Suriyeli vatandaşların ulusal sınırları aşan kitlesel hareketliliği, 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük mülteci göçü olarak tarihe adını yazdırmıştır. Bahse konu zorunlu göç, ilk yıllarda başta Türkiye ve Lübnan olmak üzere komşu ülkelere yönelik olarak cereyan etmiştir. Büyük oranda başlangıçtan beri Suriyeli göçmenlere yönelik açık kapı politikası izleyen Türkiye'nin ilgi ve dikkat gösterdiği bu soruna Avrupa ülkeleri o dönemde kendilerinden beklenen ilgiyi göstermemişlerdir.

Avrupalı ülkelerin bu tutumu, 2015 yılının ikinci yarısına kadar devam etmiştir. 2015 yılının yaz aylarında daha iyi şartlar arayan Suriyeli sığınmacıların büyük bir bölümünün rotasını Avrupa'ya çevirmesiyle birlikte sorun başka bir boyut almıştır. Avrupa'ya sığınmak isteyen mültecilerin sayısındaki patlama, Avrupalı liderlerin konuya yönelik acil toplantı ve görüşmeler yapmasını zorunlu kılmıştır. Zira, Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) 2015 yılı sonu verilerine göre Avrupa'ya ulaşan toplam mülteci sayısı, bir milyonu aşmıştır (IOM, 2015). Mülteci krizini öncelikle kurulacak kamplar aracılığıyla çözme yolunu benimseyen AB, bundan böyle, sorumluluk paylaşımı adına taşın altına elini sokmaya başlamıştır (Kaya, 2015:3).

Söz konusu göç dalgaları sayesinde Avrupalı devletler ilk kez Suriye iç savaşının etkilerini doğrudan hissetmeye başlamıştır. Bu durum, Avrupa ülkelerinde başta güvenlik olmak üzere birçok kaygıyı da beraberinde getirmiştir. Almanya'nın artan sığınmacı talebi nedeniyle Schengen'i geçici olarak askıya alması, örneğin, mülteci sorununun Avrupa açısından ulaştığı boyutun açık bir göstergesidir. Dahası, 13 Kasım 2015 tarihinde Fransa'nın başkenti Paris'te terör saldırıları sonucunda 100'ün üzerinde kişinin hayatını kaybetmesi ve saldırganlardan birisinin Yunanistan'ın Leros adasından Avrupa'ya giriş yapan Suriyeli bir mülteci olduğunun ortaya çıkması, Avrupalıların mülteci kaynaklı güvenlik kaygıları üzerindeki hassasiyetini derinleştirmiştir.

Bu kriz durumu tüm dikkatlerin sahip olduğu jeopolitik konum nedeniyle Suriyeli mültecilerin Avrupa'ya geçiş güzergahı üzerinde bulunan ve bu sebepten sorunun çözümüne ilişkin kilit ülke haline gelen Türkiye'ye çevrilmesine neden oldu. Sonuç itibariyle, Avrupa'nın güvenlik temelli kaygıları, Türkiye ile iş birliği ihtiyacını ortaya çıkardı. Suriyeli mülteciler krizi, bu yönüyle, AB'nin Türkiye ile olan soğuk ve durağan ilişkilerinin yeniden canlanmasını sağladı. AB Türkiye'ye sınır kontrollerini artırması ve mültecilerin Avrupa'ya geçişine izin vermemesi karşılığında 2015 Aralık ayında Ekonomik ve Parasal Politikaya ilişkin 17. faslın açılması, 2016 yılı içinde yeni fasıllar açılması, 2016 yılı Ekim ayında öngörülen vize muafiyeti ve Suriyeli mülteciler için kullanılmak üzere parasal yardım türünde taahhütleri de içeren bir takım tavizler vermek durumunda kalmıştır.

Bir tercihten ziyade zorunlu olarak ortaya çıkan işbirliğinin AB-Türkiye ilişkilerine bir ivme kazandırdığı ve yapılan pazarlıklar sonucunda her iki tarafın da belirgin kazanımlar elde etmesinin önünün açıldığı açıktır. Bununla birlikte, süreçteki pazarlık konuları ve AB'nin sorunun çözümü kapsamında Türkiye'ye yaklaşımı, tam üyelik perspektifinde yürütülen müzakere sürecindeki samimiyetine ve söz konusu ülkeye bakış açısına yönelik ciddi ipuçları vermektedir. Bu çerçevede, bu çalışmada, AB'nin Suriyeli mülteci sorununun çözümüne ilişkin Türkiye odaklı sergilemiş olduğu tutum ve davranışın AB'nin Türkiye'yi nasıl konumlandırdığı ile AB-Türkiye ilişkilerinin geleceğine dair ne tür mesajlar içerdiği analiz edilecektir.

2. AB'NİN GENİŞLEME VE KOMŞULUK POLİTİKALARINDA GÜVENLİK TEHDİDİ UNSURU

2.1. Genişleme Politikası

Genişleme, Avrupa bütünleşmesinin doğasında var olan ve ona yön veren dinamiklerden birisidir. Yeni üye devletlerin kabulüyle birlikte Birlik coğrafyasının büyümesini ifade eden genişleme, bahse konu bütünleşmenin sürekli ilerleyen bir süreç olduğunu göstermektedir. 6 ülke ile yola çıkan AB, bugün geldiğimiz noktada 28 üyeli dev bir birlik haline gelmiştir. Birliğin bu denli eşsiz büyümesi hem üye olacak ülkeler hem de AB açısından belirgin fırsatlar yaratan genişleme politikası sayesinde mümkün olmuştur.

Aday ülkelerin daha refah bir yaşantıya kavuşma ve güvenli olma isteği, AB'nin genişlemesindeki temel motivasyonu oluşturmaktadır (McKay, 1996:27). AB'nin benimsemiş olduğu siyasal, kültürel ve ekonomik değer ve prensiplerin daha fazla ülkeye yayılması ve bu ülkelerde hayata geçirilmesi, pazarın ve ekonomik refah alanının büyümesi ve dolayısıyla istikrar bölgesinin genişlemesi, oluşturulan siyasi istikrar ve güvenlik bölgesinin büyümesi ile kıta çapında barış ve demokratikleşmenin gelişiminin sağlanması, genişlemenin her iki aktöre yönelik olarak sunmuş olduğu avantajlardan bazılarıdır (Özdemir, 2015:271-272).

Genişleme Politikası, AB'nin aday ülkeler üzerindeki çekim gücünün en bariz bir göstergesi (Tsoukalis, 2006:8) ve söz konusu ülkeleri dönüştürücü bir etkiye sahip olan en önemli dış politika alanlarından ve araçlarından birisidir (Düzgit, 2011:52; Dinç, 2011:203). AB, bu politika aracılığıyla üyelik beklentisi içinde olan aday ülkeleri istediği gibi dönüştürmekte ve kontrolü altında tutmaktadır. Bu bağlamda, genişleme politikası 1970'lerden bu yana AB'nin çevre veya aday ülkeler üzerinde etkinlik kurması ve zor kullanmadan onlara istediklerini yaptırabilmesini ifade eden "yumuşak gücü" (Ferrero-Waldner, 2006:140) olup bu sayede bahse konu ülkelerin önüne üyelik perspektifini koyarak onlara istediği hemen hemen her şeyi yaptırabilmektedir (Özdemir, 2015:305).

AB, Genişleme Politikasına yönelik bir karar alırken birçok faktörü göz önünde bulundurmaktadır. Birlik, bu bağlamda, başta müzakere sürecinde temel kriterler olarak aldığı demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlüklerin yanı sıra içinde güvenlik unsurunun ağır bastığı birtakım siyasal ve jeopolitik faktörü de değerlendirmeye almaktadır. Örneğin, Birliğin 2004 yılında merkezi ve doğu Avrupa ülkelerinin genişlemeye dahil edilmesine yönelik almış olduğu kararda bir kıta-dışı faktör olarak Rusya belirgin bir rol oynamıştır. Öyle ki, soğuk savaşı takiben Sovyet etki alanının Rus etki alanına dönüşme riskini göz önünde bulunduran AB, söz konusu ülkeleri büyük bir hızla üye yaparak batı demokrasisine entegre etmiştir. Bir diğer örnekte ise, Birliğin son iki genişleme dalgası olan 2007 Romanya ve Bulgaristan ile 2013 Hırvatistan genişlemeleri, AB'nin Balkanlara yoğunlaştığı bir dönemin sonunda gerçekleşmiştir. AB, söz konusu coğrafyadaki genişlemelerde güvenlik temelli kaygıları yine önemli bir faktör olarak ele almış ve bu kararıyla söz konusu bölgede barışın ve istikrarın inşa edilmesini amaçlamıştır.

Özetle, AB'nin Genişleme Politikasına yönelik kararlarında belirleyici bir unsur olarak öne çıkan faktörlerden biri de güvenlik tehdidi unsurudur. Bir ülkenin neden olabileceği potansiyel tehdit, bu anlamda, AB'nin o ülkenin üyeliğine ilişkin yaklaşımında belirgin bir rol oynamaktadır (Skalnes, 2005:215). Eğer AB'nin potansiyel tehdit olarak algıladığı bölge veya ülke Birlik topraklarına dahil edilerek söz konusu tehdit bertaraf edilecekse genişleme konusunda olumlu bir yaklaşım beklenebilir. Ancak, eğer genişlemenin tehdidi yok edeceğine dair bir olasılık inandırıcı değilse, o zaman genişleme kararı beklememek gerekir (Özdemir, 2015:275).

2.2. Komşuluk Politikası

Yumuşak güç gibi bir etki kapasitesinden vazgeçmek istemeyen AB, üyelik sözü vermeksizin de aynı etkiyi ortaya koyabilecek bir alternatif politika arayışlarına girmiş ve bunun sonucunda 2004 yılında "Avrupa Komşuluk Politikası" adı verilen bir uygulamayı hayata geçirmiştir (Özdemir, 2015:306). Komşuluk Politikası, böylelikle, AB'nin jeopolitik sınır yönetimini tesis etmek ve bunu uzun vadede

istikrarlı bir şekilde korumak amacıyla oluşturulan etkin bir mekanizma olarak hayata geçirilmiştir. Yeni bir genişleme hedefi doğrultusunda ilgili ülkelere üyelik perspektifi sunmayan söz konusu politika ile yeni komşular arasındaki bağların güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

Komşuluk Politikasının çerçevesine yönelik detaylar ilk kez Avrupa Komisyonu'nun 2003 yılında hazırladığı ve "Daha Geniş Avrupa - Komşuluk: Güney ve Doğu Komşularımızla İlişkiler İçin Yeni Bir Çerçeve" adını taşıyan belgede ortaya konulmuştur. Avrupa'nın kıtayı bölen sınır çizgilerinin oluşmasını engellemeye yönelik kararlılığı öne çıkarılan belgede AB'nin etrafında refah ve güvenlik içindeki ülkelerden oluşan bir "dost ülkeler halkası" yaratmayı hedeflediği vurgulanmıştır (EC, 2003:4).

AB'nin bir diğer dış politika aracı olan komşuluk politikası, tarihinin en büyük genişlemesi olan beşinci genişlemeyle birlikte komşu olduğu Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Rusya başta olmak üzere diğer doğu ülkeler kaynaklı ortaya çıkabilecek ve bu anlamda kendi güvenliğini tehdit edebilecek unsurları önlemek, ortaya çıkabilecek sorunlara çözüm aramak ve politika geliştirmek maksadıyla geliştirilmiştir. Bu sorunlar arasında kendi coğrafyasına yönelen yasadışı göç, artış gösteren sığınma talepleri, insan ticareti ve bunlara bağlı güvenlik önemli yer teşkil etmektedir. Hatta, diğer amaçları bir yana yasadışı yollarla insanların kitlesel olarak AB'ye göç etmelerinin önüne geçilmesini, başlangıçta komşuluk politikasının tek varlık sebebi olarak değerlendirenler de bulunmaktadır (Barbe ve Johansson-Nogués, 2008:86).

O halde, AB'nin söz konusu politika ile güttüğü amaçlarından birisi kendi prensip ve kurallarının komşu ülkelere yaymaya devam etmenin yanında fakirlik, diğer hayat şartları veya güvenlik nedeniyle bu coğrafyalardan gelebilecek kitlesel göçleri önlemeye yönelik önlemler almasıdır. Bu yönüyle Komşuluk Politikasının Birliğe yönelik oluşacak tehdit unsurları bağlamında güvenlik politikasıyla yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Söz konusu önlemlere ilişkin kullanılan etkin araçlardan birisi ise bu coğrafyalara ekonomik yardımların yapılmasıdır. AB bir yandan bu kapsamdaki ülkeleri izlediği "havuç politikası" (Özdemir, 2015:307) aracılığıyla ekonomik yardımlarla etki alanına çekip istediklerini yaptırırken bir yandan da üyelik taahhüdü altına girmemektedir.

Her ne kadar ilgili ülkelere üyelik perspektifi sunmaması yönüyle bu ülkeleri dönüşüme ve sorunların çözümüne yönelik işbirliğine teşvik etmek açısından motivasyon sorununun ortaya çıkacağını iddia edenler (Lynch, 2003:43; Balfour, 2007:15) var olsa da, söz konusu politikanın kayda değer avantajlar sunduğu açıktır. Yukarıda bahsi geçen ekonomik yardımların yanında, özellikle bilimsel araştırma, eğitim, turizm ve resmi amaçlı ziyaretlere yönelik vize kolaylığı,[1] bölgesel çatışma ve anlaşmazlıkların çözümünde yardım, AB programları çerçevesinde bu ülkelerin vatandaşlarına daha fazla Avrupa'da eğitim ve araştırma imkanı verilmesi, söz konusu politikanın ilgili ülkelere sunduğu avantajlardan bazılarıdır (EC, 2006).

AB, sunmuş olduğu avantajların karşılığında ise yukarıda bahsi geçen sorunlar başta olmak üzere karşı karşıya kaldığı ve özellikle kendi güvenliğini tehdit edecek sorunların çözülmesi kapsamında bahse konu komşu ülkelerden işbirliği talep etmektedir. Bu bağlamda, ortak güvenlik tehditlerinin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi için işbirliğinin yoğunlaştırılması, karşılıklı olarak belirlenmiş hedefler çerçevesinde eylem planları oluşturulması, koşulluluk prensibi temelinde daha derin entegrasyon seviyesi sağlayacak düzenli izleme sistemi kurulması, sınırların idare edilmesinde işbirliğinin artırılması ile bölgesel ve sınır aşan sorunlarda ortak idare oluşturulmasına yönelik komşu ülkelerden gerekli girişimler beklenmektedir (Smith, 2005:762).

Sonuç itibariyle, Genişleme Politikasında olduğu gibi AB'nin Komşuluk Politikasında da güvenlik unsuru Birlik ile ilgili ülkeler arasındaki ilişkilerde önemli yer tutan bir parametredir. Birliğin hangi ülke veya ülkelerle ne tür politika kapsamında ilişkiler yürüteceğinde öncelikli olarak göz önünde bulundurduğu kritik unsurlardan birisi güvenlik unsurudur. Zira, son yıllarda Avrupa'nın çevre ülkelere bakışını şekillendiren temel unsur, giderek artan jeopolitik ve güvenlik kaygıları olmuştur (Özdemir, 2015:299). Bu

[1] Esasen, yukarıda bahsi geçen "Daha Geniş Avrupa - Komşuluk: Güney ve Doğu Komşularımızla İlişkiler İçin Yeni Bir Çerçeve" başlıklı belgede Komisyon, Rusya ve bağımsızlığını henüz elde etmiş ülkeler ile güney Akdeniz ülkelerine kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamak üzere liberalleşme ve daha fazla entegrasyon teklifini dahi götürmüştür. Ancak, bu teklif Konsey tarafından reddedilmiştir.

yönüyle, AB'nin önümüzdeki yıllarda içinde Türkiye'nin de bulunduğu yeni üye kabulüne ilişkin vereceği kararlarda yine güvenlik kaygılarını önceleyeceği iddia edilebilir.

3. SURİYE MÜLTECİ KRİZİ BAĞLAMINDA AB-TÜRKİYE İŞBİRLİĞİ

3.1. Ortak Eylem Planı

AB temsilcilerinin mülteci krizinin çözümünde kritik bir role sahip olarak gördükleri Türkiye ile temasa geçmeleri, bu iki aktör arasında yakınlaşmayı sağlayacak bir dizi gelişmeyi de beraberinde getirmiştir. AB liderleri ile Türk yetkililer arasında geçen yoğun görüşme trafiği neticesinde bahse konu göç dalgasının ortaya çıkardığı kriz yönetimine yönelik olarak işbirliğini artırma, koordineli çalışma ve ortak hareket etme konularında uzlaşmaya varılmıştır. Söz konusu uzlaşı, AB tarafından hazırlanan ve her iki aktör tarafından hayata geçirilmesi planlanan bir dizi ortak adımı içeren Eylem Planı ile somutlaştırılmıştır. 15 Ekim 2015 tarihinde mülteci krizine çözüm gündemiyle Brüksel'de toplanan AB liderleri zirvesinde ise söz konusu "AB-Türkiye Ortak Eylem Planı" (EC, 2015) üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

AB ile Türkiye tarafından atılacak adımların kapsamına ilişkin detayları içeren söz konusu Eylem Planı, özünde, krizin neden olduğu "yük paylaşımı" çerçevesinde iş birliği önermektedir (Kutlay ve Akçalı, 2015:6). Plan, içinde AB ve Türkiye tarafından eş zamanlı olarak uygulamaya konulacak adımları da içeren iki bölümden oluşmaktadır. "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin ve Onları Misafir Eden Türk Topluluklarının Desteklenmesi " başlığını taşıyan ilk bölüm çerçevesinde AB, Türkiye topraklarında bulunan sığınmacılar ile onları ağırlayan topluluk ve illerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak mali destek sağlama taahhüdünde bulunurken, Türkiye ise yabancılar ile uluslararası koruma hukukunu uygulaması, yurt içinde misafir edilen mültecilerin kayıt altına alınması, mültecilerin başta eğitim ve sağlık olmak üzere kamu hizmetlerinden yararlanması ve gerekli düzenlemelerle birlikte iş piyasasına dâhil edilmesi gibi taahhütlerin altına girmiştir.

"Düzensiz Göçün Önlenmesi Amacıyla İşbirliğinin Güçlendirilmesi" başlığını taşıyan ikinci bölüm ise AB'nin Türkiye'nin sınır güvenliğini güçlendirmesine ilişkin beklentilerini öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda, AB sınır kontrolüne ilişkin görev yapan Türk makamların devriye ve izleme kapasitelerini güçlendirmek, düzensiz göçmenlerin ülkelerine iadesini amaçlayan operasyonların düzenlenmesinde AB üyesi devletler ile Türkiye arasındaki işbirliğini desteklemek ve Türkiye'nin vize serbestisi diyaloğu kapsamındaki ihtiyaçlarına yönelik mali desteği artırmak sorumluluklarını üstlenmiştir. Türkiye ise düzensiz göç konusunun önlenmesine yönelik sınır ülkeleri olan Bulgaristan ve Yunanistan'la işbirliğini artıracak, göçmen kaçakçılığına karışmış olan suç örgütlerine yönelik mücadeleyi geliştirecek ve insan kaçakçılığıyla mücadele etmesine ilişkin olarak AB ve Birlik üyesi devletlerle bilgi paylaşımını yoğunlaştıracaktır.

Görüldüğü üzere, söz konusu Eylem Planı temelde Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de kalmalarının sağlanması ve Avrupa ülkelerine yasadışı yollardan girmeye teşebbüs edenlerin ise daha sıkı bir şekilde kontrol edilmesi ve nihayetinde engellenmesi amacını gütmekte olup bunun karşılığında ise Türkiye'ye finansal yardım önermektedir. Planın özüne bakıldığında, insani bir mesele olan mülteci sorununun kökünden çözülmesinden ziyade AB'nin ve Avrupa ülkelerinin güvenlik kaygısının ortadan kaldırılmasının öne çıkarıldığı görülmektedir (Kutlay ve Akçalı, 2015:6).

3.2. AB-Türkiye Zirveleri

Suriye mülteci krizinin AB-Türkiye ilişkileri bağlamında ortaya çıkardığı bir diğer gelişme ise Türkiye'nin de katıldığı AB liderleri zirveleridir. Bunlardan ilki, 29 Kasım 2015 tarihli zirvedir. Zirve, Türkiye'nin Birliğe katılım müzakerelerine başlama tarihi aldığı 17 Aralık 2004 tarihli zirvenin ardından 11 yıl sonra ilk kez bir AB zirvesine katılıyor olması açısından bir başka öneme sahiptir. Türkiye'nin

mülteci krizinin çözümüne yönelik yapacağı yardım ile buna karşılık AB'nin Türkiye'ye yönelik vermiş taahhütleri konu edinen Zirve'de taraflar, yukarıda bahsi geçen "Ortak Eylem Planı"nı uygulama konusunda anlaşmıştır.

Varılan mutabakat uyarınca, Türkiye'nin sınır güvenliğini artırma, insan kaçakçılığıyla etkin mücadele etme ve bir ülkeye yasadışı yollardan giriş yapan kişilerin anlaşma yapılmış kaynak ülkeye veya en son transit geçiş yaptıkları ülkeye geri gönderilmesini düzenleyen "Geri Kabul Anlaşması"ndan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmesi karşılığında AB, üyelik müzakerelerinin yeniden canlandırılması, Türk vatandaşlarına Ekim 2016 itibariyle Schengen Bölgesi'nde vize serbestisi sağlanması ve mülteciler için kullanılmak üzere 3 milyar avro finansal destek verilmesi taahhüdünde bulunmuştur.

Mülteci krizinin çözümüne ilişkin AB ile Türkiye arasında gerçekleştirilen diğer ortak zirveler ise 7 ve 18 Mart 2016 tarihli zirvelerdir. 7 Mart 2016 tarihinde gerçekleştirilen ilk zirvede taraflarca öne sürülen öneriler çerçevesinde şekillenen taslak anlaşma metni tartışılmış ve 18 Mart 2016 tarihinde gerçekleştirilen ikinci zirvede ise söz konusu taslak metin uyarınca mutabakata varılmıştır. Varılan mutabakat uyarınca başlıca Ege adalarından Türkiye'ye iade edilen her Suriyeli için Türkiye'den bir Suriyelinin AB ülkelerinde yerleştirilmesi, Türk vatandaşları için daha önce Ekim 2016 olarak öngörülen vize serbestliğinin Haziran 2016 olarak öne çekilmesi ve yukarıda bahsi geçen 3 milyar avroya ek olmak üzere AB tarafından 2018 sonuna kadar 3 milyar avro daha fon sağlanması hususlarında anlaşmaya varmışlardır.

3.2.1. Üyelik Müzakerelerin Yeniden Canlandırılması

Yukarıda bahsi geçen zirvelerde varılan anlaşma uyarınca AB'nin üstlendiği yükümlülüklerden ilki, üyelik müzakerelerinin yeniden canlandırılmasını sağlamaktır. Buna yönelik atılacak adımların en başında da, müzakere sürecinde yeni fasılların açılması gelmektedir. Nitekim ilk zirve, 17. başlık olan "Ekonomik ve Parasal Politika" faslının 14 Aralık 2015 tarihinde açılmasını öngörüyordu. Taahhüt edilen tarihte açılan söz konusu başlık, aynı zamanda, ilk zirvede ortaya konan irade ve kararlılığın da ilk somut göstergesidir. Dahası, tüm zirvelerde ortak olarak 2016 yılı içerisinde diğer bir dizi faslın açılması hususunda da çalışmaların başlatılacağı yine AB'nin taahhütleri arasında yer almaktaydı.

2 yıl süren durağan bir dönemin ardından yeni bir faslın açılması kayda değer görülebilir. Ancak ne var ki, 17. başlığın açılması konusu, Türkiye ile AB arasında uzun süredir gündemde olan bir hususdu. 24 Ocak 2007 tarihinde açılmasına karar verilen bahse konu başlığa dair Müzakere Pozisyon Belgesi, 9 Mart 2007 tarihinde Türkiye tarafından AB tarafına iletilmiş ancak aynı yıl içinde adı geçen başlığın da bulunduğu 5 başlık doğrudan üyelikle ilgili oldukları gerekçesiyle Fransa tarafından bloke edilmişti. Son iki yıldır ise müzakere sürecinde tekrar gündemi meşgul eden başlığın açılması, 2014 yılından beri beklenen ve gerek AB gerekse de Türk yetkililer tarafında açıldı açılıyor diye müjdelenen bir gelişmeydi.[2] Ancak ne var ki, mülteci krizi Avrupa'ya dokunana kadar bu konuda somut bir gelişme yaşanmamıştı. Bu anlamda, söz konusu fasıla ilişkin hazırlıkların Türkiye tarafından çoktan tamamlanmış, AB ile olan görüşmelerde sıklıkla dile getirilmiş olmasına rağmen ve Konsey'in buna yönelik adımı beklenirken başlığın açılmasının Suriye mülteci krizinin Avrupa tarafından hissedilmesinin akabinde gerçekleşmesi içinde önemli mesajları barındıran bir gelişmedir.

Mülteci krizinden önce bahse konu başlığın açılmasına yönelik somut bir girişimde bulunmayan AB'nin başlığın açılmasını adı geçen krizde Türkiye'nin sorumluluk paylaşmasına karşı bir koz olarak kullanması, müzakere sürecinde ne derece samimi olduğuna dair fikir vermektedir. Üstelik, bahse konu krizin çözümüne yönelik işbirliğine karşılık üyelik müzakerelerin yeniden canlandırılmasına yönelik girişimlerin şaşırtıcı bir şekilde en çok Türkiye'nin üyeliğini uzak bir perspektif olarak gören ve bu ülke için tam üyelik yerine "imtiyazlı ortaklık" önerisini savunan Almanya ve Fransa tarafından gelmesi, bu

[2] AB Bakanı ve Başmüzakereci Volkan Bozkır ile Avrupa Komisyonu'nun Komşuluk Politikası ve Genişlemeden Sorumlu Komiseri Johannes Hahn'n söz konusu açıklamaları için bkz. http://www.haberturk.com/dunya/haber/1142246-merkel-17-fasil-dedi-turkiye-6-yeni-fasil-acilmasini-istedi

tespiti daha açık bir hale getirmektedir. Öyle ki, daha önce Fransa tarafından bloke edilen bu başlığın yine Fransa'nın onay vermesiyle açılması oldukça anlamlıdır. Paris saldırıları özelinde ciddi güvenlik kaygıları yaşayan Fransa'nın sadece kendi güvenliğini tehlikeye düşürecek gelişmeler cereyan ettiğinde Türkiye ile fasıl açılmasına yeşil ışık yakması, müzakere sürecinde samimiyet testini geçemediğini göstermektedir.

Aynı durum, Almanya için de söz konusudur. Öyle ki, mülteci krizinin çözümü için Türkiye ile işbirliği yapmaya yönelik en yoğun ve somut girişimlerin daha önce söz konusu ülkenin üyeliğine en katı tutumlardan birini sergileyen Almanya'dan gelmiş olması bir yönüyle şaşırtıcıdır. Merkel'in Suriye'den gelen mülteci akışının kontrol altına alınmasına yönelik olarak Türkiye'yi işbirliği yapmaya ikna etmek ve buna ilişkin detayları görüşmek üzere Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Başbakan Ahmet Davutoğlu ile görüşme yaptığı 18 Ekim 2015 tarihli İstanbul ziyareti, bu somut girişimlere yönelik sadece bir örneği teşkil etmektedir. Yabancı basında da yankı uyandıran bu ziyaret, Merkel'in söz konusu sorunun kontrol altına alınması karşılığında, Türkiye'nin AB üyeliğine muhalefete son verdiğini gösteriyordu.

Almanya'nın mülteci sorununun çözümüne yönelik bu denli yoğun çaba harcamasının bir diğer nedeni de, ülke olarak bu krizi en çok hisseden ülkelerden biri olması ve bu durumun Merkel'i iç kamuoyunda zor durumda bırakmasıdır. 2015 yılı sonu itibariyle büyük bir bölümü Suriyeli mülteciler olan 1 milyona ulaşan insanı ülkesinde misafir eden Almanya (Euronews, 2015), en fazla mülteci sayısına sahip AB üyesi ülkedir. Almanya'nın bu denli rağbet görmesi ise temelde iki nedene bağlanabilir: mültecilere daha iyi olanaklar sağlıyor olması ve mülteci akrabalarına ev sahipliği yapıyor olması (Kaya, 2016). Ne var ki, bu durum mültecilere kapıları açtığı gerekçesiyle Merkel'in kamuoyu tarafından ciddi bir şekilde eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. Kendisine olan destek kısa süre içinde azalmaya başlayınca[3] Merkel sorunun çözümüne yönelik girişimlerini yoğunlaştırmıştır.

Özetle, Merkel'in Türkiye ile olan müzakerelerin canlanmasının yolunu açan u-dönüşü, mülteci krizinin çözümüne yönelik atılan adımların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Krizin Avrupa'nın güvenliğini tehdit eder bir boyuta ulaşması ve Almanya iç kamuoyunda sıkıntılar yaşaması nedeniyle Merkel, daha önce üyeliğine olumlu bakmadığı Türkiye'nin müzakere sürecinin canlanması için en çok çaba harcayan aktör olmuştur. Almanya'nın güvenliği ile Merkel'in siyasi geleceğine ilişkin kaygılar, bu kez de Almanya'nın müzakere sürecindeki samimiyetine ışık tutan bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Müzakerelerin canlanmasına yönelik temel motivasyonu oluşturan söz konusu kriz durumları ise Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinde sağlıklı ve istikrarlı bir gelecek perspektifi çizmemektedir.

Sonuç olarak, mülteci krizinden bağımsız olarak zaten açılması beklenen bir başlığın yukarıda bahsi geçen ilk zirve akabinde açılmasını, Türkiye açısından ciddi bir başarı ve AB tarafından sunulan yeni bir başlık ve aynı zamanda bir lütuf olarak görmek fazla iyimser bir yaklaşım olacaktır. Ayrıca, mülteci krizinde yürütülen pazarlıklar müzakere sürecinde AB'nin adil bir tutum içinde olmadığını da göstermektedir. Öyle ki, objektif ve daha önceden belirlenmiş kriterler çerçevesinde yürütülmesi gereken müzakere sürecinde zaman içinde Türkiye'ye yeni şartlar sunulduğu görülmektedir. Üstelik bu şartlar, Türkiye'nin AB değerlerine uyumuna yönelik olarak değil de, salt AB'nin kendi güvenliğini güvence altına almasını sağlamaya yönelik Türkiye'ye sorumluluk yükleyen şartlardır.

3.2.2. Vize Serbestisi

Yukarıda bahsi geçen AB-Türkiye liderler zirvelerinde varılan mutabakat sonucu AB'nin taahhüt ettiği hususlardan ikincisi, Schengen bölgesine dahil Avrupa ülkelerine vizesiz seyahat yapılabilmesinin önünün açılmasıdır. Bu çerçevede, taraflar arasında 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan ve AB üye devletlerden birisine veya Türkiye'ye yasadışı yollardan giren veya yasadışı durumuna düşen kişilerin anlaşmada belirlenen şartlar ve kurallar kapsamında ilgili ülkeye geri iadesini amaçlayan "Türkiye-AB Geri

[3] Mülteci krizine yönelik Alman Hükümeti'nin yaklaşımını konu alan kamuoyu araştırmasına göre Hükümete olan destek 2013 yılındaki Federal seçimlerden bu yana rekor düzeyde düşmüştür. "Is Angela Merkel's exit strategy shaping German Refugee Policy", The Guardian, 20 Ekim 2015

Kabul Anlaşması"nın uygulanması ve "Vize Muafiyeti Yol Haritası"nda öngörülen şartların[4] karşılanması durumunda Türk vatandaşlarına vizesiz Avrupa vaat edilmiştir. İlgili tüm şartlar yerine getirildiğinde söz konusu serbestiyetin hayata geçmesine yönelik tarih ise son zirveyle birlikte Haziran 2016 olarak öngörülmüştür.

Vizesiz Avrupa seyahati ayrıcalığına sahip olma, şüphesiz, Türkiye'nin ulaşmayı arzuladığı bir hedef olup, söz konusu zirveler bu hedefe yönelik gerekli imkanı sunmaktadır. Ne var ki, bahse konu ayrıcalık Türkiye'ye çok daha önceleri tanınmıştı. 1963 yılında Türkiye ile o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) arasında ortaklık tesis eden Ankara Anlaşması, esasen, Türkiye için vizesiz seyahati mümkün kılmıştır. Söz konusu anlaşma, iç pazar içinde Türk vatandaşlarına tanınan haklar bağlamında kişilerin olduğu kadar hizmetlerin ve sermayenin de dolaşımını serbest kılmıştır. Söz konusu hak, 1970 tarihli Katma Protokolü ve AET-Türkiye Ortaklık Konseyinin 1976 ve 1980 tarihli kararları gibi diğer hukuki dayanaklarla da güvence altına alınmıştır (Tınç, 2014:214). Bu ayrıcalık, bir dönem devam etmekle birlikte ülke içinde siyasi istikrarsızlıkların patlak verdiği ve bunun bir sonucu olarak da başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine giriş yapan Türk vatandaşların büyük artış gösterdiği 1980 yılında son bulmuştur. Söz konusu yılda güvenlik endişesi gerekçe gösterilerek ilk olarak Almanya ve daha sonra Fransa Türkiye'ye vize uygulamaya başlamış ve bunu diğer Avrupa ülkeleri takip etmiştir.

Bunun yanında, AB'nin Türkiye'ye sunmuş olduğu bir fırsat ve lütuf olarak addedilen vizesiz giriş hakkı, aday ülke statüsü verilen tüm ülke vatandaşlarına zaten verilmiş bir haktır. Dahası, AB'nin vizesiz seyahat hakkını aday ülke statüsünde olmayan Balkan ülkelerine bile tanımış olduğu hesaba katıldığında bu hususun bahse konu kriz bağlamında pazarlık konusu bile edilemeyecek bir husus olduğu anlaşılmaktadır. Hal böyleyken, diğer aday ülkelere, hatta aday olmayan ülkelere bile vize serbestisi uygulanırken, Türkiye'nin dışarıda tutulması, dahası bu hususun mülteci krizinin çözümüne yönelik görüşmelerde pazarlık unsuru yapılarak koz olarak kullanılması, AB'nin müzakere sürecinde adil bir yaklaşım sergilemediğini göstermektedir. Sonuç olarak, mülteci krizi görüşmelerinde önemli bir başlık olarak ele alınan vize serbestisi, esasen, Türkiye adına büyük bir başarı olarak görülmemekte olup bu husus ancak ve ancak AB açısından elini güçlendirici bir fırsat sunmaktadır.

Ek olarak, yukarıda bahsi geçen Geri Kabul Anlaşması, Türkiye için vizesiz Avrupa imkanına yönelik bir çerçeve de halihazırda sunmaktadır. Nitekim, bu anlaşmanın yanında taraflar ayrıca "Vize Serbestisi Diyaloğu Mutabakat Metni"ni de imzaya açmışlardır. Süreçte herhangi bir sorun yaşanmazsa, anlaşmanın imzalandığı tarihten en az 3 yıl sonra, Türk vatandaşları için vizesiz Avrupa kapılarının açılması da zaten beklenen bir durumdu.[5] AB ortak göç politikasının önemli araçlarından biri olan geri kabul anlaşmalarını vize serbestisi ile bağlantılı görmekte olup bu iki hususu birlikte değerlendirmektedir.[6] Bu mutabakat metni uyarınca da Türk vatandaşlarının serbest dolaşımına ilişkin AB ile vize diyaloğu resmi olarak başlatılmıştır. Dolayısıyla, bahse konu Zirve'de Türkiye için öngörülen vizesiz Avrupa imkanı yeni olarak sunulmuş bir fırsat değil sadece daha önce var olan ve bir pazarlık uyarınca tekrar gündeme alınarak hızlandırılmaya çalışılan bir hususdur.

Türkiye'nin daha öncesinden sahip olduğu bir hakkı uygulamaya koymaya yönelik ciddi girişimlerde bulunmayan ve aynı zamanda 3 yıl öncesinde imzalanan anlaşma ile başlayan ve halihazırda devam eden vize muafiyet sürecinde konuya yönelik kendisinden beklenen ilgiyi göstermeyen AB'nin vize serbestisi hususunu Türkiye'yi sığınmacı krizinin çözümüne dahil etmeye yönelik bir başka koz olarak kullanması, müzakere sürecinde sergilediği bir başka samimi olmayan tavra işaret etmektedir. Bugün geldiğimiz noktada, AET ile zamanında imzalanan ve doğal olarak hala yürürlükte olan anlaşma pazarlık konusu haline getirilmiştir. Tıpkı yeni açılan fasıl konusunda olduğu gibi Suriye mülteci krizinden bağımsız olarak

[4] Söz konusu yol haritası, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB'nin vize muafiyeti vermek üzere Türkiye ile başlattığı görüşmelere temel teşkil eden bir belge olup toplam 72 kriterden oluşmaktadır.

[5] Dönemin AB Bakanı ve Başmüzakerecisi Egemen Bağış'ın konuşması için bkz. "Vizesiz Avrupanın Bilinmeyenleri", http://www.ntv.com.tr/turkiye/vizesiz-avrupanin-bilinmeyenleri,v1HD7sJTjUOdel3shHSJYQ

[6] Konuya ilişkin AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker'ın açıklamaları için bkz. http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1837984-juncker-vize-serbestisi-2016nin-sonbaharinda

yürümesi gereken vize muafiyeti hususunun söz konusu zirveler ile birlikte gündemde yankı bulması, Türkiye açısından bir zafer ve AB tarafından sunulan yeni bir fırsat olarak görmek yanıltıcı olacaktır. Bilakis, Türkiye'nin AB ülkelerine yasal olmayan yollardan giren başta Suriyeli olmak üzere mültecilerin geri kabul edeceğini taahhüt etmesi, anlaşmanın esas kazançlı tarafının AB olduğunu göstermektedir. Nitekim, AB bu sayede kendi topraklarına yönelik cereyan eden yoğun ve düzensiz göçün neden olacağı sorun yumağını Türkiye'nin sırtına yüklemiş bulunmaktadır.

3.2.3. Finansal Yardım

AB-Türkiye liderler zirvelerinde varılan mutabakat sonucu AB'nin taahhüt ettiği hususlardan bir diğeri de, Suriyeli mültecilere yönelik kullanılmak üzere finansal yardımın sağlanmasıdır. Mültecilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi maksadıyla verilecek olan yardım, Ortak Eylem Planında da bahsedilmiş ancak miktarına ilişkin herhangi bir rakam telaffuz edilmemişti. İlk zirve ile birlikte miktarı netleştirilen destek için AB, başlangıç olarak 3 milyar avroluk bir mali yardım, diğer zirveler ile birlikte ise 2018 yılının sonuna kadar 3 milyar avro daha mali yardım taahhüdünün altına girmiştir.

Mültecilerin gıda ve barınma başta olmak üzere eğitim, sağlık ve sosyal imkanlara erişim gibi temel insani ihtiyaçlarına yönelik tahsis edilecek olan bu mali destekler, başlangıçtaki miktarıyla da birlikte önemli görülmektedir. Söz konusu yardımın mültecilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik katkıda bulunacağı da açıktır. Ancak bununla birlikte, bahse konu yardım sorunun çözümüne yönelik kalıcı bir katkı sağlamaktan uzak görülmektedir. Mültecilerin Türkiye topraklarında ne kadar süre kalacağına yönelik bir öngörüde bulunulamadığından ve ayrıca bu sayının her sene artmakta olduğu gerçeğinden hareketle mali destek, mülteci sorununun çözümüne yönelik sadece geçici bir iyileşme veya rahatlama sağlayabilir.

Mültecileri topraklarında tutma ve yasa dışı yollardan AB üye devletlerine geçenleri de geri kabul etme taahhüdü altına giren Türkiye üzerinde gelecekte bırakabileceği izler, sorunu Türkiye açısından daha karmaşık hale getirmektedir. Zira, sayısı mütemadiyen artan mültecilerin gelecekte Türkiye'de büyük toplumsal ve ekonomik sorunları da beraberinde getirme riski bulunmaktadır. Tüm mültecilerin eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler ve özellikle de istihdam imkanından faydalanmasını sağlayacak gerekli altyapıya sahip olmayan Türkiye'nin böylesine bir yükün altından da kalkması mümkün değildir. Nitekim, bu denli yüksek miktarda sığınmacının Türk iş piyasasına giriş yapmasının, örneğin, Türkiye'nin ekonomik ve istihdam dengelerini bozabileceği bizzat Türk yetkililer tarafından dile getirilmektedir.[7] Bu durum ise gelecekteki müzakere sürecinde AB tarafından bize havale edilen mülteci sorunu kaynaklı yeni sorunlarla meşgul olmamıza neden olabilecektir.

AB, sorunun kalıcı çözümüne yönelik imkan sunmaktan oldukça uzak olan söz konusu finansal yardımı, esasen, mülteci krizi hususunda Türkiye ile olan anlaşmayı kolaylaştıracak bir araç olarak görmektedir. Zira, 2011 yılından beri mülteci ağırlayan ve bugüne kadar söz konusu misafirlere yönelik 8 milyar dolar harcayan Türkiye'ye geçen süre zarfında bu tür bir yardımla katkıda bulunmayan AB, bizzat kendisinin ifade ettiği "yük paylaşımı"nı üstlenmeyi sorunun kendisine dokununcaya kadar beklemiştir. Bu ise AB'nin finansal yardımı konunun insani boyutuna katkı sağlayacak bir enstrümandan çok Türkiye ile anlaşmayı kolaylaştıracak etkili bir araç olarak gördüğü savını desteklemektedir. AB'nin içinde mali destekleri de içerecek şekilde kullandığı "yumuşak gücü" veya "sessiz disiplin gücü" (Waever, 1995:402) sayesinde Türkiye'ye istediğini yaptırmış ve mültecilerin Türkiye'de kalmasını sağlayacak adımı atmıştır.

Her şeyden önce insani bir boyut taşıyan bu krize salt kendi güvenlik kaygısından ötürü mali destek sağlama, Birliğin kendi prensip ve değerleriyle de çeliştiğini göstermektedir. Zira, AB'nin soruna yaklaşımı Türkiye ile yürütülen müzakere sürecini kendi prensip ve değerlerinden uzak bir boyutta ele aldığını gözler önüne sermektedir. Uzun süredir demokrasi, insan hakları ve özgürlükler, hukukun üstünlüğü gibi kriterler

[7] Söz konusu açıklama için bkz. http://t24.com.tr/haber/davutoglu-29-kasimdaki-ab-turkiye-zirvesine-katilacak,317738

referansında ilerleyen ve ilerlemesi gereken AB-Türkiye ilişkileri, ne yazık ki, bugün gelinen noktada mültecileri Türkiye'de tutmak karşılığında sürdürülmektedir. Bu durum, uluslararası platformda diğer ülkelere karşı yürütülen ilişkilerin yukarıda bahsi geçen belirli normlara dayanıyor olması ve durumun süreklilik arz etmesine işaret eden "prensip-temelli normatif Avrupa" (Manners, 2002) nosyonu ile çelişmektedir.

İçinde ekonomik yardımın da bulunduğu birtakım vaatlerle Türkiye'yi etki alanına çekmeyi başaran AB, söz konusu ülkeye karşı izlemiş olduğu "havuç politikası" sayesinde istediğini alabilmiş ve Türkiye'yi de üyelik bağlamında ileriye yönelik ümitlendirici beklentiler içine sokmuştur. Ancak bununla birlikte, AB'nin pazarlık sürecinde izlemiş olduğu yol ve benimsemiş olduğu yaklaşım, Türkiye'nin elde etmiş olduğu kazanımları gölgede bırakacak mesajlar vermiştir. Bu mesajlardan biri, AB'nin Türkiye'yi üyelik yolunda ilerleyen bir aday ülkeden ziyade, bir "sınır ülke" olarak değerlendirme eğiliminde olduğudur (Kutlay ve Akçalı, 2015:8). Nitekim bu eğilim, AB'nin Arap isyanları öncesi Komşuluk Politikası çerçevesinde ilişki yürüttüğü Orta Doğu ülkelerine ilişkin tavrıyla paralellikler göstermektedir. Bu süreçte, AB'nin Mısır, Libya ve Suriye gibi otoriter rejimlere sahip olan ülkelere yönelik politikası "adı konmamış bir mutabakata" dayanıyordu (Dinçer ve Kutlay, 2013:426). Birlik, özellikle yasa dışı göç sorununda bahse konu ülke liderlerinden destek elde etmeye çalışıyor ve bunun karşılığında fonları bu kapsamda ilgili ülkelere aktarıyor ve aynı zamanda bu ülkelere yönelik siyasi düzlemde sert eleştirilerde bulunmuyordu (Kutlay ve Akçalı, 2015:8).

Birlik, özetle, bölgede ortaya çıkabilecek istikrarsız bir ortam veya karışıklığın neden olacağı yasa dışı göçlerin kendisini tehdit edeceği öngörüsünden hareketle istikrarın güvencesi olarak düşündüğü otoriter rejimleri desteklemiştir. Bu tutum, "prensip-temelli normatif Avrupa" temelinde ve söz konusu süreçte "insan hakları ve yerel demokratik güçleri savunmakta yeteri ölçüde sesini yükseltmeyen" (Füle, 2011) AB için de büyük bir hayal kırıklığı anlamını taşımaktadır. Sonuç itibariyle, AB'nin temel prensip ve değerleri, salt kendi güvenliğini koruma altına alma refleksi uğruna heba edilmiştir.

Suriye mülteci krizinin çözümüne ilişkin AB'nin tutum ve davranışlarına bakıldığında Birliğin aynı minvalde hareket ettiği görülmektedir. Zira, AB sorunun ortaya çıkardığı ve Birliğin de üzerine bina edildiği değerlerden biri olan insan hakları boyutunu tali bir mesele olarak görmüş ve tamamen kendi güvenliğini önceleyecek şekilde mültecilerin Türkiye'de tutulması karşılığında yukarıda bahsi geçen açılımları yapabilmiştir. Ayrıca AB'nin, Türkiye'ye yönelik sert açıklamalarda bulunmaktan kaçınması ve dahası Türkiye'nin AB için "kilit önemde bir partner" (Merkel, 2015) olarak görülmesi, aynı perspektifte bir yaklaşım sergilediğini kanıtlayan bir başka göstergedir. Son olarak, AB siyasi iktidarın tepkisini çekmemek ve seçim propagandasını gölgelememek için Türkiye'ye ilişkin sert eleştiriler içeren 2015 İlerleme Raporu'nu ülkede yapılan 1 Kasım 2015 genel seçimlerinden sonra yayımlanacak şekilde ilk defa üstelik toplamda üç kez olmak üzere ertelemiştir. Tüm bunlar, AB'nin Türkiye'ye yukarıda bahsi geçen örnek kapsamında Arap ülkelere benzer bir perspektifle yaklaştığı savını desteklemektedir.

Sonuç olarak, AB, küçük siyasi ve mali ödünler karşılığında Türkiye'ye adeta göçmenlere karşı "AB'nin tampon bölgesi veya kapı bekçisi" [8] rolünü biçmiştir. Genişleme politikası bağlamında müzakerelerini yürüten bir aday ülke konumundan adeta komşuluk politikası bağlamında bir çevre ülkeye indirgenen Türkiye'nin, kısa vadede bir takım kazanımlar elde etmesi mümkün olsa da uzun vadede üyelik beklentisi bağlamında büyük bir hayal kırıklığı yaşaması olası görülmektedir.

4. SONUÇ

AB'nin Suriye mülteci krizinin çözümüne yönelik benimsediği yaklaşım ve bu yaklaşım uyarınca sorunun çözümüne ilişkin kilit ülke olarak gördüğü Türkiye'ye yönelik sergilemiş olduğu tutum ve davranışlar, gerek Birliğin kendi prensip ve değerlerine gerekse de aday ülke olarak 10 yılı aşkın bir süredir

[8] TÜSİAD Başkanı Cansen Başaran Symes'in konuya ilişkin değerlendirmeleri için bkz. "TÜSİAD'dan AB Müzakerelerine Eleştiri", Haberturk, 20 Ekim 2015.

müzakere sürecini yürüten Türkiye ile olan ilişkilerine zarar verecek unsurları taşıyan birçok mesaj içermektedir.

Öncelikle, AB mülteci krizinin çözümünü daha çok kendisine yönelik güvenlik tehdidinin ortadan kaldırılması olarak anlamaktadır. Zira Birlik kendi güvenlik kaygılarının çözümünü önceleyen bir yaklaşım sergilemiş ve sorunun insani boyutunu gözardı etmiştir. Bu yaklaşım, AB'nin kendi prensip ve değerlerine karşı açık bir zıtlık teşkil etmektedir. Sonuçta ise bu durum, kendisini içinde insan haklarının da bulunduğu bir "değerler kulübü" olarak gören AB'nin imajının zarar görmesi ve uluslararası platformda bu özelliğine ilişkin inandırıcılığının yara almasına neden olabilecektir.

İkinci olarak, söz konusu süreçte AB'nin yaklaşımı, Türkiye ile olan ilişkilerine zarar verme potansiyeli taşıyan da ciddi mesajlar içermektedir. Yük paylaşımından ziyade, 6 milyar avro ve birtakım siyasi ödünler karşılığında Türkiye'ye yük transferinde bulunan AB, Türkiye'den istediğini alabilmiştir. Nihayetinde, doğu Avrupa ülkeleri başta olmak üzere bir kısım üye ülkelerin çok daha küçük sayılarda bile kabul etmediği mülteci paylaşımının büyük orandaki kısmının içinde parasal yardımın da bulunduğu birtakım vaatler karşılığında Türkiye'de kalması sağlanmıştır. Mültecilerin Avrupa ülkelerine paylaştırılması hususunda Birlik üyelerinin hepsini ikna edemeyen AB, bu şekilde Türkiye'yi ikna edebilmeyi başarmıştır. AB, sorunu Türkiye'ye havale etmesindeki başarısıyla adeta "bu işin sorumlusu artık Türkiye'dir, biz değiliz" mesajını vermiştir.

Halbuki, AB'nin sorunun kaynağı Türkiye'ymiş gibi faturayı bu ülkeye yüklemesi, doğru ve adil bir yaklaşım değildir. Ayrıca, Türkiye'nin üyelik sürecinde zaten elde etmesi gereken ve beklenen hakları yeni işbirliği şartlarına bağlaması ve açılacak olan fasılların başka işbirliklerinin pazarlık kozu haline gelmesi, AB'nin müzakere sürecinde Türkiye'ye yönelik samimi olmayan tavırlarını gözler önüne seren bir başka çarpıcı noktadır. AB, daha kalıcı sonuçlar doğuracak olan Suriye'deki iç savaşın sona erdirilmesi ve daha reel ve samimi bir tutum olacak olan mültecilerin Türkiye ve AB üyesi ülkeler arasında nüfus veya milli gelir gibi kıstaslar gözetilerek dağıtılmasına yönelik üye devletlerin ikna edilmesi gibi bir yaklaşım sergilemektense, kendi üzerinde hissetmiş olduğu sorunu cezbedici birtakım vaatler karşılığında bir başka ülkeye atma yolunu seçmiştir. AB, özellikle komşuluk politikası çerçevesinde etkili olarak kullandığı dış politika araçları olan "yumuşak güç" ve "havuç politikası" sayesinde Türkiye'yi genişleme politikası çerçevesinde üyelik müzakerelerini yürüten aday ülke pozisyonundan komşuluk politikası çerçevesinde sınır güvenliğini sağlayamaya yönelik işbirliği yapan bir çevre ülke pozisyonuna indirgemiştir.

Söz konusu süreçte, AB'nin Türkiye'nin gerek iç gerekse de dış kamuoyunda "tampon bölge", "mülteci deposu", "mülteci karakolu" ve "muhafız ülke" gibi nitelendirmelere maruz bırakılmasına neden olacak bu yaklaşımı, adı geçen ülke için oldukça küçük düşürücü bir durumdur. Bu durum, yine aynı zamanda, Birliğin Türkiye'ye ilişkin gelecekteki bakış açısına yönelik de ipuçları vermektedir. Zira, kendi topraklarında bu tür bir krizi istemeyen AB'nin ne zaman biteceği belli olmayan söz konusu krizi topraklarında barındıran ve yaşayan bir ülke olarak Türkiye'nin üyeliğine ne derece sağlıklı bakacağını tahmin etmek zor olmasa gerek. Bu durum yine gelecekte AB'nin Türkiye'yi üyelik perspektifinde bir aday ülke olarak değil de AB'nin sınır güvenliğine halel getirmeyecek bir sınır ülke olarak konumlandıracağına yönelik bir başka veri sunmaktadır.

AB'nin ancak içerisine dahil edilerek bertaraf edeceği tehdit durumlarında bir ülkenin üye olarak alınmasına yönelik olumlu tavır sergilemesinin beklenebileceği, aksi takdirde üyelik kararı beklenmesinin uzak olduğu tespitinden de yola çıkarak, Türkiye'ye yönelik üyelik perspektifinden uzaklaştığını söylemek mümkündür. Nitekim, çalışma kapsamında bahsi geçen ortak eylem planı ile zirveler akabinde kaleme alınan ortak sonuç bildirilerinde tam üyelik hedefi veya perspektifine dair hiçbir ifadeye rastlanmaması, bu tespiti daha kuvvetli kılmaktadır. Sonuç olarak Birlik, AB-Türkiye ilişkilerinin geleceğine yönelik üyelik öngörüsü bağlamında bir perspektif sunmaktan oldukça uzaklaşmıştır.

KAYNAKÇA

BALFOUR, R (2007). "Promoting Human Rights and Democracy in the EU"s Neighbourhood: Tools, Strategies and Dilemmas," Rosa Balfour and Antonio Missiroli, (ed.)., Reassessing the European Neighbourhood Policy, ss. 8-25.

BARBE, E. ve JOHANSSON-NOGUES, E. (2008). "The EU as a Modest Force for Good: the European Neighbourhood Policy", International Affairs, Cilt: 84, Sayı: 1, ss. 81-96

DİNÇ, C. (2011). "Avrupa Birliği'nin Beşinci Genişlemesi: Ana Temalar ve Faktörler", Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, ss. 201-233

DİNÇER, O. B. ve KUTLAY, M. (2013). "The Arab Spring: A Game Changer in Turkey-EU Relations?" Perspectives on European Politics and Society, Cilt: 14, Sayı: 4, ss. 418-430.

DÜZGİT, S. A. (2011). "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi", Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 29, ss. 49-70

EC. (2003). "Wider Europe — Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours", Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, 104 final, Brüksel, 11.03.2003, http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf , (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2015)

EC. (2006). "Strengthening the European Neighbourhood Policy", Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, 726 Final, Brüksel, 04.12. 2006, http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com06_726_en.pdf, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2015)

EC. (2015). "EU-Turkey Joint Action Plan" 15 Ekim 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-5860_en.htm, (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2015).

FERRERO-WALDNER, B. (2006). "The European Neighbourhood Policy: The EU's Newest Foreign Policy Instrument", European Foreign Affairs Review, Cilt:11, Sayı: 2, ss. 139-142.

FÜLE, S. (2011). "Speech on the Recent Events in North Africa Commitee on Foreign Affairs (AFET)", European Parliament, Brüksel, 28 Şubat 2011, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-130_en.htm, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2015).

http://tr.euronews.com/2015/12/09/almanya-da-multeci-sayisi-rekor-kirdi/

http://www.haberturk.com/dunya/haber/1142246-merkel-17-fasil-dedi-turkiye-6-yeni-fasil-acilmasini-istedi

http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1837984-juncker-vize-serbestisi-2016nin-sonbaharinda

http://t24.com.tr/haber/davutoglu-29-kasimdaki-ab-turkiye-zirvesine-katilacak,317738

IOM. (2015). "Irregular Migrant, Refugee Arrivals in Europe Top One Million in 2015: IOM", Basın Açıklaması, 22.12.2015, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2015).

Is Angela Merkel's exit strategy shaping German Refugee Policy", The Guardian, 20 Ekim 2015

KAYA, A. (2015). "Ayhan Kaya ile Söyleşi", Bilge Söyleşi 17 - Avrupa'ya Mülteci Akını ve Türkiye, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ekim 2015, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-2-2015102750multeci_soylesi.pdf

KAYA, A. (2016). "Türkiye ve Avrupa Birliği Bağlamında Mülteciler: Sorumluluğun Paylaşımı ve Uyum", Sosyal Demokrat Dergi, 63/64: Göç ve Mülteciler, 21 Nisan 2016, http://www.sosyaldemokratdergi.org/?p=2309

KUTLAY, M. ve AKÇALI, Ö. (2015). "Mülteci Krizi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Eksen Kayması Riski", Avrupa Analizleri Serisi, No: 1, Analiz No: 29, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ekim 2015.

LYNCH, D. (2003). "The New Eastern Dimension of the Enlarged Union" Judy Batt et al, (ed.), Partners and Neighbours: A CFSP for a Wider Europe, Institute for Security Studies Chaillot Papers, ss. 34-60.

MANNERS, I. (2002). "Normative Power Europe: a Contradiction in Terms?", Journal of Common Market Studies, Cilt: 40, Sayı: 2, ss. 235-258.

MCKAY, D. (1996). Rush to Union: Understanding the European Federal Bargain, Oxford: Clarendon Press.

MERKEL A. (2015). "Türkiye Kilit Önemde", Habertürk, 16 Aralık 2015

ÖZDEMİR, H. (2015). Avrupa Mantığı: Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri, 2. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

SKALNES, L. (2005). "Geopolitics and the Eastern Enlargement of the European Union", Frank Schimmelfennig (ed.), The Politics of European Union Enlargement. Theoretical Approaches, London: Routledge, ss. 213-233

SMITH, K. (2005). "The Outsiders: the European Neighbourhood Policy", International Affairs, Cilt: 81, Sayı: 4, ss: 757-73

TINÇ, M. R. (2014). "1963 Ankara Anlaşması ve Schengen Anlaşması: Türk Vatandaşlarının Vizesiz Dolaşım Hakkı", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 19, ss. 207-241.

TSOUKALIS, L. (2006). "The JCMS Lecture: Managing Diversity and Change in the European Union" JCMS: Journal of Common Market Studies, Cilt: 44, Sayı: 1, ss. 1–15.

"TÜSİAD'dan AB Müzakerelerine Eleştiri", Haberturk, 20 Ekim 2015

"Vizesiz Avrupanın Bilinmeyenleri", http://www.ntv.com.tr/turkiye/vizesiz-avrupanin-bilinmeyenleri,v1HD7sJTjUOdel3shHSJYQ

WAEVER, O. (1995). "Identity, Integration and Security: Solving the Sovereignty Puzzle in EU Studies," Journal of International Affairs, Cilt: 48, Sayı: 2, ss. 389-431.

RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKALARININ NEDENLERİ

***

THE REASONS OF SYRIA POLICIES OF RUSSIA

Doç. Dr. Halil ERDEMİR
Celâl Bayar Üniversitesi
UBYO, Uluslararası İlişkiler
uygula@yahoo.com

Elif Sümeyra ERDEMİR
Anadolu Üniversitesi, İİBF
Uluslararası İlişkiler Öğrencisi

Öz

Suriye coğrafyasının sosyo-kültürel, ekonomik ve askerî özellikleri Uluslararası Güçlerin bölgeye yönelik politikalarını etkilemektedir. Politikalar çatışmalara ya da birlikteliklere göre mütemadiyen değiştirilebilmektedir. Suriye ve bölgeyle ilgili uluslararası toplantılarda, diplomatik oyunlarda, çarpışan askerî/terör örgütlerin faaliyetlerinde, propagandalarda çeşitli politikalar görülmektedir. "Makyavelist" politikalar bölge halkının içtimaî, iktisadî ve insanî olumsuzluklar yaşamasına neden olmaktadır. Kuzey Afrika'da başlatılan "Arapların kanla imtihanı" olan "demokratikleştirme" girişimleri, ilgili Arap ülkelerini ve çevreyi derinden etkilemiştir. Suriye'deki "demokratikleşme" neticesinde örtüşen/çatışan "çıkar savaşları" sebebiyle milyonlarca insan çaresizlik içinde insanî dramlar yaşamaktadır. Suriye ve komşu ülkelerde etkili olan politikalar büyük oyuncuların menfaatleriyle ilişkilidir. Bu çalışma, Suriye ve bölgeyi ilgilendiren özellikle Rus politikalarını inceleyerek, politik oyunların yaşanan insanî trajedilere, bölgedeki zoraki göçe nasıl etki ettiğini ve göç hareketlerinin sonuçlarını, Uluslararası İlişkiler disiplini çerçevesinde incelemektedir.

***Anahtar Kelimeler**: Suriye, Göç, Uluslararası Politika, Enerji ve strateji, Rus-EU ve ABD politikaları, strateji, jeopolitik.*

Abstract

Geography of Syrian socio-cultural, economic and military specialities is playing the fundamentals of creating International Powers' policies towards the region. Policies are constantly altered depending on cooperative and conflicting interests. Implementation of policies were seen in diplomatic manoeuvres, combating military/terror organisations, and propagandas. The Machiavellian policies of big powers are the main reason of contributing to the local peoples' misery and humanitarian disasters. The mass movement, which was started as "Arabs' exam with blood" in North Africa alias "Democratisation" has deeply effected the Arab States and neighbouring areas. Within the democratisation process of Syria, which has dramatic impacts on local peoples' situation with variety of humanitarian tragedies as a result of Russian interests. The policies are related with the influential powers' politics. This study will analyse how and to what extend Syria and region's strategic location plays roles in the politics of Russian Federation. How and why Russian policies affects the mass migration and tragedies and their consequences under the light of International Relations perspectives.

***Keywords**: Syria, Migration, International Politics, Energy and strategy, Russian-EU and USA policies, geostrategy, jeopolitics.*

1. GİRİŞ

Uluslararası politikalar uluslararası ekonomik, siyasî ve askerî gelişmeler ve değişimler neticesinde oluşturulmaktadır. Suriye'nin içinde bulunduğu bölge, uluslararası güçlerin çıkarlarını en fazla etkileyen bölgelere yakındır. Bu nedenle ekonomik, siyasî, askerî ve kültürel açıdan özel bir coğrafyadır.

Güneybatı Asya Ülkelerinin (Ortadoğu) sahip olduğu enerji kaynakları ve ulaşım yolları dünya enerji ticaretinde önemlidir. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet, bölgeye komşu topraklarda doğmuş ve yayılmıştır. Bölgenin sosyo-kültürel yapısı, ekonomik kapasitesi ve güvenlik hususundaki etkinliği pek çok potansiyele sahiptir. Büyük ve orta ölçekli uluslararası güçlerin iştahını kabartan bölge, Rusların özel ilgisine maruz kalmaktadır. Bu nedenle bölgedeki siyasî, iktisadî ve askerî manevraların karşılaştığı bir alan haline gelmiştir.[1]

Bölgenin sahip olduğu enerji potansiyeline ilaveten Orta Asya enerjisinin Hazar Denizi aracılığıyla İran'a ve İran'ın potansiyelinin Hürmüz Boğazı'na, Kuveyt, Irak ve Suudi Arabistan'ın sahip olduğu petrol ve doğalgazın bölgeden Avrupa pazarına ve diğer alıcılara ulaşacak olması bölgeyi daha da yarışılan bir alan haline getirmektedir. Diğer taraftan, Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji ve potansiyeli, bölgedeki enerji merkezli ekonomik çıkar mücadelesini ziyadeleştirmektedir. Suriye'nin batısındaki Kıbrıs'ın Karpaz burnu önündeki enerji kaynakları, Bakü-Tiflis Ceyhan (BTC) ve Kerkük Yumurtalık petrol boru hatları bölgenin önemli bir enerji merkezi olduğunu göstermektedir. Bölgedeki mücadelenin kızışmasında enerjinin yeri oldukça önemlidir. Her güç gibi Ruslar da bölgeden faydalanmak için politikalarda daha etkin olabilmenin yollarını aramıştır/aramaktadır.

Suriye'deki gösteriler Mart 2011'de başlamış Haziran-Temmuz 2011'de özellikle Hama, Humus ve İdlip'te büyük katliamlara dönüşmüştür. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konsey'inde Suriye Krizi ile ilgili toplantılarda Rusya veto haklarını kullanmışlardır. Ayrıca Çin ve İran'ın desteklerini de alan Ruslar Suriye'de kendi lehine değişiklik için gayret sarfetmektedir. Arap Birliği, Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye ise Suriye'de kendilerince bir takım uygulamalar yapmaya çalışmaktadırlar.

Suriye'de etkin olmak isteyen belli başlı uluslararası güçler arasında Çin'in de desteğini kollayan Ruslar başı çekmektedir. Diğer taraftan Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin kendilerince politikaları bulunmaktadır. Bölge güçleri olarak İran, Suudi Arabistan, İsrail ve Katar da nüfuzlarını genişletmek mücadelesindedirler.[2] Türkiye ve Ürdün ise Rusların politikaları başta olmak üzere diğer güçlerin Suriye'deki faaliyetlerinden etkilenmektedir. Bu çalışma özellikle Rusların Suriye politikasının nedenlerini Suriye jeopolitiği ile bağlantıları ve bu bağlantıların Suriye ve bölgeye etkisinin daha iyi kavranmasına katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır.

2. SURİYE'NİN RUSYA FEDERASYONU'NUN POLİTİKALARINDA YERİ

Rusya Federasyonu'nun devraldığı Sovyetler Birliği'nin siyasî nüfuzu ve ticari ilişkileri halen Rus siyasî ve ticarî ilişkilerinde etkilidir. Ruslar genel itibariyle Araplarla iyi ilişkiler içinde olmuşlardır. İlişkilerin geliştirilebilmesinde Arapların genel olarak Batı'nın sömürgeleri olmaları ve Amerika Birleşik Devletleri'nin de desteklediği İsrail'in oluşturulması bu gelişmelerde etkili olmuştur. Sovyetler Birliği döneminde gelişen Rus-Arap ilişkilerinin devamlı olabilmesi için Ruslar oldukça çeşitli yöntemler kullanmışlardır. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte her ne kadar Rusların etkisi azalmışsa da bu etkinin özellikle Vladimir Putin döneminde yeniden kurulmaya başlandığı görülmektedir. İlişkilerin geliştirildiği bir dönemde Karadeniz'de ve Akdeniz'de bir takım uluslararası değişiklikler yaşanmış ve bu yaşananlar Rus politikalarında da değişimlere neden olmuştur.

[1] Stratfor, "George Friedman and Robert D. Kaplan on the Rise of Sectarianism in the Middle East", 18 July 2013, https://www.youtube.com/watch?v=QkHexfKotro (Erişim 18.03.2016).

[2] Stratforvideo, "Robert D. Kaplan on the Middle East", 7 December 2012, https://www.youtube.com/watch?v=YdY9F9R1C4c (Erişim 19.03.2016).

Kuzey Afrika başta olmak üzere Arapların Batı tarafından "demokratikleştirme" politikaları çerçevesinde "Arapların kanla imtihanı"ndan çıkarları en fazla etkilenen ülkelerden birisi Rusya Federasyonu'dur. Arap devletleri arasında Rusya ile ilişkileri en iyi olan devletlerden birisi Suriye'dir. Bu ilişkiler, Suriye'nin kuruluşuyla başlamış ve çok yönlü olarak hemen her gelişmede kendini göstermiştir. Suriye'ye dışarıdan herhangi bir müdahalenin her zaman karşısında olan Ruslar çeşitli yöntem ve politikalar takip ederek etkilerini artırma peşindedir. Suriye ile ilişkilerin geliştirilmesinde İran ve Çin'in desteğini almaya çalışmaktadır. Rusya ile benzer beklentileri olan bu iki ülke, Rusları desteklerken kendi çıkarlarını da geliştirmeye çalışmaktadır. Suriye kuruluşuyla birlikte, Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Baas Partisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte ilişkiler daha da geliştirilmiştir. İngiltere'nin pek çok Arap ülkesini sömürgesi altına almış olması İngiltere'nin içinde bulunduğu topluluklara yönelik olumsuz yaklaşımın sebeplerinden birisidir. Fransa'nın ise Suriye ve Lübnan'ı içine alan sömürgeci politikaları ve Amerika Birleşik Devletleri'nin ilgili Batılı devletlerinin boşluğunu İkinci Büyük Savaş'tan sonra doldurmaya başlaması Suriye'nin yönünü belirlemiştir. Batı karşıtlığı Rus taraftarlığıdır. Rusların siyasî ve iktisadî ilişkilerini geliştirme yönünde sonuçlanan bu durum bölgedeki Doğu-Batı çıkar çatışmasının ortamını hazırlamıştır. Suriye ile Ruslar arasında pek çok görüşmenin sonunda anlaşma, sözleşme ve paktlar imzalanmıştır. Böylece Ruslar Arapları destekler görünmüş ve bölgedeki çıkar çatışmalarında kendi menfaatlerini en üst seviyede tutabilmiştir. Araplarla-Siyonistler arasında gerçekleştirilen çatışmalarda Ruslar Araplara destek veriyor görünmüştür.[3]

Silah ticareti başta olmak üzere çok yönlü iktisadî, dolayısıyla siyasî ilişkiler çeşitlendirilmiştir. Rusların bölgede ihtiyaç duyduğu askerî varlığı için üst gerekmekteydi. Suriye Akdeniz kıyısında bulunan Tartus limanını Ruslara tahsis etmiş böylece Ruslar Akdeniz'de varlıklarının devamlılığını temin edebilmişlerdir. Esasen Tartus limanı Ruslar için Amerika'nın bölgedeki etkinliğini dengeleme bakımından oldukça önemli olmuştur. Bu limanın tahsisine giden yolda Hafız Esad'ın yönetimi eline geçirmesi ve Moskova ziyareti bir başlangıç olmuştur. Ruslar, Sovyetler Birliği'nin çıkarları doğrultusunda hazırladıkları 8 Ekim 1980 tarihli *SSCB-Suriye Dostluk ve İşbirliği* Anlaşması'nı Suriye ile imzalamışlardır.[4] Anlaşmayla Ruslar her halükarda Suriye'de olabilmeyi garantilemişlerdir.[5]

Rusya Federasyonu 1993 yılında "yakın çevre" politikası ile Sovyetler döneminde kaybettiği etkiyi tekrar kazanmaya çalışmıştır. Bu çerçevede Suriye ile ilişkiler yeniden tesis edilmiştir. Boris Yeltsin dönemindeki Rusya Federasyonu içe dönük olarak ekonomik ve sosyal zorluklarla uğraşmış ancak Vladimir Putin'in iktidara gelmesiyle, dışa yönelik aktif politika takip edilmiştir. Putin dönemi Sovyetler Birliği döneminin etkisinin ve yetkinliğinin yeniden canlandırılması dönemidir. Ruslara borçları olanlardan bazıları af edilirken yeni ticarî, siyasî ve askerî anlaşmalar yapılmıştır.

Rusya Federasyonu-Suriye ilişkisi Sovyetler döneminin devamı mahiyetindedir. Rusya Suriye'deki etkinliğini artırmak için her çareye başvurmakta ve Batı'ya dönük Suriye politikalarını engellemeye çalışmaktadır. Batı politikalarının Rus çıkarlarını engellediği düşünülmektedir. Bu nedenle bölgedeki gelişmelerde Ruslar doğrudan içinde olmak istemektedirler. Amerika ve Avrupa'nın müdahalelerine engel olmaya çalışmıştır/çalışmaktadır. Batının etkinliği Rusların bölgedeki yetkinsizliği anlamına gelecektir. Bu da Suriye'de Rusların siyasî, ticarî ve askerî ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecektir. Ruslar Suriye

[3] Halil Erdemir, "Arap-İsrail Savaşları", Araftaki Filistin, Süleyman Seydi, Can Deveci (Ed.), Ankara, Maya Akademi Yayıncılık, 2014, s.121-158.

[4] 8 Ekim 1980'de imzalanan Anlaşma'nın tam adı "Treaty of friendship and cooperation between the USSR and Syria" olup 1974-1980 arasında iki toplam 50 adet resmî görüşme askerî, içtimaî, ilmî ve ekonomik anlaşma, protokol ve sözleşmeler imzalamıştır. George Gingburg, A Calendar of Soviet Treaties 1874-1980, Dordrecht/Boston/Lancaster, Martinus Nijhoff Publishers, 1987, s. 377, 502-503.

[5] John Moody, "The Soviet Union and Syria signe a traty of...", 8 October 1980, UPI Archives, http://www.upi.com/Archives/1980/10/08/The-Soviet-Union-and-Syria-signed-a-treaty-of/3043929546830/ (Erişim 20.03.2016).

rejimini olumsuz etkileyecek Güvenlik Konseyi kararlarını veto etmiştir. Bu kararlarında Kuzey Afrika'da çıkan gelişmeler sonucunda elinden kaçırdığı hususlarla bağlantı kurması etkili olmuştur.[6]

Ruslar Suriye'deki etkinliklerini korumak için çeşitli metotlar kullanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak Çin ve İran ile ortak hareket etmektedir. Böylece Suriye'de ve Uluslararası siyasî arenada daha aktif politikalar ile etkinliğini arttırmaktadır. Suriye ile ilgili olarak rejim ve muhaliflerle görüşmektedirler. Bununla birlikte Suriye'de Beşâr Hâfız El Esad'ı ve yönetimini destekleyen temel aktör Rusya'dır.[7] Bu politikasında İran, Irak, Çin, Venezüella ve Küba'nın da desteğini almaktadır. Rusya politikalarında esasen bölgeden ve ilgili kullandıkları ülkelerin çıkarlarından ziyade kendi öz çıkarlarını gerçekleştirmek istemektedir. Rusya bölgede amacını gerçekleştirmek için halen kişileri destekliyor olabilir. Ancak desteklerin amacı ülke ticarî, siyasî ve askerî menfaatlerinin devam ettirilmesidir. Nitekim bölgedeki kişiler ve devletlerle birbirleriyle karşıt da olsalar ikili ve çoklu ilişkiler kurabilmiştir. Arapların yanında bölgedeki Yahudiler ve Siyonistlerin idaresindeki İsrail ile de çeşitli seviyelerde ilişkiler devam ettirilmiştir. Arap-İsrail savaşlarında her iki tarafa da silah satabilmişlerdir. Araplar arasında en önemli silah alıcılar ise Suriye ve Mısır yönetimleri olmuştur.[8]

Rus ticaretinin kurulması ve geliştirilmesi için Arap devletleri arasında sosyalizm yayılmaya çalışılmıştır. Böylece siyasî ve iktisadî hayatın bir vasıtası olarak Rus menfaatlerinin bölgedeki etkinliğinde sosyalizm bir araç olarak kullanılmıştır. Oluşturulan grup içinde ticarî birliktelikler kurulmuş ve bölge devletlerine silah satılmıştır. İlgili silahların kullanımı ve eğitimi için Arap askeriyeleri modernize edilmiştir. Ruslar için iyi bir ticarî araç olan sosyalizm akımı neticesinde bölge kaynaklarını Sovyetler Birliği'ne çekilebilmiştir. Bu silah satımı sayesinde bölge ordu mensupları eğitimlerini Rusya'da Ruslardan almışlardır. Ruslara ve mallarına aşina olan ordu mensupları iktidara geldiklerinde kurulan ikili ve çoklu ilişkiler devamlı kılınabilmiştir. Bu politikalar sadece Suriye'de değil aynı zamanda Mısır'da da uygulanmıştır. Alenen bu politikalar takip edilebildiği gibi gizli de gerçekleştirilmiştir.[9] Ruslar bu politik uygulamalarını 'maskirovka'[10] (kamuflaj) ismiyle anmaktadırlar.

Rusların maskirovka politikalarında Çin ve İran önemli bir yer tutmaktadır. Her iki ülkenin de atom enerjisi elde etmesini destekliyor görünmesi hem ikili ticarî hem de siyasî ilişkilerini desteklemektedir.[11] Enerji ve telekomünikasyon alanında yatırım yapan Çin, 2010 verilerine göre $1.1 milyar ticaret yapmaktadır.[12] Çin de Rusya gibi bölgedeki çıkarlarının kaybolmaması için Suriye'de meselelerin müzakere ile çözülmesini savunmaktadır. Ruslar Çin'den sadece Suriye'de destek almakla kalmamış aynı zamanda Ukrayna ve Kafkaslar'da da destek görmüştür.[13] Batı'nın ilgili bölgelere müdahalesi Rus etkisini ve nüfuzunu azaltacağından Rusya ilgili yerlerde her türlü yardım için her türlü çareye başvurmaktadır. Batı'nın Afganistan ve Irak'a ilaveten Libya ve Suriye'de de etkin olmaya çalışması Rusları tedirgin etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupalıların AB ve NATO şemsiyesi altında Kafkaslar ve

[6] Stratforvideo, "Conversation: Russian Goals in Syria", 17 Şubat 2016, https://www.youtube.com/watch?v=yrF28urjwm0 (Erişim 22.03.2016).
[7] Stratforvideo, "Robert D. Kaplan on Syria and the Middle East (Agenda)", 8 March 2013, https://www.youtube.com/watch?v=oWYFcOPkI-c (Erişim 23.03.2016).
[8] Arthur Goldschmidt, Lawrence Davidson, A Concise History of the Middle East, Ninth Edition, Philadelphia, Westview Press, 2010, s. 243-364, 421-453.
[9] David Lea (Ed.) A Political Chronology of the Middle East, First edition, London, Europa Publications Taylor & Francis Group, 2001, s. 209-225.
[10] Michele A. Berdy, "Russia's 'Maskirovka' Keeps Us Guessing", the Moscow Times, 31 July 2014, http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/russia-s-maskirovka-keeps-us-guessing/504393.html (Erişim 24.03.2016).
[11] Jeremy M. Sharp, Unrest in Syria and U.S. Sanctions Against the Asad Regime, Congressional Research Service Report for Congress, Washington, 9 August 2011, s. 1-33.
[12] Sharp, a.g.e, s. 29.
[13] "Russia says Annan's mission offers last chance to Syria", 26.03.2012, http://english.cntv.cn/20120326/106881.shtml (Erişim 26.03.2016).

Ukrayna'daki varlıkları ve politikaları Rusların güvenlik ile ilgili kaygılarını arttırmakta ve saldırganlaştırmaktadır.

Birleşmiş Milletler bünyesindeki oylamalarda Ruslar, Batı politikalarını tehlikeli bulduğunu açıkça beyan etmiştir. Batının, bir ülkede muhaliflerin yönetimle ilgili her şeyi reddetmelerini sağlayarak Batılıların gelişmelere müdahale etmesine ortam hazırladıklarını ileri sürmüştür. Batı muhaliflere askerî ve diğer şekillerle yardım etmekte ve böylece rejimlerin değiştirilmesini sağlamaktadır. Bu da özellikle içinde farklı unsurlar barındıran Rusları tedirgin etmektedir.[14] Bu ve benzer politikaları engellemek için Ruslar arabuluculuk sıfatıyla muhalefetle de görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. "Demokratik Değişim için Ulusal Koordinasyon Komitesi" ve "Suriye Ulusal Konseyi" ile bağlantıya geçerek Moskova'ya görüşmüşler ve yönlendirmek istemişlerdir.[15] Rejime yardım için Rejimin gerçekleştirdiği Haula ve Ğuta katliamlarını Batılıların yaptırdığını iddia etmiştir. Maskirovka politikasını kullanmış rejimin kullandığı görülen varil bombaları için ise herhangi bir yorum yapmamıştır.[16]

Tek kutuplu uluslararası sistemik yapının çok kutuplu yapıya dönüşmesini istemektedir. Çok kutuplu yapının Rusya'nın çıkarına olacağını hesap etmektedir. Büyük güçlerle ikili mücadelelere girmek yerine pek çok gücün içinde olduğu bir yapıda çıkar çatışmalarını kullanarak Rus menfaatlerinin gerçekleştirilmesini daha uygun bulmaktadırlar. Rusya her türlü gücü kullanarak kullanmaktadır. Medyayı bir propaganda aracı olarak değerlendirmektedir.

Rusya'nın güvenliğinde hayat alanı olarak gördüğü güçlü komşularla arasında bulunmasını istediği tampon bölgeler vardır. Merkezine çevre olan Ukrayna ve Gürcistan gibi ülkelerdeki gelişmelere yaklaşımı realist bir yapıdadır. Çevrenin çevresinde ise daha idealist politikalar sergilemektedir. Kuzey Afrika'daki gelişmelere benzer girişimlerin Rus hâkimiyeti altında bulunan bölgelerde de uygulanabileceğinden kuşkulanmaktadır. Bu nedenle Kuzey Afrika ve Güneybatı Asya'daki gelişmelere karşı çıkmaktadır. Batı'nın desteklediği girişimleri tehlikeli bulmuş ve engellemeye çalışmıştır.

Amerika'yı yönetenlerin Rusya ve Rusların liderleriyle ilgili söylemleri mesafelidir. Ancak Amerikalılar Rusya'nın Esad rejimine yaptığı doğrudan ve/veya dolaylı askerî ve siyasî destek, Suriye'de mücadele eden güçler arasında dengeyi değiştirdiğini görmektedirler.[17] Bununla ilgili her ne kadar doğrudan bir girişimde bulunamasalar da yerel güçlere destek vermek suretiyle Rusları bir nebze olsun durdurmaya çalışmaktadırlar. Ancak Rusya, Esad yönetimine karşıt olanları ve muhalefet edenleri çeşitli vasıtalarla öldürmeye devam etmekte ve bölgedeki kendi lehine döndürmektedir.

Rusların Suriye'ye destek vermelerinin bir sebebi de, Kafkaslarda Ruslara karşıt bir yapının oluşturulması ve bunun başkalarınca desteklenme ihtimalinin bulunmasıdır.[18] Bu nedenle, Suriye'deki gelişmelerin biran evvel durdurulması ya da Rus çıkarlarına uygun hâle döndürülmesi gerekmektedir.[19]

---

[14] Henry Meyer, Brad Cook, Ilya Arkhipov, "Russia Warns U.S., NATO Against Military Aid to Syria Protest After Libya", Bloomberg, 02 June 2011. https://www.sott.net/article/229559-Russia-Warns-US-NATO-Against-Military-Aid-to-Syria-Protests-After-Libya (Erişim 28.03.2016).

[15] Dmitri Trenin, "Syria: A Russian Perspective, Would focusing on transition (not regime change) bring the Russians back to the table over Syria?", Carnegie endowment for International Peace, 28 June 2012, http://carnegieendowment.org/sada/?fa=48690 (Erişim 29.04.2016).

[16] Anodolu Ajansı, "Suriye'de 30 Eylül'den bu yana 5 bin 238 varil bombabası atıldı", Muhabir Shub Mohammad, 8/2/2016, http://aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-30-eylulden-bu-yana-5-bin-238-varil-bombasi-atildi/518133 (Erişim 30.03.2016).

[17] Reva Goujon, "The Geopolitics of the Syrian Civil War", Geopolitical Weekly, 4 August 2014, https://www.stratfor.com/weekly/geopolitics-syrian-civil-war (Erişim 01.04.2016).

[18] Thomas Joscelyn, "New leader of Islamic Caucasus Emirate killed by Russian forces", 11 August 2015, https://web.archive.org/web/20151027154750/http://www.longwarjournal.org/archives/2015/08/new-leader-of-islamic-caucasus-emirate-killed-by-russian-forces.php (Erişim 02.04.2016).

[19] Igor Delanoë, "Russia's Line in the Sand on Syria", Foreign affairs, 05 February 2012; "The Syrian Crisis: A Challenge to The Black Sea Stability", Center for International and Regional Studies, February 2014 http://www.khas.edu.tr/cms/cies/dosyalar/files/CIESPolicyBrief02.pdf (Erişim 03.04.2016).

Suriye'nin Kafkaslara örnek olmasına ilaveten, Kafkaslar bölgesinden Suriye'ye gelerek bölgede IŞİD'e destek verenlerin Suriye sonrasında Kafkaslarda Ruslara karşı mücadeleye girişmesi ihtimali oldukça yüksektir.[20] Suriye'deki Çerkez varlığı da bilinmektedir. Batı'nın "cihadistler" olarak isimlendirdiği, Müslümanlıkla yakından uzaktan ilgisi olmayan teröristleri kullanarak Batı'nın da Rusları desteklemesi sağlanmaya çalışılmaktadır.[21] "Radikal İslamcı" nitelemesiyle hem Müslümanlara karşı önyargı oluşturulmakta hem de Batı kamuoyunun desteği alınarak, yeni bir "haçlı zihniyetiyle", özellikle Kafkaslardaki karşıtlarını bertaraf etmekte ya da katliamlarına ortam hazırlamaktadır. Bu alanda Batı ile ortak düşman bulmuş ve bunu kendi lehine kullanmaktadır.

Suriye ve Kafkaslardaki Rus mücadelesine İran da destek vermektedir. Suriye'deki Sünnî yapılanmayı politikası için olumlu bulmayan İran yönetimi, Kafkaslarda da Sünnî bir yapılanmayı istememektedir. İran'ın Sünnilere karşı görünen tavrı, dinî olmaktan çok Rusya ile ortak çıkarlarda buluşmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu siyasî alandaki birlikteliğin ticarî ayağını ise petrol satışları ve Batı'nın her iki ülkeye uygulamakta oldukları ambargoların da etkisi bulunmaktadır. Petrol fiyatlarındaki düşüşler her iki ülkenin ekonomisinde olumsuzluklara neden olmaktadır. Bu durum da her iki ülkenin beraber çalışmasını gerektirmektedir.

Rusya'nın yeniden doğuşunun simgesi Vladimir Putin Suriye'de geri adım atmak istememektedir. Putin itibarının olumsuz etkilenmemesi için Suriye'ye gereken desteği vermektedir. İç politikadaki rahatlığını dışarıda sağlayacağı başarıya bağlayan Putin saldırılarına devam edecektir. NATO ve AB tarafından gelen ve Rus çıkarlarını etkileyen her hususa Ruslar sert bir cevap vereceklerdir.[22]

Putin dinî motifleri de politikasında ve imaj yapımında kullanmaktadır. Papa ve Rus Ortodoks Patriği ile görüşerek dinî duyguları medya aracılığıyla değerlendirmektedir. Ruslar, Ortodoksların hâmiliğini yaptıklarını ileri sürmektedirler. Suriye'deki Ortodoksların hâmiliği için Suriye halkını bombalarken Ukrayna'daki Ortodoksları ise stratejik hedefleri için öldürmektedir. Bu da Rusların Suriye'deki ya da Ukrayna'daki Hıristiyanların çıkarlarını değil, devlet olarak Rusya menfaatlerini koruduğunu göstermektedir.[23]

Diğer taraftan Ruslar hedef bölgedeki politikalarını gerçekleştirmek için rejim ve kişileri desteklemekte ya da değiştirebilmektedir. "Maskirovka" politikaları Hıristiyan, Kürt, Alevi ve Dürzîlerin korunması şekliyle sergilenmektedir. Bu politikalarla Rusların ne kadar hürriyetperver ve demokratik bir devlet oldukları imajını vermektedirler.[24] Rusya bazen Esad'ın Humus ve Haula'da olduğu gibi hata yapmış olabileceğini ileri sürmektedir. Böylece muhtemel yeni oluşumdan da tamamen kendisini soyutlamak istememektedir. Bu eleştirileri sırasında da Esad'a askerî yardımda bulunmaktadır.[25] Bir taraftan Esad'ı eleştirir görünürken diğer taraftan gizlice destek vermektedir. Uluslararası arenada da barış yanlısı ve barışçı olduğunun propagandasını yapmaktadır.[26] Birleşmiş Milletler'de Suriye'ye karşı askerî müdahaleyi

[20] Neil Melvin, "Middle East Conflict Risks Overspill into the Caucasus", SIPRI, 4 March 2016, http://www.sipri.org/media/blogs/writepeace/middle-east-conflict-risks-overspill-into-caucasus (Erişim 04.04.2016).
[21] Bill Roggio, "Chechen commander in Syria pledges to Islamic Caucasus Emirate", 10 July 2015, the Long War Journal, https://web.archive.org/web/20150914074823/http://www.longwarjournal.org/archives/2015/07/chechen-commander-in-syria-pledges-to-islamic-caucasus-emirates.php (Erişim 05.04.2016).
[22] Azuolas Bagdonas, "Russia's Interests in the Syrian Conflict: Power, Prestige, and Profit", European Journal of Economic and Political Studies, Mart 2012, s. 55-77, http://thedailyjournalist.com/wp-content/uploads/2013/12/Strategic.pdf (Erişim 06.04.2016).
[23] Steven Heydemann, "Syria's Uprising: sectarianism, regionalisation, and state order in the Levant", Ministry of Foreign Affairs of Norway, May 2013, http://fride.org/download/WP_119_Syria_Uprising.pdf (Erişim 07.04.2016).
[24] Bagdonas, a.g.e. s. 55-77.
[25] "US Senator Lindsey Graham: The current US strategy in Iraq, Syria is failing and would empower Iran", https://www.youtube.com/watch?v=yDR2u3xzPoU (Erişim 07.04.2016).
[26] Maria Zakharova, "Civilian casualties in Syria & Russian 'propaganda & imperial ambitions': FM Spox grilled", RT, In the now, 17 February 2016, https://www.youtube.com/watch?v=1_TBZFKo3pY, (Erişim 27.04.2016); "UN calls for investigation into Houla killings in Syria", BBC NEWS, 01 June 2012, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-18295291 (Erişim 08.04.2016).

reddetmiş ancak Suriye'ye Rus silah satışını engelleyecek 26 Ağustos 2011 tarihli oylamayı da veto etmiştir.[27]

Suriye silah pazarının %10'unu Ruslar temin etmektedir. Ruslar için yaklaşık 928 milyon dolar ile %1 gibi düşük de olsa bu rakam, bölgede Rus silah varlığı ve satışının devamlılığı için önemlidir.[28] Suriye'de rejim için savaşan ve askerî eğitim veren Ruslar vardır.[29] Rusya çok açık bir şekilde rejime destek vermiştir/vermektedir.[30] Rusların Suriye'de askerî varlığı ve teçhizatlarında son zamanlarda daha da bir artış yaşanmıştır. Eylül 2015 itibariyle 28 Rus jeti, 14 helikopter ve S300 füzelerinin varlığı ve Rus tanklarının bulunduğu kaydedilmiştir.[31]

Ruslar'ın, Türkiye'nin etkinliğinin az olduğu seçim Hükümeti döneminde, Suriye'ye daha çok askerî yardım ulaştırdıkları anlaşılmaktadır. Bu dönemde Karadeniz'deki pek çok Rus savaş gemisi 2015 yılı içinde boğazdan geçerek Akdeniz'e çıkmıştır.[32]

Rusya Suriye'deki bütün politikalarını ve uygulamalarını Akdeniz ve Karadeniz'deki etkinliğini ve etkisini artırmak için kullanmaktadır. Rusların Karadeniz'de işgal ettikleri Kırım'da bulunan Sivastopol ve Odesa limanı sıcak denizlere çıkış için hayatîdir. Suriye'deki Tartus deniz üssü ise, Akdeniz'deki Rus gemilerinin sığınağı ve gerekli ikmallerin yapıldığı en önemli merkezdir. Her ne pahasına olursa olsun Ruslar bu üssü bırakmak istemeyecektir. Tartus yakınında bulunan doğalgaz rezervlerinin bulunduğu bölge de Rusların dikkatinden kaçmamaktadır. Suriye'deki rejim aynı zamanda Rus ekonomisinin en önemli kaynağı olan enerji piyasası için önemli rol oynayacaktır. Katar gazının Rus pazarı için önemli olan Türkiye'ye ulaşmaması, en azından Suriye'de kesilmesi, Türkiye'ye Rus enerji satışının devamlılığı için önemlidir.

Ruslar, Suriye rejiminden Rusya aleyhine hâkim olduğu topraklar üzerinden geçebilecek boru hatlarına engel olmasını istemektedir. Rejim de bu istekleri yerine getirmektedir. Suriye rejiminin Sovyetler Birliği döneminden kalan borçlarının %73'ü olan 9.8 milyar doları silmiştir. Ancak yeni silah satışı ve ticarî anlaşmaları imzalamayı ihmâl etmemiştir. Suriye sadece Ruslara sağladığı Tartus askeri üssü, silah alımı, Rusya lehine doğalgaz boru hatlarının kurulmasına engel olması için değil; aynı zamanda Rusların Kafkaslardaki Rus karşıtlarından kurtulmasında, ilgilerin ve dikkatlerin bölgeden uzaklaştırılması kaydırılmasında işe yaramaktadır. Suriye sayesinde İran ve Çin'in çeşitli alanlarda desteği alınabilmekte ve bu birliktelik başka uluslararası çalışmalarda da kullanılmaktadır. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin gelecekte önemli bir tehlike olarak niteledikleri "cihadistler" karşısında desteğini almaktadır. Bütün bu sebeplerle Rusya'nın Suriye politikası, Rus çıkarlarının sağlanması için kullanılacaktır. Suriye'de Esad'ın olması ya da olmaması Ruslar için önemli değildir. Rus askerî üssü, Rus malları ve Rusya'nın çıkarları devam ettirildiği müddetçe Rusya bölgedeki değişime yerine göre karşı çıkacak ya da çıkmayacaktır. Bu da realist bir devlet olan Rusya için beklenmesi gereken bir politika duruşudur.

[27] Daniel Schearf, "Russia hardens Position Ahead of Syria Peace Talks", Voice of America, 26 January 2016, http://www.voanews.com/content/sergei-lavrov-no-russian-request-for-syrias-assad-to-step-down/3162822.html (Erişim 09.04.2016); Louis Charbonneau, "Russia, China resist U.N. Syria sanctions push: envoys", Reuters, 26 August 2011, http://www.reuters.com/article/us-syria-un-idUSTRE77P4X920110826 (Erişim 10.04.2016).
[28] Bagdonas, a.g.e., s. 77.
[29] "St. Petersburg Sends Contractors to Syria", The Interpreter, 15 November 2013, http://www.interpretermag.com/st-petersburg-sends-contractors-to-syria/ (Erişim 11.04.2016).
[30] Simon Shuster, "Is Russia Running a Secret Supply Route to Arm Syria's Assad?", Time, 29 November 2012, http://world.time.com/2012/11/29/is-russia-running-a-secret-supply-route-to-arm-syrias-assad/, (Erişim 12.04.2016).
[31] Thomas Gibbons-Neff, "This is the airpower Russia has in Syria", The Washington Post, 30 September 2015, https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2015/09/21/these-are-the-28-jets-russia-now-has-in-syria/?postshare=2681442867487424 (Erişim 13.04.2016).
[32] Jeremy M. Sharp, "Unrest in Syria and U.S. Sanctions Against the Asad Regime", Congressional Research Service, 9 August 2011, http://fpc.state.gov/documents/organization/171370.pdf (Erişim 14.04.2016).

3. SONUÇ

Suriye'de meydana gelen çatışmaların şiddetli ve uzun süreli olmasının arkasında rejimi ve muhalifleri destekleyen güçlerin bulunması ve çıkar çatışmalarının varlığından kaynaklanmaktadır. Bu durum özellikle korunduğu iddia edilen Suriye halkının acılar çekmesine ve olumsuzluklarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde Suriye'nin içi ve yakın çevresi radikal grupların oluşması ve gelişmelerine ortam hazırlamaktadır. Bu durum ilerleyen zamanlarda bölge başta olmak üzere, Avrupa ve Asya'nın diğer taraflarına da olumsuz sonuçlar doğurması muhtemeldir.

Avrupalı devletler Güneybatı Asya Ülkeleriyle ekonomik, siyasî, kültürel ve askerî olarak hep ilgilenmişlerdir. Bölgedeki gelişmeler Avrupa'yı doğrudan ve dolaylı olarak hep etkilemiştir/etkilemektedir. Bölgenin enerji kaynakları yanında, dinî anlayışların merkezi olması, güvenlik ve insanî unsurla ilgili gelişmelerin Avrupa'ya yansıması devamlı olmuştur/olacaktır. Nitekim rejime karşı mücadele eden muhalifler içinde olduğu gibi, Avrupa'nın çifte standartlarından rahatsız olan kendi vatandaşlarından IŞİD'e de katılanlar olmuştur. Suriye'deki savaşa umumiyetle illegal yollardan katılan bu insanlar, Avrupa'ya döndüklerinde güvenlik sıkıntısı oluşturmuştur/oluşturacaktır. Nitekim Paris 2015 ve Brüksel 2016 saldırıları bunların sadece başlangıcı olarak görülebilir. Avrupa'ya Suriye'den dönmekte olan kendi radikal unsurları yanında Suriye'den canını kurtarmak için yollara düşen milyonlarca Suriyelinin dramları ise, Avrupa'yı ve bölgeyi ilgilendiren bir başka insanî husustur. Türkiye, Lübnan ve Irak'taki sığınmacıları ilgili ülkelerde tutmaya çalışan AB, çeşitli vaatler yanında finansal destek ile bu insanların AB sınırlarına girmemesi için uğraşmaktadır. Yunanistan ve Balkanlardaki AB üyeleri başta olmak üzere, Avrupa'ya ulaşan sığınmacıların yaşadıkları acılar, aynı zamanda AB içinde de güvenlik zafiyetleri ve radikalleşmelere neden olmaktadır. AB'de anti-İslam karşıtları ve ırkçılarının varlığı zaten bilinmektedir. Ancak bu durum ve radikalleşme gittikçe daha da artacağa benzemektedir. Nitekim mülteciler üzerinden siyaset yapan kişi, kurum, kuruluş ve ülkelerin varlığı bilinmektedir.

Arap ülkelerindeki içtimaî ve siyasî patlamaların AB başta olmak üzere diğer tüm aktörler için daha demokratik ve daha liberal politikalar uygulayan bir ortamın çıkması ve ikili-çoklu ilişkilerin artırılması beklenmiştir. Ancak gelişmeler bu beklentileri karşılama yönünde olmamıştır. Diğer taraftan doğrudan ya da dolaylı olarak Arap ülkelerindeki gelişmelere etki etmeye de çalışılmıştır. Ancak şu ana kadar Suriye içindeki gelişmelere etki etmek isteyen fakat etkinin gerçekleşmesi için doğrudan çaba sarfetmeyen bir AB ve ABD bulunmaktadır. Suriye'nin istediği yönde gelişmesi ancak Suriye'deki olumsuz gelişmelerden de etkilenmek istemeyen bir düşünce yapısındaki AB ve ABD anlayışı, ne gerçekçi ne de pratiktir.

Esad ailesi Baas Partisi aracılığıyla başta Rusya'nın desteği olmak üzere dış güçlerin de yardımıyla Suriye'yi 1971'den beri yönetmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte politikalarında Batı'ya doğru bir yönelme Körfez Savaşı ile fiiliyatta gerçekleşmiştir. Amerika'nın Suriye'yi de "şer ekseni" tanımlamasına koyması, siyasî ve coğrafî sınırlarında bir takım değişiklikler yapılacağı anlamına gelmişti. Suriye'nin bölgedeki durumuyla ilgili Türkiye de kendi politikasını belirlemişti. Buna göre, Suriye'de Irak'takine benzer bir değişikliğin Türkiye ve Suriye için tehlikeli olacağı ileri sürülmüş ve gelişmeler kısmen ertelenmiştir.

Suriye'de devam eden krizi durdurmak için BM ve Arap Birliği'nin de desteği ile Kofi Annan öncülüğünde olduğu gibi çözüm girişimlerinde bulunulmuştur. Ancak uluslararası etkin güçler arasındaki anlaşmanın henüz sağlanamadığı bir ortamda Suriye'deki krizin ve etkilerinin bitirilmesi de mümkün görünmemektedir. Suriye'den kaçarak canlarını kurtarmaya çalışan insanlar Avrupa'nın uygulamalarıyla söylemlerinin örtüşmediğini görmüşlerdir. Avrupa göçmen krizinde başarısız olmuştur. Türkiye ise öz kaynaklarını komşu halkı için harcamıştır/harcamaktadır.

Suriye coğrafyasının ekonomik, askerî ve kültürel özellikleri Büyük Güçlerin bölgeye yönelik politikalarının temel sebeplerini oluşturmaktadır. Zamana ve yeni gelişmelere göre değiştirilebilen Uluslararası Güçlerin bölge politikaları, birbiriyle çatışabildiği gibi aynı zamanda örtüşebilmektedir. Değişimlerin sebebi her bir etkin gücün kendi hedefini gerçekleştirmek için politik araçlarını mütemadiyen değiştirebilmesinden kaynaklanmaktadır. Genelde bölge, özelde ise Suriye politikalarının belirlenmesinde,

bölge insanlarının gereklerinden ziyade güçlerin millî çıkarları merkeze alınmaktadır. İlgili politikalarının bölgede ve Suriye'de uygulanabilmesi için uluslararası toplantılarda diplomatik manevralar, sahada araç olarak kullanılan askerî/terör örgütleri, resmî/gayrıresmî usul ve metotların yanında, propaganda yöntemlerinde de yazılı ve görsel medya etkin bir şekilde kullanılmıştır/kullanılmaktadır. Hedefe ulaşmada her türlü aracın makûl görüldüğü anlayışın yansıması olarak, bölge halkının yaşadığı içtimaî, iktisadî ve insanî olumsuzluklar ve sorunlar bölgede etkin bir güç olmak isteyen ilgili emperyalist devletler için araç olmaktan başka hiç bir anlam taşımamaktadır.

GÖÇÜN SAĞLIK ÜZERİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

***

THE EFFECTS ON HEALTH OF MIGRATION: THE CASE OF TURKEY

Öğr. Gör. Uğur DOĞAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sağlık Hiz.MYO
İlk ve Acil Yardım Programı
ugur.dogan@kilis.edu.tr

Arş. Gör. Emre ATAY
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sağlık Hiz. MYO
İlk ve Acil Yardım Programı
emreatay@kilis.edu.tr

Öz

Göç; kişilerin farklı amaçlarla yaşadıkları yerden başka yerlere gitmesi olarak tanımlanabilir. Tarih boyunca var olan göç günümüzde de devam etmektedir. Suriye'de başlayan iç savaş Türkiye'ye olan son göç hareketinin başlamasına neden olmuştur. Göç; hem göç edenler hem de göç alanlar açısından pek çok sağlık sorununa neden olmaktadır. Örneğin Suriye'den göçmenlerin gelmesinden sonra özellikle güneydoğu şehirlerimizde "şark çıbanı" olarak da bilinen Kutanöz Leyşmanyazis hastalığının prevalansında bir artış görülmüştür. Ayrıca göç edenlerde depresyon gibi ruhsal bozukluklar da görülmektedir. Türkiye'ye sığınmak isteyen Suriyelilere sınırlarımızda yapılacak sağlık taramalarıyla bu tür bulaşıcı hastalıkların önüne geçilebilmesi mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Göç, İç Savaşı, Sağlık Hizmetleri, Türkiye, Suriye*

Abstract

Migration; people for different purposes, can be defined as going to other places from where they live. Throughout history the existing migration continues today. The civil war in Syria has caused the start of the recent migration movement to Turkey. Migration causes many health problems, both in terms of field of migration and immigration. For example, after the arrival of immigrants from Syria, especially in our southeastern city, an increase in the prevalence of the disease Cutaneous Leishmaniasis has been seen. In addition, migrants are seen in psychiatric disorders such as depression. This type of infectious diseases can be prevented with the health screening to be held at our borders to Syrians who want to take refuge in Turkey.

Keywords*: Migration, Civil War, Health Services, Turkey, Syria.*

1. GİRİŞ

Göç kavramı, anlamlı bir uzaklık ve etki meydana getirecek bir zaman dilimi içinde gerçekleşen yer değiştirmelerin tamamı şeklinde ifade edilebilir (Erder, 1986-26). Başka bir tanımlamaya göre ise göç; ekonomik, toplumsal veya siyasal nedenlerle bireylerin veya toplulukların bir yerden başka bir yere gitmek suretiyle yaşamlarını orada sürdürmeleridir (Gündüz ve Yetim, 1996-113).

İnsanoğlunun toprağı işlemeye başlaması, o döneme kadar göçebe olarak yaşamlarına devam eden toplumların yerleşik hayata geçmesine olanak sağlamıştır. Fakat yerleşik hayata geçilmesi, tarih boyunca insanların farklı yöreler, bölgeler, ülkeler ve hatta kıtalar arasındaki yer değiştirme hareketine engel olamamıştır ve bu göç olgusu halen de devam etmektedir (Aksoy, 2012-294). Tarihin hemen her döneminde var olmuş olan göç olgusu günümüzde daha da önemli bir yere sahiptir (Korkmaz Çiçek, 2014-38). Temel olarak kişilerin gelecekteki yaşamlarının bir kısmını veya tamamını daha iyi bir şekilde geçirmek amacıyla bulunulan yerden başka bir yere gitmeyi ifade eden göç kavramı, zaman içerisinde nedenleri, sonuçları ve sınıflandırılması açısından genişlemeye uğramıştır (Topçu ve Beşer, 2006-39).

Bu genişlemeden ve gelişmeden dolayı göç olgusunun incelenmesi konusunda bazı temel kavramların açıklanması gerekmektedir. Kendi ülkesini genellikle ekonomik nedenlerden dolayı terk ederek diğer ülkelere yasal yollardan gidenlere *göçmen* adı verilirken, yasal olmayan nedenlerle giden kişilere *yasa dışı göçmen* denilmektedir. Bununla beraber herhangi bir nedenle kendi ülkesinde zarara uğrayacağı korkusuyla ülkesi dışında bulunup ülkesine dönmeyen kişiler *mülteci*, benzer sebepten dolayı ülkesine dönmeyen fakat henüz mülteci olup olmadığına dair yetkililer tarafından kesin bir karar verilmemiş kişiler ise *sığınmacı* olarak adlandırılmaktadır. Temelde bu kavramlar birbirine yakın gibi görünse de göç etmiş kişilerin göç edilen yerlerde ki gelecekleri farklılık göstermektedir. Örneğin yasa dışı göçmenler gittikleri ülkelerden geri gönderilirken; mülteci ve sığınmacılar için durum daha farklıdır. Mülteci ve sığınmacılar ya sığınmış oldukları ülke içine ya da başka bir ülkeye yerleştirilme gibi uygulamalara tabi tutulmaktadırlar (Demir ve Erdal, 2012-33).

Göç kavramının nedenleri, toplumların sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Bununla birlikte insanlık tarihi boyunca yapılan göçlerde; depremler, kuraklık, doğal afetler, terör, işsizlik, din veya etnik ayrımcılık gibi pek çok durum etkili olmuştur (Çalım İldam vd., 2012-13). Türkiye'ye yönelik son büyük göç 2011 yılında Suriye yönetiminden kaçan 252 kişinin sınırdan geçişi ile başlamıştır ve gelinen noktada bu sayının iki milyonun üzerinde olduğu yetkililerce ifade edilmektedir (Demir ve Erdal, 2012-34). Bu insanların ülkelerinden ayrılmasının en önemli sebebi ülkelerindeki iç savaşın yaşamlarını sürdürmelerine olanak vermemesidir. Bu şekilde ülkesinden, yaşadığı topraklardan ayrılarak ülkemize göç edenlere uygulanan statü geçici koruma statüsüdür.

Geçici koruma statüsü, ülkesinden kitlesel olarak kaçan kişiler için geliştirilmiş hukuki bir tanımdır. Geçici koruma statüsü; ülke sınırlarına ulaşan kişilere belirli haklar sağlamayı ifade eden pratik bir çözüm yoludur. Bu haklar içerisinde barınma, korunma ve sağlık gibi temel ihtiyaçlar yer almaktadır. Özellikle geçici koruma yönetmeliğinin sağlık ile ilgili kısmı incelendiğinde, kayıtlı olmayan Suriyeliler sadece acil durumlarda sağlık hizmetlerinden yararlanırken; kayıtlı olanların tedavi masrafları Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından ödenmektedir (Öztürk, 2015-11). Ayrıca ülkemizde 10 ilde bulunan toplam 26 barınma merkezinde sayısı 272.811 Suriye vatandaşına her türlü ihtiyaçları karşılanacak şekilde hizmet verilmeye devam edilmektedir. Bu kapsamda kurulan en büyük konteyner kent Kilis'in Elbeyli ilçesinde bulunmaktadır (AFAD, 2016). Barınma merkezleri ve burada bulunan Suriyelilerin sayıları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Barınma Merkezleri ve Bu Merkezlerde Bulunan Suriyeli Sayıları

İl	Barınma Merkezi Sayısı	Mevcut Suriyeli Sayısı
Şanlıurfa	5	111.347
Kilis	2	33.604
Gaziantep	5	50.267
Kahramanmaraş	1	18.387
Hatay	6	18.006
Adana	1	10.670
Adıyaman	1	10.068
Osmaniye	1	9.538
Mardin	3	13.057
Malatya	1	7.977
TOPLAM	**26**	**272.811**

Kaynak: (AFAD, 2016).

Her ne sebeple olursa olsun bir kişinin veya toplumun yaşamış olduğu topraklardan göç etmesi/göçe zorlanması; göç eden kişileri veya toplumu fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak etkilemektedir. Bu şekilde yaşanan travmalar ve meydana gelen sağlık sorunları hem göç edenlerin hem de göç alanların üzerinde olumsuz etki göstermektedir. Bundan dolayı bu derlemede, ülkemize sığınan Suriyeli göçmenlerin yaşadığı sağlık sorunlarının ve ülkemiz sağlık sistemi üzerinde göçün etkilerinin tartışılması amaçlanmıştır.

2. GÖÇÜN SAĞLIK ÜZERİNE ETKİLERİ

Göç bireyi ve toplumu sosyal, kültürel ve fiziksel yönden etkileyerek sağlık değişkenleri üzerinde önemli etkilere neden olmaktadır (Topçu ve Beşer, 2006-40). Yapılan göçler sağlığı; göç öncesinde, göç sırasında ve göç edilen yerde olmak üzere üç boyutlu olarak etkiler. Bu boyutların her biri hem göç edenler hem de göç edilen ülke vatandaşları için ayrı ayrı ele alınması gereken konulardır (Ertem, 2015).

Göç edenler ve göç alanların yaşadıkları sağlık sorunları farklı sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Örneğin; göç edilen yerlerdeki sağlık kuruluşlarının ve sağlık insan gücünün yetersiz olması göç alan ülke için sağlık sorunlarına sebep olurken; göç edenler, sağlık sigortasına sahip olmamaları veya ekonomik kaygılarını sağlıklarından daha önde bulundurmalarından dolayı sağlık sorunları yaşamaktadır. Tüm bunlarla birlikte göç edenlerin sağlıklarına gereken özeni göstermedikleri de bilinmektedir (Gümüş ve Bilgili, 2015-64).

2.1. Göçün, Göç Edenlerin ve Göç Alanların Sağlığı Üzerine Etkileri

Göç edenler, hem göç sırasında hem de ülkelerinden ayrıldıktan sonra pek çok sağlık problemine maruz kalmaktadır. Bireyin daha önce var olan sağlık problemleri, yaşı, cinsiyeti gibi faktörler bu olumsuzlukları arttırabilmektedir. Bununla birlikte göç edilen toplumun kültürüne uyumda güçlüklerin yaşanması, sağlık sorunlarının daha fazla ortaya çıkmasında belirleyici olabilmektedir. Göçmenler, içine girilen yeni çevre kendi kültürüne benziyorsa daha az, benzemiyorsa daha fazla uyum sorunu ile karşılaşabilmektedir (Beşer, 2012-22; Topçu ve Beşer, 2006-40).

Bununla beraber göç sırasında maruz kalınan şiddet, kötü hava koşulları ve beslenme güçlükleri de göç edenlerin sağlığını olumsuz etkilemektedir. Göç edilen yerlerde karşılaşılan iletişim sorunları, sağlık hizmetine ulaşamama ve göçmenlere uygulanan dışlayıcı politikalar da yaşanan sağlık sorunlarının artmasına neden olmaktadır (Ertem, 2015).

Göç edenlerin genel olarak yaşadıkları sağlık problemleri şu başlıklar altında toplanabilir:

- Depresyon, posttravmatik stres bozukluğu, psikosomatik şikâyetler, anksiyete, uyku bozuklukları
- Beslenme bozuklukları, Anemi
- Çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri
- İshal, kızamık, sıtma, solunum yolu enfeksiyonları vb. bulaşıcı hastalıklar
- Tüberküloz, hepatit gibi enfeksiyon hastalıkları
- Kronik hastalıklar ve komplikasyonları
- Diş sağlığı sorunları
- Fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar
- Cinsel istismar
- HIV/AIDS dâhil cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (CYBE)
- İstenmeyen gebelikler, riskli gebelikler
- Düşükler, doğum komplikasyonları

(Grove ve Zwi, 2006-1935; Karadağ ve Altıntaş, 2010-57; Beşer, 2012-28; Adanu ve Johnson, 2009-180; Lindstrom ve Munoz-Franco, 2006-710; Gilgen vd., 2005-264).

Genel olarak göç edenlerin sağlık sorunları birçok çalışmada yukarıda belirtilen ana başlıklar altında toplanmıştır. Göç edenler farklı düzeylerde olmakla birlikte sıklıkla ruhsal sorunlar da yaşamaktadırlar. Travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon gibi ruhsal bozukluklar da ülkemize sığınan Suriyeli göçmenlerin yaşadığı önemli sağlık problemlerindendir (Ertem, 2015). Bu tip ruhsal sağlık problemlerinin ortaya çıkmasında mevcut kronik hastalıklar ve yetersiz tedavinin etkili olabileceği belirtilmektedir. (Gammouh vd.2015-5). Ayrıca stresinde ruhsal sağlık problemlerinin oluşmasında önemli bir etken olduğu bilinmektedir. Stres karşısında vücudumuzdaki tepkiler farklılık göstermektedir. Örneğin akut stres durumunda vücudun verdiği tepkiler kişiyi daha güçlü hale getirirken; kronik stres kişileri tüketerek sağlığının bozulmasına neden olmaktadır (Gümüş ve Bilgili, 2015-64).

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından 2014 yılında hazırlanan raporda, Suriyeli misafirlerin veya aile üyelerinin psikolojik desteğe gereksinimi olduğunu düşünüp düşünmedikleri ile ilgili bir soru yöneltilmiştir. Barınma merkezleri içinde veya dışında yaşamını sürdüren Suriyeli misafirlere yöneltilen soruya verilen cevaplara göre; kamplarda yaşayan misafirlerin kamp dışında yaşayan misafirlere göre göreceli olarak daha büyük bir oranının psikolojik desteğe gereksinimleri olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca hem barınma merkezi içinde hem de barınma merkezi dışında yaşamını sürdüren kadınların erkeklere göre daha fazla psikolojik desteğe gereksinimleri olduğunu ifade etmeleri dikkat çekici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (AFAD, 2014b).

Bu bilgiyi destekler nitelikte, göç sonucu oluşan ruhsal çöküntüden en fazla kadınların ve çocukların etkilendiğini bildiren çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda bildirildiğine göre, kadınlar post travmatik stres bozukluğu, kültürel çatışma, aile rollerinde değişim ve aile içi şiddet gibi nedenlerle birçok ruhsal sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Çocuklarda ise korku, içe kapanıklık gibi durumlara sık rastlanıldığı bildirilmektedir (Çobanoğlu, 1996-668; Ertem, 1999-226; İpekyüz, 1996-58).

Ülkemizde Suriyeli vatandaşlara yönelik sağlık bakım hizmetlerinin verilmesi ve tedavilerinin gerçekleştirilebilmesi için sağlık hizmetleri en iyi şartlarda verilmeye devam edilmektedir. AFAD'ın 2014 yılındaki "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar" başlıklı raporunda belirtildiğine göre 19 Nisan 2014 tarihi itibariyle Türkiye'de bulunan Suriyeliler için 2,5 milyonun üzerinde poliklinik hizmeti verilmiştir. 101'i yerli ve 13'ü yabancı uyruklu olmak üzere toplamda 114 hekimin, 21 sağlık merkezinde Suriyeli misafirlere hizmet verdiği ve bu süreçte günlük ortalama poliklinik sayısının 6.500 olarak gerçekleştiği belirtilmiştir (AFAD, 2014a).

Yine aynı raporda belirtildiği üzere kamplardaki sağlık merkezlerine başvuran Suriyeliler, daha ileri tetkik ve tedavi gerektiren durumlarda tam donanımlı sağlık hizmeti sunan il hastanelerine sevk edilmişlerdir. 19 Nisan 2014 tarihine kadar bu şekilde gerçekleştirilen sevk sayısı 400 bin civarındadır ve

54.888 Suriyeli hastanede yatarak tedavi görmüştür. Ayrıca 2011 yılından 19 Nisan 2014'e kadar Suriyeli misafirlerimiz için 43.197 ameliyat gerçekleştirilmiştir (AFAD, 2014a).

Ülkemizdeki Suriyeli misafirlere belirtildiği gibi en iyi ve kapsamlı şekilde sağlık bakım hizmetleri ve tedavi hizmetleri verilmiş ve verilmeye devam edilmektedir. Buna rağmen yine de birçok sağlık sorunu ile karşılaşılmaktadır. Bu duruma benzer bir çalışma Gilgen ve ark. tarafından 2005 yılında Bosna ve Türkiye'den İsviçre'ye göç edenlerin hastalık deneyimleri ve yardım arama durumları üzerine gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen verilere göre, savaş ya da başka bir nedenle istemsiz göç edenlerin, güvenli olmayan yasal durum nedeniyle sağlık durumlarının daha kötü olduğu ve daha fazla hastalık deneyimlediği saptanmıştır (Gilgen vd., 2005-268).

Suriyeli misafirlerin yaşamış olduğu sağlık problemleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Barınma Merkezlerinde Kalan Suriyelilerin En Sık Karşılaştıkları Sağlık Problemleri

Kamplarda En Sık Karşılaşılan Sağlık Problemleri	Barınma Merkezi	
	Sayı	**Yüzde**
İshal	621	%22.9
Cilt Problemleri	620	%22.9
Yüksek Ateş	499	%18.4
Baş Ağrısı	440	%16.2
Öksürük	364	%13.4
Kusma	124	%4.6
Bilinç Kaybı	41	%1.5
TOPLAM	**2709**	**%100**

Kaynak: (AFAD, 2014a).

Tablo 2'ye baktığımız zaman barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin en sık karşılaştığı sağlık problemlerinin başında ishal ve cilt problemleri gelmektedir. Özellikle ishalli hastalıklar ne kadar iyi bakım ve sağlık hizmeti verilirse verilsin bireyde belli bir oranda etkisini devam ettirebilmektedir. Kişilerin genel sağlık durumu iyi olsa bile ishale sebep olan etken vücutta kalarak bireyin taşıyıcı olmasına sebep olabilmektedir. Taşıyıcı kişi sayısının artması da salgın riskinin her zaman muhtemel olabileceğini düşündürmektedir.

Keza İpekyüz'ün 1996 yılında Güneydoğu'da göç merkezlerinden biri haline gelen Diyarbakır'da yaptığı çalışmada; sindirim sistemi hastalıklarının (ishal, tifo, amipli dizanteri vb.) ve sıtma vakalarının Türkiye'nin diğer yerlerine göre burada daha fazla görüldüğünü beyan etmiştir. Çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda bu bölgelerde bir taşıyıcı havuzunun oluşmasına bağlı olarak salgın hastalık riskinin sürekli gündemde tutulması gereken bir konu olduğunu ifade etmiştir (İpekyüz, 1996-59).

Bununla birlikte Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından 2004 yılında hazırlanan raporda göç edenlerin sağlık gereksinimlerinin karşılanması konusunda; enfeksiyon hastalıklarının kontrol altına alınması, acil gereksinimlerin karşılanması, kronik hastalıkların kontrol altında tutulması ve sağlığın bozulması üzerine etkili olan faktörlerin ortadan kaldırılması gibi önceliklere yer verilmesi gerektiği bildirilmiştir (IOM, 2004). IOM'un belirlemiş olduğu bu önceliklerin yerine getirilmesi salgın hastalıkların önüne geçilmesine yardımcı olacak niteliktedir.

Tablo 2'de belirtildiği üzere göç eden Suriyelilerde sıkça rastlanan bir diğer sağlık sorunu cilt problemleridir. Bu veriler doğrultusunda literatür taraması yapıldığında ülkemize gelen Suriyeli misafirlerimizde cilt problemlerinin görüldüğü hastalıklara yönelik yapılan çalışmalara ulaşılmıştır (Inci vd., 2015-2102; Korkmaz vd., 2015-14; Salman vd., 2014-110).

Bu çalışmaların konusunu "şark çıbanı" olarak da bilinen Kutanöz Leyşmanyazis (KL) hastalığı oluşturmaktadır. Bir protozoon olan Leishmania türlerinin neden olduğu paraziter bir hastalık olan KL, dünya genelinde yaygın olarak görülen, 98 ülkede endemik olarak rastlanan, 12 milyon kişinin enfekte

olduğu ve 350 milyon kişinin enfeksiyon riski taşıdığı önemli bir hastalıktır (Den Boer vd., 2011-1475; Alvar vd., 2012-10). Genellikle vücudun açıkta kalan kısımları ile sinek ısırıklarına maruz kalınabilecek bölgelerinde görülmekte ve deride çökük bir iz bırakarak ortalama bir yılda iyileşmektedir (Akman vd., 2007-95; Gürel vd., 2012-125).

Suriyeli misafirlerin ülkemizdeki sayısının artmasıyla özellikle Güneydoğu Anadolu illerimizde hastalık önemli bir boyut kazanmıştır. Bu bölgelerde daha önceki yıllarda da KL olgularının incelenmesi amacıyla çalışmalar yapılmıştır (Ertem vd., 2004-66; Aytekin vd., 2006-15). Yaşanan yoğun göç dalgasının sonrasında Korkmaz ve ark.'nın Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'ne başvuran KL vakaları üzerine yaptığı araştırmada 635 hastanın dosyaları retrospektif olarak incelenmiştir. 01.04.2013 ve 01.04.2014 yılları arasında Leishmaniasis Tanı ve Tedavi merkezine başvuran 635 hastanın sadece 67'sinin Türkiye uyruklu olduğu 568'inin ise Suriye uyruklu olduğu belirtilmiştir. Bu veriler ele alındığında özellikle son yıllarda Suriye'den ülkemize göç eden mültecilerde KL tanısı konulan hastalardan kaynaklı ülkemizde hastalığın arttığı ve epidemiyolojik verileri etkilediği ortaya konulmuştur (Korkmaz vd., 2015-14).

Salman ve ark.'nın 2014 yılında Gaziantep'in Nizip ilçesinde KL vakaları üzerine yaptığı çalışmada, 01.01.2010-19.03.2013 tarihleri arasında Nizip Devlet Hastanesi Mikrobiyoloji Laboratuvarına KL şüphesiyle gönderilen 341'i Suriye mültecisi olmak üzere toplam 416 hastanın lezyonları incelenmiştir. İncelenen örneklerden 77'sine KL tanısı konmuştur. Tanı konulan hastaların 62'sinin Suriye vatandaşı olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda Suriye iç savaşı sonrası mültecilerin yerleşimiyle, KL hastalığının yayılımında daha da büyük bir sağlık tehdidi oluştuğu ifade edilmiştir. Özellikle 2010, 2011 ve 2012 yıllarında Gaziantep'in Nizip bölgesinde düşük olan pozitif hasta sayısının, 2013 yılının ilk çeyreğinde dramatik bir şekilde artış gösterdiği ve bu durumun Suriyeli mültecilerin bölgeye intikali ile eş zamanlı olmasının da dikkat çekici olduğu bildirilmiştir (Salman vd., 2014-111).

Benzer bir çalışmada İnci ve ark. tarafından 2015 yılında Kahramanmaraş'ta gerçekleştirilmiştir. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji Anabilim Dalı'na Ocak 2011-Haziran 2014 arasında başvuran 110 hastanın dosyaları retrospektif olarak incelenmiştir. KL tanısı konulan 110 hastanın 76'sının Suriye uyruklu olduğu, 34'ünün ise Türkiye uyruklu olduğu bildirilmiştir. Çalışmanın sonucunda; zaten KL hastalığı için endemik bir bölge olan ülkemizde, Türkiye'ye gelen Suriyeli mültecilerin sayılarının artmasıyla vaka sayısının da 2011-2013 yılları arasında yaklaşık 6 kat arttığı bildirilmiştir (Inci vd., 2015-2102).

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)'nın ortak yayımladığı Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri isimli raporda mültecilere verilen sağlık hizmetleriyle ilgili şu tespitlere yer verilmektedir:

- Sınır illerindeki devlet hastaneleri toplam hizmetin yüzde 30 ile yüzde 40'ı arasında bir oranda hem ülkemize sığınmış Suriyelilere hem de Suriye'deki çatışmalarda yaralanan kişilere hizmet vermektedir.
- Bu nedenle sınır illerindeki devlet hastanelerinde kapasite sorunu yaşanmakta, bu durum hizmet alamadığını düşünen yerel halk da tepki geliştirmektedir.
- Yeni hastane inşa edilmesi ya da mevcut kapasitenin artırılması sağlık hizmetleri üzerindeki yükü hafifletecektir.
- Suriyeli doktorların çalışmasının önünün açılması sağlık sistemi üzerindeki baskıyı hafifletecektir (BBC, 2015)

Bulaşıcı hastalıklar, göçün toplumlar üzerine getirdiği önemli sağlık problemlerindendir. Bu sebeple göçmenlerin ülke içerisine alınması planlı bir şekilde kontrol edilmelidir. Ülke topraklarına alınan

sığınmacılar sağlık taramalarından geçirilerek mevcut hastalık durumlarına göre uygun sağlık kurumlarında tedavi altına alınmalıdır. Bu şekilde yapılacak sağlık taramaları göç edilen bölgelerde ortaya çıkması muhtemel sağlık sorunlarının önüne geçebilecektir.

Göç eden bireylere verilen poliklinik hizmetleri onların fizyolojik sağlık sorunlarına çözüm bulmaya çalışırken savaş ve göçün getirdiği ruhsal sorunlar gözden kaçırılmamalıdır. Bu durumun düzeltilmesi için gerek barınma merkezlerinde gerekse göç alan kentler nezdinde kurulacak psikolojik danışma merkezlerinde daha aktif görüşmeler yapılarak sorunlar erken dönemde tanılanmalıdır. Göç eden Suriyelilerin topluma uyum sağlayabilmeleri için hem resmi kuruluşlar hem de sivil toplum kuruluşları tarafından projeler hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

Adanu, R. ve Johnson, T. (2009). "Migration and Women's Health", International Journal of Gynecology and Obstetrics, 106: 179-181.

AFAD (2016). "Barınma Merkezlerinde Son Durum", https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=848, (03.03.2016)

AFAD (2014a). "Türkiye'de Suriyeli Kadınlar", Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.

AFAD (2014b). "Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri Kardeş Topraklarındaki Misafirlik", Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.

Akman, A., Durusoy, Ç., Seçkin, D., ve Alpsoy, E. (2007). "Antalya'da Görülen Kutanöz Layşmanyazis Olgularının Epidemiyolojik Özellikleri", Turkderm, 41: 93-96.

Aksoy, Z. (2012). "Uluslararası Göç ve Kültülerarası İletişim". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(20): 292-303.

Alvar, J., Velez, I. D., Bern, C., Herrero, M., Desjeux, P., Cano, J., Jannin J. and Den Boer M. (2012). "Leishmaniasis Worldwide and Global Estimates of Its Incidence", PLoS One, 7(5): 1-12.

Aytekin, S., Ertem, M., Yağdıran, O. ve Aytekin, N. (2006). "Clinico-Epidemiologic Study of Cutaneous Leishmaniasis in Diyarbakir Turkey", Dermatol Online J, 12: 14-18.

BBC (2015). "Suriyeli mülteciler dosyası: Sağlık hizmetleri bedava", http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151008_multeciler_saglik (13.02.2016).

Beşer, A. (2012). Göç, Kültür ve Sağlık İlişkisi Kültürlerarası Hemşirelik, İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul.

Çalım İldam, S., Kavlak, O. ve Sevil, Ü. (2012). "Evrensel Bir Sorun: Göç Eden Kadınların Sağlığı ve Sağlık Hizmetlerinde Yaşanan Dil Engeli", Sağlık ve Toplum, 22(2): 11-19.

Çobanoğlu, N. (1996). Tıp etiği açısından göç ve sağlık, II.Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı, 667-670.

Demir, O. Ö. ve Erdal, H. (2012). "Yasa Dışı Göç İle İlgili Kavramların Doğru Anlaşılmaması Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme", Polis Bilimleri Dergisi, 12(1): 29-54.

Den Boer, M., Argaw, D., Jannin, J. and Alvar, J. (2011). "Leishmaniasis Impact and Treatment Access", Clin Microbiol Infect, 17(10): 1471-1477.

Erder, S. (1986). Refah Toplumunda Getto ve Türkler, Teknografik Matbaacılık, İstanbul.

Ertem, M. (2015). "Göç ve Sağlık", www.hasuder.org.tr/hsg/wp-content/uploads/2015/.../göç-ve-sağlık.pdf, (13.02.2016).

Ertem, M., Aytekin, S., Acemoğlu, H., Akpolat , N. ve Aytekin, N. (2004). "Diyarbakır Dicle İlçesi Dedeköy ve Durabeyli'de Kutanöz Leishmaniasis Olgularının İncelenmesi", Türkiye Parazitol Derg, 28: 65-68.

Ertem, M. (1999). "Göç ve Bulaşıcı Hastalıklar", Toplum ve Hekim, 14(3): 225-228.

Gammouh, O. S., Al-Smadi, A.M., Tawalbeh, L. I. and Khoury, L. S. (2015). "Chronic Diseases, Lack of Medications and Depression Among Syrian Refugees in Jordan, 2013–2014", Prev Chronic Dis, 12: 3-9.

Gilgen, D., Maeusezahl, D., Gross, C., Battegay, E., Flubacher, P., Tanner, M., Weiss, M.G. and Hatz C. (2005). "Impact Of Migration on İllness Experience and Help Seeking Strategies of Patients From Turkey and Bosnia in Primary Health Care in Basel", Health Place, 11(3): 261-273.

Grove, N. and Zwi, A. (2006). "Our Health And Theirs: Forced Migration, Othering, And Public Health", Soc Sci Med, 62)8): 1931-1942.

Gümüş, Y. ve Bilgili, N. (2015). "Göçün Sağlık Üzerindeki Etkileri", Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 18(1), 63-66.

Gündüz, M. ve Yetim, N. (1996). "Terör ve Göç", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı, 109-115).

Gürel, M. S., Yeşilova, Y., Olgen, M. K. and Ozbel, Y. (2012). "Cutaneus leismaniasis in Turkey", Turkiye Parazitol Derg, 36(2): 121-129.

Inci, R., Ozturk, P., Mulayim, M. K., Ozyurt, K., Alatas, E. T. and Inci, M. F. (2015). "Effect of the Syrian Civil War on Prevalence of Cutaneous Leishmaniasis in Southeastern Anatolia, Turkey", Med Sci Monit, 21: 2100-2104.

İpekyüz, N. (1996). "Güneydoğu'da İç Göç Tartışmaları ve Sağlık Boyutu", Toplum ve Hekim, 11(74): 56-60.

Karadağ, Ö. ve Altıntaş, K. H. (2010). "Mülteciler ve Sağlık", TAF Prev Med Bull 9(1): 55-62.

Korkmaz , S., Özgöztaşı, O. ve Kayıran, N. (2015). "Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Leishmaniasis Tanı ve Tedavi Merkezine Başvuran Kutanöz Leishmaniasis Olgularının Değerlendirilmesi", Turkiye Parazitol Derg, 39: 13-16.

Korkmaz Çiçek, A. (2014). "Sığınmacıların Sağlık ve Hemşirelik Hizmetlerine Yarattığı Sorunlar", Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi, 1 (1): 37-41.

Lindstrom, D. ve Munoz-Franco, E. (2006). "Migration And Maternal Health Services Utilization In Rural Guatemala", Soc Sci Med, 63(3): 706-721.

IOM (2004). Health and Migration Seminar Report of the Meeting. International Organization for Migration.

Öztürk, S. (2015). "Suriye'den Göçün Etkileri", GSA 2015 Global'i Yaşamak Uluslar Arası Konferansı Bildiri Kitabı, 6-12.

Salman, İ. S., Vural, A., Ünver, A. ve Saçar, S. (2014). "Suriye İç Savaşı Sonrası Nizip'te Kutanöz Leyşmanyazis Olguları", Mikrobiyol Bul, 48(1): 106-113.

Topçu, S. ve Beşer, A. (2006). "Göç ve Sağlık", C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 10(3): 37-42.

KÜRESELLEŞEN DÜNYADA GÖÇ SORUNLARI VE TÜRKİYE'NİN BÖLGESEL ROLÜ

***

MIGRATION ISSUES IN THE GLOBALIZING WORLD AND TURKEY'S REGIONAL ROLE

Yrd. Doç. Dr. M. Burhanettin COŞKUN
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
burhanettincoskun@osmaniye.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Tuğba YOLCU
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
tyolcu@osmaniye.edu.tr

Öz

İnsanlığın küreselleşme karşısında yaşamakta olduğu en önemli sorunlardan biri de çeşitli zorunluluklardan kaynaklanan göç sorunudur. Bu bağlamda birçok boyutu bünyesinde yaşatan göç, tarih boyu kullanılan doğal yaşam alanlarını terk etmeye iten sosyal, ekonomik, bölgesel, küresel, dini, yönetsel, hukuki, tarihi, sosyo-kültürel ve eğitimle ilgili sebeplerle karşımıza çıkmaktadır. Gittikçe değişen ve toplumları yönlendiren yönetsel anlayışların göçe zorlayıcı sebeplerini tanımlamak ve bölgesindeki bu durumdan etkilenen Türkiye'nin rolünü ortaya koymak araştırmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Toplumların kamusal gücünün kendiliğinden oluşan bu refleksi tarihsel bir düzlemde dini, hukuki, siyasi, güvenlikle ilgili ve sosyal bir anlam kazanmaktadır. Araştırmada bu düşünce doğrultusunda tespit edilen bulgular ortaya konularak, betimsel ve açıklayıcı yöntem kullanılmıştır. Sonuç olarak küreselleşme etrafında oluşan kültür ve yönetim birliklerinin bölgesel bir güç tarafından yöneltilebilen önemli bir aşamaya gelebileceği hatırlanmalıdır. Bu durumda kendini bulan Türkiye bölgesinde jeopolitik bir güç olarak üstlenebileceği birçok rolü tanımlayabilmelidir.

***Anahtar Kelimeler**: Göç, Küreselleşme, Değişim, Jeopolitik.*

Abstract

One of the major problems of humanity that lives in the face of globalization is the question of migration from various obligations. In this context, migration experienced in many aspects of the structure, throughout history social push to leave habitats used, economic, regional, global, religious, administrative, legal, historical, it emerges socio-cultural and reasons related to education. Ever-changing and challenging communities to identify the causes that lead to the migration of managerial understanding and reveal the role of Turkey in the region affected by this condition is the main subject of the research. Society of public power of the spontaneous reflex of a plane historical, religious, legal, political, and social security has a meaning related. putting forward the findings identified in this line of thinking in the research method used descriptive and explanatory. As a result, a regional power that can be posed by the globalization of culture and management associations formed around it should be remembered that there can be a significant step. In this case, Turkey finds himself to be able to identify many roles to be undertaken as a geopolitical power.

***Keywords:** Migration, Globalization, Change, Geopolitics.*

1. GİRİŞ

İnsanlığın küreselleşme karşısında yaşamakta olduğu en önemli sorunlardan biri de çeşitli zorunluluklardan kaynaklanan göç sorunudur. Bu bağlamda birçok boyutu bünyesinde yaşatan göç, tarih boyu kullanılan doğal yaşam alanlarını terk etmeye iten sosyal, ekonomik, bölgesel, küresel, dini, yönetsel, hukuki, tarihi, sosyo-kültürel ve eğitimle ilgili sebeplerle karşımıza çıkmaktadır. Gittikçe değişen ve toplumları yönlendiren yönetsel anlayışların göçe zorlayıcı sebeplerini tanımlamak ve bölgesindeki bu durumdan etkilenen Türkiye'nin rolünü ortaya koymak araştırmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

1980'li yıllar Türkiye'nin dünya üzerindeki konumu nedeniyle komşusu olduğu havzalardan başlayan göçlerin etkisi altında kalmıştır. Küreselleşmenin kendini daha güçlü hissettirmeye başladığı 1990'lı yıllarda soğuk savaşın sona ermesi ve balkanlarda meydana gelen çalkantılı dönemden de etkilenen ülkemiz ağırlıklı olarak 2000'li yıllardan itibaren göçün küresel etkileriyle karşı karşıya kalmaya başlamıştır. Acaba Türkiye bu göç hareketlerinden nasıl bir pay almaktadır? Bu göçler Türkiye'yi nasıl etkilemektedir? Bu soruların samimi şekilde cevaplanması gerekmektedir. Mültecilere kapılarını sıkı sıkıya kapayan bir Avrupa Birliği ve bu kapıları zorlayan göç dalgaları yakın havzasında çıkış sebepleri yaşayan Türkiye'nin düşünmesi gereken konuların başında gelmektedir. Ülkemiz jeostratejik konumu itibarıyla dünyadaki en önemli kesişim bölgelerinin birleşim noktasında yer almaktadır. Bu özellik sebebiyle göç politikalarının ve özellikle zorunlu göç yaşayan göçmenlerin durumlarının düşünüleceği politikaların tarihi mirası devam ettirebilecek formda oluşturulması, uygulanması ve geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşmalıdır.

Araştırmanın temel amacı göç olgusunun doğasında yer alan sebeplerin çıkış noktalarını bulmak ve bu sebepleri bölgesel özellikleri ile ele alarak Türkiye'ye olan etki derecesini açıklamaktır. Çünkü Anadolu topraklarının yüzyıllardan beri tarihin birçok döneminde benzer biçimde ancak farklı sebeplerle tekrar eden göçlere ev sahipliği yaptığını gözlemlemek mümkündür. Dünyanın değişiminde çok önemli bir yer tutan göç hareketleri Türkiye ve tarihsel etki alanını göç eden toplumlar tarafından önemli bir konuma getirmiştir. Önemli küresel aktörler bu konuda yaşanan argümanları yakından takip etmekte ve Türkiye'nin etki alanındaki havzalarda çeşitli göç hareketlerine sebep olacak eylemlere girişmektedir.

2. GÖÇ VE KÜRESELLEŞME

Göç, siyasal ya da yönetsel anlamda sınırları olan bir birimin sınırlarını temelli ya da geçici bir süre kalmak amacıyla geçmek olarak tanımlanabilir (Wood, 1994: 607). Bu basit tanımının altında, göç, yüzyıllardır gelinen ya da gidilen ülkelerde sayısız tehdidi veya fırsatı beraberinde getirmiştir. Göç edilen yere, göçün yönüne, nedenine ya da göç etme süresine göre çeşitli göç tanımları yapılmaktadır.

Göç hareketlerinin öznesi durumunda olan, bir ülkeden diğerine yerleşmek amacıyla uygun bir zaman dilimi için hareket eden kişiler ya da topluluklar göçmen olarak adlandırılırlar (Faist, 2003: 42); ancak burada göç hareketinin iki ülke arasında gerçekleşmesinden dolayı uluslararası nitelikte bir göçmen tanımı yapılmış olmaktadır. Birleşmiş Milletler istatistiki amaçlar ve yapılan tanımlamalarda birliği sağlamak adına, kendi vatandaşı olduğu ülkeden başka bir ülkede en az 12 ay kalan insanları göçmen kategorisinde değerlendirmektedir (Toksöz, 2006: 109).

Göç genellikle ekonomik ve sosyal gelişmenin bir sonucu olarak düşünüldüğü gibi aynı zamanda ekonomik ve sosyal durumların iyileştirilmesinin bir aracı, ya da tam tersi kalıcı bir durgunluk ve eşitsizliğin de kaynağı olabilmektedir. Buna karar verecek olan genelde göçün karakteri ve devletlerin bu konuda izledikleri politikalardır (Castles, 2000: 269).

En genel ayrım, göç gönderen ve göç alan mekânları birbirlerine uzaklıklarına göre tanımlayan iç göç (ulusal sınırlar içindeki göç) (internal migration) ve dış göç (uluslararası ve sınır ötesi) (international migration) ayrımıdır (Göktürk, 2006: 16). "İç göç, bir ülkenin sınırları içinde yerleşim birimleri arasındaki beş ve daha yukarı yastaki nüfusun, iki genel nüfus sayımı günü arasındaki daimi ikametgâh değişikliği olup daimi ikametgâhı yurt dışında olanları kapsamamaktadır. Dış göç ise bir ülkenin sınırları dışına ulasan, ülke içindeki bir yerleşim biriminden, başka bir ülke sınırları içindeki yerleşim yerine yapılan göçtür. Başka

bir ifade ile bu göç ile göçmen yerleştiği mekânın yanı sıra yasadığı ülkeyi de değiştirmektedir" (Göktürk, 2006: 16-17). Üstelik dış göçle birlikte bireyin yasal statüsü de değişmektedir (Toksöz, 2006:109). Bazı göç bilimcilere göre iç göç ve dış göç aynı sürecin parçalarıdırlar ve birlikte analiz edilmeleri gerekmektedir (Castles, 2000: 269).

Genel kabul gören göç ayrımlarıyla birlikte, kimi yazarlar tarihsel olaylardan yola çıkarak çeşitli göç tipolojilerini geliştirmişlerdir. Bunlardan Petersen göçü beş kategoriye ayırmaktadır. İlk kategoride "ilkel göç" olarak adlandırdığı ekolojik faktörlerin itme etkisi sonrasında oluşan göç hareketleri yer almaktadır. Göçün bu türü göçmenlerin iradeleri çerçevesinde gerçekleşmekle birlikte doğa olayları insanları göçe sevk etmektedir (Türklerin Orta Asya'dan göçü). Petersen'in tipolojisindeki ikinci ve üçüncü kategori zorunlu ve zorla göçtür. Zorla göçte göç etmeye neden olan itici güçlerin varlığına rağmen, karar yine göçmene aittir. Göçmen göç etmese de hayatta kalacağını ve yaşantısına devam edeceğini bilmektedir. Ancak zorunlu göçte göçmenin böyle bir karar hakkı yoktur. Göç etmemesi hayatının akışını olumsuz yönde değiştirecektir. Bir diğer kategori göçmenin keyfi karar vererek göç ettiği serbest göçtür. Avrupa'dan Amerika'ya 18.yy boyunca gerçeklesen göç hareketleri bu grubun içinde yer almaktadır. Petersen'in son göç kategorisi, özellikle ulaşım olanaklarının gelişmesiyle birlikte daha sık hale gelen ve toplu olarak göç etmeyi tanımlayan kitlesel göçtür (Petersen, 1978: 259-263).

Weiner, uluslararası göç hareketlerini ülkeye giriş ve ülkeden çıkış çerçevesinden tanımlamıştır. Buna göre göçmenler arasındaki farklılık devletlerin ülkeye giriş çıkışlarda gözettikleri politikalara göre şekillenmektedir. Weiner ülkeye girişte ve çıkışta uygulanmakta olan beş temel politikadan söz etmekte ve bunların göç hareketlerini şekillendirdiklerini ileri sürmektedir. Bir ülkeye giriş kuralları şöyledir:

-Kısıtsız giriş kuralı: Hiçbir ülke tüm göçmenler için ülkeye serbestçe girişine izin vermemekle birlikte, kimi ülkeler komsu ülkelerinin vatandaşlarına bu hakkı sağlamaktadırlar.

-Destekleyici giriş kuralı: Ülkeler genellikle nüfuslarını ya da ülke içindeki işgücünü arttırmak istediklerinde göçmenlerin ülkeye girişini desteklemektedirler.

-Seçici giriş kuralı: Ülkeye girmek isteyen göçmenlerin belli koşullar dâhilinde seçilerek ülkeye alınmasını öngörmektedir.

- İstenmeyen giriş kuralı: Ülkeler çoğu zaman yasal olmayan göçmenlerin ülkeye girişlerini engelleyememekte ya da böyle bir durumla karşılaştıklarında hareketsiz kalmaktadırlar.

-Yasaklayıcı giriş kuralı: Çoğu ülke kısıtlayıcı göç politikaları uygulayabilmekte ancak nadir sayıda ülke yabancıların vatandaşlığa girişine tamamen engel olabilmektedir (Weiner, 1985: 444).

Yukarıda anlatılanlar bize ulusların ulus üstü bir platformda doğan yeni bir ilişki özelliğini anlatmaktadır. Bu kapsamda düşünülmesi gereken konu ise küreselleşme olgusudur.

Bilişim teknolojileri ve ulaşımdaki hızlı gelişme ve bu hizmetlerin ucuzlayarak yaygınlaşması, sermayenin ve iş gücünün ulus-devletlerin sınırlarını aşması, bilgi ve enformasyonun akışkanlık kazanarak pek çok kanaldan hızla dolaşıma girmesi, küreselleşme sürecini hızlandırmıştır. Küreselleşme, "hareket ve karışma, ilişki ve bağlantı, devamlı kültürel etkileşim ve takasla dolu olan bir dünyayı ima eden küresel karşılıklı-bağlantılılığın yoğunlaşmasına atıf yapar" ve küresel dünya "sınırların ve çeperlerin (boundaries) artarak geçirgenleştiği, giderek daha fazla insanın ve kültürün birbirleriyle yoğun ve anında iletişim içine atıldığı" bir dünyadır (Inda ve Rosalda, 2002: 2).

Castles ve Miller, ekonomik değişime, siyasal mücadelelere ve çatışmalara koşut olarak dünyada uzun zamandır var olan göçlerin yeni formlarda varlığını sürdüreceğini savunarak, günümüzde beş temel eğilimin çağdaş göçlerin karakteristiğini oluşturmada gittikçe önem kazandığını vurgulamaktadır (Castles ve Miller, 2008: 14).

Bunlar;

- Göçün küreselleşmesi (gittikçe daha fazla ülkenin göç hareketlerinde eşzamanlı olarak ciddi şekilde etkilenilmektedir),

- Göçün hızlanması (göçün bütün dünyada hacim olarak büyümesi),

- Göçün farklılaşması (göç giderek pek çok ülke için emek göçü, mülteci ya da kalıcı yerleşimci gibi bir tip değil, çok zaman bunların hepsi olacak şekilde gerçekleşmektedir. Göç hareketleri bazen bir tür hareket olarak başlayıp öteki biçimlerde devam eder),

- Göçün kadınsallaşması (göç hareketlerine kadınlar giderek çok daha fazla katılım göstermektedir),

- Göçün giderek siyasallaşması olarak sıralanabilir.

Uluslararası göç literatüründe sıklıkla karşılaşılan göç nedenleri dört ana başlıkla değerlendirilebilir:

- Ülkelerarası farklı demografik özellikler,

- Kapitalizmin devresel krizleri,

- Bölgeler arası gelir farklılıkları,

- Küresel olarak yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler vb.

Diğer bir grup göçmen ise siyasi önemi ağır basan mültecilerdir. Genel olarak 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nde; mülteci "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi"dir (UNHCR, 2016). Bu sözleşmeye imza atan devletler mültecilerin ülkeye girmelerine izin vermek ve geçici veya kalıcı olarak ülkede yasamalarını garanti etmek suretiyle mültecileri koruyacaklarını taahhüt etmektedirler. Mülteciler için oluşturulan organizasyonlar, özellikle BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) mülteciler ve diğer göçmen kategorileri arasındaki ayrımın yapılması arayışındadırlar. BMMYK'nin mülteci tanımı Afrika Birliği Teşkilatı (The Organization for African Unity-OAU) tarafından genişletilmiştir. Buna göre mülteci; dış saldırılar, işgaller, yabancı hâkimiyeti ve kamu düzeni ciddi biçimde rahatsız eden olaylar yüzünden evini terk ederek başka bir ülkeye gitmeye mecbur bırakılmış kimselerdir (Wood, 1994: 622).

Görüldüğü gibi göç artık 1980 öncesinden daha farklı sebeplerle meydana gelen, kitlesel hareketlerin kolaylaştığı, ekonomik, sosyal ve güvenlik konularında çabuk karar verilebilen küresel bir hal almıştır. Küresel olmasının en önemli sebebi artık ulusların ulus üstü protokol anlayışları ile etki ve ilgi alanlarının genişlemesidir. Önümüzdeki yüzyılda meydana gelecek bölgesel gelişmeler göçlerin ana belirleyicisi olacaktır. Çünkü günümüze kadar sanayileşmesi tamamlanmış ekonomilere doğru gerçekleşen iç ve dış göç hareketleri artık yerini çoğunlukla bölgesel güvenlik ve doğal yaşam alanlarının azalması (iklim değişikliği) sorunlarından kaynaklananlara bırakmaya başlamaktadır. Bunların küresel anlamda önemi gittikçe artmakta ve özellikle Birleşmiş Milletlerce sürekli gündeme getirilmektedir.

3. GÖÇLERİN TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ

Göçün, birçok nedene bağlı olarak devam etmesi beklenmektedir. Göç hareketleri, iyi yönetilebildiği takdirde olumlu, aksi halde başta kamu düzeni ve güvenliğine tehdit olmak üzere insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasına kadar bir dizi olumsuz sonucu beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle ekonomik kalkınmayı destekleyen, kamu güvenliğini muhafaza eden ve göçmenlerin insan haklarının korunmasını amaçlayan etkili bir göç yönetimi geliştirebilmek hayati derecede önem kazanmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (GİGM), 2016).

Türkiye (Anadolu) mevcut jeostratejik konumu, Osmanlı İmparatorluğundan kalan kültürel ve etnik miras çeşitliliği, ekonomik dinamikleri, antik tarihi özellikleri vb. sebeplerle bulunduğu havzada sürekli bir merkez ve geçiş bölgesi olmuştur. Dünya üzerindeki önemli bir medeniyetler kesişim bölgesidir. Özellikle

günümüz Türkiye'sinin biçimlenmesine ve yapı taşlarının oluşmasına, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan ve büyük çapta Anadolu'nun etnik değişimine neden olan göç dalgaları önemli rol oynamıştır. Ülkemiz için önem arz eden bu göç hareketlerini Cumhuriyet öncesi ve sonrası göç hareketleri olarak iki ana başlık altında toplamak mümkündür.

3.1. Cumhuriyet Öncesi Göç Hareketleri

Tarih boyunca Anadolu, başta iklim ve jeopolitik konumu olmak üzere, limanlar, otlaklar ve stratejik savunma güzergâhlarına sahip olmuştur. Bu özellikleri itibariyle ekonomik, sosyal, kültürel kimliğinden dolayı çekim merkezi haline gelmiştir. Gelen kitlesel göç dalgaları, Osmanlı Devleti'nin ve sonrasında da Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumsal, etnik ve kültürel yapısını büyük ölçüde etkilemiştir. 1850'li yıllarda Kırım Tatarlarıyla başlayan göç dalgalarını, sonrasında Gürcü ve Çerkezler başta olmak üzere Dağıstanlılar, Çeçenler, Lazlar gibi Kafkaslar' da yaşayan halklarla birlikte göç hareketleri devam etmiştir.

- 1492 yılında onbinlerce Yahudinin İspanya'dan gemilerle kurtarılarak Osmanlı İmparatorluğu topraklarına getirilmesi (Shaw, 1991, 72),

- 1672 Thököly Ayaklanması'nın ardından matbaacılığın öncüsü İbrahim Müteferrika ile itfaiyeciliğin öncüsü Kont Ödön Seçenyi (Seçenyi Paşa)'nin ve 1699 yılında Macar Kralı Thököly Imre ve eşinin Osmanlı İmparatorluğuna iltica etmeleri (Bayram, 2006: 20),

- 1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte Osmanlı İmparatorluğuna sığınması (Kaynak ve Yinanç, 1992: 17),

- 1718 Pasarofça Antlaşması'nın ardından Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc'in Osmanlı İmparatorluğu'na sığınması (Bayram, 2006: 22),

- 1830 Polonya İhtilali'nin liderlerinden bugünkü Polonezköy'ün kurucusu Prens Adam Czartorski'nin 1841 senesinde Osmanlı İmparatorluğu'na iltica etmesi,1848 Macar Özgürlük savaşını kaybeden Prens Lajos Kossuth ve yaklaşık 3 bin Macarın 1849'da Osmanlı İmparatorluğu'na gelmeleri (Kaynak ve Yinanç, 1992: 17),

- 1858 - 1864 yılları arasında Rus kaynaklarına göre yaklaşık 493.000 Müslüman Kafkas nüfusun Osmanlı'ya sığınması (Justin, 1998: 11),

- Farklı istatistiki veriler bulunmakla birlikte 1864 senesinde ise Rus ordusundan kaçan yaklaşık 1 milyon Kafkas nüfusun Osmanlı İmparatorluğu topraklarına kabul edilerek, Balkanlar'a ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleştirilmesi (Çerkez Sürgünü) (Justin, 1998: 13),

- 1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından Vrangel'in yaklaşık 135 bin kişiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu'ndan koruma talep etmesi (Kaynak ve Yinanç, 1992: 18),

İlk defa Türkiye'ye Fatih Sultan Mehmet zamanında getirilen Arnavutlar, 1468 senesinde İstanbul'un Arnavutköy semtine yerleştirilmişlerdir. Arnavutköy, 1468 yılında Arnavut göçmenler tarafından oluşturulmuştur. Kültürümüzün temel taşlarından olan semtlere (Arnavutköy, Arnavutkaldırımı), yemeklerimize (Arnavut ciğeri), kişilik özelliklerine (Arnavut inadı) adını verdiğimiz Arnavutların, Anadolu'ya ilk göçleri, yaşadıkları Arnavutluk toprağının Osmanlı Devleti yönetimine geçmesiyle başlamıştır. Arnavutlar, Osmanlı Devleti idari makamlarında en fazla görev almış etnik grubu oluştururlar. Osmanlı Devleti'nde sadrazamlık görevine getirilen 215 kişiden 35'i Arnavuttur. Günümüzde ise, Türkiye'de beş milyon kadar Arnavut olduğu sanılmaktadır (Bakay, 2007: 27).

Anadolu'ya göçler incelenirken, özellikle 19. yüzyılda Polonyalıların Osmanlı topraklarına yaptıkları göç ve bunun sonucunda ortaya çıkan Polonezköy (Adampol) olgusu dikkat çekici özelliktedir. Polonya Krallığı'nın 1830 yılında Rus topraklarına katılması sonrasında, 1831 yılı başlarında ülkenin entelektüel kesimini teşkil eden 10,000 kişi Polonya'dan göç etmiş, göç eden insanların bir kısmı da Osmanlı topraklarına gelmişlerdir.

İlk Arap kökenli göçlerde savaşların önemli payı olmuştur. Gerek İslam dininin yayılma dönemlerinde ve gerekse daha sonra Osmanlı ile yapılan savaşlarda Anadolu'ya yapılan seferler sonrasında pek çok Arap, ülkelerine dönmeyerek Anadolu'da kalmışlardır. Tarsus, Adana bölgelerindeki Arap Alevilerinin Anadolu'ya geliş sebebi ise ülkelerinde baskıya maruz kalmalarıdır. Bu sebeplerin dışındaki Arap ailelerinin Anadolu'ya yerleşmelerinin temel nedeni ise genelde ticarettir. Arap göçünün en son dalgası ise Osmanlının son döneminde yaşanmıştır. I. Dünya Savaşı öncesinde Suriye bölgesinde batı destekli Arap milliyetçiliği hareketinin giderek radikal bir boyut kazanması üzerine, 1916 yılında Şerif Hüseyin önderliğindeki Arap isyanı bastırılmıştır. Suriye, Hicaz ve Mezopotamya bölgelerindeki 5 bin civarındaki aileye yaklaşan Arap nüfusu, İç ve Batı Anadolu bölgelerine nakledilmişlerdir (Özdemir, 2007: 44).

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna'yı işgal ettikten sonra 1918'e kadar Bosna'dan Türkiye'ye dört büyük göç dalgası olmuştur. İlk büyük göç, 1878 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna'yı işgalinden hemen sonradır. İkinci göç, 1882 yılında gerçekleşmiştir. Üçüncü göç dalgası 'Dzabic hareketiyle' 1900 yılında olmuştur. Dördüncü dalga ise 1908 yılında gerçekleşmiştir (Dervişeviç, 2006: 325).

Osmanlı'ya gelen göçler arasında çok sayıda Yahudi de bulunmaktadır. Kırım'dan gelen Yahudiler arasında Kırımçaklar (Türki dilde konuşan Rabbinik Yahudileri) ve Karaylar vardı. Kafkaslardan Dağlı Yahudiler (Tatlar) ve Gürcistan Yahudileri geldiler. Balkan Yahudi göçmenleri büyük ölçüde Sefarad Yahudilerinden oluşmaktaydı. (Sefarad Yahudileri olarak bilinen Kuzey Akdeniz Yahudileri 15. yüzyılın sonlarında İspanya ve Portekiz'den kovulmuşlardır.) Ama aralarında Romaniyotlar ve Eskenaziler de bulunuyordu. Göçmenler arasında çareyi Osmanlı topraklarına gitmekte bulan Yemenli, Buharalı ve Hindistanlı Yahudiler de vardı (Karpat, 2010: 23).

3.2. Cumhuriyet Sonrası Göç Hareketleri

Anadolu'ya göçler, Osmanlının son dönemindeki göçler kadar yoğun olmasa da, Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Anadolu'ya göç eden bu insanların diğer bir ortak özelliği ise, son derece trajik kayıplar, acılar yaşadıktan sonra Anadolu'ya gelmiş olmalarıdır.

Türkiye önemli uygarlıkların yaşandığı bir coğrafya olarak kabul edilmektedir. Böylesine bir göçmenler kazanı ve uygarlıklar sentezi üzerinde kurulmuş olan devletlerin göçlerle gelen toplumsal, siyasal ve yönetsel sorunlar için çeşitli önlemler aldığı ve çözümler ürettiği bilinmektedir. Göç dalgalanmaları Cumhuriyet dönemi sonrasında da devam etmiştir. Cumhuriyet döneminin en önemli ve ilk göç hareketi, 1923 yılında esasları belirlenen Türk–Yunan mübadelesi ile gerçekleşmiştir. Bu göç hareketiyle, anlaşma isminden de anlaşılacağı üzere karşılıklı gerçekleşmiştir. 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişinin geldiği bilinmektedir (Geray, 1962: 56).

Yugoslavya–Makedonya'dan gelen Türkiye'ye kitlesel göçler diğer bir önemli göç hareketidir. Makedonya'da yaşayan Türklerin, Türkiye Cumhuriyeti'ne ilk göç akını 1924 yılında gerçekleşmiştir. Bunu, 1936 yılındaki ikinci göç dalgası izlemiştir. Tüm bu göç dalgalarında, bu topraklardaki yönetimlerin izlemiş oldukları politikalar ve Türklere uygulanan baskılar etken olmuştur. Tito'nun Türkiye'yi ziyaret ettiği 1953 yılında imzalanan "Serbest Göç Anlaşması" ile birlikte, Makedonya'dan Türkiye'ye üçüncü göç furyası başlamıştır (Bozkurt, 2010: 55).

1923–2000 yılları arasında sayıca çok az olmaları nedeniyle göçülen yer olarak ifade edilen ülkelerden alınan yaklaşık 18.000 kişi ile birlikte yaklaşık 2,377,439 kişi Türkiye'ye göç etmiş ancak süreç içerisinde ülkelerinde yaşanan gelişmelerin düzelmesi ile geri dönen yaklaşık 671.000 göçmen (Bulgar, Boşnak, Afgan, Peşmerge, Iraklı) düşürüldüğünde 1,705,939 kişinin Türkiye'ye göç ettiği tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere Türkiye, yasadışı göç, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti bağlamında da aktif bir ülke konumundadır. Özellikle, 2000'li yıllardan itibaren bu olgular Türkiye'nin gündeminde giderek artan yoğunlukta yer almakta, bunlara yönelik politikalar geliştirilmektedir (Sallan ve Gül, 2002: 65-66-80).

Türkiye'ye yönelik son büyük göç 2011 yılında Suriye'deki yönetimin baskısından kaçan Suriyelilerin gelmesi ile yaşanmaktadır. 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişiden oluşan Suriyelinin sınırdan geçişi ile başlayan mülteci akını süreç içerisinde 2016 Ocak ayı itibari ile 2,700,000'i aştığı yetkililerce açıklanmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin 2006 yılında yayımladığı raporda hedef ülke konumunda olan ilk on ülkeden biri olarak yer almaktadır. Ülkelerin, insan ticaretinin yaygınlık oranına göre derecelendirildiği bu rapora göre, Türkiye kaynak ülke olarak orta; transit ülke olarak yüksek; hedef ülke olarak ise çok yüksek olarak değerlendirilmektedir (UNODC, 2006: 18-20).

4. TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Anadolu tarihinin son iki yüz yılında yaklaşık 6 milyona yakın göçmen, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içine yerleşmiştir. Göçmenlerin yaklaşık yarısı devlet imkânları ile yerleştirilmişler ve istihdam sağlanmıştır. Diğer yarısı genelde daha önce gelen eş-dost ve akrabaların yakınına yerleşmişlerdir. Göçmenler ve yerli halk arasında etkileşim ve göçmenlerin uyumu konularında ve hatta yerleşim yerleri ve şekilleri konularında da sınırlı imkânlarla Türkiye de gerek iç politikada gerekse dış politikada yıllar yılı önemli gündem konusu olmuştur.

Açıktır ki 2010 yılından günümüze kadar Suriye'de devam eden iç savaş sonrasında da ülkemiz yeni bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu süreç tarihte örneklerini gördüğümüz bir zorunlu göç şeklinde gerçekleşmiştir. Halen Suriye'deki iç çatışmadan kaynaklanan güvenlik kaygıları sebebiyle bu göç hareketi zaman zaman devam etmektedir. Türkiye başka hiçbir ülkenin benzerlik gösteremeyeceği şekilde göç eden insanlara kucak açmıştır. Mevcut göçmen politikalarıyla bölgesinde adeta bir sığınma evi niteliğinde bulunan Türkiye öncelikle Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere ABD ve Rusya ile meydana gelen politik uzlaşılarını Birleşmiş Milletlere taşımakta ve diğer ulus üstü kuruluş ve ülkelerin de bu insanlık trajedisinde rol almalarına kılavuzluk yapmaya çalışmaktadır.

Avrupa'da mülteci kavramı yasal bir forma kavuşturulması yeni bir oluşumdur. Ancak devletlerin konuya ilişkin yaşanmışlıkları 300 yıldan fazla süredir devam etmektedir. Bu süreçte mültecilere atfedilen önem farklı boyutlarda şekillenmiş, bir dönem kahraman olan mülteciler bir dönem caniler ya da bir dönem misafir olan mülteciler başka bir dönem düşman olarak algılanmıştır. Özellikle 1990'lar itibariyle sığınmacı rakamlarının en üst düzeye ulaşması Avrupa'da kapıların tamamen kapatılması adına önlemlerin alınmasını pekiştirmiş ve mülteci sorunu mümkün olduğunca bölgeden uzağa taşınmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de 4 Nisan 2013 tarihinde 6458 Sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" kapsamında İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kanuna genel olarak bakıldığında bir gerekçe olarak; Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafî kısıtlama ile taraf olduğumuzdan, kanunda yer verilen uluslararası koruma statüleri de anılan husus çerçevesinde, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma şeklinde düzenlenmiştir. Uluslararası koruma başvurusunun şartları ve prosedürleri, başvuru sahiplerine sağlanan barınma imkânları, idarî gözetim, başvurunun incelenme kriterleri, incelemede dikkat edilecek usuller, mülakat, karar ve itiraz aşamaları özenle düzenlenerek, bir uluslararası koruma vakasının muhtemel tüm aşamaları açık kurallara bağlanmıştır. Başvuru sahiplerinin durumları ve takip edebilecekleri idarî ve hukukî yollar hakkında her aşamada bilgilendirilmesi esas alınmış, başvuru sürecinde hiçbir mağduriyetin yaşanmaması için gerekli çerçeve çizilmiştir. Başvuru aşamasından sonra uluslararası koruma statüsü elde edenlere eğitim, çalışma, sosyal yardım ve sağlık imkânları sağlanması hususları düzenleme altına alınırken, statünün hangi hâllerde sona ereceği ve iptal edileceği de açık hükümlerle belirlenmiştir.

Bir diğer önemli nokta, Türk toplumu ve yabancılar arasında iletişimi mümkün kılan ve ilk kez mevzuatımıza girecek olan "uyum" konusundaki düzenlemelerdir. Bununla, yabancıların ve uluslararası koruma başvurusu ve statüsü sahibi kişilerin toplumla uyumu, toplumun da yabancılarla uyum içinde bulunabilmesi için yapılacak çalışmalara imkân tanınmakta, her şeyden önce bu sürecin önü açılmaktadır.

Bu hükümler, kimi ülkelerde olduğu gibi göçü kısıtlama amaçlı değil, yabancıların ve toplumun bilinçli ve düzenli bir şekilde birlikte yaşamalarını mümkün kılacak ve kolaylaştıracak esnek bir yapıda düzenlenmiştir. Tasarıda, özel ihtiyaç sahibi gruplar için de düzenlemeler getirilmiş, bu grupların özel ihtiyaçları gözetilmiştir. Örneğin insan ticareti mağdurları ve refakatiz çocuklar için kanunda önemli koruma hükümlerine yer verilmiştir. İnsan ticareti ile mücadele çerçevesinde, insan ticareti mağdurlarının korunması sığınma evleri ve ulusal yardım hattının sürdürülebilirliği, ulusal yönlendirme mekanizmasının daha etkin şekilde işlerliğinin sağlanması amaçlanmaktadır.

5. SONUÇ

Milletimizin tarihten gelen en önemli özelliği göçebeliktir. Bu yüzden Hun İmparatorluğu döneminden başlamak üzere Türkler Orta Asya'daki topraklarını bırakıp yeni, verimli, yaşanabilir havzalara akın etmişler Avrupa'nın da büyük bölümüne medeniyet ve adalet anlayışını taşımışlardır. Kendiliğinden oluşan bu itici sebeplerden dolayı 11. Yüzyıldan günümüze değin de başta Anadolu toprakları olmak üzere Kafkasya, Karadeniz çevresi, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Avrupa'nın büyük bir bölümü Türklerin hinterland bölgesi haline gelmiştir. Bu havzalarda yaşayan insanların kültür, anlayış, inanç ve beklentileri birbirleriyle kaynaşmalarını kolaylaştırmış ve uzun yıllar bir arada yaşanmıştır. Bu birleştirici özelliklerin ve tarihi bağların yok olması mümkün değildir. Çeşitli sebeplerle başka devletler içerisinde yaşayan bu insanların cumhuriyet dönemi öncesi ve sonrasında meydana gelen zorunlulukların da etkisiyle yer değiştirmeleri büyük ölçüde ve sıkıntılı bir şekilde savaşlar ve bu savaşların bıraktıkları etkiler ile meydana gelmiştir.

Günümüzün en çok konuşulan kavramları arasında yer alan küreselleşen dünyada ulus üstü kuruluşların ve ulusların etki alanları ülke sınırlarının da ötesine geçmektedir. Bunun sonucunda dünya üzerinde değişiklik gösteren stratejiler ve bakış açıları ortaya çıkmaktadır. Türkiye olarak bölgemizde meydana gelen değişimleri iyi hesap etmek ve ülke dışına etki eden rollerin siyasal ve ekonomik araçların kazanımında olumlu sonuçlar getirmesi hedeflenmelidir. Bölgesel ve küresel aktörlük kazanacak bir Türkiye'nin gelişim gösteren bir yapıya kavuşması için ekonomik ve sosyal açıdan göç hareketlerinden faydalanması gerekmektedir. Kendi toplumuyla bütünleşmiş bir göç hareketini iyi yöneten Türkiye elbette geçmişte olduğu gibi gelecekte de kendisine kalan zengin tarihsel mirasın etki alanını büyütme fırsatı elde edecektir. Türkiye mevcut göç politikalarını bu merkezde oluşturmak ve uygulamak zorundadır.

Sonuç olarak tarihte göç alan ve halen almaya devam eden Türkiye bölgesinde gelişme gösteren durumlara uyum sağlamaktadır. Bu uyumun sürdürülebilir olması ve siyasal, sosyal ve ekonomik bütünleşmenin sağlanabilmesinin anahtarıdır. Küreselleşmenin göç yaşayan ülkeler ve insanlar üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirgenmesinde ve insanların sağlıklı ve mutlu şekilde devam edebilmesinde örnek bir ülke olan Türkiye'de mevcut politikaların yerinde ve zamanında hayata geçirilmesi çok önemli bir kazanımdır.

KAYNAKÇA

BAKAY, Gönül, (2007), "İçimizden Biri: Arnavutlar", IV. Kültür Araştırmaları Sempozyumu, İç-Dış Göç ve Kültür, Işık Üniversitesi Şile, İstanbul, 15 – 17 Eylül 2007.

BAYRAM, Nazır, (2006), Osmanlı'ya Sığınanlar / Macar ve Polonyalı Mülteciler, Yeditepe Yayınevi.

BOZKURT, Giray Saynur, (2010), "Tito Sonrası Dönemde Eski Yugoslavya Bölgesindeki Türkler ve Müslümanlar", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi Journal of Turkish World Studies, X-2 (Kış 2010), s.51-95.

CASTLES, S., (2000), "International Migration at the Beginining of the Twenty- First Century: Global Trends and Issues", International Social Science Journal, Vol.52, Issue 165.

CASTLES S., MILLER, M. C., (1998), "The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World", 2nd edition, Palgrave: New York.

DERVISEVIC, Alaga (2006), "Bošnjaci u Dijaspori", "Boşnaklar ve Diaspora", Sarajevo-Wuppertal.

FAIST, Thomas, (2003) "Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar", Bağlam Yayınları, Ankara.

GERAY, Cevat, (1962), "Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı (1923-1961)", Ajans Türk Matbaası, Ankara.

GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (GİGM), (2016), Yeni Göç Sistemi Raporu.

GÖKTÜRK, Atilla, (2006), "Göç", Eleştirel Sağlık Sosyolojisi Sözlüğü, Editörler: Erhan Nalçacı, Onur Hamzaoğlu, Erkin Özalp, Nazım Kitaplığı: 34, Sol Meclis Dizisi:6, İstanbul.

INDA, Jonathan X., ROSALDO, Renato, (2002), "Introduction A World in Motion". J. X. Inda & R. Rosaldo içinde, Anthropology of Globalization, A Reader, Massachussets ve Oxford: Blackwell Publishers.

JUSTIN, McCarthy, (1998), "Ölüm ve Sürgün", İnkılap Yayınevi, Ankara.

KARPAT, Kemal H., (2010), "Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler", Timaş Yayınları, İstanbul.

KAYNAK, M., YİNANÇ, R. (1992), "Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye", Tanımak Yayınları, Ankara.

ÖZDEMİR, Mustafa, (2007), "I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Ülkesinde Yaşanan Göç Hareketleri", Doktora Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

PETERSEN, William, (1978), "International Migration", Annual Review of Sociology, Vol.4.

SALLAN Gül, Songül, (2002), "Dış Göçler, Yoksulluk ve Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Yardımlar, İnsan Hakları Yıllığı", Cilt: 23–24, s: 60–93.

SHAW, S. J. (1991), "The Jews of the Ottoman Empire and The Turkish Republic", MacMillan Yayınları, New York.

TOKSÖZ, Gülay, (2006), "Uluslararası Emek Göçü", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime), (2006), "Trafficking in Persons: Global Patterns, United Nations Office on Drugs and Crime", Pages 12-22.

WEINER, Myron, (1995), "The Global Migration Crisis: Challenge to States and to Human Rights", Harper Collins, New York.

WOOD, W. B. (1994), "Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas", Annuals of the Association of American Geographers, vol.84, no.4, Aralık.

İnternet Kaynakları

http://www.goc.gov.tr/icerik3/genel-gerekce_327_328_330 Erişim Tarihi: 28 Nisan 2016

http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_tasar%C4%B1m_icler.pdf Erişim Tarihi: 29 Nisan 2016

AVRUPA GÖÇMEN KRİZİNİN ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİĞİ

***

INTERNATIONAL POLITICAL ECONOMY OF EUROPE'S REFUGEE CRISIS

Öğr. Gör. Özgür KANBİR
Giresun Üniversitesi, Dereli MYO
Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü
ozgurkanbir@yahoo.com.tr

Öz

Uluslararası politik ekonomi açısından 1980'lerden itibaren yeni küresel sistemi iki önemli olay şekillendirdi. Bunlar 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ve 11 Eylül 2001 olaylarıdır. Sovyetler Birliği'nin dağılması, Batı dışı dünyada reel politik değişimlere neden oldu. Bu arada, bu günkü göçmen krizinin de temellerinin atıldığı bir süreci başlattı. Soğuk Savaş sonrası dönemde tek kutuplu dünya sisteminin oluştuğu ortamda, öncelikle Doğu Avrupa ve Asya'nın pek çok bölgesinde haritalar yeniden çizildi ve yeni bağımsız devletler ortaya çıktı. İkinci önemli olay ise, izleyen süreçte birçok ülkede rejim değişikliğinin gerçekleşmesine neden olan 11 Eylül saldırıları oldu. Bu olay iki farklı süreci tetikledi: ilk olarak; ikinci milenyumun başında ABD'nin Ortadoğu ve Asya'ya askeri müdahaleleriyle başlayan rejim değişiklikleri oluştu. Renkli devrimlerle kimi yeni bağımsız devletlerin demokrasi talepleriyle batı yanlısı rejimlere dönüşmesi için altyapı oluşturuldu. İkinci süreç; Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki diktatör yönetimlere karşı halk ayaklanmaları şeklinde ortaya çıktı. Demokrasi ve özgürlük taleplerini içeren sözde bir Arap Baharı yaşandı. Bu yapay bahar dalgasının bir sonucu olarak bu gün Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) büyük bir göç dalgasına maruz kalmıştır. Bu durum, eski göç hareketlerinden önemli ölçüde farklıdır. Uluslararası terörü de beraberinde sürüklediği için, bu dalga kısa vadede çözülecek gibi görünmemektedir. Bu hareketliliğin etkilerinin de uzun yıllara yayılacağı anlaşılmaktadır. Politik, sosyal, ekonomik ve insani yönleriyle kriz kavramını çağrıştırmaktadır. Bu çalışmada Avrupa'nın mülteci sorununun genel çerçevesi çizilecektir. Bunun için ilk önce göçün tarihsel ve ekonomi-politik arka planıyla birlikte nedenleri incelenecek, ardından AB'nin göçmen politikaları incelenerek göçün AB ekonomisi ve emek piyasalarına etkileri değerlendirilecektir. Son olarak, küresel finans krizinin etkilerini henüz atlatmakta olan AB emek piyasalarının Orta Doğu kaynaklı göçü emme kapasitesi ve gelecekteki olası etkileri masaya yatırılacaktır.

***Anahtar Kelimeler**: Uluslararası göç, Göçmen Krizi, Arap Baharı, Avrupa Birliği Göçmen Politikaları, Avrupa Birliği Emek Piyasası.*

Abstract

The new global system was shaped by two major events since the 1980's in terms of international political economy. These are dissolution of the Soviet Union in 1991, and 11 September 2001 events. In the pursuit of disintegration of the Soviet Union, non-Western world has led to real political change. Meanwhile, this drastic change has been founded a process of laying groundwork the refugee crisis of current days. In post-Cold War unipolar world system being composed of the environment, first and foremost in Asia and Eastern Europe maps were redrawn in many regions and the newly independent states emerged. The second important event was September of 11 attacks which subsequent continuum that dragged regime changes in many countries. This event was triggered by two different processes: first; regime changes were occurred by US and its military intervention in the Middle East and Asia at the beginning of the second millennium. This situation created infrastructure for the conversion to the pro-Western democratic regime with the demands of some of the newly independent states with colorful revolutions. Second process; emerged as a popular uprising against the dictatorial regimes in Middle East and North Africa. A so-called Arab Spring, democracy and freedom demands have happened. Nowadays, As a result of the artificial spring, European Union (EU) and Turkey was exposed to a great wave of immigration. This influx is significantly different from the old immigration issues. Because of dragging with international terrorism, this wave does not seem to be

solved in the short term. The impact of mobility is understood to be spread over many years and this issue revokes "the crisis" as a political, social, economic and humanitarian aspects of the concept. This study will be drawn in the general framework of the European refugee problem. Therefore, firstly, it is aimed to be examined historical and political-economic reasons for migration with the background, then the EU's immigration policy effects will be examined and evaluated, which has impacts on immigration to the EU economy and labor market. Finally, EU labor market's absorption capacity of the Middle East induced migration and it's possible future effects will be discussed with the fact that union has not managed to overcome the effects of the global financial crisis yet,

Keywords: *International migration, migrant crisis, the Arab Spring, the EU Immigration Policy, European Union and Labor Market.*

1. GİRİŞ

Boyutları ve niteliği değişmekle birlikte, göç ve göçmenlik olgusu insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Göç modern dönemler öncesinde de yaşınmış bir olgu olması bir yana, içinde bulunduğumuz küreselleşme süreci içerisindeki göçün niteliğini büyük ölçüde ekonomik, siyasal gelişmeler ve bölgesel çatışmalar beslemektedir.

Her ne kadar küreselleşme olgusu sermayenin, malların ve işgücünün serbest dolaşımı anlamına gelse de, içinde bulunduğumuz konjonktür içinde emeğin sebest dolaşımı oldukça sınırlı düzeyde kalmıştır. Ancak yine de Küreselleşmenin göç olayını hızlandırdığı ve önceki dönemlere nazaran daha hareketli bir işgücü ortaya çıkartığı da bir gerçektir. Bu gün Avrupa Birliği ülkeleri, kendilerine yönelmiş olan hem konvansiyonel hem de konjonkturel olarak ciddi bir istikrarsızlık bölgesi haline gelmiş olan Ortaoğu'dan yaşanan büyük göçü nasıl durduracaklarına dair politikalar üretmek yolunda yoğun çaba sarfetmektedirler.

Son yıllarda yaşanan ve gittikçe yoğunlaşan göçmen krizi ise yapısı, özellikleri ve boyutları itibariyle, 20. yüzyılın mirası olarak görülebilir. 2010 yılı itibariyle yoğunlaşmaya başlayan büyük göçün kaynağı büyük ölçüde ortadoğu olmakla bilikte özelde Suriye'dir. Bu çalışmada, bir insani kriz boyutuna varan göç sorunu üç ayrı bölümde ele alınacaktır. İlk bölümde konunun tarihsel geçmişine değinilerek, bu güne kadar olan sürece dair bir çerçeve çizilerek göç teorilerinden söz edilecektir. İkinci bölümde Avrupa Birliği ülkelerinin göç olgusuna yaklaşımları ve değişen konjonktüre bağlı olarak ne tür politikalar uyguladıklarına değinilecek ve son bölümde de AB ülkelerindeki emek piyasaları yapısı itibariyle, nüfus ve ekonomik büyüme oranları çerçevesinde kendisine yönelik bu göçü emme kapasitesine ilişkin değerlendirmelerde bulunulacaktır.

2. TARİHSEL, TEORİK ve EKONOMİ-POLİTİK ARKA PLANIYLA GÖÇ

Modern dünya, göçle kurulmuştur. Antropojolojik verilere göre tarih öncesi dönmelre insanoğlu ilk büyük göçe 30-40 bin yıl önce baylaşıp tüm dünyaya yayılmıştır. Jared Diamond ünlü kitabı Tüfek Mikro ve Çelikte bunu detaylı olarak anlatır[1] (Diamond, 2003:31). İnsan türü binlerce yıl göçebe olarak yaşamış nihayetinde son buzul çağının sona ermesinden sonra M.Ö.10 binli yıllara tekabül eden bir dönemde yerleşik hayata geçmeye başlamıştır. Ancak buna paralel olarak göçebelik de devam etmiştir. Kabile toplumları yerlerini ilk devletlere bırakmaya başladığında göç olgusu farklı bir boyut kazanmış ve göçebeler ile yerleşikler arasında kaynak paylaşım savaşları yaşanmıştır. İnsan türü bir alanı, coğrafyayı çevirip "burası benim" iddiasında bulunduğundan beri kitleler halinde mülkiyet savaşları başlamıştır.[2]

[1] Bkz.Diamond, J.(2003)

[2] Toplayıcı avcılarda bu boyutta kitlesel savaşlar söz konusu olmamıştır. İlk olarak doğal kaynaklar üzerinde bir nüfus baskısı oluşturacak kadar bir çoğalma yaşanmamış, ikinci olarak da bu gün "ilkel" olarak adlandırılan kabilelerde zararsızlık ya da zarar vermeme bağlamında ritüeller önemli bir yer tutmuştur. Günümüzde elimizin ve avuç içimizin

İlkel devletler sonrasında kaynak paylaşımının getirdiği kabile ve devlet savaşları ve akabinde 4.yüzyıldan itibaren yaşanan kavimler göçü, göç ve sürgün olgularını insanlığın mütemmim cüzü haline getirmiştir.

Yeniçağla başlayan yeni kıtaların keşfi sonrasında, bir kaç yüzyıl süren yeni bir göç dalgası meydana gelmiş, Beyaz Adam, Amerika, Afrika, Avustralya kıtaları ve hinterlandına göçmeye ve yeni kaynaklara ulaşmaya başlamıştır.

20.yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise göç hareketi tersine dönmeye başlamıştır. Kıta Avrupa'sının ekonomik zenginlik ve refah vaat etmesi, eski sömürgelerdeki nüfusun merkeze hareketini beraberinde getirmiştir. Beyaz Adamın göçü yerini, önceki nüfus hareketinin tersine özellikle Asya-Afrika-Ortadoğu bölgelerinden Avrupa'ya doğru bir göç hareketine bırakmıştır.

Gerçekte, Avrupa ülkeleri II. Dünya Savaşı sonrasında *işgücü ihtiyacı* nedeniyle bu göçü ekonomik gelişmelerinin bir kaynağı olarak görmüştür. Çeşitli ülkelerle iş gücü anlaşmaları yapılmış, göç teşvik edilmiştir. Ancak 1970'lerde yaşanan ekonomik dalgalanmalar, enflasyon ve işsizlik olgularının birlikte yaşanması, Avrupalı ülkelerin istihdam ihtiyacı merkezli göçmen politikalarında değişikliğe neden olmuş ve Avrupa Topluluğu (AT) aşağıda değinilecek olan kimi düzenlemelerle göçü kontrol altına alma yoluna gitmiştir. Ancak dünyanın güneyindeki yoksulluğun derinleşmesi göç olgusunu, kimi yasal önlemlerle düzenlenerek kontrol edilebilir olmaktan çıkarmıştır.

Yeni bir küreselleşme dalgasının başladığı 1980 sonrası dönemde mal, sermaye ve emek hareketlerinin mobilize olması, küreselleşme teorisinin bir gereği olarak ortaya çıkmaktaydı. Ancak büyük ölçüde mal ve sermaye hareketlerinin önündeki engeller tüm dünyada kaldırılmaya çalışılırken, emeğin küreselleşmesi konusunda Batılı ülkeler o kadar cömert davranma niyetinde değillerdi.

Özellikle 20.yüzyılın son çeyreğinde yaşanan büyük siyasal ve sosyal değişimler hem coğrafyaların değişmesine hem de göç hareketlerinden büyük artışlara neden olmuştur. Burada en başta vurgulanması gereken olaylar, 1991 yılında Doğu Bloğunun yıkılması ile Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bir on yıl sonra yaşanan 11 Eylül 2001 saldırılarıdır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının etkisi dünya jeopolitiğinde yeni bir istikrarsız döneme kapı aralamış ve Asya coğrafyalarında Avrasya'nın Balkanları (Brzesinski, 2005: 176) olarak tanımlanacak olan temelde aynı, ama yapay etnik ayrımlarla Türkî Cumhuriyetler ortaya çıkmıştır. Ardından Ortadoğu da ABD'nin Irak'a ilk müdahalesi söz konusu olmuştur. Balkanlarda ise Yugoslavya etnik bir savaş ile parçalanmıştır.

20. Yüzyıl içinde onar yıllık dönemler, kalıcı ve köklü değişimlere sahne olmuştur. On yıl sonra yaşanan 11 Eylül saldırıları ile yine ABD'nin Ortadoğu ve Asya'ya yeni askeri müdahaleleri gelmiştir. Askeri müdahaleler ile birlikte Eski doğu bloğu ülkelerinde ve kimi eski Sovyetler Birliği ülkelerinden renkli devrimler gerçekleşerek, Batı yanlısı yeni rejimler kurulmaya başlanmıştır. Sırbistan'da 2003'te başlayan halk ayaklanmaları ve yönetim değişikliği, 2003 yılında Gürcistan'da, 2005 ve 2010 yıllarında Kırgızistan'da yaşanmıştır.

2010 yılında ise Arap Baharı adı verilen ancak sonuçları, amaçların çok çok uzağına düşen yeni trajediler doğuran bir halk hareketleri dizisi yaşanmaya başlanmıştır. Kuzey Afrika ve Arabistan Yarımadasında yaşanan bu olaylar, Arap halklarının, diktatoryal ve irsi yönetimlere karşı insan hakları, demokrasi ve özgürlük taleplerini içeren kitlesel eylemler anlamına geliyordu. İlk olarak Tunus'ta başlayan olaylar, daha sonra Mısır, Libya, Bahreyn, Suriye, Cezayir, Ürdün ve Yemen'de büyük kitlesel boyutlara ulaşmıştır. Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan, Moritanya ve Fas'ta yaşanan olayların etkisi öncekiler katar kitlesel ve rejimlerin yıkılmasına neden olabilecek boyutlara ulaşmamıştır.

boş olduğunu teyit eden tokalaşma ve uzaktan el kaldırma şeklinde modern insana miras kalan selamlaşma davranışı, insanlığın avcı toplayıcı dönemlerindeki barışçı tutumunun bir ifadesidir (bkz. Gasset, 1999:175-188).

Son dönemlerde yaşanan bu gelişmelerle birlikte zaten yirminci yüzyılın son çeyreğinde özellikle ekonomik ve siyasi nedenlerle hızlanan Batı'ya göç hareketi, yaşamla ölüm arasında hayatta kalma hareketine dönüşerek, bu gün yaşanılan ve adına "gömen krizi" denilebilecek ve insanlığın yaşadığı en büyük kitlesel göçlerden birini oluşturmuştur.

2.1. Göç Kuramları

Göç bir coğrafyadan başka bir coğrafya doğru insan hareketi olarak tanımlanabilir. Göçleri birbirinden farklı kılan unsurlar, göçlerin nedenleri, içeriği, gerçekleşme biçimi ve yaşanma şeklidir.

Göçün anlık bir olay olarak değil, hedef ülke ve kaynak ülke açısından gerisel ve önsel etkileriyle bir süreç olarak değerlendirmek gereklidir. Göç çeşitlerine bakıldığında ise, uluslararası göç, iç göç, grup göçü, birey/aile göçü, gönüllü ve zorunlu göç şeklinde sınıflandırılabilir. Modern anlamıyla göç, yaşam yerinin bir ulus devlet içinde ya da uluslararası düzeyde değiştirilmesi anlamına gelmektedir.

Castles ve Miller'e göre çağımızdaki göç olgusuna dair dört temel eğilim söz konusu olmuştur (Castles ve Miller, 2008:12). Bunlar, Göçün Küreselleşmesi, Göçün hızlanması, Göçün Farklılaşması, Göçün Kadınsallaşmasıdır.

Göçün küreselleşmesi, göç veren bölgelerin çeşitlenmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle göç alan bölgelerde çok farklı bölgelerden gelen bireylerle kültürel bir çeşitlilik söz konusu olmaktadır.

Göçün hızlanması ise, göç hacminin artması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda göç alan ülkelerde göçmen politikalarını yeniden gözden geçirerek bu hızlanmaya karşı politikalarını değiştirmektedirler.

Göçün farklılaşması, artık göçmen işçi şeklinde tek tip bir göçmen olgusu söz konusu değildir. Emek göçünün yanında, sığınmacı göçü, mülteci göçü gibi farklı göç tipleri ortaya çıkmıştır.

Göçün kadınlaşması ise artık kadınların emek göçü olarak artan bir şekilde göç olgusunun içinde yer almaları olmuştur.

İlk göç çalışmasını Ravenstein 1885 yılında **Göç Kanunları** adıyla yapmıştır. Bu çalışma dönemin endüstrileşmenin yarattığı etkilerin izlerini taşımaktadır ve **neoklasik** bireysel fayda-maliyet hesabına dayanan neoklasik modellere temel oluşturmuştur(Çağlayan, 2011:92). Bireyler bilgi ve becerilerini en verimli olabilecekleri yerlere taşımayı seçerler. Bu nedenle daha yüksek ücretle çalışabilecekleri yerleri tercih edeceklerdir. Ancak günümüzde göç olgusu son derece karmaşık olguların etkisi altındadır. Özellikle yeni uluslar arası göç dalgasını açıklamada neoklasik modelin hane halkının ekonomik tercihlerine bağla açıklama mantığı yeterli değildir (Massey vd.,2014:13).

Yeni ekonomi ve Makro Kuram olarak adlandırılan kurama göre ise, uluslararasında faktör donatımı farklılıkları göç hareketlerine neden olmaktadır. Emek yoğun ülkelerde ücretler düşük, sermaye yoğun ülkelerde ise ücretler yüksektir. Bu durum bir emek hareketliliği yaratacaktır. Heckscher ve Ohlin'in faktör donatım teorisi bu konuya dair bir analiz sunmaktadır. Aynı zamanda Lewis ve Ranis ve Fei de uluslararası göç açısından uluslararası faktör donatım farklılıklarına işaret etmektedirler (Bozdağ ve Atan, 2009: 163).

Everett Lee ise 1966 yılında **İtme Çekme Kuramı** adıyla bir göç teorisi oluşturmuştur. Lee bu kuramıyla göçmene değil göç olgusuna odaklanan bir yaklaşım geliştirmiştir. Buna göre göçe ait itici ve çekici faktörler söz konusudur. Bu faktörler, yaşanan yerle ilgili olanlar, gidilmek istenen yerle ilgili olanlar, ortaya çıkan mikro ve makro engeller ve son olarak bireysel faktörlerdir (Yalçın, 2004:30). Burada itme ve çekme unsurları mutlak değil görecelidir, zamana, mekâna, kişiye göre değişmektedir. Bu kuram bu gün itme ve çekme unsurlarıyla açıklayıcılığını korumaktadır.

İkili iş gücü piyasası kuramı ise, uluslararası göçün gelişmiş ekonomilerin işgücü ihtiyacından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Piore'ye göre, göçün kaynağı itme etkileri değil gelişmiş ülkelerin ihtiyaçlarından kaynaklanan çekme etkileridir (Massey vd.,2014:13). Bu kurama göre gelişmiş ülkelerde

sermayenin, düşük ücretlerle, artan istikrarsızlık ortamlarında, çok düşük bir terfi şansıyla çalışmaya istekli göçmen işçilere yönelik bir talebi vardır. AB ülkelerinin 1960'larla birlikte yaşadığı işgücü ihtiyacı bu kuram çerçevesinde açıklanabilmektedir.

En başarılı göç kuramlarından biri William Petersen'in "**Göçün Genel Bir Tipolojisi"** (1958) adlı çalışmasında anlattığı beş göç tipi kuramıdır. Kuramdaki göç sınıflamaları şunlardır: ilkel göçler, zoraki göçler, yönlendirilen göçler, serbest göç ve kitlesel göç. İlkel göçler doğa koşullarından kaynaklanan göçleri oluşturmaktadır. Toplumlarda ortaya çıkan sosyal baskı ise iki ayrı göç oluşturmaktadır. Bunlar bireylerin karar mekanizmasına sahip olabildikleri yönlendirilen göç ve bireylerin karar mekanizmasına sahip olamadıkları zoraki göçtür (Çağlayan, 2011:95). Dördüncü göç tipi, herhangi bir zorlayıcı veya itici bir durum olmadan gerçekleşen serbest göçtür. Petersen son olarak Kitlesel göç tanımlaması yapmıştır. ABD ve Avrupa gibi bölgelere göç eden öncü göçmenler arkalarından kitlesel bir göç dalgası oluşturmalarına örnek gösterilmektedir.

Stouffer'in **Kesişen Fırsatlar Kuramı** ise, mikro düzeyde göçmenlerin bireysel tercihleri üzerine yoğunlaşmış bir çalışmadır. Bu kuram göç olgusunu, iki ülke arasındaki mesafe, göçle birlikte elde edilecek olanaklar ve bu olanakların miktarı çerçevesinde incelemektedir. Kurama göre göçmenler, iki farklı göç bölgesinde imkanlar eşit ise, yakın olan yeri tercih edecektir. (Çağlayan, 2011:98).

Bir başka kuram, Samir Amin, Immanuel Wallerstein ve A.G.Frank'ın oluşturduğu Bağımlılık Okulu'nun **Merkez Çevre Kuramı'dır**. Bu kuramda, göç olgusu kolonyalizm çerçevesinde incelenmiştir. Geçmişte yaşanan sömürgeci yayılma, günümüzde neo-kolonyal hükümetler ve çok uluslu şirketler aracılığıyla devam etmektedir(Massey vd. 2014:13). Yirminci yüzyılda yaşanan göçler, kolonyal dönemde kurulmuş olunan kolonyal bağlar ile ilgilidir. Buna göre kapitalist dünya ekonomisi merkez kolonyal ülkeler ile çevre ülkeler arasında karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi yaratmaktadır. Uluslararası göç bu bağımlılık ilişkilerinin sonucunda ortaya çıkmaktadır(Çağlayan, 2011:100).

Kapitalist gelişmelerin neden olduğu kopma ve yer değiştirmeler uluslararası göçe neden olmaktadır. 1980'lere kadar, çevredeki vasıfsız iş gücü de merkeze kaymakta ve merkezdeki üretim maliyetlerini düşüren bir ucuz iş gücü yaratmaktaydı. Ancak küreselleşmenin hızlanması ile birlikte merkez kaynaklı, uluslararası sermaye ucuz iş gücünün olduğu ülkelere göçmektedir.

Göç sistemleri kuramı ise, göç olgusunun göçten önce var olan ekonomik ve politik ilişkilere bağlı olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Castles ve Miller buna örnek olarak ABD'nin Kore ve Vietnam'a yönelik askeri müdahaleleri ile yine ABD ile Meksika arasındaki ucuz iş gücü ihtiyacı ve kültürel ilişkileri örnek göstermektedir (Castles ve Miller, 1998:23-24)

Göçün yeni ekonomisi ya da ilişkiler ağı kuramı olarak adlandırılan kuram ise, göç alan ülke ile göç veren ülke arasında zaman içinde oluşan ilişkilere odaklanmaktadır. Almanya ve Türkiye arasındaki göç ilişkisi bunun iyi bir örneğidir. Ağ kuramı, ilk giden göçmenlerin sosyal ağlar nedeniyle arkasından yeni göçmenler çekmesi durumunu ifade etmektedir. (Massey vd. 2014:13). Bu durum Meksika ve ABD için de geçerlidir. 2010 yılı tahminlerine göre Meksikalıların yüzde 40'ının ABD'de bir akrabası bulunmaktadır (Martin, 2012:404)

Ancak günümüzde yaşanan uluslararası göç olgusu ve göçmen krizini tek bir teori ile açıklamak oldukça zordur. Yaşanan bu insani kriz açısından hem ekonomik ve politik unsurlar yer alırken en önemli neden olarak Ortadoğu'da yaşanan iç savaş olgusu ön plana çıkmaktadır. Suriyelilerin hayatta kalmak amacıyla ilk etapta Türkiye'ye sığınmaları bir göç tipi iken, daha sonrasında Türkiye'yi AB'ye geçiş için transit ülke olarak kullanmaları; ağ temelli bir bakış açısıyla açıklanabilir. Güvenli bölgede kalmak ilk hedef iken, ikinci hedef AB ülkelerine göç etmek şeklinde olmaktadır.

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇMEN POLİTİKALARI

Bir ulus devlet temelli yapılanması olan ve olmayan ülkelerin göçmen soruna yaklaşımları da farklılık göstermektedir. Örneğin Fransa ve ABD gibi ülkelerde hem devletin göç politikaları hem de halkın göçmenlere yaklaşımları birbirlerinden farklıdır. Avrupa ülkeleri de kendi aralarında ulusal sınırları aşarak bir ekonomik ve siyasal birlik sürecine girmiş olduklarından dolayı, göçmen politikalarında da bu sürecin etkisi söz konusu olmuştur.

AB ülkelerinin göçmen politikaları 1980 öncesi ve sonrası dönemde farklılık azretmektedir. Önceleri işgücü ihtiyacının belirlediği politikalar ön planda iken, 1980 sonrasında bu ihtiyacın göreceli olarak ortadan kalkması göçmen politikalarının değişmesine neden olmuştur.

Avrupa'ya göçmenlerin geliş kaynağıyla ilgili iki yönelim bulunmaktadır. İlk olarak II. Dünya savaşı sonrasında oluşan konjonktürde Batı Avrupa'da oluşan iş gücü açığının güneydeki çevre ülkelerden karşılanması söz konusudur. Ancak daha sonra soğuk savaşın bitmesi ile Doğu Blok'undan bir gücü göçü söz konusu olmuştur.

Avrupa ülkelerinde ortak bir göç politikası ilk olarak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurcu anlaşması olan 1957 tarihli Roma anlaşmasında yer almıştır. Buna göre mallar ve sermayenin yanı sıra, işçilerin de serbest dolaşımı söz konusu olacaktır (EU The Treaty of Rome, Article 48: 1957).

Bu uygulanmaya konmuş ve 1970'lerin ortalarına kadar özellikle göçmen işçi ihtiyacına yönelik anlaşmalar yapılmıştır. Ancak daha sonra ortaya çıkan ekonomik koşullardaki kötüleşme ve işsizlik oranları, Batı Avrupa ülkelerinin önceki döneme nazaran göçmen işçi alımına yönelik kısıtlamalara gitmesine neden olmuştur (Samur, 2008:4).

1985 yılında Schengen Anlaşması ile AB ülkeleri arasındaki sınırlar aşama aşama kaldırılarak serbest dolaşım tamamıyla sağlanmıştır. Bununla birlikte, birlik dışı ülkeler yönelik sınırlar kuvvetlendirilmiştir. Aynı zamanda 1986 yılında imzalanan Tek Avrupa Senedi de serbest dolaşımı sağlamaya yönelik hükümler içerirken, birlik dışından gelecek olan göçe karşı ülkeler arasında iş birliğini kurmaya yönelik uygulamaların başlamasını sağlamıştır (EU The Schengen Acquis 1999: 24)

Dublin sözleşmesi ise, Avrupa ülkeleri arasındaki iltica konusunda siyasal diyalogların başlaması ve iltica ile ilgili yasal prosedürlerin temelini oluşturmuştur (Güleç, 2015:85).

1992 yılında imzalanan Maastricht anlaşması ise göç ve iltica konusunda AB organlarına yetki vermiştir (EU, Treaty on European Union, 1991:131). Artık bu alanda Topluluk çapında genel bir çalışma yoğunluğu oluşmaya başlamıştır.

1997 yılında imzalanan Amsterdam anlaşması ise Schengen Anlaşması topluluk hukukunun bir parçası haline getirilerek AB ülkeleri arasında serbest dolaşımın önündeki son engelleri kaldırmıştır (EU, Treaty of Amsterdam, 1997:93).

1999 Tampere Zirvesi ile de AB içinde özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturulması ve göç sorununa yönelik kapsamlı yaklaşımlar geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu zirvede;

- Ekonomik ve insani nedenlerin dengelenmesi
- Üçüncü ülke vatandaşlarının, üye ülke vatandaşlarıyla aynı haklara sahip olabilmesi
- Kaynak ülkelerle göç yönetimine dair ortaklık kurulması gibi konularda anlaşma sağlanmıştır.

2003 yılında gerçekleştirilen Lahey Zirvesinde ise, bir önceki zirvede belirlenen hedeflere 2010 yılına kadar ulaşılması ve iltica sistemlerinin geliştirilmesi ile ilgili üçüncü ülkelerle iş birliği, yasadışı göçle mücadele, yeniden yerleştirme programlarının uygulanması, yasadışı göçmenlerin iadesi, sınır güvenliği için operasyonel iş birliği vurgusu yapıldı. Bu amaçla 2004 yılında FRONTEX adıyla, Avrupa Birliği Üye Devletlerinin Dış Sınırlarında Operasyonel İş Birliği teşkilatı kuruldu (EU, Frontex, 2016).

2005 yılı Aralık ayında AB Konseyinde göçe yönelik yeni bir yaklaşım kabul edilmiştir. Buna göre göç, dış ilişkiler ve kalkınma konuları birlikte değerlendirilecektir. Göç ve ekonomik kalkınma konuları birbirine bağlı konular olduğundan, yoksulluğun azaltılması, insan haklarının geliştirilmesi ve ekonomik büyümenin sağlanabilmesi gibi göçün temel nedenlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik çözümler üzerinde durulmuştur.

2008 yılındaki Avrupa Birliği İltica ve Göç Paktı ise, bu konuya beş madde ile çerçevelendirmiştir (Council Of The European Union, 2008):

1. Yasal göçün düzenlenmesi
2. Yasa dışı göçün kontrol altına alınması
3. Sınır kontrollerinin daha etkili yapılması
4. Tek bir sığınma prosedürünün oluşturulması
5. Kaynak ve geçiş ülkelerinde göç ve kalkınma ilişkisi bağlamında destek amaçlı ortaklıklar kurulması.

2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Anlaşması ile de, göç ve sığınma ile ilgili düzenlemeler, AB'nin işleyişine ilişkin anlaşmada, "özgürlük, güvenlik ve adalet" alanı içerisine yerleştirilmiştir (EU, Treaty of Lisbon, 2007: 11).

2009 Aralık ayında kabul edilen Stockholm Programı ise göçle ilgili çalışmalara yön vermeyi amaçlamıştır (Council of The European Union, The Stocholm Programme, 2009:5). Bu kapsamda;

1. Diğer ülkelerle birlikte evrensel bir göç yaklaşımı geliştirmek
2. İstihdam ve iş piyasasının önceliklerine bağlı bir şekilde ortak bir politika oluşturmak
3. Daha sıkı bir entegrasyon politikası belirlemek,
4. Yasadışı göçle mücadeleyi hızlandırmak
5. Kimsesiz ve küçükleri koruyucu önlemler almak olarak ifade edilmiştir.

En son olarak yaşanan uluslararası göçmen krizine dair Türkiye ile AB arasında 20 Mart 2016 tarihinde bir anlaşma yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmaya göre, Yunanistan'a ulaşan ve sığınma başvuruları reddedilen göçmenler Türkiye'ye iade edilecek. Anlaşma kapsamında, Türkiye'ye 3 milyar Euro mali destek sağlanacak. Tam üyelik müzakereleri hızlandırılacak (EU-Turkey Cooperation, 2016).

AB Türkiye'ye geri gönderilen her göçmen karşılığında, hâlihazırda Türkiye'de bulunan bir göçmeni kabul edecek.

Son yaşanan göçmen krizine yönelik AB ülkelerinin tavrına bakıldığında, uluslararası göç olgusunu güvenlik merkezli değerlendirdiği görülmektedir. 2015 ve 2016 yıllarında yaşanan Paris ve Brüksel saldırıları bu politikaları destekler nedenler olsa da, AB ülkeleri 2000'li yıllarla birlikte güç olgusunu güvenlikleştirme yoluna gitmiştir.

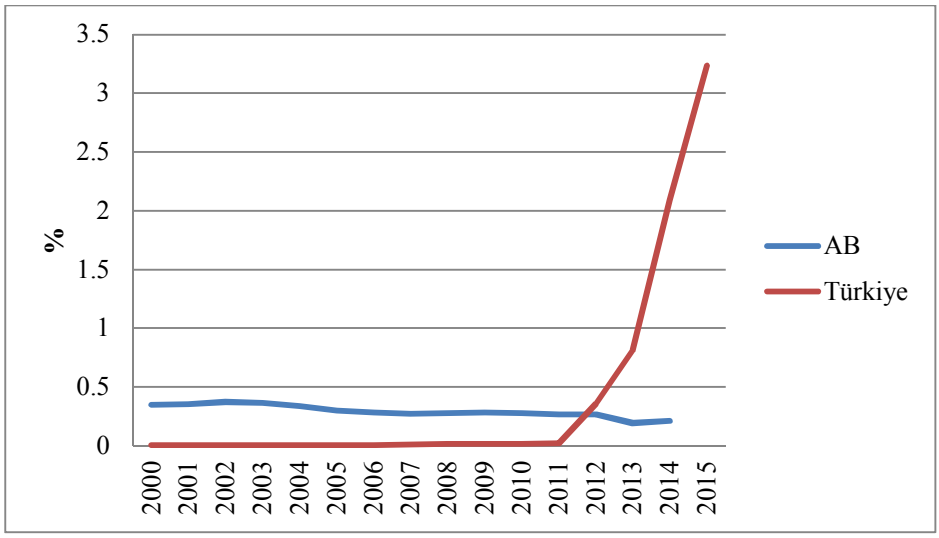
4. AVRUPA BİRLİĞİ EKONOMİLERİNİN GÖÇMEN AKINI KARŞISINDAKİ DURUMU

Bir önceki bölümde değinildiği gibi AB ülkeleri kendilerine yönelik olarak yaşanan göçmen akınını sınırlandırmak üzere politikalar geliştirmektedir. Bu sınırlandırma isteğinin ekonomik gerekçeleri ve temellerinin incelenmesi, bu çalışmanın ortaya koyma amacında olduğu bir konudur.

Türkiye ile karşılaştırmalı bir inceleme yapıldığında, ortaya çok farklı bir tablo çıkmaktadır. Türkiye 2011 yılından 2015 yılı sonuna kadar, nüfusunun yüzde 3,5'ine yakın bir göçmen kabul etmiştir. Ancak AB ülkelerinde bu oran yüzde 0,2 seviyesindedir. İçişleri Bakanlığı 2015 Türkiye Göç raporu verilerine

göre, 2015 yılı sonu itibariyle Türkiye'de 2.503.549 Suriyeli sığınmacı geçici koruma altına alınmıştır (İçişleri Bakanlığı 2016).

Grafik 1: Türkiye ve AB Ülkelerinin Nüfuslarına Oranla Kabul Ettikleri Göçmen Sayısı

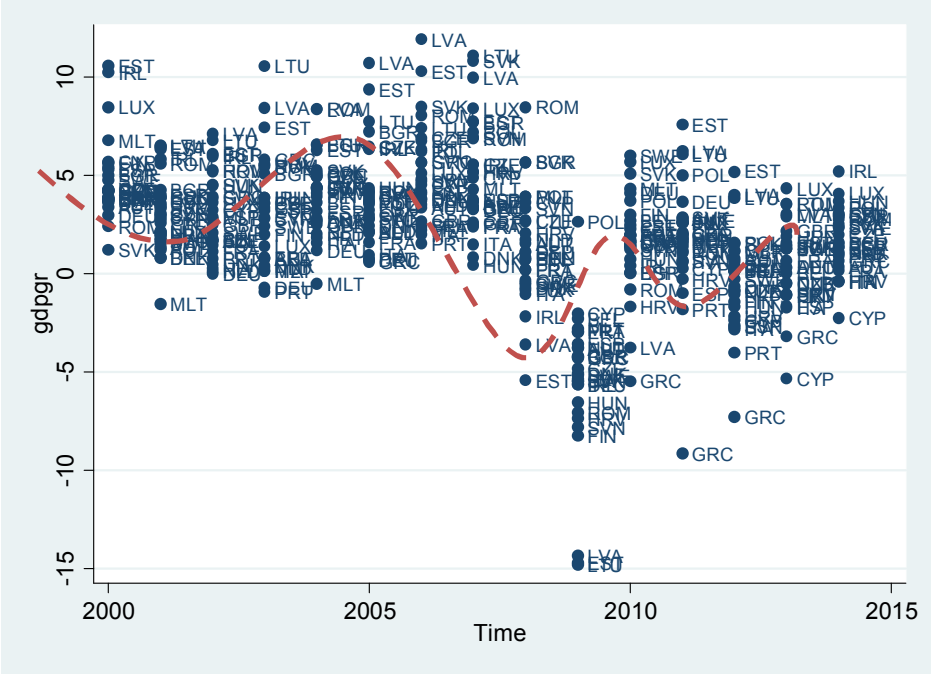
Kaynak: World Bank Indicators verilerinden oluşturulmuştur.

2011 yılına kadar Türkiye ve AB ülkelerinin nüfuslarına oranla göçmen kabul oranı daha azdır. Türkiye geleneksel olarak ulus devlet yapılanmasının getirdiği bir politikayla nüfusuna oranla düşük seviyede göçmen kabul eden bir ülkedir. Ancak 2011 yılı itibariyle başlayan sığınmacı krizine Türkiye duyarsız kalmamış ve nüfusunda ve sosyal dokusunda yapısal değişmelere neden olacak boyutta bir sığınmacı kabul etmiştir.

Yaşanan insani kriz karşısında uyguladıkları göçmen politikalarıyla, AB ülkelerinin oldukça muhafazakâr bir tutum sergiledikleri açık olarak gözlenmektedir. AB ülkelerinin göçmen ve sığınmacılara yönelik bu tutumu, AB'nin temel değerleriyle ve insan hakları ilkeleriyle çelişkili bir durum göstermektedir.

Şekil 1'de yer alan, AB ülkelerinin büyüme performanslarına bakıldığında, 2008 krizine kadar pozitif ve yüksek büyüme oranları söz konusudur. 2008 krizi sonrasında ise, büyüme oranlarının düşmesi ve yüzde sıfır büyüme etrafında yoğunlaşması, AB ülkeleri açısından, göçmen sorununa yönelik bakış açısını etkileyen faktörlerden biri olarak değerlendirilebilir. Ancak bir blok olarak AB ülkeleri 2013 yılından itibaren genel olarak pozitif büyüme rakamlarıyla ekonomik toparlanma sürecindedir.

Şekil 1: AB Ülkelerinde Büyüme Oranları

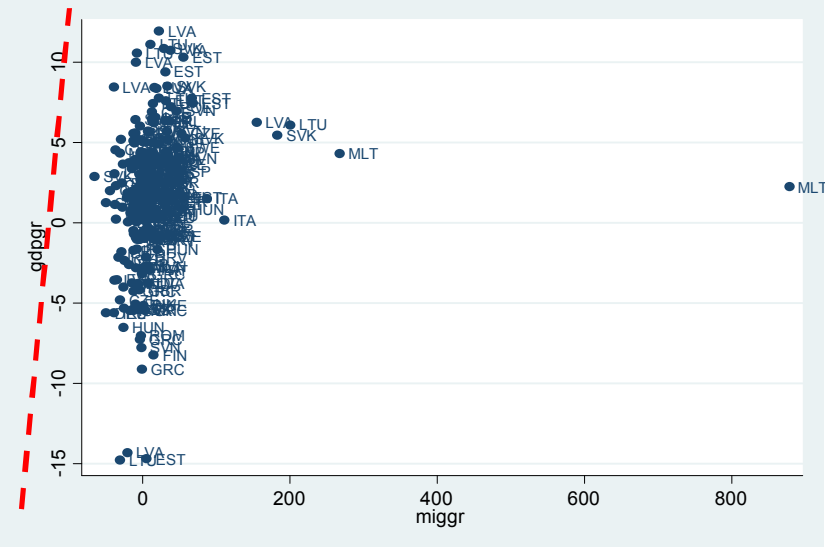

Kaynak: World Bank Indicators verilerinden oluşturulmuştur.

Ancak bu durum AB ülkelerinin bir bütün olarak göçmen politikalarına etki edecek boyutta değildir. Çünkü ikinci bölümde değinildiği gibi, AB ülkeleri göçmen politikalarını kısa süreli yaşanan konjonktürel dalgalanmalara göre değil, uzun vadeli sosyal ve ekonomik politikalara bağlı olarak oluşturmuştur.

Şekil 2'de, ekonomik büyüme oranı ile göçmen artış oranı arasındaki ilişkinin 28 AB ülkesi için 2000-2014 dönemi verilerinden oluşturulan grafiksel gösterim yer almaktadır. Ekonomik büyüme oranı (gdpgr) ile göçmen artış oranı (miggr) arasındaki ilişkinin, AB üyesi ülkelerde on dört yıllık dönemde, büyüme oranının %-5 değeri ile % 5 değeri arasında toplandığı görülmektedir.

Şekil 2: AB Ülkelerinde Büyüme Oranı İle Göçmen Artış Oranı Arasındaki İlişki

Kaynak: World Bank Indıcators verilerinden oluşturulmuştur.

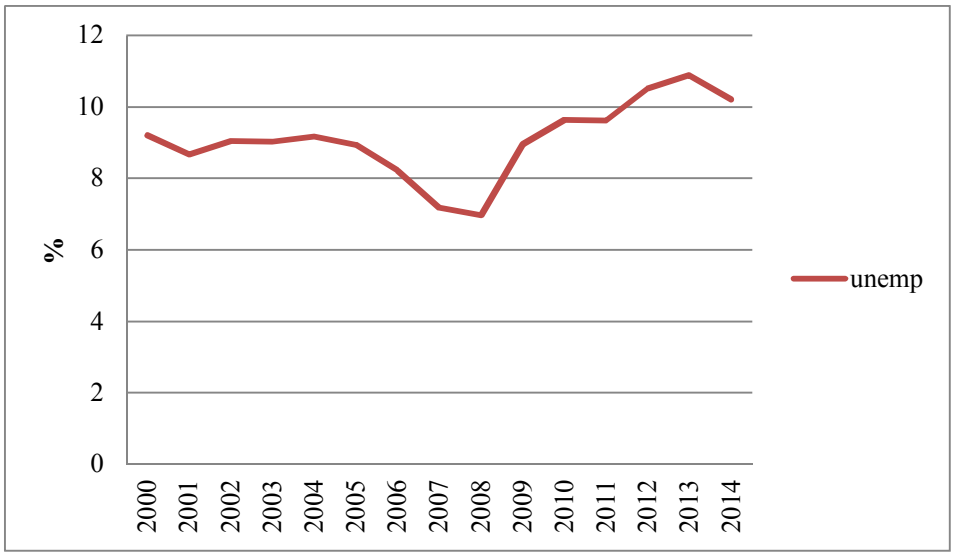
Büyüme oranı ile göçmen artış oranı arasında açık net bir ilişki grafiksel olarak gözlenmemiştir. Ancak sınırlı düzeyde pozitife doğru bir ilişki çıkarılabilir. 2000-2014 dönemi için göçmenlerin artış oranı ile ekonomik büyüme arasında çok sınırlı seviyede bir pozitif ilişkiden bahsedilebilir.[3]

Yirmi sekiz AB ülkesi için işsizlik oraları ortalamasına bakıldığında ise, 2000-2014 dönemi için yüzde 6.9 ile 10.8 arasında dalgalandığı, 2008 krizinden sonra ise artış eğilimine girdiği ancak 2013 yılından itibaren büyüme rakamlarlının da pozitife dönmesi ile birlikte, azalma trendine girdiği görülmektedir.

Ortalama işsizlik rakamları yüksek olmakla birlikte, 2014 yılı Dünya Bankası verilerine göre, GSYİH bakımından büyük ekonomilere sahip olan Almanya'da (3,8 trilyon USD) 2013 sonrasındaki işsizlik oranları yüzde 5 seviyesine, İngiltere'de (2,9 trilyon USD) işsizlik oranları yüzde 6 seviyesine, Fransa'da (2,8 trilyon USD) yüzde 9 düzeyine düşmüştür.

Göçmen kriziyle bağlantılı olarak bakıldığında, 2011 yılında baş gösteren özellikle Suriye kaynaklı sığınmacıların batıya doğru hareketi, AB ülkelerindeki işsizliğin artış eğilimi içinde olduğu döneme denk gelmektedir.

Grafik 2: AB Ülkelerinde İşsizlik Oranı

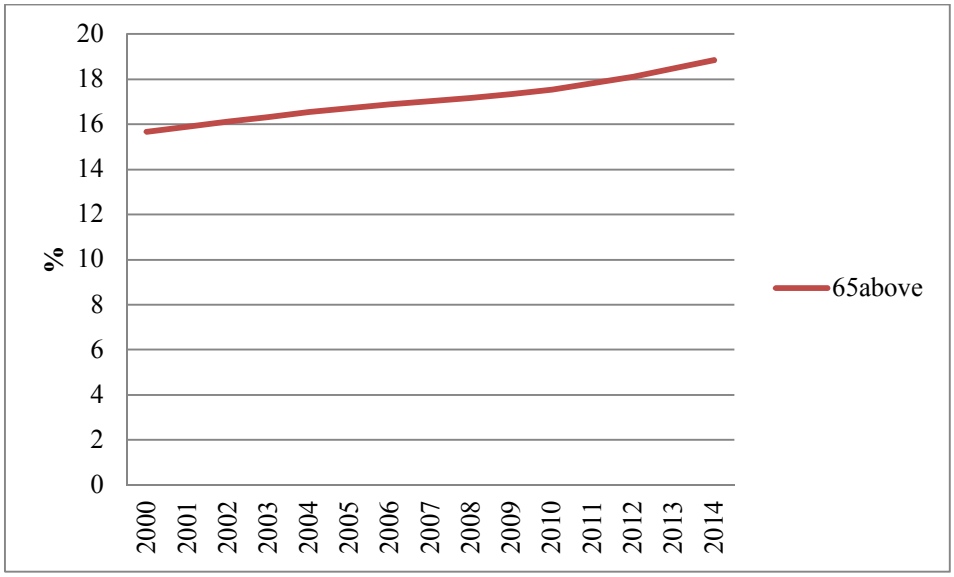
Kaynak: World Bank Indicators verilerinden oluşturulmuştur.

AB ülkelerinde yaşanan bu konjonktürün üzerine gelen göçmen krizi, AB ülkelerinin, sığınmacılara karşı katı bir tutum sergilemesinde etkisi olabilir.

Ancak Grafik 3'te görüldüğü gibi, AB ülkelerinde nüfusun yaşlanma eğiliminde olduğu gerçeği dikkate alındığında, özellikle eğitimli sığınmacı nüfusu alma konusunda AB ülkelerinin bazılarının istekli olduğu görülmektedir.

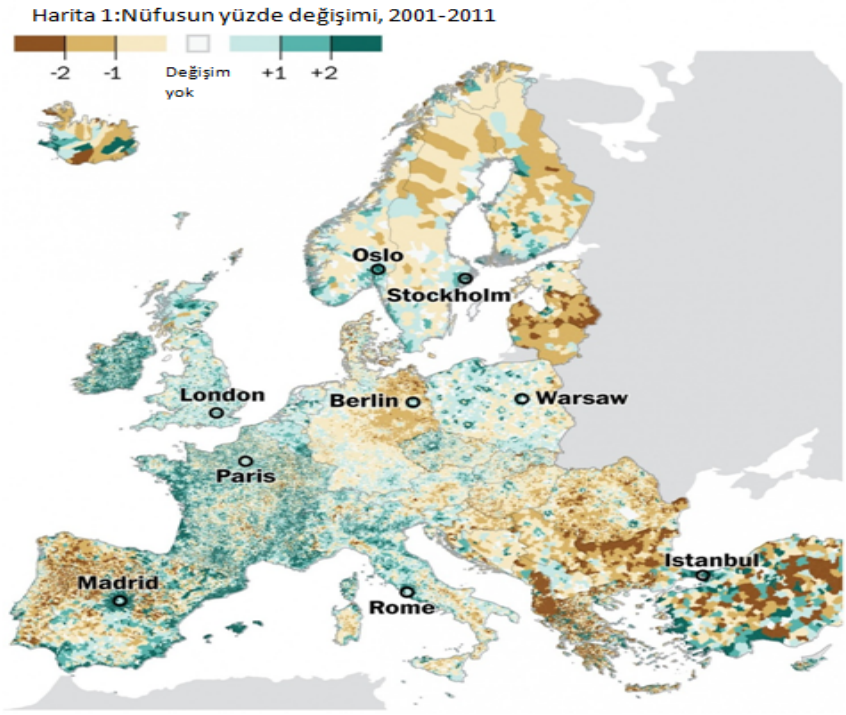
[3] Çalışma izni verilen göçmenlerin emek maliyetlerine olan yansıması ve bunun büyüme, işsizlik ve verimlilik gibi değişkenlere etkisi, ileri düzey ekonometrik bir analiz ile yapılabilir. Bu analiz çalışmamızın sınırlarını aşmakta ve ayrı bir çalışmanın konusu olabilecektir.

Grafik 3: 65 Yaş Üstü Nüfus Oranı

Kaynak: World Bank Indicators verilerinden oluşturulmuştur.

Sığınmacıları kabul etme konusunda AB ülkeleri arasında gerçekte büyük fikir ayrılıkları söz konusudur. AB ülkelerinde nüfusun yaşlanma eğilimi, ülkelerin göçmen politikasını belirlemelerinde etkili olmaktadır. Almanya sığınmacıları kabul etmede diğer Avrupa ülkelerinden daha cömert davranmaktadır. Bu büyük ölçüde, Almanya nüfusunun hızla yaşlanmasına bağlı bir tutumdur. Örneğin Almanya için yapılan projeksiyonlar, 2014 yılında 81 milyon olan nüfusun 2060 yılına 68 milyona ineceğini göstermektedir.

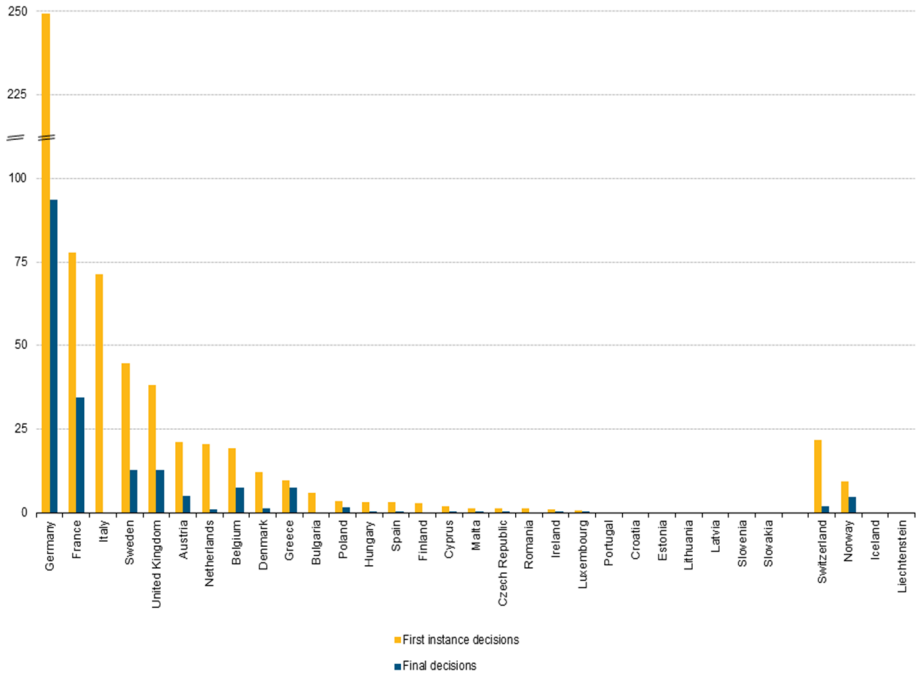
Kaynak: Alman Bölgesel Planlama ve İnşaa Federal Ofisi-The Washington Post

Yukarıdaki haritada nüfusun yaşlanma AB ülkelerindeki nüfus artış oranları görülmektedir. Sarıdan kahverengine dönen bölgelerde nüfus azalmaktadır. Türkuazdan koyu yeşile dönen bölgelerde ise nüfus artışı yüzde ikilere doğru artış göstermektedir.

Almanya gibi nüfusu yaşlanma eğiliminde olan ülkelerde göçmen ve sığınmacı politikaları daha esnek olmaktadır. Bu tutum yaşanan insani bir çözüm unsuru olmakla birlikte, bu ülkelerin iş gücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir neoklasik fayda-maliyet yaklaşımı içinde kalmaktadır. İngiltere ise Almanya'ya nazaran daha kısıtlayıcı davranmaktadır. Harita 1'de Nüfus artış oranının da diğer ülkelere nazaran yüksel olduğu görülmektedir. Bu ülkeler arasında İsveç'in nüfus artış hızı Almanya'ya göre daha yüksek olmasına rağmen sığınmacı kabulünde yaşlanma argümanını kullanmamaktadır. Bu anlamda daha ilkeli bir yaklaşım sergilemektedir. Fransa, toplum içinde kalıcı sorunlar yaratma ihtimali bulunduğu için göçmen sorununa temkinli yaklaşmaktadır. Özellikle 2015 yılında yaşanan terör olayları da bu yaklaşımı kuvvetlendirmektedir.

Yaşlanma eğilimi daha az olan ülkelerde ise sığınmacılara ve göçmenlere yönelik olara daha az bir kabul etme eğilimi gözlenmektedir.

Grafik 4: AB Ülkeleri Dışından Sığınma Başvuruları Birinci Derece Başvuru ve Kabul Kararları -2015 yılı (bin kişi)

Kaynak: Eurostat (online data codes: migr_asydcfsta and migr_asydcfina).

Grafik 4'ten görüldüğü gibi, sığınmacıların başvurularını kabul eden ülkelerin ilk başlarında Almanya, Fransa, İsveç, İngiltere, Avusturya, Belçika ve Yunanistan Gelmektedir. Birlik dışından da Norveç sığınmacı kabulünde ön plana çıkmaktadır.

Bu tablo yukarıda da değinildiği gibi, göçmen krizine karşı topyekun AB ülkeleri açısında pozitif bir tablo sergilendiği izleniminden oldukça uzaktır. Almanya gibi öne çıkan ülkelerde işgücü ihtiyacı ve nüfusun yaşlanma eğilimine yönelik krizi fırsata çevirme stratejileri de söz konusudur. Bu nedenle Türkiye ile yapılan geri kabul anlaşması da göçmen akınının kontrollü bir şekilde yapılması ve nitelikli emeğe sahip göçmenlerin seçilerek alınması politikası AB ülkelerinin göçmen krizi karşısında geldiği son noktayı oluşturmaktadır.

5. SONUÇ

1990'lar ve yeni milenyumla birlikte coğrafyaların, sınırların yeniden şekillenmesi ve artan ekonomik ve politik istikrarsızlık olgusu, uluslararası bir nüfus hareketini kaçınılmaz olarak beraberinde getirmiştir. Tarihsel olarak Avrupalı milletler 16. ve 20. Yüzyıllar arasında dünya coğrafyalarına göç etmiş ve dünya tarihinde kalıcı sosyoekonomik değişimlere neden olmuştur. Aynı zamanda merkantilist politikalarla çevre ülkelerdeki ekonomik ve insani kaynakların da merkeze taşınması söz konusu olmuştur. Bu süreç sanayileşme ile birleştiğinde özellikle Batı Avrupa ülkelerini dünya ekonomisinin başat ekonomileri haline gelmesine zemin hazırlamıştır.

İçinde bulunduğumuz dönemde ise bu dönemde de periferiden merkez ülkelere başta savaş olmak üzere ekonomik ve sosyal nedenlerle artan hızla bir göç olgusu yaşanmaktadır. AB ülkeleri özellikle can kayıpları açısından trajik boyutlara ulaşarak yaşanan bu nüfus hareketine yönelik politikalarını gözden geçirmeleri ve değiştirmeleri oldukça büyük bir önem arz etmektedir. Dünyada şu ana kadar kurulmuş en başarılı entegrasyon olan Avrupa Birliği'nin 2014 rakamlarına göre 18 trilyon dolara ulaşan toplam gayrisafi yurtiçi hasılası ile sığınmacılara yönelik yaklaşımı oldukça muhafazakardır.

Dünya ekonomik sistemi artık birbirinden izole olmuş sınırlardan değil, bölgesel ve küresel düzeyde birbirine entegre olmuş bir sistem görünümü arz etmektedir. Bu çerçevede yaşanan göçmen krizine yönelik bakış açısının, krizin boyutlarını azaltacak çok yönlü politikalara ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. AB ülkeleri henüz bu bakış açısından uzakta görünmektedir. Sığınmacıları kabul konusunda, ülkelerin insani kriz karşısında çözüme yönelik çabaları olmakla birlikte, yaşlanan nüfus ile bağlantılı olarak uzun vadeli fayda-maliyet yaklaşımı ön plana çıkmaktadır.

Krizin kalıcı bir çözüme ulaşmasını sağlayacak politikalar daha temel ilkelere dayanmalıdır. İlk olarak sığınmacı nüfusun adil ve dengeli bir şekilde absorbe edilip, kısa vadeli bir çözüme gidilmesi gerekmektedir. İkinci aşamada da merkez dışındaki göç veren ülkelerde istikrarsızlık unsurlarının hızla elimine edilmesi gerekmektedir. Bu unsurların en önemlileri şunlardır: ulusal ve uluslararası düzeyde ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi; bölgesel ve küresel anlaşmalarda küresel yoksulluk ve eşitsizlik yaratma potansiyeli olan politikaların değiştirilmesi; özellikle Ortadoğu ve Asya ülkelerinde etnik ve dini çatışma zeminlerinin ortadan kaldırılması yönelik ulusal ve uluslararası politikaların tartışılıp uygulamaya konması önem arz etmektedir.

Bu zeminde ulusal ve uluslararası yeni iş birliği alanlarının oluşturulup oluşturulamaması, ekonomik krizler ve bölgesel savaşlarla başlayan yeni milenyumun gidişatını belirleyecektir.

KAYNAKÇA

Bozdağ, E.G.,Atan,M., (2009) "Avrupa Ülkelerine göç Eden Türk İşçilerin İktisadi Etkinliğe Katkısı", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11/1.

Brzezinski, Z. (2005), Büyük Satranç Tahtası, inkılâp Kitabevi, İstanbul.

Castles,S. ve Miller, M.J. (1998) The Age of Migration, Mcmillian, London.

Council of The European Union, (2008) "European Pact on Immiration and Asylum", http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%20 13440%202008%20INIT (Erişim:05.04.0216).

Council of The European Union, 2009, "The Stocholm Programme", https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/the_ stockholm_programme_-_an_open_and_secure_europe_en_1.pdf (Erişim:06.04.0216).

Çağlayan, S.(2011),"Göç Kavramı ve Kuramları"(Ed) Güneş, F., Kent Sosyolojisi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Diamond, J. (2003),"Tüfek, Mikrop ve Çelik" , Tübitak Yay.

Eurostat,http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00176&plugin=1 (Erişim 10.04.2016).

European Union (1957), "The Treaty of Rome" http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf (Erişim:20.04.0216).

European Union (1999) "The Schengen Acquis", http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/SCH.ACQUIS-EN.pdf (Erişim:15.04.0216).

European Union (1992), "Treaty on European Union", http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_____on_european_union_en.pdf (Erişim:20.04.0216).

European Union (1997), "Treaty Of Amsterdam", http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf (Erişim:22.04.0216).

European Union, FRONTEX (2016), http://frontex.europa.eu/about-frontex/origin/ (Erişim:15.04.0216).

European Union, (2007), "Treaty of Lisbon", http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL &from=EN (Erişim:24.04.0216).

EU-Turkey Cooperation, (2016), Commission Welcomes Member State Agreement on Refugee Facility for Turkey, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-225_en.htm (Erişim:24.04.0216).

Gasset, Jose Ortega,(1999), "İnsan ve Herkes",Metis, İstanbul.

Gençler, A., (2005), "Avrupa Birliği Göç Politikası", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 49.

Güleç, C. (2015), "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları", Tesam Akademi Dergisi, Temmuz, 2 (2), s.81-100

Hadi, A. S. (1992). Identifying Multiple Outliers in Multivariate Data. Journal of the Royal Statistical Society, 54(3), 761-771.

İçişleri Bakanlığı (2016), http://www.goc.gov.tr/icerik6/2015-turkiye-goc-raporu-yayinlandi_350_359_10058_icerik. (Erişim 10.04.2016).

Martin, P.L. "Göç, Ticaret ve Kalkınma: Meksika-ABD ve Türkiye-Avrupa Karşılaştırması, Migration Letters, Volume: 9, No:4, s.401-414

Massey, D.S.,Aranog,J.,Hugo,G.,Kouacouci,A.,Taylor,J.E., (2014) "Uluslar arası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi",Göç Dergisi, Cilt:1, Sayı: 1, s.11-46.

ORSAM (2012), "Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi", Rapor no:22.

Samur, H.(2008), "Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım", Uluslararıs İnsan Bilimleri Dergisi, 5 (2).

The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/news/ worldviews/wp/2015/09/08/this-map-helps-explain-why-some-european-countries-reject-refugees-and-others-love-them/ (Erişim 14.05.2016)

Yalçın, C. (2004) Göç Sosyolojisi, Anı, Ankara.

World Bank Indicators http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx? source=world-development-indicators (Erişim 10.04.2016)

İSLÂM HUKUKUNDAKİ HİMAYE GELENEĞİ MUVACEHESİNDE MÜLTECİLİK SİSTEMİ

***

THE REFUGEE SYSTEM IN COMPARISON POLITICAL ASYLUM TRADITION IN ISLAMIC LAW

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin BAYSA
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Bölümü
huseyinbaysa@kilis.edu.tr

Öz

Mülteci statüsünün İslâm himaye hukukundaki yerini tespit etmek amacıyla hazırlanan bu bildiri çalışmasında mültecilik, İslâm hukukundaki klasik koruma sistemleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. XX. yüzyılın başlarından itibaren meydana gelen savaşların yol açtığı kitlesel göçler sonucunda ihdas edilmiş bir koruma sistemi olan mültecilik, İslâm hukukundaki himaye sistemleri arasında daha çok, emân ve muhacirliğe benzemektedir. Özellikle, gerektirdiği haklar ve geçici ikamet açısından emâna benzeyen mülteci statüsü, sığınma saikı ve yer değiştirmenin gerekliliği bakımından emândan farklılık arz etmektedir. Mülteciliğin muhacirliğe benzeyen yönü ise her ikisinde de baskı veya zulüm gerekçesiyle sığınma talebinin söz konusu olmasıdır. Ancak muhacirlik, sığınan kişi ile sığınılan ülkenin dinî aidiyetinin İslâm olması durumunda vatandaşlık hakkını tanırken, mültecilik statüsü sığınana böyle bir imkân vermemektedir.

***Anahtar Kelimeler**: Mültecilik, Emân, Muhacirlik, Koruma Sistemleri.*

Abstract

In this paper, which aims to determine the status of refugees in terms of Islamic political asylum law, the term 'refugee' has been emphasized by comparing it with the classical protection systems of Islamic law. The refugee status has been introduced as a protection system after the massive migration caused by wars that have been occurred since the beginning of the 20th Century, similar to Emania and the Muhajir in terms of those political asylum systems that exist in Islamic law. The refugee status, similar to Emania, especially in terms of the laws required and temporary rights, is different from Emania in terms of reasons for asylum and requirements related to relocation. The similarity of refugee to Muhajir is that in both of them there is a demand for asylum due to repression or persecution. However, Muhajir provides the right of citizenship on the condition that the religious affiliation of the asylum seeker and the asylum country are Islamic.

***Keywords:** Refugee, Emania, Muhajir, Protection Systems.*

1. GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar, savaş, baskı, doğal afetler vb. sebeplerle bulundukları yerleri terk edip, daha güvenli bölgelere göç etmişlerdir. Vardıkları yerde ikamet etmek ve güven içinde hayatlarını sürdürebilmek için oradaki etkili şahısların veya yetkili merciin himayesine ihtiyaç duymuşlardır. Bu sığınma ihtiyacı ile birlikte, zamanla himaye kültürü ve hukuku da oluşmuştur. Mülteci statüsü, böyle bir süreç dâhilinde ortaya çıkmış bir uluslararası koruma sistemidir.

Mülteci statüsünün ana çerçevesi 1947 yılında, Birleşmiş Milletlerin kurduğu Uluslararası Mülteci Örgütü (UMÖ) tarafından belirlenmiştir. Mülteciler için yeni hukukî düzenlemelere ihtiyaç duyan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, bu amaçla 1951 yılında Cenevre'de "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme"yi imzalamıştır. Bu sözleşmede UMÖ'da kabul edilen mülteci tanımı esas alınmıştır (Özcan, 2005:8). "1951 Cenevre Sözleşmesi" olarak da bilinen bu uluslararası hukukî düzenleme, sonraki dönemlerde mülteciler ile ilgili yapılan bölgesel ve uluslararası sözleşmelere kaynaklık etmiştir[1] (Özcan, 2005:1; Acer vd., 2010:46; Ergüven ve Özturanlı, 2013:1016).

Devletlerarası sözleşmelerle temel yapısı belirlenen mültecilik sistemi, bazı yönleri itibariyle İslâm hukukundaki klasik himaye kurumlarına benzemektedir. Ancak bu koruma mekanizması, temelde diğer kurumlardan farklılık arz etmektedir. Mültecilik sistemi ile İslâm hukukundaki himaye kurumları arasındaki ortak ve farklı özellikleri tespit etmek üzere yapılan bu çalışmada öncelikle mültecilik kurumu ile klasik koruma sistemleri hakkında genel bilgi verilecek, daha sonra da mültecilik kurumu, İslâm hukukunda bilinen koruma sistemleri ile temel özellikleri çerçevesinde karşılaştırılmaya çalışılacaktır.

2. MÜLTECİLİK SİSTEMİNİN GENEL YAPISI

Mülteci kelimesi, bir şeye veya bir yere sığınmak veya dayanmak, bir topluluktan ayrılıp başkasına sığınmak gibi anlamlara gelen "lecee" (لجأ) fiil kökünden (İbn Manzûr, 1414h.:I/152) türemiş olup, sözlükte "sığınmacı"[2] şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2016). Arapçada bu kelime yerine aynı mefhumu ifade etmek üzere yine "lecee" (لجأ) sözcüğünden türeyen "lâci" (لاجئ) kelimesi kullanılmaktadır (Fâris, 2012:325; Sa'vî, 2007:55). Arap dilinde istimali olmayan mülteci sözcüğünün Türkçede kullanılmasının sebebi tam olarak bilinmemekle birlikte bu kelimenin günümüz Türkçesine Osmanlıcadan geçmiş olabileceği tahmin edilmektedir (Durmaz, 2014:13).

Uluslararası hukukta mülteci kelimesi, ırkı, dini, toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülkeden ayrılıp, başka devletin koruması altına giren kişiye verilen statüyü ifade etmektir (1951 Cenevre Sözleşmesi 1. Md.). Mültecilik ile ilgili bazı bölgesel sözleşmelerde, bu tanımın içeriğine uygun olarak, ülkesindeki savaştan veya kamu düzeninin bozulmasından kaçan ve vatansız kaldığı için başka bir ülkenin korumasına giren kişilerin de mülteci olduğu belirtilmiştir (Bkz. YUKK, 63. Md.; Acer vd., 2010:46-7).

Mültecilik sistemi, mültecilere temel insanî haklardan faydalanma imkânını vermektedir. Bunun yanı sıra mültecilerin bulunduğu ülkelerde vatandaşların sahip olduğu hak ve özgürlüklerden yararlandırılmasını öngörmektedir. Vatandaşa tanınan haklardan faydalandırılmaması durumunda mültecilere, en azından, yabancılar hukukunun uygulanmasını önermektedir (1951 Cenevre Sözleşmesi, 7. Md.; Acer vd., 2010:52).

Mülteci statüsüne sahip olabilmek için uluslararası hukukta, birtakım şartlar ileri sürülmüştür. Üç maddede özetleyebileceğimiz bu şartlardan bir tanesi, mültecilik başvurusunda bulunan kişinin zulüm ve baskıya maruz kalmış olması veya bunun korkusunu yaşamasıdır. Mülteci kelimesinin tanımında geçtiği gibi, mülteci statüsüne hak kazanabilmek için söz konusu zulüm korkusunun ırk, din, siyasi düşünce ya da

[1] Biz de bu çalışmamızda 1951 Cenevre Sözleşmesi ile Türkiye'de bu sözleşmenin içeriğine uygun olarak hazırlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'ndaki (YUKK) mültecilik ile ilgili belirlemeleri esas alacağız.
[2] Sığınmacı kelimesi terim olarak, mültecilik için başvuruda bulunan, ancak mülteciliği yetkili makamlar tarafından henüz kabul edilmemiş kişiler için kullanılmaktadır. (Uluslararası Göç Örgütü, 2009:49).

belirli bir toplumsal gruba mensubiyet sebebiyle meydana gelmiş olması yahut ülkedeki iç çatışmaların yol açtığı kaos ortamından kaynaklanmış olması gerekmektedir. Nitekim işlenmiş adi suçlar sebebiyle yaşanan korku, iltica için geçerli bir gerekçe sayılmamıştır (1951 Cenevre Sözleşmesi, 1. Md.).

Mültecilik korumasından faydalanabilmek için şart koşulan ikinci husus, zulüm korkusundan dolayı, vatandaşı olunan ülkenin sınırları dışında olmak ve oraya dönme imkânının yahut isteğinin bulunmamasıdır (1951 Cenevre Sözleşmesi, 1. Md.). Vatandaşı olunan veya ikamet edilen ülkede emniyet sorunu bulunmakla birlikte ülkenin bir bölgesinde devlet korumasından faydalanma imkânına sahip olmak, mültecilik hakkına engel bir durum olarak kabul edilmiştir (YUKK, 78. Md.). Aynı şekilde vatandaşı olunan veya ikamet edilen ülke içinde güvenlik gerekçesiyle yapılan ikamet değişikliği, mülteci statüsünü gerektiren bir durum olarak görülmemiştir.[3] Yine güvenli üçüncü bir ülkenin himayesine girenlerin uluslararası koruma hakkından faydalanamayacakları bildirilmiştir (YUKK, 74. Md.).

Mülteci kabulünde aranan üçüncü şart, uluslararası belgelerde savaş suçu veya insanlığa karşı suç olarak tanımlanan herhangi bir davranışta bulunmamış olmaktır. Aynı şekilde Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı davranmamış olmak da mültecilik şartları arasında sayılmıştır (1951 Cenevre Sözleşmesi, 1. Md.).

3. İSLÂM HUKUKUNDAKİ KLASİK HİMAYE KURUMLARI

İslâm hukukunda iltica/himaye talebinde bulunan kişi veya toplumlara yönelik birtakım koruma sistemleri işletilmiştir. Şartları ve sunduğu imkânlar açısından değişik özelliklere sahip olan bu kurumları emân, zimmîlik ve muhacirlik şeklinde tasnif etmek mümkündür.

3.1. Emân

Emân; emin olmak, güvenmek anlamındaki Arapça "emn" (امن) kökünden türemiş olup, güven, güvence, güvenlik gibi anlamlara gelmektedir (İbn Manzûr, 1414h.:VIII/21; *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye*, 2007:VII/105; Bozkurt, 1995:XI/75). Hukuk terimi olarak emân, İslâm ülkesine (dârulislâm) girmek veya İslâm ordusuna teslim olmak isteyen gayrimüslime/harbîye (*el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye*, 2007:VI/233-4; Bozkurt, 1995:XI/75)[4] veya gayrimüslim ülkeye girmek isteyen müslümana can ve mal güvencesi sağlayan taahhüt anlamına gelmektedir (Mevsılî, 1937:IV/135; İbn Âbidîn, 1992:IV/166). Emân isteyen kimseye müste'min, emân verilene müste'men, emân veren kişiye ise müemmin denir (*Mevsûatü'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye*, 2007:VII/105; Bozkurt, 1995:XI/75). Emân kelimesi yerine "civâr" kelimesi de kullanılmaktadır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de emân istemek, civâr kelimesinin kökünden türemiş bir fiil olan "istecâre" (استجار) sözcüğü ile ifade edilmiştir (et-Tevbe 9/6; Kurtubî, 1964:VIII/75; Râzî, 1420h.:XV/531).

Tanımda da geçtiği üzere emân müessesesi temelde iki durumda işletilmektedir. Bunlardan bir tanesi, başka bir ülkenin vatandaşı olan gayrimüslimin ticarî, diplomatik vb. sebeplerle İslâm ülkesine veya müslümanın aynı amaçlarla gayrimüslim ülkeye girmek istemesidir. İkincisi ise, İslâm ordusunun girdiği bir bölgedeki gayrimüslimlerin İslâm otoritesine teslim olmasıdır. Ancak emân kelimesi sözlük anlamı dikkate alınarak bunların dışındaki uygulamalar için de kullanılmıştır. Örneğin çatışma halindeki müslümanların birbirlerine güvence vermeleri de emân kelimesi ile ifade edilmiştir (Zeydân 1982:52-3; Bozkurt, 1995:XI/76).

[3] 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, mültecilik için gerekli şartlar taşınsa dahi ülke içi yer değiştirmeyi, mülteci statüsünü kazanmak için yeterli görmemiştir. Günümüzde, ülke içerisinde yer değiştirmiş kişilerin mülteci statüsüne sahip olmalarını öngören tek uluslararası belge, 23 Ekim 2009 tarihli, Afrika'da Ülke İçerisinde Yer Değiştirmiş Kişilerin Korunmasına İlişkin Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'dir (Ergüven ve Özturanlı, 2013:1022).

[4] Mekke'nin fethi sırasında Hz. Peygamber'in çatışmadan uzak duran Kureyşlilere can ve mal güvenliğini taahhüt etmesi emân kelimesi ile ifade edilmektedir (Şevkânî, 1993:VIII/29).

Emân sistemi, gayrimüslime can ve mal emniyeti içinde İslâm ülkesinde geçici bir süre ikamet etme imkânını vermektedir (Zeydân, 1982:46-7; *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye*, 2007:VII/106). Bu sürenin ölçüsü hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Hanefî, Zeydiyye ve İmâmiyye mezhepleri ile Şâfiîler'den nakledilen bir görüşe göre emân sözleşmesinin azami süresi bir yıldır (*el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye*, 2007:VII/125). Şâfiîler ve Hanefîler, maslahat gerektirdiğinde, sürenin bitiminden sonra müste'menin kendi vatanına dönmesi şartıyla emân akdinin yenilenebileceğini söylemişlerdir. Mâlikîler akit esnasında belirlenmemişse emânın azamî süresinin dört ay olduğunu söylemişlerdir (Zuhaylî, 1995:XI/81).

Günümüzde emân ve emânnâmelerin yerini tamamen devlet kontrolünde olan pasaport, vize ve ikamet izni gibi uygulamalar almıştır (Zuhaylî, 1995:XI/81).

3.2. Zimmîlik

Zimmîlik kelimesi, antlaşma, ahid (İbn Manzûr, 1414h.:XII/221; *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye*, 2007:VII/120), bir kimsenin yüklendiği veya ödemeye mecbur olduğu borç, himaye ve sahip çıkma gibi anlamlara gelen "zimmet" (ذمة) kökünden türemiştir (Fayda, 2013:XLIV/428). Terim olarak zimmîlik, gayrimüslime İslâm ülkesinde cizye karşılığında güvenli bir şekilde sürekli ikamet hakkının verilmesi durumudur.[5] Kendisine bu imkân tanınan kişiye zimmî veya ehl-i zimme denilmektedir (Kâsânî, 1986:VII/71, 110; Mevsılî, 1937:IV/136; Zeydân, 1982:22, 41). Zimmîlik statüsü cizye ayeti olarak bilinen Tevbe sûresinin 29. ayeti ile sabit olmuştur. Bu ayetin nazil olması üzerine gayrimüslimlerle yapılan zimmet antlaşması karşılığında onların yurt içinde can ve malları ile inanç hürriyetleri güvence altına alınmıştır (Fayda, 2013:XLIV/428). Ayrıca onlara vatandaşlık hakkının yanı sıra, kamu güvenliği ve inançla ilgili görevlerde bulunmak dışında, müslümanların sahip olduğu hakların tamamı verilmiştir (Zeydân, 1982:64; Yaman, 2013:XLIV/435).

Zimmîlik antlaşması daha çok, fethedilen veya savaş sonucu alınan bölgelerde yaşayan gayrimüslimlerle yapılmıştır (Fayda, 2013:XLIV/430). Ancak emân akdi ile İslâm ülkesine girip de daha sonra zimmîlik antlaşması yapanlara veya zimmîliği kabul ettiklerine karine bulunanlara da bu statüden yararlanma imkânı tanınmıştır. Örneğin ikamet süresi bir yılı aşan müste'menler ile zimmî erkekle evlenen harbî kadınlara zimmîlik hakkı verilmiştir (Kâsânî, 1986:VII/110; Mevsılî, 1937:IV/136; Zeydân,1982: 32-4; *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye*, 2007:VII/121).

Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî hukukçular, gayrimüslimlerden gelecek zimmet akdi teklifini kabul etmenin İslâm devletine vacip olduğu görüşündedirler. Mâlikîler, zimmîlik teklifinin kabulünü maslahata uygunluk şartına bağlamışlardır. (Zeydân, 1982:30-1; Özel, 1998:221; Karaman, 1999:III/238).

İslâm ülkelerine gayrimüslimlerin zimmî statüsünde kabul edildiğine dair birçok tarihî örnek bulunmaktadır. Onlardan bir tanesi, Macaristan'ın özgürlüğü için Avusturya'ya karşı 1849 yılında yapılan Özgürlük Savaşı'nda mağlup olup, Osmanlı devletine sığınan Macar ve Polonyalı ihtilalcilere yapılan muameledir. Dönemin padişahı Sultan Abdülmecid, Rusya ve Avusturya'nın baskısına rağmen onları kendi özel misafirleri olarak kabul ettiğini duyurmuş ve tüm Avrupa'nın takdirini kazanacak şekilde onlara karşı misafirperverlik göstermiştir (Nazır, 1999:13, 353-4).

3.3. Muhacirlik

Sözlükte göçmenlik anlamına gelen muhacirlik (Türk Dil Kurumu, 2016), göçmen anlamındaki Arapça "muhacir" (مهاجر) sözcüğünden türetilmiştir. Muhacir kelimesi terim olarak genel ve özel olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Bu kavram ile özelde Medine'ye göç eden Hz. Peygamber ve Mekkeli

[5] Osmanlı dönemi kaynaklarında gayrimüslimlerle yapılan bazı zimmîlik muameleleri emân, ilgili belgeler de emânnâme olarak ifade edilmiştir. Burada emân sözcüğü, sözlük anlamında kullanılmıştır. Zira bu kelime ile gayrimüslimlerin temel hak ve hürriyetlerinin güvence altına alındığı kastedilmiştir (İpşirli, 1995:XI/77).

müslümanlar, genelde ise gayrimüslim ülkeden (dârulharp) İslâm ülkesine göç eden müslümanlar kastedilmektedir (Önkal, 1998:XVII/458). Buna göre muhacirlik statüsü, hicret edilen ülke tarafından muhacire tanınan hak ve yetkileri ifade etmektedir.

Hicret iki şekilde gerçekleşebilmektedir. Bunlardan bir tanesi, Mekke'den Habeşistan'a yapılan hicrette olduğu gibi zulüm ve baskının görüldüğü yerden güvenli olan gayrimüslim ülkeye (dârulemn) göç etmektir. Hicretin ikinci şekli ise Hz. Peygamber'in Medine'ye gitmesinden sonra müslümanların oraya yaptığı hicrette olduğu gibi dârulharpten dârulislâma göç etmektir (Özel, 1998:XVII/464). İlk dönem kaynaklarında hicret kavramı tanımlanırken hicretin bu ikinci şeklinin esas alındığı görülmektedir. Sonraki dönemlerde yapılan hicret tanımlamalarında ise hicretin birinci şekli merkeze alınmıştır (Selkînî, 2014:28).

Kur'ân-ı Kerîm'de hicretin her iki şeklinin de örneklerini görmek mümkündür. Birçok ayette Mekke'den Medine'ye göç eden müslümanlardan bahsedildiği[6] gibi baskı ve zulme maruz kaldıkları için yurtlarını terk edip, başka yerlere giden önceki peygamberler ve ümmetleri de anlatılmaktadır.[7]

Bir koruma sistemi olarak muhacirlik statüsü, İslâm ülkesine hicret eden müslümana vatandaşlık hakkını vermektedir. Bu hak, nasslarda müslümanların tek bir ümmet olarak nitelenmiş olmasına (el-Enbiyâ 21/92; el-Mü'minûn 23/52; el-Bakara 2/143; Âl-i İmrân 3/110) dayandırılmaktadır. Ümmetin bir ferdi olmak, İslâm devletine siyasî ve hukuki yönden bağlılığı da gerektirmektedir. Buna göre idari bölünmeler ve müstakil İslâm ülkelerinin varlığı, müslümanın İslâm devleti vatandaşlığından istifadesine engel değildir[8] (Zeydân, 1982:63; Özel, 1998:228; Karaman, 1999: III/248). Selçuklu ve Osmanlı devletleri bu anlayış doğrultusunda muhacirlere vatandaşlık statüsü vermişlerdir.[9] Ancak günümüzde İslam ülkelerindeki hukukî, siyasî ve politik yapılanmalar, muhacirlik sisteminin işletilmesini engellemektedir. Bugün gayrimüslim bir ülkede yaşayan müslüman azınlıklar veya İslâmiyet'i yeni kabul edenler, istedikleri müslüman ülkeye serbestçe hicret etme imkânına sahip değildirler (Özel, 1998:XVII/466). Vakıa bu şekilde olmakla birlikte nassların bazı durumlarda hicreti zorunlu tutması (el-Enfâl 8/72; en-Nisâ 4/97-9) ve müminlerin bir ümmetin kardeş fertleri olduğunu bildirmesi (Âl-i İmrân 3/103; el-Hucurât 49/10; el-Enbiyâ 21/92), muhacire vatandaşlık hakkının verilmesini gerekli kılmaktadır.

4. MÜLTECİLİK SİSTEMİNİN KLASİK HİMAYE KURUMLARI İLE BENZEŞEN VE AYRIŞAN YÖNLERİ

Mülteci statüsü, İslâm hukuk geleneğindeki koruma yöntemleri gibi can ve mal emniyetini garanti altına almaktadır. Bu ortak özellik dışında mülteciliğin her bir himaye kurumuyla benzeşen başka yönleri de mevcuttur. Bununla birlikte mülteciliğin himaye kurumlarından farklı bir koruma sistemi olduğunu gösteren yanları da vardır. İslâm hukukunda bilinen himaye kurumları ile mültecilik arasındaki benzer ve farklı yönleri kısaca aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür.

---

[6] Nitekim Kur'ân-ı Kerim'deki muhâcir ve çoğul olarak muhâcirîn ve muhâcirât kelimeleri ile çoğunlukla (en-Nisâ 4/100; et-Tevbe 9/100, 117; en-Nûr 24/22; el-Mümtehine 60/10) Mekke'den Medine'ye göç eden müslümanlar kastedilmektedir (Önkal, 1998:XVII/458).

[7] Örneğin Hz. İbrâhim, kavminin kendisini ateşte yakma teşebbüsünün ardından, "Doğrusu ben rabbimin emrettiği yere hicret ediyorum" diyerek (el-Ankebût 29/26) önce Filistin'e, ardından Mısır'a göç etmiş ve daha sonra da Ken'ân diyarına yerleşmiştir. Aynı şekilde Hz. Şuayb'a kavminin kibirlileri, "Ey Şuayb! Kesinlikle seni ve seninle beraber iman edenleri memleketimizden çıkaracağız yahut dinimize döneceksiniz" demişler (el-A'râf 7/88) ve onu yanındakilerle birlikte hicrete zorlamışlardı. Yine Hz. Mûsâ, Firavunun zulmünden dolayı İsrâiloğulları ile birlikte Mısır'dan hicret etmek zorunda kalmıştır (Yûnus 10/90; eş-Şuarâ 26/52; Önkal, 1998:XVII/458; Halil Aldemir, 2010:252).

[8] İslâm'da İnsan Hakları Beyannâmesi'nin 23. maddesi de bu görüşü kabul etmiştir: "Dârulislâm tektir. İslâm ülkesi, her müslümanın vatanıdır. Müslümanın İslâm ülkesindeki hareketlerini coğrafî engeller ve siyasî sığınmalarla kayıtlamak ve engellemek caiz değildir. Her müslüman belde, oraya hicret eden veya giriş yapan müslümanları, kardeşin kardeşi karşıladığı gibi karşılaması gerekir." (Akgündüz, 1997:128).

[9] İran devleti, bu anlayışı benimsememiştir (Akgündüz, 1997:48).

4.1. Mültecilik ve Emân

Mülteci statüsü, himaye kurumları arasında daha çok, emâna benzetilmiştir. Bu kanıya varılırken her iki kurumun himayeye muhtaç kişiye güvenlik garantisini vermesi ve geçici ikamet imkânı tanıması göz önünde bulundurulmuştur (Sa'vî, 2007:55; Durmaz, 2014:51; Fâris, 2012:325). Mültecilik bu iki hususta emâna benzemekle birlikte aşağıda sıralayacağımız konularda emândan farklılık arz etmektedir:

1. Mülteci, ancak başka ülkeye sığınmaya zorlayan sebepler ortadan kalkınca ülkesine geri gönderilebilir (1951 Cenevre Sözleşmesi, 33 Md.; YUKK 85. Md.). Müste'menin ülkeden ayrılması, sözleşme esnasında belirlenen süreye bağlıdır (Zuhaylî, 1995:XI/81).

2. Mültecilikte, vatandaşı olunan ülkeden başka bir ülkeye göç edilmektedir (1951 Cenevre Sözleşmesi, 1. Md). Emândan bahsederken değindiğimiz gibi bu sistemde vatan değişikliği her zaman için söz konusu değildir.

3. Mülteci statüsünü alabilmek için ikamet edilen veya vatandaşı olunan ülkede baskı ve zulüm görmek veya bunun korkusunu yaşamak şart koşulmuştur (1951 Cenevre Sözleşmesi, 1. Md). Emân akdinin gerçekleşmesi için böyle bir durum şart sayılmamıştır. Örneğin ülkesinde güvende olan bir gayrimüslimin ticarî amaçlarla emân sözleşmesine başvurması mümkündür. Bu açıdan da emân ile mültecilik arasında umûm-husûs (içlem-kaplam) ilişkisi bulunmaktadır.

4. Mültecilik başvurusunda temel saik, ikamet edilen veya vatandaşı olunan ülkenin zulüm ve baskısından kurtulma isteğidir. Emân sözleşmesinde ise ana saik, teslim olunan veya ikamet edilmek istenen ülkeden yana güvende olma kaygısıdır.

4.2. Mültecilik ve Zimmîlik

Mültecilik ile emân arasındaki farkların tamamı, mültecilik ile zimmîlik arasında da bulunmaktadır. Bu farkların yanı sıra vatandaşlık statüsünün verilmesi hususunda da mültecilik zimmîlikten ayrılmaktadır. Zimmîlik himaye talebinde bulunan kişiye bu hakkı verdiği (Kâsânî, 1986:VI/281; Zeydân, 1982:63) halde mültecilik, sadece mültecilere vatandaşlığa kabulde kolaylık sağlanmasını öngörmektedir (1951 Cenevre Sözleşmesi, 34. Md).

4.3. Mültecilik ve Muhacirlik

Koruma sistemleri hakkında verdiğimiz bilgilerde de görüldüğü gibi mültecilik, iki hususta muhacirlik ile aynı özelliğe sahiptir. Bunlardan birincisi, her iki kurumda da sığınma talebinde bulunan kişi, ikamet yerini terk edip, başka bir ülkeye veya topluma sığınmaktır. İkincisi ise bu yer değiştirmenin temel saikı, baskı ve zulüm görmek veya bunun korkusunu yaşamaktır.

Mültecilik ile muhacirlik arasında bu ortak özelliklerin yanı sıra iki temel fark da bulunmaktadır. Bunları şu şekilde ifade edebiliriz:

1. Mültecilik statüsünü almada dinî aidiyetin herhangi bir etkisi söz konusu olmadığı halde (1951 Cenevre Sözleşmesi, 7. Md), muhacirlik statüsünden sadece müslüman kimliğine sahip olanlar faydalanabilmektedir. Gayrimüslimlerin İslâm ülkesine sığınma başvurusu kabul edilmekle birlikte bunların talebine emân ve zimmîlik kurumları dâhilinde cevap verilmektedir. Buna göre iki kurum arasında iltica başvurusunun kabulünde değil de sığınma talebinde bulunanın vatandaşlığa kabulünde dinî aidiyet dikkate alınmaktadır.

2. Mültecilik Kurumu, iltica edene vatandaşlık statüsü vermemektedir. Muhacirlik ise İslâm ülkesine hicret edene bu statüden yararlanma imkânını sağlamaktadır.

5. SONUÇ

Genel yapısı XX. yüzyılda devletlerarası ortak akılla belirlenmiş mülteci statüsü, İslâm hukukundaki klasik himaye kurumlarıyla benzer özellikler taşımaktadır. Himaye talebinde bulunan kişiye, şartları taşıması durumunda hukukî korumayı sağlaması açısından mültecilik sistemi ile klasik himaye kurumları arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Aynı şekilde mültecilik, diğer koruma mekanizmalarında olduğu gibi başvurusu kabul edilen kişiye, güven içinde yaşama imkânını vermektedir. Ayrıca mültecilik sistemi ile her bir klasik koruma kurumu arasında kendi içinde başka ortak yönler de mevcuttur.

Mültecilik ile diğer kurumlar arasında bulunan bu benzerliklerin yanı sıra yapısal birtakım farklılıklar da vardır. Örneğin mültecilik, himaye talebinin temel saikı açısından özellikle emân ve zimmîlikten farklılık arz etmektedir. Aynı şekilde başvuru sahibine vatandaşlık statüsünün verilmesi ve bu imkândan yararlandırırken dinî aidiyetin dikkate alınması konularında da mültecilik, diğer koruma sistemlerinden ayrılmaktadır. Mültecilik sistemi, iltica edilen ülkelere tavsiye etmekle birlikte hiçbir mülteciye vatandaşlık statüsü taahhüt etmemektedir. İslâm hukuk geleneğindeki himaye kurumları ise iltica edenlere, dinî kimliği dikkate alarak vatandaşlıktan faydalanma imkânını sağlamaktadır. İltica eden müslümana, muhacirlik sistemi dâhilinde vatandaşlık statüsünü verirken, iltica eden gayrimüslime emân ve zimmîlikten birini tercih etme fırsatını sunmakta, zimmîliği seçenleri vatandaş olarak kabul etmektedir.

KAYNAKÇA

ACER, Y., KAYA, İ. ve GÜMÜŞ M. (2010). Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yay., Ankara.

AKGÜNDÜZ, A. (1997). İslâm'da İnsan Hakları Beyannâmesi, Osmanlı Araştırmaları Vakfı (OSAV) Yay., İstanbul.

ALDEMİR, H. (2010). Kur'ân-ı Kerîm'e Göre İhtilâf, Kitâbî Yay., İstanbul.

BOZKURT, N. (1995). "Eman", Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

DURMAZ, O. (2014). İslâm'da Mülteciler Hukuku, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Ünv. Sosyal Bil. Enst., Çanakkale.

ERGÜVEN, N. S. ve ÖZTURANLI, B. (2013). "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", Ankara Ünv. Hukuk Fakültesi Dergisi, 62, (4).

FÂRİS, A. (2012). "el-Lücûü's-Siyâsiy beyne Akdi'l-Emân, fi'l-Fıkh'i'l-İslâmî ed-Düveliyyi'l-Amm", Mecelletü Buhûsi İslâmiyye ve İctimâiyye Mütekaddime, , c. II, sy. 3.

FAYDA, M. (2013). "Zimmî", Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.572ed2ed2c7f35.05730242 (05.04.2016).

İBN ÂBİDÎN, M. (1992). Reddü'l-Muhtâr alâ Dürri'l-Muhtâr, Dâru'l-Fikr, Beyrut.

İBN MANZÛR, C. (1414h.). Lisânü'l-Arab, Dâru Sâder, Beyrut.

İPŞİRLİ, M. (1995). "Eman-Osmanlı Dönemi", Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

KARAMAN, H. (1999). Mukayeseli İslâm Hukuku, İz Yay., İst.

KÂSÂNÎ, A. (1986). Bedâi'u's-Sanâi' f'î Tertîbi'ş-Şerâi', Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

KURTUBÎ, M. (1964). el-Câmiu' li Ahkâmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriye, Kahire.

MEVSILÎ, A. (1937). el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr, Matba'atü'l-Halebî, Kahire.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (1951 Cenevre Sözleşmesi), http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1l%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf (03.03.2016).

NAZIR, B. (1999). Mülteciler Meselesi 1849-1851, Doktora Tezi, Atatürk Ünv. Sosyal Bil. Enst., Erzurum.

ÖNKAL, A. (1998). "Hicret", Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. XVII

ÖZCAN, M. (2005). Avrupa Birliği Sığınma Hukuku-Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Yay., Ankara.

ÖZEL, A. (1998). "Hicret" (Fıkıh), Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

ÖZEL, A. (1998). İslâm Hukukunda Ülke Kavramı -Dârulislâm Dârulharb-, İz Yay., İst.

RÂZÎ, F. (1420h.). Mefâtihu'l-Gayb -et-Tefsîri'l-Kebîr-, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut.

SA'VÎ, A. (2007). Hukûku'l-Lâciîn beyne'ş-Şerî'ati ve'l-Kanûn, Nâyif el-Arabiyye li'l-U'lûmi'l-Emniyye Ünv. Yüksek Öğretim Fak., Yüksek Lisans Tezi, Riyad.

SELKÎNÎ, İ. (2014). el-Hicratü ve Ahkâmühâ, Dâru'n-Nevâdiri'l-Lübnâniyye, Beyrut.

ŞEVKÂNÎ, M. (1993). Neylü'l-Evtâr, Dârü'l-Hadîs, Mısır.

TÜRK DİL KURUMU (2016). "Muhacir",

TÜRK DİL KURUMU (2016). "Mülteci", http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.571e713dd881c1.57441213 (25.04.2016).

ULUSLARARASI GÖÇ ÖRGÜTÜ, (2009). (Edt.) Bülent Çiçekli, Göç Terimleri Sözlüğü, Uluslararası Göç Örgütü Yay.

VİZÂRATÜ'L-EVKÂF VE'Ş-ŞÜÛNİ'L-İSLÂMİYYE Bİ'L-KUVEYT, (2007). "Emân", "Ehlü'l-Harb", "Ehlü'z-Zimme", *el-Mevsûatü'l-fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye*, Kuveyt.

YAMAN, A. (2013). "Zimmî (Fıkıh), Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

ZEYDÂN, A. (1982). Ahkâmü'z-Zimmiyyîn ve'l-Müste'menîn fî Dâri'l-İslâm, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut.

ZUHAYLÎ, V. (1995). "Eman-İslâm Hukuku", Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf (02.03.2016).

SURİYE'DEN GÖÇ EDEN ÖĞRENCİLERİN SOSYO-KÜLTÜREL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

***

SOCIO- CULTURAL PROBLEMS OF STUDENTS MIGRATING FROM SYRIA AND OFFERS OF SOLUTION

Doç. Dr. Emine İKİKAT TÜMER
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü
2katumer@gmail.com

Öz

Bu çalışmanın amacı Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin sosyo-kültürel ve toplumsal sorunlarını saptamak ve bu sorunlarla ilgili çözüm önerilerini ortaya koymaktır. Bu amaçla Suriye'den göç eden 75 öğrenci ile anket çalışması yapılmış ve elde edilen veriler analizlerde kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, ankete katılan öğrenciler ortalama 21.53 yaşında olup %53.33'ü bayandır. Bunların %96'sı TÖMER dil kursuna katılmışlardır. Suriye uyruklu öğrenciler sağlık, ulaşım, öğretim üyeleri ile diyalog kurma, dil öğrenimi, iklime uyum sağlama, iletişim araçlarını kullanma, kurallara (ders içi) uyma, Türk yemeklerine alışma, kampus içi (yemekhane, kantin, kütüphane gibi) kurallara uyma ve öğrencilerle iletişim kurmada güçlük çekmediklerini ifade etmişledir. Öğrenciler özellikle dersler hızlı anlatıldığında dersi anlama, atasözü ile deyimlerin anlamlarını kavramda ve Türk eğitim sistemine uyum sağlamada problemlerle karşılaştıklarını, göç ettikleri yere göre daha pahalı olan Kahramanmaraş ilinde yaşarken ekonomik problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ankete katılanlar en fazla aile/akraba ve memleket özlemi çektiklerini ifade etmişlerdir.

***Anahtar Kelimeler**: Göç, öğrenci, sorunlar, Suriye.*

Abstract

This study aims to reveal the socio-cultural and social problems of the Syrian students studying at the KahramanmaraşSütçü İmam University, and the offers of solution to such problems. For this purpose, questionnaire was made to 75 students having migrated from Syria, and the obtained results were used in the analyses. According to the study results, average age of the surveyed students is 21.53, and the 53.33% of them is female. 96% of them participated in the TÖMER language course. Syrian students stated that they did not have difficulty in health, transportation, dialogues with instructors, learning language, adopting to climate, using communication tools, obeying the rules (in-course), adopting to Turkish cuisine, obeying the in-campus rules (dining hall, canteen, library, etc.), and communicating with students. Students stated that they had problems in understanding the course when it is explained fast, comprehending the meanings of proverbs and idioms, and adapting to the Turkish education system, and that they had economic problems in Kahramanmaraş, in which cost of living more expensive is compared to the places from where they had migrated. The questionnaire participants said that they had longing of mainly family/relatives and homeland.

***Keywords:** Migration, Student, Problems, Syria.*

1. GİRİŞ

4. yüzyılın ortalarında Çin devletinin baskılarından kurtulmak isteyen Hun'ların Aral Gölü ile Hazar Denizi arasındaki bölgeden hareket ederek Karadeniz'in kuzeyine yerleşmişleri sonucu Cermen kavimleri Avrupa'ya yerleşmişlerdir. Tarihteki en büyük göç olayı, İlk çağı kapatıp Orta çağı başlatan ve bugünkü Avrupa devletlerinin temellerini atan Kavimler Göçü'dür (Kınık, 2010:37). İnsanlık tarihinin başlangıcında barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılan göç, zamanla ekonomik, sosyal, siyasal, çevresel ve bireysel tercihlerle yapılmaya başlanmıştır.

Göç; ekonomik, toplumsal, siyasal, doğal nedenlerle ya da bireysel tercihlerle kişi/kişilerin bulundukları yerden daha iyi koşullara sahip başka bir yerleşim yerine geçici bir süre ya da sürekli yerleşim amacıyla taşınması olarak tanımlanmaktadır (Yalçın, 2004: 14; Beter, 2006: 5-6). Göç olgusunun aynı ülke içerisinde gerçekleşmesi iç göç, farklı ülkeler arasında gerçekleşmesi ise dış göç olarak ifade edilmektedir (Mccann et al. 2010: 361-387). Ülke içerisindeki ekonomik yetersizlikler nedeniyle geçimlerini sağlamak ya da refah seviyelerini yükseltmek için yurt dışına çalışmaya gitmek, doğal felaketlerin olumsuz etkilerinden kaçınmak, etnik, dini problemler ve baskılardan kurtulmak, savaşlardan zarar görmemek dış göçün en önemli nedenleri arasında sayılabilir (Anonim 2016b).

Ortadoğu'da uzun yıllardır var olan iç çatışmalar, savaşlar ve siyasi olaylar insanların ülkelerinden göç etmelerine neden olmuştur. Suriye'de 2011 yılında başlayan ve hala devam eden iç savaş ve çatışmalar milyonlarca insanın ülkelerinden göç etmelerine sebep olmaktadır. Suriyeliler Irak, Lübnan, Ürdün, Mısır ve Türkiye gibi komşu ülkeler başta olmak üzere birçok ülkeye sığınmak zorunda kalmışlardır (Çetin ve Uzman, 2012: 3-18). Bugün Türkiye'de toplam 2.7 milyon Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Bu sığınmacılardan yaklaşık 700 bin Suriyeli 18 yaş altında olup bir kısmı Türkçe bilmemektedir. Türkçe bilen sadece 400 bin kişi eğitim alabilmektedir. Bu öğrencilerin 342'si Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde (KSÜ) eğitim görmektedirler.

Son yıllarda yabancı ülkelerden göç edenler ile ilgili çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak Suriye'den Türkiye'ye göç edenler ile ilgili çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bunlar arasında Suriyeli göçmenlerin kente uyumları (Apak, 2014:53-70) sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri (Doğan ve Karakuyu, 2016: 302-333) zorunlu göçün mekansal etkileri ve halkın algısı (Cengiz, 2015:101-122), Gaziantep ilinde yaşayan Suriyelilerin sorunları ve çözüm önerileri (Anonim, 2014), Suriye'deki çatışmaların eğitim sürecine etkileri (Seydi, 2013:217-241) sayılabilir. Bu güne kadar Suriye'den göç eden öğrenciler ve bu öğrencilerin sorunlarını ortaya koyan çalışma yapılmamıştır.

Bu çalışmanın amacı Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin sosyo-kültürel ve toplumsal sorunlarını saptamak ve bu sorunlarla ilgili çözüm önerilerini ortaya koymaktır.

2. MATERYAL VE METOD

Örnek hacmi Oransal Örnekleme Yöntemi ile tespit edilmiştir. p değeri populasyon içerisinde belli bir özelliğe sahip parçaların sayısıdır. Maksimum örnek hacmine ulaşmak için p= 0.5 alınmıştır (Miran 2013:147-149).

$$n = \frac{N * p * (1-p)}{(N-1) * \sigma_p^2 + p * (1-p)} \cong 75$$

Formülde; n: Örnek büyüklüğü, N: Popülasyondaki Suriye uyruklu öğrenci sayısı, σ^2_p: Oranın varyansı, r: Ortalamadan sapma (%10), p: Suriye uyruklu öğrenci sayısının yabancı uyruklu öğrenci populasyondaki oranını göstermektedir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde eğitim gören Suriye uyruklu öğrencilerin yaşları 17 ile 35 arasında değişmekte ve ortalama 21.53 yaşındadırlar. Bu öğrencilerin aile gelirleri 100 TL ile 18000 TL arasında değişmekte olup ortalama 1360.67 TL/ay olarak hesaplanmıştır. Burs ya da kredi alan Suriyeli öğrenciler en az 175 TL/ay, en fazla 1200TL/ay ve ortalama 751.79 TL/ay burs/kredi almaktadırlar. Öğrencilerin ailelerindeki çocuk sayısı 2 ile 13 arasında değişmektedir. KSÜ'de eğitim gören Suriye uyruklu öğrencilerin yaklaşık1 kardeşi de üniversitede eğitim görmektedir. Öğrenciler ayda ortalama 1,27 adet kitap okumaktadırlar (Tablo 1).

Tablo 1: KSÜ'de Eğitim Gören Suriye Uyruklu Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

	Min.	Maks.	Ort.	Std. Sapma
Yaş	17	35	21,53	3,91
Gelir	100	18000	1360,67	2342,00
Burs	175	1200	751,79	306,42
Ailedeki çocuk sayısı	2	13	5,91	2,53
Üniversitede öğrenim gören kardeş sayısı	0	6	0,95	1,18
Ayda ders dışı okunan kitap sayısı	0	4	1,27	0,86

KSÜ'de eğitim gören Suriyeli öğrencilerin %53.33'ü bayan, %46.67'si ise erkek olup bu öğrencilerin %10.67'si evlidir. Ankete katılanların %54.67'si kendi ailesiyle birlikte kalmakta iken %9.33'ü çadır kentte barınmaktadır. Öğrencilerin %89.33'ünün kendine ait bir odası bulunmamaktadır. Suriyeli öğrencilerin %40'ı orta derecede Türkçeyi konuşup anlayabilmekte ve %96'sı TÖMER tarafından verilen dil kursuna katılmışlardır. Ankete katılanların %52'sinin kendine ait bilgisayarı bulunmaktadır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%42.67) ülkelerindeki iç savaş ve kaostan kurtulmak, %40'ı ülkelerinde eğitimlerine devam edemeyecekleri, %13.33'ü savaşın etkisiyle eğitimlerine devam etmenin mümkün olmadığını düşündükleri, %4'ü ise yakın akrabaları Türkiye'de yaşadığı için sığınmak amacıyla Türkiye'yi tercih etmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2: KSÜ'de Eğitim Gören Suriye Uyruklu Öğrencilerin Özellikleri

		Frekans	%
Cinsiyet	Bayan	40	53,33
	Bay	35	46,67
	Total	75	100,00
Medeni durum	Bekâr	67	89,33
	Evli	8	10,67
	Total	75	100,00
Barınma	Devlet yurdu	4	5,33
	Özel yurt	7	9,33
	Vakıf Yurdu	10	13,33
	Ailesiyle	41	54,67
	Öğrenci evi	6	8,00
	Çadır kent	7	9,33
	Toplam	75	100,00
Kendine ait oda	Yok	67	89,33
	Var	8	10,67
	Total	75	100,00
Türkçe konuşma-anlama seviyesi	Hiç	12	16,00
	Biraz	21	28,00
	Orta	30	40,00
	İyi	12	16,00
	Total	75	100,00
TÖMER dil kursuna katılma	Hayır	3	4,00

	Evet	72	96,00
	Total	75	100,00
Bilgisayar	Yok	36	48,00
	Var	39	52,00
	Toplam	75	100,00
Türkiye'ye gelme nedeni	Eğitim	30	40,00
	Savaş	32	42,67
	Eğitim ve Savaş	10	13,33
	Diğer	3	4,00
	Toplam	75	100,00

Öğrencilerin tamamının anadili Arapça olduğu için dersleri dinleme ve anlamada zorlanmayacakları bir fakülte olan İlahiyat fakültesini öncelikli olarak tercih etmişlerdir. Henüz TÖMER dik kursunu tamamlamadığı için fakülte ve bölümlere atanmamış öğrencilerin oranı ise %21.33 olarak belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3: Suriye Uyruklu Öğrencilerin Fakültelere Dağılımı

	Frekans	%
Fen-Edebiyat	9	12,00
İİBF	4	5,33
İlahiyat	15	20,00
Mühendislik ve Mimarlık	12	16,00
Orman	5	6,67
Ziraat	9	12,00
Sağlık Meslek	5	6,67
Atanmamış	16	21,33
Toplam	75	100,00

Öğrenciler Kahramanmaraş ilinde yerleştikten sonra güvenlik problemi ile karşılaşmadıklarını ancak kiralık ev bulmada problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca göç ettikleri şehre göre pahalı bir şehir olduğunu özellikle ev kiralarının ve giyim masrafının çok fazla olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 4: Suriye Uyruklu Öğrencilerin Kahramanmaraş İlinde Yaşam ile İlgili Düşünceleri

	Ortalama	Std. Sapma
Güvenlik problemi yaşıyorum	2,11	1,15
Yabancı olduğumuzu anlayan satıcının ürünleri daha pahalı satma isteği	2,57	1,23
Alış veriş sırasında satıcıların olumsuz tavırları ile karşılaşıyorum	2,68	1,09
Ev sahipleri yabancı uyruklu öğrenciye ev kiralamıyor	3,00	1,35
Ev sahipleri yabancı uyruklu öğrenciden yüksek kira istiyor	3,04	1,39
Yaşadığım şehre göre daha pahalı bir şehir	3,25	1,12

*Kesinlikle katılmıyorum:1, Katılmıyorum:2, Orta derecede katılıyorum:3, Katılıyorum:4, Kesinlikle katılıyorum:5

Suriye uyruklu öğrenciler sağlık, ulaşım, öğretim üyeleri ile diyalog kurma, dil öğrenimi, iklime uyum sağlama, iletişim araçlarını kullanma, kurallara (ders içi) uyma, Türk yemeklerine alışma, kampus içi (yemekhane, kantin, kütüphane gibi) kurallara uyma ve öğrencilerle iletişim kurmada güçlük çekmediklerini ifade etmişledir. Öğrenciler özellikle dersler hızlı anlatıldığında dersi anlama, atasözü ile deyimlerin anlamlarını kavramda ve Türk eğitim sistemine uyum sağlamada problemlerle karşılaştıklarını, göç ettikleri yere göre daha pahalı olan Kahramanmaraş ilinde yaşarken ekonomik problemler yaşadıklarını

belirtmişlerdir. Ankete katılanlar en fazla aile/akraba ve memleket özlemi çektiklerini ifade etmişlerdir (Tablo 5).

Tablo 5: Suriye Uyruklu Öğrencilerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları

	Ortalama	Std. Sapma
Sağlık problemi yaşıyorum	2,40	1,17
Ulaşım problemi yaşıyorum	2,45	1,22
Öğretim üyeleri ile diyalog kurmada güçlük çekiyorum	2,47	0,96
Dil öğreniminde güçlük çekiyorum	2,71	1,05
İklime uyum sağlamam uzun zaman aldı	2,83	1,01
İletişim araçlarını kullanmada güçlük çekiyorum	2,83	1,26
Kurallara (ders içi) uymada güçlük çekiyorum	2,84	1,17
Türk yemeklerine alışamadım	2,85	1,20
Kampus içi (yemekhane, kantin, kütüphane gibi) kurallara uymada güçlük çekiyorum	2,87	1,04
Öğrencilerle iletişim kurmada güçlük çekiyorum	2,93	1,05
Dersleri anlamada güçlük çekiyorum	3,00	1,12
Atasözü ve deyimleri anlamada güçlük çekiyorum	3,04	1,24
Ekonomik açıdan problem yaşıyorum	3,11	1,19
Eğitim sistemine uyum sağlamada güçlük çekiyorum	3,13	1,07
Aile/akraba özlemi çekiyorum	3,96	1,33
Memleket özlemi çekiyorum	4,01	1,22

*Kesinlikle katılmıyorum:1, Katılmıyorum:2, Orta derecede katılıyorum:3, Katılıyorum:4, Kesinlikle katılıyorum:5

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin sosyo-kültürel ve toplumsal sorunlarını saptamak ve bu sorunlarla ilgili çözüm önerileri sunmak amacıyla yapılan bu çalışmada KSÜ'de öğrenim gören 75 Suriye uyruklu öğrenci ile anket yapılmıştır. Anketlerden elde edilen verilere göre öğrenciler Kahramanmaraş ilinde yerleştikten sonra güvenlik problemi ile karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir.

Suriyeli öğrencilerin yaşadığı en önemli problemlerin başında uygun fiyata kiralık ev bulma gelmektedir. Araştırma bölgesinde TOKİ kapsamında kiralık evler yapılarak Suriyeli öğrencilere tahsis edilebilir. Ayrıca çadır kentte kalan öğrencilerin ulaşım problemini çözmek için belediye ile üniversite işbirliği yaparak çadır kente hizmet veren toplu taşıma araçlarının sayısı ve sefer sayısı artırılabilir.

Ankete katılan öğrenciler Türk eğitim sistemine uyum sağlamakta problem yaşamaktadırlar. Bu problemin olumsuz etkilerini en aza indirmek için öğrenciler üniversiteye kabul edildiklerinde Türk eğitim sistemi ile ilgili kısa süreli eğitim verilebilir.

Sonuç olarak yabancı uyruklu özellikle savaş, iç kargaşadan kaçan ve eğitimlerine devam etmek isteyen öğrencilerin başarı seviyelerini artırmak için barınma, beslenme, eğitim sistemine uyum sağlama gibi önemli sorunların çözümlerine yönelik faaliyetler gerçekleştirilmelidir. Bu sorunlara çözüm önerileri sunulurken ilgili kamu kurum ve kuruluşları, özel şirketler ve üniversite işbirliği yapmalıdırlar.

KAYNAKLAR

Anonim, 2014. Gaziantep'te Yaşayan Suriyeli Misafirlere İlişkin Rapor: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Gaziantep Kent Konseyi Yürütme Kurulu Raporu.

Anonim 2016, 2014 Türkiye göç raporu, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/files/files/tr_goc_raporu_turkiye_ 2014.pdf

Anonim, 2016b. http://www.hakkindabilginedir2016.com/turkiyede-dis-goclerin-nedenleri-ve-sonuclari-nelerdir-kisaca-6393.Aspx#ixzz44t PRtZAK

Apak, H. 2014. Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin İli Örneği. Mukaddime, 5(2), 53-70.

Beter, Ö. (2006). Sınırlar ötesi umutlar: Mülteci çocuklar. Ankara: Sabev.

Cengiz, D. 2015. Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı; Kilis örneği. Turkish Studies, International Periodical, Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume:10/2, pp.101-122.

Çetin, A. ve Uzman, N. (2013). Sığınmacılar çerçevesinde Suriye-Türkiye ilişkilerine bir bakış. Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi. 1(1), 3-18.

Doğan, B. ve Karakuyu, M. 2016. Suriyeli Göçmenlerin Sosyoekonomik ve Sosyokültürel Özelliklerinin Analizi: İstanbul Beyoğlu Örneği. Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı:33, s.302-333.

Kap, D. 2016. Türkiye'nin Suriyeli mülteci politikasına "gayr-ı milli" bir bakış http://yeniarayis.com/genel/2016/01/turkiyenin-suriyeli-multeci-politika sina-gayr-i-milli-bir-bakis/

Kınık, Kerem, (2010), Göç, Sürgün ve İltica, Hayat Sağlık Dergisi, Temmuz, Sayı: 2, s: 36–39.

MCcann, P., Poot, J., Sanderson, L. (2010). "Migration, Relationship Capital and International Travel: Theory and Evidence", Journal of Economic Geography 10, 361–387.

Miran, B. 2013. Temel İstatistik. Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova İzmir.

Rudiger, A. And Spencer, S. 2003. The Economic and social aspects of Migration, The European Commission and OECD, Brussels, 21-22 January,

Seydi, A.R. 2013. türkiye'deki Suryeli Akademisyen ve Eğitimcilerin Görüşlerine Göre Suriye'deki Çatışmaların Suriyelilerin Eğitim Sürecine Yansımaları. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı.30, ss: 217-241.

Yalçın, C. (2004). Göç sosyolojisi. Ankara: Anı.

YETİM EVLERİ

***

ORPHAN HOMES

Doç. Dr. M. Ruhat YAŞAR
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, MREF
İlköğretim Bölümü
ruhat@kilis.edu.tr

Arş. Gör. Zeynel AMAÇ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, MREF
İlköğretim Bölümü
zamac@kilis.edu.tr

Öz

Sığınmacıların gittikleri ülkelerde yaşadıkları sıkıntıların başında barınma, gıda, güvenlik ve sosyal uyum sorunu gelmektedir. Bu sorunlar kimsesiz sığınmacı aileleri için sorun olmaktan çıkıp ciddi bir tehdit haline dönüşmektedir. Bu bildiri göçle gelen yetim ailelerinin barındırıldığı, korunduğu ve insan gibi yaşatıldığı özgün bir uygulama olan "Yetim Evleri" projesini konu edinmektedir. Kilis'te açılmış olan ve gönüllülerin mütevazı katkılarıyla devam ettirilen bu uygulamanın kimsesiz sığınmacı ailelerin barındırılmasında üstlendiği hayati rolü ele alınmaktadır. Bu çalışmanın amacı "Yetim Evleri'nin işleyişini, avantaj ve sorunlarını ortaya çıkarmaktır. Bildiride "Yetim Evleri"nin ekonomik maliyeti yanında sosyal-kültürel yönleri de ele alınmaktadır. Bildiride "Yetim Evlerinin" örnekliği ele alınarak genel mülteci krizinin azaltılması amaçlanmaktadır. Çalışmada mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu amaçla 20 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir soru kâğıdı kullanılmıştır. Çalışmanın verileri söz konusu uygulamayı gerçekleştiren M. Bey ve ona yardımcı olan iki arkadaşı ile mülakat yapılarak elde edilmiştir.

***Anahtar Kelimeler**: Sığınmacı, Yetim Evleri, Sosyal Uyum, Sosyal Hizmet ve Yardım.*

Abstract

The main problems that asylum seekers face in the countries they go to are shelter, food, security, and social cohesion. These problems become a serious threat for unaccompanied refugee families. This study is about a unique project called "orphan homes," in which unaccompanied refugee families are hosted, protected, and kept alive humanly. Opened in Kilis, they continue their practice by the modest contributions of volunteers and have a vital role to host unaccompanied families. The purpose of this study is to uncover the process of orphan homes, their advantages and problems. In addition to their economic cost, social and cultural aspects of orphan homes are discussed. It is aimed at reducing overall refugee crisis by focusing on orphan homes' uniqueness and sampling. The interview technique was used to collect the data in this qualitative study. Mr. M. and his two colleagues who are in charge of orphan homes were interviewed by using a 20 item questionnaire that includes semi-structured questions.

***Keywords:** Refugee, Orphan Homes, Social Cohesion, Social Services and Assistance.*

1. GİRİŞ

Yetim evleri Uygulaması Kilis'te mülteci yetim ailelerine yönelik bir dizi yardımları içeren bir uygulamadır. Türkiye'de örneği bulunmayan, uygulanış tarzıyla özgün bir sosyal hizmet modeli olarak "Yetim evleri Uygulaması" mültecilerin barınma ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasının çok ötesinde bir anlam taşımaktadır. 2012 yılından beri sayıları ve desteği artarak devam eden yetim evleri uygulaması bir tür "iyilik örneğidir". Bilindiği üzere Nobel Ödülünün Kilis'e verilmesi konusunda öne sürülen gerekçe kentin mültecilere gösterdiği hoşgörü ve misafirperverliktir. Kentte yaşayan yerli nüfustan daha fazla mülteci yaşamaktadır. Her ne kadar kent füzelerin tehdidi altında olsa da ve kentteki bazı insanlar mültecilerin gelmesine karşı çıkıp onları ötekileştirseler de kentin mültecilere yönelik genel tutumu "yardım", "hoşgörü" ve "özveridir". Bu olağanüstü hoşgörü, misafirperverlik ve özverinin belki de prototipi sayılabilecek özgün uygulama ise kentteki "Yetim evleri Uygulamasıdır".

Çocuk Hakları Sözleşmesi gereğince çocuğun yüksek yararının ailesinin yanında desteklenmesi yönündedir. Çocuğun ailesi tarafından suiistimali durumu hariç onun ailesiyle birlikte ailesinin yanında desteklenmesi çocuğun sosyal ve duygusal gelişmesi açısından önem taşımaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü'nün bu kapsamdaki verilerine bakıldığında 10.225 çocuğa kurum bakımı olmaksızın sosyal yardım yapıldığı ve kurumda bakılan çocuk maliyetinin aylık 900 TL, aile yanında bakım desteği verilen çocuğun aylık destek maliyetinin ise 300 TL olduğu ifade edilmektedir. Ancak burada sadece mali hesaplamanın yanlış olduğunu ailenin ihtiyaç duyduğu psiko-sosyal rehberliğin ve eğitimin de çocukların sağlıklı gelişiminde etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ülkemizde Çocuk Esirgeme ve Çocuk Yetiştirme Kurumları yerlerini aile ve ev yapısı şeklinde oluşturulan Sevgi Evleri ve Huzur Evlerine bırakmaktadır. Bu evlerin her birinde 10-12 çocuk bir tür aile ortamında ihtiyaçları karşılanarak barındırılmaktadır. Ayrı kuruluşlarda kalan kardeşlerin bir arada tutulması, koğuş tipi yerine bireyselliğin ve sevginin ön plana çıktığı bu evlerde kimsesiz çocuğun daha iyi bir ortamda yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Gönüllü annelerin ücret karşılığında hizmet sunduğu bu evlerin çocuklar için çok daha sağlıklı olduğu ifade edilmektedir. Kısacası kurum bakımının çocuğun gelişimi açısından sakıncalı olduğu ve çocuğun ailesinin yanında barındırılıp bakılmasının daha iyi olduğu bilinmektedir. Kamu kurumları ile sivil toplumun birlikte organize bir şekilde hareket desteklerinin ihtiyaç duyan aileler ve çocukları için daha işlevsel olduğu söylenebilir (Yolcuoğlu, 2009:13-15).

Yalnız olmak, tek başına olmak anlamındaki yütm kökünden gelen yetim, İslâm fıkhına göre babasını kaybetmiş ve henüz buluğa ermemiş çocuğa denir. Bu çocukların gerçekte babaları ölmüş olabileceği gibi terk edilmiş de olabilir. UNICEF'in yayınladığı "Dünya Çocuklarının Durumu" adlı raporunda 150 milyon yetimin olduğu ifade edilmektedir. 2015 yılında bu sayının 400 milyon yetime ulaştığı tahmin edilmektedir. Afrika, Asya, Latin Amerika ve Ortadoğu yetim sayısının en fazla olduğu bölgelerdir. Suriyeli mülteciler içinde 70.000 ailenin reisi olmadan yani yetim yaşadığı tahmin edilmektedir. Yaklaşık 4000 mülteci çocuğun da hem anne hem de babası olmaksızın kamplarda ya da komşu ülkelerde yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu çocuklar insan kaçakçılığından organ hırsızlığına, terör örgütlerinden fuhşa ve kötü kullanıma, çocuk işçiliğinden çocuk savaşçılığına birçok suç şebekelerinin ve misyoner faaliyetin tehdidi karşısında olup sınırda bir yaşam mücadelesi vermektedirler. Dünya'da 1987-2007 yıları arasında 1 milyon çocuğun organ kaçakçılarınca kaçırıldığı ve 300 bin çocuğun çatışmalarda asker olarak kullanıldığı bilinmektedir. Sadece yetimler değil onlarla birlikte ikinci bir risk kategorisi de kimsesiz kadınlardır. Yaklaşık 4 milyon kadın ve çocuğun insan kaçakçılığı kapsamında zoraki yer değiştirildiği veriler arasındadır. Kısacası milyonlarca çocuk hem fiziki, hem psikolojik tehditle karşı karşıyadır.

Yetim Destek Sistemi ile adını duyuran IHH, gönüllülerden aldığı destekle Yetimhaneler oluşturmaktadır. IHH 42 ülke ve Türkiye'de 52 şehirde açtığı yetimhanelerle yetim çocuklara aylık 90 TL yardım yapmakta, onların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamakta ve yetimler eğitimlerini tamamlayıncaya kadar onları barındırmaya ve korumaya devam etmektedir Kavak (2014:3-8).

2. YÖNTEM

Bu çalışma bir tür vaka çalışmasıdır. Çalışma konusuna uygun olarak betimsel, nitel teknik tercih edilmiştir. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat kâğıdı açık uçlu otuz sorudan oluşmaktadır. Bu mülakat aracılığıyla yetim evleriyle ilgilenmiş olan üç kişiden bilgi toplanmıştır. İlgili vakfın avlusunda yapılan iki saatlik görüşmenin ses kaydı yapıldıktan sonra bu ses kaydı metin haline getirilerek çalışma tamamlanmıştır. Bu konuda esas katkı yetim evlerinin halen sorumluluğunu taşıyan M. Bey'den alınmıştır. Ayrıca, yetim evleriyle ilgili çalışmalara katılarak basit gözlemler yapılmıştır. Yetim evleriyle ilgili basit gözlemlerimiz yaklaşık iki yılı aşmaktadır. Bu kapsamda evlere gidilmiş, ortamları yakından gözlenmiş, anlatılanlara dâhil olunmuş, söz konusu evlerde yaşayan mültecilerle tanışılıp kısmen de olsa sorunları hakkında görüşleri alınmıştır. Bu çalışma etik yaklaşım dediğimiz bir teknikle aktarılmaktadır. Etik yaklaşımda araştırma konusu olan yani gözlem yapılan kişilerin birebir ağzından değil de araştırmacının kendi sözleri üzerinden bir anlatım yapılır.

3. SONUÇ

3.1. Alır Gibi Vermek

M. Bey'in uzun yıllar, 20-25 yıl boyunca kentteki sosyal yardımları sivil olarak organize etmiş olması bu uygulamanın başlamasında ve devamında hayati bir rol oynamaktadır. Yetim evleri konusunda görüşlerine başvurduğumuz, uygulamanın başlatıcısı olan M. Bey "Yetim evleri"ni anlatırken bu uygulamanın temeli sayılabilecek felsefesini de şöyle açıklamaktadır; "alır gibi vermek". M. Bey ile konuşurken bir yerde üzerine basa basa hocam "alır gibi vermek gerekir" dedi. Bu ifadeyle insanların onurlarını, şahsiyetlerini kırmadan ve böbürlenmeden, onlara psikolojik maliyet çıkarmadan, nefsani pay çıkarmadan, gösterişten ve riyadan uzak şekilde, tevazu ve ihlas ile yardım etmekten bahsedilmektedir. Bu bakış, mültecilere yardım etmenin, mağdur insanları barındırmanın çok ötesinde bir anlam taşımaktadır. Bu uygulamada insanların onurlarını, şereflerini ve namuslarını korumak temel bakışı oluşturmaktadır. Amaç ise M. Bey'e göre "Allah rızası"dır. Kur'an'ı Kerim'de geçen yetimlerle ilgili ayetler "yetim evleri" uygulamasının temelini oluşturmaktadır. M. Bey'in "yetim evleri" ile ilgili kaygıları dini şahsiyet ve hassasiyetinden kaynaklanmaktadır[1]. M. Bey'e göre "bugün din, bu insanlara kimsesiz mültecilere yardım etmektir, dinin bugünkü anlamı budur".

Yetim evleri uygulama fikrinin nereden kaynaklandığını sorduğumuzda M. Bey, daha önce dağıtım yaptıkları İslâmbey Parkının karşısındaki ofislerinde mültecilerin barınma problemlerini gördüklerini belirtti. Parklarda yatıp kalkan insanların yanı sıra kadın ve yetim ailelerinin de barınma sorunlarının kendilerine yansıdığını belirten M. Bey karşılaştığı kimsesiz bir kadının artık son nokta diyebileceğimiz bir talebiyle bu uygulamaya başladıklarını anlatmaktadır. Söz konusu kadın: "Ahi! Anahtarı olan bir oda var mı" der. Sonra biz çocukların yatacakları bir yatak" götürdük diyor, M. Bey. Sonra M. Bey, bulabildikleri gönüllülerin destekleriyle eski havuşlu evlere birkaç eşya daha ekleyerek bakılan aile sayısını arttırmaya başladıklarını anlatmaktadır.

Yetim evlerine giriş, mülteci ailelerin M. Bey'e yönlendirilmesi, başvuranın değerlendirilmesi, uygun bir evin bulunması ve parasal kaynağın bulunması ile gerçekleşmektedir. Yetim evlerinde kalanların evin genel kurallarına uyması beklenmektedir. Öncelikle her mülteci evi paylaştığı diğer mültecilerle iyi geçinmek zorundadır. Huysuzluk yapanlar, kavga çıkaranlar, dedikodu çıkaranlar evden çıkarılmaktadır. Kısacası evde kalanların belirli değerlere sahip olmaları ve ahlaki sorunları olmamalıdır. Sürekli ve ihtiyacı olmadan dışarı çıkan kadınlar iyi karşılanmadığından uyarılmaktadır. Özellikle akşamları dışarı

[1] Kur'an'da Bakara Sûresi 83. Ayette bu konu şöyle geçmektedir. "Hani, biz İsrailoğulları'ndan, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceksiniz, anne-babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz, herkese güzel sözler söyleyeceksiniz, namazı kılacaksınız, zekâtı vereceksiniz" diye söz almıştık. Sonra pek azınız hariç, yüz çevirerek sözünüzden döndünüz." Benzer şekilde hadislerde de konu aynı hassasiyetlerle belki de fazlasıyla dile getirilmiştir.[1] Kısacası M. Bey'in bu konudaki temel motivasyonu ve beklentisi dinidir.

çıkılmaması ve illa da çıkılacaksa izin alınarak çıkılması istenmektedir. Bu kurallar katı olmamakla birlikte evlerin denetimsiz, başıboş olmadığı bilinsin, olumsuz gelişmeler yaşanmasın diye bu istenmektedir. Bu evlere gereksiz şekilde, yani yardım gibi makul nedenler dışında erkeklerin gelmesi hoş karşılanmamaktadır. Erkeklerle istenmeyen ilişkileri olanlar, onlarla yersiz yere buluşup konuşanlar, bu konuda şüphe çekenler, sürekli şikâyet edilenler, dışarı çıkıp sürekli gezenler uyarılmakta, uymayanlar ise evden çıkarılmaktadır. Kısacası bu konuda yerel topluluğun değerleri önemsenmektedir.

Yetim evlerinde sadece kadınlarla onların yetim çocuklarına ev sahipliği yapılmaktadır. Eşi ve durumu yerinde olan kadınlar, ergenliğe girmiş erkek çocuklar, bu evlere kabul edilmemektedir. Eğer evde ergenlik yaşına giren erkek bir çocuk olursa onlar başka bir yere gönderilmektedir. Çeşitli şikâyetlerin olması bu uygulamaya yol açmış gözükmektedir. Ancak aileler seçilirken çocukları küçük olanlar tercih edildiğinden bu sorun fazla gözükmemektedir. Bu şekilde yani yaşı büyük olan çocuklar evde kalmamakla birlikte gün içinde anneleri ile iletişim kurmaya devam etmektedirler. Örneğin yetim evinde kalmış olan ama şimdi başka bir yerde kalan ve çalışan ergen çocuklar bulunmaktadır. Evlerdeki kuralların bu şekilde sert oluşu, evlerin sürekliliğinin sağlanması, bu ailelerin ihtiyaçlarının sürekli karşılanması içindir. Bu konuda herhangi bir olumsuz imaj, bu evlerin güvenilirliği kadar bu evleri destekleyenlerin desteğini de sarsabilir. Belirli bir süre verilen bu tür sorunlu aileler zorlanmadan kendilerinin bulduğu bir eve yerleşmektedirler. Ancak bu evlerde bahsi geçen sorunların nadiren görüldüğünü de ifade etmeliyiz. Ancak çeşitli sorunlar nedeniyle bu evlerden yaklaşık 20-25 kişinin çıkarıldığı aktarılmaktadır. Evlerde hem Arap hem Türkmen hem de Kürtlerin olduğunu söyleyen M. Bey nedense en fazla Türkmenlerle sorun yaşadıklarını anlatmaktadır.

3.2. Havuşlu Evler

Yetim evleri uygulaması, Kilis'e özgü "havuşlu evler" dediğimiz evlerde gerçekleşmektedir. Havuşlu denen bu evler, taş yapılı tarihi evlerdir. Çoğu genelde metruk olan bir kısmı da sahipleri tarafından eski olduğu için kullanılmayan bu evler birçok mülteciye barınma imkânı sağlamaktadır. Bu evlerde her biri tek bir geniş avluya açılan birbirinden bağımsız odalar bulunmaktadır. Banyo ve tuvaletin bağımsız kullanıma uygun olduğu bu evler tek ya da iki katlı 50-60 yıllık eski yapılar şeklindedir. Evlerin genişliği içindeki avlu ile birlikte 100 metrekareden 200 metrekareye kadar değişmektedir. Bazı evlerde oda sayısı 6-7 kadar olmaktadır. Oda büyüklüğü dikkate alınarak aile ve çocukları yerleştirilmektedir. Aileler 1-2 çocuktan 4-5 çocuğa kadar değişmektedir. Yetim evlerinin her birinde farklı sayıda kişi kalmaktadır.

Örneğin İslâmbey civarındaki evlerinin 80 metrekare olduğunu belirten M. Bey dört ailenin yaşadığı bu evde toplam 25 kişinin yaşadığını belirtmektedir. Biri yedi kişilik diğeri dört kişilik olan bu aile kompozisyonunda diğer ailelerin altışar çocuk sahibi olduğu belirtilmektedir. Evlerde sürekli değişim olduğundan yetim evlerindeki kişi sayısı değişebilmektedir. Bazı evlerde 23 kişinin bazı evlerde 43 kişinin yaşadığını belirten M. Bey şu anda 167 kişinin yetim evlerinde barındığını belirtilmektedir Ancak gelip geçenleri kattığımızda daha yüzlerce insanın bu evlerden faydalandığını söyleyebiliriz. Örneğin bir defasında Esed'in hava bombardımanına maruz kalan Filistin Kampındaki 170 kişilik bir grubu çok kötü bir haldeyken karşıladıklarını ve bu grubu birkaç ay boyunca geniş bir bahçesi olan geniş havuşlu bir evde barındırdıklarını anlatmaktadır. Çuvallarla ekmek ve gıda gönderdiklerini söyleyen M. Bey 10 gün için gelen bu grubun evlerinde iki ay kaldığını tebessümle anlatmaktadır. Evi ve bahçesini ikiye bölerek kadınlar ve erkekler halinde kullanmaya çalışan bu grubun şehirden ayrılıncaya kadar ihtiyaçlarını karşıladıklarını anlatmaktadır. Bu yoğunluğun evi mahvettiğini zaten kırık dökük olan taş evi daha da harabeye çevirdiğini anlatan M. Bey bu ailelerin zamanla başka yerlere geçtiklerini söylemektedir. Tuvalet kapısının bile olmadığı ve nöbetçi dikerek lavabonun kullanıldığı evin burası olduğunu tahmin ediyoruz.

Fotoğraf: Kilis Havuşlu Evlerinden Bir Görünüm

Bu evlerin bazıları kullanıma müsait olmadığından bir dizi tamirat yapılmaktadır. Bu tamirat bazen 3-5 bin bazen de 10 bin TL'ye kadar çıkabilmektedir. Mesela penceresi, kapısı olmayan çatısı akıtan, elektrik ve su şebekesi, kanalizasyonu çalışmayan sıvası, boyası olmayan birçok evin tamir edilerek kullanıma sokulduğunu belirtmektedir. Yine fırsat buldukça sıcak su için evlere güneş enerjisi taktıklarını bu nedenle 3-4 bin TL para harcadıklarını anlatmaktadır. Görüştüğümüz bir gönüllü sanki bu evler uzun zamandır bu insanlar için ve bu amaçla beklemiş gibi diyerek havuşlu evlerin yetim evleri için ne kadar uygun olduğunu dile getirmektedir. On tane havuşlu evin bu şekilde kullanıldığını belirten M. Bey bu evlerin üçünün bir hayırsever tarafından satın alınarak mültecilere tahsis edildiğini, diğerlerinin ise kiralanarak kullanıldığını belirtmektedir. Gönüllü birinin satın aldığı bu evlerden biri 60 bin TL değerindedir.

Yetim evleri mülteci ailelerine konfor sunmayı hedefleyen bir mesken ya da uygulama tarzı olmadığından buradaki gıda yardımları da eşyalar da yeterli değildir. Yani buradaki yardımlar asgari şartları gözettiğinden doyurucu değildir. Buradaki yardım anlayışı daha az kaynakla daha fazla ihtiyacı olan mülteci yetim ailesine yardım etmeyi ve onların temel ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Evlerdeki şartların çok iyi olmaması, eşyaların yetersizliği bu evlerde sadece daha fazla ihtiyacı olanların kalmaya razı olacakları anlamına gelmektedir. Halı hasır, hatta bir yastık bile başlangıçta bir lüks gibidir. Zaten bu evlere somya divan, kanepe sığmaz diyor. Önce bir yatak ve battaniye alınmaktadır. Ailelerin 5- 7 kişilik gruplar olarak uzun bir süre yerde dip dibe, iç içe yattıklarını belirten M. Bey yakın zamanda 100 tane demir yatak yaparak dağıttıklarını söylemektedir. Sonra yavaş yavaş sini, çaydanlık, çay bardağı aldıklarını söyleyen M. Bey, bunlar arasında kadınların çamaşır yıkayacakları bir leğen, ocak, küçük tüp ve kibrit gibi değersiz şeyleri tek tek ama tek tek vurgulayarak saydı. Bu eşyalar sayılırken M. Bey bıçağı da hatırı sayılır bir şekilde sıralamaya yerleştirince merakımıza binaen bir anılarını paylaştı hemen. "Bir gün getirdiğimiz karpuzu birlikte yemek için beklerken baktık ki karpuz gelmiyor. Sorunca evde bıçak olmadığını, bıçak aradıklarını söylediler." Hiç tahmin etmediğiniz hiç umursamadığınız şeyler burada çok önem taşıyabiliyor yani. Şu anda evlerin daha büyük ihtiyaçlarına yöneldiklerini anlatan M. Bey çamaşır makinesi, buzdolabı ve güneş enerjisi aldıklarını söylemektedirler.

Ev düzeni, evin temizlik ve tertip açısından düzenlenmiş olması da önem taşımaktadır. Ev, insanı muhafazakârlaştıran düzene bağlayan bir bilinç yaratır. Evin dağınıklığı, iticiliği orada yetişen çocuklarda düzensizliği evsizliği ve dağınıklığı normalleştirerek çingeneleşme riski bulunmaktadır. Yani evsiz, dağınık, kuralsız, suç meyilli olma riski (Yaşar, 2014:36).

Bu evlerdeki insanların yakınlarını kaybettikleri için travma yaşadıklarını biliyoruz. Aynı anda birkaç travmanın üst üste yaşanması ise bu insanların tahammül sınırlarının zorlanması, ruhsal sağlıklarının risk altında olması anlamına gelmektedir. Evlerinden, ülkelerinden ayrılmak bir yana, eşlerini, kardeşlerini kaybeden bu kimsesiz insanların yoksulluk, ötekileştirilme ve gelecek endişesiyle yaşamaları kolay değildir. Bu yüzden güven veren, rehabilite edici bir ortamın bu evlerde yaşayan anne ve çocukları için hayati bir anlamı bulunmaktadır.

Yetim evleri Bosna Savaşı sonrasında görülen kollektif yaşam evlerine bir bakıma benzer bir bakıma da farklılık arz etmektedir. Bu kollektif yaşam birimlerinde insanların ufak kulübeler içinde ve kötü şartlarda yaşatıldıkları gözlenmiştir. Mesela bunlardan birisinde seksen iki tane kulübenin olduğu bildirilmektedir. Bu yerler içinde oturma odası, banyo, iki yatak odası olan ve ses yalıtımı kötü ahşap birimlerden oluşmaktadır. Bazı kollektif birimlerde sekiz aile aynı banyoyu kullanmak zorundalar. Merkeze yakın olan bu yaşam biriminde insanlar yemek için kasaba merkezindeki aşevine bedava öğlen yemeği yemek için gidiyorlar. Burada elektrikle suyu ücretsiz kullanıyorlar. Ancak yaşam biriminin olduğu yer oldukça kötü, bunaltıcı bir yer olarak tarif edilmektedir (Öner, 2013:271-272).

Fotoğraf: Mülteci Evinden Bir Görüntü

3.3. İlk İstasyon Olarak Yetim evleri

Bazen haberler doğrultusunda bazen de bir sorumluluk almış gibi M. Bey'in parklara, camilere ve garaja gidip çaresiz mülteci aileleri seçip, kiraladıkları ya da satın aldıkları havuşlu evlere yerleştirdikleri görülmektedir. Şimdiye kadar bu şekilde seksenden fazla ailenin evlerinden geçtiğini ifade etmektedir. Yetim evleri bir yönüyle, sosyal hizmet uygulamalarında bilinen "ilk istasyon" uygulamalarına benzemektedir. İlk istasyon adlı bu uygulamalarda yardım ve rehberlik edilmesi gereken dezavantajlı bireyler(örneğin evsizler gibi insanlar) beslenme, barınma ve temizlenme gibi çeşitli ihtiyaçlarının karşılandığı bir yerde geçici olarak kayıt altına alınırlar ve belirli bir süre orada misafir edilirler. Bu süre içerisinde ailevi bağlantıları bulunur, gerekli müdahaleler yapılır. Bazen de bu kişiler gerekli görülen kurumlara yönlendirilerek normal hayatlarına dönmeleri sağlanır. Ancak bu uygulama acil, geçici bir uygulama olduğundan buraya kabul edilen bireyler kalıcı olmayıp bu yerleri bir tür istasyon gibi gelip geçici olarak deneyimlerler. Bu geçiciliğin evde kalanlar üzerindeki etkisi ayrıca düşünülmelidir. Bu geçicilik ve sirkülasyon dezavantajlı bireyleri konfor içinde ağırlamak yerine daha kötü durumdaki bireyleri ayakta tutmak içindir. Oysa yetim evlerinde belirli şartlara uymak şartıyla ailelerin burada çocuklarıyla birlikte kalmalarında bir sınırlama ya da bir bedel yoktur. Yetim evlerinde amaç burada kalanların konfor içinde yaşatılması değil, güven içinde yaşamalarını sağlamaktır. Bazı ailelerin yetim evlerinin mütevazı şartları nedeniyle ya da daha iyi şartları buldukları için zamanla bu evlerden çıktıkları bilinmektedir. Yetim evleri bu anlamda geçici bir barınma alanını teşkil etmektedir.

Bazen eşleri olmasına rağmen kadınların yetim ailesiymiş gibi kendilerini tanıtarak bu evlere geldiklerini anlatan M. Bey bir zaman sonra bu kadınların beylerinin ortaya çıktıklarını söylemektedir. Bazen kadınların eşlerinin akıbetlerinden haberdar olmadıkları, bazılarının şehit bazılarının ise kayıp olduğu söylenmektedir. Birinin kayıp olması demek, ölmüş olmasından hapiste olmaya kadar değişebilmektedir. Yine bazı kadınların eşlerinin Suriye'ye savaşmak için gittiğini anlatmaktadır. Mülteci hanımı, eşi daha iyi şartlarda bir ev bulunca bu evlerden ayrılmaktadırlar. M. Bey bunu bildiklerinden bu durumda yetim evlerine gelenleri geri çevirmediklerini ve zaten eşleri ayakta kalabilecekleri makul bir geçim yakaladıklarında eşlerini de yanlarına aldıklarından bu evlerde fazla kalmadıklarını ifade etmektedirler. Bu durum bize ancak çok zor şartlarda kalan ailelerin, kadınların bu evlerde kalmaya devam ettiklerini ancak daha iyi koşulları görenlerin bu evlerden ayrıldıklarını göstermektedir. Şimdiye kadar bu

evlerden ayrılanların sayısı 40 aile kadardır. Gidenlerin Adana, Mersin, İstanbul gibi büyük şehirlere göç ettiklerini söylemektedir. Bunun yanı sıra anne babası ya da ailesi çağırınca buradan Halep'e giden az sayıda ailenin olduğunu da söylemektedir.

3.4. Yaşam Stratejisi Olarak Evlilik Girişimleri

Evlere gelenlerin genelde genç ya da orta yaşlı kadınlar olduğunu belirten M. Bey yaşlıları pek görmediğini ve 65 yaşından sonrakilerin genelde Suriye'de kaldığını belirtmektedir. Yetim evlerindeki kadınların genelde evliliğe sıcak baktıklarını anlatan M. Bey bu konuda bizden farklı olduklarını anlatmaktadır. Mesela genç çocukları olan birkaç kadının evlenme isteğinden ve evlendiğinden bahsetmektedir. Görüşmelerde mültecilerin evlenme-boşanma sayılarının fazla olduğunu görmekteyiz. Gelen kadınların bazılarının evlenerek evden gittiklerini ve hemen çocuk sahibi olduklarını belirten M. Bey bunların bazılarının boşanarak bazılarının da geçinemedikleri için yetim evlerine döndüklerini anlatmaktadır. Mesela genç bir bayanın biri Suriyeli diğeri Türk iki kişi ile evlendiğini sonra ikisinden de çocuk sahibi olduğunu ama şimdi boşanarak 2-3 aylık çocuğuyla yetim evine geldiğini belirtmektedir. Burada savaş travmasının bir sonucu olarak dengesiz evlilik ilişkisinin geliştiğini, düzensiz birleşme-ayrılma tutumlarının oluştuğunu düşünüyoruz. Evlenip giden 15 kadının olduğunu söyleyen M. Bey, 45 yaşlarında 5 çocuğu olan bir kadının evlenmesini şaşkınlıkla anlattı. "Bizde böyle birisi evlenmeyi düşünmez hocam ama bunların evlendiğini görüyoruz. Bahsi geçen kadının 14 yaşındaki iki kızını Türklerle evlendirdiğini ve karşılığında 20 bin TL para aldığını" söylemektedir. Üç kızını Antakya'ya gönderdiğini ve kendisinin evlendiğini söyleyen M. Bey bunun üzerine "dedim nasıl olur, bu kadının kız çocukları var yetişkin kızlar bunlar, onları bırakıp nereye gidecek nasıl olur? Onun çocukları şimdi bizim evlerimizde kalıyor, ne yapalım". Evlenen bazılarının boşanıp geri geldiğini anlatan M. Bey bu konuda karışıklıkların dengesizliklerin olduğundan bahsetmektedir. Ancak M. Bey sağlıklı bir evliliğin bu aileler ve çocukları için bir çıkış olabileceğine inanıyor. Çünkü bu kadınlar ancak evlenirlerse kültürel olarak gelecek duygusuna sahip olmakta ve kendilerini güvende hissetmektedirler. Savaş travmasının çeşitli davranışlarda, evlilik ilişkilerinde dağılma ve savrulma diyebileceğimiz sonuçlar yarattığını tahmin ediyoruz. Çünkü bu kadınlardan bazılarının genelde kendilerini güvende hissetmek için fazla düşünüp taşınmadan evlilik yaptıklarını ve kültürel kalıpları da buna uygun olduğu için evlilikte bir savrulma yaşadıklarını söyleyebiliriz.

Ancak, Suriyeli kadınlarla evlenmek isteyen vatandaşların da kendilerine gelip talepte bulunduklarını belirten M. Bey genelde ikinci evlilik için gelenlerin olduğunu ifade etmektedir. Kayısı bahçesi olan 65 yaş civarındaki birinin kendisine gelip Suriyeli bayanlarla evlenmek istediğini belirten M. Bey, bu tür sorunlara da muhatap olduğunu anlatmaktadır. Başka şehirden gelerek bu kadınlarla evlenmek için bir şekilde kendisine başvurulduğunu dile getiren M. Bey bunlardan birisine işini ve medeni durumunu sorduktan sonra gülerek onu nasıl reddettiğini anlatmaktadır. M. Bey, kılık kıyafetinden her haliyle fakir olduğu belli olan bu adama "kardeşim işine gücüne bak sen ne yapacaksın bu saatten sonra ikinci evliliği, bak sen evlisin zengin de değilsin, bırak bu işi, zaten ben bu konuda sana yardımcı olamam" dediğini anlatmaktadır. Bunu duyanların kendilerine geldiğinden bahseden M. Bey genelde eşinden ötürü sorunlu olanların bu eğilimde olduklarından bahsetmektedir. Kısacası yetim evlerinde bu insanların sadece beslenme, giyinme, barınma, sağlık, güvenlik değil aynı zamanda evlilik beklentileri de olmaktadır. İşin ilginç yanı bazen bu konuda da bazılarına rehberlik yapılmış ve yardımcı olunmuştur. Bu amaçla Bursa'dan gelen atak bir gence nasıl yardımcı olduklarını anlatan M. Bey gencin davranışlarını ve referanslarını dikkate alarak evlerindeki bir kızı önerdiklerini ve onların birbirlerini beğenerek evlendiklerini ve şu anda da mutlu olduklarını anlatmaktadır.

Yoksulluk kültürü kavramında insanların birçok eğiliminden bahsedilebilir. Bunlardan birisi de evlilik sorunları ve boşanma ile daha çok kadınların etkilenmesidir. Bu eğilimlerden diğeri ise yoksulların okul-hastane gibi resmi kurumlarla ilişkisinin yetersizliğidir. Çocuk sahibi olan dul kadınlar daha yoksuldur. Yoksulluk kültürü mensuplarının yoğun olarak bağımlılık ve aidiyetsizlik duygusu olur. Bu kişilerin en önemli iki özellikleri ise çaresizlik ve yurtsuzluk duygusudur. Lewis, Murray ve Massey de

(2013:151-154) yanlış teşvik ve ölçüsüz desteklerin yoksulların sorumluluk almalarını engelleyerek kalıcı şekilde yoksulluklarının kalıcılaştığını belirtir. Bu nedenle söz konusu evlerin kültürel ve sosyal açıdan da desteklenmeleri önem taşımaktadır.

3.5. Geçim ve Mali Kaynakları

İHH'nın desteği olmakla birlikte yetim evlerinin masrafları yerel kaynaklarla yani gönüllülerden alınan katkılarla sağlanmaktadır. IHH'nın sürekli kurban eti verdiğini anlatan M. Bey Kilis'teki yetim evlerine gıda kolileri ile birlikte bolca et verildiğini söylemektedir. Bazen yine IHH aracılığıyla esnafın ve hayırseverlerin ellerindeki ürünlerden gönderdiğini böylece her yıl peynirin, reçel ve zeytinin yetim evlerine aktarıldığını söylemektedir. Yetim evlerine gelip yardım eden ama tanımadıkları insanların da olduğu ifade eden M. Bey muhtemelen komşuların sadaka amaçlı yardımlarının olduğunu düşünmektedir. M. Bey, bir müddet vakıf binasında pişirilen yemeklerle yetim evlerinin beslenme ihtiyaçlarının karşılandığını belirtmektedir. Ancak aileler bu şekilde verilen yemekleri almak yerine kendi yemeklerini yapmayı istediklerini bunun üzerine gıda kolileri dağıtmaya başladıklarını söylemektedir. M. Bey ailelerin düzensiz beslendiklerini mesela sabah yemeklerini geç kalktıkları için yemediklerini söylemektedir. Bu evlerde en çok çay, şeker, bulgur ve kahve tüketildiğini anlatan M. Bey yine çocuklar için belki bir kamyon bez dağıttıklarını söylemektedir.

Evlerin ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli olmamakla birlikte bazen beklemedikleri yerlerden bazen diğer yardım kurumlarından destek alındığını söyleyebiliriz. Bir yerden para başka bir yerden ise yardım geldiğini belirten M. Bey çoğu zaman maliyet hesabı yapmadıklarını da sözlerine eklemektedir. Bu konuda tevekkülle "Allah bir şekilde ve beklemediğiniz bir anda yardımını göndermektedir" diyen M. Bey buna örnek olarak bir anısını şöyle anlattı. "Güney Afrika'dan hiç tanımadığımız biri geldi. Bu evleri gezmek istediğini söyleyince onu gezdirdik. Bu arkadaş iki kez geldi ve para yardımında bulundu. Meselâ son gelişinde yaklaşık on bin TL para ile geldi. Biz de onu bu evlere götürdük ve bu şahıs parayı mülteci ailelerine geçimlerine katkı olsun diye bizim rehberliğimizde tek tek dağıttı. Parayı zarflara koyup dağıtmasını uygun gördük çünkü mülteci ailelerin nakit para ihtiyaçları da oluyor. Aileler öyle mutlu oldu ki bunu gören Muhammed de mutlu oldu, gözleri doldu, ağladı." Yine bir gün bir kamyon halı geldiğini söyleyen M. Bey bunu evlere dağıttıklarını anlatmaktadır.

Geçen yıl 5000 TL kadar bir paranın 25 TL'lik market kartı olarak geldiğini ve kendilerinin bunu ailelere dağıttıklarını söylemektedir. Bir defaya mahsus kullanılan bu kartlardan şimdi de yetim ailelerine 10 TL'lik kartlar verdiklerini söyleyen M. Bey nakit para vermektense bu uygulamanın daha iyi olduğunu anlatmaktadır. Yine IHH'nın geçen yıl bu ailelere yetim başına aylık 90 TL'lik bir yardım yaptığını söylemektedir. Bu yardım 10 yaşını geçmemiş her yetim için aileye ödenmektedir. M. Bey'e göre beslenme ve kiraları da dâhil olmak üzere bu evlerin maliyeti değişmekle birlikte aylık ortalama 15 bin TL'dir. Yani yaklaşık 170 kişinin barındığı 10 evin ortalama gideri bu şekilde. Evden eve su, elektrik kullanımı değişmektedir. Birinde 80 diğerinde 150 elektrik faturası ödediklerini belirten M. Bey 100 TL'ye kadar da su faturası ödediklerini ancak ortalama su faturasının 50-60 TL olduğunu söylemektedir. Bu uygulamanın kişi başına düşen maliyeti ile mülteci kamplarında kişi başına düşen maliyeti kıyaslandığında oldukça büyük bir farkın olduğu görülmektedir. Gaziantep Valiliği yaptığı açıklamada mülteci kamplarında kişi başı maliyetin 10.70 TL olduğunu söylemektedir. Oysa yetim evlerinde kişi başı maliyet 3.00 TL'dir. Tablo 1 kişi sayısı ve maliyet hesabını göstermektedir.

Tablo 1: Mülteci Kampı ve Yetim Evleri Maliyet Karşılaştırması

	Kişi Sayısı	Günlük Maliyet Ortalaması (TL)
Mülteci Kampı	268000	10.70
Yetim Evleri	170	3.00

Kaynak: (Kırmızıtaş & Burun, 2014).

Yetim evlerindeki ailelerin paranın değeri, pazar konularında hiçbir şey bilmediklerini tahmin edebiliriz. Mesela elektrik, su faturası ne kadar, bu ne anlama geliyor ailelerin bir fikri yok. Bu yönüyle yetim ailelerinin bir tür akvaryumda yaşadıklarını söyleyebiliriz. Yani alışveriş, fiyatlar, dış dünya konusunda çocukların ve ailelerinin pek fazla fikri olduğunu söyleyemeyiz. Bununla birlikte yetim evlerinde çalışan kadınların olması bu açıdan önem taşımaktadır. Yetim evlerindeki bazı kadınların evlere temizlik için çalışmaya gittiklerini söyleyen M. Bey, işin az ücretin düşük olması nedeniyle ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediğini söylemektedir. Yetim evlerinde yaklaşık 10 kişinin yarım gün ev temizliğine gittiklerini ve karşılığında 25-35 TL para aldıklarını söylemektedir.

Yetim evlerinde kalanlar tamamen dul kadınlar olduğundan Suriyeli kadınlara ilişkin genel verilerin bilinmesi önem taşımaktadır. Suriyeli hanelerin %14'ünde hamile bir bayanın bulunduğu ifade edilmektedir. Yine benzer oranda yani %16,9 oranında emziren anne olduğunu göstermektedir. Suriyeli kadınlara bakıldığında gelenlerin %67'sinin evli olduğu görülmektedir. Kamp dışındaki kadınların %97'sinin hiç gelir elde edemediği görülmektedir.

Yapılan bir araştırmada kadınların %35'i iç savaş nedeniyle bir yakınını kaybettiklerini belirtmişlerdir. Kamp dışında yapılan bir çalışmada "Bir hafta içinde yeterli yiyeceğe sahip misiniz?" sorusuna görüşülen kadınların %78'nin hayır dediği görülmektedir. Yine kadınların hemen hemen yarısının, imkân sağlansa da üretime katılıp çalışmayacakları, bunu istemedikleri bilgisi verilmektedir.

Kadınların kamptaki kapatılmışlık duygusu daha fazladır. Eşlerini dışarı çıkarmak istemeyen erkeklerin de etkisiyle kadınların kamptaki yalıtılmışlığı daha ciddi bir sorundur. Yapılan çalışmada kamp dışında yaşamak ister miydiniz sorusuna kadınların %54'ü evet demişlerdir. Kadınların çoğunluğunun (%64)'nün ev hanımı olduğu, %20'sinin okuma yazma bilmediği, çoğunluğunun eğitim seviyesinin düşük olduğu, sadece okur-yazar, okuma yazma bilmeyenler ve ilkokul mezunu birlikte değerlendirildiğinde bu oran %64'tür (AFAD, 2014:47-25). AFAD'ın yapmış olduğu bir çalışmada güvenlik hariç kamptaki sağlık, eğitim, yemek hizmeti ve genel yönetimden memnuniyet oranı %60'ı geçmemektedir (AFAD, 2014:51). Kamp içindeki kadınların dışarıdakilere göre su, temizlik maddeleri çocuk bezi ve kadınlara yönelik hizmetler açısından daha avantajlı oldukları ifade edilmektedir. Düşük gelir ve dil bilememek dışarıdaki hizmetlere ulaşım açısından dezavantaj oluşturduğundan bu farkın oluştuğu söylenebilir. (AFAD, 2014:49).

Kamp dışındaki kadınların yalnızca %9'u kampa gitmek istediklerini ifade etmişlerdir. Kadınların %76'sı barınma şartları nedeniyle kamp dışında yaşadıklarını, %4'nün ise sağlık şartları nedeniyle dışarıda kaldıklarını ifade etmişlerdir (AFAD, 2014:41). Kamp dışında kalan kadınların %67'sinin apartman ya da evde kaldıkları, %27'sinin ise daha ağır mesken şartlarında (barınak, çadır, harabe gibi) kaldıkları bildirilmektedir. Kamp dışında meskenlerin ortalama 2 odasının olduğu ve meskenlerin ortalama 8 kişi ile paylaşıldığı belirtilmektedir. (AFAD, 2014:43).

Suriyeli kadınlarla yapılan görüşmeler sonucunda kamp içindeki kadınların gelir düzeyinin kamp dışındakilerden daha kötü olduğu görülmektedir. Ortalama olarak 300 ABD Doları ve fazla geliri olan kadınların oranı kamp içinde yaklaşık %10 iken kamp dışında bu oran %22'dir. Kamp içindeki kadınların Suriye'de hane geliri ortalaması 225 ABD doları iken kamp dışındaki kadınlarda bunun 144 ABD Dolarıdır. Bu durum bazı kadınların neden kampı tercih ettiklerine ilişkin bir veri olması itibariyle de önem taşımaktadır (AFAD, 2014: 29).

3.6. Yetim Evlerinin Sosyal Görünümü

Samuel Beckett'in "Godot'u Beklerken" adlı tiyatro oyunu yetim evlerindeki durum için bir metafor sunmaktadır. Oyunda Godot gelecek ve ihtiyaçlarımız karşılanacak, sorunlarımız çözülecek şeklinde görülen umut beklentiyle oluşmaktadır. Beklenti, beklemek bir yandan sabır ve iyimserliği beslerken bir yandan da eylemsizliği arttırmaktadır. Bu iki perdelik oyunda "beklemek" üzerinde oluşan psiko-sosyal gerginliğe dikkat çekilir. Gelecek endişesiyle yani korku ve kaygıyla umut arasında insanın nasıl durağanlaştığını, eylemsizleşebileceğini anlatan bu oyun tüm bu duyguları sabırla iyimserlik arası bir

bekleyişten devşirir (Şeker, 2003:211-212). Birisi gelecek ve sorunlarımız bitecek beklentisi, yetim evlerinde kapının her çalışında ailelerin yüzlerindeki o derin ifadede göze çarpar. Bu beklentiler yetişen çocukların eylemsizlik, öğrenilmiş çaresizlik, nasılsa birileri var düşüncesini besleyeceğinden uzun vadede hayal kırıklığı yaratabilecek bir durumdur. Bu nedenle bu evlerdeki çocukların eğitim, çalışma, özgüven, girişkenlik açısından desteklenmeleri önem taşımaktadır.

Bu insanlar yoksulluk sınırında yaşadıklarından bazı sorunların yaşanması risk dâhilindedir. Yoksulluktan daha riskli olan ise yoksulluk kültürüdür. Oscar Lewis "yoksulluk kültürü" adını verdiği bir dizi yaşantı, davranış ve değer-inanış tarzının yoksulluğu içinden çıkılması güç bir kültür haline getirerek kuşaktan kuşağa geçtiğini belirtir. Lewis'in bahsini ettiği kavramda en önemli tarafı çözülmüş değerlere olan vurgusu oluşturur. Örneğin, fuhuş, içki kullanımı, erken yaşta cinsellikle tanışma, şiddet suçları, kumar gibi alışkanlıklar bunların başlıcalarıdır. Ancak bunlar içinde "yetim evleri" için dikkat edilmesi gereken bazı psikolojik ve sosyal hususlar da bulunmaktadır. Örneğin, bireylerin sosyal katılım ve otokontrol zayıflığı, güçsüzlük, erkek üstünlüğüne inanç, gevşek aile bağları, çalışma alışkanlıklarının olmayışı, tembellik bunlardan bazılarıdır. Yine, güvensizlik, hareketsizlik ve bağımlılık bu kavramsallaştırmada önemli bir yer tutar. Kalabalık yerlerde yaşamanın mahremiyeti-bireysel gizliliği azalttığı ölçüde psikolojik gerginliğe ve kavgalara yol açtığı, yine kalabalık ve daha fazla gürültü nedeniyle çocukların şiddete maruz kalmaları beklenir (Gül & Gül, 2008:75).

Yetim evlerinin aşırı kalabalık olması kadar kontrol edilmeleri de buradaki ailelerin kendilerini rahat hissetmelerini, özgür hissetmelerini engeller gibidir. Mahrem alanın varlığı sağlıklı bir ruhsal yaşantı için önemlidir. Kadınların dışarı çıkıp gezme isteklerine karşın bu konudaki tutumların yetim ailelerinde olumsuz algılandığını tahmin biliriz. Dışarı çıkışların sıkı kontrol edildiği bu evlerdeki mültecilerin daha geniş sosyal ağlardan yoksun olmaları, dolayısıyla sosyal uyumlarının gecikmesi tahmin edilebilir. Ancak bu konuda mülteci ailelerin düşünceleri alınmadan yargıda bulunmak zor. Bu mülteci ailelerin çocukları için biraz daha farklıdır. Sokakta oynayan, okula giden çocukların sosyal ilişkilerinin gelişmesi tahmin edilebilir. Çocukların görecekleri iyi niyet ve iyi tutumlar onların bu yöndeki gelişimlerini destekleyecektir. Ancak herkes yetim çocuklarına M. Bey mi gibi davranır, bilemiyoruz.

Her Cuma gittiğimiz Çalık Camiine ve önündeki çay ocağına gelen küçük çocukların küçük civcivler gibi M. Bey'in etrafında kümelendiklerine ve M. Bey'in onlara şefkatle meyve dağıttığına şahit olduk. Çocukların Cami bahçesinden başlayarak eşlik ettikleri, koşup sarıldıkları M. Bey'in yetim çocuklarına olan ilgisi çocukların bu yakın ilgisinin bir cevabıydı. Yetim evlerinde gördüğümüz hususlardan biri de çocukların yoğun ilgi talepleriydi. Yetim evine gelen herkese koşarak sarılmaları duygusal eksikliklerinin bir sonucu olmalıydı. Sanki kaybettikleri bir şeyleri bulmuş gibi kapılarına gelen insanlara sarılmaları bu çocukların gıda dışında sosyal ve duygusal desteğe ihtiyaçları olduğunu göstermektedir. Nitekim üniversite öğrencilerinin Topluma Hizmet Dersi kapsamında bu evlere yaptıkları etkinliklerde yetim aileleri çocuklarının bir gün öncesinden başlayarak nasıl heyecanlandıklarını, banyo yapıp süslendiklerini anlatmaktadırlar. Yetim evlerinin işleyişinden sorumlu Z. Bey, yetim evlerinde baba figürünün eksikliğinden yakınmakta ve yetişme evresindeki bu çocukların "baba" eksikliği çektiğini söylemektedir. Z. Bey'in anlatımına göre, yardım malzemeleri götürmek için gittikleri bir evde, Ahmet isimli bir çocuğun kendisine sarılarak Arapça olarak bir şeyler söylemeye çalıştığını görür. Tercüman vasıtasıyla öğrenir ki, Ahmet "Sen benim babam gibisin. Seni onun kadar seviyorum" demektedir.

Gaziantep'e Hayvanat Bahçesine, Kilis'te kent parklarına ve Şeyh Muhammed Mevkii gibi çeşitli yerlere piknik ve gezi amaçlı etkinlikler yaptıklarını anlatan M. Bey Üniversiteli çocukların düzenledikleri etkinliklerin özellikle çocuklar için çok faydalı olduğunu belirtmektedir. Üniversitede çocukların oyun oynadıklarını, yemek yiyip gençlerle birlikte müzikle eğlendiklerini, balonlarla toplarla koşturduklarını, ellerinde gül yüzleri boyalı genç büyükleriyle zaman geçirdiklerini, bu nedenle sadece çocukların değil ailelerinin de bundan çok hoşlandıklarını anlatmaktadır. Ancak kültürel faaliyetlerle ilgili sıkıntı yaşadıklarını, eksiklik hissettiklerini belirten Z. Bey Türkçe konuşma eğitimi ve benzeri kültürel konularda yetersiz kaldıklarını söylemektedir. Yetim evlerindeki çocukların hemen hepsinin okula gittiklerini belirten M. Bey bazı çocukların Türk okullarına bazılarının da Suriye okullarına gittiklerini söylemektedir. Bunun

önemi olmakla birlikte mülteci ailelerinin kültürel konulara istekli olmadıklarını, bu konuda görevlendirilen dini eğitimli iki kadının şikâyetlerinden atıfla anlatmaktadırlar. Dini eğitimi iyi olan ilahiyatçı ve Suriyeli iki kadının bu evlerde programlar yapmaları için görevlendirildiğini belirten M. Bey kadınların evlerde bazen hoş karşılanmadıklarını, onların yetim ailelerinden beklentileri nedeniyle şikâyet konusu olduklarını anlatmaktadır.

Kapalı mekânlarda yaşayanların geliştirdikleri belirli bir psikoloji olur. Kalabalık ve dar mekânlarda bu psikolojinin sağlıksız olması beklenebilir. Uyumak kadar diğer zamanların değerlendirilmesindeki farklılıklar da sorun oluşturur. Örneğin tuvalet, banyo gibi ihtiyaçların bu kadar kalabalık içinde nasıl kullanılacağı bir sorundur. Mutfağın kullanımı ise ayrı bir sorundur. Bazen de kişilikle ilgili nedenlerden dolayı ev içi iklim bozulabilmektedir. Mesela bir evde bir kişi sorunlu ise evdeki huzurun bozulmasına yetmektedir. Böyle bir bayandan bahseden M. Bey ileri yaştaki bu bayanın sürekli sorun yarattığını hatta kendi kızı ile de geçinemediğini söylemektedir. Bunun yanı sıra evde davranışları, ahlaki duruşları ve edepleri ile kendilerinden bahsettiren bayanlar da bulunmaktadır. Bu şekilde yaklaşık 10 ailenin olduğunu belirten M. Bey bu insanların hem eğitimli hem de iyi yetişmiş olmaları ile örnek olduklarını belirtmektedir.

Yaşama alışkanlıklarının farklılığı nedeniyle hem içeride hem de ev dışında sorunların yaşandığına değinen M. Bey paylaşım nedeniyle de sorunların ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Mülteci aileleri, yetim evlerinin kalabalık oluşu gürültüleri ve geç saatlere kadar oturmaları nedeniyle bu evlere komşu olan vatandaşların şikâyetine konu edilmektedir. Elektrik ve su kullanımı da dâhil evin çeşitli bölümlerinin kullanımında sorunların ortaya çıktığını belirten M. Bey, meselâ suyu, elektriği fazla kullandıklarını, tuvalete bez, çöp gibi katı eşyalar atarak tıkanmalara neden olduklarını, kalabalık nedeniyle musluklar, buzdolabı, kapı kolları, ısıtıcı gibi şeylerin sürekli bozulup kırıldığını anlatmaktadır. Bu yoğunluğun bu evlerde yaşayanların ruhsal ve sosyal dünyalarında da kırılmalara yol açacağını tahmin edebiliriz.

3.7. Yardımların Farklı Yüzleri

M. Bey'in kişisel özellikleri ve düşünceleri yardım anlayışına da yansımaktadır. Mümkün mertebe sivil kalmaya gayret gösterdiklerini söyleyen M. Bey'in formaliteyi, bürokrasiyi, görülmeyi sevmediğini söyleyebiliriz. M. Bey'in fazla görünmek istemeyişi ihlas endişesinden olsa gerektir. M. Bey'in bu konudaki samimiyeti, ihlası kentteki tanınırlığı ve güvenilirliği ile birleşince yetim evlerinin bu işleyişi anlaşılmaktadır. Devletin yardımlar konusundaki işleyiş tarzının da kendisi için sorunlu olduğunu konuşmalarından anlıyoruz. M. Bey'in devlet görevlileri ile ilgili yaşadığını çeşitli sorunların bu kararında etkili olduğu söylenebilir. "Bir keresinde yer bulamadıkları için yetim bir aileyi geçici olarak bir Camiye yerleştirmeyi düşündük. Sekiz çocuğu olan ve eşini kaybetmiş olan bu kadının başta 10-20 metrekare bir odada kaldığını gördük. Bir müddet orada ilgilendik, bu arada başka biri de ilgileniyordu. Sonra, kadını ve çocukları banyosu olmayan ve kokan, bu rutubetli yerden alarak mahallemizdeki camiinin altındaki boş yere yerleştirdik. Başta ses çıkarmayan hoca bunların bahçeye çamaşır felan astıklarını söyleyerek onları çıkarmak istedi. Biz hocam etmeyin bunlar yetim aile kimsesiz, ne yapar ne eder, bunlar, gidecek yerleri yok, peş paraları yok. Dedim kardeşim günah. Camide 20 adam yok, alt kat büyük onlarca kişi kalır orada. Bunlar insan çamaşır da yıkar, yemek de pişirir ne olacak ki. Camiler boş zaten, böylece işe yarar hiç olmazsa. Hocayla konuştuk ama hoca onları yine de attı. Bizler onlara mağara gibi bir yer bulduk önce sonra da onları bir evimize yerleştirdik. Şimdi bu hanıma ve çocuklarına evimizde bakıyoruz hocam. Evimizin yanındaki camiye artık gitmiyorum ve o camide de namaz kılmıyorum." dedi.

Eşit davranmanın öneminden bahseden M. Bey evlere dağıtılan gıdaların ya da malzemelerin aile büyüklüğüne göre adil dağıtılması gerektiğini yoksa küskünlük ve sorunların yaşandığını belirtmektedir. Bu evlerle ilgili düzenlemelerde dikkatli davranmanın önemine değinen M. Bey en ufak bir yanlışın dedikodu vesilesi olabileceğinden bahsetmektedir. Sorunların yaşanmaması ve evin sosyal dinamiğinin iyi kullanılabilmesi için evde olgun ve lider vasıflı birisinin muhatap alındığını belirten M. Bey bu şekilde evin daha iyi yönetildiğini ifade etmektedir. Ancak eğer seçilen kişi diğerlerini tanıyor ise bu yakınlığın gruplaşmalara ve sorunlara yol açtığını belirten M. Bey, bunun yardım ve dağıtım işlerinde şikâyetlere yol

açtığını anlatmaktadır. Yardımlarda yanına iki Suriyeli kişiyi (dil için) aldığını belirten M. Bey zamanla bunun soruna yol açtığını söylemektedir. Mülteci olan bayan bir avukattan ücret karşılığında bu evleri yönetmesini istediklerini ifade eden M. Bey, kadının yakınlığına ve kendi isteğine göre birilerine fazla birilerine az şeyler verdiğini, birileriyle az konuştuğunu birileriyle çok ilgilendiğini bu nedenlerle de sorunlar yaşadıklarını söylemektedir. Bu nedenle M. Bey, evlerde dengenin önemli olduğunu, liderin yaşından ziyade akıllı ve olgun olmasının öneminden bahsetmektedir. Bu konuda M. bey şu anda evlerinde yaşayan, yüzü yanmış olan muallim bir bayanın birkaç dil bilmesi ve işi iyi götürmesi nedeniyle ondan memnun olduklarını belirtmektedir.

İnsanların, komşularının bazen kendilerine tepki gösterdiğini belirten M. Bey "bunlar Suriyeli boş ver neden ilgileniyorsun bunlarla falan" dediklerini anlatmaktadır. Bu tepkinin yanı sıra yardım edilenlerin yardıma değip değmediği, çıkardıkları sorunlar bu konuda tükenmeye yol açabilmektedir. Nitekim bu evlerle ilgilenen kişilerin genelde çok geçmeden yorulduğunu aktif şekilde yardıma katılmaktan geri çekildikleri görülmektedir. Sürekli sorunlarla ve sıkıntılı insanlarla uğraşmanın kendisi de yorucu olabilmektedir. Başından beri birkaç kişinin bu evlerle ilgilendiğini belirten M. Bey ancak zamanla bu arkadaşların bu evlere doğrudan bakmayı bıraktıklarını söylemektedir. M. Bey "eğer bu evlerle ilgilenecek ehil dört kişi olsaydı başından beri bu kadar yorulmazdık" diyor. Şu anda kendisinin gerekli olmadıkça evlere gitmediğini Suriyeli iki bayanın bu evlerle ilgilendiklerini, kendisine yardımcı olduklarını ve bunun karşılığında da onlara maddi yardımlarda bulunduklarını belirtmektedir. Bu durum aslında onların travma yaşamaları ile yakından alakalıdır. "Bir keresinde benim yakamı tuttular" hocam diyen M. Bey "bunlara kızmayacaksın hocam" diyor. Neden onlara veriyorsun neden bize vermiyorsun diye kendisine kızdıklarını da anlatan M. Bey bu insanların savaş yaşamalarının etkisine dikkat çekerek hoşgörülü olmaktan bahsetmektedir. Kendisiyle yetim evlerine gelen bazı arkadaşlarının süslenen, oje sürüp makyaj yapan yetim evi sakinlerinin bu tavrından rahatsız olduklarını anlatan M. Bey gülerek "hoş görülü" olmak gerektiğini vurgulamaktadır. Kadınların beğenilmek, evlenmek isteğinden bahseden M. Bey her şeye karışamayacaklarını ima etmektedir.

Bu evlere İstanbul, Bursa, Balıkesir, Konya, Kayseri gibi çeşitli yerlerden ziyaretçilerin geldiğini söyleyen M. Bey gelen insanların yetim evlerine yardım yaptıklarını ancak bazen de gelenlerin "seyretmek için" gelmesinden rahatsız olduklarını söylemektedir. Şu ana kadar Almanya'dan Kayseri'ye İstanbul'dan Konya'ya birçok yerden belki 200'den fazla insanın gelip bu evleri ziyaret ettiğini belirtmektedir. Bu şekilde gelenlerin çok azının yardıma devam ettiğini ama çoğunun daha sonra yardıma devam etmediklerini anlatmaktadır. Acıyı seyretmenin, izlemenin duygusal açıdan egoist bir tarafı beslediği, düşmüş birini izlemenin kendini güçlü ve iyi hissetmeye yol açtığı bu nedenle de sorunlu olduğunu tahmin edilebilir. Kuveyt'ten yardım için gelen bir kişinin tavırlarını beğenmediğini söyleyen M. Bey gelen kişinin göstere göstere, şov yapar gibi, ellerini öptürerek para verdiğini anlattı. Ağlayıp sızlamaya boşalmaya yol açan bu evlerin duygusal bir deşarj ortamı sunduğunu görmekteyiz. Bazı evlerin daha etkili olduğunu söyleyen M. Bey engellilerin yaşadığı evlerine gittiği her seferinde insanların etkilendiğini anlatmaktadır. Bu evde yükün çok ağır olduğunu söyleyen M. Bey bu evdeki halin ve kadının gösterdiği duruşun etkileyici olduğunu söylemektedir. Burada dikkatimizi çeken şey farklılığın ve düşkünlüğün boyutu arttıkça çekiciliğinin artıyor olmasıdır. Mesela vakıflardan buraya yönlendirilen insanların mültecileri değil de daha çok bu yetim evlerini görmek isteyişinin altındaki duygu incelenmeye değerdir. M. Bey'e göre yetimlik özel bir şey, özel bir durum olduğu için insanları etkilemektedir. Ancak Müslüman insanların Katar, S. Arabistan, Endonezya vs. İslâm ülkelerinden yardım için gelmeyişlerini şaşkınlıkla anlatan M. Bey aslında bazı İslam ülkelerindeki insanların kendi etnik kökenlerinden gelen bu insanlara neden dönüp bakmadıklarını açıklayamamaktadır. Bu nedenle ihlasın yardımlarda ayrı bir yeri olduğu unutulmamalıdır. Bunun yanı sıra "Yetim evlerine" gelenlerin bir beklenti oluşturduğunu ve ziyaretçileri duyan yetim evi sakinlerinin bazı evlerin yardım aldığı ama kendilerine bir şeyler verilmediği kanısıyla sorun çıkardıklarını söylemektedir.

Kilis'teki genel yardım ağını olumlu değerlendiren M. Bey, Kilis'te güçlü paraları olan bazı kuruluşların olduğunu ama bunların bazılarının neye hizmet ettiklerini bilmediğini şüpheyle söylemektedir. M. Bey bunlardan bazılarının misyonerlik için bazılarının ise başka amaçlarla Kilis'te faaliyet

gösterdiklerini düşünmektedir. M. Bey bir gün bir arkadaşının kendileri gibi yardım amaçlı bir grubun kendilerini davet ettiklerini söyler. Bu davet üzerine M. Bey ofislerinde gördükleri insanlardan şüphelendiğini ve bir zaman sonra da onların insanlardan yardım toplayarak kaçıp gittiklerini dile getirdi. Kısacası bu ortamda bazı insanların suiistimale başvurduklarını söylemektedir.

Suriye'deki iç savaştan kaçıp komşu ülkelere sığınan mültecilerin barınma, beslenme, kültürel ve sosyal uyumları büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunların giderilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada konu edinilen yetim evleri projesi, sosyal sarsılmaların engellenmesi, sığınmacı yetimlerin korunması ve barındırılması için örnek bir uygulamadır. Kilis dışında başka şehirlerde de denenmesi sorunun çözümünde faydalı olabilir. Diğer bir çalışmada, yetim evlerinde yaşayan ailelerin görüşlerinin detaylı olarak alınması yetim evleri projesinin etkinliğini daha iyi tespit için bir imkân olabilir. Yine ayrıca, mülteci kampı ile yetim evlerinin özellikle sosyal ve kültürel bakımından karşılaştırılması ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bir "akvaryum" gibi görünen yetim evlerinin "denize" dönüştürülmesi için gerekli adımların atılması ve konuda diğer sivil toplum kuruluşları ve üniversite ile daha iyi işbirliklerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AFAD (2014). Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar. TC. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Ankara.

GÜL, H. & GÜL, S. S. 2008. Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Çalışmaları, Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları (Ed.: Oktik, Nurgün), İzmir: Yakın Kitabevi.

KAVAK, H. Z. (2014), Dünya'da Yetim Gerçeği, IHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul.

KIRMIZITAŞ, H., & BURUN, E. (2014). "Valilik açıkladı: Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye maliyeti..." Milliyet Gazetesi, 22 Haziran.

LEWİS, O., MURRAY, C. ve MASSEY, D. (2013). "Kentsel Yoksulluğun Kültürasilt Okumaları", (Çev.) BIÇKI, D. (Ed.) AYTAÇ, Ö. ve İLHAN, S., Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek. Birleşik Dağıtım, İstanbul.

ÖNER, A. Ş. (2013) Dram Sonrası Bosna: Mültecilerin Geri Dönüşü Üzerine Bir Alan Araştırması, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

ŞEKER, A. (2003). "Godot Beklentisi, Küresel Sosyal Hizmet ve Yoksulluk" Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler, C. II (Der. ÜMİT ONAT), Antalya.

YAŞAR, M. R. (2014). Kilis'te Sığınmacı Algısı Toplumsal Otizm ve Ötekileştirme Sürecinin İlk Görünümleri, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Matbaası, Kilis.

YOLCUOĞLU, İ. G. (2009) "Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi", Aile ve Toplum Dergisi, (5)18, 13-15.

TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇÜN İLLERİN İHRACAT, İSTİHDAM VE VERGİ GELİRLERİ İLE İLİŞKİSİ: 7 BÖLGEDEN 7 İLİN İNCELENMESİ

***

INTERNAL MIGRATION IN TURKEY TO RELATIONSHIP WITH PROVINCES' EXPORT, EMPLOYMENT AND TAX REVENUES: 7 PROVINCE FROM 7 REGION

Öğr. Gör. Cebrail TELEK
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis MYO
ctelek@kilis.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Cuma ERCAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF
cumaercan@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. Ahmet ŞİT
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis MYO
ahmetsit@kilis.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de yoğun olarak iç göç alan bazı illerin, bu göçlerle birlikte ihracat, istihdam, işsizlik rakamlarının ve vergi gelirlerinin nasıl bir değişim gösterdiğini incelemektir. İç göç, bir ülkenin içinde siyasi, ekonomik ve coğrafik nedenlerden dolayı bölge, kent, köy ve kasaba gibi bir yerden diğer bir yerleşim yerine yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketleridir. Bu çalışmada, 2005-2015 yılları arasında Türkiye'nin yedi bölgesinden o bölgelerin en fazla göç alan 7 iline (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Gaziantep, Malatya ve Trabzon illerine) yapılan göçlerin, illerin dış ticaret rakamlarına, istihdam ve işsizlik rakamlarına ve vergi gelirlerine katkı yapıp yapmadığı araştırılmıştır. Bu araştırma sonucunda, bu illere yapılan iç göçün illerin ihracat rakamlarına önemli bir katkı sağladığı, istihdamlarında ve bununla birlikte işgücü katılım oranında bir artış oluşturduğu ve vergi gelirlerinde de bir artış oluşturduğu tespit edilmiştir.

***Anahtar Kelimeler**: İç göç, İstihdam, Dış Ticaret, Vergi Gelirleri.*

Abstract

The aim of this study, some province to receive intensive internal migration in Turkey, along with this migrations, export, employment, unemployment figures and tax revenues showing how to a change to examine. Internal migration is population movements due to the political, economic and geographic reasons, like region, city, village and town from one place to another to conducted to settle. In this study, in between 2005 and 2015 years, most immigration into 7 provinces (Istanbul, Ankara, Izmir, Adana, Gaziantep, Malatya and Trabzon provinces) made on immigration from Turkey's seven region, to the provincial foreign trade figures, employment and unemployment figures, tax revenues whether their contributions were investigated. In results of this research, Internal migration to this province ensure a significant contribution their exports figures, their employment and at the same time the labor force participation rate which creates an increase and tax revenues creates an increase has been identified.

***Keywords:** Internal Migration, Employment, Foreign Trade, Tax Revenues.*

1. GİRİŞ

İnsanlar tarihler boyunca çeşitli nedenlere bağlı olarak, bu nedenler doğal, ekonomik, sosyal ve siyasal olabilir, bir ülkeden başka bir ülkeye veya aynı ülkenin sınırları içerisinde çeşitli yerlere hareket etmektedir.

Göç, bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi olarak tanımlanmakta ve süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirmesi sonucunu doğuran nüfus hareketleri bu kapsama dâhil edilmektedir. Söz konusu yer değiştirme hareketleri gönüllü ya da zorunlu sebeplerle gerçekleşebilmektedir. Silahlı çatışmalar, doğal afetler, siyasal ve ekonomik sebeplerle milyonlarca insan doğup büyüdüğü toprakları terk etmektedir. Dolayısıyla, göç kavramının içine mülteciler, sığınmacılar, ekonomik göçmenler, düzensiz göçmenler ve çeşitli sebeplerle yerinden edilmiş insan grupları dâhil edilmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2013). Buradan hareketle göç kavramı, iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılabilir.

Türkiye'ye baktığımızda ise bulunduğumuz coğrafya nedeniyle göç hareketleri dış göç anlamında orta-doğudaki karışıklıklar nedeniyle mülteci hareketleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. İç göç ise genellikle 1950'lerden sonra artmaya başlamış bununda temel nedeni olarak tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş olduğu söylenmektedir. Çünkü bakıldığında, bu dönemlerde tarımda makinaların kullanılmasına bağlı olarak şehirlere göç akını başlamıştır. Tabi ki bu nedenlerin yanı sıra 1980'ler sonrası ülkemizin doğusunda meydana gelmekte olan ve son zamanlarda da ciddi anlamda artan terör olayları da o bölge insanlarının göç ettirilmesine neden olmuştur.

Ülkemizdeki bu göçlerin olumlu yönleri olduğu gibi birçok olumsuz yönü de vardır. Bunlardan en önemlileri göç alan illere bakıldığında çarpık kentleşme, bilinçsiz gecekondulaşma ve buna bağlı olarak altyapı yetersizlikleri, şehirlerde işsiz sayısında artış ve buna bağlı olarak bir takım sosyolojik sorunlar olduğu söylenebilir.

Bu çalışmanın amacı ise Türkiye'de meydana gelen iç göçün, iç göç alan şehirlerde ekonomik anlamda meydana getirdiği etkinin ölçülmesidir. Bunu inceleyebilmek için ise ülkemizin yedi bölgesinden ve bu bölgelerin son zamanlarda en çok göç alan yedi ili (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Gaziantep, Malatya, Trabzon) seçilmiş ve bu illerin istihdam-işsizlik rakamları, vergi gelirlerine ve dış ticaret rakamları ele alınmıştır.

2. GÖÇ

Göç kavramını değişik şekillerde açıklamak ve tanımlamak mümkündür. Ancak genel bir tanım yapılacak olursa; göç, coğrafi mekan değiştirme sürecinin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi yönleriyle toplum yapısını değiştiren nüfus hareketidir (Özer, 2004:11). Bu açıdan bakıldığında göç aslında insanların mekan değiştirmeleri olarak görülmektedir. Bu mekan değişikliği ülke sınırları içerisinde olabileceği gibi ülkeler arasında da olabilmektedir. Burada ise bu iki kavram ortaya çıkmaktadır: iç göç ve dış göç. Bunun yanı sıra, göçler belli özelliklere göre birbirlerinden ayrılmaktadır.

2.1. Göçlerin Türleri ve Nedenleri

Kimi araştırmacılar göç olgusunu türlerine ayırmak için göçün şekline, süresine, yoğunluğuna göre sınıflandırma yaparken, bazı araştırmacılar ise göçün yönüne veya göçmenin göç istekliliğine göre sınıflandırma yapmaktadırlar. Yani genel anlamda göçler; gönüllü veya zorunlu göç, geçici (mevsimlik) veya sürekli göç ve son olarak iç veya dış göç olarak çeşitlendirilebilir.

Gönüllü göç, insanların bulundukları alanı kendi özgür iradeleri ile terk etmeleridir. Bu göç türünde göç edilen bölgenin çekicilik faktörünün etkisi vardır. Bu faktörler: İnsanların içinde bulunduğu standartları yükseltme isteği, daha iyi bir eğitim alma isteği, sağlık ve alış-veriş gibi sosyal hizmetlerden yararlanma

isteği, kariyer yapma veya daha yüksek ücretli iş bulma isteği, kişisel özgürlük ve inançları daha iyi yaşama isteği ve son olarak arkadaş, aile, akraba ve aynı kültürdeki insanlarla birlikte olma isteği olarak sıralanabilir. **Zorunlu göç** ise, insanların bulundukları yerleri kendi iradeleri dışında terk etmeleridir. Bu göçlerin oluşumunda ise itici faktörlerin etkisi vardır. Bu faktörler: Savaşlar, doğal afetler, sosyal hizmetlerin yetersizliği, temel ihtiyaçların karşılanmasındaki zorluklar, işsizlik, dini, siyasi ve etnik baskılar, güvenlik ve son olarak baraj ve yol yapımı gibi devlet planlarının etkisi olarak sıralanabilir.

Geçici göç (Mevsimlik), insanların tarım, hayvancılık ve turizm faaliyetleri gibi nedenlerle göç etmeleridir. Örneğin, tarımda çalışan mevsimlik işçiler yaz aylarında tarım faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelere göç ederler. **Sürekli göç** ise insanların siyasi, sosyal, ekonomik ve doğal nedenlerle bulundukları coğrafyayı sürekli terk etmeleridir. Bu göç, gönüllü olabileceği gibi zorunlu nedenlerle de olabilir.

İç göç, insanların bir ülke sınırları içerisinde yer değiştirmeleri olarak tanımlanabilir. Bu göç de sürekli olabileceği gibi geçici de olabilir. Ticaret ve sanayinin geliştiği bölgeler, verimli tarım alanları olan bölgeler ya da zengin maden yataklarına sahip olan bölgeler, turizm açısından gözde merkezler veya kültürel kentler göç çeken önemli yerlerdir. İç göçler, kırdan kente, kırdan kıra, kentten kıra, kentten kente doğru gerçekleşebilir. **Dış göç** ise insanların kendi ülkelerinin sınırları dışındaki diğer ülkelere yaptıkları göçlerdir. Bunlarında çoğunluğu savaşlar ve mülteci akınları, ekonomik koşullar ya da doğal afetler nedeniyle olabilir. Dış ülkelere yapılan bir diğer göç ise beyin göçüdür, bu ise iyi eğitim almış nitelikli kişilerin yurtdışına çeşitli nedenlerle göç etmesidir.

2.2. Göçlerin Sonuçları

Göçün, göç eden açısından, yeni bir yaşam biçimi, yararlanacağı fırsatları artırma, mesleki ve sosyal hareketlilik sağlamak gibi olumlu sonuçların yanı sıra maddi durumun elverişsizliği, işsizlik, psikolojik sorunlar gibi çok çeşitli olumsuzlukları da olmaktadır. Ayrıca göç edenler yeni yaşam alanlarına uyum sorunları yaşamaktadırlar (Yalçın, 2004:76-78). Bu uyum sorunu ise birbirinden bağımsız birçok değişkene bağlı olarak farklılık arz etmektedir. Göç nedeni, göç eden kişiler, göçün türü, göçle varılan yer ve burada yaşanılanlar değiştikçe göç eden kişilerin karşılaştıkları uyum sorunları da değişmektedir. Örneğin, kırsal bir alandan kentsel bir alana göç eden kişilerin ve ailelerinin konumlarını ele alan birçok çalışma kaçınılmaz olarak göçmenlerin yeni vardıkları alanlara uyum süreçlerini, göç etmiş olanlarla yeni çevreleri arasındaki Kentleşme, kentlileşme süreci, gecekondulaşma ve yoksulluk gibi göçün kaynaklık ettiği toplumsal olgulara değindiğimizde, göçün sonuçlarına da parmak basmış olacağız. Söz konusu olguların iç içe geçtiğini, neden-sonuç ilişkisi açısından da birbirlerine bağlı oldukları görülmektedir (Taş ve Özcan, 2013).

Genel olarak göçlerin sonuçları: iç göçler için, şehirlerin nüfusu artar ve kapladığı alan genişler, plansız şehirleşme ve gecekondu sorununa yol açar, nüfus dağılımında dengesizlik artar, yol, su, elektrik, kanalizasyon sorunları artar, okullar yetersiz kalır, çevre kirliliği artar, sanayi tesisleri kent merkezinde kalır, kırsal kesimdeki yatırımlar nüfusun azalmasıyla verimsiz hale gelir. Dış göç için ise ülke nüfusları değişir, göç gönderen yerde işgücünde azalma göç alan yerde ise artma görülür, dini sorunlar, kültür çatışmaları ortaya çıkabilir, ülkeler arası kültürel ve ekonomik ilişkiler gelişir, göç gönderen ülkeler orada çalışan işçiler vasıtasıyla döviz girişi sağlar, göç eden nüfus genellikle otuz yaş altı olduğundan gidilen ülkenin çalışan nüfusunun yaş ortalamasını düşürür olarak sıralanabilir.

3. KONUYLA İLGİLİ LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Pazarlıoğlu (2007), çalışmada Türkiye'nin önemli sosyal ve ekonomik problemlerinden biri olan iç göçe etki eden faktörleri İzmir özelinde bivariate probit model ile tahmin etmiştir. İzmir'e göç etmede en önemli faktörün ekonomik nedenler olduğu görülmüştür. Bireyler öncelikli olarak iş arama amacı ile İzmir'e gelmektedirler. Ancak göç edenlerin yarından fazlası yasam kalitesini iyileştirme beklentisini gerçekleştirememişlerdir. Bununda en büyük nedeni, göç eden bireylerin neredeyse dörde üçünün ortaokul ve altı düzeyinde eğitime sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla göç edenler arasında kalifiye

olarak nitelendirilecek iş gücü azınlıkta kalmaktadır. Bu çalışma, İzmir örneğinden hareketle, iç göçün olumsuz etkilerini kaldırmak için şunu önermektedir: Türkiye'de beşeri sermayenin geliştirilmesi öncelikli hedef olmalıdır.

Güral ve Balta (2011), çalışmalarında Türkiye'nin en fazla göç alan ili olan İstanbul'u incelemişlerdir. İçten ve dıştan kaynaklı nüfus hareketleri İstanbul'da çeşitli oluşumları sağlamıştır. Bu çalışma göçün ekonomik boyutu değil daha çok sosyal boyutuyla ilgilenmiştir. Sonuç olarak; ekonomik, sosyal, sağlık, idari gibi nedenlerle İstanbul'a gelen bireyler çeşitli sorunlarla karşılaşmışlardır. Bunun yanında olumlu etkilerini de bulmuşlardır.

Çelik (2005), çalışmasında Türkiye' deki iç göçlerin yönünü belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla, 1985-2000 yılları arası göç verileri kullanmış ve ekonomik gelişmenin bir göstergesi olması bakımından, gelir verileri ile karşılaştırmıştır. Sonuç olarak; Türkiye'de gelir dağılımı bakımından bir eşitsizliğe yol açtığını ve nüfus, ekonomik bakımdan bölgeler arasındaki eşitsizliğe paralel olarak, dengesiz bir şekilde dağılmakta; daha doğrusu belli başlı kentlerde yoğunlaşmaktadır. Göç nedeniyle çekim merkezlerinin altyapı yatırımları yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, ekonomik sorunların yanında çözümü güç, sosyal sorunlar da ortaya çıkmaktadır.

Özdemir (2012), çalışmasında Türkiye'de iç göçü, öncelikle nedensel ve dönemsel olarak (1923-2010) ele almıştır. Ortaya çıkan iç göç hareketlerinin, ülkemizdeki kentsel dokuyu büyük ölçüde bozduğu, ekonomik ve toplumsal dengeleri ters yüz ettiği, beklenmedik birçok olumsuz sonuca (gecekondulaşma gibi) neden olduğu sonucuna varmıştır. Çözüm olarak ise İç göçün bu olumsuz sonuçlarının ortadan kaldırılması ve minimize edilebilmesi için, iç göç olgusuna neden olan faktörlerin iyice çözümlenmesi ve bunlara yönelik önlemler alınması gerekmektedir.

Taş ve Özcan (2013), çalışmalarında Türkiye'de yaşanan göç olgusunun ekonomik-sosyal ve doğuda yaşanan terör olayları gibi iki farklı konuda ele almışlardır. Bu amaç için 1927 ve 2012 dönemi verilerini incelemişlerdir. Hiç şüphe yok ki göçün göçenlere yüklediği en önemli sorunlardan biri olan işsizlik ve istihdam problemidir. Göçle gelen nüfusun büyük çoğunluğu kırsal alandan kent ve kentsel alanlara taşındığı için buralarda öncelikle sahip oldukları tarım ve hayvancılık vasıflarına uygun iş bulma imkânlarının olmaması nedeniyle bir anda işsizler ordusuna katılmaktadırlar.

Bahar ve Bingöl (2010), Türkiye'de yakın zamandaki iç göç hareketlerinin işgücü piyasalarına etkilerinin ortaya koyulmasını amaçlamışlardır. Göçün işgücü piyasalarına olası etkilerinin analizi, var olan sorunlar için çözüm önerilerine yol açacaktır. Elde edilen bulgulara göre iç göç sektörler arası geçişi sağlamak bağlamında işgücü piyasalarını olumlu etkilerken, kentsel alanda istihdama baskı yaratmakta ve işsizliğin azalmasına engel olmaktadır.

Kırdar ve Saraçoğlu (2012), çalışmanın amacı, Türkiye'de bölgeler ve iller arasında kişi başına gelir seviyesindeki yakınsamayı irdelemek ve özellikle 1950'lerden itibaren yoğun şekilde süregelen iç göç olgusunun yakınsama üzerinde bir etkisi olup olmadığını ortaya çıkarmaktı. Yapılan bu çalışma sonucunda, 1975–2000 yılları arasında ilk etapta iller arasında mutlak ıraksama saptanmış, ıraksama hızının ise yaklaşık yüzde 0,7 oranında olduğu bulunmuştur. Çalışmanın son bölümünde, iç göçün iller arası koşullu yakınsamaya yardımcı olup olmadığı irdelenmiştir. Sonuç olarak ise, iç göçün iller arası yakınsamada etkili olmadığı bulunmuştur.

Zırhlıoğlu (2010), bu çalışmada, son 25 yılda Van ve ilçelerinde meydana gelen göç hareketlerinin nedenleri ve tarım çalışanları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada kullanılan veriler Van merkez ve ilçelerinden anket yöntemi ile elde edilmiştir. 1699 birey ile yapılan çalışmada deneklerin %31.6'sı göç etmediklerini, %68.4'ü ise göç ettiklerini belirtmişlerdir. Van merkezine göç eden bireylerin %40.1'i göç etmeden önce tarım ile uğraştıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan çalışmada göçe neden olan en önemli etkinin işsizlik olduğu belirlenmiştir.

Sönmez ve Er (2006), iç göç hareketlerini, hareket tipi bakımından incelenmiştirler. Sırasıyla bu hareketler; şehirden-şehre göç, şehirden-köye göç, köyden-şehre göç ve köyden-köye göç olarak ele

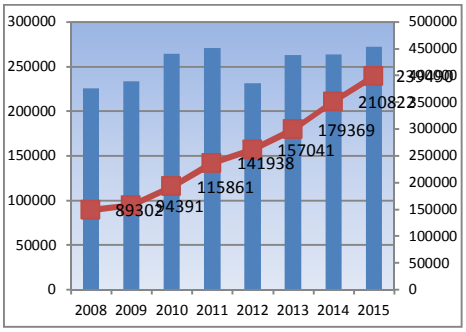
alınmıştır. Kümeleme Analizi aşamasında iki teknik ele alınmış olup bu teknikler sırasıyla Bulanık Kümeleme ve Medoidlere Göre Kümelemedir. Farklı kümeleme tekniklerine göre elde edilen küme sayıları ve kümelerde yer alan illerin benzerliği incelenmiştir. İnceleme sonucunda, büyük şehirlerden dışarıya olan göçlerin çoğunun köylere değil, üç büyük il dışında kalan diğer illere yapıldığı görülmüştür.

4. UYGULAMA

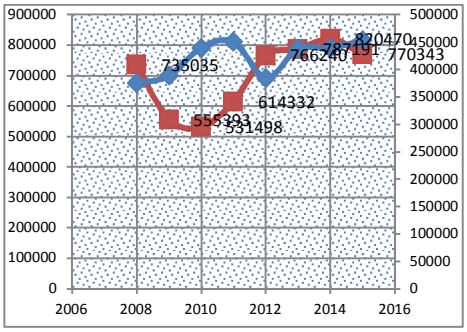
Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de 7 farklı bölgede en fazla göç alan illerden birer ilin verileri ele alınarak incelenmiştir. Veriler Türkiye İstatistik Kurumunun ve Kalkınma Bakanlığının resmi sitelerinden alınmıştır. Her ilin verilerinin iç göçle ilişkisi ayrı ayrı ele alınacaktır.

4.1. İstanbul İlinin İncelenmesi

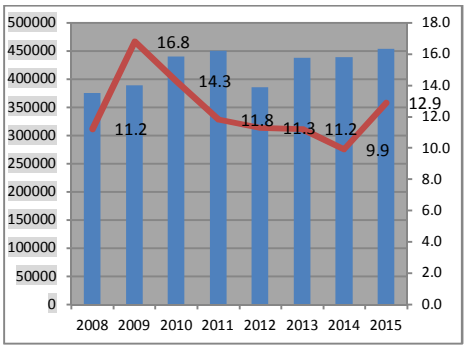
Grafik 1: İç Göç-Vergi Gelirleri ilişkisi

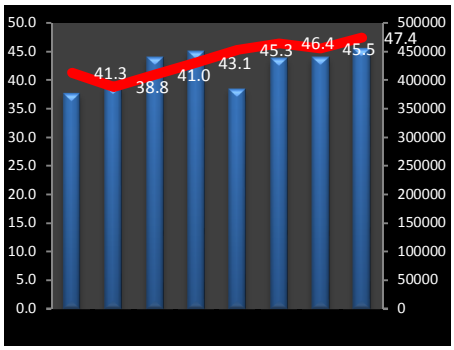
Grafik 2: İç Göç-İhracat ilişkisi

Grafik 3: İç Göç-İşsizlik Oranı ilişkisi

Grafik 4: İç Göç-İstihdam Oranı ilişkisi

Grafik-1'de mavi sütunlar İstanbul ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin vergi gelirlerini (vergi tahakkuk tutarlarını) göstermektedir. 2012 yılı haricinde ilin aldığı iç göç rakamlarında sürekli bir artış varken, vergi gelirlerinde 2008-2015 yılları arasında sürekli bir artış görülmektedir. Yani 2012 yılında iç göç azalırken vergi gelirlerinin artış göstermesi ilin aldığı iç göçle vergi gelirleri arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

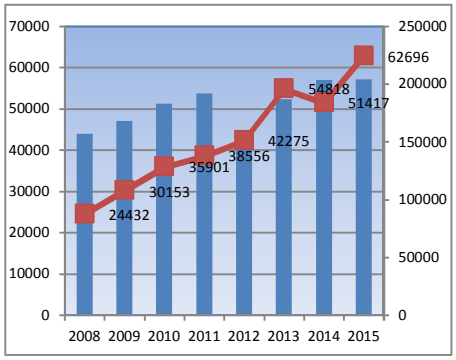
Grafik-2'de mavi çizgi İstanbul ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin ihracat rakamlarını göstermektedir. 2008-2012 yılları arasında ilin aldığı iç göç sayısı artarken ihracat rakamlarının azalması iç göçle ihracat arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Grafik-3'te mavi sütunlar İstanbul ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin işsizlik oranını göstermektedir. 2009-2012 yılları arasında iç göç rakamları artarken işsizlik oranının azalması aralarında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

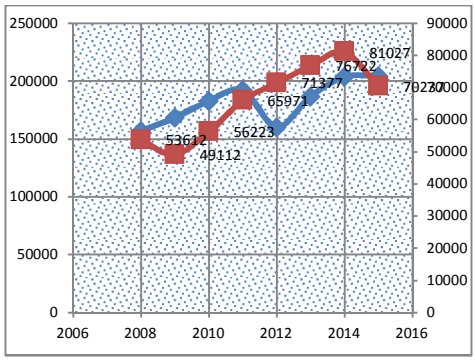
Grafik-4'te mavi sütunlar İstanbul ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin istihdam oranını göstermektedir. 2009 yılında iç göç rakamları artarken istihdam oranının azalması ve 2012 yılında iç göç rakamları azalırken istihdam oranının artması, ilin aldığı iç göçle istihdam oranı arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

4.2. Ankara İlinin İncelenmesi

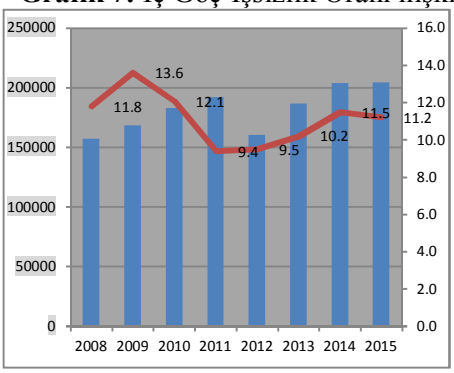
Grafik 5: İç Göç-Vergi Gelirleri ilişkisi

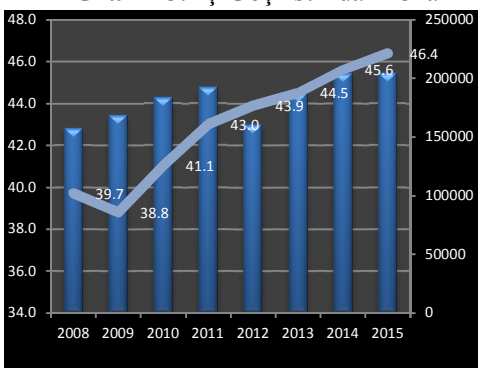
Grafik 6: İç Göç-İhracat ilişkisi

Grafik 7: İç Göç-İşsizlik Oranı ilişkisi

Grafik 8: İç Göç-İstihdam Oranı

Grafik-5'te mavi sütunlar Ankara ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin vergi gelirlerini (vergi tahakkuk tutarlarını) göstermektedir. 2012 yılı haricinde ilin aldığı iç göç rakamlarında sürekli bir artış varken, vergi gelirlerinde 2008-2015 yılları arasında 2014 yılı haricinde sürekli bir artış görülmektedir. Yani 2012 yılında iç göç azalırken vergi gelirlerinin artış göstermesi ve 2014 yılında ilin aldığı iç göç artarken vergi gelirlerinin azalış göstermesi ilin aldığı iç göçle vergi gelirleri arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

Grafik-6'de mavi çizgi Ankara ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin ihracat rakamlarını göstermektedir.2009 ve 2015 yıllarında iç göç rakamları artarken ihracatın azalması ve 2012 yılında iç göç sayısı azalırken ihracatın artması iç göçle ihracat arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

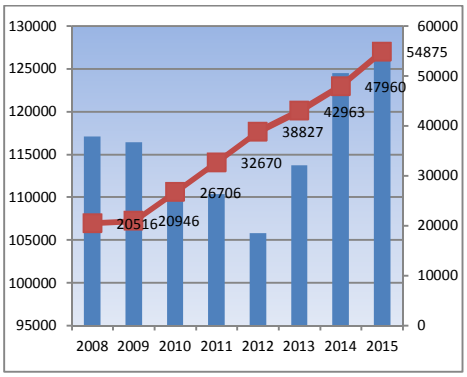
Grafik-7'de mavi sütunlar Ankara ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin işsizlik oranını göstermektedir. 2010 yılında iç göç artarken işsizlik oranının azalması ve 2011 yılında iç göç artarken işsizlik oranının azalması aralarında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Grafik-8'de mavi sütunlar Ankara ilinin aldığı iç göç rakamlarını, açık mavi çizgiler ise ilin istihdam oranını göstermektedir. 2009 yılında iç göç rakamları artarken istihdam oranının azalması ve 2012 yılında

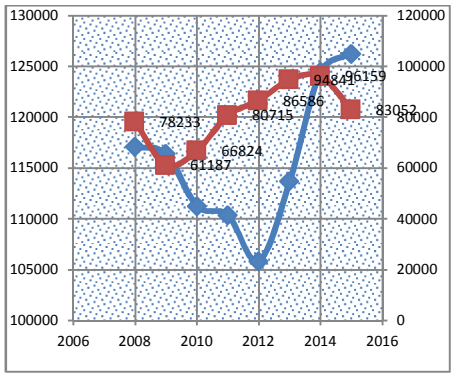
iç göç rakamları azalırken istihdam oranının artması, ilin aldığı iç göçle istihdam oranı arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

4.3. İzmir İlinin İncelenmesi

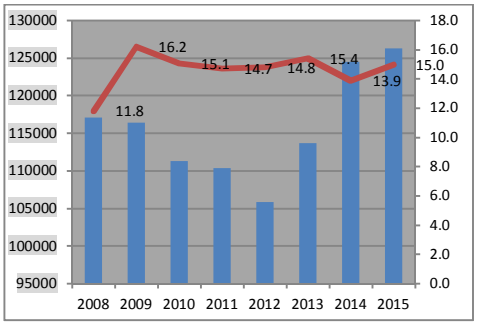
Grafik 9: İç Göç-Vergi Gelirleri ilişkisi

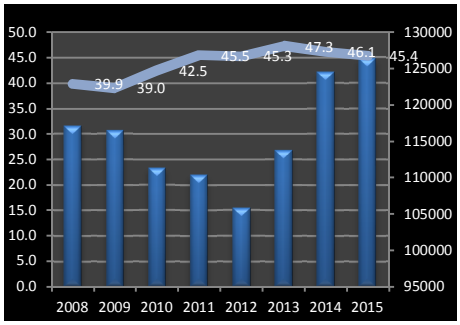
Grafik 10: İç Göç-İhracat ilişkisi

Grafik 11: İç Göç-İşsizlik Oranı ilişkisi

Grafik 12:İç Göç-İstihdam Oranı İlişkisi

Grafik-9'da mavi sütunlar İzmir ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin vergi gelirlerini (vergi tahakkuk tutarlarını) göstermektedir. 2010 ve 2012 yıllarında iç göç rakamlarında azalış varken ilin vergi gelirlerinde artış görülmesi ilin aldığı iç göçle vergi gelirleri arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

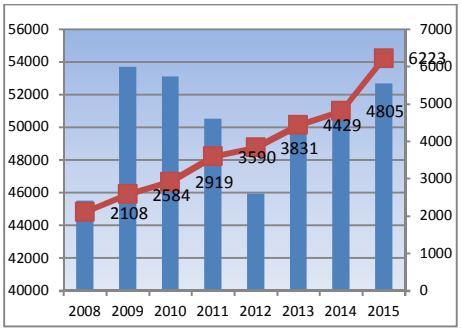
Grafik-10'da mavi çizgi İzmir ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin ihracat rakamlarını göstermektedir. Grafikten de anlaşılacağı üzere, 2009-2012 yılları arasında azalış varken ilin ihracatında artış olması iç göçle ihracat arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Grafik-11'de mavi sütunlar İzmir ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin işsizlik oranını göstermektedir. 2012 yılında iç göç azalırken işsizlik oranında artış olması ve2014 yılında iç göç rakamları arterken işsizlik oranının azalması aralarında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

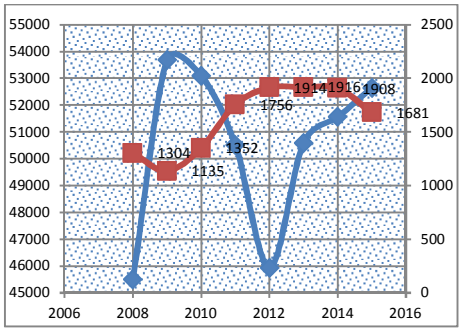
Grafik-12'de mavi sütunlar İzmir ilinin aldığı iç göç rakamlarını, açık mavi çizgiler ise ilin istihdam oranını göstermektedir. 2010 yılında iç göç azalırken işsizlik oranının artması ve 2015 yılında iç göç artarken istihdam oranının azalması, ilin aldığı iç göçle istihdam oranı arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

4.4. Adana İlinin İncelenmesi

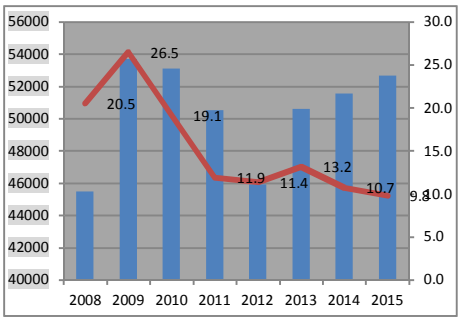
Grafik-13: İç Göç-Vergi Gelirleri ili

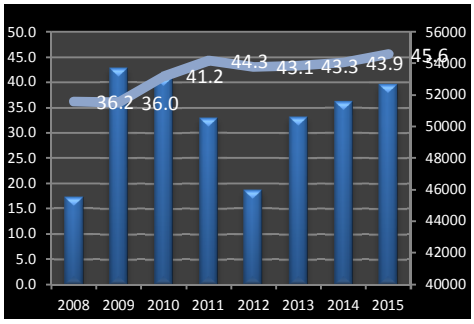
Grafik-14: İç Göç-İhracat ilişkisi

Grafik-15:İç Göç-İşsizlik Oranı ilişkisi

Grafik-16:İç Göç-İstihdam Oranı ilişkisi

Grafik-13'te mavi sütunlar Adana ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin vergi gelirlerini (vergi tahakkuk tutarlarını) göstermektedir. 2009-2012 yıllarında iç göç rakamlarında azalış varken ilin vergi gelirlerinde artış görülmesi ilin aldığı iç göçle vergi gelirleri arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

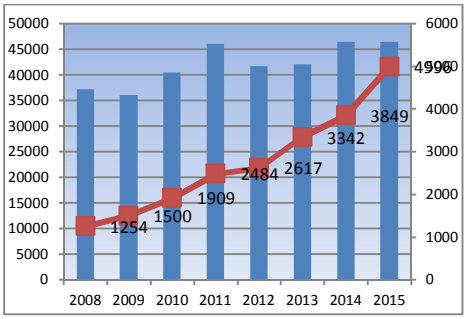
Grafik-14'te mavi çizgi Adana ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin ihracat rakamlarını göstermektedir. Grafikten de anlaşılacağı üzere, 2009 yılında iç göçte ciddi bir artış varken ihracat rakamları azalmış ve 2009-2012 yılları arasında iç göç azalırken ihracatın artması iç göçle ihracat arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

Grafik-15'te mavi sütunlar Adana ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin işsizlik oranını göstermektedir. 2013-2015 yılları arasında iç göç rakamları artarken işsizlik oranının azalması aralarında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

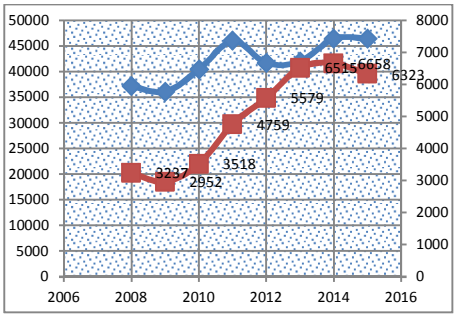
Grafik-16'de mavi sütunlar Adana ilinin aldığı iç göç rakamlarını, açık mavi çizgiler ise ilin istihdam oranını göstermektedir. 2009 yılında iç göç artken istihdam oranının azalması,2011 ve 2012 yıllarında iç göçte azalış varken istihdam oranında artış olması, ilin aldığı iç göçle istihdam oranı arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

4.5. Gaziantep İlinin İncelenmesi

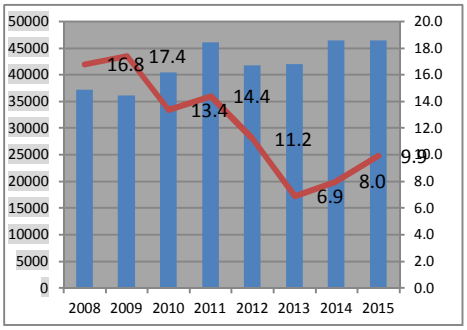
Grafik-17: İç Göç-Vergi Gelirleri ilişkisi

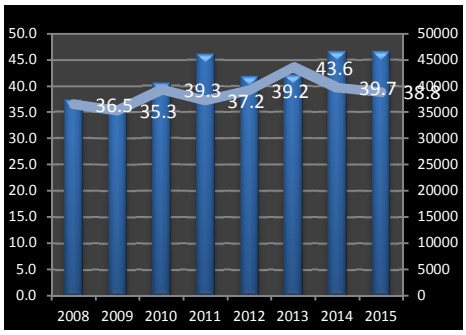
Grafik-18: İç Göç-İhracat ilişkisi

Grafik 19:İç Göç-İşsizlik Oranı ilişkisi

Grafik 20:İç Göç-İstihdam Oranı ilişkisi

Grafik-17'de mavi sütunlar Gaziantep ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin vergi gelirlerini (vergi tahakkuk tutarlarını) göstermektedir. 2009 ve 2012 yılları haricinde ilin aldığı iç göç rakamları sürekli artarken, vergi gelirleri tüm yıllar artış göstermiştir. İlin aldığı iç göçle vergi gelirleri arasında zayıf bir ilişki olduğu söylenebilir.

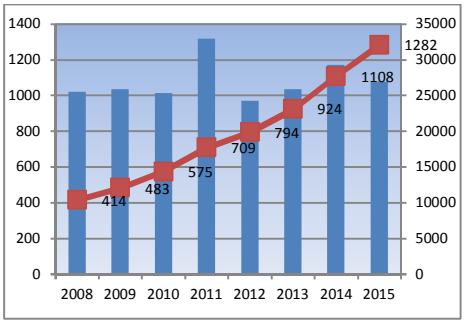
Grafik-18'te mavi çizgi Gaziantep ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin ihracat rakamlarını göstermektedir. Grafikten de anlaşılacağı üzere, 2011-2013 yılları haricinde ilin aldığı iç göçle ihracat rakamları yakın seyretmektedir. Budan dolayı iç göçle ihracat arasında zayıf bir ilişki olduğu söylenebilir.

Grafik-19'de mavi sütunlar Gaziantep ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin işsizlik oranını göstermektedir. Grafik incelendiğinde ilin iç göç rakamları ile işsizlik oranı arasında bir ilişki olmadığını görülmektedir.

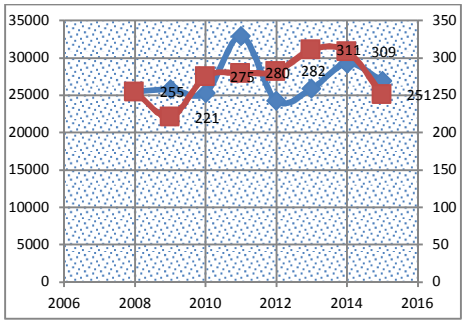
Grafik-20'de mavi sütunlar Gaziantep ilinin aldığı iç göç rakamlarını, açık mavi çizgiler ise ilin istihdam oranını göstermektedir. Grafik incelendiğinde ilin iç göç rakamlarıyla istihdam oranı arasında zayıf da olsa bir ilişki olduğu görülmektedir.

4.6. Malatya İlinin İncelenmesi

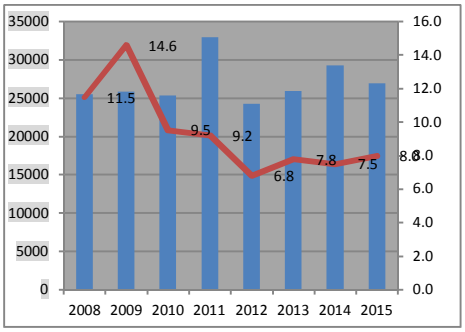
Grafik 21: İç Göç-Vergi Gelirleri ilişkisi

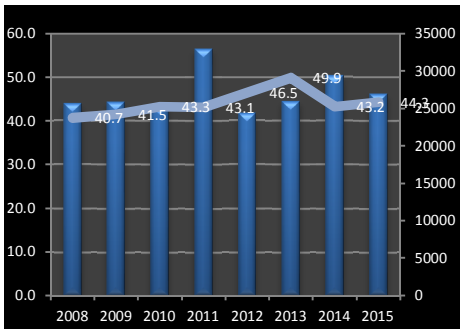
Grafik 22: İç Göç-İhracat ilişkisi

Grafik 23:İç Göç-İşsizlik Oranı ilişkisi

Grafik 24:İç Göç-İstihdam Oranı ilişkisi

Grafik-21'de mavi sütunlar Malatya ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin vergi gelirlerini (vergi tahakkuk tutarlarını) göstermektedir. 2010, 2012 ve 2015 yıllarında azalış gösterirken, vergi gelirlerinin sürekli artması, ilin aldığı iç göçle vergi gelirleri arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

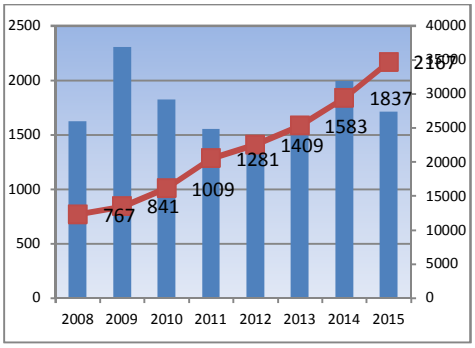
Grafik-22'de mavi çizgi Malatya ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin ihracat rakamlarını göstermektedir. Grafikten de anlaşılacağı üzere 2009, 2010, 2012 ve 2014 yıllarında veriler arasında ters ilişki olması, ilin iç göçüyle ihracat arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

Grafik-23'te mavi sütunlar Malatya ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin işsizlik oranını göstermektedir. Grafik incelendiğinde ilin iç göç rakamları ile işsizlik oranı arasında bir ilişki olmadığını görülmektedir.

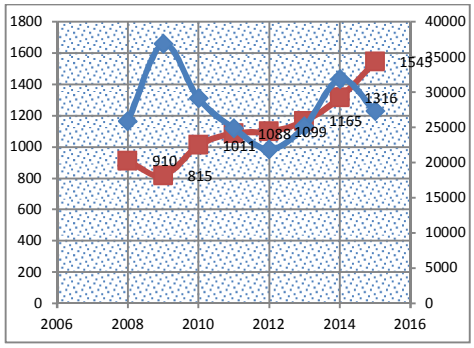
Grafik-24'te mavi sütunlar Malatya ilinin aldığı iç göç rakamlarını, açık mavi çizgiler ise ilin istihdam oranını göstermektedir. Grafik incelendiğinde 2010 yılında iç göç artarken istihdam oranının azalması, 2012 yılında iç göç azalırken istihdam oranının artması ilin iç göç rakamlarıyla istihdam oranı arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir.

4.7. Trabzon İlinin İncelenmesi

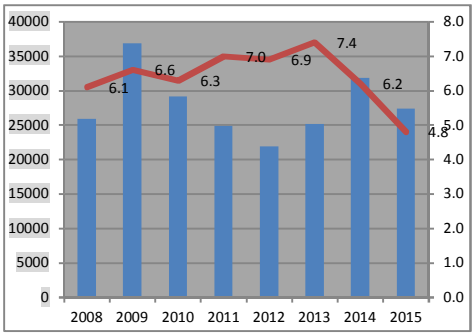
Grafik 25:İç Göç-Vergi Gelirleri ilişkisi

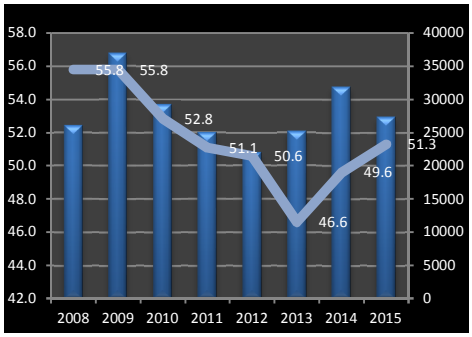
Grafik 26: İç Göç-İhracat ilişkisi

Grafik 23:İç Göç-İşsizlik Oranı ilişkisi

Grafik 24:İç Göç-İstihdam Oranı ilişkisi

Grafik-25'te mavi sütunlar Trabzon ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin vergi gelirlerini (vergi tahakkuk tutarlarını) göstermektedir. 2009-2012 arasında ve 2015 yıllarında iç göç rakamlarında sürekli azalış varken vergi gelirlerinin sürekli artış göstermesi, ilin aldığı iç göçle vergi gelirleri arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

Grafik-26'da mavi çizgi Trabzon ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin ihracat rakamlarını göstermektedir. Grafikten de anlaşılacağı üzere 2009, 2010, 2012 ve 2014 yıllarında veriler arasında ters ilişki olması, ilin iç göçüyle ihracat arasında bir ilişki olmadığını gösterir.

Grafik-27'de mavi sütunlar Trabzon ilinin aldığı iç göç rakamlarını, kırmızı çizgiler ise ilin işsizlik oranını göstermektedir. Grafik incelendiğinde 2014 yılı haricinde ilin iç göç rakamlarıyla işsizlik oranı arasında bir ilişki olduğu görülmektedir.

Grafik-28'de mavi sütunlar Trabzon ilinin aldığı iç göç rakamlarını, açık mavi çizgiler ise ilin istihdam oranını göstermektedir. Grafik incelendiğinde 2013 yılı haricinde ilin iç göç rakamlarıyla istihdam oranı arasında bir ilişki olduğu görülmektedir.

5. SONUÇ

Göç kavramı, insanların bulundukları yerleri doğal koşullar, ekonomik, sosyal veya siyasal nedenlere dayalı olarak değiştirmeleridir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de meydana gelen iç göçün, iç göç alan şehirlerde ekonomik anlamda meydana getirdiği etkinin ölçülmesidir. Bunu inceleyebilmek için ise ülkemizin yedi bölgesinden ve bu bölgelerin son zamanlarda en çok göç alan yedi ili (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Gaziantep, Malatya, Trabzon) seçilmiş ve bu illerin istihdam-işsizlik rakamları, vergi gelirlerine ve dış ticaret rakamları ele alınmıştır.

Elde edilen bulgulara göre; incelenen illerin nerdeyse tamamında göç rakamları ve ihracat rakamları, işsizlik rakamları, istihdam oranları, vergi gelirleri arasında kayda değer bir ilişki bulunamamıştır.

İncelenen illerin nerdeyse tamamında göç ve ihracat rakamları arasında ilişki bulunmadığı görülmektedir ancak incelenen dönemlerde bazı dönemler haricinde genelde ihracatta artış söz konusudur. İşsizlik rakamları ve istihdam oranları ile de net ilişki bulunamamasına rağmen işsizlik rakamlarında artış kısmen de olsa görülmektedir. Son olarak illerin vergi gelirlerine bakıldığında, her yıl artan göç rakamları dolayısıyla bazı yıllarda düşüyor gibi görünse de genelde bir artış trendi mevcuttur denilebilir. Bundan şu sonuç çıkarılabilir; şehirlere olan göçlerin ekonomik etkilerinden daha çok çarpık kentleşme, suç oranlarındaki artış, altyapı yetersizlikleri gibi sosyolojik etkileri bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

BAHAR, O., & BİNGÖL, F. K. (2010). Türkiye'de İç göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2).

ÇELİK, F. (2005). İç göçler: Teorik bir analiz. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(2).

GÜREL, A., & BALTA, Y. (2011). İstanbul'un göç olayı ve etnik hayat üzerine. Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 1, Aralık 2011.

KIRDAR, M. G., & SARACOĞLU, D. Ş. (2012). İç Göç, Bölgesel Yakınsama Sorunu ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği (No. 2012/75). Discussion Paper, Turkish Economic Association.

ÖZDEMİR, H. (2012). Türkiye'de İç Göçler Üzerine Genel bir Değerlendirme. Akademik Bakış Dergisi, 30(11), 1-18.

ÖZER, İ., 2004. Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Ekin Kitabevi: Bursa.

PAZARLIOĞLU, M. V. (2007). İzmir örneğinde iç göçün Ekonometrik analizi. Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(1), 121-136.

SÖNMEZ, H., & Fikret, E. R. (2007). Türkiye'de İllere Göre İç Göç Hareketlerinin Modern Kümeleme Teknikleri ile İncelenmesi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 20(1), 17-32.

T.C İÇİŞLERİ BAKANLIĞI. (2013). Genel Olarak Göç. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No:4, Aralık 2013.

TAŞ, Y.H., & ÖZCAN, S. (2013). Türkiye'de İç Göçün Yoksulluğa ve İstihdama Etkileri. SESSION 1B: Büyüme ve Gelişme, INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES 2013.

YALÇIN, C. (2004). Göç Sosyolojisi. Anı Yayıncılık: Ankara.

ZIRHLIOĞLU, G. (2010). İç Göçün Van'ın Tarımı Üzerindeki Etkileri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 20(3), 144-152.

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ KADIN SIĞINMACILARIN İŞ PİYASASINDAKİ ÇALIŞMA KOŞULLARINA SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

***

A SOCIOLOGICAL PERSPECTIVE ON WORKING CONDITIONS OF SYRIAN FEMALE REFUGEES IN TURKEY: SANLIURFA CASE

Yrd. Doç. Dr. Mahmut KAYA
Harran Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bolümü
mahmutkaya@harran.edu.tr

Ebru H. Orhan DEMİRAĞ
Harran Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrencisi
ebrehilal@yahoo.com

Öz

Bu çalışma, Suriye'deki iç savaş sonucu Türkiye'ye göç edip Şanlıurfa'ya yerleşen kadın sığınmacıların iş piyasasındaki sorunlarını, beklentilerini, Türkiye ve gelecek algılarını konu edinmektedir. Suriyeli kadın sığınmacılar üzerine bilimsel çalışmaların yeterli düzeyde olmaması, bu konunun incelenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede araştırma, kamp dışında yaşayan kadın sığınmacıların sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri ile çalışma hayatında karşılaştıkları sosyal, ekonomik ve kültürel problemleri betimlemeyi hedeflemektedir Araştırmada nitel yöntem benimsenmiş, literatür taraması, medya analizi, gözlem ve derinlemesine görüşme tekniği yoluyla veri setleri oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göçüyle beraber belirli ölçülerde göç ekonomisinin oluştuğu buna bağlı olarak, kayıt dışı istihdam, ucuz işgücü, emek sömürüsü, sosyal ve ekonomik dışlanma, iş sürecinde şiddet ve cinsel istismar gibi olgulara rastlanmıştır. Sığınmacıların kalış süresinin uzaması ile birlikte artan eğitim, sağlık, barınma ve beslenme ihtiyaçlarının yanı sıra adil, güvenceli iş ve çalışma ortamı isteği de temel bir konu olarak ön plana çıkmaktadır.

***Anahtar Kelimeler**: Suriyeli Kadın Sığınmacılar, Göç ekonomisi, Emek sömürüsü, Sosyal ve Ekonomik Dışlanma, Şanlıurfa.*

Abstract

This article is an attempt to investigate employability problems, expectations, and perceptions about Turkey of female refugees of Syrian civil war in Sanliurfa province. Since there are not many studies in related literature, this research can be pioneering about female refugees. With this article, a broader picture of socio-economic status, and demograpic information of Syrian female refugees that are living outside refugee camps were taken. They were also under the focus in terms of problems in regard with their business life (employability). Descriptive method was preferred as a qualitative approach of analysis. Analysis of news media, observation, and interview methods were also implemented as supporting methods. It was found that a refugee oriented market has emerged. Cheaper labour force, unregistered (illegal, informal) employability, abuse of work/wage rate, being excluded both socially and economically, bullying, and sexual harrasment are also amoung the findings of this study. Moreover, length of refugees' stay in Turkey has produced newer expectations such as education, health, shelter (sanctuary), nutrition, justice, securejob, and employability possibilies.

***Keywords:** Syrian female refugees, refugee oriented market, abuse of work/wage rate, social and economical exclusion, Şanlıurfa.*

1. GİRİŞ

Sosyolojinin önemli çalışma alanlarından biri de göçtür. Sosyoloji, göç araştırmalarında geleneksel analitik kategoriler olarak kurumlar, sınıf (ya da tabakalaşma), entegrasyon, anomi, dayanışma, güç, sosyal düzen ve sosyal çatışmalara odaklanırken son zamanlarda toplumsal cinsiyet, etnisite, kimlik, ağlar, sosyal dışlanma/içerme ve sosyal sermaye gibi konular da öne çıkmaktadır (Castles, 2007: 354). Genel bir tabirle göç, insan gruplarının coğrafi olarak hareketliliğini içeren bir olgudur. Ancak göçü sadece sosyal hareketlilik olarak belirlemek yetersiz kalır. Göç, insan gruplarının mekânsal hareketliliğinin yanı sıra yaşam tarzları, sosyal ilişkiler, toplumsal cinsiyet rolleri, sınıf ve statü, örgütlenme ve ağlar, kültürel uyum ve çatışma süreçleri gibi diğer birçok boyuta sahip çok katmanlı bir toplumsallığı ifade eder. Göç, insanların özellikle ulusal sınırlar içinde bir coğrafi bölgeden diğerine hareketidir. Tarih boyunca insanlar bir bölgeden diğerine hareket etmiştir ve insan türünün küresel anlamdaki yayılışı büyük ölçüde geniş çağlı göçlerle ilişkilidir. Modern zamanlarda sanayileşme, yen iş olanakları kırsaldaki göçmenleri kentsel alanlara çekerken yine işverenlerin işgücü ihtiyaçları ve emek piyasası da göçü arttıran nedenler arasındadır. Göç karma etnik gruplar oluşturmaya ve etnik bağlamda farklı toplumlar oluşturmaya eğilimlidir (Giddens ve Sutton, 2014:109).

Göç, geçmişte toplumların ve bireylerin yaşamını ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal ve psikolojik bakımdan çok yönlü etkilediği gibi günümüzde de tüm dünyada milyonlarca insanı ve pek çok ülkeyi doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren sosyolojik bir olgudur. Tarihsel süreçte meydana gelen tüm göçler toplumların yapısını, iç dinamiklerini etkileyip değiştirmiştir. Dolayısıyla göç, bir açıdan toplumsal nedenlerden kaynaklanmaktayken aynı zamanda toplumsal yaşamın tüm alanlarını etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini de geliştiren bir süreçtir (Civan ve Gökalp, 2011).Uluslararası Göç Örgütü (IOM), *göçü*; uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği hareketler olarak tanımlamaktadır. IOM, ayrıca yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen *düzenli göç* ile transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen *düzensiz göç* ayrımı yapmaktadır. Göçler, doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan "*zorla göç* veya kişilerin kendi iradesiyle serbestçe gerçekleştirdikleri "*gönüllü göç*" niteliğinde olabilirler. Bunun yanında bir ülkenin kendi sınırları içerisinde bir bölgeden başka bir bölgeye gerçekleştirilen *iç göç* ve bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan *dış göç* gibi sınıflandırmalar da bulunmaktadır. İlki ulusal göç olarak tabir edilirken diğeri Uluslararası göç şeklinde belirtilmektedir. Uluslararası göç, ulus aşırı sınırları ve iki ya da daha fazla ulus devleti etkileyen sosyal bir fenomen olarak tanımlanmaktadır. Bu göçler, gönüllü olabileceği gibi zorunlu şekilde de olabilmektedir (IOM, 2009;Castles, 2007: 351).

Göçle ilgili kalıpları açıklayan kuramlar, itici ve çekici faktörler olarak bilinen kuramlardan yola çıkmışlardır. İtici faktörler; savaşlar, çatışmalar, kıtlık veya politik baskılar gibi insanları bir ülke içinde göç etmeye "iten" ya da zorlayan unsurlardır. Çekici faktörler ise daha iyi yaşam koşulları daha iyi bir emek piyasası, iş olanakları ve politik destek gibi göç edilen ülkelerde mevcut olan ve yeni göçmenler için çekici gelen unsurlardır. Dış göç, yerleşmek için yaşanılan ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye taşınma anlamına gelirken iç göç, yaşanılan ülke sınırları içinde başka bir yere taşınma sürecidir (Giddens ve Sutton, 2014:110-111). Göçün önemli itici nedenlerinden biri de şüphesiz ki savaşlardır. Zorunlu ve düzensiz göçü tetiklemesi bakımından savaşlar bir anda büyük kitlesel insan akışlarına yol açarkenaynı zamanda çok yönlü yeni sosyal durumlara da yol açmaktadır. Ortadoğu'da Arap Baharının etkisiyle başlayan büyük sosyal değişimler bölgede birçok ülkede demokrasi ve özgürlük taleplerini ateşlerken aynı zamanda silahlı çatışmalara da zemin hazırlamıştır. 2011 yılından beri komşumuz Suriye'de yaşanan çatışmalar bugün neredeyse bütün dünya ülkelerinin dâhil olduğu göç, mülteci hakları, terör, mezhep ve din eksenli çatışmalar gibi birçok konuyu ana gündem maddesi haline getirmiş böylelikle göç küresel bir mesele haline dönüşmüştür. Özellikle savaş sonucu oluşan göç birinci dereceden Suriye'nin komşu ülkelerini etkilemekte Türkiye de tarihsel ve kültürel bağları gereği bu göçün ana yöneliş merkezlerinden biri haline gelmiş durumdadır. UNCHR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)'nin 2015 Temmuz verilerine göre Suriye'deki çatışmalardan komşu ülkelere kaçan Suriyeli sayısı dört milyonu geçmiştir. Bu göçmenler, Türkiye, Irak, Ürdün, Mısır, Lübnan ve Kuzey Afrika'da diğer yerlere dağılmıştır. 2015

verilerine göre dünyadaki en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olan Türkiye, bölgedeki Suriyeli sığınmacıların yaklaşık yüzde 45'ine ev sahipliği yapmaktadır.[1] Güncel verilere bakıldığında bu oran toplam mültecilerin yüzde 65'ini geçmiş durumdadır. Nitekim İçişleri Bakanlığı Göç idaresi Genel Müdürlüğünün Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere ait sayısal verilerine göre 2 milyon 750 bin 59 sığınmacı Türkiye'de ikamet ettiği kaydedilmektedir. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere göre dağılımında araştırmaya konu olan Şanlıurfa 401 bin 102 kişi ile İstanbul, Hatay, Gaziantep, Kilis ve diğer sığınmacı yerleştirilen illeri geride bırakarak ilk sırada yer almaktadır.[2] Göç idaresinin bu verilerine göre Şanlıurfa aynı zamanda dünyadaki en büyük mülteci şehridir. Resmi rakamlara göre ildeki toplam sığınmacı sayısı 401 bin olarak görünmesine karşın yaygın kanaate göre bu oran 500 binin üzerindedir. Göçle ilgili bu verilere baktığımızda Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketliliğini *zorla, düzensiz ve dış göç* olarak tanımlamak mümkündür. Göçün bu denli kontrolsüz ve kitlesel olmasında Türkiye'nin Suriyelilere yönelik "açık kapı politikası" uygulayacağını ilan etmesi ve yetkililer tarafından "misafir" olarak tanımlanan Suriyelilerin barınak, yiyecek, hijyen gibi temel ihtiyaçları sağlaması etkili olmuştur (Kaya ve Eren, 2015).

Suriye'den gelen göç dalgasının beklenilenden daha çok olması ve Suriyelilerin Türkiye'de kalış sürelerinin her geçen gün daha da uzaması birtakım kalıcı yasal düzenlemeler yapma zorunluluğunu doğurmuştur. Türkiye'nin imza koyduğu uluslararası anlaşmalara bağlı olarak mülteci statüsüne sahip olmayan Suriyeli sığınmacıların mevcut hukuki durumları, onların yerleşme, iş kurma, çalışma, eğitim ve sağlık imkânlarından yararlanma gibi konularda çeşitli problemler yaşamalarına neden olmaktadır. Türkiye, 1951 tarihli *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi*'ne imza koyması ile mültecilere yönelik mevzuatını oluşturmuştur. Lakin bu sözleşmeye "zaman" ve "coğrafi sınırlama" ile çekince koyan Türkiye, 1967 protokolü ile zaman sınırlamasını kaldırırken coğrafi sınırlamayı aynen korumuştur. Dolayısıyla Türkiye'de sadece Avrupa'dan gelen kişilere mülteci statüsü verilmektedir. Avrupa dışından gelenler ise Türkiye'ye geçici olarak sığınabiliyor ve kendilerine "sığınmacı" statüsü atfedilmektedir. Söz konusu mevzuattan dolayı Türkiye'ye gelen Suriyeler "mülteci" değil "sığınmacı" statüsüne sahiptir (Kaya, 2015). Bunun anlamı ise Türkiye, Avrupa ülkeleri dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımamakta, sözleşme hükümlerine göre mülteci statüsü niteliklerini taşıyan kişileri "şartlı mülteci" olarak tanımlamakta ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilene dek uluslararası koruma sağlamaktadır. Türkiye'nin bu "coğrafi sınırlama" maddesine göre hareket etmesinin temel nedeni, Doğu ülkelerindeki birçok kişinin Batı ülkelerine geçmek için Türkiye'yi bir köprü olarak görmesinin önüne geçilmesi olmuştur. Ancak bu maddeye rağmen Türkiye değişik zamanlarda (İran-Irak Savaşı, Körfez Savaşı v.s) yoğun göç kitlesine maruz kalmıştır. Dolayısıyla Avrupa dışından gelen ve sığınma talep edenlerin tabi olduğu hukuki durum ise, Türk hukukunda 2013 yılına kadar "*Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir ÜlkeyeİltiCa Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"* adı verilen ve uygulamada 1994 Yönetmeliği olarak adlandırılan bir yönetmelik ile düzenlenmiştir (Kaya ve Eren, 2015). Bu yönetmelik ile Avrupa'dan gelenler "mülteci", Avrupa dışından gelenler ise "sığınmacı" olarak kabul ediliyor. Ancak Suriyelilerin yoğun göçüne maruz kalan Türkiye için bu yönetmelik uygulamada bazı sorunlara neden olmuştur ve Suriyelilerin statüsü için özel bir düzenlemeyi gerekli kılmıştır. Suriyelilerin durumuna ilişkin özel olarak düzenlenen ilk hukuki düzenleme, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürürlüğe konan 30 Mart 2012 tarihli ve 62 sayılı "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge"dir (Uzun, 2015:111). Bu yönerge ile Suriyelilerin kısa bir süre sonra ülkelerine döneceği hesaplanmış ve "geçici koruma" statüsü verilmiştir. Ancak savaşın tahmin edilenden daha uzun sürmesi ve Suriyelilerin Türkiye'de uzun süre kalacakları ön görülerek daha kalıcı yasal düzenlemelere gidilmiştir. Bu çerçevede 11 Nisan 2013 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası

[1] http://www.unhcr.org/turkey/home.php?content=648, (Erişim Tarihi, 10.03.2016.)

[2] Söz konusu istatistik 21.04.2016 tarihi itibariyledir. Bkz. http://www.goc.gov. tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, (Erişim Tarihi, 27.04.2016).

Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir.[3] Bu kanun ile Avrupa dışından gelen ve "sığınmacı" olarak tabir edilen kişiler için "şartlı mülteci" kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu "ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak" kişilere "ikincil koruma" verileceğini hükme bağlamıştır (Kaya ve Eren, 2015). Ayrıca 4 Nisan 2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. maddesine dayanılarak 22 Ekim 2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı "Geçici Koruma Yönetmeliği"[4] ile de Suriyelilerin statüsüne yönelik yeni hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği sığınmacıların Türkiye'de kalışını düzenleyen çeşitli haklar içermektedir. Yönetmelik Suriyelilere geçici koruma kimlik belgesi düzenleneceği, geçici koruma kimlik belgesinin Türkiye'de kalış hakkı sağlayacağını ve böylece söz konusu yönetmelik kapsamında sağlanacak hizmetlerden yararlanma hakkı kazanacakları belirtilmiştir. "Geçici koruma" statüsüne sahip Suriyeliler bu hizmetlerin bir kısmını sevk edildikleri "geçici barınma merkezleri"nde alabileceği gibi kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından herhangi bir sakınca oluşturmadıkları durumda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen illerde kalarak da bu hizmetlerden yararlanabilirler. Geçici koruma yönetmeliği uyarınca kimlik belgesine sahip kişiler sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık gibi birçok haktan yararlanabilmektedir. Suriyeliler için yapılan bu düzenlemeler ile Suriyelilerin Türkiye'deki varlığı kısmen de olsa hukuki bir statü kazanmış oluyor. Ancak yönetmelikte Suriyelilerin statülerinin geçici olduğunun vurgulanması, sığınmacıların gelecekleri konusunda belirsizlik ve kaygı yaşamalarına bu yüzden de yaşam standartlarının daha yüksek ve Suriye kökenli mülteciliğe hukuki engelin olmadığı Avrupa ülkelerine gitmenin yollarını aramalarına neden olmaktadır. Suriyelilerin geçici de olsa Türkiye'de kalmalarına izin verilmesi, özellikle temel ihtiyaçların giderilmesi, barınma, istihdam gibi alanlarda başka birçok sorunu beraberinde getiriyor. Geçici Koruma Yönetmeliği iş piyasasına erişim hizmetleri maddesi ile Suriyelilerin çalışabileceği belirtilmiştir. Buna göre Bakanlar Kurulunca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurulması öngörülmektedir. Bu yönetmelik maddesinin ayrıntıları daha sonra çıkan 2016/8375 sayılı *Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*[5] ile iş ve istihdam alanları, çalışma süresi ve sosyal güvence, ücret gibi birçok konu açıklığa kavuşturulmuştur. Ancak tüm bunlara rağmen kayıt dışı ekonomi, emek sömürüsü, ücret dengesizliği, mobbing, ayrımcılık ve dışlanma, gibi birçok sosyolojik mevzu tartışma ve gerilim konusudur. Göçmen işçi veya yabancı işçiler konusu Türkiye'de daha çok kayıt dışı ekonomi başlığında Orta Doğu, Asya, Afrika bölgelerinden siyasi, ekonomik ve sosyal nedenlere bağlı olarak evlerini terk edip ülkemize çalışmaya gelen göçmen grupları üzerinden tartışılmaktadır. Bu türdeki göçmen grupların çok azı kaçak ve zoraki göç yoluyla Türkiye'ye gelirken kitlenin önemli kısmı büyük ölçüde yasal yollardan isteğe bağlı göçle çalışmak için Türkiye'ye gelmektedir (İçduygu, 2004;2006). İşgücü merkezli uluslararası göç sürecinde olduğu gibi sığınma sürecinde de toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadın ve erkeklerin deneyimleri farklılık göstermektedir. Türkiye'ye sığınan İran, Somali Afgan, Irak, Çin/Uygur ve Moritanya uyruklu kişiler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre sığınmacı erkekler genel olarak ticaret, avukatlık, şoförlük, hamallık, muhasebecilik ve tesisatçılık yaparken kadınlar ise cilt bakım uzmanlığı, kadın terziliği, kaçak olarak sekreterlik, evlerinde kadın kuaförlüğü gibi işlere yöneldiği saptanmıştır (Kartal ve Bağçı, 2014).

Türkiye'de kadınların işgücüne katılım payı ve kayıt dışılık önemli problemler arasındadır. Nitekim TÜİK Hane halkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre; 2013 yılında, Türkiye'de 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus içerisinde istihdam oranı yüzde 45,9 olup, bu oran erkeklerde yüzde 65,2, kadınlarda ise yüzde 27,1 olmuştur. Avrupa Birliği üye ülkelerinin istihdam oranı incelendiğinde; üye ülkelerinin (28 ülke) ortalama kadın istihdam oranı ise yüzde 58,8'dir. Benzer şekilde 2015 yılı Eylül döneminde işgücüne katılma oranı

[3]Bkz. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler /2013/04/20130411-2.htm, (Erişim Tarihi:13.02.2016).

[4] Bkz. Geçici Koruma Yönetmeliği http://www.resmigazete.gov.tr/ eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf, (Erişim Tarihi:13.02.2016).

[5] Bkz. Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, http://www.resmigazete.gov.tr/ eskiler/2016/01/20160115.pdf, (Erişim tarihi, 13.03.2016).

ise yüzde 52,1 olarak gerçekleşirken erkeklerde işgücüne katılma oranı yüzde 72,5 kadınlarda ise yüzde 32,3 olarak görülmüştür. Yanı sıra Ocak 2015 döneminde herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların oranı, yüzde 32,4 iken Eylül 2015 döneminde bu oran yüzde 34,8 olarak kaydedilmiştir (TÜİK, 2014; 2015a; 2015b). Kadınların işgücüne düşük katılımı, büyük ölçüde kültürel ve ekonomik olarak kadınların çalışmasına verilen düşük değeri yansıtan yaklaşımlarla ilgilidir (Toksöz, 2014). Bu çalışmanın ayırt edici özelliği savaş gibi zorunlu göç sonucu Türkiye'ye sığınan ve kaçak olarak çalışan, Suriyeli kadın sığınmacıların Şanlıurfa ilinde iş piyasasında yaşadığı durumları konu edinmektedir. Kadınların çalışma alanları, göç ekonomisi, işyeri açma veya çalıştığı işyerindeki ücret politikaları, istihdam, işsizlik, rekabet, emek sömürüsü, dışlanma, iş sürecindeki ilişkiler, yerel halkla ilişkiler gibi boyutlar araştırmanın odaklandığı diğer alt başlıklardır. Araştırmada yöntem olarak nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Bu bağlamda literatür taraması ve Suriyeli sığınmacılarla ilgili medya analizi yapılmış, 23 Suriyeli kadın emekçi ile tercüman aracılığıyla 05.10.2015 ile 29.11.2015 ayları arasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler ve gözlem yoluyla elde edilen bulgular analiz edilmiştir.

2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE GÖÇ

Cinsiyete bağlı farklılıklar biyolojiktir; ancak toplumsal cinsiyet, bir kültürün kadına ve erkeğe atfettiği ve telkin ettiği tüm özellikleri kapsar. Diğer bir deyişle toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkeklik özelliklerinin kültürel inşasını anlatır (Kottak, 2002:443). Her toplumda kadın ve erkeğin statü ve rolleri için belirlenmiş normlar vardır. Kadın ve erkeğe atfedilen bu normlar aynı zamanda yaşam alanı bakımından toplumsal cinsiyetin sınırlarını da belirler. Hızlı ve beklenmedik bir sosyal süreç olarak göç, toplumsal cinsiyet rollerini de derinden etkilemektedir. Zorunlu göç türü olan savaşa bağlı kitlesel göçler ise bir toplumdaki hakim sınıf yapılarını, ekonomik işleyişleri, meslek gruplarını tahrip ettiğinden sosyal ve ekonomik temelli statü ve roller de buna bağlı olarak değişip dönüşmektedir. Savaş koşullarından en çok zarar gören kesimlerin başında kadınların olduğu açıktır. Göç sürecinde erkeklerden daha iyi uyum sağlamalarına karşın sığınmacılık sürecinde tek başına olmaları, sorumluluklarının ve rollerinin artması, süreçten psikolojik olarak olumsuz etkilenmeleri, iş bulma konusunda güçlük yaşamaları vb. nedenlerden ötürü kadınların sığınma sürecinde erkeklerden daha olumsuz etkilendikleri görülmektedir (Kartal ve Bağçı, 2014:288). Sığındıkları ülkede sosyal destek mekanizmalarını kaybetmeleri, geldikleri ülkenin dilini, kültürünü, sosyal yapısını, hukuk sistemini bilmemeleri geçmişte yaşadıkları travmalarla birleşince hayat koşulları daha da zorlaşmaktadır (Saraydın, 2007: 65). Kadınlar, bu süreçte cinsel şiddet, ekonomik eşitsizlik ve insan hakları bakımından değişik hak ihlallerine uğramaktadır (Thomas, 2008).

Kadınlara yönelik şiddetin yoğun olması ve bazı devletlerin kadınların insan haklarını korumada isteksiz olması, korumaması, savaş ve şiddet olayları dünyadaki kadın mülteci sayısının fazla olmasına neden olmuştur. Dünyadaki mülteci nüfusunun yüzde 70'ini kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Mülteci kadınlar sığınma öncesi, sığınma arama sırasında ve sığınma ülkesinde cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmaktadır. Sığınmacı kadınlar bütün sığınmacıların karşılaştıkları ekonomik, sosyal, psiko-sosyal sorunların yanında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet yüzünden çeşitli sorunlara maruz kalmaktadırlar. Türkiye'deki sığınmacıların büyük bir kısmını kadın ve çocuk sığınmacılar oluşturmaktadır. Sığınmacı kadınlar hassas ve risklere açık oldukları için korunmaya, daha doğrusu barınma ve ekonomik sıkıntıları aşabilmek, geçimlerini sağlayabilmek için desteğe ihtiyaç duyarlar. Sığınmacı kadınlar Türkiye'ye gelmelerinden itibaren kendi imkânlarıyla tehlikelere karşı koymak barınma, beslenme gibi ekonomi temelli sorunlarla başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Aile içi şiddet, adalete erişememe, ayrımcılığa uğrama en sık görülen sorunlardır. Sığınmacı kadınlar özellikle hizmetlerden faydalanma konusunda, yabancı olarak değerlendirilmelerinden ve toplumsal cinsiyet yüzünden ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler (http://www.multeci.net, 2016). Nitekim kayıt dışı istihdamdan en çok kadın ve çocuklar etkilenmektedir. Çünkü, enformel istihdamın en önemli kaynaklarının kadınlar, çocuklar ve göçmen işçilerden oluştuğu ve sayısal verilerle ortaya konduğu bir çok araştırma mevcuttur (Lordoğlu, 2015:45). Kadın işçilere olan talep artışından dolayı kadın göçmenlerin sayısı artmış bu da *göçün feminizasyonu*

kavramını gündeme getirmiştir (Castles ve Miller, 2009).Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılardan kamplarda kalanlar belirli ölçülerde hayat standartlarına kavuşsa da kamp dışında kalanlar ve özellikle sosyal ve ekonomik anlamda güvenceden yoksun olanlar çeşitli güçlüklerle yüzleşmektedir. Uluslararası Af Örgütü Raporuna göre (2015) kamp dışında bulunan mültecilerin ve sığınmacıların çoğu yapılan yardımlardan yeterince faydalanamadı. Kendilerine çalışma hakkı[6] verilmediğinden birçok durumda sömürücü ve düşük ücretli düzensiz işlerde ve komşularının yardımlarıyla hayatta kalmaya çalıştılar. Bu durum beraberinde, bulunduğu yerden ayrılmak zorunda kalan, sakatlık, kocanın ölümü gibi nedenlerle ekonomik krize giren, refah sisteminin kurumlarına veya yakınlarında yaşayan, arkadaş veya akrabalara bağımlı yaşama halini niteleyen kadın yoksulluğunu beslemektedir (Kottak, 2002:461). Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından kadınların değişik engellenme ve dezavantajlı süreçlerle karşılaşması onlarda çeşitli yetersizliklerin gelişmesine ve beraberinde birçok mahrumiyet ve mağduriyete yol açmaktadır. Nitekim eğitim olanaklarından yeterince yararlanamamaları nedeniyle kadınların mesleki becerilerinin eksik olması, kadınların aile içindeki konumu (asıl gelir getiricinin erkek olması nedeniyle düşük ücretli çalışmaya rıza göstermeleri), iş gücü piyasasının uysal bireyleri olmaları, örgütlenme kapasitelerindeki eksiklikler, uzun çalışma saatlerine, sigortasız çalışmaya ses çıkarmamaları bunun nedenleri arasındadır. Kayıt dışı çalışma ile yoksulluk arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bir taraftan kayıt dışı sektör geliştikçe yoksulluk-kadın yoksulluğu artmakta, öte yandan yoksulluk arttıkça kişiler güvencesiz işleri kabul etmek zorunda kalmaktadırlar (Şener, 2009). Benzer durum Suriyeli göçmen kitlesinin Türkiye'ye akınıyla da gündeme gelmiştir. Hayatta kalmanın temel amaç olduğu bu olağanüstü durumlarda kişilerin emek ve becerilerini disipline eden sosyo-ekonomik mekanizmalar işlemediğinden bir tür göç ekonomisi oluşur. Ansızın gelişen yoğun göç buna hazırlıksız olan yasal yapının da yetersizliği ile göç kitlesi iç ekonomik dengelerde bozucu etkilere yol açmıştır. Bu duruma göçmen kitlesinin demografik özellikleri de neden olmaktadır. Kamplarda yaşayan kadınlar ile kamp dışında yaşayan kadınların yaş dağılımlarında bakıldığındaen yoğun olan yaş grubu 19-54 yaş grubudur. Kamplarda yaşayanların yüzde 42'si ve kamp dışında yaşayanların yüzde 44'ü bu yaş grubuna dâhildir. Bu yaş grubuna genellikle "asal" yaş grubu adı verilmektedir. Çalışma çağı nüfusu olarak da tanımlanmaktadır. Türkiye'de bulunan Suriyeli kadınların yarıya yakının, çalışma çağında ve iş gücüne katkı yapabilecek durumda olması söz konusu kayıt dışı ekonomi ve emek sömürüsü süreçlerine zemin oluşturmaktadır(AFAD, 2014).Çalışma alanında Suriyelilerle ilgili yasal düzenlemelerin yetersizliği onların ucuz işgücü kaynağı olarak görülmelerine, işsizliğin artmasına, ücretlerin düşmesine ve dolayısıyla işgücü piyasasında ekonomik ve sosyal çatışmalara varan çok boyutlu sonuçlara neden olmaktadır.

3. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SIĞINMACILARIN İŞ PİYASASI ÇALIŞMA KOŞULLARI

Göç yoluyla ülkemize gelen Suriyeliler de hem sığındıkları yerlerde birçok sorunla karşılaşmakta hem de kendileri sosyal, ekonomik, demografik, kültürel ve siyasal birçok yeni sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Karşılıklı sorunların yaşandığı alanlardan biri de iş ve istihdam alanıdır. Türkiye'de yabancıların çalışması, 4817 sayılı *Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun*[7] hükümlerine bağlıdır. Daha sonra 2016 yılının başında çıkan 2016/8375 sayılı *Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*[8] ile Suriyeli sığınmacıların çalışma prensipleri düzenlenmiştir. Söz konusu yönetmelik yeni olduğu için bu alandaki istihdam ve bunun sonuçları henüz yeterince olgunlaşmamıştır. 4817 sayılı kanunun gerek getirdiği mali yükümlülükler gerekse uzun süren bürokratik işlemler bu kanunun Suriyeliler için uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Çünkü bu kanun Türkiye'ye resmi yollardan pasaportla giriş yapmış ve en az altı ay ikamet izni almış yabancıları kapsamaktadır. Savaşın olağanüstü koşulları altında Türkiye'ye gelen Suriyelilerin çoğunun pasaportu ve ikamet izni bulunmamakta, yukarıda adı geçen

[6] Rapor 2015 yılına ait olduğundan 2016/8375 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik bu tarihte henüz çıkmamıştır.

[7] Bkz., Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, http://www.mevzuat.gov.tr/ Mevzuat Metin/1.5.4817.pdf, (Erişim Tarihi, 12.03.2016).

[8] 2016/8375 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf, (Erişim Tarihi, 12.03. 2016).

"Geçici Koruma Yönetmeliği" ile Türkiye'de kalmalarına izin verilmektedir. Dolayısıyla sadece yasal yollardan Türkiye'ye giriş yapmış ve ikamet izni bulunan Suriyelilere çalışma izni verilmektedir. Mart 2013'te Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yürüttüğü çalışma çerçevesinde, Türkiye'ye gelen ve Emniyet Müdürlükleri'nin ikamet izni verdiği Suriye uyruklu yabancıların, çalışma izni de alabilmeleri imkânı sağlanmıştır. Bu konudaki izinlerle ilgili başvurular ilk olarak Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ve ilgili mevzuat kapsamında incelenmekte ve uygun bulunan talepler Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca (ÇGSB) değerlendirmeye alınmaktadır (Erdoğan ve Can, 2015:41). Türkiye'de çalışma izni verilen yabancılar 52 bin 304 olup bunlardan 2541 Suriyeliye süreli çalışma izni verilmiştir. İzin alan kişilerden 157'si kadın 2384'ü ise erkektir. Şanlıurfa merkezli çalışma izni alan yabancı sayısı ise 66'dır. Gaziantep'te bu oran 646, Hatay'da 405, Adıyaman'da 20, Diyarbakır'da 150, Kilis'te 16'dır (ÇGSB, 2014). Sözü edilen Suriyeliler mevzuatın gerektirdiği koşulları taşıyanları kapsamaktadır. Bu sayı Türkiye'ye sığınan Suriyeliler içinde çok az bir orana tekabül etmektedir. Dolayısıyla "Geçici Koruma Yönetmeliği" ile kendilerine "geçici koruma" statüsü verilen Suriyelilerin çalışma izni bulunmamakta ve çalıştıkları yerlerde kaçak işçi olarak görülmektedir. Gaziantep Ortak Akıl Raporuna göre (2015:9), Suriyeliler, işverenler tarafından hem vicdani duygular hem de işgücüne olan ihtiyaçlarındandolayı zaman zaman kayıt dışı olarak çalıştırılmaktadır. Bu durum başta kayıt dışı istihdam olmak üzere birçok başka sorunu beraberinde getirmektedir. Özellikle inşaat ve tarım gibi alanlarda ihtiyaç duyulan eleman eksikliği, piyasanın çok altında fiyatlarla Suriyeliler çalıştırılarak giderilmektedir. Bu durum hem emek sömürüsünü hem de sosyal güvenceden yoksun çalışmayı beraberinde getirmekte, iş güvenliğini tehlikeye koyan ölüm ve yaralanmalara yol açmakta ayrıca çocuk işçiliğinin önünü açmaktadır. Bu işçiler haksız rekabete, kayıt dışı ekonominin yaygınlaşmasına, vergi ve sosyal güvenlik primi kaybına yol açmakta, yerli kaçak işçiliği ve kötü çalışma koşullarını meşrulaştırmakta, sendikal hak ve özgürlüklerin kullanılmasını önleyici bir ortam yaratmaktadır (Akpınar, 2010:14). Araştırma yapılan kadın sığınmacılar yasal yollardan iş kuran veya çalışan kimseler olmayıp kayıt dışı ekonomi sektörlerinde kaçak ve güvencesiz olarak çalışan kimselerdir.

3.1. Suriyeli Sığınmacı Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri

Görüşme yapılan 23 kadının yaşları 15 ile 56 yaş aralığında değişmektedir. Bu kişilerden 12'si bekâr, dokuzu evli, ikisi de dul durumundadırlar. Görüşme yapılan kadınların öğrenim durumlarına baktığımızda hiç okula gitmemiş ve okuma yazma bilmeyen üç kişi bulunmakta. Kadınlardan beşi ilkokul, üçü ortaokul, yedisi de lise mezunu. Kadınlardan ikisi üniversite mezunu iken, üçü de üniversiteyi savaş nedeniyle yarıda bırakıp Türkiye'ye gelmek zorunda kalmış. Üniversite mezunu olan bir kişi Psikoloji, diğeri de Arapça öğretmenliği mezunu. Yarıda bırakanlar ise biri Fransızca bölümü, biri Arap Dili ve Edebiyatı diğeri Hukuk fakültesini yarıda bırakmak zorunda kalmış. Görüşme yapılan kadınların sekizi sadece Arapça biliyor ve başka bir dil konuşamıyor. Bu kişiler özellikle Rakka'dan gelmektedir. İki kişi de sadece Kürtçe konuşabiliyor. Bunlardan biri Kobani, diğeri de Afrin'den gelmiştir. Altı kişi ise hem Arapça hem de Kürtçe bilmektedir. Dört kişi Arapça, Kürtçe ve Türkçe'yi biliyor. Burada Türkçe'yi bilenler Türkiye'ye geldikten sonra öğrenmişler. İki kişi Arapça, Kürtçe ve Fransızca biliyor. Fransızca'yı bilen üniversitede öğrenmiş. Bir kişi de Arapça ve birazda İngilizce biliyor. O da İngilizceyi üniversitede öğrenmiştir.

Yerleşim yeri olarak görüşmeye katılan kadınlar Şanlıurfa'nın merkez ilçe ve mahallelerinde oturmaktadır. Kadınların Suriye'de oturdukları konutun durumuna baktığımızda 16'sı ev sahibi, yedisi de kiracı durumundadır. Görüşme yapılan kadınların tümü ise Türkiye'de kiracıdır. Kadınların büyük bir kısmı Türkiye'de kaldıkları evin koşullarından memnun değildir. Kaldıkları evlerin genelde Şanlıurfa halkının pek tercih etmediği evler olduğunu belirtmişlerdir. Kadınlardan üç tanesi kiraların yüksek olması nedeniyle bir evde birden fazla aile kaldıklarını aktarmıştır. Kadınlardan üçü bir yıla yakındır Türkiye'de, 11'i iki yıl, yedisi üç yıl, ikisi de dört yıldır Türkiye'de bulunmaktadır. Kadınların beşi Suriye'nin Afrin, biri Deyruzzor, ikisi Haseke, beşi Kobani ve 10'u da Rakka kentlerinden Türkiye'ye gelmiştir.

3.2. Suriyeli Sığınmacı Kadınların Suriye ve Türkiye'deki Geçim Yollarının Karşılaştırılması

Göçmen işçiler genelde emek yoğun, göreceli olarak daha az nitelikli emek gerektiren, düşük ücretlerin ödendiği, geleneksel olarak kadınların yoğunlukta oldukları ve enformel özellikleri egemen olan sektörlerde yoğunlaşmaktadır (İçduygu, 2004). Bu durum araştırma kapsamında kadın sığınmacıların istihdam alanlarında da görülmektedir. Görüşme yapılan kadınların Suriye'deki geçim kaynaklarına bakıldığında genel olarak ebeveyn veya kocaya bağımlılık ön plana çıkmaktadır. Çalışma imkânları dikkate alındığında ancak dört kişinin meslek sahibi olduğu anlaşılmakta geri kalanlar ise çiftçilik gibi ailece yapılan işlerle uğraşmakta veya öğrenci olduğu için çalışmamaktadır. Dolayısıyla çoğu herhangi bir beceri ve mesleki yeterliliğe sahip olmadığı için Şanlıurfa'daki çalışma alanları da vasıfsız iş alanları olmaktadır. Kadın sığınmacıların genel durumları şöyledir;

Zebiya[9] adlı kişi babasının Suriye'de çiftçilik yaptığını kendisinin de ona yardım ettiğini ama dışarıda herhangi bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Şanlıurfa'ya geldikten sonra ise bir kafede garson olarak çalışmakta ve günlük 30 lira ücret almakta. Babası ve erkek kardeşi de inşaat işçisi olarak çalışmakta.

Abşar[10] adlı kişi de babasının Suriye'de çiftçilik yaptığını, kendisinin ona yardım ettiğini ve dışarıda herhangi bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Şanlıurfa'ya geldikten sonra ise bir mağazada satış elemanı olarak çalışıyor. Günlük 25 lira alıyor. Abisi de bir lokantada garsonluk yapıyor.

Hafaza[11] adlı kişide ailesinin Suriye'de çiftçilik yaptığını kendisinin onlara yardım ettiğini ve Türkiye'de ise bir çiçekçide temizlikçi olarak çalışıyor. Günlük 25 lira para alıyor.

Rüksan[12] adlı kişi ise babasının Suriye'de mühendis olduğunu, kendisinin de öğrenci olduğunu ve çalışmadığını belirtmiştir. Ancak Türkiye'ye geldikten sonra babasının bir trafik kazasında ölmesi sonucu kendisi ve erkek kardeşi çalışmaya başlamış. Şanlıurfa'da bir yardım kuruluşunda yardım dağıtım elemanı olarak çalışıyor. Aylık 800 lira para alıyor. Kardeşi de bir lokantada çalışıyor.

Zümra[13] adlı kişi babasının şoförlük yaptığını, kendisinin öğrenci olduğunu ve çalışmadığını belirtmiştir. Şanlıurfa'da ise Suriyelilerin kurduğu bir dernekte Suriyeli çocuklara matematik dersi veriyor. Aylık 750 lira para alıyor. Annesi ve kardeşleriyle kalıyor. Babası Suriye'de kalmış, arada bir geliyor.

Nevra[14] adlı kişi ise Suriye'de babasının çiftçilikle uğraştığını, kendisinin de Suriye'de bir hastanede resepsiyonda danışman olarak çalıştığını belirtmiştir. Türkiye'de ise bir mağazada satış elemanı olarak çalışıyor ve günlük 25 lira alıyor. Babası hala Suriye'de, annesi ve kardeşlerine de kendisi bakıyor.

Esma[15] adlı kişi Suriye'de babasının ticaretle uğraştığını, kendisinin çalışmadığını belirtmiştir. Şanlıurfa'da ise babası Bağlarbaşı'nda bir bakkal dükkânı açmış. Kendisi de bir kafede garsonluk yapıyor. Günlük 30 lira alıyor.

Samire[16] adlı kişi de babasının Suriye'de inşaat ustası olduğunu ve kendisinin çalışmadığını belirtmiştir. Şanlıurfa'da ise kendisi bir lokantada temizlikçi olarak çalışıyor. Günlük 25 lira alıyor. Babası da duvar ustası olarak çalışıyor.

Radiye[17] adlı kişi ise babasının Suriye'de elbise mağazasının olduğunu ve kendisinin de zaman zaman ona yardım ettiğini belirtmiştir. Şanlıurfa'da ise bir mağazada satış elemanı olarak çalışıyor. Günlük 30 lira para alıyor.

[9] Zebiya İle kişisel görüşme, 09.10.2015
[10] Abşar ile kişisel görüşme, 17.10.2015.
[11] Hafaza ile kişisel görüşme, 16.10.2015.
[12] Rüksan ile kişisel görüşme,15.11.2015.
[13] Zümra ile kişisel görüşme, 23.10.2015 .
[14] Nevra İle kişisel görüşme, 23.10.2015.
[15] Esma ile kişisel görüşme, 14.11.2015.
[16] Samire ile kişisel görüşme, 10.10.2015.
[17] Radiye ile kişisel görüşme, 24.10.2015.

Seher[18] adlı kişi ise Suriye'de anne- babasının yaşlı olduğunu ve çalışmadıklarını kendisinin kuaförde ücretli eleman olarak çalıştığını, erkek kardeşinin de tarım işçisi olarak çalıştığını belirtmiştir. Türkiye'de ise kendisi bir kuaförde ücretli eleman olarak çalışıyor. Günlük 30 lira alıyor. Erkek kardeşi de bir nakliyecide eşya taşıyor.

Muarra[19] adlı kişi ise Suriye'de babasının esnaf olduğunu kendisinin de çalışmadığını belirtmiştir. Türkiye'de ise kız kardeşi ile birlikte bir kafede garsonluk yaptığını günlük 25'er lira aldıklarını söylemiştir.

Saide[20] adlı kişi ise eşinin Suriye'de esnaf olduğunu kendisinin de ortağıyla kuaför dükkanı işlettiğini söylemiştir. Türkiye'de ise kendisi bir Türk ortağıyla kuaför dükkânı işletiyor. Eşi ise inşaatlarda çalışıyor.

Nağam[21] adlı kişi ise Suriye'de eşinin ticaretle uğraştığını kendisinin de belediyenin sosyal hizmet bölümünde psikolog olarak çalıştığını söylemiştir. Şanlıurfa'da ise Suriyelilerin gittiği bir okulda rehber öğretmen olarak çalışmakta. Aylık 900 lira para almakta. Eşi ise Suriye'de kalmış. Çocuklarına kendisi bakıyor.

Zeyniye[22] adlı kişi de Suriye'de eşinin ticaretle uğraştığını kendisinin ise Arapça öğretmenliği yaptığını belirtmiştir. Türkiye'de ise eşi inşaatta çalışıyor. Kendisi de bir kuaförde ücretli eleman olarak çalışıyor. Aylık 800 lira para alıyor.

Mübine[23] Suriye'de eşinin zücaciye dükkanı olduğu kendisinin de bazen ona yardıma gittiğini belirtmiştir. Türkiye'de ise eşi yine zücaciye dükkanı açmış. Kendiside onun yanında çalışıyor.

Nasiha[24] adlı kişi de Suriye'de eşinin ticaretle uğraştığını, kendisinin de terzilik yaptığını söylemiştir. Şanlıurfa'da ise bir terzinin yanında ücretli eleman olarak çalıştığını günlük 30 lira ücret aldığını belirtmiştir.

Zeriya[25] adlı kişi ise eşinin Suriye'de devlet memuru olduğunu ve kendisinin çalışmadığını belirtmiştir. Türkiye'de ise Suriyeliler için açılan bir hastanede danışmada sekreter olarak çalışıyor. Aylık 800 lira ücret alıyor. Eşi de Suriye'de kalmış.

Faika[26] adlı kişi ise eşinin Suriye'de çiftçi olduğunu kendisinin de ona yardım ettiğini ve dışarıda herhangi bir işte çalışmadığını belirtmiştir. Türkiye'de ise eşi ile birlikte çanta dükkanı açmış onu işletiyor.

Kafiye[27] adlı kişi ise Suriye'de eşinin minibüs şoförü olduğunu kendisini de kuaförde ücretli eleman olarak çalıştığını belirtmiştir. Türkiye'de ise kendisi kuaförde ücreti eleman olarak çalışıyor ve günlük 30 lira alıyor. Eşi ise bir nakliyecide çalışıyor.

Rabıta[28] adlı kişi ise Suriye'de çiftçilik yaptığını, çocuklarıyla eşinden kalan toprağı ekip biçtiğini belirtmiştir. Türkiye'de ise Suriyelilere ait bir hastanede temizlikçi olarak çalışıyor. Aylık 750 lira para alıyor. Bir oğlu Suriye'de kalmış, diğer oğlu da Şanlıurfa'da bir lokantada garsonluk yapıyor.

Fadile[29] adlı kişi de Suriye'de terzilik yaptığını oğullarından birinin öğrenci olduğunu diğerinin ise garsonluk yaptığını belirtmiştir. Türkiye'de de kendisi terzilik yapıyor. Dükkanı kendisi işletiyor.

[18] Seher ile kişisel görüşme, 10.10.2015.
[19] Muarra ile kişisel görüşme, 07.11.2015.
[20] Saide ile kişisel görüşme, 15.11.2015.
[21] Nağam ile kişisel görüşme,10.11.2015.
[22] Zeyniye ile kişisel görüşme, 21.11.2015.
[23] Mübine ile kişisel görüşme, 09.10.2015.
[24] Nasiha ile kişisel görüşme, 11.10.2015.
[25] Zeriya ile kişisel görüşme, 23.11.2015.
[26] Faika ile kişisel görüşme, 08.11.2015.
[27] Kafiye İle kişisel görüşme, 22.11.2015.
[28] Rabıta ile kişisel görüşme, 15.11.2015.
[29] Fadile ile kişisel görüşme, 27.11.2015.

Temre[30] adlı kişi ise Suriye'de tarım işçisi olarak çalıştığını anne babasının yaşlı ve hasta olduğunu belirtmiştir. Şanlıurfa'da ise bir elbise mağazasında satış elemanı olarak çalışıyor. Günlük 30 lira alıyor. Anne ve babasına da yine kendisi bakıyor. Henna[31] adlı kişi ise daha önce Suriye'de öğrenci olduğunu anne babasının yaşlı hasta ve bakıma muhtaç olduğunu belirtmiştir. Şanlıurfa'da ise bir elbise mağazasında erkek kardeşi ile birlikte satış elemanı olarak çalışıyor. Aylık 600 lira alıyor. Anne ve babasına da yine kendisi bakıyor.

Yukarıdaki verilerden de anlaşıldığı üzere kadın sığınmacıların çoğunun Suriye'de meşguliyetleri ile Türkiye'de yaptıkları işin farklı olduğu görülmüştür. Sadece dört kişi (iki kuaför, bir terzi, bir zücaciyeci) Suriye'de yaptığı işin aynısını Türkiye'de yapıyor. Ayrıca bazı kadınların Suriye'de herhangi bir ücretli işte çalışmadığı, ama Türkiye'ye geldikten sonra çalışmaya başladığı görülmüştür. Kadınların Suriye'de yaptıkları iş ile Türkiye'de yaptıkları işin ücretini karşılaştırdığımızda ise Türkiye'de daha düşük ücretlerle çalıştıklarını görmekteyiz. Ayrıca farklı bir işte çalışan kadınların Türkiye'de yaptığı işin Suriye'dekinden genelde daha düşük prestijli olduğu görülüyor. Görüşmeye katılan kadınlar çalıştıkları işi genellikle başka bir Suriyeli tanıdıkları, dernek ve yerli komşusu sayesinde iş bulduklarını belirtmişlerdir.

3.3. Çalışma Yaşamında Karşılaşılan Güçlükler

Türkiye'ye gelen sığınmacılar ekonomik, sosyal, sağlık, eğitim ve psikolojik problemler gibi güçlüklerle karşılaşırken genel olarak; yerli halk tarafından kabul görmeme (dışlanma), yerli halkın var olan kısıtlı olanakların sığınmacılarla paylaşma ihtimalinden korkması, dil sorunu, maddi sorunlar, sığınmacıların yüksek beklentiler içinde olması, aile içi şiddet sorunları, işsizlik, gıda, giyim ve barınma sorunu, kaygı, güvensizlik, uyku bozukluğu, depresyon gibi psiko-sosyal sorunları yaşamaktadırlar (Beter, 2006). Söz konusu sorunların önemli bir kısmı kadın sığınmacılar tarafından da yaşanmaktadır. Suriyeli kadınların çalışma hayatında karşılaştıkları sıkıntıların başında kayıt dışı ekonomik faaliyet ve buna bağlı olarak emek sömürüsü gelmektedir. Kayıt dışı istihdam Türkiye'deki kadınlar için de önemli bir problemdir. TÜİK verilerine göre Ocak 2015 döneminde herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların oranı, yüzde 32,4 iken Eylül 2015 döneminde bu oran yüzde 34,8 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2015a; TÜİK 2015b).

Kayıt dışı istihdam aynı zamanda keyfiliğe dayanan bir çalışma sistemidir. Ücretlerden çalışma saatlerine kadar birçok iş süreçleri işverenlerin insafına kalmıştır. Görüşme yapılan kadınlar Suriye'de günlük ortalama 6-8 saat arası çalışırken, Türkiye'de ortalama 10-12 saat arası çalıştıklarını belirtmektedir. Suriyelilerin gittiği bir ilkokulda çalışan Nağam[32] adlı kişi günde sadece beş saat çalıştığını bununda okulun yarım gün olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Çoğu kadın çalıştıkları yerlerde diğer yerli çalışanlardan ya daha uzun süre çalışmakta ya da daha düşük ücret almaktadır. Kuaförde çalışan Kafiye[33] adlı kişi, kendisi ile yaklaşık aynı ücreti alan diğer yerli çalışanların eve daha erken gittiğini kendisinin ise onlardan çok sonra eve gittiğini belirtmiştir. Nasiha[34] adlı kişi de aynı işi yaptıkları halde diğer çalışanlardan daha az ücret aldığını belirtmiştir. Düşük ücretli çalışma Suriyeli sığınmacıların en temel problemleri arasındadır. Nitekim ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) Şanlıurfa'daki işverenler araştırması verilerine göre ildeki Suriyeli çalışanların yüzde 50'si 1000- 1,500 TL arası gelirle, yüzde 33'ü 1000TL altı gelirle ve yüzde 17'si ise 1500 TL ve üstü gelir düzeyi ile yaşamlarını sürdürmeye çalıştıkları tespit edilmiştir (Pınar vd., 2015:25). Mevcut asgari ücret oranları düşünüldüğünde sığınmacıların mesleki becerileri de göz ardı edilerek toptancı bir anlayışla düşük ücretle istihdam edildiği açıktır.

Kendi işini kuran veya işyerini kendisi işletenler de kayıt dışılığın keyfiliğinden ve emek sömürüsünden şikâyetçidir. Onların da şikâyet ettiği nokta, yaptıkları veya sattıkları ürünlerin müşteriler

[30] Temre ile kişisel görüşme, 14.10.2015.
[31] Henna ile kişisel görüşme, 15.10.2015.
[32] Nağam ile kişisel görüşme, 10.11.2015.
[33] Kafiye ile kişisel görüşme, 22.11.2015.
[34] Nasiha ile kişisel görüşme, 11.10.2015.

tarafından çok ucuza alınmak istenmesidir. Kuaför dükkânını kendisi işleten Samire[35] adlı kişi, müşterilerin yaptığı işin karşılığı olarak çok düşük fiyat talep ettiklerini kendisinin de zorunluluktan çoğu zaman bunu kabul ettiğini belirtmiştir. Ayrıca bu kişinin açtığı kuaför dükkânı resmi olarak Türk ortağının üzerinde gözüküyor. Dolayısıyla kazandığı paranın çoğunu ortağına veriyor. Aynı şekilde çanta ve zücaciye dükkânı açan kişilerde ürünlerinin müşteriler tarafından maliyetinin altında alınmak istendiğini belirtiyorlar. Bu kişilerde dükkânın resmi olarak tanıdıkları bir Türk vatandaşın üzerine kayıtlı olduğunu belirtmişlerdir. Kira dışında bu kişiye de her ay belli bir miktar para vermekteler. Terzilik yapan Fadile[36] adlı kişi de diktiği ürünlerin piyasadakinin çok altında alıcı bulduğunu belirtmiştir. Bu kişinin dükkânı da başka birinin üzerinde kayıtlı gözüküyor ve oda kazandığı paranın bir kısmını o kişiye veriyor. Kadınlar çalıştığı işyerini kendi üzerlerine kaydetmek için Türkiye devletinin kendilerine çalışma ve iş yeri açma izni verilmesini talep ediyor. Aynı şekilde ücretli çalışanlarda güvenceli çalışma ile ilgili Türkiye devletinden yasal düzenleme yapmasını ve kendilerine iş imkânları verilmesini istiyorlar.

Kadınların işyerinde karşılaştıkları bir diğer güçlük ise dışlanma ve ayrımcılık temelli tutum ve davranışlardır. 4857 sayılı iş kanunu 5. maddesi eşit davranma ilkesine göre "iş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayrım yapılamaz"[37] hükmüne rağmen gerek hem yerli hem de sığınmacı kadınların ayrımcılığa maruz kaldığı birçok araştırma ve rapora yansımaktadır. Toplumsal dışlanma, bazı insanların içinde yaşadıkları toplumun bir parçası değilmiş gibi kendilerini marjinalleşmiş hissetmeleri olarak açıklanmaktadır (Power, 2010:488). Sosyal dışlanma; ekonomik alanın dışında kalma: en temel yaşamsal maddelere ulaşamamadır. Yalnızca ekonomik ve sosyal hakların değil, medeni ve siyasi hakların da tam olarak kullanılamaması. Bunlara, sunulan hizmetlerden yararlanamama, hizmetlere erişimdeki problemleri de kapsar. Sosyal ilişkilerin dışında kalma, toplumun dışına itilme; kişiler, aileler ya da grupların toplumdan bir çeşit sürgün edilme durumu sosyal dışlanma deneyimleridir (Semerci, 2012). Söz konusu deneyimler Suriyeli kadın sığınmacılarca da yaşanmaktadır. Çalışma hayatında bazı yerli çalışanların ve esnafların "işimizi elimizden aldınız" gibi söylemlerle karşılaşan sığınmacı kadınlar sosyal ve psikolojik olarak marjinalleşme yaşamaktadır. Tipik bir ayrımcılık ve toplumsal dışlanma örneği olan bu durumun arka planında gruplar arasındaki eşitsiz ilişkileri yer almaktadır. Nitekim gruplar arası eşitsizliğin hüküm sürdüğü modern toplumlarda, bazı gruplar diğerlerine oranla daha baskındır, hâkimdir, güçlüdür. Bu baskın gruplar azınlık, madun, alt konumlu olarak adlandırılabilecek zayıf grupları damgalayabilir, tanımlayabilir ve etiketlendirebilir. Damgalamayla birlikte baskın grup madun gruplarla ilgili kalıpyargılar üretir. (Çayır, 2012). Kalıp yargılar ayrımcılığın sürdürülmesini sağlayan ve kolaylaştıran araçlardır. Kalıp yargılar, bir gruba ilişkin bilgi, inanç ve beklentileri içeren bilişsel yapılardır. Irk, cinsiyet, yöre, ulus ve meslek grupları gibi çeşitli gruplardan olan insanların kategorileştirilerek aslında çok çeşitli özellikler gösterdikleri halde hepsi aynı özelliği gösteriyor gibi düşünülmesi eğilimine kalıp yargılı düşünme denilir. Kalıp yargılar belli bir grubun bütün üyelerinin özellikleri hakkındaki organize inançlar olarak nitelemek mümkündür

[35] Samire ile kişisel görüşme, 10.10.2015.
[36] Fadile ile kişisel görüşme, 27.11.2015.
[37] 4857 sayılı iş kanunu 5.maddesi Eşit davranma ilkesine göre; iş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayrım yapılamaz. İşveren, esaslı sebepler olmadıkça tam süreli çalışan işçi karşısında kısmî süreli çalışan işçiye, belirsiz süreli çalışan işçi karşısında belirli süreli çalışan işçiye farklı işlem yapamaz. İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz. Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılamaz. İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz. İş ilişkisinde veya sona ermesinde yukarıdaki fıkra hükümlerine aykırı davranıldığında işçi, dört aya kadar ücreti tutarındaki uygun bir tazminattan başka yoksun bırakıldığı haklarını da talep edebilir. 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 31 inci maddesi hükümleri saklıdır. 20 nci madde hükümleri saklı kalmak üzere işverenin yukarıdaki fıkra hükümlerine aykırı davrandığını işçi ispat etmekle yükümlüdür. Ancak, işçi bir ihlalin varlığı ihtimalini güçlü bir biçimde gösteren bir durumu ortaya koyduğunda, işveren böyle bir ihlalin mevcut olmadığını ispat etmekle yükümlü olur. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf, (Erişim Tarihi, 31.03.2016).

(Dökmen, 2014:31). Çalışma sürecinde kadınlar bu tür durumlarla karşılaşmaktadır. Örneğin kuaförde çalışan Kafiye[38] adlı kişi, kuafördeki diğer yerli halktan çalışanların çoğu zaman kendisine işlerini ellerinden aldığı için hakaret ettiğini belirtmiştir. Ayrıca müşteriler yaptıkları işi beğenmediklerinde kendilerine *"Suriyeli"* diyerek hakaret ettiklerini ifade etmiştir. Henna[39] ise Türkiye'ye ilk geldiği yıllarda Konya'da akrabaları ile birlikte kalırken yerel halkın bir kısmının kamusal alanlarda kendilerine *"Suriyeli"* diyerek gayri insani ve nefretle davrandığını belirtmiştir. Görüşme esnasında mağazaya alışverişe gelen Safiye adlı Suriyeli bir kadın İzmir ve Konya'da yaşadıklarının kötü yanındaki yerel halktan Arap komşusunu da göstererek Şanlıurfalıların daha iyi ve insani olduğunu ifade etmiştir.

Bölge halkından Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlar toplumda görülen yaygın ayrımcı tutumlardır. Nitekim Erdoğan'ın (2014) yapmış olduğu araştırmada Türk halkının *"Suriyeliler işlerimizi elimizden almaktadırlar."* önermesine desteği yüzde 56,1 olarak gerçekleşmiştir. Bölge illerinde bu önermeye destek verenlerin oranı yüzde 68,9 gibi çok yüksek bir oranda çıkmıştır. German Marshall Fund'ın yaptığı bir araştırmaya göre ankete katılan Türkiyeli katılımcıların yüzde 70'i *"göçmenlerin, yerel halkın elinden iş imkânlarını aldığı"na* inanmaktadır (Kirişçi, 2014). ILO tarafından yaptırılan Şanlıurfa'daki bir araştırma sonucunda katılanların yüzde 90'ına yakın önemli oranda bir bölümünün, Suriyeli çalışanların kayıt dışı istihdamı arttırdığını, Suriyeli çalışanlardan dolayı yerli halkın gelir düzeyinin düştüğünü ve Suriyeli çalışanların yerli halkın işsiz kalmasına neden olduğunu ifade etmesi, Suriyelilerin işgücü piyasalarında olumsuz etkiler yarattığına dair üzerinde önemle durulması gereken bulgulardır (Pınar vd., 2015:32). Başka bir araştırmada Suriyeli mültecilerin Şanlıurfa'nın sınır ilçesi olan Akçakale'ye geldikleri günden beri işsizlik sayısında çok büyük bir artış meydana geldiği tespit edilmiştir. Akçakale halkından öğrenildiğine göre Suriyelilerin ilçeye gelmesiyle işsizliğin artığını bunun sebebin düşük ücretle çalışmalarından dolayı olduklarını dile getirmişlerdir. Halka göre Suriyeliler düşük ücretle çalıştıklarından ve sigorta primin olmamasından dolayı inşaatta, fabrikalarda, tarlada çeşitli giyim ve restoranlarda çalışmaya başlamış ve bunun sonucunda Akçakale'deki yerli halkın işine son verilmiştir (Boyraz, 2015:52).Yanı sıra Kilis'te yerli halktan 400 kişi ile yapılan bir anket çalışmasında Suriyelilerin ilin sosyo-ekonomik yapısına etkileri araştırılmıştır. "*Suriyelilerin İşsizlik Oranlarını Arttırdığı Doğru mu?" s*orusuna ankete katılanların yüzde 86'sı Suriyelilerin işsizlik oranlarını arttırdığını ifade etmiştir (Memiş, 2015).

Ayrımcılığın üretilmesinde ve sürdürülmesinde çeşitli araçlar kullanılır. Bunların başında, şiddet gelir. Şiddet, yalnızca fiziksel bir eyleme işaret etmez; psikolojik, cinsel, ekonomik şiddet de tıpkı fiziksel olan gibi, bireylerin denetlenmesini sağlar. Mirastan yoksun bırakma, gelirine el koyma ya da gelir getirici bir etkinlikte bulunmayı engelleme; ya da tam tersine, çalışmaya zorlama, en sık rastlanan ekonomik şiddet örnekleridir (Bora, 2012). Şiddet ve cinsel istismar mevzuları iş süreçlerinde zaman zaman karşılaşılan önemli bir problemdir. Kadınlar özellikle çarşıda, pazarda esnafın kendilerine Suriyeli oldukları için zaman zaman sarkıntılık ettiklerini, evli olduklarını söylemelerine rağmen arkadaşlık teklif ettiklerini söylemişlerdir. Görüşmeye katılan kadınlardan Zeriya[40] adlı kişi bir önceki işyerinde bir doktorun özel muayenehanesinde çalıştığını doktorun kendisine sarkıntılık ettiğini ve sevgili olmayı teklif ettiğini, kabul etmeyince kendisini kovduğunu üstelik 20 günlük çalışma parasını da vermediğini belirtmiştir. Türk Tabipler Birliği Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporunda da sığınmacı emekçilerin ücretlerinin düşük olduğu, düzensiz ödendiği ve hatta zaman zaman ödenmediği saptanmıştır. Sığınmacılar, ucuz işgücü olarak görüldüklerini, emeklerinin ve çabalarının karşılığını tam olarak alamadıkları da ifade etmişlerdir (TTB, 2014). Cinsel istismar, Şanlıurfa'da sığınmacılarca kurulmuş Suriyeli dernekler araştırmasında da karşılaşılan bir olgudur (Kaya, 2015). Kadınların yaşadığı çeşitli sosyo-ekonomik güçlüklerden dolayı mağdur, korunaksız ve savunmasız olması cinsel istismara maruz kalmalarına arttırmaktadır. Örneğin Nağam[41] adlı kişi de çalıştığı iş yerinin resmi bir kurum olduğunu ve burada çalışan

[38] Kafiye ile kişisel görüşme, 22.11.2015
[39] Henna ile kişisel görüşme, 15.10.2015.
[40] Zeriya ile kişisel görüşme, 23.11.2015.
[41] Nağam ile kişisel görüşme,10.11.2015.

bir kamu görevlisinin sürekli kendisini rahatsız ettiğini bu durumu da kimse ile paylaşamadığını çünkü işini kaybetmekten korktuğunu belirtmiştir. Yine kafede garson olarak çalışan Zebiya[42] adlı kişi daha önce başka bir kafede çalıştığını orada çalışan başka bir personelin kendisine sarkıntılık ettiğini, isteklerine cevap vermeyince kendisine iftira atarak kovdurduğunu söylemiştir. Kadınlar sadece erkeklerden değil, hemcinslerinden de şiddet gördüklerini belirtmişlerdir.

Görüşmeye katılan Samire[43] adlı kişi çalıştığı kuaför dükkanınabirgün birkaç kadının geldiğini, kendisini ve yanında çalıştığı diğer Suriyeli elemanını darp ettiklerini belirtmiştir. Neden olarak da yanında çalışan Suriyeli elemanının kadınlardan birinin kocasını baştan çıkarmakla suçlaması olmuştur. Sığınmacı kadınlar bu tür muamelelere Suriyeli oldukları için maruz kaldıklarını düşünmektedirler.

Kadınların yaşadığı diğer problemler arasında alışverişte aldatılma, yüksek kiralar, düşük ücretler ve dil de diğer sorunlar olarak görülmektedir. Sığınmacı kadınlar, birçok esnafın Suriyeli oldukları için ürünleri kendilerine çok yüksek fiyattan sattığını belirtmişlerdir. Züccaciyecilik yapan Mübine[44] adlı kişi zücaciye ürünleri alırken toptancıların ürünleri yüksek fiyattan verdiğini bu yüzden de ürünleri kâr elde etmeden sattıklarını belirtmişlerdir. Bu durum İstanbul, Adana, Kayseri, Hatay, Gaziantep ve İzmir'i kapsayan illerdeki göçmen işçilerle yapılan benzer çalışmalarda da görülmüştür. Örneğin Suriye'den geldikleri için hırsız muamelesi gördüklerini belirten Khaled;

".. geçenlerde pazardan domates alıyorum. Benden önce alan bir buçuk lira verdi bize üç lira dediler. Burada dil bilmiyoruz onun için de çok eziyorlar bizi. Kendi ülkemde bana hakaret etseler onlara cevabını veririm. Ama burada neyin ne olduğunu bilmiyorsunuz. Bu çok zoruma gidiyor." diyerek uğradığı aldatılma öyküsünü paylaşmıştır (Akdeniz, 2014).

Suriyeli sığınmacı kadınlar, Şanlıurfa'daki ev fiyatlarının çok yüksek olmasından ve ev sahiplerinin Suriyelilere ev vermek istememesinden şikayet etmektedirler. Bu yüzden Şanlıurfalıların genelde tercih etmediği evleri kiralamak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Kadınların yaşadığı bir diğer sıkıntı ise aldıkları ücretlerin ailelerini geçindirmeye yetmemesi. Kadınların çoğu aldıkları ücretin sadece kira ve faturaya yettiğini giyinme, gıda gibi ihtiyaçları çok zor karşılayabildiklerini çoğu zaman yardımlarla geçinebildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca Türkiye'deki hayat pahalılığının Suriye'den çok daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Kadınlar ayrıca çalışırken çocuklarına bakacak kimseyi bulamadıklarını bu yüzden çoğu zaman evde yalnız bıraktıklarını belirtmişlerdi. Terzilik yapan Nasiha[45] adlı kişi üç ve beş yaşındaki küçük çocuklarını dokuz ve on yaşındaki ablalarına bıraktığını bu şekilde çalışabildiğini belirtmiştir. Kadınlar ayrıca çok çalıştıkları için ailelerine ve özellikle çocuklarına yeterince zaman ayıramadıklarından şikayet etmişlerdir. Dil problemide gündelik hayat ve çalışma hayatında önemli bir handikaptır. Türkçeyi yeterince bilmemeleri gerek müşterilerle gerekse patron ve diğer çalışanlarla anlaşmazlık yaşanmasına neden oluyor. Yanı sıra günlük hayatta alışveriş veya sağlık hizmetlerinden yararlanma gibi durumlarda işlerini bir hayli zorlaştırmaktadır. Özellikle sağlık kurumlarında doktorlara sağlık sorunlarını anlatamadıklarını belirtmişlerdir.

Bu yüzden de Türkiye Devleti'nin kendilerine sağladığı ücretsiz sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamadıklarını dolayısıyla Suriyeli doktorların bulunduğu ve Suriyeliler için açılan ücretli özel sağlık merkezlerine gittiklerini belirtmişlerdir.

3.4. Kamu Hizmetlerinden Yararlanma Memnuniyeti

Türkiye sığınan Suriyeliler için çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği sığınmacıların Türkiye'de kalışını düzenleyen çeşitli haklar içermektedir. Yönetmelik Suriyelilerin geçici koruma kimlik belgesi sahibi olduğu takdirde Türkiye'de kalış hakkı elde edeceğini ve buna bağlı olarak sağlanacak barınma,

[42] Zebiya ile kişisel görüşme, 09.10.2015.
[43] Samire ile kişisel görüşme, 10.10.2015.
[44] Mübine ile kişisel görüşme, 09.10.2015
[45] Nasiha ile kişisel görüşme, 11.10.2015.

sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık gibi birçok haktan yararlanabileceği belirtilmiştir. Görüşmeye katılan kadınlardan ikisi Suriye'de üniversite öğrencisi iken öğrenimlerini yarıda bırakmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Çocukları okul çağında olan kadınlar ise çocuklarını genellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin Suriyeliler için açmış olduğu okullara gönderiyor. Çocuklar burada Suriye'deki eğitim müfredatına benzer bir eğitim görüyorlar. Bunun yanında Türkçe de öğretiliyor. Kadınlardan sadece ikisi çocuklarını bu okullara gönderemiyor. Bunun nedeni dokuz ve on yaşındaki kız çocuklarının diğer küçük kardeşlerine bakmak zorunda kalması. Diğeri de 12 yaşındaki erkek çocuğunun bir yerde garsonluk yapıyor olmasından dolayı okula gönderemediğini belirtmiştir.

Sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda ise kadınlar Şanlıurfa'daki devlet hastanelerinde ücretsiz tedavi gördüklerini ama ilaçları ücretli aldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Nağam[46] adlı kişi Süleymaniye semtinde Suriyeliler için bir sağlık ocağı açıldığını ve bazen buraya gittiğini belirtmiştir. Kadınların bu konuda yaşadıkları temel sorun ilaçların ücretli olması ve doktorlarla Türkçe bilmemeleri yüzünden anlaşamamalarıdır. Zeyniye[47] adlı kişi ise devlet hastaneleri dışında Şanlıurfa'da Suriyeliler için açılan özel sağlık merkezlerinin bulunduğunu ve bazen burada tedavi olduklarını belirtmektedir. Bu sağlık merkezlerinde çalışan personelin tümü Suriyeli olduğu için burada rahat ettiğini ancak bu sağlık merkezleri ücretli oldukları için de bütçelerini zorladığını belirtmiştir. Kadınların bu konudaki temel talebi hastanelerde Suriyelilerin dilinden anlayan doktor ve sağlık personelinin görevlendirilmesidir.

Güvenlik hizmetlerinden yararlanma konusunda ise genellikle kadınlar bir sıkıntı yaşamadıklarını belirtmekle beraber sorun yaşayanlar da olmuştur. Örneğin Rüksan[48] adlı kişi babasının Türkiye'de bir trafik kazasında öldüğünü, babasına çarpan kişinin ceza alıp almadığını bilmediğini belirtmiştir. Ayrıca Faika[49] adlı kişi de eşiyle birlikte çanta dükkânı açtıklarını, dükkânlarına bir gün hırsız girdiğini ve çok miktarda ürünlerinin çalındığını, güvenlik kameraları olmasına rağmen polislerin bir şey yapmadığını söylemiştir.

Kuaförde başka kadınlar tarafından darp edilen Samire[50] adlı kişi de olayı polise bildirdiğini ama polislerin o kadınlar hakkında hiçbir işlem yapmadığını iddia etmiştir. "*Kendinizi Şanlıurfa'da güvende hissediyor musunuz?"* diye sorulan soruya kadınların altısı hayır cevabını vermiştir. Bu kadınlardan ikisi Türkiye'den de kovulmaktan korktuklarını söylemiştir. Üç kişi de erkekler yüzünden kendilerini güvende hissedemediklerini belirtmişlerdir. Sürekli cinsel saldırılara maruz kalmaktan korktuklarını belirtmişlerdir. Bir kişi de Türkiye'de de savaş çıkmasından korktuğu için kendisini güvende hissedemediğini söylemiştir. Diğer 16 kişi ise Türkiye'de kendilerini özellikle Suriye'deki savaş döneminden çok daha güvenli hissettiklerini belirtmişlerdir. Savaş travması, aile ve sosyal dayanakların zayıflaması ya da yitirilmesi sığınmacı kadınların psiko-sosyal durumlarını da derinden etkilemektedir. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara sunduğu temel insani hizmetler genel olarak olumlu karşılanırken üç milyona yaklaşan bir kitleye yapılan hizmetlerde gerek kaynak ve gerekse personel sıkıntılarından dolayı çeşitli düzeylerde problemler yaşandığı da açıktır.

3.5. Türkiye'ye ve Geleceğe Dair Düşünceler

Görüşmeye katılan kadınlar gerek işyerinde gerekse günlük hayatta bazı sıkıntılar yaşamalarına rağmen genel olarak Şanlıurfa'dan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle Türkiye'nin kendilerini kabul edip kucak açtığı için memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca birçok derneğin ve komşularının kendilerine yardımda bulunduğunu ve bunun için de gerek Türkiye'ye ve gerekse özelde Şanlıurfa'ya minnettar olduklarını belirtmişlerdir. Komşularıyla, işyerinde arkadaşlarıyla iyi geçindiklerini aktarmışlardır. Görüşmeye katılan kadınlardan sadece iki kişi komşularının kendilerine *"Suriyeli"*

[46] Nağam ile kişisel görüşme,10.11.2015.
[47] Zeyniye ile kişisel görüşme, 21.11.2015.
[48] Rüksan ile kişisel görüşme,15.11.2015.
[49] Faika ile kişisel görüşme, 08.11.2015.
[50] Samire ile kişisel görüşme, 10.10.2015.

oldukları için mesafeli davrandıklarını belirtmişlerdir. Türkiye'de en çok şikâyetçi oldukları kesimler sorulduğunda kadınlar, belirli bir grup anlamında kimseden şikâyetçi olmadıklarını söylemişlerdir. Sadece iki kişi erkeklerden, bir kişi de yardım derneklerinden şikâyetçi olduğunu belirtmiştir. Saide[51] adlı bu kişi üç defa Suriyelilere yardım eden bir derneğe başvurmasına rağmen kendisine hiçbir yardımda bulunulmadığını ifade etmiştir.

Görüşmeye katılan kadınlar Suriye'deki çatışmalar ve çözüm hakkındaki görüşleri sorulduğunda kadınların bu konuda bir hayli umutsuz oldukları anlaşılmıştır. Kadınların tümü yakın zamanda savaşın biteceğini düşünmediklerini, daha çok süreceğini söylemişlerdir. Umutsuzluk ve bezginlik psikolojisinin hâkim olduğu kadınlardan 20'si bir daha Suriye'yi göremeyeceklerini düşünüyor. Üç kişi de Suriye'ye bir gün dönseler bile hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını daha kötü durumda olacaklarını düşünüyor. "*Barış ortamı sağlansa Suriye'ye döner misiniz?"* diye sorulduğunda ise 23 kadından 10'u evet yanıtını vermiştir. Kadınların beşi ise bu saatten sonra bir daha Suriye'ye gitmeyeceklerini Türkiye'de kalacaklarını, burada kendilerine bir düzen kurduklarını belirtmiştir. Sekizi ise ne Suriye'ye döneceklerini, ne de Türkiye'de kalacaklarını, Avrupa'ya gitmeye çalışacaklarını belirtmiştir. Görüldüğü gibi savaş, yoksulluk ve çeşitli zorluklar sonucu yaşam standartları kötüleşen sığınmacıların aynı zamanda geleceğe dair umut ve beklentileri de belirsizleşmektedir. Türkiye'de belirli ölçülerde bir yaşam standardına sahip olsalar bile kadınların mevcut koşulları nitelikli bir rehabilitasyon sürecini zorunlu kılmaktadır.

4. SONUÇ

Türkiye'nin gündemine ansızın giren Suriye meselesi, göç ve buna bağlı olarak oluşan ihtiyaç ve sorunlar karşısında çok katmanlı sosyolojik mevzular yaşanmaktadır. Suriyeli göçmenler için barınma, beslenme, eğitim sağlık ve örgütlenme talepleri ile beraber artık çalışma ve sosyal güvenlik konusu da gündeme gelmektedir. Bu çalışmada İş piyasasındaki Suriyeli sığınmacı kadınların sorunları, beklentileri, Türkiye ve gelecek algıları konu edilmiştir. Araştırma bulgularından elde edilen verilere göre yaşanan yoğun göçle beraber belirli ölçülerde bir göç ekonomisinin oluştuğu ve buna bağlı olarak, kayıt dışı istihdam, ucuz işgücü, emek sömürüsü, sosyal ve ekonomik dışlanma, iş sürecinde şiddet ve cinsel istismar gibi olguların yaşandığı saptanmıştır. 2016 yılı başına kadar çok da avantajlı olmayan yabancıların çalışma mevzuatı söz konusu tarihten itibaren daha esnek hale getirilmiştir. Suriyeli sığınmacılara belirli koşullarda formel çalışma imkanı tanıyan yönetmelik, kayıt dışı istihdam ve güvencesiz çalışma koşullarını bir nebze de olsa azaltabilir. Ancak bu kısa sürede istihdam ve refahı sağlayacak bir yöntem değildir. Nitekim hem yönetmelik öncesi hem de yönetmelik çıkmışken birçok çalışma ve raporda Suriyelilerin kayıt dışı ucuz işgücü olarak istihdam edildiği ve buna bağlı sorunlar yaşadığı belirtilmiştir. Sığınmacıların kalış süresinin uzaması ile birlikte artan eğitim, sağlık, barınma ve beslenme ihtiyaçlarının yanı sıra adil, güvenceli iş ve çalışma ortamı isteği de temel bir konu olarak ön plana çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

AFAD Başkanlığı, (2014). Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar Raporu, Ankara.

AKDENİZ, E. (2014). Suriye Savaşının Gölgesinde Mülteci İşçiler, İstanbul: Hiperlink.

AKPINAR, T. (2010)."Türkiye'ye Yönelik Kaçak İşgücü Göçü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 65, Sayı 3, 3-22.

BORA, A. (2012). "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık", Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

BOYRAZ, Z. (2015). "Türkiye'de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler", ZfWT Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks, Vol. 7, No. 2 (2015).,35-58.

BETER, Ö. (2006). Sınırlar Ötesi Umutlar, SABEV Yayınları No:15, Ankara.

[51] Saide ile kişisel görüşme, 15.11.2015.

CASTLES, S. (2007). Twenty-First-Century Migration as a Challenge to Sociology, Journal of Ethnic and Migration Studies, Vol. 33, No. 3, April 2007, pp. 351-371.

CASTLES, S. and MİLLER, M.J (2009). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World, 4th Edition Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009.

CİVAN, O. E., GÖKALP, A. (2011). "Göçmen İşçi Kavramı ve Göçmen İşçilerin İş Sağlığı ve Güvenliği", Çalışma ve Toplum, 2011/1: 233-365.

ÇGSB (2014). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yabancıların Çalışma izinleri 2014, http://www.csgb.gov.tr/media/1765/yabanciizin2014.pdf, (Erişim Tarihi, 31.03.2016).

ÇAYIR, K. (2012). "Gruplar Arası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık", Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

DÖKMEN, Z. Y. (2014). Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ERDOĞAN, M. (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Uyum ve Kabul Araştırması, Hacettepe Üniv. Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, HUGO Yay., Ankara.

ERDOĞAN, M., ÜNVER, C. (2015). Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Beklenti, Görüş ve Önerileri. TİSK., 2015.

GAZİANTEP ORTAK AKIL RAPORU-2, İçimizdeki Suriye, Ağustos 2015., http://gto.org.tr/upload/serbest/Icimizdeki-Suriye-Ortak-Akil-Raporu--2-113627.pdf, (Erişim Tarihi, 20.04.2016).

Geçici Koruma Yönetmeliği, (http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler /2014/10/20141022-15-1.pdf, (Erişim Tarihi, 15.02.2016).

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5. 20168375.pdf, (Erişim Tarihi, 15.02.2016).

GİDDENS, A. SUTTON P.W. (2014). Sosyolojide Temel Kavramlar, Çev. Ali Esgin, Phoenix Yayınevi, Ankara.

http://www.afad.gov.tr/

http://www.goc.gov.tr/

http://www.unhcr.org.tr/

http //www.ilo.org.

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115.pdf, (Erişim tarihi, 13.03.2016).

http://www.multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=65:multeci-kadinlar&catid=38:multeci-kadinlar&Itemid=55, (Erişim Tarihi, 24.03.2016).

http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf, (Erişim Tarihi, 31.03.2016).

İÇDUYGU, A. (2004). Türkiye'de Kaçak Göç, Hiperlink, İstanbul.

İÇDUYGU, A. (2006). The Labour Dimensions of Irregular Migration in Turkey, [Migration Policy Centre];[CARIM-South]; CARIM Research Report; 2006/05.

LORDOĞLU, K. (2015). "Enformel İstihdam ve Türkiye Kaynakları", Marmara Üniv. İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Çalışma ve Toplum, 2015/1, s. 45-60.

KARTAL, B.ve BAĞÇI E. (2014). "Türkiye'ye Yönelik Mülteci Ve Sığınmacı Hareketleri", CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi,Yıl : 2014 Cilt :12 Sayı :2., 275-299.

KAYA, M. (2015). "Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye'de Yaşamak", The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science, Doinumber: http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3050 Number: 39 , p. 263-279, Autumn III 2015.

KAYA, İ. ve EREN, E. Y. (2015). Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu (Arada Kalanların Hakları Ve Yükümlülükleri) 2015, SETA Yayınları, 55, 1-81.

KİRİŞÇİ, K. (2014). Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınavı, Çev. Sema Karaca, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu &Brookings Enstitüsü, Haziran 2014.

KOTTAK, C. P. (2002). Antropoloji. İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış, Çev. S. N. Altuntek vd., Ütopya yayınevi. Ankara.

MEMİŞ, H. (2015). "İç Savaş Nedeniyle Kilis'te Yasayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine BirAraştırma", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:14 Sayı:52, 100-114.

PINAR, A., SİVEREKLİ, E., DEMİR, M. (2015). "Şanlıurfa'da İşverenlerin ve İşçilerin Suriyeli İstihdamına Bakışı", Ankara: ILO Türkiye Ofisi, Yayınlanmamış Rapor, (Aralık-2015).

POWER, A. (2010). "Yoksul Bölgeler ve Toplumsal Dışlanma", Sosyoloji. Başlangıç Okumaları, Çev., G. Altaylar, Ed. Anthony Giddens, Say yayınları, İstanbul.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2014). TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 18619, 05 Mart 2015. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18619, (Erişim Tarihi: 31.03.2016).

TÜİK (2015a). TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 18636, 15 Nisan 2015, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18636, (Erişim Tarihi: 31.03.2016).

TÜİK (2015b). TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 18644, 15 Aralık 2015, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18644, (Erişim Tarihi: 31.03.2016).

TÜRK TABİPLER BİRLİĞİ. (2014). Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu, Birinci Baskı, Ocak 2014, Ankara Türk Tabipleri Birliği Yayınları.

THOMAS, V. (2008). Refugees. Encyclopedia of Social Problems-2. Editor: Vincent N. Parrillo. SAGE Publications, Inc.

SARAYDIN, G. (2007). "Kadın Mülteciler", Uluslararası Göç ve Kadın Sempozyumu Bildiriler, 01-02 Aralık 2007, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları: 12, İstanbul., 64-66.

SEMERCİ, P.U. (2012)."Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma", Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ŞENER, Ü. (2009). Kadın Yoksulluğu, TEPAV(Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.)Değerlendirme Notu.

TOKSÖZ A.G. (2014). Türkiye'de Kadın İşgücü Profili İstatistiklerinin Analizi, T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Duygu Matbaacılık, Ankara.

ULUSLARARASI GÖÇ ÖRGÜTÜ (IOM), (2009). Göç Terimleri Sözlüğü, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, (Erişim Tarihi: 11.03.2016).

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ RAPORU (2015), http://amnesty.org.tr/ uploads/Docs/yillik-rapor-turkce320.pdf, (Erişim Tarihi 24.03.2016).

UZUN, A. (2015)."Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi", Ankara Barosu Dergisi 2015/1, 106- 120.

YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU, http://www.resmigazete. gov.tr/eskiler/ 2013/04/20130411-2.htm (Erişim Tarihi:13.02.2016).

YABANCILARIN ÇALIŞMA İZINLERI HAKKINDA KANUN, http://www.mevzuat.gov.tr/ MevzuatMetin/1.5.4817.pdf, (Erişim Tarihi:13.02.2016).

YABANCILARIN ÇALIŞMA İZINLERI İSTATISTIKLERI, http://www.csgb.gov.tr/media/ 1765/yabanciizin2014.pdf, (Erişim Tarihi:13.02.2016).

TROIALI HECUBA'DEN PALMYRALI ZENOBIA'YA SAVAŞ VE GÖÇ

***

WAR AND MIGRATION FROM TROJAN HECUBA TO PALMYRENE ZENOBIA

Prof. Dr. Hatice PALAZ ERDEMİR
Celal Bayar Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
haticeerdemir@yahoo.com.tr

Öz

Hellen tragedya yazarı Euripides'in MÖ 415 yılında Hellas'ta yaşanan ve on yıl süren Pelopennesos Savaşları sırasında yazılmış olan Troialı Kadınlar adlı oyunu Troia Savaşı sonucunda esir olan Troia kadınlarının dramını anlatmaktadır. Troialı kadınlar, son derece aşağılayıcı bir şekilde, adeta bir mal gibi Hellen erkekleri arasında pay edilirken, şehrin soylu kadınları da Hellen komutanları arasında paylaştırılmışlardır. Ancak Eskiçağ'da yazılmış bir metin olmasına rağmen Euripides'in bu tragedyası, kadınların savaş zamanlarında ne tür zorluklarla karşılaştığının topluma anlatılması açısından oldukça önem taşımaktadır. Tüm halkı gibi eşinin, oğlunun, kızının, gelininin kısacası tüm ailesinin bu savaşta kana susamış insanlar tarafından katledilmesine şahit olan Hecuba, düşman komutanının haremine gönderilirken ölmeyi isteyecek kadar savaşın verdiği elem ve kederle mücadele etmiştir. Bu şartlar altında Hecuba, ölümün yaşamdan daha evla olduğunu düşünecek kadar çaresiz durumdaki bir kadın portresi çizmiştir. Yine savaşın kadınlar açısından acı yüzünü farklı farklı savaş sahnelerinde ve farklı boyutlarıyla diğer antik kaynaklarda da görebilmekteyiz. Yüzlerce yıl önce yazılmış çeşitli antik kaynaklarda olduğu gibi; Yakınçağ'da iki büyük savaşı yaşayan dünya, halen savaş ortamı ve bu ortamın oluşturduğu ölüm-kalım mücadelesi içindedir. Eskiçağ'da Troia'da, Anadolu'da, Suriye'de çeşitli zamanlarda yaşanmış olan yıkım ve acı; günümüzde "emperyalist" ülkelerin bombaları, uçakları, tanklarıyla Irak, Afganistan, Filistin ve Suriye'de yaşatılmaktadır. Az sayıda insanın kararıyla büyük kitlelerin göçüne sebep olan savaşlar sırasında, savaşın kadınları, sınavlarını yaşamlarıyla verdikleri gibi bedenleriyle de çok yönlü olarak vermektedir. Savaşlar sürdükçe bu acıların da devam etmesi kaçınılmazdır. Antikçağ'daki Troialı, Syrialı kadınların gökkubedeki çığlıklarına, ağıtlarına günümüzde Suriyeli kadınların feryatları katılmıştır. Savaş sebebiyle göçe mecbur kalan kadınlar, sadece mütecaviz düşman erkeğinin cinsel tacizine, tecavüzüne değil, savaş sosyo-psikolojisinin oluşturduğu ortamda kendi insanının ya da sosyo-ekonomik sebeplerle gittiği ülkelerdeki erkeklerin cinsel istismarı ve tacizlerine maruz kalabilmektedir. Savaş araç gereçleri, savaş teknolojileri değişse de savaşların kadınları etkilediği hususlarda büyük bir değişme olmadığı, hatta artarak devam ettiği görülmektedir.Bu çalışmada, Antikçağ'daki savaşların kadınları nasıl etkilediği konusundaki farklı dönemlerdeki örnekler, günümüzde Suriye'deki savaş sebebiyle göç eden kadınların durumlarının anlaşılması bakımından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Antikçağ, savaş, kadın, göç, Troia, Syria.*

Abstract

Greek tragedy writer Euripides' Trojan Women, written in 415 BC during the Pelopennesian War which took for a decade, tells the dramatic story of the Trojan women captured as a result of Trojan war. Trojan women were shared among Greek soldiers, while nobel women were shared among Greek commanders in an extremely humiliating way. But Euripides' Trojan Women is of considerable importance in terms of explaining what kind of difficulties women handle in wartime. Hecuba, who witnessed the massacre of Trojan people, her husband, her sons, her daughters, her bride and the whole family by the bloodthirsty enemy was struggled with grief almost in the hope of die when she was sent to the gynaeceum of the enemy commanders. Under these circumstances, Hecuba, drew a portrait of a woman so desperate to think to die more than to live. The painful face of the war from differing aspects can be seen again in other ancient sources. Zenobia the female ruler of Palmyra and her people were no different from Hecuba. As in various ancient sources written hundreds of years ago; the world had two major wars in Modern times, is still in a war and in environment created the life and death struggle. In the ancient times in Troy, in Anatolia, destruction and suffering persisted at various times in Syria; were also sustained nowadays by the "imperialist" countries' bombs,

planes, tanks in Iraq, Afghanistan, Palestine and Syria. During wars which a small number of persons decision led a large mass of peoples' migration, the women of the war, also furnace with their bodies as they are in life struggle. As long as war is proceeded, suffering is inevitable. The Trojan, Syrian womens' cries, yells, threnodies in hevaen, joined the Syrian womens' wailing laments nowadays. The women who forced to emigrate because of war, were subject of not only sexual harassment and rape of aggressive enemies, but even sexual abuse and harassment exposed to them by their own people because of the socio-psychology created in war ambit or in the countries where they fled of socio-economic reasons by others. Although munitions, war technologies changed, the issues which affects women in the war has not changed and even badly increased. The aim of this study is to deal with examples of how it affected women in different periods of the war in ancient times and assess the situation of women migrants in Syria due to the war and their impact on the environment nowadays.

Key Words: *Antiquity, war, woman, exodus, Troia, Syria.*

1. TROIALI HECUBA'DEN PALMYRALI ZENOBIA'YA SAVAŞ VE GÖÇ

Hayvanlarla iyi iletişim kurabilen, merhametli bir insan portresi çizen Hâbil ile bunun karşıtı bir karakter çizen Kâbil arasındaki mücadeleden itibaren insanlık, sürekli savaş denilen elim hadiselerin içerisinde hayatını sürdürmeye çalışmış, gerçek sebepleri ne olursa olsun bu savaşlardan dolayı binlerce yıl karmaşa ve tehdit altında kalmıştır.[1] Eskiçağ metinlerinde anlatılan ya da bu metinlerin yazılmasına ilham kaynağı olan savaşlar, insan dünyasının zalim ve şedit yüzünü çeşitli yönleriyle ortaya koymuştur/koymaktadır. En ilkel silahların kullanıldığı dönemlerde bile savaşlar her cinsiyetten, her statüden ve her yaştan insanı, çeşitli şekillerde tehdit etmiş olmalıdır. Ancak zor zamanların, savaşların en mağdurları her zaman zayıflar olmuştur. Bunlar arasında savaşlar sırasında uğradıkları çeşitli sıkıntılı muameleler sebebiyle kadınlar önemli bir yere sahiptir.

Eski dünyanın genel mentalitesinde cinsiyetin "ırkçılık" düzeyinde bir ayrımcılık şeklinde algılanması ve kadının erkekten daha zayıf, düşük ve "kötülüklerin anası", "kötülüklerin kaynağı" olarak görülmesi, her türlü kötü muameleye maruz kalmasına sebep olmuştur. Erkek gücüyle, onun iktidarının göstergesi olarak ortaya çıkan savaşlar sırasında ise, eril iktidar tahakküm ettiği, etmek istediği toplumlar üzerinde gücünü aklına gelebilecek tüm yönleriyle fallosentrik yaklaşımla göstermeye, uygulamaya çalışmıştır.[2] Diğer taraftan erkeğin zevklerinin yerine getirilmesi için kıymetli bir varlık olarak da görülen kadın, bu çerçevede durumuna, yaşına, önceki statüsüne göre köle, ganimet, cariye, hareme ait mal, fuhuş pazarlarının eşyası, devletlerarası ilişkilerde nitelikli bir hediye, asker ve yöneticilerin anlık zevklerini gideren zelil varlıklar olarak görülebilmişlerdir. Bazen de mağlup ülkenin güçsüzlüğünün, yenilmiş olmasının göstergesi olarak da kadınlar mütecaviz toplumun askerleri, erkekleri tarafından özellikle elde

[1] Kura'n-ı Kerim'in Maide suresinde "Allahu Teâlâ Hz. Âdem'e onlardan her birini diğerinin ikizi olanla evlendirmeyi emretmişti. Kendi ikizi olan kız kardeşi daha güzel olduğundan Kâbil buna kızmıştı. Bunun üzerine Hz. Âdem, onlara, her birinin Allah'a birer kurban takdim etmelerini ve hangisininki kabul edilirse, o kızın onunla evleneceğini bildirmişti." Her ikisi de kurbanlarını sunmuşlar, Hâbilinki semadan bir ateş inip kendi kurbanını yakmasıyla kabul edilmiş, bunun üzerine Kâbil tamamıyla kızmış ve Hâbil'i öldürmüştü. Maide Suresi, 27-40.

[2] Fallokrasi (*phallocracy*) ve fallosentrik (*phallocentric*) kavramları, erkeklik organı anlamına gelen Latince'deki *phallus* ya da Hellence'deki *phallos* ile güç, yönetmek anlamına gelen *kratia* (*krátos* kelimesinden gelen) sözcüklerinden türetilmiştir. Fallosentrik kavramı ise, erkeklerin, erkeksi ilgi ve çıkarların baskın olduğu bir durum anlamına gelmektedir. Erkeklerin üstünlüğüne ve erkek şovenizmine inanan tahakkümcü kişiye ise fallokrat (*phallocrat*) denilmıştir. Antik dünyada her alanda erkek hakimiyetine atfen 20. yüzyıl ortalarında ortaya çıkmış, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğini ifade eden terimlerdir. Ancak psikanalistler, bu kavramları, daha geniş manada siyasî, sosyo-kültürel baskı, bastırma ve tahakküm biçimlerini ifade etmek için kullanmaktadır. Ne yazık ki fallokrasi, demokrasiden bile yaygın hale getirilmiştir. Feministlerin erkek egemenliği (*androkrasi*) ya da ataerkil (*patriarkal*) sistem diye de adlandırdıkları fallokrasi, sadece tek alandaki bir egemenliği anlatmamaktadır. Aynı zamanda, erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyetlerini yeniden kurmak için ellerindeki tüm kurumsal ve ideolojik imkanları (hukuk, siyaset, iktisat, ahlak, bilim, tıp, moda, kültür, eğitim, kitle iletişim araçları vb.) açıktan açığa ya da üstü örtülü biçimde kullandıkları bir sistemdir.

edilir, kirletilir, hiç istemeyecekleri muamelelere maruz kalırlar. Kadınlar, erkeklerin sadece silahların etkisiyle hissettikleri ölüm korkusundan daha fazlasını bu zamanlarda yaşarlar. Kendi istekleri dışında bedenlerine dokunan tanımadık, istenmedik ellerle sadece bedenleri değil, tüm ruhları, dünyaları kirlenir. Savaşlar sırasında onların bedenleri ve ruhları fethedilir ve onurlu kadınlar bu durumda yaşamaktan çok, ölmeyi tercih ederler. Bunlar, tarih boyunca çoğu savaşta mütecaviz güçlerin yaptıkları alışılagelmiş, olması istenmeyen ancak olması muhtemel uygulamalardır. Diğer taraftan dini, diyaneti ne olursa olsun erkeğin zihin dünyasında oluşturduğu ve geliştirdiği kendine özgü bir değerlendirmeyle, kendini haklı bulduğu, ancak sorgulanmasına izin vermediği bir "ihtiyaç" algısıyla savaş zamanında önüne kim gelirse gelsin bu anlamda kadın cinsine uyguladığı taciz ve tecavüzlerin de az olmadığı görülmektedir. Kadınlar, gerek savaşla yüzyüze gelen toplumda ve gerekse bu ortamdan kaçılarak, kaçırılarak ulaşılan ülkelerdeki erkeklerin çok yönlü taciz ve tecavüzüne maruz kalabilirler. Erkeğe göre fizikî olarak zayıf olmaları sebebiyle istemedikleri, istemeyecekleri muamelelere zorlanabilirler.

Bu türden çok sayıda ve çeşitli hadisenin geçmişte ne kadar, nasıl yaşandığını istatistikî olarak tespit edebilmek mümkün olmamakla birlikte, bu konuda Eskiçağ tarihî ve edebî metinlerine, yazıt, rölyef ve heykellere yansıyan çok sayıda örnek bulunmaktadır. Bu çalışmada geçmişte kadına reva görülen ve özellikle savaş ve göç hadisesini içine alan belli başlı örnekler ele alınmaya çalışılacaktır.

Bu savaşlar arasında, MÖ 12. yüzyıl sonunda Akalarla Hellenler arasında gerçekleştiği düşünülen Troia harbi, öncelikle MÖ 8. yüzyıl yazarı Homeros'un Iliad (İlyada) ve Odysseus (Odise) destanlarında edebî ve etkili bir dille ele alınmıştır. Birbirinin devamı niteliği taşıyan bu iki destana göre, Troia (Truva) hükümdarı Priamos'un Hecuba adlı karısından doğan Alexandros Paris, gemileri hazırlatarak Hellas'a (Yunanistan), Sparta'ya gitmiş, o sırada Sparta hükümdarı olan Menelaos ile karısı güzel Helena'nın misafiri olmuştur.[3] Menelaos büyükbabası Katreus'un ölümü üzerine Girit'e gittiğinde Paris hazineleri ve birtakım malları ile Helena'yı kaçırmıştır. Karısının Paris tarafından kaçırıldığını öğrenen Menelaos, önce savaş çıkmasın diye Troia'ya elçi göndermişse de heyet başarısızlıkla sonuçlanmış ve Menelaos ağabeyi Mykenai hükümdarı Agememnon'u yardıma çağırmıştır. Tarihte batı dünyası ile doğu dünyası arasındaki bilinen bu ilk büyük çarpışmada, hikâyeye göre Aka donanması, Troia'ya varmış, Akalar hemen Troialılarla savaşa girmemiş, ancak şehri kuşatmışlardır. Daha sonra iki ordu karşı karşıya gelmiştir. Paris, Menelaos ile teke tek savaşmayı ve savaşı kazananın Helena'yı almasını teklif etmiştir. Aka komutanlarından Odysseus'un kurnaz planıyla ahşaptan büyük bir Truva atı yapılarak komutanlar içerisine yerleştirilmiş ve Troia kapıları önüne bırakılmıştır. Aka komutanları ve kahraman Neoptolemos bu tahta atın içinde saklanmışlardır. Aka ordusu böylece Troia şehrine girmiş, şehri ateşe vermiş, Troia hükümdarı Priamos ve hayatta kalan diğer oğulları ve erkek torunları öldürülmüştür.

Akalar dokuz yıl süren kuşatma sırasında Troia çevresindeki zengin bölge ve şehirlerin kıymetli silahlarını yağmalamakla kalmayıp, güzel genç kız ve kadınlarını kaçırarak komutanlar aralarında paylaşmışlardır. Bütün Troia kadınları ve çocukları esir alınmış, savaşın müsebbibi olarak gösterilen Paris, Helena'yı korumak isterken Akhilleus'un oğlu Neoptolemos tarafından öldürülmüş ve Neoptolemos savaş ganimeti olarak Hector'un karısı Andromache'yi beraberinde getirerek haremine katmıştır. Menelaos ise savaşın sonunda karısı Helena'yı alarak Sparta'ya geri dönmüştür.

Doğu ile batı arasında bilinen ilk deniz, ilk boğaz savaşı ve ilk büyük savaşın nedeni, Aka hükümdarı Menelaos'un karısı Helena'nın Paris tarafından kaçırılması olarak gösterilse de, en başta gelen gerçek sebebin diğer pekçok savaşta olduğu gibi ekonomik olduğu açıktır. Her halükarda savaşın mağdurları, savaş sırasında ve sonrasında yaşadıkları sıkıntı ve felaketlerle en zayıf olanlardır ve bunlar arasında kadınlar en başta gelmektedir.

[3] Helena Sparta hükümdarı Tyndros'un karısı Leda ile tanrı Zeus'un kızıdır. Helena büyüyüp güzeller güzeli bir kız olunca Menelaos ile evlenmiştir.

Resim 1: Briseis'in kaçırılması

Euripides'in MÖ 415 yılında Hellas'ta yaşanan ve on yıl süren Pelopennesos Savaşları sırasında yazdığı *Troialı Kadınlar* adlı tragedyası, yine Troia savaşına gönderme yaparak, Homeros'un yukarıda adı geçen destanlarındaki kadınların durumunu konu alan devamı gibidir. Muhtemelen Euripides, MÖ 12 yüzyılda Troia savaşında kadınların başına gelenlerin benzerlerini kendi yaşadığı MÖ 5. yüzyıldaki Pelopennesos Savaşları sırasında da görmüş olmalıdır ki kadınların çektiği çileleri bu eserinde vurgulu, dokunaklı bir şekilde geçmişte yaşananlara atıflarda bulunarak ele almıştır. Homeros'un Iliad (İlyada) destanında galip Aka ve mağlup Troia'lı erkeklerin kahramanlıkları ön plana çıkarılırken, Euripides'in bu eserinde de yenik şehrin kadınları çektikleriyle, kaygılarıyla ve acılarıyla ele alınmışlardır. Savaş sonucunda esir olan Troia kadınları, şehrin mağlubiyetinin ganimetleri olarak Hellen erkekleri arasında pay edilirken, Andromache, Briseis, Cassandra, Creusa, Hecuba, Helena, Penthesilea, Polyxena, Tecmessa gibi şehrin soylu kadınları da Hellen komutanları arasında pay edilmiştir. Silahların konuştuğu savaş bitmiştir ancak kadınların savaşı başlamıştır. Kadınların son derece aşağılayıcı bir tavırla, sürüklenip tartaklanarak, aşağılanarak adeta bir mal gibi erkeklere sunulmalarının dramatik bir şekilde anlatıldığı bu sahneler çok utanç vericidir. Euripides'in bu tragedyası bu yönüyle kadınların savaş zamanlarında ne tür zorluklarla karşılaştığının topluma anlatılması açısından oldukça önem taşımaktadır.[4] Bu savaş ortamında Priamos'un karısı Hecuba'nin çocuklarının başına gelen tüm bu felaketler nedeniyle umutla ölümü beklemesi ve ölmek için büyük bir istek duyması şaşırtıcı değildir. Ülkesinin düşman işgalinden kurtulması için savaş sırasında tanrılara dua edip kurbanlar sunan Hecuba, kaybeden tarafın kadını olarak savaş sonrası ünlü Akalı komutan Odysseus'a verilmiştir. Kocasının, oğlunun, kızının, gelininin, tüm ailesinin bu savaşta kana susamış düşman güçleri tarafından öldürülmelerini gören Hecuba, kocası Priamos'un yanına Hades'in ülkesine yani ölüme gitmek ister. Bu haliyle Hecuba ölümün yaşamdan daha evla olduğunu düşünecek kadar çaresiz durumdaki bir kadın figürünü tasvir etmektedir. İyi niteliklere sahip, becerikli, akıllı, iffetli bir kadın portresi çizen Hecuba'nin gelini ve Hektor'un karısı Andromache ise Neoptolemus'a cariye olarak verilmiştir. Sahip olduğu kehanet gücüyle Troialıları savaş sırasında, savaşın olumsuz sonuçlarına karşı uyaran Hecuba'nin kızı Cassandra'ya ise, Ajax tarafından Athena tapınağında feci bir şekilde tecavüz edilmiştir.

[4] Euripides, *Alkestis.*

Resim 2: Ajax'ın Cassandra'ya tecavüzü

Ajax'ın tecavüzü sırasında Cassandra Athena heykeline sıkı sıkıya sarılarak ondan yardım isterken Ajax'ın tanrıçanın tapınağında yaptığı saygısızlık karşısında heykelin devrilmesine rağmen Ajax yaptığı zorbalık ve kötü muameleye devam etmişti. Hellen geleneklerine göre kutsal bir mekânda, bir düşman kadını da olsa (yalvaran yardım dileyen bir kadına tecavüz etmek) cinsel ilişkiye girmek dinen yasak olduğundan bu durumu duyan Odysseus, Ajax'ın taşlanarak öldürülmesini istemiştir. Ancak çevresindeki Akalılar bu cezayı uygulamamayı yeğlemişlerdir. Hikayeye göre, buna kızan Athena, Ajax'ı devrin ilahî adaletine göre hiç beklemediği feci bir şekilde öldürmüştür. Ajax'ın ölümü üzerine, Cassandra bu kez Girit adası hükümdarı Agamemnon'un cariyesi olmuştur. Hecuba'nin tüm bu vazgeçmişliğine karşın kızı Cassandra'nın cesur ve boyun eğmez tavrı da ilginçtir. Söylediği sözlerde ölümden kesinlikle korkmadığı ve asla yılmadığı anlaşılır.[5] Savaşın en ağır mağdurları olan kadınların bu trajik hali, sadece kendi devrinde tragedyanın sergilendiği insanlara değil, akledebilen günümüz insanına da etkili mesajlar vermektedir. Bir erkek olarak Euripides, tragedyalarında zulme uğrayan, ancak uğradığı zulüm karşısında asla yılmayan ve savunduğu şeyler uğruna savaşmaktan kaçınmayan kadın figürlerini bu örnekleriyle kendi çaplarındaki mücadeleleriyle kahramanlaştırmıştır.

Yine aynı hadiselerin farklı yönlerine vurgu yapan ve MÖ 6.-5. yüzyıl tragedya yazarı Aiskhylos'un[6] üçlemelerinden biri[7] olan *Agamemnon* adlı oyununda ise, Troia seferine giden Agamemnon'un ve cariye olarak beraberinde getirdiği Cassandra'nın öldürülmesi anlatılmıştır. Troia'ya felaket götüren savaşta donanmayı Troia'ya götüren Agamemnon'un, evinden uzakta olması kendi evine de felaket getirmiş ve karısı Clytaimnestra kendisini Akalı Aigisthos'la aldatmıştır. Agamemnon'un Cassandra'yı yanında cariye olarak getirmesi, karısını çileden çıkarmış ve Agamemnon ve Cassandra savaştan döndükten sonra, Clytaimnestra ile sevgilisi Akalı Aigisthos tarafından öldürülmüşlerdir. Bu, erkeklerin savaş sırasında kadınlara uyguladıkları zorbalık ve haksızlık kadar, savaşa giden erkeklerin uyguladıkları haksızlıkların bedeli olarak yerinin doldurulduğunun da göstergesidir. Bir kadın ve eş olarak Clytaimnestra'nın kocasını aldatması ve sevgilisiyle birlikte kocasını öldürmesiyle kadının savaşa giden kocasına karşı sadakatsizliği ve kocasına karşı acımasız ve hileli tarafı, erkeğin savaş gibi aynı zamanda kutsal görülen bir göreve gitmesine rağmen bu sırada karısına bağlı kalmayışının da felaketler getireceği vurgulanmıştır.[8] Çeşitli tarihî ve edebî metinlerde güçlü kuvvetli bir erkek tipi çizen Heracles'in eşine ve sevgilisine yaptığı muameleler de savaşların, şiddetin, ülkesinden koparılıp götürülen kadınların acılarının kaynağı olduğunu

[5] Euripides, *Alkestis*.
[6] Arıcı, 2005: 69-70.
[7] *Orestes Üçlemesi*; *Agamemnon, Sunu Taşıyanlar, Hayırlı Tanrıçalar* şeklinde üç oyundan oluşmaktadır.
[8] Arıcı, 2005: 74. Clytaimnestra ile ilgili olarak Sophokles'in *Elektra* adlı oyununu da ele almak gerekir.

ortaya koymaktadır. Önceki karısı Megara'yı öldürdükten sonra Deianeira ile evlenmiş olan Heracles, daha sonra Oechalia şehri hükümdarının kızı Iole'ye talip olmuştur. Oechalia şehri hükümdarı Eurytus, kızını güçlü kuvvetli bir damat adayı ile evlendirmek için bir yarışma düzenlemiş ve Heraclas de bu yarışmaya katılarak başarılı olmuştur. Heracles'in önceki karısını öldürdüğünü bilen Eurytus yarışmayı durdurmuş ve kararından vazgeçmiştir. Bunu hazmedemeyen Heracles, Oechalia şehrine savaş açmıştır. Heracles'in hışmından kurtulmak isteyen Iole kendisini şehir surlarından atmak istese de kurtulmuş ve Heracles'in eline geçmiştir. Sophokles'in *Trakhisli Kadınlar* adlı eserinde; kaba ve saldırgan tavırlarıyla kimseye bağlılık duymayan bir erkek profili çizen Heracles, ona bağlı, tüm kalbiyle kocasının aşkını kazanmaya çalışan bir kadın olan karısı Deianeira[9] tarafından beklenirken, Heracles Oechalia şehri hükümdarının kızı Iole'yi evine alıp çıkagelmiştir. Iole savaş esirleriyle birlikte zorla kendi ülkesinden koparılıp getirilmiş ve Heracles'in cariyesi olmuştur. Heracles, oğlu Hyllus'a kendisinin ölümü halinde Iole ile evlenmesini vasiyet etmiştir. Kendisine bundan sonra Heracles'in başka bir kadını sevmeyeceği belirtilen Deianeira'nın kocasının yokluğuna ve her türlü cefasına katlandıktan sonra bir de savaştan dönerken son sevgilisi Iole'yi evine getirip hayatı paylaşmasını kabullenemeyişine rağmen, durumu kabullenmek zorunda bırakılması savaşın başka dramatik bir yönüdür. Deianeira bir yanda kocasını kaybetme duygusunu yaşarken, bir yandan da sağduyusunu koruyarak öfkeye kapılmamaya çalışmıştır. Deianeira, Sophokles'in zihninde çizdiği Hellen çağının "ideal kadın" karakterine uygun olarak, sitemli ancak sözlerinde ölçülü bir kadındır. İçinde yaşadığı gerçek duyguları hapsetmiş ve dış dünyaya sükûnetini sergilemiştir. Toplumun da ondan beklediği budur. Tüm iyi niyetlerine rağmen, Heracles'in kendisine geri dönmesi için yaptığı şeyler tersine dönmüş ve kocasını kendisine bağlamak için gömleğine sürdüğü büyüdeki zehir sebebiyle Heracles ölmüştür. Deianeria yaptığı eylemlerde kötülük amacı gütmemesine rağmen kocası Heracles'e duyduğu tutkunun kurbanı olmuştur.

Resim 3: Sabin Kadınların Kaçırılması Tablosu, Luca Giordano (1634-1705), İtalya.

MÖ 5. yüzyıl tarih yazarı Herodotus'un "*Lemnos suçu*"[10] olarak açıkladığı hadisede de yine kadınların savaş sırasında yurtlarından koparılıp cariye yapılmaları ve ardından gelen facia anlatılmıştır.

[9] Erkek figürü her zaman için karısı ve çocuğundan saygı görmektedir. Deianeira, çağının kadın imajını ortaya koyan bir karakterdir. İçinde yaşadığı evren ataerkildir, eşi savaşçı olmasından dolayı evinden ve evlilik kurumundan uzaktır. Deianeira, bu evliliği tek başına yürütmektedir. Kadın her zaman için erkek eksenli bir dünyanın etrafında dönmeye maruz bırakılmaktadır.

[10] Herodotus "Lemnos suçu", "Λήμνια καλέεσθαι" (Lemnos kaleisthai) şeklinde ifade etmiştir. Herodotus, *Histories*, 6.138.

Hecataios'a göre "Atinalılar Hymessos Dağı eteklerinde, kendilerine ait olan bir ülkeyi, yerleşmek üzere Pelasglar'a vermişlerdi. Bu, Akropol'ü çevreleyen kale bedenlerinin ücretiydi. Bu duvarları Pelasglar örmüşlerdi. Eskiden bereketsiz ve değersiz sayılan toprağın güzel bir şekilde işlendiğini gören Atinalılar, burasını onlara verdiklerine pişman olmuş ve hukukî bir yola başvurmadan Pelasgları kovmuşlardı. Atinalılara göre ise, Hymessos eteklerine yerleşen Pelasglar Atina'ya gelerek, uygunsuz işler yapıyorlardı. Atinalı genç kızlar (ve oğlanlar) her gün Enneakrunos çeşmesine gider su taşırlardı. O dönemlerde, tüm Hellenlerde olduğu gibi Atinalıların da hizmetçileri yoktu. Her gidişlerinde Pelasglar kabadayılık yaparak, aşağılık ve utanmaz sataşmalarla çocukları zorlamaya kalkışıyorlardı. Bu kadarla da kalmamışlar, sonunda saldırmaya da başlamışlardı. Atinalılar, kendilerine saldıran Pelasgları öldürmemişler sadece ülkeden çıkmalarını istemişlerdi. Pelasglar başka bölgelere ve özellikle Lemnos'a gidip yerleşmişlerdi. Ancak Lemnos'a giden Pelasglar, yurtlarından çıkarıldıkları için Atinalılardan öç almak istiyorlardı. Atinalıların bayram günlerini bilen Pelasglar, ellişer kürekli gemiler bularak Brauron'da Artemis için törenler yapmakta olan Atinalı kadınları bastırıp kaçırmak için yola çıktılar. Çoğunu kaçırdılar, Lemnos'a getirdiler ve odalık olarak kullandılar. Bu kadınlar çok doğurgan çıktı. Çocuklarına Atina dilini ve törelerini öğrettiler. Çocuklar, Pelasg kadınlarından doğan çocuklarla karışmak istemiyorlardı. Pelasglı kadınların çocuklarından biri onlardan birini döverse, hep birden koşup savunuyor, destekliyorlardı. Hatta öbür çocuklara da söz geçirmek istiyorlar ve kolaylıkla da geçiriyorlardı. Durumdan rahatsız olan Pelasg erkekleri, gençken almış oldukları meşru karılarından doğan öbür çocuklara karşı şimdiden birlik olup, onları alt eden Atinalı kadınlardan doğan çocukları öldürmeyi uygun buldular. Sonunda yeniden bir sorun yaşamamak için de çocuklarla beraber analarını da öldürdüler. Pek ağır suçlar için Hellas'ta kullanılması âdet olan "*Lemnos suçu*" sözü işte bu cinayetten ve bir de daha eskiden Lemnoslu kadınların kocalarını ve hükümdarları Thoas'ı hep birlikte öldürmüş olmalarından kalmıştır. Pelasglar çocuklarını ve karılarını öldürdükten sonra, toprakları onlara ürün vermez olmuş, kadınların ve sürülerin eski doğurganlığı kalmamıştı. Nüfusun azalması ve kıtlık onları korkutunca Delphoi'ye adam gönderip bu beladan nasıl kurtulabileceklerini sorduklarında kahinler, "Atina'nın gönlünün yapılmasını, ne isterse verilmesini" önerdiği belirtilmiştir.[11]

Resim 4: 1799 Jacques Louis David tarafından yapılan yağlıboya tablo "Sabin Kadınlarının Kaçırılması"- Musée du Louvre Paris.

[11] Herodotus, *Histories*, 6.137-139. Bu hikaye, Plutarchus'un Moralia adlı eserinde (Plutarchus, *Moralia*, *De Mulierum Virtutibus*: VIII) biraz daha farklı bir şekilde anlatılmıştır.

Bu çerçevede farklı bir örnek de Sabin kızlarının kaçırılmasıdır. Roma şehrinin kuruluşu sırasında erkekler savaşla meşgul olduğundan, nüfusun azaldığı farkedilmiş ve şehrin nüfusunu arttırmak için Romalılar evlenmek üzere komşu şehirleri olan Sabinlerden kızlarını istemişlerdir. Fakat bu talepleri karşılanmayınca Sabin halkını Mars'ın doğum gününde Roma'ya davet ederek şölen sırasında Romalı erkekler Sabin kızlarına tecavüz etmiş ve onları alıkoymuşlardır. Savaş sırasında kaçırılan Sabin kızları daha sonra Romalı erkeklerle evlendirilmiştir. Titus Livius'un anlatımına göre, Romulus kızlara "babalarının komşu şehrin erkeklerine kendileriyle evlenme izni verilmediği için böyle muameleye maruz kaldıklarını anlatarak" yaptıklarını makulleştimeye çalışmıştır. Ancak bu hikayenin sonu, "*Lemnos suçu*" gibi olmamış, kızlarının öcünü almak üzere Roma'ya gelen Sabinler, Romalıların karısı olan Sabin kızlarının da kocalarıyla birlikte taaruzlarına maruz kalmışlardır. Bu örnekte savaşın sebebi olan kadınların yine belki de istekleri dışında bedenleriyle verdikleri mücadeleye çok yönlü mücadeleleri de katılmıştır.[12]

Augustus döneminin önemli eserlerinden biri olan Vergilius'un *Aeneid* adlı efsanevi hikâyesi de yine savaş, kadın ve göç üçlemesinin farklı bir boyutunu ele almıştır. O da Troia savaşı ile Roma'nın kurulması arasında bir bağlantı kurmuştur. İç içe geçmiş öykü örgülerinden oluşturulan hikâyeler içerisinde Kartaca'yı (Tunus) Dido[13] adında bir kadının kurduğunu anlatır (tahminlere göre MÖ 814). Eserde Arena, Dido'ya Troia savaşını anlatmaktadır. Buna göre, Plutarchus'un anlatımında olduğu gibi, Troia düştükten sonra kurtulanlar, yeni bir yurt kurmak için Aeneas önderliğinde denize açılmışlardır. Fakat uzun bir yoldan sonra Juno'nun gazabına uğrayarak İtalia'ya gitmek isterken Libya'ya ulaşmışlardır. Hükümdariçe Dido, kendilerini iyi karşılamış ve Aeneas'a aşık olmuştur. Aeneas'a şehirlerini burada kurmalarına izin vermiş, Aeneas Dido'yla evlenmiştir. Şehir kurmak üzere hazırlıklara başlayınca, Hermes, Zeus'un İtalia'da şehir kurma emrini Aeneas'a hatırlatmıştır. Dido'nun kendisine çok bağlandığını bilen Aeneas gizlice gemilerini hazırlatarak yola çıkınca Dido da kendini öldürmüştür. Öykü örgüsüne yerleştirilen Dido gibi bir kadın figürüyle, şehir kuran bir kadının aşkına yenik düşmesi, hedefleri uğruna yola çıkan bir adam olarak Aeneas'ın ise yabancı bir kadının aşkına yenik düşmeden, kararlı bir şekilde yoluna devam etmesi vurgulanmıştır. Bu hikâyede hadiselerin gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmemekle birlikte, devrin güçlü yönetici erkeklerine de göndermeler yapılarak Hellen çağında olduğu gibi, bir erkeğin kadına düşkünlükten daha önemli işlerinin olduğu düşüncesi de verilmeye çalışılmıştır. Hikâyenin devamında erkeğin ciddî işlerinin olduğu, ailenin bile bunun üzerine kurulması gerektiği, Latium bölgesine gelen Aeneas'ın bölgenin hükümdarının kızı Lavinia ile bir siyasî evlilikle, bir mantık evliliği yapılmasıyla devam etmiştir. Bu evliliğin daha sonraki nesillerdeki meyveleri olarak ay tanrısı Mars'a adanan Rhea Sylvia'dan, Roma'yı kuracak olan Romulus ve Remus gibi güçlü erkek ikiz bebeklerin doğması ve dişi bir kurt tarafından emzirilerek büyütülmeleri de kadın ve erkeğin rollerini, toplumların onlardan beklentilerini ortaya koymaları bakımından oldukça önemlidir.[14]

Kadın, savaş ve göç bağlantısı içerisinde farklı bir örnek de yine Troia savaşı ile bağlantılı olarak anlatılmıştır. Roma'nın kuruluş efsanesi ile ilişkili olarak ele alınan Troia savaşı sırasında alev, ateş, korku, şiddet ve facialar arasından kurtulanlar Aeneas önderliğinde gemilere binerek denize açılmışlardır. Savaş ortamından kaçarak bir grup halinde Akdeniz'de nereye gittiklerini bilmeden aç susuz perişan bir halde yol alan bu topluluk, bir süre sonra Roma'nın Latium bölgesinde karaya çıkmıştır. Erkekler anakarada kıyıda bekleyenlerin ihtiyaçlarını temin etmek üzere uzaklaştığında Roma adlı kadın, tüm topluluğun bu sıkıntılı haline son vermek amacıyla diğer kadınları da örgütleyerek gemileri ateşe verdirmiştir. Erkekler geri

[12] Livy, *Ab Urbe Condita*, I.9-33.

[13] Bazı kaynaklarda adı Hellence Elissa olarak geçmektedir. Hükümdariçenin geldiği Fenike dilinde Elişat olarak telaffuz edilen isim, Hellence Elissa şeklinde söylenmiş olmalıdır. Elişat, Fenike dilinde "gezgin, göçebe, göç etmek" anlamına gelmektedir. Fenikelilerin Doğu Akdeniz'den Calpe (Cebel'i Tarık) boğazına kadar geçen uzun yolculukları ve Akdeniz dünyasında ekonomik ihtiyaçları sebebiyle sürekli seyehatleri ve kolonileşme hareketleri Elişat gibi bir kadının isminde kimliğini bulmuş gibidir. Bu kelimenin Latince'deki karşılığı ise, Dido şeklinde ifade edilmiştir.

[14] Roma'da cinsiyet algısı hakkında bkz Palaz Erdemir ve Erdemir, 2012: 643-659; Palaz Erdemir ve Barman, 2015: 268-275; P. Erdemir, 2016, 45-75; Palaz Erdemir ve Şahin, 2016, 545-554.

döndüklerinde gemilerin yandığını görünce çaresiz burada kalarak yerleşmişler ve burada kurulan şehre Roma adındaki kadının adı verilmiştir.[15]

Yine Troia savaşı, ve savaşın seyri sadece yaşandığı dönemde ve müteakip yüzyıllarda yalnızca Hellas ve Anadolu'yu değil, tüm Akdeniz dünyasını etkilemiş ve pekçok yazarın eserine ilham kaynağı olmuştur. Homeros, Aiskhylos, Eurupides, Sophocles ve Vergilius, tarafından farklı zamanlarda aynı hadisenin farklı safhalarını anlatmak üzere yazılmış olan değişik türdeki eserlerde Troia şehri kadar Troialı kadınların içine sürüklendikleri acılar ve sıkıntılar dramatik bir şekilde ele alınmıştır. Destan ve tragedyaların savaşlarda kadınların durumuna dair ele aldıkları hadiselerin ne kadar doğru olduğunu bilemesek de bu, eserlerde adı geçen ya da geçmeyen kadınların bu türden muamelelere maruz kalmaları, gerçek dışı görünmemektedir. Özellikle adı geçen soylu kadınlara bu türden muameleler yapılmışsa halk tabakasından kadınların ne hale düşürülmüş olabilecekleri tahmin edilebilir. Tüm bu örnekler Troia harbinin, sadece boğazda meydana gelen bir savaş olmadığını, Eskiçağ Akdeniz dünyasını yüzyıllar boyunca tarihî, siyasî, kültürel ve sosyo-psikolojik yönleriyle etkileyerek bir savaş tarihi ve edebiyatının ortaya çıkmasına neden olduğunu göstermektedir. Burada sadece ele alınan başlık çerçevesinde savaş, kadın ve göç olguları kaynaklara yansıyan yönleriyle irdelenmiştir. Troia savaşı binlerce insanın ölümüne sebep olurken, pekçok insanın canını kurtarmak ve daha iyi bir hayat kurmak için Akdeniz'e açılmalarını konu alan ve uzun uzadıya anlatılan pekçok hikâyenin doğmasına sebep olmuştur. Bu hikâyelere konu olan şahıs isimleri günümüzden farklı, ve hikâye örgüleri değişik olsa da Akdeniz'de savaş sebebiyle göç eden birçok insan ve topluluk olduğunu ve bunların elim hayatlarını anlatan "savaş edebiyatı ve tarihinin" önemli örnekleridir. Gerek savaş sırasında gerek savaştan kaçıp göç edenlerden hayatta kalanlar Akdeniz'in sınırlı suları arasında geleceklerini kurmanın yollarını aramışlardır. Her haliyle insanoğlu savaşları devam ettirdiği sürece Akdeniz insana doymamışlığını devam ettirecektir.

Aşırı nüfusun neden olduğu açlık veya daha fazla zenginliklerin oldukları bölgelere gidip oraları ele geçirmek için kadın, erkek, çoluk-çocuk göç eden bir toplum olarak kaynaklarda ele alınan Keltler'in (Galler) hayatında da savaş, göç ve kadınla ilgili anlatımlara rastlanmaktadır. Kelt kadınları, göçler sırasında sürekli düşmanla yüzyüze gelme tehdidi altında bulunan kocalarına bağlı ve namuslu, her zaman savaşmaya hazır kadın portreleri çizmektedir. Özellikle bu göç dalgaları sırasında sağlıklı ve güçlü kadınlar savaşlarda büyük bir ihtimalle bilfiil yer almışlar ve durumlarına göre arka saflarda ya da uygun konumlarda savaşmışlardır. Bu çerçevede sürekli talimli olan Avrupa'daki Kelt kadınlarının kocaları gibi iri yapılı ve cesur oldukları kaynaklarda belirtilmiştir.[16] Khiomara adındaki kadın, kendisine tecavüz etmeye kalkışan Romalı yüzbaşıyı öldürüp onun başını kocası Ortiagon'a götürmüştür.[17] Bu durum Keltlerde namus kavramının olduğunun göstergesidir.[18] Her ne kadar devrin kaynaklarındaki bilgilere dayanarak barbar olarak nitelendirilseler de bu insanlar tecavüzü olumsuz bir şey olarak görmüşlerdir. Ayrıca savaş sırasında tecavüz eden kişinin öldürülmesi ve başının kesilerek tecavüz durumundan kurtulmanın ifşa edilmesi ve tecavüz kavramının da namus kavramıyla birleştirilmesi dikkate değerdir.[19] Kelt toplumunda kadınların kocalarına bağlılıkları fazlaydı ancak daha sonraki dönemlerde sürekli savaşlar

[15] Plutarchus, Moralia, De Mulierum Virtutibus:I.
[16] Kaya, 2005: 304-305.
[17] Kaya, 2005: 305.
[18] Arap, Fars ve Türk toplumlarında kullanılan namus kelimesinin, esasen Hellence "düzen" anlamına gelen *nomos*tan geldiği düşünülmektedir.
[19] Khiomara gibi önemli kadın sembollerden biri de Ankyra tanrıça Artemis rahibesi Kamma'dır. Kamma evli bir kadın iken kendisini çok beğenen ve elde etmek isteyen kocasının akrabası olan Sinoriks diye bir Galat beyi vardı. Sinoriks, Kamma'yı baştan çıkaramayınca kocasını öldürmeye karar vermiş ve Kamma'nın kocasını öldürmüştür. Kamma kocası ölünce tapınağa kapanır. Fakat Sinoriks vazgeçmez ve ona kocasını öldürdüğünü söyleyip kendisiyle evlenmesi için zorlar. Baskılara dayanamayan Kamma evlenir. Görkemli bir düğün töreni hazırlığı yapılır. Düğün sırasında kutsal içki dağıtılır. Kamma içkinin içine zehir katar ilk önce kendisi sonra da Sinoriks'e içirir. Şarabı içtikten sonra Kamma *"Ey pek saygın Tanrıça! Sen şahidimsin ki Sinatos ve ölümünden sonra yaşamamın nedeni bu günü görmekti. Bu güne kadar yalnızca adalet ümidiyle yaşadım. Onun öcün aldığım için adalet sağlandı, şimdi kocamın yanına gidiyorum."* der. Kaya, 2005: 305-306.

nedeniyle erkek nüfusu da azalmış olmalıdır. Erkek sayısındaki bu azalmanın zamanla yukarıda anlatılan "namus" kavramlarının önemini azalttığı düşünülmektedir.[20] Erkeklerin sürekli savaşlarda olması sebebiyle kadınlar şiir, demircilik gibi beceri gerektiren işlerde uzmanlaşmış olmalıdır.

Plutarchus'un *Moralia* adlı eserinde ise Kelt kadınlarının uluslar arası ilişkiler ve savaş konusundaki durumları çok ilginç bir şekilde ele alınmıştır. "Keltler günümüzdeki evleri olan İtalia'ya yerleşip Alplerin üzerinden göçmelerinden önce, aralarında devamlı iç savaş olduğunu gösteren dehşetli ve kalıcı anlaşmazlık parasızlığı meydana getirmiştir. Kadınlar silahlı güçlerin arasına girerek ve bölgedeki tartışmalı ailelerin tarafları arasındaki anlaşmazlıkları arkadaşlıklarıyla ve kusursuz adaletleriyle 'arabuluculuk' yaparak yatıştırmışlardır. Bunun sonucu olarak çevredeki ülkeler, kadınlara danışmaya devam etmişler ve müttefikleri ile aralarındaki kavgalı konularla ilgili kararları onlara danışarak barışı sağlamışlardır. Hannibal ile yaptıkları anlaşmaya göre Keltler Kartacalılar'dan şikâyetçi olursa İspanya'daki Kartaca yöneticisi ve generalleri yargıçlık yapacak, eğer Kartacalılar Keltlerden şikâyetçi olursa yargıç sıfatıyla hüküm verme işi Kelt kadınlarına bırakılacak"tı.[21] Plutarchus'un *Moralia* adlı eserinin cesur kadınlar bölümünde yer alan bu ifadeler oldukça önemlidir. Kadınların gerek iç savaşta gerekse dış güçlere karşı arabulucu rol üstlenmesi, bu tür konularda Roma'da kadının aklına güvenilmezken bu kadınlara Romalılar tarafından uluslararası arabuluculuk görevini teslim edecek kadar önemsenmeleri dikkate şayan bir husustur. Bu noktada sürekli göçle, şehirli kadınlara kıyasla, hayatlarının konforundan mahrum yaşayan zor ve çetin şartların Kelt kadınları, dürüstlük-doğruluk gibi olumlu kavramlarla anılmışlardır. Bu noktada ilginç bir durum olarak, sürekli savaş ve mücadele içerisinde geçen hayatın zorluklarından dersler çıkaran Kelt kadınları göçle devam eden zor ve zahmetli hayatlarının meyvesi olarak, savaşmaktan kaçınmayı, "milletlerarası uzlaşmayı ve uzlaştırmayı" öğrenmişlerdir.

Özellikle İskit toplumda savaş, kadın ve göç mefhumlarını ele aldığımızda, Keltler gibi mücadeleci ve göçen bir toplum olan İskit kadınlarının da toplumda etkili olduğu görüşü genel olarak kabul görmüştür. Erkeklerin sürekli savaşta bulunmaları ve ölmeleri muhtemelen geride kalan kadınların işleri sürdürmelerini ve gerekirse savunma yapmaları ihtiyacını da doğurmuş olmalıdır. Göçler ve savaşlar sonrası erkek nüfusunun azalması sebebiyle kadınların kölelerle ilişki kurdukları düşünülmektedir. Bu kadınlardan ve köle kocalarından yeni bir nesil ortaya çıkmıştır.[22] Diğer taraftan Hellen toplumu İskitya bölgesiyle büyük ticari ilişkilere girmiş ve bu bölgeden özellikle büyük ölçüde köle ticareti de yapmıştır.[23] Köle olarak alınanların içerisinde İskitler ve İskit kadınlarının da olması muhtemeldir.[24]

Hayal ya da gerçek olup olmadıkları konusunda kesin bir kanaate ulaşılamayan ve savaş zamanında usta birer savaşçı olan Amazon kadınları ise savaş sahnelerinde son derece güçlü ve bir o kadar da mert ve yardımsever olarak tanımlanmıştır.[25] Troia savaşının bir sahnesinde, Hector öldükten sonra Amazon hükümdariçesi Penthesileia bir bölük Amazonla birlikte Priamos'un ve Troialıların yardımına koşmuş ve büyük yararlıklar göstermiştir. Önce Akalı komutan Ajax'la çarpıştıktan sonra Achilleus'la karşılaşan Penthesileia, Achilleus tarafından kötü bir darbeyle yaralanmış ve can çekişirken savaş meydanında bırakılarak oradan ayrılmıştır. Ayrılırken Penthesileia'nın yüzünü gören Achilleus, o can çekişirken

[20] Kaya, 2005: 306.
[21] Plutarchus, *Moralia, De Mulierum Virtutibus*: III, VI.
[22] Herodotus, *Histories*: IV.1-3.
[23] Strabo, *Geography*: XI.II.3.
[24] Hellenlerde köle kadınlar *pornai* (fahişe) olarak kullanılırdı. Şahin, 2013: 34.
[25] Herodotus'un İskitli gençlerin Amazonlarla evlenmelerini anlattığı bölümde Amazon kadınların kendilerini "Biz sizin evlerinizdeki kadınlarla bir arada oturamayız; törelerimiz birbirine benzemez. Sizin kadınlarınız dediklerimizin hiçbirisini yapmazlar; kadın işleri yaparlar, arabalarının içlerine kapanıp otururlar, ne ava giderler ne başka bir yere, onun için de biz onlarla anlaşamayız." şeklindeki ifadeleri, İskitli kadınların da çetin şartlarda yaşamalarına ragmen Amazonlu kadınların savaş konusunda daha mahir olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Herodotus, *Histories*: 4.114.

güzelliğine aşık olmuş ve onu unutamamıştır. Thersites, Achilleus'un bu tutkusuyla alay edince de onu öldürmüştür.[26]

Cahiliye devri Arap toplumunda kabileler arasındaki sürekli savaşlar sırasında kızlar esir alındıktan sonra ya pazarlarda satılır ya da kendileri tarafından cariye olarak kullanılırdı. Bu sebeplerle kız çocukları utanç kaynağı sayıldığından, daha küçükken kendi aileleri tarafından öldürme geleneği yaygındı.[27]

Kadınlar, hükümdar olduklarında da savaşlarda kötü muamelelere uğramaktan muaf olmamışlardır. Macedon Ptolemaios soyunun Mısır'daki son hakimi, dokuz dil bilen vakarlı ve muhteris kadın hükümdar Cleopatra, MÖ 40 yılında Actium savaşında Roma ordusunun kumandanı ve müstakbel İmparator olan Octavianus'a yenilince düşman kuvvetlerinin eline düşüp çeşitli eziyetlere maruz kalmamak için düşman ordusu gelmeden kendisini zehirlemiştir.

240 yılında Palmyra'da doğan ve 274'den sonra ölen ve güzel ve zeki bir kadın hükümdar olan ve Hellence, Aramice, Arapça, Koptça ve Latince bilen Syria hakimi Septimius Odaenathus'un ikinci karısı olan Zenobia,[28] kocasının faaliyetleri devam ederken, bütün zorluklara göğüs gererek Odaenathus'un her zaman destekçisi olmuştur.[29] Odaenathus, Roma imparatoru Valerianus döneminde, Romalıların bölgede zayıflamasıyla Palmyra bölgesinin tek hakimi haline gelmiştir. Daha sonra sınırlarını ve hakimiyetini doğuya Mesopotamia'ya kadar genişletmiş, Sasani hükümdarı Shapor ve çocuklarını Ctesiphon'a kadar sürmüştür.[30] Roma İmparatorları Gallienus ve daha sonra Claudius döneminde, Aurelianus dönemine kadar, bir kadının dayanabileceğinden daha uzun ve başarılı bir şekilde devletini başarıyla yönetmiş[31] olan Zenobia 269'dan sonra ordu kumandanı Zabdas ile birlikte kanlı bir şekilde Mısır'a girmiş,[32] daha sonra Anadolu'da Ankyra ve Calchedon yakınlarına kadar olan bölgeleri kontrol altına almış, Syria, Filistin ve Lübnan'ı ele geçirmiştir. Böylece Roma İmparatorluğu'nun denetiminde olan ticaret yollarının tümünü kontrol altına almış, Roma İmparatoru Aurelianus, batıda Gallia'ya sefer düzenlemekle meşgul olduğundan, Zenobia'nın hakimiyetini kabul etmemekle birlikte geçici bir barış yapmaya çalışmıştır. Gallia'daki askeri başarıları sonrasında doğu topraklarını tekrar ele geçirmek üzere harekete geçmiş, kuvvetlerini Syria'ya sevk ederek Zenobia'nın kuvvetlerini Antakya yakınlarında bozguna uğratmış, Zenobia ve oğlu deve üzerinde Sasaniler'den yardım istemek üzere kaçarken, Romalı süvariler tarafından Fırat nehri yakınlarında yakalanmıştır. Böylece Palmyra, Roma kuvvetlerine teslim olmuş ve devlet sona ermiştir.[33] Zenobia ve oğlu Vaballathus, Aurelianus tarafından Roma'ya esir olarak götürülmek üzere yola çıkarılmış, Vaballathus, Roma yolunda ölmüştür. 274 yılında Aurelianus'un Roma'da düzenlediği zafer alayında Zenobia altından zincirlerle bağlanmış bir şekilde, avlanmış bir hayvan gibi Romalı vatandaşlara sergilenmiştir.[34] Cornelius Capitolinus'un belirttiğine göre ise, zerafeti ve güzelliğiyle Romalıları etkileyen

[26] Erhat, 2010: 242.

[27] Savaşlar sebebiyle erkek çocuklara, büyüdüklerinde savaş zamanlarında yararlı olmalarından dolayı önem verilirken kız çocukları savaş zamanlarında bir işe yaramadıkları gibi, ayrıca korunmaları da gerektiğinden önem verilmezdi. Savaş sırasında kadınlar tamamıyla işlerden uzak ve muaf değillerdi. Savaşçılara su taşır, şiirler söyleyerek onları cesaretlendirir, yaralıları tedavi ederlerdi. Bütün bunlar, yine de kızlara ve kadınlara önemli bir hak kazandırmazdı. Çağatay, 1957: 121, 133-137; Kapar, 1987: 71; Ünalan, 2001: 89-92. İslamiyet, cahiliye adeti olan alışkanlığı yermiş ve kesinlikle yasaklamıştır. Kur'an-ı Kerim, İsra: 17.31. İslamiyet, cariyelerini fuhşa zorlama uygulamasına son vermiştir. Kur'an-ı Kerim, Nur: 4.23.

[28] Trebellius Pollio, Tyranni Triginta, 15; 30.

[29] Trebellius Pollio, Tyranni Triginta, 15.1-5; 30.8-10.

[30] Trebellius Pollio, Tyranni Triginta, 15.1-5; 30.8-10.

[31] Trebellius Pollio, Tyranni Triginta, 30.1-3.

[32] Bu sırada Zenobia kendisini "Mısır'ın kadın hükümdarı" ilan etmiştir. Zenobia, askerlerle birlikte at sürmesi ve kilometrelerce yürümesi dolayısıyla "savaşçı kadın hükümdar" olarak anılmıştır. 1. yüzyıl sonu ile 2. yüzyıl başında yazmış olan Juvenalis, eserinin 6. kısmında erkeksi özellikleriyle ortaya çıkan kadın örneklerini yergiyle anlatmaktadır. Juvenalis, Satires: 6.

[33] Scriptores Historiae Augustae, 22-34. Ayrıca bkz. Ergin, 2013: 394.

[34] Scriptores Historiae Augustae, 22-34.

Zenobia'ya[35] imparator tarafından hayatı garanti edilerek Tibur'da (Tivoli) iyi bir hayat sürmesinin sağlandığı da iddia edilmiştir. Filozof ve düşüncelerine saygı duyulan bir kadın hükümdar olarak kabul gören Zenobia'nın bundan sonraki hayatını Roma'nın soyluları gibi oldukça iyi şartlarda sürdürdüğü, meçhul bir Roma valisi ve *senator*ü ile evlendiği ve evinin, Hadrianus'un sarayının yakınlarında Concha denilen yerde bulunduğu belirtilmişse de[36] Zenobia'nın bundan sonraki hayatı hakkında kesin bilgilerin bulunmaması, kendisinin ve oğlunun savaş sonrası sonlarının pek de hayırla bitmediğini göstermektedir. Tüm bu örnekler, halktan ya da hükümdar olsunlar kadınların, savaşların en zelil, en sefil, en aşağılık tavırlarına maruz kaldıklarını göstermektedir.

2. SONUÇ

Eskiçağ'dan günümüze kadar savaş ve göç, toplumların ve bireylerin hayatlarını altüst etmiştir. Yurtları talan edilen, topraklarından, anavatanlarından koparılan insanların dramları tarih ve edebiyat eserlerinde yerini almıştır. İnsan üzerinde anlatılması güç etkiler yapan bu vatandan ayrılış, vatandan koparılma hikayeleri, yüzyılllar boyunca etkisini sürdüren edebi ve tarihi yazımlara sebep olmuştur. Savaş ve buna bağlı olarak göç sözkonusu olduğunda ise kadınların düşman kuvvetleri tarafından ele geçirilmeleri, bir ülkenin fethi ile eşdeğer olarak görülmüştür. Dinler değişse de, toplumların savaşlar sırasında kadının durumuna bakış açısında pek bir değişme olmadığı, hatta bu noktada bir sosyal genetiğin devam ettirildiği görülebilmektedir.

Kaynaklar çerçevesinde ele alınan örnekler, Eskiçağ'ın farklı dönemlerinde, çoğu olumsuz durumlara sebep olan savaşlar sonucunda yer değiştirmek, yurtlarından göç etmek/ettirilmek veya kaçırılmak suretiyle kadınlar, toplumun erkek bireylerine göre savaşlardan daha fazla ve farklı şekillerde etkilendiklerini göstermiştir. Tragedyalardaki bu öykülerde kadınlara dair yapılan vurgular, yaşanılan dönem içerisinde kendisine yer bırakılmayan kadının kendini, değerlerini gözden geçirmesi ve Hellen toplumunun beklentilerine uygun hareket etmesini sağlamak için yapılmış olsalar da Antikçağ tiyatrolarına konu olan ve 10 yıl kadar sürdüğü düşünülen Troia savaşı sırasında, Andromache, Briseis, Cassandra, Creusa, Hecuba, Helen, Penthesilea, Polyxena, Tecmessa gibi Troialı kadınlar savaşın acılarıyla mücadele ederken; Clytemnestra, Deidameia, Laodamia ve Penelope gibi Akalı kadınlar memleketlerinde evlerinin erkek bireylerinin dönmelerini beklemişlerdir. Hecuba'nin acı ve üzüntü içerisinde çocuklarının ve kocasının ölümüne şahit olması, Cassandra ve pekçok kadının cinsel taciz ve tecavüzlere maruz bırakılmaları ile birlikte savaş ortamında verdikleri zorlu mücadeleler dışında Iole gibi yurtlarından koparılarak cinsel birer eşya haline getirilerek haremlerin, cinsel sektörlerin malı haline getirilmeleri çileli hayatlarını karartmıştır.

Erkekler, uğruna savaştıkları, savaşın sebebi olacak kadar mal gibi sahiplendikleri, önemsedikleri izlenimi vererek savaş siyasetinin malzemesi yaptıkları ve adlarına şiirler yazdıkları kadına egemen olmak için de tüm sosyal kuralları erkeğin lehine, erkeğe göre biçimlendirmiştir. Ancak; bu kusurlar ne yazık ki sadece erkeklerin insani yanlarının doğal parçası olarak görülerek onların "kahraman" olmalarına engel teşkil etmezken; aynı durum kadınlar için geçerli olmamıştır. Bu çağ, erkeklerin kahramanlıklarının yüceltildiği bir zaman olmakla birlikte, kadınlara hata yapma payının uygun görülmediği bir dönemdir. Ancak Medeia karakteri ataerkil Hellen toplumunda kadının statüsü yanında bir kadın kahraman "*heroine*" tanımlanması yapmamakla birlikte, az sayıdaki dişi kahramanın öyküleri içinde hemcinslerinin bağımsızlığını da canlandırması bakımından önemlidir. Cassandra, Creusa, Hecuba, Penthesilea, Polyxena, Tecmessa, Elektra, Alkestis, Iokeste ve savaşta mağdur olan kadınların büyük çoğunluğu içine düştükleri zorlu süreçlerde dahi yılmayarak hep bir çıkış noktası bulmuş ve savundukları amaç ve değerler uğruna savaşmayı tercih etmişlerdir.

[35] Trebellius Pollio, Tyranni Triginta, 15.8.
[36] Trebellius Pollio, Tyranni Triginta, 30.

Sürekli göç halinde olan Kelt, İskit ve Amazon kadınları ise daha zor hayat şartları içerisinde savaşta birebir yer almış, ancak onlar da Hellen kadınlarının savaşlarda yaşadıkları sorunlarla yüzyüze olmuşlarsa da, hasımlarına karşı silah kullanarak daha keskin bir mücadele verebilmişlerdir. Diğer taraftan sürekli göç halinde olan Kelt toplumunun kadınları, sürekli yeni toplumlarla yüzyüze geldikleri için yeni ortamlara alışmanın ve savaştan önce barış halinde olmanın sırlarını keşfetmiş gibidirlerdir. Bu sebeple Kelt kadınlarının bu konuda edindikleri tecrübeler, milletlerarası ilişkilerde savaşı önleyen, 'arabulucu' tavırların geliştirilmesinde etkili olmuştur.

MÖ 5. yüzyılda Atina'nın Sparta gibi bazı diğer Hellen şehirleriyle savaş içerisinde olduğu bir dönemde Aristophanes (MÖ 456-MÖ 386) gibi bir erkek yazar tarafından yazılmış olan ve savaşların herkes için acı ve şedit yüzünü anlamlı bir şekilde reddeden *Lysistrata* (Kadınların Savaşı) adlı tiyatro oyunu, çalışmamızın sonuç paragrafı olacak niteliktedir. Hikayeye göre, Atinalı bir kadın olan Lysistrata; Atina, Sparta ve diğer bölgelerden kadınları etrafına toplayarak, barışı getirmek için onları kocalarına karşı cinsel greve davet etmiştir. Kadınlar, genç, eli silah tutan erkeklerin savaşta oldukları bir sırada yaşlı erkeklerle mücadele ederek ülke hazinesini ele geçirmiş ve yönetime el koymuştur. Kocalarını özleyip kaçmak isteyen bazı kadınlar Lysistrata tarafından ikna edilmiştir. Bunun üzerine Sparta ve Atina'dan perişan hâlde gelen erkeklerden oluşturulmuş elçiler, barış yapmayı kabul ettiklerini bildirmişlerdir. Böylece kadınların verdikleri kararlı mücadele ile barış sağlanmış ve herkes eski yaşantısına geri dönmüştür.

Devrin bitmeyen savaşları karşısında, tüm toplumun savaşlara olan tepkisini ve barışa olan özlemini kadınların, kadınca, cinsel tavırlarıyla dramatik ve allegorik olarak ele alan *Lysistrata* adlı oyun çarpıcı bir şekilde savaşların durdurulmasını talep eden bir yakarış gibi düşünülebilir. Gün geçtikçe silahlanmanın arttığı ve çeşitli silahların üretilerek kullanıldığı dünyamızda, MÖ 5. yüzyılda savaşların bu çok yönlü acılarını tenkit ve telin ederek zarif bir şekilde tepki gösteren bu oyun, günümüz toplumları için de aynı şekilde geçerli olabilecek bir ders niteliğindedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar için:

Antik Kaynaklar

AİSKHYLOS, *Agamemnon,* çev. A. Cevat Emre, MEB Yayınları, İstanbul, 1964.

EURİPİDES, *Troyalı Kadınlar,* çev. Sema Sandalcı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002.

EURİPİDES, *Alkestis,* çev. A. Hamdi Tanpınar, MEB Yayınları, İstanbul, 1964.

HERODOTUS, *Herodotos Tarihi*, çev. Müntekim Ökmen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

JUVENALİS, *Satires*, trans. by G. G. Ramsay, Loeb Classical Library, 1918.

PLUTARCHUS, *Moralia, De Mulierum Virtutibus,* çev. F. C. Babbit, London, 1961.

Scriptores Historiae Augustae, trans. by David Magie, Loeb Classical Library, 1960.

STRABO, *Geographika,* Books X, XI, XII., çev. H. L. Jones vd., London, 1961.

TREBELLİUS Pollio, *Tyranni Triginta*,

Tetkik ve Telif Eserler

ARICI, O., *Tragedyalarda Saphronyse ve Uyum*, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.

ÇAĞATAY, Neşet, *İslamdan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayını, Mars T ve S.A.Ş. Matbaası, Ankara, 1957.

ERGİN, Gürkan, *Anadolu'da Roma Hâkimiyeti-Direniş ve Düzen*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.

ERHAT, Azra, *Mitoloji Sözlüğü,* Remzi Kitapevi, İstanbul, 2010.

KAPAR, M. Ali, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebetleri*, İstanbul, 1987.

KAYA, Mehmet Ali, *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi,* İlya Yayınevi, İzmir, 2005.

PALAZ ERDEMİR, Hatice ve ERDEMİR, Halil, "Antikçağ'da Çocuk Olmak: Ölmek ya da Ölmemek", *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Mutlu Çocuklar Derneği ve Kırıkkale Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Yayına Hazırlayanlar: Dolunay Şenol, Sıtkı Yıldız, Talat Kıymaz, Hasan Kala, 26-27 Nisan 2012, II. Cilt, Ankara, 2012, 643-659.

PALAZ ERDEMİR, Hatice ve BARMAN, Nurcan, "Augustus Döneminde Roma Hukukunun Konusu Olarak Kadın", *Türkiye'de ve Dünyada Kadın Araştırmaları*, Çukurova Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Yayınları, Adana, 2015, 268-275.

P. ERDEMİR, Hatice, "Roma Vatandaş Hukukunun Konusu Olarak Kadın", *Tarih Dergisi*, Sayı 63 (2016/1), İstanbul, 2016, 45-75.

PALAZ ERDEMİR, Hatice ve ŞAHİN, İlkay, "Women Image in Commedies of Aristophanes", *International Conference on Knowledge and Politics in Gender and Women's Studies*, 9-11 October 2015, Building Bridges within the Gender and Women's Studies Comunity in Turkey, Proceedings, Ankara, 2016, 545-554.

ŞAHİN, Nuray, *Antik Dönemde Anadolu'da Kadın,* İzmir, 2013.

ÜNALAN, Sıddık, "Risalet Öncesinde Arap Yarımadasındaki Dinler ve bir Peygamber Beklentisi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, 5. 2001, 87-102.

Resimler

Resim 1. Kırmızı figürinli bir Attika *skyphos*u üzerinde Briseis'in kaçırılması MÖ 5.-4. yüzyıl, Musée du Louvre, Paris.

http://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/attic-red-figure-skyphos, 09.05.2016, 13.24.

Resim 2. Kırmızı figürinli bir Attika çömleği üzerinde Ajax'ın Casandra'ya tecavüzünün tasviri MÖ 440-MÖ 430, Musée du Louvre, Paris.

https://es.wikipedia.org/wiki/Troya#/media/File:Aias_Kassandra_Louvre_G458.jpg 09.05.2016, 13.31.

Resim 3. Ressam Luca Giordano tarafından 1660-1680 yılları arasında yapılmış olan "Sabin Kadınların Kaçırılması" Tablosu, İtalya, Musei D-Italia/ Galeria Nazionale di Palazzo Spinola.

http://www.culturaitalia.it/opencms/it/temi/viewItem.jsp?language=it&id=oai%3Aculturaitalia.it%3Amuseiditalia-work_42775, 09.05.2016, 14.04.

Resim 4. Ressam Jacques Louis David tarafından 1748 Paris, 1825 Brussels'da yapılan yağlıboya tablo "Sabin Kadınlarının Kaçırılması"-Musée du Louvre, Paris.

http://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/intervention-sabine-women, 09.05.2016, 14.12.

هجرة الأدمغة من البلاد العربية

***

BRAIN DRAIN FROM ARAB COUNTRIES

Mustafa SATOUF
Kilis 7 Aralik University
Department of Food Engineering
Dr.mostafa.1963@hotmail.com

Mehmet KÖTEN
Kilis 7 Aralik University
Department of Food Engineering
mehmetkoten@kilis.edu.tr

ملخص

تعني هجرة الأدمغة انتقال الموارد البشرية التي تمتلك المعرفة والمهارات التقنية من بلادها الأصلية النامية (أي المتخلفة) إلى الأقطار المتقدمة، بسبب ما تواجهه هذه الموارد البشرية من صعوبات في بلادها الأصلية مثل الحروب، أو النزاعات المسلحة، أو عدم الاستقرار السياسي، أو البطالة، أو قلة فرص ومعناه الحرفي « استنزاف العقول أو Brain drain وكان مصطلح التقدم الوظيفي، أو ندرة مجالات البحث العلمي، أو المخاطر الصحية، وغير ذلك. الأدمغة » قد ظهر أول مرة في الصحافة البريطانية في أوائل الخمسينيّات من القرن الماضي لوصف هجرة الأطباء والعلماء الباحثين المتزايدة آنذاك من بريطانيا إلى أمريكا التيكانت تشهد نمواً اقتصادياً هائلاً وتتوفر فيها فرص ذهبية للبحث العلمي. ثم انتشر استعمال المصطلح أو معناه في الدول الأوربية وإذا كانت الدول المتخلفة هي مصدر هجرة الأدمغة فقد شكل العرب المهاجرون 31 % من مجمل أبناء العالم الثالث الذي .وبعد ذلك في الدول النامية الغربية. ويشكل الأمريكية. ويوجد أكثر من مليون من حملة شهادة الدراسات العليا العرب استقروا في الدول المتحدة الولاياتيستقرون نهائياً في المصريون 60% من العلماء العرب الذين استقروا في أمريكا. وفي بريطانيا وحدها نجد أن 34% من الأطباء الاختصاصيين هم من الأطباء العرب. كما أن هناك 75 % من الكفاءات لعلمية العربية بالفعل في ثلاث دول تحديداً أمريكا وبريطانيا وكندا. وتقول منظمة العمل العربية إن هنالك 450 ألف من حملة الشهادات العليا العرب الذين هاجروا إلى أمريكا وأوربا خلال السنوات العشر الأخيرة، وإن أكثر من نصف الطلاب العرب الذين يتلقون دراساتهم وبحسب التقارير، أثرت أحداث الربيع العربي والثورات الأخيرة التي اندلعت في بعض الدول العربية .العليا في الخارج لايعودون إلى بلدانهم بعد التخرج تأثيرًا كبيرًا على عدد المهاجرينواللاجئين، حيث هاجر كثيرون من سوريا، ومن دول أُخرى تشهد صراعات دموية، ولذلك هناك تقديرات بأن اللاجئين خلال السنوات الخمس الماضية. ومن بينهم الأكاديميين والمختصين السوريين يشكلون نسبة 65.3% من النسبة الكلية للمهاجرين في الدول العربية الدول % من العدد الأصلي الموجود في سورية على أقل تقدير. إن هجرة العقول تؤدي إلى توسيع الهوة بين وأصحاب الخبرات وتزيد نسبتهم عن 20 الدول فوائد كبيرة ذات مردود اقتصادي مباشر، بينما تشكل بالمقابل الغنية والدول الفقيرة، لأن هجرة أصحاب الكفاءات إلى الدول المتقدمة تعطي هذه التي أبدعها أو أسهم في إبداعها أولئك العلماء للبلدان التى نزح منها أولئك العلماء، وخاصة لأن التكنولوجيات والاختراعات المتطورة خسارة كبيرة جدا الجاذبة، وبالتالي فإن هجرة العقول سوف تؤثر سلباً على تطور البلدان العربية عامة وعلى سورية بشكل خاص.المهاجرين تعتبر ملكاً خاصا للدول

Abstract

*Brain drain means the emigration of people who possess the knowledge and technical skills originated from developing countries (**i.e. backward**) to the developed countries, due to difficulties they face in their country of origin, such as war, armed conflict, political in stability, unemployment, lack of opportunities for career building, insufficient support for scientific research, health risks and so on. The term "**Brain Drain**" and with its literal meaning "brain drain or drain" has appeared in the British press in the early fifties of the last century for the first time to describe the increasing then-immigration of doctors and research scientists from Britain, to USA which was experiencing tremendous economic growth and where golden opportunities for scientific research are available. Then, the use of the term and the meaning of its breaded to European countries and to developing countries after wards. If under developed countries are the source of brain drain, 31% of all emigrants from third world who reside permanently in the US are Arab originated. More than a million of graduate degree holding Arabs settled in western countries and there, and Egyptians account for 60% of the Arab scholars who settled in the US. In Britain alone, we find that 34% of doctors are specialists from Arab doctors. Three countries namely the US, Britain and Canada hold alone the75% of Arabic scientific talent. The Arab Labor Organization reports that there are 450 thousand Arab university graduates, who emigrated to the US and Europe during last ten year period. Also more than half of Arab students, who complete their university education abroad, do not return to their home countries after graduation. According to reports, recent uprisings that broke out in some Arab countries influenced by Arab Spring have a significant impact*

on the number of immigrants and refugees mainly from Syria and other countries those experiencing bloody conflicts, there are estimates that Syrian refugees make up 65.3% of the total number of immigrants in Arab countries, where more than 20% of Syrian original academicians, specialists and experienced people, so to say the least. The brain drain is the leading factor that continues to widen the gap between rich and poor nations, since brain drain greatly benefits the developed countries, mean while is a great loss for countries those scientists come from. Because the Technologies and inventions developed by, created by, or contributed by those emigrant scientists are considered to be the exclusive property of the attractive countries. Brain drain will affect badly the development of Middle East countries especially Syria.

1. تعريف هجرة الأدمغة

تعني انتقال الموارد البشرية التي تمتلك المعرفة والمهارات التقنية من بلادها الأصلية النامية (أي المتخلفة) إلى الأقطار المتقدمة، بسبب ما تواجهه هذه الموارد البشرية من صعوبات في بلادها الأصلية مثل الحروب، أو النزاعات المسلحة، أو عدم الاستقرار السياسي، أو البطالة، أو قلة فرص التقدم الوظيفي، أو ندرة مجالات البحث العلمي، أو المخاطر الصحية، وغير ذلك.
وكان مصطلح Brain drain ومعناه الحرفي « استنزاف العقول أو الأدمغة » قد ظهر أول مرة في الصحافة البريطانية في أوائل الخمسينيّات من القرن الماضي لوصف هجرة الأطباء والعلماء الباحثين المتزايدة آنذاك من بريطانيا إلى أمريكا التي كانت تشهد نمواً اقتصادياً هائلاً وتتوفر فيها فرص ذهبية للبحث العلمي. ثم انتشر استعمال المصطلح أو معناه في الدول الأوربية وبعد ذلك في الدول النامية.
كما يمكننا أن نعرف نزيف العقول العربية بأنه الحركة البشرية العابرة للحدود للعاملين من ذوي الكفاءات العالية من العالم العربي إلى الغرب، ويعرف هؤلاء بأنهم من درسوا للحصول على درجة علمية أو يملكون خبرة في مجال أكاديمي معين **(على ،ا، 2009 ;عمارة، د، 2013)** .

2. أنواع الهجرة

لكي نعرف أسباب الهجرة، ينبغي أن نعرف أنواع الهجرة أولاً، فلكل نوع أسبابه، كما يقول المختصّون.
إذن، ما هي أنواع الهجرة؟
1- المواد الأولية، مثل البترول، والفوسفات،
2- رؤوس الأموال، مع أصحابها أو بدونهم،
3-اليد العاملة، خصوصاً المدرّبة منها،
4– أصحاب الكفاءات العلمية من مختلف التخصّصات.
وهذه العناصر الأربعة هي المتطلبات الأساسية في الصناعة والإنتاج والخدمات، وهي العوامل اللازمة لعملية التنمية البشرية، بحيث يمكن القفز ببساطة إلى استنتاج منطقي مفاده أن كارثة الهجرة بأشكالها المختلفة هي أحد أسباب فشل التنمية البشرية في بلادنا العربية لغياب متطلباتها، ولهذا استمرَّ التخلف في بلادنا **(على ،ا، 2009;** أيمن زهري، 2014) .

3. أسباب هجرة الأدمغة

من دواعي هجرة الأدمغة هناك سببان الأول داخلي والثاني خارجي:

3.1. السبب الداخلي للهجرة:

أهمها البيروقراطية والفساد الإداري وتضييق الحريات على العقول العلمية المبدعة وعدم احترام الأنظمة العربية الحاكمة لحقوق الإنسان الاقتصادية والاجتماعية، وتهميش الباحث من قبل القيادات العلمية والسياسية والتي تؤدي إلى شعور بض أصحاب الخبرات بالغربة في أوطانهم، أو تضطرهم إلى الهجرة سعياً وراء ظروف أكثر حرية وأكثر استقراراً. **(** ستارتايمز، 2011).
ويضاف لذلك انحسار الحرية في بلادنا العربية وشح فرص العمل والتقدم الوظيفي، وانخفاض مستوى المعيشة بسبب ضعف المردود المادي لأصحاب الكفاءات، وعدم توفر المرافق العامة والاسكان بالإضافة إلى الاضطهاد الديني والعرقي والسياسي، والقيود على حريّة التفكير والتعبير والنشر، وتفشي الفساد والمحسوبية أو الحزبية أو العشائرية أو الطائفية في الإدارة، وتقاعس الدولة عن العناية بأصحاب الكفاءات وإلحاق العلماء بأعمال لا تتلاءم مع خبراتهم وتخصصاتهم، وتفشي الإجراءات الروتينية في أعمالهم، وغياب إمكانات البحث العلمي بسبب الانخفاض الكبير في ميزانية البحث العلمي، والاعتماد على الخبرات الفنية والتقنيات الغربية على حساب الكفاءات الوطنية، ويضاف لها الحروب والنزاعات وعدم الاستقرار السياسي في البلدان العربية وخاصة بعد أزمات دول الربيع العربي والتدهور الاقتصادي و البحث عن

الأمان العلمي، والأمان الأمني بعدما أصبحت حياة العديد من هؤلاء معرضة للخطر، سواء بسبب آرائهم أو معتقداتهم السياسية، أو بسبب حالات الفوضى الأمنية.
ولو كانت الحقوق (أو الحريات) المدنية والسياسية والاجتماعية والاقتصادية لجميع الأفراد مصانة في بلادهم لانتفت دوافع الهجرة بأنواعها المختلفة.(**على، ا، 2002**; **عبد الساتر ،ق، 2015; فخر الدين ،ا ،2005)**
تنصّ المادة 23 من (الإعلان العالمي لحقوق الإنسان) الذي صادقت عليه الأغلبية الساحقة من البلدان العربية، على ما يلي:
(لكل شخص الحق في العمل، وله حرية اختياره بشروط عادلة مُرضية، كما أن له حق الحماية من البطالة...)
(لكل فرد يقوم بعمل الحق في أجر عادل مرضٍ، يكفل له ولأسرته عيشة لائقة بكرامة الإنسان)
وينصّ (الإعلان الإسلامي لحقوق الإنسان) في مادته 13: **(**الجمعية العامة للأمم المتحدة، 1948)
(العمل حق تكفله الدولة لكل قادر عليه، وللإنسان حرية اختيار العمل اللائق به... وللعامل حقه في الأمن والسلامة وفي الضمانات الاجتماعية الأخرى كافة...). (منظمة المؤتمر الإسلامي،1991)

3.2. السبب الخارجي للهجرة

رغم وقوف الدول الغربية ضد هجرة مواطني الدول النامية إليها، إلا إنها تتبنى سياسات مخططة ومدروسة بدقة لاجتذاب أصحاب الكفاءات والمهارات الخاصة، حيث توافر فرص العمل والبحث العلمي والتقدم الوظيفي وأسباب الحياة المترفة الآمنة في الدول الغربية، مما يهدر مهارات بشرية مؤهله لقيادة خطط التنمية خاصة في الدول النامية. ويضاف إلى ذلك:
1- تطبيق الديمقراطية واحترام حقوق الإنسان .
2- العائد المادي الجيد والمناسب.
3- الضمان الصحي والاجتماعي .
4- توفر العمل ضمن التخصص.
5- الريادة العلمية والتكنولوجية للبلدان الجاذبة ومناخ الاستقرار والتقدم الذي تتمتع به هذه البلدان.
6- الاهتمام بالبحث العلمي وزيادة الانفاق من قبل الدول المتطورة.
7- زيادة الوعى السياسى والاجتماعى لدى الشباب.
8- توفر الجو العلمي المناسب في الدول المتقدمة.
9- الزواج من الأجنبيات، وبالتالي إنجابهم للأولاد، يضع المهاجر أمام الأمر الواقع في ما بعد، إذ يصعب عليه ترك زوجته وأولاده لاعتبارات عديدة منها أن زوجته وأولاده قد لا يستطيعون العيش في بلده الأصلي. **(خضير، ع، ا،2007; فيضي،ع،م، 2012) .**

4 . معدلات الهجرة

يوجد في العالم حالياً أكثر من 150مليون مهاجر غادروا بلدانهم الأصلية هرباً من الحروب أو النزاعات الأهلية المسلحة، أو العنف، أو الفقر، أو المجاعات، أو الفساد الإداري والمحسوبية، أو الحكم الدكتاتوري، أو البطالة. وحوالي 50% من هؤلاء المهاجرين هم مهاجرون بصورة غير قانونية. وأكثر من نصفهم، أي حوالي 80 مليون عامل، موجودون في جميع بلدان العالم تقريباً **(**أيمن، ز، 2014**).**
فأفريقيا وحدها تصدّر 20ألف مهاجر من أصحاب الكفاءات سنوياً في اتجاه دول الشمال، ويتوقع أن يصل الرقم إلى مليون مهاجر سنوياً في المستقبل بسبب انخفاض النمو السكاني في أوربا وحاجتها إلى مهاجرين من ناحية، وبسبب تفاقم الأحوال سوءاً في أفريقيا، من ناحية أخرى **(عمارة، أ،م، 2013).**
ويوجد أكثر من مليون من حملة الشهادات الجامعية العرب استقروا فى الدول الغربية. ويشكل المصريون 60% من العلماء العرب الذين استقروا فى أمريكا، وتشير الإحصاءات إلى أن 7350عالماً هاجروا من العراق إلى الغرب فى الفترة من 1991 إلى 1998 بسبب الحصار الذي كان مفروضاً على العراق وبسبب الحالة الأمنية المتردية وعمليات الإغتيال التي كانت تطال أساتذة الجامعات، ما حدا بمئات من الأساتذة الجامعيين إلى الهجرة **(خالد ،غ،2006).**
وتقول منظمة العمل العربية إن هنالك 450 ألف من حملة الشهادات العليا العرب الذين هاجروا خلال السنوات العشر الأخيرة، إلى أمريكا وأوربا. وإن أكثر من نصف الطلاب العرب الذين يتلقون دراساتهم العليا في الخارج لايعودون إلى بلدانهم بعد التخرج وهذا يدل على وجود خلل يجب معالجته لمصلحة كل من الوطن وأبنائه الشباب.
وقد ارتفعت نسبة نزيف العقول العربية المتجهة إلى بلدان منظمة التعاون الاقتصادي والتنمية منذ عام 1980 إلى عام 2000 من 452 ألف مهاجر إلى 854 ألفا وارتفع المعدل السنوي لهذا النزيف من 4.5 % إلى 8.9%.
كما هاجر من مصر أكثر من 2 مليون من المثقفين والخبراء من بينهم 620عالماً في علوم نادرة منهم 94عالماً متميزًا في الهندسة النووية، و26 في الفيزياء الذرية، و72 في استخدامات الليزر، و93 في الإليكترونيات والميكروبروسيسور، و48 في كيمياء البوليمرات، إضافة إلى 25 في علوم الفلك والفضاء، و22 في علوم الجيولوجيا وطبيعة الزلازل، بخلاف 240عالماً في تخصصات أخرى لا تقل أهمية، وذلك إلى كل من الولايات المتحدة الأمريكية وأستراليا وأوروبا وكندا.
وما زالت المنطقة العربية أكثر منطقة طاردة لعلمائها وكفاءاتها من المهندسين والأطباء وعلماء الذرة والفضاء، وما زالت أكبر نسبة مهاجرين في العالم تخرج من المنطقة العربية، وتقدر نسبة العقول المهاجرة من الذين يتركون المنطقة بـ 50% من هؤلاء الكفاءات **(فيضي ،ع، م، 2012).**

كما تؤكد تقارير أن عدد المهاجرين في العالم العربي بلغ قرابة 30 مليون مهاجر حتى عام 2013 وهنالك ما يقارب 20 مليون مهاجر من الشرق الأوسط يعيشون حول العالم، أي أن 5% من مجموع سكان العالم العربي قد هاجروا من الشرق الأوسط، أغلبهم من مصر والمغرب، الدولتان اللتان يهاجر منهما أكبر عدد من المواطنين إلى دول أُخرى حول العالم، وتليهما الأراضي الفلسطينية المحتلة، فالعراق، الجزائر، اليمن، سوريا، الأردن ولبنان **(خضير، ع، ا،2007).**

وبحسب التقارير، أثرت أحداث الربيع العربي والثورات الأخيرة التي اندلعت في بعض الدول العربية تأثيرًا كبيرًا على عدد المهاجرين واللاجئين، حيث هاجر كثيرون من سوريا، ومن دول أُخرى تشهد صراعات دموية، ولذلك هناك تقديرات بأن اللاجئين السوريين في المنطقة يشكلون نسبة 65.3% من النسبة الكلية للمهاجرين في الدول العربية خلال السنوات الخمس الماضية ما بين 2011- 2016 م .

كما تشير الإحصاءات المستندة إلى الدراسات التي قامت بها جامعة الدول العربية ومنظمة العمل العربية ومنظمة اليونسكو وبعض المنظمات الدولية والإقليمية المهتمة بهذه الظاهرة إلى الحقائق التالية:

أن الوطن العربى يساهم في ثلث هجرة الكفاءات من البلدان النامية إلى الدول الغربية المتطورة.

وأن 50 % من الأطباء و23% من المهندسين و15% من العلماء من مجموع الكفاءات العربية المتخرجة يهاجرون متوجهين إلى أوروبا والولايات المتحدة، وكندا بوجه خاص.

وأن 54% من الطلاب العرب الذين يدرسون في الخارج لا يعودون إلى بلدانهم .

كما أن الأطباء العرب العاملون في بريطانيا يشكلون حوالي 34% من مجموع الأطباء العاملين فيها.

وأن ثلاث دول غربية غنية هي الولايات المتحدة وكندا وبريطانيا تصطاد 75% من الكفاءات العلمية العربية **(البعلبكي، م، 2013; عادل، ا، 2014) .**

5. الأثار السلبية للهجرة

فإذا كانت الهجرة تؤدى إلى كسب فى الدخل بالنسبة للمهاجر فإنها تؤدى فى المقابل إلى خسارة فى الدخل بالنسبة لبلد المنشأ بسبب فقدان الارتباط بين أنظمة التعليم ومشاريع التنمية .

وتقدر الخسائر التي منيت بها البلدان العربية من جراء هجرة العقول العربية حوالي 11 مليار دولار في عقد السبعينات.

وقد أصدرتالجامعة العربية حديثاً عشرات التقارير التي حذرت فيها من أن العالم العربي يعاني من فقر علمي وخسارة 200 مليار دولار بسبب هجرة الكفاءات العلمية والعقول العربية إلى الدول الأجنبية وذلك طبقاً لدراسة أعدّها مركز الخليج للدراسات الإستراتيجية **(ياسر ،خ، ا، 2013)** .

وتقول دراسة مصرية حديثة عن أحد قطاعات نزيف العقول في مجال الفضاء فقط إن هناك نزيفاً مستمراً في الكفاءات تتعرض له ''هيئة الاستشعار عن بعد وعلوم الفضاء'' التابعة لوزارة البحث العلمي في مصر.

كما تشير إلى أن الدول الغربية هي المستفيد الأكبر من احتضان أكثر من 450 ألف عربي من حملة الشهادات والمؤهلات العليا حيث تستخدم قدراتهم في دعم مشروعاتها التكنولوجية.

وهو الأمر الذى انعكس على التطور العلمى المتزايد الذى يشهده الغرب استناداً إلى التقرير العلمى الأخير لليونسكو عام 1998، الذى ذكر أن نسبة 47.4 % من مجموع براءات الاختراع التكنولوجى فى العالم عام 1995 كانت فى أوروبا الغربية و33.4% فى أمريكا الشمالية و16.6% فى اليابان والدول الصناعية الجديدة، بينما كان نصيب الدول العربية ضئيلا من براءات الاختراع التكنولوجى.

وقد كشفت أحدث الدراسات العلمية الإحصائية عن أن إجمالي ما ينشر سنوياً من البحوث في الوطن العربى لايتعدى 15 ألف بحث، وهو معدل ضعيف جدا ولا يتعدى حدود 0.3% على اعتبار أن هيئة التدريس نحو 55ألفاً **(على، ا، 2009;** ستارتايمز، 2011) **.**

ويؤكد تقرير مركز دراسات الدول النامية بجامعة القاهرة أن الاستبداد السياسى ونظم التعليم الفاشلة وراء هجرة العقول، وأن عدد الكفاءات المصرية المهاجرة للخارج بلغ 824 ألفا حتى عام 2003 ، ويكشف هذا الرقم الخطير المأساة التى تواجهها مصر والكارثة المحدقة بتطورها نتيجة هجرة عقولها المتميزة للخارج، حيث أن عددها الكبير يعمل فى أهم التخصصات الحيوية والاستراتيجية.

بالإضافة إلى ضياع الجهود والطاقات الإنتاجية والعلمية التي تذهب إلى البلدان الغربية بينما تحتاج التنمية العربية لمثل هذه الكفاءات في مجالات الاقتصاد والتعليم والصحة والتخطيط والبحث العلمي و التقنية .

فقد الموارد الإنسانية والمالية العربية التي أنفقت في تعليم وتدريب الكفاءات التي تحصل عليها البلدان الغربية بدون مقابل .

ضعف وتدهور الإنتاج العلمي والبحثي في البلدان العربية مقارنة مع الإنتاج العلمي للعرب المهاجرين إلى البلدان الغربية .

وبعبارة أخرى فإن البلدان العربية تتحمل ، بسبب هذه الهجرة، خسارة مزدوجة لضياع ما أنفقته من أموال وجهود في تعليم وإعداد الكفاءات العربية المهاجرة، ومواجهة نقص الكفاءات وسوء استغلالها والإفادة منها عن طريق الاستعانة بالكفاءات الغربية بتكلفة كبيرة.

وإن الدول العربية تفتقد ما يمكن أن يطلق عليه " **مشروع التنمية المتوازنة والشاملة** " والذي من أهم عوامله خلق وتعزيز البيئة الفكرية والعلمية والثقافية التي توفر مقومات العمل والاستقرار المعيشي والنفسي والإنتاج العلمى .

ومعظم المشروعات التي تقام في البلدان العربية تنفذها في أغلب الأحيان شركات أجنبية للاستشارات والمقاولات، مع مشاركة وطنية في الحدود الدنيا .

وفقدان أي نوع من الوحدة أو التكامل أو حتى التنسيق بين البلدان العربية في معالجة موضوع هجرة العقول أو استخدام الكفاءات الوطنية وأصحاب الخبرات من العلماء والمهندسين والأطباء وغيرهم .

كما أن هجرة العقول تؤدي إلى توسيع الهوة بين الدول الغنية والدول الفقيرة. لأن هجرة أصحاب الكفاءات إلى الدول المتقدمة تعطي هذه الدول فوائد كبيرة ذات مردود اقتصادي مباشر بينما تشكل بالمقابل خسارة كبيرة جدا للبلدان التى نزح منها أولئك العلماء ، وخاصة لأن التكنولوجيات والاختراعات المتطورةالتي أبدعها أو أسهم في إبداعها أولئك العلماء المهاجرون تعتبر ملكاً خالصاً للدول الجاذبة (ستارتايمز، 2011 **;عادل، ا، 2014).**

6. ما أهم أليات الحد من نزيف الكفاءات العلمية

الإجراءات المطلوبة من الدول العربية أو الجامعة العربية للحد من هجرة العقول نذكر:

1. أجور مجزية للكفاءات العلمية.
2. التجهيز الرفيع لمركز البحث.
3. تطبيق الأنظمة الناجحة كما هي دون تغييرات جذرية عليها.
4. إنشاء مركز لإدارة الكفاءات على مستوى الدول العربية على أساس تكامل القوى العاملة.
5. حث الجامعات على التشبيك مع جامعات يعمل فيها المغتربون ومكافأة المتفوقين وفتح المجال لهم والاستمرار بتنظيم مؤتمرات مشتركة للمغتربين العرب، وطلب مساعداتهم والاستفادة من خبراتهم سواء في ميادين نقل التكنولوجيا أم المشاركة في تنفيذ المشاريع.
6. احترام الحريات الأكاديمية وصيانتها وهذا الموضوع له صله وطيدة باحترام حقوق الإنسان وخضوع الدولة والأفراد للقانون، وذلك بإعطاء أعضاء الهيئات الأكاديمية والعلمية حرية الوصول إلى مختلف علوم المعرفة والتطورات العلمية وتبادل المعلومات والأفكار والدراسات والبحوث والنتاج والتأليف والمحاضرات وفي استعمال مختلف وسائل التطور الحديثة ومن دون تعقيد أو حواجز.
7. إجراء مسح شامل لأعداد الكفاءات العربية المهاجرة بهدف التعرف إلى حجمها ومواقعها وميادين اختصاصاتها وارتباطاتها وظروف عملها.
8. تشجيع الذين انتهوا من التخصص للرجوع إلى الوطن وتأمين المدارس واللغة للأولاد، وسهولة لتعادل الشهادات مع الدعم المادي في البدء ولربما في السكن وتشجيع الأولاد وترغيبهم بوطن الوالدين ومراعاة التواجد في الحضارات الأخرى وخاصة عندما يكون شريك الحياة من أجنبي **(فيضي ،ع، م، 2012 ;ياسر خ، ا، 2013 ;محمد ناصر، ح ،2008) .**

المراجع References

على القاسم،(2009) .سبب الهجرة بجميع أنواعها عدم احترام حقوق الإنسان في بلادنا العربية، أسباب هجرة العقول العربية، مغرس-العلم في 23 تشرين أول 2009

http://www.maghress.com/alalam/19211

http://www.alalam.ma/def.asp?codelangue=23&id_info=19211

عمارة، أميرة محمد، (2013) .هجرة العقول وأثرها في النمو الاقتصادي في مصر ."بحوث اقتصادية عربية) مركز دراسات الوحدة العربية.

https://www.ar.wikipedia.org/wiki/brain_drain.

أيمن زهري،(2014) .التقرير الاقليمي للهجرة الدولية العربية - الهجرة الدولية والتنمية. الأمانة العامة القاهرة، ميدان التحرير .

www.poplas.org

www.globalpolitician.com

ستارتايمز، (2011) .أسباب هجرة العقول العربية ، نشر في 21 حزيران 2011

http://www.startimes.com/?t=28402451

على القاسم، (2002). الجامعة والتنمية- الرباط: سلسلة المعرفة للجميع ، ص 4546

www.iqraa.tv.net/library/alsooq

عبد الساتر قاسم، (2015)؟، هجرة العقول العربية من المسؤول

http://www.aljazeera.net/knowledgegate/opinions/2015/12/16/

فخر الدين القلا ،(2005) .هجرة الأدمغة.

http://www.arab-ency.com/ar/%D8%A7%D9A8%D8D8%A9-%

الجمعية العامة للأمم المتحدة(1948) (الإعلان العالمي لحقوق الإنسان)- نيويورك-الأمم المتحدة. و (المعهد الدولي للحقوق الاقتصادية والاجتماعية والثقافية). لعام 1966.

منظمة المؤتمر الإسلامي،(1991)الإعلان الإسلامي لحقوق الإنسان. المملكة العربية السعودية- جدة.

فيضي عمر محمود، (2012) .أسباب ودوافع هجرة الكفاءات الصحية العربية وتحديات الحد من الهجرة . نشر في 30 كانون أول/ ديسمبر2012، إتحاد الأطباء العرب في أوربا.

http://www.arabmed.de/index.php/2010-11-25-07-21-25-11/62-reasons-and-motives-of-the-arab-brain-drain-of-health-and-the-challenges-of-immigration-reduction

خضير عباس النداوي،(2007) هجرة العقول العربية. نشر في 2007/02/02

http://www.iraqiwriters.com/inp/view.asp?ID=67

خالد غزال،(2006.) لماذا تترك الأدمغة العربية بلدانها؟ المصدر: الحياة اللندنية في 12/24/ 2006

http://www.siironline.org/alabwab/derasat(01)/299.htm

عادل القاضي،(2014) .العقول العربية الأكثر هجرة في العالم. نشر في يوم السبت 18 أكتوبر

*http://altagreer.com/%D8%A7%D*9-%.

البعلبكي، منير، (2013) .موسوعة المورد. النزف العقلي ، هجرة الأدمغة. موسوعة شبكة المعرفة الريفية

ياسر خضير البياتي،(2013). متى يتوقف نزيف هجرة العقول العربية. صحيفة العرب –

نشر في 2013/12/07، العدد: 9402، ص (8).

http://www.alarab.co.uk/?id=10054.

محمد ناصر عبد المجيد حمو ،(2008.ما السبيل إلى الحد من ظاهرة هجرة العقول والأدمغة من العالم العربي؟ الموافق 7/9/ 2008 م الساعة 15:18 (مكة المكرمة)

http://www.aljazeera.net/specialfiles/pages/7bb2-a85e-3a .

SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK ENTEGRASYON POLİTİKALARI VE SOSYAL UYUM

***

INTEGRATION POLICIES FOR IMMIGRANTS SYRIAN AND SOCIAL ADAPTATAION

Yrd. Doç. Dr. Tuğba YOLCU
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İİBF
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
tyolcu@osmaniye.edu.tr

Doç. Dr. M. Fatih Bilal ALODALI
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İİBF
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
fatihalodali@osmaniye.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. M. Burhanettin COŞKUN
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İİBF
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
burhanettincoskun @osmaniye.edu.tr

Öz

Suriye'de 2011 yılı Mart ayından bu yana devam eden Suriye İç Savaşı ve kitlesel göç hareketi, başta Türkiye olmak üzere tüm bölge ülkelerinin iç siyasi, ekonomik ve sosyal dinamiklerini etkilemiştir. Bu etkileşim çift yönlüdür. Birincisi göç eden kesim açısından sonuçları, diğeri ise göç edilen yerdeki toplum açısından sonuçlarıdır. Göçmenlerin göç ettikleri topluma uyumu ve göç alan yerdeki toplumun kabullenme süreci açısından göç kavramı, önemli siyasi ekonomik ve toplumsal sorunları içinde barındırmaktadır. Türkiye 1980'lerden bu yana sadece göç veren bir ülke değil, aynı zamanda göç alan bir ülke konumundadır. Bu durum Türkiye'yi, son yıllarda göçmenler için "transit ülke" konumunun yanı sıra "hedef ülke" durumuna da gelmiştir. Bu nedenle çalışmamız açısından hedef ülke konumunda olan Türkiye'deki entegrasyon politikaları daha da önem arz etmektedir. Göç ve Entegrasyonu Politika İndeksi (MIPEX) yaptığı araştırmada Türkiye'nin, araştırma kapsamında ele alınan 38 ülke arasında entegrasyon politikaları açısından 38'inci sırada olduğunu belirtmiştir. Bu bilgiden hareketle çalışmamızda entegrasyon politikaları konusundaki yasal düzenlemelere değinilerek bu politikaların sosyal uyum konusunda ne derece etkili olduğunun ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu amaçla çalışmamızda yasal düzenlemeler ışığında betimsel bir araştırma yöntemi uygulanacaktır.

***Anahtar Kelimeler**: Suriye, Suriye İç Savaşı, Göçmen, Entegrasyon, Sosyal Uyum.*

Abstract

Syria has continued since March of 2011 Syria civil war and mass migration movement, particularly in Turkey and all regional countries have influenced the dynamics of domestic political, economic and social. This interaction is bidirectional. The first is that immigration consequences for society, and the other is the results in terms of the migration of the community. Adaptation to society of immigrants that emigrated and ocated in the migration process to accept society in terms of migration is steeped in important political, economic and social problems. Turkey is only a country of emigration since the 1980s, but also a country of immigration. This situation of Turkey in recent years for immigrants a "transit country" location, as well as the "destination country" has come to the state. Therefore, our study in terms of destination country integration policies in Turkey is even more important. Immigration and Integration Policy Index (MIPEX) Turkey in the research, in terms of integration policies across 38 countries covered under the survey stated that in the 38th . With this knowledge in our study of integration policies that are addressed by the legal regulations on the subject that is intended to demonstrate the impact of these policies on social adaptation. For this purpose, will be applied descriptive research method.

***Keywords:** Syria, Syria Civil War, Immigrant, Integration, Social Adaptation.*

1. GİRİŞ

Göç tüm toplumsal olguları etkileyen önemli bir hareketlilik olarak tarih boyunca birçok milleti yakından ilgilendirmiştir. Toplumsal yapıya eklemlenmeler her toplum yapısında önemli değişiklikleri meydana getirir. Bu süreç sanıldığı kadar kolay geçen bir süreç değil aksine sancılı bir süreçtir. Bu nedenle bu süreçte uygulanan politikalar toplumların geleceklerine yön vermede önemli bir etkiye sahiptir.

Mart 2011 yılından bu yana başlayan Suriye'den Türkiye'ye göç hareketi günümüzde hala devam etmektedir. Sürecin uzaması ile birlikte Suriye'den gelenlerin sadece temel barınma ihtiyaçları değil eğitim, istihdam gibi ihtiyaçlarının karşılanması da gündeme gelmiştir. Bu nedenle toplumsal tepkiler de göz önüne alındığında entegrasyon politikalarının önemi daha da anlaşılması gerekmektedir.

Yaşam tarzı, dil, kültür gibi farklılıklar entegrasyon sürecinde önemli ve sıkıntılı olgulardır. Entegrasyonu sağlayacak en önemli konulardan biri eğitimdir. Bunun yanı sıra istihdam da entegrasyon politikalarında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle çalışmamızda bu alanda yapılan yasal düzenlemeler ile bu konuların ne derece çözüme kavuşturulduğunu tespit ederek sosyal uyumu konusunda çıkarımlarda bulunmaktır.

Bu amaçla ilk olarak sürecin nasıl başladığına yani Suriye iç savaşı ve göç konusunda açıklamalara yer verilmiştir. Bu konu sürecin ne yöne gittiği konusunda fikir verecektir. Çünkü entegrasyon politikaları süreç ile yakından ilgilidir. İkinci olarak Türkiye'deki Suriye vatandaşlarının sayısal veriler ışığında durumu değerlendirmiştir. Son olarak ise yapılan yasal düzenlemeler ile toplumsal uyumu gerçekleştirecek düzeye ulaşılıp ulaşılamadığı konusunda bir değerlendirme yapılmıştır. Tüm bu çalışmalar için ise literatür taraması ile elde edilen kaynaklardan faydalanarak çıkarımlarda bulunulmuştur.

2. SURİYE İÇ SAVAŞI VE GÖÇ

Göç kısaca bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmakla birlikte bu kısa tanım içinde birçok bilim dalını ilgilendiren geniş bir olgudur. İster kalıcı olsun ister geçici toplumların sosyoekonomik yapısını yakından ilgilendiren göç, coğrafik bir yer değiştirme olayı olmakla birlikte süreç itibari ile aynı zamanda sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yönleriyle bireyin ve toplumun yapısını değiştiren nüfus hareketleridir (Özer, 2004: 11).

Göç bir sosyal hareketlilik olarak öncelikle bireylerin zihinlerindeki algı değişimi ile başlayan, yerin değiştirilmesi ile devam eden ve son olarak göç edilen yere uyum süreci ile tamamlanan bir süreçtir (Demirel, 2004: 7). Göç, algı olarak sabit sınırları aşan bir hareketliliktir. Göç politikaları ise istenilen ve istenilmeyen hareketleri birbirinden ayırmaya çalışan bir olgudur (Diken, 2007: 42). Bu anlamda sosyal uyumu gerçekleştirmek adına istenilen ve istenilmeyen politikaların ayrıştırılarak en uygun politikaların belirlenmesi her iki kesim açısından önemli hale gelmektedir. Bir yandan göç edilen kesim tarafından toplumsal kabul sürecini gerçekleştirecek diğer yandan ise göç eden kesim tarafından göç edilen yer koşulları ile sosyal uyumu gerçekleştirecek en uygun politikaların üretilmesi sorunları en aza indirecektir.

Göç genel olarak iç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılır. Ülke içinde yer değiştirme hareketleri iç göç olarak tanımlanmakta iken ülke sınırları dışına yapılan göçler dış göç olarak tanımlanmaktadır.

Ülke sınırlarını aşan göç uluslararası göç olarak da tanımlanmaktadır. Yakın zamanda uluslararası göçe en iyi örnek Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan göç hareketliliğidir. Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş sonrası ülkemize yönelik olarak gerçekleştirilen göç uluslararası kapsamdadır. Bu göç dalgası küresel bir sorun olarak sadece ülkemizi değil birçok ülkeyi etkileyen boyutlara ulaşmıştır. Bu nedenle bu göçün nedenlerini anlayabilmek için iç savaş öncesi ve sonrası Suriye'deki genel durumu değerlendirmekte yarar vardır.

Osmanlı devleti döneminde Suriye, Lübnan, Filistin ve Ürdün topraklarını da içine alan Şam vilayeti içinde yer almaktaydı. Sanayi devrimi sonrasında Avrupalı tüccarları için önemli bir uğrak yeri olan bu topraklar Birinci dünya savaşı sonrasında Osmanlı Devletinin yıkılması ile batılılar tarafından oluşturulan

bir ülke olmuştur. Ülke 26 yıl Fransız yönetiminde kaldıktan sonra, 1946 yılında bağımsızlığını kazanmıştır (Topal, 2015: 118).

Arap baharı olarak da nitelendirilen Arap ülkelerde başlayan ve otoriter yönetimlere yönelik karşı siyasi özgürlük talebi ilk olarak 2010 yılında Tunus'ta başlamış ve ardından Mısır, Libya ve Yemen'in ardından Suriye ile devam etmiştir. Suriye'de 17 Mart 2011'de Dera kentinde gösteriler başlamıştır. Ayaklanmaların eskiden Baas ideolojisinin kalelerinden biri olan Dera'da başlamasının en önemli nedenleri, bütün ülkeyi etkileyen kuraklık ve yolsuzlukla beraber burada yaşayanların Lübnan'daki iş olanaklarını yitirmesi sonucu büyük bir işsizlik sorununun ortaya çıkmasıdır (Süer: 2012, 9).

Başlangıçta Arap Baharı'nın bir devamı olarak görülen protesto gösterileri, Beşar Esad'ın istifasını ve 1963 yılından beri ülke yönetiminde bulunan Baas Partisi'nin iktidarı bırakmasını talep etmekteydi. Nisan 2011'de ülke geneline yayılan şiddet, Suriye'de bir iç savaşa yol açmıştır. Suriye Ordusu, uzun süre Der'a, Halep, Hama ve Humus gibi birçok şehri kuşatma altında tutmaya devam ederken muhalifler ise Özgür Suriye Ordusu başta olmak üzere birçok silahlı grup altında silahlı mücadeleye yönelmiştir. Diğer yandan 2013 yılında Hizbullah, Beşar Esad'a bağlı güçlerin yanında savaşa dâhil olmuştur (Topal, 2015: 118-119)

Suriye'de Beşşar Esed'in mensubu olduğu ve ülke nüfusunun %12'sini oluşturduğu tahmin edilen Nusayriler devletin bütün kurumlarında etkilidir. Nusayri azınlık, Baas Partisi aracılığıyla siyasi iktidarı ve bürokrasiyi farklı etnik ve dini unsurlar arasında kurduğu çıkar ilişkileri üzerinden kontrol etmektedir. Suriye'de Esed rejiminden çıkar sağlayan geniş bir kitlenin varlığı rejimin devrilmesini zorlaştırmış, bu kitle bir varoluş mücadelesi vererek iktidar değişimine karşı direnç göstermiştir (BİLGESAM: 2012: 11). Bu nedenle Suriye iç savaşı günümüzde hala çözüme kavuşmamakla birlikte buna bağlı olarak da göç hareketleri de devam etmektedir.

Suriye'de iç savaşa dönüşen kriz ülke sınırlarının ötesinde sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Kriz; bölgesel ve küresel bir anlaşmazlığa sebep olmuş, Orta Doğu'da Şii-Sünni gerilimine zemin hazırlamış, Suriyeli sığınmacılar sorununu doğurmuş, PKK terör örgütüne farklı bir hareket alanı sağlamış ve böylece Türkiye'yi güneyde meşgul edecek bir istikrarsızlık meydana getirmiştir (BİLGESAM, 2012: 9)

Türkiye'nin en uzun sınır hattına sahip komşusu Suriye'dir. Bu nedenle Suriye krizi Türkiye'nin güneyinde bir sığınmacı sorununu beraberinde getirmiştir. Çatışmadan kaçan Suriye vatandaşları komşu ülkeler olan Lübnan, Ürdün ve Irak yanında Türkiye'ye de sığınmışlardır. Bu durum ise Türkiye açısından bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Özellikle sığınma talebi ile gelen Suriye vatandaşlarının temel ihtiyaçları sorunu gündeme gelmekle birlikte sürecin uzaması sonrasında sosyal uyum problemi de önemli konular arasında yer almıştır.

3. TÜRKİYE'DE BULUNAN SURİYELİ GÖÇMENLER

Suriye'den sığınma talebi ile Türkiye'ye gelen Suriye vatandaşlarının göçmen mi? Mülteci mi? Yoksa sığınmacı mı? Olduğu konusunda hukuki karmaşa yaşanmıştır. Konu başlığımızda göçmen olarak ifade edilmesi göçmen kavramının hukuki boyutu ile değil genel sosyolojik boyutu ile yapılan tanımlama açısındandır.

Türkiye'nin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni kabul etmiş ve buna göre sığınma amacı ile başka bir ülkeye gelen vatandaşlara mülteci tanımlaması yapılmıştır. Ancak Türkiye bu sözleşmeyi coğrafi kısıtlama ile kabul ettiğinden Avrupa dışından gelen göçmenler mülteci olarak kabul edilememektedir. Bu sınırlamaya göre sözleşmenin 1. Maddesi ile 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzenden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa

uygulanacaktır. Bu nedenle Suriye'den gelen sığınmacılar Türkiye'de mülteci olarak bulunmamaktadırlar. İç hukukumuzda Suriye vatandaşlarının statülerine yönelik yapılan düzenleme ile geçici koruma statüsü verilmiştir.

Suriye'den Türkiye'ye göçler, 29 Nisan 2011 tarihinde Suriye'deki çatışmalardan kaçan 250-300 kadar Suriye vatandaşının Türkiye topraklarına sığınma talebinde bulunmasıyla başlamıştır. Türkiye, 2009 yılında Suriye ile karşılıklı olarak almış olduğu vizeleri kaldırma kararı çerçevesinde mülteci krizi karşısında "açık kapı" politikasını benimsemiş ve sığınmacıların barınması için Hatay ilinde kamplar kurulmuştur (Ihlamur, 2014: 43). Bugün 10 ilde Suriye vatandaşların ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını sağlamaları amacı ile konteynır kent ve çadır kent kurulmuştur. Bu kentler ve bu kentlerde yaşayan Suriyeli, vatandaşları gösteren tablo aşağıdadır:

Tablo 1: Türkiye'de Suriyeli Sığınmacıların Barınma Merkezlerine İlişkin Temel Veriler

ŞEHİR	ÇADIRKENT	ÇADIR SAYISI	SURİYELİ SAYISI
ADANA	Sarıçam Çadır Kenti	2.162	11.124
	Toplam	2.162	11.124
HATAY	Altınözü 1	263 (Bölme)	1.411
	Altınözü 2	622	2.711
	Yayladağı 1	546 (310'ü Bölme)	2.826
	Yayladağı 2	510	3.050
	Apaydın	1.181 Konteyner	5.084
	Reyhanlı Toplanma Merkezi		Günlük Değişmektedir
	Toplam	**3.122 (1.368 çadır, 573 bölme ve 1.181 konteyner)**	**15.082**
KİLİS	Öncüpınar Konteyner Kenti	2.063	12.991
	Elbeyli Beşiriye Konteyner Kenti	3.592	24.300
	Toplam	**5.655**	**37.291**
GAZİANTEP	İslahiye – Çadır Kenti	1.888	9.578
	Islahiye – 2 Çadır Kenti	394	12.782
	Karkamış Çadır Kenti	1.686	7.177
	Nizip – 1 Çadır Kenti	1.858	10.599
	Nizip – 2 Konteyner Kenti	1.000 (Konteyner)	5.076
	Toplam	**5.369 çadır ve 1.000 konteyner**	**35.191**
ŞANLIURFA	Ceykanpınar Çadırkenti	4.771	19.199
	Akçakale Çadırkenti	5.000	26.416
	Viranşehir Çadırkenti	4.100	19.986
	Harran Konteynerkenti	2.000(Konteyner)	14.064
	Suruç Çadırkenti	7.000	8.774
	Toplam	**13.871 çadır ve 2.000 konteyner**	**88.672**
MARDİN	Midyat Çadır Kenti	1.300	2.858
	Nusaybin Çadır Kenti	3.279	3.939
	Derik Çadır Kenti	350	1.296
	Toplam	**4.929**	**8.093**
K.MARAŞ	Kahramanmaraş Merkez Çadırkenti	3.346	17.318
	Toplam	**3.346**	**17.318**
ADIYAMAN	Adıyaman Merkez Çadır Kenti	2.292	9.822
	Toplam	**2.292**	**9.822**

OSMANİYE	Osmaniye Cevdetiye Çadır Kenti	2.012	9.205
	Toplam	**2.012**	**9.205**
MALATYA	Beydağı Konteyner Kenti	2.083	7.825
	Toplam	**2.083**	**7.825**

Kaynak: www.afad.gov.tr

Şanlıurfa Kilis ve Gaziantep başta olmak üzere toplam 10 kentte kurulan konteyner ve çadır kentte 18 Nisan 2016 İtibariyle Suriyeli Sayısı 268.097'dir. Ancak bunlar barınma merkezinde yaşayan kısımdır. Bunun dışında ise barınma merkezi dışında farklı şehirlerde yaşayan Suriye vatandaşlarını gösterir tablo aşağıdadır:

Tablo 2: Barınma Merkezi Dışında Yaşayan Suriyeli Vatandaşlar

Şehir	**Suriyeli Sayısı**
İstanbul	330.000
Gaziantep	220.000
Hatay	190.000
Şanlıurfa	170.000
Mardin	70.000
Adana	50.000
Kilis	49.000
Mersin	45.000
Konya	45.000
Kahramanmaraş	44.000
Ankara	30.000
Bursa	20.000
Batman	20.000
Şırnak	19.000
Kocaeli	15.000
İzmir	13.000
Osmaniye	12.000
Antalya	10.000
Kayseri	9.500
Diyarbakır	5.000
Adıyaman	2.500
Samsun	1.230
Niğde	1.100
Aydın	1.000

Kaynak: (ORSAM, 2015: 15)

Barınma merkezi ile barınma merkezi dışında yaşayan Suriye vatandaşlarının sayılarına baktığımızda yaklaşık olarak 2 milyonun üzerindedir. Bu rakam ülke nüfusuna oranı az gibi görünse de kayıt dışı oranlarla toplumsal açıdan ciddi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle yapılacak olan düzenlemeler her iki kesim açısından memnun edici düzeylerde olmaması toplumsal tahrifata yol açacaktır.

4. SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK ENTEGRASYON POLİTİKALARI

Türkiye sınır komşusu Suriye iç savaşı sonrasında gelen Suriye vatandaşları yaklaşık 5 yılı aşkın süredir Türkiye'de yaşamaktadırlar. Bu sürecin ne zaman son bulacağına dair ise net bir şey söylemek henüz mümkün değil. Bu nedenle Suriye vatandaşlarının Türkiye'de kısa süreli ikamet etme düşüncesi yerini uzun süreli politikalara bırakmaktadır. Bu noktada göç eden Suriye vatandaşları ile göç ettikleri bölge

halkı arasında yaşanan toplumsal ve kültürel farklılıkların en aza indirmek amacıyla birtakım çalışmalar yapılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Savaşın ilk yıllarından bugüne değin geçen bu süreçte Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye toplumsal etkilerinde bazı sıkıntılar yaşandığı da bir gerçektir. Türkiye'nin hedef ülke konumunda olduğu düşünüldüğünde toplumsal etkiler bakımından şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır (ORSAM,2015:7-8):

- Dil, kültür ve yaşam tarzı farklıkları toplumsal uyumu güçleştirmektedir.
- Yerel halk arasında çok eşlilik yaygınlaşmakta, buna bağlı olarak boşanma oranları artmaktadır.
- Çocuk işçiler yaygınlaşmaktadır.
- Etnik ve mezhepsel kutuplaşmayı tetikleyebilecek zemin oluşmaktadır.
- Çarpık yapılaşma artmaktadır.
- Bazı sınır illerinde demografik yapının değişmesinin yarattığı kaygı söz konusudur.
- Demografik yapıda (doğurganlık oranı, nüfus artış oranı) değişim ortaya çıkmaktadır.
- Suriyelilerin yaşam koşullarının zorluğu ve eğitim imkânından faydalanmıyor olması uzun vadede suç oranlarındaki artış da dâhil bazı sosyal sorunlara uygun zemin hazırlamaktadır. Buna rağmen Aralık 2014 itibarıyla kayda değer bir asayiş sorunun yaşanmaması önemlidir.
- Yerel halk ve Suriyeliler arasında yaşanan bazı sıkıntılara rağmen toplumsal barışı bozmamak adına her iki toplumda bir fren mekanizması gelişmiştir. Şimdiye kadar ciddi sosyal sorunların yaşanmamış olması sosyal yapının sorunlarla baş edebilme kapasitesini göstermektedir.
- Sancılı da olsa Suriyelilerin Türk toplumuna entegrasyon süreci başlamıştır. 35.000'in üzerinde Suriyeli Türkiye'de doğmuştur. Suriyelilerle evlilik konusu bir taraftan tepkiye neden olurken diğer taraftan iki toplumun kaynaşmasına vesile olmaktadır. Çok sayıda yatırımcı ve küçük işletmeci sermayelerini, işlerini Türkiye'ye taşımıştır. Suriyelilerin önemli bir bölümünü çocuk ve genç yaştakiler oluşturmaktadır. Bu kesim Türkiye'de büyümektedir. Bunların çoğunluğu eğitim alamasa da yaşam içinde Türkçeyi öğrenmeye başlamıştır.

Tüm bu sonuçlara baktığımızda, sürecin hala devam etmesi ile muhtemel sorunlarında devam edeceğini işaret etmektedir. Türkiye nüfusu içinde belirli bir azınlık grubu oluşturacak olan Suriye vatandaşlarının toplumsal yaşam konusunda kaynaşması kısa vadede beklenemez ancak sürecin daha az sorunsuz geçmesi için bir takım düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır.

Entegrasyon konusunda yapılan çalışmaların ilki statülerini belirlemek olmuştur. Daha önce değinildiği gibi Cenevre Sözleşmesi gereği mülteci olarak kabul edilmeyen Suriye vatandaşları Ekim 2011'den itibaren, İçişleri Bakanlığı'nın 1994 yılındaki *Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"*'nin 10. Maddesi gereğince "geçici koruma rejimi"ne alınmıştır.

Geçici koruma rejimi, açık kapı politikası, geri dönmeye zorlamama, bireysel statü belirlemenin yapılmaması, kamplarda barınma ve diğer temel hizmetlerin sunulması gibi ilkeleri içermektedir. Bu tarihten sonra Suriyelilerin durumuna ilişkin ilk hukuki düzenleme 30 Mart 2012 tarihli, 62 sayılı "*Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge*" olmuştur. Bu yönerge ile Suriyelilerin "geçici koruma" altında oldukları kabul edilmiştir (Orhan, 2014: 11).

Ülkemize gelen yabancıların hukuki statüsünü belirlemek ve korunmasını sağlamak amacıyla mevzuatımızda en yeni düzenleme Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur. 04/04/2013 tarihinde TBMM Genel Kurulunda kabul edilmiş, ve 11/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazetede

yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan 6458 sayılı Kanun, yabancıların Türkiye'ye giriş ve çıkışları, vatansız kişileri, yabancıların Türkiye'den sınır dışı edilmesini, mültecileri, uluslararası koruma müessesesini detayları ile düzenlemiştir. Kanunda Avrupa dışından gelenler için, Şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüleri verilmesi öngörülmüştür.

Bu kanun kapsamında ülkemizdeki Suriyeli mültecilere geçici koruma statüsü verilmiştir. Bu amaçla da 6458 sayılı Kanunun 91. Maddesine dayanılarak 22.10.2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yönetmelik kapsamındaki yabancılara "Geçici Koruma Kimlik Belgesi" düzenlenmektedir. Bu kimlik belgesi;

a) Söz konusu yabancıya Türkiye'de yasal olarak kalış hakkı sağlamaktadır.

b) Herhangi bir harca ve ücrete tabi değildir.

c) 6458 sayılı Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer değildir.

d) Türk vatandaşlığına başvuru ya da geçiş hakkı sağlamaz.

e) Söz konusu yabancıya ait yabancı kimlik numarasını içermektedir (www.goc.gov.tr, 2016)

Geçici Koruma Yönetmeliğinin 6. Bölümünde geçici koruma statüsünde olanlara sağlanan hizmetler yer almaktadır. Buna göre sağlık, eğitim, istihdam, sosyal yardımlar, tercüman ve gümrük hizmetleri sunulmaktadır. Sağlık hizmetlerinden hasta katılım payı alınmaksızın faydalanmaktadırlar. Eğitim konusunda ise okul öncesi, ilköğretim ve beceri kurslarından faydalanmaktadırlar. Geçici koruma kimlik belgesine sahip olan yabancılar, Bakanlar Kurulunca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabileceklerdir. Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği esaslar çerçevesinde sosyal yardımlardan da faydalanmaktadırlar.

Sosyal uyumu gerçekleştirecek olan en önemli konu eğitimdir. Göçün başladığı ilk yıllarda bu konu göz ardı edilse de 2013 yılında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 26 Nisan 2013 ve 26 Eylül 2013 tarihlerinde yayımladığı genelgeler ve çeşitli faaliyetlerle Suriyelilerin eğitim sorununa çözüm üretmeye çalışmıştır. "Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler" başlıklı Genelge konu ile ilgili MEB tarafından hazırlanan ilk resmi belgedir. Ancak bu Genelge'nin kamp dışında yaşayan Suriyeli çocukların eğitimleri için çözüm içerikli bir politikadan ziyade eğitim veren veya verebilecek mekanların tespit ve tedarik edilmesine yönelik hazırlanmış olduğu görülmektedir. Daha sonra 26 Eylül 2013 tarihinde, "Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" başlıklı daha kapsamlı bir Genelge çıkarılmıştır. 23 Eylül 2014 tarihinde 2014/21 sayılı "Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri" başlıklı bu genelge ile Suriyeli çocuklara sunulacak eğitim hizmetleri belirli bir standarda bağlanmış ve güvence altına alınmıştır. Çıkarılan genelge ile birlikte, Suriyeli çocukların, MEB'e bağlı okullarda ya da Suriyelilere yönelik olarak oluşturulmuş Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitim hizmeti alması sağlanmıştır. Dahası Türkiye'deki Suriyeli çocuklar sadece Suriyeli öğrencilerin devam ettiği Geçici Eğitim Merkezlerine değil, bunun yanı sıra Türkiye'deki devlet okullarına yasal olarak kayıt olma hakkı kazanmıştır. Böylece devlet okullarına kayıt yaptırmak isteyen Suriyeli çocuklar için "ikamet izni" değil "yabancı tanıtma belgesi"nin yeterli olduğu karara bağlanmıştır (Emin, 2016: 13-15).

Türkiye'de bulunan Suriyelilerin % 53'ünden fazlası 18 yaş altındaki çocuk ve gençlerdir. Bu oran eğitim konusunun önemini ortaya koymaktadır. Ancak Suriyeli çocukların okullaşması konusunda eğitim dilinin Türkçe olması ve başlangıçta sürecin kısa süreceği öngörüldüğünden büyük sorunlar yaşanmıştır. Kamplar içinde durum nispeten iyi olsa da genelde okullaşma % 15-20 gibi bir düzeyde kalmıştır (Erdoğan,2014: 14).sosyal uyumu gerçekleştirecek olan en temel yapı eğitim düzeyinin bu kadar düşük olması uyum konusunda sıkıntıların çıkış noktasını oluşturmaktadır. Özellikle temel eğitim konusunda yaşanan bu sıkıntı sürecin uzaması halinde çözümü zor sorunları beraberinde getirecektir.

Üniversite eğitimi konusunda ise 2012 yılında Suriyelilerin üniversite eğitimine, bir yıl geçerli olan, özel öğrencilik statüsü ile geçici bir çözüm getirilirken, 2013 yılında bir yıllık sınırlandırma kaldırılıp belgesi olanlar için yatay geçiş imkânı da sağlanmıştır. Ayrıca 460 öğreniciye üniversite ile birlikte yurt ve burs imkânı da tanınmıştır (Seydi, 2014: 296).

Eğitim yanında temel hizmetlerden biri olan sağlık hizmetleri konusunda ise kamplarda kalan Suriyeli mülteciler açısından çok fazla sıkıntı yaşanmazken kamp dışında yaşayan mülteciler, sağlık hizmetine ulaşmakta güçlük çekmektedir. AFAD, 18 Ocak 2013 tarihinde yayınladığı genelge ile kamp dışında yaşayan Suriye uyrukluların hastanelerden ve sağlık merkezlerinden ücretsiz olarak yararlanmasının önünü açmıştır. Bu genelgeye göre kamp dışında yaşayan mültecilerin, geçici yerleşim merkezlerinin yer aldığı 10 ildeki sağlık kurumlarına başvurmaları durumunda önleyici ve tedavi edici sağlık hizmetlerinin masrafları AFAD tarafından karşılanacaktır. Ancak kamp dışında yaşayan mülteciler, sadece bu 10 şehirde değil Türkiye'nin pek çok farklı şehrinde ikamet ettiği için söz konusu düzenleme yetersiz kalmıştır. Bu nedenle AFAD tarafından 9 Eylül 2013 tarihinde çıkarılan yeni bir genelge ile önceki uygulamanın kapsamı 81 ile genişletilmiştir. Bu bağlamda Suriyeli mülteciler herhangi bir ildeki sağlık kurumundan hizmet alabilecek ve bu hizmetin ücreti kurumun bulunduğu ilin valiliğine fatura edilecektir (Dinçer vd, 2013: 25).

Bu durum ise ekonomik açıdan Türkiye'ye de ciddi oranda yük getirmektedir. Türkiye'nin 4,5 yılda 2,2 milyonun üzerinde Suriyeliyi ülkeye kabul etmesi yanında, Suriyeliler için 7,6 milyar doları aşan bir maliyeti de karşılaması gerekmiştir (Oktay,2015).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 96. Maddesi uyum konusunda bir takım düzenlemeler getirmiş ve bu konuda Göç İdaresi genel müdürlüğüne bir takım görevler yüklemiştir. İlgili maddeye göre;

(1)Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.

(2) Yabancılar, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilir.

(3) Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri Genel Müdürlükçe kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarıyla da iş birliği yapılarak yaygınlaştırılır.

Uyum konusunda görevlendirilen Göç İdaresi'nin bu konuda yapacağı en önemli işlerden biri de bu konu ile ilgili proje üretmek olacaktır. Sorunların tanımlanması, mevcut durumun ortaya konması ve çözüm önerilerinin belirlenmesi açısından proje yürütücülüğü önemli bir konudur. Bu konuda Göç İdaresi tarafında Suriyeli göçmenlere yönelik AB destekli Projelerde yürütülmektedir. Halen devam eden projeler şöyledir:

Tablo 3: Göç İdaresi Tarafından Suriyelilere Yönelik Devam Eden Projeler

Proje Adı		**Yıl**	**Süre**	**Kapsam**
Kamp Dışı Suriyelilerin Kayıt Altına Alınması Kapasitesinin Arttırılması	AB – ICSP	2015	12 ay	Proje ile kamp dışı Suriyelilerin kayıt altına alınabilmesi için acil durum ekibinin kurulması ve mobil servis hizmetinin (van) temin edilmesi amaçlanmaktadır

Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yardım Sağlanması İçin Türkiye'ye Destek	AB – IPA	2015	24 ay	Proje ile kamp dışı Suriyelilerin kayıt işlemlerinin tamamlanması, çağrı merkezinin kurulması ve uzaktan eğitimin sağlanması amaçlanmaktadır
Suriye Krizi Etkilerinin Azaltılması için Türkiye'ye Destek	AB – IPA	2015	36 ay	Koordinasyonu Genel Müdürlüğümüzce, yürütmesi ise BMMYK tarafından yapılacak olan projede Sağlık, Milli Eğitim, Aile ve Sosyal Politikalar ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları paydaş kurumlar olup, projede Toplum Merkezlerinin Tesisi bölümü Genel Müdürlüğümüze aittir.

Kaynak: www.goc.gov.tr, 2016.

Projelerin içeriğine bakıldığında daha çok ekonomik iyileştirme; kayıt altına alınma ve Türkiye'ye destek amaçlı projelerdir. Yani henüz ekonomik açıdan iyileştirme aşamasından sosyal uyum aşamasına geçilmediği görülmektedir.

Türkiye'de Suriyeliler konusu günlük hayatın ve siyasetin bir parçası haline gelmiştir. Toplumsal kabul düzeyi konusundaki olumlu tabloya rağmen son bir yılda Suriyeliler konusunda kaygı yaratacak toplumsal olaylar da gözlenmiştir. "Suriyeliler gitsin" türü protesto gösterilerinden onlara yönelik saldırılara kadar pek çok olay yaşanmıştır. Bu olayların başlangıç noktası genelde Suriyelilerin karıştığı bir suçla ilişkili olmaktadır. Ayrıca bazı yerlerde işletme ya da işçi düzeyinde haksız rekabet konusu da protestolarda önemli rol oynamıştır. Bu güne kadar oldukça yüksek bir toplumsal kabul gösteren ve Suriyelilere destek olmaya çalışan Türk toplumu içinde bazı grupların, süreç iyi yönetilemezse, hızla yabancı düşmanlığının yayılması, nefret üretme ve saldırılara yönelebilme ihtimali yüksektir. Bu güne kadar ortaya konulan tavır, Türk halkının insani bir kazanımıdır. Ancak bu durum hızla tüketilme riski taşımaktadır. Bütün haksız rekabet ve güvenlik risklerine rağmen tepkilerini çok sınırlı ifade eden Türk toplumunun Suriyeliler konusunda nasıl bir algıya sahip olduğu konusu, gelecek stratejilerin belirlenmesi bakımından son derece önemlidir (Erdoğan,2014:25).

Türkiye'nin Suriye iç savaşının ilk yıllarında Suriyeli vatandaşların kısa zamanda geri dönecekleri düşüncesi ile bu yönde politika geliştirdiği görülmektedir. Ancak sürecin uzaması ile toplumsal tepkilerin arttığı da söylenebilir. Bu nedenle daha kalıcı ve sürdürülebilir çözümler üretme yoluna gidilmeye başlanmış; ancak henüz istenilen düzeye ulaşmamıştır. Türkiye'nin her geçen gün artan göçler bakımından bir "hedef" ülke haline gelmesi ve bu konuda yasal mevzuatın ve kurumların henüz yeni olması bu sıkıntıların bir diğer nedenidir.

5. SONUÇ

Arap Baharı diye nitelendirilen ve Arap coğrafyasında otoriter rejimlere yönelik ayaklanmalardan biri olan Suriye iç savaşından en çok etkilenen ülke Türkiye olmuştur. Kitlesel göç hareketeler sonucunda Türkiye toplumsal ve ekonomik açıdan etkilenmiştir. Toplumsal etkileri en aza indirme konusunda yapılan birtakım düzenlemeler ile sosyal uyum gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak sürecin başında öngörülebilir bir politika uygulanmadığından entegrasyon politikaları konusunda geç kalınmıştır. Savaşın ilk yıllarında kısa sürmesi beklenirken bu öngörü doğrulanmamış ve açık kapı politikası ile savaştan kaçan Suriye vatandaşların sayısı hızla artmıştır.

Artan sayıya rağmen Suriye vatandaşlarının temel ihtiyaçlarının yanında sosyal ihtiyaçlarının karşılanması problemleri de artmıştır. Bu anlamda toplumsal tepkiler de hızla artmıştır. Sürecin kontrol

edilebilir bir şekilde ilerlemesi neticesinde sosyal uyum politikalarında aynı oranda gelişmesi toplumsal tepkiyi azaltacaktır.

Sosyal uyum konusunda eğitim öncelikli konulardan biridir. Ancak eğitim konusunda özellikle yaşanan dil problemi sıkıntının baş kaynağını oluşturmaktadır. Bu konuda düzenlemeler yapılsa da sorun henüz tam olarak aşılamamıştır. Ayrıca okullaşma oranın çok düşük olması da bu soruna ivme kazandırmaktadır. Okullaşma oranının düşüklüğü ise Suriye'den gelen çocukların çalışmak zorunda kalmalarıdır. Bu konu ise istihdam ile açıklanabilecek bir konudur. Suriye vatandaşlarına Çalışma ve Sosyal güvenlik Bakanlığının izni ile çalışma olanağı tanınsa da kayıt dışı istihdam fazla olduğundan bu her iki kesiminde memnuniyetsizliğini arttırmaktadır. Kayıt dışı çalışma bir yandan Suriyeli vatandaşların ucuz işçi olarak çalıştırılması bir yandan ise işlerinin ellerinden gittiği düşüncesi ile Türk toplumunun bazı kesimleri tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmaktadır.

Toplumsal tepkileri en aza indirmek amacıyla istihdam konusu öncelikli çözülmesi gereken problemlerdendir. Zira sosyal uyum toplumsal tepkilerin olduğu bir alanda gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu nedenle bu alanın çözüme kavuşmaması eğitim konusunu da yakından ilgilendirmektedir.

Uyum konusunda yetkili kılınan Göç İdaresi Başkanlığının sosyal uyuma yönelik projeler üretmesi ile Türk toplumu ile bütünleşme sürecine büyük katkı sağlayacaktır. Ancak henüz ekonomik sıkıntıların giderilemediği yapılan ve devam eden projelerle de görülmektedir. Bu nokta ise sosyal uyum ve toplumsal kabul sürecini uzatmaktadır.

Göç ve Entegrasyonu Politika İndeksi (MIPEX) yaptığı araştırmada Türkiye'nin, araştırma kapsamında ele alınan 38 ülke arasında entegrasyon politikaları açısından 38'inci sırada olduğunu belirtmiştir. Çalışmamızda da entegrasyon politikalarının yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Şunu da belirtmek gerekir ki Türkiye savaş mağduru onlarca insanı ekonomik ve toplumsal kaygıları bir kenara bırakarak insani kaygılarla kabul etmiştir. Ancak uluslararası siyaset belli başlı kriterler üzerine ve her ülkenin kendi menfaatleri üzerine konumlandığından bu noktanın göz ardı edilmesi doğaldır.

Tüm bu öngörüler Suriyeli vatandaşların savaş bitmesi durumunda ülkelerine dönmeleri ile çözüme kavuşacaktır. Ancak savaşın bitmesi halinde bile bu dönüş tam anlamıyla ve kısa zamanda gerçekleşeceğini söylemek mümkün olmayabilir. Bu nedenle entegrasyon politikalarının uzun kapsamlı, sürdürülebilir ve Türk toplumunun beklentileri göz önünde bulundurularak oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=848, Erişim Tarihi: 01.04.2016

BİLGESAM (2012). "Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye", Haz.: Atilla SANDIKLI Ali SEMİN, Rapor no: 52.

DEMİREL, B.A. (2004). Doğu'da Göçün Temelleri. Ankara: Pivolka yayınları.

DİKEN B. (2007). Göç: Eleştiri Ve Politika Ötesi. Kökler Ve Yollar: Türkiye'de Göç Süreçleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

DİNÇER, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K., & Çarmıklı, E. Ö. (2013). Suriyeli Mülteciler Sorunu ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik", Ankara: USAK ve Brookings Enstitüsü

EMİN, M. N. (2016). "Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları", SETA, Şubat 2016 Sayı: 153 http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf, Erişim Tarihi: 01.04.2016

ERDOĞAN, M.M. (2014). "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul Ve Uyum", Hacettepe Üniversitesi göç ve siyaset Araştırmaları Merkezi, Kasım 2014, http://www.hugo.hacettepe.edu.tr/HUGO-RAPOR-TurkiyedekiSuriyeliler.pdf, Erişim Tarihi: 15.03.2016

GEÇİCİ KORUMA YÖNETMELİĞİ VE GETİRDİĞİ YENİLİKLER, http://www.goc.gov.tr/files/files/gk_yon_getirdigi_yenilikler.pdf, Erişim Tarihi: 01.04.2016

Geçici Koruma Yönetmeliği, Karar Sayısı: 2014/6883 http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15.htm, Erişim Tarihi: 10.03.2016

Göç İdaresi Başkanlığı, http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-idaresi-genel-mudurlugunun-devam-eden-projeleri_409_570_3609_icerik, Erişim Tarihi: 01.04.2016

IHLAMUR-ÖNER, S.G. (2015). "Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası", Ortadoğu, Mart-Nisan Cilt: 6 Sayı: 61, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2014319_11sunagulferihlamuroner.pdf, Erişim Tarihi: 01.04.2016

OKTAY, F. (2015). New York'taki "Kriz ve Acil Durumlarda Eğitim" toplantısı" http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/6415857-new-yorktaki-kriz-ve-acil-durumlarda-egitim-toplantisi, Erişim Tarihi: 01.04.2016

ORHAN, Oytun (2014). Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler, ORSAM.

ORSAM (2015). "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri", Rapor No: 195, Ocak 2015, http://tesev.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf

ÖZER, İ. (2004). Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

SEYDİ, A. R. (2014). "Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan 2014, Sayı: 31, ss.267-305

SÜER, B. (2012). "Suriye'de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi." Akademik ORTA DOĞU, 2012: 1-20.

TOPAL, C. (2015). "Suriye İç Savaşı ve Uluslararası Düzen", KTU SBE Sos. Bil. Dergisi, 2015, (9): 117-122

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, https://mirekoc.ku.edu.tr/sites/mirekoc.ku.edu.tr/files/Regulation%20no%20946169%20Procedures%20and%20principles.pdf, Erişim Tarihi: 09.03.2016

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Kanun No. 6458, Kabul Tarihi: 4/4/2013 http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm, Erişim Tarihi: 10.03.2016.

YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN ÜNİVERSİTE EĞİTİM HİZMETLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ: KİLİS İLİ ÖRNEĞİ

***

INVESTIGATION OF VIEWS REGARDING FOREIGN STUDENTS OF UNIVERSITY EDUCATION SERVICES: THE CASE OF KİLİS

Yrd. Doç. Dr. Yadigar POLAT
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, SHMYO
yadigarpolat@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. Erhan KILINÇ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, SHMYO
erhankilinc@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. Melek ÖZTÜRK
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, SHMYO
melekozturk@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. Nesrin İPEKÇİ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, SHMYO
nesrinipekci@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. Gülistan YURDAGÜL
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, SHMYO
yurdagulistan@hotmail.com

Öğr. Gör. Müslüm ÖZTÜRK
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, MYO
mozturk@kilis.edu.tr

Öz

Pek çok dünya ülkesinde öğrenci hareketliliği olmaktadır. Yabancı uyruklu öğrencilerin gerek dünya gerek Türkiye ölçeğindeki bu hareketliliği doğal olarak dil ve eğitime ilişkin sorunların yanı sıra pek çok sosyo-kültürel ve ekonomik sorunu da beraberinde getirmiştir. Araştırma Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde eğitim gören yabancı uyruklu öğrenciler üzerinde yapılmış tanımlayıcı bir çalışmadır. Öğrencilerin %71,1'i Suriye'den gelmektedir. Öğrencilerin %60,2'si erkek %39,8'i kızdır. Öğrenciler en çok dil sorunu ile ilgili sorun yaşamakla birlikte ekonomik açıdan sorun yaşayan öğrenciler de çoğunluktadır ve burs almayan öğrenci oranı %90,0'dır. Öğrencilerin %75,9'u Kilis üniversitesinde okumaktan ve %81,7'si de okuduğu bölümden memnun olduğunu ifade etmektedir. Öğrencilerin %62,0'ı Kilis'te öğrenci olduğu için zorlanmadığını ifade ederken Öğrencilerin hocaları ve arkadaşları ile ilişkileri çoğunlukla iyi düzeydedir. Öğrencilerin %64,2'si okuduğu üniversiteyi başkalarına tavsiye edeceğini söylerken, %40,7'si yeniden seçme şansı olsa yine Kilis 7 Aralık Üniversitesi'ni tercih edeceğini ifade etmiştir.

Anahtar kelimeler: *Eğitim, üniversite, yabancı uyruklu öğrenci.*

Abstract

Student mobility is in many world countries. That mobility of foreign students within the scale of Turkey and the world has brought about a lot of questions of language and education along with socio-cultural and economic problems. This study was conducted on foreigner students of Kilis 7 Aralik University as a descriptive one. 71.1% of students come from Syria. 60.2% of the students are male and 39.8% of them are female. Most students are also students who have problems with economic difficulties, while quite a lot of them have language problems and non-receiving a scholarship student ratio is 90.0%. 75.9% of the students are glad to be studying at Kilis University and 81.7% have also said to be pleased to study their subjects. 62.0% of students state that they do not have major difficulties stemming from being a student in Kilis and their relationship with their teachers and school mates is mostly of a good level. 64.2% of the students say that they would recommend their university to others and 40.7% of them express that they would prefer Kilis 7 Aralık University if they had the chance to choose again.

Keywords: *Education, University, Foreign student.*

1. GİRİŞ

Göç kavramı, insanların bulundukları yerden ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmelerine verilen genel bir ad, evrensel bir olay olarak tanımlanabilir. Göç olgusu, insanlığın en eski tarihlerinden bu yana süregelen ve gelecekte de devam edecek olan, dünyanın her yerinde görülebilecek bir durumdur (Koçak ve Terzi, 2012:164). İnsanlar tarihi süreçte her zaman yeni ve daha iyi bir yer arayışı içinde olmuşlardır (OECD, 2009). İnsanlık tarihiyle beraber toplumlar kimi zaman savaş, sürgün, afetler vb. durumlar nedeniyle "zorunlu" olarak, kimi zaman da, daha iyi yaşam koşulları elde etmek amacıyla "gönüllü" olarak göç etmişlerdir (Yılmaz, 2014:1686).

Günümüzde uluslararası göçün pek çok ülke için önemli bir olgu haline geldiği görülmektedir. Çeşitli nedenlerle gerçekleştirilen göç olayları farklı kültürlerin karşılaşmasına neden olmakta ve farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşamlarını sürdürme zorunluluğu, uyum ve çatışmaya dair önemli sorunlar gündeme getirmektedir. Uluslararası göç olgusunun ortaya çıkardığı en önemli sorunların başında farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşamaları, farklılıklarla baş etmeleri ve iletişim engellerini aşmaları gelmektedir (Aksoy,2012:293).

Günümüzde dünya nüfusunun büyük çoğunluğu doğduğu ülkede yaşamakla birlikte, yaşamlarının bir bölümünü çalışmak, eğitim görmek ve hatta emekliliğini geçirmek için farklı bir ülkede yaşamak durumunda kalmaktadır (Mccann, vd., 2010:362). İnsanları, doğdukları ve yaşadıkları ülkeyi değiştirmeye iten pek çok neden bulunmaktadır. Bu nedenlerden bir tanesi de eğitimdir. Eğitim göçü, insanların eğitim amacıyla belirli bir süre için gerçekleştirdikleri göç olayıdır. Eğitim süresinin tamamlanmasıyla geriye göç yapılabildiği gibi eğitim alınan ülkede çalışma hayatının sürdürülmesi amacıyla yerleşik olarak kalınmaya devam edilmesi de söz konusu olabilmektedir (Aksoy,2012:295).

Küreselleşen dünyada diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da hızlı değişimler gözlenmektedir. Bu değişimin bir sonucu olarak her alanda ortaya çıkan ortak pazar anlayışı eğitim alanında da kendisini göstermektedir. Bu eğitim pazarının önemli bir ayağını yabancı uyruklu öğrenci dolaşımı oluşturmaktadır (Kıroğlu vd., 2010:26).

Ülkemizde, özellikle son 15 yıldır, üniversite sayısı birkaç kat artmış; kamu ve özel sektör destekli bu hizmetler tüm ülke geneline yayılmıştır. Bu niceliksel gelişmelerle birlikte bu kurumlarda artan kalite, ülkemize dış ülkelerden üniversite eğitimi almak için gelen öğrencilerin sayısını artırmıştır. Bununla birlikte, iç savaş, ayaklanma, yaşam şartlarının zorluğu gibi nedenlerle ülkelerini terk edip, Türkiye'ye sığınan kişilerin de üniversite eğitim ihtiyaçları bu üniversiteler tarafından karşılanmaktadır.

Üniversiteler dünya çapında uluslararası kimlik kazanmaya ve öğrenci profilini çok uluslu hale getirmeye çalışan kurumlardır. Uluslararası öğrenciler, üniversitelere çeşitlilik kazandırmakla birlikte, bu öğrencilerin üniversite yaşam deneyimleri, kazanımların yönünü, boyutunu ve sürdürülebilir olma durumunu belirlemektedir (Özkan ve Acar Güvendir 2015:174).

Pek çok dünya ülkesinde öğrenci hareketliliği olmaktadır. Bu süreç Türkiye'de 1981 yılında kendi imkânlarıyla Türkiye'de yükseköğrenim görmek isteyenler için düzenlenen Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı'yla (YÖS) başlamıştır. 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını ilan eden Türk Cumhuriyetleri'ndeki öğrencilerin Türkiye'de eğitim görmesi amacıyla 1992 tarihinde Türk Cumhuriyetleri ile işbirliği yapılarak Türk ve Akraba Toplulukları Sınavı (TCS) yapılmaya başlanmıştır. Bu anlamda Türkiye'nin başlattığı "Büyük Öğrenci Projesi", Türk Dünyasına yönelik yeni politikalar ve bu politikalar çerçevesinde eğitim sektörünün yerini güçlendirme açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir (Kavak ve Baskan, 2001:95). Her yıl ÖSYM tarafından Türkiye'de yüksek öğrenim görecek yabancı uyruklu öğrencileri seçmek için Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Tataristan'da TCS yapılmaktadır. Ayrıca İslam Kalkınma Bankası, Türk Diyanet Vakfı ve benzeri kuruluşlar aracılığıyla da yabancı uyruklu öğrenciler Türkiye'ye gelmektedir (Kıroğlu vd., 2010:26).

Başbakanlık Yurtdışı ve Akraba Toplulukları Başkanlığının 2011 yılı faaliyet raporuna göre, 1992 yılında Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklarla Türkiye arasındaki ilişkileri daha da geliştirmek amacıyla 5 ülke katılımı ile başlatılan Büyük Öğrenci Projesine, bugün 58 devlet ve topluluğun dâhil olduğu, projenin önemli bir yabancı öğrenci programı olduğu, ayrıca dünyanın 138 ülkesinden eğitim görmek amacıyla ülkemize gelen yabancı öğrenciler bulunduğu bilgisi yer almaktadır (Özçetin 2013:57).

Yabancı uyruklu öğrencilerin gerek dünya gerek Türkiye ölçeğindeki bu hareketliliği doğal olarak dil ve eğitime ilişkin sorunların yanı sıra pek çok sosyo-kültürel ve ekonomik sorunu da beraberinde getirmiştir. Üniversite eğitimi veya köyden Şehre göç gibi çeşitli nedenlerle aynı ülke içerisinde yer değiştiren bireyler dahi bir uyum sorunu yasarken, bir başka ülkeden gelen bireylerin çeşitli sorunlar yaşaması beklendik bir durumdur. Çünkü, her toplumun kendine özgü bir kültürü vardır ve bir kültürden diğer kültüre geçen bir birey, uyum problemleri yaşamaktadır (Çöllü ve Öztürk, 2010: 223). Yabancı kökenli olmanın getirdiği çekingenlik öğrencinin dersteki sözlü katılımını da olumsuz yönde etkilemektedir. Derse katılımın yetersiz olması, öğrencinin bilgi düzeyinden değil, yanlış anlaşılma korkusundan kaynaklanmaktadır. Bu durum da öğrencinin ders başarısını etkileyebilmektedir (Çöllü ve Öztürk, 2010: 224).

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, gerek sığınmacı gençlerin gerekse diğer yabancı uyruklu öğrencilerin üniversite eğitimlerini yapabilmeleri ve devam ettirebilmelerinde önemli bir eğitim kurumu haline gelmiştir. Bu yabancı uyruklu öğrencilerin üniversite eğitimine bakış açılarını belirlemek, karşılaştıkları sorunları incelemek, Suriye'den gelenler ve diğer yabancı uyruklu öğrenciler diyebileceğimiz iki grup arasında karşılaştırmalar yapmak önemli sonuçları ortaya koyacaktır. Bu konuda mevcut durumun incelenmesi, daha iyi, daha evrensel bir üniversite eğitimi için olumlu katkılar sağlayacaktır.

Çalışmamızın temel amacı; yabancı ülkelerden gelerek üniversitemizde eğitimini devam ettiren öğrencilerin üniversite hakkındaki görüşlerini, düşüncelerini, sorun ve beklentilerini ortaya koyarak, bu sorun ve beklentileri doğrultusunda kapsamlı çözümler üretmeye çalışmaktır.

2. MATERYAL-METOD

Bu çalışma Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde eğitim gören yabancı uyruklu öğrenciler üzerinde yapılmış tanımlayıcı bir çalışmadır. Bu çalışmanın evrenini Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde okuyan yabancı uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır. Herhangi bir örneklem seçim yoluna gidilmeden tüm evrene ulaşmak hedeflenmiştir.

Veriler, araştırmacılar tarafından literatür taranarak oluşturulan anket formu ile toplanmıştır.

Elde edilen veriler SPSS (Standart Program for Social Sciences) for Windows 20.0 paket programı aracılığıyla işlenmiş ve veri analizi yapılmıştır. Araştırma bulguları sayı, yüzde oranları ve çapraz çizelgeler oluşturularak yorumlanmıştır. Çapraz çizelgelerde güvenilirlik için Ki-Kare Bağımsızlık Testi kullanılmış ve $p<0,05$ değeri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Tablo 1: Öğrencilerin Geldikleri Ülkeler ve Okudukları Fakülte/Yüksekokul Bilgilerine Göre Dağılımı

Ülke	Sayı	%	Fakülte/yüksekokul	Sayı	%
Suriye	59	71,1	İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi	26	31,3
Azerbeycan	12	14,5	Fen-Edebiyat Fakültesi	22	26,5
Türkmenistan	6	7,2	İlahiyat Fakültesi	8	9,6
Afganistan	2	2,4	Mühendislik-Mimarlık Fakültesi	7	8,4
Gine	1	1,2	Meslek Yüksekokulu	7	8,4

Sri Lanka	2	2,4	Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu	7	8,4
Suidi Arabistan	1	1,2	Eğitim Fakültesi	3	3,6
			Sağlık Yüksekokulu	3	3,6
Toplam	83	100,0	**Toplam**	83	100,0

Öğrencilerin %71,1'i Suriye'den gelmektedir ve öğrenciler çoğunlukla (%31,3) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde okumaktadır.

Tablo 2: Öğrencilerin Demografik Bilgilerine ve Üniversite Hakkındaki Görüşlerine Göre Dağılımı

Yaş	**Sayı**	**%**	**Üniversite ile ilgili bilgi kaynakları**	**Sayı**	**%**
			Fuar-organizasyon	1	1,2
17-21	41	50,0	Üniversitede öğrenim gören tanıdığımdan	8	9,6
22-26	36	43,9			
27-31	4	4,9	Arkadaşlarımdan	63	75,9
32 ve üzeri	1	1,2	Ülkemde KYÜ ile ilgili tanıtımdan	1	1,2
Sınıf	**Sayı**	**%**	Bilgi sahibi değilim	10	12,0
			Üniversiteye Başlarken karşılaşılan sorular	**Sayı**	**%**
1.sınıf	35	42,2			
2.sınıf	23	27,7	Türkçe konuşma ve yazma konusunda	30	37,4
3.sınıf	13	15,7			
4.sınıf	12	14,5	Derslere adaptasyon	30	37,4
			Hocalarla iletişim sorunu	11	13,7
Cinsiyet	**Sayı**	**%**	Uyum sorunu	9	11,3
Kadın	33	39,8	**Kilis Üniversitesi'nde eğitim görmekten memnun olma durumu**	**Sayı**	**%**
Erkek	50	60,2	Evet	63	75,9
Türkiye de bulunma yılı	**Sayı**	**%**	Hayır	3	3,6
0-5 yıl	76	91,6	Karasızım	17	20,5
6-10	1	1,2	**Bölümden memnun olma durumu**	**Sayı**	**%**
11-15	3	3,6	Evet	67	81,7
16 ve üzeri	3	3,6	Hayır	5	6,1
Türkiye'de bulunma nedeni*	**Sayı**	**%**	Kısmen	10	12,2
Eğitim	38	46,9			
İyi,yaşam koşulu, göç	15	18,5	**Bölüm değişikliği düşünme durumu**	**Sayı**	**%**
Eğitim ve iyi yaşam koşulları	12	14,8	Evet	5	6,2
savaş	16	19,8	Hayır	70	86,4
Türkiye'de ailesinin olması durumu	**Sayı**	**%**	Karasızım	6	7,4
Ailem var	32	38,6	**Bölümü yarıda bırakıp gitmeyi düşünme durumu**	**Sayı**	**%**
Arkam var	8	9,6	Evet	7	4,9
Aile ve akraba	22	26,5	Hayır	75	91,5
Kimse yok	21	25,3	kararsızım	3	3,7
Türkiye'ye ilk defa gelme durumu	**Sayı**	**%**	**Kilis'te öğrenci olmaktan dolayı zorluk yaşama durumu**	**Sayı**	**%**
Evet	70	84,3	Evet	20	25,3
Hayır	13	15,7	Hayır	49	62,0
Karşılaştığınız sorunlar			Kararsızım	10	12,7
Pasaport	10	12,8	**Üniversitede uyum ve tanıtım programı düzenlenme durumu**	**Sayı**	**%**

Dil sorunu	42	54,5	Evet	18	23,4
İkametgah tezkeresi	14	18,2	Hayır	24	31,2
diğer	11	14,3	Hatırlamıyorum	35	45,5
Türkçeyi konuşabilme durumu	**Sayı**	**%**	**Üniversitedeki Etkinlikleri yeterli görme durumu**	**Sayı**	**%**
Yeterli	43	63,9	Evet	21	26,9
Yetersiz	3	3,6	Hayır	32	41,0
Kısmen yeterli	27	32,5	kararsızım	25	32,1
Türkçe yazabilme durumunuz	**Sayı**	**%**	**Etkinliklere aktif katılabilme durumu**	**Sayı**	**%**
Yeterli	49	59,0	Evet	33	40,7
Yetersiz	5	6,0	Hayır	46	56,8
Kısmen yeterli	29	34,9	Bazen	2	2,5
Türkçeyi öğrendiği yer	**Sayı**	**%**	**Ulaşım ile ilgili problem yaşama durumu**	**Sayı**	**%**
Türkiye'de	62	74,7	Evet	14	17,5
Kendi ülkemde	19	22,9	Hayır	40	50,0
Diğer	2	2,4	Bazen	26	32,5
ikamet adresi	**Sayı**	**%**	**Kütüphaneden yararlanma durumu**	**Sayı**	**%**
Devlet yurdunda	3	3,6	Evet	62	76,5
Özel yurtta	6	7,2	Hayır	19	23,5
Ailemle birlikte	32	38,6	**Kütüphanedeki kaynaklar yeterli bulma duru**mu	**Sayı**	**%**
Arkadaşlarımla birlikte evde	23	27,7	Evet	40	50,0
Diğer **	19	23,9	Hayır	17	21,3
Aile ortalama gelir	**Sayı**	**%**	kararsızım	23	28,8
0-500 tl	19	23,2	**Yakın çevrede Kilis'te eğitim gören öğrenci varlığı**	**Sayı**	**%**
501-1000	37	45,1	Evet	45	55,6
1001-1500	19	23,2	Hayır	36	44,4
1501-2000	4	4,9	**Üniversiteyi başkalarına tavsiye etme durumu**	**Sayı**	**%**
2001+	3	3,7	Evet	52	64,2
Aylık harcama	**Sayı**	**%**	Hayır	12	14,8
0-500	58	71,6	Kararsızım	17	21,0
501-1000	17	21,0	**Yeniden Kilis 7 Aralık Üniversitesini tercih etme durumu**	**Sayı**	**%**
1001-1500	5	6,2	Kesinlikle tercih ederdim	33	40,7
1501-2000	1	1,2	Kararsızım	33	40,7
Burs alma durumu	**Sayı**	**%**	Kesinlikle tercih etmezdim	15	18,5
Evet	8	10,0			
Hayır	72	90,0			

Öğrencilerin %60,2'si erkek %39,8'i kızdır. Öğrencilerin %50,0'ı 17-21 yaş aralığındadır ve öğrencilerin %42,2'si 1.sınıf, %27,7'si 2.sınıf, %15,7'si 3.sınıf ve %14,5'i de 4.sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin %91,6'sı 0-5 yıldır Türkiye'de ikamet etmektedir ve %46,9'u eğitim amaçlı, %19,8'i ise savaş nedeni ile Türkiye'ye gelmiştir. Öğrencilerin %38,6'sının Türkiye'de ailesi varken %84,3'ü Türkiye'ye ilk defa gelmiştir. Türkiye'ye gelen öğrencilerin karşılaştıkları problemler arsında en çok dil sorunu olmuştur (%54,5). Öğrencilerin %63,9'u kendilerini Türkçe konuşma konusunda ve %59,0'ı kendini yazma konusunda yeterli görmektedir ve öğrencilerin %74,7'si Türkçeyi Türkiye'de öğrenmiştir. Öğrencilerin ana dilleri dışında bildikleri diller çoğunlukla Türkçe ve İngilizcedir. Öğrencilerin %38,6'sı ailesi ile birlikte yaşarken %3,6'sı devlet yurdunda kalmaktadır. Aile aylık gelir çoğunlukla 501-1000 TL arasında iken öğrencilerin aylık harcamaları 0-500 TL arasında değişmektedir ve burs almayan öğrencilerin oranı %90,0'dır. Öğrencilerin %75,9'u Kilis 7 Aralık Üniversitesi hakkındaki bilgileri arkadaşlarından öğrenmiştir ve %12,0'ı ise üniversite hakkında bilgi sahibi olmadığını ifade etmiştir. Üniversiteye başlarken

öğrenciler en çok Türkçe konuşma-yazma ve derslere adaptasyon konusunda sorun yaşamışlardır (%37,4). Öğrencilerin %75,9'u Kilis üniversitesinde okumaktan ve %81,7'si de okuduğu bölümden memnun olduğunu ifade etmektedir. Memnun olanların büyük çoğunluğu okudukları bölümü sevdikleri ve iyi bir eğitim aldığına inandığı için memnundur. Memnun olmayan öğrenciler ise çoğunlukla mezun olmama korkusu ve üniversitenin bulunduğu şehrin iyi olmaması nedeniyle memnun değillerdir. Öğrencilerin %86,4'ü bölüm değişikliği düşünmemekte ve %91,5'i bölümü yarıda bırakıp gitmeyi düşünmemektedir, %4,9'u bölümü bırakıp gitmeyi düşünmektedir. Bölümü yarıda bırakıp gitmeyi düşünen öğrencilerin bırakma nedeni, derslerin zorluğu ve başarısızlık korkusudur (%50). Öğrencilerin %62,0'ı Kilis'te öğrenci olduğu için zorlanmadığını ifade ederken %25,3'ü Kilis'te öğrenci olduğu için zorlandığını söylemiştir. Zorlanan öğrencilerin zorlanma sebebi çoğunlukla (%58,4) maddi sorunlar nedeniyle, %19,7'si ise uyum sorunu nedeniyle problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %23,4'ü kendileri için uyum ve tanıtım programı yapıldığını ifade ederken %45,5'i üniversiteyi ya da ili tanıtıcı herhangi bir etkinliğin yapılıp yapılmadığını hatırlamamaktadır. Tanıtıcı program kapsamında öğrencilerin %30,3'ü bölümü tanıtıcı ve kültürel programlar yapıldığını ifade ederken %24,2'si üniversiteyi tanıtıcı program yapıldığını ifade etmektedir.. Öğrencilerin %41,0'ı üniversitedeki etkinlikleri yeterli görmemekte %56,8'i etkinliklere aktif olarak katılamamaktadır. Öğrencilerin %44,4'ü etkinliklere katılmayı istemediği için %40,7'si ise iletişim problemlerinden dolayı bu etkinliklere aktif olarak katılamadığını ifade etmiştir. Öğrenciler üniversiteye ulaşımda çoğunlukla sorun yaşamamaktadır (%50,0). Öğrencilerin %76,5'i kütüphaneden yararlandığını ve %50,0'ı kütüphanedeki kaynakları yeterli gördüğünü ifade etmiştir. Öğrencilerin %55,6'sının yakın çevresinde Kilis'te eğitim gören bireylerin vardır. Öğrencilerin %64,2'si okuduğu üniversiteyi başkalarına tavsiye edeceğini söylerken, %40,7'si yeniden seçme şansı olsa yine Kilis 7 Aralık Üniversitesi'ni tercih edeceğini söylemiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin Eğitim ile İlgili Görüşlerine Göre Dağılımı

Danışmanların hizmetleri değerlendirme durumu	**Sayı**	**%**
Yeterli	47	59,5
Kısmen yeterli	24	30,4
Yetersiz	8	10,1
Danışman hocalarla ilişkileri		
İyi	44	55,0
Orta	34	42,5
İyi değil	2	2,5
Ders hocaları ile ilgili rahatsızlık yaratan durum		
Sert tutumları	14	22,6
Derse hazırlıksız gelmesi	11	17,7
Hızlı konuşmaları	37	59,7
Arkadaşlarla ilişki durumu		
Oldukça iyi	42	52,6
Bazıları ile iyi bazıları ile kötü	32	40,0
Kötü	1	1,3
Pek ilişkim yok	5	6,3
Uygulanan ders programına yönelik düşünceler		
Zor-ağır	16	20,0
Orta	48	60,0
İdeal	16	20,0
Derslere devam etme durumu		
Evet	74	92,5
Hayır	6	7,5
Derslerdeki başarı durumu		
Başarılıyım	21	26,3
Orta düzeyde	51	63,8
Başarısızım	8	10,0

Öğrenciler danışman hocalarının verdikleri hizmetleri çoğunlukla (%59,5) yeterli görmektedir. Hizmeti yetersiz görenlerin oranı düşük olmakla beraber yetersiz görme nedeni çoğunlukla danışmanlarını yeterince bilgili görmemelerinden kaynaklanmaktadır (%37,9). Öğrencilerin danışman hocaları ile ilişkileri çoğunlukla (%55,0) iyi düzeydedir. Danışman hocaları ile ilişkilerinin iyi olmadığını ifade eden öğrencilerin %38,5'i danışman hocalarının kendileri ile ilgilenmediklerini ifade etmişlerdir. Ders hocalarının hızlı konuşmaları öğrenciler için rahatsızlık ifade etmektedir (%59,7). Öğrencilerin sınıf arkadaşları ile ilişkilerine baktığımızda çoğunlukla (%51,3) ilişkilerin iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Öğrenciler uygulanan ders programını orta düzeyde görmektedir (%60). Derslere düzenli devam edenlerin oranı %92,5'tir ve öğrencilerin derslerdeki başarı durumu çoğunlukla (63,8) orta seviyededir. Derslere düzenli devam etmeyenlerin devam etmeme sebeplerine bakıldığında %33,3 oranında öğrencilerin ekonomik nedenlerden dolayı ek iş yapmaları ve aynı oranda sisteme alışamamaları derslere düzenli devam etmemelerine sebep olan faktörler arasında görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin bir kısmı da (%22,2) ders hocaları ile yaşadıkları problemlerden dolayı derslere düzenli devam etmediklerini ifade etmişlerdir. Başarısızlık nedenlerine bakıldığında öğrencilerin dersleri zor olarak algılamaları başarısızlık nedeni olmuştur.

Tablo 4: Bazı Değişkenler Açısından Suriye/Diğer Öğrencilerin Karşılaştırılmasına Yönelik Bulgular

	Eğitim		**İyi Yaşam Koşulları**		**Eğitim ve İyi Yaşam Koşulları**		**Savaş**		**p**
Suriye	19	33,3	12	21,1	11	19,3	15	26,3	
Diğer Ülkeler	19	79,2	2	8,3	1	4,5	0	0,0	**0,005**
	Ailem Var		**Akrabam Var**		**Ailem ve Akrabam Var**		**Kimsem Yok**		
Suriye	31	52,5	4	6,8	21	35,6	3	5,1	
Diğer Ülkeler	1	4,7	4	16,7	1	4,7	18	75	**0,000**
	Devlet Yurdunda		**Özel Yurt**		**Aile İle**		**Arkadaşlarla Birlikte**		
Suriye	4	6,8	15	25,4	35	59,3	5	8,5	**0,000**
Diğer Ülkeler	2	8,3	4	16,7	0	0,0	18	75	
	Maddi Sorunlar		**Dil Sorunları**		**Uyum Sorunları**		**Barınma**		
Suriye	29	61,8	9	19,1	9	19,1	0	0,0	**0,001**
Diğer Ülkeler	6	42,9	0	0,0	6	42,8	1	7,1	
	0-500 TL		**501-1000 TL**		**1001-1500 TL**		**1501 TL ve Üstü**		**0,000**
Suriye	19	32,7	28	48,3	7	12,1	4	6,9	
Diğer Ülkeler	0	0,0	9	37,5	12	50	3	12,5	

Suriye dışından gelen öğrenciler yüksek oranda eğitim amacıyla ülkemize gelmişken, Suriye'den gelen öğrencilerde savaş nedeni ile gelen öğrencilerin oranı daha fazladır ($p<0,05$). Suriye'den gelen öğrencilerden ailesi ile yaşayanların oranı anlamlı şekilde diğer ülke öğrencilerinden yüksektir ve Suriyeli öğrencilerin ailelerinin de Türkiye'de yaşıyor olmaları anlamlı şekilde daha yüksektir ($p<0,05$). Suriyeli öğrenciler barınma sorunu yaşamamakta ve aile aylık gelirler genel olarak 0-500 TL arasında değişmektedir ($p<0,05$).

4. TARTIŞMA

Bir öğrenci yabancı bir ülkeye kendi isteğiyle gitse bile, yıllarca yaşadığı ortamı değiştirmesi nedeniyle dilsel, eğitsel, psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarda bazı sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir (Kıroğlu vd., 2010:29).

Araştırmamıza katılan öğrencilerin %60,2'si erkek %39,8'i kızdır. Benzer çalışmalar incelendiğinde erkek öğrenci sayısının kız öğrenci sayısından daha fala olduğu görülmüştür (Köylü, 2001:138, Toker, vd:2003:223, Beşirli, 2010:45, Aliyev ve Öğülmüş 2015:55, Özkan ve Acar Güvendir, 2015:179, Paksoy, vd;2012:89, Özçetin, 2013:51, Sevim ,2014:398). Bu duruma sebep olan birçok faktör olması yanında, kızların eğitim aldıkları yerin yabancı bir ülke olması önemli bir faktör olabilir. Zira yabancı bir ülkede eğitim yapmak birçok zorlukları da beraberinde getireceğinden, kız sayısının az olması normal bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Üniversite öğrenciliği dönemi gençlik döneminin yavaş yavaş sona yaklaştığı ve yetişkinlik döneminin başladığı bir dönemdir (Özçetin 2013:52). Köknel'e (2006: 89) göre, üniversite gençlik dönemi erişkinlik çağına kadar süren geç ergenlik veya uzamış gençlik dönemleri içinde yer almaktadır. Yörükoğlu (2007: 20) ise, 21 yaş ile 25 yaş arasının uzamış gençlik ya da yükseköğretim gençliği olarak tanımlandığını belirtmektedir. Üniversite eğitimi gençlik dönemi içersinde gençlikten yetişkinliğe geçiş sürecinde yer almaktadır. Geç ergenlik dönemi gencin diğer insanların yaşama dair görüşleri, kişilerarası ilişkilerindeki problemleri ele alış biçimleri ile tanışıklığını arttırdığı, daha fazla eğitim olanağı bulduğu, yaşamdaki yolunu çizdiği, kendi sınırlarını diğer insanlarla karşılaştırarak deneme yanılma yolu ile genişletme olanağı bulduğu bir dönemdir (Özbay ve Öztürk, 1992: 21). Çalışmamızda da öğrencilerin %50,5'i 17-21 ve %43,9'u 22-26 yaş aralığındadır. Özçetin'nin çalışmasında da öğrencilerin yaş ortalamaları %77 ile 20-23 yaş arasında bulunmuştur (Özçetin, 2013:52). Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğu üniversite öğrenciliğinin yaş dönemi olarak geçtiği 17-25 yaş diliminde yer almaktadır. Bu dönemin sorunlarının üzerinde durulması ve çözümler bulunulması gençlerin ileriki yaşamlarına olumlu katkılar sağlayacaktır.

Yabancı uyruklu öğrencilerin sorunlarıyla ilgili yapılan çalışmalarda en önemli sorun kaynaklarından birinin de ekonomik sorunlar olduğu görülmektedir (Kıroğlu vd., 2010:29). Araştırmamızda öğrencilerin Aile aylık geliri çoğunlukla 501-1000 TL arasında iken öğrencilerin aylık harcamaları 0-500 TL arasında değişmektedir. Aile aylık gelirler Suriyeli öğrencilerde daha düşük iken diğer ülkelerden gelen öğrencilerin aylık gelirleri genelde daha yüksektir ($p<0.005$). Beşirli (2010:48)'nin yaptığı çalışmada da Türkiye'ye yüksek öğrenim görmek için gelen bireylerin yoğun olarak orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocukları olduğu saptanmıştır. Özçetin'nin ve Paksoy ve arkadaşlarının (2013:56, 2012:90) çalışmalarında da çoğunlukla öğrencilerinin ailelerinin maddi durumu orta düzeyde saptanmıştır (%43). Çalışmamızda burs almayan öğrencilerin oranı %90,0 olarak bulunmuştur. Literatüre bakıldığında yabancı ülkelerden gelen öğrencilerin çoğunluğunun burs almadığı ve ailelerinden destek aldığı görülmüştür (Kıroğlu, vd., 2010:31, Beşirli:2010:47, Paksoy, vd:2012:91, Özkan ve Acar Güvendir 2015:174). Bu duruma 2006 yılında verilen Başbakanlık bursunun iptal edilmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Güçlü (1996:108) yaptığı çalışmada, yabancı uyruklu öğrencilerin en fazla güçlük çektikleri sorunlardan birinin mali yardım konusu olduğunu ortaya konmuştur. Çağlar'ın (1999:146) yaptığı çalışmada ise yabancı uyruklu öğrencilerin aldığı burs miktarının oldukça düşük olduğu ve bunun öğrenciler için büyük sıkıntılar doğurduğu belirlenmiştir. Çağlar (1999:146) bu sıkıntıların öğrencilerin ders materyali temininden sağlıklı beslenmelerine kadar pek çok konuyu etkilediğini saptamıştır. Bu durum zaten ailelerinin de maddi durumu iyi olmadığı için öğrencileri ek işte çalışmaya zorlamakta ve derslere devam noktasında problemler yaratmaktadır. Nitekim bizim çalışmamızda da öğrencilerin %58,4'ünün maddi/parasal sorunlar yaşadığı ve Derslere düzenli devam konusunda problemler yaşadığı tespit edilmiş olup öğrencilerin derslere devam etmeme sebeplerine bakıldığında %33,3 oranında öğrencilerin ekonomik nedenlerden dolayı ek iş yaptıkları sonucuna varılmıştır.

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim gören öğrencilerin çoğunlukta olduğu (%33.3) araştırmamız sonucunda tespit edilmiştir Beşirli (2010:46)'nin çalışmasında da Türkiye de öğrenim gören

yabancı uyruklu öğrencilerin büyük bir kısmının (%40.4) İkdisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim gördükleri tespit edilmiştir.

Araştırmamıza katılan öğrenci dağılımına baktığımızda öğrencilerin %71,1'i Suriye'den geri kalan kısmı ise diğer ülkelerden gelmektedir. 2012 yılında yabancı uyruklu öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada yabancı ülkelerden gelen öğrenciler arasında Suriyeli öğrenci oranı %2 seviyesinde iken bizim çalışmamızda bu oran Suriyeli öğrencilerde daha yüksek bulunmuştur (Paksoy, vd: 2012:88). Bunun bir nedeninin 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşın etkisi ile olabileceğini söylemek mümkün olacaktır.

Araştırmamıza alınan öğrencilerin %46,9'u eğitim amaçlı, %19,8'i ise savaş nedeni ile Türkiye'ye gelmiştir. Yabancı uyruklu öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada da öğrencilerin %33,3'ü Türkiye'ye eğitim amaçlı geldiği saptanmıştır (Babadağ, vd;2014:626). Türkiye'ye eğitim amaçlı gelen öğrenciler büyük oranda Suriye dışındaki ülkelerden gelmekte iken Suriye'den gelen öğrencilerden savaş nedeni ile gelen öğrencilerin çoğunlukta olduğu anlaşılmıştır ($p<0.005$).

Öğrencilerin %38,6'sının ailesi de Türkiye'de yaşarken, %84,3'ü Türkiye'ye ilk defa gelmiştir. Suriyeli öğrencilerin çoğunluğu (%52,5) ailesi ile yaşarken diğer ülkelerden gelen öğrencilerin %75'nin Türkiye'de kimsesi olmadığı tespit edilmiştir. Babadağ ve arkadaşlarının (2014:626) çalışmalarında da öğrencilerin %66,6'sının Türkiye'de ailesi olduğu saptanmıştır. Çalışmamızda özellikle Suriyeli öğrencilerinin çoğunluğunun ailesi ile birlikte yaşıyor olması 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaştan dolayı aileleri ile birlikte Türkiye'ye sığınmış olmalarının bir sonucu olabilir.

Ulusların kendi dillerinin dışında, yeni bir dili öğrenmeleri ve kullanmaları, her açıdan zorunluluk olmuştur. Özellikle günümüz küresel dünyasında, yaşamın uluslararası ilişkilerle şekillenmesinden dolayı yabancı dil öğrenme büyük bir önem kazanmıştır (Yılmaz ve Arsalan,2014:1181). Gerek Türkiye'nin kültürünü ve insanlarını yakından tanımak amacıyla gerek burada ticaret yapmak ya da eğitim görmek amacıyla gün geçtikçe daha çok insan Türkiye'yi ziyaret etmekte, hatta burada yasamaya karar vermektedir. Bu insanlar Türkiye'ye geçici ya da kalıcı olarak her ne sebeple gelmiş olurlarsa olsunlar Türk dilini bilmemek onların Türkiye'de karşılaştıkları en büyük zorluk olmuştur (Özyürek,2009:1823). Kendi ülkeleri dışında öğrenim yapan öğrencilerin karşılaştıkları en ciddi problemlerin başında "dil öğrenimi" gelmektedir. Yeterli derecede dil bilme sadece akademik başarıda değil, aynı zamanda içinde yaşadığı topluma ayak uydurmada da önemli bir etkendir (Köylü, 2001:136, Özyürek, 2009:1821). Nitekim çalışmamızda da eğitim amaçlı Türkiye'ye gelen öğrencilerin karşılaştıkları problemler arsında en çok dil sorunu gelmektedir (%54,5). Bir başka çalışmada da öğrenciler dil anlama ve dersi anlama konusunda daha çok problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Özkan ve Acar Güvendir, 2015:180). Burada birçok neden sayılabilir. Türkiye'de kalış süresi ve Türkçeyi Türkiye'ye geldikten sonra öğrenmeleri etkili birer faktör olabilir. Nitekim bizim çalışmamızda da öğrencilerin çoğunluğunun 5 yıldan daha az süredir Türkiye'de yaşıyor olmaları ve öğrencilerin çoğunluğunun Türkçeyi Türkiye'de öğrenmeleri bunun bir sebebi olabilir.

Bir eğitim ve öğretim kurumundaki en önemli hususlardan birisi şüphesiz orada eğitim ve öğretim gören öğrenciler arasındaki ilişkilerdir (Köylü 2001:141). Çalışmamızda öğrencilerin %52,6'sının arkadaşları ile ilişkilerinin oldukça iyi olduğu, sadece %1,2'sinin arkadaşları ile ilişkilerinin kötü olduğu saptanmıştır. Farklı çalışmalarda yabancı uyruklu öğrencilerin arkadaşları ile ilişkilerin çoğunlukla iyi olduğu çok az bir kısmının arkadaş ilişkilerinin kötü olduğu sonucuna varılmıştır (Köylü, 2001:141, Özkan ve Acar Güvendir, 2015:179). Türki Cumhuriyetlerden ve kültür bakımından birbirine yakın ülkelerden gelen öğrencilerin çoğunlukta olması bu sonuçların kanıtı olabilir.

Bir eğitim ve öğretim kurumundaki en önemli hususlardan birisi de o eğitim kurumunda ders veren ya da danışmanlık yapan hocalardır. Bu durum yabancı öğrenciler için daha çok önem arz etmektedir. Bunun da en önemli nedenlerinden birisi kendileriyle daha ciddi ve samimi bir şekilde ilgilenilmelerini istemeleridir. Aslında bu durum onların akademik başarılarını da olumlu ya da olumsuz yönden etkilemektedir (Köylü, 2001:144). Çalışmamızda Öğrencilerin danışman hocaları ile ilişkileri çoğunlukla (%55,0) iyi düzeyde iken ilişkilerinin iyi olmadığını ifade eden öğrencilerin oranı daha düşük saptanmıştır (%2,5). Hocaları ile ilişkilerinin iyi olmadığını ifade eden öğrencilerin temel sorunları arasında danışman

hocalarının kendileri ile ilgilenmediklerini söyleyenlerin oranı daha fazladır (%38,5). Özkan ve Acar Güvendir'in (2015:179) çalışmasında öğrencilerin %94,7'lik kısmının öğretim üyesi/görevlilerinden memnun olduklarını bildirmişlerdir. Köylü'nün (2001:146) çalışmasında ise öğrencilerin "hocaların yabancı uyruklu öğrencilere daha özel ilgi göstermelerini ve daha çok yardımcı olmalarını isterim, "hocalarımız arkadaşlarla daha fazla ilgilensin, bizi yönlendirsinler' şeklinde ifade ettikleri görülmüştür.

Öğrenciler uygulanan ders programını %20 oranında ideal görürken, %60 oranında orta düzeyde görmektedir. Köylü'nün (2001:144) çalışmasında da öğrenciler ders programını %23,1 oranında "oldukça yeterli ve faydalı görürken, % 61,5'i "biraz faydalı ve yeterli görmektedir. Ders programların gözden geçirilmesi ve yabancı uyruklu öğrencilerinin de görüşlerine yer verilmesi yabancı uyruklu öğrencilerin memnuniyet düzeylerini artıracaktır.

Öğrenciler danışman hocalarının verdikleri hizmetleri çoğunlukla (%59,5) yeterli görürken %10,1'lik kesimi hizmetleri yetersiz görmektedir. Hizmeti yetersiz gören öğrencilerin gerekçelerine baktığımızda danışman hocalarının yeterince bilgili olmadıklarını düşünmektedir (%37,9). Yapılan bir çalışmada öğrencilerin 'hocaların çoğu yeterli bilgiye sahip değillerdir, devamlı kendilerini yetiştirmelerini, daha fazla bilgili olmaları, kişilik açısından daha olgun olmaları ve nihayet tam hoca olmaları' gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür (Köylü,2001:145).

Araştırmamızda öğrencilerin barınma ile ilgili ciddi sorunlar yaşamadığı anlaşılmıştır. Kıroğlu ve arkadaşlarının (2010:34) çalışmasında da öğrencilerin barınma ile ilgili çok sorun yaşamadıkları anlaşılmıştır. Burada özellikle Suriyeli öğrencilerimizin yoğunlukta olması ve bunların aileleri ile beraber yaşamaları ya da arkadaşları ile birlikte yaşamaları bunun bir sonucu olabilir. Ancak çalışmamızdan farklı sonuçların çıktığı ve öğrencilerin barınma, ev özlemi, uyum sorunları gibi çeşitli problemleri daha yoğun yaşadığı araştırma sonuçları da mevcuttur (Güçlü, 1999:108, Çağlar, 1999:166).

Öğrencilerin %75,9'u Kilis üniversitesinde okumaktan ve %81,7'side okuduğu bölümden memnun olduğunu ifade etmektedir. Memnun olanların büyük çoğunluğu okudukları bölümü sevdikleri ve iyi bir eğitim aldığına inandığı için memnundur. Memnun olmayanlar ise çoğunlukla mezun olamama korkusu ve üniversitenin bulunduğu şehrin iyi olmaması nedeniyle memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan bir çalışmada öğrencilerin okudukları üniversiteden memnun olma durumları %81,6 olarak tespit edilmiş ve öğrencilerin %63,2'si üniversitelerinin eğitim ihtiyaçlarını karşıladığını söylemişlerdir (Özkan ve Acar Güvendir 2015:183). Bir başka çalışmada da öğrencilerin aldıkları eğitimden %75,1 oranında memnun oldukları ifade edilmiştir (Özçetin, 2013:61) Çağlar'ın (1999:155) çalışmasında da öğrencilerin Türkiye'de öğrenci olmaktan memnun oldukları belirtilmiştir. Memnuniyet nedenleri arasında ise; ülke olarak Türkiye'yi sevdikleri, farklı bir kültürü tanıma ve olanağı buldukları, üniversitesi ve eğitiminden memnun oldukları, yaşam koşullarının kendi ülkesinden daha iyi olduğu ve kendi ülkesine benzediği için memnun oldukları şeklinde görüşlerini sıralamışlardır. Çalışmamızda ayrıca öğrencilerin %86,4'ü bölüm değişikliği düşünmemekte ve %91,5'i bölümü yarıda bırakıp gitmeyi de düşünmemektedir. Ancak öğrencilerin sadece %4,9'u bölümü bırakıp gitmeyi düşünmektedir. Bırakmak isteyenlerin bırakma nedeni ise derslerin zorluğu ve başarısızlık korkusu oluşturmaktadır (%50).

Öğrencilerin %63,9'u kendilerini Türkçe konuşma konusunda ve %59,0'ı kendini Türkçe yazma konusunda yeterli görmektedir. Yabancı uyruklu öğrenciler üzerinde yapılan farklı çalışmalarda kendilerini Türkçe konuşma konusunda ve yazma konusunda başarılı görenlerin oranı çoğunluktadır (Paksoy vd;2012:90, Babadağ vd;2014:626). Ayrıca öğrencilerin %74,7'si Türkçeyi Türkiye'de öğrenmiştir.

Araştırmamızda öğrencilerin %75,9'u Kilis 7 Aralık Üniversitesi hakkındaki bilgileri arkadaşlarından öğrenmiştir, %12,0'ı ise üniversite hakkında bilgi sahibi olmadığını ifade etmiştir. Paksoy ve arkadaşlarının (2012:91) çalışmalarında da öğrencilerin Türkiye'de yükseköğrenim yapma fikirlerini çoğunlukla ailelerinden ve arkadaşlarından öğrendikleri anlaşılmıştır Hem bizim çalışmamızda hem de Paksoy ve arkadaşlarının çalışmalarında öğrencilerin geldikleri ülkelerde okuyacakları üniversite ile ilgili tanıtımların yeterli düzeyde yapılmadığı anlaşılmıştır. Bunun arttırılabilmesi için Bologna süreci kapsamında Erasmus ve Mevlana programı ile öğretim elemanı ve öğrenci değişimi fırsat bilinerek

ülkemizin sahip olduğu tarihi, kültürel, sosyal ve bilimsel imkanlar partner ülkelerde anlatılmalıdır. Özellikle üniversitelerin Erasmus Charter Sözleşmelerini imzalamaları önem arz etmektedir. Ayrıca Türkiye tarihi ve kültürel bağları bulunan ülkelerle de iletişim içerisinde olmalıdır. Bu kapsamda Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin'de faaliyet gösteren üniversiteler komşu ülkelerden daha çok öğrenci çekebilmenin yollarını araştırmalıdır (Paksoy, vd:2012:92).

Öğrencilerin %55,6'sının yakın çevresinde Kilis'te eğitim gören bireyler mevcuttur. Paksoy ve arkadaşlarının (2012:91) çalışma sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin %56,3'nün Türkiye'de eğitim gören yakınının olmadığı görülmüştür. Zamanla böyle bir artışın olmasının pek çok nedeni olmakla beraber; özellikle göçler, savaşlar ve eğitim alanındaki hızlı ve küresel değişimler bu sonuçların ortaya çıkmasında önemli faktörler olmuştur.

Öğrencilerin %64,2'si okuduğu üniversiteyi başkalarına tavsiye edeceğini söylerken, %40,7'si yeniden seçme şansı olsa yine Kilis 7 Aralık üniversitesini tercih edeceğini ifade etmiştir. Paksoy ve arkadaşlarının (2012:92) yaptıkları çalışmada da öğrencilerin %81,3'ü Türkiye'de eğitimi başkalarına tavsiye ederim diye ifade ettiği görülmüştür. Bu durum ülkemiz ve üniversitemiz için önemli bir sonuçtur. Öğrencileri memnun edecek ve öğrencileri üniversiteye çekecek faaliyetlerin artırılması gerekmektedir.

Öğrencilerin derslerdeki başarı durumları genel olarak orta düzeydedir (%63,8). Kendilerini başarısız görenlerin oranı ise %10,0'dur. Özçetin'in (2013:61) çalışmasında yabancı uyruklu öğrencilerin % 56,6'sı (n=125) ders başarı durumlarını orta düzeyde % 36,7'si (n=81) başarılı, %6,3'ü (n=14) başarısız olarak belirtmişler. Araştırma bulgularında öğrencinin kendisini başarısız görenlerin oranlarının düşük olması sevindirici bir durumdur ve dikkat çekici bir gelişmedir. Hâlbuki ülkemizde eğitimlerinde başarılı olup mezun olarak ülkelerine dönen öğrenci sayısının az olduğu Büyük Öğrenci Projesi Değerlendirme Raporu'nda yer almaktadır (Özçetin 2013:61).

5. SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar neticesinde aşağıdaki önerilerde bulunulmasının gerekli olduğu anlaşılmıştır:

Öğrenciler çoğunlukla dil problemi yaşamaktadır. Öğrencilerin Türkiye'ye gelmeden önce kendi ülkelerinde Türkçe kurslarına gitmeleri onların bu sorununa çözüm olabilir.

Öğrenci bursları yetersizdir. Yetersiz olması nedeniyle bazı öğrenciler para kazanmak amacıyla çalışmak zorunda kalmakta ve derslerini ihmal etmektedirler. Bu durum onların başarısızlığında önemli bir etken olmaktadır. İlgili kurumların bu konuya el atmaları gerekmektedir.

Üniversiteyi ya da Kilis ilini tanıtıcı programlar yetersizdir. Misafir öğrencilere ilk geldikleri günlerde üniversitenin birimlerini ve imkanlarını ve şehri tanıtmak amacıyla rehberlik yapılmalıdır.

Türkiye'ye gelecek olan öğrenciler için yeterince ülke ve üniversite hakkında bilgilendirme yapılmamaktadır. Öğrenciler aile ya da arkadaş önerisi ile gelmektedir. Bu durum öğrenciler için üniversiteye geldikten sonra sorun teşkil edebilir. Bu sorunun önüne geçmek için anlaşmalı ülkelerde üniversitelerin tanıtımı ilgili kişilerce yapılmalı ve öğrencilerin sorun ve beklentileri çözüme kavuşturulmalıdır.

Danışman ve ders hocalarının yabancı uyruklu öğrencilere daha ilgili olmaları öğrencinin akademik başarısına katkı sağlayacaktır.

Öğrencilerin hocaları yeterince bilgili görmemesi hem üniversitemiz hem de ülkemiz açısından olumsuz bir durumdur. Böyle bir olumsuzluğun olmaması için akademisyenlerin kendilerini sürekli geliştirmeleri güncel bilgileri takip etmeleri ve onları hayata uyarlamaları bu olumsuz durumu ortadan kaldıracaktır.

Genel olarak üniversitemizde eğitim gören yabancı uyruklu öğrencilerin çok ciddi ve aşılamayacak problemleri saptanmamıştır. Öğrencilerin Kilis 7 Aralık Üniversite'nde okumaktan memnun olmaları, üniversiteyi başkalarına da tavsiye edeceklerini ifade etmeleri ve yeniden seçme şansları olsa tekrardan Kilis 7 Aralık Üniversitesi'ni tercih edeceklerini beyan etmeleri bunun en güzel kanıtıdır. Bu gibi olumlu bildirimler hem ülkemiz adına hem de üniversitemiz adına sevindirici bir gelişmedir ve ülkenin ve üniversitenin çekiciliğini ve prestijini artırmaktadır.

KAYNAKÇA

AKSOY, Z. (2012), ''Uluslararası Göç Ve Kültürlerarası İletişim'', Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(20):1307-9581.

ALİYEV, R., ÖĞÜLMÜŞ, S.(2015), ''Türkiye'deki Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Kültürlerarası Etkileşim Algısının İncelenmesi'', http://dergipark.ulakbim.gov.tr/egitimvetoplum/article/view/5000175647/5000158348, (Erişim Tarihi:06.04.2016).

BABADAĞ, B. ÇULHA, İ., KÖŞGEROĞLU, N. (2014), ''Bir Sağlık Yüksekokulu'nda Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sağlık Alanında Karşılaştığı Sorunların Belirlenmesi'', Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3(1):622-631.

ÇAĞLAR A. (1999), ''Türk Üniversitelerinde Öğrenim Gören Türk Cumhuriyetleri Ve Akraba Toplulukları Öğrencilerinin Sorunları'', Amme İdaresi Dergisi, 32(4): 133-169.

ÇÖLLÜ, FE. ve ÖZTÜRK, Y. (2010). ''Türk Cumhuriyetleri, Türk Ve Akraba Topluluklarından Türkiye'ye Yüksek Öğrenim Görmek Amacıyla Gelen Öğrencilerin Uyum Ve İletişim Sorunları (Konya Selçuk Üniversitesi Örneği)'', Journal Of Azerbaijani Studies, 223-239

GÜÇLÜ, N. (1996),''Yabancı Ögrencilerin Uyum Problemleri'', Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12: 101-11.

KAVAK, Y.ve BASKAN, G. A. (2001), ''Türk Cumhuriyetleri, Türk Ve Akraba Topluluklarına Yönelik Eğitim Politika Ve Uygulamaları'', Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20: 92 -103.

KIROĞLU, K., KESTEN, A., ELMA, C. (2010),''Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Lisans Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Sorunları'', Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(2):26-39

KOÇAK, Y. ve TERZİ, E. (2012), ''Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri'', Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(3):163-184.

KÖKNEL, Ö. (2006). Ergenlik Dönemi, Ana Baba Okulu İçinde, Remzi Kitabevi, İstanbul.

KÖYLÜ, M. (2001), "OMÜ İlahiyat Fakültesine Devam Eden Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Fakülte Hakkındaki Düşünce, Sorun ve Beklentileri", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(12-13), 131-153.

MCCANN, P., POOT, J., SANDERSON, L. (2010), "Migration, Relationship Capital and International Travel: Theory and Evidence", Journal of Economic Geography, 10: 361–387.

ÖZBAY, H. ve ÖZTÜRK, E. (1992),. Gençlik, İletişim Yayınları, İstanbul.

ÖZÇETİN, S. (2013). Yükseköğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin sosyal Uyumlarını Etkileyen Etmenler, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

ÖZKAN, G. ve ACAR GÜVENDİR, M. (2015), . ''Uluslararası Öğrencilerin Yaşam Durumları: Kırklareli Ve Trakya Üniversiteleri Örneği'', Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1): 174-190.

ÖZYÜREK, R. (2009), ''Turk Devlet Ve Topluluklarından Türkiye Üniversitelerine Gelen Türk Soylu Yabancı Uyruklu öğrencilerin Türkçe Öğrenimlerinde Karşılaştıkları Sorunlar'', Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 4(3):1820-1862.

PAKSOY, H.M., PAKSOY, S., ÖZÇALICI, M. (2012), ''Türkiye'de Yüksek Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sosyal Sorunları: Gap Bölgesi Üniversiteleri Örneği'', Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergi, 2(2):85-94.

TOKER, F., ÇANKAYA, C., DOĞAN M. (2003), '' Uludağ Üniversitesi'nde Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Türk Öğrencilerin Boş Zaman Etkinliklerine Katılımlarının Araştırılması'', Uludağ Üniversitesin Eğitim Fakültesi Dergisi, XVII(1): 219-233.

YILMAZ, A. (2014), ''Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri'', International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(2): 1685-1704.

YÖRÜKOĞLU, A. (2007). Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları, Özgür Yayınları, İstanbul.

KRİZ YÖNETİMİ AÇISINDAN HZ. MUHAMMED VE GÖÇ SORUNU

***

THE PROPHET MOHAMMED AND IMMIGRATION ISSUE IN TERMS OF CRISIS MANAGEMENT

Yrd. Doç. Dr. Muammer BAYRAKTUTAR
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İlahiyat Fakultesi
muammerbayraktutar@hotmail.com

Öz

Ortadoğu'da yaşanan iç çatışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkan göç dalgası ve göç sorunu insanî, toplumsal, ekonomik, siyasî, hukukî vs. yönlerden bölgesel ve küresel bir krize dönüşerek varlığını sürdüren bir mesele haline gelmiştir. Yaşanan göç sorunlarının çözümü ise, her şeyden önce başarıyla yürütülmesi gereken bir kriz yönetimine ve anlayışına bağlıdır. İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'in yaşadığı döneme baktığımızda, kendisi ve kendisine inanan arkadaşlarının da benzer sorunlara muhatap kaldıkları görülmektedir. Bizatihi kendisi de bir Muhâcir/göçmen olan Hz. Peygamber'in, göç hâdisesine ve göçten kaynaklanan sorunlara yaklaşım tarzı ve çözümleri, günümüzde yaşanan benzer sorunların çözümüne yönelik katkılar sunabilecek bir değere ve öneme sahiptir. Bildiride öncelikle kriz ve kriz yönetiminin anlamı ve mahiyeti hakkında bilgiler verilmiş, akabinde Hz. Muhammed ve ilk İslâm toplumunun yaşadığı göçlere değinilmiştir. Bu arada Hz. Muhammed'in kriz yönetiminde gözettiği temel ilkelere vurguda bulunularak, göç sorununa ve göç sorunundan kaynaklanan krizlere nasıl baktığı, bu hususta ne tür çözümler ürettiği, sonuçta söz konusu sorunlara pozitif bir yaklaşım sergileyerek nasıl birer fırsata ve olumlu gelişmelere çevirdiği araştırılmış ve incelenmiştir. Göç sorununa ilişkin Hz. Muhammed tarafından ortaya konulan ilke ve uygulamalar, halen yaşanmakta olan güncel göç sorunlarının çözümüne sunabileceği katkılar açısından da değerlendirilmiş, konuyla ilgili bazı tespit ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Hz. Muhammed, Hadith/Sünnet, Hicret, Kriz, Kriz Yönetimi.*

Abstract

The migration issue and movement, which occurs as a result of domestic conflicts in the Middle East, has become a current matter by turning a regional and world-wide crisis in many aspects such as human, social, economic, political, judicial, etc. First of all, solutions of the immigration depend on a crisis management that should be conducted effectively. As can be seen in the period of the prophet Mohammad, he and his companions had similar migratory problems. As an immigrant by himself, the Prophet Mohammad's approaches and implications regarding migration and migration-based problems have a considerable importance which could make contributions to the current similar problems. In this paper, first, the meaning of crisis and crisis management are discussed, and then the immigration movements of the prophet Mohammad and first Islam society are addressed. Meanwhile, emphasizing on the prophet Mohammad's fundamental principles in crisis management, this paper examines his perspective on migration issue and migration-based crises, his solution implications, and how he figures the problems out and makes them opportunities by showing a positive approach. Also, this paper also assesses the Prophet Mohammad's principles and practices related to migration issue in terms of their contributions to the solution current migratory problems, and thereby it makes some determinations and suggestions.

Keywords: *The Prophet Mohammed, Hadeeth/Sunnah, Imigration, Crisis, Cricis Management.*

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinde krizlerin başlangıcını ilk insana kadar götürmek mümkündür. Tarihin her döneminde insanlar hem bireysel, hem ailevî hem de toplumsal hayatlarında muhtelif sıkıntı, zorluk, buhran ve krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu bakımdan kriz ve sorunlarla karşılaşmaksızın hayatını sürdüren bir birey ve toplumdan bahsetmek güçtür. Krizler hayatın bir parçasıdır. Yaşadığımız dünyada şuan olduğu gibi gelecekte de muhtelif krizler sözkonusu olabilecektir. Zira insan ve toplumların var olduğu bir dünyada, farklı sebeplerden kaynaklanan kaos ve krizlerin olması kaçınılmazdır. Yaşadığımız dünyada bugün insan ve toplumlar siyasî, ekonomik, sosyal, hukukî, askerî, insanî, manevî vs. alanlarda ulusal ve ulaslararası düzeylerde bir çok kriz ve buhranla karşı karşıya bulunmaktadır. Zira bazen iki insan arasında, bazen insanlar arasında, bazen insanla toplum arasında, bazen toplumlar ve devletler arasında kriz yaşanabilmektedir. Bazen bizzat kurum ve kuruluşların, şirketlerin ve devletlerin bizatihi kendileri krize düşebilmektedir.

Yine öngörülebilen krizler olabildiği gibi, hiç öngörülmeyen ve beklenmedik anda ortaya çıkan kriz ve sorunlar da olabilmektedir. Şu halde krizlerin patlak vermesine tamamen mani olmak ve krizsiz bir dünyada yaşamak mümkün görünmediğine göre, bu durumda yapılması, üzerinde durulması, düşünülmesi ve yoğunlaşılması gereken, sorun ve krizlerin çözümüne odaklanmak, en az hasarla krizleri aşmanın çarelerini araştırmaktır.

İnsanlık tarihinde farklı mekan ve zamanlarda birbirine benzer kriz ve sorunların yaşandığı da bir gerçektir. Dolayısıyla farklı toplumların, karşılaştıkları benzer sorunları aşma konusunda ortaya koydukları çözümlerden ve yaşadıkları tecrübelerden istifade etmek, mevcut benzer sorunların çözümüne katkı sunabileceğini söylemek mümkündür.

Günümüzde ülkemizi, bölgemizi hatta tüm dünyayı yakından ilgilendiren sorun ve krizlerden biri de, Ortadoğu'daki iç çatışmaların doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan ve yaşanan göç sorunudur. Söz konusu çatışmaların doğurduğu güvensiz ortam, bölgede yaşayan milyonlarca nüfusun daha güvenli ülkelere ve bölgelere göç etmelerine neden olmuş; neticede ciddi bir göç dalgası başgöstermiştir. İnsanlar göçmen ve mülteci statüsünde yakın ve uzak diğer ülkelerde hayata tutunmaya çalışmaktadır. Bu arada binlerce göçmenin de göç yollarında ve deniz sularında hayatlarını yitirdikleri ve telef oldukları bilinmektedir. Bu bakımdan yaşanan göç sorunu ve krizi, çözülmesi gereken en güncel ve en mühim meselelerden birini teşkil etmektedir.

İslâm Peygamberi Hz. Muhammed ve ilk müslümanlar da tarihte göçe maruz kalmış, farklı ülke ve şehirlere hicret etmek zorunda kalmıştır. Şu halde aynı zamanda Muhâcir bir peygamber olan, peygamberliğinin yanısıra, kendisine tabi olan ilk müslüman toplumun bir önderi ve lideri olarak, Hz. Peygamber'in karşılaştıkları göç sorununa ve krizine nasıl bir yaklaşım sergilediği, göçün getirdiği sorunları nasıl aştığı ve çözüme kavuşturduğu, günümüzde yaşanan benzer sorunların da çözümüne katkı sağlayabilecek bir öneme ve değere sahiptir. Dolayısıyla bu çalışmada, anahatlarıyla Hz. Peygamber'in tarihte hicret olarak bilinen göç olayından kaynaklanan sorunlara getirdiği çözümler incelenecek ve günümüz göç sorunlarına sunabileceği katkılara değinilecektir. Bu arada nihayetinde bir sorun ve krizden ibâret olan göç sorununa yaklaşımından önce, genel olarak Hz. Peygamber'in kriz yönetim anlayışına ve izlediği yöntemlere yer verilecektir.

2. GENEL OLARAK KRİZ YÖNETİMİ VE MAHİYETİ

Kriz kelimesi sözlükte "bir toplumun, bir kuruluşun veya kimsenin yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran"olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1988: II, 919). Ayrıca "kriz sözcüğü, "olağandışı ve olumsuz gelişme", "arzu edilmeyen ve içinden çıkılması zor durum", "bir işin, bir olayın geçtiği karışık aşama", "birdenbire ortaya çıkan kötüye gidiş ve tehlikeli an" gibi anlamlara gelmektedir"(Tutar, 2011: 4). Yine kriz kelimesinin 'birçok insanı etkileyen, sıkıntıya, güçlüğe ve ölüme neden olabilen ciddi ve tehlikeli durumu ifade ettiğine dikkat çekilerek, kriz kavramı şu şekilde de tanımlanmıştır: "Kriz, bir ülkenin her

türlü hedef ve menfaatlerini, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel hayatını olumsuz yönde etkileyen; aniden ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan; karar vermek için zaman baskısının olduğu; yüksek oranda stres oluşturan; önceden önlem alınabilmekle birlikte tümüyle engellemenin çok zor olduğu; iyi yönetildiğinde fırsatlara dönüştürülebilecek; bozulan olağan durumu tekrar eski durumuna getirmeye yönelik; bir karmaşa ve güçlükler sürecidir" (Filiz, 2007: 4-7).

Bu arada kriz kelimesi, olumsuz anlamının yanısıra, olumlu bir mana da ifade etmektedir. Çin alfabesinde kriz, iki sembolle ifade edilmekte olup, okunuş şekline göre tehlike ve fırsat anlamlarını ihtiva etmektedir (Filiz, 2007: 4; Demirci, 2009: 96). Dolayısıyla hem tehlike hem de fırsat anlamını birlikte ifade etmektedir. "Tehlike" ile krizin beraberinde getirdiği kayıplar, "fırsat" ile de ortada karmaşık ve içinden çıkılmaz bir problemin söz konusu olduğu, yine de her halükarda problemin muhtemel bir çözümünün bulunduğu kastedilmektedir (Çelikhan, 2012: 5). Diğer bir deyişle Çinlilerin asırlardan beri kriz kelimesini ifade etmek üzere kullandıkları "weiji" kelimesi, hangi kriz tehlike içeriyorsa ondan kaçınma, hangisi fırsat içeriyorsa ondan yararlanma anlamını ifade etmektedir (Keylânî, 2010: 37). Nitekim son dönemlerde krizleri birer tehdit olarak algılayan yaklaşımların tersine, krizlerin önemli fırsatlar barındırabileceğini öne süren yaklaşım daha önem kazanmaktadır (Demirci, 2009: 96).

Krizlerin aşılması ve sorunların çözümü ise her şeyden önce etkili ve başarılı bir kriz yönetimine bağlıdır. Kriz yönetiminin kendine özgü ilke ve özellikleri bulunmaktadır. Bunları göz önünde bulunduran bir kriz yönetimi, krizlerin etkilerini azaltabileceği gibi, krizlerin fırsata çevrilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Bu bakımdan krizler gelmeden önce, krizlere karşı önlem almak kriz yönetiminde oldukça önem arzetmektedir. Zira "Krizin oluştuğu esnada krize önlem almak kadar kriz oluşmadan da önlem almak önemlidir. Krizlerin oluşmasını önceden tahmin etmek, krizin muhtemel sonuçlarını hafifletmek açısından önem arzetmektedir. İyi bir kriz yönetimi muhtemel krize hazırlanmayı, kriz esnasında krizin sonuçlarını hafifletecek kararlar vermeyi ve kriz sonrasında ise toplumu en az zararla kriz öncesi duruma döndündürmeyi içermektedir" (Çelikhan, 2012: 6). Değişimler aynı zamanda topluma ve kurumlara çeşitli tehlike ve fırsatları birarada sunmaktadır. Burada başarı, büyük oranda söz konusu tehlike ve fırsatlara yönelik gösterilecek olan duyarlılığa bağlıdır. Bu durumda ve süreçte, tehlike ve fırsatların öngörü ve çeşitli tedbirlerle yönetilmesi önem arzetmektedir (Tutar, 2011: 13).

3. HZ. PEYGAMBER VE KRİZ YÖNETİMİ

Bütün peygamberler gibi, son peygamber Hz. Muhammed de temelde insanların maruz kaldıkları ve karşılaştıkları her türlü dinî ve dünyevî sorunların çözümünde yol göstermek, onlara önderlik ve rehberlik etmek üzere gönderilmiştir. Nitekim ilahî dinlerin gönderiliş amacı da insanların her iki âlemde de mutluluğa ulaşmalarını temin etmektir. İnsanlar ancak temel ihtiyaçları karşılandığında, kendilerini mutsuzluğa iten sorun ve krizlerin çözülmesi halinde, kendilerini huzurlu ve mutlu hissederler.

Hz. Peygamber'in âlemlere rahmet olarak gönderilmesi, onun bütün insanlığın kurtuluşu ve mutluluğu için gönderildiğinin en önemli delilidir. Bu sebeple, Hz. Peygamberin risâlet dönemine bir bütün olarak bakıldığında, yoğun bir hayat yaşadığı ve hayatının her safhasını, karşılaştığı ve yaşadığı sorunları, krizleri çözmekle geçirdiği görülmektedir. O başta davet ve tebliğle ilgili krizlerin yanısıra, sosyal, ekonomik, askerî, hukûkî vb. alanlarda çok sayıda krizle karşılaşmış ve bunların çözümü için mücâdele etmiş, sözkonusu sorunların çözümünde kendine özgü yöntemler kullanmıştır (Şahata, (tsz.): 5). Nitekim Hz. Peygamber'in Mekke ve Medîne dönemlerinde muhtelif krizler meydana gelmiştir. Hz. Peygamber kriz yönetimiyle ve uyguladığı stratejiler ile, kendisi ve ashabı en az hasarla karşılaştıkları krizlerin üstesinden gelmeye muvaffak olmuşlardır. Hz. Peygamber krizlerin aşılması ve sorunların çözümü için plan ve stratejiler geliştirmiş, muhtemel krizlere karşı önlem almış, kriz ekipleri oluşturmuş, onları eğitmiş ve yönlendirmiştir. Bunun örneklerini Habeşistan'a ve Medîne'ye hicrette, kardeşlik anlaşmasında ve savaşlarda görmek mümkündür (Şeyh, 2003: 75). Hz. Peygamber'in hayatı davet ve tebliğinin maruz kaldığı krizleri başarıyla idâre etmesinin ve çözmesinin örnekleri ile doludur (Hadârî, (tsz.): 2). Bu bakımdan kriz yönetimi, her ne kadar çağdaş yönetim kavramlarından biri olsa da bunun ilke ve prensipleri

İslâm kültüründe de mevcuttur. Örneğin Hz. Peygamber'in sünnetini yakından inceleyen kimse, konuyla ilgili çok sayıda yöntem ve ilke ortaya çıkarır (Bilâl, 2011: 701).

Hz. Peygamber ortaya çıkan sorun ve krizlerden daima müslümanları korumaya çalışmıştır. Kezâ krizlerin ortaya çıkması durumunda, krizlerin olumsuz etkilerini gidermeye ve durumu iyileştirmeye çalışırken, diğer taraftan da krizlerin tekrar etmemesi için koruyucu önlemler almıştır. Hz. Peygamber, krizlere daima çözme amaçlı pozitif bir yaklaşım sergilemiş, krizlerden yeni krizlerin doğmasına fırsat vermemiştir. Dolayısıyla insanların yaşadıkları sorunlara ve krizlere onlarla birlikte muhatap olmuş ve krizleri aşmada birlikte hareket etmişlerdir. Hz. Peygamber insanları krizlere teslim olmaya çağırmamış, kaderde ne varsa o olur mantığıyla hareket etmemiş, aksine krizlerle mücâdele etmiş ve krizlerin yaşanmaması için önceden önlemler almış, hazırlıklıklar yapmış, ortaya çıkması durumunda da en uygun tarzda çözme cihetine gitmiş ve çözüme kavuşturmuştur. Zira İslâm'a göre kriz yönetimi, krizlerle mücâdelede Allah'ın koyduğu yasaları ve sebepleri düşünme bilgi ve becerisine sahip olmayı gerektirir. Bu kanun ve sebeplere dayanarak krizlerle mücâdele edilmeli, olağünüstü durumların, mucize ve kerametlerin meydana gelmesi beklenmemelidir (Keylânî, 2010: 29).

Hz. Peygamber hayatın her alanında olduğu gibi kriz yönetiminde de en büyük örnektir. Bu manada Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'in örnek alınmasını ifade eden 'usvetun hasenetun' âyetinin Hendek savaşı gibi düşmandan kaynaklanan sıkıntı ve krizlerin had safhaya ulaştığı bir ortam ve atmosferin tam ortasında nazil olması, bu noktada oldukça dikkat çekicidir. Hz. Peygamber, krizlerden etkin olarak faydalanmada, olumsuz durumları olumluya çevirmede bizim için en güzel örnektir. Zira Rasûlullah'ın kriz yönetiminde sosyal tecrübelerden yararlanmanın yanı sıra, inanç, azim ve Allah'a tevekkül vardır (Keylânî, 2010: 29).

Hz. Peygamber insanların sorun ve krizlerine duyarlı bir yaklaşım sergilemiştir. O, zorda ve sıkıntı içinde olan kimselere yardım edilmesine teşvik etmek suretiyle, esasında söz konusu kimselere krizlerinin çözümünde yardımcı olunmasını ifade etmiştir. Bir hadislerinde *"Müslüman, Müslümanın (din) kardeşidir. Ona zulmetmez, onu tehlikeye atmaz. Kim din kardeşinin bir ihtiyacını karşılarsa, Allah da onun bir ihtiyacını karşılar. Her kim (bu dünyada) bir Müslümanın bir sıkıntısını giderirse bu sebeple Allah da onun kıyamet gününün sıkıntılarından birini giderir.."* (Buhârî, 2002: Mezâlim 3, İkrâh 7; Müslim, 1991: Birr 58, Zikr 38; Tirmizî, 1998: Hudud 3, Birr 19; Ebû Dâvûd, 2009: Edeb 46; İbn Mâce, 2009: Mukaddime 17) buyurmuştur. Ayrıca Hz. Peygamber, bu tür durumlarda ashabına empati yapmalarını tavsiye ederek *"Sizden biri kendisi için istediğini, mü'min kardeşi için de istemedikçe gerçekten inanmış sayılmaz"* (Buhârî, 2002: İmân, 7; Müslim, 1991: İmân, 71) buyurmuştur.

Hz. Peygamber'in kriz yönetiminde izlediği ve sergilediği bazı yaklaşımlar bulunmaktadır. Nitekim bu yaklaşımlar, günümüz sorunlarının çözümüne katkı sağlayabilecek özellikler taşımasının yanısıra, aynı zaman da evrensel bir nitelik arzetmektedir. Söz konusu yaklaşımlardan bir kısmını şu şekilde ifade etmek mümkündür.

1- Sebepleri ve Sonuçları Dikkate Almak: Hz. Peygamber hicret hadisesi dahil, her türlü sorun ve krizi aşarken sebeplere tutunan (esbâba tevessül) bir yaklaşım sergilemiştir. Hamidullah'a göre, Hz. Peygamber bütün hayatı boyunca, gayet itinalı ve titiz bir surette, sebepler ve neticeler ilişkisi içinde hareket eden bir tutum izlemiştir (Hamidullah, 1995: I, 124). Bu sebeple o, sorunların çözümünde Allah'a dua ve tevekkülün yanısıra, beşerî olarak yapılması gerekenleri en güzel şekilde yerine getirmenin gayreti içerisinde olmuştur. Dolayısıyla Hz. Peygamber kriz yönetiminde beşerin tabi olduğu yasalara bağlı olarak hareket etmiştir. Zira beşer/insan peygamberdir ve örnektir. Allah böylece, onun örneğinde bize hedefleri nasıl belirleyeceğimizi ve planlayacağımızı, krizlere nasıl önlem alacağımızı, nasıl kriz ekibi oluşturacağımızı, herkese uzmanlığına ve yeteneğine göre rolleri nasıl dağıtacağımızı ve sonuçta belirlediğimiz hedef ve gayeye nasıl ulaşacağımızı öğretmektedir (Şeyh, 2003: 86-87).

Hz. Peygamber, kendi döneminde karşılaşılan sorunlara vahyin öncülüğünde sosyal, siyâsî, hukûkî, askerî vs. alanlarda en doğru kararları alarak ve en isabetli adımları atarak krizleri aşmış ve problemleri çözmüştür ve bu manada müslüman toplumlara örnek olmuştur. Bu arada Hz. Peygamber tüm mücâdelesini

daima Allah'ın bütün evren için koyduğu yasalara bağlı kalarak sürdürmüştür. Bu da Hz. Peygamber'in yöntem ve metodolojisinin neden başarılı olduğunu ortaya koymaktadır. Zira Hz. Peygamber'in yöntem ve metodolojisi; cihad/mücâdele, ictihad, düzen, düşünce ve Allah'ın evrenle ilgili koyduğu doğa yasalarına saygıdan ibârettir (Ebû Süleymân, 2012: 108).

2- Tedbir ve Önlem Almak: Hz. Peygamber'in kriz yönetiminde dikkat çeken bir husus, gelecekte yaşanması muhtemel krizlere yönelik olarak önceden tedbirler alması ve birtakım düzenlemelerde bulunmasıdır. O, birçok konuda, muhtelif zaman ve zeminlerde bu ilkeye göre hareket etmiş, yaşanması muhtemel olan birçok sosyal, siyâsî, iktisadî ve askerî vs. krizlerin önüne geçmiş veya krizlerin etkisini sınırlı bir düzeyde tutmayı ve aza indirmeyi başarmıştır.

Krizler üzerinde düşünmek, önlem almak ve planlı hareket etmek krizlerin çözmünde oldukça önemli bir hususdur. Nitekim Hz. Peygamber'e atfedilen *"Tedbir gibi akıl yoktur"* (İbn Mâce, 2009: Zühd 24) ifadesi bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Şu halde "*Tedbir gibi bir akıl yoktur"* sözü, krizlerin etki ve sonuçlarını düşünerek, daha meydana gelmeden engel olma ve olası zararlarını ve kayıplarını aza indirgeme konusunda kriz yönetiminde düşünme ve fikir yüretmenin ne kadar önemli bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır (Bilâl, 2011: 707). Bu bakımdan Hz. Peygamber'in tedbir alma siyaset ve stratejisi, örneğin kendisinin ve arkadaşlarının maruz kaldıkları göç ve savaşlarda oldukça önemli faydalar sağlamış, krizleri daha az zararlarla aşabilmelerine imkân ve zemin hazırlamıştır. Nitekim Hz. Peygamber'in hicret ve savaşlarının daha yakından incelenmesi durumunda, O'nun göç ve savaşlarda ne tür önlemler aldığı ve hangi stratejileri izlediği daha net görülecektir.

3- Esnek Hareket Etmek: Yahyâ Bilâl'in ifade ettiği üzere, kriz yönetiminde önemli bir ilke de esnek düşünebilmek ve hareket edebilmektir. Esneklik yönetme ve kontrol etmenin kendisidir. Bir kimse uslûb ve yönteminde ne kadar çok esnekse, olaylara ve durumlara hükmetmesi de o kadar fazladır. İnsanın tepki ve yaklaşımları sakin, dengeli ve yerinde oldukça, hâdise ve durumlara esnek yaklaşma gücü de o kadar yüksek olur. Esneklik ilkesi, kriz yönetiminde sorunların çözümüne yönelik planlar oluştururken oldukça önem arz etmektedir. Öncelikle planlayıcının elinde, her bir durum için ihtimal ve varsayımları içeren farklı alternatiflerin bulunması gerekir. Aksi halde yaptığı tek planın daha başlangıçta başarısızlığa uğraması mümkündür. Zira aynı halin her halukârda sürdürülmesi her zaman mümkün değildir. Hz. Peygamber sorunların çözümünde tek bir çözümde ısrar etmemiş, bazı durumlarda tavizsiz bir yaklaşım sergilememiştir. Zira her problemin farklı çözümleri vardır. Ancak bu çözümlerden bazıları, uygulamada zorluk arz edebilmekte, bu da yeni sorunların ortaya çıkmasına veya mevcut sorunun öncekinden daha büyük bir krize dönüşmesine yol açmaktadır. Şu halde kişi düşüncesinde zihinsel esneklikten yararlanırsa, kriz yönetiminde çeşitli çözümler arasında mukayeseler yapar ve sonuçta problem ve sorunun çözümünde en kolay/en uygun olanı tercih eder. Hz. Peygamber'in esnek düşünme yetisiyle yaptığı da bundan ibârettir (Bilâl, 2011: 713).

4- Olumlu Düşünmek ve İyimser Olmak: Hz. Peygamber'in sîret ve sünnetine bakıldığında onun, olumsuz ve istenmeyen durumlarda ve kriz ortamlarında daima iyimser/optimist bir tutum sergilediği, kötümser ve karamsar/pesimist bir anlayış ve yaklaşıma kapılmadığı görülmektedir. Bu bakımdan Hz. Peygamber iyimser olmayı sever, karamsar ve kötümser olmaktan hoşlanmazdı.

Olumlu düşünmenin hayatta başarılı olmada etkin bir rolü vardır ve stratejik düşünmenin bir parçasıdır. Dolayısıyla genellikle beklediğimiz ve tahmin ettiğimiz şeylerin çoğu gerçekleşir. Zira bu durum, beklentilerimize yönelmemizde bir sebep teşkil eder. Bu bakımdan bu hususta önem arz eden iyi ve güzel bir beklentiye yönelmektir (Bilâl, 2011: 708-710). Krizlerin çözümünde olumsuz ve karamsar bir yaklaşım sergilemek, krizlerin çözümüne değil, ancak çözümsüzlüğüne neden olur. Çünkü krizler bünyelerinde hep zorluk ve sıkıntıyı değil, kolaylık ve fırsatları da barındırır. Bunları görebilmek ise ancak olumlu bir düşünce sergilemekle ve hadiselere iyimser yaklaşmakla mümkündür.

5- Öncelikleri Dikkate Almak: Kriz yönetiminde önceliklerin dikkate alınarak hareket edilmesi önem arzetmektedir. Hz. Peygamber, Medîne'ye hicret edince birçok sorun ve kriz onu ve Müslümanları beklemekteydi. Bu sebeple Hz. Peygamber, muhtemel kriz ve sorunların ortaya çıkmasının hem önüne

geçmek hem de önceden tedbir almak amacıyla, o an itibariyle daha önemli olan ve öncelik arzeden başlamak suretiyle adımlar atmış ve düzenlemelerde bulunmuştur. Bu çerçevede Mescid-i Nebevî'nin inşası, Muhâcirler ve Ensâr arasında kardeşlik, vatandaşlık sözleşmesi çerçevesinde Yahudilerle ilişkileri düzene koyma öncelikle attığı adımlardır. Akabinde içte de müşriklerin siyâsî varlıklarını tasfiye etmeye yönelmiştir. Bunları hayata geçirirken de, öncelikleri dikkate alan bir yaklaşımla hareket etmiştir (Aşmâvî, 2011: 258).

4. HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE YAŞANAN GÖÇLER

Hz. Peygamber ve ilk Müslümanlar hicrete/göçe maruz kalmışlar, yaşadıkları şehri terk ederek başka ülke ve şehirlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Aslında hicret peygamberlerin de ortak kaderidir. Nitekim Kur'ân'ın ifadesine göre Nuh, Lut, İbrahim, Şuayb ve Musa peygamberler kendisine iman edenlerle birlikte, kendi memleketlerini terkederek, başka diyarlara göç etmişlerdir (Bakara, 2/50; A'râf, 7/88; Yunus, 10/73, 75-92; Hicr, 15/65; Meryem, 19/46; Taha, 20/77-78; Şuarâ, 26/52-67, 118; Ankebût 29/26). Dolayısıyla son peygamber Hz. Muhammed de aynı kaderi paylaşmış bir elçidir. Hz. Peygamber ve ilk Müslümanların maruz kaldığı hicret hadisesi, sadece tarihi niteliği haiz bir olay olarak görülmemelidir. Oysa hicret olayı oldukça önem arzeden, üzerinde düşünülmesi, ibret alınması ve istifade edilmesi gereken bir hâdisedir.

Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde iki tarihî göç/hicret olayı yaşanmıştır. Birincisi Hz. Peygamber'in yönlendirmesiyle ilk müslümanlardan bazılarının Habeşistan'a hicret etmesi, ikinci ise Hz. Peygamber de dahil olmak üzere, Müslümanların Mekke'den Medîne'ye göç etmesidir. Müşriklerin Mekke'de uyguladıkları zulüm ve işkencenin günden güne dozunu artırması üzerine, artık Müslümanların can güvenliği tehlike arzetmeye başlamıştı. Hz. Peygamber Müslümanların yaşadığı emniyet sorunu konusunda şehirde alınabilecek bir tedbir ve başvuracak bir çaresi kalmayınca, Müslümanların yaşadıkları emniyet ve güvenlik krizini atlatabilmek amacıyla onlara şu öneri de bulunmuştur: *"Şâyet isterseniz ve yapabilirseniz, Habeşistan'a sığının! Zira orada ülkesinde kimseye zulmetmeyen bir hükümdar işbaşındadır. Orası bir doğruluk ve hakikat ülkesidir. Allah işlerde bir kolaylık verene kadar oturup kalın"* (İbn Hişâm, 1955: I, 321; Beyhakî, 2003: IX, 16; Hamidullah, 1990, I, 108). Bunun üzerine bazı müslümanlar Habeşistan'a göç etmeye başlamıştır. Şu halde Habeşistan'a hicret, müslümanların karşılaştıkları işkence ve eziyet krizine bir çözüm olarak gündeme gelmiş ve icra edilmiştir. Aslında bu da yeni bir krizdir. Zira Habeşistan'a hicret eden Muhâcirler, aile ve aşiretlerinden uzak kalarak gurbette yaşama zorunda kalmıştır. Bunun da beraberinde getirdiği zorluk ve sıkıntılar olmuştur. Hz. Peygamber, Kureyş'in müslümanlara yönelik eziyet ve işkencenin dozunu artırması üzerine, müslümanların hayatını koruyacak tüm yol ve yöntemler üzerinde düşünmüş, kendine tabi olanları daima sabretmeye ve dayanmaya teşvik etmiştir. Bu arada artık Kureyş'in fiilî uygulamalarıyla karşı karşıya kalınmasından uzak durulması dışında, önünde başka yol kalmadığını görünce, ashabından bazılarının daha güvenli bir mekana göç etmelerine karar vermiştir (Cemel, 2008: 40).

Hz. Peygamber'in hicret yeri olarak Habeşistan'ı önermesi, bu hususta krizin çözümünde bir plan çerçevesinde hareket ettiğini ortaya koymaktadır. Habeşiştan'da kimseye haksızlık edilmesine müsaade etmeyen bir kralın bulunması, Habeşistan'a hicrette en önemli etkenlerden birini teşkil etmektedir. Ümmü Seleme'nin rivâyetine göre Mekke'de oldukça büyük sıkıntılar baş göstermiş, müslümanlara eziyet edilmiş, dinleri hakkında çeşitli imtihan ve musibetlerle karşılaşmışlar. Hz. Peygamber ise bu sıkıntıları onlardan gidermeye güç getirememiş, bunun üzerine Habeşistan'a hicret etmelerini istemiştir. Hz. Peygamber'in müslümanların Mekke'de yaşadıkları krize çözüm olarak sunduğu Habeşistan'a hicret stratejisi başarıya ulaşmış ve olumlu neticeler vermiştir. Muhâcirler Habeşistan'da Kureyş'in eziyet ve baskısından uzak ve emin bir şekilde hayatta kalabilmişler ve Hayber'in fethinden sonra Medîne'ye dönmüşlerdir. Habeşistan'a hicretten ayrı olarak bu defa da Medîne'ye hicret başlamıştır. Zira Mekke'de kalan müslümanlara ve Hz. Peygamber'e karşı Kureyş'in eziyetleri, işkenceleri ve baskıları devam etmiş; eşi Hatice ve amcası Ebû Tâlib'in vefatı üzerine baskıları daha da artırmışlar, Hz. Peygamber'i ortadan kaldırmayı düşünmüşlerdir. Bütün bu olumsuz gelişmeler üzerine Hz. Peygamber, yaşanan krizlere köklü bir çözüm bulmak amacıyla,

Medîne'ye hicret edilmesine karar vermiştir (Cemel, 2008: 43-49). Hz. Peygamber Medîneli müslümanlarla Akabe biatlarında yaptığı görüşmelerde, onlardan gördüğü destek ve davet üzerine Medîne'ye hicretin altyapısını hazırlamış, böylece güvenli bir mekân olarak gördüğü Medîne'ye müslümanların göç etmesi sağlanmıştır.

Hz. Peygamber ve ona tabi olan ilk müslüman topluluk Mekke'den ayrılırken tüm varlıklarını geride bırakmışlar ve beraberlerinde yalnız inançlarını götürmüşlerdir (Begoviç, 2010: 149). Bu bakımdan "Mekke'den Medîne'ye hicreti Mekke'deki ilk müslümanlar için bir kaçış ve sığınma olarak görmek doğru olmaz. Esasında bu göç, Müslümanların onların nihai hedefi değil, aksine daha uzak ve büyük hedefler için bir başlangıçtır" (Apak, 2007: 316). Ancak nihayetinde farklı maddî boyutları ve etkisi olan göç hadisesi, Muhâcir müslümanların bir takım sıkıntılara uğramalarına, sorunlar yaşamalarına sebep olmuştur. İşte bu noktada Hz. Peygamber göçün sebep olduğu sorun ve krizlerin çözümü için önemli adımlar atmış ve düzenlemelerde bulunmuştur. Görünüşte bir sorun ve krizden ibâret olan göç olayı, İslâm'ın ve müslümanların lehine bir gelişme olarak tarihte yerini almıştır. Kısacası olumsuz bir tablo olarak zihne gelen tarihi hicret/göç olayı, bir çok açıdan önemli gelişmelerin ve başarıların yaşanmasına vesile olmuştur.

5. HZ. PEYGAMBER'İN GÖÇMENLERİN SORUNLARINA YÖNELİK BAZI ÇÖZÜMLERİ

Hz. Peygamber evlerini, yurtlarını terkederek Medîne'ye hicret ve iltica eden, akabinde Medîneli müslümanlar (Ensâr) tarafından misafir ve himaye edilen Muhâcir müslümanlar, başta barınma olmak üzere çeşitli sıkıntılara maruz kalmışlardır. Nitekim Hamidullah bu durumu ve ciddiyetini şu sözleriyle ifade etmektedir: "Hz. Peygamber, Medîne'ye geldikten sonra ciddi problemle karşılaşmıştır. Çünkü Mekke'den Medîne'ye hicret eden sadece kendisi değildir. Yüzlerce Mekkeli inançları uğruna, evlerini, yurtlarını terketmiş ve üzerlerindeki giysilerden başka hiçbir şeylerini almadan Medînelilere sığınmışlardı. Yerinden olan bu insanların problemi çok ani ve yoğun bir şekilde ortaya çıkmıştı; bu nedenle söz konusu bu kimselere yeni vatan Medîne'nin ekonomik yapısında yer bulmak, çözümü oldukça zor bir problemdi. Biz, yirminci yüzyılda mültecilerin, çok güçlü ülkeler için bile ne denli zor bir problem oluşturduklarını biliyoruz" (Hamidullah, 1995: 4). Müslümanların içine düştükleri durumun farkında olan ve birebir hisseden Hz. Peygamber, derhal harekete geçmiş ve göçün neden olduğu söz konusu sorunları çözmek amacıyla çeşitli uygulamalarda, yönlendirme ve tavsiyelerde bulunmuştur. Bunlardan bazılarına şu şekilde değinmek mümkündür.

1) Ensâr ve Muhâcirler Arasında Kardeşlik: İnsan canlı bir varlıktır ve yaşaması için de yeme, içme, giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu durum, insanlar için hayatî bir konudur. Bütün varlıklarını Mekke'de bırakarak hicret eden Muhâcirlerin, Medîne'ye vardıklarında barınma problemi ile karşı karşıya kalmaları tabi bir durumdur. Söz konusu problemin çözülememesi ise, hem Muhâcirlerin açlık ve yokluğa sürüklenmesi, hem de toplumda bir takım sorunların ortaya çıkması ihtimalini taşıyan bir durumdur. İşte böyle bir durumun, ekonomik ve sosyal bir krize dönüşmemesi için Hz. Peygamber'in, Medîne'ye hicretten sonra yaptığı ilk önemli iş olan Mescid-i Nebî'nin inşasından sonra, ikinci önemli iş Muhâcirlerin iltica sorununu çözmek ve muhtemel kriz ve sıkıntıların önüne geçmek amacıyla Ensâr ile Muhâcirler arasında kardeşlik tesis etmek olmuştur (Afzalur Rahman, 2003: I, 29). Nitekim bu hadiseye, Kur'ân-ı Kerim'de de *"..Onlar ki (yurtlarından hicret edenleri) barındırdılar ve yardım ettiler; işte onlar, birbirlerinin velisi (yardımcısı, koruyucusu)dirler"* (el-Enfâl, 8/12) âyetiyle işaret edilmiştir. Ensâr örneğine bakıldığında esasen Muhâcirlere/göçmenlere yardım etmek Kur'ânî bir erdem ve övünç kaynağıdır. Zira Kur'ân'da bu hususta Ensâr hakkında şu övgü dolu ifadeler kullanılmıştır: *"Onlardan (Muhâcirlerden) önce bu yurda yerleşmiş ve gönülden inanmış olanlar (Ensâr), kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar; ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarırsa işte kurtuluşa erecekler onlardır"* (el-Haşr 59/9).

Hz. Peygamber, Muhâcirlerle, Medîneli Müslümanlar arasında tarihte belki de bir başka örneği bulunmayan kardeşlik anlaşması gerçekleştirmiştir. Kardeşlik anlaşması, Hz. Peygamber'in Medîne'ye

varmasından beş ay sonra yapılmıştır ve bu anlaşmaya göre 186 Muhâcir ailesi, aynı sayıdaki Ensâr ailesinin yanına yerleştirilmiştir. Ayrıca bu durum, Hayber'in fethine kadar yaklaşık yedi yıl devam etmiştir (Sancaklı, 2001: 333).

Her kriz beraberinde bir takım fırsat ve kazanımlarda getirmektedir. Hz. Peygamberin Ensâr ve Muhâcir arasında uygulamaya koyduğu kardeşlik anlaşması bu durumun en iyi örneklerinden biridir. Zira sözkonusu anlaşma neticesinde şu olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Müslümanlar birbirlerine değerlerle özellikle de îsâr değeriyle muâmele de bulunmuşlardır. Bir işte ortaklaşa çalışmanın önemini ve değerini öğrenmişlerdir. Gaye ve hedefleri gerçekleştirmede kollektif çalışmanın önemini kavramışlar ve Müslümanların kardeş olduğu bilincine ulaşmışlardır. Hoşgörü ve anlaşma temeli üzerine diğer dinlerle birlikte yaşanabileceğini idrak etmişlerdir. Zengin kimselerin zorluk ve kriz dönemlerinde fakirlerin ihtiyaçlarını gözetmelerinin gerekli olduğunu öğrenmişlerdir. Malda zekat dışında da verilmesi gereken bir hak olduğunu kavramışlar ve toplumun iktisadî ve sosyal yönünü gözetmenin önemini öğrenmişlerdir. Kriz liderinin maslahatın gerektirdiği şekilde malı dağıtabilme hakkına sahip olduğu anlaşılmıştır. Emek, sermaye gibi hasılat ve ürünün bir parçasıdır. Muzâraa, musâkât ve îcâr akitleriyle ilgili hükümler konulmuştur. Mülkiyete saygı duyulmuştur. Krizlerde yardımlaşma ve dayanışmanın önemini kavramışlardır. Sermaye ve emek arasında mudârebe akdinin meşrûiyeti vs. temin edilmiştir (Şeyh, 2003: 94-95).

2) Toprakların Karşılıksız Muhâcirlere Ektirilmesine Teşvik Etmesi: Hz. Peygamber Ensâr'ın, arazilerini Muhâcirlere muzâraa (ziraat ortaklığı) yoluyla ektirdiklerini görünce toplumda sosyal dengeyi tesis için ve Muhâcirlerin durumlarının iyileşmesi amacıyla arazilerini ya kendilerinin ekmesini, ya karşılıksız ektirmelerini veya boş tutmalarını istemiş ve tavsiye etmiştir. Nitekim bu hususta rivâyetlerden birinde, sahabi Câbir'in naklettiğine göre, sahâbîler (Peygamber asrında) arazîleri, mahsûlün üçte biri veya dörtte biri veyahutta yarısı karşılığında zirâat ederlerdi. Bunun üzerine Peygamber *"Kimin tarlası ve toprağı varsa onu ya kendisi eksin, veya onu bir atıyye/bağış olarak versin (ektirsin); bunu da yapmazsa tarlasını (boş) tutsun"* (Buhârî, 2002: Muzâraa 18; İbn Mâce, 2009: Ruhûn 8. Ayrıca bkz. Buhârî, 2002: Muzâraa 18; Müslim, 1991: Buyû 95) buyurmuştur.

3) Benî Nadîr Ganimetlerinin/Fey'inin Muhâcirlere Tahsis Edilmesi: Medîne'nin yahudi kabilelerinden Benî Nadîr'in ittifakı bozması üzerine, Hz. Peygamber onları muhasara etmiş ve teslim almıştır. Akabinde Medîne'den sürülmelerine ve mallarının da fey/ganimet olarak müslümanlara bırakılmasına karar verilmiştir. Hz. Peygamber de bu ganimetleri Ensâr'a arasında değil de, ilk Muhâcirler arasında taksim etmiş, Ensâr'dan yalnız fakir olan Sehl b. Huneyf ve Ebû Dücâne'ye ganimetten pay vermiştir (Abdurrazzâk, 1983: V, 358; Ebû Dâvûd, 2009: Harac 23; Belâzurî, 1988: 29-30).

4) Yardımlaşma ve Dayanışmaya Teşvik: Hz. Peygamber, ekonomik krizleri aşmak ve çözmek amacıyla sürekli yoksul ve fakirlerin ihtiyaçlarının giderilmesi yönünde teşvik edici mesajlar vermiştir. Nitekim Hz. Peygamber bir hadisinde bu duruma şu sözleriyle teşvikte bulunmuştur: *"Müslüman, Müslümanın (din) kardeşidir. Ona zulmetmez, onu tehlikeye atmaz. Kim din kardeşinin bir ihtiyacını karşılarsa, Allah da onun bir ihtiyacını karşılar. Her kim (bu dünyada) bir Müslümanın bir sıkıntısını giderirse bu sebeple Allah da onun kıyamet gününün sıkıntılarından birini giderir"* (Buhârî, 2002: Mezâlim 3, İkrâh 7; Müslim, 1991: Birr 58, Zikr 38; Tirmizî, 1998: Hudud 3, Birr 19; Ebû Dâvûd, 2009: Edeb 46; İbn Mâce, 2009: Mukaddime 17).

İslâm, normal zamanlarda ve durumlarda yardımlaşma ve dayanışmayı mübah görmüştür. Ancak kriz zamanlarında bu, derhal yerine getirilmesi gereken bir durumdur. Zira geciktirilmesi durumunda insanların zarara uğraması söz konusudur (Şeyh, 2003: 75). Bir sefer esnasında yiyecek ve binek kıtlığı çekilmesi üzerine Hz. Peygamber fazlasının, ihtiyaç duyanlara verilmesini emretmiştir. Nitekim bu durum rivâyette şöyle anlatılmıştır: *"Kimin yanında fazla binit varsa onu biniti olmayana versin. Kimin yanında fazla azık varsa onu azığı olmayana versin"* buyurdu. Öyle oldu ki hiç birimizin (sahip olduğu) fazla (mal) da hiç bir hakkının olmadığını zannettik"(Müslim, 1991: Lukata 4; Ebû Dâvûd, 2009: Zekât 32). Bir başka rivâyette ise Hz. Peygamber bu hususta bir ifadesi şu şekilde aktarılmıştır: *"Hakîkaten Eş'arîler gazada azıklarını bitirirlerken yâhud Medîne'de ailelerinin yiyeceği azaldığında hemen yanlarındaki erzakı bir tek*

bez içine toplarlar, sonra bir kap içinde (ölçerek) aralarında eşit olarak taksim ederler. Binâenaleyh Eş'arîler bendendir, ben de Eş'arîler'denimdir"(Buhârî, 2002: Şirket 1; Müslim, 1991: Fezâilu's-sahâbe 167).

Yoksullara yardım hususunda ashabına en güzel örnekliği yine Hz. Peygamber sergilemiştir. Nitekim o, daima fakirlere ve muhtaçlara yardım eder, onların ihtiyaçlarını karşılamak için elindeki her şeyi harcardı. Öyle ki kendisine ve ailesine bile yiyecek kalmazdı. Yine Hz. Peygamber'in fakirlere ve muhtaçlara vermede esen bir rüzgar gibi olduğu rivâyet edilmiştir (Buhârî, 2002: Bed'ü'l-vahy 1, Savm 7, Bed'ü'l-halk 6; Fezâilü'l-Kur'ân 7; Müslim, 1991: Fezâil 12). Hiç kimse, isteyip de eli boş dönmemiştir. Ne zaman muhtaç biri gelse yiyecekte olduğu kadar giyecekte de onu kendisine üstün tutmuştur. Kısacası en başta bizzat Hz. Peygamber fakirlerin ihtiyaçlarının karşılanması hususunda sözleri ve fiilleri ile ashabına örnek olmuş, ashabının da öyle olmasını istemiştir. (Afzalur Rahman, 2003: III, 255 -257). Ayrıca Hz. Peygamber yakınlarının yaşadığı ekonomik krizler yerine, diğer insanların ekonomik sıkıntılarını çözmeyi tercih etmiştir(Ebû Dâvûd, 2009: Harâc 19; Edeb 100).

Bu arada Hz. Peygamber ekonomik sıkıntı ve sorun yaşayan kimselere tanık olduğunda, onların içinde bulundukları bu zor sıkıntılı durumlara çare üretmek ve çözüm bulmak için oldukça aceleci bir tutum sergilemiştir. Nitekim İbn Cerîr'in rivâyetine göre; "Bir gün Rasullullah ile beraber mescidde otururken bir kabile geldi. Halleri ve görünüşleri çok kötüydü. Üstlerinde yırtık pırtık bir parça vardı, yarı çıplak yalın ayak bir deri bir kemik kalmış, kılıçları boyunlarına asılmış sersefil bir vaziyetteydiler. Onları bu halde gören Rasulullah çok müteessir oldu. Yüzünün rengi kaçtı ve zihni altüst olarak içeri girdi. Sonra dışarı çıkarak Bilâl'e ezanı okumasını söyledi. Namazdan sonra halka hitap ederek bu kabileye yardım etmelerini istedi" (Müslim, 1991: Zekât 69).

Hz. Peygamber bu manada yoksullarla dayanışma amacıyla ilk başlarda kurban etlerinin üç günden fazla yenilmesini yasaklamış ve dağıtılmasını emretmiştir (Buhârî, 2002: Et'ime 27, Edâhî 16; Müslim, 1991: Edâhî 28; Tirmizî, 1998: Edâhî 14; Ebû Dâvûd, 2009: Edâhî 10; Nesâî, 1986: Edâhî 37). Toplumda bir yardımlaşma ve paylaşma kültürü oluşturabilmek amacıyla da, insanları yarım hurma dahi olsa ellerindekini yoksullarla paylaşmaya teşvik etmiştir (Buhârî, 2002: Edeb 34, Zekât 1, Rikâk 49, 51, Tevhîd 36; Müslim, 1991: Zekât 66-70; Tirmizî, 1998: Zühd 37, Kıyâmet 1; Nesâî, 1986: Zekât 63-64; İbn Mâce, 2009: Mukaddime 13, Zekât 28).

5. Ashab-ı Suffe: Hz. Peygamber, Mescid-i Nebevî'nin bitişiğinde barınacak bir yer bulamayanların ve kimsesizlerin kalacağı bir yer ihdas etmiştir ki buraya Suffe denilmektedir. Muhâcirlerin sayısısı oldukça artınca, artık Ensâr'ın Muhâcirleri karşılamaya gücü yetmemiştir. Medîne'ye hicret/göç eden fakir, zengin, evli ve bekâr kimselerin sayısı gün geçtikçe artıyordu. Bu durumda barınacak bir yer bulmada güçlük çekenler Mescid-i Nebevî'deki suffe'de iskan ediyorlardı. Medîne'ye gelen bir Muhâcir, öncelikle Hz. Peygamber'le buluşuyor, O da yeni gelen bu Muhâcire bakması için birine yönlendiriyordu. Misafir edecek birinin bulunamaması durumunda geçici olarak Suffe'de misafir olarak kalıyordu Nitekim Hz. Peygamber'e gelerek müslümanlığını ve bağlılığını bildiren yabancı heyetler de Suffe'de misafir olarak kalıyorlardı (Sallâbî, 2014: I, 544-545).

Hadislerde nakledildiğine göre Hz. Peygamber'e bir sadaka (zekât) gelmesi durumunda, onu olduğu gibi hemen Suffe'de kalanlara gönderir, yine kendisine bir hediye geldiğinde, onlara haber göndererek onlarla birlikte yerdi. Onların her türlü hallerinden haberdar olurdu ve yakinen takip ederdi (Buhârî, 2002: Rikâk 17). Hz. Peygamber zaman zaman suffe ehlinin yanında yiyeceği bulunan kimseler tarafından yemeğe götürülmesini de isterdi. Bir defasında Ebubekir üç kişiyi, Hz. Peygamber ise on kişiyi götürmüştür (Buhârî, 2002: Menâkıb 25; Müslim, 1991: Eşribe 32). Hz. Peygamber göçmenlerin ve suffe ehlinin ihtiyaçlarını karşılamaya daha bir öncelik tanımış, bu durumda onların ihtiyaçlarını, ailesinin ihtiyaçlarına tercih etmiştir. Bir defasında Medîne'ye hizmetçi ve köleler getirilmiş, bunun üzerine el değirmeniyle un öğütmekten elleri kabarmış ve yaralanmış olan Hz. Fatıma, babası Hz. Peygamber'e gelerek hem de ellerini göstererek bir hizmetçi istemiş, Hz. Peygamber de cevâben kızına şöyle demiştir: *"Allah'a andolsun ki, Suffe ehli açlık ve sefâlet içerisindeyken, onları bırakıp size veremem. Onlara harcayacak hiçbir şey bulamıyorum. Sadece onları satıp, paralarını onlar için harcayacağım"*(Ahmed b. Hanbel, 2001: *Müsned*,

II, 202-203; Ebû Dâvûd, 2009: Harâc 19; Edeb 100). Hz. Peygamber, bunun yerine Hz. Fatıma ve Ali'ye bazı tesbihatlarda bulunmayı önermiş ve öğretmiştir (Buharî, 2002: Humus 5).

6. HZ. PEYGAMBER'İN KENDİ DÖNEMİNİN GÖÇLERİYLE İLGİLİ ÇÖZÜM VE ÖNERİLERİNİN GÜNÜMÜZE SUNABİLECEĞİ KATKILAR

Hz. Peygamber döneminde cereyan eden göçler ile özellikle günümüzde yaşanan Ortadoğu kaynaklı göçlerin sebepleri arasında birtakım farklar bulunmaktadır. İslâm'ın ilk yıllarında karşılaşılaşılan göçlerin, müslümanların özellikle din ve inanç uğruna göç etmek zorunda kaldıklarını söylemek mümkündür. Ancak sonuçta yaşama hakkının tehlike arz etmesi bakımından her iki göç arasında benzerlikler de söz konusudur. Dolayısıyla netice itibariyle her ikisi de birer göçten ibârettir.

Diğer bir taraftan, her iki göç arasında göçe karar verilmesi, göçte izlenecek yöntem ve göçün hedefleri arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Hz. Peygamber göçün kaçınılmaz olduğunu farketmesi ve vahiyle göçe izin verilmesi üzerine, müslümanların düzenli ve güvenli şekilde göç etmelerini temin etmiş, bu hususta planlar yapmış, oldukça önemli tedbirler almıştır. Günümüzde komşu ülkelerden ülkemize ve batı ülkelerine yönelen göç dalgası, hiç beklenmedik anda, olağanüstü şartlarda, hazırlıksız, tedbirsiz, plansız ve kontrolsüz bir şekilde gerçekleşmektedir. Daha kitleler göç edeceği ülkelere ve topraklara ulaşmadan göç yollarında ve denizlerde telef olmakta, kendi ülkelerinde ölümlerden kaçarken ölümlere yakalanmaktadır.

Diğer taraftan göçe maruz kalan kitlelere dün olduğu gibi bugün de sıcak bakılmamakta ve yeterince kucak açılmamaktadır. Bu hususta ilk müslümanlar ile günümüzde göçe maruz kalan kitleleler arasında yine benzerlik vardır. İlk müslümanlara dostça yaklaşan ve onları kabul edebilecek ülke ve topluluklar, Necaşî'nin ülkesi Habeşistan istisna tutulursa hemen hemen hiç yoktu. Zira başta müşrik kabileler olmak üzere Hırıstiyanlar ve Yahudiler müslümanlara düşmanlık beslemekteydi. Bu sebeple Hz. Peygamber, güvenli bir göç mekanı olarak ilk önce Necaşî'nin ülkesini önermiştir. Yine Medîne'ye hicretten önce de Medînelilerle görüşmesi, Akabe beyatlarında onlardan söz alması üzerine Medîne'ye göç başlamıştır. Günümüzde Ortadoğulu göçmenlere ve mültecilere karşı ise başta ülkemiz dahil olmak üzere birkaç İslâm ülkesi hariç, diğer ülkeler özellikle batılı ülkeler tarafından pek kucak açılmamakta ve rahatsızlık duyulmaktadır. Ancak yaşanan göç dalgasının kendi ülkelerine bir sorun ve probleme sebebiyet vermemesi amacıyla, diğer ülkelere bir takım maddi yardımlarda bulunmakta, söz konusu göçmen ve mültecilerin örneğin ülkemizde kalması istenmektedir.

Hz. Peygamber'in göç sorununun çözümüne yönelik öneri ve uygulamaları, günümüz benzer sorunlarının çözümüne de katkı sunabilecek bir değer ve nitelik arz etmektedir. Bunlardan bazılarını şu şekilde ifade edebilmek mümkündür.

1. Göçmenlerle Hukûkî Sözleşmeler Yapılmalıdır: Hz. Peygamber Mekkeli Muhâcirlerin Medîne'ye göç ederek yerleşmesinin, Medîne'nin sakinleri arasında bazı sorun ve krizlere yol açmasını ihtimal ve imkân dahilinde olduğunu öngererek, vakit kaybetmeden bir takım adımlar atmış ve önlemler almıştır. Medîne sözleşmesini ve kardeş aile uygulamasını bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Şu halde Hz. Peygamber'in daha krizler patlak vermeden, bu hususta öngörüde bulunduğu ve öngörüyle hareket ettiği anlaşılmaktadır. "Hz. Peygamber Medîne'ye geldiğinde hem Müslümanları inanç birliği altında toplamak, hem de şehirdeki kabile esaslı bölünmüşlüğün bir kısmını ortadan kaldırmak için ilk adım olarak Medîneli ve Mekkeli Araplardan oluşan Müslümanları Ensâr-Muhâcir kardeşliği altında bir araya getirmişti. Ancak burada Yahudileri de içinde alan bir yönetim biçiminin oluşturulması gerekiyordu. Hz. Peygamber bunu gerçekleştirrnek için şehirde yaşayan diğer din ve milletlere mensup insanların hak ve sorumluluklarını da ihtiva eden bir sözleşme metni tanzimine karar verdi. Bu metin, Müslüman olsun veya olmasın, Medîne halkının tamamının karşılıklı hak ve sorumluluklarını ortaya koymalı ve bütün tarafların mutabık kalacakları hukuki bir zemin teşkil etmeliydi. Aksi takdirde şehirde düzen ve güvenlikten bahsetmek mümkün olmazdı"(Apak , 2007: 320). Zira bir topluluk bir başka şehir ve ülkeye göç ettiğinde veya sığındığında, söz konusu şehir veya ülkenin sakinleri nezdinde bir takım rahatsızlıklara yol açabilmektedir.

Nitekim Medîne'de yaşayan Yahudi kabileleri Hz. Peygamber ve arkadaşlarının hicretinden rahatsızlık duymuşlardır. "Benî Kaynuka, Benî Kureyza ve Benî Nadîr adı altında üç kabileye ayrılan yahudiler site ve çevresinin hemen hemen bütün ekonomik ve ticari hayatını kontrol ediyorlardı. Evs ve Hazrec gibi arap kökenli kabilelerin Mekke'den hicret eden Hz. Muhammed ve arkadaşlarıyla birleşip her türlü ayrıcalık fikrini dışarıda bırakan yepyeni bir siyasi ve toplumsal yapılanma ile devlet kurmaları, onların çıkarlarını zedeleyen bir gelişmeydi" (Bulaç, 2007: I, 305).

Şu halde Türkiye dahil, göçmenlerin ve mültecilerin bulunduğu ülkelerde, söz konusu ülkelerin yönetimleri kendi vatandaşları ile göçmenler ve sığınmacılar arasında, tarafların riayet edeceği hukukî düzenlemelerde bulunmalıdır.

2. Göçmenlerle Dayanışma İçinde Olunmalı ve Gelecek Birlikte İnşa Edilmelidir: Hz. Peygamber İslâm medeniyetinin temellerini Ensâr ve Muhâcirlerle birlikte atmış ve kurmuştur. Ensâr ve Muhâcir dayanışması ilk örneğini, İslâm medeniyetinin merkezi konumunu teşkil eden ilk mescidi/Peygamber Mescidini inşasında kendisini göstermiştir. Yine onlar birlikte İslâm'ı müdafaa etmişler ve yaymışlar, birlikte sefere çıkmışlar,cihad etmişler ve bir binanın tuğlaları gibi birbirlerine kenetlenerek hareket etmişlerdir. Şu halde içinde bulunduğumuz süreçte yaşanan göçler sebebiyle, ensâr konumunda olan ülkeler, yurtlarına kabul ettikleri sığınmacılarla ve göçmenlerle birlikte geleceği inşa edebilirler; ilim, teknik, tarım, sağlık, eğitim gibi alanlarda bulundukları ülkenin gelişimine ortak katkıda bulunabilirler. Özellikle ülkemiz bu durumu çok iyi değerlendirmelidir.[1]

3. Geleceğe Yönelik Planlamalar Yapılmalı ve Öngörülerde Bulunulmalıdır: Komşu ülkelerden ülkemize yönelen göç dalgası ve ülkemizde bulunan göçmenlerin ne kadar süre kalacağı hususu belirsizliğini korumaktadır. Bu durumda geleceğe yönelik plan ve öngürülerde bulunulmalıdır. Nitekim bir sunumda, göçün normal bir durum ve hayatın bir parçası olduğu ifade edilerek, gelecek yıllarda "uyum süreci"nin yaşanacağı, dolayısıyla ilerleyen yıllarda Hıristiyan bir bakanımızın veya Arapça konuşan bir bakanımızın da olabileceği, hem toplum hem de devlet olarak buna hazırlıklı olmamız gerektiği dile getirilmiştir. Ayrıca aynı sunumda önümüzdeki dönemde entegrasyon politikaların geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapılarak "Mesela Suriye'den göçenler arasında kaç mimar var, onu bile bilmiyoruz?" denilerek Türkiye'ye gelebilenlerin görece eğitimli nüfus olduğu ancak bunun tespitinin dahi tam olarak yapılamadığı belirtilmiştir.[2] Kısacası göçmenlerin kalıcı olabilecekleri de dikkate alınarak geleceğe yönelik planlar yapılmalı ve adımlar atılmalıdır. Zira "Medeniyetlerin kurulmasında hicretin büyük etkisinin olduğu bir gerçektir. Dünyada meydana gelen büyük değişimlerin hicretle, yani zorunlu nedenlerle gerçekleşen göç hareketleriyle yakın ilişkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla büyük medeniyetlerin doğuşu, büyük göç hareketleriyle ve göçmenler eliyle gerçekleştirilmiştir. Buradan hareketle Hz. Peygamber'in ve Müslümanların Mekke'den Medîne'ye hicretini ve akabinde gerçekleştirdiği faaliyetleri yeni bir medeniyet inşasının ilk adımları olarak kabul etmek mümkündür." (Apak, 2007: 317).

4. Mülteci Kamplarında Ashab-ı Suffe Modelinden Yararlanılmalıdır: İslâm tarihinde ashab-ı suffeyi ilk mülteci kampı veya misafirhanesi olarak kabul etmek mümkündür. Hz. Peygamber Suffe'de kalan göçmen ve kimsesizlerin yalnız barınmalarını sağlamamamıştır. Hz. Peygamber aynı zamanda Suffe'yi bir ilim merkezine dönüştürmüştür. Suffe'de kalanlara başta Kur'ân öğretme gibi dini yönden yetişmeleri sağlanıyordu. Bunlar arasından İslâm'ı tebliğ etmek üzere muallimler gönderiyordu. Şu halde günümüz mülteci ve göçmenlerin sadece barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması ile yetinilmemeli, hem boş zamanlarının değerlendirilmesi hem de eğitimli birer birey olarak yetiştirilmeleri için faydalı kurs ve programlar düzenlenmeli, eğitim çağında olanlar için ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitim almaları sağlanmalıdır.

[1] Bu hususta ülkemize sığınan ve değeri bilinmeyen mülteci bir bilim adamının ülkesinin gelişmesine katkı sunmak üzere ABD Başkanı Obama tarafından ülkesine davet edilmesiyle ilgili bir haber için bkz. https://zete.com/turkiyede-mimari-proje-cizdirilen-suriyeli-bilim-insanini-obama-abdye-getirtti/ e.t. 09.04.2016.

[2] http://www.arkitera.com/haber/25826/suriyeli-gocmenler-arasinda-kac-mimar-var-biliyor-muyuz_ e.t. 09.04.2016.

Hz. Peygamber aynı zamanda bir devlet başkanı sıfatıyla Suffe'de kalan göçmen, kimsesiz ve misafirlerin himayesini ve sorumluluğunu üstlenmişti. Bu da göç meselesine ve göçmenlerin sorunlarının çözümüne birey ve toplumdan ziyade devletin öncülük etmesi ve sorumluluk üstlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Nitekim bizatihi Hz. Peygamber hem göçmenlerle hem de Suffe'de kalanlarla yakından ilgilenmiş, sorunlarına ve ihtiyaçlarına şahit oldukça hemen çözümüne seferber olmuş, çözümüne gücü ve imkânı elvermediği durumlarda toplumu harekete geçirmiştir.

5. Göçmenlerin ve Mültecilerin Çalışmaları ve Kendi Hayatlarını Kazanmaları Sağlanmalıdır: Hz. Peygamber, Ensâr'ın Muhâcirlere yardım ve destekte bulunurken bizatihi yardım eden konumundaki Ensâr'ın mağdur olmasını ve zarara uğramalarını da istememiştir. Nitekim Ensâr'ın Hz. Peygamber'e gelerek hurmalıkların kendileri ile göçmen kardeşleri arasında taksim etmesi şeklindeki tekliflerini, Hz. Peygamber kabul etmemiştir. Bunun üzerine Ensâr, Muhâcirlere kendi ihtiyaç duydukları işlerde kendilerine yardım etmeleri karşlığında, ürünlerine ortak yapmayı önermiş, Muhâcirler de bu teklifi kabul etmiştir (Buhârî, 2002: Muzâra'a 5 , Hibe 32, Şurût 5, Menâkıbu'l-ensâr 3). Dolayısıyla Hz. Peygamber, Ensâr'a ait malların, kendi mülkiyetlerinden çıkarak kendilerine zarar vermeksizin, ancak içinde yardımlaşma ve dayanışmanın bulunduğu bir durum olması kaydıyla Ensâr'ın teklifini kabul etmiştir (Sallâbî, 2014: I, 576). Bu arada Suffe ehlinin hiç çalışmayıp, ihtiyaçlarını hep başkalarının karşıladığı şeklindeki bir kanaat de doğru değildir. Nitekim Suffe ehlinin rızıklarını temin için hayvancılık yapmadıkları halde, hayvan yemi için çekirdek kırdıkları belirtilmektedir (Sallâbî, 2014: I, 548). Bu bakımdan göçmen ve sığınmacıların hangi zaman ve zeminde olursa olsun, bakımlarını daima toplumun üstlenmesi değil, kendilerinin de rızıklarını temin için bir çaba ve gayret içinde olmaları gerekmektedir.

Şu halde günümüzde yaşanan benzer durumlarda da, göçmenler gerektiğinde emeklerini ortaya koyarak geçimlerini ve rızıklarını temin etmeli, her ne kadar iltica ve göç ettikleri ülkeler ve halkları kendilerine yardım etse de, onları yine de mağdur etmemeye ve zarar vermemeye özen göstermeli, taraflar yardımlaşma ve dayanışmayı esas almalıdırlar.

6. Göç Krizine Kardeşlik Bilinciyle ve İnsâniyetle Yaklaşılmalıdır: Hz. Peygamber, ümmeti, devleti ve otoriteyi tanzim etme faaliyetinde yaptığı ilk iş Muhâcir ile Ensâr arasındaki kardeşliğin tesisi olmuştur (Sallâbî, 2014: I, 561). Şu halde Medîne'ye göç, ırk, nesep, bölge gibi farklı özelliklere sahip insanların nasıl bir araya gelerek adeta kardeşlik anlayışı içerisinde nasıl yek vücut bir toplum/ümmet olabileceklerinin en güzel örneğini oluşturmaktadır. "Bu kardeşlik bağı öyle bir bağdır ki, bütün cahiliye ırkçılıkları içinde erimekte ve onunla bütün nesep, renk ve vatan farklılıkları ayaklar altına alınmaktadır. Dolayısıyla İslâm hamiyeti dışında hiçbir hamiyet olamaz. Takvâsı ve mürüvveti ölçü alınmadan, hiç kimse ne geri bırakılır, ne de öne çıkarılır" (Sallâbî, 2014: I, 563). Hz. Peygamber'in kardeşlik anlaşmasını tesis etmesindeki gaye, toplumda birlik, beraberlik ve dayanışmanın sağlanmasıdır. Bu ise ancak inanç/akide üzerine kurulu bir kardeşlik ile tam anlamıyla vücut bulur. Böylece "Kabile ve aşiretin yerini ümmet ve millet bilinci almıştır. Sonuçta cahiliyye döneminde kabilelerin ittifakı (hilf) ile birbirlerine destek veren kabile mensupları artık din kardeşliği temelinde ortak hareket eden mü'minler haline gelmişlerdir"(Apak, 2007: 318).

İslâm toplumunun güçlü olması ve birlikte büyük idealleri başarabilmesi için öncelikle kardeşlik bilinciyle birbirlerine bağlanmaları gerekmektedir. Birbirlerine karşı haset ve husumetle değil, dayanışma ve yardımlaşma ruhuyla hareket eden toplumlar hem daha mutlu, hem de daha güçlü olurlar. Zira geçen yüzyılın başında İslâm ümmeti ve toplumu, ulusal kimlikler ve farklılıklar kullanılarak birbirinden koparılmış ve ayrıştırılmıştır. Şu halde takriben bir asır sonra özellikle Ortadoğu'da yaşanan göç dalgası, parçalanan ümmet bilincinin yeniden tesis edilmesi ve dirilmesi gibi olumlu gelişmelerin yaşanmasına sebep olmaktadır**.** Nitekim yaklaşık beş yıldır en yoğun göçmen nüfusun yaşadığı Kilis ili örneği, göçmenler ile Ensâr konumundaki yerli nüfus arasında ciddi manada bir olumsuzluğun yaşanmaması, birbirlerini kabul etmeleri ve bir arada yaşama iradesi sergilemeleri dikkat çekici bir durumdur.

Şuan itibariyle yoğunluk arz etmese de, günümüz göç hadiselerinde zaman zaman göçü kabul eden ülke vatandaşları ile göçmenler arasında farklı sebeplerle anlaşmazlık ve sorunlar yaşanabilmektedir. Bu durumda meseleye inanç temelinde yaklaşılması elzemdir. Özellikle ülkemiz nüfsunun ve göçmenlerin

ortak inanç ve değerlere sahip olması daima göz önünde bulundurulmalıdır. Farklı inançlara mensup göçmenlere ise insanî bir yaklaşım sergilemekten de uzak durulmamalıdır.

7. Göçmenler, Ülkelerine Geri Dönme İdealiyle Yaşamalıdır: Hz. Peygamber ve müslümanlar Medîne'ye değerleri uğruna göç etmişler, kendi değerlerini yaşamanın yanında, yaymayı da temel gaye ve emel edinmişlerdir. Şu halde her ne kadar Ortadoğudaki nüfusun göçe maruz kalma sebebi, daha çok güvenlik amacıyla olsa da, yine de göçmenler sığındıkları ülkelerde kendi kimlik ve değerlerinden ödün vermeden yaşamaları önem arz etmektedir. Medîne'ye hicret, Medîne'nin ve Arap yarımadasının İslâmlaşmasına zemin hazırladığı gibi, değişik ülke, şehir ve bölgelere göç eden göçmen ve mültecilerin, en azından kendilerinin değerlerine bağlı hareket etmesi, zamanla bazı İslâmî değerlerin söz konusu ülke ve bölgelerde kök salacağını ve hayat bulacağını söylemek mümkündür. Yine göçmenlerin anavatanları olan ülkelerinin geleceği ile yakından ilgilenmeleri ve güvenli bir ortamın yeniden tesis edilerek ülkelerine geri dönmelerinin de yolunu aramaları gerekmektedir. Bu doğrultuda çalışmalarda bulunmaları, haklarını savunacak birlik ve organizasyonlar oluşturmaları gerekmektedir. Hz. Peygamber kendilerine zulüm ve baskı uygulamak suretiyle kendi şehirlerini terketmek zorunda bırakanlara, Mekke'yi fethettiğinde afla yaklaşmış, onlardan intikam almayı düşünmemiş, kin gütmemiş ve husumet beslememiştir. Şu halde ülkelerinden ayrılmak ve göçetmek zorunda kalan kitleler, yarın bir geri dönüş söz konusu olduğunda, idâre ve kontrol ellerine geçtiğinde benzer nebevî yaklaşımı sergilemelerinin daha isabetli olacağını söylemek mümkündür.

Hz. Peygamber daima geleceğe odaklandığı için geçmişte kendisiyle ve müslümanlarla ilgili sorunlara ve olumsuz hadiselere bakarak, bunu yapanlara olumsuz bir yaklaşım sergilememiştir. Örneğin Mekke'nin fethinde kendisini ve Müslümanları göç etmek zorunda bırakan müşriklere afla yaklaşmıştır. Daha doğrusu Hz. Peygamber, krizlerin çözümünde devr-i sabık anlayışıyla hareket etmemiştir. Oysa onlar, Hz. Peygamber'in kendilerini önceki yaptıklarının bir karşılığı olarak korkuyla cezalandırmasını bekliyorlardı. Ancak Hz. Peygamber onlara "Ben ancak size kardeşim Yusuf'un dediğini diyorum' demiş ve onlara *"Yûsuf şöyle dedi: "Bugün yaptıklarınız yüzünüze vurulmayacak, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir"* (Yusuf, 12/92) âyetini okumuştur (Nesâî, 2001: X, 154: Ezrakî, (tsz.): II, 121; İbn Zenceveyh, 1986: 201.Tahric ve değerlendirmesi için bkz. Zeylaî, 1414: II, 178).

8. Göçmenlerin, Psikolojik Durumları Dikkate Alınmalıdır: Göç olgusunu, özellikle zorunlu göçleri birey ve toplumların karşılaştığı önemli kriz durumlarından biri olarak değerlendirmek mümkündür. Göçe maruz kalan kimseler, ekonomik, sosyal ve siyasî yönlerden olduğu gibi psikolojik açıdan da ciddi sorunlarla karşılaşabilmektedir. Zira "Bir göçmenin yaşı, cinsiyeti, göç nedeni, üyesi olduğu toplumsal sınıf, eğitim düzeyi ve kültürel geçmişi ne olursa olsun ve ülkede kalma süresi ne kadar olursa olsun göçmenlik durumundan dolayı, onun iç dünyasında bir takım değişiklikler meydana gelir" (Şahin, 2001: 64). Nitekim bir araştırmada göçmenlerin yabancılık, yalnızlık, boşluk, özlem, kişilik sorunu, köksüzlük, anavatanında kazandığı değer yargılarının ve anadilinin aşağılanması, aşağılık duygusu, kuşkuculuk, kırgınlık, suçluluk ve ön yargı gibi sorun ve duygular gibi duygular yaşadıkları ifade edilmiştir (Şahin, 2001: 64-65). Göçmenleri dışlayıcı ve zarar verici davranışlar insanî ve İslâmî birer yaklaşım değildir. Bu hususta empatiye dayanan bir tutum sergilenmelidir. Göçmen olsun veya olmasın, kişinin hakiki imana ve erdeme ulaşabilmesi için kendisi için istediğini mü'min kardeşi için de istemelidir. Bu imanın ve dinin bir gereğidir. Peygamber (s*): "Sizden hiç biriniz kendisi için istediğini mü'min kardeşi için de istemedikçe imanın kemaline ermiş olamaz"* (Buhârî, 2002: İmân 13) buyurmuştur.

9. Göç Sorunun Çözümünde İslâm Ülkeleri Daha Fazla İnisiyatif Almalıdır: Göç dahil İslâm dünyasının karşılaştığı krizleri çözebilmesi için özgüvenini yeniden kazanması gerekmektedir. Buna da öncelikle içine düştüğü düşünce krizinden çıkmakla ve kurtulmakla başlamalıdır.

Hz. Peygamber göç dahil tüm sorunları kendi liderliğinde ve kontrolünde çözüme kavuşturuyor ve yönlendiriyordu. Bu bakımdan başkalarının bizim sorunlarımızı, bizim lehimize çözebileceklerine ümid bağlamak boş bir beklenti ve temenniden ibârettir. Hz. Peygamber ümmetin kontrolünü başkalarının inisiyatifine terketmemiştir. Ancak Ebu Süleyman'ın da ifade ettiği üzere ümmetin kontrolü düşmanlarının eline geçtiğinde toplum da siyasî liderlik de çökmüştür (Ebû Süleyman, 2012: 44). Bugün göç dahil

müslüman toplumların karşılaştığı, ekonomik, siyasi, hukukî, askerî vs. sorunlarını çözebilmesi için müslüman entellektüellerin, siyasî aktörlerin ve liderlerin, ithal değil kendilerine özgün çözümler üretmeleri, ümmetin idâresini ve kontrolünü yeniden üstlenmeleri gerekmektedir. Müslüman ülkeler bugün bırakınız dünyaya kendi ülkelerine dahi hakiki manada hakim değildir. Güçlü ve söz sahibi ülkelerin kendileri hakkkında alacakları kararlarla hayatta kalabilecek bir görüntü çizmektedirler. Egemen güçler ve ülkelerin hak ve hukuk anlayışı, kendi lehlerine, ama özellikle müslüman, mazlum ve zayıf ülke ve toplumların aleyhine işleyen bir mekanizmadan ibârettir. Gerektiğinde darbeleri desteklemekte, istediği terör örgütlerini, birer terör örgütü olarak görmemektedir.

10. Göçmenlerle, Vatandaşlar Arasında Çıkan Sorunlara Önceden Önlem Alınmalı, Bir Sorun Yaşanması Durumunda Büyümeden Önlenmelidir: Hz. Peygamber döneminde, Ensâr ve Muhâcirler arasında münafıkların tahrikiyle zaman zaman bazı sorun, tartışma ve gerginlikler yaşanmış, Hz. Peygamber bu tür durumlardan haberdar olur olmaz, söz konusu sorun ve krizlere anında müdahelede bulunmuş ve büyümeden önlemiştir.

Hz. Peygamber döneminde yaşanan bir hadiseyi Câbir şöyle anlatmaktadır: Biz Peygamber'in beraberinde gazveye (Mureysî seferine) çıkmıştık. Muhâcirlerden birtakım insanlar da toplanmış, Peygamber'in beraberinde sefer etmişti. Hattâ Muhâcirler (Ensâr'dan) çok oldular. Muhâcirlerden şakacı bir kimse vardı. Bu zât Ensâr'dan birisine (şaka olarak) vurmuştu. Ensârî bundan aşırı derecede öfkelendi. Nihayet (kavga başladı) iki taraf da kendi kabilelerini imdada çağırdılar. Ensâr'dan olan kimse: 'Ey Medîneliler, yetişin! diye feryâd etti. Muhâcir şakacı da: Ey Muhâcirler, yetişin! diye bağırdı. Bu sesler üzerine Peygamber çıktı ve: "Câhiliyet ahâlîsinin çığlığı ile bağırmak ne oluyor?" buyurdu. Sonra da: "Onların derdi nedir (neden câhiliyet âdetiyle çağırışıyorlar)?" diye sordu. Bir Muhâcir'in Ensâr'dan birisine şaka ile vurduğu kendisine haber verilince Hz. Peygamber: "O Câhiliyet çığlığını bırakınız! Soyunu çağırmak (onunla hakk kazanmak) kötü bir şeydir" buyurdu. (Münafıkların başı olan) Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl de: 'Şunlar bizim Medîne halkı üzerine Muhâcirler'i ayaklandırmak mı istiyorlar? Yemîn olsun eğer biz Medîne'ye dönüp varırsak, Medîne'nin en azîz olanı, onlardan en zelîl olanını, elbette ve muhakkak Medîne'den çıkaracaktır' dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, İbn Übeyy için: 'Ey Allah'ın Elçisi! Şu habîsi öldürmez miyiz? dedi. Peygamber: "İnsanlar 'Muhammed kendi arkadaşlarını öldürtür oldu' diye dedikodu etmesin!" buyurdu (Buharî, 2002: Menâkıb 9). "O zaman, bu hassas durumu ustaca ele alan ve her iki tarafı yatıştıran Hz. Peygamber'in müdahalesi olmasa, bu hadise, Ensâr ve Muhâcirler arasında bir savaş başlatabilir ve müslümanların bütünlüğünü parçalayabilirdi. Muhammed (s.), bu hadise üzerine "O gün ve gece boyunca sabaha kadar ve ertesi gün de güneş iyice kızdırıncaya kadar askerlerle beraber yürüdü. Ondan sonra ancak mola verdi ve sahabe yere uzanır uzanmaz uyuyakaldılar. Askerlerin zihinlerini, önceki gün meydana gelen olaydan başka bir yöne çekmek akıllıca bir davranıştı" (Afzalur Rahman, 2003: I, 538). Dolayısıyla du durum günümüz için de söz konusu olup, benzer durumlarda sorunların büyümesine engel olan tedbirlerin alınması önem arz etmektedir.

7. SONUÇ

Tarih boyunca insanlar, toplumlar ve devletler farklı sorun ve krizlerle karşılaşmış olup, yaşadığımız çağda da benzer ve farklı krizlere muhatap olunabilmektedir. Nitekim gelecekte de bir takım krizlerin yaşanacağını tahmin etmek, daima imkân ve ihtimal dahilindedir. Bu sebeple krizsiz bir dünyada yaşamak insanlık için hemen hemen imkânsız bir durumdur. Şu halde krizler kaçınılmaz olduğuna göre, yapılması gereken krizlere karşı önlem almak, krizlere çareler üretmek ve krizleri en az kayıpla aşabilmeyi başarabilmektir. Bu düşünceden hareketle, modern zamanlarda krizlerle mücâdele konusunda önemli çalışmalar yapılmış, teoriler geliştirilmiş ve zengin bir literatür ortaya çıkmıştır. Krizlerle mücâdele her ne kadar kriz yönetimi biliminin temel alanı olsa da, krizlerle mücâdeleye İslâm'da da büyük bir ehemmiyet verilmiştir. Zira bütün ilâhî dinler gibi İslâm'ın da temel gönderiliş gayesi, insanlığın her iki dünyada mutluluğunu ve kurtuluşunu temin etmektir. İslâm'ın insanlığa getirdiği bütün ilke, esas ve tavsiyeler insanlığın dinî, ahlakî, toplumsal, siyasî, hukukî, ticarî vs. sorunlarına yönelik birer çözümden ibârettir. Bu bakımdan kriz yönetimi ve krizle mücâdele hususunda İslâm, son derece önemli ilke ve öneriler

sunmaktadır. Günümüzde insan, toplum ve devletler muhtelif sorun ve krizlerle dolu bir ortamda varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda bölgemizi yakından ilgilendiren sorun ve krizlerden biri de Ortadoğu'da yaşanan iç çatışmalardan kaynaklanan göç sorunu ve krizidir. Söz konusu krizden etkilenen milyonlarca insan göçmen ve mülteci konumuna düşmüş bulunmaktadır. Dolayısıyla ortada ciddî bir göç sorunu bulunmakta ve çözüm beklemektedir. Sorunun çözümüne sunabileceği katkılar açısından Hz. Peygamber'in göç sorununa ve çözümüne ilişkin ortaya koyduğu yaklaşım ve yöntem de oldukça önem arz etmektedir. Zira bizatihi kendisi ve ilk müslüman arkadaşları göçe maruz kalmış ve göçün getirdiği sıkıntıları birebir yaşamışlardır. Dolayısıyla Hz. Peygamber, her konuda olduğu gibi göç sorunu hususunda da örnek bir konuma sahiptir. Bu bakımdan O'nun krize bakışı ve kriz yönetim anlayışı örnek ve evrensel bir niteliği haizdir. O, sorun ve krizlere olumsuz bir yaklaşım sergilememiş, krizleri en az zararla aşmaya çalışmış, krizleri fırsatlara çevirmiş, krizlere önceden önlem ve tedbir almış, sorunların çözümünde yeri geldiğinde esnek bir tutum sergilemiş, öncelikleri dikkate almış, duâ ve tevekkülün yanısıra daima hâdiselerin sebep ve neticelerine bağlı kalarak (esbâba tevessül) hareket etmiştir. Hz. Peygamber göçmenlerin sorunlarıyla da yakından ilgilenmiş, bu çerçevede kardeşlik anlaşması, Medîne sözleşmesi, yardımlaşma ve dayanışmaya teşvik ve ashâb-ı suffe gibi uygulamalarda bulunmuştur. Hz. Peygamber'in göç sorununa ilişkin öneri ve uygulamaları günümüz için de önemini korumaktadır. Hz. Peygamber'in söz konusu uygulamalarından çıkarılan sonuç ve tespitlere göre; günümüzdeki göç sorunlarının çözümü için, göçmenlerle hukukî sözleşmeler yapılmalı, göçmenlerle dayanışmaya ve geleceği birlikte inşa etmeye önem verilmeli, geleceğe yönelik planlamalar yapılmalı ve öngörülerde bulunulmalı, mülteci kamplarında ashâb-ı suffe modelinden yararlanılmalı, göçmenlere kendi hayatlarını sürdürebilecek imkânlar tanınmalı, göçmenlere kardeşlik bilinciyle ve insaniyetle yaklaşılmalı, göçmenlere bir gün ülkerine geri dönebilme ideali kazandırılmalı, göçmenlerin içinde bulundukları psikolojik durumlar göz önünde bulundurulmalı, göçmenler ile vatandaşlar arasında çıkan sorun ve krizlere önceden önlemler alınmalı ve ortaya çıkması durumunda büyümeden önlenmeli, en önemlisi Ortadoğu kaynaklı göç sorunun kalıcı çözümü için İslâm ülkeleri daha çok inisiyatif almalıdır.

KAYNAKÇA

Abdurrazzâk, Ebû Bekr Abdurrazzâk b. Hemmâm (ö. 211/826) (1983). *el-Musannef*, thk. Habîburrahmân el-A'zamî, el-Mektebu'l-islâmî, Beyrût.

Afzalur Rahman (2003). *Sîret Ansiklopedisi*, çev. Yusuf Balcı vd., İnkılâb yay., İstanbul.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö.241/855) (2001). *Müsnedu'l-İmâm Ahmed b. Hanbel,* thk. Şu'ayb el-Arnavût vd., Müessesetu'r-risâle, Beyrut.

Apak, Âdem (2007). "Hz. Peygamber'in Hicret Sonrası Medîne'de Örnek Toplum Oluşturma Adımları Üzerine", *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu*, İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, Ankara.

Aşmâvî, Muhammed İbrâhim (2011). "Fıkhu't-tahtît li'l-mustakbel fî dav'i's-sünne ve's-sîre", *el-İstişrâf ve't-tahtîti'l-müstakbelî fi's-sünneti'n-nebeviyye,* Dubai.

Begoviç, Aliya İzzet (2010). *İslâmî Yeniden Doğuşun Sorunları,* çev. Rahman Ademi, Fide yay., İstanbul.

Belâzurî, Ahmed b. Yahya b. Cabir (ö. 279/892) (1988). *Futûhu'l-buldân,* Dâru'l-hilâl, Beyrût.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Alî (ö. 458/1066) (2003). *es-Sünenu'l-kubrâ,* thk. M. Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrût.

Bilâl, Yahya (2011). "Nusûs kavâ'idiyye fi's-sünnet'n-nebeviyye li-idâreti'l-ezmât", *el-İstişrâf ve't-tahtîti'l-müstakbelî fi's-sünneti'n-nebeviyye,* Dubai.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil (ö. 256/870) (2002). *el-Câmiu's-sahîh,* thk. M. Züheyr b. Nâsır en-Nâsır, Dâru tavki'n-necât, yy.

Bulaç, Ali (2007). "Asr-ı Saadet'te Siyâsî Olayların Panoraması", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadet'te İslâm,* Ensâr Neşriyat, İstanbul.

Çelikkan, Osman (2012). "Uluslararası Kriz Yönetimi", *Krizler ve Kriz Yönetimi,* Barış kitap, Ankara.

Cemel, Sıddîka Muhammed Süleyman (2008). *el-Hedyu'n-nebevî fî idâreti'l-ezmâti'l-ictimâ'iyyeti'l-'âmme,* el-Câmiatu'l-Ürdüniyye, Ammân.

Demirci, Ahmet Emre (2009), "Örgütsel Krizlere İlişkin Algısal Farklılıklar", (Sümer, Haluk & Pernsteiner, Helmut *Kriz Yönetimi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2009 içinde).

Ebû Dâvûd, Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî (ö. 275/889) (2009). *Sünenu Ebî Dâvûd,* thk. Şuayb el-Arnavût & M. Kâmil Karabellî, Dâru'r-risâleti'l-alemiyye.

Ebû Süleyman, Abdulhamid (2012). *Müslüman Aklın Krizi*, çev. Yasemin Savur, Mahya yay., İstanbul.

Ezrakî, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Abdullah b. Ahmed el-Mekkî (ö.250/864) (tsz.). *Ahbâru Mekke ve mâ câe fîhâ mine'l-âsâr,* thk. Ruşdî es-Sâlih Mulhis, Dâru'l-Edülüs, Beyrût.

Filiz, Erdinç (2007). *Türk Kamu Yönetiminde Kriz Yönetimi,* Alfa Aktüel Yay., İstanbul.

Hadârî, Meş'al Muhammed (tsz.). "İdâretu'l-ezmât fî ilmi'-idâreti'l-muâsır ve inikâsâtihâ fi's-sünneti'n-nebeviyye". yy.

Hamidullah, Muhammmed (1995). "Hicretten Sonra Medîne'de Hz. Peygamber'in Davranışlarındaki Hoşgörü", çev. Mustafa Aşkar, *Diyanet İlmi Dergi*, 1995, cilt: XXXI, sayı: 1, s. 3-11.

Hamidullah, Muhammed (1990). *İslâm Peygamberi,* çev. Salih Tuğ, İrfan Yay., İstanbul.

İbn Hişâm, Abdulmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî (ö. 218/833) (1955), es-Sîretu'n-nebeviyye, thk. Mustafa es-Sekâ vd., Matbaatu Mustafa el-Bâbî, yy.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (ö. 273/887) (2009). Sünenu İbn Mâce, thk. Şu'ayb el-Arnavût vd., Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye.

İbn Zenceveyh, Ebû Ahmed Hamîd b. Mahled el-Horasânî (ö. 251/865) (1986). el-Emvâl, thk. Şakir Zîb Feyyâz, Merkezu'l-Melik Faysal, es-Suûdiyye.

Keylânî, Abdullah İbrahim (2010), *İdâretu'l-ezme, mukârabetu't-turâs ve'l-âhar*, *Kitâbu'l-Ümme*, sayı: 131, yıl: 29, özel sayı, Katar.

Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî (ö.261/875) (1991). *Sahîhu Müslim,* thk. M. Fuâd Abdulbakî, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrût.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb (ö. 303/915) (1986). *Sunenu'n-Nesâî (el-Muctebâ mine's-sunen),* thk. Abdulfettah Ebû Gudde, Mektebu'l-matbûâti'l-islâmiyye, Haleb.

Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb (2001). *es-Sünenu'l-kubrâ*, thk. H. Abdulmun'im Şelebî, Müessesetu'r-risâle, Beyrût.

Sallâbî, Ali Muhammed (2014). *Siyer-i Nebi,* çev. Sadullah Ergün vd., Ravza yay., İstanbul.

Sancaklı, Saffet (2001). "Fakirlik ve Zenginlik Hadisleri Üzerine Bir Deneme", *CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.V, sy.1, Sivas, s. 331-378.

Şahâta, Huseyn Huseyn (tsz.), İdâretu'l-ezmâti'l-iktisâdiyyye (mevâkif min hayâti'r-rasûl (sas), Külliyetu't-Ticâre Câmiatu Ezher.

Şahin, Cengiz, (2001). "Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* c. 21, sy: 2, Ankara.

Şeyh, Susan Sâlim (2003). *İdâretu ve mu'âlecetu'l-ezmât fi'l-İslâm,* Dâru'n-neşr li'l-câmiât, Mısır.

TDK, *Türk Dil Kurumu Türçe Sözlük* (1988), Ankara.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevra (ö. 279/892) (1998). *Sünenu't-Tirmizî,* thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-garbi'l-islâmî, Beyrut.

Tutar, Hasan (2011). *Kriz ve Stres Yönetimi*, Seçkin Yay., Ankara.

Zeylaî, Cemâluddin Abdullah b. Yusuf (ö. 762/1360) (1994). *Tahrîcu'l-ehâdîsi ve'l-âsârı'l-vâkıati fî Tefsîri'l-Keşşâf li'z-Zemahşerî*, Daru İbn Huzeyme.

https://zete.com/turkiyede-mimari-proje-cizdirilen-suriyeli-bilim-insanini-obama-abdye-getirtti/ e.t. 09.04.2016

http://www.arkitera.com/haber/25826/suriyeli-gocmenler-arasinda-kac-mimar-var-biliyor-muyuz_ e.t. 09.04.2016

YESRİB'E GÖÇ'TEN TÜRKİYE'YE GÖÇ'E SOSYOLOJİK VE TEOLOJİK SONUÇLARI ÜZERİNE BİR DEGERLENDIRME

***

FROM MIGRATION TO YATHRIB TO MIGRATION TO TURKEY – A REVIEW ON SOCIOLOGICAL AND THEOLOGICAL RESULTS OF MIGRATION

Doç. Dr. Mahmut ÇINAR
Gaziantep Üniversitesi
İlahiyat Fakultesi
cinarmahmut02@gmail.com

Öz

Hz. Peygamber'in Mekke'den Yesrib'e göç etmek zorunda kaldığı ve bu göçün birçok sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal sonuçlarının olduğu kuşkusuzdur. Ancak insanlık tarihinde bu göç ne ilk ne de sondur. Hz. Peygamber'in Yesrib'e hicreti, burada düzenli bir toplumun kurulmasının yanı sıra, teolojik temeller üzerine kurulan bu toplumun, daha sonra bir bütün olarak Arap yarımadasının tamamına hâkim olmasıyla sonuçlanmıştır. Başta kabileler arası kan davaları olmak üzere, farklı alanlarda asayişin sağlanması gibi daha birçok alanda pozitif sonuçlar elde edilmiştir. Hz. Musa'nın Firavun ve Mısır'dan Filistin'e hicreti, daha sonraları, bu bölgede İsrailoğullarının sosyo-kültürel ve siyasal varlığının devamıyla sonuçlanmıştır. Esed'in zulmüne maruz kalan Suriyelilerin de başta Kilis olmak üzere ülkemize hicret etmeleri, birçok alanda karşılıklı etkileşim ve dönüşümü meydana getirmiştir. Geçen süre içinde, tarihteki benzerleri dikkate alındığında, etkileşim ve dönüşümün dinî düşünce başta olmak üzere, her alanda daha da ileri düzeylere taşınacağı anlaşılmaktadır. Tebliğimizde 2011 yılından itibaren ülkemize göç eden Suriyeli muhacirlerin, yoğun olarak yaşadıkları yerleşim alanlarında, yerlilerle ilişkilerinin düzeyi değerlendirilerek, eğitim, iletişim, üretim, dinî tasavvur ve dinî hayat gibi farklı yaşam alanlarında hangi sonuçların meydana geldiği ve gelecekte nelerin beklendiği üzerinde durulacaktır. Göç olayıyla birlikte oluşan etkileşim neticesinde taraflarda din algısı ve dinî düşüncenin evrilmesi etrafında bir değerlendirme yapılacaktır.

***Anahtar Kelimeler**: Suriye, Yesrip, Göç.*

Abstract

It is obvious that forced migration of prophet Mohammed to Yathrib from Mecca has many social, cultural, economic and political consequences. However, this migration is neither first nor last migration in the history of human kind. Migration of prophet Mohammed to Yathrib brought results of establishment of an ordered society in Yathrib and this society's claim of power in whole Arab peninsula. Positive results have obtained in some fields like ending feud between tribes, the establishment of peace in different areas and many more. Moses migration from Egypt to Palestine concluded the Israelites' continuation of the socio-cultural and political entity in this area. Syrians', whose exposed to Assad's cruelty, migration to our country brought interactions and transformations in many different areas and it's supposed that this interactions and transformations will go beyond that when historical examples considered. In this presentation, level of communication of migrated Syrians with localities will be evaluated and current and future situation in areas of education, communication, production, religion will be discussed. As a result of interaction caused by migration, evolution of perception of religion and religious thought will also be evaluated.

***Keywords:** Syria, Yatrhrib, Migration.*

1. GİRİŞ

Göç insanlık tarihinin her döneminde varlığını sürdüren en temel gerçekliklerden biridir. Dinî metinleri merkeze alan bir tarih okuması yapıldığında, Hz. Âdem'den itibaren, Kur'ân'da adı geçen peygamberlerin tamamına yakını hayatlarında bir veya daha fazla göç yaşamışlardır. Çoğu zaman bu göçün sebebi, içerisinde yaşanılan ortam ve ilgili çevrenin kendilerine özgürce yaşama hakkı tanımamasıdır. Baskılara mârûz kalan peygamber ve etrafındakiler, vazifelerini daha rahat ve özgürce yapabilmek için, bulundukları yeri terk etmişlerdir. Bu anlamda kutsal metinler de, neye mal olursa olsun bir yerde çakılıp kalmayı ve baskılara boyun eğmeyi reddetmektedirler. Kur'ân'da: "Ey iman eden kullarım! Şüphesiz ki benim arzım (yeryüzü) geniştir. O hâlde, ancak bana kulluk edin"[1] meâlindeki gibi ayetlerle, dinî özgürlüklerin sınırlandırıldığı yerden göç etme teşvik edilmektedir. İslâm dini, göç etmenin meşruiyet ve kudsiyetini sadece dinî sebebe bağlamamakta, insanî gerekçeler başta olmak üzere, ekonomik nedenlerin de göç için meşru bir gerekçe olduğunu kaydetmektedir.

Bilindiği gibi Yahudi Kutsal metni olan Tevrat'ın beş ana bölümünden biri İsrailoğullarının Mısır'dan Filistin'e göç edişlerine ayrılmış ve bu bölüm "Çıkış" adını taşımaktadır.[2] Hz. Mûsâ'nın bir peygamber olarak Allah tarafından belirlenen görevlerinin en önemli iki tanesi şudur: Firavun ve adamlarını tevhid inancına davet etmek ve İsrailoğullarını Mısır'dan çıkararak vaad edilen kutsal topraklara götürmek için Firavun'un engellemelerini ortadan kaldırmak. Bu husus Kur'ân'da da detaylıca anlatılmaktadır.[3] Ayrıca İsrailoğullarının Mısır'dan çıkmalarının sebebi Kur'ân'da; Firavun'un onları kimliksizleştirmesi, onları köleleştirmesi ve zillete mârûz bırakması olarak kaydedilmektedir. Kutsal metinler ve bu metinlere birinci derecede muhatab olan peygamberlerin; özellikle insanî gerekçelere dayandığı takdirde göçü teşvik ettikleri, hatta bunu kendilerini yok etmeye kalkışan düşmanlarına karşı verilen mücadele ile eş değer tuttuklarına dair birçok örnek vermemiz mümkündür.[4]

Kutsal metinler meşru gerekçelere dayanan göçü teşvik ettikleri gibi, göç edenlere kucak açarak, onların yeni yurtlarında yabancılık çekmeden hayatlarını insanca sürdürmeleri için yapılan çalışma ve gösterilen gayretleri de ibadet olarak değerlendirmiş, bu çabaların Allah katında en çok övgüye değer bulunulan fiiller olduğunu kaydetmiştir.[5] İslâm tarihinin ilk dönemlerinde Hz. Peygamber ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilen ve "Hicret" adıyla meşhur olan göç hadisesi ve sonrasında takib edilen yöntemler, göçten kaynaklanan günümüzdeki birçok sorunun çözülmesi için de önemli ipuçları taşımaktadır.

İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'in m. 622 yılında Mekke'den Yesrib'e yaptığı hicret, salt bir zulümden kaçış ve pasif bir siyasi ilticâdan ibaret değildir. O gün bu göçle birlikte Yesrib'in demografik ve siyasi ortamı da en az dinî alan kadar değişmiş, etkileri bugüne kadar devam eden düzenlemeler gerçekleşmiştir. O güne kadar Hicaz bölgesinin sıradan bir yerleşim alanından ibaret olan Yesrib, Medine adını almış ve hep Mekke ile birlikte insanlığın önemli bir kesimi tarafından ikinci kutsal belde olarak

[1] el-Ankebût 29/56.
[2] Diğer bölümler; Yaratılış, İkileme, Sayılar ve Levililer'dir.
[3] Bk. el-A'râf 7/105: "Bana, Allah'a karşı sadece gerçeği söylemem yaraşır. Ben size Rabbinizden açık bir delil (mucize) getirdim. Artık İsrailoğullarını benimle gönder".
[4] Örnek olarak bk. el-Bakara 2/218: "İman edenler, hicret edenler, Allah yolunda cihad edenler; şüphesiz bunlar Allah'ın rahmetini umarlar. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir"; Âl-i İmrân 3/195: "Hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolumda eziyet görenler, savaşanlar ve öldürülenlerin de andolsun, günahlarını elbette örteceğim. Allah katından bir mükâfat olmak üzere, onları içinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Mükâfatın en güzeli Allah katındadır."; ; en_Nisâ 4/100: "Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde gidecek çok yer de bulur, genişlik de. Kim Allah'a ve Peygamberine hicret etmek amacıyla evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse, şüphesiz onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah, çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir."
[5] Örnek olarak bk. el-Haşr 59/9: "Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine'ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir."

anılmıştır. Söz konusu ortamın dönüşmesinde, Hz. Muhammed'in burada oluşturduğu sosyal ve siyasal ve ekonomik düzenlemelerin insancıl ve mâkûl olması etkili olmuştur. Bugün başta Kilis olmak üzere ülkemiz, Yesrib'e benzer bir durumla karşı karşıya kalmış, Suriyeli mültecilerin yegâne sığınak merkezi haline gelmiştir. Bunun günlük hayatın her alanına yansıyan negatif etkileri olmakla beraber, sağlıklı bir şekilde sürdürüldüğü takdirde, önemli pozitif gelişmelerin bunu takip edeceğinden de kuşku yoktur.

Öncelikle Suriye halkıyla aramıza gerilen sunî sınırların dışında hiçbir ayrılık ve gayriliğimizin olmadığı açıktır. Ortak tarih, kültür, din ve soy gibi en temel insanî özellikleri paylaşmaktayız. Kilis'e Halep'ten gelen bir Suriyeli ile Gaziantep'ten gelen ülkemizin bir vatandaşı arasında siyasi bağlantı dışında hiçbir farkımız yoktur. Hem ülkemiz hem de Suriye halklarının irade ve isteklerinin dışında, geçtiğimiz yüzyılda aramıza setler gerilmiş, sınırlar çekilmiş ve birbirimize yabancılaşmamız istenmiştir. Ancak bugün karşılaştığımız manzara bu projenin ne kadar sunî ve ne kadar başarısız olduğunu, bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermiştir. Bu açıdan bakıldığında, ülkemiz halklarıyla, Suriye halklarının kaynaşması, bütünlük meydana getirmesi ve zaten oldukça zengin ve renkli olan kültür ve medeniyet dünyamızın daha da zenginleşmesi, bir o kadar kolay olmalıdır. Günümüzde Türkiye'ye göçten beklenen sonuçlar ile Medine'de gerçekleşen sonuçlar gibi, hep pozitif neticeler vermesi ve olası negatif etkilerden kurtulmamız için hangi hususlara dikkat etmemiz gerektiğine dair, düşündüğüm hususları dikkatlerinize arz etmek istiyorum. Bu nedenle öncelikle Hz. Peygamber'in Medine'de oluşturduğu ortam ve tesis ettiği birkaç müessese ile başlamak istiyorum.

2. YESRIB'E GÖÇÜN HEMEN PEŞİNDEN YAPILAN DÜZENLEMELER VE BUNLARIN TOPLUMSAL YAPI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Hz. Peygamber, Yesrib'e göç ettikten hemen sonra, yerlilerle (Ensâr) göçmenlerin (Muhacir) arasında muazzam bir bütünleşme sistemi kurarak her türlü ayrışmanın önüne geçmiştir. Bu sistem sayesinde Muhacirler Ensarın içine karışmış ve şehirde hiçbir yabancılık çekmemiştir. Hz. Peygamber'in Yesrib'de sosyal dokuyu koruma ve geliştirme amacına hizmet eden icraatları arsında üç tanesi diğerlerine göre daha çok öne çıkmaktadır. Bunlar Mescid-i Nebi'nin inşası, birebir eşleştirerek kardeşlik anlaşması ve Medinelilik ortak paydası üzerine kurulan vatandaşlık anlaşması şeklindedir. Bunları kronoloik sıralamayı da dikkate alarak o günkü toplumun sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürmesine yaptığı katkıları irdelemek mümkündür:

2.1. Mescid-i Nebî'nin inşası

Hz. Peygamber, Medine'ye gelir gelmez ilk yaptığı faaliyet bir mescid inşa etmektir. Henüz kendisinin barınacağı bir mekân bile belirlenmeden öncelikle üzerinde mescid yapılması için bir arsa tesbit edilmiş, satın alındıktan sonra hemen inşaata başlanmıştır. Ensarıyla Muhaciriyle, kadınıyla erkeğiyle, yaşlısıyla genciyle bütün bir Müslüman toplumun içinde buluşacağı ve aynı putada eriyeceği bir mekân olarak tasarlanan bu mescidin inşasında Hz. Peygamber bizzat amelelik yapmıştır. Onun bu tavrı içinde yaşadığı toplumun her bir ferdi gibi, ne gerekiyorsa onu yapma gayretinden kaynaklandığı gibi, aynı zamanda toplumun ortak buluşma mekânı olan mescide atfettiği önemden de kaynaklanmış olabilir. Kaynaklar Hz. Peygamber'in omuzlarında kerpiç taşıdığı için, omuzlarının zedelendiğini kaydetmektedirler.

İlerleyen dönemlerde bu mescid, toplumun en geniş anlamda katılım sağladığı ortak bir mekân olarak işlev gördüğünü kaydetmektedir. Barınacak yeri olmayan kimsesizler burada barınmış, ilim okumak isteyenler burada okumuş, devlet kararları burada alınmış, bireysel ve toplumsal bütün görüşme ve istişareler burada yapılmıştır. Hiç kuşkusuz mescid denilince ilk akla gelen ibadetler de burada yapılmıştır. Bu ortak mekan, zengin - fakir, yerli – göçmen, kadın – erkek, genç – yaşlı – çocuk gibi toplumun bütün katmanlarını kuşatmış, hiçbir kesim kendisini yabancı hissetmemiştir. Buna bağlı olarak çok kısa sürede

Mekke'den göç eden Muhacirler, Medine'ye entegre olmuş, Ensarlar kaynaşmış ve güçlü bir birlik oluşturmuşlardır.

2.2. Muâhat: Ensar – Muhacir Kardeşliği

Hz. Peygamber'in Hicret sonrası tesis ettiği ikinci husus, göçmenlerle yerliler arasında birebir eşleştirerek kardeşlik anlaşması yapmasıdır. Buna göre Mekke'den göç ederek gelen bir muhacir, Medineli bir Ensar'la kardeşleştirilmiş ve onun her türlü sıkıntılarını çözmesinde yardımcı olması istenmiştir. Böylelikle muhacirlerin kendilerini toplum içerisinde yalnız ve yabancı hissetmeleri önlenmiş, kısa süre içerisinde tam bir entegrasyon sağlamışlardır. Aksi halde muhacirler şehrin belirli bölgelerinde kümelenerek bir getto oluşturabilirlerdi. Bu da günümüzde özellikle metropollerde karşılaştığımız, büyük toplumsal kamplaşmalara yola açabilirdi. Hz. Peygamber'in gerçekleştirdiği bu düzenleme, toplumun sosyal sistemini stabil hale getirme projesidir. Böylelikle hem toplumun kontrolü hem de entegrasyonu sağlanmıştır. Muhacirlerin ihtiyaç ve imkânlarının birinci elden tespiti ve karşılanması yoluna gidilmiştir.

2.3. Medine Vesikası

Hz. Peygamber'in hicretten sonra Medine'de gerçekleştirdiği bir diğer düzenleme, günümüzde "Medine Vesikası" olarak tanımlanan ve Medine'de yaşayan tüm kesimleri vatandaşlık ortak paydası etrafında bütünleştiren anlaşmadır. Bu düzenleme salt göçle alakalı olmamakla beraber, göç sonrası Medine'de oluşan yeni toplumsal yapıyı da içine alan ve bir muhacir olan Hz. Peygamber'in sosyal belirleyiciliğine vurgu yapan bir anlaşma olması açaısından önemlidir. Buna göre Medine'de yaşayan bütün insanlar, din, ırk ve coğrafî aidiyetler aranmaksızın Medineli olarak kabul edilmekte ve bu temel üzerine barış içerisinde yaşamayı taahhüt eden bir vatandaşlık öngörmektedir. Medine'de önemli bir unsur olan Yahudiler başta olmak üzere bütün unsurların katılımı sağlanmakta, savaş ve barış durumlarında kimin nasıl hareket etmesi gerektiği açıkça kayıt altına alınmaktadır. Tarihin ilk yazılı vatandaşlık anlaşması olarak kabul edilen bu anlaşma, Yahudilerin tek taraflı sorumluluklarına ihanet etmeleriyle sona ermiştir.

Sonuç olarak Hz. Peygamber'in de içinde bulunduğu ve İslâm tarihinde "Hicret" olarak isimlendirilen, Mekke'den Yesrib'e (daha sonra bu isim "Medine" değiştirilmiştir) yapılan göçün, başarılı bir entegrasyonla sorun olmaktan çıktığı görülmektedir. Bu göçün negatif etkilerinin az olmasının nedenleri olarak anılan düzenlemeleri saymak gerekir. Bunlara ilave olarak, göçmenlerin bir daha dönmemek üzere buraya yerleşmesi, yerlilerin de artık göçmenleri kendi memleketlerinin kalıcı sakinleri olarak görmeleri de önemlidir. Buna bağlı olarak ne göçmenler kendilerini misafir ve geçici konuk olarak görmüş, ne de yerliler bunlara bu şekilde muamele etmiştir. Herkes kendi kabiliyet ve tecrübeleri doğrultusunda hizmet üretmeye çalışmış, yerliler göçmenlerin karınlarını doyurmaya değil, onlara kendi ihtiyaçlarını karşılayacak üretim yollarını göstermeye çalışmışlardır.

3. TÜRKİYE'YE GÖÇÜN ŞİMDİYE KADAR GÖZLEMLENEN SONUÇLARI

3.1. Toplumun Sahiplenmesi

Sınırın öteki tarafından, Suriye'den gelen göçmenler, tıpkı bu sınırın tarafındaki yerliler gibi bizden birileriydi. Dolayısıyla sınırın bu tarafındaki toplum ekmeğini, aşını oldukça rahat bir şekilde paylaşabildi. Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'deki bütün kesimler, Suriye'den gelen göçmenleri kardeş bildi ve kardeşlik gereği, onların her türlü sıkıntılarına ortak olmaya çalıştı. Üzerinden uzun bir zaman geçmesine ve hala göç devam etmesine rağmen, resmi ve sivil kuruluşların yanı sıra bireysel olarak da yardımlar devam etmektedir. Ortaöğretimden Yüksek öğretime kadar öğrenim gören öğrencilerin zaman zaman bu konuda kendi aralarında organize olarak birtakım yardım teşebbüsünde bulunduklarını sıklıkla görmekteyiz. Bu durum, halkımızın Suriye meselesiyle yakından ilgilendiği ve göçmenlerin yaşadıkları sıkıntıları birbir hissettiği konusunda önemli ölçüde fikir vermektedir.

Bütün bunlara rağmen bir takım sıkıntıların yaşandığını da görmezden gelmemiz mümkün değildir. Bugün hala zaman zaman çok küçük düzeyde de olsa bir takım ayrışmaların olduğu görülmektedir. Bu ayrışmaların nedeni, Kilis ve Gaziantep gibi göçü çok canlı bir şekilde yaşayan kentlerin sakinlerinin, sosyo-ekonomik açıdan göçten etkilenmesidir. Göçmenlerden dolayı kiralık konut gibi alanlarda ücretlerin normal piyasa değerinin üzerinde seyretmesinin yanı sıra Suriyelilerin belirli iş alanlarında ucuz istihdam edilmeleri de hoşnutsuzluk sebepleri arasında sayılabilir. Buna ilave olarak bir takım asayiş problemlerini ve bireysel de olsa aile problemlerini de saymak gerekir.

3.2. Kültürel ve Siyasî Etkiler

Suriye'deki fiili durum ve Suriyelilerin buradan başka yerlere göç etmesi, siyaset teolojisi açısından değerlendirildiğinde, yeni durumun ümmetin farklı arayış ve çözüm üretme süreçlerine girmesi gerektiği konusunda etkili olmuştur. Ümmetin birliğini temsil eden bir mercinin bulunmaması, herkes için problem olarak görülmekle birlikte, özellikle marjinal gruplar, bu boşluktan yararlanarak, genç ve çocuklardan oluşan taraftarlar bulabilmiştir. Dini referanslarla meşruiyet zemini arayan DAIŞ benzeri yapılanmaların bu dönemde önemli ölçüde güç kazanması, sadece iç savaşın devam ettiği ülkelerde değil, Rürkiye gibi komşu ülkeler ve batıda kitlesel katliam ve eylemlere kalkışması, Irak, Suriye ve Yemen gbi coğrafyalardaki fiili durum tarafından beslenmiş ve meşruiyet kazanması göreceli olarak kolaylaşmıştır. Ayrıca diğer cihatçı gruplarla, PKK gibi seküler yapılanmaların da Suriyedeki fiili durumu kendi lehlerine çevirmeye kalkıştıkları her gözlemci tarafından tespit edilebilen açık sonuçlardır.

3.3. Dinî düşünce Üzerindeki Etkileri

Suriye'deki ilmî birikimin sınırın bu tarafına taşınması, özellikle dinî ilimlerde kaynak dil olan Arapçanın daha çok etkin olmasına imkân sağladı. Ayrıca dinî metinleri anlamakla beraber, pratik Arapçayı kullanmakta zorluk yaşayan ilim adamlarının muhadese açısından da kendilerini geliştirmelerine katkı sağlandı. Dinî ilimler adına bunun önemli bir kazanım olduğunu kabul etmek gerekir. Özellikle hadis metinleri ve bu metinleri içeren literatürün okunması ve taranması bağlamında da önemli katkıların sağlandığı kuşkusuzdur. Ancak dinî ilimleri salt nakilden ibaret sayan, naklin otoritesini asla tartışma konusu yapmayan bir anlayışın da bununla beraber geldiği kuşkusuzdur. Bu anlamda rivayetin otoritesini mutlak olarak kabul eden, aklî ve sosyolojik yorumları ıskalayan, katı bir zihniyetin yaygınlık kazandığı görülmektedir.

Tek marifeti daha çok hadis ezberlemek ve hadis mecmualarını okumak olan şahsiyetler karşısında aşağılık kompleksine giren ülkemizin bir kısım ilim çevreleri, onların karşısında diz çökmüş, sözde icazet alma sırasına girmişlerdir. Bu durum, felsefe, tasavvuf ve kelam üçlü sacayağı üzerin bina edilen, çok yönlü ve kapsayıcı olan Osmanlı dinî düşünce geleneği yerine, dar tek doğrucu ve başkasına hayat hakkı tanımayan körfez dinî düşüncesinin etkinlik kazanmasını kolaylaştırmıştır. Bu anlayış, her ne kadar her yerde cihadçı yapılanmalar şeklinde karşımıza çıkmamakta ise de, neticede bu tür yapılanmaları beslediğinden şüphe yoktur. Gaziantep gibi göçü en çok yaşayan kentlerde bu anlayış mensubu olan marjinal dinî referanslı cihadçı grupların kendilerine yer bulması, bu tezi açık bir şekilde doğrulamaktadır.

4. SONUÇ

Ülkemiz son yıllarda kendi içinde iç göçü çok ciddi bir şekilde yaşamaktadır. Kırsal kesim adeta tenhalaşmıştır. İstanbul ve Gaziantep başta olmak üzere büyük kentler göç alan ana merkezler haline gelmiş, banliyöleri birer kırsal yerleşim yerleri haline gelmiştir. Köylerini terk eden çevreler gittikleri yerlerin sosyal dokusuyla bütünleşmemekte, kendi kültür ve yaşam tarzlarını buraya taşıyarak köylerini burada yaşamaktadır. Bu durum toplum içerisinde ayrışma ve kamplaşmalara sebep olmakta, özellikle gelir düzeyleri farklı olan çevrelerin her anlamda ayrışmalarına sebep olmaktadır. Buna bağlı olarak kentlerde

gettolar oluşmakta ve buralar marjinal düşüncelerin kök saldığı alanlar haline gelmektedir. Zaman zaman siyasi ve adli anlamda asayiş problemleri buralar görülmektedir. Ülkeyi yöneten merkezi ve mahalli yönetimlerin yetersiz tedbirleri bu şekilde devam ettiği takdirde, söz konusu sakıncalar artarak devam edecektir. Suriye'den gelen göç sonuçları açısından önemli olmakla birlikte, iç göç daha önemli ve etkileri açısından daha kalıcı olduğundan burada işaret etme gereği duyulmuştur.

Suriye'den gelen göçmenler, başta Türkiye'ye kalıcı olarak değil, tekrar yurtlarına dönmek üzere geldiler. Ancak Suriye'deki savaş durumu uzadıkça, dönüşleri de zorlaştı. Türkiye'nin kalıcı ve çözüm üreten bir göç politikası olmadığından, göçmenlerin de Türkiye'de sürekli kalmak gibi bir planları olmadığından göçün artçı komplikasyonları kısa sürede görülmeye başlandı. Bu komplikasyonlar, tamamen tedbir almamaktan kaynaklanan sosyolojik travmalardır. Bunları yerlilerin sosyal ve ekonomik bağlamda yaşam alanlarının görece daralması ile göçmenlerin sürece direnme gücünün zayıflaması olarak kategorize etmek mümkündür. Bu problemlerin çözümü olarak, göçmenlerin burada sürekli ya da uzun süre kalıp kalmayacaklarının tespiti ve bunun vereceği sonuca göre politikaların oluşturulması gerekmektedir. Bu politikalar, göçmenlerin yerlilerle entegrasyonu kadar, onların bu ülkenin imkan ve ihtiyaçlarını dikkate alarak, kendilerine bir yol haritası çizme imkanı verilmesini sağlamalıdır. Ayrıca dinî düşünce ve tasavvur bağlamında da körfezin zihin dünyasının ülkemiz sakinlerine taşınmasından daha çok, özellikle ilahiyat fakültesi birikimin onlara taşınmasıyla daha geniş açılardan değerlendirme imkanı sağlanabilir. Kuşkusuz bunlar çok detaylı fizibilite çalışmalarıyla mümkündür. Ancak bunlar olmadan da sonrunlar artarak devam edecektir.

KAYNAKÇA

Bozkurt, Nebi–Küçükaşçı, M. Sabri, "Medine", DİA, XXVIII, 305-311.

Kur'an-ı Kerim

Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur ve İncil (Yeni Çeviri), İstanbul: Kitabı Mukaddes şirketi, 2013 (3. Basım), s. 67-121.

Küçükaşçı, M. Sabri – Bozkurt, Nebi – "Medine", DİA, XXVIII, 305-311.

http://aa.com.tr/tr/turkiye/6-7-ekim-olaylarinin-bilancosu/436002 07.10.2015 tarihli sürüm.

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ekonomi/463483/DiSK__Dusuk_primle_ucuz_isgucu_yaratilmasin.html. 13.01.2016 tarihli sürüm

http://www.haberler.com/suriyeli-kadinla-evlenme-sevdasi-yuzunden-iki-kez-8188434-haberi/ 07.09.2016 tarihli sürüm.

http://www.milliyet.com.tr/suriyeliler-sinir-illerindekira/gundem/detay/1846010/default.htm. 04.03.2016 tarihli sürüm. http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-isci-patronunu-oldurdu-gundem-2120132/ 20.09.2015 tarihli sürüm.

https://tr.sputniknews.com/turkiye/20150825/1017318846.html . 05.10.2015 tarihli sürüm.

SIĞINMACILARIN TÜRKİYE'DE YAŞADIKLARI KENTE UYUM SÜRECİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

***

A FIELD RESEARCH ABOUT ADAPTATION PERIOD OF ASYLUM SEEKERS IN TURKEY: EXAMPLE OF SANLİURFA

Gülben ÇELİK
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, SBE
Kamu Yönetimi Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi
gulben_celik63@hotmail.com.tr

Prof. Dr. Uğur YILDIRIM
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF
Kamu Yönetimi Bölümü, Öğretim Üyesi
uyildirim@ksu.edu.tr

Öz

Ortadoğu'nun farklı bölgelerinde değişik tarihlerde devam eden çatışmalar, savaşlar, milyonlarca insanı yerinden yurdundan göç ettirmiş ve mağdur duruma düşürmüştür. Özellikle Suriye'de yaşanan süreç birçok insanı etkilemiş ve sığınmacı durumuna düşürmüştür. Türkiye'ye gelen savaş mağdurlarının/sığınmacıların geldikleri ve yaşadıkları kentlerin sosyal yapısına uyum sağlamaları önem arz etmektedir. Bu açıdan sağlıklı bir uyum sürecinin oluşabilmesi için kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK)bu konudaki rolleri ve paydaşlar arasındaki işbirliği faaliyetleri, araştırmanın kapsamını teşkil etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı; Suriye'den göç etmiş savaş mağdurlarının/sığınmacıların geldikleri kente uyumu ve yaşam şartlarının iyileştirilmesinde, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler ve STK'ların rollerinin ne düzeyde olduğunun belirlenmesidir. Bu çerçevede çalışma, savaş mağdurlarını/sığınmacıları barındıran Şanlıurfa ilinde, bu alanda çalışmalar yürüten ilgili kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetim birimleri ve STK'ların yetkilileri ile alanda yapılacak mülakatlarla bilgi toplama yöntemine dayanmaktadır. Bu konuya ilişkin çok fazla ampirik çalışma olmaması nedeniyle, çalışmanın literatüre katkı sağlaması, ayrıca savaş mağdurlarının/sığınmacıların kente uyumsağlama sürecinde uygulanan politikaların etkinliğinin değerlendirilmesine de yardımcı olması beklenmektedir.

***Anahtar Kelimeler**: Ortadoğu'dan Gelen Savaş mağdurları/Sığınmacılar, Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetim Birimleri, STK'lar, Şanlıurfa.*

Abstract

Millions of victim people in different parts of Middle East had to migrate from their countries due to the conflicts and war. Especially, the war happening in Syria affected too many people and made them refugees. It is important that victims of war and asylum seekers need to adapt the social structure and life condition in Turkey. In this regard, roles of public institutions and organizations, local municipalities, non-governmental organizations (NGO) and cooperation between them represents the scope of this research which is to determine the levels of roles of public institutions and organizations, local municipalities and NGOs on adaptation period of asylum seekers. The research is based on gathering information by interviewing with public institutions and organizations, local municipalities and NGOs in Sanliurfa. Due to not having enough empirical studies on this topic, it is expected that thisstudy contributes to literature and evaluates the effectiveness of the politics about the adaptation period.

***Keywords**: Middle Eastern Asylum Seekers/Refugees, Public Institutions and Organizations, Local Governments, Non-governmental Organizations (NGO), Sanliurfa.*

1. GİRİŞ

Canlılar arasında önemli bir yeri olan insan ve insana dair olanı değerli ve anlamlı kılan, bulundukları kentle kurdukları bağdır. Göç ise, insan ile kent arasındaki bağı zedeleyen önemli unsurlardan birini oluşturmaktadır. Bireyler veya topluluklar, çeşitli nedenlerden dolayı bulundukları kenti terk ederek başka bir kente göç etmektedir. Birey ve topluluk açısından göç, mekânsal bir değişikliğe karşılık gelirken (Özer, 2004: 11) birey ve toplumun değer dünyasının da değişim ve dönüşümüne neden olmaktadır. Bu değişim ve dönüşümden, terk edilen ve yerleşilen yeni kentle beraber, bu kentlerdeki insanlar ve insana dair olan her ne varsa onlar da nasibini almaktadır (Ekici ve Tuncel, 2015:9). Terk edilen ve yerleşilen yerle, göçenler ve göçülen yerdekilerin, nitel ve nicel özelliklerindeki farklılıkların yanında, göç nedeni, kapsamı ve işleyiş sürecindeki farklılıklar, her göçü bir diğerinden farklı kılmaktadır (Yılmaz, 2014:1692). Bu farklılıklar ise her bir göçün birey, toplum ve kente yönelik etkisinin ve yansımasının değişmesine neden olmuştur. Her ne kadar bir göç olayı, nedenleri ve etkileri açısından kendine ait özellikler taşısa da göç konusunda bazı genellemeler de yapılabilir. Ancak bu etkiler özellikle kendini gösteriş biçimi; göçle ulaşılan coğrafyalardaki farklı siyasal, sosyal, kültürel, etnik, dinsel, vb. gibi nedenlerle, farklı olmuştur. Bu ve benzeri etkiler, pek çok soruna da yol açabilmektedir. Her şeyden önce, göç edenler gittikleri yerdeki toplumla uyum sorunları yaşamakta, eğer göç edenlerin sayısı çok fazla ise gidilen yerde hemen kabul de görememektedirler. Şüphesiz bunda göçle gelen nüfusun gıda, konut, istihdam sosyal yaşam ve kültür üzerinde yaptığı veya yapabileceği etkinin payı çok büyüktür. Bu etkiler, göçün yönetilmesi ihtiyacını ortaya çıkardığı için, uzun süreden beri ülkelerin bu alanda politika üretmesine, yasal, kurumsal önlemler almasına da neden olmuştur. Belirli dönemlerde meydana gelen göç miktarındaki artış, göç alan ülkelerin bu politika veya önlemlerini gözden geçirmesine ya da yeni düzenlemeler yapmalarına yol açabilmektedir. Göç görünümü itibariyle genel olarak ülkelerin merkezi yönetimlerinin çözmesi gereken bir sorun gibi görünmekle beraber, özelde göçten en fazla etkilenenlerin kentler ve kent yönetimleri dolayısıyla yerel yönetimler olduğu söylenebilir. Çünkü göçle gelenlerin öncelikle yerleştikleri mekânlar kent merkezi ve çevresi olmaktadır. Bu durum, alt yapısı belirli bir nüfusa göre düzenlenmiş olan kentlerin yapısını bozmakta, kısa, orta ve uzun vadede yerel yönetimlerede önemli yük ve sorumluluklar getirmektedir (Demirhan ve Aslan, 2015: 24). Ayrıca göç edenlerin gittikleri yerde yaşayan toplumla uyum sorunlarının çözülebilmesi ve uyum sürecinin hızlanabilmesi için STK'ların da bu süreçte bir aktör olarak ne oranda var olduklarının ve bu süreçteki ilgili paydaşlarıyla ilişkilerinin incelenmesi de önem arz etmektedir.

Bu çerçevede, 2011 yılından bu yana Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye gelen sığınmacı sayısının günden güne artmakta olduğu görülmektedir. Sınırda bir il olan Şanlıurfa, hem Suriyelilerin sınır illerini tercih etmesi nedeniyle direkt göç almakta, hem de ülkemizin çeşitli kentlerine yerleşen sığınmacıların bir bölümü de Şanlıurfa iline göç etmektedir. Mevcut durumda Şanlıurfa İli, Türkiye'de en fazla sığınmacıyı barındırması nedeniyle, kentte çok sayıda etkiye de neden olmaktadır. Bu nedenle, kente gelen ve halen gelmekte olan sığınmacıların sağlıklı bir uyum sürecinin oluşturulabilmesi için belirsizlik, güvensizlik ve düzensizlik ortamının değiştirilmesi gerekli görülmektedir. Bu doğrultuda kentteki kamu kurum ve kuruluşlarına, yerel yönetim birimlerine ve STK'lara önemli görevler düşmektedir.

Bu çalışmanın amacı, ülkemize gelen ve gelmeye devam eden sığınmacıların Şanlıurfa İlindeki uyum süreci, sosyal yaşama uyum sağlayabilmek için yaşam şartlarının iyileştirilmesi, hareket kabiliyetlerini kolaylaştıracak, bilgi ve becerilerin kazandırılması konusunda; kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve STK'ların rollerini araştırmaktır. Aynı zamanda bu paydaşlar arasında işbirliğinin mevcut olup olmadığı, mevcut ise ne düzeyde olduğu, sürece ne derece dâhil oldukları, ne derecede etkin ve verimli olabildikleri şeklindeki sorulara cevaplar bulabilmek ve bu cevaplar doğrultusunda birimlerin stratejilerine ve hedeflerine öncülük etmek amaçlanmıştır. Çalışmada yüz yüze mülakat yöntemi kullanılmış olup, görüşmelerin sonunda toplanan bilgiler çalışmaya aktarılmıştır.

2. GÖÇ VE KENTSEL UYUM

En basit ifadesi ile göç, "belirli bir hedef doğrultusunda ya da belirli bir hedef olmaksızın herhangi bir yere yönelen coğrafi insan hareketleri" olarak tanımlanmaktadır (Çağlayan, 2011: 85). Yalçın'a göre ise, "Göç, ekonomik, siyasi, güvenlik, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli, yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir" (Yalçın, 2004: 13). Tarih boyunca insanlar, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, güvenlik vb. gibi nedenlerden dolayı göç etmişlerdir. Bu durum, ülkeleri, bölgeleri, göç alan ve göç veren yerleşme alanlarını olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Göç, nedenleri kadar, sonuçları açısından da önemli değişimlere yol açan bir olgudur. Göç sonucunda, etnik kimlik, dini kimlik, kadın kimliği vb. gibi, kimlik arayışlarında artış yaşanmaktadır. Ülkeler arası yapılan göçler, aidiyet duygusunun gelişiminin gecikmesi, siyasal oluşum, kültürel değişim ve uyum sorunlarını birlikte getirmektedir.

Sığınmacı, vatandaşı olduğu ülkede meydana gelen olaylar nedeniyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle baskıya maruz kalacağı için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yararlanamayan veya korkudan yararlanmak istemeyen, bir ülkeye sığınan ve o ülkeden mülteci statüsü talep eden yabancı anlamına gelir (Doğan, 2008). Birleşmiş Milletlerin (BM'nin) tanımıyla ise; ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba aidiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle, zulüm göreceği konusunda, korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve bu korkuları nedeniyle geri dönmeyen veya dönmek istemeyen kişi" sığınmacı olarak tanımlanır. Sığınmacılara, kent mültecileri de denmektedir (Nizam Kahya, 2016: 340). Bunların ülkemizde aynı zamanda sınır kent mültecileri oldukları da ifade edilmektedir (Nizam, Kahya, 2016: 343).

Sığınmacılar yaşadıkları kentlerin içinde bulundukları çevrelerin sosyo-kültürel yapısını etkiledikleri gibi aynı zamanda yaşadıkları kentlerin sosyo-kültürel yapısından da (dil, giyim tarzı, davranış şekli vb. gibi) etkilenmektedirler. Bu doğrultuda, farklı yaşantılara, geleneklere sahip insanlar arasında bağ oluşturan kültürel bir mekân oluşmaktadır. Farklı kültürlere sahip bireylerin bir araya gelerek birbirleriyle uyumlu bir şekilde yaşamaları için de belirli bir sürecin geçmesi gerekmektedir. Farklı kültür ve dile ait olan insanların göçleri sonucu toplumsal değişimler ve kültürel kaynaşmaların yaşanılması kaçınılmaz bir sonuçtur. Ancak bu kaynaşma, beraberinde sancılı bir süreci de doğurmaktadır. Bu süreçte nüfustaki hızlı artış, işsizliğin artmasına ve beraberinde toplumsal gerginliğe neden olmaktadır. Ayrıca kentsel uyumu zorlaştıran nedenlerden biri de sığınmacıların geldikleri yerde kendilerini o kente ait hissetmemeleri, geri dönme düşüncesinin olmasıdır. Diğer bir neden ise sosyal mekânda oluşturulan kümelenmedir. Göç edenler genelde gittikleri yerlerde akrabaları ya da tanıdıklarının olduğu alanlarda ikamet etmeyi tercih etmektedir. Ayrıca, bir arada topluca yaşamlarını sürdürmeleri kente uyum sürecini zorlaştırmaktadır (Kaypak ve Bimay, 2016: 93). Bunun sonucunda kente uyum sağlama ve aidiyet duygusu geliştirmede gecikmeler ya da zorluklar yaşanmaktadır. Özellikle aynı dili konuşamama; kente karşı yabancılığı ve önyargıyı arttırmaktadır. Suriye'de yaşanan iç savaşın uzaması ve kargaşa ortamı, Türkiye'ye gelen sığınmacı nüfusunun her geçen gün artması, yerli halkın iş imkânlarını kaybetmesi, sığınmacıların düşük ücretli olarak işe yerleşmeleri, yerli halkın olumlu tavrını olumsuza çevirmiştir. Göç ile beraber yaşanan uyumsuzluk, işsizlik, toplumdan dışlanma, ötekileştirilme, çocukların küçük yaşta düşük ücretle çalışmak zorunda bırakılması, savaştan kaçan insanlardaki fiziki ve ruhsal sağlık sorunları, suça itilme, fuhuş vb. gibi büyük sorunların yaşanmasına neden olmaktadır (Harunoğulları ve Cengiz, 2014:310).

Sığınmacıların bir bölgeye uyum sağlaması kısa bir sürede gerçekleşecek bir durum değildir (Apak, 2014: 68). Sığınmacılar, geldikleri yerlerde kendilerini kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Çevreleriyle girdikleri toplumsal etkileşim süreciyle birlikte kabul edilme ya da dışlanma ortaya çıkmaktadır. Sığınmacılar bazı durumlarda yerli halk ile uyumsuzluk, yabancılaşma hatta çatışma gibi toplumsal sorunlar da yaşayabilmektedir. Özellikle kültürel farklılıkların daha çok hissedildiği yerler arasında yapılan uzun mesafeli göçlerde, uyum sorunu daha belirgin hale gelmektedir. Sığınmacıların yaşadığı en önemli sorunları; dil, din, göç edilen ülkede milli nüfus içindeki yabancıların oranı ve yabancılara karşı tutum, yeni çevreye uyum, ekonomik zorluklar ve kültürel farklılıklar oluşturmaktadır (Apak, 2014: 58).

Gelen sığınmacılar, sosyo-politik ve kültürel farklılıklara sahip olduğu için, kentlere uyum aşamasında birçok sorun çıkabilmektedir (Kaypak ve Bimay, 2016: 93). Sığınmacıların çoğunluğu kırsal kesim kültürüne sahip oldukları için kısa sürede kent kültürüne uyum sağlamaları zordur. Sığınmacılar, geldikleri yerlerde kendilerini kabul ettirmeye çalışmaktadırlar (Apak, 2014: 58). Yeni çevreye uyumda ekonomik zorluklar kadar, kültürel farklılıklar da sorun oluşturmaktadır. Kente göç eden sığınmacıların uyum sorunu yaşadıkları ve kent genelinde ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerde bulundukları görülmüştür (Kaypak ve Bimay, 2016: 104). Ayrıca, sığınmacıların göç ettikleri yerlere uyumunda, kentte yaşayanların onlara karşı tutumları da önemli olmaktadır (Deniz ve Etlan, 2009: 480).

Kentte yaşanan uyum sorunlarının kısa veya uzun vadede çözümü, ancak göç eden bireyler ile yerli halk arasında dengeli bir ilişkinin kurulabilmesiyle gerçekleşebilir. 2011 yılında başlayan göç dalgaları ile ülkemize gelen sığınmacıların, beş yıla yakın bir süredir Türkiye'de bulunması ve bu sürenin daha da uzayabileceği düşünüldüğünde, sığınmacıların ikamet ettikleri kentlerdeki uyumlarının incelenmesi ve bu yönde gerekli önlemlerin alınması, kentin uyum süreci açısından önem arz etmektedir.

2. ŞANLIURFA'DA SIĞINMACILAR VE KENTE UYUM SÜRECİ

Türkiye Mart 2011'de Suriye'de ortaya çıkan çatışma ortamından kaçan Suriyelileri, uluslararası hukuka ve insan hakları evrensel ilkelerine uygun bir şekilde "açık kapı politikası" ve "geri göndermeme" ilkeleri çerçevesinde "geçici koruma" sağlayarak ülkeye kabul etmiştir. Türkiye'nin; Şanlıurfa başta olmak üzere, sınır şeridindeki illerinde yoğun bir Suriyeli nüfus birikmeye başlamış ve Türkiye'ye sığınanlar iki şekilde yerleştirilmeye başlanmıştır. Birinci kısım, sığınmacı kamplarına (geçici barınma merkezlerine) yerleştirilirken, burada merkezi yönetimin sunduğu imkânlarla, çadır ve konteyner kentlerde yaşamaya başladılar. İkinci kısım ise sığındıkları ülkede, sınıra yakın yerlere ya da ülkedeki büyük kentlerin çeperlerine yerleştiler. Bu kısımdaki bazı sığınmacılar, aile ve akrabalık ilişkilerini kullanarak, hedef ülkenin ilgili kentine yerleştiler. İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 15 Ocak 2016 tarihi itibariyle açıkladığı rakamlara göre Türkiye genelindeki sığınmacı nüfusu toplam 2.540.284'tür. Sığınmacıların yaklaşık %10'u (269.193) geçici barınma merkezlerinde, %90'ı (2.271.591) ise kamp dışında yaşamaktadır (Deniz vd., 2016:1077).

Türkiye'deki sığınmacıların önemli bir nüfusunu barındıran Şanlıurfa ilinde ise, il merkezi ve ilçe kamplarında yaşayan Suriyelilerin toplam sayısı 150.000 civarındadır. Bununla beraber kamplarda 800.000'e yakın sığınmacı ağırlanmaktadır. Şanlıurfa İl Göç İdaresi Müdürlüğünden edinilen verilere göre, kent merkezinde 401.050 kayıtlı sığınmacı bulunurken, kentte kayıtlı olmayan sığınmacılar da bulunmaktadır. Yüksek rakamlara rağmen, kentteki genel durumun diğer illere göre daha iyi olduğunu söylemekte mümkündür.

Şanlıurfa ilinde gerginliğin düşük olması iki nedene bağlanabilir. Birincisi, kent halkı ile sığınmacılar arasındaki akrabalık ilişkileridir. Şanlıurfa nüfusunun önemli kısmını, Kürt ve Arap kökenli Türkiye vatandaşları oluşturmaktadır. Kente gelen Suriyelilerin büyük kısmı da Kürt ve Arap kökenlidir. Aynı aşiretten Suriyeli aileler, Şanlıurfa'daki akrabalarının yanına gelmişlerdir. Sığınmacılar ile yereldekiler arasında sorun yaşandığında olaylar büyümeden aşiret kuralları içerisinde çözülebilmektedir. Akrabalık ilişkisi olmasa dahi, kimlik aidiyetine dayalı nedenlerle sığınmacılara daha müsamahalı yaklaşılmaktadır. Bu durumun diğer bir avantajı, farklı dil ve kültür sorunun büyük ölçüde aşılmış olmasıdır. Gerginliği azaltan ikinci neden, STK'ların iyi çalışması ve halkı yönlendirebilmesidir. STK'lar girişimde bulunarak, Suriyeli kanaat önderlerini bir araya getirmiştir. Bu gruplar da kendi halkını yönlendirme konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Kanaat önderleri, yerel kültüre uyum sağlanması, suça bulaşılmaması, bir Suriyelinin oluşturacağı sorunun, hatanın tüm Suriyelilere mal edileceği gibi telkinlerde bulunmuştur. Bu durum da kent merkezindeki sığınmacıların tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir. Sığınmacıların tamamına yakını, alt gelir grubundan gelmektedir. Sığınmacıların ucuz iş gücü olarak kullanılması ve yerel halkın iş fırsatlarının elinden alınmasının oluşturduğu tepki, Şanlıurfa ilindeki yerel halkta mevcuttur. Kira artışı sorunu olmakla beraber, diğer illere göre bu etki daha azdır. Bunun nedeni, kentteki kira ve konut

fiyatlarının geçmişten bu yana yüksek olmasıdır. Kentteki sığınmacıların geri dönmeyeceği düşüncesinin güçlenmesi de söylemsel bir tepkinin oluşmasına neden olmaktadır. Kentteki en büyük risk, Suriyeli sayısının toplam nüfusun %10'unu geçmiş olmasıdır. Bunun yanı sıra %10 oranının düşürülmesi ve yükün dağıtılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Yerel düzeyde sağlık hizmetlerinde oluşan sorunlardan sorumlu tutulan sığınmacılara tepki duyulmaktadır. Şanlıurfa'da oluşan en önemli sosyal etki, ikinci evliliklerin yaygınlaşmasıdır. Bundan dolayı, kadınlar ciddi rahatsızlık duymaktadır. Bazı erkekler ailesini terk edip Suriyeli kadınlarla evlenmektedir. Bu durum, aile kurumunun zarar görmesine bağlı olarak sosyal sorunları da birlikte getirmektedir. Şanlıurfa'nın Suriye ile iş bağlantısının geçmişte zayıf olması, kentin ekonomik olarak olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur. Fakat yine de Suriye'deki istikrarsızlığın, kentteki yatırım ortamını olumsuz etkilediği söylenebilmektedir. Buna karşın, Şanlıurfa iş dünyası, sığınmacıların kentteki varlıklarınısorun olarak görmemektedir. Hatta yerel halkın çalışmak istemediği alanlardaki işgücü açığını sığınmacıların kapattıklarını belirtilmektedir. Şanlıurfa'ya Suriyelilerden gelir düzeyi yüksek kesiminin gelmediği görülmektedir. Kentin Organize Sanayi Bölgesi'nde yaklaşık 2 Milyon Dolarlık Suriyeli yatırımı olmuştur, fakat bunun kentin ekonomisine katkısı marjinal düzeydedir. Diğer yandan, fabrika yatırımı olmasa da Suriyeliler, çok sayıda dükkân açarak ekonomik yaşama uyum sağlamaktadır. Bunun yanı sıra kampta yaşayanlar kent ekonomisine sınırlıda olsa katkı sağlamaktadır. Yaklaşık 800.000 kişinin yaşadığı kampların ihtiyaçları yerel firmalar aracılığıyla temin edilmektedir (ORSAM, 2015:22-24).

3. ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

2011'de Suriye'de başlayan iç çatışmalar nedeniyle 5 Milyona yakın insan, can güvenliği için komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Açık kapı politikası uygulayan Türkiye'ye bu süreçte büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. Türkiye'de kayıtlı olan Suriyeli vatandaşlara "geçici koruma statüsü" verilmiş, böylece Suriyelilerin Türkiye'de süresiz kalma, zorla geri gönderilmeme, sağlık, barınma, gıda, eğitim gibi acil ve temel ihtiyaçları karşılama bakımından hizmetler sağlanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede, çalışmada ülkemize gelen ve gelmeye devam eden sığınmacıları geldikleri kente uyum sürecinde, sosyal yaşama uyum sağlayabilmek için yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve becerilerini kazandırma doğrultusunda, kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve STK'ların bu konudaki rolleri ele alınmaktadır. Aynı zamanda bu paydaşlar arasında işbirliğinin mevcut olup olmadığının, mevcut ise ne düzeyde olduğunun, sürece ne derece dâhil olabildiklerinin, ne derecede etkin ve verimli olabildiklerinin ortaya konması ve ilgili birimlerin bu konuda yaptıkları çalışmalarla ilgili stratejilerine ve hedeflerine yön verebilme amaçlanmaktadır. Bu çalışmada Şanlıurfa'nın seçilme neden ise en çok sığınmacı barındıran bir il olmasıdır.

Yapılan çalışmada, nitel araştırma tekniği kullanılmış, yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalar durumları ve olayları katılımcıların bakış açılarından anlamaya çalışırlar. Bu bakımdan nitel araştırmalarda araştırmacılar çoğunlukla doğrudan araştırmanın içinde yer almaktadırlar (Büyüköztürk vd., 2010:24). Araştırma çerçevesinde, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetim birimleri, STK'lar ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Araştırma için önceden hazırlanmış olan sorular konuyla ilgili kurum ve kuruluşlardaki yetkili kişilere sorulmuştur. Yapılan mülakatlar esnasında konuşmanın gidişatına göre yeni sorular eklenmiş ve katılımcılara sorulmuştur. Elde edilen verilerin, özgün biçimlerine sadık kalınarak, bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve bu veriler içerik analizine tabi tutulmuştur.Ayrıca kurum ve kuruluşlara yönelik uygulanan sorular, ekler kısmında yer verilmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, *kamu kurum ve kuruluşlarından;* Şanlıurfa'da 2012 Eylül ayından Haziran 2015'e kadar görev yapan ve halen Mersin'de Vali Yardımcısı da olan üst düzey kamu görevlisiyle, İl Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Müdürü, İl Göç İdaresi Müdür Vekili, İl Halk Sağlığı Müdürü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğü, Müdürü, Haliliye İlçesi Halk Eğitim Merkezi

Müdürü ve Eyyübiye İlçesi Sosyal Yardımlaşma ve DayanışmaVakfı (SYDV) gibi yetkili birimlerle görüşülmüştür. Akabinde yerel yönetim birimlerinden; Büyükşehir Belediye Başkanı, Eyyübiye İlçe Belediye Başkanı, Eyyübiye İlçe Belediye Meclis Başkan Vekili ve Eyyübiye Belediyesi Meclis Üyesi ile görüşülmüştür. Görüşülen STK'lar ise; İnsani Yardım Platformu Başkanı, Kızılay Şube Başkan Yardımcısı, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) Şanlıurfa Şube Başkanı, Ensar-Muhacir Derneği Yönetim Kurulu Üyesi, Eğitim Birsen Şanlıurfa Şube Başkanı, RET (International Protecting Through Education) Vakfı Merkez Koordinatörü, Hayata Destek Derneği Saha Koordinatörü, Şanlıurfa El Birliği Derneği Başkanı, Anadolu Kadın Federasyonu Derneği Başkan Yardımcısı, Danimarkalılar Derneği (Danish Refugee Council) Lojistik Sorumlusu gibi kuruluşlarla mülakatlar gerçekleşmiştir. Yapılan mülakatlarda İl ölçeğinde en etkili olan kamu kurum kuruluşları yanında, bu süreçten en çok etkilenen yerel yönetimler ve sahada en çok görülen STK'lar olmak üzere 20 kurum ve kuruluş ile görüşülmüştür. Mülakatlar yüz yüze mülakat çalışması şeklinde olup, bizzat araştırmacı tarafından yapılmıştır. Yapılan mülakatlarda kurum ve kuruluşların, sığınmacıların kente uyum sürecinde yürüttükleri çalışmaları, bu süreçte konuyla ilgili olan paydaşlarıyla ilişkileri, karşılaşılan sorunlar ve ilerisi için yapılması gereken önerileri değerlendirerekbirimlerin bu doğrultudakihedeflerine yön verilebilmesinde katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırma Bulguları

3.2.1. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Yönelik OlarakYapılan Mülakatlar

Şanlıurfa da 2012 Eylül ayından beri görev yapan ve Haziran 2015 yılından beri Mersin'e atanan, Mersin Vali Yardımcısı ile yapılan mülakatta kendileri sığınmacıların uyum süreci ile ilgili bakış açılarını ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: Özellikle kamp dışında yaşayan Suriyelere yönelik çalışmaları il düzeyinde koordine etme, Suriyeli Koordinasyon Merkezi kurma, Sığınmacıların kente uyum süreçlerinde koordinasyon merkezi tarafından verilen tanıtım kartını alan sığınmacılara; İl içerisinde serbest dolaşım hakkı yanında; Kamu Hastanelerinden ücretsiz sağlık hizmeti alabilme, anlaşmalı eczanelerden ücretsiz ilaç alabilme ve ihtiyaç halinde ortez-protez benzeri tıbbi malzemeleri ücretsiz alabilme gibi bazı sağlık hakları tanınmıştır. AFAD tarafından sağlanan bilgisayar programı ile Suriyelilerin biyometrik kayıtlarının alındığını, adres ve acil ihtiyaçlarının belirlenip, bu kayıtlardan yararlanılarak kendilerine SYDV, belediyeler, ulusal ve uluslararası yardım kuruluşları tarafından yardımlar sağlandığını belirttiler. Bu kayıtlar oluşturulurken mahalle muhtarlarından da yardım alındığını, özellikle akraba yanında veya kiracı olan sığınmacıların da belirlenmeye çalışıldığını vurguladılar. Sığınmacı çocuklar için Mayıs 2013'den itibaren eğitim merkezlerinin açıldığını, ilköğretim düzeyinde Suriyeli gönüllü öğretmenler aracılığı ile eğitim faaliyetleri sürdürüldüğünü, UNICEF tarafından daha sonra 12 derslikli bir okul yapıldığını, bu hizmetlerin Milli Eğitim Müdürlüğünce koordine edildiğini, bu hizmetler gerçekleştirilirken Arapça bilen personelden yararlanıldığını, öğrencilere servis desteği önceleri belediye tarafından sonra Dünya Göç Örgütü tarafından verildiğini ifade ettiler. Ayrıca Halk Sağlığı Müdürlüklerince verilen hizmetlerin tamamının sığınmacılar için de verildiğini belirttiler. BM Nüfus ve Kalkınma Fonu (UNFPA) ile Harran Üniversitesi işbirliğinde yürütülen 'Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sağlığının Geliştirilmesi Projesi' kapsamında sığınmacılara ve özellikle hanımlara sağlık eğitimi verildiğini, bu eğitimlerin yanı sıra, Türkçe kurslarının da sığınmacılara verildiğini, Şanlıurfa Halk Sağlığı Müdürlüğü tarafından 2 kez başarılı aşı kampanyaları yürütüldüğünü, dile getirdiler. Sığınmacıların çoğunluğunun mevsimlik tarım işçiliği yaptığı düşünüldüğünde, mevsimlik tarım işçilerine yönelik projelerden ve hizmetlerden sığınmacıların da yararlandırılmış olmasının, önemli olduğunu vurguladılar. Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünce özellikle Kobani göçünden sonra, psiko-sosyal desteklerin hem kamplarda hem de kamp dışında verildiğini, belirttiler. Dezavantajlı grupların kurumlara yerleştirildiğini, Şanlıurfa'daki Kadın Kültür Merkezleri, Halk Eğitim Merkezleri ve RET Vakfı ile işbirliği içerisinde Suriyeli hanımlara yönelik Türkçe öğretimi ve çeşitli mesleki kurslar açıldığını, bütün bu hizmetlerin ilçelerde de yürütüldüğünü ifade ettiler. Ayrıca bu hizmetler sunulurken İnsani Yardım Kuruluşları, Kızılay ve Uluslararası STK'lar ile de işbirliği yapıldığını, bu kuruluşların sığınmacılara yönelik açtıkları gönüllü sağlık ve toplum merkezlerini desteklediğini

belirttiler (2012-2015 arası görev yapan, Şanlıurfa Vali Yardımcısı Aylin KIRCI DUMAN İle Mülakat, Şanlıurfa, 11 Mart 2016).

İl Göç İdaresi Müdür Vekili *ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili kurum olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir:* Kurum olarak asıl görevlerinin, sığınmacıların uyum süreciyle ilgilenen kurum ve kuruluşlara verileri hazırlamak olduğunu ve kurum olarak gelen sığınmacıların kayıt işlemleriyle ilgilenmekte olduklarını ifade ettiler. Kayıt işlemlerini yaptıktan sonra, devletin ilgili kurum ve kuruluşlarının bu verileri alarak çalışmalarını bu veriler doğrultusunda şekillendirmekte olduklarını dile getirdiler. Sığınmacılarınuyumu konusunda, kurum olarak sadece bilgilendirme ve koordinasyon toplantıları yaptıklarını ifade ettiler. Sığınmacıları, ülkemizin politikası olaraktan misafir kabul ettiklerini ve il olarak da bu konuda başarılı olduklarını, günümüze kadar Şanlıurfa kentinde herhangi bir toplumsal olayın yaşanmadığını da dile getirdiler. Sığınmacıları kimliklendirme konusunda çalışmaları olduğunu belirttiler. Sığınmacılara verilen kayıt belgesinin geçerlilik süresinin 1 ay olduğunu, bu belgenin acil ihtiyaçlardan, sağlık gibi hizmetlerden yararlanmasını sağlamak için verildiğini ifade ettiler.Kurum olarak ise yerel yönetim birimleriyle ve STK'larla da iş birliği halinde olduklarını, örneğin belediyeler alt yapı gibi çalışmalara başlayacakları zaman bizden verileri alarak (mevcut Suriyeli sayısını) çalışmalarını bu doğrultuda oluşturduklarını belirttiler. STK'larla ise her ayın sonunda İl AFAD Müdürlüğü ile birlikte bir araya geldiklerini, STK'ların sahada gördükleri eksiklikleri ya da bizim kurum olarak yapmamız gerekenleri istişareli olarak yaptıklarını dile getirdiler. Yeni bir kurum olma yanında bazı yetersizlikler nedeniyle zorluklar yaşadıklarını dile getirdiler. Ayrıca, sığınmacıların kente uyum sürecinde, kimlikleri olmayan sığınmacılara bilgilendirme toplantıları yapmakta olduklarını ifade ettiler. İkamet nasıl alınır, geçici korumaya nasıl geçilir, geçici korumaya geçildikten sonraki hakların neler olduğu gibi bilgileri bir aydaya daiki ayda bir STK'lar vb. gibi paydaşlar ile yapılan bilgilendirme toplantılarında sığınmacılara aktarmakta olduklarını belirttiler (Şanlıurfa İl Göç İdaresi Müdür Vekili Ensar ŞENER İle Mülakat, Şanlıurfa, 8 Nisan 2016).

İl AFAD Müdürü *ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili kurum olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir:* AFAD olarak genel anlamda, kamplar veya AFAD konaklama tesisleri ya da geçici konaklama tesislerinin kurulumu ve işletiminden sorumlu olduklarını ifade ettiler. 2011yılının sonlarından itibaren aldıkları talimatlar doğrultusunda AFAD konaklama tesislerini ilk olarak, Şanlıurfa'nın Ceylanpınar İlçesinde 20.000 kişilik bir çadırkent kurduklarını, Akçakale ilçesinde de bir çadırkent oluşturduklarını, mevcut durumda orada 30.000 civarında sığınmacıların bulunduğunu, Harran ilçesinde konteyner kentini tamamladıklarını oradaki sayının 14.000'in üzerinde olduğunu, Viranşehir ilçesinde bir çadırkent oluşturduklarını, kalanların sayısının 18.000 civarında olduğunu, Suruç ilçesinde bir çadırkent oluşturduklarını, buradaki sayının ise 27.000-28.000 civarında olduğunu, toplama bakıldığında bu 5 AFAD konaklama tesisinde, 110.000'i aşan sığınmacıyı ağırladıklarını belirttiler. Ayrıca bu sığınmacıların eğitim, sağlık, kurs alanları, sosyal tesisleri, marketleri vb. gibi her türlü ihtiyaçlarının AFAD tarafından karşılandığını, ifade ettiler. AFAD yetkilisine göre; Sığınmacıların kente uyum sürecinde ilk olarak dil sorununun çözüme kavuşturulması gerektiği, yani Türkçe öğrenmelerinin önemli olduğunu belirttiler. Türk kamu yönetimi sistemi hakkında (vatandaşlık, haklarvb. gibi) temel bir bilgiye sahip olmalarının önemli olduğunu ifade ettiler. Çalışma yaşamına uyum sağlayabilmelerine yönelik çalışmaları da yürüttüklerini dile getirdiler. Diğer kurum ve kuruluşlarla ise kamuda çizilen kurallar çerçevesince işbirliği halinde olduklarını, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetim birimleri ve STK'larla da aylık koordinasyon toplantılarının olduklarını belirttiler. Ayrıca sadece kamunun anlattığı, diğer kurumların bilgilendirildiği çerçevede değil, aynı zamanda yerel yönetim birimleri ve STK'larda neler yapmışlar, bu süreçte neler ile uğraşmışlar, bir sonraki ay neler yapılacak şeklinde çalışmaların yürütülmekte olduğunu belirttiler(Şanlıurfa İl AFAD Müdürü Mahmut SÖNMEZ İle Mülakat, Şanlıurfa, 8 Nisan 2016).

İl Halk Sağlığı Müdürü *ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili kurum olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir:* Uyum sürecinde sığınmacılara yönelik olarak göçmen sağlığı merkezleri mevcut olup, hem sığınmacı kamplarında hem de merkezde mevcut 11 birim ile göç sağlığı merkezi olarak hizmet vermekte olduğunu ifade ettiler. Bu birimlerde sağlıkla ilgili 1.

basamak ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak çalışılmakta, muayeneler, gebe izlenimleri, bebek izlenimleri ve bulaşıcı hastalıklarla ilgili herhangi bir sorun varsa belirlenip bir şekilde 2. basamaktaki kuruluşlarına yönlendirildiğini, aşılama vb. gibi çalışmaların da mevcut olduğunu, ayrıca 1. basamak sağlık hizmetlerinin ücretsiz olduğunu dile getirdiler. Örnek olarak, en son Akçakale ilçesine yapılan sınır geçişlerinde, gerek şark çıbanı yönünden tarama, gerek sıtma, kızamık ve polio aşılarını uyguladıklarını belirttiler. Ayrıca, kurum olarak göçmen sağlığı birimlerinde, sağlık aracısı dedikleri Harran Üniversitesi tarafından eğitilmiş bir gruplarının da mevcut olduğunu ifade ettiler. Bu kişiler, Suriyelilerin yaşamış olduğu haneleri tek tek gezip, onları kurmuş oldukları göçmen sağlık birimlerine yönlendirdiklerini belirttiler. Yerel yönetim birimleri ile STK'lar da işbirliği içinde (belediyelerin talebi doğrultusunda, su numunelerinin alınıp denetimlerinin analizlerinin yapılması gibi ya da STK'ların talebiyle ilaç toplanması gibi) olduklarını ifade ettiler (Şanlıurfa İl Halk Sağlığı Müdürü Dr. Mehmet Yaşar Şimşek İle Mülakat, Şanlıurfa, 8 Nisan 2016).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürü *ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili kurum olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir:* Gelen sığınmacıları, kendilerine uygun yaşam standartları çerçevesinde, alanlara yöneltmekte olduklarını, Şanlıurfa'nın Suruç, Akçakale, Ceylanpınar, Viranşehir, Harran ilçelerinin çadırkentlerinde/barınma merkezlerinde psiko-sosyal destek verilmekte olunduğunu ve genel anlamda bütün ihtiyaçlarını belirleyip, ilgili kamu kurum ve kuruluşları nezdinde raporlamalar yaparak, ihtiyaçların giderilmesi yönünde çalışmalarına devam ettiklerini ifade ettiler. Sığınmacıların uyum sürecinde STK'larla da işbirliği içinde olduklarını, bu süreçte gelen sığınmacıların dil öğrenmeleri konusunun büyük önem arz ettiğini, hem iletişim noktasında, hem de kültürel farklılıkların azaltılabilmesi için, yaşadığı toplumun geleneğine, toplumuna, kuralına, mevzuatına uygun hal ve hareketini belirleme noktasında da kendi yaşamlarını kolaylaştıracak bir unsur olduğunu, ayrıca uyum sürecinde de bu konuyla ilgili çalışmalarının olduklarını dile getirdiler (Şanlıurfa Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürü Murat DEMİRKOL İle Mülakat, Şanlıurfa, 7.04.2016).

Haliliye İlçe Halk Eğitim Merkezi Müdürü *ile yapılan mülakatta, sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili kurum olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir:* Şanlıurfa'nın merkez üç ilçesinde 2 halk eğitim merkezi olduğunu, belirttiler. Eğitim çağında olup, talepte bulunan bütün sığınmacılara, Türkçe öğrenmeleri konusunda kurs açtıklarını, kursların ise şu anda iki düzeyde olduğunu, düzey-1 ve düzey-2 şeklinde verilen bu eğitimlerin ise ücretsiz olduğunu dile getirdiler. Belediyelerle ve aile sosyal politikalar bakanlığı il müdürlükleriyle de beraber bu yönde açmış oldukları kurslarının olduklarını belirttiler. Bilgisayar, giyim, el sanatları vb. gibi kurslarının da mevcut olduğunu, bu kurslara da Suriyelilerin dâhil olabildiklerini, kursun bitiminde başarılı olmaları halinde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) onaylı kurs belgelerini de verdiklerini dile getirdiler (Şanlıurfa Haliliye İlçesi Halk Eğitim Merkezi Müdürü Metin KIRATOGLU İle Mülakat, Şanlıurfa, 6.04.2016).

Eyyübiye İlçe SYDV Müdürü *ile kurum olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir:* Kentte yaşayan sığınmacıların kimliklerini aldıktan sonra yardımlarda bulunulmaya başlayabildiklerini vurguladılar. Şanlıurfa'nın merkez ilçesi olan Eyyübiye ilçesinin, diğer merkez ilçelere nazaran yoğun nüfusa sahip olduğunu ve genel olarak dezavantajlı kesimlerin bulunduğunu dile getirdiler. Ayrıca bu yoğun nüfusa, yoğun bir Suriyeli nüfusun da eklenmesiyle, ilçenin yükünün daha da arttığını ifade ettiler. Eyyübiye ilçesinde resmi kayıtlara göre neredeyse 100.000-130.000 kişinin ikamet ettiğini dile getirdiler. Yetkiliye göre, oluşan bu yoğun nüfusun nedeni olarak, Eyyübiye ilçesinde gecekondulaşma oranının %90 olması, ev kiralarının ucuz olması, sağlıksız yapılaşmanın yoğun olması, bölge halkının Arap kökenli olmasından kaynaklandığını ifade ettiler. Günümüzde Eyyübiye sokaklarının neredeyse %50'sinin sığınmacılar tarafından kullanıldığını, dolayısıyla kente gelen sığınmacıların en çok ilçe olarak Eyyübiye sınırlarında ikamet ettiklerini ifade ettiler. Sığınmacılara, devletin yürütmüş olduğu politikalar ışığında, ensar-muhacir ilişkisi çerçevesinde yaklaştıklarını dile getirdiler. Sığınmacılara verilen kimlikler ile eğitim gören çocuklara şartlı eğitim yardımı, sağlık takibi yapılan çocuklara aşı yardımı, dul kadınlara dul maaşı, öksüz çocuklara öksüz maaşı gibi yardımları yapmaya başladıklarını belirttiler. Eyyübiye ilçesi olarak STK'larda işbirliği içinde hareket ettiklerini, örneğin giyim yardımı yapılacağı zamanlarda bu yardımların sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi, ihtiyaç sahiplerine doğru yönlendirilebilmeleri ve yapılan yardımlar

esnasında izdihamla karşılaşmamak için ve yeterli düzeyde personelimizin olmadığı durumlarda, kurum olarak STK'lardan destek aldıklarını dile getirdiler. Ayrıca gelen sığınmacıların kente uyumları için, sığınmacılara da vatandaşlara da sağlanan hakların tanınması gerektiğini ifade ettiler. Evlenme konusunda, resmi kanallar kullandırılır ise yani bir Suriyeli ile bir Türk vatandaşının resmi yollarla evlenmeleri teşvik edilirse, devlet tarafından da bu yönden yapılan evliliklere çeyiz yardımı gibi teşvikler yapılırsa, her Türk vatandaşının bir aileyi kurtarmış olacağını belirttiler. Ayrıca bu yolla da doğan çocukların Türkçe konuşmaya başlayacaklarını, yaşadığı kentin, ailenin kültürüyle de yetişebileceğini, bu durumunda uyum sürecinin bir basamağını oluşturabileceğini dile getirdiler. Yetkiliye göre, uyum sürecinin ikinci basamağı olarak; ekmek fırınları, lokanta, kuaför, restoran vb. gibi iş yeri açan sığınmacıların, kente bu açıdan uyum sağlamaya çalışmakta olduğunu ifade ettiler. Belediyelerin de bu yönde iş yerleri açabilmeleri konusunda, önünü açacak şekilde yapılandırılması, kente uyum süreçleri için yararlı olabileceğini düşündüklerini dile getirdiler. Ayrıca bizim tarihi, kültürel yapılarımızın gelen sığınmacılara tanıtılması, Türkiye'nin sadece Şanlıurfa'dan ibaret olmadığının anlatılması, Türkiye'nin tarihi ve kültürel yapılarının benimsetilmesi gerektiğini vurguladılar (Şanlıurfa Eyyübiye İlçe SYDV Müdürü Mehmet HAMCAN İle Mülakat, Şanlıurfa, 6.04.2016).

Kamu kurum ve kuruluşları ile yapılan mülakatlardan şu sonuçlar elde edilmiştir;

Suriyelilerin ilk gelmeye başladığı dönemlerde ilgili Vali yardımcısı (kendilerinin Şanlıurfa'da görev yatığı dönemlerde), görev yaptığı sürede, kendine bağlı kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere, yerel yönetimler, STK'lar, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını, çalışmalarının ağırlıklı olarak eğitim ve sağlık hakkı üzerinde odaklandığını ifade etmişlerdir.

İl Göç İdaresi, yeni bir kurum olmaları nedeniyle bazı yetersizliklerinin olmasına rağmen, veri hazırlama, kimliklendirme, haklar konusunda bilgilendirme yanında tüm paydaşlarla (kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STK'lar, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla) işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını belirtmişlerdir.

İl AFAD yönetimi, sığınmacıların barınma ihtiyaçlarının karşılanması için konaklama tesisleri, çadırkentler ve konteyner kentlerle ilgili tüm çalışmaları yürütmenin yanında, diğer sosyal haklar konusunda yardım ve destekler verdiğini, ayrıca kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STK'lar, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını vurgulamışlardır.

İl Halk Sağlığı, genel anlamda sağlıkla ilgili tüm çalışmaları yürütmenin yanında tüm kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STK'lar, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını dile getirmişlerdir.

İl Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü, psiko-sosyal desteklerle birlikte kültürel alanlarda da desteklerini sürdürdüklerini; tüm kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STK'lar, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını söylemişlerdir.

Şanlıurfa Haliliye İlçesi Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü ise ağırlıklı olarak eğitim hakkı ile ilgili faaliyetler yürüttüklerini bununla birlikte tüm kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, STK'lar, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını belirtmişlerdir.

Eyyübiye İlçe SYDV Müdürü ise eğitim, sağlık hakları konusunda yardım ve desteklerinin bulunduğunu, ayni ve nakdi yardım ve desteklerde bulunduklarını, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetim birimleri, STK'lar, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını dile getirmektedirler. Ayrıca, kentle uyum sürecini hızlandırmak adına; legal yollarla sığınmacıların aile kurmasını, sığınmacıların ekonomik yaşama katılımının desteklenmesini ve sadece Şanlıurfa'nın değil tüm Türkiye'nin tarihi ve kültürel yapılarının tanıtılması gerektiğini vurgulamışlardır.

3.2.2. Yerel Yönetim Birimlerine Yönelik Olarak Yapılan Mülakatlar

Büyükşehir Belediye Başkanı ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ileilgili yerel yönetim birimi olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: Sığınmacılara yönelik kente uyum sürecinde çeşitli faaliyetlerinin mevcut olduğunu, bu yönde eğitim merkezleri, çocuklar için kreşler, kadınlar için kadın kültür merkezleri oluşturduklarını dile getirdiler. Gelen sığınmacılara eğitimler vermekte olduklarını, sadece sığınmacılara yönelik programlar yapmak amacıyla sosyal mekânlarının mevcut olduğunu ifade ettiler. Sığınmacılara yönelik çalışmalarında genelde hedef kitlelerinin gençler, kadınlar, çocuklar olduğunu dile getirdiler. Belediyelerin sığınmacıları esnaf olarak iş kurabilmeleri, sanatlarını geliştirebilmeleri, mesleklerini icra edebilmeleri noktasında, genelde olumlu bir yaklaşım içinde olduklarını, uyum süreçlerinde çeşitli yardım kampanyalarını düzenlediklerini, gerekli olan sağlık, eğitim, sosyal alandaki destek projelerine tüm ilçe belediye başkanlarının destek verdiğini düşünmekte olduklarını belirttiler. Sığınmacılarla ilgili olarak, valilik koordinasyonlarıyla (AFAD, İl Göç İdaresi, MEB vb. gibi) belediyeler olarak bizlerde paydaşlarımızla yönetimi paylaşmaktayız, şeklinde ifade ettiler. Sığınmacıların kaldıkları barınaklar, konteyner ve çadırkentler gibi alanların alt yapısı, temizliği vb. gibikonularda, belediyecilik anlamında üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeye çalıştıklarını dile getirdiler. STK'larla da bu konuda çalışmalar yapmakta olduklarını, bunun içinde belediyelerinde bir birim oluşturduklarını, daha önce bu yönde bir birimlerinin olmadıklarını, mevcut durumda ise sadece koordinasyonları yürüten kurumlar arasında işbirliğini sağlayan ve yapılacak olan yardımları, düzenlemeleri planlayan bir birim kurduklarını dile getirdiler. Halkın sığınmacılara yönelik algılarının olumlu olduğunu, kabullenip, benimsediklerini dile getirdiler. Halkın gelen sığınmacılara ensar-muhacir ilişkisi içinde yaklaştıklarını, bu durumun ise uyum sürecinin en önemli parçasını oluşturduğunu dile getirdiler. Devletin kitle göçlerinde yerel yönetim birimleri ile paylaşımlarının ilk aşamalarda gerekli düzeyde olmadığını, kurumsal yapılarına ve imkânlarına göre çalışma içerisine girmiş olduklarını, fakat ilerleyen süreçlerde Başbakanlıkta bu konuyla ilgili çalışmaları merkezle bütünlük sağlamak açısından birimlere danışmanlar görevlendirildiğini, bununda önemli bir gelişme olduğunu dile getirdiler. Son zamanlarda ise sığınmacılar konusundaki çalışmaların bütünlük içerisinde yürütülmekte olunduğunu ifade ettiler. Bu süreçte karşılaşılan sorunlar arasında; sığınmacıların sosyal uyum sürecinde, mekân yetersizliğinin olduğunu, fiziki mekânların tedariklerinin kolay olmadığını, ayrıca alt yapılardan dolayı oluşan sorunları bulunduğunu, bunların içme sularından, sosyal alanlara, eğitim alanlarına, park-bahçe alanları yanında, esnaflara da bir yük getirdiğini, alt yapıya, ulaşıma, temizliğe getirmiş olduğu bir yükün de mevcut olduğunu dile getirdiler. Şanlıurfa'nın nüfusunun 13 ilçe ile birlikte 1 Milyon 892.000 olduğunu ifade ettiler. Hizmetler noktasında belediyeler olarak mevcut nüfusa göre bir planlama yaptıklarını, ancak bu nüfusa 500.000'den fazla sığınmacının da eklenmesi ile bu durumun içme suyunu, alt yapıyı, atık su arıtma tesislerini vb.lerini olumsuz yönde etkilediklerini dile getirdiler. Parkların daha fazla deforme olduğuna, trafiğe ekstra yük getirmekte olduğuna, ayrıca kent merkezinin dedaha fazla kirlendiğini belirttiler. Bu insanların, kentin üzerinde yüklerinin mevcut olduğunu ve bunu rahatça söyleyebileceklerini ifade ettiler. Bu kadar nüfusu bir ülkeye verseniz, muhakkak ki çatışmaların oluşabileceğini, ancak Şanlıurfa'nın bu kadar nüfusla dahi ilişkilerini bir kardeşlik bağıyla, medeni bir şekilde sürdürdüklerini belirttiler. Şanlıurfa İli nüfusunun kapasite olarak yüksek bir orana ulaştığını, ilerleyen süreçlerde bu yoğun nüfusa daha fazla yüklenmenin, ciddi sorunların oluşmasına neden olabileceğini ifade ettiler. Diğer bir açıdan ise %10 oranında sığınmacılara çalışma izninin verilmiş olmasının kentte bir rahatlama sağlayacağını, bunun nedeninin ise; el becerisi, sanatı gelişmiş meslek erbabı olan sığınmacıların, kente uyum sağlayabilmeleri için çalışma şartlarına kavuşmuş olmalarının olumlu bir gelişme olduğunu belirttiler. Diğer bir önerilerinin ise muhakkak surette, kayıt altına alınmayan sığınmacıların kayıt altına alınmasının gerektiğini ve iş yaşamınauyum sağlayabilmelerinin gerekli olduğunu ifade ettiler. Ayrıca okul alanlarının bir önce oluşturulup, eğitim imkânından yararlanamayan 55.000 civarındaki çocuğun da eğitime kavuşturulması gerektiğini vurguladılar. Uyum sürecinde en önemli unsurlardan birinin eğitim olduğunu, eğitimi vereceksiniz ki kültüre uyum süreciniz, yaşam şekliniz daha kısa zamanda oluşabilsin, şeklinde ifade ettiler. Sadece sığınmacıların kamp merkezlerinde kalmalarıyla uyum sağlamalarını beklememiz gerektiğini, bu insanların birey olarak kentte yaşayabilme imkânlarının oluşturulabilmesinin gerektiğini,düşündüklerini belirttiler. Ayrıca kentsel açıdan alt yapıya merkezi yönetiminde destek olması gerektiğini, çünkü 500.000'i aşan sığınmacının 5 yıla yakın

bir süreden beri bu ilde yaşamakta olduklarını ve bu nüfusunda kentte var olduklarının kabul edilip, hangi il veya ilçe de ikamet ediyorsa, o yerin barındırdığı Suriyeli nüfusunun da eklenmesiyle bütçelendirilmesi/desteklendirilmesi gerektiğini ifade ettiler. Yerel yönetimler olarak bu kişilerin kentin nüfusundan sayılmamasıyla, 1 milyon 892 bin vatandaşımızın da haklarını, yaşam standartlarını 500.000'den fazla kişiyle paylaşmak durumunda kaldıklarını belirttiler. Karşılaştıkları bu durum nedeni ile kentin hizmet alımı noktasında kalitenin düşmeye başladığını vurguladılar (Şanlıurfa Büyükşehir Belediye Başkanı Nihat ÇİFTÇİ İle Mülakat, Şanlıurfa, 6.04.2016).

Eyyübiye İlçe Belediye Başkanı ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili yerel yönetim birimi olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: Eyyübiye ilçesinde kayıtlı olan 170.000 sığınmacı yanında kayıt dışı olanlarla beraber tahmini olarak ilçede 300.000 sığınmacı, olduğunu ifade ettiler. İlçede ikamet eden, kendi vatandaşlarının nüfusunun 378.000 civarında olduğunu, bu nüfusa Suriyelilerin eklenmesiyle beraber, ilçe nüfusunun da ikiye katlanmış olduğunu belirttiler. Sığınmacılar konusunda, gerek sosyal yaşama, gerek iş yaşamınauyumları noktasında, ilçe belediyesi olarak yaptıkları özel bir çalışmanın mevcut olmadığını dile getirdiler. Sığınmacıları, belediyecilik hizmeti anlamında kent için bir yük olarak gördüklerini, ifade ettiler. Fakat olaya sosyal açıdan bakılırsa, başkalarına yük olmaktansa başkalarının yükünü almanındaha iyi olacağını, güçlü bir devlete, güçlü bir coğrafyaya sahip olduğumuz için de başkalarının yükünü kaldırabileceğimizi, bu nedenle de sığınmacılara halkımızın, STK'ların ve devletimizin her türlü yardım elini uzatacağını ifade ettiler. Devletin kitle göçlerinde, yerel yönetim birimleri ile yetki paylaşımlarının arzulanan düzeyde olmadığını dile getirdiler. Son olarak, kentteki sığınmacıların buradaki vatandaşların hareket alanını daraltmamaları gerektiğini, bunun bazen iş ile ilgili, bazen de sosyal yaşamla ilgili olabileceğini belirttiler. Belediye olarak bakıldığında, genel bütçeden gelen aylık ödeneği, 378.000civarındaki insana hizmet etmek üzere kullanılması gerekirken, yapılan hizmetlere Suriyelilerin de eklenmesiyle 700.000 civarındaki insana hizmet vermek zorunda olduklarını ifade ettiler. Bu durumun 378.000 civarındaki vatandaşa götürebilecek hizmetlerin kalitesinindüşmesine, yapılan hizmetlerin geç ulaşmasına neden olduğunu, bu yönde maddi desteklerin yapılmasının gerektiğini dile getirdiler (Şanlıurfa Eyyübiye İlçe Belediye Başkanı Mehmet EKİNCİ İle Mülakat, Şanlıurfa, 6.04.2016).

Eyyübiye İlçe Belediyesi Meclis Başkan Vekili aynı zamanda Eyyübiye Belediyesi Meclis Üyesi ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili yerel yönetim birimi olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: Sığınmacıların gelmeye başlamasından itibaren, yerel yönetim birilerinin tamamıyla birlikte hareket ettiklerini, bu doğrultuda çeşitli kampanyalarla yardımlar toplayıp, hem belediye olarak, hem de STK'larla birlikte, yardımları Suriyelilere ulaştırdıklarını ifade ettiler. Sığınmacılara, bir yerel yönetim birimi olarak, ensar-muhacir çerçevesinden bakmakta olduklarını dile getirdiler. Şanlıurfa merkezde bulunan Suriyelilerin %60-65'nin Eyyübiye ilçesinde bulunduğunu, bu doğrultuda ilçe belediyesine önemli bir yükün düştüğünü ifade ettiler. Uyum sürecinde karşılaşılan sorunlarkonusunda, örneğin yerel yönetimlerle STK'ların birlikte yapmış oldukları çalışmalarda, esnek süreçler oluşturulursa, çok daha hızlı çalışmaları sürdürebileceklerini dile getirdiler. Devletin kitle göçlerinde desteğinin yeterli düzeyde olmadığını, bu sürece çok hazırlıksız yakalanıldığını, sığınmacılarla ilgili acil bir şekilde ciddi yasaların çıkarılması gerektiğini, yerel yönetim düzeyinde de çok daha hızlı ve rahat hareket edebilmelerini sağlayacak yasaların çıkartılması gerektiğini ifade ettiler. Merkez ilçe ölçeğinde Haliliye ve Karaköprü ilçe belediyelerinin belirli bir nüfusa hizmet sunarken, Eyyübiye ilçe belediyesinin bu süreçte yoğun nüfusu yüklendiğini ve diğer belediyelere nazaran 2-3 kat daha fazla hizmet sunmaya çalıştığını vurguladılar. Eyyübiye ilçesindeki halkın zaten gelir düzeyi olarak düşük düzeyde olduğunu, buna Suriyelilerin eklenmesiyle daha ağır bir yükle karşı karşıya olduğunu ifade ettiler. Diğer bir konu ise özellikle sığınmacıların meslek edindirilmesi, mesleki açıdan yönlendirilmesi, meslek edindirme kurslarının arttırılmasının gerekliliğinden bahsettiler. Gelen sığınmacıların çalışma durumlarının İŞKUR tarafından belirli düzeyde esnetildiğini, fakat bu süreçlerin daha fazla esnetilmesi gerektiğini ifade ettiler. Ayrıca gelen Suriyeli çocukların 70.000'e yakınının eğitim alabilme çağında olduğunu, bu çocuklardan sadece 25.000'nin eğitim haklarından yararlanabildiğini, geriye kalan çocukların ise eğitim alamadıklarını, bu çocukların da eğitim imkânlarından yararlanabilmeleri konusunda MEB'in bu yönde

çalışmalarını hızlandırması gerektiğini düşünmekte olduklarını belirttiler (Şanlıurfa Eyyübiye İlçe Belediyesi Meclis Başkan Vekili aynı zamanda Eyyübiye Belediyesi Meclis Üyesi Handan KARATAŞ İle Mülakat, Şanlıurfa, 10.04.2016).

Yerel Yönetimler ile yapılan mülakatlardan şu sonuçlar elde edilmiştir;

Büyükşehir Belediyesi olarak, gençler, kadınlar ve çocuklara yönelik; eğitim, sağlık ve ekonomik haklar ve sosyal alanlar ile ilgili çalışmalar ve desteklerinin olduğunu, sığınmacılar için tüm belediyecilik hizmetlerini sunduklarını, bunun belediyelerine maddi ve manevi yükler getirdiğini ve kentte belediyecilik hizmetlerinin kalitesinde bir düşüşe yol açtığını, bunun giderilmesi için, sığınmacıların nüfusuna göre mali desteklerin artırılması gerektiğini belirtmektedirler. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere, yerel yönetimler, STK'lar, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını, ifade etmektedirler.

Eyyübiye İlçe Belediyesi, devletin kitle göçlerinde desteğinin yetersiz olduğunu, sığınmacıların kente bir yük getirdiğini, bunun yerel hizmet kalitesini olumsuz yönde etkilediğini, sığınmacıları dikkate almadan yapılan yardımların yetersiz olduğunu, bu nedenle de arttırılması gerektiğini belirtmektedirler**.**

Eyyübiye İlçe Belediyesi Meclis Başkan Vekili aynı zamanda Eyyübiye Belediyesi Meclis Üyesinin sığınmacılar ile ilgili görüşünü özetleyecek olursak; Eyyübiye ilçe belediye başkanı ile aynı görüşü paylaşmanın *-devletin kitle göçlerinde desteğinin yetersiz olduğunu, sığınmacıların kente bir yük getirdiğini, bunun yerel hizmet kalitesini olumsuz yönde etkilediğini, sığınmacıları dikkate almadan yapılan yardımların yetersiz olduğunu, bu nedenle de arttırılması gerektiğini belirtmektedirler-* yanındayerel yönetimlerin sığınmacılarla ilgili yardım ve destekleri içeren bir yasal düzenlemenin olmadığını, işbirliği ve koordinasyon için ise esnek süreçlerin olması gerektiğinden bahsetmektedirler. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetim birimleri, STK'lar, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını, ifade etmektedirler.

3.2.3. STK'lara Yönelik Olarak Yapılan Mülakatlar

İnsani Yardım Platformu Başkanı ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili STK olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: 2011 yılından bu yana Suriye'deki iç savaş nedeniyle mazlum, mağdur ve muhacir duruma düşen Suriyelilere yardım amacıyla platformun kurulduğunu ifade ettiler. Şanlıurfa büyükşehir belediyesi encümeninin her türlü lojistik destek sözüyle aldığı karar doğrultusunda, 2012 Ekim ayında başlatılan çalışmalar sonucu Şanlıurfa'da faaliyet gösteren 60 STK veya kurumun bir araya gelmesiyle faaliyete başladıklarını mevcut durumda ise 152 tane STK ile beraber hareket etmekte olduklarını belirttiler. 115.000'i çadırkentlerde olmak üzere toplam 500.000'den fazla mazlum-mağdur Suriyelinin, Şanlıurfa ili sınırları içerisinde yaşadığını ifade ettiler. Şanlıurfa Valiliğinin verdiği bürokratik destekler doğrultusunda, platformun bugüne kadar, sınır ötesine 242 tır, Şanlıurfa'daki kampların dışında yaşayan 440.000 kadar Suriyeliye 868 tır giyim, kuşam, her türlü gıda, ilaç, kilim, minder, yastık, yardım malzemesi ulaştırdıklarını belirttiler. Ayrıca Şanlıurfa'daki ilk Suriyeli okulunun da bu platform tarafından açıldığını, ilerleyen süreçte MEB ile işbirliğiyle okullaşma yönünde çalışmaların arttığını ifade ettiler. Suriye'de yaşayan insanlara, din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın, 16 ayrı bölgeye Kızılay aracılığı ile yardımlar gönderildiğini belirttiler. Şanlıurfa'da kamp dışında il, ilçe ve diğer alanlarda yaşayan Suriyelilere, kurdukları 11 ayrı motorize ekip tarafından, adreslerinin belirlenip, yardımları dağıttıklarını ifade ettiler. Bu yardımların ise toplamda 1.114 tırı bulduğunu belirttiler. Açmış oldukları giyim mağazasında günlük ortalama 300 kişiyi giydirdiklerini ifade ettiler. Hasene Derneğinin kendilerine tahsis ettiği mobil fırında günlük 7.500 ekmek çıkarıp dağıttıklarını, ayrıca büyükşehir belediyesiyle de işbirliği içinde bu yardımı yaptıklarını, ayrıca İstanbul Ak Parti il teşkilatının katkılarıyla sadaka taşı derneğinin tahsis ettiği mobil fırında, günlük ortalama 15.000 Suriye ekmeğini çıkartıp, dağıttıklarını ifade ettiler. Irak'tan Viranşehir'e gelen, 300 aile, toplamda 3.000 kişiden oluşan Ezidi sığınmacılara, 3 tır temel gıda maddesi, temizlik seti, yatak, halı, yastık, battaniye gibi çeşitli insani yardımların dağıtıldığını ve bu yönde yapılan yardımların devam etmekte olduğunu dile getirdiler. Platform

olarak, birinci önceliklerinin insanları doyurmak olduğunu ifade ettiler. Bu önceliklerini, Sadi Şirazi'nin deyimiyle mide derdi olmasaydı hiç bir kuş tuzağa düşer miydi? Şeklinde belirttiler. Bu nedenle, insanların tuzaklara düşmemesi için bu insanların önceliklerinin mide derdi olmaması gerektiklerini ifade ettiler. Mide derdi olan insanların şu üç şeyi yapmak zorunda kalacaklarını; ya dilencilik, ya hırsızlık yada fuhuş işi gibi gayri ahlaki işlerle uğraşacaklarını dile getirdiler. Bu gibi durumların da ortaya çıkmaması için öncelikle insanların midesini doyurmaya çalıştıklarını, kentin kimyasının bozulmaması ve özellikle bu insanların sayılan şeylerin içinde yer almaması için, bizlere düşen görevleri Şanlıurfalılar olarak yerine getirmeye çalıştıklarını belirttiler (Şanlıurfa STK İnsani Yardım Platformu Başkanı Osman GEREM İle Mülakat, Şanlıurfa, 7.04.2016).

Kızılay Şube Başkan Yardımcısı ile yapılan mülakatta sığınmacıların kenteuyum süreci ile ilgili STK olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: Tamamıyla bölgeye hâkim olan ulusal bir STK olup, çalışmalarını AFAD ile koordineli olarak yürüten bir kimliğe sahip olduklarını ifade ettiler. Uluslararası düzeyde gelen yardımları dağıtmakonusunda yardımcı olan bir kuruluş olduklarını,yardımların boyutunun insani temel ihtiyaçları sağlamaya yönelik olduğunu belirttiler. Gıda, giyim, barınma, eğitim ve sağlık gibi yardımları, diğer kurumlarla da koordineli bir şekilde, kurumlar arası çalışmalarla yürütmekte olduklarını ifade ettiler. BM ile yardımlar konusunda, üst düzeyde bir işbirliklerinin mevcut olduğunu,yapılan bağışların gerek ayni, gerek nakdi yardımlardan oluştuğunu belirttiler. Diğer STK'larla da (İHH, Deniz Feneri, Şanlıurfa İnsani Yardım Platformu vb.gibi) işbirliği içerisinde olduklarını vurguladılar. Öğrencilere burslar, giyim, gıda gibi yardımlarda bulunduklarını ifade ettiler. Sığınmacılara yönelik Kızılay Genel Merkezinin son zamanlarda çıkardığı Kızılay gıda kartı ile beraber, mevcut bir ailede bulunan fert başına aylık 50 TL harcama gelecek şekilde, birer kartla ailelere gerekli temel ihtiyaçlarını karşılayacak, iaşe ihtiyaçlarını giderecek bir uygulamalarının olduğunu belirttiler. Kızılay olarak BM'nin fonuyla hareket ettiklerini ifade ettiler. Çadırkentte de çalışmalarının mevcut olduğunu dile getirdiler. Çadırkentin içinde oluşturulan mahallelerin olduğunu ve bu mahallerin ayrıca muhtarlıklarının olduğunu ifade ettiler. Çadırkentte bulunan muhtarlıkların nüfusa göre ihtiyaçları belirtip, sevkiyatları yaptıklarını belirttiler. Ayrıca Kızılay Genel Merkezi tarafından şubeye 10 civarında psikolog gönderildiğini, bunlarında ihtiyaç noktasındaki çadırkentlere yönlendirilerek sosyo-psikolojik eğitim, seminerler gibi faaliyetlerekatıldıklarını vurguladılar. Ayrıca gelen sığınmacıların içindeki profesör, avukat, doktor, öğretmen vb. gibi meslek mensubu kişilerinait oldukları meslek örgütlerinin başkanları ile görüştürülerek, koordineyi sağlayıp, onların hangi alanlarda yararlı olabileceklerini belirleyip, onlara görevlendirmeler verdiklerini ifade ettiler. Bu duruma örnek olarak Suriyeli öğretmenleri Şanlıurfa ilinde mevcut olan bağımsız Suriyeli okullara yönlendirdiklerini vurguladılar. Sosyal alanlarda hareketliliği sağlamak için, gelen sığınmacıları kendi mesleki durumlarına göre yaptıkları yönlendirmelerle, sosyal yaşamın içinde uyum sağlamakonusunda çalışmalarının olduğunu belirttiler. Şanlıurfa ölçeğinde (ilçelerle+çadırkent) 1.000.000 civarında kişiye hizmet vermekte olduklarını, ifade ettiler (Kızılay Şube Başkan Yardımcısı Şaban KILIÇ İle Mülakat, Şanlıurfa, 7.04.2016).

İHH Şanlıurfa Şube Başkanıyla Beraber Ensar-Muhacir Derneği Yönetim Kurulu Üyesi ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili STK olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: İHH şube başkanıyla yapılan mülakatta; uluslararası bir kuruluş olduklarını ve acil yardım kapsamına giren tüm yardım faaliyetlerini gerçekleştirmekte olduklarını belirttiler. Sığınmacılara yönelik olarak danışmanlık hizmetinde de bulunduklarını ifade ettiler. Bu duruma örnek olarak, hastanelere gitme noktasında ve haklarını arama konusunda yaptıkları yönlendirmelerle, bu tür desteklerinin olduğunu belirttiler. Kamu kurum ve kuruluşları olarak, bilgi alışverişi konusunda paslaşmalar, öneriler konusunda da kuruluşlarına danışıldığını ifade ettiler. Diğer ülkelerin uluslararası STK kuruluşlarıyla (Katar, Arabistan,Fransa vb. gibi) da işbirliklerinin mevcut olduğunu, bu kuruluşlar geldiklerinde kendilerinin de proje sunduklarını ve bu doğrultuda da çalışmalarının mevcut olduğunu dile getirdiler. Türkiye'de bir STK olarak istinasız en çok yardım yapan kuruluş olmalarına rağmen, faaliyetler için yeterli kaynaklarının olmadığını da belirttiler. Kuruluş olarak fonlarının, tamamen bağışçılar, hayır sahipleri, zaman zaman ise yerel programlar yaparak (kermesler, stantlarda kampanyalar düzenleyerek vb. gibi) temin etmekte olduklarını ifade ettiler. STK olarak BM'den bu zamana kadar yardım almadıklarını da dile getirdiler.

Sığınmacıların kente uyum sürecinde planlarının mevcut olduğunu belirttiler. Bunlara örnek olarak, Suriyeli âlimlerin içinde bulunduğu bir komisyon oluşturularak, bu komisyona, valilik, belediyeve STK'ların da öncülüğünde bir dernek kurduklarını, yani Suriyelilerin önde gelen kanaat insanlarından, bir dernek oluşturduklarını ifade ettiler. Mülakat sırasında Suriyeli âlimlerden oluşturulan Ensar-Muhacir Derneğinin yönetim kurulu üyesiyle de görüşülmüştür. Oluşturulan bu Derneğin, Türkiye'nin başka hiçbir ilinde mevcut olmayan, ilk olarak Şanlıurfa'da oluşturulan bir dernek olduğunu dile getirdiler. Mevcut 15'e yakın etnik gruptan, Kürt, Arap ve Türkmenlerden oluşan bir kanaat önderi topluluğunun oluşturulduğunu, bu kişilerin, uyum sürecinde en büyük rolü oynadıklarını belirttiler. Bu duruma örnek olarak; seçimlerin olduğu süreçte bu kişiler, Suriyeli halkı dolaşıp, lehte ve aleyhte kötü bir durumun oluşmaması gerektiğini söyleyip, birileri size hoş olmayan bir söz söylese bile görmezden gelinmesi gerektiği dile getirdiklerini vurguladılar. Yine diğer bir örnek olarak, Suriyelilerin oturduğu mahallerin birinde ufak bir olay ortaya çıkmıştı, bu kanaat önderleri arasındaki kişiler, bu tatsızlığı çözmek için arabuluculuk yaptıklarını ifade ettiler. İHH olarak, gelen bu sığınmacılara, hem sevinçli hem de kederli günlerinde, yardımlarda bulunduklarını dile getirdiler. Bu duruma örnek olarak, Suriyeli bir ailenin vefat etmiş olan bir yakınının cenazesinin götürülemediğini, defin işlemleri, mezar bulma ve taziye masraflarının da kendi kuruluşlarının destekleriyle halledildiğini dile getirdiler. Dil öğrenme konusunda bu kişileri kurslara yönlendirdiklerini, uyum süreciyle ilgili bilgilendirici seminerler düzenlediklerini dile getirdiler. Hedef kitleleri olarak, o kişilerin acil ihtiyaçlarına yönelik ve yaşamda kalabilmesi için gereken yardımlar ne ise o yönde yardımları gerçekleştirmekte olduklarını dile getirdiler. Sığınmacılara yönelik yapılan yardımların başka kuruluşlarca farklı amaçları da içerebildiğini,bu duruma örnek olarak, özellikle Avrupa ile ilişkili olan kuruluşların, bu yardım faaliyetlerine bir misyonerlik çalışması olaraktan baktıklarını belirttiler. Son olaraktan da ileriki süreçlerde, ilk zamanda çok acele yapılmış ve üzerinden 5 yıl gibi süre geçmiş olan çadırkentlerin yerine daha dayanıklı olan konteyner kentlerinin oluşturulması gerektiğini ifade ettiler (İHH Şanlıurfa Şube Başkanı Behçet ATİLLA ve Ensar-Muhacir Derneği Yönetim Kurulu Üyesi İsa BUNNİ İle Mülakat, Şanlıurfa, 8.04.2016).

Eğitim Birsen Şanlıurfa Şube Başkanı ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili STK olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: Şanlıurfa İnsani Yardım Platformu ile işbirliği içinde, kendi üyeleriyle bu konuyla ilgili, üzerlerine düşen görevlerini yerine getirmeye çalıştıklarını ifade ettiler. Genel olarak, giysi ve benzeri yardım faaliyetlerinin olduğunu dile getirdiler. Kobani'den gelen sığınmacılar için bir kamyon gıda maddesi dağıttıklarını ifade ettiler. Ayrıca bu duruma yönelik yardımları, platforma yönlendirerek, platformla beraber ne tür bir yardım var ise o konuda yardımcı olmaya çalıştıklarını belirttiler.Özellikle MEB ile beraber sığınmacıların eğitimi konusunda, okullaşmalarıyla ilgili olarak; mevcut okullarda sabah Türkiye'deki öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda, öğleden sonra sığınmacı öğrencilerin eğitim gördüklerini ve bu durumun bütünleşme sürecinde Şanlıurfa ilinin örnek gösterilebilecek konularından biri olduğunu dile getirdiler. MEB'de özellikle sığınmacıların eğitimi konusu ile ilgili özel bir şube oluşturulduğunu ve Arapça bilen öğretmenleri bu kurullara atadıklarını ifade ettiler. Ayrıca kuruluş olarak, Şanlıurfa'ya gelen Suriyeli öğretmenlerin de değerlendirilmesi konusunda faaliyet yürüten bir sendika olduklarını belirttiler (Eğitim Birsen Şanlıurfa Şube Başkanı İbrahim COŞKUN İle Mülakat, Şanlıurfa, 5.04.2016).

RET Vakfı Merkez Koordinatörü ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili STK olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: Kız çocukları için, dil eğitimi ve yaşam becerilerini kazandırma merkezi olduklarını ve uluslararası kategoride yer alan bir STK olduklarını ifade ettiler. Eğitim faaliyetleri alanında hizmet verdiklerini, vakıflarınca Türkçe ve İngilizce dil eğitimlerini verdiklerinibelirttiler. Yaşam becerilerini arttırmak için psiko-sosyal destek de vermekte olduklarını dile getirdiler. BM'lerle işbirliği içinde maddi destek fonlarını karşılamakta olduklarını, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ortaklığında finansal kaynaklarını temin etmekte olduklarını dile getirdiler. Mevcut projeleri ile gelen sığınmacı çocuklara Türkçe dil eğitimi vermekte olduklarını, ifade ettiler. Türkçe dil eğitimini geçici eğitim merkezlerinde verdiklerini, sonraki aşamalarda MEB'in oluşturduğu komisyonlar tarafından sınava tabi tutulan çocuklardan başarılı olanların, Türk okullarına gittiklerini vurguladılar. Bu konu ile ilgili 4 adet okullarının mevcut olduğunu, 2'sinde kız

3'ünde ise karma eğitimlerin verildiğini dile getirdiler. Hedef kitlelerinin, okula gidemeyen dezavantajlı kız çocuklarına eğitim imkânı sunmak olduğunu belirttiler. Sığınmacı çocukların eğitimiyle ilgili olan okullarla işbirliği içinde birlikte hareket ettiklerini dile getirdiler (RET Vakfı Merkez Koordinatörü Ayşe TOPRAK İle Mülakat, Şanlıurfa, 9.04.2016).

Hayata Destek Derneği Saha Koordinatörü ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili STK olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: 3 temel çalışmalarının var olduğunu, bunlardan bir tanesinin sığınmacılara yönelik destek programları olup, bu programın Şanlıurfa başta olmak üzere bazı illerde yürütmekte olduklarını, diğer çalışmalarının da çocuk işçiliği konusunda olduğunu, sadece sığınmacılara yönelik olmadığını, Türkiyeli çocuklar içinde UNICEF işbirliği ile bu yönde projelerinin olduğunu, bu projelerini de Şanlıurfa başta olmak üzere bazı illerinde yürüttüklerini ifade ettiler. İki temel alanda daha çalışmalarının olduğunu, bunlardan ilkinin insan temelli ihtiyaçlar olduğunu, gıda güvenliği, hijyen vb. gibi programlarının mevcut olduğunu belirttiler. Ayrıca, Şanlıurfa'nın Akçakale ve Harran ilçelerinde e-kartla yaşama destek programlarını yürütmekte olduklarını da dile getirdiler. İhtiyaca yönelik yaptıkları değerlendirmeler sonrasında, uygun ailelere kişi başına 50 TL'lik bir gıda desteklerinin olduklarını, ihtiyaç sahibi bu insanların, gidip anlaşma yapılan marketlerde, verilen kartlarla ihtiyaçlarını karşılayabilmekte olduklarını belirttiler. Mağduriyet durumlarına göre, bilginin doğruluğunu kontrol ettikten sonra, 4 aylık bir gıda desteği programlarının olduğunu, gıda desteği kapsamındaki ailelere kişi başına 50 TL'lik bir gıda desteğinde bulunduklarını, ek olarak 45 TL'lik bir hijyen desteğinde de bulunduklarını vurguladılar. Ayrıca sonbaharda ve kışın, insanları kışa hazırlamak amacıyla kartlara para yükleyip, ihtiyaç sahibi insanların kendilerine kıyafet, soba, halı, yatak gibi kışa hazırlıkla ilgili ihtiyaçlarını karşılamakta olduklarını belirttiler. İkinci olarak, derneklerinin korunma programı içinde, daha çok insanlara psiko-sosyal destek anlamında destek verdikleri bir programlarının da mevcut olduğunu dile getirdiler. Bu programı da toplum merkezleri aracılığıyla yapmakta olduklarını, Şanlıurfa'da Haliliye İlçesi Süleymaniye bölgesinde bir toplum merkezinin mevcut olduğunu ifade ettiler. Orada 6 mahallede, temel faaliyetleri arasında vaka yönetimi, psiko-sosyal destek, ruh sağlığı desteği, dil ve meslek edindirme kurslarının mevcut olduğunu, bu uygulamalarının aslında sığınmacıları biraz daha uyumlaştırma, alışma süreçlerine katkıda bulunma, bu kişileri biraz daha güçlendirip toplumsal uyum anlamında yarar sağlamayı amaçladıklarını belirttiler. UNICEF ile beraber çocuk işçiliğine dayalı bir proje yürütmekte olduklarını, bu proje kapsamında da hem Suriyelilerin, hem de yereldeki çocukların, tekrar okula kazandırılabilmesi amacıyla bilinçlendirme konusunda destek faaliyetlerini yürüttüklerini ifade ettiler. Kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği içinde olduklarını, belediyelerle de işbirliklerinin olduklarını belirttiler. Özellikle gıda yardımlarının dağıtımı konusunda ilgili vali yardımcısıyla birebir işbirliği halinde çalışmalarını yürütmekte olduklarını, ayrıca ilçe ölçeğinde Akçakale ve Harran ilçe kaymakamlıkları ile yakın çalışmalarının olduğunu ifade ettiler. Faaliyetleri için özkaynaklarının sınırlı olduğunu, Türkiyeli bir dernek oldukları için, Uluslararası kurumlar gibi kaynaklarının fazla olmadığını, bu yüzden daha çok derneklerinin proje esaslı çalıştığını dile getirdiler. UNICEF, Sınır Tanımayan Doktorlar, Uluslararası Göç Örgütü gibi kuruluşlardan yardımlar almakta olduklarını belirttiler. Uyum açısından, hem sosyal yönden, hem de ekonomik uyum olarak, gıda, hijyen gibi desteklerde bulunarak, bu insanların biraz daha toplumda insanlık onuruna yakışır bir şekilde muhtaç olmadan yaşamalarına yardımcı olmaya çalıştıklarını ifade ettiler. Toplum merkezlerinin üzerinde durduğu bir diğer konu ise uyum sürecinde, bu insanların dile ihtiyaçları olduğu için, bu yönde yoğun olarak kurslarının devam etmekte olduğunu, buna ek olarak yasalar çerçevesinde getirilen çalışma izniyle beraber, yeni başlattıkları meslek edindirme kurslarının da mevcut olduğunu belirttiler. Ayrıca insanların stresle başa çıkabilmeleri konusunda, hem grup desteğiyle, hem de bireysel danışmanlıklarıyla,stres, ruh sağlığı, vb. konularda psikolojik destek vermekte olduklarını dile getirdiler. Genel anlamda ise ilk başta gelen bu insanları güçlendirmek ve güçlendirdikten sonra da topluma uyumunu sağlamak gerektiğini ve toplum merkezlerinin de yeni gündem maddelerinin bu doğrultuda olunduğunu ifade ettiler. Hizmetlerinin eriştiği nüfusun ise gıda desteği anlamında her ay yaklaşık 15.000 kişiye gıda desteğinde bulunduklarını, toplum merkezleriyle de yıllık 20.000 civarında kişiye ulaştıklarını, toplamda ise yılda 40.000 kişiye hizmet verdiklerini ifade ettiler. Kentte kapasitelerinin üzerinde sığınmacıyla karşılaştıklarında ise insan akımının olmasına yönelik, her zaman acil durum fonlarının mevcut olduğunu dile getirdiler. Acil durum paketlerinin olduğunu, bu gibi durumlarda yeni gelen

sığınmacılara, içinde battaniye, yatak, hijyen gibi maddelerin bulunduğu, acil durum paketlerini dağıttıklarını ifade ettiler. Bu duruma bir örnek ise Şanlıurfa merkezde yaşamakta olan 2.500 civarındaki Iraklı sığınmacının mevcut olduğunu ve bu kişilerin geçici koruma statüsünde olmadıklarından dolayı, ilgili kurumların yardımlardan yararlanamadıklarını belirlediklerini ifade ettiler. Bu duruma istinaden, vakıflarının kendilerine başvuran 200 Iraklı aileye ihtiyaçları doğrultusunda, gerekli desteklerde bulunduklarını vurguladılar. Ayrıca bazı derneklerin sadece kendi dinlerine, ırklarına yönelik ihtiyaç sahiplerine destekte bulunduğunu, fakat dernek olarak kendilerinin hak temelli bir dernek olduklarını, yani kişinin ırkı, dini ayırt etmeksizin, kimin ihtiyacı varsa, herkese yardımcı olmaya çalıştıklarını belirttiler. Kentte bulunan yerel halkın, Suriyelilere bakış açılarını ise;"zaman geçtikçe toplumun ahlakını bozmaya başladıklarını ve toplumumuzu olumsuz yönde değiştiriyorlar"diye sitemlerde bulunduklarını, ilerleyen süreçlerde de toplumsal sorunlarayol açabileceğini belirtmektedirler. Özellikle Suriyeli kadınların eşlerini, kızların ise ailelerini savaşta kaybetmeleriyle, toplumda kötü niyetli insanlar tarafından bir meta olarak algılanmaya başlandıklarını ifade ettiler. Ayrıca bir hayır kurumu olmadıklarını, derneklerinin var oluş amacının ihtiyaç sahibi kişilere destek olma ve onların yanında yer alma olduğunu, dile getirdiler (Hayata Destek Derneği Saha Koordinatörü Volkan PİRİNÇÇİ İle Mülakat, Şanlıurfa, 8.04.2016).

El Birliği Derneği Başkanı olup ayrıca Anadolu Kadın Federasyonu Derneği Başkan Yardımcısı ile yapılan iki dernek esaslımülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili STK olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: El Birliği Derneğinin yerel bir dernek olduğunu, Kadın Federasyonları Derneğinin ise ulusal bir dernek olduğunu ifade ettiler. Dernek olarak başka illerden de yardımlar almakta olduklarını, dernek aracılığıyla gelen yardımların dağıttıklarını dile getirdiler. Gerçekleşen bütün çalışmaları,Valilik ve Belediye işbirliğiyle yapmakta olduklarını ifade ettiler. Diğer ulusal ve uluslararası STK'larla beraber, işbirliği içinde olduklarını, onlardan gelen yardımları beraber dağıttıklarını ve onların yapmış olduğu çalışmalara da sahayı iyi bildikleri için yön vermekte olduklarını dile getirdiler. Faaliyetleri için yeterli fonlarının gönüllü hayırseverler tarafından karşılandığını belirttiler. Sığınmacıların uyumu noktasında, hem MEB ile hem de Diyanet İşleri Başkanlığı ile işbirliği içinde olduklarını, onların eğitim süreçlerini ve manevi yönden eğitimlerini desteklediklerini ifade ettiler. Sahada olan Suriyeli öğretmenler, okuma çağındaki çocukları bulup, onları MEB'e bildirerek, hem mesleki yönden devamlılık sağlayıp, hem de çocukların eğitim yaşamınauyum sağlamasına çalıştıklarını dile getirdiler. Hedef kitlelerinin özellikle sığınmacı yetim çocuklar, dul hanımlar ve muhtaçlık durumlarına göre şekillendiğini belirttiler. Ayrıca Suriyeli hanımlar için açmış oldukları kumaş, dikiş makinesi gibi ekipman desteği vererek, oluşturdukları kadın destek merkezlerinin olduğunu ifade ettiler. Buradaki amacın ise onları topluma ve çalışma yaşamına kazandırarak, uyum süreçlerini hızlandırmak olduklarını belirttiler. Ayrıca uluslararası kuruluşların yardım faaliyetlerine de değindiler. Gelen bu kuruluşların çok da iyi niyetli olmadıklarını görmekte olduklarını dile getirdiler. Bu kuruluşların, yaptıkları yardımlarda ise diş macunu, sabun vb. gibi hediyeler vererek, biz de Suriyelilere yardım ediyoruz adı altında, aslında farklı çalışmalar yaptıklarını gördüklerini ifade ettiler. Kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili karşılaştıkları sorunların ise bürokratik süreçlerin çok uzun zaman aldığını, 1 günde halledilmesi gereken sorunların, yazışmalar yüzünden, 1-2 aya kadar uzadığını belirttiler. Ayrıca Kalkınma ve İçişleri Bakanlığının hibe programlarındaki proje başlıklarından birini de sığınmacılara ayırmalarının gerekli olduğunu,bu tür projeler mevcut olmadığından dolayı, STK'lar bu konuya yönelik olarak proje yapamadıklarını ifade ettiler. Devletin bu yönde projelerin ve hibe programlarının oluşturması gerektiğini düşündüklerini ve bu sayede çok daha ciddi uyum çalışmalarını yapabileceklerini belirttiler (Şanlıurfa El Birliği Derneği Başkanı olup ayrıca Anadolu Kadın Federasyonu Derneği Başkan Yardımcısı Handan KARATAŞ İle Mülakat, Şanlıurfa, 10.04.2016).

Danimarkalılar Derneği (Danish Refugee Council) Lojistik Sorumlusu ile yapılan mülakatta sığınmacıların kente uyum süreci ile ilgili STK olarak rollerini ve uygulamalarını şu şekilde dile getirmişlerdir: Valiliklerden ve yerel yönetim birimlerinden gerekli izinleri alınan, uluslararası bir kuruluş olduklarını belirttiler. Yürüttükleri yardım faaliyetlerinin ise acil müdahale durumu, psiko-sosyal yardım, kadına yönelik şiddet ve çocuklarla ilgili rehabilite desteğinde bulunduklarını, savaş sırasında şiddet görüp, tecavüze uğramış olan hanımlara yönelik, ayrıca yine savaş sırasında cinsel istismara uğramış olan

çocuklara psikolojik destekte bulunduklarını, ifade ettiler. Ayrıca, gelen diğer Suriyeli çocukların eğitimleri konusunda destek verdiklerini, belirli değerlendirmeler sonucunda ihtiyaç durumlarına göre ailelere yardımlarda bulunduklarını, bunlar arasında temizlik, gıda, hijyen setlerini, ihtiyaç sahiplerine dağıttıklarını belirttiler. Durumu kötü olan kişilere, özel yardım fonlarından destek vermekte olduklarını; BM'ler ile işbirliği içinde olduklarını ve onlardan fon desteği aldıklarını ifade ettiler. Gönüllü Suriyeli çalışanlarının olduğunu ve onların belirlediği ailelere de ihtiyaçları doğrultusunda yardımlarda bulunduklarını dile getirdiler (Danimarkalılar Derneği Lojistik Sorumluları Uğur CAN ve Umut GENÇ İle Mülakat, Şanlıurfa, 7.04.2016).

STK'lar ile yapılan mülakatlardan şu sonuçlar elde edilmiştir;

İnsani Yardım Platformu, ağırlıklı olarak diğer STK'lar ile işbirliği ve koordinasyon içinde olduklarını, eğitim hakkı ile ilgili faaliyetler yürüttüklerini, özellikle de ayni yardımlarda bulunduklarını belirtmektedirler. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetim birimleri, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını, ifade etmişlerdir.

Kızılay Şube Başkanlığı, başta BM olmak üzere uluslararası yardımların dağıtımı konusunda faaliyetler yürüttüklerini, bu kapsamda, insani temel ihtiyaçların (gıda, giyim, barınma, sağlık, eğitim vb. gibi)karşılanması konusunda, ayni ve nakdi yardımlarının olduğunu ve bunu yaparken de tüm kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, yerel yönetim birimleri, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını, belirtmişlerdir.

*İHH Şanlıurfa Şube Başkanıyla beraber Ensar-Muhacir Derneği Yönetim Kurulu Üyesi*ile yapılan mülakatta ise acil yardım kapsamındaki tüm yardım faaliyetlerini yürütmenin yanında, danışmanlık, uluslararası STK'larla işbirliği, tüm kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, yerel yönetim birimleri, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde olduklarını, ifade etmektedirler. Ayrıca, sığınmacıların kente uyumu açısından, Suriyeli kanaat önderlerinin çalışmalarının önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Eğitim Birsen Şube Başkanı, eğitim konusu başta olmak üzere, kendilerini ihtiyaç duyulan alanlarda, tüm kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, yerel yönetim birimleri, yerel ölçekli kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde faaliyetlerini yürüttüklerini, belirtmişlerdir.

RET Vakfı Merkez Koordinatörü, uluslararası kuruluşlarla işbirliği halinde, kız çocukları için, eğitim ve psiko-sosyal destekler sağladıklarını ifade etmişlerdir.

Hayata Destek Derneği Saha Koordinatörü, ihtiyaç sahibi kişilere destek olma ve onların yanında yer alma konusunda çalışmalar yürüten uluslararası bir STK olarak, yardımlar konusunda başta uluslararası kuruluşlar, uluslararası STK'lar ve sahadaki tüm kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, yerel yönetim birimleri, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde faaliyetlerini yürüttüklerini, belirtmektedirler. Ağırlıklı olaraktan, eğitim ve kente uyum çalışmaları yaptıklarını da ifade etmişlerdir.

Şanlıurfa El Birliği Derneği Başkanı olup ayrıca Anadolu Kadın Federasyonu Derneği Başkan Yardımcısı ile yapılan iki dernek esaslı mülakatta ağırlıklı olarak, kadın ve çocukların din ve dil konusunda gelişimlerini sağlamak için ayni yardımlar yaptıklarını dile getirmişlerdir. İlgili kamu kurum ve kuruluşları, genelde ulusal ölçekli STK'larla, yerel yönetim birimleriyle koordinasyon içerisinde faaliyetlerini yürüttüklerini, belirtmişlerdir. Ayrıca, sığınmacıların kente uyumları için, proje desteklerinin önemli olduğunu ve bunlar için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini, vurgulamışlardır.

Danimarkalılar Derneği Lojistik Sorumlusu ile yapılan mülakatta ise, BM ile işbirliği içerinde olduklarını, kadın ve çocuklar için eğitim ve psiko-sosyal yardımlarda bulunduklarını, ayrıca ayni yardım desteklerinin de var olduğunu ifade etmişlerdir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

BM tarafından "günümüzdeki en büyük insani kriz" olarak nitelenen sığınmacılar sorunu, Türkiye gündeminin ön sıralarında yer almaktadır. Başlangıçta kısa süreli ve geçici bir durum olarak görülmesinin rağmen, sığınmacıların uzun bir süre daha Türkiye'de kalacakları ya da önemli bir bölümünün artık yaşamlarını Türkiye'de sürdürecekleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, sorunun uzun vadeli bir bakış açısına sahip, ekonomiyi, çalışma hayatını, sosyal ve kültürel uyumu, eğitim, sağlık, barınma gibi temel hizmet alanlarını kapsayan bütüncül bir strateji ile ele alınması zorunludur. Bu yüzden Suriyelilerin kente uyum süreçlerine yönelik çalışmalarda, kent temelli kurum ve kuruluşların koordinasyon ve eşgüdümlerini artırıcı çözümlerin geliştirilmesi, bu doğrultuda oluşan sorunların belirlenmesi ve bunların giderilmesi zorunludur.

Genel olarak kurum ve kuruluşlarla yapılan mülakatlarda, sığınmacıların kente uyum sürecinde karşılaşılan sorunlar, gözlemler ve çözüm önerileri şu şekildedir:

- Şanlıurfa'ya gelen sığınmacı nüfusun, kentin nüfusuna eklenmesi ile uyum sürecinin daha aktif sürdürülebilmesi için, ayrıca yapılan hizmetlerin daha etkin, verimli ve geniş kapasiteye ulaştırılabilmesi için, bu konu ile ilgili olan kamu kurum ve kuruluşlarının personel sayısının, Şanlıurfa kentinde ivedilikle artırılmasının gerekli olduğu gözlemlenmiştir.
- Yerel yönetim birimleri için, kente gelen 500.000'den fazla sığınmacının, kente yükledikleri ek yük değerlendirilip, hangi ilçe de ikamet ediyorlarsa, o yerin barındırdığı Suriyeli nüfusunun da eklenmesiyle bütçelendirilmesi veya desteklenmesi ile daha sağlıklı ve kaliteli bir hizmet sunumunun mümkün olabileceği fikri, yerel yönetim birimleri nezdinde oluştuğu gözlemlenmiştir.
- Kent içinde sığınmacıların sosyal uyumu alanında, özellikle belediyelerin aktif roller üstlenmelerinin gerekli olduğu gözlenebilmektedir. Ayrıca bunun için, bazı yasal ve yönetsel düzenlemelerin yapılmasının önem arz ettiği düşünülmektedir.
- Ayrıca yerel yönetimler düzeyinde, gelen bu sığınmacıların kentin nüfusundan sayılmamasıyla Şanlıurfa'da ikamet eden 1 milyon 892.000 vatandaşın da haklarını, yaşam standartlarını 500.000'den fazla kişiyle paylaşmak zorunda olduğunu, karşılaşılan bu durumun ise kentin yerel hizmet noktasında kalitenin düşmesine yol açtığını, bu konuda sorunların ortaya çıkmaya başladığı görülmüştür. Bu konuda, gelen ve gelmeye devam eden sığınmacı akınının, bu kente gelişlerinin durdurulmasının gerektiği ve belirli bir sığınmacı nüfusunun, dengeli bir şekilde diğer illere dağıtılmasının, uyum sürecini hızlandırabileceği kanısına varılmıştır.
- Kente aidiyet bilincinin geliştirilmesine yönelik olarak, sığınmacılara yaşadıkları kentin tarihi, kültürü hakkında kursların düzenlenmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır.Bu kurslar, gerek yabancı dillerde, gerekse Türkçe dilinde sunulabilir.
- Yerel ve genel kamu yaşamı, kamu düzeni hakkında bilgilendirici kursların düzenlenmesi gerekli görülmüştür (Türkiye'nin siyasî ve yönetim yapısı hakkında bilgiler, belediyenin işleyişi, sunduğu hizmetler, yurttaşların ve yabancıların hak ve yükümlülükleri hakkında bilgiler vb.gibi).
- Sahada, bazı aktörler arasında güven eksikliğinin olduğu gözlemlenmiştir.Yerli STK'lar ile uluslararası STK'lar arasında işbirliğinin yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda, aralarındaki işbirliğinin arttırılmasının gerekli olduğu görülmüştür. Böylesi yakınlaşma hem karşılıklı ön yargıların aşılmasına, hem de tamamlayıcı ve etkin bir işbirliğinin sağlanmasına imkân tanıyacağı kanısına varılmıştır.
- STK'lar ölçeğinde; sığınmacıların uyum sürecine yönelik yapılmaya çalışılan maddi ve manevi (psiko-sosyal) yardımların yerine ulaştırılabilmesi için, kamu kurum ve kuruluşlarının gerekli izin ve süreçleri daha fazla kolaylaştırılmasıyla da hızlandırılması gerektiği düşünülmektedir.

- İleriki süreçlerde, ilk zamanlarda çok acele yapılmış ve üzerinden 5 yıl gibi süre geçmiş olan çadırkentlerin yerine daha dayanıklı olan konteyner kentlerinin oluşturulması gerektiği kanısına varılmıştır.
- Sığınmacılara sosyal haklarından çalışma, barınma, sağlık ve eğitim-öğretim hakkı verilmesine rağmen, Mardin de yapılan bir alan araştırmasında da görüldüğü gibi (Apak, 2015: 137), Şanlıurfa'daki sığınmacıların da beklentilerinin tam olarak karşılanmadığı ve hala beklentilerinin oldukları söylenebilir.

En önemlisi ise uyum sürecinin hızlanabilmesi için;

- Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetim birimleri, STK'ların işbirliğiyle sığınmacılara yönelik ücretsiz dil kurslarının arttırılması gereklidir.
- Okul çağındaki çocukların eğitim süreçlerinin izlenmesi yanında, meslek edindirme kurslarının arttırılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.
- Gelen sığınmacıların çalışma izinleri ile ilgili süreçler, İŞKUR tarafından belirli düzeyde esnetilmelidir.
- Kente gelen sığınmacılardan, kendi ülkelerinde eğitim almış (belirli bir mesleğe sahip olanların) bireylerin, ülkeye kazandırılması konusunda değerlendirilmeleri gereklidir.
- Ayrıca sığınmacıların içinde yer alan profesör, avukat, doktor, öğretmen vb. gibi meslek mensubu kişilerin, ait oldukları meslek örgütlerinin başkanlarıyla görüştürülerek, gerekli koordinasyon sağlanıp, onların hangi alanlarda yararlı olabilecekleri belirlenip, onlara görevlendirmeler verilmesinin, hem kent ölçeğinde olumlu sonuçlar vereceği hem de bu kişilerin uyum süreçlerini kolaylaştırabileceği kanısına varılmıştır.
- Gelen sığınmacıların uyum sürecini kolaylaştırabilmek adına psiko-sosyal destek merkezlerinin arttırılması gereklidir.
- Gelen sığınmacı kadınların, çok eşlilik gibi illegal yollarla evlenmeleri, fuhuş vb. gibi süreçler nedeniyle aile kavramlarını yok eden süreçleri engellemek için; kadınlar bilinçlendirilmeli, ilgi alanlarına yönelik kurslar artırılmalı ve kadın destek merkezleri çoğaltılmalıdır.
- Ayrıca gelen sığınmacı kadınlara yönelik, doğum kontrolü ile ilgili bilinçlendirilme faaliyetlerinin arttırılması gereklidir.
- Sığınmacıların yarısından fazlasını oluşturan kadın ve çocuklar için uyumlaştırma ve oryantasyon çalışmalarının artırılması gerekir.
- Eğitim ile ilgili olarak, MEB'in kentte kayıtlı olmayan çocukların eğitim alabilmeleri için kolaylıklarınsağlanması ve bu konuda STK'larla da işbirliği süreci içinde olmaları gereklidir.
- Kente gelen sığınmacıların uyumu konusunda; kentteki haklarını ve hukuki süreçlerini öğrenebilmeleri için, kamu kurum ve kuruluşları ile diğer paydaşlar,ortak bir şekilde ve belirli dönemler halinde, sığınmacılara bilinçlendirici seminerler (yasal statü, korunma, kamu hizmetlerine erişim, sağlık, eğitim vb. gibi konularda), konferanslar verilmesi gereklidir.
- STK'ların sığınmacılara yönelik hizmetler konusunda saha aşamasında birbirileri arasında ocu-bucu-öcü şeklinde gruplandırma yapmadan, birbirleriyle istişare halinde olabilmeleri önem arz etmektedir.
- Gelen sığınmacıların, değişik kültür, gelenek-görenek, adet, dil ve dine sahip olan yerel topluluklarla uyumlulaştırılmasına önem verilmelidir. Sığınmacıların, yoğun olarak yaşadıkları

mahallelerde, yerel halk, ötekileştirmeme, dışlamama, birlikte yaşama konularında duyarlı olunmaya yönlendirilmelidir.

- Sığınmacıların ekonomik ve demografik özellikleri, göç ettikleri kentteki ekonomik ve demografik yapıdan farklılık arz ettiği için, sığınmacılar ile ilgili hükümet düzeyinde yapılan ekonomik, sosyal, güvenlik ve politik planlamanın bu yerel farklıkları da dikkate almaları gerekmektedir (ORSAM, 2014, 5).

Genel olarak bakıldığında, göç olayı, nedenleri ve sonuçları itibariyle göçle yerleşilen yerlerde, ekonomik, sosyal, kültürel ve güvenlik alanlarında ciddi değişimleri de beraberinde getirmektedir. Bu açıdan bir değişim ve dönüşüm sürecini ifade etmektedir. Bu değişim ve dönüşüm sürecinin bütünleşme süreciyle desteklenmesi, uyum sürecini de beraberinde getirmesi, göç nedeniyle oluşan sorunların çözümü aşamasında (Bulut ve Eraldemir, 2015: 36) kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetim birimlerinin ve STK'ların önemli bir rolü üstlenmesi gerektiği açıktır. Ayrıca önem verilmesi gereken bir konuda şudur ki; kentleşme süreci ve ortaya çıkardığı sorunların çözümü, ancak bilinçli bir halk, kararlı bir yönetim ve paydaşlarıyla işbirliği halinde çalışmalarıyla mümkün olabilecektir (Acungil,2012:1). Şanlıurfa özelinde ise bu değişim ve dönüşüm sürecinin bütünleşme süreciyle desteklenmesi, uyum sürecini de beraberinde getirmesi, göç nedeniyle oluşan sorunların çözümü aşamasında, kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetim birimlerinin ve STK'ların üstlendikleri rolleri daha da artırması beklenmektedir. Sığınmacılar için öncelikli konuların başında iyi bir göç yönetiminin kurulması gelmektedir. Mevzuat olarak, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Yasasının 2013 yılında kabul edilmesi ve 2014 yılında yürürlüğe girmesi (Yılmaz, 2013: 15) ile birlikte göç yönetimi konusunda önemli adımlar atılmıştır. İnsan haklarına yakışır daha iyi bir yaşam sürdürebilmeleri için (Nizam Kahya, 2016: 356) bunların devam etmesi gerekir.

KAYNAKÇA

ACUNGİL, Y. (2012). Kentleşme Sürecinde Tokat'ta Kentlilik Bilinci, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

APAK, H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği. *Mukaddime*, 5(2), 53-70.

APAK, H. (2015),Suriyeli Göçmenlerin Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği, Birey ve Toplum Dergisi, Bahar 2015, Cilt: 5, Sayı: 9

BULUT, Y. ve ERALDEMİR, Z. (2015). Uluslararası Göç Ve Mülteci Sorununun Çözümümde Kamu Yönetiminin Rolü, Umuttepe Yayıncılık, Kocaeli.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ ÇAKMAK, E., AKGÜN, Ö., KARADENİZ, Ş., & DEMİREL , F. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Pegem Akademi, Ankara.

ÇAĞLAYAN, S. "Göç Kavramı ve Kuramları", (2011), Kent Sosyolojisi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Eskişehir.

DENİZ, A. Ç., HÜLÜR, A. B. ve EKİNCİ Y. (2016). "Göç Strateji Ve Taktik: Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayat Deneyimleri", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 42(9):1077-1087.

DENİZ, O. ve ETLAN, E. (2009). Kırdan Kente Göç ve Göçmenlerin Uyum Süreci Üzerine Bir Çalışma: Van Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 6(2), 472- 498.

DEMİRHAN, Y. ve ASLAN, S. (2015). "Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi", Birey ve Toplum Dergisi, 9(5):23-62.

DOĞAN, K. (2008), Göçmen Kaçakçılığı Suçu, Seçkin Yayıncılık, Ankara

EKİCİ, S. ve TUNCEL, G. (2015), Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları Ve Yönetimi, Birey Ve Toplum Dergisi, 9(5):9-22.

HARUNOĞULLARI, M. ve CENGİZ D. (2014). TÜCAUM VIII. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara.

KAYPAK, Ş., ve BİMAY, M., (2016) Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi; Cilt 6 Sayı 1

NİZAM KAHYA, Ö., (2016), "Uydu Kentlerden Sınır Kentlere Türkiye'de Kent Mültecileri ve Gündelik Yaşam Deneyimleri", Kente Dair, Yayına Hazırlayanlar: Mim Sertaç Tümtaş-Ayşe Dericioğulları Ergün-Cem Ergun, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, s.456

ORSAM (2014), Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara.

ORSAM (2015), Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara.

ÖZER, İ. (2004), Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Ekin Kitabevi, Bursa.

YALÇIN, C., (2004), Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık, Ankara

YILMAZ, A. (2014), Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri, Turkish Studies, Vol.9, N.2, pp.1685-1704.

YILMAZ, H. (2013), Türkiye'de Suriyeli Mülteciler-İstanbul Örneği-. İstanbul: Mazlum Der.

ADALETNAMELERDE GÖÇ SORUNU

***

IMMIGRATION PROBLEM AT ADALETNAMES

Doç. Dr. M. Fatih Bilal ALODALI
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
fatihalodali@osmaniye.edu.tr

Öz

Osmanlı Devleti'nde yönetilenlerin, yönetenlerden kaynaklanan haksızlıklara karşı korunup, adaletin sağlanmasında "şikâyet hakkı" ve "adâletnâmeler" iki temel araç olmuştur. Osmanlı'da yönetenlerin denetlenmesine yönelik olarak kullanılan bir araç olan Adâletnâmeler, yöneticilerin, halka karşı sahip oldukları otoritelerini kötüye kullanmalarını, kanun, hak ve adâlete aykırı tutumlarını yasaklayan ve bunu halka ve görevlilere bildiren Padişah hükmüdür. Çeşitli dönemlerde ilân edilen adâletnameler, ele aldıkları konular bakımından farklılık gösterse de amaç hep "memleketin düzen içerisinde olması, işlerin adâlet ve doğruluk çerçevesi içerisinde yürütülmesi, halkın rahat ettirilmesi, bozulan düzenin tekrar eski haline getirilmesi" olmuştur. XVIII. yüzyıla ait adâletnâmelerde, eskiden görülmeyen yahut fark edilmeyen bazı konulara da değinilmiştir. Bu dönem içinde dikkat çeken ve klasik dönem adâletnâmelerine göre yeni bir uygulama, göç sorunu üzerinde de durulmasıdır. Bu çalışmada Adaletnameler konusuna ve özellikle XVIII. yüzyılda yaşanan ev göçlerine, bu göçlerin nedenlerine ve göçlerin engellenmesi için ilan edilen adaletnameler anlatılacaktır.

***Anahtar Kelimeler**: Osmanlı Devleti, Adâletnâmeler, Şikâyet Hakkı, Göç.*

Abstract

In the Ottoman Empire, Şikâyetnames (written complaint) and adaletnames (rescripts of justice) being two basic tools in protecting the managed people against injustice sourced from the managing people and in providing justice are a subject necessary to be perceived as important for helping in simply carrying out juridical mechanism relating to the control of the managed people in the Ottoman. That almost all abuses were committed by Statesmen was interpreted as the sign that the established order started to shake and collapse. Continuous increase in these abuses increased the complaint petitions sent to Istanbul by people, even the people abandoned their villages and tried to run for their lives due to cruelties made in some places. To be able to prevent this disorder lived in villages forming income sources (tax) of the State, re-establish the old structure and enable it to operate, the sultans published adaletnames also by taking recommendations of Statesmen around them.

***Keywords:** Ottoman Empire, Şikâyetnames, Adaletnames, İmmigration.*

1. OSMANLI DEVLETİ'NDE ADÂLETNÂME GELENEĞİ

Osmanlı padişahları, kökenleri eski Mezopotamya'ya kadar giden geleneksel Orta-Doğu devlet anlayışına bağlı kalarak, toprak ve tebaa üzerinde kontrolü sağlayabilmek için her türlü şahsi-feodal bağlılıkları kaldırmaya çalışıp, yerel askeri ve idari otoritelerin faaliyetlerini ve reayadan alacakları şeyleri kanun ve nizama bağlayarak, durumu bürokratik yöntemlerle, sıkı kontrol altında tutmaya çalışmışlardır. Bir yandan padişahın icra yetkisini taşıyanlar, yani başlıca beylerbeyi, sancak beyleri, öte yandan kendilerine kanun ve nizamların uygulanmasını kontrol görevi verilen kadılar, birbirlerini karşılıklı denetler ve bunun için merkezle doğrudan doğruya yazışma halinde bulunmuşlardır (İnalcık, 2009a: 320).

Osmanlı padişahları bir bölgeyi yönetmek için ilk dönemlerden itibaren hep iki yetkili atamışlardır. Bunlar askeri sınıf kökenli olan ve padişahın yürütme yetkisini temsil eden bey ve ulemâ kökenli olan ve padişahın yasal yetkisini temsil eden kadıdır. Bey, kadı'nın hükmü olmadan ceza veremediği gibi kadı da hiçbir kararını kendisi icra edemezdi. Yönetimdeki bu güç ayrımını, Osmanlılar adil bir yönetimin temeli olarak görmüşlerdir Devlet idaresinin en önemli görevi, reayayı yerel otorite sahiplerinin yolsuzluklarından korumaktı. Bununla beraber her dönemde, otorite sahiplerinin yolsuzluklarından söz edilmiştir. Ancak bu gibi yolsuzlukların merkezi otoritenin zayıfladığı, mali-ekonomik bunalımların kendini gösterdiği dönemlerde genişleyerek, zamanla imparatorluk yapısını sarsan bir ağırlık kazanmaya başlamıştır (İnalcık, 2003: 52; İnalcık, 2009a: 320).

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş nedenlerini arayan Osmanlı yazarları, eski Osmanlı kurumlarının bozulmasını sultanın iktidarının azalması ve parçalanmasına bağlamışlardır. Sultanların mutlak iktidarlarını önceleri yalnız vezirlerinin temsil ettiğini fakat zayıf sultanların iktidara gelmeleri ile birlikte iktidarlarını sorumsuz kişilere vermeye başladıkları ve böylece devlet yönetiminde birliğinin bozulduğunu iddia etmişlerdir. Ayrıca rüşveti de devlet örgütünün ve yönetim yapısının bozulmasındaki temel nedenlerden birisi olarak görmüşlerdir (İnalcık, 2003: 52).

Osmanlı Devleti'nde merkezi idarenin zayıflamaya başlaması ve daha önemlisi birtakım ekonomik nedenlerle (ki bunların başında enflasyon yani fiyatların büyük ölçüde artması, başka deyişle para değerinin düşmesi geliyordu) birtakım devlet yöneticileri (kamu görevlisi/devlet yetkilisi) görevlilerinde suiistimallere başlamışlardır. Bu suiistimaller halktan, kanunlarda tespit edilenin dışında veya üstünde harç ve vergiler almak (tekâlifi şakka), aidat tahsil etmek, tahsilini gerektiren haller gerçekte mevcut değil iken varmış gibi gösterip cerime denilen para cezalarının tahsili yoluna gitmek, köylerde göreve çıkıldığında lüzumsuz derecede kalabalık bir maiyetle bunu yaparak, kalınması gereken süreden daha fazla konaklamak ve böylece kendilerini, adamlarını, hayvanlarını köylüye besletmek gibi, genel bir terimle "zulüm suçları" diye nitelenen çeşitli suçları işleyerek, reayanın sırtından kanuni olandan fazla menfaat ve gelir sağlamak şeklinde yapılmıştır. Suiistimallerin tamamına yakınının devlet yöneticileri tarafından yapılması, kurulu düzenin sarsılmaya hatta yıkılmaya başladığının da bir işareti olarak yorumlanmıştır. Bu suiistimallerin gittikçe artması, halk tarafından İstanbul'a gönderilen şikâyet dilekçelerini artırmış, hatta bazı yerlerde yapılan zulümlerden dolayı halk köylerini terk ederek, kaçıp kurtulmaya çalışmışlardır. Devletin gelir (vergi) kaynaklarını teşkil eden köylerde yaşanan bu bozulmanın engellenebilmesi, eski yapının yeniden kurulabilmesi ve işleyebilmesini sağlayabilmek için padişahlar, çevresindeki devlet adamlarının da tavsiyelerini de alarak, adaletnâmeler yayınlamışlardır (Akpınar, 1999: 203-204).

2. ADÂLETNÂMELERİN TARİHSEL ARKA PLANI

Adâletnâmeler konusunda ilk olarak çalışan 1960 yılında Mustafa Çağatay Uluçay (1960: 71-72) olmasına rağmen bu konuda en kapsamlı araştırma ve inceleme kuşkusuz, Halil İnalcık tarafından 1965 yılında Belleten'de yayınlanan "Adâletnâmeler" adlı makalesidir.

İnalcık, adâletnâmeyi, "devlet otoritesini temsil edenlerin, reayaya karşı bu otoriteyi kötüye kullanmalarını engelleyen; kanun, hak ve adalete aykırı tutumlarını olağanüstü tedbirlerle yasaklayan beyanname şeklinde bir Padişah hükmü" olarak tanımlamakta, köken olarak eski İran imparatorluklarına

kadar götürerek, adâletnâmelerin Orta-Doğu devlet ve hükümdar anlayışının da en belirgin ifadesini bulduğunu belirtmiştir (İnalcık, 1965: 49; İnalcık, 2005: 75; İnalcık, 1988: 346-347).

Shaw adâletnâmeyi, "Padişahların mevcut kanunlara aykırı olan ve hükümdarlık kavramında bulunan adalet kavramına ters düşen hareketleri ortadan kaldırmak amacıyla, halkı yöneticilerin ve devlet memurlarının kötü davranışlarından korumak, kurtarmak ve engelleyebilmek için çıkarmış oldukları hükümler" olarak tanımlamıştır (Shaw, 2004: 218, 247).

Orta-Doğu devletlerinde eskiden beri mutlak otorite ile adalet arasında bağlılık bir temel prensip olarak kabul edilmiştir. Hükümdarın, bütün otoriteler, kanun ve nizamlar üstünde olan, mutlak otoritesi, bir haksızlığı bertaraf etmek için başvurulan en son tedbir olarak ortaya çıkmaktadır. Orta-Doğu devlet anlayışında, devlet, hükümdarın kuvvet ve kudretinden, devletin gayesi de bu kudreti artırmaktan ibaret olarak görülmüştür. Fakat halkın fakirliği, halkın huzursuzluğu ve hoşnutsuzluğu, bu gayeyi tehlikeye düşüren olumsuz bir durum olarak algılanmıştır. Bu devlet anlayışına göre, yukarıda sayılan bu kötü durumlardan ancak Padişah'ın "âdil" olması ve adaleti sağlamasıyla, yani halkın üzerinden zulmü gidererek, kuvvetlinin zayıfı ezmesine fırsat vermeden, tebaasının can ve malını emniyette bulundurmakla mümkün olabilecektir (İnalcık, 1965: 49; İnalcık, 2005: 75). Eski İran geleneğini aksettiren Pendnâme (Nasihat-Öğüt), Siyâsetnâme ve Nasihatnâme'lerde sürekli olarak tekrarlanan öğüt şudur: "Hükümdarın kuvvet ve kudreti hazineye bağlıdır, hazineyi doldurmak için hükümdarın reaya'yı yumuşak ve âdil bir idare altında tutması, zulmü önlemesi gerekir". Burada bahsedilen adalet, otoritesi bakımından hiç bir sınır tanımayan bir hükümdarın adaletidir. Bu yüksek adalet, belli kanunların bağımsız mahkemeler tarafından uygulanmasıyla sağlanan bir adalet olmaktan ziyade bizzat hükümdarın bir af ve bağışlama fiili neticesinde ortaya çıkmaktadır. Eski Türk devlet geleneğinde adalet, değişmez bir töre veya yasanın tarafsızlıkla uygulanması şeklinde ifade edilmiştir. Bu görüş, eski İran devlet anlayışıyla bağdaşarak Orta-Doğu'da kurulmuş Türk-İslâm devletlerine de hâkim olmuş ve uygulamada birtakım müesseseleri de ortaya çıkarmıştı ki, bunların başlıcaları "Dârü'l-adl, Divânü'l-mezâlim, Divân-ı a'lâ, teftiş-i memâlik ve Adâletnâme ilânı"dır (İnalcık, 1965: 49; İnalcık, 2005: 75).

Adâletnâme ilanı Osmanlılardan da önce mevcut olan bir geleneğin devamıdır. Osmanlı padişahlarından da önce diğer bazı hükümdarlar, halka adaletle davranmalarını, birtakım haksızlıkların ve bilhassa haksız vergilerin kaldırıldığını ilân ederek hükümler çıkartması, bu hükümleri eyaletlerde otorite sahiplerine karşı herkesin görebileceği yerlere, büyük camilerin duvarlarına veya şehirlerin giriş kapısına taş kitabe halinde koydurması şeklinde Adâletnâme veya benzeri uygulamalarda bulunmuşlardır (İnalcık, 1965: 51-52; İnalcık, 2005: 78).

İslâm Devleti zamanında Hz. Peygamber'in ve halifelerin göndermiş olduğu elçilere, yöneticilere ve halifelere yazdırmış olduğu ahidname ve benzer belgelerde halka adaletli davranmaları, halka zulmetmemeleri gerektiği hususu üzerinde durulmuştur. Kalkaşandi "Subhu'l-a'şâ" adlı eserinde, halifelerin valilere verdikleri ahidnâmelerde, halka nasıl davranmaları gerektiğinin açıklandığını belirterek ahidnâmelerin meşruiyetini de Hz.Peygamber'in Amr b. Hazm'a verdiği ahidnâmeye dayandırmıştır. Benî Haris b. Ka'b kabilesinin elçilerinin Hz. Muhammed'e gelmeleri ve sonrasında da, Hz. Peygamberin Yemene elçiler heyetiyle birlikte onlara din konusunda bilgi vermek, Sünnet'i ve dinin temel esaslarını öğretmek üzere kendilerine Amr b. Hazm'ı göndermiştir. Hz. Peygamberin kendi sağlığında Yemen'in yönetimini tevdi ettiği Amr b. Hazm'a bir belge (ahidnâme) yazarak çeşitli emirler buyurmuştur (Kalkaşandi, Cilt 10: 8'den aktaran; El-Kettâni, 1991: 9-11).

"Bu, Allah ve Resulünden bir açıklamadır; "Ey inananlar, ahidleri yerine getirin" (Mâide/1). Bu Allah'ın elçisi Nebi Muhammed'den, Yemen'e gönderdiği sırada Amr bin Hazm'a verilmiş bir ahidnâme'dir. Ona, bütün işlerinde Allah'tan sakınmasını emretti. "Şüphesiz Allah, takva sahipleri ve ihsanda bulunanlarla beraberdir" (Nahl/ 128).

"Ona, Allah'ın kendisine emrettiği gibi hakka göre davranmasını, halka hayrı müjdelemesini, hayrı emretmesini, halka Kur'ân öğretmesini, kendilerine Kur'ân'ın hükümlerini öğretmesini ve onları (kötülüklerden) nehyetmesini, temiz (abdestli) olanlardan başka hiçbir insanın Kur'ân'a dokunmamasını,

halka leh ve aleyhlerine olanı (hak ve sorumluluklarını) bildirmesini, hak konusunda insanlara yumuşak davranmasını, zulüm konusunda ise sert davranmasını emretti. Çünkü Allah zulümden hoşlanmamış ve ondan nehyetmiştir". Allah şöyle buyurmuştur: "İyi bilin ki Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir" (Hûd/ 18) (El-Kettâni, 1991: 9-11).

Hz. Ömer'in halifeliği zamanında, adalet anlayışındaki hassasiyetinden dolayı, İslâm Devlet Teşkilatını şekillendirmiş ve kendisinden önce yer almayan birçok müessesenin de kurucusu olmuştur. Hz. Ömer'in, valisi-kadısı olan Abdullah b. Kays'a gönderdiği belgede de (Osmanlı diplomatikasındaki adıyla adalet fermanı veya adâletnâme demek de mümkündür) hukuki meselelerde, davalarda ne yapması, nasıl hareket etmesi gerektiği üzerinde durmuştur (Gök, 2002: 64-65).

Adâletnâmeler, yaygın bir hâl alan birtakım haksızlıkları, Padişah'ın yasakladığını halka ve görevlilere bildiren bir umumi beyannameden başka bir şey değildir ve söz konusu başlıca haksızlıklar, reayadan kanuna aykırı olarak alınan tekâlif yani vergiler gelmektedir. Adâletnâmenin gayesi "hilâf-ı şer ve kanun ve mugâyir-i emr-i hümâyûn ibda olunan bid'atleri bil-külliye ref'edip vilâyetin emn u âmânına ve re'âyâ ve berâyânın itmi'nânına erişmektir" (şeriat ve kanunlara ve sultanın-padişahın emirlerine aykırı olarak sonradan konulan (uygulanan) bütün hükümleri-işlemleri tamamen kaldırıp (vilayetteki) halkın tamamının emniyet ve güvenliğinin sağlandığı inancını taşımalarını sağlamaktır) (İnalcık, 1965: 51-52; İnalcık, 2005: 78).

3. ADÂLETNÂMELERİN ÖZELLİKLERİ

Burada sadece adâletnâmelere ait özelliklerden bahsedilecek ve numarası verilecektir. İleride adâletnâmeler'e daha kapsamlı olarak değinilecektir. İnalcık, resmi veya özel kopyalarını incelediği adâletnâmelerin kendilerine has bazı özellikleri olduğunu belirtmiştir (İnalcık, 1965: 56-63; İnalcık, 2005: 121-125; Faroqhı, 2003: 291).

• Adâletnâmeler, umumi mahiyettedir yani genel bir nitelik taşımaktadırlar. Genel adâletnâmeler bütün reayayı, yani Müslüman ve ehl-i kitap olan, vergi veren bütün halkı koruma gayesini gütmektedir. Bir bölge halkı için çıkarılan adâletnâmeler olduğu gibi bir zümre için de adalet hükmü verilmiştir. Bu sonuncu halde yalnız o zümreye ait imtiyaz ve muaflıkların korunması söz konusu oluyorsa, bu gibi adalet hükümleri daha ziyade bir berat veya bir beratın kuvvetlendirilip, sağlamlaştırılması niteliğini taşımaktadır.

• Bir adâletnâmenin yayınlanması için suiistimallerin yaygın bir hâl alması durumunda, suiistimalleri veya yolsuzlukları önleme gereğinden dolayı ilan edilebileceği gibi, Padişahın kapısına veya doğrudan doğruya şahsına, aynı nitelikte birçok şikâyetler yapılmış veya topluca şikâyetçiler gelmesinden dolayı da adâletnâme ilan edilmiştir.

• Tahta çıkan bir Padişah da yeni ve âdil bir saltanat dönemi açmak istediğini göstermek için genel nitelikte bir adâletnâme çıkartabilir.

• Adâletnâmede, halkı zulme karşı koruma gayesi daima açık bir şekilde belirtilmiştir. Hatta yöneticilerin içinde bulundukları kaçınılmaz durumlar ve zaruretler dikkate alınmamış, bu zaruretleri kabul eden başka hükümler çıkarılmıştır.

• Adâletnâmeler, hüküm ve siyaset sahibi yüksek idarecilere, yani Şeriat ve kanuna göre hüküm verme yetkisini taşıyan kadılara ve bedeni cezaları uygulama yetkisine sahip olan otorite sahiplerine (tuğ ve alem sahiplerine), beylerbeyi ve sancak beylerine hitaben yazılmıştır. Doğrudan doğruya onlardan belli şeyleri yapmalarını yasaklamaktadır. Verilen hükmün konusu bu otorite sahiplerinin kendi işlemleridir ve başkalarının yaptıkları zulümlerin kendilerinden hesabı sorulmaktadır. Zira bu zulümleri önlemek onların görevidir. Bundan dolayı yalnız bizzat zulüm işledikleri için değil, zulüm işlenmesine karşı görevlerini yapmadıkları veya eksik yaptıkları için de muhatap olmaktadırlar.

• Adâletnâme birtakım hak ve muafiyetleri teyit etmek ve korumak için yazılıp, ilan edilmiştir. Ancak bu muafiyetler, beratta olduğu gibi üçüncü şahıslar karşısında hükmü alana ait değil, tersine hükmü alana

karşı üçüncü şahıslara aittir. Bu üçüncü şahıslar, kadı tarafından verilen adâletnâme suretini ellerine almaya ve ona göre hak ve muafiyet istemeğe yetkilidirler. Bu husus adâletnâmelerin sonunda çoğu zaman açıkça belirtilmiştir.

• Adâletnâme, halka ilân edilmiş bir beyanname niteliği taşımaktadır.

• Adâletnâmelerin halka duyurulması şarttır. Bunun için adâletnâmenin son tarafında kadılara ilan edilecek olan adâletnâmeyi halkı toplayıp önlerinde okunması ve içindekileri iyice anlatması emredilmiştir.

• Adâletnâmelere halkın eline geçmesini kolaylaştıran hükümler de konulmuştur. Kim olursa olsun bu vesikanın kadı sicilinden bir kopyasını isterse "bir kelimesinin dahi değiştirilmeden, yazılıp, imzalanarak isteyen kimseye verilmesi ve bu hizmetin karşılığında da hiçbir şey alınmaması gerektiği" emri eklenmiştir. Genel olarak adâletnâmeler, burada olduğu gibi ilân emri taşıyan vesikalardır. Ayrıca sicile kaydedilerek, bir kanun gibi kendisiyle amel edilmesi emrini taşıyan adâletnâmeler de bulunmaktadır.

• Sadece kadıya verilen emirle yetinen adalet hükümleri vardır ki bunlar başka vesikalar grubuna da girmesi mümkündür. Bu tür adâletnâmelerde, teyit, teşvik ve tehdit kısmı özellikle uzun ve şiddetli bedeni cezaları ihtiva etmektedir,

• Adâletnâmedeki emirlerin mutlak surette yerine getirilmesini isteyen Padişah, vermiş olduğu hükümlerin uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmek için gizli teftiş yapacağını da bildirmişlerdir.

• Aslında kanunların teyidi niteliğini taşıyan adâletnâmeler, bazen yeni kanun koyarken bazen de mevcut kanunları uyulmadığı ve onları hatırlatmak için tekrar etmektedir. Genel mahiyette emirler olması onları kanunlara çok yaklaştırır. Ancak bu genel emirler, idare ve idareciler hakkında olup kamu hukukunu ilgilendirmektedir.

• Adâletnâmelerde özel koşulların sonucu olan bazı güncel meselelerde ele alınmış ve yapılan bazı yolsuzlukların ne şekilde yapıldığı da açıkça belirtilmiştir.

• Bazı adâletnâmelerde hangi tarihi şartlar altında yayınlandığını da göstermektedir.

4. GÖÇLER İLE İLGİLİ YAZILAN ADÂLETNÂMELER

XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti kuruluş ve yükseliş dönemlerindeki gibi sağlıklı ve düzenli yaşantısını kaybetmiştir. Bu yüzyılda devletin önemli makamlarının para karşılığında satılması daha da yaygın bir hale gelirken, makamları elde edebilmek için ödenen yüksek ücretleri daha fazlasıyla toplayabilmek için halk baskı altına alınmış, ağır vergiler ödemek zorunda kalan halkın gücü gittikçe zayıflamış, halk gerek yöneticilerin sebep oldukları zulümden gerek eşkıya zulmünden dolayı bulundukları yerleri terk ederek büyük şehirlere doğru göç etmeye başlamıştır (Eryılmaz, 2006: 24, 30; Özkaya, 1974: 459-461).

Osmanlı Devleti'nde, Anadolu ve Rumeli'ye doğrudan doğruya levend, ev göçleri ve eşkıyalıklar ile ilgili yazılan adâletnâmeler olduğu gibi, devlet görevlilerin suiistimalleri ile ilgili olarak yazılan adâletnâmelerde de bu konulardan söz edilmektedir. Özkaya, XVIII. yüzyıla ait adâletnâmeleri incelerken ev göçleri ile ilgili olan adâletnâmeler ile levend ve eşkıyalık konuları ile ilgili olan adâletnâmeleri ayrı ayrı incelemiş ve sadece bu konuları doğrudan hedef alınarak yazılmış olunan adâletnâmeleri ele almıştır.

Bu dönemde Osmanlı topraklarında yaşayan halk, devlet görevlilerinin aç gözlülüklerinden, kişisel servetlerini arttırma heveslerinden dolayı, kendilerinden ödeyemeyeceklerinden fazla mal ve vergi istenmesinden ve eşkıyaların zulmünden kurtulmak için yerini-yurdunu terk etmek zorunda kalmıştır. Eşkıyalar ve levendler büyük gruplar halinde, özellikle Anadolu'da kol gezmekte, halka çeşitli zulümler yapmaktaydılar. Bu yüzden devlet bu karışıklıkları önlemek için adâletnâmeler yayınlayarak halkın bozulan refahını yeniden temin etmeye çalışmıştır (Özkaya, 1974: 459).

XVIII. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti, artan ev göçlerini önleyebilmek, halkın bozulan refahını sağlayabilmek için pek çok adâletnâme ilan ettirmiştir. Bunlardan 1740 yılında Anadolu'nun sağ koluna yazılan adâlet fermanında Osmanlı ülkesindeki şehirlerin güzel ve bayındır olmasına çalışılması, bunun için de herkesin gelirine ve kuvvetine göre vergi vermesinin gerektiği hatırlatılmaktadır;

Birkaç seneden beri olagelen seferler sebebiyle gerek asker ve gerekse reaya, mal ve bedenen birçok zahmet ve sıkıntıya maruz kalmıştır. Bundan dolayı dirlikte ilgisi olmayan taşrada oturan bazı kişiler sık sık vergi ödemek zorunluluğunda kalmışlar, bundan kurtulabilmek için de İstanbul'a gelip yerleşmişlerdir. Bu yüzden İstanbul'da yiyecek sıkıntısı baş göstermiş, taşra eyaletlerinin durumu daha çok kötüleşmiş, pek çok şehir harap olmuş, vergileri ödemekte halk büyük zorluklar çekmiştir. Barışın yapılması ve savaşların tamamen bertaraf olması sebebiyle, artık şeriat hükümlerine aykırı ve fermansız olarak toplanmakta olan tekâlif-i şakka'nın bütün halkın üzerinden kalkması, zulüm ile kimsenin rahatsız edilmemesi, herkesin kendi kazancı ve kendi işi ile uğraşması istenmiştir. Anadolu ve Rumeli'nin üçer kollarına da yollanan 1740 tarihli bu adâletnâme-i hümayun ile valiler, hâkimler, zabitler ve âyanlara yukarıdaki hususlar açıklanmış ve "bilâ-emr-i şerif" ev göçü olmaması, vilâyet işini görmek için gelenlerin arz ve mahzar ile gelseler dahi, toplu halde gelmeyip, bir-iki adam göndererek mümkün mertebe az kişinin gelmesi için tedbir alınması istenmiştir. Bizzat kendi işlerini görmeye gelenlerin alaybeyi arzı, senedi, kadı'dan ilâmları, yani iş için geldiklerini gösterir belgelerle gelmeleri bildirilmiştir. İstanbul'a zahire ve eşya getiren tüccarlara ise her türlü kolaylıklar gösterileceği bildirilmiştir. Bu tedbirler alındığı ve uygulandığı takdirde taşranın bayındır olacağı, İstanbul'un da nüfusunun artmayacağı umulmuştur. Her adâlet fermanında tekrarlandığı üzere, bunda da kadı, naip, yeniçeri serdarları, mütesellimler, voyvodalar, mukataa ve vakıf zabitleri, kethüda yerleri ve âyân bu emirlerin aksine hareket ederse veya karşı gelirse haklarında gereken ceza verileceği bildirilmiştir.

Yukarıda özetlenen adâlet fermanı yazılmadan önce yapılan (1736-1739) Avusturya ve Rusya savaşları ile bundan önce yapılan İran savaşları Osmanlı Devleti'ni maddi yönden büyük sıkıntılara sokmuştur. Savaşlar nedeniyle halk sık sık vergi vermek zorunda kalmış, tekâlif-i şakka türünden vergiler daha çok alınır olmuştur. Devlet yapılan savaşlardan dolayı bunu o zamanlar için uygun karşılamış ancak barış zamanında sert tedbirler almaktan da geri kalmamıştır.

Halkın savaşlardan dolayı sık sık vergi ödemesinden dolayı fakir düşmesi ve çözüm olarak da İstanbul'a ve diğer büyük şehirlere göç etmeye başlaması nedeniyle, özellikle İstanbul'da nüfus artışının engellenebilmesi üzerinde durularak, taşradan yapılan göçler için o zaman geçerli olabilecek tedbirlerin alınması ile ev göçleri ve uygunsuz olarak toplanan tekâlif-i şakka türünden vergilerin savaştan sonra alınmaması için bu adâlet fermanının yazılmasına gerek duyulmuştur. Kadı, naip, yeniçeri serdarları, mütesellimler, voyvodalar, mukataa ve vakıf zabitleri, kethüda yerleri ve âyânların bu emirlere uygun hareket etmeleri gerektiği, aksi durumda kendilerine gereken cezaların verileceği bildirilmiştir (Özkaya, 1974: 460).

1764 yılının Ocak ayının sonlarında Anadolu'nun orta koluna yazılan adâletnâme özetinde eşkıyaların neden olduğu zulmün ve göçlerin önlenmesi konuları üzerinde durulmuştur .

Halkın korunması, levendlerin köy köy gezmemeleri, çeşitli bahanelerle halka zulüm edilmemesi, vezirler ve beylerbeylerinin hazeriyeler ve haslarına ve diğer gelirlerine kanaat etmeleri gerektiği ve bu konuda kusur edilmemesi istenmiştir. Eskiye göre zulmün kalkmış olması sebebiyle ziraat ve tarımı bırakıp, yerini-yurdunu terketmiş olan reayanın artık yurtlarına geri dönüp, ziraatla uğraşmaları gerekirken, bir süreden beri kasaba ve köylerde olan halkın da bir bahane bularak yurtlarını terkedip, İstanbul'a ve diğer yerlere gelmelerinden yakınılmaktadır. Bu yüzden araziler ziraatten yoksun olduğu gibi, geride kalan halka yüklenen vergi miktarı da artmıştır. Geride kalanlar bunu ödeyemez hale geldiklerinden yurtlarını bırakıp, kiminin İstanbul'a ve kiminin diğer yerlere gittiğinin yakinen bilindiği açıklanmakta, zulümlerin toptan kalkması gerektiği, bunun için çeşitli tarihlerde çıkarılan "tenbihat-ı hümâyun"a uyulmadığından söz edilmektedir. Bundan sonra herkes kasabasından, köyünden kalkıp, diğer yerlere gelirse, eski yerlerine nakil ve iskân olunacakları, bundan böyle İstanbul ve diğer yerlere ev göçünün olmaması, kazanın kaza ahalilerinden kimseyi dışarıya bırakmamaları için "nezr"e bağlanmaları ve birbirlerine kefil olmaları ve

"hüccet-i şer'iye" düzenlenip bunun Baş Muhasebeye kayıt olunması için İstanbul'a gönderilmesi bir önlem olarak görülmüştür. Yerini terk edenler eski yerlerine gönderilecekler, her kaza halkı gücüne göre "nezr"e bağlanacak, birbirlerine kefil olacaklar ve böylece de memleketin düzeni sağlanacağı bildirilmiştir.

5. SONUÇ

XVIII. yüzyıl adâletnâmelerinde, önceki yüzyıllarda yazılan adâletnâmelerinden farklı olarak göç sorunu üzerinde de durulmuştur. Bu yüzyıla ait adâletnâmelerde, her ne kadar toprağın sahibi devlet olsa da, artık kişi mülkiyetinin fiilen yaygınlaştığı, özel kişilere ait çiftliklerin durmadan arttığı da açıkça görülmektedir. Çiftlik sayısının artmasında en çok faizin etkisi olduğu da bu belgelerden anlaşılmaktadır. Bu yüzyılda vergisini zorlukla ödeyebilen, geçimini ise temin edemeyecek durumda olan köylüler, faizle para veren tefecilere borçlanmışlar ve borçlarını ödeyemeyince, yerlerini borçlandıkları bu kişilere devretmişlerdir. Böylece, yersiz-yurtsuz kalan reaya geleceğini ve geçimini başka yere göç etmekte bulmuş, bu da tarım gelirini azalmasına, vergilerin düşmesine, kısacası devletin zarara uğramasına sebep olmuştur (Özkaya, 1974: 446-447).

Yerini yurdunu terk ederek büyük şehirlere, özellikle İstanbul'a yapılan göçlerin en önemli sebebi, halkın emniyetinin olmayışı, halkı eşkıyalardan kurtaracak bir gücün olmamasından veya bu gücün zamanında müdahale edememesinden, kısacası devlet otoritesinde yaşanan bozulmalardan kaynaklanmıştır.

Özellikle XVII. yüzyıl sonlarında başlayan ve XVIII. yüzyılda daha da artan taşradan İstanbul'a yapılan ev göçleri bu şehrin nüfusunu arttırmış, artan nüfus yüzünden yiyecek, içecek, giyecek, yakacak sıkıntısı ortaya çıkmış, zaman zaman büyük kıtlıklar yaşanmıştır. İstanbul, özellikle yiyecek tüketimi yönünden diğer şehirlerle kıyaslandığında hep birinci sırayı almıştır. XVIII. yüzyılda bu kentin gereksinimlerinin sağlanması konusunda sorunlar gittikçe artmıştır. Devlet yöneticileri İstanbul'un gereksinimlerini karşılamak için büyük çabalar göstermiştir.

KAYNAKÇA

AKGÜNDÜZ, A., (1990), Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, Cilt: 1, FEY Vakfı Yayınları, Hilal Matbaası, İstanbul.

AKGÜNDÜZ, A. ve ÖZTÜRK S. ,(1999), Bilinmeyen Osmanlı, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul.

AKGÜNDÜZ, A., (2002), "Osmanlı Kanunnâmeleri (Doğuşu, Çeşitleri ve Tarihi Seyri)", Türkler, 10. Cilt, Edit: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları Ankara, ss.21-42.

AKPINAR, T., (1999), Türkler'in Din ve Hukuk Tarihi, İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.

EL-KETTÂNİ, M. A., (1991), et-Terâtibu'l İdariye- Hazreti Peygamber'in Yönetiminde Sosyal Hayat ve Kurumlar, Cilt:2, Çev: Ahmet Özel, İz Yayıncılık, İstanbul.

FAROQHI, S., (2003), Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak ve Yaşamak, Çev: Gül Çağalı Güven ve Özgür Türesay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

GÖK, N., (2002), "Türk-İslâm Kültüründe Adalet Anlayışı ve Osmanlı Uygulamalarından Örnekler", Türkler, Edit: Hasan Celal Güzel ve Diğerleri, Cilt: XI, Ankara, s.61-70.

İNALCIK, H., (1965), "Adâletnâmeler", Belgeler Dergisi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt:2, Sayı:3-4.

İNALCIK, H., (1988), "Adaletnâme" mad., İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Cilt:1, İstanbul, ss. 346-347

İNALCIK, H., (2003), Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), Çeviren: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.

İNALCIK, H., (2005), Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet, Eren Yayıncılık, 2.Baskı, İstanbul.

İNALCIK, H., (2009a), Devlet-i Aliye, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ (1988), Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Cilt:1, İstanbul, ss. 341-343

MUMCU, A., (1976), Divanı Hümayun, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara.

ÖZKAYA, Y., (1974), "XVIII. Yüzyılda Çıkarılan Adâletnâmelere Göre Türkiye'nin İç Durumu", Belleten, XXXVIIII/ 51, Temmuz, Ankara, s. 445-491.

SHAW, S. J., (2004), Osmanlı İmparatorluğun ve Modern Türkiye, (Çev.) HARMANCI M., E Yayınları, Cilt: 1, 2. Baskı, İstanbul.

SURİYELİLER VE SIĞINMACI YÖNETİMİ: KAHRAMANMARAŞ İLİ ÖRNEĞİ

***

SYRIANS AND REFUGEE MANAGEMENT: CASE OF KAHRAMANMARAŞ

Prof. Dr. Ahmet Hamdi AYDIN
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Kamu Yonetimi Bölümü
ahaydin@ksu.edu.tr

Arş. Gör. Sadegül ÖZCAN
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Kamu Yonetimi Bölümü
sadegulozcanksu@gmail.com

Öz

4-5 yıldır dünyayı, Ortadoğu'yu ve Türkiye'yi ilgilendiren bir "Suriye Sorunu" yaşanmaktadır. Suriye'nin tüm komşu ülkeleri gibi - belki de hepsinden fazla- Türkiye de bu sorunla karşı karşıya kalan bir ülkedir. Suriye'de iç savaş çıktıktan sonra Suriyeli sığınmacılar kitleler halinde Türkiye'ye gelmeye başlamışlardır. Bu gelişler günümüzde de devam etmektedir. Türkiye'ye yasal ve yasadışı yollarla giriş yapan Suriyeliler ülke içerisinde çeşitli illere dağılmaktadırlar. Özellikle Türkiye-Suriye sınır hattına yakın olan tüm şehirler gibi Kahramanmaraş'ta da Suriyeli sığınmacılar yoğun olarak bulunmaktadır. Sığınmacılar çeşitli şekillerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bir kısmı konteynır kentlerde, bir kısmı da kendi imkanları ile şehir içinde hayatlarına devam etmektedir. Konteynır kentlerde kalanların ihtiyaçları yönetim tarafından karşılanmaktadır. Ancak hem buradaki insanlar hem de dışarıdaki insanlar açısından sorunlar bitmemektedir. Bununla birlikte yerel halkta da sığınmacılarla ilgili rahatsızlıklar söz konusu olmaktadır. Bu sorun ve rahatsızlıklarla baş etmenin yolu etkili bir sığınmacı yönetimi uygulamaktan geçmektedir. Sığınmacı yönetimi, sığınmacıların gelme ihtimaline karşı hazırlıklı olmak, yasadışı veya baş edilemeyecek şekilde çok fazla ve kontrolsüz sığınmacı akınına uğramamak için gerekli tedbirleri almak, her şeye rağmen sığınmacıların gelmesi halinde onları karşılayarak güvenliklerini sağlamak, gerekli resmi işlemlerini yapmak, uygun yerlerde ve şartlarda ikamet ettirerek asgari ihtiyaçlarını karşılamak, temel haklarını kullanabilmelerine imkan sağlamak, fakat bunun yanında toplumu rahatsız etmemelerini, resmi düzene ve toplumsal normlara saygılı olarak yaşamalarını sağlamak, tüm bunlar için örgütlenmek ve gerektiğinde uygulamaya konulabilecek normal ve B planlarına sahip olmak demektir. Bu çalışmada Kahramanmaraş'ta konteynır kentte yaşayan Suriyeli sığınmacılar örneğinde sığınmacı yönetimi mevcut ve olması gereken durum açısından tartışılacak ve sorunların çözümü için öneriler geliştirilecektir. Çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılacak ve gerekli görüldüğü takdirde yetkili kişilerle görüşme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Suriyeliler, Türkiye, Kahramanmaraş, Sığınmacı, Sığınmacı Yönetimi.*

Abstract

A 'Syrians problem' is going on during last 4-5 years, which concerns Turkey, Middle East and all the world. Like all neighboring countries of Syria -even more than all- Turkey is also a country facing this problem. Just after the civil war emerged in Syria, mass of Syrians began to refuge to Turkey. Refugees are currently continuing to come to Turkey. Syrians who entered Turkey legally or illegally, disbanded to almost all cities of Turkey. Particularly in Kahramanmaraş, like all cities near by Turkey-Syria border line, there are Syrian refugees intensively. Refugees try to make a living through different ways. Some of them are living in conteiner-city and some are living in all around Kahramanmaraş with their own facilities. All the needs of those live in conteiner-city are provided by the government. However there are endless problems for refugees living in, or outside conteiner-city. Also the local people began to feel discomfort with Syrian refugees. In order to solve all these problems and to end this discomfort position, an effective refugee management is needed to be applied. Refugee management means to be ready for the possibility of

refugee comings, to take necessary measurements against massive illegal and uncontrolled refugee commings; despite of all these measurements to meet refugees friendly, by providing a save position, helping for official proedures, accommodating in appropriate places, providing necessary needs and to help for using their basic rights; but beside all these, to informe them to live without annoying the local people, upseting public order and clashing social norms; and for al these, to be organised, to have an applicable plan as well as a B plan. This study aims to discuss refugee management in terme of continuing problems and to develope sollutions for these problems, using Kahramanmaraş as a case. The study is based on a library research and interviews with official personel, if needed.

***Keywords**: Syrians, Turkey, Kahramanmaraş, Refugee, Refugee Management.*

1. GİRİŞ

Küreselleşen dünyada bir ülkede meydana gelen bir olay kolay bir şekilde diğer ülkeleri etkisi altına alabilmektedir. Orta Doğu'da yaşanan ve Arap Baharı olarak adlandırılan gelişmeler tüm dünyada büyük yankı uyandırmıştır. Orta Doğuda pek çok ülkede çeşitli olaylar, çatışmalar meydana gelmiştir. Bu ülkelerden biri de Suriye'dir. Suriye'de meydana gelen ayaklanmalar sonrasında bir iç savaşa dönüşmüştür. Bu iç savaş nedeniyle Suriyeli vatandaşlar ülkelerinden kaçmaya başlamışlardır. Kaçan kişiler başta komşu ülkeler olmak üzere çeşitli ülkelere sığınmışlardır. Bu ülkelerden biri ve belki de yaşanan olaylardan en çok etkileneni Türkiye'dir.

Türkiye, 2011 de başlayan ve halen devam eden olaylar nedeniyle, resmi rakamlara göre yaklaşık 2 milyon, gayrı resmi hesaplamalara göre yaklaşık 3 milyon sığınmacıya kucak açmıştır. Özellikle Türkiye-Suriye sınır hattına yakın olan tüm şehirler gibi Kahramanmaraş'ta da Suriyeli sığınmacılar yoğun olarak bulunmaktadır. Sığınmacılar çeşitli şekillerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bir kısmı konteynır kentlerde, bir kısmı da kendi imkanları ile şehir içinde hayatlarına devam etmektedir. Konteynır kentlerde kalanların ihtiyaçları yönetim tarafından karşılanmaktadır. Ülkenin tamamına yayılan sığınmacıların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için milyarlarca dolar harcama yapılmaktadır. Her şeye rağmen sığınmacılar ile ilgili olarak, ekonomik, sosyal ve demografik anlamda önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar ile baş edebilmenin yolu etkili bir sığınmacı yönetiminden geçmektedir.

Sığınmacı yönetimi, sığınmacılar henüz gelmeden hazırlıklı olmakla başlayan, her türlü tedbire rağmen geldiklerinde her türlü ihtiyacı karşılanmakla devam eden ve sonuçta topluma entegre olmaları veya ülkelerine dönmelerine yardımcı olmakla biten çok aşamalı bir süreçtir. Bu çalışmada Kahramanmaraş'ta konteynır kentte yaşayan Suriyeli sığınmacılar örnek alınarak, sığınmacı olgusunun nasıl yönetildiğini ve yönetilmesi gerektiğini tartışmak ve yaşanan ekonomik, sosyal ve demografik sorunların çözümü için öneriler geliştirmek amaçlanmıştır.

2. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SIĞINMACILARIN DURUMU VE SIĞINMACI YÖNTEMİ

2011 yılı Arap ülkelerindeki mevcut yönetimlere baş kaldırma olaylarının başladığı yıl olmuştur. Arap Baharı olarak ifade edilen ve çeşitli toplumsal hareketlere sahne olan olaylar dizisi ilk olarak 2011 yılı başlarında Tunus'ta baş göstermiştir. Sonrasında Yemen, Libya, Bahreyn gibi pek çok ülkede olaylar yaşanmıştır. Olayların yaşandığı ülke vatandaşları baskıcı rejimlere karşı hak ve değişim talepleriyle ayaklanmışlardır. Ayaklanmaların yaşandığı ülkelerin bazılarında yönetimler düşmüş, bazılarında protestolar uzun süre devam etmiştir. Yaşanan çatışmalarda çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Şiddetli olayların yaşandığı ülkelerden biri de Suriye olmuştur. Suriye'de olaylar diğer ülkelere nispeten biraz daha geç başlamıştır. Ancak Suriye'de olaylar en şiddetli haliyle başlamış ve şiddeti artarak devam etmiştir. Hala daha devam etmektedir.

Suriye'de 2011 yılının Mart ayında olaylar yaşanmaya başlanmıştır. Ülke vatandaşları hak ve değişim talepleri ile protestolar yapmaya başlamıştır. Ülke yönetimi gerçekleştirilen protestolara müdahalede bulunmuştur. Meşru güç kullanma tekelini elinde bulunduran yönetim bu gücünü sonuna kadar

kullanmıştır. Gösterilerin şiddet yoluyla bastırılmaya çalışılması sonu görünmeyen bir iç savaşın başlamasına neden olmuştur. Yaşanan iç savaşta insanlar hayatını kaybetmiş, yaralanmış ve yerlerinden yurtlarından ayrılmak zorunda kalmışlardır.

Suriye'deki iç savaş ülke vatandaşlarının başka ülkelere-özellikle komşu ülkelere- sığınmalarına neden olmuştur. İç savaşın başlamasıyla ortaya çıkan göç ve sığınmalar zaman geçtikçe artarak devam etmiştir. Nitekim 2016 yılına gelinmesine ve olayların başlaması üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen bu göç ve sığınmalar hala devam etmektedir.

Suriye'den kaçan insanlar pek çok ülkeye dağılmışlardır. Türkiye, Lübnan, Mısır, Irak, Ürdün bu ülkelerden bazılarıdır (Mazlumder,2013:4). Türkiye'ye sığınma olayı, 29 Nisan 2011 tarihinde Suriye'den Türkiye'ye giriş yapan 252 kişi ile başlamış ve artarak devam etmiştir (Kap,2014:30). Bugün Türkiye'de resmi rakamlara göre 2 milyondan, gayri resmi tahminlere göre ise 3 milyondan fazla sığınmacı yaşamaktadır.

Türkiye'ye gelen Suriyeler mülteci olarak tanımlanamamaktadır. Mülteci, "ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir" (Koç vd.; 2015:65-66). Yani mülteci sayılabilmek için birtakım şartlar söz konusudur. Bunlar aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- Irk, din, belirli bir gruba mensup olma ve siyasi görüşler nedeniyle sığınmak.
- Vatandaşı olunan ülkede zülüm göreceğine dair korku yaşamak.
- Zulme uğrama korkusu nedeniyle vatandaşı bulunulan ülkenin korumasından yararlanamama ya da yararlanmak istememek.
- Vatandaşı bulunulan ülke sınırları dışında bulunulmak.
- Son olarak zulüm korkusuyla vatandaşı bulunulan ülkeye dönememek.

Ülkelerin mültecilerle ilgili yükümlülükleri 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol ile belirlenmiştir. Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesini "coğrafi çekince" ile imzalamıştır. Bu çekince gereğince Türkiye sadece Avrupa'dan gelen insanları mülteci olarak kabul etmektedir. Bu nedenle Türkiye'ye gelen Suriyeliler mülteci olarak değil sığınmacı olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan,2014:16). Sığınmacı, mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denilmektedir. Bu terim genellikle, mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılmaktadır (bianet.org,06.04.2016). Yani mülteci kendisine hukuki bir statü yani mültecilik statüsü tanınmış kişi iken; sığınmacı mültecilik statüsü incelenen ve bu nedenle kendisine geçici koruma sağlanan kişidir (Rençber, 2014: 251). Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesine coğrafi çekince koyması ile ülkeye gelen Suriyeliler 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinde yer alan koşulları yerine getirdikleri için kendilerine İçişleri Bakanlığı tarafından sığınmacı statüsü verilmiştir. Sığınmacılık fiili bir durumu ifade etmektedir.

Türkiye'nin uygulamış olduğu "açık kapı politikası" ile 2011 yılından itibaren ülkeye gelen milyonlarca Suriyeli sığınmacıların pek çok ihtiyacı söz konusudur. Barınma, beslenme, güvenlik vb. ihtiyaçların bir şekilde karşılanması gerekmektedir. Bununla birlikte yerli halkın da durumdan rahatsız olmaması için bir şeyler yapılması gerekmektedir. Tüm bunların sağlanabilmesi ve sorunların ortadan kaldırılması ya da asgari düzeye indirilebilmesi için etkili bir sığınmacı yönetiminin uygulanması gerekmektedir. Sığınmacı yönetimi, sığınmacıların gelme ihtimaline karşı hazırlıklı olmak, yasadışı veya baş edilemeyecek şekilde çok fazla ve kontrolsüz sığınmacı akınına uğramamak için gerekli tedbirleri

almak, her şeye rağmen sığınmacıların gelmesi halinde onları karşılayarak güvenliklerini sağlamak, gerekli resmi işlemlerini yapmak, uygun yerlerde ve şartlarda ikamet ettirerek asgari ihtiyaçlarını karşılamak, temel haklarını kullanabilmelerine imkan sağlamak, fakat bunun yanında toplumu rahatsız etmemelerini, resmi düzene ve toplumsal normlara saygılı olarak yaşamalarını sağlamak, tüm bunlar için örgütlenmek ve gerektiğinde uygulamaya konulabilecek normal ve B planlarına sahip olmak demektir (Aydın, 2014).

Türkiye başlangıçta açık kapı politikası uygularken bu kadar çok sayıda sığınmacının geleceğine ihtimal vermemiştir. Ayrıca Suriye'deki iç savaşın bu kadar uzun sürmeyeceğini, mevcut rejimin yıkılacağını, ülkede düzen hakim olunca da Suriyeli sığınmacıların ülkelerine döneceğini düşünmüştür. Ancak sonuç istenildiği gibi olmamıştır. İç savaş bitmemiş ve ülkeye sonu gelmeyen bir sığınmacı akını gerçekleşmiştir ve hala devam etmektedir.

Ülkeye giriş yapan Suriyelilerin bir kısmı yasal yollardan gelmekte ve kayıt altına alınmaktadır. Ancak pek çok kişi ülkeye yasadışı yollardan girmekte ve dolayısıyla kayıt altına alınmamaktadırlar. Bu nedenledir ki ülkedeki Suriyeli sığınmacıların sayısı kesin olarak bilinmemekte, yaklaşık bir rakam söylenmektedir. Bu açıdan bakıldığında sığınmacı yönetiminin ilk aşaması olan "sığınmacıların gelme ihtimaline karşı hazırlıklı olmak, yasadışı veya baş edilemeyecek şekilde çok fazla ve kontrolsüz sığınmacı akınına uğramamak için gerekli tedbirleri almak" kısmında çok başarılı olunduğu söylenemeyecektir. Bu aşamadan sonra yapılması gereken diğer aşamalarda etkinlik sağlamak olacaktır.

Suriyeli sığınmacılarla ilgili olarak ilk yapılan ve tabi ki yapılması gereken faaliyet, gelen sığınmacıların kayıt altına alınmasıdır. Çünkü yasal yollardan ülkeye giriş yapan sığınmacıların yanında çok daha fazla sayıda ve yasadışı yollarla Türkiye'ye giriş yapan sığınmacı söz konusudur. Bu sığınmacılar ülkenin geneline yayılmış durumdadırlar. Barınma merkezlerinde kayıtlar krizin başlangıcından beri düzenli şekilde yapılmaktadır. Ancak merkezler dışında yaşayan sığınmacılar için aynı şeyi söylemek oldukça güçtür. AFAD kamp dışında yaşayan Suriyelilerin kayıt altına alınmasına yönelik çalışmalar yapmaya başlamıştır. Bu amaca yönelik olarak "Yardım Dağıtım Sistemi" olarak adlandırılan bir çalışma yapılmaktadır. Bu çalışma ile Türkiye'deki sığınmacıların tamamının biyometrik kayıt altına alınması amaçlanmaktadır (ORSAM, 2014:15). Gelişmiş sistemler ile kayıtlar alınmaya çalışılmaktadır. Ancak kamp dışına ulaşılmasında önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. AFAD kayıtları ya mobil araçlarla ya da belirlenmiş yerlerde almaktadır (Öztürk, 2015:12). Suriyelilerin tamamının kayıt altına alınması durumunda ülkedeki sığınmacı sayısı kesin olarak tespit edilmiş olacaktır.

Suriyeli sığınmacılarla ilgili olarak yapılan faaliyetlerden bir diğeri hukuki düzenlemelerle ilgilidir. Nisan 2013 yılında Türkiye Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu çıkarmıştır. Bu kanunun çıkarılmasında Avrupa Birliği'ne üyelik süreci çalışmaları etkili olmuştur. Bu yasa ile birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu yasanın çıkarılma ve Göç İdaresinin kurulma nedenleri arasında Türkiye'nin kitlesel ve düzensiz göçlerin hedefi olması yer almaktadır. Ancak Kurumun yeni olması ve o dönem için mevzuat eksikliğinden dolayı, sığınmacılarla ilgili çalışmaları gecikmeli olarak başlamıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" çıkarılmıştır. Söz konusu yönergede, kitlesel sığınma durumlarında ortaya çıkan acil koruma ihtiyacının karşılanması amacıyla sığınılan ülkeye erişimin sağlanması, geri göndermeme ilkesinin gözetilmesi ve insan haklarına uygun temel asgari standartların sağlanması olarak nitelendirilen "geçici koruma" yer almaktadır."Geçici koruma" statüsünün, acil durumlarda ve özellikle toplu nüfus hareketlerinde kendisine başvurulabilecek ve adında da anlaşılacağı üzere "geçici" bir çözüm olduğu anlaşılmaktadır (Uzun,2015:112). Sonrasında 22 Ekim 2014 tarihinde "Geçici Koruma Yönetmeliği" yayımlanmıştır. Bu yönetmelik önemli ölçüde Suriye krizinin izlerini taşımaktadır (Erdoğan,2014:17).

Bu yönetmeliğin amacı ve kapsamı yönetmeliğin birinci maddesinde şu şekilde belirtilmektedir: "Bu yönetmeliğin amacı; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslar Arası Koruma Kanununun 91 inci maddesi çerçevesinde, uluslararası

koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınmayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslar arası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemektir" (www.resmigazete.gov.tr,06.04.2016). Bu düzenlemeler dışında farklı konularda çeşitli genelgeler de yayımlanmıştır.

Türkiye'ye gelen sığınmacılarla ilgili faaliyetler özellikle AFAD(Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) tarafından gerçekleştirilmektedir. AFAD gelen sığınmacıların bir kısmının başta barınma olmak üzere pek çok ihtiyacının karşılanması için 10 ilde 26 adet barınma merkezi kurmuştur. Gelen sığınmacıların 272.439'u barınma merkezlerinde kalmaktadırlar (afad.gov.tr,05.04.2016). Diğer sığınmacılar ise Türkiye'ye dağılmış durumdadırlar. Özellikle Suriye-Türkiye sınırına yakın illerde ve İstanbul'da ciddi bir Suriyeli nüfusu söz konusu olmuştur.

AFAD tarafında 10 ilde kurulan 26 barınma merkezlerinin isimleri, kalan sığınmacıların sayıları ve barınma tipleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır (afad.gov.tr,05.04.2016):

	GEÇİCİ BARINMA MERKEZİ	**BARINMA TİPİ**		**GBM MEVCUDU**		**TOPLAM MEVCUT**
HATAY	Altınözü 1 Çadırkenti	263	Bölme	1.351	Suriyeli	**18.041**
	Altınözü 2 Çadırkenti	622	Çadır	3.077	Suriyeli	
	Yayladağı 1 Çadırkenti	236 310	Çadır Bölme	2.766	Suriyeli	
	Yayladağı 2 Çadırkenti	510	Çadır	3.299	Suriyeli	
	Apaydın Konteynerkenti	1181	Konteyner	4.934	Suriyeli	
	Güveççi Çadırkenti	1.000	Çadır	2.614	Suriyeli	
GAZİANTEP	İslahiye 1 Çadırkenti	1.898	Çadır	8.126	Suriyeli	**49.644**
	İslahiye 2 Çadırkenti	2.364	Bölme	10.105	Suriyeli	
				8.735	Iraklı	
	Karkamış Çadırkenti	1.686	Çadır	7.211	Suriyeli	
	Nizip 1 Çadırkenti	1.858	Çadır	10.553	Suriyeli	
	Nizip 2 Konteynerkenti	938	Konteyner	4.914	Suriyeli	
ŞANLIURFA	Ceylanpınar Çadırkenti	4.771	Çadır	21.727	Suriyeli	**110.715**
	Akçakale Çadırkenti	5.000	Çadır	29.879	Suriyeli	
	Harran Konteynerkenti	2.000	Konteyner	14.083	Suriyeli	
	Viranşehir Çadırkenti	4.100	Çadır	17.981	Suriyeli	
	Suruç Çadırkenti	7.000	Çadır	27.045	Suriyeli	
KİLİS	Öncüpınar Konteynerkenti	2.063	Konteyner	10.385	Suriyeli	**33.583**
	Elbeyli Beşiriye Konteynerkenti	3.592	Konteyner	23.198	Suriyeli	
MARDİN	Midyat Çadırkenti	1.300	Çadır	3.032	Suriyeli	**13.057**
				1.055	Iraklı	
	Nusaybin Çadırkenti	3.270	Bölme	0		
	Derik Çadırkenti	2.100	Bölme	8.970	Suriyeli	
KAHRAMANMARAŞ	Merkez Çadırkenti	3.684	Çadır	18.497	Suriyeli	**18.497**
OSMANİYE	Cevdetiye Çadırkenti	2.012	Çadır	9.487	Suriyeli	**9.487**
ADIYAMAN	Merkez Çadırkenti	2.260	Çadır	9.619	Suriyeli	**9.619**
ADANA	Sarıçam Çadırkenti	2.162	Çadır	10.586	Suriyeli	**10.586**

Kaynak:https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=848, ET: 05.04.2016.

Yukarıdaki tabloda belirtilen barınma merkezlerinde AFAD idaresinde, kamu kurum ve kuruluşları ile Türk Kızılayı tarafından ortak çalışmalar yürütülmektedir (Mazlumder,2013:7). Barınma merkezlerinde market, ısınma, güvenlik, ibadet, alt yapı, haberleşme, itfaiye, tercümanlık, psiko-sosyal destek ve bankacılık gibi hizmetler verilmektedir. Bunlarla birlikte sığınmacıların çamaşır, bulaşık ve duş ihtiyaçları da karşılanmaktadır. Barınma merkezlerinde ayrıca çocuk ve oyun parkları, televizyon ve internet odaları

da söz konusudur. Sağlık ve eğitim gibi en önemli hizmet türleri etkili şekilde sunulmaya çalışılmaktadır. Ancak eğitim hizmetlerin de geçerli bir diploma sunulmaması önemli bir dezavantaj olarak görülmektedir. Eğitim ve sağlık hizmetleri ile ilgili veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır (www.afad.gov.tr, 05.04.2016):

Eğitim Hizmetleri

Derslik	Öğrenci sayısı					Yetişkin kursları			
						Devam eden		Tamamlanan	
	Okul öncesi	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam	Kurs	Kursiyer	Kurs	Kursiyer
1.211	6.857	42.491	20.051	9.308	78.707	298	13.936	2.036	61.749

Sağlık Hizmetleri

		Geçici barınma merkezleri verileri				Hastane verileri						
		Poliklinik		Hastaneye sevk		Poliklinik		Hastanede yatan		Türkiye geneli doğum	Ameliyat	
		Günlük	Toplam	Günlük	Toplam	Günlük	Toplam	Günlük	Toplam		Günlük	Toplam
		5.323	5.086.471	929	945.576	14.438	6.156.660	2.172	480.204	151.746	587	325.360

Türkiye'de şimdiye kadar sığınmacılara 12 milyon poliklinik hizmeti, 500 bin hastanede yatan hizmeti verilmiştir. 335 bin sığınmacı ameliyat olmuştur. 152 bin bebek Türkiye'de dünyaya gelmiştir. Bebek doğumları artarak devam etmektedir. 310 bin öğrenci eğitim almış, 62 bin sığınmacı kursiyer oluştur. Sunulan hizmetlerle birlikte AFAD tarafından çeşitli projeler hayata geçirilmektedir. Örneğin, Suriye'deki iç savaş nedeniyle sakat kalan çocuklar için "Engel Tanımıyoruz" projesi başlatılmış ve savaş nedeniyle kolunu, bacağını kaybeden çocuklar protez ve orteze kavuşmuşlardır. Bununla birlikte pek çok yardım kampanyası da düzenlenmiştir (afad.gov.tr,05.04.2016).

AFAD ve diğer kuruluşların yapmış oldukları işlerin elbette bir maliyeti söz konusudur. Şimdiye kadar Türkiye ülkelerinden kaçıp gelen sığınmacılar için uluslar arası standartlara göre 8 milyar ABD doları tutarında kaynak kullanmıştır. Türkiye'nin yapmış olduğu yardımlar ve harcamalar karşısında uluslar arası camianın yapmış olduğu yardım ya da katkı sadece 455 milyon ABD doları olmuştur (afad.gov.tr,05.04.2016). Yani aslına bakıldığında Türkiye bu yolda yalnız bırakılmıştır. Uluslar arası camia özellikle Avrupa "Doğu sınırınızı açın, sığınmacılar gelsin, ama Batı sınırınızı kapatın bize gelmesinler" (Erdoğan,2014:16) politikası uygulamıştır.

Sağlanan tüm bu hizmetler daha ziyade barınma merkezindeki Suriyeli sığınmacıları kapsamakta, barınma merkezi dışında kalan sığınmacılar eğitim, sağlık gibi hizmetler dışındaki hizmetlerden kamp içerisindeki sığınmacılar kadar yararlanamamaktadır. Daha doğru bir ifade ile kendi imkanları doğrultusunda yararlanabilmektedirler.

Suriye'den gelen sığınmacılarla ilgili olarak AFAD ve diğer kuruluşlar tarafından pek çok faaliyet sunulmaktadır. İç savaşın etkilerinin silinmesine yönelik pek çok faaliyet yapılmaktadır. Gelen Suriyelilerin bulundukları yerlerde iyi bir yaşam sürmeleri amaçlanmaktadır. Ancak madalyonun bir de diğer yüzü vardır. Suriyeli sığınmacılar ülkenin her yerine yayılmış durumdadırlar. Bu durum yerel halkta birtakım huzursuzluklara neden olmaktadır. Sığınmacı yönetiminin bir diğer aşaması, gelen sığınmacıların yerel halkı rahatsız etmemelerinin ve kural ve nizamlara uymalarının sağlamasıdır. Suriyeli sığınmacılar başlangıçta ülkeye geldiklerinde halk tarafından gayet iyi karşılanmıştır. Yöre halkı cömert ve misafirperver bir tutum sergilemiştir (Dinçer vd.,2013:16). Gelen sığınmacılar "zulümden kaçan insanlar", "Türkiye'deki misafirlerimiz", "din kardeşlerimiz" gibi ifadeler kullanılarak kabul edilmişlerdir (Kap,2014:33). Ancak zaman geçtikçe sığınmacı sayısı artmış bu da beraberinde birtakım sorunlar ve

huzursuzluklar ortaya çıkarmıştır. Temel sorunlardan biri güvenlikle ilgilidir. Gelen sığınmacılarla birlikte ülkeye yasadışı grupların da girdiği ifade edilmektedir. Bu gruplar çeşitli eylemlerle huzur ve güvenliği bozmaktadırlar. 11 Şubat 2013 tarihinde Cilvegözü sınır kapısında ve 11 Mayıs 2013 tarihinde Reyhanlı da meydana gelen patlamalar buna örnek olarak gösterilebilecektir (Kap,2014:33). Bunun yanında kapkaç, dilencilik gibi sorunlar da yerel halkı huzursuz etmektedir. Diğer önemli bir sorun ekonomik alanda ortaya çıkmaktadır. Kira fiyatlarının çok fazla artması, Türk vatandaşlarının ev bulmakta zorlanmalarına ya da kira öderken zorlanmalarına neden olmaktadır. Bazı ev sahipleri evlerinden yerel halkı çıkarmakta daha yüksek bir fiyatla evlerini sığınmacılara kiralamaktadırlar. Ucuz iş gücü diğer bir sorundur. Suriyeli sığınmacıların kaçak olarak ve çok ucuz bir şekilde çalışmaları yine yerel halkta ciddi huzursuzluk yaratmaktadır. İş bulamamaktan şikayet etmektedirler. Tabi diğer tarafından iş verenler bu durumdan memnunlardır. Bazı bölgelerde mezhepsel birtakım gerginlikler yaşanabilmektedir. Suriyeli sığınmacılarla evlenmeler söz konusudur. Genellikle ikinci, üçüncü eş olarak Suriyeli sığınmacı kadınlarla evlenilmektedir. Bu evlilikler dini nikah ile gerçekleşmektedir. Bu durum yerel halkının kadınları arasında bir korku yaratmaktadır. Türkiye'ye gelen sığınmacılar ülkenin tamamına yayılmış durumdadırlar. Bazı yerlerde sığınmacı nüfusu yerel halk nüfusunu geçmiştir. Bu da halk arasında huzursuzluk yaratan bir diğer olgudur (Orsam,2014:18). Türk vatandaşlar Suriyelilere sunulan hizmetlerin-özellikle sağlık alanında-kendilerine sunulan hizmetlerin aksatmasına neden olmasından dolayı da bir rahatsızlık duymaktadırlar. Bunun nedeni özellikle sağlık alanında hastane kapasitelerinin yetersiz olmasıdır(Orsam,2015:20).

3. KAHRAMANMARAŞ İLİNDEKİ SURİYELİ SIĞINMACILAR VE SIĞINMACI YÖNETİMİ

Kahramanmaraş'ta Merkez Çadırkenti ismiyle bir barınma merkezi kurulmuştur. Bu barınma merkezinde 3684 çadır mevcuttur. 18.497 sığınmacı bu barınma merkezinde yaşamlarını sürdürmektedirler (afad.gov.tr,05.04.2016). Barınma merkezi dışında 68 binin üzerinde kayıtlı Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Ancak gerçek sığınmacı sayısının bundan fazla olduğu tahmin edilmektedir (Orsam,2015:30). Ancak belirtilen rakamlar dikkate alında kamp içi ve kamp dışı toplam kayıtlı sığınmacı sayısı 85 binin üzerindedir.

Kahramanmaraş'ta da diğer illerde olduğu gibi sığınmacılarla ilgili çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bu faaliyetler AFAD İl Müdürlüğü, İl Göç İdaresi Müdürlüğü, belediyeler, dernekler, sivil toplum kuruluşları işbirliğiyle gerçekleştirilmektedir. Barınma merkeziyle ilgili faaliyetler AFAD İl Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir. Barınma merkezinde yukarıda da ifade edildiği gibi 3684 çadır bulunmaktadır. Sığınmacıların barınma ihtiyacı bu çadırlar vasıtasıyla sağlanmaktadır. Sığınmacıların diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak ibadethane, hastane, okul, çamaşırhane, bulaşıkhane, market gibi yerler söz konusudur. Kahramanmaraş barınma merkezinde iki adet büyük çaplı marketin varlığı söz konusudur. Bu marketler ihale usulü ile açılmaktadırlar. Her bir sığınmacıya aylık 85 TL para yardımı yapılmaktadır. Sığınmacılar bu parayla barınma merkezindeki marketlerden bir kısım ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Kahramanmaraş sığınma merkezinde sosyal ve sportif faaliyetlere yönelik çalışmalar söz konusudur. Çadırkent içerisinde meslek edindirme kursları, Türkçe eğitim kursları verilmekte, halı saha, güreş alanı, masa tenisi için gerekli ekipmanlar vb. sağlanmaktadır. Hatta bu halı sahada Gaziantep Islahiye Geçici Barınma Merkezi ile Kahramanmaraş Merkez Çadırkentindeki sığınmacılar arasında bir futbol turnuvası düzenlenmiştir. Eğitim hizmetlerinin karşılanması amacıyla okullar açılmıştır. Bununla birlikte bazı okullarda gündüzcü- akşamcı şeklinde bir uygulama ile sığınmacıların okula gitmeleri sağlanmıştır. Sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik olarak büyük bir adım atılmıştır. Barınma merkezi içerisinde yer alan ve çadır olan hastanenin yerine betonarme bir hastane inşa edilmiştir. Bu hastane dışında kayıtlı olan sığınmacılar devlet hastanelerinden eğer yetersiz kalırsa özel hastanelerden sağlık hizmeti alabilmektedirler. Yapılan tüm harcamalar AFAD İl Müdürlüğünce karşılanmaktadır.

Kahramanmaraş barınma merkezinde Suriyeli sığınmacıların kendi kültür, geleneklerini yaşabilmeleri adına güzel bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Sığınmacılar arasında kura çekimi ile 200 kişiye dükkan tahsis edilmiştir. Bu dükkanlarda sığınmacılar kendi ülkelerinde neler yapıyorsa, nasıl

hareket ediyorsa o şekilde faaliyet gösterebilmektedirler. Bu da sığınmacılara kısmen de olsa kendi ülkelerindeymiş hissi vermektedir.

Kahramanmaraş'ta yardımların eşit bir şekilde dağıtılabilmesi, her sığınmacının sağlanan yardımlardan faydalanabilmesi ve dilenciliğin önüne geçilebilmesi için "Sağlık Yardım Takip Programı" oluşturulmuştur. Bu programda AFAD İl Müdürlüğü, STK'lar, dernekler, belediyeler, Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü ve emniyet eşgüdümlü bir şekilde hareket etmektedirler. Bu program ile ihtiyaç sahipleri tespit edilebilmekte, yapılan yardımlar takip edilebilmekte, yardımların belli bir kişide ya da kesimde toplanmasına engel olunabilmekte, muhtaç kişilerin mağdur olmalarının önüne geçilebilmektedir. Bununla birlikte dilenciliğin de önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Emniyet dilencilik yapanları takip altına almakta ve bu kişilerin muhtaçlık durumları ortaya koymaktadır. İkamet ettikleri yerler incelenmektedir. Gerçekten ihtiyacı var mı yoksa dilenciliği meslek haline mi getirmiş? bunlar tespit edilmektedir. Bu tespitler ışığında gerekli düzenlemeler yapılmaktadır.

Kahramanmaraş barınma merkezinde güvenliği polis ve özel güvenlikler sağlamaktadır. Başlangıçta barınma merkezi içerisinde sığınmacılar arasında küçük çatışmalar yaşanmış, ancak sonrasında bu durum sona ermiştir. Barınma merkezinden çıkışlar söz konusu olabilmektedir. Haftanın 6 günü sabah saat altıdan akşam saat sekize kadar barınma merkezine giriş-çıkış yapılabilmektedir. Giriş çıkışlarda kartlı sistem söz konusudur. Bu sistemde kartını okutan kişinin fotoğrafı ekrana gelmektedir. Bu sistemle kişilerin kendileri dışındaki kişilerin kartlarıyla giriş-çıkış yapmalarının da önüne geçilmektedir.

Yukarıda belirtilen hizmetler dışında sığınmacılar için çeşitli kampanyalar, projeler de gerçekleştirilmiştir. Bir dernek ördükleri atkı ve berelerin sığınmacılara dağıtılması ile ilgili bir kampanya düzenlemiştir. Bununla birlikte Suriyeli öğrencilere bir kent gezisi düzenlenmiştir. Ayrıca bu gezilerin devam edeceği de belirtilmiştir. Yine Suriyeli öğrenciler arasında resim, şiir, kompozisyon yarışması düzenlenmiş bu yarışmada dereceye girenlere ödüller verilmiştir.

Kahramanmaraş barınma merkezinde 12 mahalle vardır. Bu mahalleler için muhtarlık seçimi yapılmıştır. 18 yaşını dolduran her sığınmacı oy kullanma hakkına sahip olmuştur. Çok yüksek bir oranda katılım sağlanmıştır. Toplam 8806 seçmenin bulunduğu kampta; 7719 kişi oy kullanmıştır. 98 aday arasından 28 erkek ve 17 bayan muhtar seçilmiştir. Oy kullanma oranının oldukça yüksek olduğu seçimlerde tam bir demokrasi coşkusu yaşanmıştır. Kamp İdaresince 20 gün kadar önce adaylık müracaatlarının alındığı, adaylara propaganda yapma imkanlarının sağlandığı, oy pusulalarının düzenlendiği, seçmen listelerinin ve sandık kurullarının oluşturulduğu organizasyonda tam bir seçim atmosferi yakalanmıştır (www.kahramanmarasafad.gov.tr,07.04.2016).

Kahramanmaraş'ta da diğer illerde olduğu gibi barınma merkezi dışında binlerce sığınmacı mevcuttur. Bu sığınmacılar da sağlık, eğitim gibi hizmetlerden kamp içerisindeki sığınmacılar gibi yararlanabilmektedirler. Sosyal, kültürel ihtiyaçları da daha ziyade kendileri tarafından karşılanmaktadır.

Kahramanmaraş'a bakıldığında heterojen bir yapıdan ziyade homojen bir yapının hakim olduğu söylenebilir. Çok fazla iç göçe maruz kalmamıştır. Kahramanmaraş halkı muhafazakar bir yapıdadır ve nispeten dışa kapalı bir kültüre sahiptir.

Suriyeli sığınmacılarla ilgili olarak Kahramanmaraş halkı son derece yardımsever davranmıştır. Ancak kolay bir şekilde provoke olma ihtimalleri de söz konusudur. Suriyeli sığınmacıların şehre bir anda ve fazla sayıda gelmeleri birtakım sıkıntılar meydana getirmiştir. Örneğin, Kahramanmaraş merkezinde Meydan Parkı olarak anılan bir park mevcuttur. Bu park günün neredeyse her saatinde daha çok Suriyeliler tarafından kullanıldığı için halk tarafından "Suriyeli Parkı" olarak anılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte çeşitli parklarda ya da diğer alanlarda çok geç saatlere kadar oturmaları, gürültü çıkarmaları tepkisel sonuçlara neden olmaktadır. Ayrıca Dumlupınar Mahallesi Şazibey Camii civarı küçük bir Suriye kentine benzemektedir. Her yerde Arapça tabelalar ve yoğun bir Suriyeli nüfusuyla bu mahallede yerli halkın kendisini yabancı hissetmesi söz konusudur. Bunun yanında artan orandaki dilencilik de bir diğer sorundur. Vatandaşlarla yapılan görüşmelerde dikkat çeken bir ayrıntı şu olmuştur. Yerli halk Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğunda kesici aletlerin olduğunu ve bu durumun kendilerini rahatsız ettiğini belirtmiştir.

Kahramanmaraş halkının rahatsızlık duyduğu bir diğer konu ekonomik açıdandır. Kira fiyatlarının bir anda çok fazla yükselmesi vatandaşları rahatsız eden bir durumdur.

Suriyeli sığınmacıların iş hayatına girmeleri daha doğru bir ifade ile ucuz iş gücü oluşturmaları Kahramanmaraş'ta ciddi bir sorun oluşturmamıştır. Hatta aksine tarım ve konfeksiyon sektörlerinde çalışacak eleman ihtiyacı kısmen de olsa sığınmacılarla karşılanmaktadır.

4. SONUÇ

Sonuç olarak, Kahramanmaraş 85 binin üzerinde sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Ülkenin geneli için olduğu gibi Kahramanmaraş özelinde de sığınmacıların sorunsuz bir şekilde hayatlarını sürdürebilmeleri için etkili bir sığınmacı yönetimine ihtiyaç vardır. Türkiye pek çok açıdan başarılı bir sığınmacı yönetimi uygulamıştır. Ancak tabi ki eksiklikler söz konusudur. Bu eksikliklerle ilgili aşağıdakilerin yapılması önerilebilir:

- Öncelikle Suriyeli sığınmacıların çoğunun ülkelerine dönme eğiliminde olmadıkları, yani Türkiye'de kalıcı oldukları kabul edilmeli ve bu doğrultuda etkin bir strateji geliştirilmelidir.
- Bundan sonraki dönem için açık kapı politikasından vazgeçilmelidir. Suriyeli sığınmacıların sayılarına diğer ülkelerin yaptığı gibi kota konulmalıdır.
- Suriye'deki iç savaş ve kaos ortamı sona erdikten sonra Suriyeli sığınmacıların gönüllü bir şekilde geri dönüşleri teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
- Türkiye, sığınmacıların ihtiyaçlarını karşılamak adına şimdiye kadar milyarlarca dolar harcamıştır. Yine de tüm ihtiyaçların karşılandığı ya da tam olarak karşılandığı söylenemez. Türkiye ve özelde Kahramanmaraş sığınmacıların kendi ayakları üzerinde durmalarını teşvik edecek çalışmalar yapmalıdır.
- Türk vatandaşlarının sığınmacıların hayatlarını öğrenebilmeleri için çeşitli çalışmalar yapılmalıdır. Örneğin belgeseller, kamu spotları hazırlanıp, yayınlanmalıdır. Bu şekilde tepkisel bakış acısının önüne nispeten geçilmiş olacaktır.
- Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları yerin gelenek göreneklerine, kültürüne uygun hareket etmeleri, en azından saygılı olmaları sağlanmalıdır.
- Vatandaşların can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürecek hareketlerde bulunan sığınmacılara caydırıcı cezalar verilmelidir.
- Barınma merkezlerine girişler yasaktır. Zorunlu olmadığı sürece hiçbir kimse ya da kurum ve kuruluş kamplara girememektedir. Bu durum şeffaflığa engel oluşturmaktadır. Pek çok ülkeye örnek teşkil edebilecek nitelikte kamplar söz konusudur. Bunların gerekli güvenlik tedbirleri alınmakla birlikte belli dönemlerde ziyarete açılmaları gerekmektedir. Bu şekilde hem şeffaflık ilkesi uygulanabilecek hem de sığınmacılara sunulan hizmetler ve yardımlar takip edilebilecektir.

KAYNAKÇA

AYDIN,A.H:, (2014). "Suriyeliler Sorunu ve Mülteci Sorunu", Yeniasya, 21 Temmuz.

DİNÇER O. B., FEDERİCİ V., FEERRİS E., KARACA S., KİRİŞÇİ K., ÇARMIKLI E. Ö., (2013)."Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik", Uluslar arası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookıngs Enstitüsü, Ankara.

ERDOĞAN M., (2014). "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması, Hacettepe Üniversitesi,Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara.

KAP D., (2014). "Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları, Uluslar arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Akademik Perspektif, Ankara.

KOÇ M., GÖRÜCÜ İ., AKBIYIK N.,(2015). "Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri", Birey Ve Toplum Dergisi, 5(9):63-93,

ÖZTÜRK s., (2015). " Suriye'den Göçün Etkileri", GSA 2015 Global'i Yaşamak Uluslar Arası Konferansı, İstanbul.

REÇBER S., (2014). "Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler Ve Sığınmacılar", VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu.

UZUN A., (2015). "Günümüz Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci Ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi", Ankara Barosu Dergisi,1:107-120.

Uluslar arası Stratejik Araştırmalar Kurumu, (2013)."Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler", Rapor No:13-04.

ORSAM, (2015)."Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri", Rapor No:195:40 Ankara.

ORSAM, (2014)."Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler", Rapor No:189;58, Ankara.

MAZLUMDER, (2013)."Türkiye'de Suriyeli Mülteciler-İstanbul Örneği- Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler",İstanbul.

http://www.stratejikanaliz.com/analizler/avrupakitasi/turkiye/turkiyenin-yeni-sorunu-suriyeli-multeciler/#ixzz40ymSESR3 , 07.04.2016.

http://www.milliyet.com.tr/turkiye-de-suriyelilerin-olmadigi-gundem 2111885/,08.04.2016

https://www.afad.gov.tr/TR/Index.aspx, 05.04.2016.

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/2014102215.htm,06.04.2016

http://www.kahramanmarasafad.gov.tr/haber_detay.asp?id=1199,07.04.2016

http://bianet.org/bianet/toplum/167434-multeci-gocmen-siginmaci-arasindaki-farklar,06.04.2016.

KUR'ÂNÎ REFERANSLARIN SURİYELİ MÜLTECİLERE YARDIM KONUSUNDAKİ ROLÜ

***

THE ROLE OF QURANIC REFERENCES ON THE CHARITIES FOR SYRIAN REFUGEES

Doç. Dr. Halil ALDEMİR
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı
aldemirhalil@gmail.com

Öz

Bu bildiride XXI. yüzyılın ilk çeyreğinde dünyanın şahit olduğu büyük trajedilerden birine neden olan Suriye'deki müesses nizam, örgütler ve uluslararası güçlerin gövde gösterisi altında yaşanan çatışmalardan kaçıp başta Türkiye olmak üzere bölge ülkelerine sığınan mültecilerin sorunlarının çözümünde Kur'ânî referansların etkisi üzerinde durulacaktır. Doğal olarak Kur'ânî referansların göç/hicret konusuna yaklaşımı, yardımlaşma ve îsâr konularına teması ele alınacaktır. Kur'ânî perspektiften göçün nedeni, göç sonrası yaşananlar İslam tarihinin diğer kaynaklarından da yola çıkılarak ortaya konacak ve Suriyeli mülteciler konusunda başlatılan kampanyalar ve yardım faaliyetleri üzerinde Kur'ânî referanslardan yararlanmaya temas edilecektir. Son olarak ise Hz. Peygamber döneminde Mekke'den Medine'ye gerçekleşen hicret olgusu ile Suriyeli mültecilerin durumu kıyaslanarak bir değerlendirme yapılacaktır. Bu değerlendirmede yardım kampanyalarında Kur'ânî referansların önemine ve Suriyeli mültecilerin sorunlarının muhacirlerin sorunları ile benzeşen yönleri olduğu gibi ayrışan yönlerinin olduğu ortaya konulacaktır.

***Anahtar Kelimeler**: Kur'ân, Göç, Muhacir, Ensar, Îsâr.*

Abstract

In this presentation, it is stressed on the role of Quranic referances to produce solutions for the problems of refugees that fled to other countries, particularly Turkey. These refugees escaped from the worst tragedy that the world ever seen, a civil war between established government and various armed organisations under the influence of international powers. Naturally, it is going to be studied on the approach of Quranic references to the issue of migration/hijrah and their stress on helping each other/isar. The reason of hijrah and experiences after hijrah from the perspective of Quran, will be evaluated by the focusing on main sources of Islamic history. It is also touched on how quranic references have affected the charities and campaigns on Syrian refugees. Finally, two phenomenons, the hijrah of prophet Muhammad from Makah to Medina and Syrian refugees will be comparatively evaluated. In this essay, it is pointed out the importance of Quranic references for charity organisations and the smilarities and differences between the problems of Syrian refugees and the problems of muhajireen.

***Keywords:** Quran, Hicret, Muhacir, Ensar, Îsâr.*

1. GİRİŞ

Genelde Ortadoğu, özelde ise Suriye'de yaşanan sorunları, XX. yüzyılın başlarında şekillenen bölge haritasından ve İsrail'in bölgede Müslümanların yaşadığı toprakları işgal ederek bir devlet kurmasından bağımsız düşünmek büyük yanılgıya neden olur. Bölgedeki sorunun temelinde petrol başta olmak üzere egemen güçlerin çeşitli mülahazalarına binaen bu yüzyılın başında çizilen sınırlar ile aynı ırka mensup, aynı dini benimsemiş ve aynı dili konuşan insanların birbirinden ayrılması yatmaktadır. Sınır ile birbirinden koparılan halklar arasında bu üst aidiyet ilişkisinden öte, yakın akrabalık bağlarının olduğu da bilinen gerçeklerdendir.

Günümüz Suriye toprakları birçok ırkın, dinin ve mezhebin bir arada yaşadığı bir yerdi. Bu çeşitlilik, çatışmaların körüklenmesi ve Suriye'deki müesses nizamın uluslararası ilişkileri ile birlikte kısa zamanda telifi mümkün olmayan ayrışma boyutuna ulaşmıştır. Kuzey Afrika'dan başlayıp domino etkisi yapan Arap Baharı'nın son durağı, 2011 yılının ilk aylarında Suriye toprakları olmuştu. Kısa zamanda, uzun süre iktidarda kalan Kaddâfi, Zeynelâbidîn ve Mübârek devrilmişti. Yıllardır ülkelerine hükmeden ve iktidarla özdeşleşen bu liderlerin devrilmesinden sonra Esed yönetiminin kısa vadede devrileceğine dair beklentiler artmıştı. Ancak Suriye'deki mevcut yönetime karşı başlatılan muhalefet hareketinin tam da ortasında Arap Baharı kışa dönmeye başladı. Mısır'da askeri darbe gerçekleşti; demokratik yöntemlerle iktidara gelen ve İslâmî yönü ağır basan bir hükümet devrildi ve Suriye'de beklentilerin tersine Esed yönetimi düşmedi. Sonuçta bu ülke uluslararası güçlerin himayesinde çeşitli grupların zaman zaman sivilleri de hedef alan veya derinden etkileyen bitmek tükenmek bilmeyen çatışmalarına sahne oldu. Bu süreçte sayıları milyonlarla ifade edilen mülteciler, büyük bölümü başta Türkiye olmak üzere bölge ülkelerine sığındılar.

Mültecilerin yaşamlarını idame ettirdikleri toprakları; evlerini, iş yerlerini, arazilerini vb. varlıklarını terk edip taşıyabildikleri basit yaşam malzemeleri ve nakdî varlıklarla birlikte başka ülkelere sığınmaları doğal olarak barınma ve iaşe başta olmak üzere birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların çözümü konusunda Müslüman toplumlar Kur'ânî ve İslâmî referansları kullanarak ve tarihi tecrübeleri anımsatarak mültecilerin yardımına koşmaya başladı. Tam da bu noktada hicret, ensar, muhacir, îsâr gibi kavramlar camilerde okunan hutbelerde, verilen vaazlarda, İslâmî sivil toplum örgütlerinin toplantılarında, yardım kuruluşlarının kısa mesajlarında, e maillerinde, görsel ve işitsel medyada çok dillendirilmeye başladı.

2. KUR'ÂN'DA MÜLTECİLERLE İLİŞKİLENDİRİLEN KAVRAMLAR

Mülteciler meselesinde Müslümanlar arasında yardımlaşma ve dayanışma konusunda ilk akla gelen ve en çok söz konusu olan kavram hicrettir. Hicret, Kur'ân-ı Kerim'de h-c-r kökünden türemiş kelimelerle anlatılmıştır. H-c-r kökü ise sözlükte insanın bir şeyi bedeni, sözü ve kalbi ile terk etmesi anlamını ifade eder. Mekkeli müşriklerin tavrı karşısında Hz. Peygamber'e verilen öğüt kapsamında inen şu ayette böyle bir kullanım söz konusudur: وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا/*Onları güzelce terk et!* (el-Müzzemmil, 73/10). Bu ayetteki h-c-r kökünden türemiş kelimenin üç manayı kapsama ihtimali vardır (İsfehânî, 1992:733). İslâmî yazında hicret; din ve inanç uğruna kişinin yakınlarını ve doğup büyüdüğü toprakları terk etmesi anlamında kullanılır (Gölcük, 1986:9; Önkal, 1998: 458-462).

Peygamberler tarihi incelendiği zaman hicretin kadim bir yöntem olduğu görülmektedir. Mesela Kur'ân'da Hz. İbrahim'in, Hz. Lût'un ve Hz. Şu'ayb'ın hicretinden söz edilmektedir (el-Ankebût, 29/26; Hûd, 11/80-81; el-Hıcr, 15/65; el-A'râf, 7/88). Kur'an'da önceki toplumlarda görülen hicret olgusundan ve Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde gerçekleşen hicretten söz edilmesinden şöyle bir sonuca ulaşmak mümkündür: Hicret bir çözüm arayışıdır; içinde yaşadığı toplumda dinlerinin gereğini yerine getiremeyen, inançlarından dolayı baskı ve zulümlere maruz kalan ve ilahi mesajın tıkanan tebliğine bir açılım kazandırmaya çalışan kitlenin özgürlüğe ve rahat ortama doğru yürüyüşüdür.

Kur'ân'da önceki peygamberlerin hicret deneyimlerinden söz edilmesi, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ilk muhataplar için taşıdığı bir takım mesajlar vardır. Bu mesajların başında ilahi öğretileri insanlara

ulaştırmanın kolay bir iş olmadığını, inananları toplumda özellikle de yönetim ve sermayeyi elinde bulunduran hâkim çevrelerin baskısına maruz bırakacağını, bu baskıların davet faaliyetlerini tıkayacağı ve çözüm olarak da hicretin kaçınılmaz olduğunu iletmek gelmektedir.[1] Aynı mesajlar Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sonra tarihin herhangi bir döneminde yaşayan ve benzer koşullara maruz kalan müminler için de geçerlidir.

Hicret olgusuna bağlı olarak Kur'ân'da muhacirlerden de söz edilir.[2] Muhacir hicret eden kimse anlamına gelir. Dini terminolojide inancı uğruna yaşadığı toprakları terk edip başka yerlere yerleşen müminleri ifade eder. Hicret eden müminleri karşılayan ve onlara her türlü desteği sağlayan müminlere ise ensar adı verilmiştir. Kur'ân'da ensardan da söz edilmiştir (bk. et-Tevbe, 9/100, 117).

Günümüz Müslümanlarının Suriyeli mültecilere yardım organizasyonlarında ve yaygın din öğretiminin en önemli araçlarından hutbe ve vaazlarda kullandıkları önemli kavramlardan biri de hicret ile daha net ifade ile ensarın muhacire gösterdiği fedakâr tutum ile özdeşleşen îsâr kavramıdır. Îsâr; sözlükte bir şeyi veya bir kimseyi diğerine üstün tutma, tercih etme" anlamına gelir (Zebîdî, ts:X/20; Çağrıcı, 2000:490). Ahlâkî bir terim olarak ise "Bir kimsenin, kendisi ihtiyaç içinde bulunsa bile sahip olduğu imkânları başkalarının ihtiyacını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunması" demektir (Çağrıcı, 2000:490). Bunun en güzel örneklerinden biri Medineli Müslümanlar tarafından Mekke'yi terk edip kendi yurtlarına yerleşen müminlere karşı sergilenmiştir. Şu ayet bu durumu mükemmel biçimde betimlemektedir: **وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ** *Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir* (el-Haşr, 59/9).

Bu ayet ensarın; Medineli Müslümanların kendilerine gelen muhacirlere karşı gösterdikleri emsalsiz tavrı yansıtmaktadır.

Günümüzde Müslümanların yardım kampanyalarında, özellikle de göç ve sığınma konusunda başvurdukları temel referanslar zekat, sadaka, yardımlaşma, infak ile konumuz bakımından daha özel anlama sahip olduğu için yukarıda bir nebze de olsa ayrıntılı olarak verilen, hicret, muhacir, ensar ve îsâr kavramlarını ele alan ayet ve hadislerdir.

3. HİCRET TEŞEBBÜSLERİ VE MEDİNE'YE HİCRET

Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'de Kur'ân'ı insanlara tebliğ etmeye başladığı zaman daha önce kendisi ile müşrikler arasında görülmeyen birçok sorun baş göstermişti. Mekkelilerin tebliğ sonrası ona karşı tavırları küçümseme, alay, yalanlama, inkâr, şiddet, baskı, boykot, uzlaşma çabası ve suikast girişimi şeklinde özetlenebilir. Bu tavırlar içinde boykot hariç diğerlerini tarihlendirmek ve birbirinden zamansal aralıklarla ayırmak pek mümkün değildir. Çünkü Mekke Dönemi'nde belirli aralıklarla bu tavırların bir kısmı ağır bassa da genel olarak bunlar arasında iç içe geçmişlik durumu söz konusu idi. Söz gelimi inkâr ve alay vahyin başlangıcından Mekke Dönemi'nin sonuna kadar sürmüştür. Bu sürecin hiçbir döneminde bu iki tavır eksik olmamıştır.

Bir toplumda meydana gelen taraflar arası çatışmalar doğal olarak çözüm yolları konusunda da bir arayışa neden olur (bk. Aldemir, 2010). Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Müslümanların baskı ve zulme maruz

[1] Ekonominin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) daveti karşısında etkili olması hususunda bk. Aldemir, Halil, "İslam Öncesi Mekke Ekonomisinin Kur'ân Daveti Açısından Değerlendirilmesi", Kur'ân'ın Anlaşılmasına Katkı Açısından Kur'ân Öncesi Mekke Toplumu, Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2011; Baysa, Hüseyin, Kureyş Kervanları, İz Yayıncılık, İstanbul 2015.

[2] Muhacirlerle ilgili ayetler için bk. en-Nisâ, 4/100; et-Tevbe, 9/100, 117; en-Nûr, 24/22; el-Ahzâb, 33/6; el-Haşr, 59/8.

kalması ile davetin tıkanma aşamasına gelmesi karşısında geliştirdiği çözüm yollarından biri hicret olmuştur. Mekke döneminde ikisi Habeşistan'a, biri Tâif'e ve en önemlisi de Medine'ye olmak üzere toplam dört hicret teşebbüsünden söz edilir.

Peygamberliğin 5. yılına gelindiği zaman Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ashabının bir kısmına Habeşistan'a hicret etme konusunda izin verdiği görülmektedir. Miladi 615 yılına tekabül eden bu hicretin beklendiği gibi neticelenmesi üzerine miladi 616 yılında daha büyük bir kafilenin hicretine izin verilmiştir (Önkal, 1998:459). Yaygın kanaate göre baskı ve zulüm altında ezilen müminler, rahatça dinlerini yaşayacakları bir ülkeye hicret etmişlerdir (Hamidullah, ts:104). Habeşistan'a hicret eden müminlerin profillerine baktığımız zaman bu kanaati dillendirmenin pek de isabetli olmadığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Şöyle ki, peygamberliğin ilk yıllarında genellikle arkasında güçlü kabile desteği olmayan, hamisi bulunmayan, köle veya sonradan birinin himayesinde Mekke'ye yerleşmiş müminler baskı ve işkenceye maruz kalıyordu. Habeşistan'a hicret eden müminlerin statülerine baktığımız zaman aralarında diğerlerine göre işkenceye maruz kalma ihtimali çok zayıf olan kimselerin var olduğunu görürüz. Sözgelimi hicret edenler arasında Mekke'nin en büyük iki kabilesinden biri olan Hâşimoğullarından Ebu Tâlib'in oğlu Ca'fer de vardı. Ebu Tâlib'in vefatına kadar Hz. Peygamber'i (s.a.v.) koruyup kolladığı bilinen gerçeklerdendir. Çünkü onun, Mekke ileri gelenleri üzerinde bir nüfuzu vardı. Böylesine nüfuz sahibi olan kimsenin yeğeni gibi kendi öz oğlunu koruması da pek tabii imkân dâhilindedir.

Hicret edenler arasında Abdurrahman İbn Avf, Zübeyr İbn Avvam ve Hz. Osman gibi gerek maddi bakımdan gerekse kabilevi açıdan iyi konumda olanlar vardı. Habeşistan'a hicret edenler arasında yer alan kadınlar da dikkat çekmektedir. Mesela onlardan biri Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habîbe'dir.

Bu durum göstermektedir ki, Hz. Peygamber (s.a.v.) Habeşistan'a hicret ile mazlum Müslümanları hâkim çevrelerin baskı ve işkencelerinden korumaktan ziyade başka bir şey amaçlamıştır. Muhtemelen Hz. Peygamber (s.a.v.) Seyyid Kutub'un da ifade ettiği gibi davası için bir üs arayışına girmişti. Bunu destekleyen delillerden biri de hiç kuşkusuz Necaşi'nin Müslümanları müşriklere teslim etmemesine ve Habeşistan'a hicret eden Müslümanların barış ve rahat içinde yaşamalarına rağmen bu ülkeye hicretin sürdürülmemesidir. Çünkü Mekke ile Habeşistan arasında ulaşımı ve haberleşmeyi güçlendiren Kızıldeniz bulunmakta idi (Seyyid Kutub, h.1412:I/29-30).

Hz. Peygamber (s.a.v.) Habeşistan'a hicret sonrası da arayışlarını sürdürdü. Neticede peygamberliğin X. yılında Taif konusunda karar kıldı. Çünkü Taif Mekke'ye yakında ve bu şehirdeki ileri gelenlerle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) akrabalık bağları vardı. Ama Hz. Peygamber Taif'de umduğu gibi karşılanmadı ve çok zor anlar yaşadı. Sonunda Utbe ve Şeybe'nin bağına sığınarak kendisine yönelik acımasız saldırılardan kurtuldu (bk. Yiğit ve Küçük, 2006:126-129).

Son olarak Medine'ye hicret göründü. Hazreç kabilesine mensup insanlar hac ibadeti için geldikleri Mekke'de Hz. Peygamber'e iman ettiler. Hz. Peygamber İslam'ın ilk yıllarından itibaren kabilelere davetini anlatmasına karşın ilk defa bu yıl Mekke dışından gelen bir grup kendisine iman etmişti. Bunun tesadüf olduğu düşünülemez. Çünkü Hazreç kabilesi uzun bir zamandır savaştıkları Evs kabilesine mağlup olmuşlardı. Hicretten beş veya altı yıl önce Medine'ye iki fersah uzaklıkta Benû Kurayza toprakları üzerinde bulunan Buâs mevkiinde yapılan ve iki Arap kabilesinin de büyük zayiat verdiği son savaşta Evs kabilesi galip gelmişti. İslâmiyet'in Medine'de yayılmasında ve Hz. Peygamber (s.a.v.) ile müslümanların oraya hicret etmesinde Buâs Savaşı'nın müsbet tesirleri olmuştur. Savaşı kaybeden Hazreclilerden altı kişi daha sonra Mekkelilerle anlaşma yapmak istemişler, Ebû Cehil'in buna engel olması üzerine bi'setin on birinci yılına (620) rastlayan hac mevsiminde Hz. Peygamber ile Akabe'de görüşerek İslâmiyet'i kabul etmişlerdir. Hz. Peygamber onlardan kendisini Yesrib'e götürüp himaye etmelerini ve İslâmiyet'in orada yayılmasına yardımcı olmalarını istedi. Onlar da Evs kabilesiyle aralarında yıllardır süren savaşların sebep olduğu düşmanlığın bu yeni din sayesinde ortadan kalkacağını umduklarını söylediler ve Yesrib'e dönünce İslâmiyet'in yayılmasına çalıştılar (Çubukçu, 1992:340; Hamidullah, ts:136). Hz. Âişe'nin "Buâs Savaş'ı Allah'ın Hz. Peygamber (s.a.v.) için hazırlamış olduğu bir gündü." (Buhari, ty:1/27) sözü de bunu teyit eden delillerdendir.

Akabe biatlarından sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'de kalıp bir lider olarak Müslümanların hicretini büyük bir gizlilik içinde örgütledi. Mekkelilerin kendisini bir suikast ile ortadan kaldırmayı planladıkları güne kadar da bu şehirde kalmaya devam etti. Kendisinin hicret edeceği zamanı önceden en yakın arkadaşı Hz. Ebu Bekir'e bile bildirmedi. Muhtemelen müşriklerin kendisine suikast düzenleyeceği haberini aldığı için kuşatmadan önce evinden ayrılıp sonra Hz. Ebu Bekir ile buluşup Medine'ye doğru yola koyuldu (bk. Azimli, 2010:190-193).

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hicreti ile ilgili olarak dikkat çeken bazı hususlar vardır. Bunlara şu şekilde değinmek mümkündür: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) davası, daha iyi bir yaşam standardına kavuşmak değil, inancını özgürce yaşamak uğruna verilen bir mücadeledir. Hz. Peygamber (s.a.v.) daha işin başında doğup büyüdüğü toprakları hemen terk etmek istememiştir. Ancak davette bir tıkanma meydana gelince bir yandan yeni bir açılım sağlamak, diğer yandan da yeniden Mekke'ye dönmek için uygun bir üs arayışına girmişti. Bunun için de coğrafî yakınlığı ve ulaşım kolaylığını dikkate alarak hareket etmiştir. Hicret edenler içinde temsil kabiliyeti yüksek, toplumun sosyo-ekonomik bakımdan durumu iyi kesiminden müminler seçmiştir. Musab İbn Umeyr örneğinde olduğu gibi vahyi ve dini öğretileri insanlara aşılayacak sahabileri görevlendirmiştir. Bir lider olarak kendisi Mekke'yi en son terk edenlerden olmuştur.

4. MEDİNE'YE HİCRET SONRASI KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜMLERİ

Müslümanların Medine'ye hicret etmesi ile birlikte pek çok sorun ile mücadele de başlamıştı. Sorunların başında insanların en temel ihtiyaçları olan barınma ve beslenme gelmekteydi. Yüzlerce insan yerini yurdunu terk edip yaşadıkları şehirden yaklaşık 400 km. uzaklıktaki bir şehre yerleşmişlerdi. Doğal olarak o günün şartlarında ne konaklama tesisleri vardı, ne de insanları yerleştiren kuruluş ve örgütler vardı.

İkinci büyük sorun ise beslenme idi. Mekke'den Medine'ye hicret eden insanların büyük bir kısmı yanlarında bir şey getirememişti. Zaten önemli bir kısmının maddî durumu iyi değildi.

Üçüncü büyük sorun ise kültürel farklılıklardan kaynaklanıyordu. Coğrafi yakınlık ve aynı ırka mensup olmak gibi ortak paydayı çoğaltan etmenlere rağmen yine de iki şehir arasında kültürel farklar vardı ve bunlardan kaynaklanan bazı sorunlar yaşanıyordu. Hatta Ensar ve Muhacirler arasında gerçekleşen evliliklerde eşler arasındaki ilişkilere yansıyan kültürel nedenlerden kaynaklanan sorunlar bile oluyordu.

Dördüncü büyük sorun ise güvenlik sorunu idi. Çünkü Kureyş müşrikleri bir yandan Hz. Peygamber'in ve müminlerin Mekke dışında yapılanmalarını istemiyorlar, diğer yandan da onların kuzey-güney istikametinde uzanan, uzakdoğudan gelen malların Anadolu ve Avrupaya sevkinde önemli rol oynayan Yemen-Şam ticaret yolunu bloke etmelerinden endişe ediyorlardı.

Beşinci sorun ise Medine'de müşriklerin yanı sıra daha önce vahye muhatap olmuş ehl-i kitabın bulunmasıdır. Medine'deki ehl-i kitabın çoğunluğu Yahudilerden meydana geliyordu.

Hz. Peygamber (s.a.v.) bütün bu sorunları çözmek için çeşitli tedbirler almıştır. Ancak bu sorunlar ve tedbirler içinde konumuz bakımından bizi ilgilendiren en önemli mesele iaşe ve ibate sorunu ile bunlar için geliştirilen kardeşlik akdidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir taraftan muhacirlerin yerleşim problemlerini çözmek, diğer taraftan bu iki grup arasındaki samimiyeti daha da pekiştirmek için, muhacirlerle ensar arasında kardeşlik akdi yaptı. Hicretin VII. ayında muhacirlerden ve ensardan kırkbeşer kişiyi, Enes İbn Mâlik'in evinde bir araya getirdi. Bu toplantıda muhacirlerden her birini, Medineli Müslümanlardan birine kardeş olarak verdi. Ensar da paylaşma noktasında oldukça fedakâr davranmıştır. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.) onların paylaşma konusunda da ölçülü olmalarını sağlamıştır. Örneğin hurmalıklarını muhacir kardeşleri ile paylaşmak isteyen Müslümanlara, mülkiyet konusunda paylaşıma gitmemelerini ancak ürün konusunda paylaşıma gidebileceklerini öğütlemiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu tedbiri de ileride doğabilecek sorunların önüne geçmeye yönelik bir adımdı (Yiğit ve Küçük, 2006:159).

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hikmet, akıl ve beceri dolu çözümlerinin bir parçası olan kardeşlik akdi muhacirlerin yerleşme ve beslenme sorunlarını çözmüştü.

5. SURİYELİLERİN SORUNLARINA ÇÖZÜM

Suriyeli sığınmacılar ve göçmenler de, muhacirler gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmışlardı. Türkiye toplumunda siyasi aktörlerden kanaat önderlerine, sivil toplum örgütlerinden bireysel yardım yapan kimselere kadar insanların onların statülerinin tanımı ve sorunlarının çözümü noktasında Kur'anî kavramlara sarıldığı görülmektedir. Bu nedenle siyasi söylemde, yardım kampanyalarında, tv ve radyo programlarında, organizasyonlarda, hutbe ve vaazlarda çok sık biçimde İslamî dayanışma, yardımlaşma, zekât, infak; özellikle de hicret, muhacir, ensar ve kardeşlikten bahsedildiğine tanık olmaktayız.[3] Kur'ân'ın etkileyici ve toplumu harekete geçirici bir özelliği vardır. Nitekim bu durum Allah Teâlâ tarafından da Kur'ân'da ifade edilmiştir: وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا Işte böylece sana da emrimizden bir rûh vahyettik (eş-Şûrâ, 42/52). Bu ayette geçen *rûh* kelimesi müfessirler tarafından Kur'ân'ın topluma can vermesi şeklinde tefsir edilmiştir (İbn Âşûr, th:XXV/151). Kur'ân'ın indiği dönemdeki toplumda meydana gelen değişim ve dönüşüme bakılınca vahyin bu gücü daha iyi anlaşılır.

Bu özelliğinden dolayı Kur'ânî referanslar Diyanet İşleri Başkanlığı başta olmak üzere çeşitli kurumlar ve sivil toplum örgütleri tarafından Suriyeli göçmenlere ve mültecilere yardım konusunda etkin olarak kullanılmıştır. Böylece insanların dini duyguları harekete geçirilmiş ve yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaşmasına katkı sağlanmıştır. Nüfusundan daha fazla göçmen ve mülteci barındıran Kilis'te okunan hutbelere bir göz atmak, bu durumun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Tablo 1: Yardımlaşma Konusunda 2010-2012 Yılları Arasında Okunan ve Tekrar Eden Hutbelerin Tablosu

No	Konu	2010	2011	2012
1	Zekat ve Önemi	20.08.2010	12.08.2011	22.06.2012-03.08.2012
2	Hicret	03.12.2010		09.11.2012
3	İslam'da Vakıf ve Önemi	30.04.2010		11.05.2012
4	Kurban	12.11.2010	04.11.2011	19.10.2012
5	Komşuluk Hakkı		14.01.2011	02.11.2012

Bu tabloda yardımlaşmayı da içeren bir yönü olan Kurban gibi bir ibadetin söz konusu üç yılda tekrarlandığı görülmektedir. Ancak dikkat çeken husus yardımlaşmayla ilgili bu beş konunun Suriyelilerin Kilis'e gelmelerinin yoğunlaştığı 2012 yılında hutbelerde eksiksiz konu edinildiğidir. Aynı konuların daha önceki yıllarda zaman zaman konu edinilip zaman zaman ise konu edinilmediği görülmektedir. Ayrıca zekât konusu 2012 yılında iki defa işlenmiştir (Vural, 2015).

Tablo 2: Mülteci / Suriye vb. Konulardan Yoğunlukla Bahsedilen Hutbeler

No	Konu	2013	2014	2015
1	Kimsesizlerin Kimsesi Olabilmek		11.07.2014	
2	Birliğimizi, Beraberliğimizi ve Kardeşliğimizi Muhafaza Edelim			11.09.2015
3	Mazlumların Ümidi Olabilmek		18.07.2014	
4	Kimsesizler		11.07.2014	
5	Kimse Kimsesiz Kalmasın		27.06.2014	
6	Manevi Coşkusu Üç Aylar			24.04.2015
7	Kurban	15.10.2013		

[3] Konuyla ilgili olarak Kilis müftülüğü tarafından camilerde okutulan hutbeler için bk. http://www.kilismuftulugu.gov.tr.

Bu tablo incelendiği zaman Suriyeli mültecilerle ilgili konulara en az 2013 yılı içinde okunan hutbelerde yer verildiği görülmektedir. 2014 yılında ise bu yoğunluğun bir önceki ve bir sonraki yıllara göre arttığı açıktır.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kilis Müftülüğü aracılığı ile camilerde okuttuğu hutbelerde Suriyeli, mülteci, sığınmacı gibi daha önce alışık olmadığımız kavramlar hicret, yardımlaşma, dayanışma, ensar kardeşliği, muhacirlere yardımcı olmak gibi daha önce bildiğimiz kavramlarla birlikte kullanılmıştır. Hutbeler incelendiği zaman çok sayıda ayet ve hadisin mültecilere yardım konusunda hem delil, hem de teşvik unsuru olarak zikredildiği görülecektir.[4]

Dini ve siyasi söylemde Suriyelilerin durumu muhacirlerin durumuna benzetilmekte, ensar kardeşliğine vurgu yapılarak yardım ve desteğin devam etmesi hedeflenmektedir. Ancak Suriyelilerin sorunlarının muhacirlerin sorunlarına benzemekle birlikte onlardan ayrışan yönleri de vardır. Barınma ve beslenme sorunu bakımından Suriyeli göçmen ve mültecilerin durumu muhacirlere benzemektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde gerçekleşen hicrete bakıldığı zaman bunun örgütlü ve planlı bir hareket olduğu, hicreti gerçekleştirenlerin bir lider etrafında birleştikleri, kendi sorunlarını çözmek için etkin oldukları, hicret ettikleri yeri dini, sosyolojik ve psikolojik bakımdan hicrete hazır hale getirdikleri görülmektedir. Ayrıca hicret nedenlerinin ise dini gerekçeler olduğu aşikardır. Suriyeli göçmenler ve mültecilerin ise birlik içinde olmaları, örgütlenmeleri, dini gayelerle hareket etmeleri vb. konularda muhacirlerden ayrıştıkları görülmektedir. Ancak şurası kesin ki, uluslararası aktörlerin ve yerel örgütlerin çatışmaları arasında çok sayıda insan mağdur olmuştur ve bu mağduriyetin giderilmesi noktasında ensar kardeşliği söylemi önemli ölçüde yankı bulmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı, Kızılay ve sivil toplum örgütleri dini referansları kullanarak Suriyeli mülteci ve göçmenlerin yaralarını sarmaya çalışmaktadır.

6. SONUÇ

İnsan hayatını kolaylaştıran teknoloji ve araçların gelişmesine, eğitim ve öğretim olanaklarının artmasına, insan hak ve özgürlükleri ile ilgili yerel ve uluslararası örgütlerin sayısının çoğalmasına, barış ve insan hakları söyleminin çok sık dillendirilmesine rağmen XXI. yüzyıl dünya tarihinin en büyük trajedilerinden birine Suriye topraklarında tanıklık etmektedir ve insanlığın büyük bir kısmı buna sessiz kalmayı sürdürmektedir. Ülkemiz ise bu konuda yardımsever duruşunu sürdürmektedir. Bu duruşun sürdürülmesi sırasında Kur'ânî referanslar önemli bir rol oynamaktadır. Zira Suriye'deki olaylar nedeniyle ülkemize sığınan insanların sorunlarına çözüm bulmak için en yetkin makamlar ve sivil toplum örgütleri Kur'ânî referansları zikretmektedirler. Bu referansların müslüman halk üzerinde olumlu etkiler meydana getireceği tartışmasızdır. Çünkü Kur'ân etkileyici özelliğe sahip bir kitaptır. Müslüman da Kur'ân'ı rehber edinen bir bireydir. Hal böyle olunca ayetlerin insanları etkilememesi düşünülemez.

Suriyeli mülteciler ve göçmenler muhacir, onlara kucak açan vatandaşlar ise ensar olarak isimlendirilmiştir. Bu durum Suriyelilerin ülkemize gelmesi ile hicret olgusu arasında bir benzerlik kurulduğunu göstermektedir. Ancak iki durum arasındaki benzeşme sınırlıdır. Suriyelilerin barınma ve iaşe ihtiyaçlarının karşılanması muhacirlerin sorunlarının ensar tarafından çözülmesine benzemektedir. Fakat Suriyelilerin sığınma ve göç konusunda örgütlenememeleri, gerek kendi ülkelerinde gerekse dışarıda birlik içinde hareket edememeleri, müesses nizama başkaldırmalarının Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekke'deki mücadelesi ile tam olarak örtüşmemesi, sığınacakları veya göç edecekleri yeri siyasi, dini, sosyolojik ve psikolojik bakımdan hazırlayamamaları vb. konularda hicret, muhacir ve ensar kavramlarının ifade ettiği anlam örgüsünden uzak düşmektedir. Bütün bunlara rağmen hutbelerde, vaazlarda ve yardım kuruluşlarının etkinliklerinde delil olarak zikredilen Kur'ânî referanslar zor konumda olan mülteci ve göçmenlerin sorunlarını çözmekte müşevvik rol oynamaktadır. Ayrıca yardımlaşmayı emreden Kur'ân ayetleri sadece ensar-muhacir ilişkisi bağlamında yer almamaktadır. Toplumdaki her türlü musibet, yokluk, sıkıntı ve sorunu kapsayacak biçimde yardımlaşma, dayanışma ve beraberliği emreden Kur'ân ayetleri zekât, infak

[4] Ayrıntı için bk. http://www.kilismuftulugu.gov.tr.

vb. konulardaki yönlendirmeleriyle de bu sorunun çözümüne katkı sağlamaktadır. Türkiye toplumu da bu referansların tesiri ve yönlendirmesi ile Suriyeli göçmen ve mültecilerin yanında yer almıştır.

KAYNAKÇA

KUR'ÂN-I KERÎM.

ABDULBÂKÎ, M. F. (1996). el-Mu'cemu'l-Müfehres li elfâzi'l-Kur'ân'i'l-Kerîm, Dâru'l-hadîs, Kâhire.

ALDEMİR, H. (2011). "*İslam Öncesi Mekke Ekonomisinin Kur'ân Daveti Açısından Değerlendirilmesi*", Kur'ân'ın Anlaşılmasına Katkı Açısından Kur'ân Öncesi Mekke Toplumu, Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.

ALDEMİR, H. (2010). Kur'ân-ı Kerim'e Göre İhtilaf, Kitâbî, İstanbul.

AZİMLİ, M. (2010). Siyeri Farklı Okumak, Ankara Okulu Yayınları, Ankara.

BAYSA, H. (2015). Kureyş Kervanları, İz Yayıncılık, İstanbul.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail, (ty.). Sahîhu'l-Buhârî, I-VIII, el-Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul.

ÇAĞRICI, M. (2000). "*Îsâr*", DİA, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

ÇUBUKÇU, A. (1992). "*Buâs*", DİA, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

GÖLCÜK, Ş. (1986). "Kur'ân'da Hicret", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 7, Erzurum.

HAMİDULLAH, M. (ts.). İslam Peygamberi, (Çev.) YAZGAN, M., Beyan Yayınları, İstanbul.

İBN ÂŞÛR, (ts.). et-Tahrîr ve't-tenvîr, Dâru Sahnûn, Tûnus.

İSFEHANİ, Râğıb Ebu'l-Kâsım Hüseyin İbn Muhammed, (1992). Müfredâtu elfâzi'l-Kur'ân, (Nşr.) Dâvûdî, A., Dâru'ş-Şâmiyye, Dâru'l-Kalem, Beyrut-Dımaşk.

ÖNKAL, A. (1998). "*Hicret*", DİA, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.

SEYYİD KUTUB, (h. 1412). fî Zılâli'l-Kur'ân, Dâru'ş-şurûk, Dâru'ş-şurûk, Beyrut.

VURAL, A. (2015). 2010-2012 Yıllarında Okunan Hutbelerin Tahlili (Kilis İli Örneği), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis.

WENSİNCK, A. J. (1988). el-Mu'cemu'l-Müfehres li elfâzi'l-hadîsi'n-nebevi, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1988.

YİĞİT, İ. ve KÜÇÜK, R. (2006). Hz. Peygamber'in Hayatı, Kayıhan Yayınları, İstanbul.

ZEBÎDÎ, Muhibbuddin Ebu'l-Feyd Seyyid Muhammed Murtezâ, (ts.). Tâcu'l-arûs, Dâru'l-hidâye, yy.

http://www.kilismuftulugu.gov.tr.

OSMANLI DÖNEMİ BOYUNCA KİLİS SANCAĞI VE ÇEVRESİNDE KONARGÖÇER GRUPLARIN NÜFUSLARI, YERLEŞİMLERİ VE İDARİ YAPILARI

***

NOMADS GROUPS AROUND KILIS SUB PROVINCE AND ITS SURROUNDINGS DURING OTTOMAN TERM, THEIR LOCALISATION AND ADMINISTRATIVE BODIES

Doç. Dr. Metin AKİS
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
akis@kilis.edu.tr

Öz

Konar Göçerler Osmanlı idari yapısı içerisinde mali ve idari bir ünite olarak varlığını sürdürmüştür. Yaylak ve kışlak hayatı yaşayan konargöçerler, yazın Maraş ve Kayseri gibi daha yüksek rakıma sahip bölgelerde yaylaya çıkmışlar, burada küçükbaş hayvanlarını yetiştirmişler, kışın da Halep ve civarında kışlamışlardır. Bu hayat döngüsü onların yaşam tarzlarını da belirlemiştir. Osmanlı İmparatorluğu genel olarak konargöçerleri yerleşik hayatın içerisine taşımak istemiştir. Ancak, hayat tarzları itibariyle özgür yaşam arzusu içerisinde olan konargöçerler mümkün olduğu kadar zorunlu yerleştirme veya iskân politikalarından kurtulmaya, yine aynı gerekçelerle vergi dışı kalmaya çalışmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, belirli aralıklarla hazırlatmış olduğu tahrir defterleri, temettüat ve salnamelerle bölgedeki nüfusu da kontrol etmeye çalışmış, vergi veren kesimlerin vergi yükümlülüğü dışına çıkmasını önlemeye çalışmıştır. Osmanlı yönetimi genel olarak her bir konargöçer grubunu büyük mali birimler olarak düşünmüş, bunların idarecilerini devlete bağlılığını bildiren kişilerden seçmiş ve yerleşik idari otoriteler tarafından da konargöçerlerin kanun dışına çıkmalarının önüne geçmeye çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kilis, Azez, konar-göçerler, Tahrir Defterleri.*

Abstract

Nomads have existed as financial and administrative unit within the Ottoman administrative structure. They lived in winter in Aleppo as a pastoral life and around their barracks, and also in Maras and Kayseri in summer time, have reached the plateau in areas with higher elevations, such as where they grow their small animals. This life cycle has set in their lifestyle. Ottoman Empire in general has been asked to move into the sedentary life of nomads. However, as free lifestyles in the nomadic life they desire to get rid of involuntary placement or settlement policy as far as possible, they try to stay off the tax was again on the same grounds. The Ottoman Empire, census books, which was prepared at regular intervals, has been trying to control the population of the region and salname and temettüat defters that have tried to go beyond the prevention with, cut taxes and tax liabilities. Overall Ottomans thought that the nomads as a major financial units, chosen the administrator of nomadic groups who declared to obey the sultan, and tried to not get out to formal administrative law by the hand of local administrators.

Keywords: *Kilis, Azez, Nomads, Tahrir Defters.*

1. GİRİŞ

Kilis şehri ve civarı 1516 yılında yapılan Mercidabık savaşı ile Osmanlı topraklarına katılmıştır. Daha önceki tarihi hakkında çeşitli bilgiler ortaya konmuş olsa da şimdiye kadar çok tutarlı bir yaklaşım oluşmamıştır. Genellikle şehrin en eski tarihli yapılarından olan Ulu Cami'nin en eski tarihli eser olduğu kabul edilmektedir. Ancak bu caminin de inşa kitabesi elimizde yoktur. Mevcut en eski tarihli kitabe de tamir kitabesi olarak tavsif edilmektedir. Kilis Tarihi yazarı olan Kadri Timurtaş bugün de caminin bir bölümünde silinmiş vaziyette olan taş üzerinde 110 hicri tarihini okuduğunu yazmaktadır. Ancak tam olarak okuyamadığını belirtmektedir.(Kilisli Kadri,1932: 90) Kanaatimize göre bu tarih yaklaşık olarak, Halep, Şam ve diğer şehirlerde yapılan anıtsal camilerin yaptırıldığı tarihler olmalıdır. Dolayısıyla Kilis Ulu Cami'nin yaptırıldığı tarih Halep Emeviye Caminin yaptırıldığı camiye yakın bir tarih olmalıdır.

Ayrıca Şem'un Nebi, Oriya Nebi gibi İslamiyet öncesi Hıristiyanlık Azizlerinin şehir merkezinde ve yakın civarında merkatlarının bulunması, en azından Roma döneminde de Kilis'in bir merkez olduğunu düşündürtmektedir. Ancak Kilis'in yakında bulunan ***Korus*** şehri ile karıştırılmaması gerekmektedir. Çünkü bu şehir hemen sınırlarımızın dışında antik şehir kategorisinde bilinmektedir. Salnamelerde geçen bilgilere göre de Kilis ehli salibin ortaya çıktığında hicri 491 yılında mevcut idi ve ***Kalcisi*** adı ile bilinmekteydi. Yine salnamelerde daha önce Azez şehrine bağlı olmasına rağmen Timur zamanında Timur'un burayı yakıp yıkmasından dolayı halkı Azez'den göçmek suretiyle Azez'den Kilis'e gelerek buraya yerleşmesine ve şehrin büyümesine sebep olmuştur.[1]

2. AŞİRETLER

2.1. Yaşam Tarzları

Şehirli ve köylü halkla beraber bir diğer yaşam tarzı da konar-göçerlerdir. Konar-göçerlik her ne kadar kırsal kesime ait gibi görünse de Osmanlı tahrirlerinde ayrı bir yeri vardı. Osmanlı resmi kaynaklarında geçen konar-göçer tabiri, bunların hayat tarzını en güzel şekilde ifade etmektedir. Yaylaklarda hayvanları otlatmak için kışlaklarda kondukları yerlerde ekinle uğraştıkları, yani basit şekilde ziraat yaptıklarından dolayı konar-göçerleri tamamen göçebe sınıfına dâhil edemeyiz.

Kilis bölgesi de dâhil olmak üzere konar-göçer gruplar olarak Türklerin girişleri Anadolu topraklarına 1063 yılında diğer Türklerle birlikte giren Türkistan hanlarından Hanoğlu Hârun isimli bey komutası altındaki Türkmen grubudur. Emrinde bine yakın Türkmen atlısı ile Diyarbakır bölgesine yerleşen Hârun Bizans topraklarına sürekli akınlar yapmak suretiyle topraklarını genişletmiş, Halep'teki Mirdas oğulları hakimi Esedu' d-devle Atiyye tarafından Halep'e yardıma çağrılması üzerine buraya gelmiş, daha sonra Atiyyenin rakibi Mahmut ile birleşerek Halep'i ele geçirmesini sağlamıştır. Bundan sonra 1065 yılında Hârun'a Maaretunnuman yurt olarak verilmiştir.(Sevim,1965:548,549)

Konar-göçerler hayat tarzları nedeniyle Anadolu kültürüne ayrı bir canlılık getirmişlerdir. Bir toprağa yerleşik olmanın yükümlülüklerini, taşımak istemeyen bu insanlar mevsimlere göre yaylak ve kışlak arasında aileleri ve obası ile göç ederek hayvancılık ve basit tarım ile uğraşmaktaydılar. (Türkay,1979:1-17,Hallaçoğlu,1997:139-146,Taşdemir,1999:106)Kilis Sancağı Kanunnamesi'nde (TKGMA.,TTD.,No:171:8)***"Ekrâd Taifesi"*** olarak adlandıran konar- göçerler için*; **"Ve Ekrâd taifesi kıl ev ile kadimi kışlak ve yurtları olan Nahiye-i Com etrafında Halep ve Maraş Eyaletlerinde vaki olan yaylaklara kıl ev ile konar göçer yörük makulesi olduklarından..."*** şeklindeki ifade bir yıl içerisindeki faaliyetleri ve yaşam tarzlarını açıklamaktadır.

Hayat tarzı itibariyle ***"Yörük"*** de denebilecek bu insanlar yaylak ve kışlakları arasındaki mesafeleri her zaman belli güzergâhları izleyerek gidip geliyorlardı. Bu tarz yolculuklar, yalnızca Osmanlı sınırları içerisinde değil Akdeniz'in diğer bölgelerinde, İtalya ve İspanya da da yaklaşık aynı şekilde sürdürülmektedir. Konar-göçerlerin ekili araziye zarar vermemeleri için, devlet tarafından sınır

[1] Halep Salnameleri, Yıl 1290H./1873-4M., s.254.

bölgelerinde ve dağlık bölgelerde yerleştirilmelerine dikkat edilmiştir. Yörüklerin şehirlerin veya köylerin yakınından geçerken ekinlere zarar vermeleri, yerleşik halk ile aralarında bu yüzden sık sık davaların çıkmasına neden olmuştur. Buna rağmen iki kesim arasındaki irtibatlar hiç yok da değildi. İki taraftan zıt sayılabilecek yaşam tarzına rağmen evlilikler dahi olmuştur. Türk Halk Edebiyatı'nda bu türden örnekler sıklıkla işlenmiştir.

Konargöçerler yerleşik hale geçecekleri zaman obalarını yaz aylarında köyler, harabeler veya eski yerleşim yerleri yakınına, kışın ise kasaba ve şehirlerin çevresine kuruyorlardı.(Orhonlu,:11, Russell,1974:388) Konargöçerlerin çadır şekilleri de hayat tarzları ile uyumluydu. Yurt veya ev olarak adlandırılan çadırlar kolayca kurulup kaldırılabilecek şekildeydi (Yalgın,1933:58,59).

2.2. Konar-Göçerlerin İdareleri

"Ve Ekrâd taifesinin cürm-i cinayatleri ve sair rüsum-ı gayriyeleri ve adat-ı ağnamları beylerine müteallık olub ziraat eyledikleri yerde öşürlerin ve rüsum-ı çiftlerin sahib-i arza verdiklerinden sonra mada rüsumları beğlerine hasıl kayd olunmuştur." (943 tarihli Kilis Sancağı Kanunnamesi) Buradan da anlaşıldığına göre ***"Ekrâd Beyi"*** olmanın bir takım ekonomik ve siyasi sorumluluklarının olduğu görülmektedir. Yani, ekrâd taifelerden elde edilen vergi geliri öncelikle ekrâd beyi olarak atanan kişinin has gelirlerini tamamlamak için kullanılmaktaydı. Bir sancak beyinin has geliri ortalama olarak 200-300 bin akçe civarında olabilmekteydi. Bu rakam eğer idaresinde bulunduğu sancağın gelirinden karşılanamıyorsa, başka sancakların gelirlerinden de eklemelerde bulunulmakta idi.

Kilis Sancağı, muhtemelen 1527-28 yıllarında bu tarihteki Halep Tahrir Defterinde olmadığı için, bağımsız bir sancak olarak teşekkül etmiş olduğu düşünülebilir. 1536 tarihli Kilis Sancağına ait ilk tahrir defterinde sancak beyi olarak kaydı geçen Şeyh İzzeddin Kilis Sancağının ilk sancak beyi olarak arşiv belgelerinde de yerini almaktadır. Bu durum İdris-i Bitlisî' nin kitabında da geçmektedir. Muhtemelen on yıl kadar Kilis'in idaresinde bulunan İzzeddin'in Yezidî Kürdü olduğu kaynaklarda aktarılmaktadır. Yezidilik, Dürzilik, Nasturilik, Nusayrilik, Marunilik vb. gibi dini yapılara günümüzdeki nazarla bakmamak gerekmektedir. Bunlar her ne kadar ayrı dini oluşumlar olsa da, Osmanlı yönetim sistemi içerisinde rahatlıkla yer bulabilmekte idi.

Osmanlı idari örgütlenmesi, askeri veya mali tandanslı güç kavramını tamamen göz ardı edebilecek durumda olmadığından zaman zaman yerel ekâbirin yönetime müdahalesi söz konusu olmaktaydı. Osmanlı genellikle taşradaki güç mücadelesini, yine taşra kökenli bir başka güç muadili ile elimine etmek suretiyle kontrol altında tutmaktan yanaydı. Bu açıdan Kilis Sancağı söz konusu olduğunda ise Okçu İzzedin'in Kilis Sancağı veya daha geniş hinterlandı içerisinde temel güç muadili Canbolatoğulları hanedanı idi. Canbolat Bey her ne kadar bu hanedanın isim babalığını yapsa da, Yezidî Şeyh İzzeddin ailesi ile Canbolat'ın ailesi arasındaki mücadele, Kilis ve civarının hâkimiyeti noktasında evveliyatı çok daha öncelere uzanan bir geçmişe uzanmakta olduğunda şüphe yoktur. Sancağın kurulmuş olduğu 1527-28 yıllarında kroniklerin ifadelerine göre Canbolat Bey'in babası olan Kasım Bey I. Selim zamanında oğlu Canbolat Bey yanında olduğu halde İstanbul'a müteferrika olarak yetiştirilmek üzere götürülürken yolda Kasım Bey I. Selim tarafından idam ettirilmiş, Canbolat Bey müteferrika olarak yetiştirilmek üzere saraya alınmıştır. Enderun'da bir müddet bulunduktan sonra, ancak 1551 yılında Kilis Sancağına sancak beyi olarak atanmıştır.

Konar-göçerler 14. Yüzyıldan itibaren Türkmenler merkezî devletlerin hizmetinde görev almaya başlamış ve yerleşik halkın savunma görevini üstlenmişlerdi. Bu görevleri nedeniyle de konar-göçerlerin bölgede yerleşmeleri gittikçe hızlanmıştır (İnalcık:40).

Taife, aşiret ve oymak şeklinde sınıflandırılan konar-göçerler, üçü arasındaki oran tam olarak anlaşılamamakla beraber taifenin aşiretin bir üst birimi olduğu düşünülebilir (Sümer,1980:202,Şahin,1995-1997:259). Aşiret ***"el-Aşîre"*** Arapça kelimesinin dilimize aşiret olarak geçmiş şeklidir (Türkay,1979:17). Aşiretin başlarında ***"kethüda"*** bulunurdu (İnalcık,1986:49).

Halep Türkmenleri adıyla bilinen bu konar –göçerler, Şam Türkmenleri ve Diyarbakır Türkmenleri gibi Boz Ulus topluluğuna dâhil gruplardı. Osmanlı döneminde Oğuz isimleri taşıyan bazı küçük oba ve oymaklar yeni bir düzenlemeye tabi tutuldular Eski-il, Yeni-il, Halep-Türkmenleri, (Konyalı,1969:124-131) Şam-Türkmenleri, Ulu-Yörük ve Dulkadirli bu düzenlemelerle oluşturuldu. Mesela Avşar Oymakları 24 Oğuz boyu arasında adı geçmekle beraber Halep Türkmenleri arasında ayrı bir idari yapı içerisinde yer alabilmektedir. Osmanlı mali birimleri herhangi bir kabile bağı esasına dayanmadan, sadece malî yapılanma gereği bu ayrımı yapmış olmalarının yanında, Halep Türkmenleri, çok çeşitli boylardan gelme küçük Türkmen oba ve oymaklarının kışlama mekânlarının Halep ve civarı olmasından dolayı bu adı almıştır (Şahin,1982:285). Osmanlıdan önce de aynı konar-göçerler Akkoyunlu devletini oluşturmuşlardı (Sümer,1949:30-31).

Aşiret beylerinin atamasını devlet yapmaktaydı. Bu işlem, tayini, boyu oluşturan grupların başındaki kethüdaların ve ihtiyarlar meclisinin kendilerini yönetecek şahsı oyları ile bey olarak seçtikten sonra, atamasının yapılması divandan gönderilen berat ile yapılırdı. Rişvan gibi gruplar da ise berata gerek görülmeden kethüda, ihtiyar ve söz sahiplerinin seçtiği kişiler boy beyi olurdu. Kethüdalar da bağlı oldukları boy beyi tarafından atanırdı. Kethüdalar oymağın devlete teslim etmesi gereken vergileri has voyvodalarına vermeyi taahhüt ve kefalette bulunurlardı. Eğer ihmalleri olursa oymak halkının şikâyetleri ve has voyvodalarının uygun görmesi halinde yerine başkası atanırdı. Osmanlı ülkesinde yer alan konar-göçerler teşkilat yapısı olarak üç gruba ayrılmaktaydı. Bunlar; 1- Bir boydan ibaret olarak hareket eden, münferit ve müstakil olanlar, 2- Reislerinin isimleri ile adlandırılan ve daha öncesinde bir boydan ayrılarak zamanla sayıları dörtten on altıya veyahut daha fazla olan oymaklar grubu, 3- Federasyon şeklinde olanlar (Orhonlu,1987:13-14).

Konar- göçerlerden oluşturulmuş pek çok – idari teşkilat bakımından- kaza ve nahiye bulunmaktaydı. Aynı zamanda adli sorunların çözümü için de kadılar atanmıştı. Bu kadılar konar- göçerlerle beraber şehirden şehre göçmekteydiler. XVI. Yüzyılın ortalarından itibaren Yeni- il ve Halep Türkmenleri de birer kaza teşkil ediyordu.

Konargöçerler çobanlık ve hayvancılıkla uğraşmalarının yanında, kışlak ve yaylaklardaki otlaklarda ve köylerde kısmen de olsa tarım yapmaktaydılar. Hayvanlardan, koyun, keçi, deve, at ve katır yetiştiriyorlar, devletin ise gerektiğinde konargöçerlerden bunları talep etmekteydi. Özellikle Yeni- il ve Halep Türkmenleri devletin koyun temininde en önemli kaynak idiler. Türkmenler özellikle İstanbul'un et ihtiyacını da karşılamaktaydı. Osmanlı ordusunun seferler sırasında nakil vasıtası olarak kullanacağı at, deve, katır, v.b. gibi binekler Türkmenler tarafından sağlanmaktaydı (Orhonlu,1987:19-21).

Bazı konar-göçer grupları askerî seferlere sağlamış oldukları hizmetlerden dolayı bazı vergi muafiyetlerinden faydalanmaktaydı. Savaşlarda ok yapımı ve bunun askerler ulaştırılması da vergi muafiyetlerini icap ettirmekteydi. Kilis ve civarındaki konar-göçerlerin büyük kısmı ***"Okçu İzzeddinlü Taifesi"*** olarak biliniyor olması bunların da ok yapıp sefer zamanlarında orduya taşımakta olduklarını düşündürmektedir (İnalcık,1986:54).

Kilis sancağı mufassal tahrir defterlerinde yer alan konar- göçer taifesi ***"İzzeddinli Taifesi"*** veya ***"Ekrad-ı İzzeddinli"*** taifesi Valide Sultan haslarına dâhildi (Sümer,1952:512).

2.3. Kilis Sancağındaki Aşiretlerin Nüfusları ve Yayılma sahaları

Kilis Sancağındaki konar–göçerler genel olarak Ekrad-ı İzzeddinlî olarak bilinmektedirler. Ekrâd kelimesinin konar- göçer manasında kullanıldığından daha önce bahsetmiştik. Konar- göçerler tabi oldukları sancakbeyinin adını almışlardır. İzzeddin Beğ'in 1527-36? arasındaki dönemde Kilis'te sancakbeyliği yapmış olması nedeniyle bu adı almış olabilirler. Konar-göçerler, *İzzeddinlü taifesi*, *Tavaif-i Ekrad-ı İzzeddinli*, veya ok yapımı ile uğraştıklarından *Okçu İzzeddin Taifesi* gibi isimler almışlardır. İzzeddinli taifesinin mühimme defterindeki ifadeden Bozulus Türkmenlerine bağlı Türk boylarından biri olduğu anlaşılmaktadır (Kafesoğlu,1958:128).

2.4. Konar-Göçerlerin Üretimleri

Konar-göçerlerin ekonomiye kazandırılması Selçuklularda ve Osmanlılarda devletin öncelikli politikalarından idi. Konar-göçerlerin üretimleri genelde hayvancılığa dayanmaktadır. Süt, yoğurt, tereyağı, deri ürünleri, kilim ve dokuma ürettikleri ürünler arasında ilk sıralarda gelmektedir. Geçimlerini şehirlerde ve köylerdeki pazarlarda ürettiklerini satarak sağlıyorlardı. Konar-göçerler muhtelif sanatlarla uğraşır, eşyalarını kendi deve ve atları ile nakleder temelde aşiret içerisinde kapalı iktisadi hayat sürerlerdi.

3. AŞİRETLERİN ÖDEDİKLERİ VERGİLER VE YAŞAM TARZLARINDAKİ YERİ

3.1. Yatak, Otlak ve Selamlık Vergisi

Hariçten gelerek sancak ta geçici bir süre konaklayan konar-göçerlerden alınan vergiye yatak ve otlak vergisi denmekteydi. Bu vergi yılda bir defa olmak üzere mart ayında üç yüz koyun bir sürü olarak kabul edilir ve her sürüde bir koyun vergi ödenmesi gerekiyordu.

Kilis Sancağı kanunnamesinde yer alan bir ifade de***"Ve gelüb geçen yörük taifesinden otlak ve yatak hakkı deyü ve selamlık deyü sancak subaşıları ve erbab-ı tımar koyunların ve kuzuların taleb edüb almayalar. Bil cümle mezkurların olıgelen kanunları üzere olub mukayyed olunan kanunlarından ziyade tecavüz olunub nesne alınmaya."***[2] Şeklinde geçen ifadeye göre, geçici olarak sancakta kışlayan konargöçerlerden sancak subaşlarının ve tımar sahiplerinin, otlak ve yatak, selamlık hakkı olarak herhangi bir şey talep edemeyeceği ifade edilmektedir. Azez Nahiyesinde 1536'da *"kışlak, yatak ve otlak resmi"* olarak 1000 akçe alınmıştır (BOA,TTD.,No:181:81). Bu miktar tarihini 1560'lar olarak tahmin ettiğimiz 391' nolu icmal defterde 5000 akçeye çıkmıştır. Burada ***"nahiye-i mezburede kışlayub kalan Türkman ve Ekrad ve Gurbet taifelerinden yatak ve otlak hakkı deyyu her sürü ki üçyüz koyundur bir koyun alınur artuk ve eksük olsa bu minval üzerinden hesab oluna ve ziraaat etmişlerden resm-i duhan mukabelesinden Mart ayında her haneden on ikişer akçe resm-i kışlak alınur."*** (BOA,TTD.,No:391:311)

1536'da yaklaşık otuz sürü yani 9.000 koyun, 1560'larda ise 166 sürü yani 49.800 koyun veya keçi sancakta geçici bir sürede olsa bulunmaktaydı.

3.2. Resm-i Duhan

Resm-i duhan konar-göçer taifesinin her hane başına ödediği vergidir. Mart ayında ve hane başına 12 akçe alınmaktaydı (BOA., TTD., No:181:4).

3.3. Bad-i Heva

Bad-ı Heva niyabet türü vergilerden olup, tahsili zuhurata bağlı idi. Yani, resm-i arus, resm-i deştban, cürm-ü cinayet gibi gerçekleşmesi daha öncede belli olmayan durumlarda tahsili gerçekleşmekte idi. Sancak genelinde bad-ı heva vergisi sancak beyi ile ortaklaşa paylaşılan tımar gelirleri serbest olmayan, paylaşılmayan tımarlar ise serbest tımarlar olarak adlandırılırdı. Dolayısıyla bu ayrımda bad-ı heva belirleyici idi.

Konar-göçerlerden sadece 1570'te bâd-i hevâ vergisi alınmıştır. Miktarı ise 140.908 akçe dir. Com Nahiyesinden ise hiçbir tahrir defterinde bâd-i hevâ vergisi alınmadığı görülmektedir. Burasının gelirleri toptan olarak sancakbeyinin hassına ait olarak alınmış olduğundan olabilir. Şehirlerden ise Kilis'ten 1519'da 1300 akçe, 1536'da keçi-koyun ve arıcılık vergileri ile müşterek olarak sancakbeyi hasları içerisinde 3125 akçe, 1570'te ise örfî vergilerle müşterek olarak 10.000 akçe, 1590'da ise arus resmi ile

[2] TKGMA, TTD., No:171, s.1-8

müştereken 12.000 akçe alınmaktaydı. Azez' de 1519'da 1.145, 1590'da 3.000 akçe bâd-i hevâ vergisi alınmaktaydı.

3.4. Ağnam Vergisi

"Ve resm-i ağnam, koyun ve keçi kuzulayub tamam süriye yaradıkdan sonra oğlağıyle ve kuzısiyle add olunub her iki re'se bir akçe alına." (Akis,2002:227-231) Burada Ağnam vergisinin Kilis Sancağında uygulanış şekli kanunnameye geçmiştir. Sürüde otlayabilecek hale gelen koyun ve keçiden her birinden yarım akçe vergi alınmaktaydı.

4. HASSA YÖRÜKLERİ

Kilis Sancağı kanunnamesinde de geçen konar göçerlikle direk irtibatlı olan bir başka durum da Hassa Yörükleri meselesidir. Hassa Yörüklerinin tam anlamıyla yerleşik hayat yaşamayan, ancak çift sahibi oldukları, yani ekim dikim işleri ile ilgilendikleri söyleyebiliriz. Bunlar kanunnamede;

"…Ve hassa yörükleri dahi kendileri ellerinde çiftleri olub ziraet ve hiraset idenler rüsum-ı çiftlerin ve hububatın öşrün sahib-i arza verdüklerinden sonra mada rüsumları Türk ulusu olanlara müteallik olub hassa-i hümayun için zabt olunurlar ve külliyen ceraim vaki oldukta kanun-ı kadim-i osmaniye müracaat olunub ziyade alınmaya." (Akis, 2002:225-227).

5. KONAR-GÖÇERLERİN NÜFUSLARI

Konar-Göçerler daha önce de bahsettiğimiz gibi Kilis sancağına ait üç mufassal defterde yer almaktadırlar. 1536'da konar-göçerlere ait hane verileri yoktur. Ama bennak ve mücerred sayıları verilmiştir. Bennak sayısını hane sayısı olarak hesap edersek bunun 2.698 hane ve 2.206 mücerred olduğunu görmekteyiz. Barkan'ın metoduna göre hesaplarsak; 1536 yılında 15.696 kişi olarak buluruz. 1570' de toplam olarak konar-göçerler 11.427 hane ve 9.571 mücerred, nüfusları da 66.706' ya yükselmiştir. 1590'da hane sayısı 6.830, mücerred sayısı da 2.730 olmuştur. Toplam konar-göçer nüfusu 36.880 olmuştur.

Konar-göçerlerin nüfus artış oranları ise, 1570'te 1536'ya göre %424.9873, 1536- 1590 arasındaki nüfus artış oranları ise %234.9643 olmuştur. 1570 ile 1590 arasındaki nüfus azalmaları %-180.8731 oranında olmuştur.

Burada dikkatimizi çeken 1570 tarihli tahrir rakamlarının bir sonrakinin neredeyse iki katı kadar olmasıdır. Tahrirlerde verilen nüfus oranları arasında neredeyse 1-4-2 katsayısı söz konusudur. Bu yükseliş ve daha sonrasındaki artışın nedenleri hakkında şunlar göz önünde bulundurulabilir;

16. Yüzyılın sonlarına doğru konar-göçerlerin sancak dâhilinden başka yerlere göç etmiş olabileceği göz önünde bulundurulabilir. İnalcık, 17. Yüzyıl içerisinde Doğu vilayetlerinden özellikle Halep ve Dulkadirli Türkmenlerinden Batı vilayetlerine doğru göç hareketi olduğunu söylemektedir. 16. Yüzyıl için böyle bir bilgi olmamasına rağmen göçün daha öncelerden başlamış olması mümkün olabilir. İnalcık'a bu göçlerin sebeplerini şöyle sıralamaktadır; Arap kabile konfederasyonlarının Suriye çöllerinde Türkmenleri, yaptıkları baskınlarla rahatsız etmeleri ve göçe zorlamaları, devletin idari düzenlemelerinden, zorla iskâna teşebbüs etmesinden veya vergilerin ağır gelmesinden dolayı göç etmiş olabilecekleri gibi, Batı Anadolu'nun özellikle İzmir'in 17. Yüzyıldan itibaren İmparatorluğun hem Avrupa hem de İran'la olan ticaretinin en önemli merkezlerinden biri olması nedeniyle konar-göçerlerin buraya göç etmesi de sebep olabilir. Bu bölgede oluşan ticaret konar-göçerler açısından aynı zamanda taşımacılık manasına geliyordu. Develerine, buğday, pamuk ve kurutulmuş gıdalar yükleyerek taşımacılık yapıyorlardı (İnalcık:46-47).

Konar-göçer nüfusun göçmüş olabileceği bir başka yer de 16. Yüzyılın sonlarına doğru Eyalet olan Rakka olabilir. Kilis sancağına tabi bazı aşiretlerin zorunlu olarak Rakka'ya iskâna tabi tutulduklarını belgelerden anlamaktayız.

Nüfus ile konargöçerlerin koyun sayıları arasında bir bağlantı da kurmak gerekmektedir. 1536 yılında konargöçerlere ait 1 nüfus karşılığı olarak, kişi başına düşen koyun sayısı 37.1573 iken, bu sayı 1570'de 8.15552 olmuştur. 1590'da az bir miktar yükselişle 9.97047'ye ulaşmıştır. Yani kişi başına düşen koyun miktarında, 1536'ya göre 1570'de -%458 oranında düşüş olmuştur. 1590'da ise-%374 oranı gerçekleşmiştir. Kişi başı koyun miktarındaki bu düşüşün en önemli gerekçesi konargöçer nüfusun yerleşik hayata geçmesi olduğunu söyleyebiliriz. Yerleşik hayat Osmanlı resmi makamlarının her zaman tercih ettikleri bir sonuç olmuştur. Bu Osmanlı Devleti için düzenli vergi geliri, boş toprakların işletilmesi, askerlerinin maaşlarının ödenmesi, aynı zamanda kırsal kesimde asayişin daha kolay sağlanması anlamına gelmekteydi. Nitekim 16. Yüzyılın sonlarına doğru bölgede gittikçe köy sayılarının artması, kasabada yaşayan nüfusun artması, Broudel'in bahsettiği gibi Akdeniz ve civarında yaklaşık %100'lük nüfus artışı ile açıklanabileceği gibi, kırsal kesimin ve kasabaların konargöçer nüfus ihyası ile şeneltilmesi ve bundan dolayı kayıt altında bulunan nüfus sayısında artış olmuş olması ihtimalini de göz ardı etmemeliyiz.(Broudel,1993:)

Tespitlerimize göre 20 cemaat ve taife her üç tahrir döneminde de kayıt altına alınabilmiştir. Dolayısıyla bu konargöçerlerin nüfus artışlarını ve sahip oldukları koyun sayılarını takip etme imkânına sahip olmaktayız. Ancak yine de sancak içerisindeki radikal değişimlerin tümü hakkında bilgi sahibi olmadığımız için, gerçekten bu değişimlerin bütün aksamını tayin etmek oldukça zordur. Ancak genel temayülün konar göçerlikten yerleşikliğe geçmek olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Osmanlı Devleti'nin, temel mantığı, olabildiğince çabuk bir şekilde konargöçerleri yerleşik hale getirmek, onların tarımsal üretime katkısını sağlamak idi.

27 taife ve cemaatin nüfus miktarı herhangi bir tahrirde ve birkaç tahrirde sayısal olarak bin kişi ve üzerinde bulunuyordu. Bunlar; Acarlı, Balasanlı, Barasi, Balabanlı, Denabi, Gürkanlı, Hacı Ömerli, Haludi, Kara Alili, Kavi, Gözi, Mestanlı, Musabeğli, Nakibanlı, Okçuizzeddinli, Reşi, Rişvan, Rumyanlı, Salarlı, Sammadi, Suluhanlı, Süleymanlı, Şekağı, Aşeki, Zorkanlı, Şadvi, Ümmihanlı ve ünyalı olarak sıralanabilir. Bu isimler daha sonraki dönemlerde Kilis Sancağı içerisindeki köy ve nahiye oluşumlarında da etkili olmuştur. Özellikle Rişvan Aşireti sayısal önemi kadar siyasal önemini de sancak üzerinde hissettirmiş, 18. Ve 17. Yüzyıllarda sadece Kilis'te değil, Güney Doğu ve Doğu Anadolu'nun önemli voyvodalıklarını elde etmiştir. Bunda, aşiretin sayısal mensuplarının önemi de etkili olmuştur. Beydili Aşiretinden ve Türkmen Ekradı Taifesinden olarak adlandırılan bu aşiret Osmanlı'nın yerel yönetimlerde sıklıkla kullandığı bir aşiret olmuştur.

Salnameler, her ne kadar resmi manada mali ve nüfus kayıtlarını içermiş olsa da Osmanlı son dönemleri için önemli veri kaynakları arasında geçmektedir. Kilis Sancağı ile son dönemlere dair bilgilerimiz de Halep Salnamelerinden oluşmaktadır.

1290/1873-4 tarihli Halep Salnamesinde ***"Kilis'te ahalinin lisanı Türkçedir"*** Denilmektedir.(Halep Salnamesi,1290H./1873M.254) Ayrıca nahiyelerinde ise Türkçe, Arapça ve Kürtçenin konuşulduğu yazılmaktadır. Osmanlı resmi işlemleri Kilis Sancağının oluştuğu ilk dönemlerden itibaren Türkçe olarak tutulmuş idi. Bu durum her yer için aynı olmamıştır. Mesela, hemen Kilis'in yakınında bulunan ve eyalet merkezi olan Halep'te mahkeme kayıtları Arapça olarak tutulmuştur. Bu durum Kilis'in başlangıçtan itibaren Türk nüfusu açısından daha kalabalık bir sancak olduğunu göstermektedir. Yine 1326H./1908-9M. Tarihli son salnameye göre Kilis'te yer alan nüfus şöyle oluşmuştu.

Tablo 1: 1326H./1908-9M. Tarihli Halep Salnamesine Göre Kilis'te Nüfus

Türü	Kadın	Erkek	Toplam
İslam	31.774	33.992	65.766
Rum	182	203	385
Ermeni	1783	1941	3729
Katolik	125	175	327
Protestan	150	192	342
Yahudi	281	284	565
Yabancı	877	812	1689
Toplam	35.199	37.604	72.803

Tablo 2: Kilis Sancağındaki Konargöçerlerin Nüfusları Ve Sahip Oldukları Koyun Miktarları

Taife veya Cemaat Adı	**1536 Nüfus**	**1536 Koyun**	**1570 Nüfus**	**1570 Koyun**	**1590 Nüfus**	**1590 Koyun**
Abanlu Taifesi			797	8372		
Abdaliye Cemaati	267	4200	611	8045		
Acarlu Taifesi	264	19388	6641	14076		
Ali Kanlu Cemaati	180	3321	455	3958	389	5450
Amikî Taifesi			2164	18260	2122	25454
Balasanlu Taifesi	284	17910	2269	13687		
Barese Cemaati			1581	35686		
Belubî Taifesi			385	988		
Bubalanlu Taifesi	163	572	1412	6541		
Çakallu Taifesi	244	31505	685	5946		
Denabî Taifesi	19	1433	1229	4496		
Derzubi Cemaati			709	13986		
Dubadî Taifesi	298	6266	192	120		
Duruban Ber			479	1816	862	2110
Eşkanlu Taifesi	16	23725	143	1894		
Evran Yusuflu			377	4574		
Ezkanlu Cemaati			685	2740		
Gezanlu Taifesi			24			
Güç Beğlü	208	19434	638	760	622	950
Gürkanlu Taifesi	368	14616	2488	17805		
Hacı Ömerlü			1852	7174		
Halidlü Taifesi	357	20930	858	1688	861	2042
Hasan Deyviyi	15	4321	131	1616		
Hasan Kethüda	177	6822	12	2150		
Havledi Taifesi			1497	6972	1457	9172
Hazırsuzlu			59	2607		
Heştuanlu Taifesi	205	15352	109	84		
Kâdlu Cemaati			1916	11392		
Karaca Alilu	291	10279	1284	19380	1114	22712
Kasım Kethüda			316	5015		
Kavî Taifesi	75	6412	1320	4984	1322	5809
Kılıçlu Taifesi	329	5085	864	4652	829	5599
Kırbaşlu Cemaati			808	2115		
Köydi(gözi)	15	12945	1766	4284	1800	6085
Kulaksızlı Taifesi	93	6838	685	4840	667	6510
Mahmud v-i			150	1769		
Mansurkanlu			828	12002	47	140
Mennanlu Taifesi	111	3031	497	6414	511	6687
Mestanlu Taifesi			1105	16412		
Musabeğlü Tafesi	733	17136	3078	38676	3042	52396

Nakibanlu Taifesi	398	19964	3900	29599		
Nekciye Cemaati	68	2559	236	1488		
Okçu İzzeddinli	245	10799	1339	14704	1330	16870
Ömerli Cemaati	504	10122	208	26	197	36
Pirasanlu ve	12	3260	327	1810	321	2368
Reşi Taifesi	528	186	417	10536	6101	16663
Rişvan Taifesi	1805	95792	1702	11537		
Rumyanlu			1133	17550		
Salarlu Taifesi	207	13292	3434	37029		
Sammadî Taifesi			1261	7684		
Sayaçlı Taifesi	395	17600			529	7527
Sayuanlu	38	333	280	2788	281	5850
Sevidlü Taifesi	156	17778	909	6931	945	6941
Seyfeddin Kethüda			328	490		
Suluhanlu Cemaati	51	1981	1271	18175		
Süleymanlı Taifesi	388	22044	1268	25092	1233	32409
Şekafî Taifesi	1257	8133	198	1248	1097	6772
Şeyh Abdulah Oy.			217			
Şeyh Davud Oy.			183			
Şeyh Osman Oy.			142			
Şeyh Saidan	288	3659	877	13480	872	14581
Şeyh	915	7669	1210	288	947	214
Rubi Taifesi	0		333	3464	333	3464
Yakubî Taifesi	62	6375	431	955		
Zorkanlu Cemaati			2003	14672		
Yavidi Taifesi	38	3597				
Mehad Kanlu	81	2520				
Mersavî Taifesi	152	4024			109	96
Hamekiyye Taifesi	881	16245				
Harslu Taifesi	20	4021				
Basaklu Taifesi	87	3260				
Şeranlu Cemaati	38	180				
Bilalî Taifesi	262	4864			448	2115
Şadvî Taifesi	651	15280			1239	10023
Aşekî Taifesi	23	950				
Ramazanlu Taifesi	257	5252			532	22064
Uzun Yusuflu	329	2359				
Rubadî Taifesi	167	5077			388	19790
Ludinî Taifesi	94	613				
Zobi ve Basadî	207	4590				
Millilü Taifesi	209	3900				
Bazekî Taifesi	171	13422				
Cayanlu Taifesi					593	2266
Hasan Celü Taifesi					84	1956
Dışarıcı Taifesi					198	1248
Gözi Meh.Denhiri					218	300
Ümmihanlu					1645	31336
Ünyalu Taifesi					1216	5976
Oruklu Salu					357	5730
Kejanlu Cemaati					22	
Toplam	**15.696**	**583.221**	**65.909**	**537.522**	**36.880**	**367.711**

6. SONUÇ

1517 yılında Osmanlı hâkimiyetine geçen Kilis ve Azez bölgesi 1527 yılından itibaren sancak haline gelmiştir. İlk yıllardan itibaren sancakta karşılaşılan temek sorun konar-göçerlerin sevk ve idaresi olmuştur. Şeyh İzzettin sancağın ilk beyi olmasına rağmen, bir sancak merkezi olarak Kilis'in gelişimi daha çok Canpolat Bey zamanında olmuştur. Kilis'in sancak merkezi olan bölge, Osmanlı dönemi boyunca, Türk dili ve kültürünün egemen olduğu bir yer olmuştur.

1570 yılına ait olan konar-göçer sayısına göre 1590 yılında yaklaşık 29 bin kişilik azalma söz konusudur. Bununla ilgili kaynaklarda herhangi bilgiye rastlayamadık. Ancak araştırılması gereken bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Yine de 1536 yılının koyun sayısına yakın bir rakam kayıtlara geçmiş olması, 1570 yılında da Kilis Sancağında eski yapının devam ettiğini göstermektedir. Asıl manada Kilis'in bir kasaba haline gelmesi ve sancağın yerleşik nüfusunun ilk tahrire göre %234.96 miktarında artmasına, sahip olunan koyun sayısının da -%63 oranında azalması ile anlamaktayız. Yani diğer bir ifade ile yaklaşık altmış yıl içerisinde Kilis Sancağı büyük oranda yerleşik hayata geçmiştir.

KAYNAKÇA

AKİS,M.,(2002), XVI. Yüzyılda Kilis ve Azez Sancağı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ATALAY, B., "Türkçemizde men, man Eki", ***Türk Dil Kurumu*** 1940.

DEMİRTAŞ(Sümer),F.(1949), "Bozulus Hakkında," A.Ü.DTCF . Dergisi, VII/1, Ankara.

DEMİRTAŞ(Sümer),F.(1952) "XVI. Asırda Suriye ve Irakta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumî Bir Bakış", ***İktisat Fakültesi Mecmuası***, İstanbul.

HALLAÇOĞLU, Y.,(1997) "Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd- Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme," ***Belleten*** cilt:LX/227-229,TTK, Ankara.

İNALCIK,H.,(1986)" The Yörüks: Their Origins, Expansion and Economic Role," ***Oriental Carpet and Textile Studies I,*** Edt. . Pinner-W. Denny), London.

KAFESOĞLU, İ.(1958), "Türkmen Adı", ***Jean Deny Armağanı***, Ankara.

LINDNER,R.P.,(1983) Nomands and Ottomans in Medieval Anatolia, Blomingtoon.

ORHONLU, C.(1987), Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı**,**İstanbul.

SEVİM, A.,(1964-1965), "Suriye'de İlk Türkler", ***Türk Kültürü***, Cilt:3, Ankara.

SÜMER, F.(1980) Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri Boy Teşkilatı-Destanları**,** Ankara.

ŞAHİN, İ.(Mart 1982), Osmanlı İmparatorluğu'nda Konar-göçer Aşiretlerin Hukukî Nizamları," ***Türk Kültürü***, XX, Sayı 227.

ŞAHİN, İ.,(1995-1997) "XVI. Yüzyılda Osmanlı Anadolusu Göçebelerinin İdarî ve Sosyal Yapısı", ***Türk Etnoğrafya Dergisi***, sayı15.

TAŞTEMİR, M.(1999), XVI. Yüzyılda Adıyaman (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kahta) Sosyal ve İktisadî Tarihi, T.T.K. Basımevi Ankara.

RUSSELL,A.(1794),The Naturel History of Aleppo, c.1., London.

TURKAY,C.,(1979) Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak- Aşiret ve Cemaatler, Tercüman Kaynak Eserler Dizisi, İstanbul.

WOODS, J.E.,(1976) The Akkoyunlu: Clan, Confederation, Empire, Mineapolis and Chicago.

YALGIN,A. R.(1933), Cenupda Türkmen Oymakları, Ankara.

SURİYELİ SIĞINMACILARLA SAĞLIK SEKTÖRÜNDE YAŞANAN İLETİŞİM SORUNLARI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA: KİLİS İLİ ÖRNEĞİ

***

A RESEARCH ON SYRIAN REFUGEES ABOUT THEIR COMMUNICATION PROBLEMS IN HEALTH SECTOR: A CASE OF KILIS

Şehadet BULUT
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
SBE, İktisat Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

Arş. Gör. Tuğçe KAYAGİL
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
tyontem@kilis.edu.tr

Nuran KARPUZ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü Öğrencisi
nurankarpuz92@hotmail.com

Öz

Göç olgusunun nedenleri ve sonuçları değerlendirildiğinde savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalmak şüphesiz göçün en trajik görünümüdür. Savaşın ve şiddetin yol açtığı toplumsal yaralar, en az savaşın kendisi kadar şiddetli olmaktadır. Arap baharının yaşanması ile birlikte, Suriye'de yaşanan iç çatışmalar nedeniyle ülkeleri terk etmeye başlayan Suriye halkı, başta sınır komşuları olmak üzere birçok ülkeye göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye, 911 km ile Suriye'ye sınır komşusu olması nedeniyle, en çok göç alan ülke durumuna gelirken, Kilis de Öncü pınar sınır kapısıyla Suriye ye komşu il olması sebebiyle, en çok göç alan ve almaya devam eden il konumuna gelmiştir. Sığınmacıların artan sayıda bölgeye gelmesi, sorunları da beraberinde getirmektedir. Ekonomik, sosyal, kültürel sorunların yanında "dil sorunu" önemli bir problem haline gelmiştir Bu makalede Kilis' de sağlık sektöründe çalışan ve Suriyeli sığınmacılarla iletişim halinde olan sağlık çalışanlarının, yaşadıkları iletişim sorunları ve bu sorunların giderilmesi hususunda çözüm önerilerinin neler olabileceği, yapılan anket çalışmasıyla tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Göç, Sağlık Hizmetleri, İletişim Sorunu.*

Abstract

The most tragic aspect of migration is undoubtedly being forced to emigrate when assessing the causes and consequences of the migration fact. The social wounds caused by war are at least as violent as the war itself. After Arab Spring, Syrian people started to leave their country and forced to migrate to countries all over the world, especially to the neighbouring countries because of the internal conflicts. Turkey becomes the biggest emigrant country since it has 911 km border with Syria. In addition to that, Kilis is also the biggest immigrant-receiving province because of having Oncupinar Border Gate and that situation also brings problem having the growing number of asylum seekers coming to the region. Alongside the economic, social and cultural issues, "language problem" has become a major problem. In this article, we try to identify and solve the communication problems between Medical officials in Kilis and Syrian asylum seekers and try to suggest solutions by using survey method.

Keywords: *Migration, Health Services, Communication Problems.*

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihiyle özdeş bir tarihe sahip olan göç, insanın var olduğu günden beri hala devam etmekte olan bir olgudur. Her ne kadar sebepleri ve yolları büyük farklılıklar gösterse de göç olgusu coğrafi mekânı değiştirme, şekillendirme, sosyo-kültürel yapıya etkide bulunarak yeni durumlar ortaya koymaktadır (Cengiz,2015: 106). Göç olgusunu, sadece insanların bir yerden başka bir yere, ya da bir ülkeden başka bir ülkeye nüfus hareketi olarak görmek eksik bir değerlendirme olacaktır.

Göç kavramının değişik kaynaklardaki tanımına bakıldığında, Göç, Türk Dil Kurumu (TDK) Büyük Türkçe Sözlük'te, "ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2015). Saltık, Göçün tanımını şu şekilde yapar, siyasal, toplumsal ya da ekonomik nedenlerle bireylerin ya da toplulukların bulundukları, oturdukları yerleşim yerlerini bırakarak başka bir bölgeye ya da ülkeye gitme eylemidir. Ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşebileceği gibi (iç göç), uluslar sınırlar ötesine de taşabilir ((Saltık, 2012: 1) Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğü'nde ise göçün tanımı şöyle yapılmaktadır (Çiçekli, 2009: 66). "Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir. Yerinden edilme; genellikle silahlı çatışma ya da doğal afetler sebebiyle bir kişinin evinden ya da ülkesinden zorla çıkarılmasıdır."

Göç kimi zaman isteğe bağlı bir şekilde gerçekleşirken (sosyo-ekonomik kaygılar), kimi zaman ise zoraki nedenlerden (savaş, doğal afet, siyasi baskılar vb.) dolayı ortaya çıkar. Göç yaygın kanaatin aksine, aslında bir sorun değil, var olan bir sorunun çözümüne yönelik olan bir adım olarak değerlendirilebilir. Hatta bu adım, bazıları için hayatlarını olumlu yönde değiştirirken, bazıları için ise daha kötü olan bir sonun başlangıcı da olabilmektedir. Ancak göçmenlerin ortak esin kaynağı, daha iyi bir gelecek hayalidir (Deniz, 2009:5). Göç hareketi, ulusal sınır ölçütü kullanılarak değerlendirildiğinde, ulusal sınırların içerisinde gerçekleşen göçler; iç göçler, ulusal sınırların ötesine gerçekleşen göçler dış göçler olarak tanımlanır. Bireylerin iç göç ve dış göç yaşamalarında birçok neden ileri sürülmektedir. Bu nedenler arasında işsizlik, yoksulluk, toprak bölünmesi, kan davası, deprem, kuraklık– çevre felaketleri, terör, insan hakları intihalleri, din veya etnik ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, tarımda mekanizasyon, aile birleşmesi, evlilik, istihdam olanakları ve kentin sunduğu hizmetler yer almaktadır (İldam Çalım vd. , 2012:11).

2. GÖÇ VE TÜRKİYE

Türkiye ye yapılan uluslar arası göç hareketlerine bakıldığında, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından başlayarak, ilk kırk yıl içinde Türkiye'ye yönelen göç dalgalarını, genelde Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları içinde kurulan çevre ülkelerden gelen etnik Türk ve Müslüman göçmenler oluşturmuştur. Bu sebeple, yakın zamana kadar Türkiye'de uluslararası göç sonucu oluşan yabancı bir nüfustan bahsetmek mümkün değildi. Bugün ise Türkiye'nin uluslararası göç rejimi içindeki konumu değişmektedir. Türkiye artık yoğun şekilde, farklı ulusal ve etnik kökenlerden gelen göçmenleri taşıyan uluslararası göç dalgalarına hedef olan ya da bu dalgalara geçit veren bir ülke konumundadır.(Südaş, Mutluer, 2010: 32) Türkiye, Cumhuriyetin kuruluş yıllarından bu yana başta nüfus mübadeleleri ile gelen göçler olmak üzere büyük göç hareketlerine sahne olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın artan işgücü talebiyle Türkiye göç veren bir ülke konumuna gelmiştir. Avrupa' ya göç, çeşitli aşamalardan geçerek seksenli yıllarda istikrar kazanmış ve göçmenler yerleşik vatandaşlar haline gelmişlerdir. Son yıllarda başta Suriye krizi olmak üzere Türkiye' nin yer aldığı bölgede yaşanan çatışmalar ve siyasi krizler ülkemize yönelik büyük bir göç dalgasının başlamasına neden olmuş ve Türkiye artık sadece göç veren bir ülke olmanın ötesinde göç alan ve başka ülkelere ulaşmak isteyen göçmelerin transit olarak kullandığı bir geçiş ülkesi konumuna gelmiştir.

Türkiye'nin göç alan ülke konumunda olmasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir;

1-Türkiye'nin jeo-stratejik konumu 2-Tarihi nedenler, 3-Türkiye'nin siyasal ve ekonomik durumu ile komşu ülkelerde yaşanan ekonomik ve siyasi sorunlar, 4-Türkiye'nin vize uygulamaları ve sınır politikaları.

2.1. Jeo-Stratejik Konum:

Asya ve Avrupa katıları arasında bir geçiş noktası ve köprü konumunda olan Türkiye, bir yanında ciddi sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlarla boğuşan Ortadoğu ve Doğu Akdeniz ülkeleri, diğer yanında benzer sorunlar yaşayan Kafkasya ve ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar yaşayan Balkan ülkeleriyle çevrilidir. Bu yüzden bir yandan göç veren bir ülke olan Türkiye aynı zamanda göç alan ve göçmenlerin transit geçiş ülkesi olarak kullandığı bir ülke konumundadır.

2.2. Tarihi Nedenler:

Osmanlı İmparatorluğunun çok kültürlü mirasını devralan Türkiye, imparatorluğun kaybedilmiş toprakları üzerinde kalmış olan Müslüman Türklerin sığınağı haline gelmiştir. Bu yüzden Türkiye, Kafkasya ve Balkanlardan henüz Cumhuriyet kurulmadan önce yoğun göç almaya başlamıştır. Çevre ülkelerden kitlesel Müslüman ve Türk göçmenleri kabul eden Türkiye, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında da Yunanistan'la yaptığı nüfus mübadelesi ile binlerce Türk'ü kabul etmiştir. Bölgeyle olan tarihi bağları dolayısıyla Türkiye; Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlarda yaşanan çeşitli sorunlar sebebiyle yine göçmenlerin sığınağı olmaya devam etmiştir.

2.3. Türkiye'nin Siyasi Ve Ekonomik Durumu İle Komşu Ülkelerde Yaşanan Ekonomik Ve Siyasi Sorunlar:

Türkiye'nin, çevresindeki ülkelere oranla göreceli olarak daha istikrarlı bir demokrasi ve ekonomik düzene sahip olması, onu çevre ülkelerde yaşayan insanlar için cazip bir ülke konumuna getirmiştir. Ekonomik büyüme yakalamış olan Türkiye'nin, bu jeo-stratejik konumu ve istikrarı, O'nu göçmenler için en uğrak olan ülkelerden biri haline getirmiştir. Bir yandan çevresindeki ülke vatandaşları için sığınılacak bir ülke olan Türkiye, aynı zamanda Avrupa ülkelerine gitmek isteyen göçmenler için de bir geçiş ülkesi durumundadır.

2. 4. Türkiye'nin Vize Uygulamaları:

Türkiye'nin göçmenler için cazip bir jeo-stratejik konumu ve ekonomisinin yanı sıra bir de dışarıya göç veren çok sayıda ülke vatandaşlarına da vizesiz seyahat imkanı veya kolay vize edinme olanağı tanıması sadece komşularından değil aynı zamanda Somali, Bangladeş, Fas ve Cezayir gibi dünyanın değişik ülkelerinden göç almasına neden olmaktadır. Ayrıca Türkiye; Ermenistan, Gürcistan, Özbekistan ve Kırgızistan gibi ülkelerden de önemli oranda göç almaktadır. Türkiye, Ortadoğu ve Kafkasya'daki birçok komşusuyla bölgesel düzeyde bazı serbest vize anlaşmaları imzalayarak çeşitli ülkelere seyahatleri kolaylaştırmıştır (Aktaş, 2015: 31-32).

Türkiye' nin son 4 yılda en çok göç aldığı ülke de, halkının iç çatışmalardan dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kaldığı Suriye'dir.

3. GÖÇ VE SURİYE

18 Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan iktidar karşıtı kitlesel gösterilerin, 2011 yılı içerisinde Mısır, Libya, Suriye başta olmak üzere Cezayir, Bahreyn, Ürdün, Yemen ve Lübnan gibi Arap dünyasının başlıca

ülkelerinde yol açtığı halk ayaklanmalarına siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatüründe Arab Spring (Arap Baharı) adı verilmiştir.

***Arap Baharı*;** Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları taleplerinden ortaya çıkmış; bölgesel ve toplumsal bir harekettir. Arap Baharında, protestolar, mitingler, gösteriler ve iç çatışmalar yaşanmış ve yaşanmaktadır. Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen'de büyük çapta; Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan ve Fas'ta küçük çapta olmak üzere tüm Arap Dünyasında mitingler, protestolar, halk ayaklanmaları ve silahlı çatışmalar olmuş ve olmaktadır. Suriye, Arap Baharı'nın başladığı, ancak henüz sürecin tamamlanmadığı, çatışmaların iç savaşa dönüştüğü, iktidar değişiminin de aslında ne zaman olacağının çok tahmin edilemediği bir ülke haline gelmiştir.

Suriye'de Arap Baharı ile başlayan protesto süreci, daha sonra iç savaşa dönüşmüştür. (Paksoy, 2013:1) Suriye'de olaylar, ilk olarak Dera' da, 15 Mart2011 tarihinde başlamıştır. Arap Baharı'nın etkisiyle devrilen diktatörlerin ülkelerinden ilham alan Beşar Esad karşıtı muhalifler silahlanarak topyekün çatışmaya girmiştir. Olayların 15 Mart2011 tarihinde başladığı kabul edilir. Suriye muhalefeti, devlet başkanı Beşar Esad rejimini devirmek ve kendi ifadeleriyle Özgür Suriye devletini kurmak için silahlı isyana başlamışlardır. Her iki taraf da dışarıdan askeri ve ekonomik destek almaktadır. Çatışmaların sürmesinin yanında ülkede kontrolün şehir merkezi dışında muhalefetin şehir merkezlerinde ise önemli ölçüde Beşar Esad'ın elinde olduğu söylenebilir.(Paksoy, 2013:8) Suriye de yaklaşık 5 yıldır devam eden iç savaşın bilançosu Suriye İnsan Hakları Örgütü (SNHR) 'nün yaptığı yazılı açıklamaya göre, Suriye'de iç savaşın başladığı Mart 2011'den bu yana hayatını kaybedenlerin sayısı 235 bin 140 sivil olmak üzere, toplam 361 bin kişidir. 5, 5 milyona yakın kişinin göç ettiği Suriye den ülkemize sığınan Suriyeli sığınmacı sayısı 3 milyona yaklaşmış olup bu rakam Türkiye nüfusunun yaklaşık %3 üne karşılık gelmektedir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürü Atilla Toros' un yaptığı açıklamaya göre Türkiye de 2 milyon 255 bin 299 kayıtlı Suriyeli bulunmakta, bunların 299 bin 574'ünün kamplarda kalmaktadır (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=135365).

Temmuz 2015 de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği' nin yapmış olduğu açıklamaya göre Irak'ta 249 bin 726,Ürdün'de 629 bin128,Mısır 'da 132 bin 375,Lübnan 'da 1 milyon 172 bin 753 ve Kuzey Afrika'da farklı ülkelerde 24 bin 55 Suriyeli sığınmacı olduğu düşünüldüğünde Türkiye deki Suriyeli sığınmacı sayısı diğer tüm ülkelerdeki sığınmacı sayısından fazla olmaktadır (http://www.fatihaktuel.com/dunya-haberleri-suriyeli-siginmacilar-4-milyonu-asti-119065.html).

Nüfusu, Adrese Dayalı Nüfus Sistemine göre(ADNK) 130 bin,(www.kilis.gov.tr) hali hazırda yaşayan 110 bin nüfusa sahip Kilis'te ise, Suriyeli sığınmacı sayısı, kamplarda 37.500, şehir merkezinde 85.000 olmak üzere yaklaşık 123 bin ile Kilis nüfusundan daha fazladır.

4. SURİYELİ SIĞINMACILAR VE SAĞLIK SORUNLARI

Yoğun göçler, beraberinde mekansal olarak bir değişim getirirken; aynı zamanda insanlarımızın sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik yaşamlarında da önemli farklılıklara yol açmıştır. Bir yandan herhangi bir coğrafyadaki değişimin sonucu olarak ortaya çıkan / çıkabilen göç, öte yandan gerek göç edenlerin geride bıraktıkları, gerekse yeniden yerleştikleri ortamlarda büyük değişiklikler yaratmıştır (Saltık, 2001: 2). Göçün neden olduğu sorunlarından birisi de sağlık problemidir. Dünya Sağlık Örgütü(WHO)'ne göre sağlık, sadece hastalık ve sakatlık halinin olmaması değil, kişilerin bedenen, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik halinde bulunmalarıdır. Savaşın sağlık üzerinde yol açtığı etkilere bakıldığında, bu tanıma göre savaş mağdurlarının sağlıklı olmalarından söz etmek mümkün değildir.

Tablo 1: Savaşın Sağlık Üzerine Etkileri

Doğrudan Etkileri	Dolaylı Etkileri
Yaralanmalar Sakatlıklar Ölümler	Ekolojik yıkım Alt yapı tahribatı Barınma ve beslenme olanaklarının kötüleşmesi Ulaşım ve iletişimde bozulma Sosyo-ekonomik koşullarda kötüleşme Artan hastalık maruziyeti Tıbbi bakım koşullarının kötüleşmesi Halk sağlığı müdahalelerinin olanaksızlaşması

Kaynak: (TTB Sağlık ve Politika Çalışma Grubu ve TTB Halk Sağlığı Kolu ile birlikte Zencir-Davas,2014:6).

Mortalite açısından ancak ölümlerin %20'si şiddete, silahlı yaralanmalara bağlı iken %80'i yaşam koşullarına ve hastalıklara bağlıdır. Bunlar arasında yetersiz ve güvensiz su; işlevsel olmayan atık sistemi; elektrik kesintileri; sağlık hizmetlerinin bozulması, erişememe; sağlık çalışanların kaçması; ASYE, ishaller, neonatal nedenler, sıtma vb. hastalıklar nedeniyle olmaktadır. Yine günümüz savaşlarında ölenlerin çoğunluğunun sivil olduğu da unutulmamalıdır (TTB Sağlık ve Politika Çalışma Grubu ve TTB Halk Sağlığı Kolu ile birlikte Zencir-Davas,2014:6).

Suriye halkı, bir yandan savaşın travmasını yaşarken diğer yandan sosyo-kültürel, ekonomik, eğitim ve sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Mülteciler dünya çapında danışmanlık, temel sağlık hizmetleri ve koruyucu hizmetler, tanı, tedavi olanakları ve ilaca erişim konusun da ciddi sorunlar yaşamaktadır. Söz konusu sağlık hizmetlerine ulaşmada yaşanan temel sorunlar; sağlık çalışanlarının sığınmacı ve mültecilerin özel gereksinimleri konusunda farkındalık düzeylerinin ve deneyimlerinin az olması, sığınmacıların dil ve iletişim sorunları, ortama uyum sağlayamamak, varsa sağlık hizmeti konusunda bilgilendirilmemiş olmak, sağlık kuruluşuna ulaşmak için yol parasını karşılayamamak, kimliğini ispatlayamamak, idari/yasal engeller vb. olarak sıralanmaktadır (Türkiye Aile Sağlığı Planlaması Vakfı, Görünüm, Ocak-2014: 3).

Uluslararası ve ulusal literatüre göre sığınmacılarda en sık rastlanan sağlık sorunları şöyledir:

*Vitamin yetersizlikleri (Vitamin A, Vitamin C, Niacin)

*İstenmeyen gebelikler, riskli gebelikler

*Düşükler, doğum komplikasyonları

*Çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri, anemi

*Kronik hastalıklar ve komplikasyonları

*İshal, sıtma, menenjit, tifo vb. bulaşıcı hastalıklar ve aşı ile önlenebilecek hastalıklar (kızamık, tuberküloz, hepatit vb.)

*HIV/AIDS dâhil cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar

*Fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar ve cinsel istismar

*Depresyon, kaygı bozuklukları, tükenmişlik, uyku bozuklukları,

*Travma sonrası stres bozukluğu başta olmak üzere ruhsal sorunlar

*Diş sağlığı sorunları (Savaş, Göç ve Sağlık, ttb yayınları,2016: 23)

Savaşın neden olduğu uluslar arası göç olgusunun yukarıda sayılan tüm bu sorunlarının yanında yaşanan en önemli problem iletişim engelleridir. Farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşamaları, farklılıklarla baş etmeleri ve iletişim engellerini aşmaları gerekmektedir.(Aksoy,2012:293)

5. İLETİŞİM VE SAĞLIK

Sosyal bir varlık olarak insanın en temel gereksinimlerinden birisi de iletişimdir. İletişim sosyalleşmenin temel koşuludur. İletişimin gerçekleşmesinde son derece önemli bir yer tutan dil, diğer insanlarla aramızdaki bütün ilişkilerimizde bize aracılık eden, sosyal bağlarımızı düzenleyen bir vasıta olarak hayatımızın her safhasında yer almaktadır. Dil, bireye düşünce üretebilme, düşüncelerini dışa vurma, bilgi edinme, geçmişini hatırlama, gününü yaşama, geleceğine yön verme, kişiliğini kazanma, hayatını sürdürme gibi daha pek çok açıdan yardımcı olmaktadır. Ancak "ortakdil" olgusu, iletişimde her iki tarafın birbirini doğru anlamasında önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla göç eden ve göç alan bölgelerde farklı dilin konuşulması nedeniyle, "ortakdil" paydasından söz etmek mümkün olmamaktadır. (Yağbasan,Çakar, 2006:610)

İletişimde dil faktörü önemli bir yer tutmakta iken, sağlık hizmeti sunumunda ve sağlık hizmeti alımında farklı dilin konuşulması konuyu daha hassas hale getirmektedir. Bu hassasiyetin nedeni Sağlık hizmetlerinin özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle iletişimin önemli olduğu özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz.

***Dışsallık Özelliği:** Dışsallık aslında herhangi bir tüketim sonrası elde edilen, negatif ya da pozitif olarak ölçülemeyen sonuçtur. Sağlık hizmetlerinde dışsallık, ortaya çıkan bir durumdan diğer insanların nasıl ve ne yönde etkilendikleri ile ilgilidir. Hastalanan bir birey uygulanan tedavi sonrasında kalıcı bir komplikasyonla yaşamını devam ettirmek zorunda kalır ise, bu durumdan kendi sosyal yaşantısı etkilendiği gibi aile bireyleri ve arkadaş çevresi de etkilenir ve olayın dışsal bir boyutu söz konusu olur. Ya da bulaşıcı bir hastalığın bir an önce teşhis edilip, tedaviye başlanması gerekmektedir yoksa diğer kişiler olumsuz yönde etkilenir.(Yenice,2015: 5)İletişimden dolayı yaşanacak herhangi bir sorun, hastalıkların erken teşhis ve tedavisinin gecikmesine neden olabilecektir.

*** Hata ve Belirsizliklere Karşı Duyarlılık** İşletmelerde olabilecek hatalara karşı bir geri düzeltme yapılabilir. Mesela bir otomotiv şirketi vites kutusunda hata yapılarak piyasaya sürülmeden önce deneme aşamasında fark edilebilir edilemeyip satışa sunulur ise satışı yapılan tüm araçları hata fark edildikten sonra tekrar toplayarak hatayı düzeltebilir. Fakat sağlık hizmetlerinde yapılan bir hatanın düzeltilmesi çok zordur hatta bazı durumlarda imkansızdır. (Yenice,2015: 5)

***Asimetrik Bilgilenme** Sağlık personeli ile hasta ve hasta yakını arasında bilgi asimetrisi söz konusudur. Sonuçta hasta rahatsızlığı nedeniyle sağlık kurumuna başvurmuştur, hastalığı konusunda herhangi bir şey bilmemektedir ve hizmeti sunan kişiler ise bu konuda tam bir donanıma ve uzmanlığa sahiptir. Hastalık kişinin kontrolü dışında ortaya çıkar, hastalıkla karşı karşıya olan, asimetrik bilgiye sahip birey, kendisini hiçbir bilgisinin olmadığı bir konuda tam bir donanıma sahip olduğunu düşündüğü hekimin kontrolüne bırakır. Yani hasta, uygulanacak tedavinin etkisi, yan etkileri, tıbbi bakımın boyutu, kalitesi konusunda yeterince bilgiye sahip değildir, fakat hizmeti verecek personel profesyoneldir.(Yenice,2015:8).Hizmet alan ve hizmet sunan arasında ortak dil paydası olmasına rağmen asimetrik bilgi nedeniyle iletişim kurulamazken, farklı dili konuşan insanlar arasında hizmet sunumunda problem yaşanacaktır. (Yenice,2015: 8)

***Acil ve Ertelenemez Olması** İnsan sağlık hizmetlerinin merkezini oluşturur ve sağlık hizmetine dair talep oluşunca imkanlar doğrultusunda en kısa sürede hizmet verilmelidir. Sağlık hizmetleri sunumunda ihtiyaç sahiplerine beklemeden, ivedilikle cevap verilmelidir. İhtiyacı en kısa zamanda karşılamak dönüşü olmayan sonuçlarla karşı karşıya kalmamak için önemlidir. Yani bugün git yarın gel diye bir yaklaşımdan bahsetmek mümkün değildir.(Yenice,2015: 10) Örneğin kalp krizi geçiren bir kişiye, ya da ateşi olan bir çocuğa bugün git yarın gel deme gibi bir durum söz konusu olamaz.

Göç eden bireylere verilen sağlık hizmetlerinde yaşanan dil problemini ortadan kaldırmak için pek çok ülkede tercümana başvurulmaktadır. Nüfusunun %7. 9' u göç edenlerden oluşan İngiltere'de, dil problemi olan göçmenler için tercüman sağlayan servis sağlayıcıları bulunmaktadır. Sağlık ve sosyal alanlarda ihtiyaç duyulduğunda bu servislere başvurularak telefonla ya da yüz yüze tercüman desteği alınmaktadır. Son yıllarda bu servis desteğinin maliyet yükünün artması nedeniyle göç edenlere İngilizce

'yi öğrenme zorunluluğu getirilmiştir. Ancak, İngilizce' yi yeteri kadar konuşamayan veya kendini ifade edemeyenlerin tercüman ihtiyacını karşılamak üzere profesyonel tercüman desteği yerine İngilizce' yi iyi bilen, göç edenin bir arkadaşı ya da yakınından destek alınmaktadır.(İldam Çalım vd, 2012: 16)Sadece İngiltere de değil göç alan birçok ülkede salık sektöründe benzer sorunlar yaşanmaktadır. Almanya' da dil sorunu yüzünden birçok Türk kökenli göçmen doktora gitmekten çekinmektedir. Dil yetersizliğine daha çok birinci ve ikinci nesil Türklerde rastlanmakta ve doktora gitmekten çekinmenin diğer nedenleri arasında Türk hastaların Alman doktorlara güvenememesi, kültürel farklılıkların, farklı sosyokültürel ortamların ve değer yargılarının olması gösterilmektedir. Aynı şekilde Amerika' da ve Avustralya 'da da dil sorunu yaşanmaktadır (İldam Çalım vd. 2012: 16).

6. KİLİS İLİ'NDE SURİYELİ SIĞINMACILARLA, SAĞLIK SEKTÖRÜNDE ÇALIŞANLAR ARASINDA YAŞANAN İLETİŞİM SORUNLARI

Sağlıkta iletişim, aynı dili konuşan insanlar arasında bile sağlık hizmetlerinin özellikleri nedeniyle sorun olabilmekteyken, farklı dili konuşan hastalarla, hizmet sunumunu gerçekleştirecek sağlık çalışanları arasında problem olmaması düşünülemez. Bu amaçla, Kilis'te, Öncüpınar ve Elbeyli Konteynır Kentleri dışında, İl merkezinde çalışan ve Suriyeli hastalarla iletişim halinde olan sağlık personelleri arasındaki iletişim sorunları üzerine bir anket çalışması yapılmıştır.

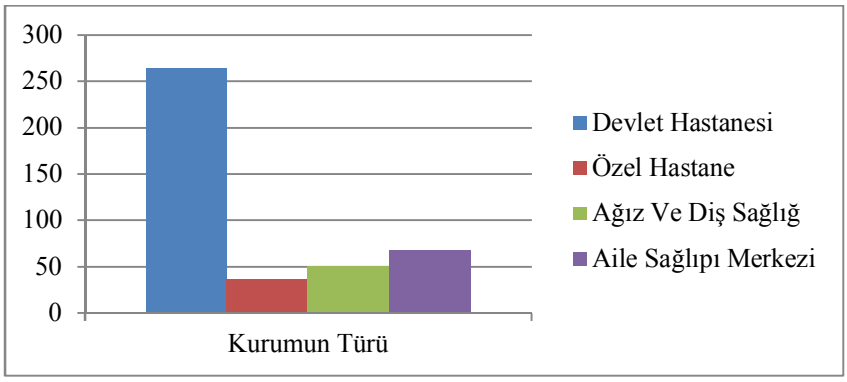
Anket çalışması kapsamında, Kilis Devlet Hastanesi, Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi, Özel Hastane ve Aile Sağlığı Merkezlerinde, Suriyeli hastalarla iletişim halinde olan doktor, diş hekimi, ebe-hemşire, sağlık teknikeri ve teknisyenleri, bilgi işlem elemanları ve bu kategoriler dışında kalan "diğer "kategorisinde değerlendirdiğimiz meslek gruplarından oluşan, toplam 995 kişinin, 416 sına ulaşılarak %41,8 oranında ankete katılımları sağlanmıştır.

Anket sonuçları SPSS Programında analiz edilmiştir. Ankette**,** katılımcılara 16 adet soru sorularak , bu sorulara "**Katılıyorum-Kararsızım-Katılmıyorum "**seçeneklerinden oluşan cevapları vermeleri istenilmiştir.Anketin sonunda, 2 tane de açık uçlu soruya yer verilerek , katılımcıların "**Eğer varsa yaşadığı diğer iletişim sorunları"** ve "**Yaşanan iletişim sorununa karşılık çözüm önerileri"** hakkındaki düşüncelerini yazmaları istenilmiştir.

Anket sorularıyla ulaşılmak istenen hedefler; Suriyeli sığınmacıların sağlık kurumuna geldiklerinde ilk kayıt, muayene, hastalıklarını ifade etme, doktorun ve yardımcı sağlık personelinin sorularına cevap verme, karşı cinsle olan diyaloğu ve yazılan reçeteyi anlama konusunda yaşanan iletişim sorunlarını belirlemek.

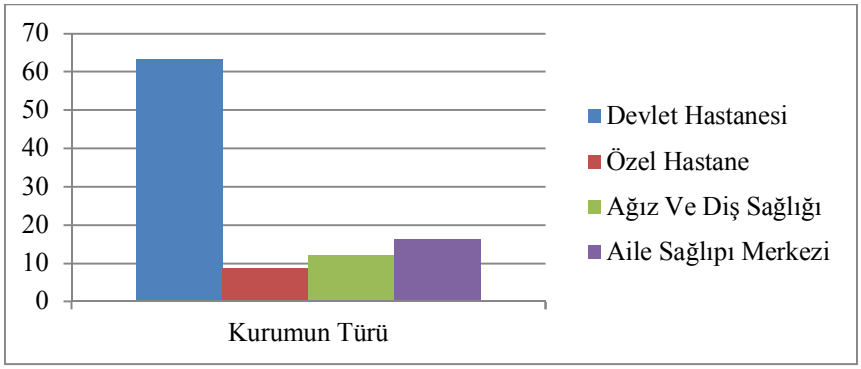
Ayrıca, Suriyeli hastalarla iletişimi sağlayan tercümanların niteliği ve niceliğinin belirlenmesi, Suriyeli hastalarla 4-5 yıl öncesine göre iletişim hususunda her iki tarafta da ilerlemenin kaydedilip kaydedilmediği ve sağlık çalışanlarının pratik Arapça kursu alması noktasındaki düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır

Tablo 1: Kurumun Türü

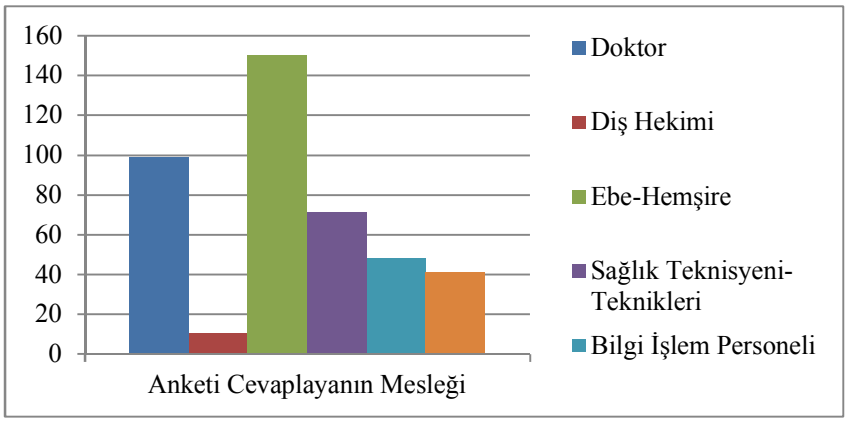
Tablo 1'de, ankete katılanların 263 kişisi Kilis Devlet Hastanesi'nde,36'sı Özel Hastanede,50'si Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi' nde , 67 kişi ise Aile Sağlığı Merkezlerinde görev yapmaktadır.

Tablo 2: Kurumun Türü'nün % Dağılımı

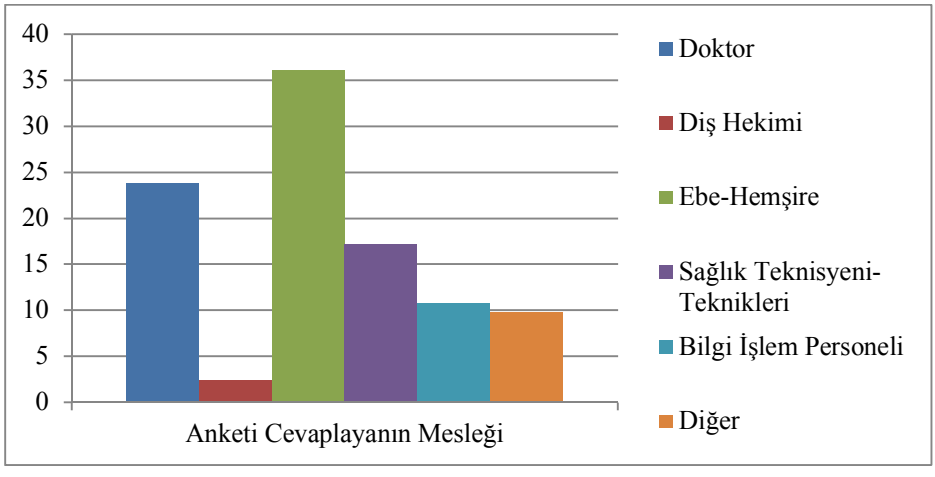
Tablo2'de ankete katılanların % 63,2 si Kilis Devlet Hastanesi'nde,% 8,7 si Özel Hastanede,% 12 si Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi'nde , %16,1 ise Aile Sağlığı Merkezlerinde görev yapmaktadır

Tablo 3: Anketi Cevaplayanın Mesleği

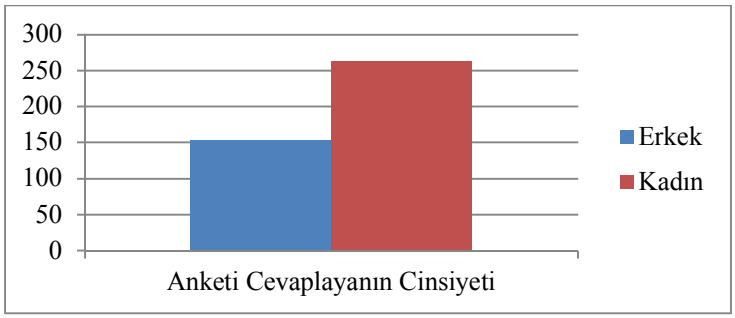
Tablo 3'de ankete katılanların 99'u Doktor, 10'u Diş Hekimi, 150'si Ebe-Hemşire, 71'i Sağlık Teknisyeni-Teknikeri, 48'i Bilgi İşlem Personeli ve 41 kişi Diğer meslek grubu içerisindendir.

Tablo 4: Anketi Cevaplayanın Mesleği % Dağılımı

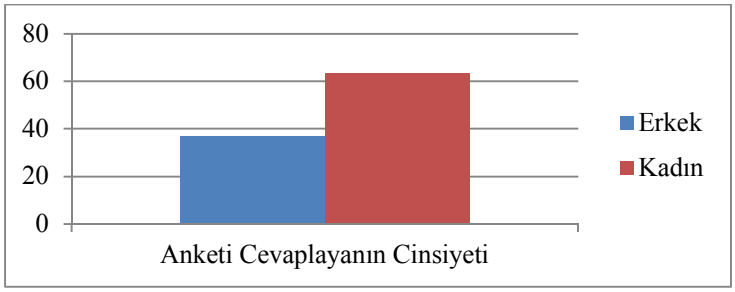
Tablo 4'de ankete katılanların % 23,8'i Doktor,%2,3 ü Diş Hekimi, %36,1'i Ebe-Hemşire,%17,1'i Sağlık Teknisyeni-Teknikeri,%10,8 i Bilgi İşlem Personeli ve 9,9 u Diğer meslek grubu içerisindendir

Tablo 5: Anketi Cevaplayanların Cinsiyeti

Tablo 5'te anketi cevaplayanların 152'si erkek, 264'ü kadındır**.**

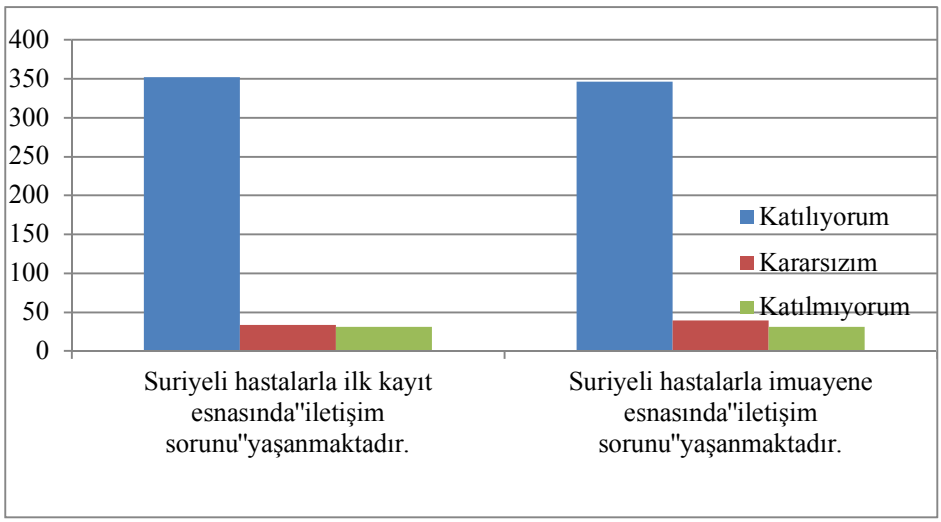
Tablo 6: Anketi Cevaplayanların Cinsiyetinin % Dağılımı

Tablo 6'da Anketi cevaplayan **e** oranı %36,5 kadın oranı % 64,5'tir.

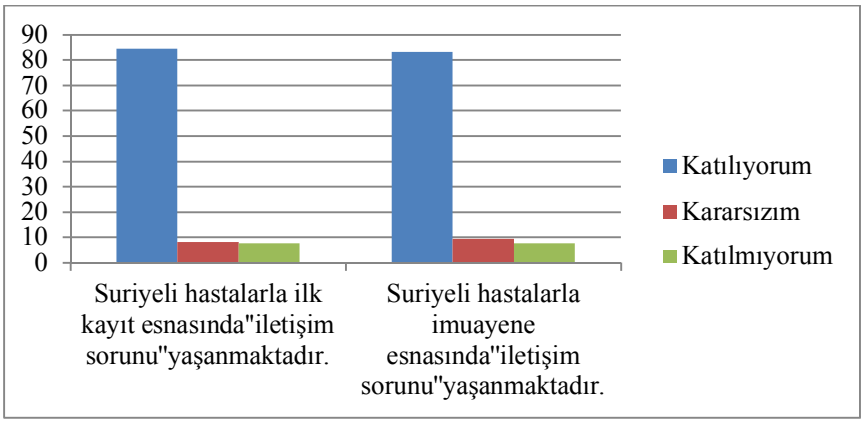
Sorular kısmında yer alan 16 soru analiz edilirken, birbirine benzeyen soruların cevapları, aynı tablo içerisinde değerlendirilerek sayı ve oranların daha iyi değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Tablo 7: Soru 1: Suriyeli hastalarla ilk kayıt esnasında iletişim sorunu yaşanmaktadır. Soru 2: Suriyeli Hastalarla muayene esnasında iletişim sorunu yaşanmaktadır.

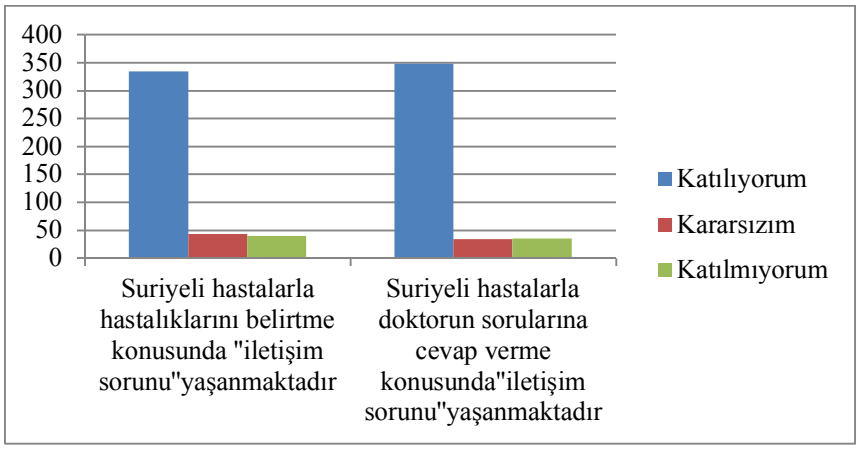
Tablo 7 **Suriyeli Hastalarla ilk kayıt esnasında iletişim sorunu yaşanmaktadır** sorusuna 350 kişi katılıyorum, 35 kişi kararsızım,31 kişi katılmıyorum, Suriyeli **hastalarla muayene esnasında iletişim sorunu yaşanmaktadır** sorusuna ise 344 kişi katılıyorum,39 kişi kararsızım, 33 kişi katılmıyorum cevaplarını vermiştir.

Tablo 8: Soru 1: Suriyeli hastalarla ilk kayıt esnasında iletişim sorunu yaşanmaktadır. % Dağılımı Soru 2: Suriyeli Hastalarla muayene esnasında iletişim sorunu yaşanmaktadır.% Dağılımı

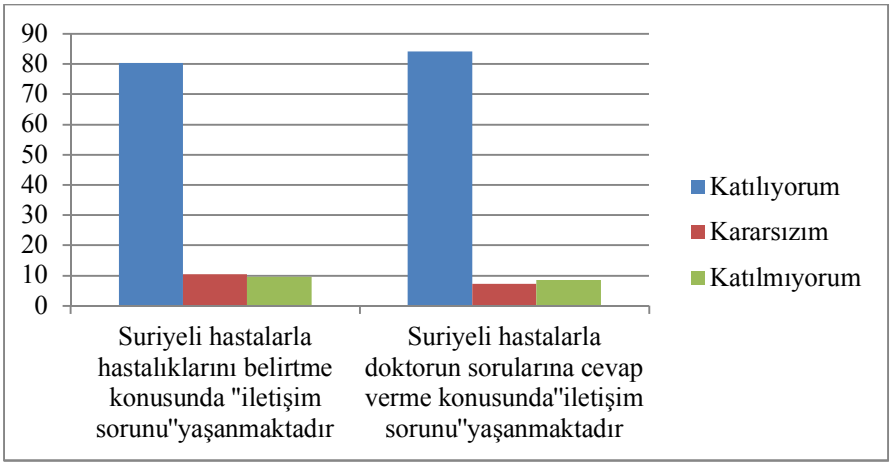
Tablo 8'de, **Suriyeli Hastalarla ilk kayıt esnasında iletişim sorunu yaşanmaktadır** sorusuna %84, 6 oranında kişi Katılıyorum, %7, 9 oranında kişi Kararsızım, % 7, 5 oranında kişi katılmıyorum cevabı vermiştir. **Suriyeli hastalarla muayene esnasında iletişim sorunu yaşanmaktadır** sorusuna %82, 6 oranında kişi katılıyorum, % 9, oranında kişi Kararsızım, %8,3 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 9: Soru 3 Suriyeli hastalarla hastalıklarını belirtme konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır. Soru 4 Suriyeli hastalarla doktorun sorularına cevap verme konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır.

Tablo 9'da **Suriyeli hastalarla hastalıklarını belirtme konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır** sorusuna 335 kişi katılıyorum, 43 kişi Kararsızım,38 kişi katılmıyorum derken, **Suriyeli hastalarla doktorun sorularına cevap verme konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır sorusuna** 349 kişi katılıyorum, 31 kişi kararsızım,36 kişi katılmıyorum cevabı vermiştir.

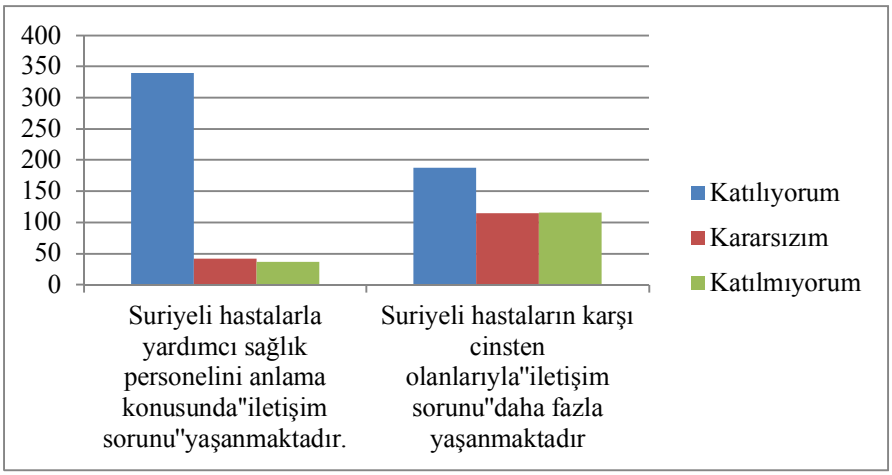
Tablo 10: Soru 3 Suriyeli hastalarla hastalıklarını belirtme konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır. % Dağılımı

Soru 4 Suriyeli hastalarla doktorun sorularına cevap verme konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır. % Dağılımı.

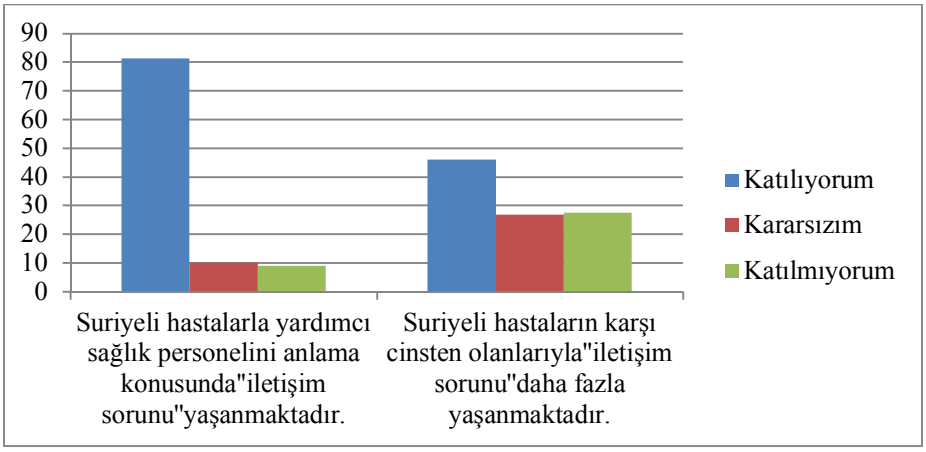
Tablo 10'da **Suriyeli hastalarla hastalıklarını belirtme konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır** sorusuna %83, 3 oranında kişi Katılıyorum, % 10,1 oranında kişi Kararsızım, %9,6 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir. **Suriyeli hastalarla doktorun sorularına cevap verme konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır** sorusuna %83,3 oranında kişi Katılıyorum, % 10,1 oranında kişi Kararsızım, %9,6 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermştir.

Tablo 11: Soru 5 Suriyeli hastalarla yardımcı sağlık personelini anlama konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır. Soru 6: Suriyeli hastaların karşı cinsten olanları ile iletişim sorunu daha fazla yaşanmaktadır.

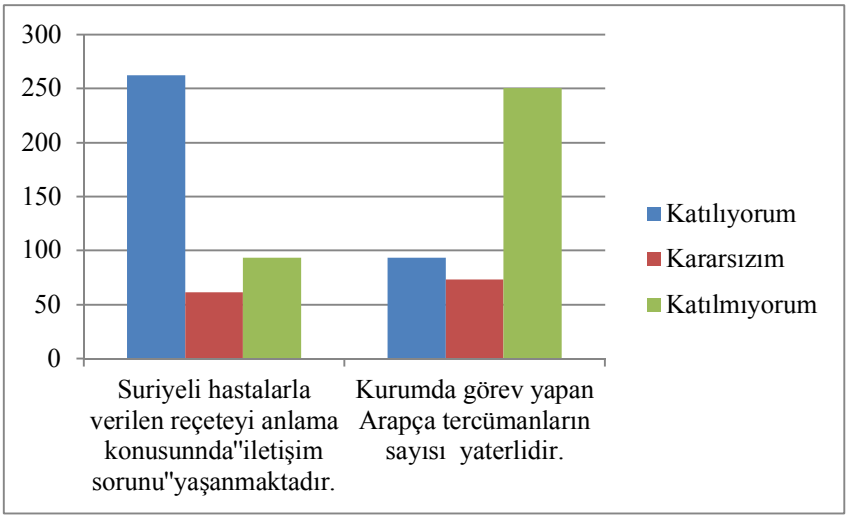
Tablo 11'de **Suriyeli hastalarla yardımcı sağlık personelini anlama konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır** sorusuna 339 kişi Katılıyorum, 41 kişi Kararsızım, 36kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir. **Suriyeli hastaların karşı cinsten olanları ile iletişim sorunu daha fazla yaşanmaktadır** sorusuna ise 189 kişi Katılıyorum, 112 kişi Kararsızım, 115 kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 12: Soru 5 Suriyeli hastalarla yardımcı sağlık personelini anlama konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır.% Dağılımı. Soru 6 Suriyeli hastaların karşı cinsten olanları ile iletişim sorunu daha fazla yaşanmaktadır. % Dağılımı

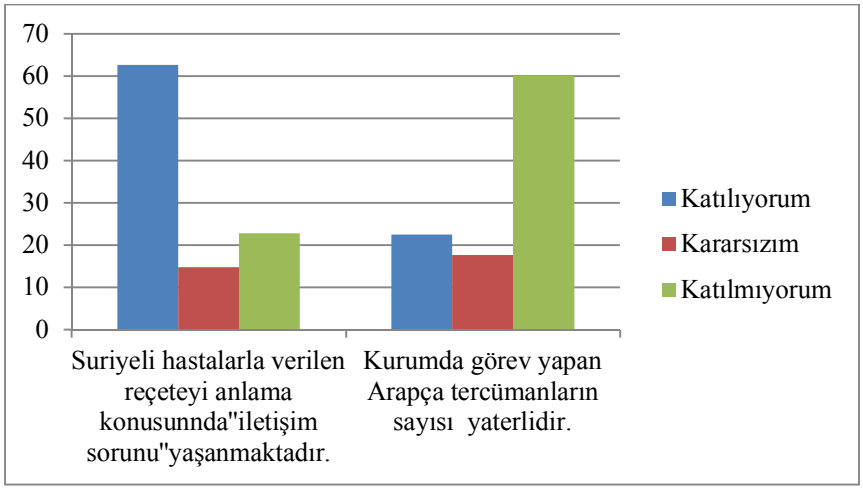
Tablo 12 **Suriyeli hastalarla yardımcı sağlık personelini anlama konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır** sorusuna verilen cevapların % dağılımı şöyledir. %81.4 oranında kişi Katılıyorum, % 9,9 oranında kişi Kararsızım, %8,7 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.**Suriyeli hastaların karşı cinsten olanları ile iletişim sorunu daha fazla yaşanmaktadır** sorusuna verilen cevapların % dağılımı ise, % 45,5 oranında kişi Katılıyorum, % 26,9 oranında kişi Kararsızım, %27,6 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 13: Soru 7: Suriyeli hastalarla verilen reçeteyi anlama konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır. Soru 8: Kurumda görev yapan Arapça tercümanların sayısı yeterlidir.

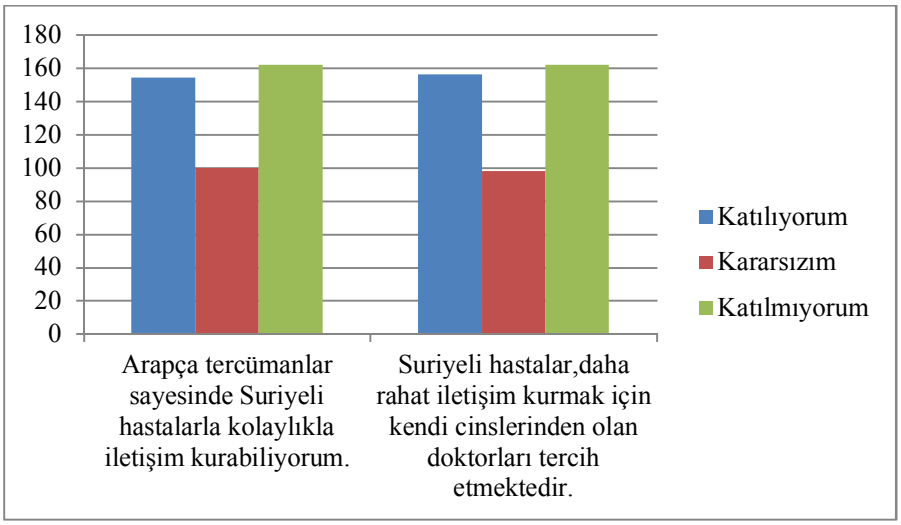
Tablo 13'te Suriyeli hastalarla verilen reçeteyi anlama konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır sorusuna 257 kişi katılıyorum, 63 kişi kararsızım, 96 kişi katılmıyorum cevabı vermiştir. **Kurumda görev yapan Arapça tercümanların sayısı yeterlidir** sorusuna 96 kişi katılıyorum, 69 kişi kararsızım, 250 kişi katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 14: Soru 7: Suriyeli hastalarla verilen reçeteyi anlama konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır. %Dağılımı. Soru 8: Kurumda görev yapan Arapça tercümanların sayısı yeterlidir.% Dağılımı.

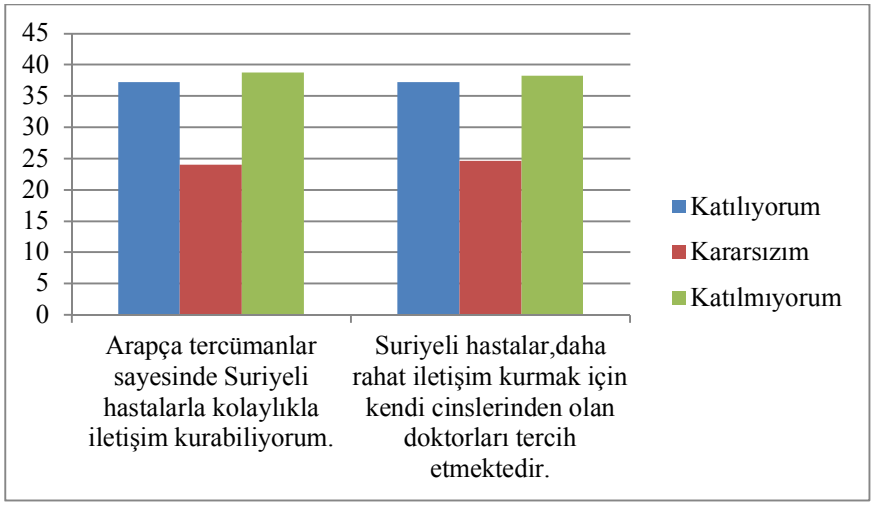
Tablo 14 de **Suriyeli hastalarla verilen reçeteyi anlama konusunda iletişim sorunu yaşanmaktadır** sorusuna verilen cevaplara %61,7 oranında kişi Katılıyorum, % 15,1 oranında kişi Kararsızım, %23,2 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir. **Kurumda görev yapan Arapça tercümanların sayısı yeterlidir** sorusuna verilen cevaplara % 23 oranında kişi Katılıyorum, % 16,5 oranında kişi Kararsızım, %60,5 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 15: Soru 9: Arapça tercümanlar sayesinde Suriyeli hastalarla kolaylıkla iletişim kurabiliyorum. Soru 10: Suriyeli hastalar daha rahat iletişim kurmak için kendi cinslerinden olan doktorları tercih etmektedirler

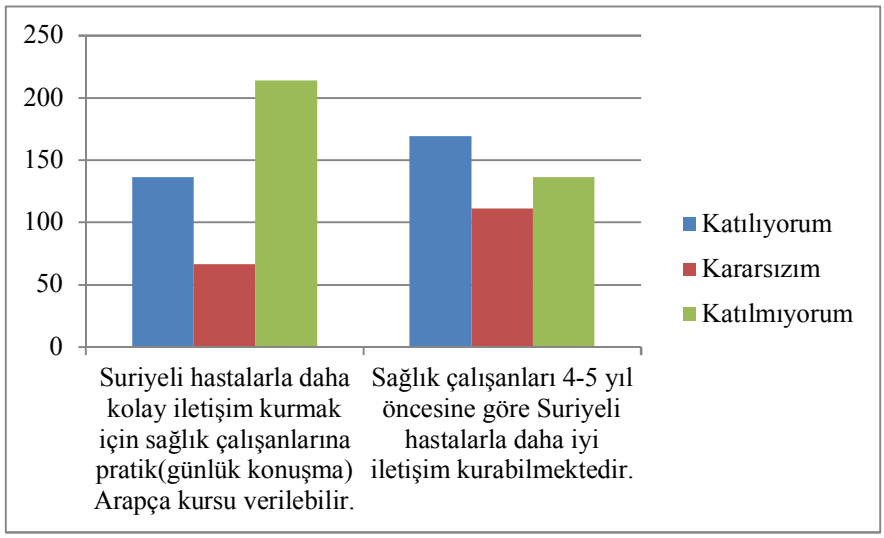
Tablo 15 de **Arapça tercümanlar sayesinde Suriyeli hastalarla kolaylıkla iletişim kurabiliyorum** sorusuna 153 kişi Katılıyorum, 102 kişi Kararsızım, 161 kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir. **Suriyeli hastalar daha rahat iletişim kurmak için kendi cinslerinden olan doktorları tercih etmektedirler** sorusuna 155 kişi Katılıyorum, 100 kişi Kararsızım, 161 kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 16: Soru 9 Arapça tercümanlar sayesinde Suriyeli hastalarla kolaylıkla iletişim kurabiliyorum.% Dağılımı. Soru 10 Suriyeli hastalar daha rahat iletişim kurmak için kendi cinslerinden olan doktorları tercih etmektedirler.% Dağılımı

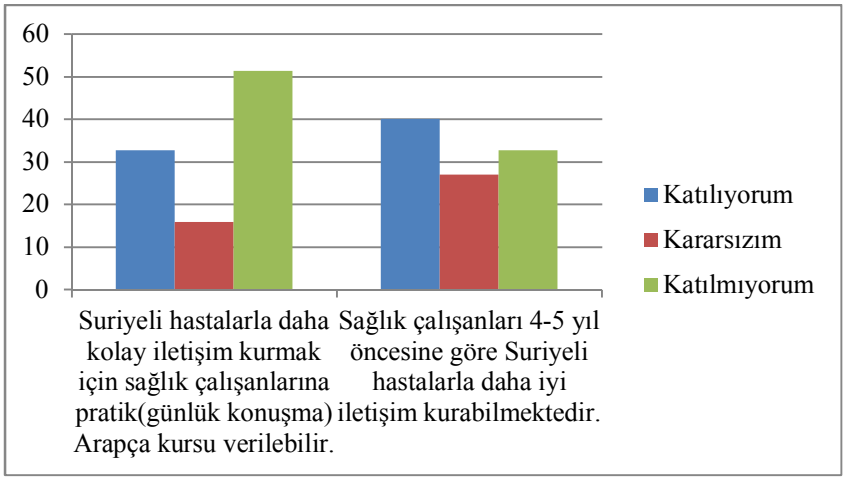
Tablo 16 da **Arapça tercümanlar sayesinde Suriyeli hastalarla kolaylıkla iletişim kurabiliyorum** sorusuna verilen cevaplara %36, 7 oranında kişi Katılıyorum, % 14,6 oranında kişi Kararsızım, %38,7 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir. **Suriyeli hastalar daha rahat iletişim kurmak için kendi cinslerinden olan doktorları tercih etmektedirler** sorusuna %37,3 oranında kişi Katılıyorum, % 24 oranında kişi Kararsızım, %38,7 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 17: Soru 11 Suriyeli hastalarla daha kolay iletişim kurmak için sağlık çalışanlarına pratik (günlük konuşma) Arapça kursu verilebilir. Soru 12 Sağlık çalışanları 4-5 yıl öncesine göre Suriyeli hastalarla daha iyi iletişim kurabilmektedir.

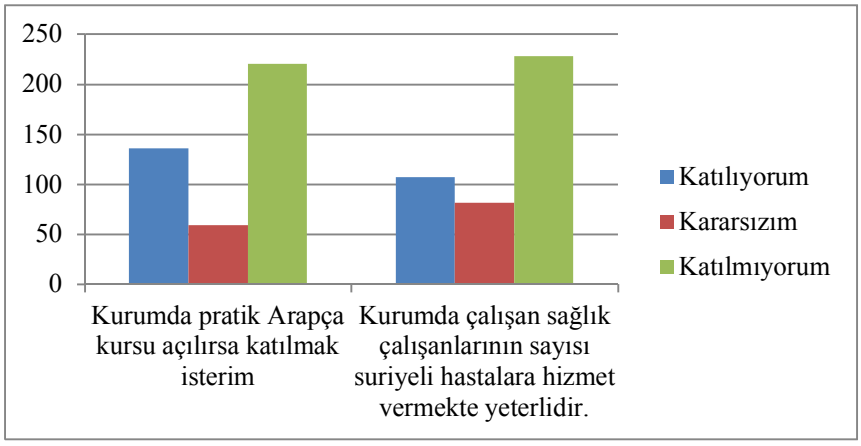
Tablo 17 **deSuriyeli hastalarla daha kolay iletişim kurmak için sağlık çalışanlarına pratik (günlük konuşma) Arapça kursu verilebilir** sorusuna 137 kişi Katılıyorum, 67 kişi Kararsızım, 212 kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir. **Sağlık çalışanları 4-5 yıl öncesine göre Suriyeli hastalarla daha iyi iletişim kurabilmektedir.** sorusuna 166 kişi Katılıyorum, 122 kişi Kararsızım, 138 kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 18: Soru 11 Suriyeli hastalarla daha kolay iletişim kurmak için sağlık çalışanlarına pratik (günlük konuşma) Arapça kursu verilebilir.% Dağılımı. Soru 12 Sağlık çalışanları 4-5 yıl öncesine göre Suriyeli hastalarla daha iyi iletişim kurabilmektedir. % Dağılımı

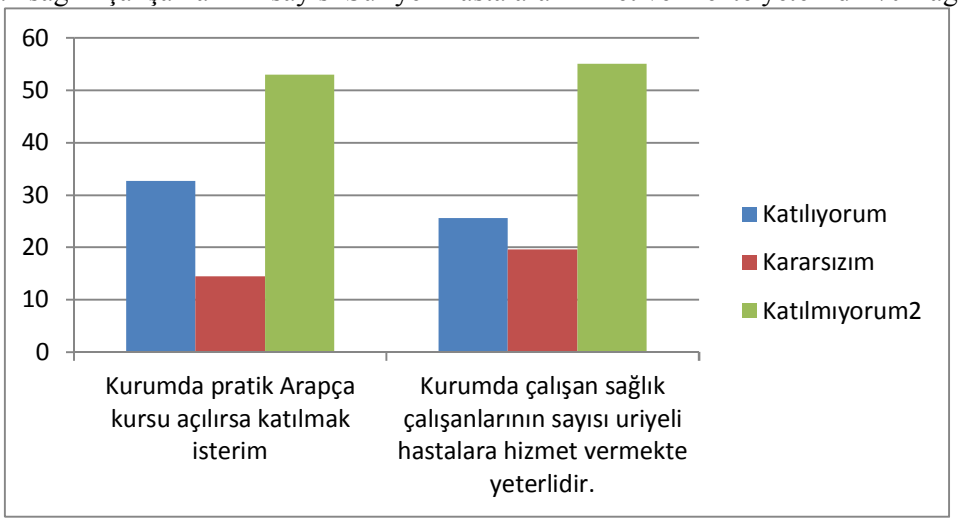
Tablo 18 de Suriyeli hastalarla daha kolay iletişim kurmak için sağlık çalışanlarına pratik (günlük konuşma) Arapça kursu verilebilir sorusuna verilen cevaplara %33 oranında kişi Katılıyorum, % 16,1 oranında kişi Kararsızım, %50,9 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir. **Sağlık çalışanları 4-5 yıl öncesine göre Suriyeli hastalarla daha iyi iletişim kurabilmektedir** sorusuna verilen cevaplara % 40 oranında kişi Katılıyorum, % 26,9 oranında kişi Kararsızım, %33,1 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 19: Soru 13 Kurumda pratik Arapça kursu açılırsa katılmak isterim. Soru 14 Kurumda çalışan sağlık çalışanlarının sayısı Suriyeli hastalara hizmet vermekte yeterlidir.

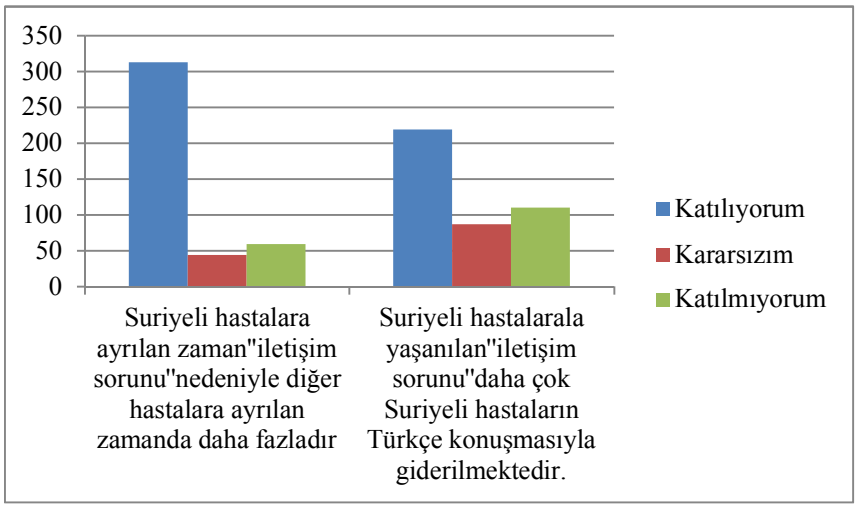
Tablo 19 da Kurumda pratik Arapça kursu açılırsa katılmak isterim sorusuna 135 kişi Katılıyorum, 60 kişi Kararsızım, 221 kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir. **Kurumda çalışan sağlık çalışanlarının sayısı Suriyeli hastalara hizmet vermekte yeterlidir** sorusuna 105 kişi Katılıyorum, 83 kişi Kararsızım, 228 kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 20: Soru 13 Kurumda pratik Arapça kursu açılırsa katılmak isterim.% Dağılımı. Soru 14 Kurumda çalışan sağlık çalışanlarının sayısı Suriyeli hastalara hizmet vermekte yeterlidir % Dağılımı

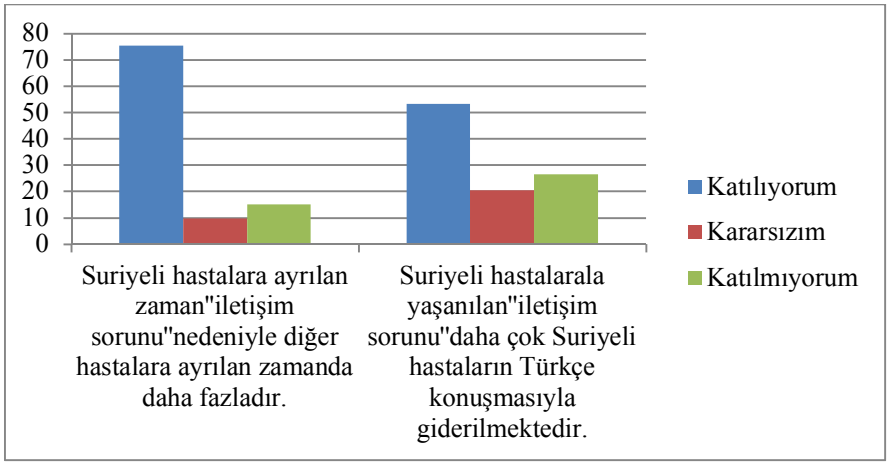
Tablo 20 de Kurumda pratik Arapça kursu açılırsa katılmak isterim sorusuna verilen cevaplara %32 , 4 oranında kişi Katılıyorum, % 14,4 oranında kişi Kararsızım, %53,2 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir. **Kurumda çalışan sağlık çalışanlarının sayısı Suriyeli hastalara hizmet vermekte yeterlidir** sorusuna ise %25, 3 oranında kişi Katılıyorum, % 19, 9 oranında kişi Kararsızım, %54, 8 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 21: Soru 15 Suriyeli hastalara ayrılan zaman iletişim sorunu nedeni ile diğer hastalara ayrılan zamandan daha fazladır. Soru 16 Suriyeli hastalarla yaşanılan iletişim sorunu daha çok Suriyeli hastaların Türkçe konuşması ile giderilmektedir.

Tablo 21 de **Suriyeli hastalara ayrılan zaman iletişim sorunu nedeni ile diğer hastalara ayrılan zamandan daha fazladır** sorusuna 315 kişi Katılıyorum, 42 kişi Kararsızım, 59 kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir. **Suriyeli hastalarla yaşanılan iletişim sorunu daha çok Suriyeli hastaların Türkçe konuşması ile giderilmektedir** sorusuna 216 kişi Katılıyorum, 87 kişi Kararsızım, 113 kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Tablo 22: Soru 15 Suriyeli hastalara ayrılan zaman iletişim sorunu nedeni ile diğer hastalara ayrılan zamandan daha fazladır. %Dağılımı. Soru 16 Suriyeli hastalarla yaşanılan iletişim sorunu daha çok Suriyeli hastaların Türkçe konuşması ile giderilmektedir.%Dağılımı

Tablo 22'de **Suriyeli hastalara ayrılan zaman iletişim sorunu nedeni ile diğer hastalara ayrılan zamandan daha fazladır** sorusuna verilen cevaplara % 75, 7 oranında kişi Katılıyorum, % 10,1 oranında kişi Kararsızım, %14,2 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir. **Suriyeli hastalarla yaşanılan iletişim sorunu daha çok Suriyeli hastaların Türkçe konuşması ile giderilmektedir** sorusuna verilen cevaplara % 51,9 oranında kişi Katılıyorum, % 20,9 oranında kişi Kararsızım, % 27,2 oranında kişi Katılmıyorum cevabı vermiştir.

Suriyeli hastalarla sizin yaşadığınız diğer "iletişim sorunları" ve **Suriyeli hastalarla yaşanılan "iletişim sorununun" çözümü hakkındaki görüşleriniz varsa belirtiniz** şeklindeki açık uçlu sorulara 128 kişi cevap vererek kişisel görüşlerini yazmıştır. Katılımcılardan kimisi tek bir konu hakkında görüş belirtirken , bazı katılımcılar birkaç konu hakkında düşüncelerini ifade etmiştir.

*Kurumlarda hizmet veren **Arapça tercüman sayısının** yeterli olmadığını 21 kişi ifade ederken,

*7 kişi **tercümanların eğitim seviyelerinin düşük** olduğunu yazmıştır.

***Tercümanların Arapça seviyelerinin düşük olduğunu bu nedenle çeviri konusunda yeterli seviyede olmadıklarını** ifade eden 12 kişidir.

*52 kişi **Suriyeli sığınmacıların Türkçe öğrenmeleri gerektiğini** yazarken,

*10 kişi **Suriyeli hastaların sıra bekleme ve zaman kavramını bilmediklerini** belirtmiştir.

*23 kişi**, Sadece Suriyeli sığınmacılar için hizmet verecek bir hastanenin kurulması ve burada Suriyeli hekim ve diğer sağlık personellerinin çalıştırılmasını** önermiştir.

*2 kişi mesai bitiminden sonra tercüman sıkıntısı yaşandığını

*2 kişi Arapça **tercüman alımında sınava tabi tutulmaları** gerektiğini belirtmiştir.

*13 kişi Suriyeli hastaların, sağlık çalışanlarına kaba davrandıklarını, sıra beklemeleri gerektiğini ve zaman kavramını bilmediklerini,

*1 kişi iletişimde yaşanan sorunların hizmet alan ve hizmeti veren tarafın, daha çabuk gerilmesine ve sinirlenmesine sebep olduğunu,

*1 kişi Suriyeli hastalara verilen tanım kartlarındaki bilgilerin yeterli olmadığını,

*1 kişi de alfabenin farklı olması nedeniyle sisteme girişte bir harf hatası sistemde yanlış kayıta neden olduğunu,

*2 kişi de Suriyeli hastalara ayrılan zaman nedeniyle Türk hastalara yeterli sürenin ayrılmadığını belirtmiştir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

İletişimin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlar duygu ve düşüncelerini sözlü, yazılı ya da beden diliyle birbirlerine aktarırlar. İnsanlar arası ilişkilerde son derece önem arzeden iletişim, sağlık sektöründe daha fazla önem kazanmaktadır. Sağlık kurumlarında çalışan sağlık personeli ile hastalar arasında iletişimin sağlıklı bir şekilde kurulabilmesi, tarafların birbirlerini anlayabilmesi ve kurulan iletişimin kalitesi, sağlık hizmetlerinin sürdürülmesinde tek amaç olmaktadır. Bunun için hizmet sunan ve hizmet alan kesimin arasında ortak dil unsuru son derece önemli hale gelmektedir. Kilis'de Suriyeli sığınmacılarla iletişim halindeki sağlık sektörü çalışanları arasında yapılan anket çalışması, ortak dil unsurunun önemini bir kez daha göstermiştir. Suriyeli sığınmacılarla ilk kayıt esnasından başlayarak, muayene, tanı, tedavi aşamalarına kadar her alanda sorun yaşanmaktadır. Anket sonuçlarına göre tercümanların sayı, eğitim durumu ve Arapça bilgi düzeyleri son derece yetersizdir.4-5 yıl öncesine göre Suriyeli sığınmacılarla daha iyi iletişim kurulabilmekte bunun nedeni ise daha çok Suriyelilerin Türkçe öğrenmeleri sayesinde gerçekleşmektedir. Sağlık çalışanlarının sayısı hizmet vermekte yetersizdir ve iletişim sorunları nedeniyle Suriyeli hastalara , Türk hastalardan daha fazla zaman harcanmaktadır.Sağlık çalışanlarının yarısı pratik Arapça kursunun açılması ve kendilerinin Arapça kursuna katılması sorusuna olumsuz cevap vermiştir.

Ankete verilen cevaplar ve anketi dolduran çalışanlarla yapılan görüşmeler doğrultusunda alınabilecek önlemler ve çözüm önerilerini şu şekilde sıralayabiliriz.

* Tercüman sayısının arttırılması.

*Tercüman olarak alınacak personellerin, Arapçayı hem konuşma hem de okuyup yazma konusunda yeterlilik testine tabi tutulmaları.

*Tercümanların eğitim seviyelerinin, Türkçe okuyup yazma konusunda da yeterli olması.

*Suriyeli misafirlerin bulunduğu illerde PDC(Personel Dağıtım Cetveli) sayısının daha önce Türk vatandaşlara hizmet sunacak sayıda belirlenmesi nedeniyle, bu illerdeki personelin kamplarda da hizmet sunumu söz konusu olduğu ve kamp dışında da hizmet yoğunluğu nedeniyle mevcut PDC' lerin arttırılması.

*Özellikle Suriyeli sığınmacılarla daha çok muhatap olan ve yoğun hizmet sunumu gerçekleştiren sağlık personellerinin motivasyonunu arttıracak iyileştirmelerin yapılması.

*Hem polikliniklerde hem de servislerde Suriyelilerle Türk vatandaşların aynı ortamı paylaşması iletişim sorunlarına ve Türk hastalara ayrılan zamanın azalmasına neden olduğundan, Suriyeli sığınmacılar için ayrı bir hastane kurulması ya da en azından acil, doğumhane gibi birimlerin ayrılması.

*Suriyeli misafirlerin Kimlik çıkarma işlemlerinin hızlandırılması ve çıkarılan kimliklerdeki bilgilerin kişiyi tanıtmada yeterli bilgileri içermesi.

*İsteğe bağlı Pratik Arapça Kursunun açılması.

KAYNAKÇA

AKSOY, Zeynep, (2012)"Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Kış 2012,Cilt 5,Sayı 20.

AKTAŞ, Murat,(2015), "Türkiye'nin Göç Politikası ve Göçmenlerin Sorunları", Sabaattin Zaim Üniversitesi, Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu, 29-30 Mayıs 2015.

CENGİZ,Deniz,(2015),"Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı; Kilis Örneği", Kilis 7 Aralık Üniversitesi,Coğrafya Bölümü,Öğretim Görevlisi

http://www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=7938 (01.03.2016)

ÇİÇEKLİ, Bülent, (2009). Göç Terimleri Sözlüğü (Cilt 18). Cenevre, İsviçre: Uluslararası Göç Örgütü (IOM).

DENİZ, Ayla, (2012)."Rusya'dan Antalya'ya Ulus aşırı Göç ve Bu Göçün Sosyo- Mekansal Sonuçları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara

İLDAM ÇALIM, Selda, KAVAKÇI, Oya, ÜMRAN, Sevil, (2012)" Evrensel Bir Sorun: Göç Eden Kadınların Sağlığı Ve Sağlık Hizmetlerinde Yaşanan Dil Engeli",Sağlık ve Toplum Dergisi,2,12. http://ssyv.org.tr/wp-admin/uploader/std2012-2/2.pdf (03.03.2016)

PAKSOY, Mustafa,(2013). "Suriye'deki iç savaştan kaçarak Kilis'te yaşamını sürdüren Suriyelilerin sosyo ekonomik sorunları üzerine bir araştırma raporu "Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Kilis.

SALTIK Ahmet,(2012). "Türkiye'de Göçler",www.ahmetsaltık.net(05.03.2016)

Savaş, Göç ve Sağlık, *Türk Tabipleri Birliği Yayınları Şubat 2016, Ankara* http://www.ttb.org.tr(25.02.2016)

SÜDAŞ , İlkay ,MUTLUER,Mustafa,(2010),"Daha İyi Bir Hayata Doğru:Yaşam Biçimi Göçü", Ege Coğrafya Dergisi,2010, 19/1 , 31-47, İzmir

TDK (2015). Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr (03.03.2016)

YAĞBASAN, Mustafa, ÇAKAR, Fatih,(2006)"Doktor Hasta İlişkilerinde Dile ve Davranışa Dayalı İletişimsel Sorunları Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması", 2006file:///C:/Users/Asus/Downloads/596-1190-1-SM.pdf (04.03.2016)

YILDIRIMKAYA,Gökhan,(2014)Mülteciler ve Üreme Sağlığı Riskleri",Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı,Ocak 2014,Görünüm. file:///C:/Users/Asus/Downloads/G%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm-Ekim-2013%20(1).pdf

YENİCE, Özgür,(2015).Türkiye'de Sağlık Hizmetleri ve Hastane Yönetiminin Evrimi.Yüksek Lisans Tezi,Beykent Üniversitesi ,Sosyal Bilimler Enstitüsü,İşletme Anabilim Dalı,İstanbul

ZENCİR,Mehmet,DAVAS,Aslı,(2014),Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu,Türk Tabipleri Birliği. Ankara.

https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf (05.03.2016)

(https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=135365)

www.kilis.gov.tr (23.03.2016)

http://www.fatihaktuel.com/dunya-haberleri-suriyeli-siginmacilar-4-milyonu-asti-119065.html

KİLİS HALKI VE KİLİS'TE YAŞAYAN SURİYELİLERİN DEMOKRASİ ALGISI

***

DEMOCRACY PERCEPTION OF KILIS PUBLIC AND SYRIANS LIVING IN KILIS

Yrd. Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
afgokce@kilis.edu.tr

Arş. Gör. İlbey C. N. ÖZDEMİRCİ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
ilbeyozdemirci@kilis.edu.tr

Öz

Arap Baharı, Ortadoğu'da birçok ülkede yönetsel krizlere yol açarak siyasal değişimlere neden olmuştur. Bu süreçte silahlı çatışmaya dayalı şiddet söz konusu coğrafyada ölümleri ve göçleri de beraberinde getirmiştir. Ülkelere göre harekete geçme sebepleri farklı olmakla beraber sonuç bütün ülkeler için aynı olmuştur. Arap Baharı rüzgârında sürüklenen ülkelerde olan olaylar bölgedeki diğer ülkelere toplumsal ve ekonomik yönden etki yapmıştır. Arap ülkelerinde meydana gelen olayların arka planı farklı sebeplere dayandırılsa da ön planda daha fazla demokrasi ve demokratikleşme istekleri görülmektedir. Suriye bu ülkeler arasında Arap Baharından etkilenen ve uzun süredir çatışmaların sürdüğü bir ülke durumundadır. Suriye'deki çatışmaların da görünen yüzünde demokrasi isteği yer almaktadır. Suriye halkının bir kısmı Türkiye'ye ve çevre ülkelere göç etmiştir. Türkiye, sınır illeri başta olmak üzere bu zorunlu göçe ev sahipliği yapmaktadır. Kilis bu illerden biri olarak yerleşik nüfusundan fazla Suriyeli nüfusu barındırmaktadır. Kilis'e göç eden Suriyeliler Kilis'e yakın bölgelerden göç etmişlerdir. Suriyelilerin bir kısmı Kilis il sınırlarının mücavir alanlarında yaşayan ve akraba olan kişilerdir. Dolayısıyla kendilerinden kaynaklanmasa bile demokrasi isteği ile çatışmaya sürüklenen bir ülke halkının demokrasi algısı ile göç ettikleri ve çatışmasız ortamda yaşayan komşu ülkedeki yerleşimlerde yaşayan halkın demokrasi algısının karşılaştırılması önem kazanmaktadır. Bu çalışmada Kilis'e göç eden Suriyeliler ile Kilislilerin demokrasi algısını ölçmek ve karşılaştırmak amaçlanmıştır. Bu çalışmada öncelikle Kilis'teki Suriyeliler üzerinde uygulanan anket çalışması[1] ve karşılaştırma yapmak amacı ile sonrasında Kilisliler üzerinde yapılan anket çalışmasından yararlanılmıştır. Elde edilen veriler evrensel demokrasi ve demokratiklik değerleri ile uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan demokratiklik ölçümlerine göre karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Demokrasi, Suriyeliler, Kilis Halkı*

Abstract

Arap Spring leads to changes in regimes by means of crises in management. In this process, deads and migrations are emerged with clashes. The motives are different for different countries, however the results are the same for all countries. The issues in Arap Spring countries are affected other countries in the regions in the aspects of both social and economical. Democracy seems to play important role behind the motives of Arap Spring movement. The longest clashes are endured in Syria. The demand of democracy is the main motive of the clashes in Syria. Syrian people immigrated to neighbour countries including Turkey. Turkey hosts to those forced migrations and Syrians continue to live in Turkey especially in border cities. Kilis is one of the cities where more Syrians live in than its own population. Syrians are immigrated from near cities of Kilis. Some of immigrants are relatives of Turkey citizens. Thus it becomes important to compare the perception of democracy between a public of clash and a public who do not have any clash. In this study it is aimed to measure and compare the democracy perception of Kilis Public and Syrians living in Kilis. The survey, firstly applied on Syrians living in Kilis and then Kilis public. Results are compared with international research outcomes.

Keywords: *Democracy, Syrians, Kilis Public.*

[1] 24-25 Nisan 2015 tarihinde BİLSAM Malatya Sempozyumları-VI'da sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Ülkelerin siyasal, ekonomik ve sosyal yapıları, dinamik olarak dünyadaki gelişmelerden etkilenmektedir. Bu gelişmelerin başında ise küreselleşme ve onun ekonomik ve siyasi etkileri gelmektedir. Küreselleşmenin ülkelere yaptığı etkinin aracı ise teknolojik gelişmelere endeksli iletişim alanında yaşanan büyüme ve ilerlemelerdir. İletişim teknolojisine dayalı gelişmeler, bilgiye hızlı ulaşmayı da sağlamaktadır. Bilgiye hızlı erişim, bireylere diğer ülkelerde meydana gelen olay ve gelişmeleri takip edebilecek bir ortam sunmaktadır. Bireyin diğer ülkelerdeki gelişmeleri takip edebilmesi ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke vatandaşları gelişmiş ülke vatandaşlarından daha çok etkilenir. Gelişmiş ülkeler ise sahip oldukları ekonomik, siyasal ve sosyal gelişmişliği, diğer ülkeler üzerindeki etkin konumlarını koruyup geliştirerek devam ettirebilir. Bu durum, teknolojik gelişmeler vasıtasıyla gelişmiş ülkelerin, diğer ülkeler üzerinde siyasi çıkarlarını tesis edebilmek bağlamında etki kurmalarına yol açar. Bu doğrultuda seçilen yöntem ise az gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerin siyasal yapılarının, gelişmiş ülkelerin kendi ekonomik faaliyetleri doğrultusunda hareket edecek siyasal sistemlere dönüştürülmesidir. Söz konusu ülkelerin siyasal yapılarının demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları konularında eksik uygulamaları, gelişmiş ülkelere emperyalist düşüncelerini gerçekleştirmek için sunulan önemli bir fırsattır.

Teknoloji sayesinde gelişmiş ülkelerdeki yaşam standartları ve günlük hayatın tesis edilme biçimleri ile temas ederek gelişmiş ülkeler ile özdeşleşmiş kurumsal değerleri, yaşadığı coğrafyaya devşirmek isteyen toplumlarda halk hareketleri, sokak isyanları ve kapsamlı eylemler ortaya çıkmaktadır. Ülkede hâkim olan rejim ile yurttaşın bu rejim karşısında kendini tehdit altında hissettiği konum, söz konusu halkların gelişmiş ülkelere öykünen demokrasi ve hak taleplerine dönüşmektedir. Bu doğrultuda yakın zamanda dünyada ortaya çıkan en kapsamlı süreç Arap Baharı olarak bilinen hareketlere verilen genel addır. Süreç; Mısır, Libya, Suriye, Yemen ve Bahreyn gibi ülkelere yayılarak devam etmiştir. Bu olaylar zincirinin başlangıç ve görünen sebeplerini ekonomik ve siyasal sebepler olarak iki ana gruba ayırmak mümkündür. Bunlar genel anlamda; işsizlik, enflasyon ve zor yaşam koşulları, demokratik olmayan bir yönetim biçimi, bireysel özgürlüklerin kısıtlanması, baskıcı ve yozlaşmış yönetimlerin varlığı olarak belirtilebilir. Bu amaçla süregelen olaylar zincirinden biri de Türkiye'yi yakından ilgilendiren ve Türkiye'nin en uzun sınır komşuluğuna sahip olduğu Suriye'de meydana gelen, mevcut iktidara yönelik olarak yürütülen olaylardır. Suriye'de ilk kez 15 Mart 2011'de, Devlet Başkanı Beşar Esad karşıtı muhalifler tarafından Dera'da başlatılan olaylar en çok Türkiye'yi etkilemiştir. Olayların başlangıcından bugüne kadar geçen süre içinde resmi rakamlara göre artan bir şekilde Türkiye'ye 1,6 milyona yakın Suriyeli göç etmiştir. Suriyeli mülteciler ikamet için en çok sınır illerini ve bunlar arasında da Kilis'i seçmişlerdir. Halen Kilis'te 100.000'den fazla Suriyelinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Suriyeliler konaklama merkezlerinde ve şehir merkezinde kiraladıkları evlerde yaşamaktadır. Kilis'te yerli halktan fazla Suriyeli ikamet etmektedir.

Bu araştırma ülkelerini terk ederek gelen ve Kilis'te yaşayan Suriyeliler ile Kilis'te yaşayan yerli halkın demokrasi anlayışı ve demokratiklik ölçütlerini belirlemek ve karşılaştırma yapmak amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmada elde edilen sonuçlar, Suriyeliler hakkında bilgi vermekte ve yorum yapma imkânı sağlamaktadır. Ancak, tüm Türkiye'yi kapsayacak ve etkileyecek veriler değildir. Çünkü sadece Kilis'te yaşayan yerli halk üzerinde yapılan çalışmanın sonuçları, Türkiye'deki ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda bölgesel farklılıklar sebebiyle tüm Türkiye için doğru kabul edilemez. Ancak Kilis'e gelen ve yerleşen Suriyelilerin Kilis'e yakın coğrafyadan geldikleri varsayımı ile hareket ederek yapılan araştırma, aynı coğrafyada yaşayan farklı ülke vatandaşları arasında değerlendirme imkânı verecektir.

Kilis'te yaşayan Suriyelilerle ve Kilis yerli halkının demokrasi algısını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, öncelikle demokrasi ve demokratiklik ölçütleri, akademisyenler ve demokrasi teorisyenleri tarafından kabul gören demokrasi değerleri ile uluslararası sivil toplum kuruluşları ile uluslararası kurumlar tarafından düzenli olarak yapılan demokratiklik ölçümleri esas alınarak ve incelenecektir.

İki ülkenin mevcut yazılı normlarındaki demokrasi vurguları ile demokrasi uygulamaları hakkında değerlendirme yapıldıktan sonra Kilis'te yaşayan Suriyeliler ve Kilis yerli halk üzerinde yapılan anket sonuçları hakkında değerlendirme yapılacaktır.

2. DEMOKRASİ VE DEMOKRATİK ÖLÇÜTLER

Bu çalışmada demokrasinin kelime anlamı ve ortaya çıkışı üzerinde durmak yerine kavramın özüne değinilerek demokrasi ve demokratik ölçütlerin neler olduğu, konu üzerinde çalışma yapan bilim insanlarının görüşleri ve evrensel değerlerle ülkelerin demokratiklik ölçümlerini yapan kuruluşların verileriyle açıklanacaktır.

Demokrasinin esas hedefleri ve hedeflere ulaşabilmek için uygulanacak yöntemleri belirlemek için yapılan bilimsel çalışmalarda evrensel demokratik ölçütler ileri sürülmüştür. Bu çalışmaların bazılarında ekonomik ölçütler ve adalet ele alınırken, bazılarında ise medeni ve siyasi haklar üzerinde değerlendirme yapılmıştır (Gökçe, 2013:4).

Bilimsel çalışmalarda Lipset, Lipson, Dahl ve Heywood gibi bilim insanlarının demokrasi ölçütleri doğrultusunda inceleme yapmak; adalet ve ekonomik ile medeni ve siyasal haklar eksenindeki ölçütleri açıklayacaktır.

Bu bağlamda öncelikle ekonomik ölçütlere yer veren Lipset; bir ülkenin demokratik gelişmesini "servet", "sanayileşme","şehirleşme" ve "eğitim" gibi verilerle incelemiştir. Lipset, demokratik ülkelerde sanayinin gelişmiş olduğunu, şehirleşmenin sağlıklı bir şekilde tamamlandığını, servetin özel kesimde arttığını ve eğitim seviyesinin yüksek olduğunu belirtmektedir (Lipset, 1989:30).

Lipson ise adalete vurgu yaparak demokratiklik ölçüsü olarak yönetimin icrasına ve denetimine katılanlara adil ve eşitlikçi bir yaklaşımı çalışmasının merkezine almıştır (Lipson, 1997:388). Demokratik devlette otoritenin kaynağı, kendilerini yönetenleri ve temsil edenleri etkili hesap verme araçları ile denetleyen ve bu güce sahip olan yönetilenlerin, sürece eşit ve özgür şekilde katılmasıdır.

Robert Dahl demokratik sürecin ölçütlerini; "etkin katılım", "oy kullanma eşitliği", "bilinçli anlayış", "gündemin kontrolü" ve "yetişkinlerin dâhil olması" şeklinde belirtmiştir (Dahl, 2001:10).

Demokrasi üzerinde uzlaşma sağlanmış tek bir model kavram sunulmamaktadır. Liberal, sosyalist, komünist, muhafazakâr düşüncede demokrasinin erdemleri sayılmakta ve kendi demokrasi anlayışları savunulmaktadır. Dolayısıyla demokratik gelenek halka ait tek bir yönetim ideali sunmamanın yanında, halkın yönetiminin nasıl gerçekleşeceği konusunda da bir tartışma alanıdır (Heywood, 2012:273).

Modern toplumlarda siyaset, toplumun her alanında görülmektedir. Siyasetin özünü oluşturan çatışma ve uzlaşma kavramları bireylerin ve toplumsal grupların varlığını sürdürmesinin esasıdır. Çatışmanın olduğu her yerde olumlu ya da olumsuz bir sonuç olacaktır. Bu sonuç gönüllü ya da gönülsüz bir uzlaşmayı içerir. Bireyler ve toplumsal gruplar menfaatleri doğrultusunda, diğer birey ve toplumsal gruplarla çatışma halindedir. Tabi buradaki çatışma kavramı şiddet içeren bir anlam taşımaz. Siyasal alandaki çatışma kavramı tamamen yarışma, rekabet, menfaatlerin elde edilmesi için girişilen bir mücadele sürecidir. Aileden başlayarak diğer toplumsal gruplar içinde bireyler arasındaki etkileşim çeşitli şekillerde siyaset olgusunu ortaya çıkarır. Gruplar içi ve gruplar arası çatışmalarda da demokrasi ve demokratik tutumların sergilenmesi, toplumun siyasal alanında demokrasinin yerleşmesine katkı sağlar. Tabandan itibaren sergilenen demokratik uygulamalar ve davranışlar toplumun siyasal kültürünün otoriter ve totaliter düşünceden demokrasiye evrilmesine neden olur (Gökçe vd., 2015).

Egemenliğin devredildiği bu seçim işleminde çoğunluğu sağlayanların yanında azınlıkta kalanlar da olacaktır. İşte demokrasi kavramını açıklamanın temelinde bu azınlıkta kalanların hakları sorunu yatmaktadır. Azınlıkların dini, etnik ya da kültürel farklara sahip olup olmaması önemli değildir. Önemli olan farklı düşünen bu kesimin siyasal ve medeni haklarının nasıl korunacağı ya da korunup korunmayacağıdır. Kışlalı, azınlık haklarının korunmasını temel alarak demokrasiyi, "*azınlık haklarının korunması ve azınlıkta olanların bir gün iktidara gelebilecek mekanizmalara sahip olduğu bir yönetim biçimi olarak tanımlamak mümkündür*" şeklinde ele alır (Kışlalı, 2010:238). Kışlalı'nın tanımından hareket ettiğimizde demokrasiyi sağlayacak ölçütlere rastlanmaktadır. Azınlık kavramından etnik, dini, kültürel azınlıkların yanı sıra iktidara oy vermemiş muhalifleri de anlamak gerekmektedir. Etnik, dini, kültürel azınlıkların siyasal süreçlerde mevcut siyasal partilere farklı şekillerde destekleri görülmektedir. Aynı

azınlık grup içinde iktidarı destekleyen ve muhalif kalanlar olmaktadır. İktidarı destekleyen aynı grup bireylerinin, desteklemeyen diğerlerine karşı avantajları söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla azınlık haklarından anlamamız gereken husus siyasal anlamda azınlıkta kalanların haklarının korunması olacaktır (Gökçe vd., 2015).

Azınlıkta olanların haklarının korunması kamusal alanla ilgilidir. Özel sektörle bireyler arasındaki ilişki tamamen özgür bireyler arasındaki anlaşma ve sözleşmeden ibarettir. Burada her iki gerçek kişi ya da tüzel kişi arasında bir uzlaşma ve anlaşma söz konusudur. Ancak kamusal alanda devletin bireyler üzerinde üstünlüğü mevcuttur. Devlet organlarının, diğer bir ifadeyle idari mekanizmaların işlem ve eylemleri aksi muhatabı tarafından mahkeme vasıtasıyla ispat edilinceye kadar hukukiliği sorunsalı, devletin gücünü-kamu gücünü göstermektedir. Bu durum devletin sahip olduğu kamu gücünden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla siyasal süreçlerden geçerek iktidara sahip olan irade, aynı zamanda halkın gündelik yaşamına idari mekanizmalarla müdahil olacaktır. Bu müdahale sürecinde kamusal haklardan sadece kendi destekçilerini yararlandırma yolunu seçmesi pek muhtemeldir ve bu durum ise demokrasinin özüyle çelişmektedir (Gökçe vd., 2015).

Etnik, dini ve kültürel azınlıkların toplum içinde kabul görmesi ya da görmemesi ise siyasal kültür boyutuyla ilgilidir. Etnik, dini ve kültürel farklılıkların toplumsal gruplar içinde ayrıma tabi tutulması demokrasiyle bağdaşmamaktadır. Bu ayrım komşuluk ilişkisinden başlayarak, okul, işyeri, kamusal alan ve siyasal alanda çok sık görülebilmektedir. Farklı bir kimliğe sahip komşuyla görüşülmemesi, farklı kimliğe sahip öğrencinin dışlanması ya da onun sahip olduğu kimliğin okul ortamında aşağılanması, işyerinde yükselme basamaklarının tıkanması, kamusal hakların tam olarak kullandırılmaması ve siyasal kurumlarda yeterince temsil edilmemesi, söz konusu toplumda demokratik siyaset kültürünün olmadığını dair göstergelerdendir (Gökçe vd., 2015).

Muhalefetin gelecek dönemlerde iktidar olabileceğine dair inanç ve kanaatinin olması gerekir. Bu inanç ve kanaat ise yasal düzenlemeler -adil ve güvenli bir seçim sistemi ve ortamı, siyasi partiler yasası, birden fazla siyasal parti- ve iktidar olma mücadelesinde kullanılan kamusal araçlardan-yazılı ve görsel basın yayın organlarının kullanımı, ifade ve düşünce hürriyetinin etkili kullanılması- muhalefetin iktidar yanlısı olanlar kadar yararlanması, hakların eşit dağıtılması ve o haklara sahip olması ile gerçekleşir.

Sivil toplum örgütleri demokratik toplumlarda aktif çalışan ve siyasal iktidar üzerinde etkin olan kuruluşlardır. Örgütlü toplumlar, siyasal iktidarların icraatlarını denetleyerek ya da siyasal iktidar ile toplum arasında köprü vazifesi görerek, bireylerin talepleri doğrultusunda siyasal iktidarı harekete geçirir ve demokratik toplumun oluşumuna katkı sağlarlar. Bireysel çabalar siyasal kurumların lobilerinde ya da koridorlarında boşa vakit geçirmekten öteye geçmemektedir. Meclis gündeminin belirlenmesi ve iktidar politikaları üzerinde bireysel talep ve isteklerin belirleyici olabilmesi için demokratik sivil toplumların bulunması gerekmektedir. Sivil toplum örgütleri demokratik değerlerin yerleşmesi ve demokratikleşme tartışmalarında merkezi öneme sahiptir (Sarıbay, 2000:60).

Sivil toplum örgütlerinin aktif ve etkili çalışması, devletin sahip olduğu kamu gücünden kaynaklanan toplum nazarındaki dengesizliği toplum lehine dengeli hale getirir. Ayrıca siyasal ahlak ve kamusal ahlak gelişmesinde olumlu katkı sağlar.

Demokrasi için en önemli unsurlardan biri ise ifade ve düşünce hürriyeti ile iktidarın icraatlarının toplumsal gruplar ve bireyler tarafından ulaşılabilir ve öğrenilebilir olmasıdır. İfade ve düşünce hürriyetinin hukuki normlarda düzenlendiği gibi uygulamada da etkili olarak kullanılması gerekmektedir. Çeşitli sebeplerle yazılı ve görsel basının haber alma ve aktarma yollarının tıkanması ve engellenmesi ve genelde bireysel kullanılan sosyal medyanın engellenmesi, toplumsal ve bireysel anlamda etkileşimi kısıtlayacak ve iktidarın icraatları üzerinde denetim olmayacaktır. İktidar ya da kamu görevlileri kararları ve icraatları konusunda bireyleri doğru olarak bilgilendirmek durumundadır. İletişim kanallarının açık tutulmasıyla birlikte iktidar ve bireyler arasındaki etkileşim gerçekleşecek ve siyasal ve yönetsel kararlar daha nesnel alınabilecektir.

Demokrasi ve demokratiklik ölçümleri 1980'den sonra Bollen, Vanhanen, Coppedge/Reinicke, Gastil, Gurr vd., İnkeles, Lipset, Hadeneus, Beetham gibi birçok bilim insanı tarafından yapılmıştır. 1941 yılında kurulan Freedomhouse isimli araştırma merkezi de düzenli olarak ülkelerin demokratikliği hakkında ölçümler yapmaktadır. Bilim insanlarının tespit ettiği demokratiklik ölçütleri ile Freedomhouse'un demokratiklik ölçütleri günümüz evrensel demokrasi değerleridir. Bu değerlere göre demokratiklik ölçütlerini; "*özgür ve adil bir seçim, adil bir seçim kanunu, birden fazla siyasal parti ve bu partilerin iktidar olma umudunun ve şansının eşit olması, bireylerin askeri güç, dış güç ekonomik oligarşiler ve diğer dini ve totaliter grupların baskısından uzak oy kullanma imkanı, kültürel, dini, etnik ve diğer azınlıkların tam siyasal hak ve özgürlükler ile seçilme fırsatlarının olması, özgür seçimle işbaşına gelen iktidarın devlet politikalarını belirlemesi, yolsuzluktan uzak bir iktidar, özgür yazılı ve görsel basın, akademik özgürlük, ifade ve düşünce hürriyeti, inanç özgürlüğü, hukukun üstünlüğü, bağımsız yargı, özgür sivil toplum örgütleri, fırsat eşitliği, seyahat ve yerleşme özgürlüğü*" gibi hususlar olarak belirtmek mümkündür (Tilly, 2007:15,16; Freedomhouse, 2015a).

3. TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ

Türkiye'de siyasal alana tezahür eden yönetim mekanizması bağlamında toplumsal gelişme, özellikle Osmanlı Devleti'nin son iki yüzyılı ve Cumhuriyet'in kurulmasından günümüze kadar olan sürede hızlı bir şekilde olmuştur. Bu toplumsal gelişmeyi tetikleyen ve ilerleten hususlar dış etkilerin yanı sıra, Türkiye'nin kültürü, tarihi kimliği, siyasi tecrübesine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de ilerde de verilerle belirtileceği gibi demokrasinin tam olarak yerleştiği söylenemez. Ancak diğer İslam ülkelerine göre daha demokratik olduğu da veriler ışığında kanıtlanmaktadır.

Demokrasinin kökeninde "özgürlük" kavramı yer almaktadır. Demokrasi ise özgürlüğün bir sonucu ve koruyucusudur. Karpat, özgürlük kavramının, Türklerde göçebe yaşamdan kaynaklandığını ve bunun bir alışkanlık olarak Oğuz aşiret kültürünün bir parçası olduğunu belirtmektedir (Karpat, 2010:17, 27). Aşiret kültürünün özgürlükçü yapısına rağmen Türk devletleri olan ve Ortaçağ ve sonrasında hüküm süren Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nde özgürlükçü yapıların olmadığı görülmektedir. Karpat bu karşıtlığı ise, Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinin aşiret devletleri olmadığını belirterek açıklamaktadır. Selçuklu Devletinde Babailer isyanını örnek vererek, kişi hürriyetinin korunmadığı durumlarda kalkışmaların meydana geldiğini belirtmektedir. Yine Osmanlı Devletinin de aşiret kültüründen geldiğini ancak ilk dönemdeki devlet-halk kaynaşmasını sağlayan ortak inanç, kültür ve kimliğin zaman içinde devletin büyümesiyle ortadan kalktığını ve seçkinci bir yönetici sınıfın, toprağa ve savaşlardan elde edilen ganimete dayalı bir ekonomik sistemin olduğu ve Batı'daki burjuvanın karşılığı olan orta sınıfın olmadığı ortamda özgürlüğü kısıtladığını belirtmektedir (Karpat, 2010:23-29).

Osmanlı Devletinde özgürlük hareketleri, 17. yüzyıldan itibaren orta sınıfın yavaş yavaş gelişmesi ve aynı zamanda devlet yöneticilerinin kendilerini halktan koparark uzaklaşmalarına bir tepki olarak, dış etkenlerle birlikte en belirgin mihenk taşı kabul edilebilecek Tanzimat Fermanı ile kendini göstermiştir. 1876 Anayasası monarka karşı bir Meclis ve halkın temsilini öngörmesine rağmen dönemim şartlarına göre özgürlük, Makedonya ve Selanik'te ortak bir ses olarak ortaya çıkmış ve 1908 Anayasası ile monarkın yetkileri ciddi anlamda kısıtlanmıştır.

Cumhuriyetin kurulması ile şekillenen Tek Parti Dönemi'nin, 1950 sonrası yerini çok partili hayata bırakması, askeri darbeler ve muhtıralar ile kesintiye uğramıştır. Osmanlıdan kalan hakim asker-bürokrat seçkinci devlet yapısı halkın devlet için olduğunu, devlet olmazsa halkın olamayacağı tezinden hareket ederek, bireyler üzerinde tahakkümünü devam ettirmiştir. Özellikle 1980 sonrası neo-liberalizmin etkisinde kalan Türkiye siyasetinde eşitlik ve adalet kavramlarının yerini güçlünün serbestliği olarak algılanan bir özgürlük anlayışı ortaya çıkmış ve bireylerin temsil, rıza, norm, usul gibi kavramalar ortadan kalkmıştır (Özkazanç, 2005:634-637).

Türkiye'nin demokratikleşme süreci sancılı olmuştur. Mevcut yapısı ise evrensel demokrasi ve demokratiklik ölçülerine göre yeterli değildir. Freedomhouse her yıl düzenli olarak demokrasi

değerlendirmesi yapmaktadır. Değerlendirme sonuçlarında Türkiye "*sınırlı-kısmi demokratik*" ülke konumundadır. Freedomhouse değerlendirmesinde 1 ve 2 rakamını demokratik, 3 ve 4 rakamını sınırlı-kısmi demokratik ve 5, 6, 7 rakamlarını ise demokratik olmayan ülkelerde kullanmıştır. Bu değerlendirmeye göre Türkiye, 2010 sonrası veriler ele alındığında siyasal haklar ve medeni hakların kullanımı bağlamında 2010, 2011, 2012 yıllarında 3 rakamı ile puanlanmıştır. 2013 ve sonrasında ise medeni hakların kullanımında gerileme meydana gelmiş ve Türkiye'ye 4 rakamı verilmiştir (Freedomhouse, 2015b).

Freedomhouse'un 2015 verilerine göre Türkiye'nin özgürlük seviyesine genel olarak 3,5 rakamı verilmiştir. Medeni hakların kullanımına 4, siyasal hakların kullanımına ise 3 rakamı verilmiştir. Medeni hakların kullanımının daha kısıtlı olduğu görülmektedir. Raporda iktidar partisinin 2013 yılındaki yolsuzluk iddialarına karşı tutumu, farklı kültür ve inanç sahipleriyle olan ilişkisi, sivil toplum örgütleri, gazeteci ve işadamlarına yönelik tutum ve davranışlar olumsuz yönde değerlendirilmiştir (Freedomhouse, 2015c).

The Economist dergisi tarafından yapılan demokrasi ölçümlerinde 10 puan tam demokrasilere, 1 puan ise demokratik olmayan ülkelere verilmiştir. The Economist dergisinin 167 ülkede yapmış olduğu demokrasi ölçümlerinde değerlendirmeyi tam demokratik rejim, kusurlu rejim, (Hybrid regime)[2] karma-demokratik-otoriter arası bir rejim ve otoriter rejim olarak yapmıştır. Ayrıca hükümetin işleyişi, siyasal katılım, siyasal kültür, sivil haklar ve seçim süreci ve çoğulculuk hususlarında da puanlama yapmıştır.167 ülke arasında yapılan değerlendirmede Türkiye'nin durumu tablo-1'de belirtilmiştir (Kolesnikov, 2015).

Tablo 1: The Economist Dergisine Göre Türkiye'nin Demokrasi ve Demokratiklik Puanı

Ülke	Yıl	Sıra	Puan	Hükümet işleyişi	Siyasal katılım	Siyasal kültür	Sivil haklar	Seçim süreci ve çoğulculuk	Durum
Türkiye	2006	88	5,70	6,79	4,44	3,75	5,59	7,92	Karma
	2008	87	5,69	6,07	4,44	5,00	5,00	7,92	Karma
	2012	88	5,76	6,79	5,00	5,00	4,12	7,92	Karma

Kaynak: http://knoema.com/nfwist/democracy-index-2012

4. SURİYE'DE DEMOKRASİ

Yakın tarihe kadar da Suriyeliler, Iraklılar, Filistinliler diye adlandırılan millet olmamıştır. Bütün bu sayılan yerlerde yaşayan halk Arap milletine tabidir. Suriye, Irak ve Filistin, Ürdün devletleri Birinci Dünya Savaşı öncesi bölgede etkili olan emperyalist güçler tarafından savaş sonunda yapay olarak çizilen sınırlar içinde kalan bölgelere verilen isimdir. Osmanlı Devleti'ne isyan eden Mekke Emiri Şerif Hüseyin ve oğullarına isyan etmeleri sebebiyle verilen birer ödüldür. Şerif Hüseyin Hicaz bölgesinde Osmanlıya karşı ayaklanırken, oğlu Faysal da Suriye bölgesinde ayaklanmıştır (Yavuz, 2005:1).

Suriye, Türkler tarafından tarihte "Suriye", Araplar tarafından da "Es-Şam" olarak adlandırılmıştır. Arap tarihinde bölgenin adı Şam ve Dimişk olarak geçmektedir (Yavuz, 2005:1).

Suriye'nin etnik yapısı homojendir. Ancak dinsel ve mezhepsel açıdan heterojen bir yapıya sahiptir. Nüfusun % 77-83'üne yakınını Suriyeli Araplar oluşturmaktadır. Etnik azınlıklar olarak % 7-8 Kürtler, % 5-6 civarında Türkmenler ve % 2'lik Ermeni nüfus ile % 1 Çerkez ve % 1 diğer nüfus bulunmaktadır (Buçukcu, 2012:4).

Suriye dinsel ve mezhepsel açıdan farklılıklara sahiptir. Ülkede Müslüman halk çoğunluk olmasına karşılık önemli ölçüde Hıristiyan da mevcuttur. Ülkenin % 70'ine yakını Sünni Müslüman'dır. Sünni

[2] Kusurlu rejim hem demokratik hem de otoriter sistemin unsurlarını birlikte barındıran sistem olarak kabul edilmektedir. Demokratik kurumlarla beraber otoriter hukuk kurallarının uygulandığı, daha doğrusu demokratik ve demokratik olmayan kurallar arasında sıkışmış bir sistem şeklinde belirtilebilir (Morlino, 2008:3).

Müslüman gruba Kürt ve Türkmenler dâhildir. Diğer Müslüman mezhepsel azınlıklar; Nusayriler, Dürziler ve İsmaililer'dir. Hıristiyanlar da Rum Ortodokslar, Ermeniler, Rum Katolikler, Süryani Ortodokslar, Süryani Katolikler, Maruniler, Keldaniler, Katolikler ve Protestanlar'dan oluşmaktadır (Orhan, 2011:11).

Hıristiyanlar ise Suriye'nin en eski yerleşik topluluklarındandır ve kendilerini büyük Arap toplumunun bir parçası (Ermeniler hariç) olarak görmektedir. Baas Partisi'nin kurucularından Mişel Eflak dâhil olmak üzere ülkenin önde gelen Arap milliyetçi ideologları ve siyasetçileri Hıristiyanlar arasından çıkmıştır (Orhan, 2011:11).

Kürtlerin çoğunluğu ülkenin kuzeydoğusundaki Haseke vilayetinde yaşamaktadır. Ayrıca kuzeyde Türkiye sınırı boyunca ve Şam ve Halep gibi büyük şehirlerde de Kürtler yaşamaktadır. Diğer etnik azınlıklar Türkmenler ve Ermenilerdir. Türkmenler, Memlükler tarafından 12. yüzyılda bölgeye yerleştirilen Türkmen boylarının devamıdır. Türkmenler Halep, Şam, Humus, Hama, Tartus ve Golan bölgelerinde yaşamaktadır (Orhan, 2011:11).

Suriye, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere ve Fransa arasında yapılan anlaşmayla Fransa'ya devredilmiş ve burada manda yönetimi kurulmuştur. Suriye'nin etnik ve dini farklılıkları Şam Devleti, Hatay Devleti, Halep Devleti ve Jabal Durize Devletini ortaya çıkarmıştır. 1937'den başlayan birleşme süreci 1943'de Şükrü el Kuvvetli'nin ilk Cumhurbaşkanı seçilmesiyle son bulmuştur. 1946 yılında Suriye Arap Cumhuriyeti adı altında Birleşmiş Milletlere katılmıştır (Buçukcu, 2012:5).

Suriye yönetiminiyıllarca elinde bulunduran Baas hareketi 1943 yılında "*el Baas el Arabi"* adında bir örgütle doğmuştur. Örgütün amacı bütün Arap dünyasını tek bir devlet altında toplamaktı. Baas partisinin günümüz lideri ve onun babasının ismiyle özdeşleşmesinin 1969'dan itibaren başladığını söylemek yanlış olmaz. 1966'da Suriye Savunma Bakanı olan Hafız Esad, 1969-1970 yılları arasında partinin sivil ve askeri kanatları arasında ortaya çıkan mücadelede etkin rol alarak, 13 Kasım 1970'de kansız bir darbeyle iktidarı ele geçirmiş ve 1971'de yapılan halk oylamasıyla devlet başkanı seçilmiştir. 2000 yılında vefat etmesiyle birlikte Suriye Anayasası'nda Beşar Esad'in seçilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılarak, Beşar Esad 2000 yılında yapılan halk oylamasıyla devlet başkanı olmuştur (Buçukcu, 2012:5).

Anayasada sağlanan hakların pratikte olmamasının sebebinin güvenlikle ilgili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bölgesel dengelerin hızla değiştiği bir coğrafyada ülkenin güvenliğinin ön plana çıkarılması, demokrasiyle arasına mesafe koyulması anlamına gelmektedir. Soğuk Savaş tarzı yönetim modeli olan güvenlik- demokrasi ikileminde ulusal güvenlik devleti yapısını Hafız Esad yönetimi yerleştirmiştir. Bu modelde insan ve toplum güvenliği ikinci plandadır ve ülke içinde geniş toplum kesimleri güvensizliği çeşitli seviyelerde yaşamaktadır. Ancak tüm bunlara karşılık rejim ve devlet güvenliğini sağlamanın hukuk dışı, karışık ve entrikalarla dolu yolları çoğu zaman bu modelce üretilir (Aras ve Toktaş, 2008:33).

Devlet, demokrasi ve demokratik ortamını sağlayacak bütün girişimlere karşı güvenlik olgusunu ön plana çıkararak siyasal ve ekonomik reformları ve liberalleşmeyi ötelemekte ve yapısal düzenlemelerle güvenlik ortamı artırılmaktadır. Güvenliğin aşırı artırılması ve tedbir alınması ise bireylerin haklarının kısıtlanması anlamına gelecektir.

Esad Baas'ın ideolojisi ile uğraşmadan kendi iktidarını sağlamlaştıracak tedbirleri almıştır. Bunu sağlamak için de güvenlik olgusuna sıkı sıkıya sarılmıştır. Esad 1973 Anayasasında devlet başkanlığı koltuğunu sağlama almış ve yasama, yürütme ve yargı yetkileri devlet başkanında toplanmıştır. Anayasanın 83-114. maddeleri Esad'in görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Bu maddelerde devlet başkanına aşırı yetkiler tanınmış ve aynı zamanda demokratik ve anayasal denetim mekanizmasının dışında tutulmuştur. Buna karşılık Esad devlet başkanlığına giden süreci halk oylamasına bağlayarak görevine meşruiyet sağlamayı düşünmüştür (Aras ve Toktaş, 2008:33; Suriye Anayasası, 1973:83-114).

Esad, devlet başkanlığı, parti genel sekreterliği ve başkomutanlığı üstlenerek, siyasetin ve yönetim kadrosunun her kademesine sirayet edecek yetki ve gücü kendinde toplamıştır. Dolayısıyla siyasal ve yönetsel alanda kendine yer etmek isteyenler ve yerini muhafaza etmek isteyenler Esad ve ailesiyle ilişkilerini sağlamlaştırmak ve sağlıklı yürütmek zorunda kalmışlardır. Burada vurgulanması gereken

önemli bir husus Esad ve ailesinin Sünni Arap olmamasıydı. Dini inanışından ziyade çalışma açısından önemi, farklı mezhebe ait bir kişinin yönetimde olmasıdır. Bu durumun iki sonucu bulunmaktadır. Birincisi normal ve sağlıklı işleyen demokrasilerde ve demokratik ülkelerde Esad'ın kimliğinin iktidara gelmesinin doğal olmasıdır. İkinci sonuç ise azınlığa sahip bir mezhebin temsilcisinin otoriter bir rejimle çoğunluğu yönetmesidir ki bu durum demokrasi ile bağdaşmamaktadır. Burada demokrasinin ve sağlıklı işleyen seçim sisteminin varlığından bahsedilemez. Seçimlerin göstermelik olmadan öteye gitmediğini, iktidar umudu olan muhalefetin olmadığını göstermektedir.

Ülkedeki bazı İslami gruplar ve Kürtler Baas rejimine karşı muhalif gruplar olarak etkili olmaya çalışmışlar ancak mevcut yapıya karşı demokratik bir mücadele sergileyememiştir. Muhalefetin mücadelesi genellikle şiddet içerikli olmuş 1976-82 yılları arasında Müslüman Kardeşler Örgütünün rejime karşı mücadelesinde binlerce kişi öldürülmüştür (Orhan, 2011:17).

Ülkede sivil toplum kuruluşlarının etkin olmaması ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin rejime sadakatini sağlama aldıktan sonra izin verilmesi ise ayrı bir demokratik olmayan uygulamadır. Mart 1980'de genel grev çağrısı yapan doktor, mühendis, eczacı ve avukatlardan oluşan dört meslek örgütü feshedilmiş ya da bu meslek örgütlerinin yönetimine rejimin tayin ettiği yeni başkanlar getirilmiştir (Aras ve Toktaş, 2008:36).

2000 yılında Beşar Esad'ın iktidara gelmesi yönetimde reform ve demokratikleşme hareketlerini ve isteklerini artırmıştır. "Şam Baharı" adı verilen bu gelişmelerde öncelikle, Eylül 2000'de doksan dokuz reform yanlısı aydın, haklar ve özgürlüklerin genişletilmesi, siyasi tutuklulara af çıkarılması, sürgündeki muhaliflerin geri dönmesi gibi istekleri içeren bir bildiri yayınlamıştır. Muhalefetin diğer bir reform çağrısı ise Ocak 2001'de yaklaşık bin kişinin imzaladığı daha geniş hak ve özgürlük talebi içeren bir belge ile yapılmıştır (Aras ve Toktaş, 2008:42).

Reform ve demokratikleşme doğrultusunda gelişen toplumsal hareket, Kasım 2000'de siyasi tutukluların serbest bırakılması, üniversitelerden uzaklaştırılan öğretim üyelerinin geri dönebilmesi, girişimcilere izin vermesi gibi gelişmeler olumlu karşılanmıştır (Aras ve Toktaş, 2008:43).

Lübnan eski Başbakanı Refik Hariri'nin öldürülmesi ve Mehlis isimli savcının suikastı Suriye üzerinde uluslararası baskılara yol açmış ve ülkenin gündeminin önceliği dış baskılar sebebiyle tekrar güvenliğin sağlanması almış, reform ve demokratikleşme ile ilgili çabalar yavaşlamıştır (Aras ve Toktaş, 2008:44).

Freedomhouse'un demokrasi ölçümünde Suriye demokratik olmayan ülke durumundadır. Beşar Esad'in 2000 yılında iktidara geldiği dönem yapılan ölçümde Suriye'ye siyasal haklar ve medeni hakların kullanımı ile ilgili 7 rakamları verilirken bu durum 2007 yılına kadar devam etmiş, 2007 yılında medeni haklarda gelişme sağlanması sebebiyle 6 rakamı verilmiştir. Ancak olayların artması ve güvenlik olgusunun ön plana çıkmasıyla 2012 yılından itibaren medeni hakların kullanımı eski rakama dönmüştür (Freedomhouse, 2015b).

Freedomhouse 2015 verilerine göre Suriye genel puanlamada 7 rakamını alırken, yine hem medeni haklarda hem de siyasal haklarda 7 rakamını almıştır. Önceki yıllara göre seviyesini koruyan Suriye'de dini inanışlara yönelik şiddet, sivil toplum örgütlerinin ve hukukun üstünlüğün zayıflaması, siviller ve tutuklular üzerinde açlık ve işkence gibi sistematik uygulamaların olması Suriye raporunda belirtilen hususlardır (Freedomhouse, 2015d).

The Economist dergisinin hükümetin işleyişi, siyasal katılım, siyasal kültür, sivil haklar ve seçim süreci ve çoğulculuk konularında yaptığı değerlendirmede Suriye 1-2 rakamları arasında puan almıştır. Tablo-2'de The Economist dergisinin verileri görülmektedir.

Tablo 2: The Economist Dergisine Göre Suriye'nin Demokrasi ve Demokratiklik Puanı

Ülke	Yıl	Sıra	Puan	Hükümet işleyişi	Siyasal katılım	Siyasal kültür	Sivil haklar	Seçim süreci ve çoğulculuk	Durum
Suriye	2006	153	2,36	1,79	1,67	6,88	1,47	0,0	Otoriter
	2008	156	2,18	2,14	1,67	5,63	1,47	0,0	Otoriter
	2012	164	1,63	0,36	2,78	5,00	0,0	0,0	Otoriter

Kaynak: http://knoema.com/nfwist/democracy-index-2012

Suriye ve Türkiye'nin The Economist dergisinin verileri incelendiğinde önemli bir ayrıntı ve benzerlik görülecektir. Bu benzerlik çalışma konusunun varsayımını da doğrulamaktadır. Türkiye ve Suriye halkının "siyasal kültür" seviyeleri birbirinin aynısı gibidir. Hatta Suriye halkının 2006 verilerine Türkiye'ye göre daha demokratik bir kültüre sahip olduğu görülmektedir. Türkiye'nin siyasal kültür değeri 2006'da 3,75 iken, Suriye'nin 6,88'dir. 2008 ve 2012 yılında Türkiye 5 değerini alırken, Suriye ise sırasıyla 5,63 ve 5 değerini almıştır. Bunun toplumsal ve sosyolojik açıklaması elbette vardır. Ancak siyasal olarak demokratik olmayan bir Suriye Devleti vatandaşlarının siyasal kültürünün, sınırlı demokratik ülke durumundaki Türkiye vatandaşları ile aynı, hatta daha ileri olduğunu göstermektedir.

5. KİLİS HALKI VE KİLİS'TE YAŞAYAN SURİYELİLERİN DEMOKRASİ ALGISI ARAŞTIRMASI

5.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada ilk basamak olarak son yıllarda Suriye'de yaşanan siyasal sorunlar nedeniyle sığınmacı olarak ülkelerinden ayrılarak Türkiye'ye gelen Kilis'te konteynır kente yerleştirilen ve kendi imkanıyla şehirde yaşayan Suriyeli sığınmacıların demokrasi algılarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın ikinci adımında Kilis'te yerleşik olarak yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının demokrasi algılarını araştırarak, ilk bulgularla bunların karşılaştırılması hedeflenmiştir.

5.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Araştırma, Kilis il sınırları içerisinde konteynır kent, yahut kent merkezinde yaşayan 18 yaşını doldurmuş Suriyeli sığınmacılar ile yine 18 yaşını doldurmuş olan Kilis'te yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile sınırlandırılmıştır.

5.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırma kapsamına girenlerin demokrasi algılarına yönelik ölçümlerin yapılmasına imkân veren ve araştırmaya katılanların ana dillerinde (Türkçe – Arapça) hazırlanıp uygulanan anketin katılımcılar tarafından doğru şekilde algılandığı ve doğru cevaplandırıldığı varsayılmıştır.

Ayrıca Kilis'e göç eden Suriyelilerin Kilis'e yakın bölgelerden geldiği ve aynı bölgede yaşadıkları ve birçoğu arasında akrabalığa dayanan bir yakınlığın olduğu, bu nedenlerle farklı ülkelerde olmasına rağmen benzer düşüncelere sahip olabilecekleri varsayılmıştır.

5.4. Araştırmanın Hipotezi ve Değişkenleri

Araştırmada Suriyeli sığınmacılar ile Türkiye vatandaşları arasında demokrasi algısı bakımından farklılık olduğu hipotezinden hareketle Suriyeli sığınmacılar ile Kilisli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının demokrasi algısına yönelik farklılıkları SPSS kullanılarak analiz edilmiştir.

5.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi; örnek kütlenin seçimi, veri toplama yöntemi ve verileri değerlendirme yöntemlerinden oluşmaktadır.

Araştırmanın ana kütlesini 18 yaşını doldurmuş olan; Kilis'te konteynır kent, yahut şehir merkezinde yaşayan Suriyeli sığınmacılar ile Kilisli yerleşik halk oluşturmaktadır. Örnek kütle ise, ana kütleden "basit tesadüfi örnekleme" yöntemi kullanılarak seçilen sığınmacılar ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından oluşmaktadır.

Veri toplama yöntemi olarak "anket" metodu seçilmiştir. Anketler uluslar arası kabul gören demokrasi indekslerine uygun şekilde hazırlanmış ve yüz yüze görüşme biçiminde uygulanmıştır.

Anket yoluyla elde edilen veriler, SPSS kullanılarak frekans ve yüzde dağılımlarından oluşan tablolar hazırlanarak değerlendirilmiştir.

5.6. Araştırmanın Kısıtlayıcıları

Anketin muhataplarının bir takım kaygılar çerçevesinde anketleri doldurmakta isteksiz oldukları genel olarak gözlemlenmiş, bu sorun anketin amaçlarının detaylı ve açık olarak anket uygulayıcıları tarafından katılımcılara Türkçe ve Arapça dillerinde ifade edilmesiyle aşılmıştır.

Anketler Kasım- Aralık 2014 tarihlerinde il genelinde uygulanmıştır.

5.7. Araştırma Verileri, Değerlendirilmesi ve Analizi

Araştırma bulguları Kilis'te yerleşik olan 370 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ve 248 Suriyeli sığınmacı ile anket yapılarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler, bilgisayar ortamında SPSS kullanılarak frekans ve yüzde dağılımlarından oluşan tablolar hazırlanarak değerlendirilmiştir. Anket üç kısımdan oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların yaş, cinsiyet, meslek, eğitim seviyesi gibi kişisel bilgileri yer alırken, ikinci kısım katılımcıların demokrasi algılarını ölçmeyi amaçlayan siyasal katılım, ifade özgürlüğü, demokratik seçim gibi konulara ilişkin sorulardan oluşmaktadır. Anketin üçüncü bölümü ise katılımcıların oy kullanımında yaptıkları tercihi irdelemeye yöneliktir.

Anket uygulaması sırasında Suriyeli sayısının fazla olmasına rağmen yeterli sayıda yanıt alınamamıştır. Bunun en belirgin sebebi güvensizlik duygusudur. Ülkelerinden kaçarak sığınmacı durumuna düşen bu kişilerin ankete katılarak kendilerini deşifre edileceği, ya da ileriki dönemlerde kendileri aleyhine bir durumda kullanılabileceği korkusu ile ankete katılmayı reddetmişlerdir.

6. ARAŞTIRMA VERİLERİ VE DEĞERLENDİRME

6.1. Kimlik Bilgileri

Suriyeli Katılımcılar

İki deney grubuna uygulanan anketin katılımcı sayısı aşağıdaki yöntemle belirlenmiştir. Anakütle Kilis'te bulunan Suriyeli sığınmacılar olarak kabul edilmiştir. Örneklem hacmi aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmıştır. (Weiers, 2007:300):

KAYNAKÇA KAYDI : WEIERS, Ronald, 2008. Introduction to Business Statistics, 7th. South Western Cenage Learning,

$$n = \frac{q * p * (\frac{Z_\alpha}{d})^2}{1 + \frac{1}{N} * \left[q * p * \left(\frac{Z_\alpha}{d}\right)^2 - 1 \right]} + p$$

p: Anakütlede gözlenen X'in oranı

q: (1-p) değeri

N: Anakütle hacmi

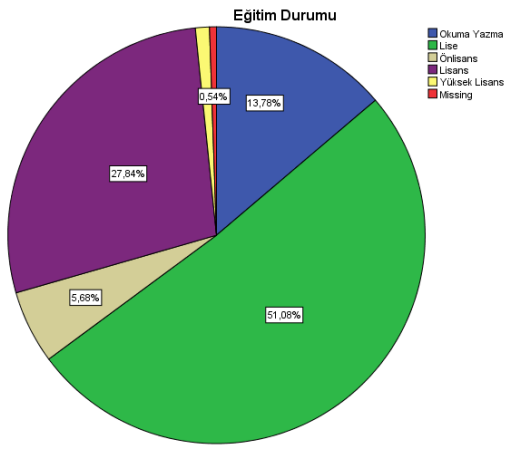
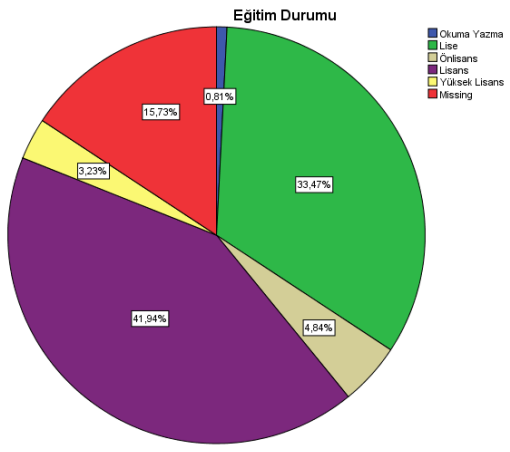
n: Örneklem hacmi

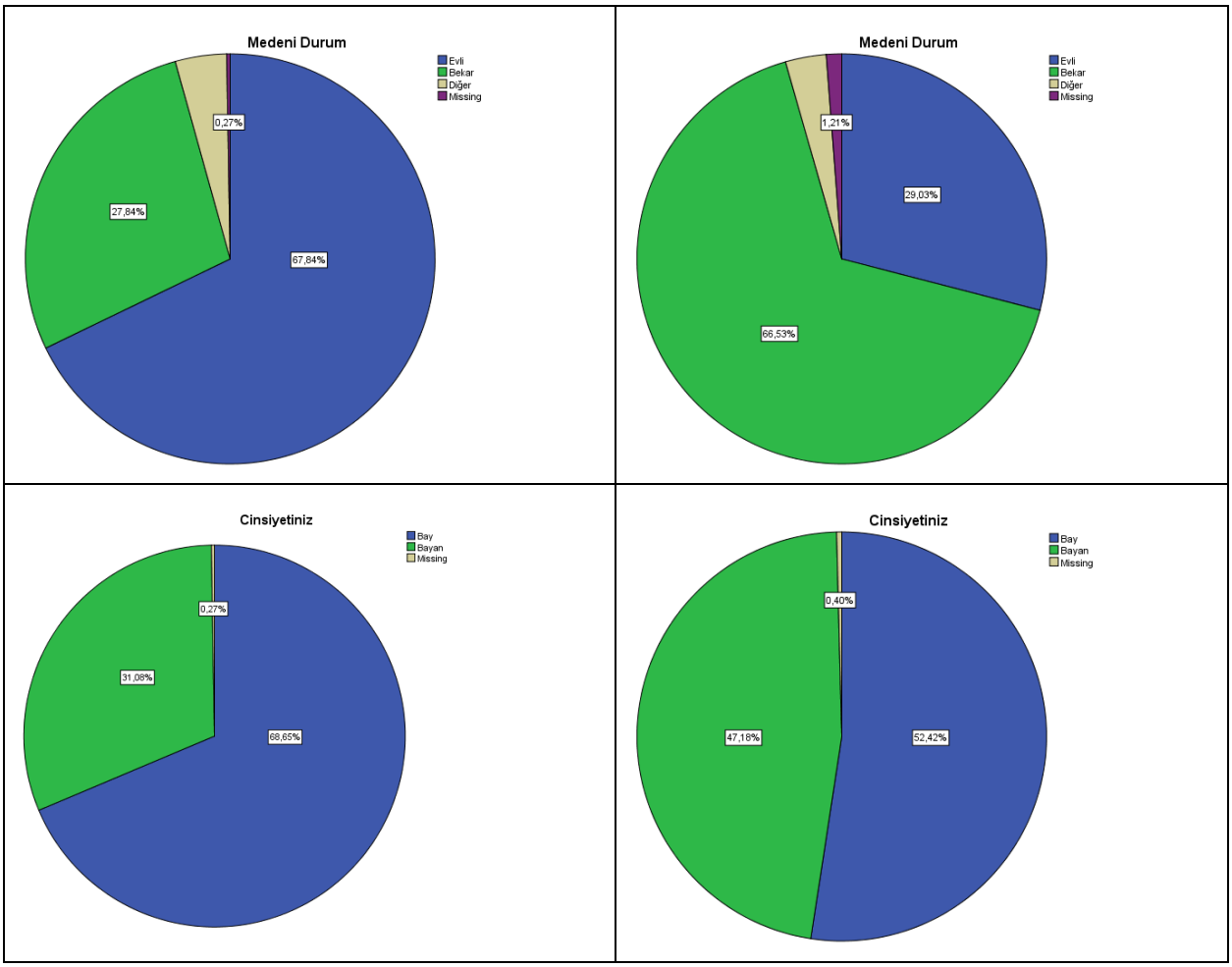
Z_α: α=0.05 için 1.96.

d: kabul edilebilir hata oranı

Yukarıdaki formülde, p ve q değerleri genel olarak bilinmez. Bu nedenle anaktüleyi en iyi temsil edecek örneklem seçimi için başarı oranı (anakütlede gözlenen X olayının oranı) p=0,5 olarak kabul edilir. Kilis'te bulunan sığınmacı sayısının 7000 olduğu varsayımı (oy kullanabilecek durumda olan) ve % 90 güven seviyesinde, % 6 kabul edilebilir hata oranı ile formüle göre 217 adet sığınmacı ile anket yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Anakütleyi daha iyi temsil eden bir örneklem üzerinde çalışmayı gerçekleştirmek adına 248 Suriyeli sığınmacı ile anket yapılmıştır.

Şekil 1. Demografik özelliklerin grafiklerle gösterimi.

Türkiye vatandaşları	Suriyeli sığınmacılar
	

Tablo 3: Türkiye ve Suriye Vatandaşlarının Demografik Özellikleri

Türkiye Vatandaşları				**Suriye Vatandaşları**			
		Frekans	Yüzde			Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Bay	254	68,6	Cinsiyet	Bay	130	52,4
	Bayan	115	31,1		Bayan	117	47,2
	Cevap Yok	1	0,3		Cevap Yok	0	0,4
Medeni Durum	Evli	251	67,8	Medeni Durum	Evli	72	29,0
	Bekar	103	27,8		Bekar	165	66,5
	Diğer	15	4,1		Diğer	8	3,2
	Cevap Yok	1	0,3		Cevap Yok	3	1,2
Eğitim Durumu	Okuma Yazma	51	13,8	Eğitim Durumu	Okuma Yazma	2	0,8
	Lise	189	51,1		Lise	83	33,5
	Önlisans	21	5,7		Önlisans	12	4,8
	Lisans	103	27,8		Lisans	104	41,9
	Yüksek Lisans	4	1,1		Yüksek Lisans	8	3,2
	Cevap Yok	2	0,5		Cevap Yok	39	15,7

Anket toplam 248 Suriyeli katılımcı tarafından doldurulmuştur. Anketin uygulandığı katılımcıların % 52,4'ü erkek, % 47,2'si kadındır. Katılımcıların medeni durumu ise %29 evli, % 66,5 bekâr şeklinde bir dağılıma sahiptir. Evli olan katılımcılardan çocuk sahibi olanların dağılımı 1 ila 5 çocuk arasında dengeli şekilde yayılmış ağırlık % 29,9 ile 2 çocuk olarak gözlenmiştir. Ankete katılan Suriyeli katılımcıların yaş dağılımı 16-66 yaş arası bir göstergeye sahiptir. Katılımcıların seçmen yaşının doldurulmuş olması göz önünde bulunarak belirlendiği anket çalışmamıza katılan Suriyeli vatandaşların % 6,4'ü 18 yaşın altındadır. 18-25 yaş arasındaki katılımcı oranı % 52,2, 25-40 yaş arası katılımcı oranı % 32,8 ve 40 yaş üstü katılımcı oranı ise % 8,3'tür. Ankette Suriyeli mültecilere ne kadar süredir Kilis'te oldukları da sorulmuştur. Buna göre katılımcıların % 40'ı bir yıldan daha kısa süredir Türkiye'de yaşadıklarını belirtmiş, 1 yıldan fazla ve 2 yıldan daha az süredir Kilis'te olanların oranı % 38,1 çıkmıştır. 2 yıldan uzun süredir Kilis'te kalan mülteci oranı ise % 19,9 olarak saptanmıştır. Suriyeli katılımcıların mesleki dağılımı incelendiğinde % 39,8 oranında öğrenci, % 30,3 oranında öğretmen ve % 12,4 oranında serbest meslek çalışanının anketi cevaplandırdığı görülmektedir. İşsiz olduğunu belirten katılımcı oranı ise % 7,5 olarak saptanmıştır. Ankette yer alan son kimlik yönelimli soru katılımcıların eğitim durumunu belirlemeye yönelik olmuştur. Bu doğrultuda ankete katılan Suriyeli mültecilerin % 49,8'i üniversite, % 39,7'si ise lise mezunudur. Yüksek lisans yapmış olan katılımcı oranı % 3,8 iken yalnızca okuma-yazma bilen % 1 oranında katılımcı vardır.

Türk Vatandaşları

Anket toplam 370 Türkiye vatandaşı tarafından doldurulmuştur. Anketin uygulandığı katılımcıların % 68,6'sı erkek ve % 31,1'i kadındır. Türk vatandaşı katılımcıların medeni durumu ise % 68 evli, % 27,9 bekar şeklinde bir dağılıma sahiptir. Evli olan katılımcılardan çocuk sahibi olanların dağılımı 1 ila 4 çocuk arasında dengeli şekilde yayılmış ve ağırlık % 30,8 ile 2 ve % 26,7 ile 3 çocuk olarak gözlenmiştir. Ankete katılan Türkiye vatandaşı katılımcıların yaş dağılımı 18-82 yaş arası bir göstergeye sahiptir. Katılımcıların seçmen yaşının doldurulmuş olması göz önünde bulunarak belirlendiği anket çalışmamıza katılanlardan 18-25 yaş arasındaki katılımcı oranı % 20,9, 25-40 yaş arası katılımcı oranı % 44,5 ve 40 yaş üstü katılımcı oranı ise % 34,9'dur. Katılımcıların mesleki dağılımı incelendiğinde % 41,5 oranında serbest meslek çalışanı, % 10,3 oranında öğrenci, %9,8 oranında ev hanımı, % 6,2 oranında işçi öne çıkan meslek grupları olmuştur. İşsiz olduğunu belirten katılımcı oranı % 3 ve emekli oranı ise %3,8 olarak saptanmıştır. Ankette yer alan son kimlik yönelimli soru, katılımcıların eğitim durumunu belirlemeye yönelik olmuştur. Bu doğrultuda ankete katılan Türkiye vatandaşlarının % 51,4'ü lise, % 28'i üniversite, mezunudur. Yüksek lisans yapmış olan katılımcı oranı % 1,1 iken yalnızca okuma-yazma bilen % 13,9 oranında katılımcı saptanmıştır.

Kimlik Bilgilerinin Değerlendirilmesi

Anket katılımcıları belirlenirken cinsiyet dengesi, yaş ve meslek çeşitliliği ön planda tutulmuştur. Bu doğrultuda Suriyeli katılımcıların cinsiyet dengesi ve Türk vatandaşı katılımcıların yaş çeşitliliği ile her iki grubun meslek çeşitlilikleri doğrultusunda çalışma başlangıcında hedeflenen oranlara ulaşılmıştır. Anket katılımcılarına cinsiyet, yaş, meslek, medeni durum, çocuk sayısı, eğitim seviyesi ve ne kadar süredir Kilis'te yaşadıkları sorularak bu etkenlerin, kişinin demokrasi algısı üzerinde bir etkisi olup olmadığı incelenmiştir. Anket katılımcılarına yönelik kimlik yönelimli soruların yanıtlanması bu çalışma açısından ikinci bir faydayı da Türk vatandaşları ile Suriyeli mülteciler arasında farklı bileşenler nazarında bir karşılaştırmayı mümkün kılması bakımından göstermektedir.

Ankete katılan gruplar arasında kimlik bilgileri bağlamında bir mukayese yapıldığında öne çıkan ilk bulgular eğitim düzeyine ilişkindir. Bu doğrultuda ankete katılan her iki mülteciden birinin üniversite mezunu olduğu, ön lisans ve yüksek lisans verileriyle beraber bu rakamın %59,3'ü bulduğu görülürken, liseden mezun olduktan sonra eğitim hayatına devam eden Türk vatandaşlarının oranının yalnızca %34,8 olduğu görülmektedir (%28 lisans, %5,7 ön lisans, %1,1 yüksek lisans). TÜİK verilerine göre Türkiye'de eğitim seviyesi ile cinsiyet arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre Türkiye'de 2012 yılında

okuma yazma bilmeyen erkek nüfus oranı %1,4 iken, kadınlarda bu oran %7'dir[3]. Türkiye'de yükseköğretim öğrencilerinin cinsiyete göre oranı ise TÜİK'in 2013-2014 akademik yılını baz alarak verdiği rakamlara göre % 54,1 erkeğe, % 45,8 kadın şeklindedir[4].

Erkeklerin eğitim oranının kadınlardan yüksek olduğu Türkiye'de anket çalışmamızın denek grubunun % 68,6'sının erkek olduğu göz önünde tutulduğunda, anket katılımı açısından cinsiyet dağılımının denk olduğu Suriyeli mültecilerle kıyaslandığında Kilis'teki eğitim oranının düşüklüğü bu çalışmanın ulaştığı dışsal bir sonuçtur.

6.2. Demokrasi Algısı Ölçümü ve Analizi

Katılımcılara ilk olarak herhangi bir sivil toplum kurumuna üye olup olmadıkları sorulmuştur. Suriyeli katılımcıların %14,5'i ve Türkiye vatandaşlarının da %17,8'i herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olduğunu belirtmiştir. İkinci olarak katılımcılara seçimlerin halk iradesini yansıtıp yansıtmadığı sorusu yönlendirilmiş ve Suriyeli katılımcıların % 44,9'u ile Türk vatandaşlarının % 61'i seçimlerin halk iradesini yansıtmadığını belirtmiştir. Ankete katılanların yarısından fazlasının seçimlerin halk iradesini yansıtmadığı görüşünde olması nedeniyle katılımcılara politika ile ilgileri sorulmuş ve bu görüşün nedenleri araştırılmıştır. Bu doğrultudaki ilk soru katılımcıların kendi görüşlerini temsil eden bir parti olup olmadığıdır ve buna Suriyeli katılımcıların % 90,6'sı ve Türk vatandaşlarının da % 33'ü olumlu yanıt vermiştir. Seçimlerin adil şekilde yapılıp yapılmadığına yönelik olan takip eden soruya ise Suriyeli katılımcıların % 89,1'i ve Türk vatandaşlarının da %44,9'u seçimlerin adil olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Politika ile ilgilenmiyorum diyen katılımcıların oranı ise Suriyeli katılımcılarda % 56,7 ve Türkiye vatandaşlarında % 42,8 olarak tespit edilmiştir.

Bu sorulara verilen cevaplardan, Suriyeli mültecilerin kendi ülkelerindeki seçim sistemi ve iktidardan yana ciddi bir rahatsızlık duymadıkları, genel olarak seçimlerin adil biçimde yapıldığını düşündükleri gözlemlenmiştir. Ancak bununla çelişkili olarak seçimlerin adil şekilde yapıldığı konusunda % 90'a varan bir mutabakat varken sonuçların halk iradesini yansıtması noktasında olumlu bakış %55'e düşmektedir. Politika ile daha ilgili gözüken Türk vatandaşları arasında ise Suriyelilerin aksine seçimlerin adil yapılmadığı ve halk iradesini yansıtmadığı görüşü daha ağır basmıştır. Ayrıca Türk vatandaşlarının genel olarak siyasi partilerden yana memnuniyetsiz olduğu ve partilerin bireyin temsili bakımından da başarılı bulunmadığı her üç katılımcıdan ikisinin ortak kanaati olarak ortaya çıkmıştır.

Katılımcılara ülkelerindeki siyasi gelişmeler ve devlet politikalarına ilişkin olarak yeterli bilgiye sahip olup olmadıkları sorulmuştur. Suriyeli katılımcıların % 54,1'i ve Türkiye vatandaşlarının %70,3'ü gelişmelerden haberdar olduğunu beyan etmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların siyasi gelişmelerle ilgili bilgi kaynaklarını irdeleyen dolayısıyla basın özgürlüğünü sorunsallaştıran sorular yöneltilmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak katılımcılara politik gündemle ilgili objektif haberlere ulaşabiliyor musunuz diye sorulmuş; Suriyeli katılımcıların %34,6'sı ve Türk vatandaşlarının da %54,6'sından evet yanıtı alınmıştır. Basına yönelik sansür olduğunu düşünen Suriyeli katılımcıların oranı % 63 iken Türkiye vatandaşlarında bu oran % 50,1 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu veriler ışığında anket katılımcılarının siyasi gelişmeler ve ülke gündemine ilişkin olarak doğru, gerçek ve tarafsız kaynaklardan bilgi edinmek konusunda benzer kaygı ve endişeler içinde oldukları söylenebilir.

İlginç sonuçlarla karşılaşılan bir diğer soru ise katılımcıların iktidar karşısında muhalif hareket-eylem ve gösterilere katılıp katılmadığıdır. Suriyeli katılımcıların % 36,2'si protesto, grev ya da eylemlere katıldığını beyan ederken, mültecilere nazaran seçimler ve siyasi partilere güveni çok daha az olan Kilisli katılımcılardan yalnızca % 7,9'u iktidar karşıtı muhalif hareketlere katıldığını ifade etmiştir. Katılımcılara herhangi bir siyasi partiye üye olup olmadıkları sorulmuş ve Suriyeli katılımcıların %90,8'i ile Türkiye

[3] http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16056

[4] http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018

vatandaşlarının %74,9'undan hayır yanıtı alınmıştır. Katılımcıların örgütlülüğünü sorunsallaştıran sivil toplum kuruluşu üyeliği ile siyasi parti üyeliği soruları beraber ele alındığında sırasıyla Suriyeliler %14 ve %9, Kilisliler ise %17 ve %25 oranlarında bu örgütlerde yer aldıklarını beyan etmişlerdir. Bu veriler, örgütlülüğün oldukça düşük oranlarda kaldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Katılımcılara, siyasi tercihlerde bulunurken cinsiyet, inanç, etnik köken gibi unsurların tercihlerini etkileyip etkilemediği sorulmuştur. Bu soruya gelen evet yanıtının oranı Suriyeli katılımcılarda % 30,9 ve Türk vatandaşlarında da % 27,6 olmuştur. Bu oranların her iki grup için de benzer ve yüksek sayılabilecek bir ölçüde çıkmış olması düşündürücüdür. Bir diğer soruda iktidar, vatandaşı siyasal katılım açısından teşvik edici uygulamalarda bulunur mu diye sorulmuş ve Suriyeli katılımcıların % 82,8'i bu soruya hayır yanıtı verirken, Türk vatandaşlarında bu yanıt % 42,7 oranında olmuştur. Suriyeliler siyasal alanın dışında kaldıklarını düşünürken Türk vatandaşları bu hususta ikiye bölünmüş gözükmektedir. Katılımcılara; halkın özgür ve adil şekilde seçme-seçilme ve yerel yönetim başta olmak üzere ülke politikaları üzerinde etkin rol oynama imkânı var mıdır şeklinde kapsayıcı bir soru yöneltilmiştir. % 90'ı seçimlerin adil olduğunu düşünen Suriyeli katılımcıların yalnızca 9,5'i bu soruyu olumlu yanıtlarken, %55'i seçimleri adil bulmayan Türk vatandaşı katılımcılar bu soruyu % 72,1 oranında olumlu yanıtlamıştır. Birbiriyle benzer nitelikli iki soru arasındaki bu yanıt farklılıkları, Suriyeli katılımcıların seçimleri adil bulmakla beraber yönetimin belli bir zümre dışında halka kapalı bir yapı olduğunu düşündükleri söylenebilir. Türk vatandaşları için ise seçimlerin adil bulunmamasıyla beraber yönetici kademesine gelme imkânının halk için mümkün olduğuna yönelik bir inanç söz konusu gözükmektedir.

Siyasal katılıma yönelik olarak katılımcılara seçimlere katılım sıklıkları sorulmuştur. Bu konuya ilişkin olarak yöneltilen ilk soru; seçimlerde düzenli olarak oy kullanır mısınız şeklindedir ve bu soruya Suriyeli katılımcıların % 21,6'sı ve Türk vatandaşlarının % 92,2si evet yanıtı vermiştir. Bu bağlamda sorulan diğer soru ise; aileniz ve çevrenizdekiler seçimlerde düzenli olarak oy kullanır mı şeklindedir. Bu soruya da Suriyeli katılımcıların % 26,6'sı ve Türk vatandaşlarının da % 97,6'sı evet yanıtı vermiştir. İki grup arasında en büyük farkların gözlendiği konuların başında gelen seçim katılım oranlarına yönelik bulgular incelendiğinde, Suriyelilerin seçimlerde oy kullanma tutumunun çok düşük olduğu gözlenmektedir. Politika ile ilgilendiğini belirten % 43 ve kendi görüşlerini temsil eden bir parti olduğunu belirten % 90 oranları bir arada düşünüldüğünde Suriyelilerin mevcut iktidarı değiştirme gibi bir düşünme ve inanç taşımadıkları söylenebilir. Ayrıca bir önceki soruyla bağlantılı olabilecek şekilde, yönetici kadroların halka kapalı olduğuna yönelik kanı da seçimlere katılımı olumsuz yönde etkiliyor gözükmektedir. Bunun bir sonucu olarak da seçimlere katılım için motivasyon taşımadıkları ortadadır. Bu veriler, Türk vatandaşı katılımcılar için ise oldukça ilginç bir tablo ortaya koymaktadır. Yarısından fazlası seçimleri adil bulmayan, % 70'e yakını ise kendini temsil eden bir parti olmadığı görüşündeki anket katılımcılarının neredeyse tamamı düzenli olarak oy kullanmaktadır. Bu sonuçlardan Türk vatandaşlarının siyasi görev ve katılım ölçütü olarak seçimlerde oy kullanma eylemi ile sıkı sıkıya bağlı olduğu, yani halk için siyasal katılımın oy verme işlemine sıkıştığı görülmektedir. Seçim sisteminin işleyiş biçimi halkta güven oluşturmasa da, yönetime talip olanlara güven ve destek sınırlı olsa da seçmen siyasi beklenti ve güvensizliklerinin çözümünü yine sandıkta görmektedir. Bu tablo oy mekanizması dışındaki demokratik seçeneklere (dernek-sendika-grev-eylem vs.) itibar edilmemesi ile de uyumlu bir sonuç olarak gözükmektedir.

Anket katılımcılarına yöneltilen bir diğer soru, ilk olarak yerel ve genel seçimlerde adayların belirlenmesinde ve ikinci olarak da devlet politikaları ile hükümet icraatlarının gerçekleştirilmesinde seçmenin görüş ve desteğinin alınıp alınmadığı yönündedir. Bu soruya Suriyeli katılımcıların % 90,2'si ve Türk vatandaşlarının % 66,1'i hayır yanıtını vermiştir. Her 10 Suriyeliden 9'u yönetici kadroların halk ile iletişim halinde olmaksızın karar mekanizmalarını işlettiğini düşünürken Türk vatandaşları arasında da her 3 kişinin 2'si bu kanaattedir. Bu oldukça yüksek oranlar her iki ülke yönetimlerinin de, halkı kapsayıcı, bilgilendirici ve şeffaf politikalar üretme konusunda önemli eksikleri olduğunu göstermektedir. Halkın gelişmeleri takibi ve bilgilendirilmesini konu alan bir başka soruda katılımcılara; seçim sonuçları, devlet politikaları ve hükümet icraatları yapılırken bu faaliyetlerin gerekçe ve sonuçları ile ilgili yeterince bilgi sahibi olur musunuz diye sorulmuştur. Bu soruya Suriyeli katılımcıların %13,7'si ve Türk vatandaşlarının

%54,2'si evet yanıtı vermiştir. İki taraflı bir ölçümü hedef alan bu soruda hem halkın ülkenin siyasal gündemini takibi hem de yönetim mekanizmalarının işleyişinin şeffaf ve erişime açık oluşu sorgulanmıştır. Daha önceki cevaplara paralel olarak Suriyeli katılımcıların siyaset ile mesafeli konumu bu soruda da gözlemlenmişken Türk vatandaşlarının ikiye ayrıldığını görmek mümkün.

Demokrasi olgusunun temel unsurlarından olan şeffaflık hususunu netleştirebilmek adına katılımcılara; yetkililerin halkı yeterince bilgilendirdiklerini düşünüyor musunuz şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya Suriyeli katılımcıların % 91,4'ü ve Türk vatandaşlarının % 60,3'ü hayır yanıtını vermiştir. Suriyeli katılımcılar benzer nitelikli sorulara aynı oranlarda yanıtlar verirken Türk vatandaşlarının cevapları daha dalgalı bir seyir izlemektedir. Çıkan bu sonuçta, anketin yapıldığı dönemde birçok örneği bulunan yayın yasağı kararlarının etkisi olduğu düşünülebilir. Zira bu tip uygulamalarla siyasal gündemi oluşturan önemli konularda halkın sağlıklı bilgi edinme imkânı ortadan kalkmaktadır. Bir diğer soruda katılımcılara, yetkililerin halka açıklamadıkları kararlar aldıklarını düşünüyor musunuz diye sorulmuştur. Bu soruya Suriyeli katılımcıların % 76,1'i ve Türk vatandaşlarının % 80,4'ü evet yanıtı vermiştir. Bu soruda iki grup açısından önemli bir ortaklık söz konusudur. Ve yöneticilerin halkın güvenini kaybetmiş olduklarını göstermesi bakımından dikkate değer bir sonuçtur. Konunun basın boyutunu inceleyen; basının siyasi faaliyet ve kararlarla ilgili olarak halkı tarafsız şekilde bilgilendirdiğini düşünüyor musunuz sorusuna Suriyeli katılımcıların % 80,3'ü ve Türk vatandaşlarının % 70,8'i hayır demiştir. Bu sonuç her iki ülke vatandaşları açısından da basının objektifliğine yönelik ciddi bir soru işareti taşındığını göstermektedir.

Katılımcılara meclis gündeminin belirlenmesi ve iktidar politikaları üzerinde halkın talep ve isteklerinin belirleyici olduğunu düşünüyor musunuz diye sorulmuştur. Bu soruya Suriyeli katılımcıların % 19,7'si ve Türk vatandaşlarının % 51'i evet yanıtı vermiştir. Suriye'de iktidar ile halk arasındaki uyuşmazlık ve kopukluğun bir diğer yansımasını ortaya koyan bu sonuca Türkiye açısından bakıldığında katılımcıların ikiye bölündüğünü görmekteyiz. Demokrasinin en temel unsurlarından çoğulculuğa dayalı yönetim anlayışı ekseninde düşünüldüğünde bu sonuç düşündürücüdür.

Katılımcılara halkın talep ve isteklerinin yönetim tarafından dikkate alınmasında eylem, gösteri ve diğer faaliyetlerin etkili olduğunu düşünüyor musunuz diye sorulmuştur. Bu soruya Suriyeli katılımcıların % 17,2'si ve Türk vatandaşlarının % 52,4'ü evet yanıtı vermiştir. Halkın taleplerinin dikkate alınması bakımından Suriyeli mültecilerin tüm yolların kapalı olduğuna dair kanısı bu soruda da gözlemlenmiştir. Türk vatandaşlarının yine ikiye bölündüğü bu soruda evet oyunun bu oranda olması, yakın geçmişte yaşanan bu tip faaliyetlerin hak kazanımı anlamında sonuç verici olduğuna yönelik bir düşünceye dayanıyor gibidir.

Katılımcılara anayasal güvence altına alınan evrensel yurttaşlık haklarından (Düşünce ve inanç özgürlüğü, Bilim sanat, araştırma özgürlüğü, Kişi dokunulmazlığı, Yaşama hakkı, Din ve vicdan özgürlüğü, Konut dokunulmazlığı, Yerleşme ve seyahat özgürlüğü) ülkenizde tamamen yararlandığınızı düşünüyor musunuz diye sorulmuştur. Bu soruya Suriyeli katılımcıların % 17,1'i ve Türk vatandaşlarının % 61'i evet yanıtı vermiştir. Suriye vatandaşlarının bu hak ihlallerine yönelik kanısı, ülkelerinden ayrılmalarında belirleyici faktörlerden biri olmuş gibi gözükmektedir. Türk vatandaşları için ise temel hak ve hürriyetlerden yararlanamadığını düşünenlerin % 40'ı bulan oranı Türkiye'nin de bu meselede kapatması gereken önemli bir açık olduğunu göstermektedir. Katılımcılara; ülkenizde tüm etnik-milli-ideolojik vs grupların eşit şekilde tüm vatandaşlık haklarından yararlandığını düşünüyor musunuz şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya Suriyeli katılımcıların % 28,2'si ve Türk vatandaşlarının % 53,9'u evet yanıtı vermiştir. Suriyeli katılımcıların büyük çoğunluğunun vatandaşlık haklarından yararlanmakla ilgili etnik, ideolojik kökenli kaygılar taşıdığı görülmektedir. Türkiye'de ise bu durum yarıya yarı gibi gözükmektedir. Vatandaşlık haklarından yeterince yararlanamadığı düşünülen % 46,1'lik oran oldukça yüksek gözükmektedir.

Katılımcılara; ülkenizde herhangi bir etnik grup/cemaat/meslek örgütünün devlet tarafından kayırıldığını düşünüyor musunuz diye sorulmuştur. Bu soruya Suriyeli katılımcıların % 70,2'si ve Türk vatandaşlarının % 50,4'ü evet yanıtı vermiştir. Her iki grubun da, demokrasi ve yönetim mekanizmasına

güvenin temel esaslarından olan kayırmacılıkla mücadele konusunda önemli kaygılar taşıdığı görülmektedir. Bu sorunun mevhum-u muhalifinden katılımcılara; ülkenizde herhangi bir etnik grup/cemaat/meslek örgütünün devlet tarafından sindirildiğini düşünüyor musunuz diye sorulmuştur. Bu soruya Suriyeli katılımcıların % 76,8'i ve Türk vatandaşlarının % 57,1'i evet yanıtı vermiştir. Bu sonuç bir önceki soruya nazaran iki grupta da benzer oranda bir artışı beraberinde getirmesiyle Türkiye ve Suriye yönetimlerine karşı halkın benzer kaygılar güttüğünü ve sosyolojik olarak kurumsal aidiyet mekanizmasının iktidar ile ilişkide belirleyici bir konumda bulunduğunu göstermektedir.

Katılımcılara; ülkenizde herhangi bir devlet dışı kurum tarafından tehdit, taciz ve saldırıya uğramadan mesleğinizi icra edebiliyor musunuz şeklinde bir soru yöneltilmiş ve bu soruya Suriyeli katılımcıların % 67,9'u ve Türk vatandaşlarının % 86,7'si evet yanıtı vermiştir. Bu veriler özellikle Türkiye'de bireyin çoğunlukla, devlet dışında bir oluşum tarafından tehdit altında kalmadığını göstermektedir.

Katılımcılara; insanlar adaletsiz buldukları bir hususu kanunlar çerçevesinde protesto edebilir mi diye sorulmuştur. Bu soruya Suriyeli katılımcıların % 20,4'ü ve Türk vatandaşlarının % 83,5'i evet yanıtı vermiştir. Bu noktada, sorulara verilen yanıtlar açısından anketin genelinde görülen iki grup arasındaki paralelliği ciddi boyutta kıran az sayıda sonuçtan biriyle karşılaşmaktayız. Suriyeli mültecilerin adaletsizliklerin protesto edilebilmesine yönelik inançları yahut umutları yok denecek kadar az gözükmektedir. Bu soruya verilen yanıt, katılımcıların Türkiye'ye sığınmış olmasının altında yatan önemli faktörlerden biri olarak düşünülebilir. Türk vatandaşları açısından ise protesto temel bir hak olarak kabul edilmekte ve bu mekanizmanın işletilebileceğine olan inanç oldukça yüksek bir oranda gözükmektedir.

Anketin son soruları çok kültürlülük ve bir arada yaşama deneyimini konu almaktadır. Bu doğrultuda katılımcılara ilk olarak; düzenli temas halinde olduğunuz farklı bir etnik kimliğe sahip komşunuz veya arkadaşınız var mı diye sorulmuştur. Bu soruya Suriyeli katılımcıların % 67,2'si ve Türk vatandaşlarının %43,7'si evet yanıtı vermiştir. İkinci olarak; düzenli temas halinde olduğunuz farklı dini inanışa sahip komşunuz var mı sorusu sorulmuş ve bu soruya da Suriyeli katılımcıların % 55,1'si ve Türk vatandaşlarının % 17,9'u evet yanıtı vermiştir. Bu iki soruya verilen yanıtlar bir arada incelendiğinde Suriye'de farklı etnik köken ve inanç sahibi insanların bir arada yaşama becerisinin Türkiye'den çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu iki soruya Türkiye vatandaşlarının verdiği yanıtlar ayrıca, son iki yıldır anketi uyguladığımız bölgede yaşamakta olan Suriyeli mültecilerle entegrasyon açısından da olası problemlere işaret etmektedir. Bir arada yaşayabilme, farklı görüş, inanç, dil gibi insani unsurların farklılıkları üzerinden ayrışmama gibi hususlarda yoğun bir hassasiyete ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmaktadır.

Katılımcılara yukarıdaki sorulardan ayrı olarak; oy kullanırken tercihlerini belirleyen vaatleri sorduk. Bu vaatler şu şekilde başlıklandırıldı; sağlık politikaları, eğitim politikaları, istihdam politikaları, milli güvenlik politikaları, kültür – sanat politikaları, inanç özgürlüğü, ifade özgürlüğü, eşitlik, adalet, teknoloji yatırımları, kimlik politikaları, çevre politikaları şeklinde sıraladığımız listeden, katılımcılar siyasal tercihlerini etkileyen vaatleri kendilerine göre önem sırasıyla 1'den 3'e kadar numaralandırdılar. Buna göre Suriyeli vatandaşlar için seçim vaatlerinde en belirleyici olan 1 numaralı politikalar; %35,8 ile sağlık, %28,2 ile eğitim ve %11,7 ile istihdam politikaları şeklinde ortaya çıktı. En önemli 2. vaat için çıkan sonuçlar, %22,9 ile eğitim politikaları, % 15,7 ile istihdam, % 12,9 ifade özgürlüğü şeklinde olurken, eşitlik, ifade özgürlüğü ve milli güvenlik politikaları ise birbirine çok yakın oy alarak %10-%9 arasında bir dağılım gösterdi. Katılımcıların oy kullanırken vaatlerini belirleyen politikalardan en önemli 3. için çıkan sonuçlar % 17 ile eğitim, % 12 ile sağlık, %11,4 ile ifade özgürlüğü ve %11,1 ile istihdam politikalarına yönelik oldu. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde Suriyeli vatandaşların bir iktidardan en önemli beklentilerinin eğitim politikaları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası vaatleri sıraladığı 3 tercihinden 1'ini eğitim politikalarından yana kullanmıştır. Bunu, sağlık politikaları, ifade özgürlüğü ve istihdam politikaları izlemektedir. Katılımcıların en az önem verdiği konular ise çevre politikaları, kimlik politikaları ve teknoloji yatırımları olmuştur. Bunları kültür-sanat politikaları izlemektedir. Bu sonuçlardan Suriye'de vatandaşın temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında görülen beklentinin ağır bastığı, daha gelişmiş ülkelere yönelik sorunların ikinci planda kaldığı söylenebilir. Eğitim, sağlık, istihdam gibi konular

tüm katılımcıların eksikliğini gördüğü ana sorunlar olarak öne çıkarken, Suriye vatandaşlarının ifade özgürlüğü konusundaki endişe ve ihtiyaçları da bu soruda ortaya çıkmaktadır.

Aynı soruya Türk vatandaşlarının verdiği cevaplar incelendiğinde seçim vaatlerinde en belirleyici olan 1 numaralı politikalar; % 27,3 ile sağlık, % 14,3 ile adalet, % 13,5 ile eğitim ve % 11,6 ile milli güvenlik politikaları şeklinde olmuştur. Oy kullanımında seçmenin tercihlerini belirleyen en önemli 2 numaralı vaat için çıkan sonuçlar ise % 21,9 eşitlik, % 17,8 eğitim politikaları, % 13,2 adalet şeklindedir. Katılımcıların bu soruya yönelik olarak yaptıkları 3. tercih dağılımı ise; %28,1 adalet, %15,1 eşitlik, %10 eğitim politikaları ve %9,7 sağlık politikaları olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcıların vaatleri, tercihlerinden herhangi birinde sıralama eğilimi bakımından öne çıkan temel politika **adalet** olmuştur. Katılımcıların %56'sı 3 tercihten 1'ini adaletten yana kullanmıştır. Adaleti aynı toplam oy sayısıyla eşitlik ve sağlık politikaları izlemektedir. Buna göre katılımcıların %45'i oy kullanırken eşitlik ve sağlık politikalarına yönelik faaliyetler beklemektedir. Öne çıkan diğer seçenek %41 ile eğitim politikaları olmuştur. En az rağbet gören seçim vaatleri ise kimlik politikaları ve kültür-sanat politikaları şeklindedir. Bunları teknoloji ve çevre politikaları izlemektedir.

Suriyeli ve Türkiyeli katılımcıların en az rağbet gösterdikleri seçim vaatleri hemen hemen aynı sonuçları vermiştir. Buna göre kimlik politikaları, çevre sorunları, kültür-sanat faaliyetleri, teknolojik yatırımlar her iki grup seçmenin ilgi alanının dışında bulunmaktadır. Zira bu politika alanları günlük hayat açısından daha temel ve zorunlu problemlerin aşılmasından sonra gündeme alınabilecek durumdadır. Örneğin sağlık güvencesi olmayan, eğitim alamamış ve istihdam sorunuyla karşı karşıya kalmış bir kişi için çevre sorunları, kültür-sanat faaliyetleri gibi hususlardan ziyade yaşam koşullarını iyileştirici düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu tablo doğrultusunda Türk vatandaşlarının verdikleri cevaplardan, adalet ve eşitlik gibi evrensel insani değerlerin tesisi açısından önemli sorunlarla karşı karşıya olduğumuz gerçeği açığa çıkmaktadır. Sağlık ve eğitim politikaları da katılımcıların ihtiyaç duyduğu hayati meseleler olarak göze çarpmaktadır.

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ortadoğu'da baskıya dayalı rejimlerin yarattığı siyasi istikrarsızlık karşısında yakın geçmişte verilen kitlesel bir tepki olan Arap Baharı, siyasi ve ekonomik sonuçlarının yanı sıra yol açtığı demografik etkiler dolayısıyla Türkiye'ye de gözle görülür şekilde etki etmiştir. Bu çalışmanın amacı, Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle ülkelerinden ayrılan insanların demokrasi algılarını, mülteci olarak sığındıkları önemli istasyonlardan biri olan Kilis'in yerli halkıyla karşılaştırmalı şekilde incelemektir. Bu karşılaştırma, Suriye'de yaşanan siyasi kriz ve iç savaşın yapısal nedenlerini anlamlandırma ve böylesi bir buhranla Türkiye arasındaki mesafenin coğrafi olmanın ötesinde düşünsel bağları olup olmadığına yönelik bir muhasebeyi de içermektedir. Zira bu çalışma ve onun bulguları, toplumların sükûnet içinde bir arada yaşayabilme kapasitelerini, demokratik eğilimleri ile ilişkili olarak düşünme gerekliliğinin hayati olduğuna yönelik bir vurguyu içinde barındırmaktadır. Ancak her toplumsal yapı, içinde var olan gerilimleri belirleyen ilişkilerin tarihsel ve maddi koşulları bağlamında şekillenmektedir. Bu yanıyla söz konusu çalışma yöntemi ile bir tür Suriye – Türkiye karşılaştırması yapmak yöntemsel bir imkansızlıkla maluldür. Ayrıca hali hazırda iç savaş yaşanan ve evrensel teamüllere göre birçok hak ihlali yapılan bir ülkeden göç etmek zorunda kalmış vatandaşlar ile Türkiye vatandaşlarını demokratik eğilim, katılım ve kültür bağlamında kıyaslamak salt Türkiye vatandaşları için olumlu yahut olumsuz bir kodlama yapmanın nesnel koşullarını da ortadan kaldıran olağan üstü etmenler barındırmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye vatandaşlarından oluşan deney grubu yalnızca Kilis'te yaşayan yerli halktan oluşmuş olduğundan anket sonuçlarının ülke çapında bir genellemeden ziyade yalnızca Kilis'te yaşamakta olan mülteciler ile yerli halk arasındaki ilişki, benzerlik ve farklara yönelik çıkarımlarda bulunmaya müsaade ettiği akılda tutulmalıdır.

Yüz yüze görüşme yöntemi ile cevap alınan anket soruları bağlamında katılımcıların demokrasi algısının ölçüldüğü bu çalışmada, Kilis'te yaşayan Suriyeli mültecilerin ülkelerindeki siyasal kriz nedeniyle evlerinden kopmalarına yol açan faktörler irdelenmiştir. Bu doğrultuda Suriye'de evrensel demokratik

ölçütlere uygun biçimde işlemeyen seçim sistemi, siyasal parti düzenlemeleri ve etnik-dini ayrımların siyasal mücadele aracı haline gelmesi, ülkede söz konusu kargaşa ve siyasal krizin ortaya çıkmasına yol açmış gözükmektedir. Ankete katılan mültecilerin yanıtlarından hareketle, siyaseti takip etme, oy kullanma, örgütlenme gibi katılım içerikli faaliyetlere sırt çevirmiş durumda olmaları gibi verilerin, mevcut siyasal sistemde açığa çıkan krizin aşılamamasıyla bağlantılı olduğu gözlemlenmektedir. Mültecilerin ülkelerindeki yaşam koşullarının düzelmemesi doğrultusundaki kaygıları onları yeni yer yurtlar edinmeye sevk etmiş gözükmektedir. Bu doğrultuda akrabalık-kandaşlık, coğrafi, kültürel bağlar, ekonomik koşullar gibi birçok neden doğrultusunda ilk tercih olarak öne çıkan Türkiye'de, Suriye'den en çok mülteci göçü alan kentlerin başında Kilis gelmektedir. Suriye'deki siyasal belirsizlik dolayısıyla iki halk arasında entegrasyonun tesis edilmesi açısından Kilis'te yaşayan yerli halkın siyasal katılım ve çok kültürlü yaşama dönük bakış açısı demokrasi bağlamında aynı anket ve yöntem izlenerek incelenmiştir. Çalışmanın Kilis'in yerli halkına yönelik bulguları, kentin siyasal tavır ve tercihler bakımından ikiye ayrılmış bir görünümde olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'nin mevcut siyasal iklimine koşut olan bu görünüm, seçimlerin adil olup olmadığı, basın özgürlüğü, halkın talep ve çıkarlarına yönelik politik faaliyetlere yönelik sorulardaki denk ayrışma ile somutlaştırılabilir. Anketin mülteciler ile yerli halk arasında geleceğe dönük olarak bir arada yaşamanın koşullarını sorgulayan ve demokrasi algısını bu bağlamda çok kültürlülük ekseninde ölçen sorulara yerli halkın verdiği yanıtlar ise, farklı etnik, dini yahut siyasi görüşten insanların ortak yaşam pratiklerine yönelik kaygıları olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Suriye'deki siyasal krizin kısa vadede aşılamayacağı düşünüldüğünde mültecilerin bulundukları ülke ve bölgelerdeki entegrasyonunun söz konusu ülkelerin yakın gelecekteki iç siyasetlerinde önemli konulardan biri olacağını tahmin etmek zor değildir. Bu doğrultuda Kilis örneği üzerinden Türkiye'nin de bir arada yaşamın koşullarını demokratik normlar ekseninde inşa edebilmek gibi bir gereksinimi hatta bunun da ötesinde bir ödevi olduğu söylenebilir. Ancak çalışma bulguları hatırda tutularak Türkiye Cumhuriyeti'nin Suriyeli mültecilerin karşı karşıya kalması olası problemleri çözebilmesinin anahtarı, Suriye'de siyasal kriz çıkmasından öncelere dayanan ve şu günlerde de mevcut olan, yurttaşlarına yönelik özgürlükçü, çoğulcu ve demokratik siyasetin inşası anlamındaki uluslararası verilerde gözlemlenebilen gerilemenin önüne geçebilmek olarak imlenebilir. Bu doğrultuda Suriye'deki siyasi kriz bağlamında bölgedeki aktörlerden biri olan Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerine düşen görev, bölgesel bir karar verici güç olma çabasından ziyade, evvela kendinden başlayarak bölgede adaletli, özgürlükçü, çok kültürlü sürdürülebilir bir yaşam inşa etmek ve gücünü barış ve huzurdan alan bir ülke olabilmektir.

KAYNAKÇA

ARAS, B. ve TOKTAŞ, Ş. (2008), Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan, SETA Yayınlar II, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

BUÇUKÇU, Ö. (2012), "Genel Bilgiler", (Ed. Birol Akgün), Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), Stratejik Düşünce Enstitüsü, SDE Analiz, s.4-9.

Freedomhouse, (2015a), Checklist Questions and Guidelines, https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2012/checklist-questions-and-guidelines#.VSTRuRqhPzM, (Erişim Tarihi: 10.04.2015).

Freedomhouse, (2015b), Individual country ratings and status, FIW 1973-2015 (EXCEL) https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world#.VSYsZfmsWs4, (Erişim Tarihi: 11.04.2015)

Freedomhouse, (2015c), Turkey, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/turkey#.VSqrZaahPzM, (Erişim Tarihi: 11.04.2015).

Freedomhouse, (2015d), Syria, https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/syria#.VSquHaahPzM, (Erişim Tarihi: 11.04.2015).

GÖKÇE, A. F. (2013), "Teoriden Uygulamaya Demokrasi Çelişkisi", Yasama Dergisi Parlamento Hukuku Özel Sayısı, Sayı: 24, s. 59-77.

HEYWOOD, A. (2012), Siyaset Teorisine Giriş, (Çev.) H. Murat Köse, Küre Yayınları, İstanbul.

KARPAT, K. (2010), Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul.

KOLESNIKOV, İ. (2015), Democracy Index 2012, http://knoema.com/nfwist/democracy-index-2012, (Erişim Tarihi: 11.04.2015)

KIŞLALI, A. T. (2010), Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, İmge Kitabevi, Ankara.

LIPSET, M. S. (1986), Siyasal İnsan, (Çev.) M. Tunçay, Teori Yayınları, Ankara, s. 30.

LIPSON, L. (1997), Siyasetin Temel Sorunları, (Çev. Fügen Yavuz), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 388.

MORLINO, L. (2008), Hybrid Regimes or Regimes in Transition?, Fride Publications, Madrid.

ORHAN, O. (2011), Suriye'de Demokrasi mi İç Savaş mı?: Toplumsal - Siyasal Yapı, Değişim Senaryoları ve Türkiye, Ortadoğu Analiz, Orsam Yayınları, Cilt: 3, Sayı: 29, s. 8-26.

ÖZKAZANÇ, A. (2005), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Liberalizm, Cilt:7, s. 634-657, İletişim Yayınları, İstanbul.

DAHL, R. (2001), Demokrasi Üstüne, (Çev.) B. Kadıoğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara.

SARIBAY, A. Y. (2000), Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz, Alfa Yayınları, İstanbul.

Suriye Anayasası, (1973), http://www.servat.unibe.ch/icl/sy00000_.html, (Erişim Tarihi: 11.04.2015)

TILLY, C. (2007), Demokrasi, (Çev.) Ebru Arıcan, Phoenix Yayınları, Ankara.

YAVUZ, C. (2005), Geçmişten Geleceğe Suriye Türkiye İlişkileri, Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara.

SURİYE'DEKİ İÇ SAVAŞTAN KAYNAKLANAN COĞRAFİ İŞGÜCÜ HAREKETLİLİĞİNİN ETKİLERİ

***

THE INFLUENCES OF GEOGRAPHIC MOBILITY CAUSED BY CIVIL WAR IN SYRIA

Yrd. Doç. Dr. Rıza DEMİR
İstanbul Üniversitesi
İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü
rdemir@istanbul.edu.tr

Öz

Çalışmada, öncelikle işgücü hareketliliği konusu teorik olarak incelenmektedir. Sonrasında ise iç savaş nedeniyle Suriye'den Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi ülkelere doğru gerçekleşen işgücü hareketliliğinin, hem Suriye işgücü piyasasına hem de başta ülkemiz olmak üzere mültecileri kabul eden ülkelerdeki işgücü piyasalarına etkisi ele alınmakta ve söz konusu hareketliliğin olumsuz sonuçlarını azaltmak için Uluslararası Çalışma Örgütü ve ilgili ülkeler tarafından gerçekleştirilmesi gereken çalışmalar üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İşgücü hareketliliği, Suriye, İç Savaş.*

Abstract

In the study, firstly labor mobility is examined theoretically. And then influences of geographical labor mobility arising from civil war and taking place from Syria to Turkey, Lebanon and Jordan, on labor market both in Syria and in countries accepting refugees (especially in Turkey) are studied and the works and the studies carried out by the International Labour Organization and these countries to reduce the negative consequences of labor mobility are emphasized.

Keywords: *Labor mobility, Syria, Civil War.*

1. COĞRAFİ İŞGÜCÜ HAREKETLİLİĞİ

Coğrafi işgücü hareketliliği, işgücünün bölgeler arasında (bir şehir, bölge veya ülkeden başka bir şehir, bölge veya ülkeye) yer değiştirmesi şeklinde olabilir (Gündoğan ve Biçerli, 2013: 131). Belirli bir alanda yaşayan insanlar, çeşitli nedenlerle temelli veya geçici olarak yaşadıkları yerleşim alanı dışında bir yerleşim yerine doğru hareket eder (Parasız ve Bildirici, 2002: 139). Terk edilecek bölgedeki yüksek işsizlik oranları, düşük ücretler ve daha az iş fırsatları, gidilecek bölgede ücretlerin yüksekliği, daha iyi sosyal güvenlik olanakları ve daha çok iş fırsatları, ulaşım, barınma, eğitim, sosyo-kültürel farklılıklar, dil problemleri ve işgücü hareketliliğini kısıtlayıcı yasal düzenlemeler, coğrafi işgücü hareketliliğini etkileyen faktörler olarak belirtilebilir (Smith, 2003: 269).

Coğrafi işgücü hareketliliği tanımı yapılarak, coğrafi işgücü hareketliliğini etkileyen faktörler üzerinde daha ayrıntılı durulabilir.

1.1. Coğrafi İşgücü Hareketliliğinin Tanımı

Bireyler hayatları boyunca hep aynı bölgede çalışmamakta, bulundukları coğrafi bölgeyi, şehri ya da kasabayı değiştirebilmektedir. Dolayısıyla emeğini arz etmek isteyen bireylerden oluşan işgücü hareket halindedir. Bu hareketliliğe coğrafi işgücü (emek) hareketliliği, işgücü seyyaliyeti veya işgücünün mobilitesi denilmektedir (Ehrenberg ve Smith, 2012: 323; Zaim, 1997: 56). Bir ülkede ya da bölgede emek arzı ve talebi arasında aşırı dengesizlikler varsa, ücret düzeyleri düşük bulunuyorsa, diğer çalışma koşulları ya da siyasal ve sosyal gelişmelerle ilgili sıkıntılar söz konusu ise, emek hareketliliği yaşanabilmektedir (Gündoğan ve Biçerli, 2013: 134; Borjas, 2015: 418). Bunun yanında bazı durumlarda emek hareketliliği arzu edilmeyen ölçüde artabilir. Bu durumda oluşacak işgücü hareketliliği sağlam ve sorunsuz bir iktisadi yapının görüntüsü olmayacaktır. Öyle ki işgücü piyasasında makul ve normal ölçüde bir hareketliliğin zaruri ve faydalı olduğu, emek hareketliliğinin aşırı ölçüde azalması veya çoğalması ise iktisadi yapıda durgunluğun, istikrarsızlığın ve emek arz ve talebi arasındaki makro dengesizliğin sonucu olduğu düşünülmektedir (Zaim, 1997: 58). Bugün itibariyle Avrupa ve Kuzey Amerika'da yaşayan yabancı nüfusun oranı %10'dan %20'lere kadar çıkmaktadır. ABD'de 2000-2005 yılları arasında her on işgörenden biri coğrafi olarak yerini değiştirdiği tespit edilmiştir (Ehrenberg ve Smith, 2012: 323).

Gerektiği durumlarda ihtiyaç gibi görülmesine ve uygun olmasına karşın coğrafi emek hareketliliği kolaylıkla gerçekleşememektedir. Özellikle gerçek hayatta bireylerin hareketliliğini engelleyen bazı faktörler bulunmaktadır. Bunlardan biri, gidilecek bölgedeki açık işler, çalışma şartları ve yaşam koşulları hakkındaki bilgi eksikliğidir (Zaim, 1997: 59). Bireyler, hareket etmeden önce bu konularda farklı kaynaklardan bilgi alabilirler ancak bu bilgilerin doğruluğu tartışmalıdır. Keza büyük umutlarla bölgelerini terk eden, ancak gittikleri bölgelerde aradıklarını bulamadığı gibi iktisadi ve sosyal açıdan zor durumlara düşen bireylerle sıklıkla karşılaşılmaktadır (Parasız ve Bildirici, 2002: 144). Hareketliliği engelleyen bir diğer faktör, bölge değiştirmenin getirmiş olduğu masraflar ve bir bölge ile diğerleri arasında ücretlerde, çalışma şartlarında ve hayat pahalılığında mevcut olan farklardır (Ehrenberg ve Smith, 2012: 325). Çok elzem olsa bile her hareketlilik, coğrafi olarak aradaki mesafenin artmasıyla birlikte artan masraf anlamına gelmektedir. Hareket etmeyi planlayan bireyler, bu masrafları karşılamak için önceden hazırlık yapmak ve belirli bir miktar birikim oluşturmak zorundadır. Bulunduğu bölgedeki istihdam şartları ya da ücret düzeyleri açısından sıkıntılı bir durumda olan aileler içinse, yol masrafları ve yeni düzenin kurulması için birikim oluşturmak zor olabilir. Masrafları karşılayacak bir birikim oluşturulsa bile, genellikle kırsal kesimden büyük kentlere doğru bir hareketlilik söz konusu olduğu için, başta barınma ihtiyacı olmak üzere, beslenme, sağlık, ulaşım, eğitim, giyinme, güvenlik vb. tüm ihtiyaçların karşılanması konusunda önemli farklılıklar olacaktır (Gündoğan ve Biçerli, 2004: 106). Bu ihtiyaçlar açısından kırsal kesim ile büyük sanayi kentleri arasındaki farklılıkların giderilmesi işgörenler için zor olabilecektir. Özellikle göç eden ailelerin istedikleri kazancı elde edememesi durumunda, ilgili ihtiyaçların karşılanması için tüm aile fertleri çalışmak zorunda kalabilecek ve böylece ailenin toplam geliri artabilecektir (Parasız ve Bildirici, 2002: 145). Coğrafi emek hareketliliğini engelleyen diğer faktörler olarak, bazı sanatlara girmeğe mani engellerin

olması, gidilecek bölgelerde miktar ve kalite olarak mesken yetersizliği ve bir bölgeden ayrılma kararının verilmesi konusunda ilgililerin gösterdiği isteksizlik (özellikle aile fertlerinin komşularından, arkadaşlarından, akrabalarından ayrılmak istememesi) belirtilebilir (Gündoğan ve Biçerli, 2004: 106; Ören ve Yüksel, 2013: 61). Özellikle işsiz kalan evli ve yaşlı çiftler, oldukça cazip seçenekler olsa da, bir bölgeden diğerine hareket etmeyi kolay kolay kabul etmemektedir. Gerçekten de kendilerine yabancı gelen bir yerde daha uygun şartlarda hayatlarına yeniden başlamak için her türlü sosyal bağları koparmaktansa, yakından tanıdıkları insanlar arasında kıt kanaat yaşamayı tercih eden birey sayısının hiç de az olmadığı söylenebilir.

1.2. Coğrafi İşgücü Hareketliliğini Etkileyen Faktörler

Coğrafi işgücü hareketliliğinin en önemli nedeni emek talebi ve emek arzı arasındaki farklılıktır (Zaim, 1997: 57). Emek talebinin fazla olduğu yerlerde işgücü hareketliliği fazla, emek talebinin az olduğu yerlerde ise işgücü hareketliği azdır. Emek talebinin az olduğu yerlerden fazla olduğu yerlere doğru meydana gelen işgücü hareketliliği, sosyo-politik, kültürel ve bölgesel dinamikleri şekillendirerek nüfus artışını da beraberinde getirmektedir.

Coğrafi işgücü hareketliliğinin bir başka önemli nedeni de düşük ücret düzeyleridir (Aktaş, 2015: 208). İşgücü genel itibariyle düşük ücretli tarım iş kolundan daha yüksek ücretli sanayi ve hizmet iş kollarına; dolayısıyla kırsal kesimden, küçük kasaba ve köylerden büyük şehirlere doğru hareket etmektedir (Sönmez, 1980: 45; Gündoğan ve Biçerli, 2013: 131). İstihdam hacminin genişlediği, birçok iş imkanının mevcut olduğu ve önemli miktarlarda işgücüne ihtiyaç duyulduğu bölgelerde ücret düzeyleri daha yüksek olmaktadır. Bu tür özelliklerin söz konusu olduğu büyük sanayi şehirlerinin belirli merkezlerde yoğunlaşması durumunda coğrafi emek hareketliliği de şiddetli olmakta, buna karşın bu tür yerlerin ülke içinde daha dengeli bir şekilde dağıtılması durumunda coğrafi emek hareketliliği daha dar çevreler içinde kalmaktadır (Zaim, 1997: 58). Bu nedenle istihdam hacmini genişletecek ve iş imkanları sağlayacak sanayi yatırımlarının ülke içinde daha dengeli dağıtılabilmesi için, bu yatırımların planlı şekilde teşvik edilmesi, gerekli altyapının oluşturulması ve yatırım yapacak olanlar için kolaylıkların sağlanması önemli görülmektedir. Keza ülkemizde hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında da bu konu üzerinde ayrıntılı şekilde durulmuştur. Son olarak 2013 yılında hazırlanan onuncu kalkınma planında kırdan kente göç dinamiklerinin yavaşlamakla birlikte devam ettiği, bu dinamiğin temelinde kırsal kesimin kentsel iş imkânlarına ve yaşam şartlarına erişme isteğinin bulunduğu, bu istekten kaynaklanan göçün engellenebilmesi için kırsal kesimde tarım sektörünün gelişmesinin yanında, gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesine önem verilmesi gerektiği belirtilmektedir (Onuncu Kalkınma Planı, 2013: 25).

Coğrafi işgücü hareketliliği sosyal ve kültürel yapıya dayalı olarak da ortaya çıkabilir. Örneğin Türkiye'de genel kabul gören anlayışa göre, işgücü hareketliliğine neden olan faktörlerin başında nüfus artışının hızlı olması ve bu hızın da özellikle kentlere kayması gelmektedir (Gündoğan ve Biçerli, 2013: 137). Buna göre hızlı nüfus artışı ile tarımsal gelir yetersiz kalmış; bu nedenle tarım sektöründe oluşan işgücü fazlasına iş bulmak, şahsi ve ailevi refahı sağlamak ve sonraki nesle iyi bir ortam bırakmak gibi amaçlarla işgücünün hareket etmesi söz konusu olmuştur. Belirli bölgelerde eğitim şartlarının iyi olmaması veya okullaşma oranlarının düşüklüğü nedeniyle eğitim imkanlarının daha iyi olduğu yerlerin tercih edilmesi, kız kaçırma, kan davası gütme ve benzeri olaylara dayalı huzursuzluklardan ve özellikle doğu bölgelerinde yaygın olan "başlık parası"gibi uygulamalardan kaynaklanan başka alanlara gitmenin zorunlu hale gelmesi, sosyal ve kültürel yapıdan kaynaklanacak işgücü hareketliliğine örnek olarak verilebilir (Taşçı, 2009: 190; Şen, 2014: 242).

Coğrafi işgücü hareketliliği, siyasal ve sosyal hayatta meydana gelen değişimlerden de kaynaklanabilir. Örneğin genel olarak savaşlar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan bazı durumlar, işgücü hareketliliğinin önemli nedenleri olarak görülmektedir (Gündoğan ve Biçerli, 2013: 137). I. Dünya Savaşı sonrasında Asya ve Afrika'da sınırların değişmesiyle birlikte insanlar göç etmiş, dolayısıyla işgücü

hareketliliği söz konusu olmuştur. Yine yakın zamanda iç savaşın etkisiyle Yugoslavya'nın parçalanması yaklaşık üç milyon insanın toplu göçüne ve dolayısıyla emek hareketliliğine neden olmuştur (Taşçı, 2009:187). Emek hareketliliğine neden olan siyasi-askeri olayların diğer bir çerçevesi de terör ile ilgilidir. Terör, güvenlikle ilgili bir durumdur ve hareketliliğe neden olan güvenlik sorunu önemli bir noktayı ifade etmektedir. Bireyler, bulundukları yerlerde, bireysel, ailevi ve çevresel anlamda güvenliğin olmadığını düşündükleri zaman, özellikle hareket etme ihtiyacı ve mecburiyeti ile karşı karşıya kalacaklardır. Türkiye'de de, 1984 yılında başlayan ve giderek artan terör olayları, kitlesel zorunlu iç hareketliliklerin temel nedenlerinden biri olmuştur.

Gerek savaş, gerekse de savaşın tarafı olmayan sivillere uygulanan katliamlar nedeniyle oluşan coğrafi işgücü hareketliliğinin günümüzdeki örneği, şüphesiz Suriye'de yaklaşık 5 yıldır süren iç savaşın neden olduğu zorunlu göçler ve buna bağlı olarak meydana gelen zorunlu coğrafi işgücü hareketliliğidir.

2. SURİYE'DEKİ İÇ SAVAŞ, İÇ SAVAŞTAN KAYNAKLANAN COĞRAFİ İŞGÜCÜ HAREKETLİLİĞİ VE ETKİLERİ

Arap baharı olarak adlandırılan olaylarla birlikte 2010 yılında Suriye'de başlayan iç savaş ülkede tüm nüfusu etkilemiş, 2010 yılından bu yana ülkeden komşu ülkelere doğru önemli göç dalgaları yaşanmıştır. Söz konusu göçlerle birlikte çocuklar ve kadınların yanı sıra önemli bir işgücü miktarı da ülkeden ayrılmıştır. İç savaştan kaynaklanan bu işgücü hareketliliği Suriye ile birlikte, hareketliliğinin gerçekleştiği komşu ülkeleri de etkilemiştir. Öncelikle Suriye'de gerçekleşen iç savaş üzerinde kısaca durularak, iç savaştan kaynaklanan işgücü hareketliliği ve bunun Suriye'ye ve komşu ülkelere olan etkisi incelenebilir.

2.1. Suriye İç Savaşı

Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta hükümet karşıtı gösterilerle başlayan ve kısa sürede Arap dünyasına yayılan olaylar Suriye'de de isyan hareketlerinin başlamasına neden olmuştur (Akgün, 2012:8). İlk olarak Ocak 2011 tarihinden itibaren küçük gösteriler halinde başlayan, sonrasında ise Suriye'nin güney şehri Dera başta olmak üzere farklı bölgelerde, yolsuzluğa ve insan hakları ihlallerine karşı bir sivil başkaldırı olarak büyüyen olaylar kısa sürede ülke çapına yayılmış, hükümetin bu gösterilere karşı tanklar ve ağır silahların kullanıldığı askeri harekatlarla karşılık vermesi yüzlerce sivil can kayıplarına ve binlerce yaralanmalara neden olmuştur. Aylar süren barışçıl gösterilerle bir sonuç elde edemeyen rejim karşıtları da rejimin saldırılarında can kayıplarının artmasıyla birlikte bir müddet sonra silahlı ayaklanma yolunu tercih etmiştir (Ulutaş, Kanat ve Acun, 2015: 8). Bu süreçte özellikle rejim ordusunda görev alıp, rejimin halka yönelik tutumu karşısında orduyu terk ederek silahlarıyla birlikte muhalefete katılan ordu mensupları, bir müddet sonra Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ismiyle ülkedeki ilk muhalif grubu teşkil edecek yapılanmayı oluşturmuşlardır. Ardından ülke içerisinde yaşanan çatışmalar kısa süre içerisinde bir iç savaşa dönüşmüş, yaklaşık altı yıldır devam eden bu savaşta ülkenin büyük bir kısmı çatışmalardan ötürü ağır zarar görerek harap olmuştur. İç savaş süreci içerisinde sahada yeni aktörler belirmiş ve ülkenin mevcut görünümü bu aktörlerin etkinlik alanları çerçevesinde büyük bir değişime uğramıştır. Suriye'deki iç savaş sırasında yoğun insan hakları ihlalleri yaşanmış, sıkça insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları işlenmiştir (Güçtürk, 2014: 13). Bu ihlaller ve suçlar, hala devam etmekte ve dünya, 21. yüzyılın en büyük insanlık dramlarından birine sahne olmaktadır.

Suriye Politika Araştırma Merkezi'nin (SCPR) son yayımlandığı rapora göre günümüzde halen devam eden iç savaşta 470 bin kişi yaşamını yitirmiş, 1,88 milyon kişi ise yaralanmıştır (Black, 2016). Raporda ayrıca krizin başladığı 2011 Mart ayından bu yana nüfusun % 11,5'inin öldüğü ya da yaralandığı belirtilmektedir. Bunun yanında, özellikle yetersiz aşılama ve sağlık hizmetleri, ve temiz su kaynaklarının azalması nedeniyle, ülkede daha önce nadir olarak görülen kızamık, tifo, sarılık, dizanteri, verem, difteri, boğmaca ve çocuk felci gibi hastalıkların ülke genelinde arttığı ifade edilmektedir (Sparrow, 2014). Milyonlarca kişinin savaştan kaçmak için göç ederek mülteci durumuna düşmesi, savaşla birlikte ortaya

çıkan radikal gruplar ve rejim tarafından insan haklarına yönelik ihlaller yapılması ve savaş suçları işlenmesi, ülke genelinde emniyetin kalmaması, hırsızlık oranlarının ve çocuk kaçırma olaylarının artması, evlerin ve dükkanların yağmalanması ve kültürel mirasın yok edilmesi, altı yıldır süren iç savaşın diğer olumsuz sonuçları olarak belirtilebilir (Diana, 2015).

2.2. Suriye'deki İç Savaştan Kaynaklanan Coğrafi İşgücü Hareketliliği

İç savaşla birlikte Suriye'de siyasal ve sosyal hayatta da önemli değişimler meydana gelmiş, bu durum Suriye'deki işgücünü de büyük ölçüde etkilemiştir. İç savaş başladığından bu yana Suriye'de toplam nüfusun % 45'i yaşadığı yerlerden ayrılmak zorunda kalmış; 7,6 milyon kişi ülke içinde yer değiştirirken 4 milyondan fazla kişi ülke dışına çıkmıştır (Black, 2016). Ülke dışına çıkan kişilerin çoğu Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi Suriye'ye komşu olan ülkelere geçmiş ve bu ülkelerde mülteci durumuna düşmüşlerdir. İç savaş başlamadan önce ve başladıktan sonra ülkedeki nüfus ve işgücü miktarları Tablo 1 üzerinde görülebilir.

Tablo 1: Yıllara Göre Suriye'deki Nüfus ve İşgücü Miktarı (.000)

	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
Nüfus Miktarı	20.619	20.610	20.239	19.650	19.047	18.215
Aktif Nüfus	12.551	12.078	12.143	11.790	11.293	11.111
İşgücü Miktarı	5.530	5.815	5.327	5.014	3.922	3.798
İşgücüne Katılma Oranı - %	0,44	0,48	0,43	0,43	0,34	0,34

Öncelikle belirtmek gerekirse, Suriye'deki nüfus ve işgücüyle ilgili istatistiki bilgiler konusunda tam bir belirsizliğin olduğu söylenebilir. Keza Suriye Merkezi İstatistik Bürosu son resmi verilerini 2012 yılında yayınlamıştır. Ülkede yaşanan karmaşa ve belirsizliğin de etkisiyle Başbakanlığa bağlı olarak faaliyet gösteren büro o yıldan bu yana konuyla ilgili herhangi bir çalışma yapmadığı ve resmi bir veri yayınlamadığı tespit edilmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün sitesinde de konuyla ilgili güncel veriler bulunamamıştır. Tablodaki veriler Suriye Merkezi İstatistik Bürosu'ndan, ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) online kütüphanesinden (The World Factbook), Dünya Bankası'nın ve BM Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)'nun veri tabanlarından sağlanmıştır (Central Bureau of Statistics, 2011; CIA The World Factbook, 2016; World Bank, 2016; UNESCO, 2016).

Tablo incelendiğinde iç savaş başlamadan önce 21 milyon civarında olan ülke nüfusunun 2015 yılı itibariyle 18 milyona; 2010 yılında 5,5 milyon olan işgücü miktarının ise 2015 yılı itibariyle 3.8 milyona düştüğü görülmektedir. Buna göre iç savaşın etkisiyle Suriye nüfusunun 3 milyondan fazla, işgücü miktarının ise 2 milyona yakın miktarda azaldığı söylenebilir. 2010 yılında %44 olan işgücüne katılım oranının 2015 yılında %34'e düşmesi de işgücü miktarındaki azalmayı net bir şekilde ifade etmektedir. Savaş sırasında 400 bin kişinin doğrudan savaş sebebiyle, 70 bin kişinin de sağlık sisteminin çökmesi, aşılama yapılamaması, salgın hastalıklar ve yetersiz beslenme gibi sebeplerle toplam 470 bin kişinin hayatını kaybettiği, 1.8 milyon kişinin ise yaralandığı ifade edilmektedir (Çete ve Yıldız, 2015). Dolayısıyla 2015 yılı itibariyle nüfusun yaklaşık %10'u silahlı çatışmalara veya diğer nedenlere bağlı olarak ölmüş veya yaralanmıştır. BM'ye göre ise yaklaşık 250 bin sivil iç savaşta hayatını kaybetmiştir (The UN Refugee Agency, 2016). İşgücü miktarının 2 milyona yakın miktarda azalmasında elbette bu ölüm ve yaralanmaların etkili olduğu söylenebilir. Ancak işgücü miktarının azalmasına neden olan asıl faktör, Suriye'de işgücü içerisinde olan binlerce Suriyeli'nin göç ederek ülkeyi terk etmesidir. Bugün itibariyle sayıları toplam 4.8 milyon kişiye ulaşan Suriye'li mültecilerin yaklaşık 1.1 milyonu işgücü içindedir (The UN Refugee Agency, 2016). Dolayısıyla Suriye'de 2010-2015 yılları arasında işgücü miktarında meydana gelen 1.7 milyonluk azalmanın yaklaşık 600 bininin ölüm, yaralanma ve diğer nedenlerden kaynaklandığı; 1.1 milyonunun ise ülke dışına doğru olan coğrafi işgücü hareketliliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Ülke dışına olan coğrafi işgücü hareketliğinin başlıca nedeni şüphesiz bireylerin can ve mal güvenliği yaşamalarıdır. Bunun yanında Suriye'de savaşın başlamasıyla birlikte ekonomide petrol üretiminden, madenciliğe, sağlık sektöründen, tekstile kadar pek çok şirketin kapanması ve sermayenin kaçması, tarım, ticaret ve sanayide faaliyetlerin savaş öncesi döneme göre üçte iki azalması, ekonominin önemli ölçüde küçülmesi, alt ve üst yapının yerle bir olması, enflasyonun rekor düzeylere yükselmesi, gıdaya ulaşmanın ciddi bir sorun haline gelmesi, ulaşım sıkıntısının tarımı yaralaması, çiftçilerin tarlalarını ekecek ürünlere ulaşamaması ve ürünlerini satmaya gidememesi,gıda kıtlığının olması, kayıt dışı ekonominin büyümesi, eğitim ve sağlık sektörünün çökmesi, coğrafi işgücü hareketliğinin önemli nedenleri arasında gösterilmektedir (Kobal, 2014; Lobel, 2015). Yaşanan savaşla birlikte iyi eğitimli Suriyelilerin çoğu ülkeyi terk etmiştir. İşgücü miktarı önemli şekilde azalmasına rağmen savaş öncesi %12 olan işsizlik oranı bugün %57,7'dir. (CIA The World Factbook, 2016). Buna göre iç savaşla birlikte çok sayıda işletmenin, işyerinin ve fabrikanın kapandığı, istihdam imkanlarının oldukça kısıtlı hale geldiği ve pek çok kişinin işini kaybettiği söylenebilir.

2.3. Suriye'deki İç Savaştan Kaynaklanan Coğrafi İşgücü Hareketliliğinin Etkileri

İç savaştan kaynaklanan işgücü hareketliliğinin Suriye'deki olumsuz etkilerinin yanı sıra, mülteci olarak özellikle komşu ülkelere gitmeyi tercih eden Suriyeliler gittikleri ülkelerde olumsuz koşullar altında oldukça düşük ücretler karşılığında çalışmak zorunda kalmıştır. Bu durum, zaten kırılgan ekonomiye sahip olan ev sahibi ülkelerin işgücü piyasalarını olumsuz etkilemiş, çalışma koşullarını ve ücretleri kötüleştirmiş ve kayıt dışılığın artmasına neden olmuştur. Bugün itibariyle Türkiye'de yaklaşık 2,5 milyon, Lübnan'da 1 milyon, Ürdün'de 600 bin, Irak'ta 250 bin ve Mısır'da 134 bin Suriyeli mülteci bulunmaktadır (Del Carpio ve Wagner, 2015:1; Stave ve Hillesund, 2015: 4; ILO, 2013: 8; BBC Türkçe, 2015). Söz konusu ülkeler bugün, Birleşmiş Milletler, ILO, AB vb. kurum ve birliklerin de desteğiyle, yaşanan yoğun mülteci akınının işgücü piyasaları ve diğer alanlardaki etkilerini hafifletmek amacıyla çözüm bulmak için uğraşmaktadır. Suriye'den Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi ülkelere doğru gerçekleşen işgücü hareketliliğinin, başta ülkemiz olmak üzere mültecileri kabul eden ülkelerdeki işgücü piyasalarına etkisi söz konusu ülkeler açısından incelenebilir.

2.3.1. İşgücü Hareketliliğinin Türkiye'ye Etkisi

Türkiye'de 1 Ekim 2015 tarihi itibariyle kayıt altında alınmış Suriyeli sayısı 2.072.290'dır. Türkiye'nin 2013 yılı nüfusunun 76.7 milyon olduğu dikkate alındığında, bu üç yıl gibi kısa bir sürede nüfusumuzun %2,5 artması anlamına gelmektedir. Nüfustaki bu kadar kısa sürede ve böylesine büyük artış, şüphesiz işgücü piyasalarında da oldukça büyük sonuçlar doğurmaktadır.

Geçici koruma altındaki 2 milyonun üzerindeki Suriyeli, Türkiye'deki mevzuata göre yasak olmasına rağmen kayıt dışı ekonomi içinde yasadışı çalışmaktadır. Türkiye'de bulunan 2,2 milyonu aşkın Suriyeliden en az 300 bininin çalıştığı tahmin edilmekte ve bu sayının içinde ne yazık ki "çocuk işçi" olarak nitelenebilecek yaşlarda olanların sayısı da oldukça yüksek olduğu düşünülmektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015: 45-46). Hatta Suriyeliler içinde yaşları 18'in altındaki genç ve çocukların istihdam edilme şanslarının Suriyeli yetişkinlere göre daha yüksek olduğu özellikle sınır bölgelerinde gözlenebilmektedir.

İşgücü piyasasının Suriyelilerin gelmesi nedeniyle mevcut çalışanlar aleyhine ucuzlaması ve yerel halktan işini kaybedenlerin sayısının artması, özellikle Suriyelilerin yoğun oldukları bölgelerde hem işgücü piyasası için hem de küçük çaplı esnaf ve sanatkârlar için çok ciddi gerginliklere de yol açabilmektedir. Suriyelilerin "kayıt dışı" bir ekonomiye neden olduklarını, vergi ödemediklerini ve buna göre kendilerinin haksız rekabetin mağduru olduğunu düşünen yerel halk bu durumdan şikayet etmekte ve Suriyelilerin dükkânlarını ve araçlarını tahrip etmeye varacak düzeyde şiddet eylemlerinde bulunabilmektedir (Erdoğan ve Ünver, 2015: 46). Güney doğu bölgesinde diğer bölgelere göre daha yüksek olan işsizlik oranları dikkate alındığında Suriyeli göçmenlerin iş piyasalarına dahil olmalarının mevcut yapıyı daha kırılgan hale

getireceğini tahmin edilmekte ve bu durum aynı zamanda bölge illerinde iş arayanlarla göçmenler arasında çatışmalara zemin hazırlama ihtimalini güçlendirmektedir.

Hatay, Kilis, Şanlıurfa, Gaziantep ve Mardin gibi illerde yaşayan Suriyeli mültecilerin bir kısmı tarım işlerinde bir kısmı ise imalat sanayi, inşaat ve hizmet sektörleri gibi tarım dışı alanlarda çalışmaktadır (Lordoğlu, 2015: 421-427). Yapılan işlerin büyük kısmı vasıf düzeyi düşük yerli işçiler tarafından yapılmak istenmeyen işler olmaktadır. Ücret düşüklüğü işverenler tarafından çoğu kez "bir yerli işçi yerine iki Suriyeli çalıştırmanın daha uygun olacağı" şeklinde algılanmaktadır. Ayrıca mültecilerin bir kısmı küçük esnaf olarak işyeri açmaktadır. Özellikle mültecilerin işlettiği yöresel ürün ve tatlıların satıldığı dükkanlarla, lokantalarla, ekmek imalat yerleriyle, turizm-seyahat acente işletmecilikleriyle sıklıkla karşılaşılmaktadır (Lordoğlu, 2015: 421-427). Küçük esnaf olarak berberlik, bakkalcılık, seyyar satıcılık ve kuyumculuk yapan işyerlerine sahip Suriyeli göçmenler de bulunmaktadır. Söz konusu durumun bölgede ilgili alanlarda iş yapan yerli küçük esnaf ve sanatkârı olumsuz etkilediği söylenebilir. Bunun yanında, özellikle tarım ve inşaat sektörlerinde vasıfsız işgücü bulunmasında zorluk yaşanan illerden biri olan Gaziantep'te Suriyeli mülteciler bu ihtiyacı karşılayarak Gaziantep işgücü piyasasını olumlu yönde etkilemiştir (Özerdem, 2015). Buna karşın mülteciler yerli işçilerin aldığı ücretin düşmesine neden olmuştur. Genel olarak belirtmek gerekirse de, Suriyeli mültecilerin gelmesi ile iş piyasasının dolgunluğa ulaştığı, Suriyeliler gelmeden önce işçi talebinde bulunan işverenlerin artık elemana ihtiyaçları olmadığını belirttikleri, yerli işçilerin işsizlik oranlarında artış olduğu, kaçak çalışmayı kabul eden mültecilerin yerli işçilere karşı işverenlerin elini güçlendirdiği, işverenler açısından ucuz işçi alternatifi olduğu için ücret düzeylerinin düştüğü ve çalışma şartlarının kötüleştiği söylenebilir. Suriye ile sınırı olan beş ildeki işsizlik oranları ve Suriyelilerin nüfusa oranları Tablo 2'de görülebilir.

Tablo 2: Suriye İle Sınırı Olan Beş İldeki İşsizlik Oranları ve Suriyelilerin Nüfusa Oranları

Yıl	Gaziantep	Hatay	Kilis	Mardin	Şanlıurfa	Türkiye
2010	13,4	13,9	10,1	9,1	12,7	10,9
2011	14,4	12,7	12,6	12,3	8,0	9,8
2012	11,2	11,4	10,4	20,9	6,2	9,7
2013	6,9	12,2	7,7	20,6	16,3	9,2
İl nüfusu - 2015 (bin)	1.889.	1.520.	129.	789.	1.846.	77.696.
Suriyeli nüfusu 2015 (bin)	310.	250.	110.	95.	530.	2.100.
Suriyelilerin il nüfusuna oranı (%)	16,4	16,4	85,9	12,0	28,7	2,57

Kaynak: Erdoğan ve Ünver, 2015: 46

Suriye'ye komşu olan iller olarak Gaziantep, Hatay, Kilis ve Şanlıurfa'da yaşayan yerel halk kapsamında anket yöntemi kullanılarak yapılan araştırma sonucunda Suriyelilerin en önemli ekonomik etkilerinden birisinin işgücü piyasası üzerinde ortaya çıktığı, mültecilerin yoğun olduğu şehirlerde ve özellikle enformel sektörlerde yerel halkın belirli ölçülerde işlerini kaybettikleri belirlenmiştir (Öztürkler ve Göksel, 2015: 34). Araştırmada işini kaybettiğini belirtenlerin Kilis ilinde tamamı ve diğer illerde büyük kısmı, işlerini kaybetmelerinin nedeni olarak Suriyelileri görmektedir Ayrıca çalışmaya katılanların yarısı ücretlerinde %26-50 arasında azalma olduğuna inanmakta; Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep'te araştırmaya katılanların yaklaşık beşte dördü ücretlerdeki azalmayı mültecilerle ilişkilendirmektedir. Buna göre mülteciler işgücü arzını artırdıkları ve genellikle kayıt dışı çalıştıkları için özellikle formel olmayan sektörlerde belirgin bir ücret azalmasının ortaya çıkmış olduğu düşünülebilir. Bunun yanında araştırmaya katılan ve mülteciler geldikten sonra işlerini kaybetmeyen bireylerin Gaziantep'te yarısı, Hatay ve Şanlıurfa'da dörtte biri ve Kilis'te %40'ı, gelecek dönemde işlerini kaybetme riskinin arttığına inanmaktadır (Öztürkler ve Göksel, 2015: 19). Özellikle Türkiye'nin tüm şehirlerinin mülteci akımından eşit pay almamalarının, büyük mülteci akımı ile yüz yüze olan Suriye'ye yakın şehirlerde işsizliğe, düşük ücret düzeylerine, kötü çalışma koşullarına ve iş kaybı riskinin artmasına daha çok neden olduğu söylenebilir.

2.3.2. İşgücü Hareketliliğinin Lübnan'a Etkisi

Lübnan'da ülkenin toplam nüfusunun %25'ini Suriyeli mülteciler oluşturmaktadır (ILO, 2015). Bu durumun kamu hizmetleri, işgücü piyasaları ve genel olarak toplum üzerinde oluşturduğu basıncın giderek arttığı ve sorunun Lübnan'da akut hale geldiği söylenebilir.

Ev sahibi ülkelerin çabalarına karşın giderek azalan insani yardımlar karşısında, Suriyeli mültecilerin önünde, ailelerini geçindirmek amacıyla bir iş bulup çalışmaktan başka pek seçenek kalmaktadır. Sonuçta giderek büyüyen kayıt dışı bir ekonomi ortaya çıkmakta ve bu da pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Emeğin sömürülmesi, kabul edilemez çalışma koşulları, çocuk işçiliği ve mültecilerle ev sahibi topluluklar arasında artan gerilimler, 2011 yılında başlayan krizden önce de zaten güçlükler yaşayan Lübnan işgücü piyasalarını daha da sorunlu hale getirmiştir. Çok sayıda Suriyeli mültecileri barındıran diğer ülkelerde olduğu gibi Lübnan'da da ekonomik büyüme yavaşlarken toplumsal gerilimler, güvensizlik ve istikrarsızlık artmıştır.

Lübnan'da kayıtlı Suriyeli mülteci sayısının 1,07 milyon, toplam tahmini Suriyeli sayısının ise 1,5 milyon olduğu ifade edilmektedir (3RP, 2016: 11). Mültecilere karşı açık kapı politikasının izlendiği Lübnan'da kayıtlı Suriyeli mülteciler Lübnan da yaşayabilmekte ve çalışabilmektedir. Akkar, Tripoli, Beqaa ve Güney Lübnan olmak üzere dört bölge kapsamında ILO tarafından yapılan araştırma sonucuna göre Suriyeli mültecilerin çoğunun genç ve çocuk olduğu, üçte birinin okuma yazma bilmediği, %40'ının ilkokul mezunu ve yalnızca %3'ünün üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir (ILO, 2013: 8). Çalışma gücü istatistikleri açısından bakıldığında ise, çalışma yaşındaki Suriyeli mültecilerin çoğunun (%47'sinin) ekonomik olarak aktif olduğu, bunların çoğunun kriz öncesi Suriye'de de çalışmakta olduğu, ekonomik aktivite oranlarının Güney Lübnan'da en yüksek, Akkar'da en düşük olduğu belirlenmiştir. Suriyeli mülteciler için Lübnan'da yüksek işsizlik oranları söz konusudur. Özellikle eşlerini kaybetmiş olmaları Suriyeli kadınları çalışmaya ve iş aramaya zorlamaktadır. Buna karşın 15 yaşından büyük tüm Suriyeli mülteci kadınların sadece %6'sının Lübnan'da bir işte çalıştığı ve Suriyeli mülteci kadınlar arasında işsizlik oranının %68 olduğu tespit edilmiştir (ILO, 2014: 1-2).

Bunun yanında Lübnan'da çalışan Suriyeli mültecilerin çoğu tarım sektöründe ya da küçük esnaf ve sanatkar olarak, az bir kısmı da inşaat sektöründe faaliyet göstermektedir. Hangi sektör olursa olsun mültecilerin yaptığı işlerin çoğu düşük ücretli ve güvencesizdir. Keza Lübnan'daki Suriyeli mültecilerin çoğu kayıt dışı çalışmakta (%92'si sözleşmesiz; %56'sı mevsimlik, haftalık ya da günlük); sadece %23'ü aylık düzenli ücret almaktadır (ILO, 2014: 2). Mültecilerin Lübnan'da iş bulmaları ortalama 74 gün sürmekte (Tripoli'de 118, Akkar'da 97 ve Güney Lübnan'da 30 gün) ve iş bulabilmede kişisel ilişkiler ön plana çıkmaktadır (Mültecilerin %40'ı Suriyeli, %36'sı ise Lübnanlı bir tanıdık aracılığı ile iş bulmaktadır). Bunlara ek olarak iş sağlılığı ve güvenliği açısından oldukça olumsuz şartların söz konusu olduğu söylenebilir. ILO tarafından yapılan araştırmada, Suriyeli mültecilerin %60'ı işlerini yaparken gaz ve dumana, %49'u ise aşırı sıcak ve soğuğa maruz kaldığını, %12'si işyerinde şiddet gördüğünü belirtmiştir (ILO, 2013: 9).

Suriye iç savaşıyla birlikte Lübnan'a doğru yaşanan işgücü hareketliliğinin Lübnan ekonomisine ve Lübnan işgücü piyasalarına etkisi incelendiğinde, mülteci akını ile birlikte Lübnan'da ekonomik büyümenin daha da yavaşladığı, özel sektör yatırımlarının azaldığı, ticaret açığının genişlediği ve ülkede en önemli iki sektör olan emlak ve turizmin zayıfladığı söylenebilir. Ülkede konut ve hizmet fiyatları oldukça yükselmiş, nüfusun artması nedeniyle pek çok ürüne olan talep artmış ve bu durum fiyatları da artırmıştır. Aşırı nüfus yoğunluğu, zaten eksik durumda olan eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşımı ve bunların kalitesini de olumsuz etkilemiştir (ILO, 2014: 3).

İşgücü hareketliliğinin Lübnan işgücü piyasaları açısından meydana getirdiği en önemli sorun ise iş fırsatlarına yönelik yaşanan rekabettir (ILO, 2013: 9-10). Keza ülkede işgücü arzının artmasıyla istihdam olanakları azalmıştır. Suriyeli mültecilerin daha düşük ücretle, sosyal haklar olmadan uzun saatler çalışmayı kabul etmesi, iş olanaklarının ve ücretlerin azalmasına neden olmuştur. Lübnanlı işverenler ise, daha düşük maliyetli işgücü sağlayarak bu durumdan yararlanmaktadır (ILO, 2013: 10). Ayrıca bulundukları

bölgelerde çok sayıda dükkan açan ve daha düşük fiyatlara Suriye kaynaklı ürün satan mülteciler, Lübnanlı esnaf için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Buna karşın özellikle bazı sektörler için Suriyeli mültecilerin becerilerinden yararlanılabilmesi de söz konusudur. Örneğin Lübnan'da Suriyeli mültecilerin sanayi sektöründeki becerilerinden yararlanabilir. Çünkü Suriye ekonomisi asıl olarak sanayi temelliyken Lübnan ekonomisi ağırlıklı olarak hizmetler ve ticaret odaklı bir ekonomiye sahiptir.

2.3.3. İşgücü Hareketliliğinin Ürdün'e Etkisi

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)'nin raporuna göre Ürdün'de yaklaşık 616 bin Suriyeli mülteci bulunmaktadır. Amman, Irbid ve Mafraq gibi daha çok ülkenin kuzeyinde toplanan mülteciler toplam Ürdün nüfusunun da %10'ununu teşkil etmektedir (Stave ve Hillesund, 2015: 4). 15 yaşın üzerinde olan Suriyeli mültecilerin %60'ı hiç okul okumamış iken %15'i orta öğretim mezunudur (Ürdünlüler için aynı oran %42'dir).Mülteci çocukların %65'i ise bir okula kayıtlıdır.

İşgücü açısından bakıldığında, Ürdün'deki Suriyeli mülteci erkeklerin %63'ü savaş öncesi işgücü içindeyken ve işsizlik oranı bu kişiler için %17 iken; şu anda Ürdün işgücü piyasasına giren Suriyeli mülteci erkeklerin oranı %51 ve bu kişiler için işsizlik oranı %57'dir. Suriyeli mülteci kadınların ise %7'si Ürdün'de işgücü piyasası içindedir ve bu kişiler için savaş öncesi işsizlik oranı %28 iken bugün aynı oran %88'dir. Dolayısıyla Ürdün'de bugün çok az sayıda Suriyeli kadının ücretli olarak bir işte çalıştığı söylenebilir. İlgili istatistiklere Ürdünlü'ler açısından bakıldığında, savaş öncesi Ürdünlü erkeklerin işgücüne katılım oranı %67 iken Ürdünlü kadınlar için işgücüne katılım oranının %18 olduğu görülmektedir. Savaş öncesi Ürdün'de genç (15-25 yaş arası) işsizlik oranı ve kadınlar için işsizlik oranı %30 dolaylarında iken toplam işsizlik oranı ise %14'tür. İlgili oranlara bugün itibariyle bakıldığında işgücüne katılım oranlarının benzer olduğu, ancak işsizlik oranının %22'ye çıktığı ve en yüksek işsizlik oranlarının gençler, eğitimsizler ve alt kesim için söz konusu olduğu görülmektedir (Stave ve Hillesund, 2015: 6). 9-15 yaş aralığındaki Ürdünlü çocukların %1,6'sı çalışırken aynı oranın Suriyeli çocuklar için %8 olduğu tespit edilmiştir.

Suriyeli mülteciler savaş öncesinde zanaat, hizmet ve satış sektörü, makine operatörlüğü, nitelikli tarım işçisi gibi daha iyi işlerde çalışırken bugün mültecilerin büyük kısmı Ürdün'de inşaat sektöründe, toptan ve perakende ticaretinde çalışmakta ya da tamircilik yapmaktadır (Ajluni ve Kawar, 2014: 6). İlgili duruma Ürdünlü'ler açısından bakıldığında ise savaştan önce inşaat ve tarımda çalışan Ürdünlü'lerin %30'unun şu an bu sektörlerde çalışmadığı; benzer azalmanın 15-25 yaş aralığında çalışan Ürdünlü'ler için de geçerli olduğu tespit edilmiştir (Stave ve Hillesund, 2015: 6). Söz konusu azalmalarda düşük maliyetli işgücü durumunda olan mültecilerin etkili olduğu söylenebilir.

Ürdün'de bulunan Suriyeli'lerin mültecilik durumu çalışma hakkını içermediğinden, bir işte çalışan mültecilerin yalnızca %10'u yasal çalışma hakkına sahiptir. Dolayısıyla çok sayıda Suriyeli mülteci düşük ücretle, sözleşmesiz, uzun saatler ve çok kötü çalışma koşulları altında çalışmak zorunda kalmıştır (Ajluni ve Kawar, 2014: 21). Suriyeli mültecilerin, Ürdünlü'lerin kabul etmediği işlerde ve şartlarda çalışmayı kabul etmesi, istihdam olanaklar açısından Ürdünlü'lerin elini oldukça zayıflatmaktadır.

Suriye'deki iş savaştan kaynaklanan işgücü hareketliliğinin Ürdün'e etkisi dört başlık altında özetlenebilir (Stave ve Hillesund, 2015: 7-8);

- Suriyeli mülteciler, Ürdünlü'lerin, inşaat sektörü gibi yeni gelişen, düşük vasıflı işgörenler gerektiren ve istihdam seçeneklerini artıran sektörlere ve işlere girme fırsatlarını azaltmıştır. Ürdün'de işgücüne katılımı artıracak, işsizliği azaltacak ve önemli istihdam artışı sağlayacak sektörlere Suriyeli mültecilerin girmesi, önemli fırsatların kaçmasına neden olmaktadır.
- Suriyeli mülteciler Ürdün'de işsizlik oranlarının artmasına ve mevcut işlere girilmesinde rekabetin oluşmasına neden olmaktadır. Bugün Ürdün'de %14,5'ten %22,1'e artan bir işsizlik oranı söz konusudur. Gençler için daha yüksek olan bir işsizlik oranı ile, genç veya işgücü piyasasına yeni girecek bir Ürdünlü için artık iş bulmak daha zordur. Bunun yanında özellikle bazı sektörlerde Suriyeli işgören sayısı hızla artarken Ürdünlü işgören sayısı hızla azalmaktadır.

- Suriyeli mülteciler Ürdünlü işgücü için uzun vadede çok daha büyük dışlama tehdidi oluşturmaktadır. Suriyeli mültecilere yönelik şu anda yapılan insani yardımlar ve destekler daha fazla mültecinin işgücü piyasasına girmesini önlemektedir. Ancak insani yardımların ve desteklerin kesilmesi ile çok daha fazla sayıda mültecinin işgücüne girmesi ve iç savaş devam ettikçe daha fazla sayıda mültecinin Ürdün'e geleceği öngörülmektedir. Söz konusu durumun Ürdün işgücü piyasasını uzun vadede çok daha güçlü şekilde tehdit ettiği söylenebilir.
- Suriyeli mülteciler genel olarak çalışma koşullarının kötüye gitmesine neden olmuştur. Düzgün (insana yakışır) iş açıklarının artması ve mültecilerin düşük ücretli olarak kötü şartlarda çalışmayı kabul etmesi hem Ürdünlüleri zora sokmuş, hem de çalışma şartlarını oldukça zayıf hale getirmiştir.

3. SONUÇ

Çalışmada, iç savaş nedeniyle Suriye'den Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi ülkelere doğru gerçekleşen işgücü hareketliliğinin, hem Suriye işgücü piyasasına hem de başta ülkemiz olmak üzere mültecileri kabul eden ülkelerdeki işgücü piyasalarına etkisi incelenmiştir.

İç savaşla birlikte Suriye'de siyasal ve sosyal hayatta da önemli değişimler meydana gelmiş, bu durum coğrafi işgücü hareketliliğini de büyük ölçüde etkilemiştir. İç savaş başladığından bu yana Suriye'de toplam nüfusun % 45'i yaşadığı yerlerden ayrılmak zorunda kalmıştır. Ülke dışına çıkan kişilerin çoğu Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi Suriye'ye komşu olan ülkelere geçmiş ve bu ülkelerde mülteci durumuna düşmüşlerdir. Söz konusu durum, Suriyeli'leri gittikleri ülkelerde olumsuz koşullar altında oldukça düşük ücretler karşılığında çalışmak zorunda bırakırken, zaten kırılgan ekonomiye sahip olan ev sahibi ülkelerin işgücü piyasalarını olumsuz etkilemiş, çalışma koşullarını ve ücretleri kötüleştirmiş ve kayıt dışılığın artmasına neden olmuştur.

Söz konusu hareketliliğin olumsuz sonuçlarını azaltmak için hem ilgili ülkelerin hükümetlerinin, hem de Birleşmiş Milletler, ILO, AB vb. kurum ve birliklerin desteğiyle, yaşanan yoğun mülteci akınının işgücü piyasaları ve diğer alanlardaki etkilerini hafifletmek amacıyla bir takım düzenlemeler yapılması, bazı hususlara dikkat edilmesi ve çözüm bulunması gerekmektedir. Bunlardan bazıları aşağıda görülebilir;

- Hem yerli halk ve hem de mülteciler açısından kapsayıcı istihdam ve geçim stratejileri geliştirilmesi ve yaşama geçirilmesi,
- Yerel düzeydeki geçim ve girişimcilik geliştirme inisiyatiflerinin desteklenmesi,
- Gerekli işgücü piyasası reformlarının tasarlanması ve yaşama geçirilmesi,
- İstihdam ve geçim stratejileri konusunda sosyal diyalogun geliştirilmesi,
- Mülteciler ve yerli çalışanlar için yerel işgücü piyasalarında beceri eşleştirme, geliştirme ve akreditasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi,
- Uygulanan destek programları ile, Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarına paralel olarak yerel halkın ihtiyaçlarının da karşılanmaya çalışılması,
- Olumsuz çalışma koşullarının iyileştirilmesi,
- Hem Suriyeli işçilerin hem de yerel işçilerin istismar edilmesini önleyecek kurumsal kapasiteyi güçlendiren politikalar geliştirilmesi,
- Kayıt dışı istihdamın azaltılması,
- Göçmen işçilerin çalışmalarına izin verilen sektörlerde mültecileri çalıştırmak için özel sektörün cesaretlendirilmesi,

- Mültecilere yapılan yardımların artırılarak ve sürekli hale getirilerek, kısa dönemli istihdamın maksimize edilmesi, alınacak önlemlerin uluslararası toplum ve yerel hükümetler arasında koordine edilmesi, ulusal istihdam stratejileri ile bağlantıların geliştirilmesi,
- Uluslararası farkındalığın artırılması, uluslararası kuruluşların koordinasyon görevi üstlenmesi,
- Suriyeli çocukların okula teşvik edilmesi, çocuk işçiliğin önüne geçilmesi.

KAYNAKÇA

3RP (REGIONAL, REFUGEE & RESILIENCE PLAN) (2016). Overview: 2016 Syria Humanitarian Response Plan & 2016-2017 Regional Refugee and Resilience Plan, January December, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/2016_hrp_3rp_chapeau_syria_final_hi_res.pdf, (22.03.2016).

AJLUNI, S. ve KAWAR, M. (2014). The Impact of the Syrian Refugee Crisiso on the Labour Market in Jordan: A Preliminary Analysis, ILO Publications, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_242021.pdf, (22.03.2016).

AKGÜN, B. (2012). Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri), Stratejik Düşünce Enstitüsü, http://www.sde.org.tr/userfiles/file/suriye%20analiz.pdf, (20.03.2016).

AKTAŞ, M. T. (2015). "Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri", Tesam Akademi Dergisi, 2 (2): 197-219.

BBC TÜRKÇE (2015). "Hangi Avrupa Ülkesi Kaç Suriyeli Kabul Etti?", http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150615_suriye_multeci_avrupa, (22.03.2016).

BORJAS, G. J. (2015). Çalışma Ekonomisi, Çev. Çağatay Edgücan Şahin, Kerem Gökten ve Ümit Akçay, Dora Basım Yayın, Bursa.

BLACK, I. (2016). "Report on Syria Conflict Finds 11.5% of Population Killed or Injured", The Guardian, http://www.theguardian.com/world/2016/feb/11/report-on-syria-conflict-finds-115-of-population-killed-or-injured, (20.03.2016).

CENTRAL BUREAU OF STATISTICS. (2011). "Population and Force Lab", http://www.cbssyr.sy/index-EN.htm, (20.04.2016).

CIA THE WORLD FACTBOOK. (2016). "Syria", https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html, (20.04.2016).

ÇETE, E. ve YILDIZ, T. (2016). "Suriye Dosyası: Harita ve Rakamlarla Suriye'de Güncel Durum", HaberSol, 15 Nisan, http://interaktif.sol.org.tr/suriye-dosyasi/ (22.04.2016).

DEL CARPIO, X. V. ve WAGNER, M. (2015). "The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market", World Bank Group Policy Research Working Paper 7402, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2016/02/09/090224b08415e3b5/3_0/Rendered/PDF/The0impact0of00Turkish0labor0market.pdf, (20.03.2016).

EHRENBERG, R. G. ve SMITH, R. S. (2012). Modern Labor Economics: Theory and Public Policy, 11th Edition, Prentice Hall, USA.

ERDOĞAN, M. M. ve ÜNVER, C. (2015). Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No: 353, Ankara.

GÜÇTÜRK, Y. (2014). İnsanlığın Kaybı: Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Pelin Ofset, Ankara.

GÜNDOĞAN, N. ve BİÇERLİ, M. K. (2013). Çalışma Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

GÜNDOĞAN, N. ve BİÇERLİ, M. K. (2004). Çalışma Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

ILO (2013). "Assessment of the Impact of Syrian Refugees in Lebanon and Their Employment Profile", International Labour Organization Regional Office For The Arab States,

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_240134.pdf, (21.03.2016).

ILO (2014). "Assessment of the Impact of Syrian Refugees in Lebanon and Their Employment Profile - Executive Summary" http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/genericdocument/wcms_240130.pdf, (22.03.2016).

ILO (2015). "Suriye Mülteci Krizinin Ürdün, Lübnan, Türkiye, Irak ve Mısır'da İşgücü Piyasasına Etkileri", Bölgesel Diyalog Toplantısı Özet Rapor ve Sonuçlar, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_413834.pdf, (22.03.2016).

LOBEL, M. (2015). "İç Savaş Suriye Ekonomisini Nasıl Etkiledi?", BBC Türkçe, 24 Haziran, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150624_suriye_ekonomi, (10.04.2016).

LORDOĞLU, K. (2015). "Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014", Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings, Editörler: Güven Şeker vd., Transnational Press, London, http://www.academia.edu/15941287/Beş_Sınır_Kenti_ve_İşgücü_Piyasalarında_Değişim_2011-2014, (10.04.2016).

MELİS, K. (2014). "Suriye Ekonomisi Yerle Bir", Aljazeera Turk, 26 Ocak, http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/suriye-ekonomisi-yerle-bir, (10.04.2016).

ÖREN, K. ve YÜKSEL, H. (2013). "Türkiye'de Konut Sorunu ve Temel Dinamikleri", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2 (18): 47-84.

ÖZERDEM, A. (2015). "Turkey Urgently Needs to Integrate its Syrian Refugess", The Conservation Academic Rigour, http://theconversation.com/turkey-urgently-needs-to-integrate-its-syrian-refugees-35984, (02.04.2016).

ÖZTÜRKLER, H. ve GÖKSEL, T. (2015). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Rapor No: 196, Ankara.

PARASIZ, İ. ve BİLDİRİCİ, M. (2002). Modern Emek Ekonomisi, Ezgi Kitabevi, Bursa.

SMITH, S. (2003). Labour Economics, 2nd Edition, Routledge, USA.

SPARROW, A. (2015). "Syria's Polio Epidemic: The Suppressed Truth", The New York Review of Books, 20 February, http://www.nybooks.com/articles/2014/02/20/syrias-polio-epidemic-suppressed-truth/?insrc=hpma, (20.04.2016).

SÖNMEZ, S. (1980). "Neo-Klasik Kuramda Uluslararası İşgücü Hareketliliği", Ekonomik Yaklaşım, 1 (1): 41-61.

STAVE, S. E. ve HILLESUND, S. (2015). "Impact of Syrian Refugees on the Jordanian Labour Market", International Labour Organization Regional Office for the Arab States, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_364162.pdf, (22.03.2016).

ŞEN, M. (2014). "Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi", Çalışma ve Toplum, 1 (40): 231-256.

TAŞÇI, F. (2009). "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç", Kamu-İş, 10 (4): 177-204.

THE UN REFUGEE AGENCY (UNHCR). (2016). "Syria Regional Refugee Response", http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php, (10.04.2016).

ULUTAŞ, U., KANAT, K. B. ve ACUN, C. (2015). Sınırları Aşan Kriz Suriye, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Turkuvaz Matbaacılık, İstanbul.

UNESCO. (2016). "Syrian Arab Republic", http://en.unesco.org/countries/syrian-arab-republic, (20.04.2016).

WORLD BANK. (2016). "Syrian Arab Republic Data", http://data.worldbank.org/country/syrian-arab-republic (22.04.2016).

ZAİM, S. (1997). Çalışma Ekonomisi, Filiz Kitabevi, İstanbul.

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SURİYELİ SIĞINMACILARLA ARAPÇA İLETİŞİM KURMA BECERİ VE PROBLEMLERİ: KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

***

THE COMMUNICATIONAL ABILITIES AND PROBLEMS OF ARABIC EXPERIENCED BY THE STUDENTS OF FACULTY OF THEOLOGY WITH THE SYRIAN REFUGEES: KİLİS 7 ARALIK UNIVERSITY, A CASE STUDY

Yrd. Doç. Dr. Mustafa İsmail DÖNMEZ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı
mismaildonmez@gmail.com

Öz

Arap Baharı sonucu Kilis'e gelen Suriyeli sığınmacılar şehirde büyük bir demografik değişime yol açmıştır. Kilis merkez nüfusu 90.000 olup, AFAD verilerine göre (Mayıs 2015), Kilis'te yaşayan Suriyeli sığınmacıların sayısı il merkezinde 100.000'in üzerindedir. Ayrıca, il merkezinde yaşayıp da kayıtlı olmayan Suriyeli sığınmacıların da olduğu bilinen bir gerçektir. Bu verilere göre Kilis, nüfusundan daha fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sığınmacıların etkisinin en fazla hissedildiği şehrin Kilis olduğunu söylemek mümkündür. Suriyeli sığınmacıların Kilislilere, ekonomik, sosyal ve kültürel bazı etkileri olmuştur. İki toplum arasındaki dil, kültür ve yaşam tarzı farklıkları toplumsal uyumu güçleştirmektedir. Dil, sığınmacılar için toplumsal uyum, eğitim, ekonomi gibi alanlarda en çok ihtiyaç duyulan konuların başında gelmektedir. Sığınmacıların Kilis'te bulunması dil eğitimi alanında ciddi bir hareketlilik getirmiştir. Kilis'te faaliyet gösteren farklı Sivil Toplum Kuruluşları sığınmacıların dil sorununu çözmek için Türkçe eğitimi veren kurslar açmışlardır. Açılan bu kurslarda aynı zamanda Kilisliler için Arapça kurslar da verilmektedir. Bu çalışmada, Kilis 7 Aralık Üniversitesinde Arapça Hazırlık Sınıfını eğitim almış birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla iletişim kurabilme becerileri ve karşılaştıkları iletişim sorunları saptanacaktır. Bu anlamda öncelikle öğrencilerin Arapça iletişim beceri ve problemlerini ölçen anket soruları hazırlanacaktır. Daha sonra bu öğrencilerle yüz yüze görüşme yoluyla anket yapılacaktır. Anket sonucunca ulaşılan veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilecek ve elde edilen sonuçlar yorumlanacaktır.

***Anahtar Kelimeler**: Arapça Öğrenimi, Suriyeli Sığınmacılar, Arapça İletişim Problemleri.*

Abstract

As a result of the Arab Spring the Syrian refugees fluxed into Kilis have caused a great demographic change in the city. Once containing just 90.000 natives, Kilis has a number of 100.000 Syrian refugees according to the recent figures (May 2015) afforded by AFAD. Moreover, there are a considerable amount of people in the city centre that go unregistered. It means that the city now houses more Syrian refugees than its own native population. From this point of view, it is possible to say that Kilis is the city that feels the effects of the flood of migrants the most. The Syrian refugees have some indispensible and direct effects over the natives in several terms, economic, social and cultural. The visible differences regarding the tongues, cultures and ways of life seen between the two parts harden the social adjustment. In terms of social adoption, education, economy etc., it is the language itself that is one of the foremost matters needed the most. The very existence of the Syrian refugees in Kilis triggered a considerable activity in the city. Various non-governmental organisations in Kilis have established and started Turkish language courses for the migrants as well as Arabic classes for the natives. In this paper we aim at examining the communicational abilities and problems experienced by the first and second grade students attending the Preparatory Arabic Classes given by Kilis 7 Aralık University. First of all we are preparing survey questions for this purpose to be able to evaluate the communicational abilities and problems of the students. Then, communicating one on one with those students, we are planning to tale a poll. The results that are to be attained will be analysed by a program called SPSS and be duly evaluated.

***Keywords**: Learning Arabic, Syrian Refugees, Communicational Problems with Arabic.*

1. GİRİŞ

Arapçanın tarihi, gelişme ve yayılma evreleri genellikle şu başlıklar altında değerlendirilmiştir. 1-Eski Arapça, 2-Klasik Arapça, 3-Orta Arapça, 4-Yeni (Modern) Arapça, 5-Bu son iki aşamada edebî yazı diline paralel olarak devamlı gelişen mahalli lehçeler. (Çetin, 1991: 3/282; Wehr ve Fück, 1979: 561-573) Eski Arapça hakkındaki bilgiler, bazı eski kitabelere, Araplarla münasebetleri olmuş kavimlerin metinlerinde geçen kabile, şahıs ve yer adlarına dayanmaktadır. Klâsik Arapça bu gün mevcut en eski edebî metinlerde, Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadiste gördüğümüz, daha sonraları da Arapçanın yayıldığı yerlerde din, şiir, edebiyat ve ilim dili olarak ana çatısı değişmeden devam eden, lehçeler üstü Arapçadır. İslamiyet'in doğuşuyla Arap toplumunun düşünüş ve yaşayış tarzı değişmiş yeni bir toplum yapısı gelişmeye başlamıştır. Bu durum dile de yansımıştır. Arapça kısa sürede diğer ülkelere de yayılmış ve ilim ve sanattaki gelişmelere bağlı olarak gelişmiştir. Modern Arapçanın başlangıcı genellikle Napolyon'un Mısır seferi (1798) ile başladığı kabul edilir. Bu dönemde Şam'da, Mısır'da, Rabat'ta ve Irak'ta kurulan Arap Dil Kurumları ile klasik Arapçanın geliştirilmesine ve dil birliğinin teminine çalışılmıştır. Yerel lehçelerin, öteden beri edebiyata yansıması küçük bir nispette olmuştur. Ancak modern edebiyatın gerçek hayata yakın olması zorundaki tiyatro, roman ve hikâye türlerindeki kullanım oranı artmıştır. (Çetin, 1991: 282-285)

2. Arapçada İkideğişkelilik (Diglossia) Problemi

Dil, nedensiz simgelerden oluşan, bildirişimin gerçekleşmesini sağlayan dizge; çok boyutlu kavramlar bütünü olarak tanımlanmıştır. Chomsky'e göre insana özgü bir yeti ve bir dizi kurallardan oluşan dizgedir. (İmer vd., 2013: 87) Lehçe (dialect) kavramı ise, bir dilin değişik ülkelerde ve bölgelerde, yine aynı dil birliğinden kimselerce konuşulan biçimidir. Ağız (parler, mundart) ise, aynı lehçe içinde daha küçük yerleşim bölgelerine özgü olan ve daha küçük ayrımlara dayanan konuşma biçimidir. (Aksan, 2003: 141-142) Günümüz Arap dünyasındaki linguistik durum ikideğişkelilik (diglossia) olarak tanımlanmaktadır. İkideğişkelilik (diglossia), bir ülkede dilin iki farklı değişkeninin bulunması durumudur. (İmer vd., 2013: 155) Bu terim, Ferguson tarafından aynı dilin, kullanımda birbirinden çok ayrı özellikler gösteren farklı iki değişkesi için önerilmiştir. Klasik Arapça-Mısır Arapçası bunun üst ve alt değişkenlerine örnek olarak verilmiştir. (Ferguson, 1959: 232-251) Arapçada kullanım açısından bu iki değişkendendaha üst seviyeli olan el-lugatu'l-fushâ'dır. (Modern Standart Arabic, Written Arabic) Köken itibariyle Kur'ân-ı Kerim'e, fasih Arap şiirine ve hadislere dayanan fushâ değişkeni, daha çok resmi yazışmalarda, yazı dilinde, diplomaside, edebiyatta, öğretimde, ibadetlerde, gazete, dergi ve kitaplarda, televizyonlardaki kültürel programlarda, haber yayınlarında kullanılır. Daha alt seviyede kabul edilen ise, toplumun farklı kesiminden insanların günlük hayatta resmi olmayan ortamlarda, aile arasında ve sokakta kullandıkları dildir. Buna "ed-dârice, el-âmmiyyeh, el-mahkiyye, el-mahalliye" (Colloquial language, Spoken Arabic) denilir. (Mahmûd, 2002: 3/54) Arap lehçeleri, Mısır, Irak, Şam, Mağrib ve Arap yarımadası ülke lehçeleri olmak üzere farklı gruplara ayrılmıştır. (Enîs, 2002: 10) Klasik Arapça ile konuşma dili arasındaki farklılıkları ele alan birçok çalışma bulunmaktadır. (Ferguson, 1959: 616-630; Yıldız, 2010)

Konuşma dili, (Spoken Arabic) dili konuşanların altyapısı, konuşulan konunun durumu, konuşmanın icra edildiği ortam gibi iç ve dış etkenlerle değişkenlik göstermektedir. Ayrıca coğrafyaya ve sosyal konuma bağlı değişiklikler de söz konusudur. Konuşma dilinin varyantları son dönemlerde yapılan sosyolinguistik araştırmalarda farklı şekillerde ifadesini bulmuştur. (Bu çalışmalar için bkz. İbrahim, 1986: 115-126) Eğitimli Arapların Konuşma Dili (Educated Spoken Arabic), Kent Kültürlü Arapça (Urban Cultivated Arabic), Ülkeler Arası Ortak Dil (International Koine) bu terimlerden bazılarıdır. (Taşdelen, 2008: 771-785)

Arapçadaki bu ikideğişkelilik durumunun ana dili Arapça olanların öğrenme yetileri üzerinde olumsuz etkilere neden olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. (İbrahim, 2010: 572) Bu durum Arapçayı yabancı dil olarak öğrenenler için büyük bir handikaptır. Öğrenci eğitimini aldığı standart Arapça ile Araplarla iletişim kurmaya çalıştığında öğrendiğinden tamamen farklı bir dil ile karşılaştığı için hayal kırıklığına uğramaktadır. (el-Kafaân ve el-Fâûrî, 2012: 39/1) Zira öğrencilerin Modern Standart Arapçayı

öğrenmeleri günlük meselelerde ve diyaloglarda kullanmak için yeterli olmamaktadır. Her iki varyantı da öğrenmek istediklerinde ise iki farklı dil biçimini öğrenmek durumunda kalmaktadırlar. Diğer bir problem standart Arapçanın dışındaki konuşma dilinin ülkeler ve bölgeler arasında farklılık göstermesidir. Bu durumda öğrenci hangi yerel lehçeyi öğrenmesi gerektiği ile ilgili sorunlar yaşamaktadır. (Abdurrahmân, 1969: 95-96) Ayrıca konuşma dili, toplumun eğitim seviyesi, dili konuşanların şehirli veya kırsaldan olması gibi coğrafî ve sosyolojik etkenlerle de farklılıklar arz etmektedir. (Mahmûd, 2002: 3/63) Bu iki başlılık durumu Arapçayı yabancı dil olarak öğrenmeye çalışan öğrencileri olumsuz yönde etkilemektedir.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, İlahiyat Fakültesinde zorunlu Arapça Hazırlık Sınıfı eğitimi alan öğrencilerin, eğitimini aldıkları Arapçayı kullanarak Suriyeli sığınmacılarla iletişim kurma beceri ve problemlerini Kilis 7 Aralık Üniversitesi örneği bağlamında ortaya koymak ve ilgililerin kullanımına sunmaktır.

2.1. Problem Cümlesi

İlahiyat Fakültelerinde ve Arapça eğitimi veren diğer bölümlerde temelde Modern Standart Arapça öğretilmektedir. İlahiyat Fakülteleri müfredatında Arap lehçelerine yönelik dersler bulunmamaktadır. Arap Dili ve Edebiyatı, Arap Dili ve Eğitimi ve Arapça Mütercim Tercümanlık Anabilim Dallarında ise zorunlu veya seçmeli olarak Arap lehçelerine yönelik dersler bulunmaktadır. (Düzgün, 2015) Modern Standart Arapça ile Arapların günlük hayatta kullandıkları dil arasında bölgelere göre farklılıklar bulunmaktadır. Dildeki bu ikideğişkeşlilik durumu Arapçayı yabancı dil olarak öğrenen bir öğrenci için oldukça zor bir durumdur. Çünkü öğrenci Araplarla iletişim kurmaya çalıştığında çoğunlukla eğitimini aldığı dilden farklı bir dil formuyla karşı karşıya kalmaktadır.

Üniversitemizdeki İlahiyat Fakültesi öğrencileri, öğrendikleri Modern Standart Arapça ile Suriyeli sığınmacılarla iletişim kurabilmekte midir? Arapçadaki ikideğişkeşlilik durumu öğrencilerin dili öğrenme motivasyonlarını etkilemekte midir? Öğrenciler sığınmacılarla daha kolay iletişim kurabilmek için Suriye lehçesini öğrenme gerekliliği hakkında ne düşünmektedirler? Suriyelilerin yoğun olduğu Kilis şehrinde bulunmaları Arapçayı öğrenmelerine katkı sağlamakta mıdır?

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, betimsel tarama modeline göre modellenmiştir. Deneklerin var olan özelliklerine hiçbir değişiklik yapılmaksızın veri toplanarak, var olan durum hakkında tespitte bulunulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Arapça hazırlık eğitimi almış öğrencilerin Suriyelilerle Arapça iletişim kurma becerilerinin belirlenmesi ve iletişimde karşılaşılan problemlerin saptanması istendiğinden dolayı çalışma betimsel tarama modeline dayanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

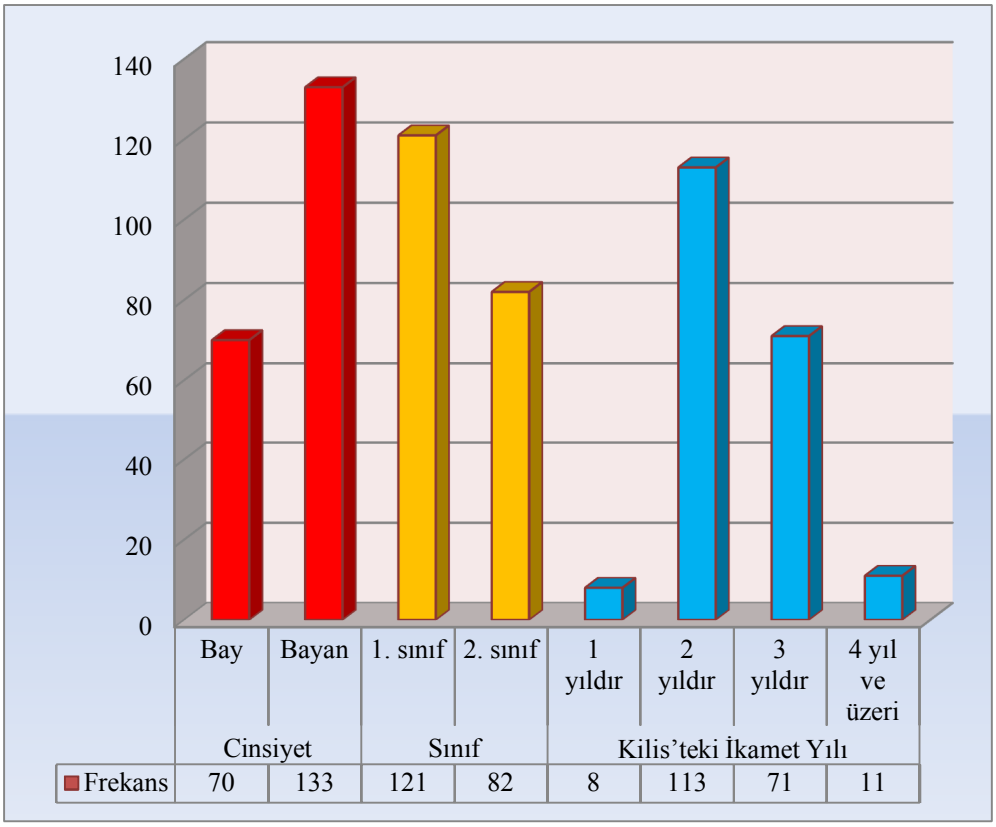
Araştırmanın evreni Kilis ilinde bulunan Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesinde olup hazırlık sınıfında Arapça dersi almış öğrenciler oluşturmaktadır. Anket formları 203 öğrenciye uygulanmış ve hepsinden geri dönüşüm alınmıştır. Son aşamada 203 öğrenci üzerinden araştırma yürütülmüştür. Örneklemi oluşturan öğrencilerin cinsiyet, yaş ve Kilis'teki ikamet süreleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Özelliklerine Göre Örneklem İçerisindeki Frekans Dağılımları

		f	%
Cinsiyet	Bay	70	34,5
	Bayan	133	65,5
Sınıf	1. sınıf	121	59,6
	2. sınıf	82	40,4
Kilis'teki İkamet Yılı	1 yıldır	8	3,9
	2 yıldır	113	55,7
	3 yıldır	71	35,0
	4 yıl ve üzeri	11	5,4

Tablo 1/ Şekil 1 incelendiğinde araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin %34,5'i bay, %65,5'i ise bayandır. Örneklemin %59,6'sı 1-inci sınıf öğrencilerinden oluşurken, %40,4'ü 2-inci sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Öğrencilerin Kilis'teki ikamet yılları incelendiğinde ortalama Kilis'te yaşama yılının yaklaşık 3 olduğu gözlenmiş olup, öğrencilerin %3,9'u 1 yıldır, %55,7'si 2 yıldır, %35,0'ı 3 yıldır, %5,4'ü ise 4 yıl ve daha uzun süredir Kilis'te yaşadığını belirtmiştir.

Şekil 1: Öğrencilerin Özelliklerine Göre Örneklem Içerisindeki Frekans Dağılımları

3.3. Araştırmada Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplamak için anket formu kullanılmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel bilgilerin (cinsiyet, sınıf vb.) elde edilmesi amacıyla

hazırlanan sorulardan; ikinci bölüm öğrencilerin Suriyelilerle iletişimlerine yönelik hazırlanan 15 yapılandırılmış sorudan oluşmaktadır.

3.4. Araştırmada Verilerin Çözümlenmesi

Araştırma için gerekli veriler örnekleme uygulanan anketler yoluyla elde edilmiş ve elde edilen ham veriler bilgisayara aktarılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, SPSS 19. 0 (*Statistical Package for The Social Science*) programından yararlanılmıştır. Örneklemde yer alan öğrencilerin demografik özellikleri frekans dağılımları ile belirlenmiştir. Grafiksel gösterimler Excel ortamında elde edilmiştir.

Hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Suriyeliler ile iletişim becerilerine yönelik görüşleri frekans dağılımları ile incelenmiştir. Suriyeliler ile iletişime yönelik iki görüşün bağımsızlığı Ki-Kare Bağımsızlık testi ile incelenmiştir. Araştırmada önem düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

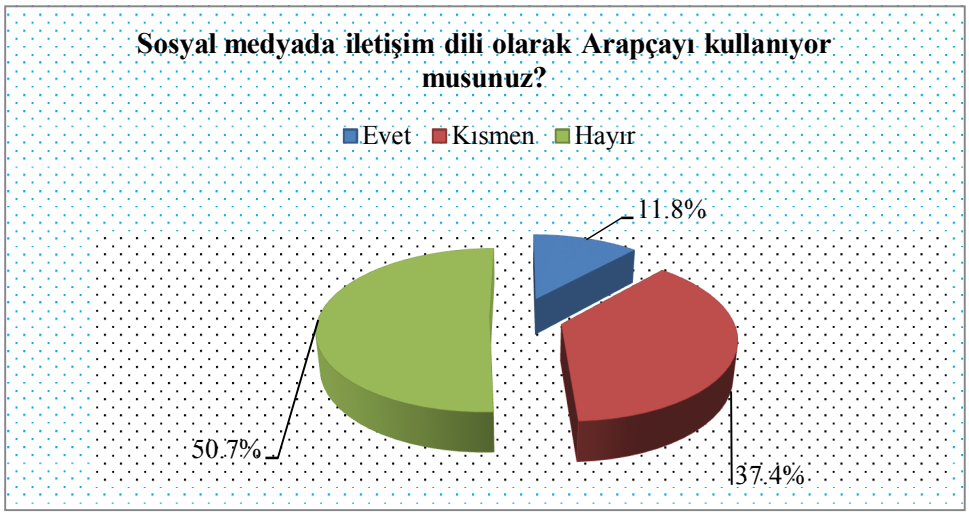
Araştırmanın bu bölümünde hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Suriyeliler ile iletişim becerilerine yönelik hazırlanan 15 soruya verdikleri yanıtların dağılımları incelenmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Sosyal Medyada Arapçayı İletişim Dili Olarak Kullanma Durumları

	Frekans	**Yüzde**
Evet	24	11,8
Kısmen	76	37,4
Hayır	103	50,7
Toplam	203	100,0

Tablo 2'den görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %11,8'i sosyal medyada Arapçayı iletişim dili olarak kullanmadığını belirtirken, %37,4'ü kısmen kullandığını, %50,7'si ise sosyal medyada Arapçayı iletişim dili olarak kullanmadığını belirtmiştir.

Şekil 2: Öğrencilerin Sosyal Medyada Arapçayı İletişim Dili Olarak Kullanma Durumları İlişkin Pasta Grafiği

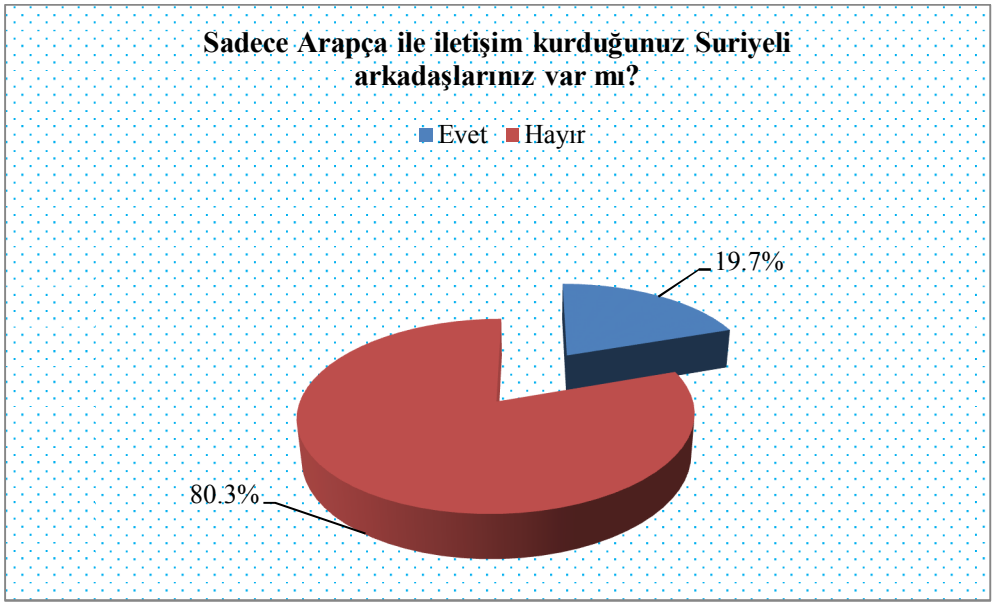

Tablo 3: Öğrencilerin Sadece Arapça İle İletişim Kurdukları Suriyeli Arkadaşlarının Olup Olmaması

	Frekans	Yüzde
Evet	40	19,7
Hayır	163	80,3
Toplam	203	100,0

Tablo 3'den görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %19,7'si sadece Arapça ile iletişim kurduğu Suriyeli arkadaşlarının olduğunu, %80,3'ü ise sadece Arapça ile iletişim kurduğu Suriyeli arkadaşlarının olmadığını belirtmiştir.

Şekil 3: Öğrencilerin Sadece Arapça ile İletişim Kurdukları Suriyeli Arkadaşlarının Olup Olmaması İlişkin Pasta Grafiği

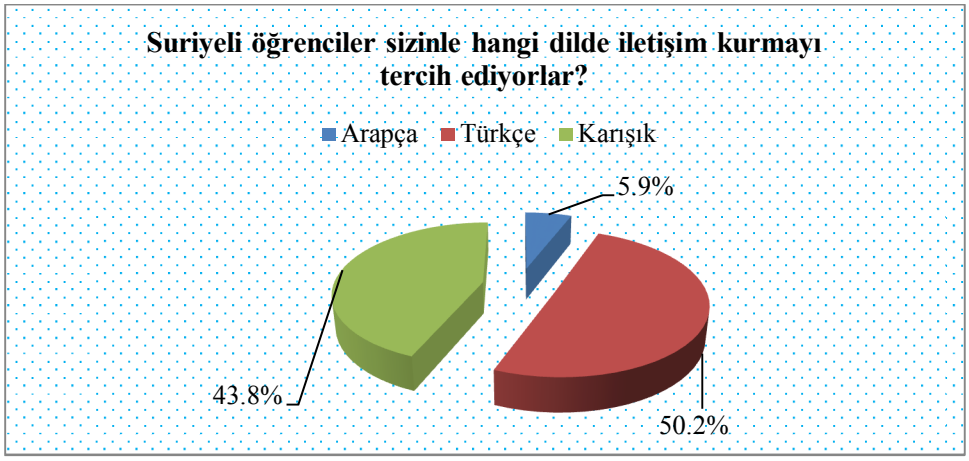

Tablo 4: Suriyeli Öğrencilerin Tercih Ettikleri İletişim Dili

	Frekans	Yüzde
Arapça	12	5,9
Türkçe	102	50,2
Karışık	89	43,8
Toplam	203	100,0

Tablo 4'den görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %5,9'u Suriyeli öğrencilerin kendisi ile Arapça konuşmayı tercih ettiğini, %50,2'si Türkçe konuşmayı tercih ettiklerini, %43,8'i ise karışık dilde iletişim kurmayı tercih ettiklerini belirtmiştir.

Şekil 4: Suriyeli Öğrencilerin Tercih Ettikleri İletişim Diline İlişkin Pasta Grafiği

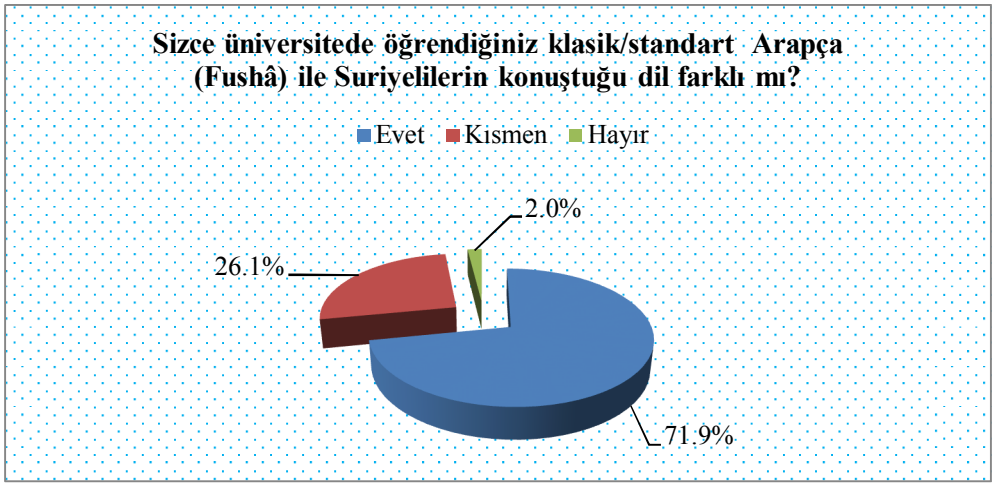

Tablo 5: Üniversitede Öğretilen Klasik Arapça (Fushâ) ile Suriyelerin Konuştuğu Dilin Farklı Olması

	Frekans	Yüzde
Evet	146	71,9
Kısmen	53	26,1
Hayır	4	2,0
Toplam	203	100,0

Tablo 5'ten görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %71,9'u üniversitede öğrendikleri klasik Arapça ile Suriyelilerin kullandıkları dilin farklı olduğunu belirtirken, %26,1'i dillerin kısmen farklı olduğunu, %2,0'ı ise farklı olmadığını belirtmiştir.

Şekil 5: Üniversitede Öğretilen Klasik Arapça (Fushâ) ile Suriyelilerin Konuştuğu Dilin Farklı Olması Durumuna İlişkin Pasta Grafiği

Tablo 6: Suriyelilerle Klasik Arapça (Fushâ) ile İletişim Kurmaya Çalışıldığında Sorun Yaşanma Durumları

	Frekans	Yüzde
Evet	74	36,5
Kısmen	56	27,6
Hayır	73	36,0
Toplam	203	100,0

Tablo 6'dan görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %36,5'i Suriyeliler ile klasik Arapça ile iletişim kurmaya çalıştığında Suriyelilerin Fushâ kullanmak istememesi veya kullanamaması gibi sorunlarla karşılaştığını belirtirken, %27,6'sı kısmen sorun yaşadığını, %36,0'ı ise sorun yaşamadığını belirtmiştir.

Şekil 6: Suriyelilerle Klasik Arapça (Fushâ) ile İletişim Kurmaya Çalışıldığında Sorun Yaşanma Durumlarına İlişkin Pasta Grafiği

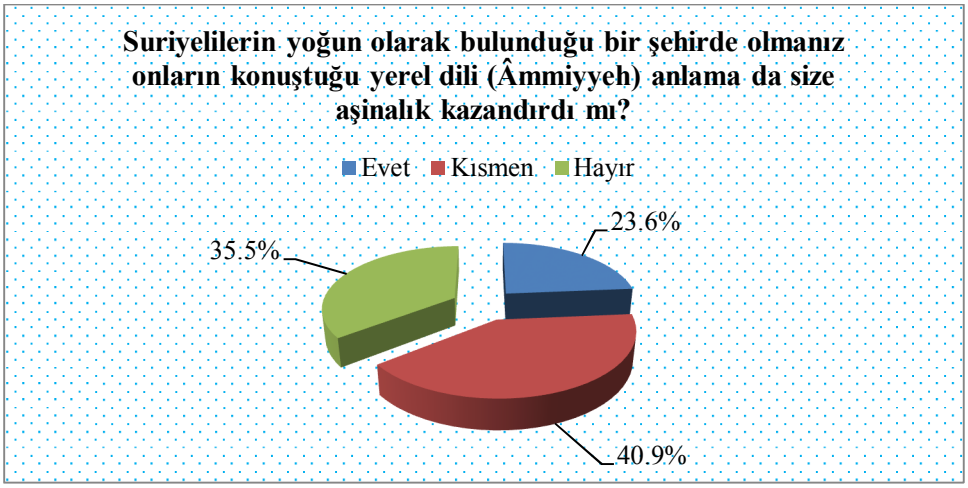

Tablo 7: Suriyelilerin Yoğun Olduğu Bir Şehirde Olmanın Suriyelilerin Yerel Dilini Anlamada Aşinalık Kazandırma Durumu

	Frekans	Yüzde
Evet	48	23,6
Kısmen	83	40,9
Hayır	72	35,5
Toplam	203	100,0

Tablo 7'den görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %23,6'sı Suriyelilerin yoğun olduğu bir şehirde olmanın kendilerine yerel dili anlamada aşinalık kazandırdığını belirtirken, %40,9'u kısmen aşinalık kazandırdığını, %35,5'i ise aşinalık kazandırmadığını belirtmiştir.

Şekil 7: Suriyelilerin Yoğun Olduğu Bir Şehirde Olmanın Suriyelilerin Yerel Dilini Anlamada Aşinalık Kazandırma Durumuna İlişkin Pasta Grafiği

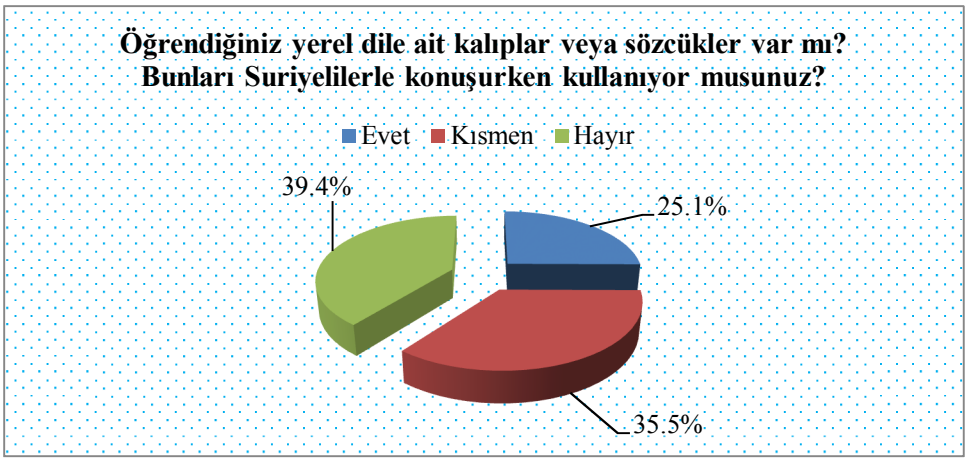

Tablo 8: Yerel Dile Ait Kalıplar Veya Sözcüklerin Öğrenilmesi Durumu

	Frekans	Yüzde
Evet	51	25,1
Kısmen	72	35,5
Hayır	80	39,4
Toplam	203	100,0

Tablo 8'den görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %25,1'i yerel dile ait kalıplar veya sözcükler öğrendiğini ve bunları Suriyelilerle konuşurken kullandığını belirtirken, %35,5'i kısmen öğrendiğini ve kısmen kullandığını belirtmiştir. %39,4'ü ise yerel dile ait kalıp veya sözcük öğrenmediğini belirtmiştir.

Şekil 8: Yerel Dile Ait Kalıplar Veya Sözcüklerin Öğrenilmesi Durumuna İlişkin Pasta Grafiği

Tablo 9: Suriyelilere Daha Kolay İletişim Kurmak İçin Yerel Dilin Öğrenilmesi Görüşü

	Frekans	Yüzde
Evet	151	74,4
Hayır	52	25,6
Toplam	203	100,0

Tablo 9'dan görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %74,4'ü Suriyelilerle daha kolay iletişim kurmak yerel dilin öğrenilmesi gerektiği görüşünü savunurken, %25,6'sı öğrenilmemesi gerektiği görüşünü savunmaktadır.

Şekil 9: Suriyelilere Daha Kolay İletişim Kurmak için Yerel Dilin Öğrenilmesi Görüşüne İlişkin Pasta Grafiği

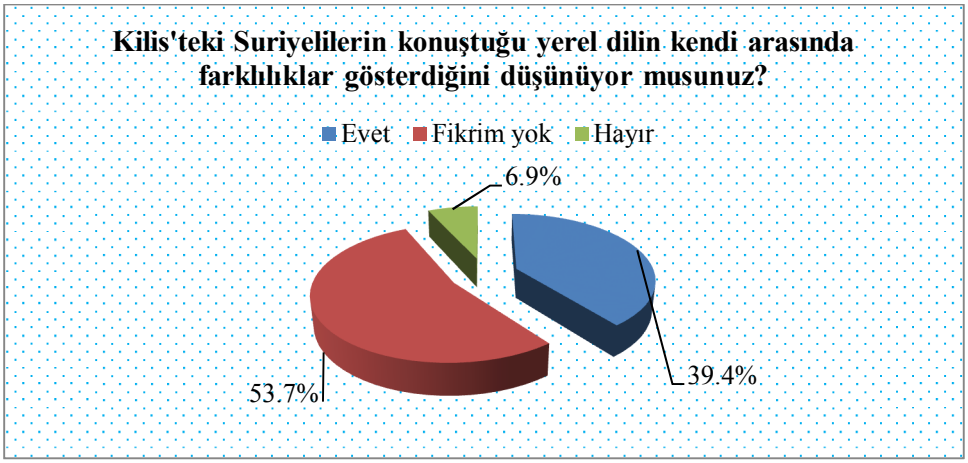

Tablo 10: Kilis'teki Suriyelilerin Konuştuğu Yerel Dilin Kendi İçindeki Farklılık Algısı

	Frekans	Yüzde
Evet	80	39,4
Fikrim yok	109	53,7
Hayır	14	6,9
Toplam	203	100,0

Tablo 10'dan görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %39,4'ü Kilis'teki Suriyelilerin konuştuğu yerel dilin farklılık gösterdiğini düşünürken, %53,7'si yerel dili bilmediklerinden dolayı bir farklılık olup olmadığı konusunda fikrinin olmadığını belirtmiş, %6,9'u ise Suriyelilerin konuştukları yerel dilde farklılık olmadığını belirtmiştir.

Şekil 10: Kilis'teki Suriyelilerin Konuştuğu Yerel Dilin Kendi İçindeki Farklılık Algısına İlişkin Pasta Grafiği

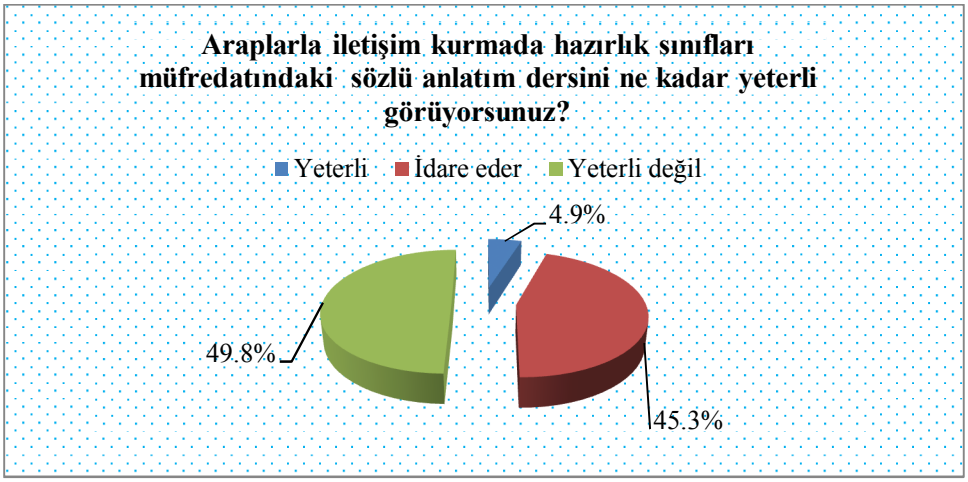

Tablo 11: Araplarla İletişim Kurmada Hazırlık Sınıfı Müfredatındaki Sözlü Anlatım Dersinin Yeterlilik Algısı

	Frekans	Yüzde
Yeterli	10	4,9
İdare eder	92	45,3
Yeterli değil	101	49,8
Toplam	203	100,0

Tablo 11'den görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %4,9'u hazırlıkta aldıkları sözlü anlatım dersinin Araplarla iletişim kurmada yeterli olduğunu belirtirken, %45,3'ü idare eder olduğunu, %49,8'i ise sözlü anlatım dersinin Araplarla iletişimde yeterli olmadığını belirtmiştir.

Şekil 11: Araplarla İletişim Kurmada Hazırlık Sınıfı Müfredatındaki Sözlü Anlatım Dersinin Yeterlilik Algısına Ilişkin Pasta Grafiği

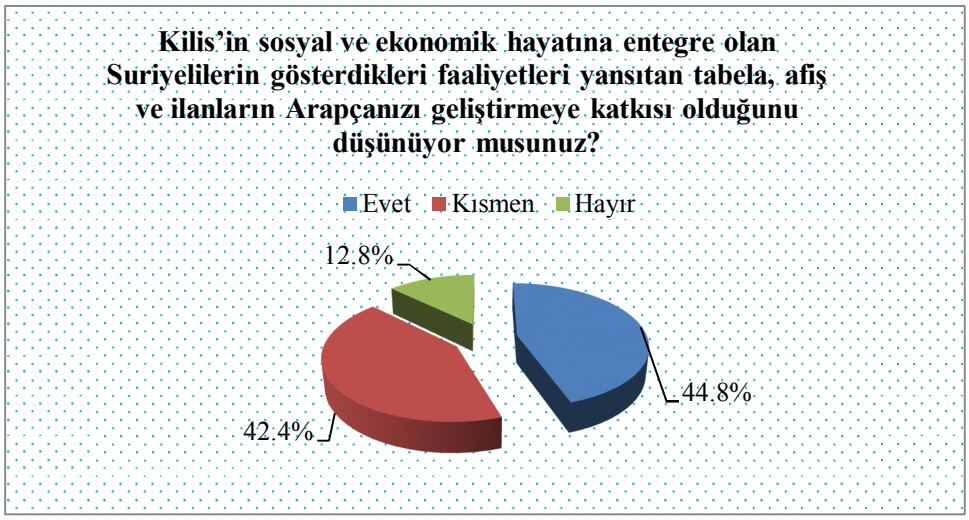

Tablo 12: Kilis'in Sosyal Ve Ekonomik Hayatına Entegre Olan Suriyelilerin Gösterdikleri Faaliyetleri Yansıtan Tabela, Afiş Ve İlanların Arapçanızı Geliştirmeye Katkısı Olduğunu Düşünme Durumları

	Frekans	Yüzde
Evet	91	44,8
Kısmen	86	42,4
Hayır	26	12,8
Toplam	203	100,0

Tablo 12'den görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %44,8'i Suriyelilerin gösterdikleri faaliyetleri yansıtan tabela, afiş ve ilanların Arapçalarını geliştirmeye katsını olduğunu savunurken, %42,4'ü kısmen katkısının olduğunu, %12,8'i ise katkısının olmadığını belirtmiştir.

Şekil 12: Kilis'in Sosyal Ve Ekonomik Hayatına Entegre Olan Suriyelilerin Gösterdikleri Faaliyetleri Yansıtan Tabela, Afiş Ve Ilanların Arapçanızı Geliştirmeye Katkısı Olduğunu Düşünme Durumlarına Ilişkin Pasta Grafiği

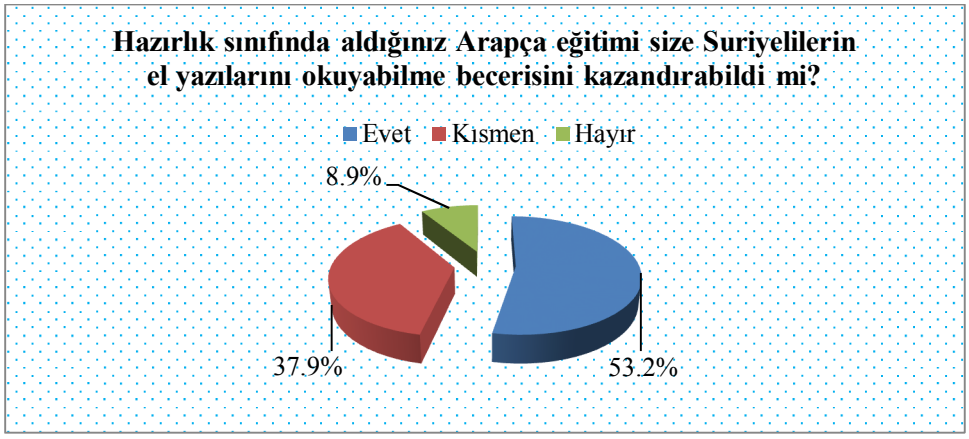

Tablo 13: Hazırlık Sınıfında Alınan Arapça Eğitiminin Suriyelilerin El Yazılarını Okuyabilme Becerisi Kazandırabilme Durumu

	Frekans	Yüzde
Evet	108	53,2
Kısmen	77	37,9
Hayır	18	8,9
Toplam	203	100,0

Tablo 13'den görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %53,2'si hazırlıkta almış olduğu Arapça eğitiminin kendisine Suriyelilerin el yazılarını okuyabilme becerisi kazandırdığını belirtirken, %37,9'u bu beceri kısmen kazandırdığını, %8,9'u ise beceri kazandırmadığını belirtmiştir.

Şekil 13: Hazırlık Sınıfında Alınan Arapça Eğitiminin Suriyelilerin El Yazılarını Okuyabilme Becerisi Kazandırabilme Durumuna Ilişkin Pasta Grafiği

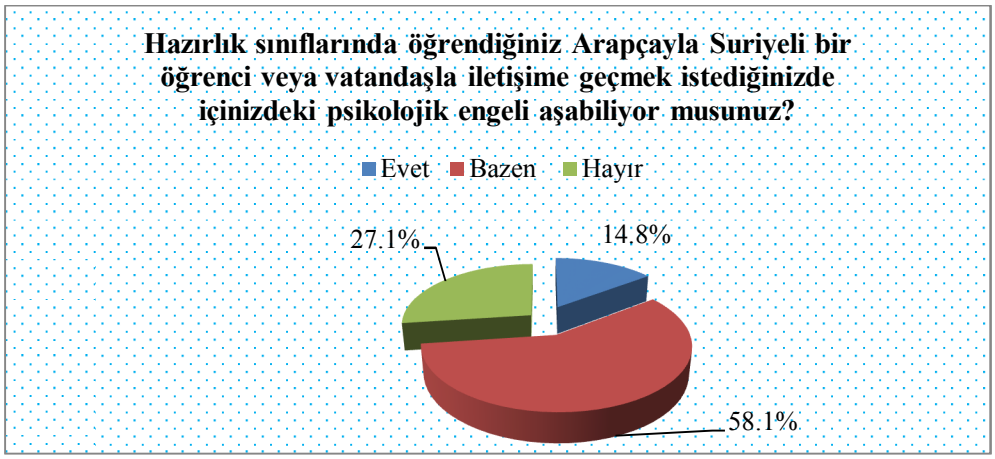

Tablo 14: Hazırlık Sınıfında Öğrenilen Arapça İle Suriyeli Bir Öğrenci Veya Vatandaşla İletişime Geçilmek İstendiğinde Psikolojik Engeli Aşabilme Durumu

	Frekans	Yüzde
Evet	30	14,8
Bazen	118	58,1
Hayır	55	27,1
Toplam	203	100,0

Tablo 14'den görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %14,8'i hazırlıkta aldığı Arapça eğitimi ile Suriyeli bir öğrenci veya vatandaşla iletişime geçerken içindeki psikolojik engeli aştığını belirtirken, %58,1'i o anki duruma bağlı olarak değiştiğini, %27,1'i ise aldığı eğitimle ile iletişimdeki psikolojik engeli aşamadığını belirtmiştir.

Şekil 14: Hazırlık Sınıfında Öğrenilen Arapça ile Suriyeli Bir Öğrenci Veya Vatandaşla Iletişime Geçilmek İstendiğinde Psikolojik Engeli Aşabilme Durumuna İlişkin Pasta Grafiği

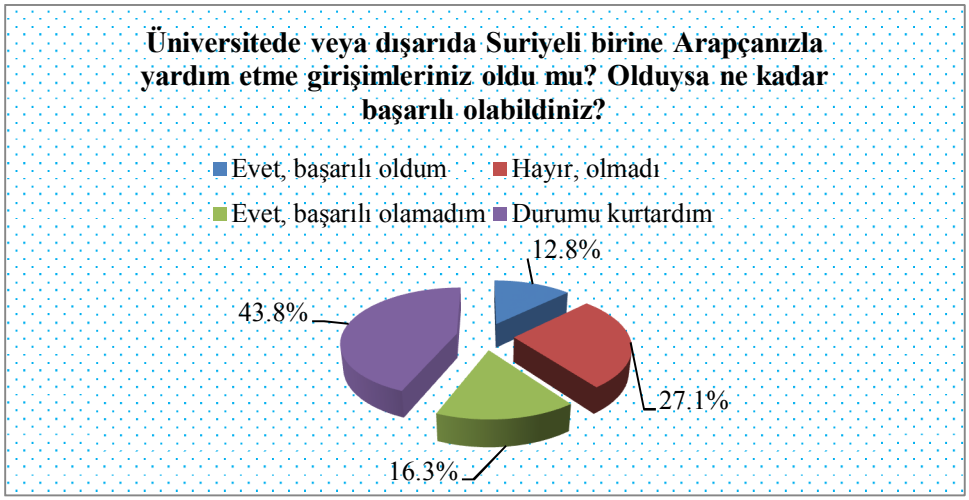

Tablo 15: Üniversitede Veya Dışarıda Suriyeli Birine Yardım Etme Girişimleri Ve Bu Girişimdeki Başarı Durumu

	Frekans	Yüzde
Evet, başarılı oldum	26	12,8
Hayır, olmadı	55	27,1
Evet, başarılı olamadım	33	16,3
Durumu kurtardım	89	43,8
Toplam	203	100,0

Tablo 15'den görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %12,8'i üniversitede veya dışarıda Suriyeli bir vatandaşa adres tarif etme, yol gösterme vb. gibi konularda yardım ettiğini ve bu yardımında başarılı olduğunu belirtirken, %16,3'ü yardım ettiğini ancak başarısız olduğunu, %43,8'i durumu bir şekilde kurtardığını, %27,1'i ise böyle bir yardımlaşmanın olmadığını belirtmiştir.

Şekil 15: Üniversitede Veya Dışarıda Suriyeli Birine Yardım Etme Girişimleri Ve Bu Girişimdeki Başarı Durumuna Ilişkin Pasta Grafiği

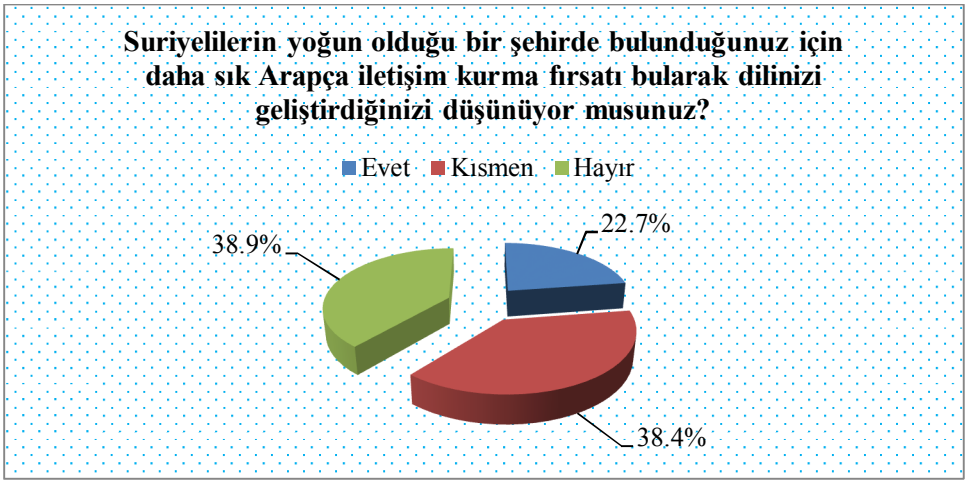

Tablo 16: Suriyelilerin Yoğun Olduğu Bir Şehirde Bulunmanın Arapçayı Geliştirmedeki Katkısına İlişkin Görüşler

	Frekans	Yüzde
Evet	46	22,7
Kısmen	78	38,4
Hayır	79	38,9
Toplam	203	100,0

Tablo 16'dan görüldüğü üzere, hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %22,7'si Suriyelilerin yoğun olduğu bir şehirde bulunmalarının daha sık Arapça iletişim kurma fırsatı sağladığından dolayı Arapçalarını geliştirdiğini düşünürken, %38,4'ü kısmen geliştirdiğini, %38,9'u ise Arapçalarını geliştirmede bunun bir katkısının olmadığını belirtmiştir.

Şekil 16: Suriyelilerin Yoğun Olduğu Bir Şehirde Bulunmanın Arapçayı Geliştirme Düşüncesine Ilişkin Pasta Grafiği

4.1. Bağımsızlık Testleri

Araştırmanın bu bölümünde, İlahiyat fakültelerinde Arapça hazırlık eğitimi alan öğrencilerin Suriyelilerle Arapça iletişim kurma becerinin belirlenmesine yönelik anket formunda yer alan görüşlerin birbirlerinden bağımsızlığı Ki-Kare bağımsızlık testi kullanılarak test edilmiştir. Ayrıca görüşlere ait çapraz tablolara yer verilmiştir.

Tablo 17: Suriyelilerin Yoğun Olduğu Bir Şehirde Bulunmanın Arapçayı Geliştirmedeki Katkısına İlişkin Görüşler İle Sosyal Medyada Arapçayı İletişim Dili Olarak Kullanma Durumlarının Bağımsızlığı

			Sosyal medyada iletişim dili olarak Arapçayı kullanıyor musunuz?			**Toplam**
			Evet	**Kısmen**	**Hayır**	
Suriyelilerin yoğun olduğu bir şehirde bulunduğunuz için daha sık Arapça iletişim kurma fırsatı bularak dilinizi geliştirdiğinizi düşünüyor musunuz?	**Evet**	**f**	11	20	15	46
		%	23,9%	43,5%	32,6%	100,0%
	Kısmen	**f**	8	36	34	78
		%	10,3%	46,2%	43,6%	100,0%
	Hayır	**f**	5	20	54	79
		%	6,3%	25,3%	68,4%	100,0%
Toplam		**f**	24	76	103	203
		%	11,8%	37,4%	50,7%	100,0%

Suriyelilerin yoğun olduğu bir şehirde bulunduğu için daha sık Arapça iletişim kurma fırsatı bularak dilini geliştirdiğini düşünene öğrencilerin %23,9'u sosyal medyada Arapçayı iletişim dili olarak kullandığını belirtirken, %43,5'i kısmen kullandığını, %32,6'sı ise kullanmadığını belirtmiştir. Suriyelilerin yoğun olduğu bir şehirde bulunduğu için daha sık Arapça iletişim kurma fırsatı bularak dilini kısmen geliştirdiğini düşünen öğrencilerin %10,3'ü sosyal medyada Arapçayı iletişim dili olarak kullandığını belirtirken, %46,2'si kısmen kullandığını, %43,6'sı ise kullanmadığını belirtmiştir. Suriyelilerin yoğun olduğu bir şehirde bulunmanın Arapçasını geliştirmede katkısı olmadığını belirten öğrencilerin %6,3'ü sosyal medyada Arapçayı iletişim dili olarak kullandığını belirtirken, %25,3'ü kısmen kullandığını, %68,4'ü ise kullanmadığını belirtmiştir. Suriyelilerin yoğun olduğu bir şehirde bulunmanın

Arapça dilini geliştirmedeki katkısının sosyal medyada Arapçayı kullanamadan bağımsız olmadığı gözlenmiştir (p=0,000<0,050).

Tablo 18: Araplarla İletişim Kurmada Hazırlık Sınıfı Müfredatındaki Sözlü Anlatım Dersinin Yeterlilik Algısı İle Suriyelilerin Gösterdikleri Faaliyetleri Yansıtan Tabela, Afiş Ve İlanların Arapçayı Geliştirmeye Katkısının Bağımsızlığı

			Kilis'in sosyal ve ekonomik hayatına entegre olan Suriyelilerin gösterdikleri faaliyetleri yansıtan tabela, afiş ve ilanların Arapçanızı geliştirmeye katkısı olduğunu düşünüyor			Toplam
			Evet	Kısmen	Hayır	
Araplarla iletişim kurmada hazırlık sınıfları müfredatındaki sözlü anlatım dersini ne kadar yeterli görüyorsunuz?	Yeterli	f	8	2	0	10
		%	80,0%	20,0%	0,0%	100,0%
	İdare eder	f	47	37	8	92
		%	51,1%	40,2%	8,7%	100,0%
	Yeterli değil	f	36	47	18	101
		%	35,6%	46,5%	17,8%	100,0%
Toplam		f	91	86	26	203
		%	44,8%	42,4%	12,8%	100,0%

Araplarla iletişim kurmada hazırlık sınıfları müfredatındaki sözlü anlatım dersinin yeterli olduğunu düşünen öğrencilerin %80,0'ı Suriyelilerin gösterdikleri faaliyetleri yansıtan tabela, afiş ve ilanların Arapçalarını geliştirmede katkı sağladığını bildirirken %20,0'I kısmen katkı sağladığını bildirmiştir. Araplarla iletişim kurmada hazırlık sınıfları müfredatındaki sözlü anlatım dersinin kısmen yeterli olduğunu düşünen öğrencilerin %51,1'i Suriyelilerin gösterdikleri faaliyetleri yansıtan tabela, afiş ve ilanların Arapçalarını geliştirmede katkı sağladığını bildirirken %40,2'si kısmen katkı sağladığını, %8,7'si ise katkı sağlamadığını bildirmiştir. Araplarla iletişim kurmada hazırlık sınıfları müfredatındaki sözlü anlatım dersinin yeterli olmadığını düşünen öğrencilerin %35,6'sı Suriyelilerin gösterdikleri faaliyetleri yansıtan tabela, afiş ve ilanların Arapçalarını geliştirmede katkı sağladığını bildirirken %46,5'i kısmen katkı sağladığını, %17,8'i ise katkı sağlamadığını bildirmiştir. Araplarla iletişim kurmada hazırlık sınıfları müfredatındaki sözlü anlatım dersinin algılanan yeterlilik düzeyi, Suriyelilerin gösterdikleri faaliyetleri yansıtan tabela, afiş ve ilanların Arapçalarını geliştirmede katkı sağlama görüşlerinden bağımsız değildir (p=0,020<0,050).

Tablo 19: Üniversitede Veya Dışarıda Suriyeli Birine Yardım Etme Girişimleri Ve Bu Girişimdeki Başarı Durumu İle Ammice Kalıplar Veya Sözcüklerin Öğrenilmesi Durumunun Bağımsızlığı

			Öğrendiğiniz yerel dile ait kalıplar veya sözcükler var mı? Bunları Suriyelilerle konuşurken kullanıyor musunuz?			Toplam
			Evet	Kısmen	Hayır	
Üniversitede veya dışarıda Suriyeli birine Arapçanızla yardım etme girişimleriniz oldu mu? Olduysa ne kadar başarılı olabildiniz?	Evet, başarılı oldum	f	17	6	3	26
		%	65,4%	23,1%	11,5%	100,0%
	Hayır, olmadı	f	5	18	32	55
		%	9,1%	32,7%	58,2%	100,0%
	Evet, başarılı olamadım	f	4	13	16	33
		%	12,1%	39,4%	48,5%	100,0%
	Durumu kurtardım	f	25	35	29	89
		%	28,1%	39,3%	32,6%	100,0%
Toplam		f	51	72	80	203
		%	25,1%	35,5%	39,4%	100,0%

Üniversitede veya dışarıda Suriyeli birine Arapça dilini kullanarak yardım ettiğini ve bunu başardığını belirten öğrencilerin %65,4'ü yerel dile ait kalıplar öğrenerek bunları Suriyelilerle konuşurken kullandığını belirtirken, %23,1'i kısmen kalıp sözcükler öğrendiğini, %11,5'i ise kalıp sözcükler öğrenmediği belirtmiştir. Üniversitede veya dışarıda Suriyeli birine Arapça dilini kullanarak yardım ettiğini belirten ancak bu yardımında başarılı olmadığını belirten öğrencilerin %12,1'i yerel dile ait kalıplar öğrenerek bunları Suriyelilerle konuşurken kullandığını belirtirken, %39,4'ü kısmen kalıp sözcükler öğrendiğini, %48,5'i ise kalıp sözcükler öğrenmediği belirtmiştir.

Suriyeli birine yardım edebilme Arapça dilini kullanarak yardım edebilme durumu yerel dile ait kalıplar öğrenmeden bağımsız değildir (p=0,000<0,050).

Tablo 20: Suriyeli Öğrencilerin Tercih Ettikleri İletişim Dili İle Suriyelilere Daha Kolay İletişim Kurmak İçin Yerel Dilin Öğrenilmesi Görüşünün Bağımsızlığı

			Sizce Suriyelilerle daha kolay iletişim kurmak için Suriye yerel dili öğrenilmeli mi?		**Toplam**
			Evet	**Hayır**	
Suriyeli öğrenciler sizinle hangi dilde iletişim kurmayı tercih ediyorlar?	**Arapça**	**f**	10	2	12
		%	83,3%	16,7%	100,0%
	Türkçe	**f**	66	36	102
		%	64,7%	35,3%	100,0%
	Karışık	**f**	75	14	89
		%	84,3%	15,7%	100,0%
Toplam		**f**	151	52	203
		%	74,4%	25,6%	100,0%

Suriyeli öğrencilerin kendileri ile Arapça iletişim kurduğunu belirten öğrencilerin %83,3'ü Suriyelilerin yerel dilin öğrenilmesi gerektiğini düşünürken, %16,7'si böyle bir gerekliliğin olmadığını düşünmektedir. Suriyeli öğrencilerin kendileri ile Türkçe iletişim kurduğunu belirten öğrencilerin %64,7'si Suriyelilerin yerel dilinin öğrenilmesi gerektiğini düşünürken, %35,3'ü böyle bir gerekliliğin olmadığını düşünmektedir. Suriyeli öğrencilerin kendileri ile karışık dilden iletişim kurduğunu belirten öğrencilerin %84,3'ü Suriyelilerin yerel dilinin öğrenilmesi gerektiğini düşünürken, %15,7'si böyle bir gerekliliğin olmadığını düşünmektedir. Suriyeli öğrencilerin iletişimde tercih ettikleri dil, yerel dilin öğrenilmesi gerektiği düşüncesinden bağımsız değildir (p=0,000<0,050).

5. SONUÇ

Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde eğitim gören, çoğunluğu bayan olan ve ortalama üç yıldır Kilis'te yaşayan toplam 203 öğrenci üzerinden gerçekleştirilen bu çalışma ile elde edilen sonuçlar şöyledir: Hazırlık sınıfında Arapça eğitimi alan Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri genellikle sosyal medyada Arapçayı iletişim dili olarak kullanmayı tercih etmemekte ve büyük çoğunluğunun Arapça kullanarak iletişim kurduğu Suriyeli arkadaşları yoktur.

Üniversitedeki Suriyeli öğrenciler, fakülte öğrencileri ile genellikle Türkçe iletişim kurmayı tercih etmektedirler. Öğrenciler, üniversitede eğitimini aldıkları Modern Standart Arapça ile Suriyelilerin yerel konuşma dili arasında oldukça fark olduğunu savunmaktadırlar. Bundan dolayı Suriyelilerle iletişim kurmak adına yerel konuşma dilinin öğrenilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Öğrencilerin Suriye konuşma dilini bilmedikleri için Kilis'te yaşayan Suriyelilerin kendi içlerindeki dil farkını anlamamaktadırlar. Suriyelilerle iletişim kurmada üniversitede öğrendikleri sözlü anlatım dersinin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Bu düşüncede Suriyeli sığınmacıların konuştuğu yerel dilin, standart Arapçadan farklı bir dil biçiminde olmasının önemi büyüktür.

Öğrenciler, Kilis'in sosyal ve ekonomik hayatına entegre olan Suriyelilerin gösterdikleri faaliyetleri yansıtan tabela, afiş ve ilanların Arapçalarını geliştirmede direk ve kısmen katkısının olduğunu savunmaktadırlar. Öğrenciler genellikle Suriyelilerin el yazılarını okuyabilme becerisi kazanmışlardır. Öğrencilerin Arapça konuşma noktasında yeterli özgüvene sahip olmadıkları anlaşılmaktadır.

Çalışmamızın da ortaya koyduğu üzere Arapçadaki ikideğişkelilik problemi öğrencilerin dili öğrenme motivasyonlarını ve onunla iletişime geçme özgüvenlerini olumsuz yönde etkilemektedir. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin, Suriyeli öğrencilerle veya diğer sığınmacılarla yeterince Arapça iletişime geçmedikleri görülmektedir. Bu yüzden öğrencilerin Arapçayı kullanma becerilerini ve dile olan ilgilerini arttırmak için Suriyelilerle Arapça iletişim kurma olanaklarının artırılması gerekmektedir. Öğrencilere gerçek hayatta konuşulan Suriye lehçesini öğrenecekleri imkânlar sunmak, onların Arapçayı bir dil olarak daha çok sevme ve ona daha çok ilgi duymalarını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ABDURRAHMÂN, A. (1969). Luğatunâ ve'l-hayât, Dâru'l-maârif, y.y.

AKSAN, D. (2003). Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim), Ankara.

el-ANÂTÎ, V. (2003). el-Lisâniyyâtu't-tatbîkiyye ve ta'lîmu'l-arabiyye liğayri'n-nâtikîn bihâ, Cevhera li'n-neşr ve't-tevzî', 228.

ÇETİN, Nihad M. (1991). Arap-Dil. *DİA*, III, 282, İstanbul.

DÜZGÜN, O. (2015). Türkiye'de Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretiminde Lehçenin Yeri. IJLET UDES, 2195-2197.

ENÎS, İ. (2002). fi'l-Lehcâti'l-arabiyye, Mektebet el-Anclû el-Mısriyye.

FERGUSON, C.A. (1959). Diglossia. In P. P. Giglioli (Ed.), Languages and social context). Baltimore and Middlesex Eng: Penguin Books 1972.

_____, (1959), "The Arabic Koine", Language, 35 (4): 616-630.

İBRAHİM, M. H. (1986). Standart and Prestige Language: A Problem in Arabic Sociolinguistics

İBRAHİM, R. (2011). Journal of Neurolinguistics, 24: 571-582.

İMER, K., KOCAMAN, A., ÖZSOY, A.S. (2013). Dilbilim Sözlüğü, Boğaziçi Ünv. Yayınevi, İstanbul.

el-KAFAÂN, T.M.M., el-FÂÛRÎ, A.S. (2012). Te'sîru'l-izdivâciyye'l-luğaviyye fî t'lîmi'l-luga'l-arabiyye li'n-nâtıkîn biğayrîhâ, Mecelletu'l-ulûmi'l-insâniyye ve'l-ictimâiyye, 1(39): 1.

MAHMÛD, İ.H. (2002). el-Arabiyye'l-fushâ beyne'l-izdivâyciyye ve's-sunâiyye'l-lugaviyye, el-Mecelle'l-ilmiyye li Câmiati'l-Melik Faysal, 1(3): 54.

TAŞDELEN, H. (2008). Diglossia'ya Rağmen Yetkinleşme: Arapça'ya Yeni Bir Yaklaşım. *Uludağ Ünv. İlahiyat Fak. Dergisi*, 17/2: 771-785.

YILDIZ, M. (2010). Standart ve Yerel Arapçanın Tarihsel ve Filolojik Sınırları: Mısır Lehçesi Örneği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10 (3): 23-41.

WEHR, H.- FÜCK J.W. (1979). Arabiyya Arabic Language And Literatüre. The Encylopedia of Islam (New Edition), E. J. Brill, Leiden, s. 561-573.

EK.1
Anket Soruları

Değerli katılımcı, bu anket İlahiyat Fakültesinde Arapça Hazırlık eğitimi almış olan öğrencilerin Suriyelilerle Arapça iletişim kurma beceri ve problemlerine dair veri toplama amacı ile düzenlenmiştir. Anket verileri analiz edilerek Kilis 7 Aralık Ünv. İİBF tarafından düzenlenecek olan II. Ortadoğu Konferanslarında bildiri olarak sunulacaktır. Ankete katıldığınız için teşekkür ederim.

Yrd. Doç. Dr. M. İsmail DÖNMEZ

Cinsiyetiniz: Bay……/Bayan……
Sınıfınız: İlh-1……/İlh-2…….
Kaç yıldır Kilis'te bulunuyorsunuz:……..

ANKET SORULUARI
(Soruları size uygun olan tek şıkkı daire içine alarak yanıtlayınız.)

1-Sosyal medyada (mesaj, sohbet, mail vs.) iletişim dili olarak Arapçayı kullanıyor musunuz?
- Evet
- Kısmen
- Hayır

2- Sadece Arapça ile iletişim kurduğunuz Suriyeli arkadaşlarınız var mı?
- Evet
- Hayır

3-Suriyeli öğrenciler sizinle hangi dilde iletişim kurmayı tercih ediyorlar?
- Arapça
- Türkçe
- Karışık

3-Sizce üniversitede öğrendiğiniz Klasik/standart Arapça (Fusha) ile Suriyelilerin konuştuğu dil farklı mı?
- Evet
- Kısmen
- Hayır

4- Suriyelilerle Standart Arapça (Fusha) ile iletişim kurmaya çalıştığınızda karşınızdaki kişiden kaynaklanan (Fusha kullanmak istememesi veya kullanamaması gibi) sorunlar yaşadınız mı?
- Evet
- Kısmen
- Hayır

5-Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu bir şehirde olmanız onların konuştuğu yerel dili (Ammice) anlama da size aşinalık kazandırdı mı?
- Evet
- Kısmen
- Hayır

6- Öğrendiğiniz ammice (yerel dile ait) kalıplar veya sözcükler var mı? Bunları Suriyelilerle konuşurken kullanıyor musunuz?
- Evet
- Kısmen
- Hayır

7-Sizce Suriyelilerle daha kolay iletişim kurmak için ammice (Suriye yerel dili) öğrenilmeli mi?
- Evet
- Hayır

8-Kilis'teki Suriyelilerin konuştuğu yerel dilin kendi arasında farklılıklar gösterdiğini düşünüyor musunuz?
- Evet
- Fikrim yok
- Hayır

9-Araplarla iletişim kurmanızda hazırlık sınıfları müfredatındaki sözlü anlatım dersini ne kadar yeterli görüyorsunuz?
- Yeterli
- İdare eder
- Yeterli değil

10-Kilis'in sosyal ve ekonomik hayatına entegre olan Suriyelilerin gösterdikleri faaliyetleri yansıtan tabela, afiş ve ilanların Arapçanızı geliştirmeye katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?
- Evet
- Kısmen
- Hayır

12-Hazırlık sınıfında aldığınız Arapça eğitimi size Suriyelilerin el yazılarını (Tabela, afiş, ilan vs. dâhil) okuyabilme becerisini kazandırabildi mi?
- Evet
- Kısmen
- Hayır

13-Hazırlık sınıflarında öğrendiğiniz Arapçayla Suriyeli bir öğrenci veya vatandaşla iletişime geçmek istediğinizde içinizdeki psikolojik engeli aşabiliyor musunuz?
- Evet
- Bazen (O andaki duruma bağlı)
- Hayır

14-Üniversitede veya dışarıda Suriyeli birine Arapçanızla yol gösterme, adres tarif etme, yapılacakları anlatma vb. yardım etme girişimleriniz oldu mu? Olduysa ne kadar başarılı olabildiniz?
- Evet, başarılı oldum.
- Hayır, olmadı.
- Evet, başarılı olamadım.
- Durumu kurtardım.

15-Suriyelilerin yoğun olduğu bir şehirde bulunduğunuz için daha sık Arapça iletişim kurma fırsatı bularak dilinizi geliştirdiğinizi düşünüyor musunuz?
- Evet
- Kısmen
- Hayır

SAVAŞ NEDENIYLE TÜRKİYE'YE GÖÇ EDEN AİLESİNİ YİTİRMİŞ SURİYELİ ÇOCUKLARIN SAĞLIK DURUMLARI

***

LOST THEIR FAMILIES SYRIAN CHILDREN HAVE HEALTH STATUS OF THE WAR DUE TO IMMIGRANT IN TURKEY

Arş. Gör. Melike YAVAŞ ÇELİK
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yusuf Şerefoğlu Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü
melikecelik@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. Duygu YILDIRIM
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yusuf Şerefoğlu Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü
dozbas@kilis.edu.tr

Öz

Savaş nedeniyle Türkiye'ye göç eden mültecilerin birçok sıkıntıları bulunmaktadır. Bu sıkıntıları yaşayanların başında da ailesini yitirmiş yaralı hastanede tedavi gören çocuklar yer almaktadır. Nerede olduklarını ve etrafında dolaşanların kim olduğunu bilmeden korku dolu gözlerle etrafı izleyen savaşta yara almış minik bedenler; kimisinin kolu yok kimisinin bacağı ve aile sıcaklığına o kadar muhtaçken yanlarında kimseleri yok hepsi anne babasını kardeşini arıyor kimisi de her şeyin farkında yanı başında parçalanmış kardeşi annesi babası öldüklerini biliyor ve çaresizce ona uzanacak yardım elini bekliyor. Ülkemiz ve sağlık çalışanlarımız elinden geleni yapıyor ancak bir çocuk için en değerli ve kendini güvende hissettiği ailesini geri getirmeye ne yapılsa da kimsenin gücü yetmiyor. Maalesef bu çocukların ileriki yaşlarda sağlıklı bir birey olup topluma faydalı birer birey olmalarını sağlayabilmek için yapılması gereken tüm dünya insanlarına düşen sorumluluklar bulunmaktadır. Örneğin bu çocukların istismara uğramalarını önleyecek tedbirler alınmalı bu çocuklara sahip çıkılmalıdır. Ülkemiz bu çocukların tüm sağlık masraflarını karşılamakta ve onların barınacakları kurumlarla işbirliği yaparak çocukların gözetimini sürdürmektedir. Ancak o kadar çok sayı da mülteci bulunmaktadır ki bu çocukların takiplerinde aksaklıklar oluşmaktadır. Bu aksaklıkları önlemek için çocuk servislerinde çalışan hemşirelere oldukça önemli görevler düşmektedir. Bu çalışmayla da bu çocuklar için çocuk hemşirelerinin önemini vurgulamak ve ailesiz kalmış bu çocukların sıkıntılarını paylaşmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler; *Savaş, Mülteci Çocuklar, Hemşireler.*

Abstract

There are many problems of refugees who migrated to Turkey because of the war.These difficulties have lost their families living at the beginning of the wounded being treated in the hospital is located children. Where they are and who are wandering around not knowing fearful that have been scarred around the eyes with tiny bodies following the war; No others to handle some of the leg and family temperature so no one in need of side all his parents looking for his brother, but someone else beside aware of everything you know they died fragmented sister mother father and desperately waiting for his hand to help her to relax. Our country and the health of our employees is doing his best, but one of the most valuable and what is not enough to bring back the family that have been undertaken, no one can feel safe in the power of the child. Unfortunately, there are people all over the world the responsibility for these children is a healthy individual needs to be done in future years to enable them to be a useful person to society. For example, should not be taken precautionary measures to prevent the abuse of these children, these children should be protected. Our country has to meet all the medical expenses of the child and continues to cooperate with the supervision of the children they shelter their institutions. However, there are so many refugees that defects are formed in the children followed. very important tasks to nurses working in children's services in order to prevent this disruption is reduced. It also aims to highlight the importance of working with children without family had been a nurse for children and share the problems of these children.

Key Words; *War, Refugee Children, Nurses.*

1. GİRİŞ

Savaş çocuklar ve kadınlar için istismara açık bir durum oluşturmaktadır. Şu anda Türkiye'de %34'ü kamplarda ve %66'sı da kamp dışında olmak üzere 642.867 kayıtlı Suriyeli mülteci bulunmakta olup bu sayının %53'ü (341.362) çocuklardan oluşmaktadır(1). Kamplarda yaşayan Suriyeli çocukların %74'üne çocuk felci aşısı yapılmıştır ancak kampların dışında yaşayan çocuklar arasında aşılı olanların oranı oldukça düşüktür. Erkek çocukların yaklaşık %57'si ve kız çocukların ise %52'si aşılıdır. Kamplarda yaşayan erkek çocukların %74'ü ve kız çocukların ise %70'ine kızamık aşısı yapılmış olup kampların dışında yaşayan aşılanmış çocukların oranı, kamplardaki çocukların oranına kıyasla çok düşüktür. Kampların dışında yaşayan erkek çocukların yaklaşık %60'ı ve kız çocukların %58'inin kızamık aşısı vardır. Çocuk felci ve kızamık oldukça bulaşıcı viral hastalıklar olduğundan dolayı bu durum ev sahibi toplum içinde yaşayan çocuklar için ciddi bir sağlık tehdidi teşkil etmektedir(1).

Suriye'de ki savaş nedeniyle ailelerini kaybeden birçok çocuğun bakımı ülkemizin olanaklarınca karşılanmaya çalışılsa da ne yazık ki bu çocuklar eğitim alma, güvenli bir çevrede yaşama, doğduğu anda bir ülkenin vatandaşı olma, anne babasının korumasında sevgi ve korunaklı bir biçimde büyüme gibi birçok haktan mahrum kalmaktadırlar(2,3,4). Ülkemiz, uluslararası bağışçılar, Birleşmiş Milletler, UNICEF ve Gönüllüler işbirliğiyle bu çocuklara barınacakları kurumlar oluşturulmuş, okullarda eğitim verecek Suriyeli öğretmenler desteklenmiş, kütüphaneler açılmış, kıyafet, yeme içme gibi ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca sağlık hizmetlerinden de ücretsiz faydalanmaktadırlar. Ancak Savaş, mağdurların biyolojik, psikolojik ve sosyal sağlığını bozmakta, dünya genelinde mortalite ve morbiditeyi arttırmaktadır(5). Yaralı ve ailesini kaybetmiş çocukların yaşadığı travmaları giderme ve bu tür sahipsiz çocukların istismara uğramalarını engelleme konusunda ne yazık ki yetersiz kalınmaktadır(1,5,6,7). Travmatik bir yaşantı sonucu ortaya çıkan tepkiler, insanlık tarihi ile beraber var olan savaş, doğal felaketler, kazalar, beklenmedik kayıplar, tacizler gibi bireyin yaşamını, fiziksel ve psikososyal bütünlüğünü tehdit eden olaylardan sonra hep tanımlana gelmiştir. Örneğin Psikoanalitik yaklaşımda travmatik nörozun, erişkin yaştaki travmanın çocukluk çağında yaşanan bir travmaya bağlı nöroza regresyonu olduğu ele alınmaktadır(8). Ayrıca Çocuk, zihnindeki örseleyici olayları sık sık düşlerinde, konuşmalarında, oyunlarında yineleyerek o olaylara karşı bir duyarsızlaşma, böylece stres(sıkıntı) ile baş etme gücü geliştirmektedir(9). Bu durumla baş etme gücü geliştiremeyen çocuklarda ileriki yaşlarda sıkıntılı bireyler olarak hayatına devam etmek zorunda kalmaktadır. Bu çocukların anneleri babaları, kardeşleri ya da yakınları gözlerinin önünde paramparça olmuş ve bir başlarına kaldıkları hayatta yaşam mücadelesi vermek zorunda kalmışlardır(10,11). Yakınları olmadığı için bakımlarını ilk kez gördükleri onlara yabancı hemşireler ya da diğer hastaların yakınları vermektedir. Yaşadıkları bu travmalarla baş etmek bu küçük bedenler için oldukça güç olmaktadır. Bu çalışmayla bu tür çocukların yaşadıkları sıkıntılarını ortaya koymak ve bu konuda çocuk hemşirelerinin önemini vurgulamak amaçlanmaktadır.

2. GÖÇMEN ÇOCUKLARIN KARŞI KARŞIYA OLDUKLARI RİSKLER

2.1. Göç Öncesi Süreç

- Şiddet, silahlı çatışma, yoğun toplumsal baskı
- Yoğun ekonomik sıkıntılar
- Yaşam hakkının tehlikeye girmesi
- Temel ihtiyaçlara erişim
- Kötü beslenme Yolculuk sırasında karşılan riskler
- İnsan ticaretine maruz kalma
- Çocuk işçiliği ve en kötü koşullarda çocuk işçiliğine maruz kalma
- Kötü beslenme

• Hijyenik olmayan halk sağlığına aykırı koşullarda barınma
• Eğitimin sekteye uğraması
• İhtiyaç anında tıbbı yardım alamama
• Ebeveyn kaybı, yalnız kalma
• Cinsel taciz, istismar, şiddet (12).

2.2. Geçiş Bölgelerinde Ve Varış Noktasında Karşılaşılan Riskler

• Kötü beslenme
• Hijyenik olmayan halk sağlığına aykırı koşullarda barınma
• Eğitimin sekteye uğraması
• İhtiyaç anında tıbbı yardım alamama(12).
• Dil bilmeme
• Sosyal ve kültürel uyumsuzluk
•Sorunları çözmek için gerekli mercilere ulaşamama (bilgi eksikliği ve dil sorunundan dolayı)
•Yasal statüdeki belirsizlikler ve sosyal yardımlardan faydalanamama(12).
•Dil ve yasal statü sorunları gibi nedenlerle kendi görüş ve düşüncelerini açıklayamama
• Çocuk işçiliği
• Yoksulluk ve kötü beslenme
• Post -travmatik stres bozuklukları
• İnsan ticaretine maruz kalma(12).

Tablo 1: Savaşların Sağlık Üzerine Etkileri

Doğrudan Etkileri	Dolaylı Etkileri
Yaralanmalar Sakatlıklar Ölümler	Ekolojik yıkım Alt yapı tahribatı Barınma ve beslenme olanaklarının kötüleşmesi Ulaşım ve iletişimde bozulma Sosyo ekonomik koşullarda kötüleşme Artan hastalık maruziyeti Tıbbi bakım koşullarının kötüleşmesi Halk sağlığı müdahalelerinin olanaksızlaşması

Kaynak: Zencir M. Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu 2014. https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf (13).

3. AİLESİZ MÜLTECİ ÇOCUKLAR İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

- **Kapsamlı Yaklaşım:** Çocuğun öncelikle aile üyelerinden herkes ölmüş mü hayatta olan var mı belirlemek gerekir. Bazen çocuk başka ülkede aile başka ülkede olanda olabiliyor. Örneğin anneyle baba Türkiye'deyken çocuk Suriye'de ki akrabalarının yanında olabiliyor. Böyle durumlarda çocuk yaralı olarak hastaneye geliyor fakat; ailesi sağ olduğu halde ölmüş olarak düşünülebiliyor bu tür durumların iyi tespit edilmesi ve aile bireyleri varsa ulaşılması gerekmektedir (11,14,15). Çünkü Dünya genelinde %60'ı gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşen silahlı çatışmalarda bulunan

300.000 çocuk asker vardır. Bu çocuklar sadece çatışan değil, personel olarak kullanılmakta, cinsel istismara maruz kalmaktadırlar(5). Bu nedenle bu çocukların hemşirelerce takibi ve sosyal çalışanlarla işbirliğinin sürdürülmesi oldukça gerekli bir durum oluşturmaktadır.

- **Aile Birliğinin Korunması:** Çocuk olabildiğince aile bireyleriyle buluşturulmalı, bu tür tehdit altındaki çocuklara ailelerinin ve adreslerinin öğretilmesinin önemi ailelere anlatılmalıdır(11,14,16).
- **Aile Takibi ve Yeniden Birleştirme:** Aile bireyleri aranmalı, ailesi olmayan çocuklar Aile ve Sosyal Politikaların oluşturduğu barınma yerlerine yerleştirilmeli, hastanedeki sosyal çalışanlara çocukların durumları mutlaka bildirilmeli ve polis haberdar edilmelidir(16,17,18).
- **Bakım Düzenlemeleri:** Koruyucu aile, evlat edinme, eğitim alma ve sağlık hizmetinden faydalanma gibi alması gereken haklardan çocukların faydalanması sağlanmalıdır(15,17,18).
- **Kalıcı Düzenlemeler:** Çocukların huzurlu şekilde hayatlarına devam edebilmeleri için çocukları ailesi gibi koruyacak koruyucu aileler edinmeleri ve diğer çocuklar gibi normal yaşamlarını sürdürebilecekleri ortamlar sağlanmalıdır(14,15,17,19,20).
- **Mülteci Çocuklara Özel Konular:** Bu tür çocuklarla iletişime geçmede sıkıntı oluşturan dil problemi ortadan kaldırılmalı, gerekli müdahaleler sonrasında psikolojik destek almaları sağlanmalı ve yaşadığı travmayı atlatmasına yardımcı olunmalıdır(5).
- **Çocuk Haklarının Teşviki:** Bu tür çocukların da tıpkı diğer yaşıtları gibi çocuk haklarından faydalanma hakları vardır. Bir yaşından küçük çocuklarda anne sütünün desteklenmesi, anne ya da bakım verecek kişi ile yeterli ten temasının kurulması, mümkün olduğunca sabit bir kişinin çocuğun bakımını üstlenmesi gereklidir. 1-4 yaş arası çocuklarda oyun oldukça önemlidir. Oynayabilecekleri alanlar oluşturulmalı aynı yaş grubundaki diğer çocuklarla iletişim kurup oyun oynamaları sağlanmalıdır. 11-17 yaş grubu çocuklarda da müzik, spor, resim ve diğer etkinlikler ön plandadır. Bu çocukların da bu etkinlikleri uygulayabilecekleri alanlar oluşturulmalıdır(5).

4. ÇOCUK HEMŞİRELİĞİ VE AİLESIZ ÇOCUKLAR

Çocuk hemşiresinin; çocuğun haklarını savunma, çocuk ve ailesine hasta ve çocuk hakları hakkında bilgi verme, ailenin ve çocuğun haklarını kavramasını sağlama, sağlık sistemi içinde çocuk haklarının yeri ve kullanımı, çocuk haklarının ihlal edildiği durumlarda çocuğun haklarını savunma, çocuğu ve aileyi bakım ve tedavi hakkında bilgilendirme, çocuk ve ailenin mahremiyetini koruma, onların duygularını anlayarak empati kurma, geleneksel ve kültürel özelliklerini dikkate alarak bakım yaklaşımlarını gerçekleştirme yükümlülüğü bulunmaktadır(21). Bu bağlamda da çocuk hemşireleri ailesini yitirmiş savunmasız çocukların savunuculuğunu üstlenmeli istismara uğramalarını önlemelidir. Bunun için ise çocuğun yanına gelen ziyaretçileri iyi gözlemlemeli çocuk konuşabiliyorsa ondanda yardım alarak kişilerin kimliklerini belirlemeli ve taburculuk aşamasında çocuğu teslim edecekleri kurumların yasal olup olmadıklarını kontrol etmeli çocuğun ailesinden birilerine ulaşabilmek için de çocukla iletişime girecek hastanede bulunan yetkililerle işbirliği içinde olmalıdır (11,14).

5. SONUÇ

Sonuç olarak bu çocukların sıkıntılarını gidermede rehberlik, ruh sağlığı desteği, cinsel şiddeti önleme ve müdahale gibi çocuk koruma hizmetlerinin büyütülmesi, resmi ve milli çocuk koruma sistemlerinin güçlendirilmesi ve uzmanlaşmış çocuk koruma hizmetlerinin artırılmasının etkili olacağı ve bu çocukların bakımı ve korunmasında çocuk hemşirelerinin oldukça önemli yere sahip oldukları düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

ATASÜ Topçuoğlu, R. (2012). Türkiye'de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika Ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme. Araştırması. http://www.turkey.iom.int/documents/Child/IOM_GocmenCocukRaporu_tr_03062013.pdf

ERGÜVEN NS., ÖZTURANLI B. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. AÜHFD, 62(4).

Göçmenlerin ve Sığınmacıların Yaşadığı Tekne Facialarıı Hakkında "Mülteci Ölümleri Raporu 2014.Erişim:http://www.statewatch.org/news/2015/jan/multeci-olumleri-raporu-report-2014-imkander.pdf

GÖZÜBÜYÜK, AA., DURAS, E., DAĞ, H., ARICA, V. (2015). Olağanüstü Durumlarda Çocuk Sağlığı. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*. 6(3):324-330.

GÜÇER, M., KARACA, S., DINÇER, O.H. (2013). Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler Alan Araştırması Usak Raporu. Erişim:http://usak.org.tr/images_upload/files/13-04%20Suriyeli%20M%C3%BC lteciler.pdf

ÖNER, I. GÜLFER, S. (2014). Türkiyenin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. Middle Eastern Analysis / Ortadogu Analiz, 6(61):42-45.

ÖZMENLER, K. N. (2007). Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve Akut Stres Bozukluğu. E. KÖROĞLU, C. GÜLEÇ, (Ed.), Psikiyatri Temel Kitabı içinde (s.353-368). Ankara: HYB Basım Yayın.

ÖZTÜRK, M. O. (2002). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri Ltd.Şti

Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklar'a İlişkin Kurumlararası İlkeler Rehberi 2014. Erişim tarihi: 26.03.2016. Erişim:http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/REFAKATS%C4%B0Z%20ve%20A%C4%B0LES%C4%B0NDEN%20AYRI%20D%C3%9C%C5%9EM%C3%9C%C5%9E%20%C3%87OCUKLAR.pdf.

SEYDI, A.R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergis,* 31(31):267-305.

TUNÇ A.Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi* -2(2):29-63.

UĞURLU, Z., AKSOY, GÜLSEN İ. (2014). Çocuk Hakları ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1):1-24

UNHCR in Turkey, Facts&Figures (2011): Issue 3, http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/f&f_issue_03-eng(1).pdf.

YAKMAZ, E. (2014). Statü Belirleme Sürecinde Türkiye'de Bulunan Refakatsiz Sığınmacı Çocukların Durumu Raporu. Erişim: http://imprhumanitarian.org/tr/wp-content/uploads/RAPOR-1ID.pdf

YAZICI, E. (2014). Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 4(2):247-270.

ZENCİR, M. (2014). Suriyeli Sığınmacılar Ve Sağlık Hizmetleri Raporu. https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf.

http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=72HYPERLINK "http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=72&mnid=134&d=1&dil=tr"&HYPERLINK "http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=72&mnid=134&d=1&dil=tr"mnid=134HYPERLINK "http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=72&mnid=134&d=1&dil=tr"&HYPERLINK "http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=72&mnid=134&d=1&dil=tr"d=1HYPERLINK "http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=72&mnid=134&d=1&dil=tr"&HYPERLINK "http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=72&mnid=134&d=1&dil=tr"dil=tr (Erişim: 03.03.2016)

http://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf (Erişim: 19.03.2016)

https://www.unicefturk.org/suriye/Suriyeli_Cocuklar_UNICEF_Bilgi_Dokumani10_09_2015%201835-TR.pdf erişim tarihi: 17.03.2016

TÜRKİYE'NİN DIŞ YARDIMLARININ EKONOMİ POLİTİĞİ: ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ

***

POLITICAL ECONOMY OF TURKISH FOREIGN AID IN THE ERA OF JUSTICE AND DEVELOPMENT PARTY

Prof. Dr. Mehmet DİKKAYA
Kırıkkale Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
mdikkaya@kku.edu.tr

Prof. Dr. Erşan SEVER
Aksaray Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
severersan@hotmail.com

Öz

İkinci Dünya Savaşı sonrası dış yardım unsurları pek çok ülkece benimsenmiştir. Dış yardımlarda coğrafi, tarihsel, dinsel ve kültürel faktörlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Çoğu sınır ötesi yardımların siyaseten yapıldığı kabul görmüş olsa da siyasi amaç taşımayan insani yardımlar da yapılabilmektedir. Türkiye gibi insani değerleri dikkate alarak dış yardım veren ülkelerin sayısı giderek artmaktadır. Daha önceden ağırlıklı şekilde dış yardım alan konumunda bulunan Türkiye, 1980'lerden itibaren yardım veren ülke olarak ortaya çıkmıştır. SSCB'nin dağılmasının bir sonucu olarak Türkiye 1990'larda benzersiz bir fırsat elde etmiştir. Bu çalışmada, 2002 yılının sonlarında tek başına iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde genişleyen dış yardım portföyünün 2003-2015 dönemini içerecek şekilde farklı boyutlarıyla değerlendirilmesi yapılacaktır. AK parti tarafından kurulan hükümetler; Orta Doğu, Afrika ve Avrasya bölgeleri gibi dünyanın farklı ülkelerine yönelik farklı politik araçlar kullanabilmesi sayesinde dış yardımlar konusunda Türkiye yerküredeki en büyük donör ülkelerden birisi olarak ortaya çıkmıştır.

***Anahtar Kelimeler**: Türkiye, Dış Yardım, Orta Doğu, Afrika, Avrasya.*

Abstract

Since the Second World War, foreign aid instruments have been adopted by many governments. It is shown that geographical, historical, religious and cultural factor came into prominence in the foreign aid. It is accepted that the purpose of many foreign aid is political but also there are humanitarian aid which has no political purpose. The number of countries taking account humanitarian values for foreign aid is increasing like Turkey. Previously, Turkey is mainly located at the foreign aid taken but from the 1980's Turkey has emerged as the country which gives foreign aid. As a result of the failure of the USSR, Turkey has achieved unique opportunity since the 1990s. In this study, we are going to analyze Turkish foreign aid policies with respect to different aspects in the era of political stability, under the Justice and Development Party governments. AK Party Governments have used different policy arguments towards many different regions in the World, including Middle East, Africa and Eurasia, thus Turkey has became one of the greatest donor countries in the globe.

***Keywords:** Turkey, Foreign Aid, Middle East, Africa, Eurasia.*

1. GİRİŞ

Dış politikanın etkin unsurlarından olan sınır ötesi yardımlar, askeri, ekonomik ya da yardımseverliğin göstergesi olarak yapılır. Bu yardımlar para, mal, hizmet, bilgi ve teknolojinin hibe edilmesi şeklinde gerçekleşir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistemin yeniden düzenlenmesi sürecinde bu alanda ivme artmıştır. Coğrafya, tarih ve kültür gibi unsurların dış politikadaki ağırlığı ölçüsünde, dış yardımın yönü ve seyri ortaya çıkar. Bu açıdan, genelde dış yardımlar, gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olan ekonomilere doğru yönelim gösterir.

Dış yardımlar, genellikle harcanması serbestçe mümkün olan nakit niteliğinde değildir. Yardım fonları, çoğunlukla bu fonları veren ülkeden belirli satın alımlar için kullanılmak zorundadır. Bağışçı ülkenin ekonomik ve teknik amaçlı yardımları dünya ticaretinde rekabeti aksatır. Ayrıca yardım yapan ülkeler, dünya güç dengelerini dikkate alarak kendilerine bağlı politik ilişkiler ve ekonomik pazarlar açabilmek arzusundadırlar. Bu şekilde yardım alan, yardım verene bağımlı hale gelir. Kuşkusuz, tüm sınır ötesi yardımların menfaat gereği yapıldığı söylenemez. İnsani değerleri dikkate alan iyi niyetli dış yardımlar da vardır.

Türkiye, Cumhuriyet döneminde dış yardımları imkânları ölçüsünde yapmıştır. 1980'e kadar, genellikle ağırlığın dış yardım alma yönünde ortaya çıktığı görülmüştür. 1980'den sonra ise, bir taraftan dış yardım alırken diğer taraftan ekonomik gelişmede meydana gelen genişleme ile birlikte dış yardımlarda planlama ve koordinasyon ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Öncelikle eski Osmanlı coğrafyasına ağırlıklı olarak yardımlarda bulunulmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 1992'de Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Türkiye'nin dış yardımlar konusunda atmış olduğu en önemli adımlardan birisi olmuştur. Başlangıçta ırkdaş devlet ve topluluklara yönelik olan bu yardımlar, zamanla yardıma ihtiyacı olan diğer ülkelere yönelik olarak da genişletilmiştir.

Son yıllarda meydana gelen yurt içi ve yurt dışı siyasi ve ekonomik gelişmeler, dış yardımların nitelik ve niceliğini de geliştirmiştir. Bu gelişmelerle birlikte Türkiye'de resmi kurumların yanında pek çok sivil toplum kuruluşu afet bölgelerine veya zor durumdaki insanlara yardım yapmaktadır. Bu çalışmada, 2002 yılının sonlarında tek başına iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde genişleyen dış yardım portföyünün 2003-2015 dönemini içerecek şekilde değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır.

2. DIŞ YARDIM KAVRAMI VE DIŞ YARDIM TÜRLERİ

Dış yardım kavramı literatürde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Devletler ve yardım kuruluşları dış yardımı kendi hedeflerine aykırı olmayacak şekilde tanımlamaya çalışmışlardır. Dış yardım, bir ülke veya uluslararası kuruluşun bir başka ülkeye hibe veya tavizli kredi şeklinde aktardığı kaynaklar şeklinde ifade edilebilir. Dünya ülkeleri arasındaki gelişmişlik farkları daha fazla gelişmiş ülkelerin, daha az kalkınmış ülkelere yardım yapması durumunu meydana getirmiştir. Dış yardımı veren ülke genellikle "Sanayileşmiş Ülkeler", dış yardımı alan ülke de çoğunlukla "Gelişmekte Olan Ülkeler"dir (DPT, 1998: 7). Bir ülkenin diğer ülkeye yardım sağlaması iki taraflı, ya da bu yardımın bir grup ülke tarafından sağlanması şeklinde çok taraflı olabilir. Dış yardım kavramı bir ülkedeki özel bir kuruluşun başka bir ülkeye sağlamış olduğu desteği tanımlamak amacıyla da kullanılır. Ülkelerin dış yardımları insani sebeplerden dolayı ve dış politika hedeflerinin geliştirilmesi isteğinden dolayı verdikleri kabul edilmektedir. Ülkeler para, gıda ve diğer bazı hizmetler sağlayarak temel insani ihtiyaçları karşılamayı amaç edinmektedirler. Yardımda bulunan ülkeler aynı zamanda, yardım sağladıkları ülkelerin dış tehditlere karşı güvenlik sağlamaları ve kendileriyle yakın ilişkiler kurmayı teşvik etmek maksadıyla askeri ve ekonomik yardımlarda da bulunabilmektedirler.

Öte yandan, yaşanan doğal afetler sonrasında sorun yaşayan ülkeye ve o ülke insanına yapılan yardımlara ise "insani yardım" denmektedir. İnsani yardım, genellikle afet sonrasında evlerinden olan insanlara temel ihtiyaç maddeleri, gıda, ilaç ve benzeri acil gerekli yardım malzemelerini kapsamaktadır.

Devletlerin afetten etkilenmiş ülkelere yaptıkları insani yardım Resmi Kalkınma Yardımı (OECD-RKY) sınıflamasında yer almaktadır (Öztürk ve Öztürk, 2012: 7).

Dış yardımın amaçları farklı olunca türleri de bu meyanda değişim göstermektedir. Bunlar: ikili ve çok taraflı yardımlar, mali ve teknik yardım, gıda yardımı, bağış ve ödünç yardımları, proje-program yardımları ve bağlı ve serbest yardımlar şeklinde ifade edilebilir. Yardımların aktarım biçimi itibariyle sosyo-politik, ekonomik ve ulusal hedeflere daha iyi hizmet ettiği gerekçesiyle çoğunlukla ülkeler ikili yardımı, çok taraflı yardıma tercih etmektedirler.

Bunun yanında özellikle savaş sonrası gibi daha geniş çaplı organizasyon gerektiren durumlarda çok taraflı yardımlar tercih edilebilmektedir. Çok taraflı yardımlarda Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve IMF gibi uluslararası oluşumlar aracılık görevini üstlenmektedirler.

Öte yandan, genel bütçe desteği gibi nakit aktarımlar ve kredi benzeri finansman destekleri, sermaye yardımlarını ifade ederken, araç-gereç özelliği gösteren yardımlar, üretim ya da ihtiyaç fazlası malzemeler ve afet gibi hallerde gönderilen insani yardım malzemeleri de ayni yardım sayılabilir. Literatürde sık rastlanan *hibe* kavramı ise "alıcıdan karşılık beklenmeksizin yapılan ayni ya da nakdi doğrudan yardım" anlamına gelir (Akçay, 2012: 6).

Dış yardımlardan teknik yardımlar, az gelişmiş ve gelişen ülkelerin, yatırım imkânları ve başta insan gücü olmak üzere tüm kaynaklarını etkili bir şekilde kullanma uğraşılarına destek vermek doğrultusunda gelişmiş ülkelerin bilgi birikimini, tecrübesini ve uygulamada kullandığı metotları bu ülkelere aktarmasıdır. Bu yardım türü uzmanlık gerektirmektedir. Bu yüzden teknik yardımın aktarılacağı alanlardaki uzmanlar öncülüğünde bir yardım stratejisi geliştirilmelidir. Bir ülkeye aktarılan mali yardımların etkinliği de teknik bilgi ve uzmanlık ile desteklendiği müddetçe beklenen çıktıyı elde etmeye yardımcı olacaktır (Arslan ve Kiper, 2015: 20).

Bununla birlikte sağlanan fonların harcanma yetkisi açısından dış yardımlar bağlı ve serbest yardımlar olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Yardım anlaşmasında verilen yardımın hangi mal ya da hizmet türüne harcanacağı ya da hangi alanlarda kullanılacağı belirtilmiş ise bu tür yardımlara bağlı yardımlar denir. Öte yandan yardım anlaşmasında kaynakların kullanımında herhangi bir kısıt ya da dağıtım ifade edilmemişse serbest yardımdan bahsedebiliriz. Bağlı yardımlar yardım yapan ülkenin endüstriyel yardım politikası gereği daha çok kendi ihraç etmiş olduğu ürünlerinden satın almasını gerektirecek şekilde düzenlenmiştir. Fakat soğuk savaş sonrasında bu durum azalmaya başlamıştır. 1980'li yıllarda bu rakam %60 seviyelerinde iken son yıllarda bu oran %10 seviyelerine gerilemiştir (Brech ve Potrafke, 2013: 9).

2.1. Dış Yardımların Arka Planı

Dış yardım verme ve alma konusundaki gerekçeler İkinci Dünya Savaşı sonrasında çeşitlenmiştir. Bu savaşın ardından yeni dengeler şekillenmiş ve uluslararası ilişkiler sistemi ülkelerin bloklaşmasıyla sonuçlanmıştır. Bu ayrışma sürecinde özellikle yeni bağımsız ülkelerin durumu, dış yardımların seyri ve yönü açısından büyük ölçüde belirleyici düzeydedir. Dış yardımlar, donör ülkeler açısından hem kendi dış politik öncelikleri yörüngesinde bir stratejik mihver oluşturma; hem de söz konusu ülkelerdeki gelişim seyrine kendi teknik ve kültürel dinamikleri doğrultusunda bir yön verme gayretinin aracı olmuştur (Akçay, 2012: 23).

Küreselleşmenin giderek hız kazandığı günümüz dünyasının temel sorunlarından birisi gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki ekonomik ve sosyal açıdan dengesizliklerin giderek daha da yükseliş göstermesidir. Bu farklılıkları azaltmak veya giderek açılmasına engel olmak insani olmanın temel gereğidir. İktisadi açıdan bunun gerçekleşmesi, az gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişme performanslarının, gelişmiş ülkelerce gerçekleştirilen büyüme oranını geçmesi ile mümkündür. Bu hedefe erişmek için gelişmekte olan ülkelerin kalkınmanın itici gücü konumundaki kaynaklarının yeterli düzeyde bulunması ve etkin kullanılması gerekmektedir (Arslan ve Kiper, 2015: 15; Başak, 1977: 11). Ne yazık ki, gelişen

ülkelerin bu tür imkânları söz konusu değildir. Tam bu noktada dış yardımların az gelişmiş ülkelerin bu sorunlarını çözmede önemli bir etken olacağı kabul görmektedir.

1960'lı yılların başında Rostow'un "*İktisadi Büyümenin Aşamaları*" isimli çalışmasında beş iktisadi büyüme aşamasının ilkinde üretim yapısının sınırlı olduğu geleneksel toplum yapısının hâkimiyeti bulunduğunu ifade etmiştir. Beşinci aşamaya geçebilmek için Avrupa'nın geçtiği aşamalardan hareket ederek analizini yapmaya çalışmıştır. Arthur W. Lewis (1954), gelişmek için tarım sektöründen modern endüstriyel sektöre iş gücünün aktarılması gerektiğini savunmuştur. Bunun yanında Ragnar Nurkse "kısır döngü" yaklaşımında tasarruf birikiminin Harrod-Domar tipi büyümeyi engellediğini ve dış kaynaklar yardımıyla bu sorunun çözülebileceği vurgulamıştır.

Modernasyon teorisyenlerinin yetersiz sermaye birikimi nedeniyle gelişme sürecinin zarar gördüğü kurgusu Paul Baran (1957) ve Andre G. Frank (1969) gibi Marksist ekonomistler tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştiriler daha sonra "*bağımlılık okulu*" olarak isimlendirilen tenkitlerin zeminini oluşturmuştur. Buna göre gelişmiş ekonomilerden yönlendirilecek dış kaynaklar gelişmekte olan ülkeleri kurumsal bakımdan zayıf devlet ve yarı kapitalist sermaye kesimini desteklerken, bazı ülkelerde iktisadi kalkınmayı geriletebileceği gibi bazı ekonomilerde ise bağımlı bir kalkınma sürecini meydana getirebilmektedir. Bu eleştiriler olsa da gelişen zaman diliminde dış yardım politikaları ana akım iktisat politikalarının uzantısı şeklinde gelişim göstermiştir. 1950-60'lı yıllarda Keynesyen iktisat politikaları, 1970'li yıllardan sonra da neo-liberal politikalar eşliğinde dış yardımlar yapılmıştır (Karagöz, 2012: 321).

Bu aşamada dış yardımların kalkınmayı hızlandırıcı etki yapması ve yatırımların istenen seviyeye gelmesinde yardımcı olabilmesi için yardım alan ülkenin, bu yardımları etkin bir şekilde kullanması gerekmektedir. Aksi hâlde yardımlar arttıkça etkin ve amaca yönelik olarak kullanılmazlarsa marjinal verimlilikleri giderek düşecektir (Arslan ve Kiper, 2015: 18). Böylesi bir durumda dış yardımlardan beklenen etki görülemeyeceği gibi, yardım alan ülkelerin giderek dışa bağımlı hale gelmesine ve yoksulluğun artmasına sebebiyet verebilir.

Dış yardımlar açısından amaçlar farklı olsa da dış yardımlar donör devletin dış politik yaklaşımına da atıfta bulunur. Bu yüzden, insani yardımlardan askeri yardımlara kadar tüm yardım girişimleri, yardım yapan ülke perspektifinin diplomatik yansımasıdır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Avustralya'nın resmi yardım kurumu AIDAB kanalıyla Papua Yeni Gine'ye yönelik yardımları, daha ziyade bu ülkeye bağlı olan toprakların kontrolüne ve ülke bütünlüğü niyetiyle yapılmıştır. Buna rağmen savaş sonrasında bu bağımlı toprak parçaları Avustralya ile ortaklaşa yönetilir duruma gelmiştir. Benzer şekilde ABD'nin 1970'li yıllar itibarıyla öncelikli ilgisine ve yardımlarına muhatap olan İran'ın, on zamanlara kadar ABD'den yardım almak bir yana, tehdit ülke olarak algılanması yardımların politikliği ile izah edilebilir (Akçay, 2012: 24).

Uluslararası politik güç çatışmaları açısından bir süreç olan denizaşırı yardımlar üçüncü dünya ülkelerini İkinci Dünya Savaşı sonrası ideolojik taraflara çekme bağlamında önemli bir ekonomik araç niteliğindedir. Bu yardımlar, destekçi ülkelerin iç siyasetinin genişlemesi sonucu olarak bir dış politika aracı haline gelmiştir. Bu yardımlar ilk kez, savaş döneminin Batı ve Doğu Avrupa'da ekonomiye vermiş olduğu tahribatı iyileştirme programı olarak sunulmuştur. Bu 1948–1952 yılları arasında sağlanan Marshall Planı'nın bir sonucudur. Marshall Planı ikinci aşamada daha da genişletilmiştir. Uluslararası yardım rejimi teknik, askeri ve ekonomik paketler halinde bu defa Yunanistan, Türkiye ve daha sonra Kore gibi yoksul bölgeleri de kapsamış ve bu ülkelerin ekonomik standartlarını yükselterek komünizm tehdidine karşı çıkmayı amaçlamıştır. Uluslararası yardımlar daha sonra, komünist olmayan, demokratik piyasa ekonomilerinin üstünlüğünü kanıtlama hedefine yönelmiştir (Chachage, 2005: 6).

Dini ağırlıklı dış yardımlar da bu tartışmada etkilidir. "Yardım olgusu" tüm dinlerde, hayır, sevap ve iyilik ile bütünleşiktir. Bu bakımdan yardım faaliyetlerinin gönüllü yürütülmesinde ahlaki ve manevi duygular önemli oranda etkinlik kazanmaktadır. Aynı dine mensup olmak, yardımların kanalize edilmesinde önemli faktördür. 19. yüzyılın ikinci yarısında hız kazanan din motivasyonlu dış yardımlar, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren daha profesyonelce yapılmaya başlanarak derinlik kazanmıştır. Tamamen insani gerekçelerle kurulan, kuruluş belgelerinde din, dil, ırk farkı gözetmeksizin yardım vurgusu

yapılan Kızılhaç ve Kızılay organizasyonlarının resmi amblemlerinin haç ve hilal olması da olayın bir başka ilginç boyutunu oluşturmaktadır. İsrail'in Buhara Yahudilerine yönelik yardım girişimleri ve Suudi Arabistan'ın Vahhabi ekolü doğrultusundaki burs ve eğitim yardımları, bir dini idealin izlerini taşımaktadır. Son yıllarda Türkiye'nin kurban ibadeti kapsamında yoksul Müslüman ülkelere hem Diyanet İşleri Başkanlığı hem STK'lar eliyle kurban eti yardımı dağıtımı bu kategoridendir (Akçay, 2012: 26).

Dış yardımların bir başka boyutunu da sosyal inşaacı yaklaşım açısından değerlendirmek mümkündür. Temel kavram ve yaklaşım bakımından sosyoloji ve sosyal teoriye dayanan inşaacı yaklaşım 1980'li yılların ortalarından sonra uluslararası ilişkileri etkileyen görünüm kazanmıştır. Dış yardım ikili ilişkiler açısından rıza gösterim boyutu bulunmaktadır. Rıza ilişkisi her zaman çıkarlar doğrultusunda şekillenen görünüm sergilememektedir. Rıza ilişkisi hayırseverlik çerçevesinde de gerçekleşebilmektedir. Bu bağlamda hayırseverlik anlayışı uluslararası platformda barışın tesis edilmesi ve sürdürülmesine de katkı sağlayabilmektedir (Gülabi, 2015:103).

2.2. Dış Yardımlar Etrafında Eleştiriler

Dış yardımların bir menfaate istinaden yapıldığına dair bulguların varlığı, bu çerçevenin derinleştirilerek eleştirilmesine neden olmuştur. Başka argümanlar da bu eksende ardından devreye girmiştir. Dış yardımların yardım alan ülkelerin aleyhine olması, bağımlılık meydana getirecek özelliklere sahip olması, dış yardımın yardım alan ülkenin iç rekabetine zarar verebilme sorunu gibi genel problemler bunlar arasında sayılabilir. Nitekim yakın zamanlarda çoğu Afrika ülkesi dış yardıma aşırı bağımlı hale gelmişlerdir.

Son çeyrek yüzyıl içerisinde dış yardımların sosyo-ekonomik unsurlar üzerinde dolayısıyla da iktisadi kalkınma üzerindeki etkileri daha da sorgulanır konuma ulaşmıştır. Dış yardımların eleştiri kaynağı temelde iki sebebe dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, daha ziyade dış yardımların bir menfaate istinaden yapıldığına dairdir. İkincisi ise dış yardımların, yardım alan ülkelerin lehinde olmaktan çok aleyhine olduğudur. Eleştirel yaklaşımlar içinde yardımların yapılmasına olumlu bakan fakat yıllardır yapılan bunca yardımın etkinliği noktasında aynı iyimserliği taşımayanlar da bulunmaktadır (Akçay, 2012: 32). Bunun en temel nedeni, yapılan dış yardımların koşullu verilmesi veya yerine ulaşamamasıdır.

Yoksul ülkelere verilen yardımlar kamu kurumlarının gereksiz yere para harcamalarının kapılarını açmakta hatta bu ülkelerde rüşveti teşvik etmektedir. Bununla birlikte ilgili ülkenin ulusal parasının değerlenmesine neden olarak ticarete tabi malların rekabet gücünü kırarak üretimlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Benzer şekilde gıda yardımlarının uygun bir şekilde dağıtılamaması tarımsal ürün fiyatlarını düşürmekte ve çiftçilerin gelirlerini azaltmaktadır. Yardım yapan ülkelerin süreklilik arz etmesi yardım alan ülkelerin ekonomik anlamda bağımlılıklarını daha da artırmaktadır. Öte yandan yardımlar kötü yönetimlerin iktidarının devamına ve zayıf ekonomik politikaların süreklilik kazanmasına neden olduğundan ekonomik ve politik yapıdaki değişimin temeli olan reformların yapılmasını engelleyebilmektedir (Radelet, Clemensi ve Bhavnani, 2005).

Bununla birlikte dış yardımların bağımlılık meydana getirdiği yönünde yaklaşımlar da bulunmaktadır. Kontrol mekanizmaları genelde üç unsura bağlı olmaktadır. *İlki*, yardım için aşırı talebin oluşması yardım yapan ülkeye pazarlık gücünün doğmasına vesiledir. Bu durumda yardım veren ülke bazı ön koşulları sunma gücünü kazanır. *İkincisi*; yardımlar donör ülkeler açısından gelecekte projelerin korunması ve hizmetlerin güveni noktasında yardım alan ülkeler üzerinde para, maliye ve kalkınma politikaları konusunda müdahale etmeyi gerekli kılabilmektedir. Üçüncüsü ise geri ödeme durumunun donör ülkeye pazarlık güzü kazandırmasıdır (Nyatoro: 2011).

Söz gelimi çoğu Afrika ülkeleri dış yardımlara o kadar bağımlı olmuşlardır ki yıllık bütçelerinin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Sahra altı Afrika ülkelerinde dış yardımlar mili gelirin %12,4, yurt içi yatırım ve tasarrufların %70'den fazlası ve tüm ithalatın %50 den fazlası değerindedir. Eski bir atasözü

"Size yiyecek veren parmak ısırılmaz" bağlamında bu ülkelere sahte veya istenmeyen bazı malların gelmesi durumunda da şikâyet etme durumunda olamamaktadırlar (Andrews, 2009: 9).

Bu konuda çalışma yapanlardan Boone (1995) 1971-1990 sürecinde uzun vadeli yatırımların çok büyük bir bölümünün yardım alan ekonomilerde tüketimi artırdığını, fakat bu yükselen tüketimden yoksulların faydalanamadığını ifade etmektedir. Milli gelirinin %15 seviyesinin altında kalan yardımların yatırımlar üzerinde etkisinin olmadığını, bebek ölümlerinin azalması ve okullaşma oranlarının yükselmesinde dış yardımlarının etkisinin bulunmadığı sonucunu elde etmiştir. Benzer şekilde Burhop (2005), 45 gelişmekte olan ekonomide 1960-1999 dönemi için dış yardım, kişisel gelir ve yatırımlar arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmıştır. Sonuçlar, dış yardım ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisinin olmadığını göstermiştir. Bunun yanında iyi iktisadi politika, dış yardım ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkinin de tahmin edilen düzeyde olmadığını tespit etmiştir (Doğan, 2007: 130-131).

Öte yandan, yükselen donörlerin (borç verenler), dış yardım akışlarını, yardım alan ülkelerin ihtiyaçları doğrultusunda yönlendirdiklerini söylemek de doğru bir yaklaşım olarak görünmemektedir. Her ne kadar yükselen donör ülkelerin pek çoğu, yardım yönlendirdikleri ülkelere koşullar sunmadıklarını ve bu nedenle de onların bağımsızlıklarını önemsediklerini vurgulamış olsalar da araştırmalar bu ülkelerin de yardım dağıtım nedenlerinin temelinde Batılı devletlere benzer şekilde, bulunduğu alanda güç oluşturmak, ticari çıkarlar, enerji güvenliği arayışı v.b. amaçların öncelikli olduğunu göstermektedir. Sonuçta az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde iktisadi kalkınmayı ateşlemek gibi temelden tartışmalı bir iddia üzerinden hareket eden dış yardım sisteminde, gerek gelişmiş ülkeler, gerekse yükselen yeni donör ülkelerin, kalkınma yardımlarını ekonomik ve siyasal bağlılıkları şekillendirmekte güçlü bir diplomatik araç olarak kullandığı görülmektedir (Karagöz, 2012: 320).

Dış yardım, yardımı alan ülkenin iç rekabet gücüne de zarar yapabilmektedir. Gıda yardımı bu konuda örnek olarak gösterilebilir. Gıda yardımı yerel ürünlerle rekabet etmeye meyilli olduğundan yardımı alan ülkenin tarımcılığını öldürmekte ve bu yüzden daha çok gıda yardımı yapılmasını gerektirmektedir. Bu durum yardım alan ülkenin, tarım açısından kendi kendine yeterliliği kaybolunceya kadar sürebilmektedir. Bunun yanında, dış yardım yapanların; yalnızca yerel gereksinimleri göz ardı etmekle kalmayıp yerel yapabilme bilgisi "know-how" durumunu da göz ardı edebilmektedirler. Söz gelimi A.B.D; Sudanın güneyindeki bir açlık krizinde, Sudan kadınlarının buğdayı değil sorgumu ekip dikmedeki tecrübesini göz ardı ederek binlerce ton buğdayı Sudana göndermiştir. Sert çöl ortamında, açlıkla mücadele için sadece sorgum ürünleri önemli bir koruma aracı konumunda bulunmasına rağmen, hiç kimse buğdaylar yüklenmeden bu durumu araştırmayı düşünmemiştir (Dursun: 2006: 4)

Dış yardımlara ilişkin en çok tartışılan bir diğer husus etkinlik faktörüdür. Yardımların gerçekten etkili olup olmadığını ve yararlılık derecesini donör ülke ve kuruluşları da merak etmektedir. Bu bağlamda, gerek yardım alan ülkelerin kendi iç denetim ve gözlem mekanizmaları, gerek donörlerce gerçekleştirilen kontrol ve değerlendirme çabaları, bu kaygıları yüzde yüz giderebilmiş de değildir. 1960 yılında gelişmekte olan ülkelere yapılan 8 milyar dolardan fazla dış yardım, 1971'de 18 milyar doları aşmasına rağmen, yardım alan ülkelerde beklenen iyileşmenin görülmemesinin önemli ölçüde ümitsizliğe yol açtığı düşünülebilir (Akçay, 2012: 33).

2.3. Dünyada Dış Yardımların Gelişimi

19. yüzyılın başında, kamu kaynaklarının farklı sınırlardaki insanlara yardım etmek ve onların sıkıntılarını azaltmak amacıyla kullanıldığı bilinmektedir. Amerikan Kongresi'nde, patates kıtlığı yaşayan İrlandalı mağdurlara insani yardım yapılıp yapılmamasına yönelik tartışmalar olmuştur. Bu tartışmaların sonucunda yardım yapma isteği bulunan gönüllü hayırseverler kaybetmiş olsa da 19. Yüzyılın sonlarına doğru ABD ve zengin Avrupa Devletleri tarafından kamu kaynakları, felaket yaşanan bölgelerde insani yardım maksatlı kullanılmıştır (Üçkuş ve Kendirci, 2012: 59).

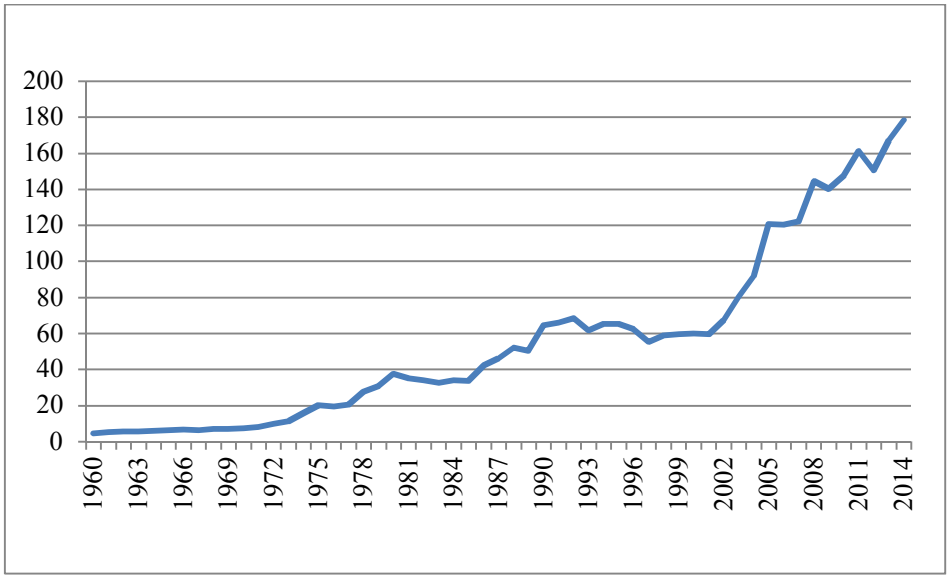
Güç dengelerinin yeniden şekillenmesi adına yapılan iki dünya savaşı, iki kutuplu sistemin çekişmeleri ve bilahare medeniyetler çatışması tartışmalarıyla geçen 20. yüzyıl, dış yardımların da ideolojik ve politik kaygılarla gerçekleştiği zaman dilimini oluşturmaktadır. İki kutuplu sistemin sona ermesi ile yardım ilişkileri de yeni konjonktürel yapıya uygun hacim kazanmıştır. Gerçekte bir dış yardım faaliyetiyle taşınan, sadece o yardımın içeriğini teşkil eden ayni, nakdi ya da teknik unsurlar değil; bir kültür ve medeniyet karakteristiğidir (Akçay, 2012: 36).

II. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle Avrupa Devletleri büyük bir çöküntü ve harabe içerisine girmiş, bazı ülkelerde geleneksel parti yönetimlerine olan inançlar kaybolmuştur. Özellikle İtalya ve Fransa'da komünist yönetimlerin iktidara gelme ihtimalleri ortaya çıkmış; Doğu Almanya, Polonya, Macaristan, Romanya ve diğer Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri Sovyet Bloğunun etkisine girmiştir. Moskova bölgesel gücünü artırmak için Türkiye'ye baskı yaparken, komünist sisteme destek veren Yugoslavya da Yunanistan'da sistemin kurulması için çaba sarf etmiştir. Bu süreçte İngiliz hükümetinin Türkiye ve Yunanistan'a verdiği desteği çekmek zorunda kaldığını açıklamasının ardından, Amerikan yönetimi 12 Mart 1947'de Başkan Truman döneminde, rejimi istikrara kavuşturmak için Yunanistan'a 300 Milyon $ ve ekonomiyi güçlendirmesi için Türkiye'ye 100 Milyon $ vermeyi, Kongreden aldığı onayla taahhüt etmiştir. Truman Doktrini olarak bilinen bu yardım planını, İkinci Dünya Savaşı sonrasında harabeye dönen Avrupa'nın zenginliğinin yeniden tesisi, geleceğinin ve güvenliğinin sağlanması için geliştirilen 13 Milyar $ tutarındaki Marshall yardımları takip etmiştir (Üçkuş ve Kendirci, 2012: 59).

1960'lı yılların sonunda Robert Mc Namara'nın Dünya Bankası başkanı olmasından sonra donör ülkelerin fon programlarında önemli bir değişim olmuştur. Özellikle insanların temel ihtiyaçları olan sağlık, eğitim, su ve temizliğe yönelik programlara ağırlık verilmiştir. 1980'li yıllarda yardımların boyutu 1970'li yılların meydana getirdiği petrol şoklar nedeniyle yoğun bir şekilde borçlanan ülkelerin resesyona girmelerinden dolayı değişmiştir. Donör ülkeler yardımlarını gelişmekte olan ülkelerin borçlarını yönetebilmek için vermişlerdir. Borçlar onların ekonomilerini yeniden dizayn etmek ve sosyal hizmetlere para harcamaları için verilmemiştir (Phillips, 2013).

1990'lı yılların başında soğuk savaş sürecinin sora ermesi dış yardımların türünde önemli değişimin yaşanmasına vesile olmuştur. Soğuk Savaş döneminin diplomatik amaçlı yardım faaliyetlerinin yerini, ekonomik ve politik değişimleri yaşayan geçiş ülkelerine, küresel sorunlara, demokratik oluşumlara ve savaş sonrası dönüşümlere yönelik yardımlara bırakmıştır. Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasının ardından belirginleşen yeni devletler ile Doğu Avrupa Ülkelerinin kumanda ekonomisinden serbest piyasa ekonomisine, otoriter rejimlerden demokratik rejimlere geçiş sürecinde bu ülkelerin destek ve öneri arayışına girmelerine neden olmuştur. Dolayısıyla bu dönemde, dış yardımlar, genel olarak ekonomik daralmaların ve bütçe kısıtlarının hafifletilmesi ve yapısal reformların gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik gerçekleşmiştir. Fakat bu süreçte, bazı bölgelerde devam eden sivil çatışmalar ve devletlerarası savaşlar sebebiyle dış yardımların bir provokasyon aracı olarak kullanılabilme ihtimalinin belirmesi, bu dönemde etkinlik kazanan küreselleşme karşıtı organizasyonların uluslararası yardım kuruluşlarına karşı göstermiş oldukları reaksiyonlar dış yardımları düşürücü etki yapmıştır. Buna ilaveten 1990'ların başında Batı Avrupa ekonomilerinde yaşanan daralma ve önemli bütçe açıkları sonrasında uygulamaya geçirilen Maasrticht Kriterlerini yerine getirme çabaları dış yardımları gerileten unsur olmuştur (Üçkuş ve Kendirci, 2012: 64).

Grafik 1: Dünyada Dış Yardımların Gelişimi (1960-2014, Milyar $)

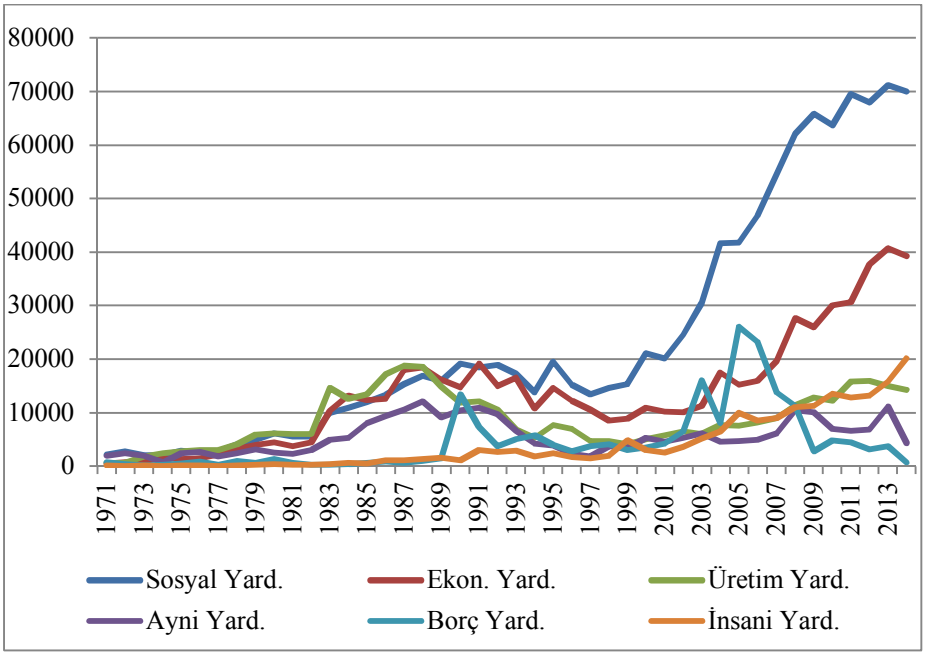
Kaynak: OECD, elektronik veri dağıtım sistemi, http://stats.oecd.org/

Grafik 1'den görüldüğü üzere dış yardımlar, 1970'li yıllardan itibaren artış trendine girmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren yatay seyrini koruyan dış yardımların ikibinli yılların başından itibaren artış eğilimine girdiği gözlenmektedir. Dış yardımlar 1970 yılında 7,3 milyar dolar seviyesinde iken 1990 yılında 64,6 milyar dolar düzeyine; 2001 yılında 59,6 milyar dolar olan dış yardımlar ise 2014 yılında 178 milyar dolara seviyesine çıkmıştır.

Bu bağlamda 1970'li yıllardaki dış yardımların artmasında petrol krizi ve buna bağlı olarak gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen ekonomik sıkıntıların etkisi bulunmaktadır. 2000'li yılların başındaki dış yardımların artmasında ise özellikle Ortadoğu ülkelerinde meydana gelen siyasi gelişmelere ilişkin olarak ortaya çıkan ekonomik sorunların olduğunu söyleyebiliriz. Rakamlare göre, dünyada en çok yardımı yapan ülken ABD'dir. 2014 yılı itibariyle ABD 33 milyar dolar, İngiltere milyar dolar 19 ve Almaya 16,5 milyar dolar dış yardımda bulunmuştur.

1980'li yıllardan sonra ABD yardımlarının en büyük iki alıcısı İsrail ve Mısırdır. İsrail, aldığı yardımlarla ekonomik kalkınma noktasında gelişme göstermiş olmasına karşın insani değerler açısından bakıldığında bu yardımların bir anlam ifade etmediğini ifade edebiliriz. Mısır'da ise Arap Baharı sonrası ortaya çıkan siyasal değişim, yine ABD'nin yardımları sayesinde yerini yeni bir diktatörlüğe devretmiştir. Bunlara ilaveten, 2002 yılından sonra Irak'a yapılan ciddi boyuttaki ABD yardımları ise ne bir ekonomik kalkınma ne de bir demokratik gelişmenin kapılarını aralamıştır. Aynı durumu Suriye için de ifade etmemiş mümkündür. Aksine, Ortadoğu'ya dışarıdan yapılan yardımlar, her gün onlarca insanın öldüğü bir coğrafya oluşmasına sebep olmuştur (Arslan ve Kepir; 13).

Grafik 2: Resmi Kalkınma Yardım Türleri (1971-2013, Milyon Dolar)

Kaynak: OECD, elektronik veri dağıtım sistemi, http://stats.oecd.org/

Yukarıdaki şekil (Grafik 2) dış yardımların türleri açısından dağılımını göstermektedir. Grafikten de izleneceği üzere dış yardımlar içerisinde sosyal içerikli yardımların son 15 yıllık süreçte önemli artış kaydettiğini görmekteyiz. 2014 yılı itibariyle sosyal yardımlar 70 milyar dolar, ekonomik yardımlar 39 milyar dolar, üretim yardımları 14 milyar dolar ve ayni yardımlar 4 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. 2014 yılı itibariyle sosyal yardımlar içerisinde eğitim yardımları 13,9 milyar dolar, sağlık yardımları ise 11,6 milyar dolar değerinde gerçekleşmiştir.

2012 yılından 2013 yılına doğru geçtiğimizde en çok yardım veren 10 ülkeden 9 tanesinde insani yardımlarda artış görülmüştür. Bunlardan ABD, İngiltere, Japonya ve Almanya da en yüksek artış meydana gelmiştir. 2013 yılında mili gelirinin %0,21 oranını insani yardımlara ayıran Türkiye en cömert ülke olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'yi %0,20 oranıyla Kuveyt ve %0,15 ile Lüksemburg izlemiştir(GHA; 2014: 28-29). 2014 yılında ise en büyük yardım yapan ülke milli gelirinin %0,24 oranı ile Kuveyt olmuştur. İkinci sırada (%0,17) Lüksemburg ve üçüncü sırada İsveç (%0,15) yer almıştır.

Mevcut yardım sistemlerinin ve modellerinin temelleri yardım veren ülkelerin katılımıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere destek sağlamak amacı doğrultusunda 13 Ocak 1960 tarihinde kurulan Kalkınma Yardımları Grubu (DAG) ile atılmıştır. Bu oluşum, yardım veren ülkeler arasındaki işbirliğini arttırmayı ve yardımlarla ilgili kurumsal gelişimi sağlamayı amaç edindiğini beyan etmiştir. DAG Eylül 1961'de Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) bünyesine alınmış ve Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) adını almıştır (Üçkuş ve Kendirci, 2012: 60).

3. TÜRKİYE DIŞ YARDIMLARININ GELİŞİMİ

Türkiye, cumhuriyet döneminin ilk yıllarından 1980'li yıllara kadar, inşa edilmeye çalışılan ulusal ekonominin gerçekleriyle paralel olacak şekilde genellikle dış yardım alan bir ülke olarak varlığını sürdürmüştür. 1980'lerden itibaren dünya sisteminde ve Türkiye'nin vizyonunda ciddi bir değişim rüzgârı yaşanmaya başlamıştır. Kapalı ekonomik modelden açık ekonomiye geçiş sürecinde ekonomik ilişkiler yanında politik ilişkilerde de çeşitlenme ve genişleme yaşanmaya başlamıştır. 1980 sonrasında Türkiye'nin vizyoner bağlantılar kurmasını etkileyen en önemli gelişme 1990'lara doğru sosyalist blokun ve SSCB'nin

hızlı bir şekilde çözülmesi olmuştur. Hem Balkanlar hem Kafkasya, hem de Orta Asya'da dost ve akraba yeni bağımsız cumhuriyetlerin ortaya çıkması Türkiye'nin dış politika ve dış yardım vizyonunda radikal dönüşümleri başlatmıştır. Ak Parti hükümetleri döneminde bu vizyonu, İslamcı ve politikaların etkisiyle daha geniş bir İslam dünyası profili izlemiştir.

3.1. Ak Parti Hükümetleri Öncesi Dış Yardımlar

Türkiye'de dış yardımların gelişimi açısından bakıldığında, 1980'li yıllara kadar dış yardım alan düşük orta sınıf bir ülke olarak şekillendiğini görüyoruz. Yardım alma ihtiyacı bazı dönemlerde dış politikada istemediği adımları atmasına sebep olmuştur. Söz gelimi İsrail'in kuruluş sürecinde Arap dünyası karşı çıkarken, Müslüman bir ülke olan Türkiye, İsrail lehine tutum sergilemiş ve bu vesileyle İslam dünyasından uzun bir süre politik olarak ayrışmıştır. Türkiye'nin bu tutumu sergilemesinin arka planında Yahudilerin etki alanında bulunan ABD yardımlarını almada sorun yaşamamak olduğu genel olarak kabul edilmektedir.

Diğer yandan, Adnan Menderes'in Başbakanlığı döneminde 1950'li yıllarda Fransızlara karşı kısıtlı imkânlarla süren bağımsızlık mücadelesi veren Cezayir'e Türkiye'nin çok kritik bir askeri yardımı gerçekleşmiştir. Mücadelenin şiddetlendiği 1957 yılında Türkiye; yardımların bir NATO müttefiki olan Fransa'ya karşı kullanılmasından kaynaklanabilecek olası bir dış politik krize rağmen bu riski göze alarak yardımı gerçekleştirmiştir. Askeri mühimmat üzerlerindeki tanıtıcı işaretlerin silindiği silah yüklü gemi, Libya'ya gidiyor gösterilerek gizlice Cezayir tarafına ulaştırılmıştır. Türkiye'nin bu riskli fedakarlığı, Libya ve Cezayir nezdinde çok kritik bir motivasyon kaynağı olmuştur.

Öte yandan, bu dönemde Türk Kızılayı'nın özellikle insani yardımların intikali konusunda aktif rol üstlendiğini söyleyebiliriz. Buna örnek olarak 1967 yılında meydana gelen şiddetli sel baskınları nedeniyle yaşanan ciddi mağduriyetler üzerine ilk etapta Suriye'ye 500 battaniye; Irak'a 500 battaniye, 5000 kum torbası ve muhtelif ilaçlar; Afganistan'a 500 battaniye gönderilmiş ve Pan Amerikan Havayolları, bu sevkiyatı ücretsiz yapmada aktif rol üstlenmiştir (Akçay, 2012: 66). Bu dönemdeki yardımlar, genelde islami bir dayanışmayı temsil etse de, miktarın büyüklüğü ve etkinliği bağlamında tatmin edici bir tabloyu yansıtmaktadır.

1980'li yıllardan itibaren ekonomideki gelişmeler ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesi sonrasında dünya konjonktüründeki yeni yapılanmalar, Türkiye'nin dış yardımlarının yönü ve şeklini belirlemede etkili olmuştur. 1985 yılında gıda yardımı olarak başlayan dış yardımlar 1987 yılından itibaren teknik yardım şeklinde sürmüştür. Türkiye'nin dış yardımları 1991'de Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Bloku'nun dağılması ile ivme kazanmıştır. 1985-91 döneminde DPT tarafından gelişmekte olan ülkelere gerçekleştirilen yardımlar 5 milyon dolar dolayında iken, sadece bağımsızlığına yeni kavuşan Türk Cumhuriyetlerine 1992 yılında yapılan yardımlar 1,14 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Türkiye'nin 1992 ve sonrasında yeniden şekillenen Doğu Avrupa, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinde meydana gelen yeni gelişmeler nedeniyle dış yardım yapması adeta mecburiyet kesp etmiştir (DPT, 1998: 6). Böylelikle Türkiye 1980 ve 1990'lı yıllarda hem yardım alan hem yardım eden ülke olarak dünyada nadir rastlanan konumuna gelmiştir (Öztürk ve Öztürk, 2012: 10).

1990'yıllarda Türkiye'nin dış yardımları iki ana eksende toplandığını ifade edebiliriz. Yardımlarda birinci sırada Avrasya'daki dost ve kardeş topluluklar yer almıştır. Hemen her alanda yardım ve işbirliğine ihtiyaç duyan bu ilgi coğrafyasında çeşitli alanlarda program ve proje konularına yer verilmiştir. 1991 yılı itibarıyla Özbekistan ve Kazakistan ile gerçekleştirilen sağlık alanında işbirliği protokollerini Kırgızistan, Türkmenistan ve Azerbaycan takip etmiştir. 1995 yılı sonuna dek süren bu işbirliği çalışmaları kapsamında tıp, eczacılık, diş hekimliği gibi alanlarda Türk tarafının inisiyatifiyle konferanslar, hekim stajları, uzman eğitimleri, acil aşı ve ilaç yardımları gibi faaliyetler, ilgili ülkelerin sağlık bakanları düzeyinde görüşülerek düzenlenmiştir. Yardımlarda ikinci sırada Bosna-Hersek bulunmaktadır. Bosna-Hersek'te yaşanan dram esnasında Türkiye, bir yandan uluslararası ölçekte diplomatik çabalar yürütürken, diğer taraftan da bu ülkeye yönelik ikili yardımlar yaparak destekte bulunmuştur. Bu meyanda savaş mağduru 17 bin kadar

Boşnak mülteci Türkiye'ye kabul edilmiştir. Bununla birlikte Saraybosna'da bir Program Koordinasyon Ofisi açılması, sürecin normalleşmesinin ardından mümkün olabilmişti (Akçay, 2012: 73).

Tablo 1: Türkiye'nin Dış Yardım Türleri: 1992-96 (Milyon Dolar)

Yardım Türü	**1992**	**%**	**1993**	**%**	**1994**	**%**	**1995**	**%**	**1996**	**%**
Teknik Yardım	4	0,3	18	6,3	17	31,1	20	13,4	23	11,9
Ekonomik Yardım	1054	89,2	182	64,3	13	24,1	86	58,1	158	83,9
İnsani Yardım	112	9,5	82	29,2	23	43,7	40	27,0	6	3,3
Kültür-Bilim İşbirliği	12	1,0	1	0,2	1	1,1	2	1,5	2	0,8
Toplam Dış Yardım	**1182**	**100**	**283**	**100**	**54**	**100**	**149**	**100**	**188**	**100**

Kaynak: Akçay: 2012: 73.

3.2. Ak Parti Hükümetleri ile Dış Yardım Politikalarında Genişleme

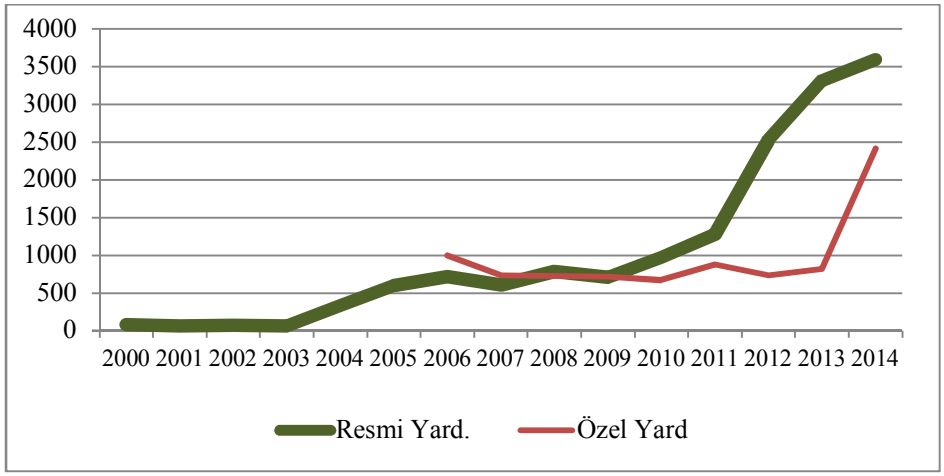
Türkiye'de iki binli yıllardan itibaren dış yardımlar bakımından önemli değişim ve dönüşüm süreci yaşanmıştır. Dış yardımlarda daha geniş coğrafyaya yayılma, daha aktif olma ve kurumsallaşma düzeyi konularında yeni bir bakış açısı getirilmiştir. Burada TİKA'nın münhasır bir bakanlık nezdinde konumlanması (1999), Marmara Depremini (1999) müteakiben Türk sivil toplumunun dinamizm kazanması ve Afrika açılımı (2005) üç önemli etken olmuştur. Bu süreçte, anılan faktörler ile Türk dış yardım politikası arasında interaktif bir etkileşim kurulmuştur. Sözgelimi, sivil toplum kuruluşlarının potansiyel gelişimi ile yardım coğrafyasının genişlemesi arasında birbirini tetikleyen verimli bir döngü ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin bu aşamada uluslararası ilişkilerde öne çıkışı da bu üç faktörün ivme kazanması ile yakından ilgili görünmektedir (Akçay, 2012: 78)

2000'li yıllarda ise ülke ekonomisinin büyümesi sonucu Türkiye dış yardımlara daha fazla bütçe ayırmış ve buna bağlı olarak dış yardımın devlet bürokrasisi içinde kurumsallaşması sağlanarak daha çok ülkeye daha fazla yardım yapmaya başlamıştır. Dış yardım alanında nispeten yeni bir ülke olan Türkiye'de yardımlar yakın bir zamana kadar sadece resmi bir kuruluş olan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ile yapılmaktaydı. Fakat günümüzde sivil toplum kuruluşu olarak faaliyet gösteren yardım kuruluşları birçok ülkede afet yaşanan bölgelerde veya zor durumdaki insanların yardımına koşmaktadır. Bir ülkenin resmi dış yardımının hangi ülkeye ve hangi sektöre yapılacağı genellikle o dönemde yönetimdeki siyasetçilerin ve/veya ilgili kurumun başındaki bürokratların verdiği bir karardır. Genellikle bu tür kararlar ise ülkelerin ihtiyaçları ve dış politikaları doğrultusunda belirlenir. Gelişmiş ülkeler dış yardımları maalesef insani saiklerden ziyade siyasi beklentiler doğrultusunda yapmaktadır. Ülkeler genellikle stratejik çıkarları olan ülkelerde halkın sempatisini kazanma adına ülkede belirlenen alanlara yardım yaparlar. Afetler dışında az gelişmiş bir ülkeye sağlık, gıda, tarım gibi insanları doğrudan ilgilendiren sektörlere çok fazla yardım yapılmamaktadır (Öztürk ve Öztürk, 2012: 10).

Bu bağlamda Türkiye'nin yardım stratejisinin çıkar ilişkileri bağlamında olmadığını insani hedefler bağlamında olduğunu ifade edebiliriz. Bunu yardım türleri ve yardım yaptığı ülkelerin dağılımına baktığımızda rahatça görebilmekteyiz. Türkiye'nin yapmış olduğu uluslararası yardımlar ilgili ülkeler ile yakınlaşmayı sağlarken aynı zamanda yumuşak güç unsuru oluşturmasının da önünü açmaktadır. Yumuşa güç; Bir gücün havuç ya da sopalara başvurmadan, işbirliği yaparak ya da çekicilik unsurlarını kullanarak istediklerini yaptırabilmesini, olarak tanımlanmaktadır. Burada zorlama unsuru bulunmadan düşünce ya da eylemler gönüllülük esası çerçevesinde gerçekleşmektedir. Yumuşak gücün başarısı gönderilen mesajın kaynağı, mesajın içeriği ve alıcı tarafın buna bu mesaja verdiği tepki ile yakından ilişkilidir. Kurumlar,

dini değerler, kültür ve politikalar yumuşak gücün başlıca kaynakları arasındadır. Türkiye'nin Müslüman bir ülke olarak demokrasiyle yönetiliyor olması, liberal bir ekonomiye sahip olması ve güçlü bir iktidar desteği ile ekonomik gelişmesini sürdürmesi Türkiye'nin yumuşak gücünün gündemde olmasını sağlayan etkenlerden birkaçıdır (Çavuş, 2013: 28).

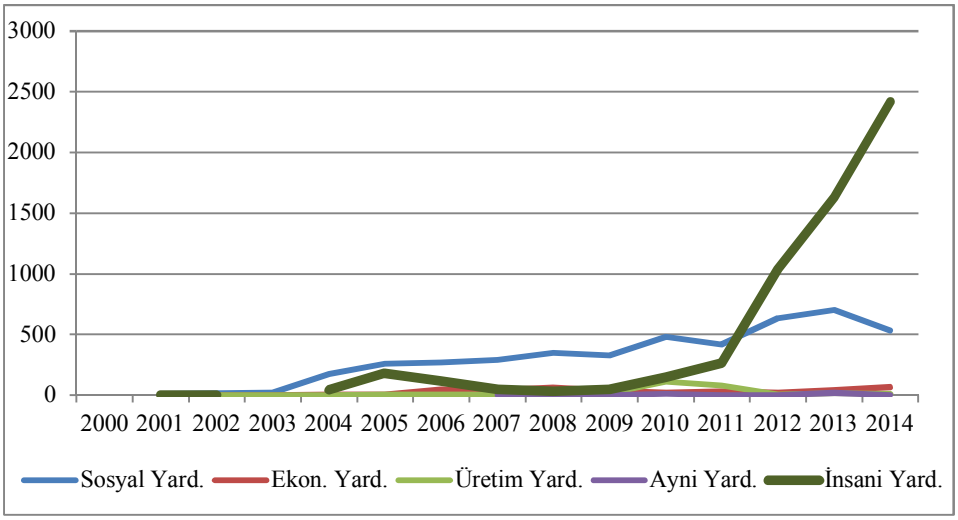
Grafik 3: Türkiye'nin Dış Yardımları:2000-2014 (Milyon Dolar)

Kaynak: OECD, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, http://stats.oecd.org/

Türkiye'de dış yardımlarında özellikle Ak Parti hükümetleri döneminde artan iktisadi gelişme ile birlikte önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Resmi Kalkınma Yardımları rakamları bazında 2002 yılından 2014 yılında kadar geçen zaman diliminde %49 oranında artış kaydetmiştir. 2002 yılında 72,9 milyon dolar olan dış yardımlar 2014 yılında 3,6 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Öte yandan STK yardımlarında 2014 yılında bir önceki yıla göre 3 kat artış göstererek 800 milyon dolardan 2,4 milyar dolara ulaşmıştır.

Grafik 4: Dış Yardım Türleri (2000-2014, Milyon $)

Kaynak: OECD, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, http://stats.oecd.org/

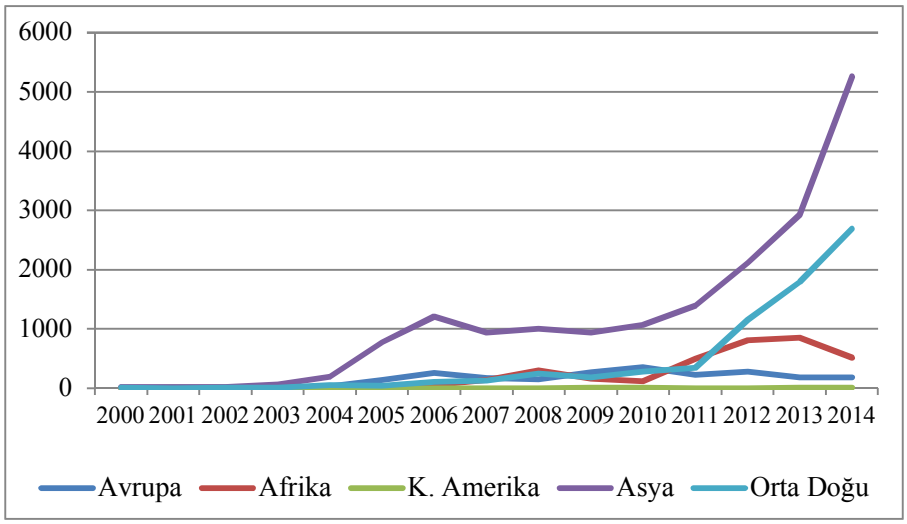
Türkiye'nin dış yardım türleri konusunda Grafik 4'ten de izleneceği üzere sosyal yardımlar ve insani yardımlara ağırlık verdiği görülmektedir. 2002 yılından itibaren sosyal içerikli yardımlarda her geçen yıl yükseliş olurken, insani yardımlarda ise 2011 yılından itibaren ciddi artış olduğunu ifade edebiliriz. 2011

yılında 264 milyon dolar düzeyinde gerçekleşen insani yardımlar 2012'de 1 milyar dolara, 2013 yılında 1,6 milyar dolara ve 2014 yılına geldiğimizde ise 2,4 milyar dolara çıkmıştır. Türkiye'nin insani yardımlarda gösterdiği bu gelişme sonrasında 2012 yılında ABD, Almanya ve İngiltere'den sonra dördüncü sıraya yerleşmiştir.

2013 yılında ise ABD ve İngiltere'den sonra üçüncü sıraya yükselmiştir. Türkiye'nin insani yardımlarda göstermiş olduğu bu gelişme sonrasında İngiltere merkezli Küresel İnsani Yardım Kurumu milli gelirinin yüzdesi olarak ikinci büyüklükte olan ve en büyük on yedinci kişi başına milli gelire sahip Türkiye'yi en cömert ülke olarak ilan etmiştir.

Nitekim Türkiye'nin genişleyen dış yardımları son zamanlarfa 5 kıtaya yayılmıştır. En fazla yardım Asya kıtasına yapmaktadır. Bunlar içerisinde ise Orta Doğu ülkeleri ön plandadır. Asya kıtasına yapmış olduğu yardımlarda iki önemli sıçrama göze çarpmaktadır. Birincisi 2004-06 yılları arasında, ikincisi ise 2011 yılı sonrasıdır. 2004-2006 arasındaki birinci artışta Güney Asya'da meydana gelen depremler ve tusunami gibi büyük felaketlerin etkisi olmuştur. Öte yandan 2011 yılı sonrasındaki artışta da Irak ve Suriye'de meydana gelen iç savaşın meydana getirdiği sığınmacı göçünün etkisi bulunmaktadır. Bu dönemde Türkiye kaynaklı dış yardımları pek çok bakımdan inceleyen pek çok çalışma bulunmaktadır (Kulaklıya ve Nudun: 2010, Haşimi: 2014 gibi) Türkiye'nin genişleyen yardım potansiyelinin dinamiklerini incelemektedir.

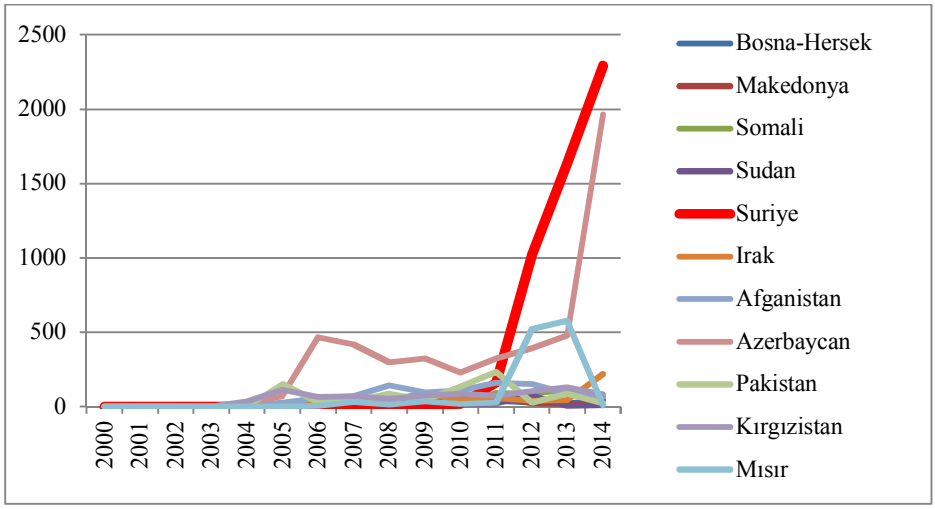
Grafik 5: Türkiye Dış Yardımlarının Bölgesel Dağılımı (2000-2014, Milyon $)

Kaynak: OECD, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, http://stats.oecd.org/

Türkiye'nin Afrika kıtasına yapmış olduğu yardımlarda da 2007 yılından sonra büyük artış meydana gelmiştir. 2008 yılında 245 milyon dolar olan Afrika yardımı 2013 yılında 850 milyon dolara ulaşmıştır. Burada özellikle 2007 yılının Afrika yılı ilan edilmesi sonrasında Afrika Eylem Planı çerçevesinde başta Etiyopya, Suda, Senegal ve Kenya gibi ülkelere yönelik proje ve faaliyet sayısında artış olmuştur. Bu ülkelerin yoksulluk, açlıkla mücadele, salgın hastalıklardan etkilenenlere yardımcı olmak ve ekonomik kalkınma konusunda proje geliştirilmesi maksadıyla destekler sağlanmıştır. Bu bağlamda proje ve faaliyetlerin yürütülmesi için TİKA'nın Sudan, Etiyopya, Senegal'de Koordinasyon Ofis'leri açmıştır (TİKA, 2007: 48).

Grafik 6: Dış Yardımların Ülkelere Göre Dağılımı (2000- 2014, Milyon $)

Kaynak: OECD, elektronik veri dağıtım sistemi, http://stats.oecd.org/

Dış yardımların ülkelere göre dağılımına baktığımız zaman 2011 yılı öncesi Azerbaycan ilk sırada yer almaktadır. 206 yılında 468 milyon dolar olan Azerbaycan'ın aldığı yardım 2014 yılında 2 milyar dolara yaklaşmıştır. Grafik 5 üzerinden de görüleceği üzere Mısır'da meydana gelen olaylar sonrasında 2012-2013 yılları için Mısır Türkiye'nin en çok yardım yaptığı ikinci ülke konumuna gelmiştir. Bununla birlikte 2011 yılı sonrasında artmaya başlayan göçmen dalgası ile birlikte 2014 yılında Türkiye'nin en çok dış yardım yaptığı (2,29 milyar dolar) ülke Suriye olmuştur. 2015 yılı itibariyle Türkiye çadır kentlerde dünyanın en yüksek göçmen barındıran ülkesi konumuna gelmiştir. Küresel İnsani Yardım (Global Humanitarien Assistance, 2015) verilerine göre Türkiye, kendi imkanlarıya sadece 2013 yılında Suriyeli mültecilerin konaklanması amacıyla 1,6 milyar dolar harcama gerçekleştirerek bir rekora imza atmıştır. Aynı raporun sonuçlarına göre, 2014 yılında Suriyeli mülteciler için yaptığı 1,8 milyar dolarlık insani yardım ile Türkiye üçüncü büyük donör ülke haline gelmiştir. Gayri safi milli gelire oranı açısından ise bu rakamın Türkiye'yi "*dünya ikincisi*" yaptığı anlaşılmaktadır.

4. SONUÇ

Dış yardım, ekonomik, politik, kültürel, insani ve dini amaçlarla gerçekleştirilebilen ve karşılıksız olması gereken sınırlar arasında meydana gelen ayni veya nakdi hareketlilik anlamına gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada pek çok sömürgecilik sonrası yeni bağımsız ulusun ortaya çıkmaya başlaması ile bu yardım türünün genişlemesi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bu konudaki öncü rolü, sanayileşme ve refah düzeyi açısından ilk sıralarda yer alan ABD ve Batı Avrupa ülkeleri oynamıştır. Her ne kadar çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişmelerini gerçekleştirmeleri amaçlı yapıldığı söylense de gerçekte Dünya politikasındaki dönüşümün sağlanmasında ve küresel sistemin kontrol edilmesinde dış yardımların bu ülkeler tarafından etkin bir şekilde kullanıldığı anlaşımaktadır.

Literatürde bu konuda yapılan pek çok çalışma, hem ideolojik eksenli genel eleştirileri doğrulamakta hem de post-kolonyal dönemin anomalik durumlarını gözler önüne sermiştir. Zira yardım kaynaklı kalkınma veya büyümenin söz konusu olmadığı bir çağ ortaya çıkmıştır.

Türkiye 1980'lerde kadar, kapalı ekonomik ve politik dönemini yaşayan bir ülke olarak genel anlamda yardım alan konumda olmasına rağmen dışa açılma döneminden itibaren tabloda önemli bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Türkiye'nin dışa açılması, hem ticari bağlantılarını geliştirmiş hem de dünyadaki farklı uluslarla yakınlık noktalarını pek çok kesim nezdinde ortaya çıkarmıştır. 1990'lardan itibaren, sosyalizmin sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan tablo Türkiye için büyük bir öforyanın

yaşanmasına sebep olmuştur. Bu yıllarda dış politikada çokça dillendirilen "Adriyatikten Çin Seddine Türk Dünyası" sloganı bu bağlamda ihtiyaç içerisinde bulunan dost ve akraba cumhuriyetlere fedakârlık yapılmasını da gerektirmiştir.

Bu coşku ile dolu dönemde, Türkiye'nin yaşadığı birkaç önemli kriz sebebiyle dış yardımlar konusunda yeterli derecede etkili olamadığı görülmüştür. Buna rağmen, kurumsal altyapı (TİKA, Türksoy, Türk Okulları vb. kuruluşlar aracılığıyla) önemli ölçüde tesis edilmiştir. 2002'den itibaren başlayan siyasi ve ekonomik istirar sonucu Türkiye ekonomik performanısının genişlemesine paralel olarak son dönemde dünyadaki en büyük dış yardım yapan (donör) ülkeler arasına girmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin uluslararası yardımlarının insani hedefler eksenli geliştiğini ifade edebiliriz. Türkiye'nin yapmış olduğu bu yardımlar ilgili ülkeler ile yakınlaşmayı sağlarken aynı zamanda yumuşak güç unsuru oluşturmasının da önünü açmaktadır. 2014 yılında Türkiye'nin dünyada yapılan insani yardımlar arasında ilk birkaç ülke arasına girmesinin nedenleri, bazı açılardan konjonktürel veya dönemsel koşulların bir gereği olarak düşünülse de, bu konuda büyük bir genişleme olduğuna işaret etmektedir. Son birkaç yılda iç siyasette yaşanan bazı negatif tablolara rağmen gösterilen bu performans Türkiye'nin tarihe, kültürel mirasa ve insani değerlere verdiği önemi yansıtması bağlamında önemli olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Akçay, E. (2012), **Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Türk Dış Yardımları**, Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Andrews, N. (2009), "Foreign Aid and Development in Africa: What The Literature says and What the Reality is", **Journal of African Studies and Development**, 1(1), pp. 8-15.

Arslan, E. ve Kiper K.(2015), "Dış Yardım Nedir? Niçin Yapılır?" **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 34, ss. 9-26.

Başak, Z. (1977), **Dış Yardım ve Ekonomik Etkileri: Türkiye 1960-1970**. Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Boone P. (1995), "Politics and the Effectıveness of Foreign Aid" Centre For Economic Performance Discussion Paper, No. 272 December 1995, http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/DP0272.pdf, (10.04.2016).

Brech V and Potrafke N.(2013), "Donor Ideology and Types of Foreign Aid", **CESifo Working Paper**, *www.CESifo-group.org/wp.*

Burhop C. (2005), "Foreign Assistance and Economic Development: a Re-evaluation" **Economics Letters** 86 (1), ss. 57-61, January.

Chachage, S. L. (2005), "Foreign Aid And Africa's Development", **1. Uluslararası Türk-Afrika Kongresi Tebliğ**", Çev. Gökhan Yivciger, 23–24 Kasım 2005.

Çavuş, T. (2012) **"**Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı Ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı" **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi** Dergisi, 2(2), ss. 23-36.

Doğan, Âdem (2007), "Dış Yardımın Ekonomik Büyümeye Etkisi: Alt-Sahra Afrika Örneği", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 56(2), ss. 121-139.

DPT (1998), Türkiye'nin İkili Dış Yardımları (1992-1996), Ankara.

Dursun, H. (2006), "Dış Yardımlarla Ekonomik Büyüme ve Kalkınma", **Kamu-İş Dergisi,** 8 (4).

GHA (2015), Global Humanitarian Assistance Report, http://www.globalhumanitarianassistance.org/wpcontent/uploads/2015/06/GHA-Report-2015_-Interactive_Online.pdf (11.04.2016).

GHA (2015), Global Humanitarian Assistance Report, http://www.globalhumanitarianassistance.org/wpcontent/uploads/2014/09/GHA-Report-2014-interactive.pdf (10.04.2016).

Gülabi, Z. (2015), "Dış Yardımlar Bağlamında Türkiye - Kamerun İlişkileri"**, Journal of Business Economics and Political Science,** 4(7), ss. 101-122.

Haşimi, C. (2014), "Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation", **Insight Turkey**, Vol. 16, No. 1, pp. 127-145.

Karagöz, F. (2012), "Bir Kalkınma Reçetesi Olarak Dış Yardım: Türkiye'nin Verdiği Resmi Kalkınma Yardımlarının Değerlendirilmesi", **Kriz, Kalkınma ve Türkiye Ekonomisi Seçme Yazılar: Türkel Minibaş'a Armağan**, Ed. E. Tahsin, Der Yayınevi, İstanbul. ss. 317-352.

Kulaklıkaya, M. ve Nurdun R. (2010), "Turkey as a New Player in Development Cooperation" **Insight Turkey**, Vol. 12 / No. 4, pp. 131-145.

Lewis, W. Arthur (1954), "Economic Development with Unlimited Supplies of Labor," **Manchester School of Economic and Social Studies**, Vol. 22, pp. 139-91.

Nyatoro T.(2011), The History of Foreign Aid Dependency: Challenges for Africa, http://www.afesis.org.za/local-governance/local-governance-articles/145-the-history-of-foreign-aid-dependency-challenges-for-africa.html (10.03.2016).

OECD, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, http://stats.oecd.org/ (10.04.2016).

Öztürk, H. ve Öztürk, S. (2012), "Türkiye'nin Dış Yardım Stratejisi: Sorunlar ve Öneriler", **Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (Bilgesam) Raporu,** İstanbul.

Phillips, K. (2013), **The History of Foreign Aid**, http://reliefweb.int/report/world/history-foreign-aid (10.04.2016).

Radelet, S., M. Clemens, and R. Bhavnani. (2005), "Aid and Growth", **Finance and Development,** September 2005, 42, (3), http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2005/09/radelet.htm, (08.04.2016).

Rostow, W.W. (1960), **The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto**, Cambridge University Press.

TİKA (2007), Kalkınma Yardımları Raporu, http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2007.pdf (05.05.2016).

TİKA (2013), Kalkınma Yardımları Raporu, http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/KalkinmaYardimlariRaporu2013.pdf (10.05.2016).

Üçkuş, Ö. ve Kendirci, B. (2012), "Teoriden Uygulamaya Dış Yardım", **Sayıştay Dergisi,** 86, ss.57-77.

GÖÇ POLİTİKALARI VE SAĞLIK HARCAMALARI KİLİS İLİ ÖRNEĞİ

***

IMMIGRATION POLICY AND HEALTH EXPENDITURE A CASE OF KILIS

Doç. Dr. Taner AKÇACI
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
akcaci@kilis.edu.tr

Şehadet BULUT
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
SBE, İktisat Yüksek Lisans Öğrencisi

Öz

Göç, nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte, bir süreci ifade eden kavramdır. Günümüzde en belirgin göç hareketi şüphesiz ülkelerindeki iç çatışmalardan kaçıp, başta sınır komşuları olmak üzere birçok ülkeye sığınmak zorunda kalan Suriye haklının göç hareketidir. Göç olgusu içerisinde, beslenme, barınma, sağlıksız yaşam koşullarını barındırdığı için, göç eden ve göç alan ülke vatandaşlarının sağlığı, dolayısıyla sağlık harcamaları bu durumdan etkilenmektedir. Bu çalışmada, göç kapsamında genelde Türkiye, özelde Kilis İli'nin sağlık hizmetleri ve sağlık harcamalarına değinilmeye çalışılmıştır.

***Anahtar Kelimeler**: Göç, Suriyeli Sığınmacılar, Sağlık Harcamaları.*

Abstract

Migration, with its causes and consequences, is a consept which expressed as a process. Today, woithout a doubt the most explicit movement of migration is Syrian peoples migration case which they are forced to move to another countries, especially neigbouring countries, as asylum-seekers. Within the concept of migration pehenomenon; nourishment, sheltering includes unhealthy conditions affect the people of immigrant-receiving country. Therefore, that situation affects the health expenditure. In this study, health services and health expenditures of Turkey as country and Kilis as a province has tried to be adressed within the scope of migration.

***Keywords:** Migration, Syrian aslyum-seekers, Health Expenditures.*

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç, insan ya da insan topluluklarının bir yerden başka bir yere gitmesi olarak tarif edilebilir. Bu durum kişi ya da toplumların isteği doğrultusunda olabileceği gibi, savaş, hastalık, kıtlık, tabii afetler gibi nedenlerle zorunlu olarak da kendisini gösteren bir yer değiştirme hareketidir.

Göç kavramıyla ilgili yapılan birçok tanım vardır. Türk Dil Kurumu (TDK) Büyük Türkçe Sözlükte göç; "ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret" şeklinde tanımlanmakta. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç terimleri Sözlüğü'nde ise göçün tanımı şu şekilde yer almaktadır,"Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir." (Tekelioğlu vd. 2015: 5).

Göç olgusu içinde, Göçmen, Mülteci, Sığınmacı terimleri aynı anlamda kullanılsalar da farklı anlamları vardır. Göçmen, ülkesini isteyerek, daha iyi bir hayat arayışı için terk edenler için kullanılırken; mülteciler ülkelerini terk etmeye mecbur kalırlar. Mülteci "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi"dir. Ekonomik göçmenler, ülkelerinin kendilerine sağladığı devlet korumasından yararlanmakta fakat mülteciler devlet korumasından yararlanamazlar. Sığınmacı kavramı ise mülteci statüsü almaya yönelik başvurusu henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanılan bir terimdir. Aynı zamanda henüz başvuru yapmamış veya başvurusu hakkında yanıt bekleyen kişiler de sığınmacı olarak tanımlanır. (İldam Çalım vd. 2012: 12).

Göçün nedenleri ve sonuçları birçok açıdan ele alınabilir. Ancak zorunlu olarak ülkelerini terk etmek durumunda kalıp, başka ülkelere sığınmak zorunda kalıyor olmak göçün en trajik görünümüdür. Bu duruma en çarpıcı örnek olarak Suriye' deki iç savaştan kaçarak ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriye halkı verilebilir. Suriye'nin hem en uzun sınır komşumuz olması, hem de on yıllarca barış içinde yaşadığımız bir ülke konumunda bulunması nedeniyle, Suriye'nin Türkiye için anlamı diğer ülkelere göre çok daha farklıdır. Bu nedenle olsa gerek, Türkiye 2,5 milyonu geçen Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Şüphesiz göç hareketi kaçınılmaz bazı sonuçları da beraberinde getirmektedir.

Genel çerçevede değerlendirdiğimizde göç hareketinin sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik sonuçları olmaktadır. Bu çalışmada da, göçün neden olduğu sosyal ve ekonomik sonuçların her ikisini de içinde barındıran sağlık konusu ve sağlık harcamaları genelde Türkiye, özelde ise Kilis İli temel alınarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Sağlık harcamaları, ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile doğru orantılıdır. Özellikle gelişmiş ülkelerde sağlık harcamalarına ayrılan pay, gelişmekte olan ülkelere göre nispeten daha fazladır. Ancak göç alan ülkelerde, göç sebebiyle artan sağlık harcamalarını, o ülkenin gelişmişlik düzeyi olarak algılamak ne kadar sağlıklı sonuç verecektir. Aslında tartışılması gereken konu, son yüzyılda giderek artan göç hareketlerinin ülkelerin sağlık harcamalarında yol açabileceği artışı, hangi kategoride değerlendirecek olmamızdır.

2. GÖÇ OLGUSU VE SURİYE

Eski dilde "hicret" kelimesi ile de ifade edilebilen göç, antropologlar, sosyologlar, planlamacılar, idareciler, tarihçiler, coğrafyacılar ve ekonomistler tarafından ilgi odağı olması açısından çok boyutlu bir kavram olarak görülmektedir. Göçün bu çok boyutluluğu, göçün, tanımlanması zor olan bir kavram olmasına yol açmaktadır. (Taşçı, 2009: 179). Göç; siyasal, toplumsal ya da ekonomik nedenlerle bireylerin ya da toplulukların bulundukları, oturdukları yerleşim yerlerini bırakarak başka bir bölgeye ya da ülkeye gitme eylemidir. İç göç olarak adlandırılan ve Ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşen göçün yanı sıra dış göç olarak, ulusal sınırlar ötesine de taşabilmektedir. (Saltık, 2012: 1).

Bir başka tanımda ise göç, kişilerin gelecek yaşantılarının tamamını veya bir kısmını geçirmek üzere, sürekli ya da geçici bir süre için, iskan ettikleri yerden, bir başka mekana yerleşmek amacıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayı olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer tanımda ise göç; ekonomik, toplumsal veya siyasal nedenlerle bireylerin veya toplulukların bir yerden başka bir yere giderek ikamet etmeleridir. Genel olarak göç tanımları incelendiğinde, göç kavramının çok boyutlu ve karmaşık bir yapısının olduğu görülmektedir. Yapılan bütün bu değişik yaklaşımlar, göç kavramının tanımlanması, ölçülmesi, çözümlenmesi ve yorumlanmasında problemler yaşanmasına neden olmaktadır. (Topçu ve Beşer, 2006: 37).

Göç olgusunun özellikle uluslar arası boyutu ele alındığında, Uluslararası göçün "devlet", "toplum" ve "yurttaş" üçlüsü bağlamında önemli bir siyasal alan olarak Avrupa'da imparatorlukların çöktüğü ondokuzuncu yüzyılın sonunda ortaya çıktığı, yirminci yüzyılın içinde ise çok belirgin bir siyasa alanı haline geldiği görülmektedir. Bir yandan, ekonominin liberal düzeni içinde emeğin yani insanların sınır tanımadan dolaşmasının felsefesi üretilirken, diğer yandan siyasal düzeyde egemenlik haklarına bağlı olarak sınır geçişlerinin kontrol altında tutulması ve sınırlandırılması anlayışı egemen olmaktadır. (İçduygu vd. 2014: 13).

Kearney (1996), nüfussal yer değiştirme olarak gördüğü göç olgusunu, nüfusun belirli bir coğrafya üzerinde yer değiştirmesi olarak tanımlarken, Lee (1996) ve Wood (1994) ise göç olgusuna nüfusun, kalıcı veya yarı kalıcı olarak yer değiştirmesi olarak yaklaşmıştır. İçduygu ve Sirkeci (1999)'ye göre göç; göç kararı almış kişilerin belli bir zaman dilimi içersinde bulundukları yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine geçişidir. Göçün tanımlanmasında, göçe neden olan unsurlara dikkat çeken Şahin (2001), ekonomik, toplumsal veya siyasal nedenlerin göç sürecini doğrudan etkilediğini ifade etmiştir. Gençler (2002), göçe katılanların niceliklerine odaklanarak, bu eylemi hem bireylerin hem de grupların gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Faist (2003)'e göre uluslararası göç, çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus-devlet içindeki ya da daha çok konumu ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen, çok boyutlu ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik bir süreçtir. Bu hareket, bir mekândan, toplumsal veya siyasal bir birimden, bir diğerine gerçekleşen aktarım ya da yaşanılan yerin, daimi veya yarı-daimi olarak genellikle bir çeşit idari sınırın dışına doğru değiştirilmesidir. (Deniz, 2012: 22).

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi göç, çok çeşitli nedenlerle insan ya da insan topluluklarının ulusal ya da uluslar arası hareketidir. Göç durağan bir olgu olarak kabul edilmemektedir; nedenleri ve sonuçları ile birlikte değerlendirilen bir süreç olarak kavranmaktadır. (Taşçı, 2009: 177).

Göç olgusunu açıkladıktan sonra, Suriye deki zorunlu göç hareketine değinmeden önce Arap Baharı kavramını tanımlamak gerekmektedir.

Arap Baharı; Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları taleplerinden ortaya çıkmış olan, bölgesel ve toplumsal bir harekettir. Arap Baharında, protestolar, mitingler, gösteriler ve iç çatışmalar yaşanmış ve yaşanmaya devam etmektedir. Tunus, Ürdün, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir ve Yemen'de büyük çapta; Moritanya, Suudi Arabistan, Lübnan, Irak ve Fas'ta küçük çapta olmak üzere tüm Arap Dünyasında mitingler, protestolar, halk ayaklanmaları ve silahlı çatışmalar olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Suriye de bu hareketten etkilenmiş olup, henüz sürecin tamamlanmadığı, çatışmaların iç savaşa dönüştüğü ve iktidar değişiminin de aslında ne zaman olacağının çok tahmin edilemediği bir ülke haline gelmiştir. Suriye'de Arap Baharı ile başlayan protesto süreci devamında iç savaşa dönüşmüştür. (Paksoy, 2013: 1).

3. TÜRKİYE'YE GÖÇÜN NEDENLERİ VE SURİYELİ SIĞINMACILAR

Türkiye Coğrafi konumu itibariyle yabancılar için doğu ile batıyı birleştiren doğal bir köprü konumundadır. Bu durumun en önemli nedeni, Türkiye'nin sahip olduğu jeopolitik önemden kaynaklanmaktadır. Göç yolları düşünüldüğünde, Türkiye coğrafi konumu itibariyle yabancılar için Doğu

ile Batıyı birleştiren doğal bir köprü konumundadır. Bu nedenle göç alan ve göç veren ülke olması yanında, göçler için bir geçiş yolu ülkesi olma özelliği de taşımaktadır.

Göç, tarih boyunca insanoğlunun dinamik varlığı ve sonsuz talep ve ihtiyaçlarının tetikleyici güdümünde ortaya çıkan sosyal bir hakikattir. Bu hakikat, insan hareketliliğinin en doğal sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişten günümüze insanların yeryüzünde hareketliliği, hedef ülkeler açısından sosyal, ekonomik ve siyasi değişimlere sebep olduğu kadar, göçe kaynaklık eden ülkeler ve göç yolları boyunca kat edilen güzergâh (transit) ülkeler açısından da önemli değişimlerin sebepleri arasında sayılmaktadır. Bu açıdan göç, devletlerin stratejik öncelik ve politikalarında ve toplumların içtimai kodlarında göz ardı edilemeyecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, tarihte en yoğun insan hareketliliğinin yaşandığı ve yaşanmakta olduğu eski bir geçiş coğrafyasında bulunması sebebiyle farklı tecrübelerin bazen öznesi bazen de nesnesi olarak tarihi birikime haiz bir ülkedir. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015). Göç, sosyo-kültürel ve ekonomik yönleri olan çok boyutlu sosyolojik bir olgudur ve köklü değişimlerin yaşandığı Türkiye gibi toplumlarda gözlenen başlıca sorunlar arasında yer almaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı Ensari şu değerlendirmeyi yapmaktadır : " Büyük oluşum ve değişime neden olan göç; ekonomik, toplumsal ve siyasal yaşamla ilişkilidir ve ülkemizde çığ gibi büyüyen sorunlara zemin oluşturmuştur " (Saltık, 2001: 1).

Türkiye'nin hem göç alan hem de göç veren bir ülke olduğu bilinmektedir. Resmi olarak 1961 yılında başlayan ve günümüze dek, başta Almanya olmak üzere, değişik Avrupa ülkelerine Türkiye'den 3 milyon dolayında vatandaşın göçüne yol açan süreç, ülkedeki toplumsal değişimleri önemli ölçüde etkilemiştir. (Saltık, 2001: 1).

Göç olgusuna sebep olan etmenlerin başında savaşlar gelmektedir. Bunun en yakın örneği olan komşu ülke Suriye'de 2010 yılından beri yaşanan savaş, milyonlarca insanı yerinden ederek ciddi bir nüfus hareketine neden oldu. Savaştan kaçanların önemli bir kısmı, en yakın ülke olan Türkiye'ye sığındılar.

Beşinci yılına yaklaşan Suriye ve Suriyeliler krizinin hemen her boyutu ile en önemli muhataplarından birisi, Suriye ile 911 km'lik sınırı olan Türkiye'dir. Türkiye'ye Suriye'den ilk toplu nüfus hareketi, 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısından 252 kişilik bir grupla olmuş, devamında 4,5 yıl boyunca aralıksız devam etmiştir. (Erdoğan ve Ünver, 2015: 17). Türkiye bu konuda uluslararası hukuka ve evrensel insan haklarına uygun biçimde zulümden ve savaştan kaçanlara yönelik "açık kapı politikası" uygulamış, gelenlerin geri gönderilmemesi ilkesini (non-refoulement) uygulamış ve Suriye'den gelenlere yine uluslararası hukuka uygun bir biçimde "geçici koruma" sağlamıştır. Türkiye'deki kamplarda 24 Ocak 2014 itibariyle 214.540 Suriye vatandaşı bulunurken, 363.397 kişi de kayıtlı mülteci olarak özellikle Suriye sınırına yakın kentlerde kendi imkânlarıyla ikamet etmektedirler. Kamplarda ve şehirlerde yaşayan kayıtlı mülteci sayısı toplam 577.937 olmasına rağmen, BMMYK' ya göre Türkiye'de yaklaşık 700 bin Suriyeli bulunduğu tahmin edilmektedir. (Güçtürk, 2014: 80) .

Türkiye, Mart 2011'de Suriye'de ortaya çıkan çatışma ortamından kaçan Suriyelileri, uluslararası hukuka ve insan hakları evrensel ilkelerine uygun bir biçimde "açık kapı politikası" ve "geri göndermeme" ilkeleri çerçevesinde "geçici koruma" sağlayarak ülkeye kabul etmiştir. Bu çerçevede Nisan 2011-Kasım 2015 arasındaki 4,5 yılda Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacı sayısı,1 2 Ekim 2015 itibariyle 2.072.290'dır. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından sağlanan ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından açıklanan bu sayı, kayıt altına alınan Suriyelileri göstermektedir. (Erdoğan ve Ünver, 2015: 9).

Dalga dalga gelen sığınmacılar artık Türkiye nüfusunun yüzde 3'ünden fazlasını oluşturmaktadır. (Savaş, Göç ve Sağlık, 2016: 7).

Türkiye' de bulunan Suriyelilerin durumuna ilişkin özel olarak düzenlenen ilk hukuki düzenleme, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürürlüğe konan yönergedir. Bu yönerge, 30 Mart 2012 tarihli ve 62 sayılı "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" dir. İlgili yönergenin "ruhunu", kitlesel sığınma durumlarında ortaya

çıkan acil koruma ihtiyacının karşılanması amacıyla sığınılan ülkeye erişimin sağlanması, geri göndermeme ilkesinin gözetilmesi ve insan haklarına uygun temel asgari standartların sağlanması olarak nitelendirilen "geçici koruma" oluşturmaktadır. "Geçici koruma" statüsünün, acil durumlarda ve özellikle toplu nüfus hareketlerinde kendisine başvurulabilecek ve adında da anlaşılacağı üzere "geçici" bir çözüm olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin sayısının 2 milyona yaklaşmasıyla önemi son derece artan "geçici koruma" statüsüne ilişkin olarak 13 Ekim 2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı "Geçici Koruma Yönetmeliği" yayımlanmıştır. Söz konusu Yönetmelik'te "geçici koruma" statüsünün geçici olduğu vurgulanmış (m.7(1)), mülteci ya da sığınmacı statülerine hak kazandırmayacağı belirtilmiş (m.7(3)) ve "geçici koruma" kararının İçişleri Bakanlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından verileceği kabul edilmiştir (m.9). Yönetmeliğin geçici 1. maddesinde ise, 28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriye'den Türkiye'ye gelen Suriyelilerin "geçici koruma" statüsüne alındıkları açıkça düzenlenmiştir. (Uzun, 2015: 112-113).

Ekim 2011'de İçişleri Bakanlığı'nın aldığı karar ile Türkiye'de kayıt olan Suriyeli sığınmacılara "geçici koruma statüsü" verilmektedir. Geçici koruma rejimi ile Suriyelilere sınırsız kalış, zorla geri gönderilmeye karşı koruma ve acil ihtiyaçlara yanıt düzenlemelere erişimi içerecek şekilde koruma ve yardım sağlanmaktadır. Suriyelilerin %85'i kamp dışında yaşamaktadır. (İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi, 2015).

AFAD 'ın 2014 yılında hazırladığı Türkiye'de Suriyeli Kadınlar Raporunda,19 Nisan 2014 tarihi itibariyle, Şanlıurfa, dört barınma merkezinde 73.739 Suriyeli ile en çok Suriyelinin bulunduğu kenttir. Buna göre, barınma merkezlerinde yaşayan toplam Suriyeli misafirlerin yüzde 33,3'ü Şanlıurfa'daki dört barınma merkezinde yaşamaktadır. Hemen sonra, Kilis gelmektedir. Barınma merkezlerinde yaşayan toplam Suriyeli misafirlerin yüzde 17'sine karşılık gelen 37.678 Suriyeli Kilis'teki iki barınma merkezinde bulunmaktadır. Barınma merkezlerindeki toplam Suriyelilerin yüzde 15,3'üne karşılık gelen 33.950 Suriyeli misafir Gaziantep'teki dört barınma merkezinde yaşamaktadır. 15.668 Suriyeli Kahramanmaraş'taki barınma merkezinde bulunmaktadır ve 14.599 Suriyeli Hatay'da bulunan beş barınma merkezinde bulunmaktadır. Bütün kentler Tablo 1.'de görülebilir.

Tablo 1:Türkiye Geneli Barınma Merkezleri Ve Suriyeli Sayısı

İl	Barınma Merkezi Sayısı	Mevcut Suriyeli Sayısı	Toplam İçerisindeki Oranı (%)
Şanlıurfa	4 Barınma Merkezi	73.739	33,3
Kilis	2 Barınma Merkezi	37.678	17
Gaziantep	4 Barınma Merkezi	33.950	15,3
Kahramanmaraş	1 Barınma Merkezi	15.668	7,1
Hatay	5 Barınma Merkezi	14.599	6,6
Adana	1 Barınma Merkezi	11.451	5,2
Adıyaman	1 Barınma Merkezi	9.901	4,5
Osmaniye	1 Barınma Merkezi	9.230	4,2
Mardin	2 Barınma Merkezi	8.151	3,7
Malatya	1 Barınma Merkezi	7.075	3,2
Toplam	**22 Barınma Merkezi**	**221.442**	**100**

Kaynak: Türkiye de Suriyeli Kadınlar 2014 Raporu

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların dağılımına bakıldığında ise en çok sığınmacı Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Kilis İllerinde bulunmaktadır. Kilis'te Öncüpınar ve Elbeyli

Kamplarında 37.678 kamp dışında yaklaşık 85.000 olmak üzere toplam 123.000 civarında Suriyeli sığınmacı yaşamaktadır.

4. GÖÇÜN NEDEN OLABİLECEĞİ SAĞLIK SORUNLARI

Göç olgusu sadece nüfus hareketi olmayıp beraberinde sosyal, siyasal, kültürel, askeri ve ekonomik sorunları da beraberinde getiren uzun vadeli sonuçları olan bir harekettir.

Göç ve değişim birbirinden ayrı düşünülemez. Yoğun göçler, beraberinde mekansal olarak bir değişim getirirken; aynı zamanda insanlarımızın sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik yaşamlarında da önemli farklılıklara yol açmıştır. Bir yandan herhangi bir coğrafyadaki değişimin sonucu olarak ortaya çıkan / çıkabilen göç, öte yandan gerek göç edenlerin geride bıraktıkları, gerekse yeniden yerleştikleri ortamlarda büyük değişiklikler yaratmıştır. (Saltık, 2001: 2).

Göçün neden olduğu sorunlarından birisi de sağlık problemidir. Dünya Sağlık Örgütü(WHO)'ne göre sağlık, sadece hastalık ve hastalığın olmaması değil; fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden de tam bir iyilik halidir.

Uluslararası ve ulusal literatüre göre sığınmacılarda en sık rastlanan sağlık sorunları şöyledir:

*Vitamin yetersizlikleri, anemi

*İstenmeyen gebelikler, riskli gebelikler

*Düşükler, doğum komplikasyonları

*Çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri

*Kronik hastalıklar ve komplikasyonları

*İshal, sıtma, menenjit, tifo vb. bulaşıcı hastalıklar ve aşı ile önlenebilecek hastalıklar (kızamık, tüberküloz, hepatit vb.)

*HIV/AIDS dâhil cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar

*Fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar

*Depresyon, kaygı bozuklukları ve travma sonrası stres bozukluğu başta olmak üzere ruhsal sorunlar

*Diş sağlığı sorunları. (Savaş, Göç ve Sağlık, ttb yayınları, 2016: 23).

Çatışmalar çıkmadan önce Suriye'de sağlık hizmetleri oldukça organize bir şekilde yürütülüyordu. Anne ve çocukların sağlığı iyi idi, aşılama oranları yüksekti, Suriye ilaçlarını kendisi üretiyordu. Aslında ülkede 2010 da başlayan "Sağlık Reformu" aynı bizdeki gibi sağlığı piyasaya terk etmiş, özelleştirmeleri arttırmış, cepten harcamaları yükseltmişse de halkın sağlık düzeyi oldukça yüksekti. Ancak çatışmalarla birlikte Türkiye'ye akın eden guruplar zor bir yolculuk sürecinden geçmiştir. Sığınmacılar, günlerce yollarda yayan yürüdüklerinden, yolda yaralandıklarından, tecavüze uğradıklarından, şiddete maruz kaldıklarından, Türkiye'ye ulaştıklarında sağlıkları ve ruhsal durumları çok bozulmuştur. Bu bozukluğun bir kısmı kamplarda aldıkları sağlık hizmeti, hastane tedavisi, ameliyat gibi işlemlerle düzeltilebilmişse de çoğunluk bu hizmetlerden yararlanamamıştır. (Savaş, Göç ve Sağlık, 2016: 40).

Çatışmalar nedeniyle Suriye den gelen sığınmacılar özellikle koruyucu sağlık hizmetlerinin düzenli verilememesi, aşıların aksaması, yaşam koşullarının yetersizliği nedeniyle bulaşıcı hastalıklara maruz kalma ve bunları çevreye bulaştırmaları riski söz konusudur. Suriye'de kütanöz layşmaniyazis (şark çıbanı), tifo, hepatit A hastalıklarının endemik olduğu biliniyor. Ayrıca son yıllarda polio (çocuk felci)vakaları da görülüyordu. (Savaş, Göç ve Sağlık, 2016: 41).

Suriyeli sığınmacıların direk olarak salgın hastalığa sebebiyet vermesi söz konusu olmamakla birlikte, savaş ortamı nedeniyle hem geldikleri hem de şu anda yaşadıkları şartlar sebebiyle hastalığa yakalanma ve bu hastalıkları bulaştırma riskleri vardır. Bu hastalıkların başında ilaca dirençli tüberküloz gelmektedir. Ayrıca kalabalık yaşamın getirdiği menenjit, uyuz, pnömoni, bronşit riski altındalar. Bebeklik ve çocukluk dönemi aşıları aksamış olduğundan çocuk sığınmacılarda suçiçeği, difteri, boğmaca, kabakulak, neonatal tetanoz gibi hastalıklar ve erişkinlerde cinsel yolla bulaşan hastalıklarda, Kırım-Kongo Kanamalı Ateş gibi yeni hastalıklarda artma beklenmelidir. Sığınmacılara, kamplarda ve kamp dışında yaygın olarak polio ve kızamık aşıları yapıldığı için bu hastalıklarla ilgili olarak bazı vakalar görülse bile salgın ihtimali düşüktür. (Savaş, Göç ve Sağlık, 2016: 45).

Ülkemizde 1963 yılından beri çocukluk döneminde çocuk felci aşısı uygulanmaktadır. Son çocuk felci vakamız 26 Kasım 1998 yılında görülmüştür. Ülkemiz 2002 yılında Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölgesi ile birlikte çocuk felcinden arındırılmış ülke sertifikası almıştır. 17 yıldan beri çocuk felci vakamız bulunmamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Suriye'de Ekim 2013 tarihinden bu yana çocuk felci vakalarının görüldüğünü teyit etmektedir. Vakalar, Suriye'nin güneydoğusunda Irak ile komşuluğu olan bir bölgede ortaya çıkmış olup, Irak'ta da Şubat 2014'de vaka olduğu bildirilmiştir. DSÖ tarafından bu durum aşı ile önlenebilir bulaşıcı hastalıkların yayılımı açısından bir "Halk Sağlığı Acili" olarak değerlendirilmekte ve Suriye ile Irak haricinde, bölgedeki diğer ülkelerde de tedbir alınması gerektiği ifade edilmektedir.

Suriye ve Irak'taki durum üzerine, Bilim Kurulumuzda bir değerlendirme yapılmış ve ülkemize hastalık girişini engellemek üzere bazı tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda, 5 ilimizde (Şırnak, Mardin, Şanlıurfa, Hatay, Kilis) yaşayan 5 yaş altı çocuklarımız ile kamplarda ve kamp dışında yaşayan misafir çocuklara çocuk felci aşısı yapılması planlanmıştır. Diğer illerimizde ise çocuk felci açısından riskli ülkelerden gelen kişilerin bulunduğu yerlerde 5 yaş altı çocuklar aşılanmıştır. (Sağlık Bakanlığı, 2016).

Kızamık vaka sayısı Türkiye de 2010 da 7 tane iken 2011 de 111, 2012 de 349 2013'te 7405 e yükselmiş 2014'te bu sayı 565 e gerilemiştir. Şark Çıbanı (Kutanöz leishmaniasis) vaka sayısı 2011-2013 yılları arasında 1803 ten 2618'e yükselmiştir. (Savaş, Göç ve Sağlık, 2016: 46). Sığınmacılara aile planlaması olanakları sunulamadığından istenmeyen bebekler doğmakta, bebek ölüm oranları artmaktadır.

Kilis de Suriyeli sığınmacılarda 2012 yılından bu yana görülen Kızamık vaka sayısı 30, Tüberküloz sayısı 12, Şark Çıbanı sayısı 1593'tür.

5. SURİYELİ SIĞINMACILARA VERİLEN SAĞLIK HİZMETLERİ

5.1.Türkiye Genelinde Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Sağlık Hizmetleri

Suriyeli vatandaşların Türkiye'deki konumu yasal otoritelerce "misafir" olarak adlandırılmaktadır. Misafir statüsü Türkiye'ye kaçak olarak girip girmediğine bakılmaksızın, Suriyelilerin o il yetkili kurumuna başvurması sonucunda kapsamı çok açık olmayan sağlık ve sosyal yardımlardan faydalanmasını sağlamaktadır. (Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu, 2014: 17).

Suriyelilerin yararlanabileceği sağlık hizmetleri bağlamında Geçici Koruma Yönetmeliği'nde kapsam çok geniş tutulmuştur. "Geçici koruma kimlik belgesi"ne sahip tüm Suriyelilerin (m.22), gerek barınma merkezlerinde gerekse ülke çapındaki kamu hastanelerinde ücretsiz muayene ve tedavi hakları bulunmaktadır. Suriyelilere, Sosyal Güvenlik Kurumu uygulamasında birincil (temel ve acil sağlık hizmetleri), ikincil (çoğunlukla hastanede yatırılmayı içeren tedavi ve bakım hizmetleri) hatta üçüncül basamakta (yalnızca uzmanlaşmış sağlık personeli tarafından ve çoğunlukla yüksek sağlık teknolojisini gerektiren tedavi hizmetleri) sunulan sağlık hizmetlerinin bedeli AFAD tarafından ödenecektir (m.27(1)(ç)). Ayrıca, Suriyelilerden birincil basamaktaki sağlık hizmetleri kapsamındaki ilaçlara ilişkin hasta katılım payı da alınmamaktadır (m.27(1)(b)). Bunlarla birlikte, özel ihtiyaç sahibi Suriyelilere psiko-sosyal destek, rehabilitasyon gibi her türlü yardım ve destek, hem ücretsiz hem de öncelikli olarak imkanlar

ölçüsünde tanınacaktır (m.48). Ulusal mevzuatta yer alan son derece cömert bu hukuk kurallarının bir sonucu olarak Türkiye'nin Suriyeler için harcadığı 4,5 milyar doların büyük bir bölümünü sağlık giderleri oluşturmaktadır. (Uzun, 2015: 11).

Hizmet üretimi ve pazarlaması içerisinde yer alan sağlık hizmetleri, genel olarak sağlığın korunması ve hastalıkların tedavisi için yapılan çalışmalar olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca sağlık hizmetleri, "kişilerin sağlığının korunması, teşhis, tedavi ve bakım için kişisel ve kurumsal olarak kamu veya özel şahısların vermiş olduğu hizmetlerdir" şeklinde de tanımlanabilir. Sağlık Hizmetleri ile ilgili bir başka tanımda; hastalıkların teşhis, tedavi ve rehabilitasyonu yanında, hastalıkların önlenmesi, toplumun ve bireyin sağlık düzeyinin geliştirilmesine yönelik gerçekleştirilen tüm faaliyetlerdir. (Burçoğlu Karaca, 2014: 23).

Ülkemizde geçici koruma statüsü verilen yabancılara, Sağlık Bakanlığı tarafından birinci basamak koruyucu, tanı ve tedavi edici sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Bu hizmetler kapsamında; ayaktan tanı ve tedavi hizmetleri, bağışıklama hizmetleri, bulaşıcı hastalık ve salgın ile mücadele hizmetleri, tüberkülozla mücadele hizmetleri, çevre sağlığı hizmetleri, kadın ve üreme sağlığı hizmetleri, çocuk ve ergen sağlığı hizmetleri verilmektedir. Bu hizmetler, geçici barınma merkezlerinde toplum sağlığı merkezleri tarafından, geçici barınma merkezlerinin dışında ise toplum sağlık merkezleri ve aile sağlığı merkezleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Aşağıdaki tablolarda Türkiye Genelinde Sağlık Bakanlığı tarafından Suriyeli sığınmacılara 2014 yılına kadar verilen koruyucu sağlık hizmetleri verileri yer almaktadır.

Türkiye genelinde 2014 yılında geçici barınma merkezlerinde, sağlık hizmetleri kapsamında toplam 163.471 aşılama yapılmıştır. Bu aşılama çalışmalarının 33.266'sını bebek izlem sayısı, 22.523'ünü çocuk izlem sayısı, 13.842'sini gebe izlem sayısı oluşturmaktadır. (Tablo 2)

Tablo 2: Türkiye Geneli Geçici Barınma Merkezlerinde Yapılan İzlem ve Aşılama Hizmetleri

	BAŞLANGIÇTAN		
YAPILAN HİZMET	**2012 YILI SONUNA KADAR**	**2013**	**2014**
Aşı Sayısı(Toplam)	**45.351**	**182.254**	**163.471**
Bebek İzlem Sayısı	**4.573**	**32.528**	**33.266**
Çocuk İzlem Sayısı	**3.831**	**42.522**	**22.523**
Gebe İzlem Sayısı	**4.648**	**15.912**	**13.842**

Kaynak:2014Türkiye Göç Raporu (http://www.goc.gov.tr/files/files/tr_goc_raporu).

Türkiye genelinde geçici barınma merkezleri dışında, sağlık hizmetleri kapsamında başlangıçtan 2014 yılının Mart ayına kadar toplam 259.023 aşılama, 2014 yılının Nisan ayından Aralık ayının sonuna kadar toplam 237.901 aşılama yapılmıştır. (Tablo 3)

Tablo 3: Türkiye Geneli Geçici Barınma Merkezleri Dışında Sunulan Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri

SUNULAN HİZMET	**BAŞLANGIÇTAN-MART 2014**	**NİSAN 2014-ARALIK 2014**
Muayene Sayısı	108.444	433.850
Toplam Aşı Sayısı	259.023	237.901

Kaynak:2014 Türkiye Göç Raporu (http://www.goc.gov.tr/files/files/tr_goc_raporu).

Tablo 2 ve Tablo 3 birlikte değerlendirildiğinde Türkiye genelinde 2014 yılı sonu itibariyle Kamp içi ve kamp dışında Suriyeli Sığınmacılara yapılan toplam aşı sayısı 888.000 olmaktadır.

Geçici koruma altına alınan Suriyeli yabancılara sağlanan Türkiye genelindeki hizmet verilerine bakıldığında geçici barınma merkezlerinde 3.142.490 poliklinik yapılmıştır. 573.559 kişi kamplardan hastaneye sevk edilmiş, 3.317.641 kişi hastanelerde muayene edilmiş, 246.265 kişi hastaneye yatmış, 40.205 doğum olmuş ve 197.699 hasta ameliyat edilmiştir. (Tablo 4)

Tablo 4: Türkiye Geneli Geçici Koruma Altına Alınan Suriyeli Yabancılara Sağlanan Sağlık Hizmetleri

Sağlık Merkezi	Doktor Sayısı		Geçici Barınma Merkezleri Verileri				Hastane Verileri							
			Poliklinik		Hastaneye Sevk		Poliklinik		Hastanede Yatan		Doğum		Ameliyat	
	Yerli	Yabancı	Günlük	Toplam	Günlük	Toplam	Günlük	Toplam	Günlük	Toplam	Günlük	Toplam	Günlük	Toplam
21	84	20	5.854	3.142.690	1.110	573.559	8.649	3.317.641	618	246.265	101	40.205	275	197.699

Kaynak:2014 Suriye Göç Raporu http://www.goc.gov.tr/files/files/tr_goc_raporu_turkiye_2014.pdf.

Tablo 3 ve Tablo 4 deki verileri birlikte değerlendirildiğinde, kamp içi ve kamp dışında toplam Suriyeli sığınmacı muayene sayısı 7.002.425 olmaktadır. Suriye Göç Raporu 2015 yılını kapsamamaktadır.

5.2. Kilis İli'nde Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Sağlık Hizmetleri

5.2.1. Poliklinik ve Acil Sağlık Hizmetleri

Kilis' de Suriyeli sığınmacılara sunulan sağlık hizmetlerinin büyük bir kısmı Kilis Halk Sağlığı Müdürlüğü, Kilis İl Sağlık Müdürlüğü ve Kilis Devlet Hastanesi tarafından verilmektedir. Özellikle koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında verilen hizmetler konteynır kentlerde düzenli olarak sunulmaktadır.

Kilis' de bulunan iki Konteynır kentte, Halk Sağlığı Müdürlüğü bünyesinde Merkez TSM' ye (Toplum Sağlığı Merkezi) bağlı birer sağlık birimi bulunmaktadır. 1.05.2014 tarihine kadar Konteynır Kentlerde poliklinik ve acil sağlık hizmetleri verilmiştir. Bu tarihten itibaren poliklinik ve acil sağlık hizmetleri Kilis Devlet hastanesine devredilmiştir.

Tablo 5: 112 Sağlık Hizmetlerinde Suriyeli Hastaların İl Dışına Sevk Sayıları

Yıl	Toplam İl Dışı Suriyeli Sevk Sayısı	12 Ayda İl Dışına Yapılan Sevklerin İçinde Suriyelilerin Oranı %
2013	1860	65
2014	2285	68
2015	1067	31

Kaynak: Kilis Halk Sağlığı Müdürlüğü

Tablo 5 deki verilere bakıldığında,2013 yılında il dışına sevk sayısı %65 iken bu rakam 2014 yılında %68 olmuştur. 2015 yılında ise bu rakam %31 e gerilemiştir. Sevk sayılarında azalmasının sebebi, Suriye' deki iç savaşın sınır bölgemizdeki nispeten azalan etkisi, ülkemize getirilen yaralıların sayısının ve yaralarının komplikasyon derecesinin azalmasının etkisi büyüktür.

5.2.2. Aşılama Hizmetleri

Konteynır Kentlerde ve Konteynır Kentler dışında yaşayan Suriyeli çocuklara ve gebelere aşılama hizmetleri, Sağlık Bakanlığı'nın rutin aşı çizelgesine göre verilmektedir. Konteynır kentler dışında yaşayan Suriyeli sığınmacılar, birinci basamak sağlık hizmetlerini, aşı ve izlem takiplerini, "Göçmen Sağlığı Merkezi"nde yaptırmaktadırlar.

Tablo 6: Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Aşı Verileri

YILLAR	KAMP İÇİ	KAMP DIŞI	TOPLAM
2012	16.773	1.370	18.143
2013	46.335	32.372	78.707
2014	17.562	18.395	35.957
2015	20.307	19.937	40.244

Kaynak: Kilis Halk Sağlığı Müdürlüğü

Tablo 6 da belirtilen verilere göre Suriyeli sığınmacılara 2012 -2015 yılları arasında toplam 173.051 aşı yapılmıştır.

Ülkemizde 1998'de bu yana, Çocuk Felci Hastalığı görülmemektedir. Polio (Çocuk Felci) Aşısı ise sadece rutin aşı çizelgesi kapsamında yapılmaktadır. Ancak, Suriye'de dış ülke kaynaklı Polio vakasının görülmesi nedeniyle, tedbir amacıyla Suriyeli sığınmacıların çoğunlukta olduğu Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak ve Adana illerinde Türk ve Suriyeli çocuk ayrımı gözetmeksizin 5 yaş altı bütün çocuklara Ulusal Aşı Kampanyası düzenlenerek ev ev gezilmek suretiyle aşı yapılmıştır.

Tablo 7: 2014 Yılı Polio Aşı Kampanyası

2014	KAMP	KAMP DIŞI	TOPLAM
POLİO 1. TUR	6.873	6.138	13.011
POLİO 2. TUR	7.274	5.440	12.714
POLİO 3. TUR	14	2.542	2.556

Kaynak: Kilis Halk Sağlığı Müdürlüğü

Tablo 7 de 2014 yılında Suriyeli sığınmacılara yapılan Polio Aşı kampanyası verilerine göre 28.281 aşı yapılmıştır.

Tablo 8: 2015 Yılı Polio Aşı Kampanyası

2015	TÜRK	SURİYELİ	TOPLAM
POLİO 1.TUR	12.824	13.680	26.504
POLİO 2.TUR	13.141	12.991	26.132

Kaynak: Kilis Halk Sağlığı Müdürlüğü

Tablo 8 de 2015 yılında Suriyeli ve Türk çocukların her ikisine de yapılan aşılar birlikte verilerek karşılaştırma yapılması hedeflenmiştir.Tabloya gore Türklere yapılan aşı sayısı 25.965 adet, Suriyelilere yapılan aşı sayısı ise 26.671 dir. Bu verilere gore Suriyelilere yapılan aşı sayısı Türklere yapılan aşı sayısından fazla olmaktadır.

Polio Aşı .kampanyalarında Suriyeli sığınmacılara yapılan toplam aşı sayısı 54.952 adet olmuş ve rutin yapılan aşılarla birlikte aşılama sayısı 228.003 adeti bulmuştur.

5.2.3. Çevre Sağlığı Hizmetleri

Öncüpınar Konteynır kentte, içme ve kullanma suyu, 9 adet sondaj kuyusu ve şebeke suyundan karşılanmaktadır. Otomatik klorlama yapılmaktadır. 600 ton kapasiteli depo mevcuttur. Kampta 4 izlem noktası belirlenmiştir.

Elbeyli Konteynır kentte, içme ve kullanma suyu, 7 adet sondaj kuyusundan karşılanmaktadır. Otomatik klorlama yapılmaktadır. 2000 ton kapasiteli depo mevcuttur. Kampta 8 izlem noktası belirlenmiştir.

Öncüpınar ve Elbeyli Konteynır kentlerinde, katı atıklar özel bir şirket tarafından toplatılmaktadır. Sıvı atıklar paket arıtma yöntemi ile bertaraf edilmektedir. Özel bir şirket tarafından haşere ve vektör kontrolü için ilaçlama yapılmaktadır. Konteynırların hepsinde ayrı duş ve tuvalet bulunmaktadır. Belirlenen numune alım noktalarından, her hafta mikrobiyolojik, kimyasal analizler için numune alınmakta ve bakiye klor ölçümleri düzenli olarak yapılmaktadır.

Tablo 1. 2012-2015 Yılları Su Analizi Verileri

	ÖNCÜPINAR	BEŞİRİYE	TOPLAM
Mikrobiyolojik Numune Sayısı	1106	329	1435
Mikrobiyolojik Uygun	1026	317	1343
Mikrobiyolojik Uygunsuz	80	12	92
Kimyasal Numune Sayısı	266	162	428
Kimyasal Uygun	260	162	422
Kimyasal Uygunsuz	6	0	6

Kaynak: Halk Sağlığı Müdürlüğü

Tablo 9 da 2012-2015 yılları arasında Öncüpınar ve Elbeyli (Beşiriye) Konteynırlarındaki su analizi verileri yer almaktadır. Bu verilere göre alınan Mikrobiyolojik Numune sayısı 1435,Kimyasal Numune sayısı ise 428 dir.

5.2.4. Ana-Çocuk Sağlığı Hizmetleri

Konteynır kentlerde yaşayan Suriyeli sığınmacılara Ana-Çocuk Sağlığı Hizmetleri kapsamında gebe, bebek, çocuk ve loğusaların izlem ve tespitleri yapılmakta, Aile Planlaması malzemesi dağıtılmaktadır.

Tablo 10: 2012-2015 Yılları Ana-Çocuk Sağlığı Hizmeti Verileri

	Öncüpınar	Elbeyli	Kamp Dışı	Toplam
Bebek İzlem Sayısı	4977	3502		8479
Çocuk İzlem Sayısı	1890	1473		3363
15-49 Yaş Kadın Nüfusu	8935	15787		24722
Gebe Sayısı	416	645		1061
Gebe İzlem Sayısı	1364	583		1947
Dağıtılan Demir Kutu Sayısı	962	298		1260
Doğum Sayısı	2208	1493	4253	7954
Loğusa İzlem Sayısı	887	88		975
Hap Dağıtılan Kişi Sayısı	2230	60		2290
Condom Sayısı	4214	1768		5982
Aylık İğne Yapılan Kişi Sayısı	181	37		218

Kaynak: Kilis Halk Sağlığı Müdürlüğü

Tablo 10 da yer alan verilere bakıldığında koteynır kentler dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların yaptıkları doğum sayısının, konteynır kentte yaşayan Suriyelilerden daha fazla olduğu görülmektedir. 2012-

2015 yılları arasında doğan 7954 bebeğin 4253 tanesi konteynırlar dışında ikamet eden Suriyeli sığınmacılara ait iken, konteynır kentlerde yaşayan Suriyeli sığınmacılara ait doğan bebek sayısı 3701 olmuştur.

5.2.5. İkinci Basamak Sağlık Hizmetleri

Kilis İli'nde Suriyeli sığınmacılara sunulan ikinci basamak sağlık hizmetleri, Kilis Devlet Hastanesi bünyesinde verilmektedir.

Kilis İli'nde tek devlet hastanesi bulunmakta olup 171 klinik, 23 yoğun bakım yatağı olmak üzere 194 yatak kapasitesi ile hizmet sunulmaktadır. Devlet Hastanesinde Suriyeli sığınmacılar için 50 yataklı prefabrik ek bina da yapılmıştır.

Tablo 11: Kilis İli'nde Suriyeli Sığınmacılara 2.Basamakta Sunulan Sağlık Hizmetleri

2012-2015 Yılları Arasında Suriyeli Sığınmacılara Sunulan Sağlık Hizmetleri	Suriyeli Sığınmacı	TC Vatandaşı	Toplam	Oranı %
Acil Serviste Bakılan Hasta Sayısı	109.047	545.345	654.392	17
Polikliniklerde Bakılan Hasta Sayısı (Kamp ve Acil Hariç)	183.421	1.274.972	1.458.393	13
Yapılan Ameliyat Sayısı	35.076	43.638	78.714	45
Doğum Sayısı (Sezaryen Dahil)	8.619	6.904	15.523	55.5
Öncüpınar Kampında Bakılan Hasta Sayısı	217.436		217.436	
Öncüpınar Kampında Acil Serviste Bakılan Hasta Sayısı	37.362		37.362	
Öncüpınar Kampından Hastaneye Yapılan Sevk Sayısı	56.673		56.673	
Elbeyli Kampında Bakılan Hasta Sayısı	200.372		200.372	
Elbeyli Kampında Acil Serviste Bakılan Hasta Sayısı	112.546		112.546	
Elbeyli Kampından Hastaneye Yapılan Sevk Sayısı	33.523		33.523	

Kaynak: Kilis Halk Sağlığı Müdürlüğü

Tablo 11 de yer alan verilere göre Kilis Devlet Hastanesinde gerçekleşen toplam doğumlar içerisinde Suriyeli misafir doğum oranı %54, yapılan ameliyatlardaki oranı %49, kamp dışında yaşayan ve acil olamayan muayene oranı %13, acil serviste bakılan hastalar içerisindeki oranı ise %17 dir.

6. SAĞLIK HARCAMALARININ ÖNEMİ VE SURİYELİ SIĞINMACILARIN SAĞLIK HARCAMALARI

Sağlık harcamaları ülkelerin gelişmişlik düzeyini gösteren önemli kriterlerden birisidir. Hükümetler günümüzde sağlık harcamalarına daha fazla önem vermektedir. Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında temel rolü olan sağlık harcamaları, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde sağlık harcamalarına ayrılan pay, gelişmekte olan ülkelere göre nispeten daha fazladır.

Sağlık harcamaları genellikle sağlığın korunması ve geliştirilmesi adına yapılan harcamaları kapsamaktadır. Sağlık harcamalarının artması bireylerin yaşam süresini ve kalitesini olumlu etkilemektedir. Ayrıca sağlık sektörüne yapılan fiziki yatırımlar (makine teçhizat gibi) teknolojik ilerlemeyi desteklemekte, teknolojik ilerlemeler de büyümeyi uyarmakta, büyüme de sağlık harcamalarının tekrar artmasına yol açmaktadır. Hükümetler günümüzde sağlık harcamalarına daha fazla önem vermektedir. Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında temel rolü olan sağlık harcamaları, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde sağlık harcamalarına ayrılan pay, gelişmekte olan ülkelere göre nispeten daha fazladır. Türkiye'de sağlık harcamaları merkezi yönetim bütçe giderleri içinde yer almaktadır. (Akar, 2014: 316). Sağlık yatırımı denildiğinde akla sadece sağlık harcaması gelmektedir. Ancak sağlık yatırımlarını sağlık harcamalarıyla bir tuttuğumuzda ülkenin sağlık seviyesi sağlık alanına yapılan harcamalarla ölçülmektedir. Aslında toplumun sağlık durumunun iyileşmesi, sağlık alanına ayrılan kaynakların büyüklüğünden ziyade kaynakların rasyonel kullanımı ve ülkenin sosyoekonomik koşullarıyla ilgilidir. (Filiz, 2010: 88).

Sunulan sağlık hizmetleri de yapıları gereği emek yoğun olması, maliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca çalışan personelin nitelikli ve eğitimli olması gerekmektedir. Bu yüksek oranlı eğitimli ve emek gücü tüm maliyetleri arttırmaktadır. (Yenice, 2015: 5).

Uluslar arası sağlık harcamalarını karşılaştırmak amacı ile standart tanımlamalar kullanılmıştır. Bunlardan en önemlileri, kişi başına düşen sağlık harcamaları, ilaç harcamalarının GSYİH içindeki payı, sağlık harcamalarının GSYİH ve toplam harcamalar içindeki payıdır. Böylece belli bir zaman diliminde ülkeler arasındaki sağlık değişim ve eğilimleri gözlemlenebilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü de, standart getirmiş ve bir ülkedeki sağlık harcamalarına ayrılan payın ülke GSYİH' nın en az %5' i kadar olması gerektiğini belirtmiştir. Dünya üzerindeki tüm ülkelerde, DSÖ''nün belirlediği çıtaya yükselmek için çaba sarf etmektedirler. (Kurşun ve Ekiz, 2013: 73).

Tablo 12: Türkiye Sağlık Harcamaları İstatistikleri

Yıllar	(Milyon TL)		Toplam Sağlık	GSYİH 'ya	Hane Halkı Tüketim
	Devlet	Özel	Harcamaları	Oranı	Harcaması Sağlık Oranı
1999	3.048	1.937	4.985	4.8	
2000	5.190	3.058	8.248	4.9	
2001	8.438	3.958	12.396	5.2	
2002	13.290	5.504	18.774	5.4	2.1
2003	17.462	6.817	24.279	5.3	2.1
2004	21.389	8.632	30.021	5.4	2.2
2005	23.987	11.372	35.359	5.4	2.3
2006	30.116	13.953	44.069	5.8	2.1
2007	34.530	16.374	50.904	6.0	2.2
2008	42.159	15.580	57.740	6.1	1.9
2009	46.890	11.021	57.911	6.1	1.8
2010	48.482	13.196	61.678	5.6	2.0
2011	54.580	14.028	68.607	5.3	1.9
2012	58.785	15.404	74.189	5.2	1.8
2013	66.228	18.162	84.390	5.4	2.1
2014	73.382	21.368	94.750	5.4	

Kaynak: EVDS

Tablo 12 deki verilere göre, devlet ve özel kesimin sağlık harcamaları yıllar itibariyle artış göstermiş olup özellikle 2010 yılından itibaren toplam sağlık harcamalarındaki artış daha fazla olmuştur. 2011 yılında toplam sağlık harcaması 68 607 milyon TL, 2012 yılında 74 189 milyon TL, 2013 yılında 84 390 milyon TL ve 2014 yılında ise 94 750 milyon TL ye ulaşmıştır.

Tablo 13: 2009-2014 Yılları Arası Hizmet Sunucularına Göre Sağlık Harcamaları (Milyon TL)

		2009			**2010**			**2011**	
		Genel	**Özel**		Genel	**Özel**		**Genel**	**Özel**
	Toplam	**Devlet**	**Sektör**	**Toplam**	**Devlet**	**Sektör**	**Toplam**	**Devlet**	**Sektör**
Toplam sağlık harcaması	57 911	46 890	**11 021**	**61 678**	**41 482**	**13 196**	**68 607**	**54 580**	**14 027**
Cari sağlık harcaması	55 294	**44 511**	**10 783**	**58 623**	**45 726**	**12 897**	**65 372**	**51 728**	**13 644**
Hastaneler	23 241	**21 443**	**1 798**	**24 933**	**22 497**	**2 436**	**28 543**	**26 135**	**2 400**
Evde hemşirelik bakımı	1	0	1	2	0	2	2	0	2
Ayaktan bakım sunanlar	8 733	**5 061**	**3 673**	**11 024**	**6 333**	**4 691**	**13 002**	**8 027**	**5 056**
Perakende satış ve diğer tıbbi malzeme sunanlar	20 018	**16 102**	**3 916**	**19 275**	**15 171**	**4 104**	**20 331**	**15 865**	**4 476**
Halk sağlığı programlarının sunumu ve yönetimi	699	699	0	664	664	0	579	579	0
Genel sağlık yönetimi ve sigorta	294	184	110	219	155	135	312	171	146
Sınıflandırılamayan diğer kategori	2 307	1 021	1 286	2 436	907	1 529	2 518	561	1 556
Yatırım	2 616	2 379	237	3 054	2 766	299	3 236	2 862	364
		2012			**2013**			**2014**	
		Genel	**Özel**		**Genel**	**Özel**		**Genel**	**Özel**
	Toplam	**Devlet**	**Sektör**	**Toplam**	**Devlet**	**Sektör**	**Toplam**	**Devlet**	**Sektör**
Toplam sağlık harcaması	76 358	58 640	**17 718**	84 390	66 228	18 162	94 750	73 382	21 368
Cari sağlık harcaması	72 820	**55 611**	**17 209**	79 702	**62 447**	**17 255**	88 878	**68 974**	**19 904**
Hastaneler	32 801	**29 609**	**3 192**	**41 785**	**34 095**	**7 689**	**46 429**	**37 606**	**8 823**
Evde hemşirelik bakımı	350	0	350	2		2	1		**1**
Ayaktan bakım sunanlar	13 611	**7 718**	**5 893**	10 807	**7 978**	**2 830**	11 624	**8 334**	**3 290**
Perakende satış ve diğer tıbbi malzeme sunanlar	19 271	**14 478**	**4 793**	21 230	**15 742**	**5 489**	24 136	**17 627**	**6 509**
Halk sağlığı programlarının sunumu ve yönetimi	2 522	**2 522**	0	3 167	**3 167**		3 836	**3 836**	149
Genel sağlık yönetimi ve sigorta	664	194	470	312	207	106	374	225	**149**
Sınıflandırılamayan diğer kategori	3 601	**1 090**	2 512	2 398	**1 258**	1 140	2 479	**1 346**	**1 133**
Yatırım	3 538	**3 029**	509	4 688	**3 781**	907	5 871	**4 407**	**1 464**

Kaynak: TÜİK http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15871, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18853

Tablo 13 deki verilere bakıldığında, genel devlet sağlık harcamalarının toplam sağlık harcaması içindeki payı, 2009 yılından itibaren özel sektör sağlık harcamalarına oranla daha fazla artmıştır. 2009 yılında genel devlet sağlık harcaması 46 890 milyon TL iken, özel sektör 11 021 milyon TL, 2010 da genel devlet 41 482 iken özel sektör 13 196 milyon TL ye, 2011 de genel devlet sağlık harcaması 54 580, özel

sektör 14 027 milyon TL olmuştur. 2012 yılında genel devlet 58 640,özel sektör 17 718 milyon TL,2013 de genel devlet 66 228,özel sektör 18 162 milyon TL ve 2014 de ise genel devlet 73 382 milyon TL iken özel sektör sağlık harcaması 21 368 milyon TL olmuştur.

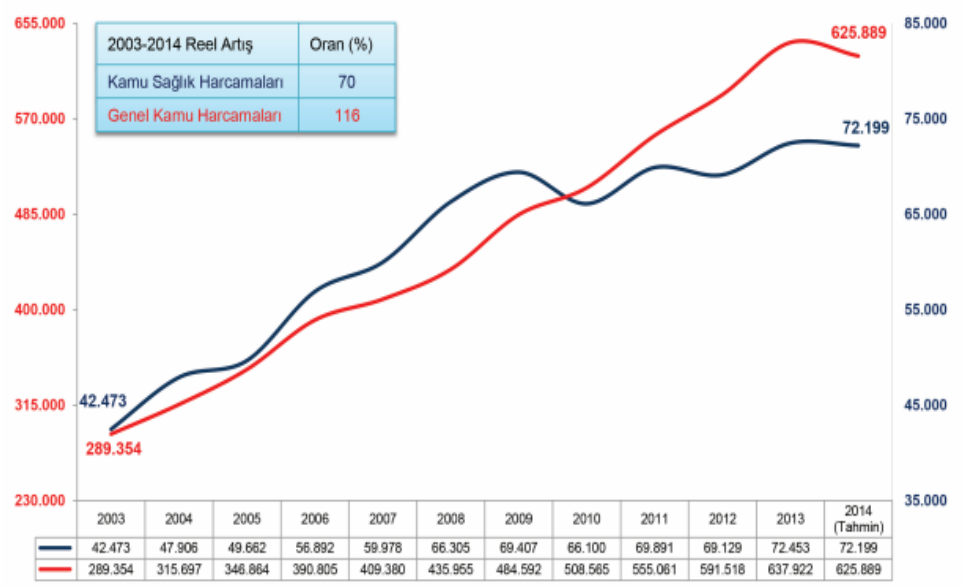
Tablo 14: 2009-2014 Yılları Arası Sağlık Harcamalarına İlişkin Temel Göstergeler

	2009	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Toplam sağlık harcaması						
Milyon Türk Lirası(TL)	57 911	61 678	68 607	76 358	84 390	94 750
Milyon ABD Doları(&)	37 493	41 067	40 919	42 376	44 317	43 325
Kişi başı sağlık harcaması						
Milyon Türk Lirası(TL)	804	845	928	1 020	1 110	1 232
Milyon ABD Doları(&)	521	563	553	566	583	563
Toplam sağlık harcamasının						
Gayri safi yurtiçi hasılaya oranı(%)	6,1	5,6	5,3	5,4	5,4	5,4
Genel devlet sağlık harcamasının						
Toplam sağlık harcamasına oranı(%)	81	78,6	79,6	76,8	78,5	77,4
Hane halkı sağlık harcamasının						
Toplam sağlık harcamasına oranı(%)	14,1	16,3	15,4	15,4	16,8	17,8

Kaynak: TÜİK http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15871, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18853

Tablo 14 de, kişi başı sağlık harcaması; 2009 yılında 804 TL (521 $), 2010 yılında 845 TL (563 $), 2011 yılında 928 TL (553 $) ve 2012 yılında ise 1 020 TL (566 $) olarak gerçekleşti. Kişi başı sağlık harcaması, 2013 yılında 1 110 TL iken, 2014 yılında %11 artarak, 1 232 TL'ye yükseldi. Kişi başı sağlık harcaması ABD Doları ($) bazında değerlendirildiğinde ise, 2013 yılında 583 $ iken, 2014 yılında 563 $ olarak hesaplandı. Sağlık harcamasının GSYH' ya oranı; 2009 yılında %6,1, 2010 yılında %5,6, 2011 yılında %5,3, 2012 yılında ise %5,4 olarak hesaplandı. Bu rakamlar 2013 ve 2014'te de 5,4 olarak hesaplandı**.** Genel devlet sağlık harcamasının toplam sağlık harcaması içindeki payı, 2009 yılında %81, 2010 yılında %78,6, 2011 yılında %79,6 ve 2012 yılında ise %76,8 olarak gerçekleşti. Genel devlet sağlık harcamasının toplam sağlık harcaması içindeki payı, 2013 yılında %78,5 iken, 2014 yılında %77,4'e düştü. Hane halkları tarafından yapılan cepten sağlık harcamasının toplam sağlık harcaması içindeki payı, 2009 yılında %14,1, 2010 yılında %16,3, 2011 ve 2012 yıllarında %15,4 olarak gerçekleşti. Hane halkları tarafından tedavi, ilaç vb. amaçlı yapılan cepten sağlık harcaması, 2014 yılında %18,8 artarak 16 milyar 819 milyon TL'ye yükseldi. Hane halkları tarafından cepten yapılan sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları 2013 yılında %78,5 iken, 2014 yılında %77,4'e düştü.

Grafik 1: Faiz Dışı Genel Kamu Harcamaları ve Kamu Sağlık Harcamalarının Artış Eğilimleri (2014 fiyatlarıyla-milyon TL)

Kaynak: TC Sağlık Bakanlığı 2015 Yılı Bütçe Sunumu, http://saglik.gov.tr/TR/dosya/1-94368/h/butcesunumu.pdf

Grafik 1'de, faiz dışı genel kamu harcamaları ve kamu sağlık harcamalarının artış eğilimleri incelendiğinde 2010 yılından itibaren genel kamu harcamalarında düzenli bir artış görülmektedir. 2010 yılında 580.565 milyon TL olan genel kamu harcamaları, 2011 yılında 565.061 milyon TL, 2012 yılında 591.518 milyon TL, 2013 yılında 637.922 milyon TL ve 2014 yılında tahmini 625.889 milyon TL değerindedir. Kamu sağlık harcamalarında ise dalgalı bir artış ve azalış söz konusu olmuştur. 2010 yılında kamu sağlık harcamaları 69.100 milyon TL, 2011 yılında artarak 69.891 milyon TL ye ulaşmıştır. 2012 yılında 69.129 milyon TL ye gerilerken, 2013 yılında 72.453 milyon TL ye yükselmiştir. 2014 yılı için kamu sağlık harcamalarının tahmini değeri ise 70.199 milyon TL dir. Genel kamu harcamalarının 2003-2014 yılları arasındaki reel artış oranı %116 iken, kamu sağlık harcamalarının 2003-2014 yılları arasındaki reel artış oranı %70 dir.

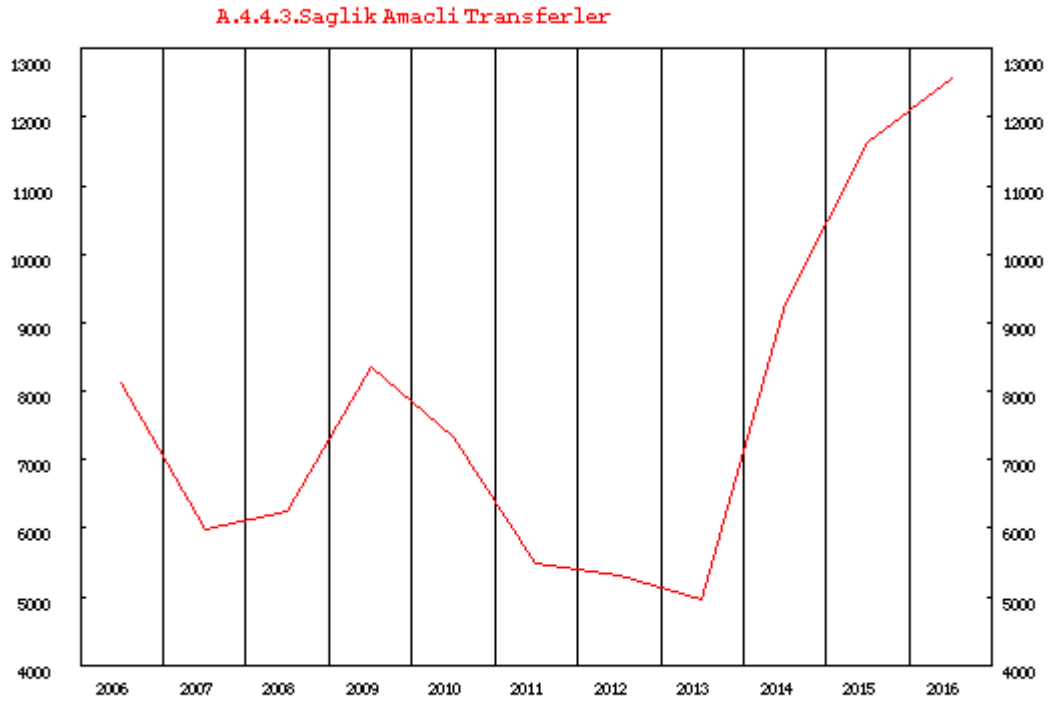
Tablo 15: Sağlık Amaçlı Transferler

YILLAR	(.000)
2006	8.108
2007	5.994
2008	6.259
2009	8.350
2010	7.326
2011	5.496
2012	5.318
2013	4.956
2014	9.278
2015	11.638
2016	12.563

Kaynak: EVDS http://evds.tcmb.gov.tr/

Tablo 15 de Sağlık amaçlı transferler 2009 yılından 2013 yılına kadar azalan bir seyir izlerken 2013 yılından sonra hızlı bir artış göstermiştir. 2014 yılında 9.278.000 TL, 2015 de 11.638.000, 2015 de ise 11.638.000 TL olmuştur. 2016 yılında 12.563.000 TL olarak belirlenmiştir.

Grafik 2: Sağlık Amaçlı Transferler

Kaynak: EVDS http://evds.tcmb.gov.tr/

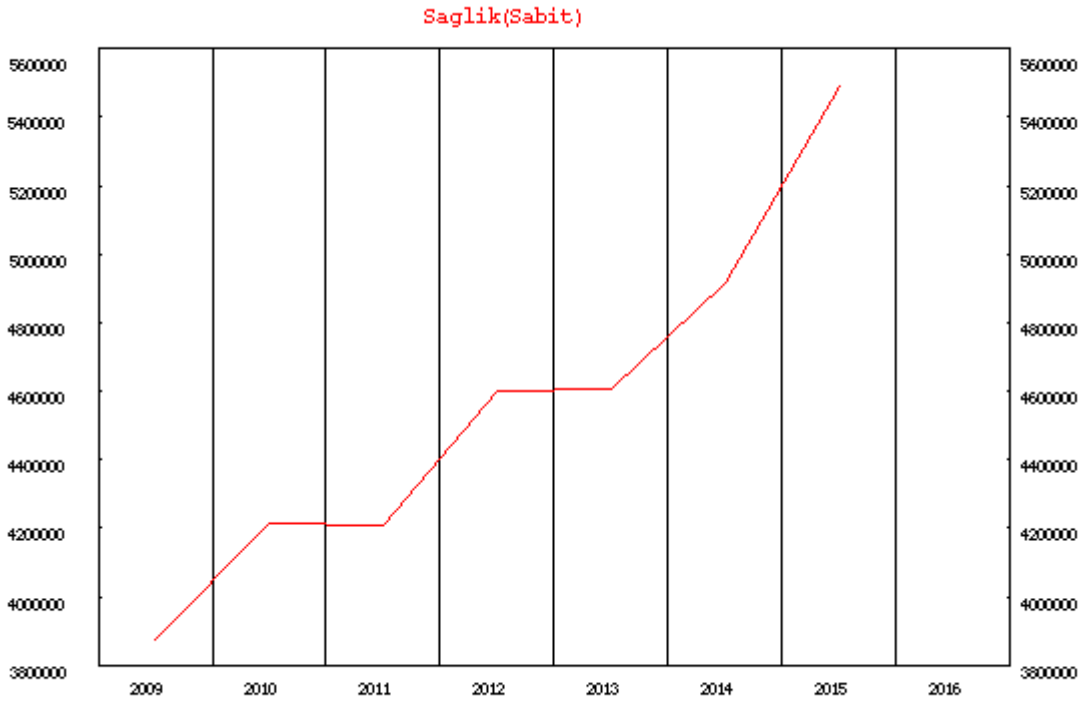
Sağlık amaçlı transferler Grafik 2'de görüldüğü üzere 2009 yılından 2013 yılına kadar azalan bir seyir izlerken 2013 yılından sonra hızlı bir artış göstermiştir.

Tablo 16: Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hane Halklarının Yurtiçi Tüketimi Sağlık(Sabit)

YILLAR	(.000)
2009	3.878.085
2010	4.217.375
2011	4.210.324
2012	4.600.921
2013	4.604.278
2014	4.915.172
2015	5.487.829

Kaynak:EVDS http://evds.tcmb.gov.tr/

Grafik 3: Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hane halklarının Yurtiçi Tüketimi Sağlık

Kaynak: Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hane halklarının Yurtiçi Tüketimi (Sabit (1998) Fiyatlarla)(TÜIK)(Yeni Seri)(Üç Aylık, Bin TL) http://evds.tcmb.gov.tr/

Tablo 16 ve Grafik 3 de yerleşik ve yerleşik olmayan hane halklarının yurtiçi tüketiminde sağlığın payı 2009 yılından 2013 yılına kadar artış oranı azalarak devam etmekte ilen, bu artışın 2013 yılından sonra daha hızlı bir oranda arttığı gözlenmiştir.

Tablo 17. Kilis'te 2012 -2015 Yılları Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Birinci Basamakta Yapılan Sağlık Harcamaları

	2012	**2013**	**2014**	**2015**
MALİYET KALEMLERİ				
Oral Polio Aşısı	3235,01	10649,73	14630,63	26097,69
BCG Aşısı	168,54	371,53	1161,76	1312,28
HEPATİT B Aşısı	1156,8	4861,44	7850,88	7655,04
HEPATİT A Aşısı	0	243407,52	35149,92	34604
5'Lİ KARMA Aşı	45329,82	142328,15	180711,14	204194,7
4'LÜ Karma	33564,83	86380,32	1931,67	0
KKK Aşısı	48561,6	213403,04	34239,68	32674,56
KPA Aşısı	45463,75	281292,5	382626,25	412318,75
SUÇİÇEĞİ Aşısı	0	21337,08	31490,04	60481,5
Td Aşısı	637,56	1627,92	2353,68	7459,2
Bebek İzlem	2213,5	16957,5	31283,5	30096

Çocuk İzlem	950	4797,5	7847	18354
Gebe İzlem	2916,5	7961	4161	4873,5
Loğusa İzlem	0	5215,5	5263	114
Çocuk Fe Damla (Kutu)	686,55	602,97	555,21	306,46
Oral Kontraseptif (Hap)	1673,34	480,96	0	1837
Enjektabl Kontraseptif (Aylık)	138,24	907,2	535,68	440,64
Condom	70	4,76	138,74	205,24
Su (Kimyasal Analiz)	8190	2070	3240	25020
Su (Mikrobiyolojik Analiz)	40500	12720	16200	16680
Kimyasal Su Numunesi Kabı	405	115	180	1390
Steril Su Şişesi	3375	1060	1350	1390
Yerinde Su Numunesi Alma Hizmeti	1400	4000	4000	4000
Neonatal Tarama	1874,88	4193,37	8439,75	8082,63
TOPLAM	**242510.9**	**1066745**	**775339,5**	**899587,2**

Kaynak: Kilis Halk Sağlığı Müdürlüğü

Tablo 17 de, Kilis Halk Sağlığı Müdürlüğü 'nün 2012-2015 yıllarında Suriyeli sığınmacılar için yaptığı Koruyucu Sağlık Hizmetleri kapsamındaki Sağlık Harcaması 2.984.182,63 olup, Kilis Devlet Hastanesinin tahakkuk ettiği miktar ise 72.360.000 TL dir. Kilis'te Suriyeli Sığınmacılara ortalama 75.000.000 TL sağlık harcaması yapılmıştır.

Suriye'deki iç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan sığınmacılar gittikleri ülkelerde sağlık hizmetlerinin dolayısıyla, sağlık harcamalarının artışına neden olmaktadırlar. Türkiye Nisan 2011-Kasım 2014 döneminde göçmenler için toplam 4,5 milyar dolar harcama yapmıştır. Resmi verilere göre Birleşmiş Milletler ve Avrupa ülkelerinden gelen yardım miktarı ise 246 milyon dolar civarındadır. (İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi, 2015). Daha sonra, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi (AFAD) Başkanı Fuat OKTAY, 15 Nisan 2015 tarihinde yaptığı açıklamasında, Türkiye'nin ülkedeki Suriyeliler için 5,5 milyar doları aşkın kaynak harcandığını belirterek bu yardım içerisinde uluslar arası camianın katkısının 306 milyon dolar olduğunu söylemiştir. AFAD'ın 2015 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu'nda Suriyelilerin barınma, iaşe, sağlık vb. acil ihtiyaçlarının karşılanmasında ve diğer illerde kendi imkânlarıyla barınan Suriyelilerin de sağlık giderlerinde kullanılmak üzere toplamda ilk 6 aylık dönemde 856.130.522 TL acil yardım ödeneğinin valiliklere gönderildiğini açıklamıştır. (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2015).

Kilis'te Suriyeli sığınmacıların, yaptıkları doğum sayısını, toplam doğumlara oranı, göçün ilk yılları olan 2012 yılında %24,5 iken, 2013' te %42,6 olmuş. Bu rakam 2014 yılında %63,9 a, 2015 yılında da %64 e yükselerek Türk vatandaşlarının aynı dönemde yaptıkları doğum oranını geçmiştir. Doğum sayılarındaki artış, beraberinde hastane masraflarında, neonatal tarama, aşı ve izlem masrafında da artışa neden olmaktadır. 2012 yılında 18.143 adet aşı yapılırken bu rakam Suriyeli sığınmacıların Öncüpınar sınır kapısından girişleri sırasında yapılan Polio ve kızamık aşılarıyla birlikte 2013'te 78.707 ye yükselmiş, 2014 de 35.957 adet, 2015 de ise 40.244 olmuştur. Polio aşı kampanyası kapsamında Suriyeli sığınmacılara 54.952 aşı yapılarak toplam yapılan aşı sayısı 228.003 adede ulaşmıştır.

7. SONUÇ

Belli bir zaman ve mekanla sınırlı olmayan göç olgusunun, tüm zaman ve mekanlar için ortak paydalarından birisi de, göçün ekonomik yükü de beraberinde getirmesidir. Çalışmamızda ele aldığımız göç olgusunun sağlık harcamaları boyutu, aslında göç sorunun çok önemli bir ayağını oluşturmaktadır.

Bilindiği gibi sağlık sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik halidir ve günümüzde geleneksel kuramların aksine sağlığın biyo-psiko-sosyal bir yaklaşımla ele alındığı bütüncül bir sağlık görüşü benimsenmektedir. Ayrıca insanın biyolojik, fiziksel ve sosyal bir çevre içinde ve bu ortamlardaki çeşitli etmenlerin karşılıklı etkileşimi sonucu gelişerek varlığını sürdürdüğü de bir gerçektir. Bu nedenle ani ve hızlı bir çevre değişimi yaratan, böylece sosyal, kültürel ve fiziksel olarak toplumu ve bireyleri etkileyen göç, sağlık ve sağlık değişkenleri üzerinde de çok önemli etkilere sahiptir. Hem bedenen, hem ruhen, hem de sosyal yönden tam bir çöküntü yaşayan (adına ister sığınmacı, ister mülteci, isterse de misafir densin) göç etmek zorunda kalan insanların sağlığından söz etmek mümkün değildir. Bu durumdaki kişilere verilecek her hizmet, aslında bir tür sağlık hizmeti, yapılan her harcama da sağlık harcaması olacaktır.

DSÖ'nün 2016 İnsani Müdahale Planında, dünya genelinde devam eden insani krizler nedeniyle sağlık ihtiyaçlarının rekor seviyeye ulaştığı, bu yıl 480 milyon dolara ihtiyacı olduğunu ve işbirliği yaptığı diğer sağlık kuruluşlarıyla birlikte toplamda 2. 2 milyar dolara ihtiyaç duyulduğunu bildirdi. DSÖ Genel Direktör Yardımcısı Bruce Aylward, "Dünyada acil insani durumlar nedeniyle oluşan sağlık harcamaları tüm zamanların en yüksek seviyesinde ve durum daha da kötüye gidiyor" değerlendirmesinde bulundu. Yardımlardan en büyük payı Suriyelilerin alacağını duyuran DSÖ, Suriye'deki 11. 5 milyon insan ve komşu ülkelerdeki yaklaşık 5 milyon Suriyeli sığınmacıya, aşı, ilaç, sağlık hizmetleri ve ameliyat malzemeleri temini için yardım çağrısında bulunmuştur. (UMKE, Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri, 2016).

Türkiye de yaklaşık 4 yıldır sayıları artarak devam eden Suriyeli sığınmacılardan kayıtlı olanların sayısı 2,5 milyonu geçmiş olup, sadece 300 bin kişiye kamplarda barınma imkanı sağlanmıştır. Türkiye nüfusunun %3 üne ulaşan sığınmacı sayısı, nüfusu 100 bin olan Kilis'te 127 bine ulaşarak Kilis nüfusunu ikiye katlamış bulunmaktadır. Kilis'te doğan bebeklerin %55,5 i Suriyeli sığınmacılara aittir. Bu durum koruyucu sağlık hizmetleri kapsamında bulunan aşı, izlem, neonatal tarama başta olmak üzere tedavi edici hizmetlerin de artmasına dolayısıyla sağlık harcamalarında artışa neden olmaktadır.

İçişleri Bakanlığı Araştırma Etütler Merkezi'nin "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri" isimli raporunda Suriyelilerin Türkiye'de yarattığı toplumsal, ekonomik, siyasi ve güvenlikle ilgili etkileri incelenmiş. 2,5 milyonu geçen Suriyeli sığınmacının %85'inin kamp dışında yaşadığı, Türkiye'nin Nisan 2011-Kasım 2014 döneminde göçmenler için 4,5 milyar dolar harcama yapıldığını Resmi verilere göre Birleşmiş Milletler ve Avrupa ülkelerinden gelen yardım miktarının ise 246 milyon dolar civarında olduğu belirtilmiştir.

Türkiye' deki temel istatistik göstergelerine, ilaç harcamalarına, sağlık amaçlı transferlere, yerleşik ve yerleşik olmayan hane halklarının yurtiçi sağlık giderlerine bakıldığında, son 3-4 yıl içerisinde gözle görülür bir artış olduğu gözlenmektedir.

Ayrıca, sağlık harcamalarının kapsamı değerlendirildiğinde, sadece yapılan tanı ve tedavi masrafları, yapılan ameliyatlar, aşılar ve sunulan diğer sağlık hizmetleri hesap edilmektedir. Suriyeli sığınmacıların yoğunlukta olduğu yerlerde çalışan sağlık personeli sayısının yeterli olmaması nedeniyle geçici görevle gelen personellerin masraflarını, özellikle kamplarda verilen sağlık hizmetlerinde ve Suriyeli hastaların kurumlar arası sevkiyatında kullanılan taşıtların amortisman, yakıt ve personel giderlerini, sağlık ekipmanı ve cihazlarının yıpranma paylarını sağlık harcamaları kapsamında değerlendirme durumunda sağlık harcamalarındaki artış çok daha büyük boyutlarda olacaktır. Tüm bunların yanında sisteme girişi yapılamayan kayıt dışı hastaların, tanı ve tedavi masrafları da göz önünde bulundurulduğunda Suriyeli sığınmacıların sağlık giderleri daha yüksek rakamlara ulaşacaktır.

Çözüm noktasında ise, tedavi edici sağlık harcamalarının maliyeti, koruyucu sağlık hizmetlerinin maliyetine göre daha yüksek olduğundan, özellikle koruyucu sağlık hizmetlerinin, düzenli bir şekilde yürütülmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla, barınma merkezleri dışında ikamet eden Suriyeli sığınmacıların kayıt altına alınması büyük önem taşımaktadır. Böylelikle, kayıt altına alınan sığınmacılara verilecek birinci basamak sağlık hizmetleri, hastaların muayeneleri, izlemleri ve kontrolleri, daha etkin ve sağlıklı yürütülecektir. Aşıların düzenli yapılması, özellikle gebe, bebek ve çocuklara verilecek beslenme eğitimi ve desteği, aile planlaması ve çevre sağlığı hizmetlerinin daha kapsamlı sunulması sonucunda, bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıkların azalması söz konusu olacaktır. Verilen koruyucu sağlık hizmetlerinin kapsamı ne kadar geniş tutulursa, tedavi edici sağlık hizmetlerine olan gereksinim de o kadar azalacak, dolayısıyla sağlık harcamalarındaki artış bu anlamda daha az olacaktır. Sağlık harcamalarına ayrılan ek kaynaklar da, daha verimli alanlarda değerlendirilecektir.

KAYNAKLAR

Akar, S. (2014)." Türkiye'de Sağlık Harcamaları, Sağlık Harcamalarının Nisbi Fiyatı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Celal Bayar Üniversitesi İİBF Fakültesi. http://www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C21S12014/311-322.pdf (11.02.2016)

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı,(2014),"Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar 2014 Raporu". https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/80-20140529154110-turkiye'deki-suriyeli-kadinlar,-2014.pdf(14.02.2016)

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı,(2014), https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/191-20150731105549-2015-kurumsal-mali-beklentiler-durum-raporu-son 31.07.2015.pdf+&cd=3&hl=tr&ct=clnk&gl=tr (14.02.2016)

Burçoğlu Karaca, Ş. (2014)."Sağlık Hizmetlerinde Kalite Yönetimi ve Hasta Beklentileri Konusunda Bir Uygulama",Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Çelik Y. (2011). "Türkiye Sağlık Harcamalarının Analizi ve Sağlık Harcama Düzeyinin Uygunluğunun Değerlendirilmesi" Sosyal Güvenlik Dergisi,2011,Sayı 1

Deniz, A. (2012)."Rusya'dan Antalya'ya Ulusaşırı Göç ve Bu Göçün Sosyo-Mekansal Sonuçları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara.

Erdoğan,M. Ünver, C."Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler konusundaki Görüş,Beklenti ve Önerileri",Kasım,2015. http://tisk.org.tr/tr/e-yayinlar/353-goc/353-goc.pdf (03.03.2016).

Filiz, Y. (2010)."Ekonomik Büyüme ve Sağlık Harcamaları İlişkisi" Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finansman Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2015). "Göç Politikaları: Genel Bilgi", http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-bilgi_409_568_908_icerik (04.03.2016)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2015). "Türkiye Göç Raporu 2014". http://www.goc.gov.tr/files/files/tr_goc_raporu (09.03.2016)

Güçtürk, Y. (2014) "İnsanlığın Kaybı Suriyeli İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu" Seta Yayınları, Sayı,31,Ankara.

http://file.setav.org/Files/Pdf/20140206131417_insanligin-kaybi-suriye-pdf.pdf(02.03.2016)

İçduygu, A. Erder, S. Gençkaya, Ö. F. (2014). Türkiye'nin Uluslar arası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2014.

https://mirekoc.ku.edu.tr/sites/mirekoc.ku.edu.tr/files/T%C3%BCbitak%20Raporu.pdf (04.03.2016)

İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi,(2015)"Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri 2015 Raporu"

http://www.arem.gov.tr/suriyeli-siginmacilarin-turkiyeye-etkileri-2015(02.02.2016)

İldam Çalım, S. Kavakçı, O. Ümran, S. (2012)" Evrensel Bir Sorun: Göç Eden Kadınların Sağlığı Ve Sağlık Hizmetlerinde Yaşanan Dil Engeli",Sağlık ve Toplum Dergisi,2,12.

http://ssyv.org.tr/wp-admin/uploader/std2012-2/2.pdf (03.03.2016)

Kurşun Ekiz, A. (2013)."Sosyal Refah Devletinde Sağlık Harcamaları ve Türkiye'deki Sağlık Harcamalarının Genel Bir Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Giresun

Paksoy, M. (2013). "Suriye'deki iç savaştan kaçarak Kilis'te yaşamını sürdüren Suriyelilerin sosyo ekonomik sorunları üzerine bir araştırma raporu "Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Kilis.

Sağlık Bakanlığı (2016),"TR,Belge". http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-39882/cocuk-felci-destek-asilama-calismalari.html (01.03.2016)

Saltık, A. (2012). "Türkiye'de Göçler". www.ahmetsaltık.net (02.03.2016)

Savaş, Göç ve Sağlık", Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Şubat 2016, Ankara https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacilar_rpr.pdf (25.02.2016)

Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu,(2014), Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ocak 2014, Ankara https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf (24.02.2016)

Taşçı, F. (2009). "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç, İstanbul Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İstanbul. http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1048.pdf (22.02.2016)

Tekelioğlu, M. Doğan, A. Çelebi, M. (2015). "Türkiye Göç Politikalarının Gelişimi ve Mevcut Durum",Sabahattin Zaim Üniversitesi, Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu, İstanbul.

Topçu, S. Beşer, A. (2006),"Göç ve Sağlık",Cumhuriyet Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,10,3. http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1479.pdf (26.02.2016)

UMKE, Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri,(2016), Dünya, Sağlık Harcamaları,http://www.umke.org/dunya/saglik-harcamalari-tum-zamanlarin-en-yuksek-seviyede-h8090.html (05.03.2016)

Uzun, A. (2015) "Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi", Ankara Barosu Dergisi, Ocak 2015, s.107-120, http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2015-1/03.pdf (20.02.2015)

Yenice, Ö. (2015)."Türkiye'de Sağlık Hizmetleri ve Hastane Yönetiminin Evrimi", Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.

GÖÇMENLERİN ALMIŞ OLDUKLARI HİZMETLERDEN MEMNUNİYET DÜZEYLERİ: BİR ALAN ÇALIŞMASI

***

MIGRANTS' SATISFACTION LEVELS OF RECEIVED SERVICE: A CASE STUDY

Prof. Dr. İsmail BAKAN
KSÜ Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
İbakan63@hotmail.com

Doç. Dr. Burcu ERŞAHAN
KSÜ Üniversitesi
İİBF, Uluslararası Lojistik Bölümü
bersahan@hotmail.com

Doç. Dr. Tuğba BÜYÜKBEŞE
Hasan Kalyoncu Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
tbuyukbese@yahoo.com

Buket SEZER
KSÜ Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
buketsezer86@gmail.com

Öz

Bu çalışmanın ana konusu Kahramanmaraş'taki Suriyeli mültecilerin aldıkları hizmetler, hizmet algıları ve hizmetten memnuniyetlerini ölçmektedir. Dolayısıyla zor koşullar altında yaşamlarını devam ettiren Suriyeli mültecilerin durumuna dikkat çekme ve sorunlarına çözüm bulmak istenmektedir. Bu amaçla veri toplamak için bir anket hazırlanmış anket formu ana dili Arapça olan uzmanlarca Arapçaya çevrilmiştir. Öncelikle Suriyeli öğrenciler üzerinde pilot çalışması yapılmış, daha sonra gerekli düzeltmeler yapılarak anketler dağıtılmıştır. Elde edilen veriler SPSS programında analiz edilerek bulgulara ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçların karar alıcılar için önemli bir bilgi kaynağı oluşturacağı varsayılmaktadır.

***Anahtar Kelimeler**: Suriyeli Göçmenler, Göç, Hizmet Memnuniyeti*

Abstract

The main topic of this study is to investigate Syrian refugees' perceptions about the services which they were received and the quality of service, measure their satisfaction with the service in Kahramanmaras. Therefore, draw attention to Syrian refugees who are under the difficult conditions and it is aim to find solution their problems. For this purpose, a survey was prepared to collect data. The survey was translated into Arabic by experts. First pilot study was made on Syrian students, and then it is distributed after the necessary corrections. The obtained data were analyzed with SPSS and reached some findings. The obtained results from this study are assumed to be an important source of information for the decision maker.

***Keywords:** Syrian Migrants, Immigrant, Service Satisfaction*

1. GİRİŞ

Göç; toplumu sosyal, ekonomik, politik, kültürel, sağlık gibi tüm bileşenleriyle etkileyen; bireyleri yeni bir topluluğa ulaştıran, ekonomik, siyasi ve benzeri zorunluluklar ile yaşadığı yeri terk etmesi; dolayısıyla bireyi yeniden uyum sağlama sorunlarıyla karşı karşıya bırakan yer değiştirme hareketi olarak tanımlanır (Akhan ve Batmaz, 2015: 24). Göç olgusu, günümüzün en önemli olgularından biri haline gelmiştir. Tüm dünyada göç, giderek yeni biçimler alarak, ülkelerin kendi içinde artarak devam eden bir süreç olmuştur (Karakuş ve diğerleri, 2014: 123).

İnsanlar zaman içerisinde tek tek ya da gruplar halinde, bazen zorunluluktan, bazen de daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak adına gönüllü olarak, bulundukları yerden başka yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. Ülkelerinde yaşanan iç savaşlar dolayısıyla Suriyeliler de ülkelerinden ayrılarak farklı ülkelere göç etmektedir. Bu ülkelerin başında da sınır komşusu olan Türkiye gelmektedir. Sayıları her geçen gün artan Suriyeli mültecilere Türkiye Cumhuriyeti Devleti mümkün olduğunca destek olmaya çalışmaktadır. Türkiye, gerek illerinde, gerekse Suriye sınırları içerisindeki geçici barınma merkezlerinde ve yerleşim yerlerinde bu olumsuz durumdan etkilenen Suriye mültecilere insani yardım konusunda en cömert davranan ülke konumuna gelmiştir. Zorunlu göç ortamına maruz kalan Suriyelilerin yaşadığı insanlık trajedisi tüm uluslararası sistemin sorunu olmaktadır. Buna göre, Suriyeli mülteciler sorununa yönelik uluslararası kamuoyu dikkatinin sıcak tutulması şarttır.

Suriye'de yaşanan iç karışıklık ve savaş ortamı, Suriye halkını olumsuz şartlarda yaşanamayacağından göçe zorlamıştır. İç karışıklıklar neticesinde yaşanan bu göç hareketine karşı Suriyeli mültecilere Türkiye Cumhuriyeti kucak açmış, sınır kentlerinde oluşturduğu barınma merkezlerinde ihtiyaçlarına yönelik yüksek standartlarda hizmet vermiş ve bu hizmetleri iyileştirme yoluna gitmiştir (AFAD, 2013: 13). Suriye'den ayrılarak Türkiye'ye gelen mültecilerin hizmetlere erişimlerinde kolaylıklar ve güçlükler yaşanabilmektedir. Bu nedenle bu araştırmada Suriyeli mültecilerin göç sonrası verilen hizmetlere ilişkin memnuniyet düzeyleri ele alınmak istenmiştir

2. TÜRKİYE'DE BULUNAN SURİYELİ MÜLTECİLER VE VERİLEN HİZMETLER

Suriye'de yaşanan iç savaş neticesinde Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye girişleri 29 Nisan 2011 tarihinde Cilvegözü Sınır Kapısı'ndan başlamış, savaşın devam etmesine bağlı olarak sayı giderek artmıştır. Suriyeli mültecilerin Türkiye'de misafir edilebilmesi için gerek kamplarda gerekse kamp dışında uygun ortamlar sağlanmaya çalışılmıştır (AFAD, 2014: 15).

Türkiye'de bulunan Suriyelilerin %70'i kamplarda, %30'u ise kamp dışında yaşamaktadır (IRC, 2014; Akt. Yılmaz, 2013: 6).

A. Kamplarda Yaşayan Suriyeli Mülteciler

Kamplarda yaşayan Suriyelilerin idaresinden Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) sorumlu tutulmaktadır. Kamplar içinde bazı sivil toplum kuruluşları da destek rolü oynamaktadır. Kampların mali durumunu AFAD koordinasyonuyla Türkiye Cumhuriyeti yönetmektedir. Bu durum bir taraftan Türkiye üzerinde mali yük doğurmakta öbür taraftan da kamplar üzerinde tam kontrol kurma imkanını oluşturmaktadır. Suriyeli mültecilere sunulan hizmetin kaliteli biçimde sürdürülebilmesi için ilgili kuruluşlardan destek alınmaktadır. Buna örnek verilecek olunursa, kamplarda eğitim ile ilgili konularda Milli Eğitim Bakanlığı, sağlık hizmetleri konusunda Sağlık Bakanlığı, güvenlik konusunda İçişleri Bakanlığı, yemek konusunda özel sektör sorumluluğu vardır. Kamplar düzen, sosyal alanlar, eğitim-sağlık imkanları, güvenlik, hijyen gibi durumlar ile diğer ülkelerdeki örneklerden çok daha iyi seviyede bulunmaktadır (Orhan, 2014: 11-15).

B. Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Mülteciler

Kamp dışında yaşayan Suriyeliler çoğunlukla kampların bulunduğu sınır illerinde yaşamlarını devam ettirmektedir. Ancak zamanla ihtiyaçlar arttıkça, Türkiye geneline yayıldıkları görülmektedir. Suriyeli mültecilerin kamp dışında yaşama sebepleri beşe ayrılmaktadır (Orhan, 2014: 11-15).

a. Ülkeye kaçak giriş yapan ve herhangi bir yere kaydolmayan veya olmak istemeyen kişiler olmak istemeleri,

b. Kamp yaşamına uyum sağlayamayan kişilerin ayrılmak istemeleri,

c. Maddi durumu iyi olan kişilerin kişisel sebeplerle kamp dışı yaşamı istemeleri,

d. Kampların kapasitesinin dolması,

e. Akrabalık ilişkileri sebebiyle kamplar haricinde akrabalarının gösterdikleri yerlerde yaşamayı istemeleridir.

Kampların dışında yaşama şartları kamplara oranla daha zordur. AFAD, kamp dışında yaşayan 600 bin civarındaki Suriyeli mültecilere yönelik olarak çalışmalar yapmaktadır. Bu konuda yapılan en önemli çalışma, kamp dışında yaşayan Suriyelilerin kayıt altına alınarak ihtiyaç listesinin belirlenmesidir. "Yardım Dağıtım Sistemi" olarak ifade edilen çalışma ile Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin tamamı biyometrik kayıta alınmıştır.

Kayıt altına alınan mültecilerin ihtiyaç listesi oluşturulup, yardım etmek isteyen ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ile bağlantıya geçilip, yardımlar aktarılmaktadır (Orhan, 2014: 11-15).

Türkiye açık kapı politikası uygulayarak geçici koruma sağladığı kayıtlı Suriyeli mültecilere gerek kamp için gerekse kamp dışı alanlarda temel ihtiyaçlarını giderme (giyim, mutfak araçları, gıda, yakıt, uyku malzemeleri), okul, cami, ticaret, polis ve sağlık merkezi, Türkçe kursları, iletişim araçlarını kullanabilme gibi her türlü ihtiyaçları karşılayacak hizmetler sunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de kayıtlı mültecilerin tamamına yakını güvenlikten beslenmeye, psikolojik destekten acil sağlık hizmetlerine, hatta Suriyeli çocukların yarım kalan eğitimlerinin sürdürülmesine kadar çok çeşitli alanlarda hizmet almaktadır. Türkiye'nin Suriyeli mültecilere sunduğu hizmetler destek ve övgüyü hak etmektedir (Dinçer ve diğerleri, 2013: 26; AFAD, 2013: 44). Sağlanan bu hizmetler, Türkiye'nin insani yardım konusundaki hassasiyetini ortaya koymakla birlikte uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmeyi de başarmış bulunmaktadır (Güçer ve diğerleri, 2013: 28, 31).

Ancak, hem Türkiye hükümeti hem de ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından Suriyeli mültecilere gerekli hizmetler veriliyor olsa da, mülteci sayısının giderek artması yalnızca temel hizmetlerin verilmesini değil aynı zamanda mültecilik statüsü dikkate alınarak mülteci hakları çerçevesinde Türkiye'de uzun vadeli politikaların geliştirilmesini şart koşmaktadır (Mutlu ve diğerleri, 2016: 5).

3. HİZMET MEMNUNİYETİ VE SURİYELİ MÜLTECİLERİN HİZMETTEN DUYDUĞU MEMNUNİYET

Memnuniyet; genel anlamıyla herhangi bir olaydan veya durumdan dolayı sevinç, mutluluk ve kıvanç duymak anlamına gelmektedir (Akhan ve Batmaz, 2015: 25). Göç edenlerde memnuniyet durumu tarihsel göç sürecinde içinde bulunduğu ülkeyi ana vatanı olarak görme açısından olumlu yönde olabileceği gibi, kendi doğdukları ve yaşadıkları toprakları özlemeleri, sosyo-ekonomik vb. nedenlerden dolayı memnuniyetleri olumsuz yönde de olabilmektedir.

Suriye'deki iç savaş sebebiyle Türkiye'ye gelen Suriyeli mültecilerin sayısı giderek artmaktadır. Artan gerekliliğe karşın Suriyelilere hizmet sunulması ve bu hizmetten memnun olmaları önem arz etmektedir (Akgün ve diğerleri, 2015: 1).

Geçici barınma merkezlerinde bulunan mültecilere yönelik sunulan hizmetler; eğitim hizmetleri (okul, derslik, öğretmen, yetişkin kursu, yetişkin kursiyer, okulöncesi, ilkokul, ortaokul ve lise), sağlık hizmetleri (Sağlık merkezi, sağlık personeli, ambulans, bebek doğumu, ambulans), sosyal hizmetler (mescit, kuran kursu, spor alanı, oyun parkı, dinlenme salonu internet salonu, kuaför, güvenlik personeli, itfaiye, market, bulaşıkhane, çamaşırhane)dir (AFAD, 2014: 41-43).

Kentlerde yaşayan mültecilere yönelik sunulan hizmetler ise, barınma, gıda ve beslenme, sağlık, çalışma hakkı, eğitim, sığınma başvurusu ve üçüncü ülkeye yerleştirme ve uyum şeklindedir (İGAM, 2013: 10-12).

Suriyeli mültecilere almış oldukları hizmetlerden memnun olup olmadıkları uygulanan memnuniyet ölçekleri ile sorulmaktadır. Suriyeli mülteciler, kamplardaki fiziki koşulların iyi olduğunu belirtmektedir. Ancak yapılan bazı çalışmalarda, dağıtılan yiyeceklerden dolayı meydana geldiği iddia edilen gıda zehirlenmeleri, sabun, diş macunu ve bebek maması gibi ürünlerin düzensiz dağıtımı ve çadırların kış şartlarına uygun olmaması gibi kamplarda yaşayan mültecilerin dile getirdikleri şikâyetler arasında yer almaktadır (Özden, 2013; Akt.Uluslararası Af Örgütü, 2014:6).

Erdoğan, (2014:6)'ın çalışmasında Suriyelilerin Türkiye'de olmaktan memnun olduklarını, Türk halkına ve devlete müteşekkir olduklarını, ancak ülkelerine geri dönmek istediklerini bu durumun da her geçen gün azaldığını ifade etmiştir.

Yavçan (2015:16)'ın yaptığı çalışmada Suriyelilere Türkiye'de aldıkları hizmetten memnuniyetleri sorulmuş, en çok güvenlikten, en az ise yardım hizmetlerinden memnun oldukları belirtilmiştir.

Alghothani ve arkadaşları (2012: 87)'nın araştırmasına göre, Suriyeli mültecilere gerekli sağlık hizmeti verilerek istenen nitelikte memnuniyet sağlandığı ortaya çıkarılmıştır.

Yapılan memnuniyet anketinde Suriyeli mülteciler genel anlamda verilen hizmetten memnun olduklarını ancak farklı uygulamaların da kendileri için açılmasını arzu ettiklerini dile getirmişlerdir (Zeytin Dalı Projesi, 2015 :14).

Değişkenlerin zaman serilerinden oluşması verilerin durağan olmasını gerektirmekte; durağan olmayan zaman serileriyle çalışılması sahte regresyon problemine yol açmaktadır. Bu durumda regresyon analizinden elde edilen sonuçlar gerçek ilişkiyi yansıtmamaktadır (Gujarati, 1999:726).

4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULAR

Bu çalışmada Kahramanmaraş'taki Suriyeli mültecilerin aldıkları hizmetler, hizmet algıları ve hizmetten memnuniyetlerini ölçmek amacıyla 164 Suriyeli mülteciye yüz yüze anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında değerlendirilerek aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Ankete katılan Suriyeli mültecilerin %41,8'i erkek, %58,5'i kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların % 63,4'ü evli olup, %87,2'si 21-40 yaş arasındadır. Katılımcıların % 54,9'u lise, %43,9'u lisans eğitimine sahiptir.

Ankete katılan Suriyeli mültecilere ne kadar süredir Türkiye'de bulundukları sorulduğunda % 82,9'u 2 yıldan fazla süredir Türkiye'de yaşamakta olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 9,1'i 1-2 yıl arası, % 7,9'u ise 1 yıldan az süredir Türkiye'de bulunduklarını belirtmiştir.

Katılımcılara Suriye'de ne iş yaptıkları sorulduğunda % 45,7'si kamu sektöründe, % 7,3'ü kendi işinde, % 2,4'ü ev hanımı, % 38,4'ü öğrenci, % 7,9'u işsiz olduğunu belirtmiştir.

Katılımcılara Türkiye'de şu anda ikamet ettikleri yerde aldıkları hizmetlerin kimler tarafından sağlandığı sorulduğunda Tablo 1'deki sonuçlara ulaşılmıştır. Katılımcıların sırasıyla en çok güvenlik, ısınma, su ve temizlik, eğitim, sağlık ve hukuki yardım alanlarında devletten hizmet aldıkları; özel kişi ve kurumlardan ise en çok rehberlik ve danışmanlık hizmeti, gıda ve para yardımı aldıkları görülmektedir.

Giyecek, para yardımı, ulaşım hizmetlerinin ise en çok aileleri veya kendileri tarafından karşılandığı belirlenmiştir.

Tablo 1: Türkiye'de Alınan Hizmetlerin Temel Kaynağı

	Devlet (%)	Özel kişi veya kurumlar (%)	Kendim veya Ailem (%)	Toplam (%)
Gıda yardımı	75,6	15,2	9,1	100,0
Giyecek	33,5	8,5	57,9	100,0
Konaklama yardımı	84,8	7,3	7,9	100,0
Isınma	90,9	6,7	2,4	100,0
Su ve temizlik	89,6	4,3	6,1	100,0
Eğitim	89,0	7,3	3,7	100,0
Para yardımı	49,4	11,0	39,6	100,0
Tıbbi (sağlık) hizmet	87,2	7,9	4,9	100,0
Ulaşım	57,9	4,9	37,2	100,0
Güvenlik	91,5	3,7	4,9	100,0
Hukuki yardım	86,0	8,5	5,5	100,0
Rehberlik ve Danışmanlık	56,7	21,3	22,0	100,0

Tablo 2'de Suriyeli göçmenlerin ülkemizde aldığı hizmetlerden memnuniyet düzeyine ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablo incelendiğinde genel olarak katılımcıların sunulan hizmetlerden (1 hiç…5 çok yüksek olmak üzere) orta düzeyde memnun oldukları söylenebilir. Özellikle güvenlik, ısınma, su ve temizlik, eğitim, sağlık hizmetleri ortanın üstünde memnuniyet ifade edilen hizmetler olarak belirtilmiştir. Giyecek ve para yardımına ilişkin hizmet memnuniyeti en düşük memnuniyet oranına sahip hizmetlerdir. Diğer hizmetlerden memnuniyet ise orta düzeye yakındır.

Tablo 2: Türkiye'de Sunulan Hizmetlerden Memnuniyet

	Memnuniyet Düzeyi					
Sunulan hizmetler	Hiç	Çok Az	Orta	Yüksek	Çok Yüksek	Art.Ort.
Gıda yardımı	1,2	5,5	66,5	20,7	6,1	3,2
Giyecek	27,4	40,2	22,6	6,7	3,0	2,1
Konaklama yardımı	15,9	14,0	48,2	15,2	6,7	2,8
Isınma	1,2	4,9	43,3	35,4	15,2	3,5
Su ve temizlik	1,2	12,2	36,6	32,9	17,1	3,5
Eğitim	5,5	4,3	37,2	33,5	19,5	3,5
Para yardımı	42,7	10,4	28,7	12,2	6,1	2,2
Tıbbi (sağlık) hizmet	8,5	8,5	44,5	32,2	15,2	3,2
Ulaşım	36,0	10,4	26,8	22,0	4,9	2,5
Güvenlik	5,5	3,6	28,0	42,1	21,3	3,7
Hukuki yardım	16,5	17,7	34,7	22,6	8,5	2,9
Rehberlik ve Danışmanlık	14,0	17,7	36,6	22,6	9,1	2,9

Katılımcılara aldıkları hizmetlere ilişkin bir problem ya da engelle karşılaşıp karşılaşmadığı sorulduğunda % 37,8'i evet yanıtı vermiştir. Engellerin ya da problemlerin neler olduğu sorulduğunda ise ayrımcılık (%30,5), hizmeti sunanların kaba davranışı (%29,3), eksik belgelerden dolayı bazı hizmetlerden yararlanamama (%17,7) en çok karşılaşılan sorunlardır.

Tablo 3: Hizmet Alımında Karşılaştığınız Problem Ya Da Engeller

Karşılaştığınız problem ya da engeller	Evet (%)	Hayır (%)
Hizmetten yararlanmak için kayıt işlemleri sırasında	16,5	83,5
Eksik belgeden dolayı bazı hizmetlerden yararlanamama	17,7	82,3
Hizmet için para talep edilmiş olması	8,5	91,5
Ayrımcılık	30,5	69,5
Hizmeti sunanların yeterli fiziki mekanlarının ya da maddi imkanlarının olmadığı yönündeki ifadeleri	7,9	92,1
Güvenlik veya güvence	15,9	84,1
Sunulan hizmet veya yeri bilmiyor olmamız	12,8	87,2
Sunulan ürün veya hizmetlerin kendi kültürümüzle uyumlu olmaması	7,9	92,1
Sunulan hizmete olan uzaklığımız (mesafe)	9,1	90,9
Hizmeti sunanların kaba davranışları	29,3	70,7

Katılımcıların bilgi almaya ihtiyaç duydukları başlıca hizmetler sırası ile; eğitim (% 59,8), sağlık hizmetleri (% 51,2), konaklama yardımı (%47,3), ve güvenlik yardımı (% 36,0) gelmektedir (Tablo 4).

Tablo 4: Bilgi Almaya En Çok İhtiyaç Duyulan Hizmetler

Bilgi almaya en çok ihtiyaç duyulan hizmetler	Evet (%)	Hayır (%)
Gıda yardımı	26,2	73,8
Giyecek	12,2	87,8
Konaklama yardımı	47,3	53,0
Isınma	9,8	90,2
Su ve temizlik	32,3	67,7
Eğitim	59,8	40,2
Para yardımı	24,4	75,6
Tıbbi (sağlık) hizmet	51,2	48,8
Ulaşım	13,4	86,6
Güvenlik	36,0	64,0
Hukuki yardım	28,0	72,0
Rehberlik ve Danışmanlık	27,4	72,6

Katılımcılara yiyecek dışında şu anda en çok ve acil olarak ihtiyaç duyduğunuz şey sorulduğunda elbise ve ayakkabı (%56,7) ilk sırada yer almaktadır. Bunu kiralık ev (%42,1) ve sağlık hizmeti (%32,3) takip etmektedir (Tablo 5).

Tablo 5: Yiyecek Dışında Şu Anda En Çok Ve Acil Olarak İhtiyaç Duyduğunuz Şey

Yiyecek dışında şu anda en çok ve acil olarak ihtiyaç duyduğunuz şey	Evet (%)	Hayır (%)
Kiralık ev	42,1	57,9
Ev için kamu hizmetleri (elektrik, su gibi)	28,7	71,3
Ev malzemeleri	24,4	75,6
Var olan borçları ödeme	25,0	75,0
Çocuklar için okul malzemeleri	31,7	68,3
Elbise, ayakkabı	56,7	43,3
Sağlık hizmeti	32,3	67,7
Seyahat yardımı	18,3	81,7

5. SONUÇ

Göç ve büyük çapta insan hareketlerinin hızla arttığı çağımızda mülteciler başta olmak üzere yerinden olmak zorunda kalan ve hassas ve yardıma muhtaç olan insanların durumu gittikçe vahim duruma gelmektedir. Zor ve zorunlu bir kaçışta, hem öncesi hem de süreç sırasında oldukça olumsuz durumlara maruz kalan Suriyeli mülteciler Türkiye'nin değişik illerine yerleştirilmişlerdir (Tok ve Korkut, 2010: 16).

Suriye'li mültecilerin, yoğun olarak Türkiye'nin güneyinde Gaziantep, Urfa, Hatay, Mardin, Adıyaman, Kilis, Mersin ve Kahramanmaraş illerinde bulunduğu ifade edilmiştir (Bal ve Serin, 2015 :441). Bu iller içerisinde şu an Kahramanmaraş'ta geçici barınma merkezlerinde ve kentin değişik mahallelerinde kalan 71.830 mülteci bulunmaktadır.

Çalışmada, Suriyeli mültecilerin Türkiye'de aldıkları hizmetlerden güvenlik, ısınma, su ve temizlik, eğitim, sağlık ve hukuki yardım hizmetlerini daha çok devletten aldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların en memnun oldukları hizmetler güvenlik, ısınma, su ve temizlik, eğitim, sağlık hizmetleridir. Katılımcıların yarıdan azı (% 37,8'i) aldıkları hizmet alımında problemlerle karşılaştıklarını belirtmiştir. Engellerin ya da problemlerin neler olduğu sorulduğunda ise ayrımcılık ve hizmeti sunanların kaba davranışı problemlerin başında gelmektedir. Bu bağlamda mültecilere yapılan yardım faaliyetlerine katılan kişilere iletişim eğitimi verilmesi işlemlerle ilgili bilgilendirme toplantıları yapılması yararlı olabilir.

Katılımcıların bilgi almaya ihtiyaç duydukları başlıca hizmetler eğitim, sağlık hizmetleri, konaklama ve güvenlik yardımı ile ilgili hizmetlerdir. Katılımcılara yararlanabilecekleri hizmetler ve yararlanma koşulları ve prosedürleri hakkında yeterli bilgi verilmesi gerekmektedir. Katılımcıların yiyecek dışında şu anda en çok ve acil olarak ihtiyaç duydukları şeylerin elbise ve ayakkabı olduğu belirlenmiştir. Bu giderilmesi çok da zor olmayan ihtiyacın halkın bilinçlendirilerek ve belediyelerin organizasyonu ile giderilmesi mümkündür. Herkesin evinde giyilmeyen ihtiyaç fazlası çok sayıda giysi, ayakkabı gibi eşyalar bulunmaktadır. Bunların belirli yerlerde toplanarak ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması sağlanabilir. İkinci acil ihtiyacın ise kiralık ev olduğu belirtilmiştir.

Genel olarak araştırma sonuçlarına bakıldığında; Suriye'den Türkiye'ye göç eden mültecilerin alınan hizmetlerden orta düzeyde memnun olmadıkları anlaşılmaktadır. Bunun en önemli nedeninin ülkemiz ekonomisinin kaldırabileceğinden fazla sayıda göçmen kabul etmesi olduğu düşünülmektedir.

Suriyeli mültecilerle ilgili çalışmaları daha sağlıklı yürütebilmek için daha detaylı istatistiki verilere sahip olmak gerekmektedir. Bunun yanı sıra, mültecilerle düzenli yüz yüze görüşmelerle nitel verilerin güncelliği ve güvenilirliği de sağlanması şarttır.

KAYNAKÇA

AKGÜN, D., BAHADIR, H., MERCAN ,Y.,, LÜLECİ, D., TARI, K., KILIÇ, B., VE PALA, K. (2015). "Kitlesel Göç Hareketleri ve Türkiye", Halkın Sağlığı, http://www.halkinsagligi.org/kitlesel-goc-hareketleri-ve-turkiye/ (Erişim Tarihi: 06.04.2016).

AKHAN, L.U., VE BATMAZ, M. (2015). "Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Göçmenlerin Yaşam Profillerinin Memnuniyet Durumlarına Etkisi", Bilig, Sayı.75, 23-42.

ALGHOTHANİ, N., ALGHOTHANİ , Y., ATASSİ, B. (2012). "Evaluation of a short-term medical mission to Syrian refugee camps in Turkey", Avicenna Journal of Medicine, Cilt: 2, Sayı: 4, 84-88.

BAL, B.C., AKKÖK, A., SERİN, H. (2015). "Suriyeli Mültecilerin Mobilya Sektörü İşgücü Üzerine Etkileri; Kahramanmaraş İli Örneği", Research Gate, 439-451.

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), (2014), "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar", 1-80, Ankara.

BAŞBAKANLIK AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI (AFAD), (2014), "Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında", 1-119, Ankara.

DİNÇER, O.B., FEDERİCİ, V., FERRİS, E., KARACA, S., KİRİŞÇİ, K., VE ÇARMIKLI, E.Ö. (2013). "Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik", Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Enstitüsü, 1-46, Ankara.

ERDOĞAN, M. M. (2014). " Türkiye' deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul Ve Uyum Araştırması", Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Yönetici Özeti ve Raporu, 1-47.

GÜÇER, M., KARACA, S., DİNÇER, O.B. (2013). "Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler Alan Araştırması", USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi, 13 (4), 1-66.

IRC "Syria: A Regional Crisis" s.10 http://www.rescue.org/sites/default/files/resourcefile/IRCReportMidEast20130114.pdf , (Erişim Tarihi: 06.04.2016).

İLTİCA VE GÖÇ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ (İGAM), (2013), "Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar İle İlgili Rapor", Sivil Düşün AB Programı, Anıl Matbaa, Ankara.

KARAKUŞ, P., GÖREGENLİ, M., VE UMUROĞLU, G.İ. (2014). "Göç, Çok-kültürlülük, Yer Kimliği: Yerliler ve Göçmenler Açısından Kente Bağlılığın Belirleyicileri", Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı 5. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu, 16-18 Ekim 2014, 123-136, Ankara.

MUTLU, Y., KIRIMSOY, E., VE ANTAKYALIOĞLU, Ş. (2016). "Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Vatansızlık Riski Bulanık Mekanlarda Gölgede Kalanlar Araştırma Raporu", Şen Matbaa, Ankara.

ORHAN, O. (2014). "Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar Ve Öneriler", ORSAM Rapor, No. 189,1-58, Ankara.

ÖZDEN, Ş. (2013). "Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: GPM Araştırma Raporu 2013/05", Göç Politikaları Merkezi , http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/MPC-RR-2013-05.pdf, sf. 6-7. , (Erişim Tarihi: 06.04.2016).

TOK, N. VE KORKUT, R. (2010). "Niğde Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Kurumlarında Kalan Sığınmacı Ve Mültecilerle İlgili Gözlemler", Akademik Bakış Dergisi, Sayı 22, 1-19.

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ, (2014), "Hayatta Kalma Mücadelesi Türkiye'deki Suriye'den Gelen Mülteciler", Peter Benenson House, Londra.

YAVÇAN, B. (2015). "Türk Kızılayı Toplum Merkezi Projesi İhtiyaç Tespiti Raporu", ORSAM (Ortadoğu Stratejik Araştirmalar Merkezi), No:200, 1-29.

YILMAZ, H. (2013). "Türkiye'de Suriyeli Mülteciler İstanbul Örneği Tespitler, İhtiyaçlar Ve Öneriler", İnsan Hakları Ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği – Mazlumder, 1-20, http://istanbul.mazlumder.org/webimage/suriyeli_multeciler_raporu_2013.pdf.

Zeytin Dalı Projesi, (2015), "Suriyeli Kadınlar ve Çocuklar İçin Psikososyal Destek Projesi", 1. Dönem Faaliyet Raporu.

GÖÇMENLERİN SOSYAL YAŞAMLARINA İLİŞKİN ALGILARI: BİR ALAN ÇALIŞMASI

***

IMMIGRANTS' PERCEPTIONS REGARDING SOCIAL LIFE: A CASE STUDY

Prof. Dr. İsmail BAKAN
KSÜ Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
İbakan63@hotmail.com

Doç. Dr. Tuğba BÜYÜKBEŞE
Hasan Kalyoncu Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
tbuyukbese@yahoo.com

Doç. Dr. Burcu ERŞAHAN
KSÜ Üniversitesi
İİBF, Uluslararası Lojistik Bölümü
bersahan@hotmail.com

Buket SEZER
KSÜ Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
buketsezer86@gmail.com

Öz

İnsanlık tarihi kadar eski bir kavram olan göç, insanların bulundukları toprakları terk ederek başka yerlere gitmesi anlamına gelmektedir. Son yıllarda yaşanan savaşlar Suriye'den ülkemize çok sayıda insanın göç etmesine neden olmuştur. Türkiye'deki Suriyeli mülteciler, gerek geçici barınma merkezlerinde gerekse mahallelerde halkla bir arada yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu durum, iletişim ve sosyal çevreye uyum sürecini zorlaştırmakta ve güvenlik konusunun ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca istenen düzeyde mültecilerin sağlık durumlarının takip edilmesi ve tıbbi bakımlarının karşılanması gerekmektedir. Bu çalışmada Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin sosyal yaşamlarına ilişkin algıları (iletişim, güvenlik, sağlık gibi) ölçülmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Kahramanmaraş'ta yaşayan Suriyelilerden anket aracılığıyla veri toplanmış ve toplanan veriler SPSS programında analiz edilerek bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Suriyeli Göçmenler, Göç, Sosyal Yaşam.*

Abstract

Migration is a concept that as old as human being history and means to go elsewhere by leaving their land. A large number of Syrian people had been migrated to our country because of the wars in recent years. Wars has led to Syrian people to migrate to our country recently. Syrians refugees continue their life both in temporary accomodation centers or in streets with public in Turkey. This stiuation makes it diffucult to adopt to the process of communication and social enviromentş. safety issues need to consider. Also refugees health condition and medical care needs to meet on a desirable level. It is aim to investigated Syrian refugees perceptions regarding of social life (commination, safety, health) in Turkey. For this purpose, the data was collected from Syrians who lives in Kahramanmaras through questionaires. Collected data was analyzed with SPSS and reached some findings.

Keywords*: Surian Immigrants, Migration, Social Life.*

1. GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar daha iyi yaşam standartlarına kavuşmak ya da zorunlu sebeplerden ötürü, bulundukları mekânları terk edip başka yerlere göç etme eğiliminde olmuşlardır. Göç olgusunun ortaya çıkışı ne olursa olsun, bunun sonucunda meydana gelen süreçler (mekân algısı, sosyal yaşam, mekânla göçmen arasındaki uyum vb.) önem arz edip, bu süreçlerin farklı yönleriyle yakından incelenmesi şarttır.

Göç, siyaset, ekonomi, sosyal ve kültürel yaşamla yakından ilgilidir. Özellikle uluslararası göç, birden fazla devleti aynı anda etkilemektedir. Bu göç türü, çoğu zaman bir yandan yerleşilen ülkeye işgücü katkısı sağlamakta, farklı beceriler ve yeni fikirler getirmekte diğer yandan kaynak ülkelerde nitelikli işgücü kaybına sebep olabilmektedir. Dolayısıyla göç, göçmenlerin yerleştikleri ülkeler kadar arkalarında bıraktıkları ülkeleri de ilgilendirmekte ve bu ülkeler arasındaki etkileşimi şekillendirip kalıcı izler bırakmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013:5).

15.Mart.2011 tarihinde Suriyede baş gösteren iç savaş sonucu, büyük bir nufüs hareketliliği yaşanmış ve Suriye'den ülkemize çok sayıda insanın göç etmesine neden olmuştur. 2016 Mart ayında yapılan açıklamalara göre Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin sayısı 2 milyon 733 bin 784, 26 geçici barınma merkezinde kalan Suriyeli sayısı ise 282 bin 815'tir. Kahramanmaraş'taki Suriyeli sayısı ise 44000 olarak belirtilmektedir. Suriyedeki iç savaşın uzaması ile birlikte, mültecilerin gittikleri ülke ve şehirlerde siyasi, ekonomik, sosyal ve güvenlik alanında çeşitli etkiler yaşanmaktadır.

Bu çalışma sırasında; öncelikle zorunlu göç nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan, Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin olarak hem yurt içinde hem de yurt dışında bulunan kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlar ve bölgede gerçekleştirilen saha araştırmalarının bulguları incelenmiş, teorik ve pratik bilgiler karşılaştırılmış, ayrıca Kahramanmaraş ilinde bulunan Suriyelilere uygulanan anket çalışması verierinin analizi sonucunda ulaşılan bulgular paylaşılmaya çalışılmıştır.

2. GÖÇ VE MÜLTECİ KAVRAMLARININ TANIMI

İnsanlık tarihi kadar eski bir kavram olan göç, insanların bulundukları toprakları terk ederek başka yerlere gitmesi anlamına gelmektedir. Göç ekonomik, siyasi, toplumsal, coğrafik ya da psikolojik nedenler gibi çok farklı sebeplerle yapılabilir. Göç bazı zamanlar isteğe bağlı olarak gerçekleşmekte, ama çoğunlukla istem dışı bir durumun olgusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik kazanç elde etmek için gönüllü olarak yapılabilineceği gibi, Suriye örneğinde görmüş olduğumuz üzere silahlı çatışma ve şiddet olayları yüzünden insanların yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalması olarak da ortaya çıkmaktadır (Tunç, 2015: 30).

Beter'e göre ise göç, kişilerin bulundukları yerlerdeki koşullarının gereksinimlerine yanıt veremediği veya iyi bir yaşam için gereken şartların ortadan kalktığı durumlarda baş göstermektedir. Böylece kişiler gereksinimlerine yanıt bulabilecekleri veya var olan durumlarından kurtulabilecek başka bir yer arayışına girerler. Bu arayışın sonucu ise kendini göç olgusu olarak göstermektedir (Akt. Pak, 2006: 5-6). Göç olgusu, ulus-devletlerin sınırlarının "yabancılar" tarafından aşılması, ulus-devlet dediğimiz siyasal coğrafyanın, ya da ulus dediğimiz siyasal topluluğun, içine yabancı kişilerin geçici ya da kalıcı katılımı anlamı taşıdığından önemli bir siyasal etkinliktir (İçduygu vd., 2014: 26). Göçmen, ise bu olgunun baş aktörü sayılmaktadır.

Göçmenler, siyasi olarak değil de, sırf ekonomik nedenlerle, daha iyi bir hayat standardı yakalayabilmek için vatandaşı olduğu ülkeden bir başka ülkeye göçen kişiye denir. Kendi istekleri doğrultusuyla çıktıkları bu yolda, vatandaşı oldukları ülkenin koruması altındadırlar. Göçmenleri kabul eden ülkeler, kendi uygulamış oldukları göçmen politikalarına bağlı olarak başvuruları kabul veya reddedebilirler (Kılıç, 2014: 8).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 61. maddesine göre mülteci (refugee): "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için

vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi" olarak tanımlanmıştır (Uzun, 2015: 110). Mülteci kısaca, başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi başvurduğu ülke tarafından kabul görmüş kişidir (Tunç: 2015: 29).

Sığınmacı ise, mülteci statüsü almaya yönelik başvurusu henüz karara bağlanmamış kişiler için kullanılan bir terimdir. Aynı zamanda henüz başvuru yapmamış veya başvurusu hakkında cevap bekleyen kişiler de sığınmacı olarak tanımlanmaktadırlar. Sığınmacı, iltica prosedürü hakkında cevap bekleyen kişi olduğuna göre mülteci korumasının temel ilkesi olan non-refoulement (geri göndermeme) ilkesinden ve insanca muamele standartlarından peşinen yararlanması gerekir. Ancak prosedür sonucunda ilgili kişinin mülteci kriterlerine uygun olduğuna karar verilirse, bu kişi en başından itibaren mülteci olarak kabul edilir. Yani, mülteci statüsünün tanınması duyurma ve açıklama mahiyetindedir (Kılıç, 2014: 7).

Bir ülkede meydana gelen iç karışıklıklar, kaos ortamı ve savaşlar insanların zorunlu olarak yaşadıkları mekanı terk etmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda göçe katılan bireyler kendi ülkesinde sahip olduğu güvenli bir yaşamı ve alıştığı toprakları terk ederek, kendisine yabancı olan bir dil ve kültürün içerisinde yeni bir hayat kurmaya çalışmaktadır (Harunoğulları ve Cengiz, 2014:310). Bunun bir örneğine de günümüzde Türkiye'nin kendilerine kucak açtığı Suriyeli mülteciler üzerinde görülmektedir. Sonuçta, mülteci sorunu yükünü büyük ölçüde sorunu yaşayan bölge ülkeleri çekmektedir (Canpolat, 2011: XV).

3. TÜRKİYE'DE VE KAHRAMANMARAŞ İLİNDE BULUNAN SURİYELİ GÖÇMENLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

İlk olarak Türkiye, coğrafi konumu ve sınırlararası hareketlilik bağlamındaki tarihçesi itibariyle hem geçiş yolu, hem kaynak ülke hem de yerleşme için hedeflenen ülke konumunda olması bakımından (Çelebi vd., 2011:2); gerek coğrafi konumu itibarıyla sürekli göçler veren istikrarsız bölgelere yakın olması, gerekse de güçlenen ekonomisi dolayısıyla Türkiye, göç ve iltica edenler için bir hedef ülke konumunda olmuştur (Güçer vd., 2013:25).

2011 yılının Nisan ayından itibaren, Suriye'den ayrılmaya zorlanmış kişilerin kitlesel göçleriyle karşılaşan Türkiye, hiçbir ön koşul aramadan Suriyeli mültecilere geçici koruma sağlamaya devam etmektedir. Geçici koruma altındaki bu kişilere çadır ve konteyner kentlerde barınma, yiyecek, sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, eğitim, ibadet, tercümanlık, haberleşme, bankacılık ve diğer hizmetler verilmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2013: 29).

Resmi rakamlara göre 1,8 milyon göçmeni ülkesinde barındıran Türkiye resmi olmayan rakamlara göre 2 milyon göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Bu kadar yoğun bir nüfusu bir arada tutmaya çalışan Türkiye'de hem Türk halkı ve hem de Suriyeli göçmenler için sosyal etkileşim söz konusu olmaktadır (Doğan ve Karakuyu, 2015:308).

Türkiye'deki Suriyelilerin sorunlarına ya da ihtiyaçlarına ilişkin çalışmalar temel olarak Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) tarafından yürütülmektedir. Bu nedenle Türkiye'deki Suriyelilerin sayısına ilişkin resmi veriler AFAD tarafından yayınlanmaktadır. AFAD bu konudaki son veriyi 21 Mart 2016 tarihinde resmi web sayfası aracılığıyla ilan etmiştir. Buna göre halihazırda Türkiye'de Suriye'den gelenler için kurulan 21 çadırkent, 1 geçici kabul merkezi ve 6 adet konteynerkentte 281.229 Suriye vatandaşı bulunmaktadır. Hatay ve Gaziantep'de 5, Şanlıurfa'da 4, Mardin'de 3, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman ve Adana'da 1'er olmak üzere toplam 21 çadırkent ile Kilis'te 2, Şanlıurfa, Malatya, Hatay ve Gaziantep'te 1'er olmak üzere toplam 6 adet konteynerkent kurulmuştur (www.afad.gov.tr, 09.04.2016).

Bu veriler 30 Aralık 2013'te paylaşılan verilerle karşılaştırıldığında, 15 olan çadırkent sayısının son bir yılda 21'e yükseldiğini, 210.358 olan Suriyeli vatandaş sayısının 281.229'a ulaştığını görmekteyiz.

Tablo 1: Geçici Barınma Merkezlerindeki Suriyeli Sayısı

İL	GBM	GBM MEVCUDU		TOPLAM
HATAY	Altınözü 1 Çadırkenti	1.351	Suriyeli	**18.041**
	Altınözü 2 Çadırkenti	3.077	Suriyeli	
	Yayladağı 1 Çadırkenti	2.766	Suriyeli	
	Yayladağı 2 Çadırkenti	3.299	Suriyeli	
	Apaydın Konteynerkenti	4.934	Suriyeli	
	Güveççi Çadırkenti	2.614	Suriyeli	
GAZİANTEP	İslahiye 1 Çadırkenti	8.126	Suriyeli	**49.644**
	İslahiye 2 Çadırkenti	10.105	Suriyeli	
		8.735	Iraklı	
	Karkamış Çadırkenti	7.211	Suriyeli	
	Nizip 1 Çadırkenti	10.553	Suriyeli	
	Nizip 2 Konteynerkenti	4.914	Suriyeli	
ŞANLIURFA	Ceylanpınar Çadırkenti	21.727	Suriyeli	**110.715**
	Akçakale Çadırkenti	29.879	Suriyeli	
	Harran Konteynerkenti	14.083	Suriyeli	
	Viranşehir Çadırkenti	17.981	Suriyeli	
	Suruç Çadırkenti	27.045	Suriyeli	
KİLİS	Öncüpınar Konteynerkenti	10.385	Suriyeli	**33.583**
	Elbeyli Beşiriye Konteynerkenti	23.198	Suriyeli	
MARDİN	Midyat Çadırkenti	3.032	Suriyeli	**13.057**
		1.055	Iraklı	
	Nusaybin Çadırkenti	0		
	Derik Çadırkenti	8.970	Suriyeli	
KAHRAMAN MARAŞ	Merkez Çadırkenti	18.497	Suriyeli	**18.497**
OSMANİYE	Cevdetiye Çadırkenti	9.487	Suriyeli	**9.487**
ADIYAMAN	Merkez Çadırkenti	9.619	Suriyeli	**9.619**
ADANA	Sarıçam Çadırkenti	10.586	Suriyeli	**10.586**
MALATYA	Beydağı Konteynerkenti	8.000	Suriyeli	**8.000**

Kaynak: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD),21.Mart. 2016)

Kamplarda bulunan Suriyeli mültecilerin sosyal açıdan kamp dışında yaşayan Suriyelilere göre oldukça iyi durumda oldukları, Sağlık ihtiyaçlarının Sağlık Bakanlığı, eğitim ihtiyaçlarının Milli Eğitim Bakanlığı, güvenliklerinin İç İşleri Bakanlığı ve yemek gibi ihtiyaçlarının ise AFAD tarafından karşılandığı belirtilmektedir (ORSAM, 2014: 12). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından yayınlanan genelgelerde, Suriye'den gelen kişiler kayıt altına alınıp geçici kimlik belgesi aldıkları takdirde kamu tarafından verilen birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerinden SUT çerçevesinde kayıt yaptırdığı ilde sağlık hizmeti alabilmektedirler (www.afad.gov.tr, 09.04.2016).

Kamplar ilk ve ortaokul/lise, sağlık klinikleri, sosyal alanlar, süpermarketler, oyun alanları ve hatta çamaşırhaneleri içerecek şekilde inşa edilmiş ve kentleri andıracak şekilde dizayn edilmiştir. Mültecilere buzdolapları ve ısıtıcılar verilmiş; sıcak su imkânı, hatta bazı yerlerde televizyon ve klima imkânı bile sunulmuştur. Kayıt olunduğu takdirde mültecilere, kalınan kampın şartlarına göre değişmekle birlikte, gıda

ve temizlik maddesi satınalabilmeleri ve telefonlarına bakiye yüklemeleri için aylık kişi başı 80-100 TL arasında değişen miktarda nakit yüklü kartlar temin edilmektedir (USAK, 2013: 23).

Kamplarda mültecilere sağlanan yaşam koşulları, sunulan hizmet ve kalitesi yerli ve yabancı basında kayda değer övgülere layık görülmektedir. Bu hizmetlerin kalitesi, Uluslararası Kriz Grubu *(International Crisis Group, ICG)* tarafındanbu kampların "şimdiye kadar görülmüş en iyi mülteci kampları" olarak lanse edilmesini sağlamıştır (Kirişçi, 2014: 36).

Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki etkileri, en fazla toplumsal alanda hissedilmektedir. Mülteciler ile yerel halk arasında, farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunlar yaşanmaktadır. Tüm göç hareketlerinin sonucunda görüldüğü gibi, Türkiyede de kira fiyatlarının artması, ücretlerin düşmesi (Kılıç, 2014:9), sağlık ve eğitim harcamalarında artış gözlenmesi, işsizlik oranının artması, iş bulmanın zor hale gelmesi, bazı tüketim mallarının fiyatlarının yükselmesi gibi durumlarla karşılaşılmaktadır (Uzun, 2015: 117). Bunun yanı sıra ucuz işgücü çalıştırmak, bazı işverenler için avantaj olarak görülmektedir (Erdoğan, 2014: 18).

Bu durum, Kahramanmaraş açısından değerlendirildiğinde, yine aynı sorunlarla karşılaşıldığı gözlenmektedir. Kahramanmaraş'ta 18.497'si kampta ve yaklaşık 40.000'i şehir merkezinde olmak üzere yaklaşık 59.000 kayıtlı Suriyeli bulunmaktadır. Ancak gerçek sayının 75.000 civarında olduğu düşünülmektedir (ORSAM, 2015: 30). Önceden 300-400TL olan ev kiralarının şuan 700-1000 TL olduğu, daha lüks daire kiralarının ise 1400- 1500 TL'ye kadar vardığı görülmektedir. Kiraların %150 oranında artması, kiralık ev bulunamaması, konut fiyatlarının yükselmesi, kiracı Türk vatandaşlarının evlerden çıkarılıp Suriyelilere kiraya verilmesi gibi ortak etkiler Kahramanmaraş'ta da söz konusudur (ORSAM, 2015: 31).

Kahramanmaraşlıların en çok sıkıntı duydukları konulardan biri de, şehirde önceden hemen hemen hiç olmayan dilencilerin çoğalmasıdır. Ancak Suriyeli mültecilerin de en çok rahatsız oldukları hususlardan birisinin, Türkiye'nin gündeminde olan "Suriyeli dilenciler" hususu olması dikkat çekicidir. Suriyeliler, bu dilencilerin, Türkiye'ye geldikten sonra yoksullaşan kişiler değil, Suriye'de de dilencilik yapan "Çingene/Roman" profesyonel dilenci grupları olduklarını iddia etmektedirler (Erdoğan, 2014: 21).

Kahramanmaraş'ta konunun bir diğer boyutu ekonomiktir. Birçok Suriyeli zaman içinde kendi dükkânlarını açmıştır. Bu dükkânlar vergi vermemekte ve diğer esnaf ile aralarında haksız rekabet oluşmaktadır (ORSAM, 2015: 32). Ayrıca daha ucuz işgücü olduğu için Suriyeli vatandaşların çalıştırılması, iş bulma konusunda zorlanan bazı kimselerin rahatsız olmasına neden olmaktadır. Ama bu durum, tekstil gibi alanlarda söz sahibi olan Kahramanmaraşlı işverenler için eleman bulma sıkıntısını giderdiğinden ve daha ucuza çalıştırmak mümkün olduğundan avantaj olarak görülmektedir. ORSAM'ın payşatığı verilere göre Suriyeli vatandaşların büyük çoğunluğu tekstil fabrikalarında çalışmaktadırlar.

4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULARI

Bu çalışmada Kahramanmaraş'taki Suriyeli mültecilerin sosyal yaşamlarına dair algılarını ölçmek amacıyla 164 Suriyeli mülteciye yüz yüze anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programında değerlendirilerek aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Ankete katılan Suriyeli mültecilerin %41,8'i erkek, %58,5'i kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların % 63,4'ü evli olup, %87,2'si 21-40 yaş arasındadır. Katılımcıların % 54,9'u lise, %43,9'u lisans eğitimine sahiptir.

Ankete katılan Suriyeli mültecilere ne kadar süredir Türkiye'de bulundukları sorulduğunda % 82,9'u 2 yıldan fazla süredir Türkiye'de yaşamakta olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 9,1'i 1-2 yıl arası, % 7,9'u ise 1 yıldan az süredir Türkiye'de bulunduklarını belirtmiştir.

Katılımcılara Suriye'de ne iş yaptıkları sorulduğunda % 45,7'si kamu sektöründe, % 7,3'ü kendi işinde, % 2,4'ü ev hanımı, % 38,4'ü öğrenci, % 7,9'u işsiz olduğunu belirtmiştir.

Katılımcılara "Türkiye'de ikamet ettiğiniz semt veya kamp alanında kendinizi güvende hissediyor musunuz?" sorusu yöneltilmiş, % 51,6 evet, tamamen, %38,4'ü evet, kısmen, % 5,5'i hayır yanıtını vermiştir. Katılımcıların tamamının kendilerini bulundukları yerde güvende hissettikleri söylenebilir.

Katılımcılara "Türkiye'ye ilk geldiğiniz günler ile şimdiyi karşılaştırdığınızda ikamet ettiğiniz semt veya kamp alanında kendinizi güvende hissetme durumunuz nasıl değişti?" sorusu sorulduğunda %50,6'sı kendisini ilk zamanlara göre daha güvende hissettiğini, %33,5'i değişim olmadığını, %15,9'u ise daha az güvende hissettiğini ifade etmiştir.

Katılımcılara bir güvenlik sorunuyla karşılaştıklarında ne yaptığı sorulmuş ve Tablo 1'deki bulgulara ulaşılmıştır. Tablo 1'de görüldüğü üzere öncelikli olarak polise, sonrasında ise aileye haber verildiği belirtilmektedir.

Tablo 1: Karşılaşılan Problem Veya Engel Karşısında Davranışları

Karşılaştığınız problem ya da engeller	Evet (%)	Hayır (%)
Hiç bir şey yapmıyorum	9,1	90,9
Aileme haber veriyorum	47,6	52,4
Diğer Suriyeli arkadaşlarıma haber veriyorum	18,3	81,7
Türk komşularıma haber veriyorum	10,4	89,6
Polise başvuruyorum	67,1	32,9

Katılımcılara, "Türkiye'de ikamet ettiğiniz ev veya kamp dışına rahatlıkla çıkabiliyor musunuz?" sorusu yöneltildiğinde (%95,7'si) tamamına yakını yalnız veya ilesi ile beraber rahatlıkla dışarı çıkabildiğini ifade etmiştir. Bu sonuç, Suriyeli mültecilerin kendilerini ülkemizde güvende hissettikleri sonucunu desteklemektedir. Katılımcılara ikamet ettikleri semt veya illerde Türkler'in Suriyelilere yeterince veya bekledikleri düzeyde güven duyup duymadıkları sorulduğunda ise katılımcıların %22,6'sı evet, tamamen, %62,8'i evet, kısmen yanıtını vermişlerdir. Dolayısıyla katılımcıların %85,4'lük çoğunluğu tamamen veya kısmen "Türkelerin de kendilerine güvendiğini düşünmektedirler" denilebilir.

Katılımcılara "Türkiye'de kaldığınız bu süre içerisinde, umduğunuz yardım ve desteği görüyor musunuz?" sorusu yöneltilmiş; %92,1'i evet (%23,2 her konuda, %19,5 birçok konuda, % 49,4 az sayıda konuda), %7,9'u hayır yanıtı vermiştir. Suriyeli mültecilerin bekledikleri yardım ve desteği gördüklerini söylemek mümkündür. "Suriyelilere sunulan hizmetin kalitesini artırmak için sizin herhangi bir etkiniz var mı?" sorusuna katılımcıların % 36,0'I evet tamamen, %49,4'ü evet kısmen, %14,6'sı hayır yanıtı vermiştir. "Türkiye'de ikamet eden Suriyeliler olarak birbirlerinize yeterince destek oluyor musunuz?" sorusuna ise katılımcıların %89,6'sı tamamnen veya kısmen birbirlerine yardımcı olduklarını belirtmişlerdir.

Katlımcılara okula gitmeyen çocukların okula gitmeme nedeni sorulduğunda en önemli nedenin çocukların para kazanmak için çalışmaları gerektiği belirtilmiştir.

Tablo 2: Okula Gitmeyen Çocukların Okula Gitmeme Nedeni

Okula gitmeyen çocukların okula gitmeme nedeni	Evet (%)	Hayır (%)
Eğitim ücretini ödeyememe	8,5	91,5
Bu bölgede okulun olmaması	4,9	95,1
Okulda boş yerin olmaması	6,1	93,9
Çocuklar evde kalarak aileye yardım etmesi gerekiyor.	9,8	90,2
Çocukların para kazanmak için çalışmaları gerekiyor	48,2	51,8
Kültür/geleneklerimiz gereği	6,1	93,9
Güvensizlik	5,5	94,5
Ulaşım sorunu	7,9	92,1
Çocuğun engelli olması	14,0	86,0

Katılımcıların duygusal durumları sorulduğunda %15,2'sinin sinirli, %19,5'inin depresyonda, %6,1'inin korkmuş, %14,0'ının umutsuz, % 0,6'sını suçluluk duyduğu, %26,2'sinin memnun, %15,9'unun iyimser, %2,4'ünün mutlu olduğu belirlenmiştir. Yaşanılan onca savaş ve zorlu dönemlerden sonra katılımcıların %44,5'nin olumlu duygular hissetmesi umut vermektedir. Buna ragmen katılımcıların %43,9'u bazen, %31,7'si sık sık yaşamdan ümidi kestiklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcılara "Yaşamınızda zor anlarla karşılaştığınızda, zor anlarla başa çıkma metodunuz nedir? Ne yaparsınız?" sorusu yöneltildiğinde Tablo 3'teki bulgulara ulaşılmıştır. Katılımcıların zor anlarda en çok çok tercih ettikleri methodlar sırasıyla; yalnız kalmak, yürüyüşe çıkmak, ağlamak ve ailesiyle birlikte olmaktır.

Tablo 3: Zor Anlarla Başa Çıkma Metodu

Zor anlarla başa çıkma metodu	Evet (%)	Hayır (%)
Yalnız kalmayı tercih ederim	49,4	50,6
Ailemle birlikte olmayı isterim	40,9	59,1
Uyumayı tercih ederim	34,1	65,9
Arkadaşlarımla olmayı isterim	28,7	71,3
Yürüyüşe çıkarım	45,1	54,9
Sigara içerim	14,6	85,4
Ağlarım	42,1	57,9
Yemek yerim	8,5	91,5
Kavga eder/başkalarıyla dalaşırım	17,1	82,9
Spor yaparım	17,7	82,3

5. SONUÇ

Suriye, Türkiye ile kültürel, dini ve akraba bağlılığı olan bir ülke olduğundan, bu ülkede baş gösteren sorunlar karşısında Türkiye'nin dışlayıcı bir tavır takınması mümkün değildir (Canpolat,2011: XV). Ama şu da açık ve netki, Suriye'deki çatışma ve şiddet tüm hızıyla devam etmektedir. Bu yüzden Suriyeli mültecilerin daha uzun bir süre Türkiye'de kalmaya devam edecekleri öngörülmektedir.

Araştırma sonuçlarına Suriyeli mülteciler genel olarak bulundukları ortamda kendilerini güvende hissetmektedir. Vatandaşlarımızın da kendilerine güvendiklerini düşünmektedirler. Aynı zamanda ülkemizden umdukları yardım ve desteği gördükleri anlaşılmaktadır.

Öte yandan, bu insanların bir savaş ortamından kaçmak için vatanlarını terk etmek ve ufak çadır veya konteynerlerde kalabalık gruplar halinde yaşamak zorunda kaldıkları düşünülürse, psikolojik durum bozuklukları veya dengesiz davranışlar sergilenmesinin normal olduğu söylenebildiğinden (Güçer vd., 2013:21), toplumsal olarak daha sağ duyulu yaklaşılması sağlanılmalı ve psikolojik destek de verilmelidir.

KAYNAKÇA

APAK, H. (2014). "Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği",Mukaddime, 5(2).

CANPOLAT, H. (2011). "Iltica, Uluslararasi Göç Ve Vatansizlik: Kuram, Gözlem Ve Politika (Açılış Notları)", Anıl Reklam Matbaacılık, Ankara

ÇELEBİ, Ö., ÖZÇÜRÜMEZ, S. VE TÜRKAY, Ş. (2011). "Iltica, Uluslararasi Göç Ve Vatansizlik: Kuram, Gözlem Ve Politika", Anıl Reklam Matbaacılık, Ankara

DOĞAN, B. VE KARAKUYU, M. (2016). "Suriyeli Göçmenlerin Sosyoekonomik Ve Sosyokültürel Özelliklerinin Analizi: Istanbul Beyoğlu Örneği", Marmara Coğrafya Dergisi Sayi: 33, Ocak ,Istanbul

ERDOĞAN, M. M. (2014). "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal KAbul Ve Uyum" HUGO- Hacettete Üniversitesi, Göç ve siyaset Araştırmaları Merkezi

GÜÇER, M., KARACA, S. VE DİNÇER, B. O. (2013). "Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler Alan Araştırması", Uluslararası Stratejik Araştırma Kurumu, Uşak Sosyal Araştırma Merkezi, Rapor No: 13-04.

HARUNOĞULLARI, M. VE CENGİZ, D. (2014). "Suriyeli Göçmenlerin Mekansal Analizi: Hatay (Antakya) örneği

İÇDUYGU, A., ERDER, S. VE GENÇKAYA, Ö. F. (2014). "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", MiReKoc Araştırma Raporları 1, TÜBİTAK 1001_106K291, Eylül

KAP, D. (2014). "Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşlar", Akademik Perspektif, Aralık.

KILINÇ, T. (2014). "Uluslararası Af Örgütü "Türkiye'de Mültecilerin Hukuki Durumu, Uyum Meselesi", BİAMER, Suriyeli Göçmenlerin Sorunlari Çaliştayi, Mersin.

KİRİŞÇİ, K. (2014). "Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin Suriyeli Mülteciler Sinavi", Brookıngs Enstitüsü & Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (Usak), Rapor: Haziran.

KUTLU, Z. (2015). "Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme", Bekleme Odasından Oturma Odasına, Açık ToplumVakfı ve Anadolu Kültür'ün ortak projesi

ORSAM (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi), (2015), "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri", Rapor No: 195-Ocak.

ORSAM, (2014), "Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar Ve Öneriler", Rapor No:189.

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI Yayın No: 4 ARALIK 2013, BASKI Pozitif Matbaa / Yenimahalle – ANKARA

TUNÇ, A. Ş. (2015). "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme" Tesam Akademi Dergisi, 2 (2), 1-63.

USAK, (2013). "Suriyeli Mülteciler Krizi Ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik", Rapor: Kasım.

UZUN, A. (2015). "Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi", Ankara Barosu Dergisi

http://www.unhcr.org/turkey/home.php?content=698,(Erişim Tarihi: 08.04.2016)

https://www.afad.gov.tr/TR/HaberDetay.aspx?IcerikID=4922&ID=5, (Erişim Tarihi: 08.04.2016

http://akademikblog.com/turkiyedeki-suriyeli-multecilerin-sosyal-ekonomik-guvenlik-ve-siyasal-acidan-durumlari/ (Erişim Tarihi: 09.04.2016)

https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=848 (Erişim Tarihi: 09.04.2016).

SURİYELİ GÖÇMENLERİN ŞANLIURFA'DA İSTİHDAMA ETKİSİ ÜZERİNE BİR ANALİZ

***

AN ANALYSIS ON THE SYRIAN IMMIGRANT EFFECT OF EMPLOYMENT IN SANLIURFA

Doç. Dr. Nihat GÜLTEKİN
Harran Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
nihat@harran.edu.tr

Doç. Dr. Murat DEMİR
Harran Üniversitesi
İİBF, Maliye Bölümü
muratdemir26@hotmail.com

Öz

İnsanlık tarihi boyunca var olduğu kabul edilen göç olgusu, günümüzde farklı boyutlar kazanmıştır. En önemli boyutlarından biri de uluslararası göçtür. Uluslararası göçün ekonomik, sosyal, coğrafik gibi farklı sebepleri olmakla beraber, günümüz dünyasında ülkelerdeki siyasi belirsizlikler, iç savaş gibi sebepler de ön plana çıkmaktadır. Uluslararası göç, değişen güvenlik algılamaları nedeniyle bütün dünyada artık bir güvenlik tehdidi olarak da görülmektedir. Türkiye, coğrafi konumu ve çevre ülkelere göre gelişmişliği nedeniyle her türlü uluslararası göç olaylarında hem hedef ülke hem de transit ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle 2011'de başlayan Suriye'deki iç savaş nedeniyle, Türkiye hem hedef ülke hem de transit ülke olarak en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Suriye sınırının uzunluğunun yanı sıra, gelişmiş batı ülkeleri kadar sıkı sınır tedbirlerinin alınamaması da, göçün kontrolü ve düzeni konusunda bir takım sıkıntılar ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada, uluslararası göçe ilişkin teorik bir çerçeve oluşturulduktan sonra, Suriye kaynaklı göçten en fazla etkilenen illerin başında gelen Şanlıurfa'nın istihdam konusunda nasıl etkilendiği elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılacaktır.

***Anahtar Kelimeler**: Uluslararası Göç, Suriye, Göç ve İstihdam, Şanlıurfa.*

Abstract

Existence of immigration term accepted through history of the humanity is, nowadays gained a different dimensions. One of the most important dimension is international immigration. Altough international immigration has different reason such as economic, social, geographic, in today's world political uncertanities in countries also such as civil war come to the forefront. İnternational immigration is seen as a security threat because of changing security perceptions. Due to Turkey's geopraphical location and its more developed country compare to neighboring countries. Its come to the forefront target and transit country in every international immigration events. Due to shared 877 km borders and particularly civil war when it started in 2011 in Syria, Turkey has been one of the most affected countries both target and transit country. But effection of not to take a rigid border precautions as far as developed west countries, Turkey also has trouble about a set of immigration control and layout. In this study; after constructing a theocratical framework regarding international immigration, an analysis on the effect of Syria originated immigration on employment in Şanlıurfa, which is one of the prominent cities effected by it, will be conducted in the light of the obtained data. For this purpose, by researching through the local and foreign literatures about the subject numerical data will be provided from relevant offical institutions, publications from these institutions and website.Obtained numerical datas will be tried to convert into more understandable and easily interpretable by visualizing with tables and graphs.

***Keywords:** International Immigration, Syria, Immigration and Employment, Sanliurfa.*

1. GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar sürgünler, afetler, savaşlar gibi kimi zaman zorunlu nedenlerle kimi zaman da daha iyi yaşam koşullarında yaşayabilmek için gönüllü nedenlerle göç etmişlerdir.

Bu nedenlerin tamamı bir tarafa, Türkiye açısından olaya bakıldığında, etrafındaki farklı ülkelerde meydana gelen savaşlar ve iç karışıklıklar nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların hareketliliğinden (göçten) en fazla etkilenen ülkelerden birinin Türkiye olduğu söylenebilir. Nedeni ne olursa olsun göç, transit ve hedef ülkede bir takım etkiler meydana getirmektedir. Bu etkilerin çok yönlü ve çok boyutlu bir şekilde ele alınması göçün daha iyi anlaşılabilmesine ve göç ile ortaya çıkan sorunların çözüme kavuşturulmasına imkân sağlayacaktır.

2011'den bu yana 5 yıldır devam eden Suriye sorunu, Türkiye'nin izlediği "açık kapı" politikası nedeniyle en yoğun olarak Türkiye'yi etkilemiştir. Suriye'den başka ülkelere göç eden yaklaşık 5 Milyona yakın Suriyelinin yaklaşık 3 milyonu Türkiye'ye sığınmış durumdadır. Bu durum pek çok toplumsal soruna zemin hazırlamaktadır. Her ne kadar 2013 yılında yürürlüğe giren, yabancılara dair hukuksal düzenleme sonucunda, Suriyeli sığınmacılar "geçici koruma" statüsünde değerlendirilse de, uygulamadaki belirsizlikler bir takım hak ihlallerini de beraberinde getirmektedir. Bu problemlerin başında çalışma, eğitim, sağlık ve barınma gibi konular gelmektedir.

Suriyelilerin göçü başta Şanlıurfa olmak üzere göçten etkilenen bölge illerinde çalışma hayatı ile ilgili de önemli sorunlar oluşturmaktadır. Kaçak ve ucuz işçi çalıştırma, yerleşik nüfus için zaten yetersiz olan iş olanaklarının daha da daralması, ücret düzeylerinin aşağı çekilmesi, çocuk ve kadın istismarı gibi hâlihazırda çözüm bekleyen birçok sorun çok daha derinleşmiştir. Ne zaman biteceği öngörülemeyen göç dalgası ve göçle birlikte ortaya çıkan çok yönlü sorunların çözülememesi toplumsal gerilimi giderek artırmaktadır. Hiç şüphesiz böylesi bir süreç sürdürülebilir bir durum olmadığı gibi, bunun zamanla Suriyeli'lere yönelik bir toplumsal nefrete dönüşme ihtimali de yüksektir.

2. TEMEL KAVRAMLAR

En genel anlamda göç "anlamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değiştirmeler" olarak tanımlanmaktadır (Erder, 1986:9). Göçü, nedenleri (zorunlu ve gönüllü göç), amaçları (çalışma, sığınma) ve hedefe varmakta kullanılan yöntemleri (yasal, yasa dışı) gibi farklı kriterlere uygun olarak tanımlamak mümkün olmakla birlikte "farklı bilimsel disiplinler olarak ekonomi, sosyoloji, demografi, coğrafya, tarih, psikoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve diğer bazı ilgili disiplinler göçle ilgili konulara farklı bakış açılarıyla değinmektedirler" (İçduygu ve Sirkeci, 1999:249).

Zihinde çoğunlukla olumsuz etkileriyle çağrışım yapsa da göç olgusunu salt negatif veya pozitif bir olgu olarak değerlendirmek güçtür. Göçü sadece modern çağın ekonomik gelişmelerine, ulaşım ve iletişim sistemlerine, politik baskılarına ve bireysel dürtülere karşı gösterilen bir tepki olarak tanımlamak mümkündür. Ancak ister sonuç olarak isterse neden olarak nitelendirilsin veya hangi amaçla yapılırsa yapılsın göç, herhangi bir şekilde bağlı olduğu toplumda sosyal, ekonomik ve politik etkiler bırakmaktadır (Kane, 1995: 2).

Uluslararası göç sorunu ile ilgili temel kavramları bilmek, konunun tam anlamı ile kavranması açısından önem taşımaktadır. Yasal olarak bulunduğu ülkeyi çoğunlukla da ekonomik nedenlerden dolayı isteği doğrultusunda terk ederek diğer ülkeye yasal yollardan (yetkililerin izniyle) giriş yapıp yasalar çerçevesinde o ülkede yaşayan bireye *göçmen (migrant, immigrant)* adı verilir. Bireyin (göçmenin) yasal olarak bulunduğu ülkeyi terk ederek diğer ülkeye yasa dışı yollardan girmesi ya da yasal yollardan girmesine karşın süresi içerisinde girdiği ülkeyi terk etmeyerek o ülkede yaşamaya / çalışmaya devam etmesi *yasa dışı göç (illegal immigration)* şeklinde ifade edilebilir. Yasa dışı göçü gerçekleştiren kişiye ise *yasa dışı göçmen (illegal immigrant)* adı verilir. Maddi çıkarlar karşılığında yasa dışı göçmenlerin ülkeye giriş ya da çıkışlarının sağlanması ise *göçmen kaçakçılığı (migrant smulling)* olarak ifade edilmektedir. Herhangi bir nedenden dolayı zulme uğrayacağı ya da ölebileceğinden korktuğu için vatandaşı olduğu

ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ülkesine dönmek istemeyen kişiler *mülteci (refugee)* olarak kabul edilmektedir.

Ülkesini terk ederek, mülteci olduğu iddiasıyla bir başka ülkeye sığınan fakat henüz mülteci olup olmadığı hakkında yetkili merciler tarafından karar verilmemiş kimseler ise *sığınmacı (asylum seeker, defector)* şeklinde ifade edilmektedir. Bir mülteci ya da sığınmacının ülkesi dışında başka ülkeye yasal ya da yasa dışı yollar ile gitmesi fiili ise *iltica (sığınma, asylum)* olarak isimlendirilir. Yasa dışı göçmen için gittiği ülkede kendisi için koruma tedbiri alınmazken; mülteci ve sığınmacılar için gittikleri ülkede kendileri için koruma tedbirleri alınır. Aynı zamanda yasa dışı göçmen hakkında idari açıdan sadece geri gönderilme işlemi yapılırken; mülteciler ve sığınmacılar için ise geri gönderilme, toplumsal uyumun sağlanması ya da üçüncü ülkeye yerleştirme gibi idari işlemlerden biri uygulanır. Bireyin zorlama, baskı, şiddet ya da tehdit yoluyla rızası dışında alıkonulması, bir yerden bir yere götürülmesi, her konuda her türlü çalıştırılması *insan ticareti (trafficking in human),* bunu yapan kişi ya da şebekeler ise *insan taciri (human trafficker)* olarak kabul edilmektedir. Türkiye'nin göçmen kaçakçılığında transit ülke buna karşın özellikle Orta Asya Türk devletlerinden, Rusya, Ukrayna, Moldova ve Belarus'dan getirilen bireyler nedeniyle insan ticaretinde ise hedef ülke konumunda olduğu bilinen bir gerçektir (Demir ve Erdal, 2012:40).

Suriyelilerin Türkiye'deki statüsüne ilişkin ise 2011 yılından bu yana çeşitli tanımlamalar ve düzenlemeler yapılmaktadır. Türkiye'ye göçün başladığı ilk yıllarda Suriyelilere yönelik misafir ve sığınmacı gibi hukuki anlamda karşılığı olmayan tanımlar kullanılmakla birlikte 2012 tarihinde, Suriyelilere ilişkin ilk hukuki düzenleme, "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" olmuştur. Bu yönerge ile Suriyelilerin, "geçici koruma" altında oldukları kabul edilmektedir. (Erdoğan, 2015: 58).

2013 yılında çıkarılan 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu"nda Türkiye'ye göç eden Suriyeli'ler, "geçici koruma sağlanan yabancılar" statüsünde değerlendirilmişlerdir. 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu"nun 91/1 maddesinde geçici koruma şu şekilde tanımlanmaktadır; "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir (Resmi Gazete, 11.04.2013."

Konuya ilişkin bir başka düzenleme, 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği'nde özel olarak Suriyelilere dair, şu ifade yer almaktadır: "28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle, geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden, kitlesel veya bireysel olarak Türkiye sınırına gelen veya sınırları geçen Suriye vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınacaklar." (Geçici Koruma Yönetmeliği-Md.1).

Türkiye, Suriye'den gelenlere, belli bir zamana kadar "mülteci" değil "misafir" olarak tanımlamıştır. Kasım 2011'de Cenevre'de vatansızların durumuna ilişkin bir BM toplantısına katılan dönemin İçişleri Bakanı ağzından ilk kez Türkiye'ye sığınan kişilere "geçici koruma" (temporary protection) rejimi uygulandığı deklare edilmiştir. Geçici koruma rejimi, 11 Nisan 2013 tarihinde yasalaşmış 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'nda tanınmış, burada konuya atıf yapılan Bakanlar Kurulu yönetmeliği, 22 Ekim 2014 tarihinde Resmi Gazetede (29153 sayılı) yayımlanmıştır. Geçici koruma, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur (Jastram, 2001: 127).

Türkiye'de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur. İkamet izni, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliği kaybeder.(YUKK-Md.-19).Bu itibarla güvenli 3.ülkeden gelen Suriye uyruklu yabancılar Geçici Koruma Kapsamında alınmayıp, Yabancılar ve Uluslararası Koruma kanunun İkinci Bölümdeki ikamet izni hükümleri uygulanır.

Ülkemiz ile Suriye arasında 13 Ekim 2009 tarihinde imzalanan ''Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında vizenin Karşılıklı olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma'nın bölgede yaşanan son gelişmeler ışığında tek taraflı olarak feshedilmesinin siyasi irade tarafında uygun görülmüştür. Bu itibarla Suriye uyruklu yabancılara 8 Ocak 2016 tarihinden itibaren vize uygulamasına başlamıştır. 8 Ocak 2016 tarihinden itibaren Suriye sınırındaki kara hudut kapılarımızı kullanarak ülkemize giriş yapan Suriye uyruklu yabancılar vize muafiyeti devam edilecek olup,22 Ekim 2014 tarihli ve 6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği uygulanır. Bu tarih itibariyle 3.ülkeden Türkiye'ye giriş yapacak Suriyelilerin Dış Temsilciliklerimizden vize alarak Ülkemize girişi sağlanabilecektir ve vize süresi içerisinde İl Göç İdaresi Müdürlerinde ikamet izni işlemleri başlatılır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 30 maddesinde aşağıda belirtilen ikamet izni çeşitlerinden herhangi birisinin şartlarını sağlayan izinlerden biri düzenlenir.

a) Kısa Dönem İkamet izni

b) Aile İkamet izni

c) Öğrenci ikamet izni

d) Uzun Dönem İkamet izni

e) İnsani İkamet izni

f) İnsan Ticareti Mağduru ikamet izni

Sığınmacıların, özellikle de Suriyeli sığınmacıların, Türkiye'de çalışmalarına ilişkin yasaklar ise, Ocak-2016'da çıkarılan "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" ile teknik olarak ortadan kaldırılmış olsa da, başvuru sürecinin uzun ve karmaşık olması, Suriyeli'lerin kayıt dışı çalışma koşullarını ve gerçeğini değiştirmemektedir. Söz konusu yönetmelikte; "Geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabilir (Resmi Gazete, 15.01.2016) ." denmektedir.

3. ULUSLARARASI GÖÇ VE TÜRKİYE

Dünyada göç olgusu 17. yüzyıldan itibaren sosyolojik boyutlarıyla derin etkiler oluşturmaya başlamıştır. Siyasi, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla göç olgusu söz konusu dönemden bugüne kadar birçok farklı coğrafyada önemli dönüşümlere neden olmuştur. 17. yüzyıldan itibaren Britanya, İspanya, Portekiz, Hollanda ve Fransa artan nüfuslarının yükünü hafifletebilmek için koloniler oluşturmuşlardır. Öte yandan 17 ve 18. yüzyılda Avrupalı tüccarlar Batı Afrika'dan Amerika'nın Güneyine, İngilizler ise Güney Asya'dan Doğu Afrika'ya köle ve işçi taşımacılığı yaparak zorunlu göçlere neden olmuşlardır. sonraki göç dalgası I.Dünya savaşı sonrası imparatorlukların dağılmasıyla oluşmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla Orta, doğu ve Güney Avrupa'da yeni devletler ortaya çıkarken bunların siyasi mülahazalar doğrultusunda nüfuslarını artırma çabaları zorunlu göçlere neden olmuştur. Yine imparatorluğun yıkılmasıyla yaşanan iç çatışmalar nedeniyle de Anadolu'da yaşayan farklı etnik gruplar farklı bölgelere göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Türkiye'den Almanya'ya olduğu gibi gelişmiş ülkelerin işgücü açıklarını kapatmak amacıyla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden gerçekleştirdikleri işçi alımları ise 1950 ve 1960'lı yıllara damga vuran büyük iş göçü akımları olmuştur. Bu bağlamda göç olgusunun gelişmiş ülkelerde çok önceden yaşandığını gelişmekte olan ülkelerde ise halen devam ettiğini söylemek mümkündür. (Akan ve Arslan,2008: s.8)

Tüm bunlarla birlikte uluslararası göç sorununun özellikle 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren gündemden hiç inmediğini söylemek mümkündür. Siyasi istikrarsızlık, insan hakları ihlali, baskıcı rejimler, iç savaşlar, etnik çatışmalar, iş gücü talebinin azlığı, ekonomik sıkıntılar, coğrafi koşulların yetersizliği ve can güvenliği korkusundan kaçan insanlar en azından daha insanca yaşayabileceği kadar para kazanabilmek - ülkelerindeki borçlarını ödeyebilmek - ailelerine mali yardım sağlayabilmek ve daha iyi yaşam koşullarına

sahip olabilmek amaçlarıyla canlarını hiçe sayarak ucuz iş gücüne ihtiyaç duyan Batı ülkelerine yönelmektedirler. Bu konuda iletişim teknolojileri sayesinde gelişmiş ülkelerdeki yaşam şartlarının görünür hale gelmesi de önemli rol oynamaktadır (Danış 2004:1). Bu nedenleri ortaya çıkaran başlıca yerel, bölgesel ve küresel gelişmelere; küreselleşme süreci, İran Devrimi, İran - Irak Savaşı, Sovyetler Birliği (SSCB) ve Yugoslavya'nın dağılması, Afganistan Savaşı, Körfez Savaşı, Arap Uyanışı ve sonrasında yaşananlar, Suriye İç Savaşı örnek verilebilir.

Dünya genelinde hemen her ülke göçten etkilenmiştir. Özellikle 20'nci yüzyılın ikinci yarısı, toplu nüfus hareketlerine şahitlik etmiştir. Nitekim son elli yıllık dönemde, 175 milyondan fazla insanın kitlesel olarak göç ettiği bilinmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) küresel göç verilerine göre, dünya üzerinde 232 milyon kişi-yani dünya nüfusunun % 3.2'si uluslararası göçmenlerden oluşmaktadır (Göç İdaresi, 2013: 5)

Tablo 1: Yıllar İtibari İle Uluslararası Göçmen Sayıları (milyon)

	1970	**1990**	**2000**	**2010**
Dünya	84	156	178	214
Gelişmiş Ülkeler	43	82	104	128
Gelişmekte Olan Ülkeler	41	73	74	86
Azgelişmiş Ülkeler	41	73	74	87

Kaynak: Bakırtaş, 2012:242.

Tablo 1'e bakıldığında 2000-2010 dönemi göçmen sayısının gelişmiş ülkelerde %23 düzeyinde arttığını gelişmekte olan ülkelerde ise %16'lık bir artışın olduğunu söylemek mümkündür. Gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu yapısal sorunlar ve hızlı nüfus artışları dikkate alındığında %16'lık artışın önemli bir artış olduğunu söylemek gerekmektedir. Öte yandan gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeler gibi rasyonel önceliklerle kurgulanmış bir göçmen politikalarının olmaması, göçmenlere yönelik bir istihdam politikalarının olmaması belirsizlikleri artırarak mevcut sorunları derinleştirmektedir.

Söz konusu göç dalgaları birçok ülkeyi etkilediği gibi Türkiye'yi de etkilemiştir. Türkiye uzun kara ve deniz sınırının yanında, aynı zamanda çok sayıda sınır komşusuna sahip bir ülkedir. Asya ile Avrupa arasında köprü konumunda olan Türkiye, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve yakın Asya ülkelerinden AB ülkelerine kaçak olarak göç etmek isteyenler için vazgeçilmez bir durak olup, aynı zamanda göç edenlerin yerleştiği de bir ülkedir. Diğer bir ifade ile düzensiz göçmenlerin (irregular migrants) bir kısmı Türkiye'yi transit ülke olarak kullanırken diğer bir kısmı ise kaçak işçi olarak çalışıp hedef ülke olarak kullanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak 20. yüzyılın ortalarından bu yana kendi vatandaşları yurtdışına göç eden bir ülke olan Türkiye artık başka ülke vatandaşlarının göç ettiği ve çalıştığı bir ülke olmaya başlamıştır. Bu duruma bağlı olarak yaşanan insan hareketliliğinin Türkiye'de siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri ortaya çıkmaktadır (Deniz, 2014:184).

Türkiye'ye yönelen düzensiz göçü belirleyen dört ana unsur vardır. İlk olarak; komşu ülkelerde artan siyasi belirsizlikler ve çatışmalar bu ülke halklarının daha güvenli, zulümden uzak ve daha iyi hayat şartlarının olduğu yerlere gitme arzusunu arttırmıştır. İkincisi; Türkiye'nin Doğu - Batı ile Kuzey - Güney arasında bulunan coğrafi yapısı, gelişmiş Batı ve Kuzey ülkelerine geçiş yapmak isteyen transit göçmenler için ülkeyi çekici kılmaktadır. Üçüncüsü; Avrupa'ya ulaşmayı hedefleyen göçmenler, Avrupa'nın sınırlarında uyguladığı sıkı kontroller ve artan göç kontrolleriyle, Türkiye gibi Avrupa'nın çevre ülkelerine yönelmişlerdir. Dördüncü neden ise Türkiye'nin komşu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha iyi şartlar sunması sebebiyle çalışmak isteyen göçmenler için çekici olmasıdır (İçduygu, 2004:21-27).

Türkiye için de dış göçler için geçerli olan birçok neden ve sonucun varlığından söz etmek mümkündür. Uluslararası göç hareketliliğinde Türkiye, hem göç alan, hem de göç veren bir ülke olarak önemli bir role sahiptir. Coğrafi konum olarak Türkiye'nin Asya, Avrupa, Afrika Kıtaları ve Ortadoğu ülkeleri ulaşım güzergâhında ve göç yolları üzerinde bulunması, göçmenler açısından Türkiye'yi son derece önemli hale getirmektedir. Özellikle Ortadoğu'da uzun yıllardan beri vuku bulan iç çatışmalar, savaşlar, darbeler, karışıklıklar ve siyasi olaylar her yıl on binlerce insanın ülkelerinden göç etmelerine sebep olmaktadır. Bu terk edişlerde Türkiye, ev sahibi ülke ve transit ülke olması açısından büyük önem

taşımaktadır. Son olarak da Suriye'de 2011 yılından itibaren yaşanan iç savaş ve çatışmalardan dolayı önemli bir nüfus kitlesi Türkiye'ye göç etmiştir. Bugün için yaklaşık olarak dört milyon Suriyeli ülkesini terk ederek - ki bu sayı zaman geçtikçe artmaktadır- başta Irak, Lübnan, Ürdün, Mısır ve Türkiye gibi komşu ülkeler olmak üzere diğer pek çok ülkeye sığınmışlardır. Suriye'deki iç savaş nedeniyle can güvenliği tehlikesiyle pek çok Suriyeli "en güvenilir yer olarak" Türkiye'ye göç etmiştir (Çetin ve Uzman, 2012).

Türkiye'ye yönelik son büyük göç 2011 yılında Suriye'deki yönetimin baskısından kaçan Suriyelilerin gelmesi ile yaşanmaktadır. 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişiden oluşan Suriyeli'nin sınırdan geçişi ile başlayan mülteci akını süreç içerisinde 2 milyon 747 bin 946'ya ulaşmıştır. Kayıt altına alınamayanların da dahil edilmesiyle söz konusu sayının çok daha fazla olduğu söylenebilir.

4. GENEL ÇERÇEVEDEN SURİYELİ MÜLTECİ GERÇEĞİ

İç çatışmalar, baskıcı rejimler ve ekonomik kaygılar mülteci hareketliliğinin önemli nedenleri arasında gösterilebilir. Mülteciler hedef ülke olarak da genellikle coğrafi açıdan kendilerine yakın (Örneğin, Suriyeli mültecilerin ağırlıklı olarak Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır ülkeleri seçmesi gibi) olan ülkeleri tercih etmektedirler. Günümüz modern dünyasında milyonlarca insanın savaş, etnik çatışma, baskıcı rejimler, insan hakları ihlalleri gibi sebeplerle ülkesini terk etmek zorunda kalmaları ve hayatlarını hiç tanımadıkları, her şeyiyle yabancısı oldukları başka yerlerde devam ettirmek zorunda kalmaları sadece insanlık adına bir trajedi oluşturmamakta, aynı zamanda ulusal, bölgesel ve uluslararası boyutlu güvenlik sorunları oluşturmaktadır.

Beş yıldır devam eden Suriye iç savaşı şimdiden Ortadoğu bölgesinde siyasal, ekonomik, sosyal ve güvenlik gibi toplumsal etkiler bırakmış durumdadır. Bu sonuçlardan öte Suriye krizini önemli kılan sonuçlardan biri insani boyuttur. Suriye'de resmi rakamlara göre 300 bin civarında kişi hayatını kaybetmiştir. Toplam 5 milyon civarında Suriyeli ülke dışına göç etmek durumda kalmış, 8 milyona yakını evlerini terk ederek ülke içinde güvenli bölgelere göç etmiştir. Dolayısıyla 13 milyon civarında Suriyeli iç savaştan doğrudan etkilenmiştir. İç savaş öncesi toplam nüfusun yaklaşık 23 milyon olduğu düşünülecek olursa, nüfusun yarısından fazlası iç savaşın etkilerine doğrudan maruz kalmıştır. Mültecilerin yarısından fazlasını ise 18 yaşın altındaki çocuklar oluşturmakta ve büyük çoğunluğu kamplar dışında zor koşullar altında yaşamlarını sürdürmektedir. Suriyeliler iyi bir yaşam sürmekten ziyade; güvenlik, beslenme, barınma, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılama arayışındadır. Mülteciler, ev sahibi ülkeler açısından da olumsuz etkiler doğurmaktadır. Ekonomik paylaşım, sosyal sorunlar, salgın hastalıklar gibi sağlık problemleri veya etnik-mezhepsel dengelerin değişmesinin yarattığı gerginlikler mültecileri kabul eden ülkelerde toplumsal gerginliklere yol açmaktadır (Bitkal, 2014).

Türkiye 1922'den bugüne kadar 4 milyondan fazla kişiyi kabul etmiştir.. Bu sayıya, yasal yollarla Türkiye'ye gelen ve çalışma, öğrenim, yerleşme, evlilik gibi nedenlere bağlı olarak Türkiye'de bulunanlar dâhil değildir (Öztürk, 2015). Yaklaşık 95 yılda 4 milyon kişiyi ağırlayan Türkiye, son 5 yılda sadece Suriye'den gelen 3 milyona yakın kişiyi ağırlamak zorunda kalmıştır. Cumhuriyet tarihi boyunca gerçekleşen göçü aşan bir büyüklükte göç hareketinin 4-5 yıl gibi kısa bir sürede gerçekleşmesinin önemli sosyal ve ekonomik etkileri olacaktır. Özellikle söz konusu göçün çok önemli bir kısmının halihazırda önemli ekonomik sorunları olan bölge ve şehirlere gerçekleşmiş olması mevcut sorunları daha da derinleştirmiştir.

Tablo 2: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı (10 İlde 26 Barınma Merkezi)

Şanlıurfa	111.326
Gaziantep	41.107
Kilis	33.607
Kahramanmaraş	18.383

Mardin	12.002
Hatay	18.326
Adana	10.587
Adıyaman	10.085
Osmaniye	9.541
Malatya	7.848
Toplam	**272.812**
Geçici Barınma Merkezleri Dışında Kalan Suriyeli Sayısı	**2.475.134**
Türkiye'de Bulunan Toplam Suriyeli Sayısı	**2.747.946**

Kaynak: Göç İdaresi, 11.03.2016

Türkiye'deki kamplarda bulunan Suriyelilerin yaşam şartları ve genel durumları diğer ülkelerdeki örneklerle kıyaslandığında iyi olmasına rağmen, kamp dışı alanlarda yaşamak zorunda olanların önemli sorunları bulunmaktadır. Özellikle akrabalarının yanına yerleşme veya akrabalarının yerleştiği bölgeye yerleşme isteği gibi nedenler, kamp dışında yaşamak isteyenlerin sayısını artırmaktadır. Kamp dışında yaşasalar da bu insanların büyük bir kısmı yine Türkiye'nin yardımlarıyla hayatta kalmaya devam etmektedirler. Kamp dışında oldukça zor koşullarda yaşamlarını sürdürmeye çalışan Suriyeli göçmenlerin önemli problemlerinden biri de istihdam sorunudur. Suriyeli göçmenler iş bulmada büyük sıkıntılar çekerken, çalışmaya başlayanların da önemli bir kısmı piyasa koşullarının çok altında ücretlerle istihdam edildikleri için temel yaşam ihtiyaçlarını güçlükle temin edebilmektedirler.

Tablo 3: Suriye İç Savaşı Sonucu Göç Eden Suriyeli Mültecilerin Ülkelere Göre Dağılımı

ÜLKE	SURİYELİ MÜLTECİ/GÖÇMEN
Türkiye	2 747 946
Lübnan	1 183 327
Ürdün	630 792
Irak	250 548
Mısır	134 000
Kuzey Afrika (Fas, Cezayir, Libya)	26.772
AB Ülkeleri	681 713

Kaynak: Göç İdaresi, 11.03.2016, AB ülkeleri verisi Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) http://www.unhcr.org/turkey/home.php

Tablo 3'ten de anlaşılacağı üzere Suriye'deki iç savaştan kaçıp komşu ülkelere sığınan Suriyelilerin sayısı 5 milyonu aşmıştır. 8 milyondan fazla kişinin de ülke içinde yer değiştirmek zorunda kaldığı dikkate alındığında Suriye nüfusunun yaklaşık 2/3'nün Suriye'deki çatışmalardan doğrudan etkilendiğini söylemek mümkündür.

AB üyesi ülkeler göçmen sorunu konusunda öteden beri en katı tutum sergileyen ülkelerdir. Çoğu AB ülkesinin yön vermesiyle tavır olan uluslararası işbirliği örgütlerinin de özellikle Suriye sorunun çözümünde isteksiz davrandıklarını söylemek mümkündür. Kişi başına düşük gelir düzeyleri ve derin yapısal sorunlarıyla yaklaşık 5 milyon Suriyeli barındıran bölge ülkeleri, yüksek gelir düzeylerine sahip AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında uluslararası düzeyde ne denli önemli bir sorunu ve yükü üstlendikleri anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda özellikle batılıların çok önemsediği evrensel hukukun, insan haklarının, demokrasinin ve özgürlüğün batılı ülkeler için sadece kendi coğrafyalarında tanımlı ve anlamlı değerler olduğu, Suriye başta olmak üzere diğer bölgelerde yaşanan sorunlar için aldıkları pozisyonun, sorunları sadece kendilerinden olabildiğince uzak tutabilmek olduğu söylenebilir.

Göçmenler, geldikleri yerlerde kendilerini kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. Çevreleriyle girdikleri toplumsal etkileşim süreciyle birlikte kabul edilme ya da dışlanma ortaya çıkmaktadır. Göçmenler bazı durumlarda yerleşik nüfus ile uyumsuzluk, yabancılaşma hatta çatışma gibi toplumsal sorunlar yaşayabilmektedir. Özellikle kültürel farklılıkların daha çok hissedildiği yerler arasında yapılan uzun mesafeli göçlerde, uyum sorunu daha belirgin hale gelmektedir. Göç edenlerin yaşadığı en önemli sorunları: dil, din, göç edilen ülkede milli nüfus içindeki yabancıların oranı ve yabancılara karşı tutum, yeni çevreye uyum, ekonomik zorluklar ve kültürel farklılıklar oluşturmaktadır (Apak, 2014:58). Türkiye'ye ve Şanlıurfa'ya göç eden Suriyeliler bakımından en önemli sorunların dil ve ekonomik zorluklar olduğu belirtilebilir.

Dikkat çeken en temel sorunlardan biri de, özellikle Suriyelilerin yoğun bulunduğu bölgelerde yaygınlık kazanan Suriyeli mültecilere yönelik yabancı düşmanlığıdır. Benzer sorunlar daha evvel Lübnan'daki Suriyeli işçiler için *sosyo-ekonomik* ırkçılık biçiminde ortaya çıkmıştı. Burada da aynı etnik kökenden insanlar kendi içinde bir ötekileştirme mekanizması kurmaktadırlar. Hemen her bölgede yerleşik nüfus, Suriyelilerin uzayan sığınma durumundan şikâyet etmektedir. Zira zaman ilerledikçe geri dönme umudu azalmakta, Suriyelilerin yeni yerlerine adapte olmaları kaçınılmaz bir sosyal gerçekliğe dönüşmektedir. Bu ise ev sahibi toplumlarla mülteciler arasında imkân paylaşımı alanında bir rekabete, dolayısıyla sosyo-ekonomik ırkçılığa ve "yabancı düşmanlığına" kapı aralamaktadır. Her ne kadar Lübnan, Ürdün ve Irak'a sığınmak zorunda kalan Suriyelilerin, yerli halkla etnik ve mezhepsel/dini bağları çok güçlü olsa ve aynı dili konuşmak gibi önemli bir avantajları bulunsa da söz konusu edilen "ekonomik imkanların paylaşımı" olduğunda "yeni gelenleri" sisteme entegre etmek ve varlıklarını kabullenmek, en başta ekonomik açıdan çözülmesi güç bir sorundur (Bitkal. 2014).

5. ŞANLIURFA AÇISINDAN SURİYELİ MÜLTECİLER

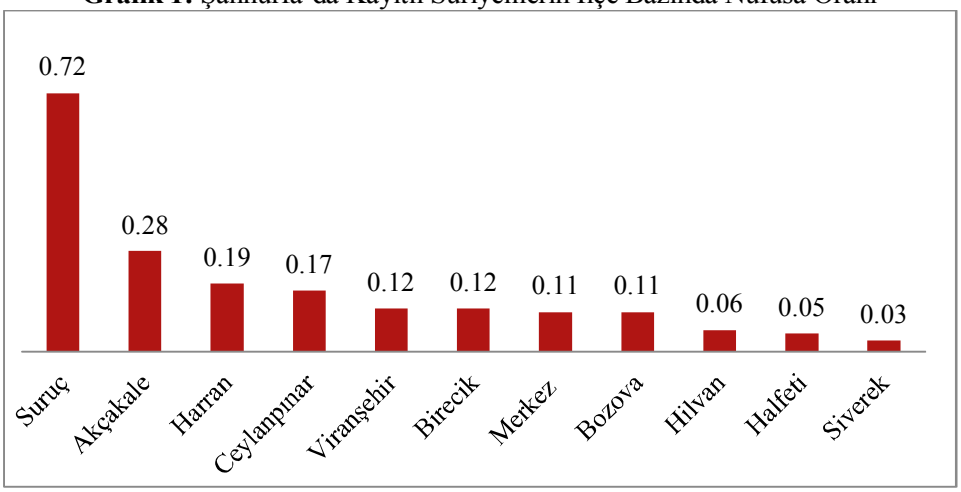
Gelişmiş ülkelerdeki iş gücü açıkları, uluslararası göçün en büyük nedenlerinden birisini oluşturmaktadır. Bu iş gücü açıkları karşılanırken ucuz işçilikten yararlanılması, işgücünün yetiştirilmesine bir emek ve para harcanmaması gelişmiş ülkeler bakımından son derece önemlidir (Schmid, 1992:41). Bunun yanında, göçmenlerin gittikleri yerde iki temel ihtiyaçları olduğunu ve davranışlarına yön veren güdülerin de bunların giderilmesine yöneldiğini söylemek mümkündür. Bunlardan birincisi bir iş sahibi olmak, ikincisi ise kültürel yönden kabul görmedir. Bu bağlamda göçmenlerin bulundukları ülkede daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek adına sürekli bir arayış içerisinde olduklarını söylemek mümkündür (Yılmaz,2014: 1687).

Şanlıurfa, Suriyeli göçmenlerin en fazla bulunduğu illerin başında gelmektedir. Öyle ki, kentteki Suriyeli oranı nüfusunun %30'una yaklaşmış durumdadır. Bu durum kentin zaten çok yüksek olan işsizlik oranını (%16,3) daha da yükseltmektedir. Başka bir ifade ile, işsizliğin en fazla olduğu illerden biri olan kente, en fazla göçün olması, zaten yetersiz olan imkanların paylaşımında birtakım sıkıntıların olmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Tablo 5, 6 ve 7 istihdam sorununun Güneydoğu ve Şanlıurfa'da ne denli önemli bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye ortalamasının neredeyse iki katına yaklaşan işsizlik oranı ile Şanlıurfa istihdam sorunlarının en yoğun yaşandığı illerin başında gelmektedir. Böylesi bir işsizlik oranı, hızlı nüfus artışı, diğer iktisadi yapısal sorunlar ve Suriye'den gelen yeni işsizlerle birleştiğinde önemli potansiyel riskler taşımaktadır.

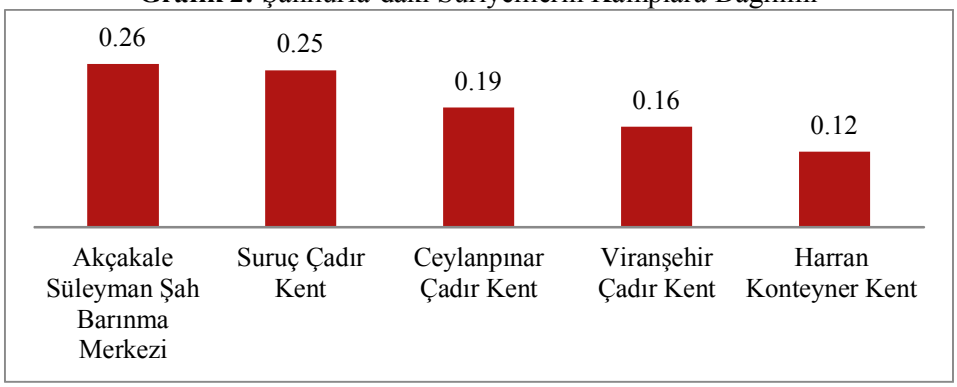
Aşağıdaki kısımda ilk olarak Şanlıurfa'da yaşayan Suriyelilere ilişkin olarak genel istatistikler verilmekte sonrasında İş gücü piyasasına ilişkin istatistikler değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Grafik 1: Şanlıurfa'da Kayıtlı Suriyelilerin İlçe Bazında Nüfusa Oranı

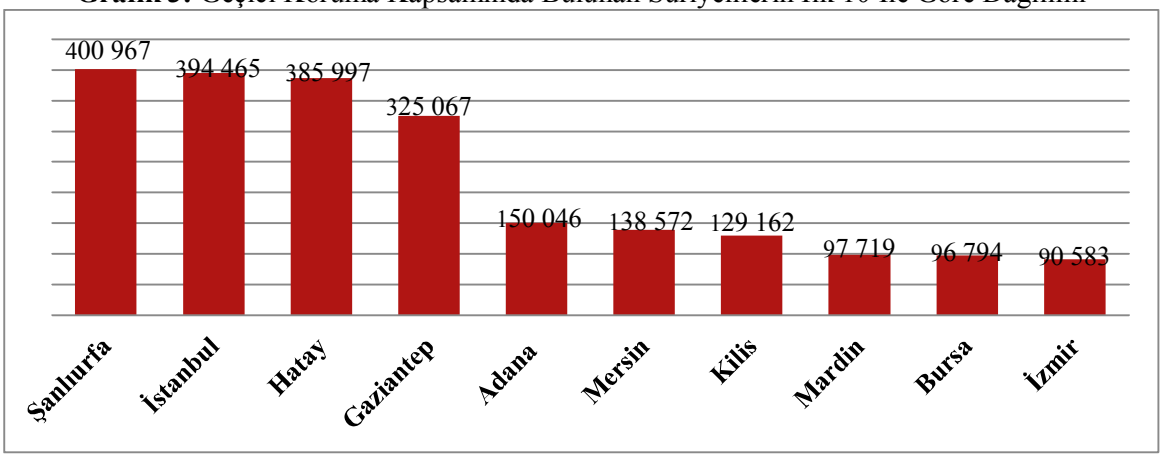
Toplam 402.304 Suriyeli'nin İlçe bazında ağırlıklarına baktığımız zaman, genellikle sınır ve sınıra yakın ve kampların bulunduğu ilçelerin öne çıktığı görülmektedir. Buna göre, Suruç'ta neredeyse üç kişiden ikisinin Suriyeli olduğu söylenebilir.

Grafik 2: Şanlıurfa'daki Suriyelilerin Kamplara Dağılımı

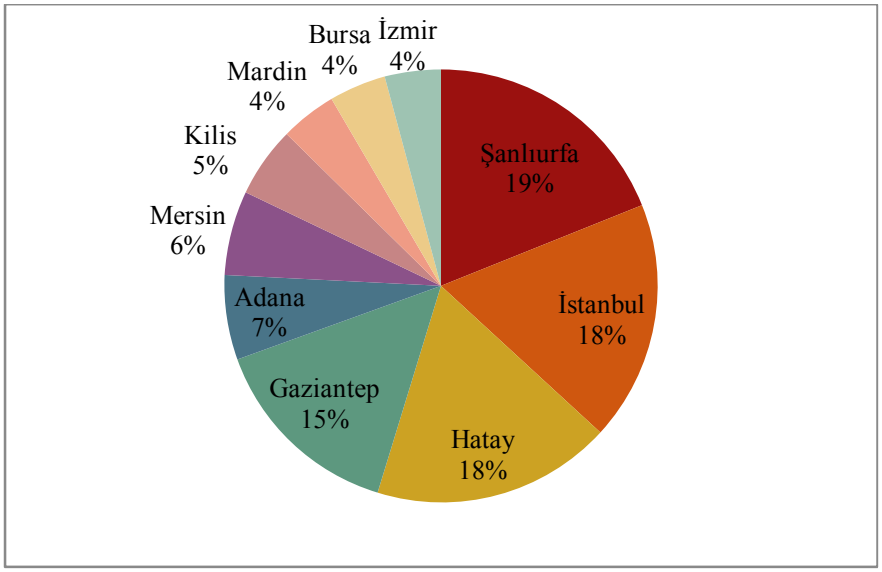

Kamplara yerleştirilen 112 375 bin Suriyelinin kamplara göre dağılımı Grafik 2'deki gibidir. Şanlıurfa'daki Suriyelilerin ancak %28'inin kamplarda, geri kalan %72'sinin ise kamp dışında alanlarda yaşadıkları söylenebilir.

Grafik 3: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Grafik 4: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Yüzdesel Dağılımı

Yukarıdaki grafiklerin tümü sosyal ve ekonomik bakımdan Şanlıurfa ilinin ne denli ağır bir yükün altında olduğunu göstermektedir. Mevcut sorunlarıyla ve sosyo-ekonomik değişkenleriyle Türkiye'nin geri kalmış bölgelerinin başında gelen Şanlıurfa kısa süre içinde nüfusunun neredeyse 1/3'ü büyüklüğünde bir ilave nüfusla yapısal sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Hiç kuşkusuz mevcut sorunların çözümünde Suriyelilere yönelik başta bir istihdam politikası olmak üzere özel göçmen politikaları oluşturulmalı göçmenlerin baştan sona sevk ve idaresini hukuki bir zemin üzerinde yürütebilecek bir göçmen hukuku oluşturulmalıdır. Söz konusu alanlarda bırakılacak boşluklar hem Suriyelilerin hem de yerleşik nüfusun oluşturacağı defacto durumlarla kapatılmaya çalışılacak böyle bir alternatif mevcut sorunları derinleştirmekten öteye bir anlam taşımayacaktır.

Tablo 4: Türkiye'de İşgücü Piyasası Göstergeleri (%)

	2011	**2012**	**2013**	**2014**
İşgücüne Katılım Oranı	49,9	50,0	51,1	50,5
İstihdam Oranı	45,	45,4	45,9	45,5
İşsizlik Oranı	9,8	9,2	9,7	9,9

Kaynak: TÜİK (2012,2104).

Tablo 5: Şanlıurfa İşgücü Piyasası Göstergeleri (%)

	2008	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014***
İşgücüne Katılım Oranı	36,1	35,5	34,9	30,4	38,7	42,3
İstihdam Oranı	31,5	31,1	32,1	28,5	32,4	34,8
İşsizlik Oranı	12,8	12,4	8	6,2	16,3	17,4

*2014 yılı verileri Diyarbakır ve Şanlıurfa içindir.

Tablo 6: 2013 Yılı İl Bazında İşsizlik Oranları (%)

En Yüksek 10 İl	
İller	**İşsizlik Oranı (%)**
Batman	23,4
Mardin	20,6
Siirt	20,5
Şırnak	20,1
Diyarbakır	18,7
Şanlıurfa	**16,3**
İzmir	15,4
Osmaniye	14,0
Adana	13,2
Mersin	12,4

Kaynak: TÜİK, İl Bazında Temel işgücü göstergeleri,2013

Tablo 6'da işsizliğin en yüksek olduğu 10 il görülmektedir.

Tablo 7: Suriye İle Sınırı Olan Beş İldeki İşsizlik Oranları ve Suriyelilerin Nüfusa Oranları

Yıl	**Gaziantep**	**Hatay**	**Kilis**	**Mardin**	**Şanlıurfa**	**Türkiye**
2010 (İşsizlik)	13,4	13,9	10,1	9,1	**12,4**	10,9
2011 (İşsizlik)	14,4	12,7	12,6	12,3	**8,0**	9,8
2012 (İşsizlik)	11,2	11,4	10,4	20,9	**6,2**	9,7
2013 (İşsizlik)	6,9	12,2	7,7	20,6	**16,3**	9,2
İl nüfusu - 2015 (bin)	1.889.	1.520.	129.	789.	**1.846.**	77.696.
Suriyeli nüfusu 2015 (bin)	310.	250.	110.	95.	**530.**	2.100.
Suriyelilerin il nüfusuna oranı (%)	16,4	16,4	85,9	12,0	**28,7**	2,57

Kaynak: Erdoğan ve Ünver (2015).

Tablo 7'ye bakıldığında bölge illeri içinde en fazla Suriyeli nüfusun Şanlıurfa'da bulunduğu görülmektedir. yine Suriyelilerin il nüfusuna oranına bakıldığında da Kilis'ten sonra en yüksek oranın Şanlıurfa için söz konusu olduğu söylenebilir.

Şanlıurfa'yı pek çok konuda etkileyen mültecilerin, en önemli etkilerinden biri işgücü piyasasında ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalar Şanlıurfa'da iş kaybı oranının %16 olduğunu göstermektedir, işini kaybedenlerin %64'ü işlerini kaybetmelerinin nedeni olarak mültecileri görürken, %86'sı ise ücretlerdeki azalmayı mültecilerle ilişkilendirmektedirler. İş kaybetme oranının en yüksek olduğu illerden Şanlıurfa'da işlerini kaybetmeyenlerin %22'si işlerini kaybetme riskinin arttığına inanmaktadırlar (ORSAM, 2015: 16).

Şanlıurfa'da Suriyeli istihdamının etkilerini inceleyen bir saha çalışmasının sonuçlarına göre Şanlıurfalı çalışanların önemli bir kısmına göre Suriyelilere karşı bir antipati söz konusudur. Çalışanlar, Suriyeli işçilerin çalıştıkları işyerlerindeki verimliliği olumsuz yönde etkilediklerini, dil sorunu ve kültürel yapı farklılığı nedeniyle sosyal uyum sorunları yaşadıklarını ve bunun çalışma ortamına olumsuz yansıdığını belirtmektedirler. Şanlıurfalı çalışanlar Suriyeli işçilerin güvenlik konusunda da bir takım zafiyetlere yol açtıklarını düşünmektedirler (Siverekli vd., 2015: 33).

Söz konusu çalışma kapsamında yapılan ankete katılanların yaklaşık %90'nı Suriyelilerin işgücü piyasalarında olumsuz etkiler yarattığına ilişkin bir eğilim içerisinde değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Söz konusu değerlendirmelerde ortak görüş; Suriyeli çalışanların yeterli donanım ve beceriye sahip olmadıkları, kayıtdışı istihdamı artırdıkları, Suriyeli çalışanlardan dolayı yerleşiklerin gelir düzeylerin düştüğü, Suriyeli çalışanların yerleşik nüfusun işsiz kalmasına yol açtığı ya da Suriyeliler yüzünden çok düşük ücretlerle çalışmak zorunda olunduğu biçimindedir.

Çalışmada ortaya çıkan diğer önemli bir bulgu ise, Suriyelilerin Türkiye'de yaşam koşullarının düzenlenmesine ilişkin yeterli yasal düzenlenmelerin olmaması ve beraberinde ortaya çıkan sorunlardır. Söz konusu yasal altyapının olmayışı yeterli donanım ve beceriye sahip Suriyelilerden gereğince yararlanılmasını engellemektedir. İstihdam konusunda öncelikle yapılacak şey kamu sektörü de dahil olmak üzere nitelikli işgücünün ihtiyaç bulunan sektörlerde istihdamına olanak sağlayacak başta çalışma izni olmak üzere tüm hukuki sorunların çözülmesi ve Suriyelilere yönelik özel bir istihdam politikasının oluşturulmasıdır.

Şanlıurfa'daki işverenlerin yüzde 64'ü devlet desteğinin sağlanması durumunda yanlarında Suriyeli çalıştırabileceklerini belirtmektedirler. Şanlıurfalı esnafın yüzde 27'si Suriyeli çalıştırdığını belirtirken, bu oran söz konusu işyerlerinin toplam istihdamı içindeki Suriyelilerin sayısının yüzde 3,2'sidir. Şanlıurfa'da çalışan Suriyelilerin yarıdan fazlası imalat sektöründe çalışmaktadır.. Suriyelilerin yüzde 33'ü asgari ücretin altında çalışmaktadır. Şanlıurfalı işverenlerin yüzde 60'ı ihtiyaç olduğunda Suriye çalıştırabileceklerini söylerken, esnafın yüzde 64'ü de devlet destek verdiği taktirde Suriyeli çalıştırmayı kabul edebileceğini belirtmektedir. Hiçbir şekilde Suriyeli çalıştırmayacağını beyan eden Urfalıların oranı ise yüzde 32'dir. Şanlıurfalı işverenin yüzde 41'i Suriyelilere çalışma izni verilmesi gerektiğini düşünürken aynı orandaki işveren ise devletin Suriyelilerin istihdamını desteklemesi gerektiğini belirtmektedir.

Benzer saha çalışmaların hemen tümünden elde edilen bulgular Suriyelilerin çalışma koşulları, ücret düzeyleri, istihdam olanakları gibi çalışma hayatına ilişkin tüm konularda yerleşik nüfus üzerinde ağır baskı oluşturduğu biçimindedir. Kamuoyunda oluşan bu yoğun baskıların da etkisiyle Ocak-2016'da çıkarılan "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" ile, Suriyeli göçmenlerin çalışması daha disipline edilmiş ve belirli şart ve kurallara bağlanmıştır. Altı ay ikamet etme koşuluyla, çalışmak isteyen göçmenler, Çalışma Genel Müdürlüğü'ne iş başvurusunda bulunabilirler. Yapılan başvurular bakanlıkça değerlendirilerek belirli bir kota dahilinde çalışma izni verilmektedir. Bu durum söz konusu yönetmelikte şöyle düzenlenmiştir; "Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak Bakanlıkça, geçici koruma sağlanan yabancı istihdamı kotası değişen oranlarda uygulanabilir. Üçüncü fıkra hükmü saklı kalmak üzere, çalışma iznine başvurulan işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez. Toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde, en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancının çalışmasına izin verilebilir (Resmi Gazete, 15.01.2016)."

Bu düzenlemeyle işletmeler ancak 1/10 oranında Suriyeli çalıştırabilirler. Yerli halkı dezavantajlı durumdan kurtaran bir düzenleme olarak görünse de, aynı yönetmeliğin 7. Maddesinde, "Geçici koruma sağlanan yabancılara çalışma iznine başvuru hakkı verilmesinde, Geçici Koruma Yönetmeliğinin 24 üncü maddesi uyarınca yabancının kalmasına izin verilen iller esas alınır (Resmi Gazete, 15.01.2016)" düzenlemesiyle, çalışma izninin, oturma izni alınan yerde geçerli olması şartına bağlanmıştır. Bu da başta Şanlıurfa olmak üzere, göçmenlerin en fazla olduğu Gaziantep, Hatay ve Kilis gibi illerin aleyhine haksız bir durumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Öte yandan Suriyelilerin çalışma hayatına daha donanımlı geçmelerini sağlamak ara eleman boşluğu olan sektörleri daha nitelikli işgücü ile doldurabilmek için başta halk eğitim merkezleri olmak üzere farklı kurum ve kuruşlarca Suriyelilere yönelik meslek edindirme kursları düzenlenmektedir. söz konusu kurslara katılım yoğunluğuna bakıldığında aslında Suriyelilerin de bir meslek sahibi olmak ve düzenli bir gelire sahip olmak için bir çaba içinde olduklarını göstermektedir.

Tablo 8: Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezlerinde Açılan Kurslar ve Verilen Mesleki Eğitimler (2014-2015 Dönemi)

İLÇE	KURS ADI	AÇILAN KURS SAYISI	ERKEK	KADIN	TOPLAM
Merkez	Halı	4	-	34	34
	El Sanatları	6	-	101	101
	Bilgisayar	7	-	122	122
	Kaynakçı	1	20	-	20
Toplam		**18**	**20**	**257**	**277**
Akçakale	Saç Bakımı ve Yapımı	1	-	12	12
	Cilt Bakımı ve Temel Makyaj	1	-	23	23
	Yüz ve Vücut Masajı	1	-	22	22
	El Bakımı	1	-	14	14
	Giysi Tadilatçısı	1	-	9	9
	Kadın Üst Giysileri Dikimi	1	-	17	17
	6-12 Yaş Çocuk Pantolonu Dikimi	1	-	22	22
	Çocuk Üst Giysileri Dikimi (Etek, Pantolon, Jean Pantolon)	1	-	14	14
	Kadın Üst Giysileri Dikimi (Gelinlik, Drapaj Tekniği ile Gelinlik, Nikah Kıyafeti)	1	-	12	12
	Milas Halı Dokuma	2	-	24	24
	Hereke/İpek Halı Dokuma	2	-	24	24
Toplam		13		193	193
Ceylanpınar	El Sanatları	3	-	26	26
	Giyim	3	-	28	28
	Kuaför	6	28	56	84
Toplam		**12**	**28**	**110**	**138**
Harran	Bağlama	1	13	-	13
	Örtülü Elektrot Ark Kaynakçılığı	2	55	-	55
Toplam		**3**	**68**	**-**	**68**
Suruç	Bilgisayar	39	168	750	918
	El Sanatları	11	-	246	246
	Giyim	27	88	582	670
	Kuaför	26	134	458	592
Toplam		**103**	**390**	**2036**	**2426**
Viranşehir	Giyim	3	-	78	78
	Halı	11	-	209	209
Toplam		**14**	**-**	**287**	**287**
GENEL TOPLAM		**163**	**506**	**2883**	**3389**

Tablo 8 İl ve İlçe Halk Eğitim Merkezi Müdürlüklerinden alınan veriler doğrultusunda tarafımızca oluşturulmuştur.

Suriyeli'lerin istihdam ve uyum sorunlarının çözümünde kilit rollerden biri de STK'lara düşmektedir. "Sivil toplum örgütleri, toplum içerisinde yönetimin bir birimi olmayan ve sivil toplum alanında faaliyet gösteren her türlü örgütlerdir (Seyyar, 2004). Bu bağlamda, baskı grupları, sendikalar, dernekler ve ticari birlikler birer sivil toplum örgütleridirler. (Çelik; Gültekin, 2009; 233)". Söz konusu örgütler göçle ilgili gerek doğru politika setlerinin oluşturulmasında gerekse ilgili politikaların finansmanında aktif roller üstlenmelidirler. Bu bağlamda söz gelimi Suriyeli göçü ile günlük yaşamı daha da ağırlaşan yerleşik nüfusa sorunun niteliği, nasıl bir pozisyon alınması gerektiği, sorunun çözümünde ne tür katkılar sağlayabileceği konularında siyasi otorite ile sivil yapılanmalar arasında sürekli bir koordinasyon sağlanmalıdır. Konunun bölge sınırlarını taşıp ulusal ve küresel düzlemde tartışılmasında ve uluslararası bir koordinasyon ile çözümünde sivil toplum örgütlenmeleri çok daha etkili olacaktır.

Suriye sorunu çözülse bile, Türkiye'ye yerleşen Suriyeli'lerin tamamı olmasa da önemli bir kısmının geri dönmeyeceği öngörülmektedir. Ayrıca kalanların çoğu vasıfsız. Dolayısıyla emek yoğun işlerde ve her şartta çalışabilecek bir kitle sözkonusu. Bu da yerli halkın çalışma alanını ve imkanlarını daraltacaktır. Tam da bu noktada, GAP'ın bitirilmesi büyük bir rahatlama getirecektir. "Çünkü GAP, bu bölgede ortaya çıkan yoksulluk, işsizlik ve buna paralel olarak gelişen gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak yolunda atılmış en önemli bölgesel projedir. Bu projenin başarılı bir şekilde tamamlanıp hayata geçirilmesi halinde, bölgenin gelir düzeyinin ve hayat kalitesinin yükseleceği açıktır (Gültekin, 2008: 127)".

6. SONUÇ

Siyasi, ekonomik, sosyal ve güvenlik boyutlarıyla göç olgusu hemen her dönem üzerinde yoğun çalışmaların yapıldığı ve yoğun tartışmaların yaşandığı çalışma alanlarından biri olmuştur. Birçok göç hareketi özellikle içinde bulunduğumuz yüzyılda bölgesel bir etkiyle ortaya çıkarken kısa süre içinde ulusal ve küresel bir etki alanına ulaşmıştır. Suriye krizi, ortaya çıkışı, gelişimi ve besleyen dinamikleri ile tam da böylesi bir gelişim sergilemektedir. Suriye krizini hem Suriyeli göçmenler hem de bölge ülkeleri için daha önemli ve dramatik hale getiren olgu, krizin nasıl ve ne zaman çözüleceğine ilişkin belirsizliklerdir. Bölgenin çok mezhepli bir yapıya sahip olması ve çok farklı etnik kimlikleri barındırması sorunun çözümünü güçleştirirken küresel aktörlerin sorunun çözümü konusunda temkinli yaklaşmaları kimi değerlendirmelere göre ise krizin devamından yana pozisyon almaları bölgedeki göç hareketliliğini sürekli diri tutmakta ve her an kitlesel nüfus hareketleri söz konusu olmaktadır.

Suriyeli göçünden en fazla etkilenen illerin başında Şanlıurfa gelmektedir. Şanlıurfa kısa süre içinde neredeyse nüfusunun 1/3'üne yakın bir nüfusu göç yoluyla almak zorunda kalmıştır. Nüfus artış hızına göre yaklaşık 15 yılda ulaşılacak nüfus miktarına 3-4 yıl gibi kısa bir sürede ulaşılması hiç kuşkusuz beraberinde bir takım sorunları getirecektir. Sorunlar çok yönlü olmakla beraber ekonomik boyutlu sorunların doğrudan ve türev etkileri ile bir çok değişken üzerinde belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Saha çalışmaların önemli bir kısmında ortaya çıkan ortak bulgu şudur. Çalışanların çok önemli bir kısmı Suriyeliler yüzünden çalışma koşullarının kötüleştiğini, ücretlerinin düştüğünü, işsiz kaldıklarını, ileride işsiz kalacak olurlarsa da bunun nedeninin Suriyeliler olduğunu düşünmektedirler. Oturma-çalışma izni bile olmayan yabancı işgücünün yerleşik nüfusa alternatif oluşturması ve yerleşik nüfusun istihdam olanakları üzerinde baskılar yaratması işsizliğin %20'lere yaklaştığı bir bölge için kolay kabul edilecek bir durum değildir.

Bu sorun piyasa mantığı içinde klasik arz talep dengesi beklentisi ile çözülecek bir sorun değildir. Suriyeli göçünden etkilenen bazı illerde görülen yüksek fiyat artışlarının nedeni olarak da birçok değerlendirmede Suriyeliler hedef gösterilmektedir. Sözgelimi Gaziantep 2010 yılında 18. sırada iken 2013 yılındaki enflasyon sıralamasında birinciliğe yükselmiştir. Böylesi bir iklimde sosyo ekonomik hemen tüm olumsuz gelişmelerin nedeni Suriyeliler, Suriyeliler konusunda toplumsal beklentileri karşılayacak politikalar üretemeyen siyasi otorite ve gelişmelere duyarsız kalan uluslararası çevreler olarak görülmektedir. Suriyeli göçünün ilk yıllarında yerleşik nüfusun Suriyelilere karşı sevgisi, acıması ve merhameti bir süre sonra öfke ve nefrete dönüşmeye başlamıştır. Hiç kuşkusuz burada da belirleyici olan husus her geçen gün Suriyelilerle paylaşılacak şeylerin giderek artmasıdır. Suriyeliler paylaşımdan daha çok pay almaya başlarken yerleşik nüfusun her geçen gün ellerindekini kaybetmesi ve söz konusu sorunların çözümünde belirsizliklerin olması toplumsal gerginlikleri artırmaktadır. Paylaşım kökenli lokal asayiş sorunlarının kısa bir süre sonra kitlesel eylemlere dönüşmesi mevcut sorunları çok daha ağırlaştıracaktır.

Şanlıurfa özelinde sorunu çok daha önemli hale getiren başka hususlarda bulunmaktadır. Bunların başında Şanlıurfa'nın mevcut sosyo-ekonomik sorunları gelmektedir. iktisadi ve beşeri gelişme indekslerine bakıldığında Şanlıurfa'nın uzunca bir süreden beri en geri kalmış iller içinde yer aldığı görülmektedir. Eğitim sorunları, sağlık sorunları ve en temel sorun işsizlik sorunları Şanlıurfa'da yaşamı zorlaştıran esaslı sorunlardır. Kısa sürede giriş yapan yaklaşık 500 000 kişilik ilave bir nüfus eğitim, sağlık,

istihdam başta olmak üzere hemen tüm sektörlerde bir sıkışmaya yol açmıştır. Bu sıkışıklık Suriyelilerin doğrudan ya da dolaylı içinde olduğu adli vaka sayılarında da artışlara yol açmıştır.

Hiç kuşkusuz bu tıkanıkları açacak devlet politikalarıdır. Merkezi idare yerel idarelerle birlikte Suriyelilere yönelik istihdam politikaları belirlemelidir. Meslek edindirme kursları düzenlenerek yerel işgücü piyasalarında söz konusu işgücünü değerlendirecek mekanizmalar oluşturulmalıdır. Çalışma izinleri disipline edilmeli her bir Suriyeli göçmenin statüsü belirlenerek hukuki karşılığı tanımlı hale getirilmelidir. Yerleşik nüfusa önceliğin Suriyelilerde olduğu izlemini verecek hiçbir ayrımcılık yapılmamalıdır. Zira Suriyelilere her türlü imkan sağlanmış olsa bile bölge halkının içinde olmadığı benimsemediği bir politika setini sorun çözme adına uygulanmış olsa da başarılı olma şansı düşüktür. Gönüllü kuruluşların Suriye konusundaki destekleri sorunun ortaya çıkışından bugüne dek sürekli olmuştur. Ancak bunun daha kurumsal bir biçimde yürütülmesinde devlet desteği oldukça önemlidir. Suriyelilerin demografik özellikleri, meslek grupları, öncelikli gereksinimleri gibi konularda ilgili kamu kuruluşlarınca oluşturulacak envanterler hem kamu kurumlarını hem de STK'ları yönlendirici olacaktır. Öte yandan güç olsa da uluslararası örgütlerle işbirliğine gidilerek ilgili örgütlerin fonları başta olmak üzere her türlü imkanlarından yararlanılmaya çalışılmalıdır. Küresel bir işbirliktelik sağlanmadan böylesi çok taraflı bir sorunu kökten çözmek mümkün değildir.

KAYNAKÇA

AKAN, Y. ve ARSLAN, İ., (2008). Göç Ekonomisi, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ankara.

APAK, H. (2014). "Suriyeli göçmenlerin kente uyumları: Mardin örneği", Mukaddime, 5(2): 53-70.

BAKIRTAŞ, T., (2012). "Küresel Gelişme Modelinde Uluslararası Göç Olgusu ve Yansımaları", Alternatif Politika, 4(2): 232-261.

BİTKAL, S., (2014). "Ulusötesi Göçler ve Mülteci Sorunu: Suriye Örneği", www…..

ÇELİK, A., ve GÜLTEKİN, N. (2009). "Yoksulluğu Önlemede Bir Sivil Toplum Yaklaşımı Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Şanlıurfa Örneği", Öneri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 8(32): 233-241.

ÇETİN, A. ve UZMAN, N. (2013). "Sığınmacılar Çerçevesinde Suriye-Türkiye İlişkilerine Bir Bakış". Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, 1(1): 3-18.

DANIŞ, A. D., (2004). "Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye", Birikim, 184-185: 216-224.

DEMİR, O. Ö. ve ERDAL, H., (2012). "Yasa Dışı Göç İle İlgili Kavramların Doğru Anlaşılmaması Sorunu ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme", Polis Bilimleri Dergisi, 12 (1): 29-54.

DENİZ, T., (2014). "Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", TSA / 18(1): 175-205.

ERDER, S., (1986). Refah Toplumunda "Getto" ve Türkler, Teknografik Matbaacılık, İstanbul.

ERDOĞAN, M. M., (2015). Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ERDOĞAN, M., ve ÜNVER C., (2015). Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti Ve Öneriler, Türkiye İşveren :Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No: 353

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2013). Yayın No:4, Pozitif Matbaa, Ankara,

GÜLTEKİN, N., (2008). "Gap Bölgesi İşletmelerinin Geleceğe Yönelik Beklentilerinin Stratejik Analizi: Bölge İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma", Öneri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 8(29): 127-137.

İÇDUYGU, A., (2004). Türkiye'de Kaçak Göç, İstanbul Ticaret Odası Yayınları No: 2004-65, Can Ajans ve Matbaacılık, İstanbul.

İÇDUYGU, A. ve SIRKECI İ., (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Kentlere, Oya Baydar (der.), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

JASTRAM, K., (2001). Mültecilerin Korunması Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi.

KANE, H. (1995). Leaving home. Society, May/June95, 12(4). http://search.global.epnet.com1. (24.02.2016).

ÖZTÜRKLER, H., ve Türkmen, G., (2015). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkisi: Sentetik Bir Modelleme, ORSAM Rapor No:196.

ÖZTÜRK, S., (2015). Suriye'den Göçün Etkileri, www.http://www.harpak.edu.tr/Bilimsel_Faaliyetler/SKYUSIDAK/2015_Makaleler/Suriyeden_Gocun_Etkileri (19.03.2016)

Resmi Gazete, 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu", Madde 91/1, 11.04.2013.

Resmi Gazete, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 8/1-2, 15.01.2016.

Resmi Gazete, Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Madde 7/1, 15.01.2016.

SEYYAR, A. (2004). "Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede STK'lerin Rolleri ve Önemleri: Deniz Feneri Derneği Örneği". I..Uluslararası STK'lar Kongres., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İİBF, Çanakkale. http://www.sosyalsiyaset.com/documents/yoksullukla_mucadele.htm, (Erişim: 27.03.2008).

SCHMID, G., (1992). "The Development Of Migration Policies And Their Contradictions", Innovation, 5(2).

SİVEREKLİ, E., PINAR, A., DEMİR,M., K.DUMAN, A., (2015). "Şanlıurfa'da İşverenlerin ve İşçilerin Suriyeli İstihdamına Bakışı", Uluslararası Çalışma Örgütü, Ankara.

http://www.unhcr.org/turkey/home.php

YILMAZ, A., (2014). "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", Turkisk Studies - International Periodical For The Languages, Literatüre and History of Turkish or Turkic, 9/2: 1685-1704.

SURİYELİ SIĞINMACILAR KONUSUNDA TÜRKİYE'NİN SAĞLIK HİZMETLERİ YÖNETİMİNDEKİ ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

***

ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF HEALTH CARE MANAGEMENT ABOUT SYRIAN ASYLUM SEEKERS IN TURKEY

Doç. Dr. Abdullah SOYSAL
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF
Sağlık Yönetimi Bölümü
asoysall@ksu.edu.tr

Arş. Gör. Fedayi YAĞAR
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF
Sağlık Yönetimi Bölümü
fyagar@ksu.edu.tr

Öz

Bir ülkede verilen sağlık hizmetlerinin etkili ve kaliteli olabilmesi için ilk olarak yeterli sayıda sağlık personeli olmalı, hizmet kalitesi ve teknolojik imkânları yüksek olan nitelikli sağlık kuruluşları oluşturulmalı ve her şeyden önce bu kurumlar profesyonel bir şekilde yönetilmelidir. Bu çalışmanın amacı, Nisan 2011 tarihinden itibaren ülkemize giriş yapmaya başlayan Suriyeli sığınmacıların ne derecede sağlık hizmetlerinden yararlandığını tespit etmek, oluşan sorunları belirlemek ve bu kapsamda çözüm önerilerinde bulunmaktır. Derleme niteliği taşıyan çalışmada 2011 – 2016 yılları arasındaki yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulmuştur. Literatür taraması Şubat 2016 – Mart 2016 tarihleri arasında Google Akademik, Pub Med, SAGEM ve KSÜ'nün elektronik kütüphanesi üzerinden yapılmıştır. Çalışmada kamp içi ve dışında birçok sağlık birimi oluşturulduğu, sisteme kayıtlı olan sığınmacıların sağlık hizmetlerinden ve ilaçlardan ücretsiz bir şekilde yararlanabildiği, kamp dışında yaşayan sığınmacıların çoğunun sisteme kayıt yaptırmadığı ve randevu almadıkları için hastanelerde gereksiz yığılmalara neden olduğu, bölgedeki kurumların sağlık personeli konusunda yetersiz kalmaya başladığı, ek maliyetlerin oluştuğu, sağlık çalışanı ve hasta arasında iletişim problemlerinin yaşandığı ve bununda beraberinde zaman kaybı ve iş yükü getirdiği, hastaların sevki konusunda mevzuat sıkıntısı yaşandığı ve salgın hastalık risklerinin arttığı (tüberküloz, çocuk felci gibi) görülmüştür.

***Anahtar Kelimeler**: Sağlık, Sağlık Hizmetleri, Suriyeli Sığınmacılar.*

Abstract

For an effective and quality healthcare service, a country needs to have, in the first place, sufficient number of health personnel and qualified health institutions equipped with high service quality and technological capabilities. In addition, these institutions should be managed professionally. The purpose of this study is to evaluate the effectiveness of healthcare services provided for the Syrian asylum seekers who arrived in Turkey from April 2011 onwards, and to investigate problems and offer solutions. The study is a review of the research conducted between 2011 and 2016. Literature review was carried out between February 2016 and March 2016, covering Google Academic, Pub Med, SAGEM and the electronic library of Kahramanmaraş Sütçü İmam University. It is found that many healthcare units have been created both inside and outside the camps, asylum seekers who were registered in the system are able to receive healthcare and medicine without any cost, most of the asylum seekers who live outside the camps did not register in the system and they cause unnecessary queues in hospitals as they did not have an appointment, health institutions in the region are becoming short-staffed, additional costs are created, there occur communication problems between health professionals and patients, which in turn translates into waste of time as well as increased workload, there are also problems in regulations in terms of referrals of patients, and the risk of epidemics such as tuberculosis and poliomyelitis has increased.

***Keywords:** Health, Health Services, Syrian Asylum Seekers.*

1. GİRİŞ

Bireyler ya da aileler tarih boyunca savaştan kaçma, daha iyi koşullarda yaşama gibi nedenlerden dolayı göç etmek ya da göç ettirilmek zorunda kalmıştır. Günümüzde yaşanan en büyük göçlerden biri de Suriye'de yaşanan iç karışıklıktan dolayı ortaya çıkmıştır. Bu durum Suriyelilerin istemeyerek başka ülkelere göç etmesine neden olmuş ve bir anda Suriye'ye yakın ülkelerde sığınmacı sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Türkiye bu kapsamda ülkesinden ayrılan ve kendisine sığınan iki milyon civarındaki Suriyeliyi geri çevirmemiş ve bu kişilere geçici koruma statüsü sağlamıştır. Türkiye bu kapsamda sağlık alanında izlediği politikalarda etkin olmaya çalışmış ve yapılması gerekenler konusunda büyük bir çaba sarf etmiştir.

Bu çalışmada ilk olarak çalışma ile ilgili kavramlar açıklanmış ve daha sonrasında sırasıyla Suriyeli sığınmacıların hukuki statüsü incelenmiş, bu kişilerin ülkemizdeki mevcut durumu belirlenmiş, sağlık ile ilgili paylaşılan veriler yorumlanmaya çalışılmış ve sonuç ve önerilerde bulunulmuştur.

2. GÖÇ, SIĞINMACI, MÜLTECİ VE SURİYELİ MÜLTECİLERİN GÖÇ HAREKETİ KAVRAMI

Bireylerin ya da ailelerin herhangi bir sebepten dolayı yaşantılarının bir kısmını ya da bütününü geçirmek için coğrafi nitelikte bir değişiklik yapmasına göç denilmektedir (Bülbül ve Köse, 2010:77). Kısacası bireyin tek başına veya ailesi birlikte bir yerden başka bir yere gitmesidir (Tekin Yılmaz, 2005:11). Literatüre baktığımızda göçün birçok farklı türü ortaya çıkmaktadır. Örneğin; zoraki göç, isteğe bağlı göç, geçici ya da devamlı göç, zincirleme göç, illegal göç, bağlantılı göç ve aşamalı-aşamasız göç bunlardan bir kaçıdır. Fakat günümüzde en çok kullanılan gruplandırma iç göç ve uluslararası göçtür. Ülke içerisinde il merkezi, ilçe merkezi, bucak ve köy arasında nüfus hareketliliği oluşmasına iç göç, komşu ülkeler ya da daha uzak ülkelere doğru oluşan nüfus hareketliliğine ise uluslararası göç denmektedir (Tuzcu ve Ilgaz, 2015:57). Uluslararası göç kavramını daha iyi anlamak için kontrol, uluslararası ilişkiler ve göçmenlerin uyumu boyutları çok iyi incelenmelidir. Başvuru yapan bireyler kontrol altına alınmalı, ulusal güvenlik, egemenlik ve dış politika ile uluslararası göç arasındaki ilişki iyi incelenerek uluslararası ilişkiler güçlendirilmeli ve göçün vatandaşlık ve politikalar üzerine etkisi incelenerek göçmenlerin uyumuna dikkat edilmelidir (Yılmaz, 2014:1699).

Sığınmacı, yasal durumu itibariyle hukuki bir statüsü olmayan ve bu yüzden sığındıkları ülkede yasal anlamda mülteciler kadar hakları olmayan kişilerdir (Korkmaz, 2014:38). Kısacası ülkesini terk eden ve mülteci olma iddiasıyla başka ülkelere sığınan fakat henüz mülteci olup olmadığı yeterli merciler tarafından belirlenememiş kişilere sığınmacı denir (Deniz, 2014:178).

Mülteci, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi madde 1'de, "Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabbiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs (lar)" olarak tanımlanmıştır (Öztürk, 2015:8).

Tunç'a (2015:37) göre Suriyeli mültecilerin göç hareketi "Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle oluşan göç hareketi; nedenleri itibariyle "siyasi", şekli itibariyle "kitlesel", taşıdığı şartlar itibariyle "zorunlu" (22,4 milyonluk nüfusun büyük bölümü tehlike altında olup, dört milyon insan yaşadığı yerden ayrılmak zorunda kalmıştır.), coğrafi sınırlar itibariyle bir "dış göç" (BM'ye göre bir yıldan fazla süre ile gerçekleştirilmiş yer değiştirme ve yerleştirme hareketi dış göç olarak kabul edilmektedir) hareketidir.

3. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SIĞINMACILARIN HUKUKİ STATÜSÜ

Uluslararası Göç Görünüm Raporu'nda OECD ülkelerindeki göçmen nüfusunun toplam nüfusun yaklaşık olarak % 10'unu (yaklaşık olarak 115 milyon kişi) oluşturduğu bildirilmiştir (OECD, 2014). Bu oranın Suriye'de yaşanan iç karışıklıktan sonra devam eden sığınmacı akımı ile daha çok artabileceğini

söyleyebiliriz. Çünkü Suriye'deki iç karışıklıktan dolayı 7.65 milyon Suriyeli evini terk etmek zorunda kalmış ve 3 milyonu aşkın Suriyeli ise kurtuluşu komşu ülkelere sığınmakta bulmuştur (AFAD, 2016). Bu kişilerin göç ettikleri ülkelerde yaşamlarını idare ettirebilmeleri ve topluma entegre olabilmeleri için bazı yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda Nisan 2011 tarihinde itibaren ülkemize giriş yapmaya çalışan Suriyeli mültecileri "misafir" olarak tanımlamıştır. Bu tanımın hukuki bir karşılığının olmaması ve keyfi uygulamalara yol açacağı düşüncesi ile Ekim 2011 yılında Suriyeli misafirler İçişleri Bakanlığı'nın 1994 Yönetmeliği'nin 10. maddesi gereğince "geçici koruma statüsü"ne alınmıştır (ORSAM, 2014:11). Bu tarihten Suriyeli'ler ile ilgili ilk düzenleme 30 Mart 2012 tarihinde gerçekleşmiştir. Aşağıda verilen tablo 1'de de görüldüğü üzere "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge"si oluşturulmuştur.

Tablo 1: Geçici Sığınmacılar Hakkındaki Güncel Mevzuat ve Sunulan Hizmetlerin Değişim Süreci

TARİH	KONU
29.04.2011	Hatay'ın Yayladağı ilçesinden ilk girişler başladı
30.03.2012 / 62	Geçici koruma yönergesi çıkarıldı. Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge
04.04.2013 / 6458	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
Eylül 2013'e kadar	Sığınma kamplarının bulunduğu 10 ilde ücretsiz sağlık, barınma, yiyecek vb. yardımlar sağlandı
09.09.2013	Geçici kimlik bilgisi almış olmak veya başvuru yapmış olmak kaydı ile tüm Türkiye'de ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı verildi
22.10.2014	Geçici Koruma Yönetmeliği
18.12.2014 / 2014-4	Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Genelgesi Türkiye'de eğitim, sağlık, çalışma vb. haklar verildi
12.10.2015/2015-8	Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Genelgesi
04.11.2015	Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar
01.07.2015-31.12.2015	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ile Sağlık Bakanlığı Arasında Götürü Bedel Üzerinde Sağlık Hizmeti Alım Protokolü

Kaynak: EGİCİ, 2016:4.

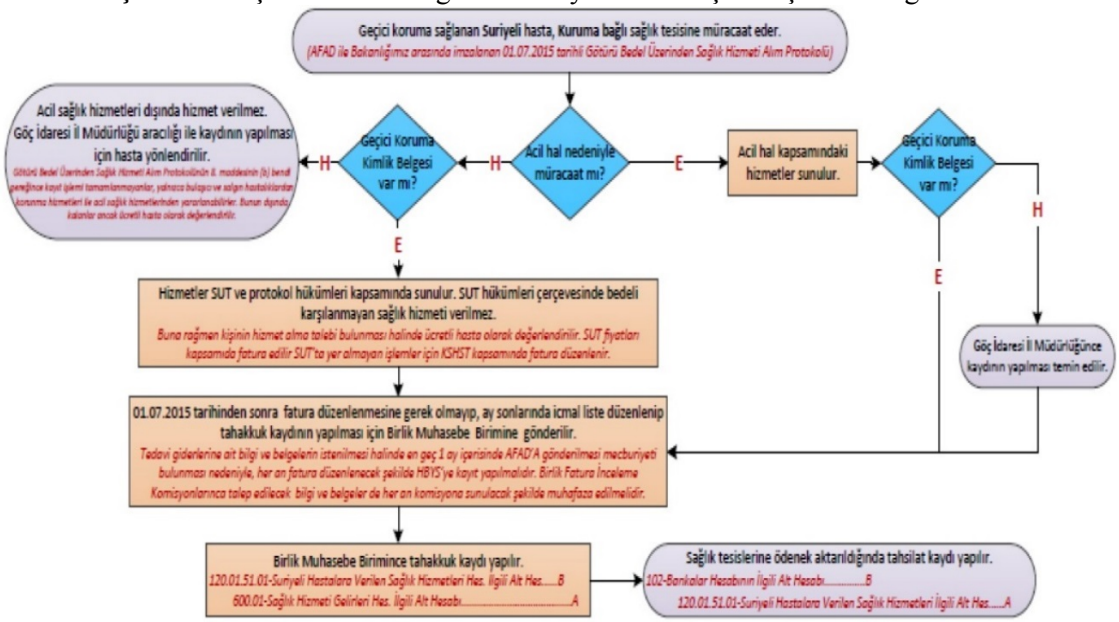
2012 yılında oluşturulan yönergeden sonra Nisan 2014 tarihinde "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu", Ekim 2014'de "Geçici Koruma Yönetmeliği", Aralık 2014'de " Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Genelgesi", Ekim 2015'de " Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Genelgesi" ve Kasım 2015'de ise " Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar" belirlenmiştir. Bu mevzuatta belirlenen genel hususlar şunlardır (Sağlık Bakanlığı, 2015):

a. Kimlik kartı olan geçici korunanlar, Göç İdaresi tarafından henüz kaydı yapılmayan geçici korunanlar ve sınırdan yaralı olarak geçen ve geçici korunanlar, sağlık hizmetlerinden farklı şekilde yararlanırlar. Yaralı olarak gelen ve tedavisi tamamlanan hastaların taburcu edilmeden önce Göç İdaresi'ne biyometrik kaydı yapılmalıdır.
b. Kimlik kartı olan geçici korunanlardan SGK provizyonu alamayanlar ile henüz kaydı yapılmamış olanlar sadece acil hizmetlerden ve birinci basamak sağlık hizmetlerinden (salgın ve bulaşıcı hastalıklar karşılaşma durumunda) yararlanabilirler.
c. Geçici koruma altında olan yabancılar sadece bulundukları ilde sağlık hizmeti alabilirler (bulaşıcı ve salgın hastalıklar söz konusu olduğunda başka ilde sağlık hizmeti alabilirler). Diğer illerde sağlık hizmeti alabilmeleri için sevk edilmeleri gereklidir.
d. Geçici korunanlar acil durumlar hariç, cepten ödeme yapsalar dahi üniversite hastaneleri ve özel hastanelerden faydalanamazlar. Sevk durumunda ise sağlık giderleri sevk eden kurum tarafından karşılanır.
e. Geçici korunan yabancılara Genel Sağlık Sigortalıları için sunulan sağlık hizmetleri dışında sağlık hizmeti sunulamaz.

f. Temel ve acil sağlık hizmetleri kapsamında verilen tedavilerden ve ilaçlardan katkı payı alınmaz.
g. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne kayıt yaptırılan yabancılara AFAD tarafından belirlenen kamplara yerleştirilirler ve öncelik işsiz ve geçim imkânı bulunmayanların, engellilerin ve çocuklarındır. Bu kamplarda kurulan geçici sağlık merkezleri Sağlık Bakanlığı'nın belirlediği usul ve esaslara göre işletilir. Bu hizmetlerin iyi bir şekilde yürütülebilmesi için Sağlık Bakanlığı yapılan göçler hakkında bilgilendirilmelidir.
h. Yönetmelik kapsamında belirlenen hizmetlerin bedelleri ilgili kamu kurum ve kuruluşların kendi bütçelerinden karşılanır. Bu tutarlar karşılanamadığı halde Sağlık Uygulama Tebliği'ndeki (SUT) bedelleri aşmayacak şekilde AFAD' dan talep edilebilir.
i. SUT' ta ödeme kapsamında bulunmayana isteğe bağlı rapor ve başvuruların bedelleri hastalar tarafından ödenir.
j. Yönetmelik kapsamında verilen işlerde iletişim kurulmadığında tercümanlık hizmeti ücretsiz olarak sağlanır.
k. Geçici koruma altında olan kişilere verilen sağlık hizmetleri ile ilgili veriler 15 günlük ve aylık olarak AFAD' a iletilmelidir.

Son olarak Temmuz 2015-Aralık 2015 tarihleri arasında " Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ile Sağlık Bakanlığı Arasında Götürü Bedel Üzerinde Sağlık Hizmeti Alım Protokolü" imzalanmıştır. Bu protokol doğrultusunda TC Sağlık Bakanlığı Kamu Hastaneleri Kurumu Finansal Analiz Daire Başkanlığı tarafından aşağıda verilen şekil 1 oluşturulmuştur.

Şekil 1: Geçici Koruma Sağlanan Suriyelilere Karşı Geliştirilen Algoritma

Kaynak: Demir vd. 2016:83.

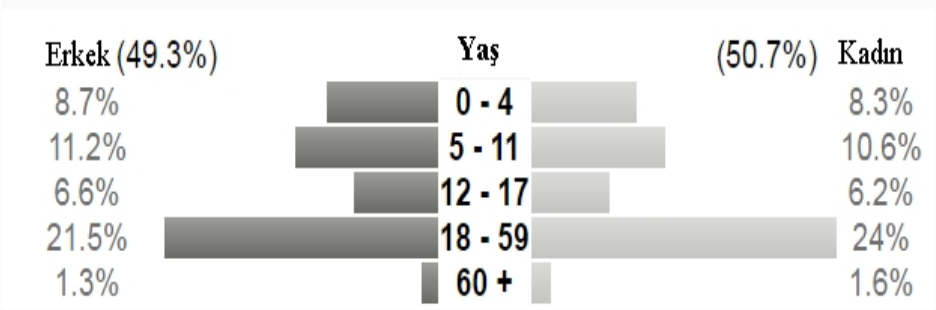
Şekil 1'de görüldüğü üzere geçici koruma sağlanan Suriyeli hasta sağlık kurumuna ilk başvurduğunda acil sağlık hizmetleri için mi başvurulduğuna bakılır. Eğer bu kişi acil hal nedeniyle sağlık hizmetlerine başvurduysa hemen sağlık hizmeti sağlanır. Bu kişinin geçici koruma kimlik belgesi var ise tahakkuk kaydının yapılması için Birlik Muhasebe Birimine gönderilir. Eğer yok ise ilk önce Göç İdaresi İl Müdürlüğü'ne yönlendirilir ve sonra da Birlik Muhasebe Birimine gönderilir. Eğer bu kişi acil sağlık hizmetleri değil de sadece sağlık hizmeti için başvurmuş olsaydı ve geçici koruma kimlik bilgisi olmasaydı bu kişiye sağlık hizmeti verilmez, kişi Göç İdaresi İl Müdürlüğü'ne gönderilirdi. Bu kapsamda geçici koruma kimlik belgesine sahip olan kişiler, SUT ve protokol hükümleri kapsamında tedavi edilir ve Birlik Muhasebe Birimi'ne gönderilir (Bu birimlerdeki fatura düzenlenmesi 01.07.2015 tarihi ile kaldırılmış ve ay

sonlarında icmal liste düzenlenmesi kararlaştırılmıştır). Son olarak bu kişilerin Birlik Muhasebe Birimince tahakkuk kaydı yapılır ve sağlık tesislerine ödenek aktarıldığında da tahsilat kaydı yapılır.

4. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SIĞINMACILARIN MEVCUT DURUMU

Ülkemizdeki sığınmacıların oranının ne kadar yüksek olduğunu göstermek ve ülkemizin bu alanda ne kadar büyük bir sorumluluk üstlendiği belirlemek için ilk olarak Suriyeli sığınmacıların dünya genelindeki durumu incelenmelidir. UNHRC'ye (2016) göre dünya çapında şu an da kayıtlı mülteci sayısı 4.812.204'tür. Bu sığınmacıların yaklaşık olarak 2,1 milyonu Mısır, Irak, Ürdün ve Lübnan'da, yaklaşık olarak 1,9 milyonu Türkiye'de ve 28.000 civarı da Kuzey Afrika'da ikamet etmektedir. Bu kişilerin demografik özellikleri ise grafik 1'de açıkça gösterilmiştir.

Grafik 1: Dünyadaki Kayıtlı Suriyeli Mültecilerin Demografik Özellikleri

Kaynak: UNHRC, 2016.

Grafik 1'de görüldüğü üzere sığınmacıların %50,7'sini kadınlar, %49,3'ünü ise erkekler oluşturmaktadır. Genel olarak baktığımızda 0-17 yaş grubundaki insanların %51,6'sını, 18-59 yaş grubundaki insanların %45,5'ini ve 60+ yaş grubundaki insanların ise %2,9'unu oluşturduğu görülmektedir.

Türkiye'de kamplarda yaşayan Suriyeli sığınmacı sayısı tablo 2'de gösterilmiştir. AFAD (2016) verilerine göre ülkemizdeki barınma merkezlerinde 14 Mart 2016 itibariyle 272.013 Suriyeli yaşamaktadır.

Tablo 2: Türkiye'deki Kamplarda Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Sayısı

İller	Geçici Barınma Merkezleri	Barınma Tipi	GBM Mevcudu	Toplam Mevcut
Hatay	Altınözü 1 Çadırkenti	263 bölme	1.351 Suriyeli	18.015
	Altınözü 2 Çadırkenti	622 çadır	3.077 Suriyeli	
	Yayladağı 1 Çadırkenti	236 çadır 310 bölme	2.766 Suriyeli	
	Yayladağı 2 Çadırkenti	510 çadır	3.299 Suriyeli	
	Apaydın Konteynerkenti	1.181 Konteyner	4.908 Suriyeli	
	Güveççi Çadırkenti	1.000 çadır	2.614 Suriyeli	
Osmaniye	Cevdetiye Çadırkenti	2.012 çadır	9.526 Suriyeli	9.526
Şanlıurfa	Ceylanpınar Çadırkenti	4.771 çadır	21.727 Suriyeli	110.913
	Akçakale Çadırkenti	5.000 çadır	29.805 Suriyeli	
	Harran Konteynerkenti	2.000 konteyner	14.002 Suriyeli	
	Viranşehir Çadırkenti	4.100 çadır	18.080 Suriyeli	
	Suruç Çadırkenti	7.000 çadır	27.299 Suriyeli	
Kilis	Öncüpınar Konteynerkenti	2.063 çadır	10.457 Suriyeli	33.610

	Elbeyli Beşiriye Konteynerkenti	3.592 konteyner	23.153 Suriyeli	
Gaziantep	Islahiye 1 Çadırkenti	1.898 çadır	8.162 Suriyeli	49.905
	Islahiye 2 Çadırkenti	2.364 çadır	10.162 Suriyeli 8.867 Iraklı	
	Karkamış Çadırkenti	1.686 çadır	7.230 Suriyeli	
	Nizip 1 Çadırkenti	1.858 çadır	10.547 Suriyeli	
	Nizip 2 Çadırkenti	938 konteyner	4.937 Suriyeli	
K.Maraş	Merkez Çadırkenti	3.684 çadır	18.386 Suriyeli	18.386
Adıyaman	Merkez Çadırkenti	2.260 çadır	10.088 Suriyeli	10.088
Adana	Sarıçam Çadırkenti	2.162 çadır	10.587 Suriyeli	10.587
Malatya	Beydağı Konteynerkenti	2.083 konteyner	7.848 Suriyeli	7.848
Mardin	Midyat Çadırkenti	1.300 çadır	3.032 Suriyeli 1.055 Iraklı	13.057
	Nusaybin Çadırkenti	3.270 bölme	0	
	Derik Çadırkenti	2.100 bölme	8.970 Suriyeli	

Kaynak: AFAD, 2016.

Tablo 2'de görüldüğü üzere 10 ilde kurulan 25 barınma merkezinde en fazla Suriyelinin yaşadığı yerler Şanlıurfa, Gaziantep ve Kilis olarak ortaya çıkmıştır. Bu şehirlerdeki Suriyeli sayısının diğerlerine göre daha fazla olmasının birincil nedeni ise Suriye sınırına yakın yerlerdir ve ilk olarak gelen kişiler AFAD tarafından bu yerlere yerleştirilmiştir. Bu veriler ile ilgili en dikkat çekici olan noktalardan birincisi kayıtlı Suriyeli sığınmacıların yaklaşık olarak 1.7 milyonun kamp dışında yaşamasıdır. İkincisi ise kayıtlı olmayan Suriyelilerin de çok olduğu tahmin edilmektedir.

5. SURİYELİ SIĞINMACILARIN SAĞLIK HİZMETLERİNE OLAN ETKİLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Yaşanan göç ile birlikte göçmenleri zorlu şartlar beklemektedir. Bir önceki bölümde de belirtildiği üzere göç eden bireylerin yarısından fazlasını genç nüfus oluşturmaktadır. Bu veriler ışığında göç eden bireylerin birçoğunun sağlıklı olduğunu ve asıl "göçmenler hastalıklar taşırlar ve göçmenler sağlık hizmetlerine yük getirirler" gibi cümlelerin bu kişileri olumsuz etkilediği söyleyebiliriz. Bu açıdan baktığımızda oluşan süreç aşağıda verilen şekil 2'de gösterilmiştir (Ertem, 2016:2).

Şekil 2: Göç Süreci ve Sağlığa Etkisi

Kaynak: Ertem, 2016:2.

Şekil 2'de görüldüğü üzere göç sürecinde kişinin geldiği yerdeki durum, göç sürecinde yaşanan olaylar ve göçle gelinen yerdeki durumlar (olumsuz çevre ve riskli davranışlar gibi) zorlukların ve ölümlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Suriyeli göçmenlerin göç olayının ise farklı olan yönlerini belirtmemiz gerekmektedir. Bu kişiler ülkelerinde meydana gelen savaş dolayısıyla göç edilmeye zorlanan ve sadece sağlıklı olan genç bireyler gelmemektedir. Savaşta yaralanan ve tedavi görmek isteyen birçok Suriye vatandaşı da ülkemiz hastanelerine başvurmaktadır. Bu bakımdan hem ülkemizde ikamet eden hem de savaş dolayısıyla hastanelerimize acil olarak başvuran Suriyeli sığınmacılar sağlık sektöründe çok büyük bir baskı oluşturmakta ve bu durumda sektörde ihtiyaç, talep, maliyetlerin artmasına ve personel ve kurum sayısının yetersiz olmasına neden olmaktadır (Berti, 2015:44). Örneğin Suriyeli mültecilerin Ürdün sağlık sektörü üzerinde %10'lık ek maliyet sağladığı ve ücretsiz verilen bu hizmetlerin aynı zamanda sağlık sektöründe iş yükünü artırdığı ve hizmet kalitesini düşürdüğü ortaya çıkarılmıştır (ORSAM, 2014:30). Ayrıca kötü yaşam koşulları da temel sağlık ihtiyaçlarının karşılanamaz hale gelmesine neden olmakta, salgın hastalıkları tehditleri artmakta ve bu durum da yerel halkın sağlığını tehdit eder hale getirmektedir (Berti, 2015:45). Örneğin aşıları dahi kaldırılan çocuk felci sınır illerinde tekrar görülmeye başlanmış ve 0-5 yaş grubundaki bütün çocuklara çocuk felci aşısı yapılmıştır. Kızamık ve şark çıbanı grubu hastalıkları da tekrar ortaya çıkmaya başlamıştır. Gaziantep ilinin 2013 yılında en çok kızamık hastalığı görülen il olması bu durumun en büyük kanıtıdır (ORSAM, 2015:20). Yine Lübnan'da da suyun çok az olması, hijyen ortamının sağlanamaması nedeniyle sığınmacıların ishal, yüz hastalıkları ve hepatit hastalığına çok yakalandıkları tespit edilmiştir (International Labour Organization, 2014:17).

Aşağıda tablo 3'de Türkiye, Suriye ve Irak'taki kızamık olguları ve aşılamaların dağılımı ile ilgili rakamlar verilmiştir.

Tablo 3: Kızamık Aşılaması ve Kızamık Olgularının Savaş Bölgesindeki Dağılımı

	Olgu (Sayı)			Kızamık (MCV1) Aşısı ile Aşılama Oranları (%)		
	Türkiye	Suriye	Irak	Türkiye	Suriye	Irak
2003	5844	801	-	75	98	68
2004	8927	189	9081	81	98	93
2005	6200	375	908	91	98	85
2006	34	517	474	98	98	78
2007	3	403	230	96	98	80
2008	0	19	5994	97	98	91
2009	4	22	30328	97	99	97
2010	7	26	492	97	99	89
2011	111	13	15	98	97	91
2012	349	13	15	96	78	83
2013	7405	740	669	98	83	77
2014	565	594	1317	94	71	71

Kaynak: Eskiocak vd. 2016:48.

Tablo 3'de 2011 yılında Suriye'de iç çatışma yaşanmadan, yani Suriyeli sığınmacılar ülkemize başvuru yapmadan önce (2010 yılında) kızamık olgusunun yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. 2011 yılı itibari ile ülkemizdeki kızamık olguları tekrar artmaya başlamıştır. Türk Tabipler Birliği'ne (2014:52) göre bu artışın nedeni; savaş nedeniyle sağlık sistemleri zarar gören Suriyelilerin 2013 yılına kadar Türkiye'ye girerken aşılanmamasıdır.

Vatansever'e (2016:23) göre sığınmacıların en çok karşılaşılan sağlık sorunları; vitamin yetersizlikleri, istenmeyen ve riskli gebelikler, düşükler yada doğum komplikasyonları, çocuklarda büyüme ve gelişme gerilikleri, kronik hastalıklar ve bulaşıcı hastalıklar (sıtma, ishal gibi), cinsel yolla bulaşan

hastalıklar (HIV / AIDS gibi), fiziksel yaralanmalar, cinsel istismar ruhsal bozukluklar ve diş sağlığı sorunlarıdır. Ertem'in (2015:20) tespitine göre de sığınmacılarda en çok karşılaşılan sağlık hizmet gereksinimleri; endemik hastalıkların tanı ve tedavisi, bağışıklama hizmetleri, temiz içme suyu temini, güvenli ve yeterli beslenme, çocukların büyüme gelişmelerinin izlenmesi, kadın sağlığı, ağız diş sağlığı hizmetleri, kronik hastalıkların kontrolü, ruh sağlığı hizmetleri ve çevre sağlığı hizmetleridir.

Bu tehditleri azaltmak ve sağlık sektöründe oluşan yükü azaltmak nedeniyle sığınmacıların yoğun olduğu yerlerde kamplar oluşturulmaktadır. Bu kapsamda ülkemizde Suriyeli sığınmacıların sağlık ihtiyaçlarını karşılamak için Suriye'ye yakın şehirlerde oluşturulan kamplarda hizmet vermesi için hastaneler ve toplum sağlığı merkezleri (TSM) belirlenmiştir. Aşağıda verilen tablo 4'de kamplardaki hizmetin veriliş şekli, sağlık hizmetini veren kurumlar ve hizmetin verildiği yerler açıkça belirtilmiştir. En çok sağlık hizmeti veren kuruluşların Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay'da olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Kamplarda Verilen Sağlık Hizmetlerindeki Mevcut Durum

Kamplarda Hizmetin Veriliş Şekli			Sağlık Hizmetini Veren Kurum	Hizmetin Verildiği Yer
Hatay	Altınözü	Tekel	Tsm	Konteyner
		Boynuyoğun	Tsm	Konteyner
	Yayladağı	Tekel	Tsm	Bina
		Yibo	Tsm	Konteyner
	Antakya	Apaydın	Tsm	Prefabrik
Osmaniye	Merkez	Cevdetiye	Tsm / Hastane	Prefabrik
Şanlıurfa	Harran	Kökenli	Tsm / Hastane	Prefabrik
	Ceylanpınar	Telhamut	Tsm / Hastane	Bina
	Akçakale	Süleymanşah	Tsm / Hastane	Bina
	Viranşehir	Viranşehir	Tsm / Hastane	Bina
	Suruç	Suruç	Tsm / Hastane	Çadır, Konteyner
Kilis	Merkez	Öncüpınar	Tsm / Hastane	Bina, Prefabrik
	Merkez	Beşeriye	Tsm / Hastane	Prefabrik
Gaziantep	Karkamış	Karkamış	Tsm / Hastane	Konteyner
	Nizip	Nizip 1	Tsm / Hastane	Çadır
	Nizip	Nizip 2	Tsm / Hastane	Konteyner
	Islahiye	Islahiye 1	Tsm / Hastane	Ait Çadır
	Islahiye	Islahiye 2	Tsm / Hastane	Ait Çadır
Kahramanmaraş	Merkez	K. Maraş	Tsm / Hastane	Prefabrik
Adıyaman	Merkez	Adıyaman	Tsm / Hastane	Prefabrik
Adana	Sarıçam	Adana	Tsm / Hastane	Çadır
Malatya	Merkez	Mabek	Tsm	Konteyner
Mardin	Midyat	Midyat	Tsm / Hastane	Çadır
	Derik	Derik Çadırkent	Tsm / Hastane	Çadır
	Nusaybin	Nusaybin	Tsm / Hastane	Çadır

Kaynak: Ertem, 2015:22.

Yukarıda ki tablo 4'de kamp içindeki kuruluşlar gösterilmiştir. Kamp dışında ise toplum sağlığı merkezlerine bağlı 12 ilde 42 göçmen sağlığı birimleri oluşturulmuştur. Bu birimler İstanbul, Mersin, İzmir, Gaziantep, Adana, Bursa, Amasya, Ankara, Kayseri, Kahramanmaraş, Kilis ve Osmaniye'de yer almaktadır (Ertem, 2015:23). Oluşturulan bu sağlık merkezlerindeki Suriyeli sığınmacıların 2016 yılı itibariyle poliklinik ve hastaneye sevk sayıları tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5: Türkiye'deki Geçici Barınma Merkezlerindeki Sağlıkla İlgili Veriler

Poliklinik		Hastaneye Sevk	
Günlük	Toplam	Günlük	Toplam
5.323	5.086.471	929	945.576

Kaynak: AFAD, 2016

Tablo 5'de görüldüğü üzere, Nisan 2011 yılından itibaren AFAD tarafından belirlenen kamplardaki toplum sağlığı merkezleri ve hastanelere poliklinik hizmeti almak için yaklaşık olarak 5 milyon kişi başvurmuş ve bu kişilerin yaklaşık olarak 1 milyonu hastanelere sevk edilmiştir. Kamplardaki ana-çocuk, kadın ve üreme sağlığı hizmetlerine dair 2011-2015 yılları arasındaki veriler de tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Kamp İçi Sunulan Ana-Çocuk, Kadın ve Üreme Sağlığı Hizmetlerine Ait Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

	Başlangıçtan - 2012 yılı sonuna kadar	2013	2014	2015 (Eylül)	Toplam
Aşı Sayısı (Toplam)	45.351	182.254	163.471	128.032	519.108
Bebek İzlem Sayısı	4.573	32.528	33.266	29.238	99.605
Çocuk İzlem Sayısı	3.831	42.522	22.526	21.910	90.789
Gebe Sayısı	838	2.643	3.429	4.544	11.454
Gebe İzlem Sayısı	4.648	15.912	13.842	10.535	44.937
Doğum Sayısı	1.459	4.671	8.302	6.461	20.893

Kaynak: Ertem, 2015:25.

Tablo 6'da görüldüğü üzere kamplarda yaklaşık olarak 500.000 civarı sığınmacı aşılanmış, 100.000 civarı bebek izlem sayısı, 90.000 civarı çocuk izlem sayısı ve 45.000 civarı gebe izlem sayısı gözlemlenmiştir. Burada dikkat çeken nokta, gebe sayısının sürekli olarak ilk yıldan beri artması olmuştur.

Tablo 7: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Hastane Verileri

Poliklinik		Hastaneye Sevk		Doğum Sayısı	Ameliyat	
Günlük	Toplam	Günlük	Toplam	Türkiye Geneli Doğum Sayısı	Günlük	Toplam
14.438	6.156.660	2.172	480.204	151.746	587	325.360

Kaynak: AFAD, 2016.

Bir diğer önemli veri ise kamp dışındaki Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinden ne derece yararlandığı olmuştur. Tablo 7'ye göre hastanelerde yaklaşık olarak 6 milyon civarı poliklinik hizmeti verilmiş, yaklaşık olarak 480.000'i başka hastanelere sevk edilmiş, yaklaşık olarak 325.000 hasta ameliyat edilmiş ve yaklaşık olarak 150.000 doğum gerçekleşmiştir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriyeli sığınmacıların ülkemize gelişi ile birlikte sağlık sistemimizde doğal olarak bazı yetersizlikler belirmiştir. Bu yetersizlikler AFAD'ın koordinasyonunda; Sağlık, Dışişleri, İçişleri, Milli Eğitim, Ulaştırma, Gıda Tarım ve Hayvancılık ve Maliye Bakanlıkları, Diyanet İşleri Başkanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı, Kızılay ve Gümrük Müsteşarlığının ortak çalışmalarıyla giderilmeye çalışılmaktadır (AFAD, 2016). Bu kapsamda yapılan çalışmalarda kayıt yaptıran herkesin SUT tarafından belirlenen kapsamlarda sağlık hizmetlerinden ve ilaçlardan, kaydı olmayanların ise sadece acil sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanabilmesi sağlanmıştır. Yine organ nakli konusunda da kişinin donörü kendi bulması dahilinde canlı vericiden karaciğer ve böbrek nakli bedelleri, kemik iliği nakil bedeli ve acil hallerde kornea nakil bedeli götürü bedele dahil olarak karşılanmakta ve yurtdışından kemik iliği, kök hücre ve kordon kanı temin ve transferi bedelleri ise bu madde kapsamında değerlendirilmemektedir. Bu bedeller AFAD tarafından ayrıca karşılanmaktadır (Egici, 2016:16).

Suriyeli sığınmacılar üzerinde yapılan çalışmalar incelendiğinde belli başlı sorunların da ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Bunlardan birincisi hastanelerde yaşanan kapasite sorunudur. ORSAM (2015:9) verilerine göre sınırdaki devlet hastaneleri toplam hizmetin %30'u ve %40'ı arasında hizmet verdiği için bu sorun ortaya çıkmaktadır. Bu durum beraberinde yerel halkın tepkilerini de üstüne çekmiştir. Örneğin Erdoğan (2014:12) tarafından yapılan çalışmada bölge halkının dile getirdiği üç aksaklıktan biri sağlık hizmetlerinden yararlanamama olmuştur. Diğer iki aksaklık ise kiraların yükselmesi ve işlerini kaybetme korkusu olarak ortaya çıkmıştır.

Suriyeli sığınmacıların ikinci karşılaştığı sıkıntı dışlanmak olmuştur. Bu yüzden Ertem'e (2016:3) göre bu kişilere karşı uygulanan geleneksel yaklaşım terk edilmelidir. Bu kişiler dışlanılmamalı, hastalıkların kontrolü yerine eşitsizliklerin azaltılması sağlanmalı, göç alan toplumu koruma yerine sağlık ve güvenlik sistemlerinden yararlanma yolları bulunmalı ve olaya sadece sağlık bazlı yaklaşılmamalı çok sektörlü yaklaşım sağlanmalıdır.

Suriyeli sığınmacıların üçüncü karşılaştığı sıkıntı iletişim problemidir. Bu durumun ortaya çıkmasındaki en büyük etken, hastanelerde Arapça ve Kürtçe bilen personellerin olmayışıdır. Sağlık Bakanlığı bu sıkıntıyı aşmak için altı dilde hizmet veren Uluslararası Hasta Destek Hattı'nı (444 47 28) oluşturmuştur. Yine bu kapsamda AFAD tarafından dört dilde hizmet veren Yabancılar İletişim Merkezi'de (157) oluşturulmuştur. Fakat bu sıkıntıyı aşmak için en iyi yol her kurumda tercümanların olmasıdır. Çünkü hastalar tedavileri konusunda bilgilendirilemiyor, zaman kaybı ve iş yükü oluşuyor ve hem çalışan hem de hasta zor durumda kalabiliyor.

Suriyeliler ile ilgili karşılaşılan dördüncü sıkıntı, sağlık ile ilgili verilerin düzenli bir şekilde toplanamaması olmuştur. Deniz'e (2014:201) göre bu sıkıntının yaşanmasında sığınmacıların yerleştiği yerlerde kabul görmemeleri, mülk edinememeleri ve bilgilerinin yasal olarak kayıt altına alınamaması, geçmiş ile ilgili gerçeği yansıtan verilerin olmaması, dil sıkıntısı, göçmenlerin bilimsel çalışmalarda araştırmacılara yardımcı olmaması ve bir kısmının illegal yaşamasından dolayı güvensizlik yaşaması neden olmuştur.

Suriyeliler ile ilgili karşılaşılan beşinci sıkıntı ise kişilerin ruh halinin bozuk olmasıdır. Etiler ve Lordoğlu'na (2010:102) göre bu duruma Emile Kreapelin'in "kökten kopma" olayı denir. Genellikle göçmenlerde görülen bu olayın temel nedeni ise, kişilerin yurda duydukları özlemlerinin artması ve nostaljik duygular yaşamasıdır.

Suriyeli sığınmacılar ile ilgili olarak karşılaşılan altıncı sıkıntı randevu konusu olmuştur. Bu durum hastanelerde gereksiz yere yığılmalara sebep olmuştur. Egici'ye (2016:33-34) göre geçici TC kimlik numarası verilerin MHRS'ye nasıl kayıt olacaklarını bilememesi, MHRS'de Arapça yüz ve MHRS Alo 182'de Arapça dil seçeneğinin bulunmaması bu durumun meydana gelmesine neden olmaktadır. Bu sıkıntının aşılması için geçici sığınmacılara verilen eğitim ve uyum çalışmalarına sağlık sistemlerinin tanıtımı da eklenmelidir.

Suriyeli sığınmacıların yedinci karşılaştığı sıkıntı ise tüberküloz hastalığıdır. Nedeni ise tüberküloz hastalığının tespitinin zor olması, kayıtlı hasta sayısının yetersiz olması, tedavinin devamının getirilmesinin zor olması, verilen adreslerin yanlış olması ve temaslı aramanın olanaksız olmasıdır. Yine kadın doğumda da düzenli olarak gebe takibinin yapılamaması, erken doğum veya sorunlu gebelik vakaları son anda geldiği için yoğun bakım ve küvez planlamasında sıkıntılar ortaya çıkması ve ücret ödeyememe düşüncesi ile gebenin ailesinin hastaneye gelmeme durumu da bu alanda sıkıntı oluşmasına neden olmaktadır (Egici, 2016:30).

Gümüş ve Bilgili'ye (2015:65) göre bu sıkıntıları çözüme kavuşturmak için bu kişilerin sağlıklarını korunmak ve geliştirmek amacıyla onları özel ve öncelikli grup olarak kabul etmeliyiz. Bu kişileri tedavi ederken geldikleri yerin kültürel özelliklerini dikkate almalı, sosyal ve ekonomik değişkenlerini iyi değerlendirmeli, doğurganlıkla ilgili sorunları çözmek için kadınlara eğitim verilmeli, olumsuz etkilenen çocuk ve ailelere psikolojik destek verilmeli ve danışmanlık hizmeti sağlanmalı, kronik ve bulaşıcı hastalıkların izlenimi iyi yapılmalı ve bu konuda eğitimler düzenlenmeli, destekleyici çevre kapsamında bu

kişilerin yaşadıkları yerler tespit edilmeli ve daha sağlıklı hale getirilmeli, bu kişilerin sahip olduğu sağlık hakları bilinmeli ve sağlık sistemine ulaşımın daha kolay hale getirilebilmesi için yapısal engeller giderilmelidir.

İrgil'e (2016:61) göre her hastanede arapça/kürtçe bilen personel bulundurulmalı, kişiler resmi kayıt yaptırmaya zorlanmalı, aile hekimleri daha etkin kullanılmalı ve sığınmacılar da aile hekimliklerine kayıt ettirilmeli, ilaç bedellerinin karşılanması AFAD genelgesine göre yapılmalı, yer değiştiren sığınmacılar AFAD' dan yararlanabilmek için gittikleri yerin ilin Göç İdaresi İl Müdürlüğü'ne kayıt yaptırmalı ve özellikle anneler ve çocuklar için sosyal destek programları hazırlanmalıdır.

Ertem'e (2015:2) göre insan hakları temel alınmalı ve eşitlik ilkesi uygulanmalı, mevcut yasal düzenlemeler göçmenlerin hak ve özgürlüklerini engellememeli, sağlık hizmeti sunumu için gerekli düzenlemeler mevzuatta yapılmalı, ülkedeki yöneticilerin göçmenlere karşı olan bakış açıları iyi hale getirilmeli, sağlık kuruluşları sayı ve nitelik bakımından göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılayacak hale getirilmeli, sağlık çalışanlarının iletişime dikkat etmesi ve daha duyarlı olması sağlanmalı ve göçmenler özelinde bilgi sistemleri oluşturulmalı, sağlık hizmetlerine nasıl erişecekleri anlatılmalı ve uygun sağlık hizmetleri planlanmalı ve sunulmalıdır.

Belirtilen bu önerilerde gözden kaçan durum Suriyeli sağlık çalışanları olmuştur. Yaklaşık olarak 2 milyon insanın geri dönmesi kısa vadede mümkün görünmemektedir. Bu bakımdan kişilerin sağlığını daha iyi koruyabilmek ve onları daha iyi anlayabilmek için Suriyeli sığınmacıların yoğun olduğu yerlerde bu çalışanlar görevlendirilebilir. Bu uygulama ile birlikte yerel halkın tepkisinin de azalacağını söyleyebiliriz. Örneğin ORSAM (2015:23) tarafından yapılan çalışmada Şanlıurfa'da ki Suriyeli'lerin sayısının toplam nüfusun %10'unu geçmiş olması, misafirlerin geri dönmeyeceği düşüncesinin güçlenmesi ve sağlık hizmetlerinin almada ülke halkının sıkıntı yaşamaya başlaması halkın tepkilerinin artmasına neden olmuştur. Sağlık hizmetlerinde yaşanan sıkıntılar Kilis, Adana, Osmaniye ve Mersin gibi şehirlerde de çok görülmeye başlamıştır.

AFAD (2016) verilerine göre Türkiye Suriyeli sığınmacılar için 8 milyar dolar kaynak kullanmıştır. Türkiye kullandığı bu kaynak ile Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi'nde Kalkınma İnsiyatifleri kuruluşlarının 2013 yılında hazırladığı Küresel İnsani Yardım Raporu'na göre Gayri Safi Milli Hasılasının %0,21'ini insani yardıma ayırdığı için milli gelirine oranla en çok insani yardımı yapan ülke olmuştur. Birleşmiş Milletler Teşkilatı dahil uluslararası camianın katkısı ise sadece 455 milyon ABD dolar ile sınırlı kalmıştır. Türkiye dışındaki diğer devlet ve kuruluşların bu sorumluluğu üstlenmede yetersiz kaldığı görülmektedir. Başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere diğer büyük ülkelerinde özellikle sağlık konusunda yeterli desteği vermesi hem maddi hem de manevi açıdan sağlanmalı, bu kişilerin topluma entegre edilebilmesi için projeler geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

AFAD, (2016). Suriye Raporları – Giriş ,https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=747 (Erişim Tarihi: 21.03.2016)

AFAD, (2016). Barınma Merkezlerinde Son Durum, https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?ID=16& IcerikID =848 (Erişim Tarihi: 21.03.2016)

BERTİ, B. (2015). The Syrian Refugee Crisis: Regional and Human Security Implications, Strategic Assessment, 17(4), ss. 41-53

BÜLBÜL, S. ve KÖSE, A. (2010). Türkiye'de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi ile İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 39(1), ss. 75-94.

DEMİR, E. ERGİN, I. KURT, A.Ö. ve ETİLER, N. (2016). Sığınmacıların / Geçici Koruma Altına Alınanların Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmasında Mevcut Durum ve Yaşanan Sorunlar, Engeller, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara

DENİZ, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 18(1), ss. 175-204

EGİCİ, M.T. (2016). Geçici Sığınmacılar Kamu Hastanelerinde Yaşanan Sıkıntılar ve Çözüm Önerileri, Sağlık Bakanlığı Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu İstanbul Beyoğlu KHB Genel Sekreterliği, İstanbul

ERDOĞAN, M. (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara.

ERTEM, M. (2015). Suriyeli Göçmenler Özelinde Türkiye'de Göçmenlerin Sağlık Gereksinimleri, http://globalcenters.columbia.edu/istanbul/files/globalcenters_turkey/content/Meliksah%20Ertem.pdf (İndirilme Tarihi: 12.03.2016)

ERTEM, M. (2016). Göç ve Sağlık, http://www.hasuder.org.tr/hsg/wp-content/uploads/2015/10/g%C3%B6%C3%A7-ve-sa%C4%9Fl%C4% B1k.pdf (Erişim Tarihi: 20.03.2016).

ESKİOCAK, M., MARANGOZ, B. ve ETİLER, N. (2016). Suriye, Türkiye ve Irak'ta Savaşın Bölgedeki Bulaşıcı Hastalıklara Etkisi, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara

ETİLER, N. ve LORDOĞLU, K. (2010). Göçmenlerin Sağlık Sorunları: Ev Hizmetlerinde Bir Alan Araştırması, Sosyal Haklar Sempozyumu, Kocaeli.

GÜMÜŞ, Y. ve BİLGİLİ, N. (2015). Göçün Sağlık Üzerindeki Etkileri, Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 18(1), ss. 63-67.

KORKMAZ, A.Ç. (2014). Sığınmacıların Sağlık ve Hemşirelik Hizmetlerine Yarattığı Sorunlar, Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi, 1(1), ss. 37-42.

INTERNATIONAL LABOUR ORGANİZATION, (2014). Assessment of The Impact of Syrian Refugees In Lebanon and Their Employment Profile 2013, International Labour Organization Regional Office for the Arab States, Beriut

İRGİL, E. (2016). Suriyeli Sığınmacılarda Bulaşıcı Olmayan Hastalıkların Sorunu, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara

SAĞLIK BAKANLIĞI, (2015). Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Esaslar Hakkında, http://www.tkhk.gov.tr/3896_gecici-koruma-altina (Erişim Tarihi: 20.03.2016).

OECD, (2014). International Migration Outlook 2014, http://www.oecdbookshop.org/en/page/index/? (ET: 20.03.2016).

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ, (2014). Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler, Orsam Yayınları, Rapor No:189, Ankara

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ, (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Orsam Yayınları, Rapor No:195, Ankara.

ÖZTÜRK, S. (2015). Suriye'den Göçün Etkileri, GSA 2015 Global'i Yaşamak Uluslararası Konferansı, Rochampton Üniversitesi, Londra, İngiltere.

UNHRC, (2016). Registered Syrian Refugees, http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php (ET: 18.03.2016).

TEKİN, Y. T. (2005). Göç'ün Kadın Yaşamı Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

TUNÇ, A.Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme, Tesam Akademi Dergisi, 2(2), ss. 29-63.

TUZCU, A. ve ILGAZ, A. (2015). Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 7(1), ss. 56-67

TÜRK TABİBLER BİRLİĞİ, (2014). Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara.

VATANSEVER, K. (2016). Sığınmacıların Kamplardaki Sorunları, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara.

YILMAZ, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9(2), ss.1685-1704.

YEREL YÖNETİMLERİN SIĞINMACILARA SUNDUĞU HİZMETLERİN YERELDE ALGILAMA BİÇİMİ: KİLİS BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

***

PERCEPTION OF THE SERVICES IT OFFERS TO ASYLUM SEEKERS IN THE LOCAL OF LOCAL GOVERNMENT: MUNICIPAL KİLİS EXAMPLE

Yrd. Doç. Dr. Ahmet TUNÇ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
ahmettunc@kilis.edu.tr

Öz

Yerel yönetimler, tüm ülkelerde kamu yönetiminin önemli ve vazgeçilmez bir unsurunu oluştururlar. Bu temelde ele alındığında yerel mahalledeki birçok ihtiyaçlar yerelde kurulu bulunan bir idare tarafından yerine getirilmektedir. 2011 yılında Suriye iç savaşından kaynaklanan siyasal sorunlardan dolayı, ülkede önemli bir nüfus oranı komşu ülkelere göç etmiş ve özellikle komşu ülkelerde bulunan sınır kentleri bundan yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Kilis kenti bugün itibariyle Suriyeli sığınmacı sayısının, yerel halkın nüfus büyüklüğünü yaklaştığı bir aşamadadır. Sığınmacılar kentte, yerel halk ile iç içe yaşamakta aslında bir anlamda, yerel halk olmuşlardır. Kilis belediyesinin ise, hizmet kapasitesi iki kat artmış, sunulan hizmetlere talepler, beklentiler, kullanılan alanlar ve diğer hizmetlerin artma eğilimi devam etmektedir. Çünkü sığınmacılar iki yıllık bir zaman zarfında kentte yerleşmiş, bu göç için kentte herhangi bir alt ve üst yapı hazırlığı yapılamamıştır. Gerek belediyenin sunduğu hizmetlerin iki katına çıkmak zorunda olması ve gerekse de toplumsal farklılıktan dolayı belediyenin sunmuş olduğu bu hizmetlerin yerel halk tarafından nasıl algılandığı yapılan araştırmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

***Anahtar Kelimeler**: Yerel Yönetimler, Suriyeli Sığınmacılar, Kilis.*

Abstract

Local governments in all countries constitute an important and indispensable element of public administration. Many needs in local neighborhoods are fulfilled when this is basically handled by an administration which is installed in the local area. In 2011, due to the political problems caused by the civil war in Syria, a significant proportion of the population in the country have migrated to neighboring countries, especially those in the neighboring countries are affected by this border city intensively. As of today, the number of Syrian refugees in Kilis city is approaching a stage where the local community population size. Asylum seekers in the city, in fact, in a sense, living intertwined with local people, local people have become. The city of Kilis, service capacity has doubled, the demand for the services offered, expectations, continuing the increasing trend of using space and other services. Because refugees settled in the city during a two-year time, the city took no for this migration and superstructure are made of preparation. That the services must provide the municipality had to go twice and both of these services are also offered by the municipality because of social differences to be put forward by research conducted by the perception of the local population.

***Keywords:** Local Goverment, Syrian refugees, Kilis.*

1. GİRİŞ

Devletin geniş sınırları içerisinde çeşitli görevleri vardır. Bu geniş sınırlar içerisinde devletin görevlerini yapabilmesi için, birçok kararlar alması gerekir. Bu açıdan merkezi yönetim adına hareket edebilecek yerel nitelikli kişi veya kuruluşlara ihtiyaç bulunmaktadır. Yerel yönetimler, tüm ülkelerde kamu yönetiminin önemli ve vazgeçilmez bir unsurunu oluştururlar. Bu temelde ele alındığında yerel mahalledeki birçok ihtiyaçlar yerelde kurulu bulunan bir idare tarafından yerine getirilmektedir. 2011 yılında Suriye iç savaşından kaynaklanan siyasal sorunlardan dolayı, ülkede önemli bir nüfus oranı komşu ülkelere göç etmiş özellikle komşu ülkelerde bulunan sınır kentleri bundan yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Kilis kenti bugün itibariyle Suriyeli sığınmacı sayısının, yerel halkın nüfus büyüklüğünü yaklaştığı bir aşamadadır. Sığınmacılar kentte, yerel halk ile iç içe yaşamakta aslında bir anlamda, yerel halk olmuşlardır. Kilis belediyesinin ise, hizmet kapasitesi iki kat artmış, sunulan hizmetlere talepler, beklentiler, kullanılan alanlar ve diğer hizmetlerin artma eğilimi devam etmektedir. Çünkü sığınmacılar iki yıllık bir zaman zarfında kentte yerleşmiş, bu göç için kentte herhangi bir alt ve üst yapı hazırlığı yapılmamıştır. Gerek belediyenin sunduğu hizmetlerin iki katına çıkmak zorunda olması ve gerekse de toplumsal farklılıktan dolayı belediyenin sunmuş olduğu bu hizmetlerin yerel halk tarafından nasıl algılandığı yapılan araştırmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. YEREL YÖNETİM KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE YÖNETİMLER

Bir ülkenin birçok farklı farklı görevleri vardır. Ülkenin bu görevlerini yapabilmesi için, birçok kararlar alması gerekir. Bütün bu kararların bir merkezden yönetilmesi sakıncalı ve verimsiz olabilmektedir. Merkezle yazışmalar, karar alma ve bunun ilgili yerlere gönderilmesi zaman kaybına neden olmakta ayrıca yerel nitelikli birçok hizmetin öneminin merkez tarafından anlaşılması güç bir iş olabilmektedir. Bu açıdan merkezi yönetim adına hareket edebilecek yerel nitelikli kişi veya kuruluşlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu iki seçenekler yapılabilir; birincisi yerelde taşra örgütü kurmak, bu seçenek yeterli değildir. İkincisi ise yerel yönetimlere yer vermektir (Tortop, 1986: 25).

Yerel yönetimler, tüm ülkelerde kamu yönetiminin önemli ve vazgeçilmez bir unsurunu oluştururlar. Bir ülkedeki yerel yönetimin etkinliği ve gücü o ülkenin demokrasi düzeyini de bir anlamda göstermektedir. Yerel yönetimler, demokrasi açısından önemli olmalarının yanında yerel nitelikli hizmetlerde verimliliği ve etkinliği sağlama da vazgeçilmez unsurlardır (Eryılmaz, 2011:146). Türkiye'de tamamı Osmanlıda 19.yüzyılda ortaya çıkmış ve cumhuriyet döneminde yeniden düzenlenmiş üç yerel yönetim türü vardır: il özel idaresi, belediye ve köy muhtarlığı (Güler, 2009:283).

Yerel yönetimlerde en bilinen ve öne çıkan kurum belediyelerdir. Yerleşim yerlerinde kentli nüfusun bir anlamda tüm ihtiyaçlarının giderildiği yer belediyelerdir. Bu çerçevede bakıldığında belediyeler bir kentin en önemli yönetim organıdır. Yol, su, kanalizasyon, eğitim, kültür sanat, sosyal yardım ve diğer bütün mahalli müşterek ihtiyaçlar belediyelerin yaptığı temel görevler arasındadır. Bir yerleşim yerinde yaşayan herkese bu ihtiyaçların ulaştırılması beklenir. Bu açıdan ele alındığında Kilis'te yerel halkla iç içe yaşayan Suriyeli sığınmacılarda bu hizmetlerden yararlanmaktadır.

5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanın Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'a göre belediyelerin görevlerine bakıldığına mülteci, sığınmacı, göçmen, geçici koruma statüsü gibi tanımlarla herhangi bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir.

3. TÜRKİYE'DE YAŞANAN SURİYELİ SIĞINMACILAR

Türkiye Cumhuriyeti Başkanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) 29.02.2016 tarihli verilerine göre Türkiye'de barınma merkezlerinde kalan toplam Suriyeli sayısı ve barınma merkezlerinin

bulunduğu iller Tablo-1' de görülmektedir.

Tablo 1: Barınma Merkezlerindeki Suriyeliler

Sıra No	İl	Suriyeli Sayısı
1	Şanlıurfa (5 Barınma Merkezi)	111.347
2	Gaziantep (5 Barınma Merkezi)	50.267
3	Kilis (2 Barınma Merkezi)	33.604
4	K. Maraş (1 Barınma Merkezi)	18.387
5	Hatay (5 Barınma Merkezi)	18.006
6	Mardin (3 Barınma Merkezi)	13.057
7	Adana (1 Barınma Merkezi)	10.670
8	Adıyaman (1 Barınma Merkezi)	10.068
9	Osmaniye (1 Barınma Merkezi)	9.538
10	Malatya (1 Barınma Merkezi)	7.977
	Toplam	282.921

Kaynak: (AFAD, Barınma Merkezlerinde Son Durum, www.afad.gov.tr, 29.02.2016)

Tablo-1'e göre on ilde toplam 25 barınma merkezinde 282.921 Suriyeli sığınmacı misafir edilmektedir. Sığınmacıların ağırlıkta olarak Suriye sınırında bulunan illerde barındırıldığı görülmektedir.

Türkiye'de bulunan toplam Suriyeliler İçişlerinin Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne göre (13.08.2015) tarihi itibariyle 1.905.984 kişidir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015, http://www.goc.gov.tr/). Ancak sayısının iki milyonu aştığı siyasi otoriteler tarafından dile getirilmektedir. Barınma merkezinde kalanların Türkiye'de bulunan toplan Suriyeli sayılarına göre oldukça az olduğu görülmektedir.

4. KİLİS İLİNİN VE BELEDİYESİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Kilis Belediyesi: Gaziantep ilinin bir ilçesi iken, Bakanlar Kurulu'nun 03.06.1995 tarih ve 550 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamesi ile il statüsüne kavuşturulmuştur. Böylece Kilis, Türkiye'nin 79. ili olmuştur (Kilis Belediyesi 2015-2019 Stratejik Plan, 2015: 14). Kilis ili nüfus ve yüzölçümü olarak Türkiye'nin en küçük illerinden biridir. Kilis'in 3 küçük ilçesi bulunmaktadır. Kilis ilinde 137 adet köy ve 87 adet mahalle vardır. Kilis ilinin 2015 sonu itibariyle toplam nüfusu tablo-2'de görülmektedir.

Tablo 2: Kilis ili Nüfusu(2015)

Sıra No	İl	Suriyeli Sayısı
1	Şanlıurfa (5 Barınma Merkezi)	111.347
2	Gaziantep (5 Barınma Merkezi)	50.267
3	Kilis (2 Barınma Merkezi)	33.604
4	K. Maraş (1 Barınma Merkezi)	18.387
5	Hatay (5 Barınma Merkezi)	18.006
6	Mardin (3 Barınma Merkezi)	13.057
7	Adana (1 Barınma Merkezi)	10.670
8	Adıyaman (1 Barınma Merkezi)	10.068
9	Osmaniye (1 Barınma Merkezi)	9.538
10	Malatya (1 Barınma Merkezi)	7.977
	Toplam	282.921

Kaynak: TUİK: Kilis İli Nüfusu 2015, https//biruni.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr.

Kilis'in merkez nüfusu 106.293 kişi, Musabeyli ilçesinin nüfusu 13.359 kişi, Elbeyli ilçesinin nüfusu 5.852 kişi ve Polateli ilçesinin nüfusu ise 5.151 kişidir.

Kilis ilinde tarımsal üretim önemli bir alana sahip olup, temelde ilin en önemli ekonomik faaliyet

alanıdır. Tablo-3'de 2015 yılına ait tarımsal üretim faaliyetleri görülmektedir.

Tablo 3. Tarım Ürünlerinin Yıllık Üretim (2015)

Ürün	Üretim(Bin Ton)
Üzüm	57
Zeytin	26
Buğday	23
Arpa	6
Antep Fıstığı	2

Kaynak: Kilis Belediyesi 2015-2019 Stratejik Plan, 2015: 17.

Tablo-3'de bakıldığında üzümün 57 bin ton ile en büyük paya sahip olduğu, bunu 26 bin ton ile zeytin, 23 bin ton ile buğday, 6 bin ton ile arpa ve 2 bin ton ile Antep fıstığının oluşturduğu görülmektedir.

Kilis ilinde kurulu sanayi firmalarının sektörel dağılımını gösteren tablo-4'e bakıldığında: 9 adet firmanın "gıda", 8 adet firmanın "dokuma ve giyim", 3 adet firmanın "plastik", 2 firmanın "dekorasyon", 1 firmanın "bahçe mobilyaları", ve "diğer" kategorisinde ise 3 adet firmanın olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında sanayi faaliyeti oldukça azdır.

Tablo 4: Sanayi Firmalarının Sektörel Dağılımı(2014)

Sektör	Firma Sayısı
Gıda	9
Dokuma ve Giyim	8
Plastik	3
Dekorasyon	2
Bahçe Mobilyaları	1
Diğer	3
Toplam	26

Kaynak: Kilis Belediyesi 2015-2019 Stratejik Plan, 2015: 21.

Kilis ilinde 2015 yılı sonu itibariyle kurulu bulunan kamu ve özel sağlık kuruluşları tablo-5'de görülmektedir. Tablo-5'e bakıldığında 1 adet "devlet hastanesi", 2 adet "ağız ve diş sağlığı merkezi" ve 1 adet "özel tıp merkezinin" olduğu bunun dışında ise genel itibariyle Kilis ilinde hizmet sunacak sağlık kuruluşları olmadığı görülmektedir.

Tablo 5: Kilis İli Sağlık Kurumları

Kurum	Sayı
Devlet Hastanesi	1
Özel Hastane (Tıp Merkezi)	1
Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi	2
Sağlık Ocağı	5
Verem Savaş Dispanseri	1
Kızılay	1
Ana Çocuk Sağlığı	1
Halk Sağlığı Laboratuvarı	1
Eczane Sayısı	31

Kaynak: Kilis Belediyesi ve Kilis İl Sağlık Müdürlüğü, 2016, http://www.kilissaglik.gov.tr.

Bu verilerden sonra Kilis Belediyesi'nin araç ve personel sayılarına bakıldığında: 2015 yılı verilerine göre toplam 207 olan personel sayısının 96 memur kalan 111 personel işçi statüsündedir. Toplam araç sayısı ise 87 adettir.

Kilis Belediyesi'nin 2010-2015 yıllarını bütçe büyüklüğü tablo-6'da görülmektedir. Bütçenin 2010 yılından sonra sürekli arttığı ve 2014 yılında ise kısmi bir düşüş gösterdiği görülmektedir. Burada özellikle dikkat edilmesi gereken husus 2012 yılında Suriye'de gerçekleşen siyasal olayların yansımalarının 2013 yılından itibaren bütçe büyüklüğüne yansımasıdır.

Tablo-6: Kilis Belediyesinin Bütçesi (2010-2014)

YIL	Bütçe Büyüklüğü (Milyon TL)
2010	33.5
2011	39.2
2012	46.5
2013	77
2014	63
2015	71

Kaynak: Kilis Belediyesi, 2016, 2010-2015 Faaliyet Raporları.

5. KİLİS BELEDİYESİNİN SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK HİZMETLERİ

Kilis belediyesi kentte yaşayan Suriyeli sığınmacıları kayıt altına almaya çalışmaktadır. 2015 yılı itibariyle kayıt altına aldığı Suriyeli sayısı 62.814 olup, bu süreç devam etmektedir. Belediye kentte yaşayan Suriyeli sığınmacılara yönelik birçok alanda çeşitli hizmetler sunmaktadır. Genel olarak bakıldığında (Kilis Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü, 2015):

1. 1 adet okul: 23 öğretmen 520 öğrenci kapasiteli
2. 1 adet okul: 53 öğretmen 11 personel 1800 öğrenci kapasiteli
3. 1 adet ÇATOM (Çok Amaçlı Türkçe Öğretim Merkezi): Türkçe dersleri ve diğer kurslar
4. Belediye ek binasında 1 adet hastane: 12 doktor, 4 hemşire, 4 eczacı, ve 10 personel: 500 hastaya hizmet vermekte
5. Gıda bankası birçok alanda sosyal yardım dağıtmakta
6. Aile ve Sosyal Politikalar işbirliğiyle 2015 yılında sağlık taraması ve sünnet şenliği vermekte

Sunulan hizmetlerin bazıları sıralanmış olup, belediyenin sunmuş olduğu hizmetler artarak devam etmektedir. Çünkü Suriyeli sığınmacılar kentte yaşamakta yerel halk ile birlikte aynı yerleşim ve kamusal alanlarda bulunmaktadırlar. Bir anlamda misafirlikten çıkan kentin yerleşimcileri olan sığınmacılara sunulan hizmetler zorunluluk teşkil eder hale gelmiştir.

Kilis Belediyesi ayrıca bazı tahsisler yapmış olup, talep olunması halinde bu faaliyetlerini genişlettiği beyan etmektedir. Bunlara bakıldığında (Kilis Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü, 2015):

1. Mavi Hilal Vakfı'na 150 öğrenci kapasiteli eğitim için yer tahsisi.
2. UNICEF'e (Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu) 25 öğretmen 1000 öğrenci kapasiteli eğitim için bina.
3. Bir derneğe 4000 kişiye sıcak yemek dağıtımı için bina tahsisi.
4. İHH'nın (İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı) 327 öğrenci kapasiteli eğitim için yer ve konteyner tahsisi.
5. Mavi Hilal Vakfı'na 4 doktor, 15 hemşire, 12 personel, 6 ambulanslı polikliniği için yer tahsisi.

Kilis Belediyesi'nin Suriyeli sığınmacılara sunmuş olduğu hizmetler ve tahsislere sonra, sığınmacıların kentte yaşamaları sonucunda alt yapı ve belediye hizmetlerine kapasite bakımından yansımalarına bakıldığında, tablo-7' de Suriyelilerden önceki ve güncel durum çerçevesinde kapasite kullanımları görülmektedir.

Tablo-7: Suriyelilerden Önce ve Sonrası Yönelik Bazı Karşılaştırmalar

	Suriyelilerden Önce	Güncel Durum	Fark
Su Kullanımı	10.000 m^3	22.000 m3	12.000 m3
Çöp	60.000 Ton	138.000 Ton	78.000 Ton
Temizlik Elemanı	87 Kişi	115 Kişi	28 Kişi
Temizlik Araç Sayısı	13 Araç	35 Araç	22 Araç

Kaynak: Kilis Belediyesi Yazı İşleri Müdürlüğü, 2016.

Tablo-7'de Suriyelilerden önce tüketilen su miktarının 10 bin m^3 iken güncel olarak bu miktarın 12 bin m^3 artarak 22 bin m olduğu görülmektedir. Türkiye'de yağışın en az olduğu illerden biri olan ve su sorununun temel konulardan biri olduğu Kilis ilinde, bu durum beraberinde birçok başka sorunlarıda getirmektedir.

Suriyelilerden önce 60 bin ton olan çöp miktarı güncel olarak 78 bin ton artarak 138 bin ton olduğu görülmektedir. Bu sorun ile baş edebilmek için Suriyelilerden önce 87 kişi olan temizlik elemanı sayısı 28 kişi arttırılarak 155 kişiye çıkarılmış, yine Suriyelilerden önce 13 adet olan temizlik araç sayısı 22 adet arttırılarak 35 âdete çıkarılmıştır. Mevcut haliyle kentte yaşayan nüfusun Suriyeli sığınmacılarla birlikte ikiye katlanmasıyla, sunulan hizmet ve kapasite kullanıma da ikiye katlanmıştır. Alt ve üst yapı sürekli alarm verir bir seviyeye gelmiştir.

6. KİLİS'TEKİ SURİYELİLER: YEREL HALKIN KİLİS BELEDİYESİNDEN MEMNUNİYETİ

Araştırma sorularının temel dayanağı Kilis Belediyesi'nin 2015-2019 yıllarını kapsayan stratejik planının 54 ile 58 sayfaları arasındaki bilge ve tablolar referans alınarak oluşturulmuştur. Bu araştırma Temmuz 2014 yılında uygulanmış olup 222 katılımcı ile elektronik ortamda yapılmış, veriler oran-orantı çerçevesinde ele alınmış olup yüzdelik dilimlere uygulanmıştır.

Araştırma soruları Kilis ili merkez ilçede yaşayan Suriyeli olmayan kentli nüfusun kentte sunulan "kamusal yerel kamu hizmetlerinden memnuniyeti" ve "Kilislilerin kentte birlikte yaşadığı Suriyelilerden memnuniyetini" ölçmeye yöneliktir. Soruların büyük çoğunluğu yerel halkın sığınmacılara doğrudan bakış açısını yönelik hazırlanmamış, daha çok dolaylı olarak göçle birlikte ikiye katlanan kent nüfusunun sorunlarını yansıtması açısından önemli bir gösterge olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede elde edilen tablolar halinde hazırlanmıştır. Bu perspektife bakıldığında;

Tablo-8'de "Temizlik Konusunda Öncelikli Sorunlar" başlığında sorulan soruya katılımcıların % 70'i "Yol ve Sokak Kirliliği (Çöpten Yere Atılması)", % 11 "Gürültü Kirliliği", % 7 "Çöplerin Zamanında Toplanmaması", % 4 "Görüntü Kirliliği", % 4 "Çevreyi Kirletenlere Ceza Kesilmemesi", % 4 "Temizlik Konusunda Halkın Eğitilmesi" şeklinde cevap vermişlerdir. Kilis ilinde Suriyeli sığınmacılarla birlikte 2 kat olan kent nüfusu mevcut cadde ve sokakların daha çok çöp bırakılmakta, kapasitesinin üstünde kullanılan sokak ve caddeler daha çok kirlenmekte ve durum beraberinde diğer sorunları da getirmektedir.

Tablo-8: Temizlik Konusunda Öncelikli Sorunlar

Temizlik	Yüzde %
Yol Sokak Kirliliği	70
Gürültü Kirliliği	11
Çöplerin Zamanında Toplanmaması	7
Görüntü Kirliliği	4
Çevreyi Kirletenlere Ceza Kesilmesi	4
Temizlik Konusunda Halkın Eğitilmesi	4
Toplam	100.0

Tablo-9'da "Ulaşım-Trafik Konusunda Öncelikli Sorunlar" başlığında sorulan soruya katılımcılar % 38 "Otopark İhtiyacı", % 24'i Suriye Plakalı Araçların Trafik Kurallarına Uymaması", % 14 " Motosiklet Fazlalığı", % 14 "Trafik İşaretlerinin Yetersizliğinden" , % 10 "Toplu Taşıma, Güzergâh" yetersizliğinden söz etmiştir. Özellikle Suriyeli sığınmacıların araçlarıyla birlikte kentte arabaların sayısı ikiye katlanmış, bu durum trafik sorunu fazlasıyla arttırmıştır.

Tablo 9: Ulaşım-Trafik Konusunda Öncelikli Sorunlar

Ulaşım-Trafik	Yüzde%
Otopark İhtiyacı	38
Suriye Plakalı Araçların Trafik Kurallarına Uymaması	24
Motosiklet Fazlalığı	14
Trafik İşaretlerinin Yetersizliği	14
Toplu Taşıma Güzergâh	10
Toplam	100.0

Tablo-10'da "Su Konusunda Öncelikli Sorunlar" başlığında sorulan soruya katılımcıların % 62 "Susuzluk, su kesintisi (suyun üç günde bir verilmesi)", % 38 "İçme suyu (şebeke suyunun içilememesi)". Kilis'te coğrafi özelliklerden dolayı yağışın az olması ve geçmişten beridir gelen su sorunları, nüfusun Suriyeli sığınmacılarla birlikte ikiye katlanmasıyla su sorunları da bir o kadar katlanarak devam etmektedir. Kent nüfusunun Suriyeli sığınmacılarla birlikte artması beraberinde mevcut olan park, bahçe ve yeşil alan azlığı daha da kötüleşmiştir.

Tablo 10: Su Konusunda Öncelikli Sorunlar

Su	Yüzde%
Susuzluk Su Kesintisi(suyun üç günde bir verilmesi)	62
İçme Suyu (şebeke suyunun içilmemesi)	38
Toplam	100.0

Tablo-11'de "Park, Bahçe ve Yeşillik Alanlar Konusunda Öncelikli Sorunlar" başlığında sorulan soruya katılımcıların % 56'sı "Yeşil Alan Azlığı", % 23 "Parkların Yetersiz ve Küçük Olması", % 13 "Mevcut Yeşil Alanların Korunamaması", % 8 "Parklardaki Spor Alanlarının Yetersiz Olması".

Tablo 11: Park Bahçe ve Yeşil Alanlar Konusunda Öncelikli Sorunlar

Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar	Yüzde%
Yeşil Alan Azlığı	56
Parkların Yetersiz ve Küçük Olması	23
Mevcut Yeşil Alanların Korunamaması	13
Parklardaki Spor Alanlarının Yetersiz Olması	8
Toplam	100.0

Tablo-12'de "Yol ve Kaldırım Konusunda Öncelikli Sorunlar" başlığında sorulan soruya katılımcılar % 62 "Yolların Dar ve Bozuk Olması", %13 "Araçların Yol Kenarına Park Edilmesi", % 8 "Ara Sokaklara Bakım ve Asfalt Yapılmaması", %7 "Kaldırımların Çok Geniş Olması", % 7 "Cumhuriyet Caddesine Alternatif Yol Olmaması", % 3 "Yolların Tek Yönlü Olması".

Tablo 12: Yol ve Kaldırım Konusunda Öncelikli Sorunlar

Yol ve Kaldırım	Yüzde %
Yolların Dar ve Bozuk Olması	62
Araçların Yol Kenarına Park Etmesi	13
Ara Sokaklara Bakım ve Asfalt Yapılamamsı	8
Kaldırımların Çok Geniş Olması	7
Cumhuriyet Caddesinde Alternatif Yol Olmaması	7
Yolların Tek Yönlü Olması	3
Toplam	100.0

Tablo-13'de "Esnaf ve Seyyar Satıcılar Konusunda Öncelikli Sorunlar" başlığında sorulan soruya katılımcılar %38 " Yol ve Kaldırımı İşgal Etmek", %24 "Seyyar Satıcıların Verdiği Rahatsızlıklar", % 22 "Sağlık Gıda ve Ürün Satılması ve Bunların Denetlenmemesi", % 22 "Suriyeli Sığınmacıların Kaçak İşyeri Açması". Tablo 12 ve 13 birlikte değerlendirildiğinde temel sorunun Suriyeli sığınmacı göçünün kentte oluşturduğu kapasite sorununu göz önüne sermektedir.

Tablo 13: Esnaf ve Seyyar Satıcılar Konusunda Öncelikli Sorunlar

Esnaf ve Seyyar Satıcıların	Yüzde%
Yol ve Kaldırımı İşgal Etmek	32
Seyyar Sayıcıların Verdiği Rahatsızlığı	24
Sağlık Gıda ve Ürün Satılması ve Bunların	22
Suriyelin Sığınmacıların Kaçak İşyeri Açması	22
Toplam	100

Tablo-14'de "Diğer Sorunlar" başlığında sorulan soruya katılımcıların % 65 Suriyeli Sığınmacıların Çok Fazla Olması, % 17 "İşsizlik", % 6 "Halkın Bilinçsiz Olması", % 4 "Özel Hastanenin Olmaması", % 4 "Profesyonel Futbol Takımının Olmaması", % 4 "Kiraların Çok Yüksek Olması" şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 14: Diğer Sorunlar

Diğer Sorunlar	Yüzde %
Suriyeli Sığınmacıların Çok Fazla Olması	65
İşsizlik	17
Halkın Bilinçsiz Olması	6
Özel Hastanenin Olmaması	4
Profesyonel Futbol Takımı Olmaması	4
Kiraların Çok Yüksek Olması	4
Toplam	100.0

Kilis yerel halkının bir anlamda temel sorunu tablo 14'de görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların sayısının yerel halk kadar olması, göçten önce alt ve üste yapı için herhangi bir yatırım ve hazırlık yapılmaması bu sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tablo-15'da "Suriyelilerin Olumlu Etkileri" başlığında sorulan soruya katılımcıların % 83 "Ticaretin Canlanması", % 13 "Ucuz İşçilik", % 4 "Kilis'in Ulusal Basında Duyulması, Tanınması". Suriyelilerin özellikle ticaretin canlanması ve ucuz işçilik konusunda kenti ve kentlileri memnun ettiği görülmektedir.

Tablo 15: Suriyelilerin Olumlu Etkileri

Olumlu Etkileri	Yüzde %
Ticaretin Canlanması	83
Ucuz İşçilik	13
Kilis'in Ulusal Basında Duyulması, Tanınması	4
Toplam	100.0

Tablo-16'da "Suriyelilerin Olumsuz Etkileri" başlığında sorulan soruya katılımcıların %22 Güvenlik, Suç Oranlarında Artış % 15 Kira Fiyatlarının Orantısız Artışı, %12 Çevre Kirliliği, Temizlik, Parklarda Suriyeli Sığınmacıların Yaşaması, Park Alanlarını Tahrip Etmesi, Kilis Halkının Yeşil Alanları Kullanamaması, %12 Trafik Yoğunluğu, Suriyeli Araç Sayısının Fazlalığı, Araç Park Alanının Yetersiz Kalması, %11 Yoğun Nüfus Artışı ve Kilis'in Nüfusu Kaldıracak Kapasiteye Sahip Olmaması, % 6 Sosyal-Kültürel Yapının Bozulması, Kültür Çatışması, Dil Kargaşası, % 4 Kamu Hizmetlerinde Yararlanılmada Önceliği Suriyeli Sığınmacılara Verilmesi Kilis Halkının İkinci Sınıf Vatandaş Muamelesi Görmesi, % 4 Dilencilik, % 3 Gürültü Kirliliği, Suriyeli Sığınmacıların Sabaha Kadar Dışarıda Dolaşmaları, % 2 Kilis Halkının İşsiz Kalması, % 2 Belediye Hizmet Kapasitesinin Yetersiz Kalması, % 2 Diğer (Sağlık Sorunları, Çok Eşliliğin Artması).

Tablo 16: Suriyelilerin Olumsuz Etkileri

Olumsuz Etkilier	Yüzde %
Güvenlik, Suç Oranlarında Artış	22
Kira Fiyatlarında Orantısız Artış	15
ÇevreKirliliği, Temizlik, Parklarda Suriyeli Sığınmacıların Yaşaması, Park Alanlarının Tahrip Etmesi, Kilis Halkının Yeşil Alanları Kullananaması	12
Trafik Yoğunluğu, SuriyeliAraçSayısınınFazlalığı, Araç Park AlanınınYetersiz Olası	12
Yoğun Nüfus Artışı ve Kilis'in Kaldıracak Kapasiteye Sahip Olmaması	11
Sosyal-Kültürel Yapının Bozulması, Kültür Çatışması, Dil Kargaşası	6
Sokak Satıcıları ve Ruhsatsız İş Yeri Açılması	6
Kamu Hizmetlerinden Yararlanılmada Önceliği Suriyeli Sığınmacılara Verilmesi Kilis Halkının İkinci Sınıf Muamelesi Görmesi	4
Dilencilik	4
GürültüKirliliği, Suriyeli Sığınmacıların Sabaha Kadar Dışarıda Dolaşmları	3
Kilis Halkının İşsiz Kalması	2
Belediye Hizmet Kapasitesinin Yetersiz Kalması	2
Diğer (Sağlık Sorunları, Çok Eşliliği Artması)	2
Toplam	100

Tablo-16'da ise genel olarak yerel halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik genel bakış açısını göstermesi açısından önemli bir veri denetimidir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kilis belediyesi 2011 yılında Suriye devletinde ortaya çıkan siyasal sorunlardan dolayı son yüzyılın en büyük göç hareketlerinden biri olarak kabul edilen Suriyeli sığınmacıların ilk uğrak yerlerinden biri olmuş ve kentin yerli nüfusunu aşan bir oranda kentte yerleşimci olarak sığınıp yerel halk bile birlikte yaşamaya başlamışlardır. Yerel halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarının temelde karşılandığı yerler belediyelerdir. Bu çerçevede ele alındığında kentin nüfusu ikiye katlanmış ve belediye her alanda sunmuş olduğu kamusal hizmetlerde ikiye katlanmıştır. Alt ve üst yapıların temelde sevk ve idare edildiği Kilis belediyesi, yaklaşık bir yıl içerisinde maruz kaldığı bu yoğun sığınmacı göçüne hazırlıksız yakalanmış ve

hizmet sunma kapasitesi bakımından önemli sorunlar yaşamaya başlamıştır.

Yaşanan bu kapasite artımı karşısında belediye merkezi yönetimden mali ve diğer kaynaklar yönünden doğrudan desteklenmemektedir. Belediyenin bütçesi ciddi anlamda sorunlar yaşamakta personel ve diğer kaynaklar bu kapasite yoğunluğunu karşılayamaz durumdadır.

Bu çalışmada Kilis belediyesinin yaşadığı bu yoğunluktan dolayı yerel Kilis halkının belediyeden beklentilerinden yola çıkılarak Suriyeli sığınmacılara nasıl algıladıkları araştırılmış ve bulgular sayısal olarak ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu anlamda yerel halkın bu yoğun göç karşısında önemli oranda bir rahatsızlık duydukları görülmüştür. Çünkü her anlamda kentin ve kentlilerin yükleri ve yoğunlukları en azından iki kat artmıştır.

Bu çerçevede ele alındığında öncelikle; belediyenin kurumsal kapasitesi arttırılmalı, belediyenin beş yıldır maruz kaldığı göç en az % 70 azaltılması için çalışmalar yapılmalı, sosyal sorunlar için tedbirler alınmalı, kapasitenin arttırılması için belediyenin bütçesi yüzde yüz oranında arttırılmalı, personel sayıları arttırılmalı, belediyenin tüm makine teçhizatları için desteklenmeli gibi diğer tedbirlerde alınmalıdır.

KAYNAKÇA

AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI (AFAD). Barınma Merkezlerinde Son Durum, Erişim Tarihi: 17.03.2016, www.afad.gov.tr.

GÜLER, B.A. (2009). Türkiye'nin Yönetimi -Yapı, Ankara: İmge.

GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (2015). Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler, Erişim Tarihi: 21.12.2015, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560.

ERYILMAZ, B. (2011). Kamu Yönetimi, Ankara: Okutman Yayıncılık.

KİLİS BELEDİYESİ, (2015). 2015-2019 Stratejik Plan, Erişim Tarihi: 13.03.2016, www.kilis.bel.tr/2015-2019-Stratejikplan.pdf.

KİLİS BELEDİYESİ, (2016). Kilisimiz, Erişim Tarihi: 14.04.2016, http://www.kilis.bel.tr/.

KİLİS İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ, (2016). Sağlık Kuruluşları, Erişim Tarihi: 14.04.2016, http://www.kilissaglik.gov.tr/.

KİLİS BELEDİYESİ, (2016). 2010-2015 Faaliyet Raporları, Erişim Tarihi: 17.05.2016,http://www.kilis.bel.tr/faaliyetraporu.asp?t=1&kat_id=59&mid=124.

KİLİS BELEDİYESİ YAZI İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜ, (2016). Suriyeliler Raporu, Kurumda Elden Alınan PPT Dosyası.

TORTOP, N. (1986). Mahalli İdareler, Ankara: TODAİE Yayınları.

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (TUİK). Kilis İli Nüfusu 2015, Erişim Tarihi: 13.03.2016, https//biruni.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr.

5393 Sayılı Belediye Kanunu.

6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanın Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

SURİYELİ SIĞINMACILARIN OLUŞTURDUĞU SOSYO-EKONOMİK ALGILAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ İİBF ÖĞRENCİLERİ ÖRNEĞİ

***

A RESEARCH ON SOCIO-ECONOMIC PERCEPTIONS CAUSED OF SYRIAN REFUGEES: THE SAMPLE OF KİLİS 7 ARALIK UNIVERSITY FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES STUDENTS

Yrd. Doç. Dr. Hasan MEMİŞ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
hasanmemis@kilis.edu.tr

Öz

Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan, daha sonra Mısır, Libya, Cezayir, Bahreyn, Ürdün, Yemen ve Lübnan gibi başlıca Arap ülkelerine yayılan halk ayaklanmaları, literatürde Arap Baharı olarak ifade edilmiştir. Suriye'de Mart 2011'de ortaya çıkan bu süreç, zamanla iç savaşa dönüşmüş, zor durumda kalan Suriyelilerin önemli bir kısmı ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu göçten en çok etkilenen ülkelerden biri Türkiye'dir. Türkiye'ye kabul edilen Suriyelilerin önemli bir bölümü de Kilis'te bulunmaktadır. Kilis'te yerli nüfustan daha fazla Suriyeli sığınmacının yaşadığı bilinmektedir. Çalışmada Suriye'den yapılan göçün, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerinde meydana getirdiği sosyo-ekonomik etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, 180 öğrenci ile anket yapılmış, elde edilen veriler SPSS kullanılarak değerlendirilmiştir.

***Anahtar Kelimeler**: Arap Baharı, Suriyeli Sığınmacılar, Sosyo-Ekonomik Algı, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri.*

Abstract

The Arab Spring started in Tunisia in December 2010, then spread to major Arab countries like Egypt, Libya, Algeria, Bahrain, Jordan, Yemen and Lebanon. This process occurring in Syria in March 2011, has turned into a civil war. Therefore, a significant portion of the Syrians had to leave their country. One of the countries most affected by this migration is Turkey. A significant portion of the Syrians came to Turkey live in Kilis. It is known that the Syrian refugees lived in Kilis is more than nativ population. In this study, a survey was conducted with 180 studants. So, socio-economic perceptions caused of syrians lived in Kilis were investigated on Kilis 7 Aralık University Faculty of Economics and Administrative Sciences students.

***Keywords:** Arab Spring, Syrian Refugees, Socio-Economic Perception, Kilis 7 Aralık University Faculty of Economics and Administrative Sciences students.*

1. GİRİŞ

Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan iktidar karşıtı kitlesel gösterilerin 2011 yılında Mısır, Libya, Suriye, Cezayir, Bahreyn, Ürdün, Yemen ve Lübnan gibi başlıca Arap ülkelerinde yol açtığı halk ayaklanmalarına siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatüründe Arap Baharı (Arap Spring) adı verilmiştir (Paksoy, 2013:1).

17 Aralık 2010'da Tunus'ta iş bulamamaktan ve geçim sıkıntısından dolayı seyyar satıcılık yapmak zorunda kalan 26 yaşındaki bilgisayar mühendisi Muhammed Bouazizi Sidi, bir arabaya doldurduğu sebze-meyveyi satarken zabıtalara yakalanmış, bir zabıta görevlisince tokatlanmış ve mallarına el konulmuştur. Bouazizi, sebze tezgâhının elinden alınmasını protesto amacıyla valiliğin önünde kendini yakmış, hastaneye kaldırılan genç, 4 Ocak'ta hayatını kaybetmiştir (Güleç, 2012). Diplomalı işsiz Muhammed Bouazizi tarafından başlatılan isyan ile, Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin fitili ateşlenmiş ve ayaklanmalar diğer ülkelere de yayılarak devam etmiştir.

Arap Baharı'nın Suriye'de ortaya çıkması 15 Mart 2011 olarak kayıtlara geçmiştir. Bu tarihte barışçıl ve sivil halk ayaklanması şeklinde başlayan olaylar daha sonra iç savaşa dönüşmüştür. Zor durumda kalan Suriyelilerin önemli bir kısmı ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu göçten en çok etkilenen ülkelerden biri Türkiye'dir. Türkiye'de 3 Milyon kadar Suriyeli sığınmacının yaşadığı bilinmektedir. Türkiye'ye kabul edilen Suriyelilerin önemli bir kısmı da Kilis'te bulunmaktadır. Kilis'te yerli nüfustan daha fazla Suriyeli sığınmacı yaşamaktadır. Bu rakamın 130 bin civarında olduğu ifade edilmektedir.

2015-2016 döneminde Kilis 7 Aralık Üniversitesinde toplam 8.486 öğrenci bulunmaktadır. Bunlardan 215'i yabancı öğrencidir. Yabancı öğrencilerin 132'si Suriyelidir. İİBF'nin toplam öğrenci sayısı 1.225'tir. Bunların 75'i yabancı, yabancı öğrencilerin 23'ü ise Suriyelidir (Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Verileri). Dolayısıyla Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu sosyo-ekonomik sorunların araştırılması son derece önemlidir.

Çalışmada Suriye'den yapılan göçün, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerinde meydana getirdiği sosyo-ekonomik etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, 180 öğrenci ile anket yapılmış, elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

2. SURİYELİ SIĞINMACILARIN OLUŞTURDUĞU SOSYO-KONOMİK ALGILAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ İİBF ÖĞRENCİLERİ ÖRNEĞİ

2.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Kilis'te yaşayan Suriyeli sığınmacıların Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerini ortaya koymaktır.

2.2. Araştırmanın Varsayımları

Ankete katılanların soruları doğru anladıkları ve sorulara içtenlikle cevap verdikleri kabul edilmiştir.

2.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Araştırma Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF öğrencilerinden tesadüfî olarak seçilen 180 kişiyi kapsamaktadır.

2.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada kullanılan yöntem; örnek kütlenin seçimi, veri toplama ve verilerin değerlendirilmesi şeklindedir.

Ana kütleyi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF öğrencileri oluşmaktadır. Örnek kütle, ana kütleden "Basit Tesadüfi Örnekleme" yöntemi kullanılarak elde edilen 180 kişiden oluşmaktadır.

2015-2016 döneminde İİBF öğrenci sayısı 1.225 kişidir (Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Verileri). Seçilen örneklem sayısının ana kütleyi temsil etme yeteneği aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmıştır (Weiers, 2008:300):

$$n = \frac{q * p * (\frac{Z_\alpha}{d})^2}{1 + \frac{1}{N} * \left[q * p * \left(\frac{Z_\alpha}{d}\right)^2 - 1\right]} + p$$

Formülde;

p: Anakütlede gözlenen X'in oranını

q: (1-p) değerini

N: Anakütle hacmini

n: Örneklem hacmini

Z_α: α=0.05 için 1.96

d: kabul edilebilir hata oranını ifade etmektedir.

Yukarıdaki formülde, p ve q değerleri genel olarak bilinmemektedir. Bu nedenle ana kütleyi en iyi temsil edecek örneklem seçimi için başarı oranı (ana kütlede gözlenen X olayının oranı) p=0,5 olarak kabul edilir. Ana kütle, 2015-2016 döneminde İİBF'de öğrenim gören toplam 1.225 öğrenciden oluşmaktadır. %90 güven seviyesinde, %5,66 kabul edilebilir hata oranı ile formüle göre 180 öğrenciye anket yapılması gereği ortaya çıkmıştır.

Veri toplama yöntemi olarak "anket" metodu seçilmiştir. Anketler, ankete katılanlarla yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Anket yoluyla elde edilen veriler, SPSS programı kullanılarak frekans ve yüzde dağılımlarından oluşan tablolar ve grafiklerle değerlendirilmiştir.

2.5. Verilerinin Değerlendirilmesi

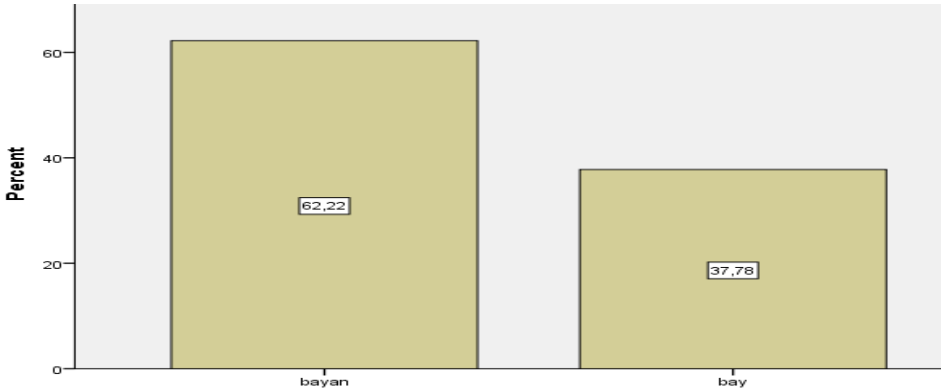
2.5.1. Cinsiyet

Tablo 1: Cinsiyet Dağılımı

	Frekans	%
Bayan	112	62,2
Bay	68	37,8
Toplam	180	100,0

Tablo 1'de ankete katılanların cinsiyetine ilişkin frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi ankete 180 kişi katılmış, bunlardan 112'si (%62,2) kadın, 68'i de (%37,8) erkektir. Aşağıdaki grafikte de cinsiyet dağılımı % olarak gösterilmiştir.

Şekil 1: Cinsiyet Dağılımı (%)

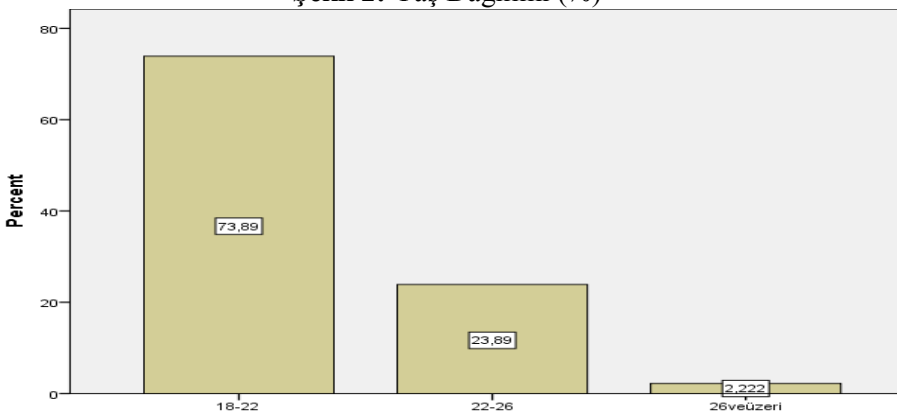
2.5.2. Yaş

Tablo 2: Yaş Dağılımı

	Frekans	%
18-22	133	73,9
22-26	43	23,9
26 ve üzeri	4	2,2
Toplam	180	100,0

Tablo 2'de ankete katılanların yaşlarına ilişkin frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılanların büyük bir kısmı (133 kişi-%73,9) 18-20 yaş arası gruptan oluşturmaktadır. Daha sonra 43 kişi ile (%23,9) 22-26 yaş grubu, 4 kişi ile de (%2,2) 26 ve üzeri yaş grubu gelmektedir. Aşağıdaki grafikte de yaş grupları arasındaki dağılım % olarak gösterilmiştir.

Şekil 2: Yaş Dağılımı (%)

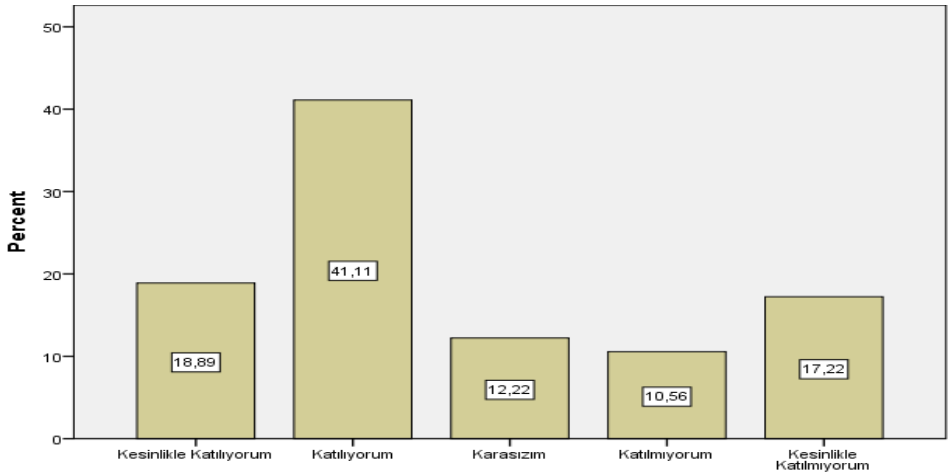
2.5.3. Hükümetin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Politikası

Tablo 3: Hükümet Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutarsız Bir Politika Uygulamaktadır

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	34	18,9
Katılıyorum	74	41,1
Kararsızım	22	12,2
Katılmıyorum	19	10,6
Kesinlikle katılmıyorum	31	17,2
Toplam	180	100,0

Tablo 3'te ankete katılanların "Hükümet Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutarsız bir politika uygulamaktadır." cümlesi ile ilgili frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi 108 kişi (%60) "kesinlikle katılıyorum" ve "katılıyorum" şeklinde görüş bildirerek hükümetin Suriyeli sığınmacılarla ilgili uyguladığı politikaları tutarsız bulmaktadır. 22 kişi (%12,2) kararsız olduğunu belirtmekte, 50 kişi de (%27,8) "katılmıyorum" ve "kesinlikle katılmıyorum" diyerek hükümetin bu konuda tutarlı bir politika uyguladığını ifade etmektedir. Aşağıdaki grafikte de konu ile ilgili görüşler % olarak gösterilmiştir.

Şekil 3: Hükümet Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutarsız Bir Politika Uygulamaktadır

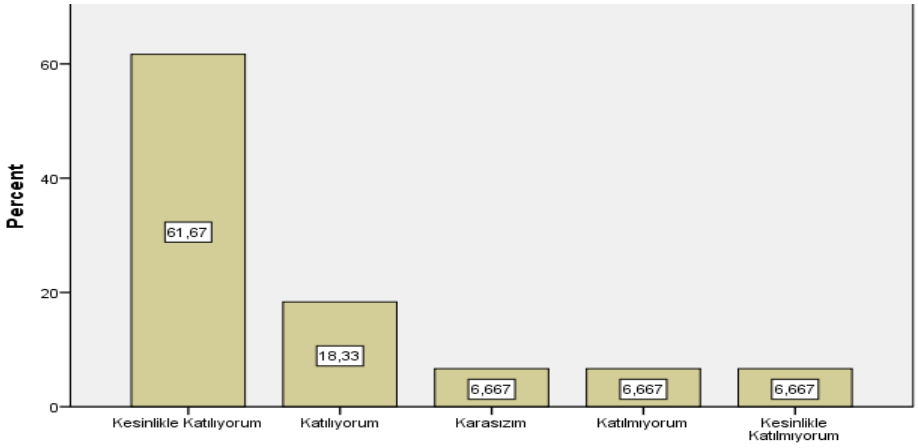
2.5.4. Özel Öğrenci

Tablo 4: Suriyeli Öğrencilerin "Özel Öğrenci" Statüsünde Üniversitemizde İstedikleri Bölüme Sınavsız Olarak Alınması Doğru Bir Durum Değildir

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	111	61,6
Katılıyorum	33	18,3
Kararsızım	12	6,7
Katılmıyorum	12	6,7
Kesinlikle katılmıyorum	12	6,7
Toplam	180	100,0

Tablo 4'te ankete katılanların "Suriyeli öğrencilerin "özel öğrenci" adı altında üniversitemizde istedikleri bölüme sınavsız olarak alınması doğru bir durum değildir." cümlesi ile ilgili frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi 144 kişi (%79,9) bu uygulamayı doğru bulmamakta, 24 kişi de (%13,3) bu uygulamayı onaylamaktadır. 12 kişi ise kararsız olduğunu ifade etmektedir. Aşağıdaki grafikte de konu ile ilgili görüşler % olarak gösterilmiştir.

Şekil 4: Suriyeli Öğrencilerin "Özel Öğrenci" Statüsünde Üniversitemizde İstedikleri Bölüme Sınavsız Olarak Alınması Doğru Bir Durum Değildir

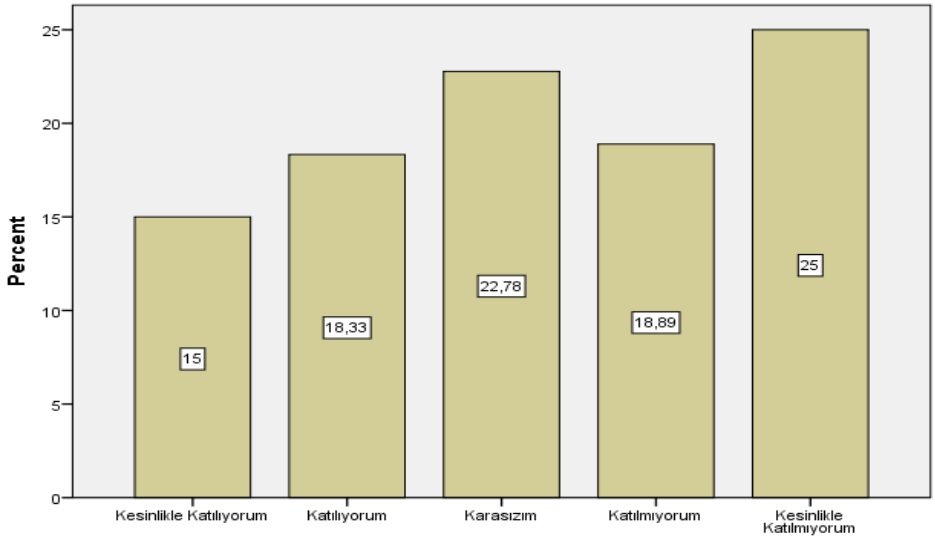
2.5.5. Kültürel Katkı

Tablo 5: Suriyeli Öğrenciler Üniversitemize Kültürel Alanda Katkı Sağlamaktadır

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	27	15,0
Katılıyorum	33	18,3
Kararsızım	41	22,8
Katılmıyorum	34	18,9
Kesinlikle katılmıyorum	45	25,0
Toplam	180	100,0

Tablo 5'te ankete katılanların "Suriyeli öğrenciler üniversitemize kültürel alanda katkı sağlamaktadır." cümlesi ile ilgili frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi ankete katılan 60 kişi (%33,3) Suriyeli öğrencilerin kültürel alanda katkı sağladığına inanmakta, 79 kişi (%43,9) böyle bir katkının olmadığını düşünmekte, 41 kişi de (%22,8) kararsız olduğunu ifade etmektedir. Aşağıdaki grafikte de konu ile ilgili düşünceler % olarak gösterilmiştir.

Şekil 5: Suriyeli Öğrenciler Üniversitemize Kültürel Alanda Katkı Sağlamaktadır

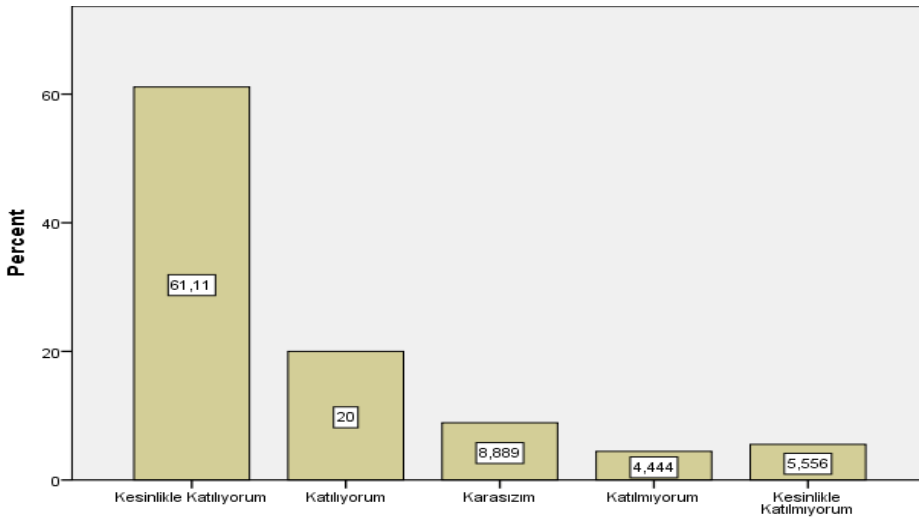
2.5.6. Part-Time İş Olanaklarına Etki

Tablo 6: Suriyeli Sığınmacılar Part-Time İş Olanaklarını Olumsuz Etkilemiştir

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	110	61,1
Katılıyorum	36	20,0
Kararsızım	16	8,9
Katılmıyorum	8	4,4
Kesinlikle katılmıyorum	10	5,6
Toplam	180	100,0

Tablo 6'da ankete katılanların "Suriyeli sığınmacılar part-time iş olanaklarını olumsuz etkilemiştir." cümlesi ile ilgili frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi ankete katılan 146 kişi (%81,1) Suriyelilerin part-time iş olanaklarını olumsuz etkilediğini, 18 kişi de (%10) böyle bir olumsuzluğun söz konusu olmadığını, 16 kişi de (%8,9) kararsız olduğunu belirtmektedir. Aşağıdaki grafikte de ankete katılanların konu ile ilgili görüşleri % olarak gösterilmiştir.

Şekil 6: Suriyeli Sığınmacılar Part-Time İş Olanaklarını Olumsuz Etkilemiştir

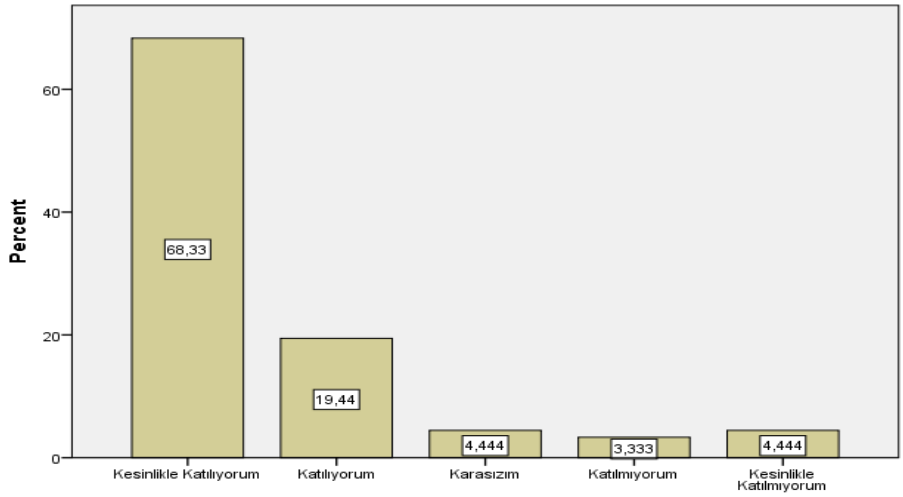
2.5.7. Ev Bulmada Sıkıntı Yaşama

Tablo 7: Öğrenciler Suriyeli Sığınmacılardan Dolayı Ev Bulmakta Sıkıntı Yaşamaktadır

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	123	68,3
Katılıyorum	35	19,4
Kararsızım	8	4,5
Katılmıyorum	6	3,3
Kesinlikle katılmıyorum	8	4,5
Toplam	180	100,0

Tablo 7'de ankete katılanların "Öğrenciler Suriyeli sığınmacılardan dolayı ev bulmakta sıkıntı yaşamaktadır." cümlesi ile ilgili frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi ankete katılan 158 kişi (%87,7) öğrencilerin Suriyeli sığınmacılardan dolayı ev bulmakta zorlandığını, 14 kişi de (%7,8) ev bulma konusunda Suriyelilerin bir etkisinin olmadığını ifade etmiştir. Aşağıdaki grafikte de konu ile ilgili görüşler % olarak gösterilmiştir.

Şekil 7: Öğrenciler Suriyeli Sığınmacılardan Dolayı Ev Bulmakta Sıkıntı Yaşamaktadır

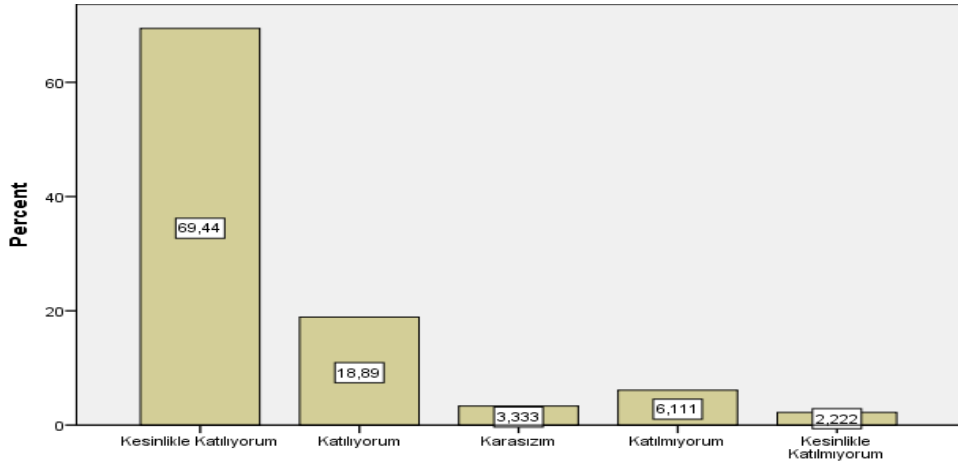
2.5.8. Mal Hizmet Fiyatlarında Artış

Tablo 8: Suriyeli Sığınmacılardan Dolayı Mal ve Hizmet Fiyatlarında Artış Olmakta, Bu da Öğrencileri Olumsuz Etkilemektedir

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	125	69,5
Katılıyorum	34	18,9
Kararsızım	6	3,3
Katılmıyorum	11	6,1
Kesinlikle katılmıyorum	4	2,2
Toplam	180	100,0

Tablo 8'de ankete katılanların "Suriyeli sığınmacılardan dolayı mal ve hizmet fiyatlarında artış olmakta, bu da öğrencileri olumsuz etkilemektedir." cümlesi ile ilgili frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi ankete katılanların büyük bir kısmı (159 kişi-%88,4) Suriyeli sığınmacılardan dolayı mal ve hizmet fiyatlarının arttığını, bunun da öğrencileri olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Aşağıdaki grafikte de konu ile ilgili görüşler % olarak gösterilmiştir.

Şekil 8: Suriyeli Sığınmacılardan Dolayı Mal ve Hizmet Fiyatlarında Artış Olmakta, Bu da Öğrencileri Olumsuz Etkilemektedir

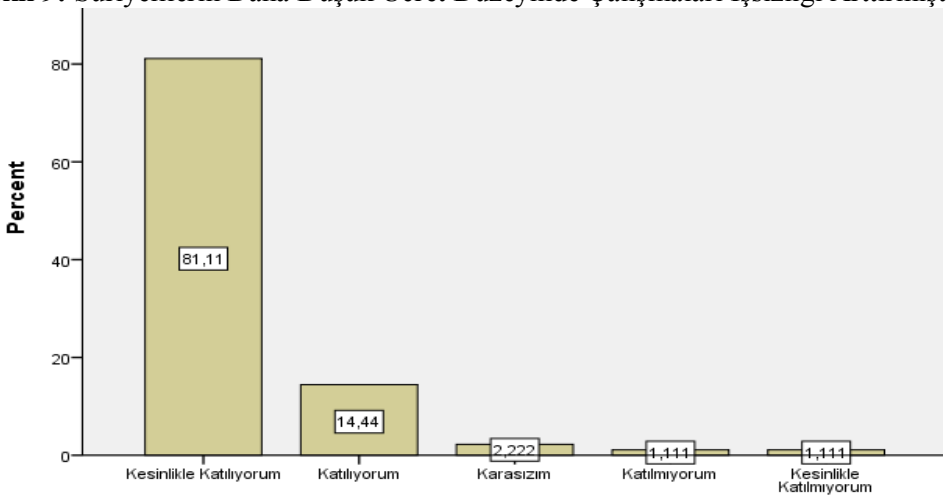
2.5.9. İşsizliğe Etki

Tablo 9: Suriyelilerin Daha Düşük Ücret Düzeyinde Çalışmaları İşsizliği Arttırmıştır

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	146	81,1
Katılıyorum	26	14,5
Kararsızım	4	2,2
Katılmıyorum	2	1,1
Kesinlikle katılmıyorum	2	1,1
Toplam	180	100,0

Tablo 9'da ankete katılanların "Suriyelilerin daha düşük ücret düzeyinde çalışmaları işsizliği arttırmıştır." cümlesi ile ilgili frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi ankete katılanların tamamına yakını (172 kişi-%95,6) Suriyelilerden dolayı işsizliğin arttığını ifade etmiştir. Bu konuda aksi görüş belirtenler ise sadece 4 kişidir (%2,2). Aşağıdaki grafikte de konu ile ilgili görüşler % olarak gösterilmiştir.

Şekil 9: Suriyelilerin Daha Düşük Ücret Düzeyinde Çalışmaları İşsizliği Arttırmıştır

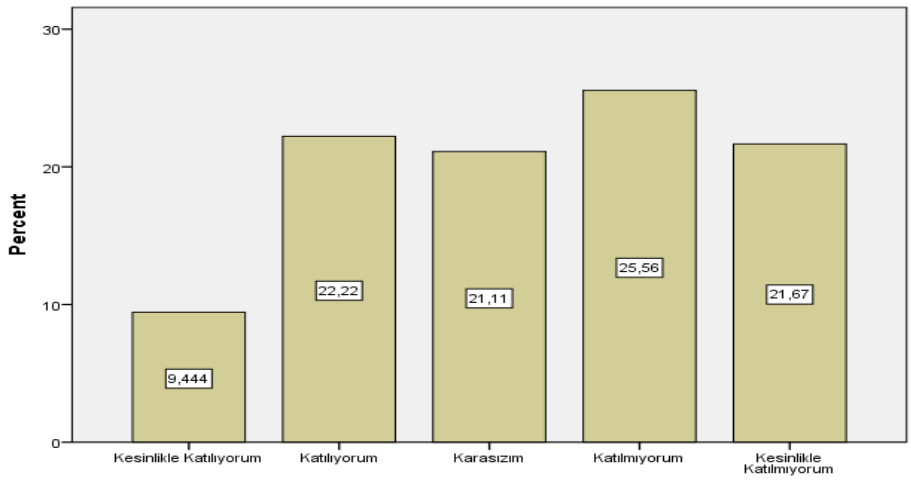
2.5.10. Kilis Ekonomisine Katkı

Tablo 10: Suriyeli Sığınmacılar Kilis Ekonomisine Katkı Sağlamıştır

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	17	9,4
Katılıyorum	40	22,2
Kararsızım	38	21,1
Katılmıyorum	46	25,6
Kesinlikle katılmıyorum	39	21,7
Toplam	180	100,0

Tablo 10'da ankete katılanların "Suriyeli sığınmacılar Kilis ekonomisine katkı sağlamıştır." cümlesi ile ilgili frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi ankete katılanların neredeyse yarısı (85 kişi-%47,3) Suriyeli sığınmacıların Kilis ekonomisine katkı sağlamağını düşünmekte, 57 kişi (%31,6) bu konuda olumlu görüş bildirmekte, 38 kişi (%21,1) ise fikir beyan etmemektedir. Aşağıdaki grafikte de ankete katılanların konu ile ilgili görüşleri % olarak gösterilmiştir.

Şekil 10: Suriyeli Sığınmacılar Kilis Ekonomisine Katkı Sağlamıştır

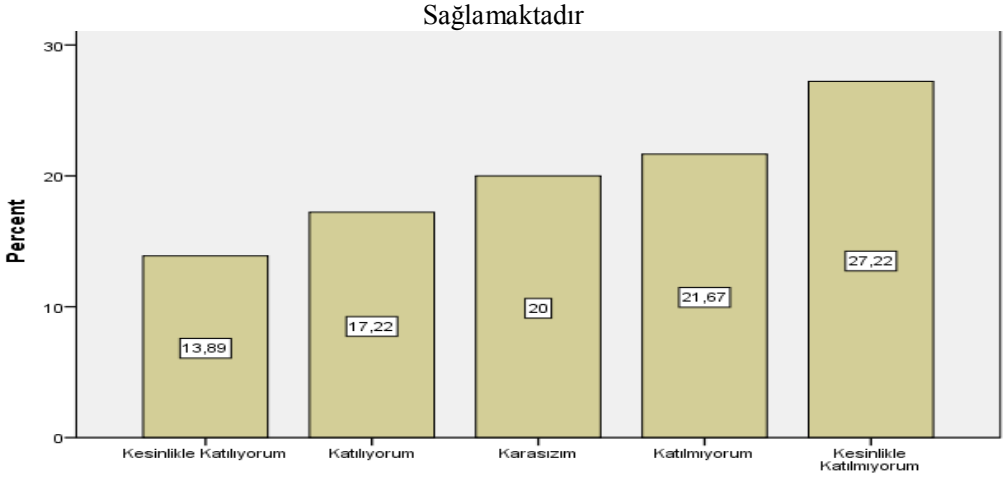
2.5.11. Yabancı Dil Konusunda Katkı

Tablo 11: Suriyeli Öğrenciler Yerli Öğrencelere Yabancı Dil (Arapça, İngilizce) Konusunda Katkı Sağlamaktadır

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	25	13,9
Katılıyorum	31	17,2
Kararsızım	36	20,0
Katılmıyorum	39	21,7
Kesinlikle katılmıyorum	49	27,2
Toplam	180	100,0

Tablo 11'de ankete katılanların "Suriyeli öğrenciler yerli öğrencelere yabancı dil (Arapça, İngilizce) konusunda katkı sağlamaktadır." cümlesi ile ilgili frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi ankete katılanlarından 88 kişi (yarıya yakını-%48,9) Suriyeli öğrencilerin yabancı dil konusunda kendilerine her hangi bir katkısının olmadığını, 56 kişi (%31,1) böyle bir katkının olduğunu, 36 kişi de (%20) kararsız olduğunu ifade etmektedir. Aşağıdaki grafikte de ankete katılanların konu ile ilgili görüşleri % olarak gösterilmiştir.

Şekil 11: Suriyeli Öğrenciler Yerli Öğrencelere Yabancı Dil (Arapça, İngilizce) Konusunda Katkı Sağlamaktadır

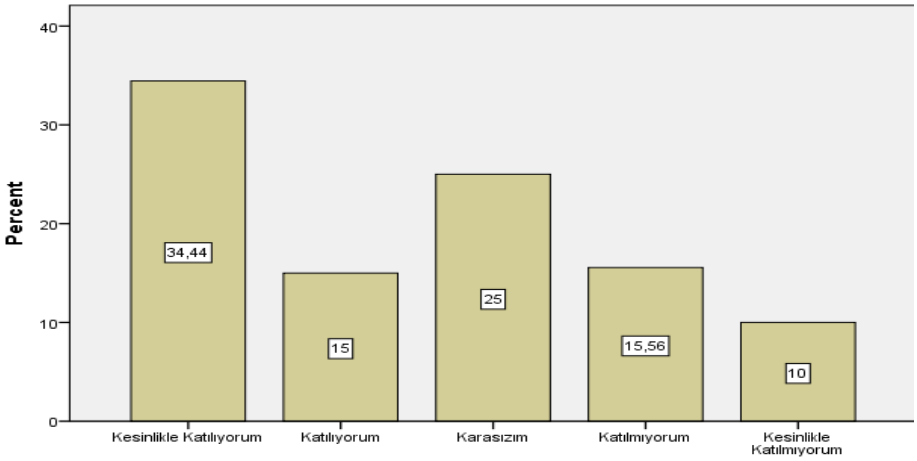
2.5.12. Suriyeli Sığınmacıların Geri Gönderilmesi

Tablo 12: Suriyeliler Oluşturdukları Sosyo-Ekonomik Olumsuzluklar Nedeniyle Ülkelerine Gönderilmelidir.

	Frekans	%
Kesinlikle katılıyorum	62	34,4
Katılıyorum	27	15,0
Kararsızım	45	25,0
Katılmıyorum	28	15,6
Kesinlikle katılmıyorum	18	10,0
Toplam	180	100,0

Tablo 12'de ankete katılanların "Suriyeliler oluşturdukları sosyo-ekonomik olumsuzluklar nedeniyle ülkelerine gönderilmelidir." cümlesi ile ilgili frekans ve % dağılımları verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi ankete katılanların yarısı (89 kişi-%49,4) çeşitli sosyo-ekonomik olumsuzluklara neden oldukları için Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri gönderilmesi gerektiğini, 46 kişi de (%25,6) gönderilmemesi gerektiğini ifade ederken, 45 kişi de (%25) kararsız olduğunu belirtmektedir. Aşağıdaki grafikte de ankete katılanların konu ile ilgili görüşleri % olarak gösterilmiştir.

Şekil 12: Suriyeliler Oluşturdukları Sosyo-Ekonomik Olumsuzluklar Nedeniyle Ülkelerine Gönderilmelidir

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriye'de 15 Mart 2011'de barışçıl ve sivil halk ayaklanması şeklinde ortaya çıkan Arap Baharının daha sonra iç savaşa dönüşmesiyle Suriyelilerin önemli bir kısmı ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Göçten en çok etkilenen ülkelerin başında Türkiye, Türkiye'de de Suriyeli sığınmacılardan en fazla etkilenen illerin başında, nüfusundan daha fazla kişiye ev sahipliği yapmakta olan Kilis gelmektedir.

Suriyeli Sığınmacıların Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerinde oluşturduğu sosyo-ekonomik algıları ortaya koymak amacıyla, 180 öğrenci üzerinde yaptığımız anket ile aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- Ankete katılanların %62'si kadın, %38'i de erkektir. %74'ü 18-22 yaş grubundan, %24'ü 22-26 yaş grubundan, %2'si de 26 ve üzeri yaş grubundan oluşmaktadır.
- 108 kişi (%60) hükümetin Suriyeli sığınmacılara yönelik politikalarını tutarsız bulmaktadır.
- 144 kişi (%80) Suriyelilerin "özel öğrenci" olarak, istedikleri bölümlere sınavsız bir şekilde alınmasını doğru bulmamaktadır.

- 79 kişi (%44) Suriyeli öğrencilerin üniversiteye kültürel katkı sağlamadığını düşünmektedir.
- 146 kişi (%81) Suriyeli sığınmacıların part-time iş olanaklarını olumsuz etkilediğini ifade etmektedir.
- 158 kişi (%88) Suriyeli sığınmacılardan dolayı öğrencilerin ev bulmakta sıkıntı yaşadığını belirtmektedir.
- 159 kişi (%88) Suriyeli sığınmacılardan dolayı mal ve hizmet fiyatlarının arttığını düşünmektedir.
- 172 kişi (%95,5) Suriyeli sığınmacıların işsizliği arttırdığını ifade etmektedir.
- 85 kişi (%47) Suriyeli sığınmacıların Kilis ekonomisine katkı sağlamadığına inanmaktadır.
- 88 kişi (%49) Suriyeli öğrencilerin yabancı dil konusunda yerli öğrencilere katkı sağladığını düşünmemektedir.
- 89 kişi (%49,4) Suriyeli sığınmacıların oluşturdukları sosyo-ekonomik olumsuzluklar nedeniyle ülkelerine geri gönderilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Yapılan çalışmada, Suriyeli sığınmacıların İİBF öğrencileri üzerinde çeşitli sosyo-ekonomik olumsuzluklar meydana getirdikleri görülmektedir. Bu olumsuzluklara rağmen, ankete katılanların %50'sinin, Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri gönderilmelerine gönlü razı olmamaktadır. Avrupa ülkelerinin sığınmacılarla ilgili uygulamalarının ibretle izlendiği bir ortamda, bu sonuç Türk halkının ne kadar hamiyetperver olduğunu bir kez daha göstermesi bakımından son derece önemlidir.

Bu tesbit her ne kadar önemli ise de, Suriyeli sığınmacılarla ilgili uygulamalar sürdürülebilir değildir. Sığınmacıların hiçbir kısıtlama olmaksızın yerli halk gibi istedikleri yerde yaşamlarını sürdürmeleri ileriki dönemlerde, araştırmadan elde edilen sosyo-ekpnomik olumsuzluklardan çok daha ciddi problere neden olabilir. Özellikle provokatörlerin de devreye girmesiyle sorunlar daha da derinleşebilir. Bu bakımdan yetkililerin gerekli yasal düzenlemeleri acilen oluşturmaları ve tüm sığınmacıları kontrol edilebilen bölgelere (mevcut kamplar veya yeni kamplar gibi) göndermeleri uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

GÜLEÇ, G. M. (2012). http://www.tuicakademi.org/index.php/bolgeler/ ortadogu/3122-arap-bahari-nedir, Erişim: 01.07.2014.

KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİ İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞI, (2016). 2015-2016 Dönemi Öğrenci Sayıları.

PAKSOY, H. M. (2013). İç Savaştan Kaçarak Kilis'te Yaşamını Sürdüren Suriyelilerin Sosyo-Ekonomik Sorunları Üzerine Bir Araştırma Raporu, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Kilis.

WEIERS, R. (2008). Introduction to Business Statistics, 7th. Etition, South Western Cenage Learning.

SURİYE SAVAŞI VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ: GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNİN DIŞ TİCARETİNE YANSIMASI

***

SYRIAN CIVIL WAR AND ITS EFFECTS ON TURKISH ECONOMY: RECLECTING ON SOUTH ANATOLIAN AREA'S FOREIGN TRADE

Prof. Dr. İbrahim ARSLAN
Gaziantep Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
arslan@gantep.edu.tr

Öğr. Gör. Mehmet Ali KOÇAKOĞLU
Harran Üniversitesi, MYO
alikocakoglu@harran.edu.tr

Öğr. Gör. Erdal ALANCIOĞLU
Harran Üniversitesi, MYO
ealancioglu@harran.edu.tr

Öz

2011 yılından beri Suriye de yaşanan iç savaşın etkileri bütün komşu ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de ciddi anlamda görülmektedir. Türkiye ye etkileri farklı alanlarda olmakla birlikte çok yakın ticari ilişkilerimizden dolayı dış ticaretimizi de genelde Türkiye özelde ise daha çok Güneydoğu Anadolu bölgesindeki illeri etkilemiştir. Bu çalışmada Suriye iç savaşının Suriye- Türkiye dış ticaretine etkileri analiz edilecektir.

***Anahtar Kelimeler**: Türkiye, Suriye, Dış ticaret.*

Abstract

Syrian civil war that has continued since 2011 have effected them all neighbours also Turkey seriously. Even it has effected in different areas, our economical and commercial relationships are effected specially cities in Southern Anatolia of Turkey and all Turkey in general mostly. In this work, we will analyze Syrian civil war's effects foreign trade Syria between Turkey.

***Keywords:** Turkey, Syria, Foreign Trade.*

1. GİRİŞ

Hem kültürel hem de ticari anlamda Suriye Türkiye'nin, en önemli stratejik ortaklarından biridir. Suriye'nin hem ithalatında hem de ihracatında önemli bir yere sahip olan Türkiye, 2000 ve 2010 arasındaki dönemde Suriye'nin ekonomisindeki rolünü arttırmıştır. 2011 yıllında meydana gelen ve hala devam etmekte olan iç savaştan dolayı Türkiye ekonomisi ciddi şekilde etkilenmiştir. Bu çalışmada ilk bölümde Türkiye-Suriye ekonomik ilişkileri, ikinci bölümde savaşın Türkiye ekonomisine ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesine etkileri ve üçüncü bölümde de savaş sonrası ekonomik gelişmeler analiz edilecektir.

2. SURİYE TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE KISA BAKIŞ

Suriye medeniyetin ve dinlerin başladığı ülke olarak tarihi çok eski çağlara dayanan bir ülkedir. 634 yılında Halid Bin Velid komutasındaki İslam orduları sayesinde Müslümanlık ile tanışmış ve Arap kimliğine geçmiştir (Yazıcı, 2012). Yavuz Sultan Selim'in 1517 deki seferiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetine giren Suriye (www.dunyabulteni.net, 2015), 19. Yüzyıla kadar yaklaşık 403 yıl boyunca sakin bir dönem yaşamıştır. Bu dönemde Batılı devletlerin Ortadoğu'daki planlarının neticesinde çalkantılı dönemler yaşamaya başlamıştır.

Birinci Dünya savaşı sonrasında Sykes-Picot antlaşmasıyla önce İngiltere ve sonrasında Fransa'nın hâkimiyetine giren Suriye de Fransa önderliğinde bir manda rejimi kurulmuştur (Keskin, 2013). Fransa bu dönemde Suriye de 6 değişik yönetim birimi kurulmasını sağlamış ve böylece Suriye de zamanın Fransa Başbakanı'nın deyimiyle "tamamıyla ve sonsuza kadar" Suriye de hüküm sürmeye çalışmıştır (Tekdal, 2013: 58). Suriye, 1946 yılında bağımsızlığını kazanmıştır ve bu tarihten itibaren 1970 yılına kadar askeri darbeler dönemini yaşamıştır. Yeniden Diriliş anlamına gelen ve Arap milliyetçiliği, sosyalizm ve laik-seküler unsurları taşıyan Baas rejimi (www.dunyabulteni.net, 2015), neticesinde 1963 yılında Arap Sosyalist Baas Partisi darbeyle yönetimi ele geçirmiş, sonrasında 1970 yılında savunma bakanı Hafız Esad'ın darbesiyle Suriye de yeni bir dönem başlamıştır (www.mfa.gov.tr/, 2015).

Hafız Esad döneminde Suriye Türkiye ilişkileri genellikle soğuk bir seyir izlemiştir. Hatay problemi ve Suriye Devleti'nin terör örgütü PKK'yı toprakları içerisinde barındırması ve desteklemesi Türkiye ile ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur. Hafız Esad'ın 2000 yılındaki ölümü ve yerine geçen oğlu Beşar Esad ile birlikte terör örgütü elebaşı sının Suriye'den çıkarılması ilişkilerin yumuşamasına yol açmıştır. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in baba Esad'ın cenaze merasimine gitmesi ile birlikte Suriye-Türkiye ilişkileri yeni bir seyir izlemeye başlamıştır (Togay, 2010).

2002 yılında AKP iktidarının başlaması ve "komşularla sıfır sorun" politikası fikriyle Suriye-Türkiye ilişkileri yeni bir ivme kazanmıştır (http://www.mfa.gov.tr, 2015). Bu dönemde başta ticari, sosyal, ekonomik ve turizm alanlarında birçok işbirliğine gidilmiştir. Bunun neticesinde 2007 yılında Suriye-Türkiye arasında "Serbest Ticaret Antlaşması" imzalanmıştır (Atalay, 2011). 2009 yılında Suriye ve Türkiye arasında vizelerin karşılıklı kaldırılması anlaşması yapılmıştır (CNNTURK, 2009).

2011 yılının Mart ayında Arap Baharı'ndan esinlenerek başlayan demokrasi talepleri Suriye yönetimi tarafından çok sert bir biçimde bastırılınca bugün kü mevcut durumun fitili ateşlendi (BBC, 2016).

2.1. Suriye ve Türkiye İle İlgili Genel Bilgiler

Ortadoğu da yer alan ve Akdeniz'e kıyısı olan Suriye ve Türkiye arasında yaklaşık 910 km. lik sınır hattı vardır. Bu sınır hattı Türkiye'nin en uzun kara sınır hattını oluşturmaktadır (www.ekonomi.gov.tr, 2016). Bu uzunluktaki sınır hattında 13 adet sınır kapısı (Yayladağ, Karbeyaz-Azmarin, Cilvegözü, Islahiye, Öncüpınar, Çobanbey, Karkamış, Mürşitpınar, Akçakale, Ceylanpınar, Şenyurt, Girmeli, Cizre) bulunmaktadır (T24, 2016).

1923 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesi ve yeni Türkiye Cumhuriyetinin kurulması ile birbirine zıt kültürel bir ilerleme içerisinde iki ayrı devlet olmalarına rağmen Türkiye ve Suriye arasında etnik, kültürel, dini bağlar son derece güçlüdür (Phillips, 2011: 35).

3. VERİ KULLANIMI

Bu çalışmada kullanılan verilerle ilgili bazı açıklamalar yapmak zorundayız. Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) ile Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) arasında ihracat rakamlarının hesaplanmasında kullanılan farklı yöntemler dolayısıyla ihracat rakamları arasında farklılıklar oluşmaktadır. TÜİK ve TİM verileri arasındaki farklar şunlardan kaynaklanmaktadır (TÜİK, 2008: 2):

- TÜİK için ihracat verileri sadece fiilen gerçekleşen ihracat ve ithalat işlemlerine aitken TİM verileri sadece tescil edilen ihracat rakamlarını baz almaktadır.
- TÜİK verileri Türkiye deki liman ve havalimanlarında yabancı uçak ve gemilere sağlanan yakıt ve kumanyaları hesaplamaya dahil ederken, TİM bu verileri hesaplamaya katmaz.
- TİM verilerinde altın ve değerli metallerin ihracatı yer almazken TÜİK verilerinde bu veriler yer alır (www.gtb.gov.tr)
- Dahilde işleme kapsamındaki fatura ile ihraç edilen mallar TİM verilerinde yer alırken TÜİK verilerinde yer almaz.
- Bedelsiz ihracat rakamları tecile tabi olmadığı için TİM verilerinde bedelsiz ihracat rakamları yer almaz ancak TÜİK verileri bedelsiz ihracat rakamlarını da içerir (Arslan, 2010)

Son dönemde Suriye deki iç savaştan dolayı insani yardımların çok büyük miktarlarda olması ve bu rakamların dahil olduğu verileri kullanmanın yapacağımız analiz açısından gerçekleri yansıtmayacağı düşünülerek bu çalışmamızda genellikle TİM, GAİB (Güneydoğu İhracatçılar Birliği) ve ITC (Uluslararası Ticaret Merkezi) verilerini kullanacağız.

4. TÜRKİYE- SURİYE DIŞ TİCARETİ

Suriye ile Türkiye arasındaki işbirliği, ülkelerin coğrafi konumlarından kaynaklanan durumlarından dolayı stratejik önem arz etmektedir. Suriye, Asya kıtasına, Türkiye de Avrupa'ya açılan birer kapı niteliğinde olmaları nedeniyle söz konusu işbirliğinin önemi daha çok artmaktadır.

Tablo 1: Türkiye Genel İhracatı ve Suriye İhracatı Karşılaştırılması

Yıllar	Tutar (1000USD)	Genel İhracat (1000USD)	Oran
2003	410.755,00	47.252.836,00	0,87%
2004	394.783,00	63.167.153,00	0,62%
2005	551.627,00	73.476.408,00	0,75%
2006	609.417,00	85.534.676,00	0,71%
2007	797.766,00	107.271.750,00	0,74%
2008	1.115.013,00	132.027.196,00	0,84%
2009	1.421.637,00	102.142.613,00	1,39%
2010	1.844.605,00	113.883.219,00	1,62%
2011	1.609.861,00	134.906.869,00	1,19%
2012	497.960,00	152.461.737,00	0,33%
2013	1.024.473,00	151.802.637,00	0,67%
2014	1.800.962,00	157.610.158,00	1,14%
2015	1.523.091,00	143.861.522,00	1,06%
2016/2	176.652,00	21.966.019,00	0,80%

Kaynak: TİM

Suriye ihracat rakamlarının daha iyi görülebilmesi amacıyla Tablo 1 de Türkiye'nin genel ihracat rakamlarının yanında aynı dönemlerde sadece Suriye'ye olan ihracatı da gösterilmiştir. Tablo Türkiye'nin 2003 ile 2016 yılının ilk 2 ayı arasında gerçekleşen ihracat rakamlarını göstermektedir. Tablonun ilk sütununda ülkemizin Suriye'ye yaptığı ihracat rakamları ve ikinci sütün da ise genel ihracat rakamları görülmektedir. Son sütün da ise Suriye ihracatının ülkemiz genel ihracatı içerisindeki oranları görünmektedir.

Tabloda da görüleceği üzere 2003 yılında Türkiye'nin genel ihracatı içerisinde Suriye ihracatının payı binde 83 olmuştur. 2010 yılına geldiğimizde ise bu oran yüzde 1,6'ye çıkmıştır. Bu rakamlar birbirine komşu olan iki ülke için aslında yüksek sayılmaz ancak tablo dikkatli incelendiğinde iç savaşın patlak verdiği 2011 yılını takip eden 2012 ve 2013 yılları haricinde bu oranlar düzenli bir şekilde artış göstermektedir. Yine dikkat çeken bir diğer nokta savaşın başlangıcının hemen ertesindeki 2012 ve 2013 yıllarında dramatik düşüşler varken bu yıllardan sonra savaş şiddetlenerek sürmesine rağmen Suriye-Türkiye dış ticareti yine artmaya devam etmiştir.

4.1. Suriye'nin En Çok İhraç Ettiği Ürünler

Suriye'nin en çok ihraç ettiği ürünler; tabii kalsiyum, pamuk, ham petrol, meyve, baharat, bakır, kabuklu meyveler, deterjan, zeytinyağı, yün, koyun, peynir ve gübredir. 2014 yılında Suriye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler Ürdün, Lübnan, Türkiye, Mısır, Hindistan, Bulgaristan, Kuveyt ve İtalya olmuştur.

Tablo 2: Suriye'nin İhracatında İlk Beş Ülke (1000USD)

Ülkeler	2012	2013	2014
Ürdün	238.608,00	259.874,00	152.204,00
Lübnan	265.911,00	181.374,00	124.845,00
Türkiye	67.448,00	84.909,00	115.499,00
Mısır	247.511,00	308.206,00	114.426,00
Hindistan	163.870,00	16.547,00	86.750,00

Kaynak: ITC Trademap

4.2. Suriye'nin En Çok İthal Ettiği Ürünler

Suriye'nin ithalatında genel olarak binek otoları, kamış/pancar şekeri, bitkisel yağlar, buğday, soya küspesi, buğday unu, sigara, kamyon, margarin, dış lastik, bisküvi ve mısır önemli yer tutmaktadır.

Suriye'nin Türkiye den ithal ettiği ürünlerde savaş öncesinde demir çelik ürünleri, gıda maddeleri, makine ve kimya sanayi ürünleri, ayçiçeği yağı, inşaat malzemeleri gibi mallar başta gelmektedir.

Savaş sonrasında inşaat sektörü ile ilgili malzemeler, demir çelik ve ağaç sanayi ürünleri oldukça gerilemiş bunun yerine başta gıda ürünleri, çeşitli araçlar ve makine aksam ve parçaları ön plana çıkmıştır. Buna karşılık Türkiye'nin Suriye den ithalatında ham petrol en önemli ithalat kalemi olmuştur.

Tablo 3: Suriye'nin İthalatındaki ilk Beş Ülke (1000USD)

Ülkeler	2012	2013	2014
Türkiye	500.976,00	1.024.473,00	1.802.598,00
Çin	1.190.229,00	690.152,00	984.371,00
Rusya Federasyonu	625.527,00	360.229,00	582.394,00
Güney Kore	433.374,00	445.464,00	422.816,00
Mısır	391.658,00	376.419,00	351.845,00

Kaynak: ITC Trademap

Suriye İthalat/ İhracat ilk 5 ülke tablolarında görüleceği üzere Suriye'nin en fazla ithalat yaptığı ülke Türkiye iken en fazla ihracat yaptığı 3. ülke de Türkiye dır. Dolayısıyla iki ülke arasındaki ticari potansiyel çok büyüktür.

4.3. Suriye-Türkiye İthalat Durumu

Tablo 4: Suriye Türkiye İthalat Durumu

Yıllar	**Tutar (1000USD)**
2003	261.193,00
2004	247.551,00
2005	142.585,00
2006	187.250,00
2007	257.282,00
2008	323.697,00
2009	221.454,00
2010	452.493,00
2011	336.646,00
2012	67.448,00
2013	84.909,00
2014	115.469,00
2015	51.506,00

Kaynak: TÜİK

İki ülke arasındaki dış ticaret 2003 yılı dahil olmak üzere hep Türkiye aleyhine olmuştur. Esasen 2004 yılına kadar iki ülke arasındaki dış ticaret dalgalı bir seyir izlemiştir (Sandalcılar, 2011: 214). Tablo 4 de iki ülke arasındaki ithalat rakamları görülmektedir. 2003 yılına kadar ki dönemde Türkiye Suriye den ham petrol ithal etmiş ancak çok az bir ihracat yapmıştır. Bununla birlikte ilk kez 2004 yılında Suriye ile dış ticaret dengemiz fazla vermiştir. 2007 yılındaki STA ile birlikte bu denge lehimize artmaya devam etmiştir.

5. GÜNEYDOĞU ANADOLUBÖLGESİ -SURİYE İHRACATI

Aşağıda Tablo 5 de görüleceği üzere Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ihracat rakamlarını gösteren tabloda görüleceği üzere Türkiye ihracatının yıllara yaygın olarak istikrarlı bir şekilde artmasından Güneydoğu Anadolu Bölgesi de olumlu şekilde etkilenmiştir.

Bölgede daha önce küçükbaş canlı hayvan ihracatı ile başlayan dış ticaret özellikle Gaziantep şehrinin sanayileşmede gösterdiği başarıyla tarımsal ürünler başta olmak üzere makine ve halı sektörlerinde de ihracatını arttırmıştır.

Tablo 5: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Genel İhracat Rakamları

Yıllar	Tutar
2003	903.264.805,81
2004	1.391.231.650,30
2005	1.920.669.483,42
2006	2.237.557.462,58
2007	2.838.707.388,07
2008	3.896.627.582,99
2009	3.864.196.682,51
2010	5.140.985.430,55
2011	7.063.084.161,79
2012	8.208.207.204,45
2013	9.349.818.455,71
2014	9.003.216.881,00
2015	8.413.859.344,21
2016/3	1.948.205.239,78

Kaynak: GAİB

Suriye ile ilişkilerin düzelmeye başladığı 2003'lü yıllardan itibaren ülkemiz içerisinde bu olumlu gelişmeden en çok etkilenen bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmuştur. Aşağıda Tablo 6 da yıllar itibarıyla bu bölgeden Suriye'ye yapılan ihracat rakamlarını görebiliriz.

Tablo 6: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Suriye İhracatının GAB Genel İhracatına Oranları

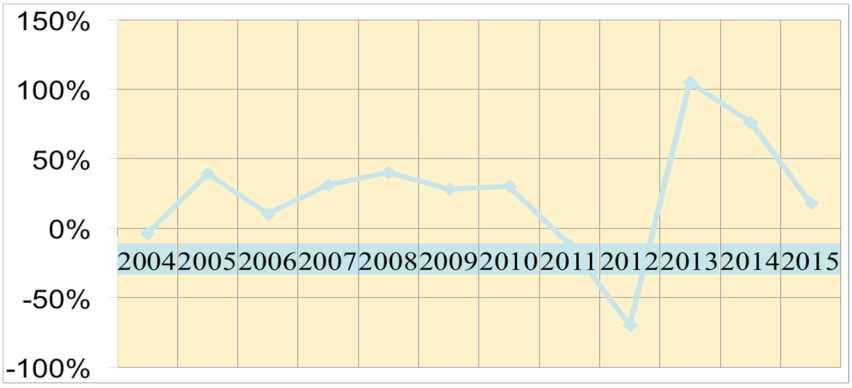
Yıllar	GAİB (USD)	GAİB (Suriye)/ Türkiye (Suriye)
2003	29.087.257,00	7,08%
2004	40.770.144,00	10,33%
2005	44.657.225,00	8,10%
2006	69.914.704,00	11,47%
2007	77.979.494,00	9,77%
2008	164.970.020,00	14,80%
2009	178.577.101,00	12,56%
2010	223.980.924,00	12,14%
2011	190.331.623,00	11,82%
2012	62.556.883,00	12,56%
2013	353.838.038,00	34,54%
2014	466.974.585,00	25,93%
2015	539.559.363,00	35,43%
2016/3	97.640.862,00	55,27%

Kaynak: TİM

Tablo 6 da görüleceği üzere ikinci sütunda Güneydoğu Anadolu Bölgesi nin Suriye'ye yaptığı ihracat rakamları görülmektedir. Üçüncü sütunda bu rakamların Türkiye'nin Suriye'ye olan ihracat rakamları içerisindeki yüzdeleri görülmektedir. Buna göre Türkiye'nin Suriye'ye yaptığı ihracat içerisinde tek başına GAB'ın payı 2013 de yüzde 35 lere çıkmış 2016 yılının ilk 3 ayında ise bu oran yüzde 50'nin üzerine çıkmıştır. Bu rakamlar Suriye ihracatının Güneydoğu Anadolu Bölgesi için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

5.1. Savaş Öncesi ve Sonrası Genel Durumu

Grafik 1: Savaş Öncesi Ve Sonrasında Türkiye-Suriye İhracat Durumu

Kaynak: TİM

Savaş Öncesi ve Sonrası Genel Durum Grafiğinde görüldüğü üzere 2004 ve 2010 yılları arasında birbirine yakın bir şekilde seyreden ihracatımız 2011 yılında yaklaşık %70 oranında düşüş yaşamış ancak 2013 yılında %105 lik bir büyüme oranı ile savaş öncesi duruma dönmüştür.

6. SONUÇ

Savaş öncesi ve sonrası durum göz önüne alındığında Suriye ile dış ticaret Türkiye ve özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi için çok önemlidir. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Suriye ile olan ihracatının genel Suriye-Türkiye ihracatı içersindeki oranı göz önüne alındığında iki ülke arasındaki dış ticaretin ülkemiz açısından önemi daha fazla belli olmaktadır.

2003 yılına kadar Suriye- Türkiye dış ticareti Suriye lehine hep fazla vermiştir. Bu tarihten itibaren ise son beş yıldır süren savaşa rağmen bu denge Türkiye lehine olmaya başlamıştır. Savaşın başlangıcından sonraki iki yıl haricinde Suriye ile olan sosyal ve kültürel ilişkilerimizin yanında ekonomik ilişkilerimizde büyüyerek devam etmiştir. Dış ticaretimizde sadece ihraç edilen ürünlerin deseni değişmiştir. Burada iki ülke arasındaki fiili durumun büyük potansiyel olarak adlandırılması yanlış olmaz.

KAYNAKÇA

ARSLAN, B. H. (2010). Gerçek İhracat Hangisi: TÜİK-TİM Farkı http://t24.com.tr/yazarlar/h-bader-arslan/gercek-ihracat-hangisi-tuik-tim-farki,1671 Erişim Tarihi: 15.02.2016

DÜNYA BÜLTENİ, (2015). Suriye Devleti Nasıl Kuruldu Esad Dönemi Nasıl Başladı,http://www.dunyabulteni.net/haber/215973/suriye-devleti-nasil-kuruldu-esad-donemi-nasil-basladi- Erişim Tarihi:10.03.2016

EKONOMİ BAKANLIĞI. Dış Ülkeler, https://www.ekonomi.gov.tr, Erişim Tarihi:01.03.2016.

FİLDİŞ, T.A.(2013). Günümüzde Suriye'de Yaşanan Sorunların Tarihsel Arka Planına Kısa Bir Bakış, Ortadoğu Analiz Nisan 2013 Cilt 5 sayı 52

IRMAK, A. (2011). Türkiye'nin Dış Ticaretinde Serbest Ticaret Anlaşmaları Hakkında Bilgi ve Değerlendirme Notu. AB Proje Geliştirme ve İzleme Müd.http://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/RaporlarYayinlar/TurkiyeninDisTicaretindeSerbestTicaretAnlasmalari.pdf.

KESKİN, M. (2013). Geçmişten Günümüze Türkiye-Suriye İlişkileri http://akademikperspektif.com/2013/06/16/gecmisten-gunumuze-turkiye-suriye-iliskileri/ Erişim Tarihi: 26.01.2016

PHİLLİPS, C. (2011). Turkey and Syria) Chatham House http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR007/syria.pdf

SANDALCILAR, A.R. (2011). Türkiye-Suriye Dış Ticaretinin Sektörel Analizi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 3-4, 213-229.

TOGAY, Z. (2010). Beşar Esad Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri. http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=793 Erişim Tarihi: 01.03.2016.

TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri ve Endeksleri Sorularla Resmi istatistikler Dizisi-2 Ocak 2008 Ankara Syf.2, http://www.gtb.gov.tr/haberler/dis-ticaret-verilerine-iliskin-basin-aciklamasi Erişim Tarihi: 10.02.2016.

YAZICI, N. (2012). Suriye Siyasi Tarihi http://www.21yyte.org/tr/arastirma/suriye/2012/05/29/6619/suriye-siyasi-tarihi Erişim Tarihi:10.03.2016.

SURİYE SİYASİ GÖRÜNÜMÜ, http://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-gorunumu.tr.mfa Erişim Tarihi:01.03.2016

http://www.cnnturk.com/2009/turkiye/09/16/turkiye.ile.suriye.arasinda.vize.kalkti/543804.0/ Erişim Tarihi: 15.02.2016

http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868, ET:30.03.2016.

www.tim.org.tr

www.gaib.org.tr

http://www.trademap.org/

www.tuik.gov.tr

SURİYELİ SIĞINMACILARIN ADANA İLİ SEYHAN İLÇESİNDE TOPLUMSAL, EKONOMİK VE GÜVENLİK ETKİLERİNİN ANALİZİ

***

IMPACTS OF SYRIAN REFUGEES ON SOCIAL, ECONOMIC AND SECURITY OF THE COMMUNITY IN SEYHAN DISTRICT OF ADANA

Doç. Dr. Emine İKİKAT TÜMER
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü
etumer@ksu.edu.tr

Prof. Dr. Cuma AKBAY
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü
cakbay@ksu.edu.tr

Melis AYDINOĞLU
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü

Öz

Ocak 2016 yılı resmi rakamları itibariyle Türkiye'de yaklaşık 2 milyon 800 sığınmacı bulunup bunun da yaklaşık 150000'i Adana ilinde bulunmaktadır. Şanlıurfa, İstanbul, Hatay ve Gaziantep illerinden sonra Adana ili en fazla sığınmacı sayısına sahiptir. Sığınmacıların bulundukları bölgenin gerek istihdam, ücret, fiyatlar ve rekabet gibi sosyoekonomik yapısı ve gerekse kentleşme, belediye hizmetleri, eğitim, sağlık hizmetleri, güvenlik ve toplumsal yapı üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri söz konusudur. Bu çalışmanın amacı sığınmacıların büyük oranlarda bulunduğu Adana ili Seyhan ilçesinde Suriyeli sığınmacıların bölgede toplumsal, ekonomik ve güvenlik açısından meydana getirdiği etkiyi analiz etmektir. Bu amaçla tesadüfi oransal örnekleme yöntemiyle belirlenecek olan 384 bireyle yapılacak olan anketler parametrik ve parametrik olmayan testler kullanılarak analiz edilmiştir.

***Anahtar Kelimeler**: Mülteciler, Adana, Toplumsal ve Ekonomik Etki.*

Abstract

According to official number of January 2016, there are nearly 2 million eight hundred refugees in Turkey and 150.000 of them lived in province of Adana that have highest number of asylum seekers after Şanlıurfa, Istanbul, Adana, Hatay and Gaziantep province. There is a positive or negative effect of asylum seekers on socio-economic structure of region such as employment, wages, prices and competition as well as urbanization, municipal services, education, health care, safety on the region where they seek refuge. The objective of this study is to analyze the social, economic and security impact of asylum seekers on the community of Seyhan district of Adana where asylum seekers are found. For this purpose, survey data from 384 individual determined by proportional random sampling method is analyzed by using non-parametric tests to investigate effects of asylum seekers on the region.

***Keywords:** Asylum seekers, Adana, Social and Economic Effects.*

1. GİRİŞ

İnsanların yaşadıkları yerlerden başka bir yere toplu veya bireysel olarak geçici veya kalıcı süreyle gitmelerine **göç** denir (Anonim, 2016). Göçlerin birçok nedeni vardır. İlk çağlarda göçlerin en önemli nedenleri aşırı kuraklık, deprem, sel, çölleşme gibi doğa olayları iken, günümüzde ise teknolojinin de gelişmesine bağlı olarak ekonomik (İş İmkânları, doğal kaynakların yetersizliği, gelir dağılımındaki adaletsizlik, tarım topraklarının tarım dışı amaçlarla kullanılması ve yetersiz olması), siyasi nedenler (iç ve dış savaşlar, uluslara anlaşmalara dayalı mübadele, ihtilal, sınır değişiklikleri, etnik nedenler, siyasi ve dini baskılar) ve sosyal nedenlerdir (eğitim, sağlık, güvenlik, hızlı nüfus artışı) (Anonim, 2016b). Yerleşim yerleri ve bölgelerde nüfusun değişmesinde iç ve dış göçlerin büyük payı vardır. Göçlerin tarihsel gelişimine bakıldığında, göçlerin çoğunlukla zorunlu nedenlerden dolayı gerçekleşmiştir. Örneğin, 1979'da Sovyetlerin Afganistan'ı işgali sonrası Afganların Türkiye'ye sığınması, 1991'de Körfez Savaşı sırasında Türkiye sığınan çok sayıda göçmen, 1989 yılında Bulgaristan'daki sert asimilasyondan dolayı Türkiye'ye göç eden Türkler gibi.

Özellikle dış göçlerin olumlu ve olumsuz birçok etkisi bulunmaktadır. Örneğin, düzensiz kentleşmeyi beraberinde getirmesi, sağlık, eğitim ve benzeri alanlarda sorunlar oluşmakta ve yapılan hizmetlerin yetersiz kalması, istihdam problemleri ve işsizliğin artması (Koç ve ark., 2015), güvenlik sorunları (Ağır ve Sezik, 2015) kültürel uyuşmazlıklar gibi olumsuz etkileri görüleceği gibi, kültürel çeşitliliğin artması, ekonomik faaliyetlerin artması ve çeşitlenmesi gibi olumlu katkıları da bulunmaktadır.

2011 yılında Suriye'de meydana gelen iç savaş sonrası, bu ülkeden en başta Türkiye olmak üzere birçok göç başlamış ve hala devam etmektedir. Suriye'deki iç savaştan dolayı bu ülkeden kaçan toplam göçmen sayısının neredeyse yarısından fazlası Türkiye'de bulunmaktadır. 2016 yılı Ocak ayı itibariyle Türkiye'de yaklaşık 2 milyon 800 sığınmacı bulunup (Anonim, 2016c) bunun da yaklaşık 150.000'i Adana ilinde bulunmaktadır. Şanlıurfa, İstanbul, Hatay ve Gaziantep illerinden sonra Adana ili en fazla sığınmacı sayısına sahiptir (Anonim, 2016d). Sığınmacıların bulundukları bölgenin gerek istihdam, ücret, fiyatlar ve rekabet gibi sosyoekonomik yapısı ve gerekse kentleşme, belediye hizmetleri, eğitim, sağlık hizmetleri, güvenlik ve toplumsal yapı üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri söz konusudur. Bu çalışmanın amacı sığınmacıların büyük oranlarda bulunduğu Adana ili Seyhan ilçesinde Suriyeli sığınmacıların bölgede toplumsal, ekonomik ve güvenlik açısından meydana getirdiği etkiyi analiz etmektir.

2. ÇALIŞMANIN METODU

Bu araştırmanın materyalini, Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak ikamet ettikleri Seyhan ilçesinde gayeli olarak seçilen mahallelerde ikamet eden bireylerle ailelerle yüz yüze görüşme yöntemiyle yapılan anketlerden sağlanan veriler oluşturmuştur. Örnek hacmi "Ana Kütle Oranlarına Dayalı Kümelendirilmemiş Tek Aşamalı Basit Tesadüfi Olasılık Örneklemesi" yöntemiyle belirlenmiştir (Miran, 2002):

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma^2_{\hat{p}_x} + p(1-p)}$$

Burada; N Anakitle sayısı, p: söz konusu olayın olma olasılığı (bu çalışmada 0,5 olarak alınmış), ve $\sigma^2_{\hat{p}_x}$: oranın varyansını vermektedir. Denklemde %5 hata ve %95 güven aralığı dikkate alındığında toplam örnek sayısı 384 olarak hesaplanmıştır. Belirlenen bu örnek hacmi mahallelerin nüfus ve sosyo-ekonomik yapıları da dikkate alınarak mahallelere dağıtılmıştır. Anket çalışmaları, Mart 2016 tarihinde yapılmıştır. Anketlere katılan bireyler tesadüfi olarak seçilmiştir. Anketlerde, ailelerin sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerinin yanı sıra, anket yapılan bireylerin Suriyeli sığınmacılar ve bölge üzerine olan etkileriyle ilgili 95 soru yer almaktadır. Ayrıca, konu ile ilgili yapılmış ulusal ve uluslararası çalışmalardan da büyük ölçüde yararlanılmıştır. Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler ve frekans tablolarından yararlanılmıştır.

3. BULGU VE TARTIŞMALAR

Anket yapılan bireylerin sosyo-demografik ve ekonomik özellikleri Çizelge 1'de verilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların %52'si erkek, %65'i evli, %48,6'sı ortaöğretim, mezunu, %17,6'sı üniversite mezunu, %29 5' esnaf, %19,4'ü ev hanımı, %16,2'si 25 yaşında veya daha genç, %19,2'i 26-30 yaş aralığında, 24,9'u 45 yaşından büyük, %57,3'ü kiralı evde ikamet etmekte, %48,8'inin eşi ev hanımı, %24,4'ü 1500 TL'den daha az hanehalkı gelirine sahip, %20,2'si ise 3000 TL'den daha fazla gelire sahiptir. Ortalama hanehalkı genişliği 4,42, çocuk sayısı ise 2,51'dir.

Çizelge 1: Katılımcıların Sosyo-demografik ve Ekonomik Özellikleri

Değişkenler	Frekans	Oran (%)	Değişkenler	Frekans	Oran (%)
Cinsiyet			Medeni durum		
Kadın	181	47,1	Bekar	134	35,0
Erkek	203	52,0	Evli	249	65,0
İkamet şekli			Ailedeki birey sayısı		
Mülk	147	38,5	≤3	117	30,5
Kira	219	57,3	4-5	192	50,0
Diğer	16	4,2	6+	75	19,5
Eğitim durumu			Eşin eğitim durumu		
Okuryazar	19	5,0	Okuryazar	17	6,7
İlköğretim	110	28,9	İlköğretim	125	49,6
Ortaöğretim	185	48,6	Ortaöğretim	77	30,6
Üniversite	67	17,6	Üniversite	33	13,1
Meslek durumu			Eşin meslek durumu		
Ev hanımı	74	19,4	Ev hanımı	122	48,8
Memur	27	7,1	Memur	22	8,8
Esnaf	113	29,5	Esnaf	40	16,0
Diğer	168	44,0	Diğer	66	26,4
Gelir durumu			Yaş		
≤1500 TL	92	24,4	≤25	62	16,2
1501-2000 TL	93	24,7	26-30	75	19,6
2001-3000 TL	116	30,8	31-35	64	16,8
>3000 TL	76	20,2	36-45	86	22,5
			46+	95	24,9

Araştırma alanında ikamet eden katılımcıların %69,8'i oturdukları mahallede Suriyeli sığınmacıların olduğunu, %47,8'i oturdukları caddede veya apartmanda Suriyeli komşusu olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların yaklaşık %92'si Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye ve özelliklede Adana'ya gelmelerini olumlu karşılamadıklarını %77,3'ü Suriyeli mültecilerin varlığından rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Araştırma alanında ankete katılan bireylerin Suriyeli Mültecilerin bölgelerine gelmelerinden veya oturdukları semtte Suriyeli komşularında rahatsız olmalarında birçok etken bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre bu etkenlerden en önemlileri ekonomik ve güvenlikle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Örneğin katılımcıların %95,1'i sığınmacılar Adana ekonomisini olumsuz yönde etkilediğini, %91'i Suriyeli mültecilerin ucuz iş gücünde kullanıldığını, %93,8'i Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle ev, arsa fiyatlarının arttığını, %96,6'sı kiraların artmasında Suriyelilerin önemli rolü olduğunu, %44,8'i yaşadıkları çevrede Suriyelilerin gelmesiyle konut yetersizliği yaşandığını düşünmektedirler.

Benzer durum işsizlikle ilgili kaygılarda da dile getirilmiştir. Örneğin, katılımcıların %49'u iş bulmada sıkıntı çektiğini, %58,6'sı bu sıkıntılarında Suriyeli işçilerin büyük payı olduğunu, kendileri iş bulamazken Suriyeli işçilerin daha kolay ve daha düşük ücretlerle işe alındığını,%84,1'i işsizliğin artmasında Suriyelilerin rolü olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %74,2'si Suriyeli işçi çalıştırılmasını doğru bulmadıklarını ve %73,2'si ise Suriyelilerin iş yeri açmasını doğru bulmadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların %55,7'si Suriyeli mültecilerin gelmesiyle sosyal hayatlarında (yürüyüş, gezi vs.) kısıtlamalar olduğunu, %95,4'ü Suriyelilerin gelmesinin Adana'nın kültürel imajının olumsuz yönde etkilediğini, %72,7'si Suriyeli mültecilerle iletişim kurmada güçlük çektiklerini, sadece %36,5'i Suriyeli mültecilerle Türkçe konuşup anlaşabildiğini, %82,5'i Suriyelilerin gelmesiyle 'gayrı meşru ilişkilerin' arttığını, %83,3'ü Suriyeliler arasında Adana'da kargaşa çıkarmak isteyenlerin olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların %51,8'i Suriyeli mültecilere maddi yardımda bulunduklarını, %45,2'si ise dilencilik yapan mültecilere yardımda bulunduklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların %89,8'i Suriye'den gelen herkesin savaş mağduru olmadığını ve bir kısmının daha iyi şartlarda yaşayabilmek için Türkiye'ye geldiklerini ve buradan diğer ülkelere gitmek için Türkiye'yi bir geçiş ülke olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %95,6'sı Suriyeli mültecilere vatandaşlık hakkının verilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Çizelge 2: Katılımcıların Suriyeli Sığınmacılar Konusundaki Algıları

	Hayır	Evet
Oturduğunuz mahallede Suriyeli sığınmacılar var mı?	30,2	69,8
Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye gelmesini olumlu karşılıyor musunuz?	91,4	8,6
Suriyeli mültecilerin Adana'ya gelmesini olumlu karşılıyor musunuz?	91,7	8,3
Suriyeli mültecilerin varlığından rahatsız oluyor musunuz?	22,7	77,3
Suriyeli mültecilere ayrıcalık verilmeli mi?	95,3	4,7
Suriyeli mültecilerin ucuz iş gücünde kullanıldığını düşünüyor musunuz?	9,0	91,0
Suriyeli komşunuz, var mı?	52,2	47,8
Suriye'ye has yemekleri tattınız mı?	85,5	14,5
Suriyeli mültecilerle iletişim kurmada güçlük çekiyor musunuz?	27,3	72,7
Suriyeli mülteciler Türkçe konuşup anlaşabiliyorlar mı?	63,5	36,5
Suriyelilerin sınavsız üniversiteye alınmaları sizce doğru mu?	98,7	1,3
Suriyeli mültecilere maddi yardımda bulundunuz mu?	48,2	51,8
Dilencilik yapan Suriyeli mültecilere maddi yardımda bulundunuz mu?	54,8	45,2
Sığınmacılar Adana Ekonomisini Nasıl Etkiledi? *(Olumsuz:0, Olumlu:0)*	95,1	4,9
Suriyelilerin gelmesi ile ev, arsa fiyatları arttı mı?	6,3	93,8
Kiraların Artmasında Suriyelilerin Rolü Var Mı?	3,4	96,6
Yaşadığınız çevrede Suriyelilerin gelmesiyle konut yetersizliği yaşadığını düşünüyor musunuz?	44,8	55,2
Suriyeli mültecilerin gelmesiyle sosyal hayatınızda (yürüyüş, gezi vs.) kısıtlamalar oldu mu?	44,3	55,7
Suriyelilerin Adana'nın kültürel imajını hangi yönde etkilediğini düşünüyor musunuz? *(Olumsuz:0 Olumlu:1)*	95,4	4,6
Suriyelilerin gelmesiyle alışveriş yaptığınız yeri değiştirdiniz mi?	98,4	1,6
Suriyelilerin iş yeri açmasını olumlu karşılıyor musunuz?	73,2	26,8
İşsizliğin artmasında Suriyelilerin rolü olduğunu düşünüyor musunuz?	15,9	84,1
Suriyeli işçi çalıştırmasını olumlu karşılıyor musunuz?	74,2	25,8
Suriyeli mültecilere vatandaşlık verilmeli mi?	95,6	4,4
Sizce Suriye'den gelen herkes savaş mağduru mu?	89,8	10,2
Suriyeliler Arasında Adana'da Kargaşa Çıkarmak İsteyenlerin Olduğuna İnanıyor musunuz?	16,7	83,3
Suriyeli bir komşunuz olsun ister miydiniz?	92,4	7,6
İş bulmada sıkıntı yaşıyor musunuz?	51,0	49,0
İş bulmadaki sıkıntınızın Suriyeli işçiler olduğunu düşünüyor musunuz?	41,4	58,6
Suriyelilerin gelmesiyle 'gayrı meşru ilişkilerin' arttığını düşünüyor musunuz?	17,5	82,5

Çizelge 3'te Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle Adana ilinde oluşan değişiklikler ile ilgili katılımcıların tutumları verilmiştir. Katılımcılar özellikle hastanelerdeki hizmetlerin sığınmacılar nedeniyle

olumsuz yönde etkilendiğini, ev kiralarının arttığını, iş bulmada güçlükler yaşanmasına neden olduğunu, iş yeri kiralarının arttığını, dilenciliğin önceki yıllara göre artış gösterdiğini belirtmişlerdir.

Çizelge 3. Suriyeli Sığınmacıların Gelmesiyle Adana İlinde Olan Değişiklikler İle İlgili Tutumlar

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Ortalama (Std. Sapma)
Hastanelerdeki hizmetleri olumsuz yönde etkiledi	0,5	2,1	7,3	24,3	65,8	4,53 (0,765)
Ev kiraları arttı	0,5	0,5	12,5	61,9	24,5	4,09 (0,656)
İş bulmada güçlükler yaşanmasına neden oldu	0,3	4,7	20,9	43,9	30,3	3,99 (0,852)
İş yeri kiraları arttı	0,0	2,6	19,6	55,6	22,2	3,97 (0,723)
Dilencilik arttı	0,5	5,0	18,8	54,3	21,4	3,91 (0,801)
Trafik sorunlarına neden oldu	2,1	8,1	21,1	41,0	27,7	3,84 (0,989)
Reklam tabelalarındaki Arapça harfler rahatsızlık verici	7,6	8,6	12,3	38,5	33,0	3,81 (1,203)
Hastalık oranını arttı	1,3	19,6	36,6	30,6	11,8	3,32 (0,963)
Suç oranını arttı	1,3	24,8	35,5	28,5	9,9	3,21 (0,970)

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar benzer konuda ve diğer bölgelerde yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Örneğin, Tunç (2015) tarafından yapılan çalışmada da Suriyelilere karşı Türk toplumunun yüksek kabul oranı ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de bulunmaktan memnun olmalarına rağmen, son beş yılda ortaya çıkan bu göç akımının Türkiye'de ekonomik, toplumsal ve güvenlik gibi alanlarda kaygıları arttırdığı belirtilmiştir.

Boyraz (2015) tarafından Şanlıurfa'nın Akçakale ilçesinde yapılan çalışmada, yerel halkın Suriyeli mültecilerin inşaat işçisi olarak ucuz işgücü olarak değerlendirilmesini olumsuz karşıladıkları ve kendi kazançlarının olumsuz etkilenmesi nedeniyle ekonomik sorunların bölgede arttığı belirtilmiştir. Benzer durum bölgede hırsızlık ve fuhuş olaylarının artması nedeniyle kültürel ve toplumsal sorunlara da neden olduğu belirtilmektedir. Cengiz (2015) tarafından Kilis'e göç eden Suriyeli sığınmacılarla ilgili yerel halkı algılarına yönelik yapılan çalışmada, yerel halkın %56,3'ü sığınmacıların Kilis ekonomisini olumsuz etkilediğini, %39,7'si ise olumlu etkilediğini belirtmiştir. Aynı çalışmada yerel halkın %62,0'ı Suriyeli bir komşusu olmasını istemediğini, %67,2'si Suriyeli sığınmacılara güvenmediğini belirtmiştir.

Memiş (2015) tarafından Suriyelilerin Kilis'te oluşturduğu algı üzerine yapılan çalışmada, yerel halkın %86'sının Suriyelilerin bölgede işsizlik oranını arttırdığı, %77,5', Suriyelilerin suç oranlarını arttırdığı, %53'ü Suriye'deki iç savaşın Türkiye'yi savaşa götüreceği konusunda tedirgin oldukları, %67'si Şehirde serbest dolaşan Suriyelilerin yerli hakla zarar verdiğini, %69,5'i Suriyeliler arasında Türkiye'de kargaşa çıkarmak isteyenlerin olduğuna inandığını belirlemiştir.

4. SONUÇ

Bu çalışmanın amacı kapsamında, 2011 yılında Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye göç eden Suriyeli sığınmacıların toplumsal, ekonomik ve güvenlik açısından meydana getirdiği etki analiz edilmiştir. Bu amaçla Suriyeli sığınmacıların göç ettiği iller arasında en fazla sığınmacı sayısı açısından beşinci sırada olan Adana ili çalışma kapsamına alınmıştır. Adana ilinde Suriyeli sığınmacıların çok sayıda bulunduğu

Seyhan ilçesinde Basit Tesadüfî Oransal Örnekleme yöntemiyle belirlen 380 bireyle yapılan anketler araştırma kapsamında analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Sığınmacıların özellikle ilçede belirli mahallelerde yoğunlaşmasının bölge halkı üzerinde gerek ekonomik ve gerekse güvenlik ve toplumsal kaygıları arttırdığı saptanmıştır. Bu kaygıların birçok nedeni bulunmaktadır. Önceki yapılan çalışmalarda, özellikle Mardin, Şanlıurfa ve Kilis gibi illerde bulunan mültecilerle bölge halkı arasında çok yüksek düzeyde bu kaygılar görülmezken, Adana ilinde bu kaygıların çok fazla olmasının en önemli nedenlerinden birisi, gerek tarihi bağlar, etnik köken benzerliği, yakın akrabalık bağları (Özkarslı, 2015) ve benzer kültür ve geleneğe bağlı olmalarından dolayı sınıra yakın illerde önemli sorunların olmaması ve sığınmacıların bölgede daha kolay uyum sağlamalarıdır.

Bu sorunların önlenebilmesi amacıyla özellikle kamplardaki yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve uygun şartlarda şehir merkezinde ikamet edemeyen sığınmacıların kamplarda kalmaları ve sığınmacılarının daha kolay uyum sağlayabilmeleri için gerekli dil ve çocukların eğitim ihtiyaçları giderilerek sığınmacıların Türk kültürüne uyum sağlamaları kolaylaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

AĞIR, O. ve SEZİK, M. (2015). Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. Birey ve Toplum, 5(9): 95-123.

ANONİM, (2016a). Göç nedir, nedenleri/ sonuçları/ çeşitleri. http://www.hurbilgi.com/index.php/2015/09/05/goc-nedir-nedenleri-sonuclari-cesitleri/ (Erişim tarihi: 18.04.2016).

ANONİM, (2016b). Göçlerin nedenleri ve sonuçları. https://file.ac/Va2FpqUmtdE/5BOLUM-GOCLER.pdf (Erişim tarihi: 18.04.2016).

ANONİM, (2016c). Türkiye'deki Göçmen Sayısı. http://onedio.com/haber/-turkiye-deki-suriyeli-siginmaci-sayisi-2-milyon-733-bin--690025 (Erişim tarihi: 18.04.2016).

ANONİM, (2016d). En Fazla Mülteci Şanıurfa'da. "http://www.aljazeera.com.tr/haber/en-fazla-multeci-sanliurfada" (Erişim tarihi: 18.04.2016).

APAK, H. (2014). Suriyeli göçmenlerin kente uyumları: Mardin örneği. Mukaddime. 5(2): 53-70.

CENGİZ, D. (2015). Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı: Kilis Örneği. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish. 10(2): 101-122.

DOĞAN, B. ve KARAKUYU, M. (2016). Suriyeli Göçmenlerin Sosyoekonomik ve sosyokültürel Özelliklerinin Analizi: İstanbul Beyoğlu Örneği. Marmara Coğrafya Dergisi, 33(1): 302-333.

KOÇ, M., GÖRÜCÜ, İ. ve AKBIYIK, N.(2015). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri. Birey ve Toplum, 5(9): 63-93.

MEMİŞ, H. (2015). İç Savaş Nedeniyle Kilis'te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma. Ekonomik Sosyal Bilimler Dergisi, 14(52): 100-114.

ÖZKARSLI, F. (2015). Mardin'de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler. Birey ve Toplum, 5(9): 175-191.

ORTADOĞU'DA GÖÇÜ TETİKLEYEN SAVAŞLARIN NEDENİ OLARAK DİN

***

RELIGION AS A CAUSE OF WAR TRIGGERING THE FLOWS OF MIGRATION IN THE MIDDLE EAST

Yrd. Doç. Dr. Ömer CİDE
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
omercide@kilis.edu.tr

Öz

Ortadoğu'daki göçlerin en önemli sebeplerinden bir tanesi savaşlardır. Savaşların meydana gelmesinin değişik nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de dindir. Günümüze kadar varlığını devam ettiren vahiy kaynaklı olan üç büyük din de Ortadoğu'da ortaya çıkmıştır. Ortadoğu'nun bazı bölgeleri bu dinlerin müntesipleri için oldukça önemlidir. Yahudi inancına göre kendilerine vaat edilen topraklar vardır ki, bu toprakların tamamı Ortadoğu'da bulunmaktadır. Yahudiler bu toprakları elde etmeyi dinî bir vazife olarak algılamaktadırlar. Hıristiyanlık için de bu bölge önemlidir. Çünkü Hz. İsa burada doğmuş, dinî tebliğini burada yapmış, Havarileri ile burada buluşmuş ve Hıristiyan inanışına göre burada çarmıha gerilmiştir. Müslümanların ilk kıblesi olan Mescid-i Aksa Filistin'de bulunmaktadır. Müslümanlar Ortadoğu bölgesinin büyük bir kısmını Dört Halife döneminde fethetmişlerdir. Batılılar, Hz. Ömer döneminde fethedilen Kudüs kurtarmak için Haçlı seferleri düzenlemişlerdir. İsrail devletinin kuruluşuna kadar bölge büyük oranda Müslümanların denetiminde olmuştur. Adı geçen devletin kurulmasından sonra bölgede savaşlar artmıştır. Bu da bölgede göçün artmasına sebep olmuştur.

***Anahtar Kelimeler**: Din, Göç, Savaş.*

Abstract

Wars are of the most important causes of migration in the Middle East and there are various reasons for the occurrence of the war. One of them is religion. Revelation-originated three great religions have emerged but still in existence in Middle East. the land promised-according to the Jewish belief-is located in the Middle East and this region has a great importance for Christianity, as well since the Prophet Jesus was born here, issued (religious notified) here, He met with his apostles here and According to Christian belief he was crucified here. Muslims' first qibla of the Al-Aqsa Mosque is located in Palestine. Muslims had conquered a large part of the Middle East during the four caliphs. The Crusades were held by Westerners to save Jeruselam which was conquered during the period of Caliph Ömer and consequently crusaders captured Jerusalem. The region has been- in a large extent- under the control of Muslims until the establishment of the state of Israel. Wars have increased in the region after the establishment of Israil. These wars pose the biggest causes of migration in the region. This has led to an increase in immigration in the region.

***Keywords:** Religion, Migration, War.*

1. GİRİŞ

Konuya girmeden önce iki şeye açıklık getirmeyi istiyorum. Birincisi yazımızın başlığı olan savaşların nedeni olarak din cümlesidir. Buradaki kastımız dinî metinlerin kendisi değil bu metinleri kendilerine göre yorumlayan dinlerin müntesipleridir. Çoğu zaman din müntesipleri yapmış oldukları savaşları din kanalıyla meşru hale getirmeye çalışmışlardır. İkincisi bu savaşların gerekçesi sadece din değildir. Aksine savaşları tetikleyen birçok neden vardır. Bizim amacımız burada dinî yorumların savaşı nasıl meşru hale getirdiğini ortaya koymaktır.

Ortadoğu terimi ilk olarak Amerikalı bir deniz subayı olan Alfred Thayer Mahan tarafından kullanılmıştır.[1] Tanımlama yapılırken İngiltere merkez olarak kabul edilmiş, yakın, orta ve uzak diye nitelenmiştir.[2] Ortadoğu, üç kıtanın kesiştiği, İngiltere için Asya'daki sömürgelere geçişi sağlayan bir yoldur.[3]

Ortadoğu, insanlığın ilk dönemlerinden itibaren yaşam sahası olmuş bir bölgedir. Yeryüzünde inşaa edilen ilk mabet olan Kâbe bu bölgede bulunmaktadır.[4] Sahip olduğu coğrafi konumu, enerji ve su kaynakları, kültürel ve dinî yapısı nedeniyle günümüze değin var olan birçok gücün ilgi odağı olmuştur.[5]

Din, insanlığın başlangıcıyla var olan bir olgudur. İlk insan aynı zaman da ilk peygamberdi. İlk insandan itibaren var olan ilahi öğretiler günümüze kadar varlıklarını devam ettirmektedirler. İnsanoğlu ilahî çizgiden uzaklaştığında Allah onlara yeni peygamberler göndermiş ve göndermiş olduğu peygamberlerin bazısına kitap da vermiştir. Gönderilen dinler, insan hayatının her yönüyle ilgilenmiştir. İnsan iyiliğe meyyal bir karaktere sahip olması kadar kötülüğe de meyyaldır. Savaş ve çatışma, insanlık tarihinin her döneminde olagelmiştir. Çatışma, ilk insan ve ilk peygamberin çocukları arasında da cereyan etmiştir. İnsanlığın daha sonraki serüveninde de savaş eksik olmamıştır.[6] Elbette savaşların değişik nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerden bir tanesi de dindir. Din ve dinsel metinler, hangi nedenden kaynaklanırsa kaynaklansın, şiddeti meşrulaştırmada önemli bir fonksiyon üstlenmiştir.[7] Şiddete meşruiyet kazandıran bu metin, şiddete başvuranın zihninde, yapılan eylemi şiddet hareketi olmaktan çıkarır; haklı ve gerekli bir eylem konumuna sokar.[8]

İnsanlar kendilerince kutsal saydıkları semboller uğruna pek çok savaşa sebep olmuşlardır. Coğrafyanın kutsallığı, üzerinde yaşayan insanların asırlardır zihinlerinde oluşturdukları sembollerin bütünüdür. Ortadoğu bölgesi bu bakımdan önemli bir yere sahiptir. Üç büyük Semavî dinin bu bölgede çıkmış olması, dinî coğrafyayı ziyadesiyle öne çıkarmıştır. Bunun en çarpıcı örneği Kudüs'tür. Kudüs'te iki grubun çatışması gibi gözüken durum, müzakere masasında üç semavî dinin meselesi olarak ele alınmaktadır.[9]

Kudüs'ün söz konusu üç din için ne anlama geldiğini aktarmaya çalışalım.

---

[1] LEWİS, B. (1964), Orta Şarkın Tarihî Hüviyeti, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XII, s. 75
[2] TORLAK, M. Siyonizmin Penceresinden Arap - İsrail Çatışmalarının Orta Doğu'daki Güç Dengesine Yansımaları, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 3
[3] TORLAK, a,g,t, s. 5
[4] Al-i İmran/96
[5] ERDÖNMEZ, H. Avrupa Devletlerinin Orta Doğu Politikası ile ABD'nin Orta Doğu Projesi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. 16
[6] ALDEMİR, H.Kur'an-ı Kerim'e Göre İhtilaf, (2010), Kitâbî Yayınevi, İstanbul, s.57.
[7] GÜNDÜZ, Ş (2002), Hıristiyanlıkta Şiddetin Meşruiyet Zemini, İslamiyat Dergisi, Cilt 5, sayı 1, 2002, s.35
[8] GÜNDÜZ, a,g,m, s.36
[9] KILINÇ, D. (2008) Ortadoğu'nun Dinî Jeopolitiği ve Günümüze Yansımaları Üzerine Bir Deneme, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 13/1, s. 66

2. YAHUDİLİK

İbrahimî dinler zincirinin ilk halkasını Yahudilik oluşturmaktadır. Yahudi kutsal metinlerine göre İsrailoğulları, Tanrı tarafından seçilmiş olan üstün halktır ve diğer ulusları yönetme hakkına sahiptir.[10] Ancak Tanrı, İsrailoğulları'nın kendisini sınamasına öfkelenerek huzur diyarı olarak adlandırdığı Vaat edilen topraklardan çıkarmıştır.[11] O tarihten sonra Tevrat'ın emirleri çerçevesinde İsrailoğulları'nın dinî vecibelerini, Filistin dışında layıkıyla yerine getirmesi pek mümkün olmadığından, kutsal topraklara dönmek için o günden bu güne ellerine geçen her fırsatı değerlendirmeye çalışmışlardır.[12] Vaat edilen toprakların Yahudi inancı ve pratikleri açısından dinî jeopolitiğini önemli kılan bir diğer gerekçesi de Tanrı'nın belirlediği ve Hz. Süleyman tarafından inşa edilen mabettir. Yahudi inancına göre kanlı kurban yalnızca burada sunulabilir.[13] Bu inanç uğruna kan dökülmenin caiz olduğu fikrinin tarihi seyrine bakmakta fayda vardır.

Kutsal Kitap Sonrası Yahudi din adamları, Tevrat'ın Kudüs merkezli kutsal topraklara (Arz-ı Mev'ud) ve Mabed'e bağlı kanunların bazılarını uygun olmaması nedeniyle ya değiştirmiş ya da askıya almışlardır. Putperestlik, zina ve cinayet yasaklarının dışında Tevrat'ın kanunlarına uyma konusunda zorlayıcı olmamışlardır. Hatta Musa b. Meymun gibi din alimleri zorlama durumunda Yahudilerin putperest nitelik taşımayan dinlere girebileceklerini söylemiştir. Böylece Kutsal Kitap Sonrası Yahudilik, din adına şiddete açık kapı bırakmamıştır.[14]

XIX. yüzyılın başlarında dinci Siyonistler, Kutsal Kitap Sonrası Yahudiliğinin Mesih inancını yeniden yorumlayarak, tam fonksiyonlu olmasa da, kutsal topraklarda bir Yahudi devletinin kurulması ve bunun için mücadele verilmesi gerektiğini dile getirmeye başlamışlardı. Agudat İsrail'in bakış açısına göre, Mabed yeniden inşa edilene ve yeni bir Davud krallık makamına gelene kadar, gerçek bir İsrail olmayacaktır. Düşüncenin bu safhasına kadar devletin kurulması mehdinin gelme şartına bağlanmıştır. Ancak Ritzhak Kook, Mesih gelmeden de olsa, mücadele edilerek bir Yahudi devletini kurulmasını savunmuştur. 1967 Altı Gün savaşlarındaki başarı, Milliyetçi Yahudileri oldukça ümitlendirmiştir. Tevrat'taki belirlenen toprakların hemen hemen hepsine sahip olunmuştu. İsrailoğullarına vaat edilen toprakların bir kısmında hala Filistinliler oturmaktaydılar. Bu da önemli bir sorun olarak durmaktaydı.[15]

Rabbi Kook'un yorumuna göre Filistinliler, Kenanlılar ve İsmaililer olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla Filistinlilerin üç seçeneği vardır: Yahudi hâkimiyetini kabul etmek, kaçma ve başka bir Arap ülkesine sığınmak veya savaşmak. Kenanlılar savaşmayı seçmiş ve yok olmuşlardır. Yahudi ideallerine karşı koyan herkes aynı akıbete uğrayacaktır. Ekim 1973'deki Yom Kipur savaşından sonra İsrail devleti beklentilerin tersine davranmıştır. Bu durumda hayal kırıklığına uğrayan Kookçu Yahudiler şiddet yanlısı Guş Emunim hareketini doğmasına sebep olmuşlardır. Ayrıca Filistinlilerin yaşamış olduğu Batı yakasını da kapsayacak olan bölgede bir din devleti kurmayı düşünen Haham Meir Kahane, savaş için karar verecek dinî kurumlar bulunmadığından bir halakhacının (Fıkıhçı) bu konuda karar verebileceğini, kendisinin de bu iş için ehil olduğunu ileri sürmüştür. Verdiği kararı ile Araplara karşı yürütülen savaş legal hale gelmişti. Aynı düşünceden olan başka bir din adamı ise bu savaşta kadın çocuk herkesin hedef alınabileceğini söylemiştir. Çünkü böyle bir savaşta herkes potansiyel bir askerdir. Guş Eminum hareketi de eylemlerini meşrulaştırmıştı. Onlara göre kutsal toprakları kurtarmak için mücadele vermek Pikkuah nefeş (canı koruma) görevinden önce gelir.[16]

Bu düşünceleri savunan Yahudilere göre, Tanrı'nın söz verdiği üç önemli olay meydana gelecektir. Bunlardan ilki İsrail topraklarında bir İsrail devletinin kurulmasıdır. İkincisi dünyanın her tarafında bulunan

[10] KUTSAL KİTAP, (2007), Ohan Matbaası, İstanbul, s.13
[11] KUTSAL KİTAP, s.299-300
[12] KILINÇ, s. 67-68
[13] KILINÇ, s. 68
[14] ADAM, B. (2002), Yahudilik ve Şiddet, İslamiyat Dergisi, C.5, Sayı.1, 2002, s.30
[15] ADAM, a,g,m, s.31
[16] ADAM, a,g,m, s.32

Yahudilerin vaad edilmiş topraklarda yeniden toplanmalarıdır. Üçüncüsü, üçüncü mabedin, birinci ve ikinci mabed gibi Kudüs'te Mabed Dağı'nda aynı yerde kurulmasıdır. Birinci durum, Tanrı'nın İbrahim'e vaad ettiği sınırların tamamı için olmamasına rağmen gerçekleşmiş bulunmaktadır. İkinci durum gerçekleşme sürecindedir. Üçüncü durum ise kısa sürede gerçekleşecektir.[17]

Bu düşünce İsrail'in en yetkili ağızlarından da dile getirilmiştir. Bu konuya açıklık getirmesi noktasında İsrail devletinde cumhurbaşkanlığına kadar yükselmiş olan Şimon Peres'in düşüncelerini aktarmak yeterli olacaktır. Ona göre, *"Yahudilik, eksiksiz ve bütünleşmiş bir sistemdir; üstlenebilir bir yükümlülükler bütünü olarak çıkar karşımıza, bölünemez tek bir tanrıya inanmak gibi; sonra da, belirli bir dile, yani İbranice'ye inanmak gibi; belirli bir vatana, İsrail'e kendini adamak gibi. Ulus kavramı, din devleti kavramı veya coğrafya, dil, tarih açısından bir yere bağlı olmak kavramı arasında hiçbir ayırım yoktur. İbranice konuşmadan tümüyle Yahudi olunmaz. Tek bir Tanrı'ya inanmadan Yahudi olunamaz. Yahudi halkının devletinde, Yahudiliğin doğduğu yerde yaşanmadan tan Yahudi olunmaz".*[18]

Filistinliler ile Yahudi devleti arasındaki problemlerin en büyüğü teşkil eden, Mescid-i Aksa ile Kübbetü's-Sahra yerine inşaa edilecek olan Üçüncü Mabed inancıdır. Bu inanca sahip olan Yahudiler, 1998 sonlarında "Voice of Temple Mount" (Tapınak Dağı'nın Sesi) haftalık gazetesinde hedeflerinin Müslüman mabetlerinden kurtularak orada bir Yahudi tapınağının kurulması olduğunu açıkça belirtmişlerdir.[19] Bundan ötürü bölgede bu ideale karşı koyacak olan bütün devletler düşman olarak algılanmıştır (algılanmaktadır). Suriye, Mısır ve diğer Arap devletlerinin tamamı potansiyel İsrail karşıtı olarak kabul edilmektedir.[20]

Söz konusu Yahudilerde, Mabed yapımı uğruna İsrail devleti ile düşmanları olan Araplar arasında büyük bir savaşın olacağı inancı hâkimdir. Onlara göre gelecek savaş İsrail'in düşmanlarına karşı giriştiği son savaş olacaktır. Tanrı, İsrail'in düşmanlarını nükleer silahlarla cezalandıracaktır. Bu savaştan sonra yeni bir çağ başlayacaktır. Tanrı'nın Evi Üçüncü Tapınak ancak Mabed Dağına yapılacaktır. Kudüs İsrail'in ebedi başkentidir. Filistinliler ve diğer bütün Müslüman milletler Kudüs'ü Filistin'in başkenti yapmak istemektedirler. İsrail'in yaşamı için Kudüs'te yapılacak üçüncü tapınak hayatî öneme sahiptir. Tanrı burayı İsrail'in merkezi yapacaktır. Bu ancak Üçüncü Mabed'in, Birinci ve İkinci Mabed'in inşaa edilmiş olduğu Mabed Dağı'nın üstünde kurulmasıyla başarılabilir.[21] Bu düşünceye inananlar, camiyi havadan bombalamak için bir pilot ayarladıkları olmuştur. Bu pilot bir uçak çalıp Mescid-i Aksa'yı bombalayacak, ardınca karadan camiye girilecekti. Hatta el yapımı patlayıcılar test edilmişti bile.[22]

İsrail ve Arap dünyası arasında cereyan eden savaşların temelinde din her zaman önemli bir yer tutmuştur. Yahudilere göre Filistin toprakları kendilerine vaat edildiği için bölgeye müdahale etme hakları vardır. Aynı zamanda bölgede bulunan diğer toplumların ne surette olursa olsun oradan çıkarılmaları gerekmektedir. Bu inanç savaşların sürmesine ve birçok insanın göç etmesine sebep olmaktadır.

3. HIRİSTİYANLIK

Hz. Ömer döneminde Hıristiyanların elinde bulunan İlya (Kudüs) 637 yılında fethedilmiştir. Daha sonraki zamanlarda Batı dünyası Kudüs için bazı girişimlerde bulunmuştur. Asıl nedeni ekonomik olan Haçlı seferlerine (1096- 1291) insanların katılımını sağlamak için kutsal mekânları kurtarma fikri işlenmiştir. Dolayısıyla bu hareket, Batı'nın maddi çıkarları için yapılan "din" savaşı olarak algılanmıştır.[23] G.W. Bush, 11 Eylül saldırılarından sonra yapılan mücadele için, "yeni bir Haçlı seferi" ifadesini

[17] THE VOİCE OF THE TEMPLE MOUNT, 1999, s. 1-2
[18] PERES, R.L.S. (1998), Bir Politikacıyla Söyleşi, Çeviren: Nihal Önol, Milliyet Yayınları, İstanbul 1998, s. 20-21
[19] THE VOİCE OF THE TEMPLE MOUNT, s. 3
[20] THE VOİCE OF THE TEMPLE MOUNT, s. 2

kullanmıştır.[24] G.W. Bush'un sözleri aslında Batı'nın Ortadoğu'ya nasıl baktığının bilinçaltı yapısını göstermektedir. Ayrıca bu anlayışın Batıda uzun süreden beri devam ettiğinin de kanıtıdır.

Asıl problem Hıristiyanlık içinde çıkmış olan yeni akımların bölgeye bakış açısıdır. Özünü Mesih'in ikinci gelişi öncesi ve sonrası gerçekleşecek olaylar oluşturan eskatolojik beklentiler, Hıristiyan geleneğinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu beklentilerin temel referansı Yeni Ahit'teki konuyla ilgili metinlerdir. Başta Yuhanna'ya atfedilen Vahiy kitabı olmak üzere, Pavlus'un mektuplarında ve İncillerde dünyanın son dönemine ve bu dönemde vuku bulacak olaylara ilişkin önemli açıklamalar bulunur. Esasen Mesih inancı merkezli (Kristosentrik) bir din olan Hıristiyanlıkta Mesih'in ikinci gelişi (Parousia) beklentisi oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Pavlus, mektuplarında, Mesih'in ikinci gelişinin an meselesi olduğunu düşünmekte ve cemaatini buna hazır olma konusunda uyarmaktadır. Hatta o bunun kendi yaşamı esnasında gerçekleşeceğini düşünmektedir. Ona göre, Mesih'in Tanrı'nın borazanıyla gökten inerek ikinci gelişinde, ölüler ebedi bedenler içerisinde dirilecekler, o esnada hayatta olanlar ise beden değiştirerek ölümlü varlıklar halinde ölümsüzlüğe geçeceklerdir. Gökte ateş alevleri içinde güçlü melekleriyle gelecek olan İsa Mesih, insanları yargılayacak ve bütün yönetimleri ortadan kaldırarak egemenliği Baba'ya teslim edecektir. Mesih'e inananlar ise bulutlar içerisinde göğe yükseltilerek ebediyen Rab Mesih'le birlikte olacaklardır.[25] Ayrıca bu dönemde, ölüm de dahil bütün düşmanları Mesih'in ayakları altına serilecektir. Buna göre insanoğlunun (Mesih'in) gelişi öncesi, ilahî takdir gereği birtakım belirtiler olacak, savaşlar ortaya çıkacaktır. Tüm uluslar inananlardan nefret eder hale geleceklerdir. Danyal gibi Eski Ahit peygamberlerinin sözünü ettikleri olaylar birer birer gerçekleşecektir. Daha sonra Mesih gökten meleklerle birlikte görkemli bir şekilde gelecek, tahtına oturacak ve önünde toplanan ulusları koyunlarla keçileri birbirinden ayıran çobanlar gibi birbirinden ayıracaktır.[26]

Söz konusu düşünceyi taşıyan akımların başında Evanjelik Hıristiyanlık gelmektedir. Bu akımın kökenleri Martin Luther'e ve Protestan kilisesinin kuruluşuna kadar gider. Onlara göre, kıyamet 2000'li yıllarda Ortadoğu'da çıkacak bir kaosun ardından kopacaktır. Bu yüzden de bu bölgede kaos çıkaracak her türlü eyleme destek olmaktadırlar. Bu inanca göre, İsa ancak ortalığın karışmasından sonra yeryüzüne inecektir. Onlar ancak bu şekilde yeryüzüne hakim olacaklarına inanmaktadırlar. Ayrıca İsa'nın dönmesi için Yahudilerin kendilerine vaad edilen topraklara kavuşması gerekmektedir. Evanjelistler bu nedenle Ortodoks Yahudilerinden destek görmektedirler.[27]

Bu inanca göre, İsa Mesih'in ikinci dönüşünün gerçekleşmesi için belli şartların oluşması gerekmektedir. Bu şartlar, Yahudilerin Filistin'e dönmesi; İsrail devletinin kurulması, Yahudiler de dahil dünyanın tüm uluslarına İncil'in vaaz edilmesi; Yedi yıl sürecek olan felaket dönemi; Kiliseye iman edenlerin göğe yükseltilmesidir. Tüm bu şartlar gerçekleştikten sonra İsa Mesih Yeryüzüne inecektir. Bu düşüncelerin daha fazla yayılması amacıyla İsrail topraklarına gezi amaçlı seferler düzenlenmektedir. İsrail Turizm Bakanlığı, Amerika Hıristiyan lobisini etkilemek için "İncil Toprakları Turu" adı altında bu gezileri teşvik etmektedir.[28]

Evanjelistler, Mescid'-i Aksa ile Kübbetu'-Sahra'nın yıkıp yerine Üçüncü Mabed'in yapılmasını Tanrı'nın emri olarak görmektedirler. Bu uğurda yapılan hiçbir şeyden dolayı sorumluluk yoktur. Çünkü Tanrı'nın emri yerine getirilmektedir.[29]

Kübbetü's-Sahra ve Mescid-i Aksa'nın bulunduğu yere inşa edilecek Tapınak için bütün planlar hazırlanmış durumdadır. Yapı malzemeleri bile hazır ancak gizli bir yerde saklanılmaktadır. Yeni tapınakta kullanılacak el yapımı malzemeleri üretmek için bir çok dükkan çalışmıştır. Hatta din adamlarının giyeceği

[26] Şinasi Gündüz, (2002) Dinsel Şiddet, Etüt Yayınları, Mayıs 2002, s.53- 54
[27] Ensar Çetin, Hıristiyan Fundamentalizmi ve Ortadoğu'da Tanrı'yı Kıyamete Zorlama Stratejisi, Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.5, Sayı, 1, s. 2-3
[28] Çetin, s. 7
[29] Grace Hallsell, , s. 86

kıyafetler bile dokunmuştur.[30] Yeshive Ateret Cohaim-Papazlar Tacı- denilen bir dinî okulda, hahamlar gençlere hayvan kurban etmenin nasıl yapılacağını öğretmektedirler. Bu uygulama Hz. Süleyman döneminde yapılmaktaydı. Amaç burada Hz. Süleyman dönemini yeniden canlandırmaktır.[31] Hatta Üçüncü Mabet'te kurban edilmek üzere alacasız, doğurmamış, çok semiz düveler yetiştirilmektedir. Yapılan tüm hazırlıklar bu inanca sahip olan kişilerin ne kadar ciddi olduğunu göstermektedir.

Ayrıca III. Dünya Savaşı'nın çıkması için bu mabetlerin yıkılması gerekmektedir. Ortodoks Yahudilerin söz konusu mabetleri yıkması, Müslümanları çılgına çevirecek ve bundan ötürü İsrail'e savaş açacaklardır. Bu sayede ortalık iyice karışacak ve İsa bu karışıklığa müdahale etmek için yeryüzüne inecektir. Yani Tanrı kıyamete zorlanacaktır.[32]

Bu inanışa göre, savaşta En az 200 milyon Doğulu asker ve bir ondan fazlası da Batılı asker ölecektir. İsa Mesih kendi şehri Kudüs'ü harap edenleri vuracak daha sonra Megiddo veya Armagedon vadisinde toplanmış ordularla savaşacaktır. Kudüs'ten başlayarak akan kan, 200 mil uzunluğunda ve atların başı seviyesinde olacaktır. Savaşın meydana geldiği yer, savaş araçları, hayvanlar, insan gövdeleri ve kanla dolacaktır. Dünyanın bütün şehirleri Londra, Paris, Tokyo, New York, Los Angeles, Chicago yok olup, haritada silinecektir.[33] Ayrıca Armegadon savaşlarında 9 milyon civarında Yahudi ölecek, geriye kalan 144 bin Yahudi ise Hıristiyanlığı seçeceklerdir. Bunun sebebine gelince, Tanrı'nın onları arındırması gerekiyor. Tanrı, biricik oğlu İsa'nın önünde onların boyun eğmesini istiyor.[34]

Günümüzde dünyanın sonuna ilişkin bu beklentilerin ne kadar yaygın olduğunu göstermek açısından çeşitli kurumların ABD Hıristiyanları üzerinde yaptıkları anket sonuçları ilginçtir. Araştırmalara göre ABD Hıristiyanlarının yaklaşık %30'u, dünyanın Armegedon savaşıyla son bulacağına inanmakta ve bunların önemli bir bölümü, bunun kendi yaşamları esnasında gerçekleşeceğini düşünmektedirler. Hatta böyle düşünenler arasında kimi ABD başkanlarının da bulunması oldukça önemlidir.[35]

Öğreti olarak büyük oranda hala fundamentalist olan Evanjekalizm, bugün yaklaşık her dört Amerikan yetişkinden birini bünyesinde barındırmaktadır.[36] Evanjelik Hıristiyanlığın yayılış oranı, İslam da dahil olmak üzere bütün dinlerin yayılışını geride bırakmıştır.[37]

4. İSLAMİYET

Bölgenin Müslümanlar açısından da önemli olduğunu belirtelim. Yahudi ve Hıristiyanlar için önemli olan ve üzerine değişik senaryolar üretilen Filistin Hz. Ömer döneminde fethedilmiştir (H. 17/M. 637). Bizzat Hz. Ömer tarafından bölge halkına eman verilmiştir.[38] Ancak şehir 1099 yılında Haçlıların eline geçmiş ve yaklaşık yetmiş bin kişi kılıçtan geçirilmiştir.[39] Şehir Salahaddin-i Eyyübî tarafından 1187 yılında tekrar Haçlıların elinden alındı.[40] Bölge, Müslümanlar açısından da pek çok kutsal mekâna sahiptir. İslam'ın ilk kıblesi olan Mescid-i Aksa ile Kubbetü's-Sahra buradadır. Yahudiler ile Evanjelistler Hıristiyanların planları gereği bu iki mabedin yıkılması gerekmektedir. Bu tür girişimler karşısında Müslümanların tepkisiz kalacağı düşünülemez. Çünkü Filistin, Hz. Ömer döneminden 14 Mayıs 1948 yılına kadar Haçlı seferleri esnasında elden çıkması hariç sürekli Müslümanların denetiminde kalmıştır. Hatta

[30] The Voice Of The Mount, s. 2
[31] The Voice of The Temple Mount, s. 2
[32] Hallsell, s. 82
[33] Hallsell, s. 33
[34] Hallsell, s. 98
[35] Hallsell, s. 82
[36] Hallsell, s. 19
[37] Hallsell, a,g,e, s.22
[38] Ahmed b. Yahya el-Belazurî, (2013) Fütûhü'l-Buldan, Tercüme: Mustafa Fayda, Siyer yayınları, İstanbul, s.188
[39] İbn el-Esir Ebû'l-Hasan İzeddin Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed b. eş-Şeybanî el-Cezerî, (2008)El Kâmil Fi't-Tarih, Tercüme. Komisyon, Hikmet Yayınları, İstanbul, C. 8, s. 418
[40] İbn-i Esir, C.9. s. 507

bölge Müslümanlar ile özdeş hale gelmiştir. Bu durum Müslümanlar için varoluş mücadelesi anlamına gelmektedir. Üç din taraftarlarının olaylara bakışları bu şekilde olmaya devam ederse savaşların daha fazla sürmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Bu da göçün devam edeceği gerçeğini hatırlatmaktadır.

5. SONUÇ

Hem Hıristiyanlardan hem de Yahudilerden bazı kesimlerin Ortadoğu üzerinde belli hesapları bulunmaktadır. Bu hesaplar dinî gereklilik olarak algılanmakta ve ona göre davranılmaktadır. Bunun sonucu olarak Ortadoğu bölgesi sürekli bir çatışma alanı olmaktadır. Bu mücadelenin savaşa dönüşmesi neticesinde göçe nasıl etki ettiğini aşağıdaki rakamlara bakarak öğrenebiliriz.

Ürdün'de Resmi olarak 10 kampta 341.494, Lübnan'da 12 kampta 226.533, Suriye'de 9 kampta 127.831, Batı Şeria'da 19 kampta 197.763, Gazze'de 8 kampta, 197.763 olmak üzere toplamda 1.396.368 göçmen bulunmaktadır. Bu veriler UNVRWA'yenin (The United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees) resmi kayıtlarına göredir. Gayri resmi olarak bu sayının 4.766.670 olduğu tahmin edilmektedir.[41] Bu rakamlar, dinî yorumların dolaylı olarak göçe nasıl etki ettiğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Birlikte yaşama kültürünün benimsenmesi, din ve vicdan hürriyetinin sağlanması, insanları olduğu gibi kabul etmenin bu trajedenin son bulmasında önemli bir rol oynayacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Adam, Baki, Yahudilik ve Şiddet, İslamiyat Dergisi, C.5, Sayı.1, 2002, s.23-34.
Ahmed b. Yahya el-Belazurî, Fütûhü'l-Buldan, (2013 Tercüme: Mustafa Fayda, Siyer yayınları, İstanbul.
Aldemir, Halil, Kur'an-ı Kerim'e Göre İhtilaf, (2010), Kitâbî Yayınevi, İstanbul.
Black, Amy E., (2004), With God on Our Side, Religion in George W. Bush's Foreign Policy Speeches, Chicago 2004.
Çetin, Ensar, Hıristiyan Fundamentalizmi ve Ortadoğu'da Tanrı'yı Kıyamete Zorlama Stratejisi, Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.5, Sayı, 1, s. 1-16.
Erdönmez, Hüseyin, Avrupa Devletlerinin Orta Doğu Politikası ile ABD'nin Orta Doğu Projesi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
Gündüz Şinasi,(2002) Hıristiyanlıkta Şiddetin Meşruiyet Zemini, İslamiyat Dergisi, Cilt 5, sayı 1, s.35-56.
Gündüz, Şinasi, (2002) Dinsel Şiddet, Etüt Yayınları, Mayıs.
Hallsell, Grace, (2003), Tanrıyı Kıyamete Zorlamak, Çevirenler: Mustafa Acar, Hüsnü Özmen, Kim Yayınları, Ankara.
İbn el-Esir Ebû'l-Hasan İzeddin Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed b. eş-Şeybanî el-Cezerî, (2010) El Kâmil Fi't-Tarih, Tercüme. Komisyon, C.8,Hikmet Yayınları, İstanbul
Kılınç, Davut, (2008), Ortadoğu'nun Dinî Jeopolitiği ve Günümüze Yansımaları Üzerine Bir Deneme, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 13/1, s. 65-86.
Kutsal Kitap,(2007) Ohan Matbaası, İstanbul.
Lewis, Bernard,(1964), Orta Şarkın Tarihî Hüviyeti, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XII, s.75-81.
Litte, Robert l-Şimon Peres, (1998 Bir Politikacıyla Söyleşi, Çeviren: Nihal Önol, Milliyet Yayınları, İstanbul.
Sırma, İhsan Süreyya, (2010) Emeviler Dönemi, Beyan Yayınları, İstanbul.
Torlak, Mustafa, Siyonizmin Penceresinden Arap - İsrail Çatışmalarının Orta Doğu'daki Güç Dengesine Yansımaları, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
The Voice of The Temple Mount, 1999.
Yaşar, Fatma Tunç, Sevinç Alkan Özcan, Zahide Tuba Kor,(2010) Siyonizm Düşünde İşgal Gerçeğine Filistin, İstanbul

[41] Fatma Tunç Yaşar, Sevinç Alkan Özcan, Zahide Tuba Kor, (2010) Siyonizm Düşünde İşgal Gerçeğine Filistin, İstanbul, s. 102.

KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ'NDE ÖĞRENİM GÖREN YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN MUHASEBE EĞİTİMİNDEKİ ALGI VE BEKLENTİLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

***

A SURVEY FOR DETERMINING THE PERCEPTIONS AND EXPECTATIONS IN ACCOUNTING TRAINING OF FOREIGN STUDENTS IN THE KILIS 7 ARALIK UNİVERSITY

Yrd. Doç. Dr. Cuma ERCAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
cercan@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. İsmail KUTLAR
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, MYO
ikutlar@kilis.edu.tr

Öz

Bu çalışmada, Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde öğrenim gören ve muhasebe dersi alan yabancı uyruklu öğrencilerin muhasebe eğitimindeki algı ve beklentilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde muhasebe eğitimi, önlisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde verilmektedir. Bu nedenle araştırmanın evrenini Kilis 7 Aralık Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde muhasebe dersi alan yabancı uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmış ve elde edilen sonuçlar SPSS 20 istatistik programı aracılığıyla değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Muhasebe, Muhasebe Eğitimi, Algı ve Beklenti.*

Abstract

The aim of this study is to determine the perceptions and expectations in accounting training of foreign students in the Kilis 7 Aralık University.Accounting education is given in undergraduate, graduate and master level in the Kilis 7 Aralık University. Therefore, population of the study consists of foreign students who take accounting training Vocational School, Faculty of Economics and Administrative Sciences and the Social Sciences Institute of Kilis 7 Aralık University.Questionnaire has been used as a means of data collection in this study and the data has been assessed by SPSS 20 statistical software.

Keywords: *Accounting, Accounting Training, Perceptions and Expectation.*

1. GİRİŞ

Muhasebe, bir işletmenin varlıklarıda ve kaynaklarında değişme yaratan mali nitelikteki ve para ile ifade edilebilen olayların kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi, analiz edilmesi ve yorumlanmasıdır (Gücenme, 2000:6-7).

Ancak muhasebe, işletmelerle ilgili geçmişe yönelik finansal nitelikteki bilgilerin toplanıp kaydedilmesi ve raporlanmasının ötesinde bu bilgilerin geleceğe yönelik kararlarda da kullanılabilen bilgilere dönüştürülmesini sağlamalıdır. Muhasebenin bu işlevini yerine getirmesinin yolu ise iyi bir muhasebe eğitiminden geçmektedir.

Muhasebe eğitimi, mesleki eğitimin alanına girmektedir. Mesleki eğitim ise, öğrenciye meslekle ilgili bilgi, beceri ve davranışların kazandırılmasını kapsar. Mesleki eğitimin etkinliği öğretim elemanı, öğrenci ve öğretim programlarının eş güdümlü olarak uygulanmasına bağlıdır. Bu noktada öğretim programlarının, ihtiyacı karşılayacak şekilde geliştirilmesi önem kazanmaktadır.Programlar hazırlanırken meslekten beklentiler ve mesleğin nitelikleri ve bilimsel gerekleri dikkate alınmalıdır. Muhasebe eğitiminde iletişim, grup çalışmaları ve problem çözme yeteneği en az teknik bilgi kadar önemlidir (Paksoy vd.,2005, s.76).

Diğer taraftan muhasebe eğitiminde kalitenin artırılmasında öğrenci faktörünün de gözardı edilmemesi gerekir.Çünkü eğitimin temel unsuru öğrencidir. Bu noktada, öğretim elemanının öğrenci profilini bilmesi ve dersi ona göre anlatması başarının yükselmesinde önemli katkı sağlayacaktır.

Bilindiği gibi Türkiye'deki üniversitelerde muhasebe eğitimi ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde verilmektedir. Literatürde söz konusu programlarda okuyan öğrencilerin muhasebe eğitimine yönelik bakış açılarını ve beklentilerini belirlemek amacıyla bir çok araştırma yapılmıştır. Ancak, literatürde yabancı uyruklu öğrencilerin muhasebe eğitimiyle ilgili algı ve beklentilerini belirlemeye yönelik çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde okuyan yabancı uyruklu öğrencilerin muhasebe eğitimine ilişkin bakış açılarını ve beklentilerini belirlemek amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu amaca yönelik olarak öncelikle araştırmayla ilgili literatür taraması yapılmış, daha sonra araştırma neticesinde elde edilen bulgular değerlendirilmiş, sonra olarak ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde muhasebe eğitimi konusunda bir çok çalışmaya rastlamak mümkündür. Bu çalışmaların büyük bir çoğunluğu, motivasyon, algı, bakış açısı ve beklentilerle ilgilidir. Bu çalışmalar ve ulaşılan sonuçların bazıları aşağıda verilmiştir.

Utku ve Erol(2015) Lisans Öğrencilerinin Muhasebeye Giriş Dersine Yönelik Algılamalarının Belirlenmesi ile ilgili bir çalışma yapmışlar. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrenciler, Genel Muhasebe dersine dönem başındaki bakış açılarının ve algılamalarının, bazı boyutlar dışında, dönem sonuna göre daha negatif olduğunu ifade etmişlerdir.

Yıldırım(2015) Genel muhasebe dersi alan öğrencilerin derse ilişkin beklentileri ve başarı durumlarının değerlendirilmesi üzerine bir araştırma yapmıştır. Yıldırım yaptığı araştırmada, Muhasebeye giriş dersi alan hukuk fakültesi öğrencisinin bekledikleri ve aldıkları ders notları bakımından kadın öğrenciler lehine anlamlı bir fark bulunmuştur.

Atmaca ve Çoşgun(2014) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ne Bağlı Meslek Yüksek Okullarında Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Motivasyonlarının ve Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma yapmışlardır. Araştırma sonunda, muhasebe eğitimini benimsemede motivasyon araçları, muhasebe eğitiminden beklentiler, muhasebe bölümünü seçme

nedenleri ve muhasebe eğitimine bakış açısı faktörleri arasında doğrusal yönde ilişki bulunduğu ortaya koymuşlardır.

Çakır ve diğerleri(2014) meslek yüksekokulu öğrencilerinin muhasebe dersine olan ilgileri ile muhasebe dersinden beklentileri arasındaki ilişkileri araştırmışlar. Araştırma sonucunda, meslek yüksekokulu öğrencilerinin derslerin panel, konferans, vb. etkinliklerle desteklenmesi beklentisi içinde olduklarını, sınıflarda teknoloji kullanımının artırılması gerektiğini, güncel yayınlara erişimin kolaylaştırılmasını istediklerini ortaya koymuşlardır.

Ertuğrul ve Özdemir(2014). Muhasebe dersi alan ön lisans ve lisans öğrencilerinin derse yönelik tutumlarının tespiti üzerine bir araştırma yapmışlar. Araştırma sonucunda, öğrencilerin muhasebe derslerine karşı tutumları "Gereksiz, Sıkıcı ve Angarya", "İstekli ve Arzulu", "Gereklilik", "İsteksizlik" ve "Amaçsızlık" olarak beş grupta toplanmıştır.

Aygün ve Gerekan(2012). Muhasebe dersini ilk defa alan öğrencilerin derse yönelik algılarının tespiti ile ilgili bir araştırma yapmışlar. Yaptıkları araştırmada, iki farklı üniversitede Muhasebeye giriş dersini alan öğrencilerin derse yönelik dönem başı ve dönem sonu algılarında herhangi bir farklılık olup olmadığını ölçülmüşler. Araştırma sonunda, öğrencilerin önemli bir kısmının muhasebe dersini almadan önce anılan derse karşı çok ilgisiz oldukları belirlenmiştir.

Çelenk ve diğerleri(2010) Marmara Üniversitesi'nde muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe alanına bakış açılarının değerlendirilmesine yönelik bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonunda, öğrencilerin muhasebeye eğilimlerinde alınan ilk derslerin önemli olduğu ve muhasebe alanına yönelmelerinde en etkili derslerin; Mali Tablolar Analizi, Finansman Yönetim, Maliyet Muhasebesi ve Yönetim Muhasebesi olduğu ortaya çıkmıştır.

Özcan, Ünal ve Helhel (2009) Muhasebe Programı Öğrencilerinin Cinsiyet ve Öğretim Durumunun Muhasebe Mesleğine Yönelik Tutumları ile İlişkilendirilmesi üzeri bir araştırma yapmışlardır.

Araştırma sonunda, öğrencilerin öğrenim gördükleri programdan memnun kaldıkları, eğitimlerinin iş bulmada önemli katkılar sağlayacağı ve toplumun mesleğe bakışının olumlu doğrultuda olduğu tespit edilmiştir.

Kaya (2007) İlk Defa Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerin Derse Yönelik Algılamaları Üzerine Bir Alan Araştırması gerçekleştirmiştir. Kaya yaptığı araştırmada, muhasebe dersi ile ilgili öğrencilerin dönem başı ve dönem sonu algılamaları arasında önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin dersin zaman alıcı ve zor olması açısından ortak düşünceye sahip oldukları saptanmıştır.

3. ARAŞTIRMA AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmanın amacı, Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde öğrenim gören ve muhasebe dersi alan yabancı uyruklu öğrencilerin muhasebe eğitimindeki algı ve beklentilerini belirlemektir.

Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde muhasebe eğitimi, önlisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde verilmektedir. Bu nedenle araştırmanın evrenini Kilis 7 Aralık Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde muhasebe dersi alan yabancı uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket yüz yüze görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Anket, 2015 – 2016 eğitim öğretim yılı bahar döneminde öğrenim gören öğrencilere uygulanmıştır. Bu dönem MYO/Fakülte/Enstitüde kayıtlı toplam 84 yabancı uyruklu öğrenci bulunmaktadır. Anket 54 yabancı uyruklu öğrenciye uygulanmıştır.

Ankette toplam 18 soru bulunmaktadır. İlk 6 soru demografik bilgiler içerirken, diğer sorular öğrencilerin algı ve beklentileri değerlendirmeye yönelik ifadelerden oluşmaktadır. Ankette 5'li Likert

ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin frekansları alınarak katılımcıların görüşlerinin ne yönde olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Tablo 1: Demografik Özellikler

Demografik Özellikler	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Bay	44	81.5
Bayan	10	18.5
Yaş		
18-20	13	24
21-23	22	40.8
24-25	11	20.4
25 ve üzeri	8	14.8
Ülke		
Suriye	24	44.5
Azerbaycan	14	25.9
Türkmenistan	13	24.1
Diğer	3	5.5
Öğrenim Düzeyi		
Ön lisans	1	1.9
Lisans	50	92.6
Yüksek Lisans	3	5.5
Karşılaşılan En Önemli Sorun		
Dil	18	33.3
Barınma	4	7.4
Ekonomik	8	14.8
Derslere uyum	16	29.6
Diğer	4	7.4
Muhasebe Sınavına Çalışma		
Kendi Notlarım	8	14.8
Kaynak Kitap	1	1.9
Arkadaştan Aldığım Fotokopi	45	83.3

Tablo 1'de de görüldüğü gibi ankete katılan yabancı uyruklu öğrencilerin %81.5'i bay, %18.5'i ise bayandır. Öğrencilerin %24'ünün 18-20 yaş aralığında ,%40.8'inin 21-23 yaş aralığında, %20.4'ünün 24-25 yaş aralığında ve %14.8'inin 25 ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin %44.5'i Suriye, %25.9'u Azerbaycan, %24.1'i Türkmenistan ve % 5.5'i diğer ülkelerden gelmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin çoğunluğunun Suriye uyruklu olduğunu görülmektedir. Bunun nedenini Suriye'deki iç savaştan kaynaklanan göçe bağlayabiliriz.

Ankete katılan öğrencilerin %1.9'u Ön lisans, %92.6'si Lisans ve %5.5'i Yüksek Lisans seviyesinde Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde öğrenim görmektedir.

Ankete katılan öğrencilere genel olarak üniversite eğitiminde karşılaştıkları en önemli sorunun ne olduğu sorulmuş. Öğrencilerin %33.3'ü dil, %7.4'ü barınma, %14.8'i ekonomik, %29.6'sı derslere uyum ve %7.4'ü diğer olarak belirtmiştir. Bu durumda öğrencilerin en büyük sorunlarının başında dil ve derslere uyum gelmektedir.

Ankete katılan öğrencilere muhasebe sınavlarına nerden hazırlandıkları sorulmuş. Öğrencilerin %14.8'inin kendi aldığı notlardan, %1.9'u kaynak kitaptan ve geriye kalan büyük bir çoğunluğunun(%83.3) arkadaşlarından aldıkları fotokopi ile çalıştıkları görülmüştür.

Tablo 2: Muhasebe Dersine Bakış Açıları

Sorular	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	Toplam
Muhasebe derslerini çok seviyorum	40.8	33.3	18.5	3.7	3.7	100
Muhasebe zor bir derstir	22.2	27.8	22.2	13	14.8	100
Muhasebe derslerini anlamada sorun yaşıyorum	14.8	29.6	11,1	26	18.5	100
Yazma işlevini yaparken hocayı dinleyemiyorum	7.4	7.4	22.2	44.5	18.5	100
Sınav süresi yetmiyor	26	40.7	11.1	11.1	11.1	100
Anlayamadığım konuları hocaya soramıyorum	11.1	18.5	7.4	40.8	22.2	100

1.Kesinlikle katılıyorum, 2.Katılıyorum, 3.Kararsızım, 4.Katılmıyorum, 5.Kesinlikle katılmıyorum

Tablo 2'de yabancı uyruklu öğrencilerin muhasebeye bakış açılarıyla ilgili ifadeler yer almaktadır. Tablo 2'de de görüldüğü gibi "Muhasebe derslerini çok seviyorum" ifadesine öğrencilerin %40.8'inin kesinlikle katıldığı, %33.3'ünün katıldığı, %18.5'inin kararsız olduğu ve %7.4'ünün katılmadığı görülmektedir. Bu durum öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun muhasebeyi sevdiğini göstermektedir.

"Muhasebe zor bir derstir" ifadesine ankete katılan öğrencilerin %50'sinin katıldığı, %22.2'sinin kararsız olduğu ve %27.8'inin katılmadığı görülmektedir. Bu durumda yabancı uyruklu öğrenciler için muhasebe derslerinin zor olduğunu söyleyebiliriz.

Ankete katılan yabancı uyruklu öğrencilerin "Muhasebe derslerini anlamada sorun yaşıyorum" ifadesine %14.8'inin kesinlikle katıldığı, %29.6'sının katıldığı, %11.1'inin kararsız kaldığı, %26'sının katılmadığı ve %18.5'inin kesinlikle katılmadığı görülmektedir. Kararsızları bir tarafa bırakırsak, öğrencilerin yaklaşık yarısının muhasebe dersini anlamada sorun yaşadıklarını görmekteyiz.

"Yazma işlevini yaparken hocayı dinleyemiyorum" ifadesine öğrencilerin %44.5'inin katılmadığı, %18.5'inin kesinlikle katılmadığı, %22.2'sinin kararsız olduğu görülmektedir. Bu durumda yazma işlevinin yabancı uyruklu öğrencilerin çoğunluğu için sorun olmadığını görmekteyiz. Bunun nedeni, yukarıda da belirtildiği gibi öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun derste not almayıp, arkadaşlarından aldığı fotokopi ile çalışmasına bağlayabiliriz.

Diğer taraftan ankete katılan yabancı uyruklu öğrencilerin %66.7 gibi büyük bir çoğunluğu için sınav süresinin yetersiz kaldığını görmekteyiz. Bunun nedenini ise dil sorununa bağlayabiliriz. Ayrıca öğrencilerin %66 gibi büyük bir çoğunluğunun anlayamadığı konuları hocaya sormada sorun yaşamadığını görmekteyiz.

Tablo 3: Muhasebe Eğitiminden Beklentiler

Sorular	**1 %**	**2 %**	**3 %**	**4 %**	**5 %**	**Toplam**
Mezun olduktan sonra Türkiye'de çalışmak istiyorum	44.5	22.2	29.6	3.7	-	100
Mezuniyetten sonra muhasebeyle ilgili bir iste çalışmak istiyorum	25.9	37.1	25.9	11.1	-	100
Muhasebe dersi yabancı uyruklu öğrencileri de dikkate alarak daha yavaş işlenmelidir.	29.6	37.1	11.1	18.5	3.7	100
Muhasebedeki başarım piyasada kolay iş bulmamı sağlayacaktır.	14.8	48.1	11.1	18.5	7.5	100
Muhasebe dersi projeksiyon cihazı ile anlatılmalıdır.	18.5	18.5	29.6	22.2	11.1	100
Muhasebe dersinde anlaşılmayan konular için danışmanlık dersleri verilmelidir.	18.5	40.7	22.2	3.7	14.9	100

1.Kesinlikle katılıyorum, 2.Katılıyorum, 3.Kararsızım, 4.Katılmıyorum, 5.Kesinlikle katılmıyorum

Tablo 3'te yabancı uyruklu öğrencilerin muhasebe eğitiminden beklentileri ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Tablo 3'te de görüldüğü gibi, "Mezun olduktan sonra Türkiye'de çalışmak istiyorum" ifadesine yabancı uyruklu öğrencilerin %44.5'i kesinlikle katılmakta, %22.2'si katılmakta, %29.6'sı kararsız kalmakta ve sadece %3.7'si katılmamaktadır. Bu durum göstermektedir ki, yabancı uyruklu öğrencilerin çoğunluğu mezuniyetten sonra Türkiye'de çalışmak istemektedir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin çoğunluğunun(%63) mezuniyetten sonra muhasebe ile ilgili bir işte çalışmak istediğini, %11.1'inin çalışmak istemediğini, %25.9'unun ise kararsız olduğunu görmekteyiz.

Ankete katılan öğrencilerin %66.7'si muhasebe derslerinin yabancı uyruklu öğrencileri de dikkate alarak daha yavaş işlenmesi gerektiği fikrine katılırken, %22.2'si katılmamakta, %11.1'i ise kararsız kalmaktadır.

"Muhasebedeki başarım piyasada kolay iş bulmamı sağlayacaktır" fikrine öğrencilerin %62.9'u katılırken, %26'sı katılmamakta , %11.1'i ise kararsız kalmaktadır. Bu sonuca göre yabancı uyruklu öğrencilerin büyük bir çoğunluğu muhasebe derslerini iyi öğrendikleri taktirde piyasada iş bulmalarının kolaylaşacağı görüşündedirler.

"Muhasebe dersleri projeksiyon cihazı ile anlatılmalıdır" düşüncesine yabancı uyruklu öğrencilerin %37'si katılırken, %33.3'ü katılmamakta, %29.6'sı ise kararsız kalmaktadır. Muhasebe dersleri Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde tahta kalem kullanılarak anlatılmaktadır. Bu sonuçlara göre teknolojik cihazlara fazla talep olmadığını söyleyebiliriz.

Ankete katılanların %59.2'si muhasebe derslerinde yabancı uyruklu öğrencilere danışmanlık hizmetlerinin gerekli olduğunu, %18.6'sının gerekli olmadığını, %22.2'sinin ise kararsız olduğunu görmekteyiz.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kilis 7 Aralık Üniversite'sinde okuyan ve muhasebe eğitimi alan yabancı uyruklu öğrencileri muhasebe eğitimi ile ilgili algı ve beklentilerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada elde edilen sonuçları şöyle özetleyebiliriz;

Ankete katılan öğrencilerin genel olarak üniversite eğitiminde karşılaştıkları en önemli sorun sırasıyla dil(%33.3) ve derslere uyumdur(%29.6).

Yabancı uyruklu öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (%74.1) muhasebe dersini sevdiğini ancak zor olduğunu ve bu öğrencilerin %44.4'ünün muhasebe dersini anlamada sorun yaşadığını görmekteyiz. Ayrıca bu öğrencilerin %66.7'si muhasebe sınavlarında zaman sorunu yaşamaktadırlar.

Diğer taraftan yabancı uyruklu öğrencilerin %66.7'si mezun olduktan sonra Türkiye'de çalışmak istemektedir. Bu öğrencilerin %63'ü muhasebeyle ilgili bir işte çalışmak istemektedir. Söz konusu öğrencilerin büyük bir çoğunluğu muhasebeyi iyi öğrendikleri taktirde piyasada iş bulmalarının kolaylaşacağı düşüncesindedirler. Ayrıca yabancı uyruklu öğrenciler için danışmanlık derslerinin verilmesini istemektedirler.

Bu sonuçlar ışığında yabancı uyruklu öğrenciler için aşağıdaki uygulamaların katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Bunlar:

İyi bir Türkçe eğitimi verilip sınavdan geçirildikten sonra üniversiteye başlaması sağlanmalıdır.

Farklı kültürlerde büyümüş bu öğrencilerin özellikle üniversiteye geldikleri ilk yılda bir uyum programına alınmalarında fayda vardır.

Bu öğrencilerin bir çoğunun başarı düzeyi düşük ve devamsızlık sorunu bulunmaktadır. Bundan dolayı söz konusu öğrencilere psikolojik destek sağlanmalıdır.

Muhasebe ve matematik gibi dersler için akademik danışmanlık verilebilir.

Yukarıdaki öneriler çerçevesinde bu öğrencilere eğitim verildiğinde başarılarının artacağı beklenmektedir.

KAYNAKÇA

ATMACA, M. VE COSGUN, N. (2014). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ne Bağlı Meslek Yüksek Okullarında Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Motivasyonlarının ve Beklentilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, ss.167-184

AYGÜN, D. & GEREKAN, B. (2012). Muhasebe dersini ilk defa alan öğrencilerin derse yönelik algılarının tespiti: karşılaştırmalı bir alan araştırması. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 18, 48-63.

ÇAKIR, N., CANBAZ, S., VE GÜMÜŞ, S.(2014). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Muhasebe Eğitimindeki Algı ve Beklentilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Uzunköprü MYO Örneği, *Uluslararası Hakemli Pazarlama ve Pazar Araştırmaları Dergisi, Sayı: 02 Cilt: 01,*

ÇELENK, H., ATMACA M. VE HORASAN E. (2010). Marmara Üniversitesi'nde Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Muhasebe Alanına Bakış Açılarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi*, 9(33), 159-171.

ERTUĞRUL, İ., & ÖZDEMİR, S. (2014). Muhasebe dersi alan ön lisans ve lisans öğrencilerinin derse yönelik tutumlarının tespiti: ege bölgesinde bir uygulama. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 7(1), 204-214.

GEREKAN, B. VE AYGÜN, D. (2012). Üniversitelerdeki Muhasebe Eğitimine Yönelik Öğrencilerin Algıları: Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Rize Üniversitesi Karşılaştırması. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 12 (38), 133-144.

GÜCENME, Ü. (2000), Genel Muhasebe, Marmara Kitabevi, Bursa

KAYA, U. (2007). İlk Defa Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerin Derse Yönelik Algılamaları Üzerine Bir Alan Araştırması: Karadeniz Teknik Üniversitesi Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 36, 125-133.

ÖZCAN, İ., ÜNAL, G.F. VE HELHEL, Y. (2009). Muhasebe Programı Öğrencilerinin Cinsiyet ve Öğretim Durumunun Muhasebe Mesleğine Yönelik Tutumları ile İlişkilendirilmesi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 41, 180-181.

PAKSOY, M., AKBULUT, R., AYDIN, V. (2005). "Meslek Yüksek Okullarında Muhasebe Eğitiminin Yeterliliğinin Harran Üniversitesi Özelinde İncelenmesi ve Geleceğe İlişkin Bir Değerlendirme". Muhasebe ve Denetime Bakış, Mayıs.

UTKU, B. D. VE EREL, İ. (2015). **"**Lisans Öğrencilerinin Muhasebeye Giriş Dersine Yönelik Algılamalarının Belirlenmesi", Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies 1/3 (2015) 91-104.

YILDIRIM, S. (2015). Genel muhasebe dersi alan öğrencilerin derse ilişkin beklentileri ve başarı durumlarının değerlendirilmesi", *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Ocak, 1-15.

YABANCI UYRUKLU ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SAĞLIK HİZMETLERİNDEN YARARLANABİLME VE MEMNUNİYET DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ: KİLİS İLİ ÖRNEĞİ

***

DETERMINATION OF SATISFACTION LEVEL AND CHANCE OF BENEFIT FROM HEALTH SERVICES OF FOREIGN UNIVERSITY STUDENTS: THE CASE OF KİLİS

Yrd.Doç.dr. Yadigar POLAT[1] , Öğr.Gör. Melek ÖZTÜRK[1], Öğr.Gör. Nesrin İPEKÇİ[1], Öğr. Gör.Tuğba DEMİROĞLU[1], Öğr.Gör. Gülistan YURDAGÜL[1] Öğr.Gör. Müslüm ÖZTÜRK[2], Öğr.Gör. Erhan KILINÇ[1]

[1] Kilis 7 Aralık Üniversitesi, SHMYO
[2]Kilis 7 Aralık Üniversitesi, MYO
yadigarpolat@kilis.edu.tr

Öz

Araştırmamız; Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin sağlık hizmetlerinden yararlanma düzeylerini, sağlıkla ilgili düşüncelerini ve davranışlarını, bulundukları süre içerisinde sağlık alanında karşılaştıkları zorlukların ihtiyaçların ve beklentilerin belirlenmesi, bu doğrultuda çözüm önerilerinin geliştirilmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Araştırma verilerini toplamada anket yöntemi kullanılmıştır. Anketler 7 farklı ülkeden 8 farklı bölümde okuyan 88 yabancı uyruklu öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Öğrencilerin %71.1'i Suriye uyruklu olup, %91.6'sı 0-5 yıldan beri Türkiye'de yaşamaktadır. Yabancı uyruklu öğrencilerin %38.3'ü savaş ve göç nedeniyle Türkiye'de bulunmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %48.0'inin herhangi bir sağlık güvencesi yoktur. Suriye uyruklu öğrencilerin başvurdukları sağlık kurumunda en çok karşılaştıkları sorun %62.8 oranında iletişim güçlüğü, diğer ülkelerden gelen öğrencilerin ise %42.9'unun sağlık personelinin ilgisizliği ile ilgili olduğu saptanmıştır. Suriye uyruklu öğrencilerin %63.6'sının kendini ifade etme konusunda sorun yaşadığı, diğer ülkelerden gelen öğrencilerin ise %66.7 oranında sorun yaşamadığı tespit edilmiştir. Türkmenistan ve Afganistan %100 oranında, Azerbaycan %75, Suriye %63.6 oranında Türkiye'de sağlık alanında kendi ülkelerine göre daha iyi hizmet verildiğini, sağlık hizmetlerinin çok gelişmiş olduğunu belirtmişlerdir. Gine %100 oranında Teknolojinin kendi ülkelerine göre Türkiye'de gelişmiş olduğunu ancak doktorların çok acele ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu çalışmada amacımız, yabancı uyruklu öğrencilerin sağlık hizmetlerinden yararlanabilme durumlarını ve memnuniyet düzeylerini belirlemektir.

Anahtar kelimeler: *Yabancı uyruklu Öğrenci, Göç, Sağlık. Üniversite.*

Abstract

Our research is a descriptive one aiming; to determine benefit levels of foreign students of Kilis 7 Aralık University of health services, to understand their health-related thoughts and behaviors, and to find solutions for their needs and the difficulties encountered in the field of health within the time they stay at the university. Research survey method was used in collecting data. Polls imposed on 88 foreign students from different countries studying at 7 different departments. 71.1% of students are Syrian nationals, the 91.6% of the students live in Turkey since 0-5 years. 38.3% of foreign students are in Turkey because of war and migrations. There is no health insurance of 48.0% of the students surveyed. Most problem faced by 62.8% of Syrian nationals is communication difficulties in the health institutions and 42.9% of the students from other countries have problems found to be related to the lack of interest of the medical staff. 63.6% of Syrian nationals had troubles expressing themselves and 66.6% of the students from other countries have been found to have problems with the same reason. Students from Turkmenistan and Afghanistan by 100%, Azerbaijan by 75% and Syria by 63.6% stated that in the health sector in Turkey provides better service when compared to their own countries, and stated that the health services are highly developed in Turkey. 100% of the students from Guinea stated that technology is developed in Turkey when compared to their own countries, but the doctors seemed in a hurry to them. In this study, our goal is to determine foreign students' satisfaction level and conditions of benefiting from health services.

Keywords: *Foreign students, Immigration, Health, University.*

1. GİRİŞ

Kişilerin gelecek yaşantılarının bir bölümünü ya da tamamını geçirmek üzere yerleşimini değiştirmek amacıyla yaptığı coğrafi nitelikli yer değiştirme olayına göç adı verilmektedir (Seviğ, Tanrıverdi vd. 2012:62-63). Ulusal ve uluslararası yer değiştirme anlamında kullanılan göç olgusu, toplumların ve bireylerin yaşamını ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal ve psikolojik bakımdan çok yönlü ve karmaşık bir biçimde etkilemektedir (Doğan, 1990:1). Toplumlar çeşitli nedenlerle göç etmek zorunda kalmıştır. Göç nedenleri; kimi zaman savaş, sürgün, afetler vb. durumlar yüzünden zorunlu olarak, kimi zamanda, eğitim ve daha iyi yaşam koşulları elde etmek amacıyla olmuştur. Göç olaylarında yurt dışına göçü arttıran faktörler arasında ekonomik, eğitim ve sosyal alanlarda ki farklılıklar sayılabilir (Aksoy 2012: 292-303). Bu faktörlerin büyük bir kısmını yurt dışından eğitim almak isteyen öğrenciler oluşturmaktadır (ÖSYM 2013). Bu durum küreselleşmenin getirdiği değişimlerle birlikte daha çok artmaktadır (YTB 2010). Artan sayı ile birlikte kişilerin birçok sorunla karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Çünkü her toplumun kendine özgü bir kültürü vardır ve bir kültürden diğer kültüre geçen bir birey eğitim, kültürel uyum, sağlık vb birçok sorunla karşı karşıya kalması olası bir durumdur (Bozkurt 1984, Seviğ, Tanrıverdi vd. 2012:104-107).

Ülkemiz dünyanın deneyimlediği en büyük mülteci krizinin göç yollarında yer almakta, milyonlarca sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Ülkemize çeşitli nedenlerle gelen yabancı uyruklu öğrencilerin yaşamsal boyutta barınma, ulaşım, eğitim, sağlık ve yeme-içme konularında birçok sorunla karşılaştığı görülmektedir. Türkiye için önemli bir olgu olan göç birçok problemin nedenini oluşturmakla birlikte bireylerin sağlığını etkileyen önemli bir halk sağlığı sorunu olarak da değerlendirilmektedir. Bu nedenle yurt dışından eğitim veya diğer sebepler ile ülkemize gelen bireylerin sosyal sorunların ve sağlık sorunlarının tespit edilmesi gerekmektedir (Seviğ, Tanrıverdi vd. 2012:104-107). Göç alan bölgelerde yeterli sağlık kuruluşlarının olmaması, göçmenlerin ekonomik güçlerinin yetersizliği, sağlık güvencelerinin olmaması, dil sorunu, kötü beslenme, yetersiz hijyen, eğitim düzeylerinin düşük olması ve daha birçok sebep bireylerin sağlığını etkilemektedir (Peltokorpi 2010: 176-88)). Fakat bu konuda Türkiye'de yabancı uyruklu öğrencilerin sağlık alanında karşılaştıkları sorunlar ile ilgili çok fazla çalışmaya rastlanılamamıştır.

Dünyadaki ülkelerle birlikte ortak hareket etme ve dünyadaki eğilimlere uygun davranma zorunluluğu, küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Çelik, 2013). Küreselleşmenin getirdiği değişimlerle birlikte uluslararası öğrenci hareketliliği giderek artmaktadır(YTB, 2010).Fakat farklı ülkelerden gelen öğrencilerin birçok sorunla karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Çünkü her toplumun kendine özgü bir kültürü vardır ve bir kültürden diğer kültüre geçen bir birey, birçok problemle karşılaşmaktadır. Bir kültürden başka bir kültüre giden bireylerin yeni kültüre uyum yapmakta karşılaştıkları güçlükler, sıkıntılar, bunalımlar ve gösterdikleri tepkilere kültür şoku denilmektedir (Bozkurt, 1984).Yaşamsal sorunların içerisinde belirtilen sağlık sorunun da; Kendi imkanları ile gelen öğrenciler, 6111 sayılı kanun ile getirilen "Genel Sağlık Sigortası" yaptırma zorunluluğuna bağlı olarak sağlık sigortası yaptırmak zorunda kalmakta ve kendilerine fazladan maliyet getirdiklerinden şikayet ettikleri görülmektedir. Bu sigortanın uluslararası öğrenciler için maliyeti, 2011 yılında, yıllık yaklaşık 1.200 TL civarında olmuştur. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı yetkilileri, 2012'de gerçekleştirilen yeni bir düzenleme ile bu miktarını yıllık 425 TL'ye düşürüldüğünü ifade etmiştir. Ayrıca, Türkiye ile aralarında sosyal güvenlik sözleşmesi bulunan ülkelerden gelen öğrenciler kendi ülkelerinde bir sigorta kapsamında ise bunu "sağlık yardım hakki belgesi" ile belgelendirmesi durumunda GSS"den muaf tutulmuştur (Özoğlu ve Gür 2012)

Üniversite öğrencilerinin ihtiyaçları, problemleri, kimlik gelişimleri, üniversite ortamına uyum süreçleri, mesleki tutum girişimleri, psikolojik hizmetlerden faydalanma imkânları ve tutumları, üniversite psikolojik hizmetler servisinin daha kapsamlı olarak incelenmesi ve sonuçlarının üniversiteye yönelik öğrenci kişilik hizmetleri açısından daha iyi yapılandırılması gerekmektedir (Özbay, 1997).

Bu çalışmanın amacı; yükseköğrenim için Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu öğrencilerin sağlık hizmetlerinden yararlanma düzeylerini ölçmektir. Türkiye'de bulundukları süre içerisinde karşılaştıkları zorlukların, problemlerin, ihtiyaçların ve beklentilerin belirlenmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesidir.

2. MATERYAL-METOD

Bu çalışma Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde eğitim gören yabancı uyruklu öğrenciler üzerinde yapılmış tanımlayıcı bir çalışmadır. Bu çalışmanın evrenini Kilis 7 Aralık Üniversitesi'ne kayıt yaptıran 234 yabancı uyruklu öğrenci oluşturmaktadır. Herhangi bir örneklem seçimine gidilmeden evrenin tümüne ulaşılması hedeflenmiştir. Bölümlerden alınan bilgiye göre devam etmeyen öğrencilerin çoğunlukta olduğu tespit edilmiş, bu nedenle araştırma ancak 88 öğrenci ile tamamlanmıştır.

Veriler, araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan anket formu ile toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS (Standart Program for Social Sciences) for Windows 20.0 paket programı aracılığıyla işlenmiş ve veri analizi yapılmıştır. Araştırma bulguları sayı, yüzde oranları ve çapraz çizelgeler oluşturularak yorumlanmıştır. Çapraz çizelgelerde güvenilirlik için Pearson Ki-kare kullanılmış ve $p<0,05$ değeri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan yabancı uyruklu öğrencilerin demografik bilgilerinin dağılımı aşağıda verilmiştir

Tablo-1. Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Demografik Dağılımları

Değişkenler		**Sayı**	**%**
Cinsiyet	Kadın	33	39.8
	Erkek	50	**60.2**
Yaş	17-21	41	**50,0**
	22-26	36	**43.9**
	27-31	4	4.9
	32 ve üzeri	1	1.2
Eğitim düzeyi	1.sınıf	35	**42,2**
	2. sınıf	23	27,7
	3.sınıf	13	15,7
	4.sınıf	12	14,5
Ülke	Suriye	59	**71,1**
	Azerbaycan	12	14,5
	Türkmenistan	6	7,2
	Afganistan	2	2,4
	Gine	1	1,2
	Sri Lanka	2	2,4
	Suudi Arabistan	1	1,2
Devam Edilen Fakülte/Yüksekokul	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	26	**31,3**
	Fen-Edebiyat Fakültesi	22	**26,5**
	İlahiyat Fakültesi	8	9,6
	Mühendislik-Mimarlık Fakültesi	7	8,4
	Meslek Yüksekokulu	7	8,4
	Sağlık Hizmetleri Yüksekokulu	7	8,4
	Eğitim Fakültesi	3	3,6
	Sağlık Yüksekokulu	3	3,6
Türkiye'de Bulunma Yılı	0-5 yıl	76	**91,6**
	6-10	1	1,2
	11-15	3	3,6
	16 ve üzeri	3	3,6

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin %60.2'si erkek, %50.0'si 17-21 yaş grubunda yer almaktadır. Öğrencilerin %42.2'si 1. Sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin %71.1'i Suriye uyrukludur. İkinci sırada ise %14.5 ile Azerbaycan uyruklu öğrenciler gelmektedir. Öğrencilerin %31.3'ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde öğrenim görmektedir. %91.6'sı 0-5 yıldan beri Türkiye'de yaşamaktadırlar.

Tablo 2. Yabancı Uyruklu Öğrenciler ile İlgili Bazı Değişkenlerin Dağılımı

Değişkenler		Sayı	%
Türkiye'de Bulunma Nedenleri	Eğitim	38	**46,9**
	İyi, Yaşam Koşulu, Göç	15	18,5
	Eğitim ve İyi Yaşam Koşulları	12	14,8
	Savaş	16	19,8
Türkiye'de Aile Olma Durumu	Ailem var	32	**38,6**
	Arkam var	8	9,6
	Aile ve akraba	22	26,5
	Kimse yok	21	25,3
Türkiye'ye İlk Defa Gelme Durumu	Evet	70	**84,3**
	Hayır	13	15,7
Öğrencilerin En Çok Karşılaştıkları Sorunlar	Pasaport	10	12,8
	Dil Sorunu	42	**54,5**
	İkametgah Tezkeresi	14	18,2
	Diğer	11	14,3
Türkçeyi Konuşma Durumunuz	Yeterli	43	**63,9**
	Yetersiz	3	3,6
	Kısmen yeterli	27	32,5
Türkçe Yazma Durumu	Yeterli	49	**59,0**
	Yetersiz	5	6,0
	Kısmen yeterli	29	34,9
Türkçe'yi Öğrenme Yeri	Türkiye'de	62	**74,7**
	Kendi ülkemde	19	22,9
	Diğer	2	2,4
İkamet Adresi	Devlet yurdunda	3	3,6
	Özel yurtta	6	7,2
	Ailemle birlikte	32	**38,6**
	Arkadaşlarımla birlikte evde	23	27,7
	Diğer	19	23,9

Araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrencilerin %46.9'u "Eğitim" nedeni ile Türkiye'de bulunduklarını belirtmişlerdir. "Savaş" nedeni ile Türkiye'de bulunanların oranı ise %19.8 olarak saptanmıştır. Türkiye'de ailesi olanların oranı %38.6'dır. Araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrencilerin %84.3'ü Türkiye'ye ilk defa geldiklerini belirtmişlerdir. En çok karşılaştıkları sorunlar arasında %54.5 ile "Dil Sorunu" ilk sırada yer almaktadır. Türkçe'yi konuşma durumları için %63'ü 'Yeterli' olduğunu ifade etmiştir. Türkçe yazma oranlarına bakıldığında yeterli diyen öğrenci oranı %59.0'dır. Öğrencilerin %74.7'si Türkçe'yi Türkiye'de öğrendiğini ifade etmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %38.6'sı ailesi ile birlikte kaldığını belirtmiştir.

Tablo 3. Öğrencinin Gelir ve Harcama Durumu

Değişkenler		Sayı	%
Burs Alma Durumu	Evet	8	10,0
	Hayır	72	**90,0**
Aylık harcamanız*	0-500	58	**71,6**
	501-1000	17	21,0
	1001-1500	5	6,2
	1501-2000	1	1,2
Aile ortalama gelir*	0-500	19	23,2
	501-1000	37	**45,1**
	1001-1500	19	23,2
	1501-2000	4	4,9
	2001+	3	3,7

Araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrencilerin %90'ı burs almadıklarını belirtmişlerdir. %71.6'sının aylık harcaması 0-500 TL arasındadır. Öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumlarına bakıldığında %45.1'inin 501-1000 TL arasında, 3.7'sinin ise 2001 TL ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Cinsiyete Göre Başvurulan Sağlık Kuruluşundaki Tercüman Yeterliliği İle İlgili Düşüncelerinin Dağılımı

		Sizce başvurduğunuz sağlık kuruluşunda tercüman sayısı yeterli mi?			Ki-kare	p
Cinsiyet		Evet	Hayır	Fikrim Yok		
Kadın	F	2	20	9		
	%	6.5	64.5	29.0		
Erkek	F	7	16	26	7.826	0.020
	%	14.3	32.7	53.1		
TOPLAM	**F**	**9**	**36**	**35**		
	%	**11.2**	**45.0**	**43.8**		

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre başvurulan sağlık kuruluşundaki tercüman sayısının yeterliliği hakkındaki görüşleri arasında anlamlı bir fark vardır($p<0.05$). Kız öğrencilerin %64.5'i başvurulan sağlık kuruluşundaki tercüman sayısının yeterli olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 5. Okunan Sınıflara Göre Sağlık Kuruluşunda Kendini İfade Edememe Durumunda Sağlık Personelinin Tutumu İle İlgili Düşüncelerin Dağılımı

Sınıfınız		Başvurduğunuz sağlık kuruluşunda kendinizi yeterince ifade edemediğinizde sağlık personelinin tutumu ne oluyor?				Ki-Kare	p
		İyi davranıyorlar	Hemen tercüman buluyorlar	Umursamaz davranıyorlar	Diğer		
1.Sınıf	F	13	10	2	8		
	%	39.4	30.3	6.1	24.2		
2.Sınıf	F	14	4	2	1		
	%	66.7	19.0	9.5	4.8		
3.Sınıf	F	5	1	5	1	20.777	0,011
	%	41.7	8.3	41.7	8.3		
4.Sınıf	F	5	1	5	1		
	%	41.7	8.3	41.7	8.3		
Toplam	F	37	16	14	11		
	%	47.4	20.5	17.9	14.1		

Araştırmaya katılan öğrencilerden ikinci sınıfta öğrenim görenlerin %66.7'si diğer sınıflara göre daha fazla oranda sağlık çalışanlarının kendilerine iyi davrandığını belirtmişlerdir. Birinci sınıfta okuyanların %24.2'si üst sınıfta okuyanlara göre daha fazla oranda sağlık çalışanlarının tutumuna "Diğer" şeklinde yanıt vermişlerdir.

Bölümü		Sağlık güvenceniz var mı?						Ki-Kare	P
		Üniversitenin karnesi	GSS	Sağlık Sigortası yok	Kendim karşılıyorum	Konteynır Kentteki hizmetlerle	Diğer (Özel Sigorta)		
Müh. Fak	F	0	2	5	0	0	0		
	%	0.0	28.6	71.4	0.0	0.0	0.0		
İİBF	F	0	10	0	12	0	2		
	%	0.0	41.7	0.0	50.0	0.0	8.3		
Eğitim Fak	F	0	2	0	0	1	0		
	%	0.0	66.7	0.0	0.0	33.3	0.0		
Fen Ed.Fak	F	3	6	4	6	0	0	57.877	0.014
	%	15.8	31.6	21.1	31.6	0.0	0.0		
SYO	F	0	1	0	1	1	0		
	%	0.0	33.3	0.0	33.3	33.3	0.0		
MYO	F	1	1	3	1	0	0		
	%	16.7	16.7	50.0	16.7	0.0	0.0		

İlahiyat Fak.	F	1	4	1	1	1	0
	%	12.5	50.0	12.5	12.5	12.5	0.0
SHMYO	F	1	4	0	1	1	0
	%	14.3	57.1	0.0	14.3	14.3	0.0
Toplam	**F**	**6**	**30**	**13**	**22**	**4**	**2**
	%	**7.8**	**39.0**	**16.9**	**28.6**	**5.2**	**2.6**

Mühendislik fakültesinde okuyan yabancı uyruklu öğrencilerin %71.4'ünün, meslek yüksekokulunda okuyan öğrencilerin %50.0'sinde sağlık sigortası bulunmamaktadır. Eğitim fakültesinin %66.7'sinde, Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin %57.1'inde, İlahiyat fakültesinde okuyan öğrencilerin ise %50.0'sinde GSS'si bulunmaktadır.

Sağlık yüksekokulunda okuyan öğrencilerin tamamı, Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda okuyan öğrencilerin ise %66.7'si sağlık personelinin iyi davrandıklarını belirtmişlerdir. İktisadi ve idari bilimler fakültesinde okuyan öğrencilerin %62.5'i; mühendislik mimarlık fakültesi, meslek yüksekokulu ve ilahiyat fakültesinde okuyan öğrencilerin ise %50'si sağlık çalışanlarının iyi davrandığını belirtmiştir. Eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin ise %66.7'si sağlık çalışanlarının hemen tercüman bulduklarını belirtmişlerdir (Ki-Kare $p<0.05$)

Araştırmaya katılan öğrencilerin sağlık kuruluşunda sıkıntılarını anlatamadıkları zaman tercüman bulma durumlarına bakıldığında; eğitim fakültesi %100, mühendislik mimarlık fakültesi %66.7, meslek yüksek okulu %50 oranında bazen sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin %100'ü, sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunun %85.7'si, iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin %68.0'i meslek yüksekokulunda okuyan öğrencilerin %50.0'si herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir (Ki-Kare $p<0.05$).

Araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrencilerin okuduğu bölüm ile başvurulan sağlık kuruluşunun tercüman sayısının yeterliliği karşılaştırıldığında sağlık yüksek okulu öğrencilerinin %100'ü, ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin %71.4'ü, iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin %64'ü meslek yüksekokulu öğrencilerinin %57.1'i "fikrim yok" yanıtını vermiştir. Eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin ise %66.7'si ise başvurulan sağlık kuruluşundaki tercümanların yeterli olduğunu ifade etmişlerdir (Ki-Kare $p<0.05$).

Eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin %100'ü, Sağlık yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin %66.7'si Türkiye'deki sağlık hizmetleri ile kendi ülkelerindeki sağlık hizmetleri arasında fark olduğunu belirtmişlerdir. Meslek yüksekokulu öğrencilerinin %85.7'si, SHMYO öğrencilerinin %71.4'ü; ilahiyat fakültesindeki yabancı uyruklu öğrencilerin %50'si Türkiye'deki sağlık hizmetleri ile Ülkelerindeki sağlık hizmetleri arasında herhangi bir fark olmadığını ifade etmişlerdir(Ki-Kare $p<0.05$). Bu farklılığın nelerden kaynaklandığına ülkelere göre bakılacak olursa Türkmenistan ve Afganistan %100 oranında, Azerbaycan %75, Suriye %63.6 oranında kendi ülkelerine göre daha iyi hizmet verildiğini, sağlık hizmetlerinin çok gelişmiş olduğunu belirtmişlerdir. Gine %100 oranında Teknolojinin kendi ülkelerine göre Türkiye'de gelişmiş olduğunu ancak doktorların çok acele ettiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrenciler Türkiye'deki sağlık hizmetlerini ülkelerine oranla daha iyi durumda olduğunu belirtmişlerdir. Ancak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Ülke		**Sağlık kuruluşunda sorunlarınızı anlatamadığınız zaman tercüman bulma konusunda sıkıntı yaşıyor musunuz?**				
		Evet	Hayır	Bazen	Ki-Kare	P
Suriye	F	9	19	28	20.523	0.0033
	%	16.1	33.9	50.0		
Azerbaycan	F	3	9	0		
	%	25.0	75.0	0.0		

Türkmenistan	F	0	5	1
	%	0.0	83.3	16.7
Afganistan	F	0	1	0
	%	0.0	100.0	0.0
Gine	F	0	1	0
	%	0.0	100.0	0.0
Sri Lanka	F	1	1	0
	%	50.0	50.0	0.0
Suudi Arabistan	F	0	1	0
	%	0.0	100.0	0.0
Toplam	**F**	**13**	**37**	**29**
	%	**16.5**	**46.8**	**36.7**

Araştırmaya katılan öğrencilerin sağlık kuruluşunda sorunla karşılaşma durumuna bakıldığında Afganistan, Gine, Suudi Arabistan %100 oranınsa sorunla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Türkmenistan %83.3, Azerbaycan %75, Sri Lanka %50 oranında "hayır" bir sorunla karşılaşmıyoruz yanıtını vermişlerdir. Suriye uyruklu öğrenciler %50 oranında bazen sorun yaşadıklarını, %33.9 oranında herhangi bir sorunla karşılaşmıyoruz yanıtını vermişlerdir. Karşılaştırma sonunda anlamlı fark vardır (Ki-Kare $p<0.05$).

Yabancı uyruklu öğrencilerin ülkelerine göre başvurulan sağlık kuruluşundaki tercüman sayısının yeterliliği karşılaştırıldığında Gine %100 oranında "evet" yeterli cevabını vermiştir. Türkmenistan ve Suudi Arabistan %100, Azerbaycan %66.7 oranında, Afganistan %50 oranında fikrim yok cevabını vermiştir. Suriye uyruklu öğrenciler %54.4 oranında tercüman sayısının yeterli olmadığını belirtmiştir($p<0.05$).

Tablo 8. Suriye Dışında Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sağlık Güvencelerinin Dağılımı

Ülke		Sağlık güvenceniz var mı?						Ki-Kare	P
		Üniversitenin karnesi	GSS	Sağlık Sigortası yok	Kendim karşılıyorum	Konteynır Kentteki hizmetlerden	Diğer (Özel Sigorta)		
Suriye	F	6	19	13	13	3	0	14.775	0.10
	%	11.1	35.2	24.1	24.1	5.6	0.0		
Diğer ülkeler	F	0	11	0	9	1	2		
	%	0.0	47.8	0.0	39.1	4.3	8.7		
Toplam	**F**	**6**	**30**	**13**	**22**	**4**	**2**		
	%	**7.8**	**39.0**	**16.9**	**28.6**	**5.2**	**2.6**		

Araştırmaya katılan öğrencilerin %8.7'si özel sigortalı, %47.8'i ise GSS'na sahiptir($p<0.05$).

Tablo 9. Suriye Uyruklu Dışında Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sağlık Kurumlarında İletişim Problemi Yaşama Durumları

Ülke	Başvurduğunuz sağlık kuruluşunda kendinizi ifade etme konusunda sorun yaşıyor musunuz?					
		Evet	Hayır	Bazen	Ki-Kare	P
Suriye	F	9	20	26	6.642	0.032
	%	16.4	36.4	47.3		
Diğer ülkeler	F	1	16	7		
	%	4.2	66.7	29.2		
Toplam	**F**	**10**	**36**	**33**		
	%	**12.7**	**45.6**	**41.8**		

Suriye dışında diğer ülkelerden gelen yabancı uyruklu öğrenciler %66.7'si kendini ifade etmekte herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtirken; Suriye uyruklu öğrencilerin %36.4'ü herhangi bir sorun yaşamadıkları ifade etmişlerdir. Diğer ülkelerden gelen öğrenciler Suriyeli öğrencilere göre daha fazla oranda başvurulan sağlık kuruluşunda iletişimde sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir($p<0.05$).

Suriye dışında diğer ülkelerden gelen öğrenciler başvurduğu sağlık kuruluşunda iletişimle ilgili sorun yaşadıklarında %66.7 oranında sağlık çalışanlarının kendilerine iyi davrandıklarını ifade etmişlerdir. Suriyeli öğrencilerde ise bu durum %40.4'e düşmektedir. Diğer ülkelerde %23.8 umursamaz davranıyorlar derken Suriye Uyruklu öğrenciler %15.8'i sağlık çalışanlarının umursamaz davrandıklarını belirtmişlerdir($p<0.05$).

Tablo 10. Suriye Uyruklu Dışında Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sağlık Kurumunda Tercüman Bulma Durumları

Ülke		Sağlık kuruluşunda sorunlarınızı anlatamadığınız zaman tercüman bulma konusunda sıkıntı yaşıyor musunuz?				
		Evet	Hayır	Bazen	Ki-Kare	P
Suriye	F	9	19	28	16.115	0.000
	%	16.1	33.9	50.0		
Diğer Ülkeler	F	4	18	1		
	%	17.4	78.3	4.3		
Toplam	F	13	37	29		
	%	16.5	46.8	36.7		

Araştırmaya katılan Suriye uyruklular dışında diğer ülkelerden gelen yabancı uyruklu öğrencilerin %78.3'ü tercüman bulma konusunda sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Suriye Uyruklu öğrencilerin ise %33.9'u hayır herhangi bir sorun yaşamıyorum şeklinde ifade etmişlerdir ($p<0.05$).

Tablo 11. Suriye Uyruklu Dışında Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sağlık Kuruluşunda Tercüman Sayısının Yeterliliği Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımı

Ülke		Sizce başvurduğunuz sağlık kuruluşunda tercüman sayısı yeterli mi?				
		Evet	Hayır	Fikrim Yok	Ki-Kare	P
Suriye	F	6	31	20	7.374	0.024
	%	10.5	54.4	35.1		
Diğer Ülkeler	F	3	5	15		
	%	13.0	21.7	65.3		
Toplam	**F**	**9**	**36**	**35**		
	%	**11.2**	**45.0**	**43.8**		

Araştırmaya katılan Suriye uyruklu dışında diğer yabancı uyruklu öğrencilerin başvurdukları sağlık kuruluşunda tercüman sayısının yeterliliği hakkındaki düşüncelerini %65.3 ile "Fikrim Yok" şeklinde belirtmişlerdir. Suriye uyruklu öğrencilerin ise %54.4'ü "hayır" yeterli değil şeklinde ifade etmişlerdir($p<0.05$).

Tablo 12. Suriye Uyruklu Dışında Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Başvurdukları Sağlık Kuruluşunda En Çok Karşılaştıkları Sorunların Dağılımı

Ülke		Sağlık kuruluşunda en çok karşılaştığınız sorun nedir?					
		Dil Zorluğu Yaşama	Bakımın İyi Olmaması	Sağlık Personelinin İlgisizliği	Sağlık Personelinin Yetersizliği	Ki-Kare	P
Suriye	F	32	3	7	9	21.227	0.002
	%	62.8	5.9	13.7	17.6		

Diğer Ülkeler	F	1	3	6	4
	%	7.1	21.4	42.9	28.6
Toplam	**F**	**33**	**6**	**13**	**13**
	%	**50.8**	**9.2**	**20.0**	**20.0**

Suriye uyruklu öğrencilerin en çok karşılaştığı sorun %62.8 ile dil zorluğudur. Diğer ülkelerden gelen öğrencilerin ise en çok karşılaştıkları sorun %42.9 ile Sağlık personelinin ilgisizliği olmuştur. Suriye ile diğer ülkelerden gelen yabancı uyruklu öğrenciler kendi ülkeleri ile Türkiye'deki sağlık hizmetlerini karşılaştırdıklarında %63.6 oranında Suriyeliler, %75.0 Oranında ise diğer ülkelerden gelen yabancı uyruklu öğrenciler Türkiye'deki sağlık hizmetlerinin daha iyi olduğunu ve çok gelişmiş olduğunu belirtmişlerdir. Anlamlı fark yoktur($p>0.05$).

Tablo 13. Öğrenci Ailelerinin Aylık Gelir Durumu ile Sağlık Kuruluşunda Tercüman Sayısını Yeterli Bulma Durumları

		Ailenizin Aylık Geliri?(TL)						
Ülke		0-500	501-1000	1001-1500	1501-2000	2001-+	Ki-Kare	P
Suriye	F	19	28	7	3	1	15.540	0.044
	%	32.8	48.3	12.1	5.2	1.7		
Diğer Ülkeler	F	0	9	12	1	2		
	%	0.0	37.5	50.0	4.2	8.3		
Toplam	**F**	**19**	**37**	**19**	**4**	**3**		
	%	**23.2**	**45.1**	**23.2**	**4.9**	**3.7**		

Suriye Uyruklu Öğrenci ailelerinin %32.8'inin aylık geliri 0-500 tl, %48.3'ünün aylık geliri 501-1000 tl arasında olduğu, diğer ülkelerden gelen öğrenci ailelerinin aylık geliri ise %50'sinin 1001-1500 tl arasında olduğu saptanmıştır.

4. TARTIŞMA

Göç eden bireylerin kendi değerlerini yeni girdikleri toplumsal yapıda devam ettiremedikleri, devam ettiremedikleri durumda çeşitli sorunlarla karşılaştıkları ve bu sorunlardan birinin de sağlık sorunları olduğu görülmektedir (Seviğ, Tanrıverdi vd.,2012:28). Sağlık ve sorunları insan var olduğu sürece var olmaya devam edecektir ve göçün sağlık üzerine önemli etkileri olduğu bilinen bir gerçektir(Topçu ve Beşer, 2006:37).

Araştırmaya katılan öğrencilerin %60.2'si erkek, %50.0'si 17-21 yaş grubunda yer almaktadır. Öğrencilerin %42.2'si 1. Sınıfta öğrenim görmektedir. Kılıçlar ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin %69.4'ü erkek, %27.1'i 15-20 yaş grubunda ve %40'ı birinci sınıfta öğrenim görmektedirler(Kılıçlar, Sarı ve Seçilmiş 2012: 163). Araştırmamızın literatürle uyumlu olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrencilerin %46.9'u "Eğitim" nedeni ile Türkiye'de bulunduklarını belirtmişlerdir. "Savaş" nedeni ile Türkiye'de bulunanların oranı ise %19.8 olarak saptanmıştır. Babadağ, Çulha, Köşgeroğlu'nun (2014:625) Eskişehir Sağlık Yüksekokulu'nda yapmış oldukları çalışmada "eğitim" nedeniyle Türkiye'de bulunan öğrenci oranı %44.0 iken, savaş nedeni ile Türkiye'de bulunan öğrenci bulunmamaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bu farklılığın bulunduğumuz şehrin konumundan, savaşa yakın olmasından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Yabancı uyruklu öğrencilerin en çok karşılaştıkları sorunlar arasında %54.5 ile "Dil Sorunu" ilk sırada yer almaktadır. Türkçe'yi konuşma durumları için %63'ü 'Yeterli' olduğunu ifade etmiştir. Türkçe yazma oranlarına bakıldığında yeterli diyen öğrenci oranı %59'dur. Babadağ, Çulha, Köşgeroğlu

çalışmalarında; yabancı uyruklu öğrencilerin karşılaştıkları sorunların en başında "dil sorunu" olduğunu belirtmektedirler. Yine aynı araştırmada Türkçe'yi yeterli konuşma durumu %88.8; yeterli yazma durumu %66.6'dır. Araştırmamız dil sorunu açısından uyumluluk gösterirken Türkçeyi konuşma ve yazma durumları açısından farklılık göstermektedir. Bu farklılığın araştırmamıza katılan öğrencilerin 0-5 yıldan beri Türkiye'de bulunma oranlarının (%91,6) fazlalığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Öğrencilerin %74.7'si Türkçe'yi Türkiye'de öğrendiğini ifade etmiştir. Savaş nedeniyle planlanmamış bir göç hareketinden dolayı Türkçe'yi öğrenmeden geldiklerini düşünmekteyiz.

Araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrencilerin %90'ı burs almadıklarını; %71.6'sı aylık harcamasını 0-500 TL arasında olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumlarına bakıldığında %45.1'inin 501-1000 TL arasında olduğu görülmektedir. Literatürde(Şahin, 2010:103, Kıroğlu vd., 2010:29; Gümüş ve Bilgili, 2015:63) göçün önemli sorunlarından birinin ekonomik sorun olduğu görülmektedir. Yapılan literatür taramasında yurt dışından gelen öğrencilerin çoğunluğunun burs almadığı, ailelerinden maddi destek aldığı görülmektedir (Kıroğlu, vd., 2010:31; Paksoy, vd:2012:91; Özkan ve Acar Güvendir 2015:174). Araştırma sonucunda elde ettiğimiz bu bulgular literatürle uyumluluk göstermektedir. Öğrencilerin burs alamama durumlarına 2006 yılında verilen başbakanlık bursunun iptal edilmesinin etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre başvurulan sağlık kuruluşundaki tercüman sayısının yeterliliği hakkındaki görüşleri arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($p<0.05$). Kız öğrencilerin %64.5'i erkek öğrencilerin %32.7'si başvurulan sağlık kuruluşundaki tercüman sayısının yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Güçlü'nün (1996) Yabancı öğrencilerin uyum problemleri başlıklı makalesinde, en önemli üçüncü sorun dil ve mali problemlerden sonra %40 oranında sağlık hizmetleridir. Özellikle kız öğrenciler sağlık hizmetleri konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum bizim elde ettiğimiz bulgularla da örtüşmektedir. Konuyla ilgili TC Sağlık Bakanlığı'nın uluslararası hastalar için tercümanlık hattından telekonferans ile her saat tercümanlık destek hizmeti verilmektedir(http://www.saglik.gov.tr/HM/dosya/1-82527/h/1367310603.pdf). Sağlık çalışanlarının ve hizmeti alan öğrencilerin konu ile ilgili bilgi eksikliklerinden dolayı böyle bir farklılık çıkmış olabileceği düşünülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerden ikinci sınıfta öğrenim görenlerin %66.7'si diğer sınıflara göre daha fazla oranda sağlık çalışanlarının kendilerine iyi davrandığını belirtmişlerdir. Birinci sınıfta okuyanların %24.2'si üst sınıfta okuyanlara göre daha fazla oranda sağlık çalışanlarının tutumuna "Diğer" şeklinde yanıt vermişlerdir. Burada diğer yanıtı için soru formunda açıklama kısmı yabancı uyruklu öğrenciler tarafından belirtilmemiştir. Belirtilmeme nedenlerini Türkçe yazma durumlarının yeterli olmamasından kaynaklanmış olacağı söylenebilir. Burada birinci ve ikinci sınıfta okuyan öğrencilerin göç ettiği topluma uyum sağlamak için söylenen sözleri ve davranışları kabullenme eğiliminde olduklarını, çatışmadan kaçındıklarından dolayı sağlık çalışanlarının kendilerine iyi davrandıkları şeklinde belirttiklerini düşünmekteyiz. Göç edenlerin eğitim düzeylerinin düşük olmasının etkisiyle sağlık-hastalık konularında yeterli derecede duyarlı ve bilinçli olmadıkları, göç ettikleri yerlerde toplumun bir parçası olabilme, gelecekte daha iyi yaşam koşullarına sahip olma gibi konuları sağlık davranışlarından daha önemli olarak kabul ettikleri bilinmektedir (Fuller ve Ballantyne 2000: 190).

Mühendislik fakültesinde okuyan yabancı uyruklu öğrencilerin %71.4'ünün, meslek yüksekokulunda okuyan öğrencilerin %50.0'sinin sağlık sigortası bulunmamaktadır. Genel sağlık sigortası (GSS) ile ilgili Sosyal Güvenlik Kurumu yabancı uyruklu öğrencilerin öğrenim gördükleri okullara ilk kayıt yaptırdığı tarihten itibaren üç ay içerisinde sosyal güvenlik il müdürlüğü/sosyal güvenlik merkezine yazılı olarak talepte bulunmaları halinde genel sağlık sigortası tescil işleri yapılmaktadır. Müracaat tarihini takip eden birer yıllık sigorta yapılmakta ve öğrenimleri süresince devam etmektedir(http://www.yok.gov.tr/). Sigortası olmayan yabancı uyruklu öğrencilerin konu ile ilgili yeteri kadar bilgiye sahip olmadıkları düşünülmektedir.

Sağlık yüksekokulunda okuyan öğrencilerin tamamı, Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda okuyan öğrencilerin ise %66.7'si sağlık personelinin kendilerine iyi davrandıklarını belirtmişlerdir (Ki-Kare $p<0.05$). Tüm dünyada sağlıkta ortak bir dil oluşturmak adına Latince terimler kullanılmaktadır.

Sağlık kurumlarına başvuran öğrencinin sağlık çalışanları ile ortak terimleri kullanması iletişimi ve buna bağlı memnuniyeti de arttıracaktır. Nitekim sağlık birimlerinde okuyan öğrencilerin diğer birimde okuyan öğrencilere göre sağlık çalışanlarının daha iyi davrandıklarını ifade etmeleri ortak dilin pozitif getirilerinden biridir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sağlık kuruluşunda sıkıntılarını anlatamadıkları zaman tercüman bulma durumlarına bakıldığında; Suriye uyruklu öğrencilerin en çok karşılaştığı sorun %62.8 ile dil zorluğudur(Ki-Kare $p<0.05$). Diğer ülkelerden gelen yabancı uyruklu öğrenciler eğitim göreceği yükseköğretim kurumuna başvurmadan önce Türkçe dil eğitimi almaktadırlar. Savaş nedeniyle herhangi bir dil hazırlığı yapmadan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriye uyruklu öğrencilerin diğer ülkelerden gelen yabancı uyruklu öğrencilere göre daha fazla oranda dil sorunu yaşadığını düşünmekteyiz. Bununla birlikte savaş nedeniyle Türkiye'ye göç eden öğrenciler dışında da fazla miktarda öğrenci olmayan Suriyeliler var. Bu yoğunluktan dolayı tercümanlar yetersiz kalabilmektedir. Diğer ülkelerden gelen öğrencilerin ise en çok karşılaştıkları sorun %42.9 ile Sağlık personelinin ilgisizliği olmuştur. Bireyin kültürü, erken tanının önemini algılamayı, hastalığı kabullenmeyi, sağlık personeli ile iletişim kurmayı, sağlık inanç ve uygulamalarını, sağlığı algılamayı, sağlık bilgisini, sağlık davranışlarını, sağlık hizmetlerinden yararlanmayı, sağlık profesyonellerinin rollerine ilişkin görüşleri, beklentileri tedaviyi kabullenmeyi etkiler (Clark, 2003:99, http://akvam.akdeniz.edu.tr/).

Araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrencilerin okuduğu bölüm ile başvurulan sağlık kuruluşunun tercüman sayısının yeterliliği karşılaştırıldığında sağlık öğrenciler genel olarak "fikrim yok" şeklinde açıklama yapmışlardır(Ki-Kare $p<0.05$). Bunun sebebinin araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık %50'sinin GSS'nin olmaması, sağlık hizmetlerinin ücret karşılığı olması, sağlık kuruluşuna mecbur kalmadıkça gitmemelerinden dolayı sağlık kurumlarındaki tercümanların yeterliliği hakkında "fikrim yok" şeklinde belirtmelerine neden olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim Babadağ, Çulha ve Köşgeroğlu'nun (2014:625), yapmış oldukları çalışmada araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrencilerin "ancak ücreti karşılığında muayene olduklarını belirttiklerini" vurgulamışlardır. İpekyüz (1996:57) yapmış olduğu çalışmasında; göç eden bireylerin sağlık güvencesine sahip olmama, yeterli maddi imkanların olmaması gibi nedenlerle ilaç alımında büyük sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir.

Eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin %100'ü, Sağlık yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin %66.7'si Türkiye'deki sağlık hizmetleri ile kendi ülkelerindeki sağlık hizmetleri arasında fark olduğunu belirtmişlerdir. Meslek yüksekokulu öğrencilerinin %85.7'si, SHMYO öğrencilerinin %71.4'ü Türkiye'deki sağlık hizmetleri ile Ülkelerindeki sağlık hizmetleri arasında herhangi bir fark olmadığını ifade etmişlerdir(Ki-Kare $p<0.05$). Bu farklılığın nelerden kaynaklandığına ülkelere göre bakılacak olursa Türkmenistan ve Afganistan %100 oranında, Azerbaycan %75, Suriye %63.6 oranında kendi ülkelerine göre daha iyi hizmet verildiğini, sağlık hizmetlerinin çok gelişmiş olduğunu belirtmişlerdir. Gine %100 oranında Teknolojinin kendi ülkelerine göre Türkiye'de gelişmiş olduğunu ancak doktorların çok acele ettiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrencilerin çoğunluğu Türkiye'deki sağlık hizmetlerini ülkelerine oranla daha iyi durumda olduğunu belirtmişlerdir. Ancak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Araştırmaya katılan yabancı uyruklu öğrenciler genel olarak başvurdukları sağlık kuruluşunda herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Suriye uyruklu öğrenciler diğer ülkelerden gelen öğrencilere göre daha fazla oranda "bazen" sorunla karşılaştıklarını belirtmişlerdir($p<0.05$). Suriye dışında diğer ülkelerden gelen öğrenciler başvurduğu sağlık kuruluşunda iletişimle ilgili sorun yaşandığında sağlık çalışanlarının kendilerine iyi davrandığını, %23.8'i ise sağlık çalışanlarının umursamaz davrandığını belirtmişlerdir. Suriyeli öğrenciler ise sağlık çalışanlarının kendilerine iyi davranılmadığını belirtmişlerdir ($p<0.05$).

Araştırmaya katılan Suriye uyruklu dışında diğer yabancı uyruklu öğrencilerin başvurdukları sağlık kuruluşunda tercüman sayısının yeterliliği hakkındaki düşüncelerini %65.3 ile "Fikrim Yok" şeklinde belirtmişlerdir. Suriye uyruklu öğrencilerin ise %54.4'ü "hayır" yeterli değil şeklinde ifade etmişlerdir($p<0.05$). Göç süreci içerisinde göç eden bireyler birçok stresörle karşı karşıya kalmakta, stresin

sağlık üzerindeki negatif etkisine ve stresle başa çıkma mekanizmalarının yetersizliğine bağlı olarak fizyolojik ve psikolojik kökenli birçok sağlık problemi ile karşılaşmaktadırlar (Thurston 2003; Farley ve ark. 2005). Bununla birlikte göç eden bireylerin iletişimde yaşadığı sorun dil farklılığından ziyade iletişim biçimi farklılığıdır (Kaştan 2015:221).

Göç eden ailelerin genel olarak maddi durumlarının iyi olmadığı araştırma sonucu çıkan bulgular arasındadır. Özellikle Suriye uyruklu öğrenci ailelerinin maddi geliri, diğer ülkelerden gelen yabancı uyruklu öğrenci ailelerinin gelirine göre daha düşüktür. Göç eden aileler genellikle yoksulluktan dolayı göç etmektedir. Daha iyi yaşam şartları, daha iyi bir iş nedeniyle bireyler göç etmektedirler. Suriye de 2011 den beri devam eden iç savaş ise Suriye uyruklu öğrenciler için ayrıca bir göç nedenidir. İçinde bulunduğumuz ilin göç yolu üzerinde bulunması, özellikle savaştan kaçan, daha fazla ilerlemeye maddi ve fiziksel gücü yeterli olmayan yoksul aileler için ilk konak yeri olmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları şu şekilde sıralanabilir.

a) Öğrencilerin en fazla karşılaştığı sorunlar arasında iletişim problemi olduğu saptanmıştır.
b) Yabancı uyruklu öğrencilerin çoğunluğunun GSS olmadığı görülmüştür.
c) Suriye uyruklu öğrencilerin ve ailelerinin genel olarak maddi durumlarının iyi olmadığı belirlenmiştir.
d) Suriye uyruklu öğrencilerin yarıdan fazlası başvurulan sağlık kurumlarında tercümanlık hizmetlerinin yeterli olmadığını vurgulamışlardır.
e) Öğrencilerin çoğunluğunun sağlık hizmetlerinden memnun olduğunu, Türkiye'de verilen sağlık hizmetlerinin kendi ülkelerine göre daha iyi olduğunu belirtmişlerdir.
f) Suriye uyruklu öğrencilerin sağlık çalışanlarına kendilerini ifade etmede sorun yaşadıkları saptanmıştır.

Bu sonuçlar kapsamında;

a) Öğrencilerin danışmanlarının ya da diğer yetkililerin sağlık bakanlığının yabancılar için verdiği hizmetler hakkında bilgilendirmeleri,
b) Danışmanların GSS hakkında ve öğrenci kaydını yapan birimlerin öğrencileri GSS konusunda bilgilendirmeleri,
c) Sağlık kurumlarında tercüman sayılarını arttırmaları,
d) Yetkili kurumların ücretsiz Türkçe öğretim kursları düzenlemeleri önerilebilir.

KAYNAKÇA

BABADAĞ, B. ÇULHA, İ., KÖŞGEROĞLU, N. (2014), ''Bir Sağlık Yüksekokulu'nda Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sağlık Alanında Karşılaştığı Sorunların Belirlenmesi'', Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3(1):622-631.

BOZKURT, G. (1984). İnsan ve Kültür. İstanbul: Remzi Yayınevi.

CLARK, J.M. (2003), "Caring for Populations, Community Health Nursing", 4th Edition, Prentice Hall, 2003, 99-147

ÇELİK, İ. (2013) Türkiye`de Yükseköğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sorunları Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eytpe Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

FULLER. J., BALLANTYNE, A. (2000), "Immigrants and Equitable Health-Care Delivery in Rural Areas: Australian", Journal of Rural Health, 8(1): 189-193

GÜÇLÜ, N., (1996) "Yabancı Ögrencilerin Uyum Problemleri" Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 12: 101-110

GÜMÜŞ, Y., BİLGİLİ, N., (2015), "Göçün Sağlık Üzerine Etkileri", Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 18(1):63-67.

http://www.yok.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 09.04.2016)

http://akvam.akdeniz.edu.tr/ (Erişim Tarihi: 09.04.2016)

İPEKYÜZ, N. (1996), "Güneydoğu'da İç Göç Tartışmaları Ve Sağlık Boyutu" Toplum ve Hekim, 11(74): 56-60.

KAŞTAN, Y. (2015), "Türkiye'de Göç Yaşamış Çocukların Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Problemler", Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 2(4):216-229.

KILIÇLAR, A., SARI, Y., SEÇİLMİŞ, S. (2012), "Türk Dünyasından Gelen Öğrencilerin Yaşadıkları Sorunların Akademik Başarılarına Etkisi: Turizm Öğrencileri Örneği", Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 61(1):157-172.

KIROĞLU, K., KESTEN, A., ELMA, C. (2010),''Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Lisans Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Sorunları'', Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(2):26-39.

ÖZBAY, G. (1997). Üniversite Öğrencilerinin Problem Alanlarını Belirlemeye Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: K. T. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZKAN, G. ve ACAR GÜVENDİR, M. (2015), . ''Uluslararası Öğrencilerin Yaşam Durumları: Kırklareli Ve Trakya Üniversiteleri Örneği'', Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1): 174-190.

ÖZOĞLU, M. VE GÜR, B. (2012), Küresel Eğilimler Işığında Türkiye`de Uluslararası Öğrenciler. Ankara: SETA Yayınları.

PAKSOY, H.M., PAKSOY, S., ÖZÇALICI, M. (2012), ''Türkiye'de Yüksek Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sosyal Sorunları: Gap Bölgesi Üniversiteleri Örneği'', Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergi, 2(2):85-94.

SEVİĞ, Ü. VE TANRIVERDİ G. (Ed.). (2012). Taşçı S. Sağlık ve Hastalığı Etkileyen Kültürel Faktörler. Kültürlerarası Hemşirelik. (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi, ss:28.

ŞAHİN, B., (2012), "Almanyadaki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırılması: Kültürleşme", Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 55(1):103-134.

YTB, (2010). T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Daire Başkanlığı, Dönem Faaliyet Raporu, Ankara. http://www.ytb.gov.tr/Files/ Document/faaliyet-raporu-2010.pdf (Erişim Tarihi: 15.03.2016).

TOPÇU, S. BEŞER A. (2006). "Göç ve Sağlık", Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 10(3): 37-42.

YAHUDİ GELENEĞİ BAĞLAMINDA SÜRGÜN

***

EXILE IN THE CONTEXT OF JEWISH TRADITION

Prof. Dr. Sami KILIÇ
Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Dinler Tarihi Anabilim Dalı
skilic959@gmail.com

Arş. Gör. Abdullah ALTUNCU
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Dinler Tarihi Anabilim Dalı
a.altuncu@hotmail.com

Öz

Yahudilik, kutsal metinlerinde yer alan ifadelerin bir sonucu olarak "vaat edilmiş topraklar" anlayışı üzerinde kurumsallaşmıştır. Tanrısal hedefler doğrultusunda Mısır'dan çıkışla birlikte başlayan kitlesel hareketlilik, Yahudi Tarihinin birçok döneminde karşımıza çıkmaktadır. Kenan topraklarına ulaşan İsrailoğulları, farklı dönemlerde meydana gelen Asur sürgünü, Babil sürgünü ve son olarak Roma sürgünü ile vaat edilmiş topraklardan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Yaşanan işgaller sonucunda Süleyman Mabedi'nin iki kez yıkılması ve Tanrının yardımıyla ele geçirildiğine inanılan topraklardan kopuş, Yahudilikte sürgünle şekillenen bir teolojik yapının oluşmasını sağlamıştır. Özellikle Asur ve Babil sürgünleri, Tanah metinlerinin oluşum sürecinde gerçekleşmiş, dolayısıyla galut şeklinde ifade edilen sürgün, dini metinlere de yansımıştır. Yahudi geleneğinde sürgünün nedeni konusunda teolojik açıklamalar yapılmış ve süreç içerisinde karşılaşılan durumlara göre farklı refleksler sergilenmiştir. Bu süreçte özellikle eskatolojik inanışlar oluşmuş, Kral Davut'un soyundan gelecek bir mesih beklentisi ortaya çıkmıştır. Roma'nın Yeruşalim'i işgali sonrasında Yahudilerin neredeyse iki bin yıllık diaspora dönemine girmesi, Yahudi varlığının ve kimliğinin, sürgün ve diaspora karşısında korunmasına yönelik bazı tedbirlerin de alınmasını sağlamıştır. Sürgün ve diaspora kavramları ile şekillenen görüşler, günümüz Yahudi düşüncesinde de tartışılmaya devam etmektedir.

***Anahtar Kelimeler**: Yahudi Geleneği, Babil, Galut, Sürgün, Diaspora.*

Abstract

Judaism has been institutionalised based on the concept of "the promised land" emerging from statements in holy scriptures. Mass migration starting with religious led exodus from Egypt featues in many periods of the history of Judaism. Having reached the Canaan lands, the Israelites had to Flee from the promised land in different periods, after the Assyrian exile, the Babylon exile and lastly the Roman exile. The destruction of the Temple of Solomon twice after occupations and the exile from the promised land which is beileved to have been saved by the help of God, has led to the construction of a teological structure, moulded by exile, in Judaism. Especially the Assyrian and Babylon exiles took place in the formation process of the Old Testament and therefore exile termed as galut was also reflected in religious texts. The reasons for exile have been theologically elucidated in the Jewish tradition and different reactions have been manifested in response to developments in the process. Particularly eschatological beliefs have formed and an expectation regarding a mesiah to come has emerged. The enterance of Jews into a period of diaspora of almost two thousand years has alsi lead to precautions for defending the Jewish existence and identity against exile and diaspora. The views that are formed with the concepts of exile and diaspora continue to be contested within the contemporary Jewish thinking.

***Keywords:** Jewish Tradition, Babylon, Galut, Exile, Diaspora.*

1. GİRİŞ

Yahudilerin, tarihi süreç içerisinde kitlesel olarak karşı karşıya kaldıkları ciddi kriz dönemleri olmuştur. Toplum ve dini gelenek açısından krizin geçerliliğini gösteren etkin ana unsur ise Yahudilerin diasporaya dağılması, başka bir ifade ile "sürgün"dür. Sürgün kavramı, Yahudilerin, vaat edilmiş topraklardan Tanrı tarafından başka milletlerin yanına dağıtılması anlamında gelen *galut* kelimesiyle ifade edilmektedir (Besalel, 2001:181).

İlk dönemlerden itibaren Yahudiliğin en önemli vurgusu, Tanrı tarafından İsrailoğullarına vaat edilen topraklar üzerine olmuştur. Yahudi kutsal metinlerine göre Musa Peygamberin öncülüğünde Mısır'dan çıkışla birlikte başlayan Kenan ülkesine ulaşma hedefi bir sonraki nesilde gerçekleşmiş, ilerleyen dönemlerde ise bu topraklara hâkim olan İsrailoğulları, kendi kabilelerinden oluşan bir krallık kurmuşlardır.

Yahudiler, Davut Krallığı'nın M.Ö. 920 yılında kuzeyde İsrail, güneyde ise Yahuda Krallığı olarak ikiye parçalanması sonrasında büyük problemler, çatışmalar ve sürgünlerle karşı karşıya kalmıştır. Merkezi gücünü yitiren krallıklar, farklı yönetimlerin kontrolüne girmiş ve bunlara karşı başlatılan isyan ve mücadele, Yahudi tarihini ve dini geleneğini önemli bir şekilde etkileyen kitlesel sürgünleri beraberinde getirmiştir.

Yahudiler, kendi dini görüşleri etrafında Tanrı tarafından vaat edildiğine inandıkları bu topraklardan farklı dönemlerde gerçekleşen üç büyük sürgünle ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu sürgünlerin ilk ikisi olan Asur ve Babil sürgünleri Tora metinlerinin Ahit Sandığında muhafaza edildiği dönemde gerçekleşmiştir. Babil Krallığı'nın Kudüs'ü işgali sırasında Ahit Sandığı ve içerisinde bulunan Tora kaybolmuştur. Babil sürgünü dönüşü kaybolan Tora Ezra tarafından tekrar yazılmış ve yıkılan Mabed ikinci defe tekrar inşa edilmiştir. Böylece Yahudi tarihinde II. Mabed dönemi başlamıştır. M.S. 70 yılında yaşanan Roma sürgünü ise II. Mabed dönemini sona erdirmiş ve Yahudilerin yüzlerce yıl sürecek olan diaspora dönemini başlatmıştır. Dolayısıyla İsrailoğullarının diasporaya sürülmesi sadece bilinçlerde taze tutulan bir hatıra olarak kalmamış, dini metinler içerisinde yer bulan, belli ölçüde dini geleneği şekillendiren ve bu şekilde Yahudi kimliğini de belirleyen bir unsur haline gelmiştir.

Tebliğde, "Asur Sürgünü", "Babil Sürgünü" ve "Roma Sürgünü ve Diaspora Dönemi" başlıkları ile Yahudi kutsal metinleri açısından sürgün ve diasporadaki Yahudilerin sürgün karşısındaki tutumu konuları ele alınacaktır. Bu çalışmayla Orta Doğu merkezli Yahudi hareketliliğinin anlaşılmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

2. ASUR SÜRGÜNÜ

Kral Davut ve Süleyman dönemlerinde Kenan topraklarında ihtişamlı bir dönem yaşayan krallık, Kral Süleyman'ın ölümünden sonra M.Ö. 920 yılında kuzeyde İsrail, güneyde ise Yahuda Krallığı olarak parçalanmıştır. M.Ö. 722 yılında İsrail Krallığı, Asur kralı Sargon tarafından yıkılmış ve burada yaşayan on Yahudi kabilesi Asur ülkesine götürülerek farklı bölgelere yerleştirilmiştir.

Tanah'ta, kuruluşundan itibaren İsrail Krallığı ve sonrasında gerçekleşen Asur sürgünü ile ilgili bilgiler, I.-II. Krallar ve I.-II. Tarihler'in yanı sıra Yeşaya, Hoşea, Amos ve Mika kitaplarında yer almaktadır (Kurt, 2006:66). İsrail Krallığı'nın Yeruşalim'e başkaldırarak ayrılması ilk olarak I. Krallar'da anlatılmaktadır. Kral Süleyman döneminde alınan vergilerden bunalan kuzeydeki on kabile, onun ölümünden sonra krallığın başına geçen Rehoboam'la bu konu hakkında görüşmüş fakat taleplerinin sert bir şekilde reddedilmesi[1] sonucunda Mısır'da bulunan Yeroboam'ı çağırarak İsrail kralı ilan etmişlerdir (I. Krallar, 12: 1-20). İsrail kralı olan Yeroboam'ın almış olduğu ilk kararlar ise krallığın ikiye ayrılışını net bir şekilde ortaya koymaya ve bölünmeyi daha da keskinleştirmeye yönelik olmuştur. Yeruşalim'in dini

[1] İleri gelenlerin öğüdünü reddeden Kral Rehavam (Rehoboam), gençlerin öğüdüne uyarak halka sert bir yanıt verdi: "Babamın size yüklediği boyunduruğu ben daha da ağırlaştıracağım. Babam sizi kırbaçla yola getirdiyse, ben sizi akreplerle yola getireceğim." I. Krallar, 12:13-14; II. Tarihler, 10:13-14.

kutsiyetinin, Süleyman Mabedi'nin (Beyt ha-Miktaş) ve buradaki koenlerin, İsrail Krallığı'ndaki kabilelere yönelik tesirini ortadan kaldırmak için Dan ve Beyt El'de içinde tapınmak için altın buzağılar bulunan iki tapınak inşa ettirmiş ve Süleyman Mabedi'nin ziyaret edilmesini engellemek amacıyla bayram tarihlerini değiştirmiştir (Arslantaş, 2010:24; Besalel, 2003:47-48; I. Krallar, 12:25-33). Dini metinlere göre İsrail Krallığı'nda Yeroboam'la başlayan ve yıkılışa kadar devam eden yaklaşık iki yüz yıllık süre boyunca gerçekleşen dini sapmalar Asur sürgününün asıl nedenidir. İsrail'in ilk kralı Yeroboam'ın gerçekleştirmeye başladığı dini değişiklikler, Tanrısal ceza vurgusu ile dolu birçok pasuğun ana konusu olmuştur.

> "Rab İsrail halkını cezalandıracak. İsrail halkı suda sallanan bir kamışa dönecek. Rab onları atalarına vermiş olduğu bu iyi topraklardan söküp Fırat Irmağı'nın ötelerine dağıtacak. Çünkü Aşera putlarını dikerek Rab'bi öfkelendirdiler. Yerovam'ın (Yeroboam) işlediği ve İsrail halkını sürüklediği günahlar yüzünden Rab, İsrail'i terkedecek" (I. Krallar, 14:15-16).

İsrail Krallığı'nda yaşananları anlatan Yeşaya, Hoşea, Amos ve Mika kitaplarında da yukarıda geçen pasukdaki sürgün cezasına yol açan hataların ayrıntılı tekrarları yer almaktadır. Tanah'ta yer alan ifadelere göre Tanrı, İsrail Krallığı'nı, Musa Peygamber'e verilen yasayı terk etmeleri, diğer ulusların inançlarına yönelerek putlar yapmaları, dini emir ve yasaklara uymamaları, diğer milletlerin inanç ve uygulamalarını benimsemeleri, ahlaki ve toplumsal yapıya zarar verecek davranışların içerisine girmeleri nedeniyle cezalandıracağını, krallığı yeryüzünden söküp atarak, halkı ülkenin dışına sürgüne göndereceğini belirtmektedir.[2] Dolayısıyla, İsrail Krallığı'nda yaşanan dini, ahlaki ve sosyal çöküntü o döneme ait dini metinlere yansımış, krallık üzerinde yaşanan felaketler, kaybedilen savaşlar ve burada yaşayan halkın başka ülkelere sürülmesi, bu çöküntünün bir sonucu olarak "Tanrısal ceza" şeklinde ortaya konulmuştur. Bu cezanın nasıl gerçekleştiği de yine Tanah'ta, II. Krallar kitabında anlatılmaktadır.

> "Asur kralı İsrail topraklarına saldırdı. Samiriye'yi kuşattı. Kuşatma üç yıl sürdü. Onları Halah'a, Habur Irmağı kıyısındaki Gozan'a ve Med kentlerine yerleştirdi. Bütün bunlar kendilerini Mısır Firavununun boyunduruğundan kurtarıp Mısır'dan çıkaran Tanrıları Rab'be karşı günah işledikleri için İsraillilerin başına geldi. Çünkü başka ilahlara tapmışlar, Rab'bin İsrail halkının önünden kovmuş olduğu ulusların törelerine ve İsrail krallarının koyduğu kurallara göre yaşamışlardı" (II. Krallar, 17:5-8).

Asur kralı Sargon'un İsrail Krallığı'nı istila etmesinden sonra burada bulunan halktan özellikle vasıflı olanları tehcir ederek Halah, Habor, Haray ve Gozan ırmağı etrafındaki bölgelere sürgün etmiştir. Daha sonra İsrail toprakları içerisinde sürgün nedeniyle boşalan bölgeye ise Babil, Kuta, Avva, Hamat ve Sefarvaim'den getirdiği halkları yerleştirmiştir. Asur sürgünü ile birlikte İsrail Krallığı yıkılmış, bölgedeki Yahudilerin milli, ruhani ve dini varlıkları son bulmuştur. Musa öğretisi ve İsrailli olma bilinci ise Yahuda Krallığı'nın merkezinde sürdürülmüştür (II. Krallar, 17:24; Arslantaş, 2010:26-27).

Asur istilası sonucunda sürgüne gönderilenler, diğer uluslarla yapılan evlilikler ve bu ulusların dinlerini benimseme gibi nedenlerle varlıklarını koruyamamışlardır. Bu durum "kayıp on kabile" şeklinde isimlendirilen bir söylencenin tartışılmasına yol açmıştır (Besalel, 2003:50; Kurt, 2008:258). Ayrıca İsrail Krallığı'ndaki Yahudilerin tamamının sürgüne gönderildiği iddiası da kesinlik taşımamaktadır (Gürkan, 2008:24). Fakat İsrail Krallığı'nın yıkılışından sonra Asur topraklarına sürülen ve bir şekilde sürgüne gitmeyen Yahudilerin önemli bir kısmının, diğer toplumlara karışarak dini ve kültürel varlıklarını devam ettiremedikleri anlaşılmaktadır.

3. BABİL SÜRGÜNÜ

Kuzeydeki İsrail Krallığı'nın yıkılmasından sonra güneydeki Yahuda Krallığı, Asur'a bağlı yarı bağımsız bir konumda kalmıştır. Fakat bölgedeki hâkimiyetin Babil'e geçmesi ile başlayan süreçte bazı

[2] Bk. II. Krallar, 17:7-19; Hoşea, 4:1-2, 4:12-13, 6:9, 8:4-6; Amos, 2: 6-8, 3:14, 4:4-5, 7:11, 8:5, 9:8; Yeşaya, 5:18-23; Mika, 1:5-7, vd.

Yahuda krallarının isyan etmeleri, Babil kralı Nebukadnezzar'ın, M.Ö. 587/586 yılında Yeruşalim'i işgal etmesine neden olmuştur. Bu işgal sonucunda Nebukadnezzar, Yahudilerin kutsal Mabed'ini yıkmış ve halkı Babil'e sürgün etmiştir (Kurt, 2007:31-32).

Tanah'ta Babil sürgünü ile ilgili bilgiler, Hezekiel, Yeremya, Yeşaya, Hagay, Zekeriya ve Malaki kitaplarında anlatılmaktadır (Kurt, 2006:66). Aşağıdaki pasuklar Kral Ahaz döneminde Yahuda Krallığı'ndaki sürgün öncesi durumu göstermektedir.

> Ahaz yirmi yaşında kral oldu ve Yeruşalim'de on altı yıl krallık yaptı. Tanrısı Rab'bin gözünde doğru olanı yapan atası Davut gibi davranmadı. İsrail krallarının yolunu izledi; hatta Rab'bin İsrail halkının önünden kovmuş olduğu ulusların iğrenç törelerine uyarak oğlunu ateşte kurban etti. Puta tapılan yerlerde, tepelerde, bol yapraklı her ağacın altında kurban kesip buhur yaktı (II. Krallar, 15:2-4).

Sürgün öncesi dönemle ilgili pasuklar, Yahuda Krallığı'nın içerisinde bulduğu durumu eleştirel bir şekilde anlatmaktadır. Bu dönemde Musa Peygamber'in öğretisinin terkedilerek diğer toplumların inançlarının benimsendiği, siyasi ve dini önderlerden halkın geneline kadar toplumun bütün kesimlerinin ahlaki çöküntüye uğradığı, adaletin tesis edilemediği, yalan, adam öldürme haksız kazanç elde etme, zina, rüşvet gibi toplumu çökerten olayların yaygınlık kazandığı, bu yanlışlara zaman zaman din adamlarının da yöneldiği anlatılmaktadır.[3] Bununla birlikte yaşanan ahlaki ve toplumsal çöküntü, dini sapmalar ve diğer toplumların inançlarına yönelmenin sürgünle gerçekleşecek olan tanrısal cezayla sonuçlanacağı bildirilmiştir.

> Rab, peygamber kullarını defalarca size gönderdi, ama dinlemediniz, kulak asmadınız. Sizi uyardılar, "şimdi herkes kötü yolundan, kötü işlerinden dönsün ki, Rab'bin sonsuza dek size ve atalarınıza verdiği toprakta yaşayasınız" dediler… Her şeye egemen Rab diyor ki, "Madem sözlerimi dinlemediniz, ben de bütün kuzeydeki halkları ve kulum Babil kralı Nebukadnessar'ı çağırtacağım"… (Yeremya, 25:4-5, 8-10).

Yeruşalim'in düşmesi ve Tapınağın yıkılarak yağmalanması, Yahuda Krallığı'nda bulunan Yahudileri derinden etkilemiştir. Yahudilerin, Tapınak ve Yeruşalim merkezli topraklarla kurmuş olduğu dini temelli ilişki, bölgenin tanrısal yardım ile asla düşman eline geçemeyeceği ve kutsal Mabed'in sürekli ayakta kalacağı inancını oluşturmuştur. Fakat durumun böyle olmaması sürgüne gitme mecburiyetinde kalan Yahudalılar açısından tam bir travma halini almıştır (Kurt, 2006:62-63). Asur sürgünü sonrasında diğer Yahudi kabilelerinin durumu, karşılaşılan sürgün öncesi dönemde bazı tedbirlerin oluşturulmasını da gerekli kılmıştır. Yahuda Krallığı'nın, sürgün gerçekliğiyle karşılaştığı bu dönemden itibaren, gerek süreçle ilgili gerekse dini ve toplumsal yaşayışla ilgili ciddi ve sonraki sürece tesir edecek olan birçok reform gerçekleştirilmiştir.

Öncelikli olarak Tapınağın yıkılışının ve sürgünün, Yahuda halkının yapmış olduğu hatalar nedeniyle Tanrı tarafından verilen bir ceza olarak düşünülmesi (Rabkin, 2014:37), Babil ve Nebukadnezzar'ın Tanrı'nın kararını gerçekleştiren bir uygulayıcı olarak görülmesini sağlamıştır (Kurt, 2006:64). Bu durumun inanç boyutu haline gelmesi, sürgünün tarihsel bir olay olmaktan çıkarak teolojik tartışmaların merkezinde düşünülmesini sağlamıştır. Sürgün öncesinde yaşananları anlatan pasuklarda sürgün ile ilgili kehanetler yapılmış, sürgünün ne kadar süreceği belirtilmiştir (Yeremya, 25:12, 29:10). Hatta yıkılan Mabed'in tekrar inşa edileceği ve ölçülerinin nasıl olması gerektiği de sürgün dönemi peygamberlerinden Hezekiel'e bildirilmiştir (Hezekiel, 40:1-43:27). Bunun bir yansıması olarak sürgün, Musa Peygamber ve İsrailoğulları'nın kırk yıllık çöl hayatıyla ilişkilendirilmiş, sürgün dönemi Tanrı'nın, İsrailoğulları'nı terbiye eğittiği bir süreç olarak düşünülmüştür. Sözlü gelenek olarak isimlendirilen Talmud'da Babil sürgünü, "eşine kızan kocanın, hanımını, annesinin evine geri göndermesi" (Pesachim 87b) ile tasvir edilmiş ve bu şekilde İbrahim Peygamber'in ilk vatanına atıf yapılmıştır.

[3] Bk. II. Tarihler, 28:22-25, 33:7; Yeremya, 9:3-5, 11:10, 17:27, 23:10, 32:23; Yeşaya, 1:23, 3:14-15; Hezekiel, 22:8-12; Mika, 3:11, 7:3, vd.

Asur sürgünü sonrasında yaşananlar, Yahuda'dan Babil'e sürgün edilenlerin kimlik ve dini yapılarını kaybetme ve asimile endişesi taşımalarına neden olmuştur (Kurt, 2008:258; Besalel, 2003:53). Bu nedenle sürgün sırasında kitlesel harekete önem verildiği ve ortak bir tavrın sergilenmesinin beklenildiği anlaşılmaktadır. Bu ise Tanah pasuklarına dayandırılarak Tanrısal cezaya boyun eğmek ve sürgüne giderek tekrar Yeruşalim'e ve Mabed'e kavuşma anını beklemek olarak ifade edilmiştir (Rabkin, 2014:37-38). Bu süreçte Sürgün sonrası Yeruşalim, "boş ülke" olarak düşünülmüş, gerçek manada Yahudi olanların ancak sürgüne gidenler olduğu belirtilmiştir.

> Rab, "Yeremya, ne görüyorsun?" diye sordu. "İncir" diye yanıtladım. "İyi incirler çok iyi, öbürleriyse çok kötü, yenmeyecek kadar çürük." Bunun üzerine Rab bana şöyle seslendi: "İsrail'in Tanrısı Rab diyor ki 'Buradan Kildan ülkesine sürgüne gönderdiğim Yahuda sürgünlerini bu iyi incirler gibi sayacağım. İyilik bulmaları için onları gözetecek, bu ülkeye geri getireceğim… Benim Rab olduğumu anlayacak bir yürek vereceğim onlara. Onlar benim halkım olacaklar, ben de onların Tanrısı olacağım.. Ama Yeruşalim'den sağ çıkıp da bu ülkede ya da Mısır'da yaşayanları yenmeyecek kadar çürük incir gibi yapacağım' diyor Rab." "Kendilerine ve atalarına verdiğim topraktan yok olana dek üzerlerine kılıç, kıtlık, salgın hastalık salacağım" (Yeremya, 24:3-10).

Sürgün sürecinde geliştirilen refleksler ve yukarıdaki pasukların tesiriyle sürgüne gitmeyip Yeruşalim ve çevresindeki şehirlerde kalanlar ile Mısır ve diğer ülkelere kaçanlar, kültürel, toplumsal ve dinsel manada sürgün Yahudileri tarafından dışlanmış, tecrit edilmişlerdir (Kurt, 2007:214).

Babil'e sürgünle birlikte İsrailoğulları arasında tanrı anlayışında da farklı tutumların gösterildiği anlaşılmaktadır. Süleyman Mabedi'nin yıkılması ve Yeruşalim'den kopma, "Tapınak" ve "toprak" merkezli ibadet anlayışının bulunduğu Yahudilik'te Tanrı'ya karşı gerçek manada nasıl ibadet edilmesi gerektiği ile ilgili soruların oluşmasına neden olmuştur. Tanah metinlerinde Tapınak, sadece ibadetlerin gerçekleştirildiği kutsal kabul edilen bir Mabed değil aynı zamanda Tanrı'nın yeryüzündeki mekanı, övgüsünün ve dikkatinin üzerinde olduğu yapı olarak ifade edilmektedir (I. Krallar, 8:12-14; 9:3). Yeruşalim'in düşmesi ve Tapınağın yıkılması sonucunda Babil'in tanrısı Marduk'un, İsrailoğulları'nın tanrısı Yahve'yi mağlup ettiği şeklinde bir inanış da ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda sürgüne gidenlerden bir kısmının Babil'in tanrılarına tapmaya başladığı belirtilmektedir (Kurt, 2007:51). Bununla birlikte sürgünün Tanrı'nın bir tasarımı olarak görenler, sürgün dönemi peygamberlerinin yönlendirmesiyle hareket etmiştir. Dolayısıyla bu dönemdeki peygamberler, sadece dini meseleler değil toplumsal konularda da halka önderlik yapmışlardır (Günaltay, 1987:361).

Babil sürgünü boyunca Yeruşalim ve Süleyman Mabedi'ne duyulan özlem, geçmişe dayalı bir hatıra olarak kalmamış, ileriye yönelik bir umudun saklı tutulmasını da sağlamıştır. Bu umut, temeli diasporaya dayanan eskatolojik inançların oluşturulmasıyla teolojik bir zemin elde etmiştir. Kral Davut'un soyundan gelecek ve İsrailoğulları'nın eski ihtişamlı günlerine kavuşturacak olan bir döneme vurgu yapan Mesih beklentisi bu dönemde şekillenmiştir (Batuk, 2003:70-72). İbn Meymun tarafından belirlenen inanç esasları arasına da girecek olan Mesih'in gelişi (Meral, 2011:265) ile ilgili beklentiler Tanah pasuklarına da yansımıştır. Bu pasuklarda huzur ve barışın hakim olduğu, İsrailoğullarının ve hatta tüm yeryüzünün esenliğe kavuştuğu ihtişamlı günlerden bahsetmektedir. İsrailoğulları'nın sürgün süreciyle yaşamış oldukları toplumsal kriz, Mesih beklentisi ve eskatolojik temalarla şekillenen Altınçağ dönemi ile ilgili inanışları oluşturmuştur.

> Onun döneminde kurtla kuzu bir arada yaşayacak, parsla oğlak birlikte yatacak. Buzağı, genç aslan ve besili sığır yan yana duracak. Onları küçük bir çocuk güdecek. İnekle ayı birlikte otlayacak, yavruları bir arada yatacak. Aslan sığır gibi saman yiyecek. Emzikteki bebek kobra deliği üzerinde oynayacak. Sütten kesilmiş çocuk elini engerek kovuğuna sokacak. Kutsal dağımın hiçbir yerinde kimse zarar vermeyecek, yok etmeyecek. Çünkü sular denizi nasıl dolduruyorsa, Dünya da Rab'bin bilgisiyle dolacak (Yeşaya, 11:6-9).

Babil sürgünü sırasında İsrailoğulları'nın dağıtılmayıp bir arada iskan edilmesi, dini konularda belli bir özgürlüğün tanınması ve din adamlarının etkinliği ile dini hiyerarşinin tanınması, asimileyi engelleyen

faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır (Günaltay, 1987:359). Bununla birlikte sürgünün, farklı görüşler olsa da yetmiş yıldan fazla sürmemesi kimliğin korunmasında etkili olmuştur.

Babil sürgünü sırasında Ezra'nın kaybolan Tora'yı tekrar yazdırması ve Tanah literatürü içerisinde yer alan önemli kitapların bu dönemde oluşması, Babil sürgünün sadece belli bir dönemi etkileyen tarihsel bir olay değil, sürekli olarak Yahudilerin dini algılarında ve toplumsal yaşantılarında varlığını ve diaspora kavramı ile güncelliğini koruyan bir konum elde etmesini sağlamıştır.

Babil'in, Persler tarafından M.Ö. 538 yılında yıkılması ile birlikte Pers kralı Cyrus, İsrailoğulları'nın Yeruşalim'e dönmelerine ve Süleyman Mabedi'ni tekrar inşa etmelerine izin vermiştir (Brenner, 2011:24). Ezra ve Nehemya öncülüğünde gerçekleşen reform sürecinde, ulusal kimliğin merkeziliği (Ezra, 9:2) ile ilgili tavır ortaya çıkmıştır. Bu durumun en önemli örneği, dönüş için Babil'de diğer milletlerden kadınlarla evlenen Yahudilerin eşleriyle ayrılmalarının emredilmesi ve Yahudi olmayanlarla evlenilmesinin yasaklanmasıdır. Bu dönemde yazılan Tanah metinlerinde de bu vurgunun yapıldığı ve dini metinlerin ulusal kimlik ile şekillenmeye başladığı görülmektedir (Ezra, 9:1-10:17).

4. ROMA SÜRGÜNÜ VE DİASPORA DÖNEMİ

Mabed'in ikinci kez inşasından sonra bölge, Pers, Grek ve Roma imparatorluklarının yönetiminde kalmıştır (Gürkan, 2008:25). Roma yönetiminin, Yeruşalim'deki Yahudilere yönelik almış oldukları kararlar zaman zaman isyanla sonuçlanmıştır. Bu isyanların giderek artması sonucunda Roma askeri birlikleri Yeruşalim'i işgal etmiş, M.S. 70 yılında Tapınağı yağmalayarak yıkmıştır. Özellikle M.S. 132-135 yılları arasında Mesih olduğunu iddia eden Bar Kohba'nın öncülüğünde gerçekleşen ikinci Yahudi isyanı, Roma tarafından şiddetli bir şekilde bastırılmış ve Yahudiler dünyanın çeşitli bölgelerine sürgün edilmiştir. Bu dönemde bölge Suriye'ye bağlanmış ve Yahudilerin, Yeruşalim ve çevresine geri dönmeleri yasaklanmıştır. Böylece Yahudilerin karşılaşmış oldukları üçüncü kitlesel sürgünle birlikte Diaspora dönemi başlamıştır (Kızıloğlu, 2012:42).

Yahudilerin diasporadaki durumları, yaşamış oldukları coğrafyaya göre farklılık göstermiştir. İslam devletlerinin izlemiş olduğu hoşgörü politikası, Yahudilerin dini ve toplumsal hayatları açısından özgürlükçü bir ortamın oluşmasını sağlamıştır. Nitekim Endülüs Emevi Devleti bunun en önemli örneklerinden birisidir. Yahudi tarihi içerisinde İbn Meymun gibi önemli filozof ve din adamları, hekimler ve matematikçiler bu bölgede yetişmiştir. Fakat İslam toprakları dışındaki bölgeler için aynı şeyin söylenmesi mümkün değildir.

Yahudilerin Roma tarafından sürülmesinden sonra yaşanan tüm sıkıntılar, 14. yüzyılda Katolik İspanya'da başlayan Yahudi karşıtlığı ve engizisyon faaliyetleri ile doruk noktasına ulaşmıştır. Endülüs'te rahat bir şekilde yaşayıp varlıklarını devam ettiren ve büyük imkanlar elde eden Yahudiler, 1492 yılında Granada'nın düşerek İslam hakimiyetinin bölgede bitmesiyle birlikte sistemli bir şekilde engizisyon mahkemelerinde yargılanmış, din değiştirmeye veya göç etmeye zorlanmıştır (Sarıkçıoğlu, 2011:228-229). İspanya'dan diğer Avrupa ülkelerine ve farklı coğrafyalara yapılan zorunlu göçlerin Yahudiler üzerinde büyük etkisi olmuştur.

Avrupa'nın diğer ülkelerinde yaşayan Yahudilerin durumu da İspanya'da görülenlerden çok farklı olmamıştır. 15. yüzyılın sonlarından 18. yüzyılın sonlarına kadar devam eden süreç, diasporada yaşayan Yahudiler açısından tam bir kargaşa dönemidir. Yahudiler "getto" adı verilen ayrılmış birimlerde yaşamaya zorlanmış ve toplum hayatından tecrit edilerek dışlanmıştır. Bu olumsuz ortamda, Avrupa ve Osmanlı'da yaşayan Yahudileri büyük bir şekilde etkileyen Sabatay Sevi'nin Mesih hareketi ortaya çıkmıştır (Küçük, 1990:263-264). Kendisini 1665-1666 yılları arasında Mesih olarak ilan eden Sevi, etrafına büyük bir kalabalık toplamaya başlamış, fakat sonu büyük bir başarısızlıkla biten Mesih hareketinden Müslüman olduğunu söyleyerek vazgeçmiştir (Ruderman, 2013:103; Gövsa, 2003:56). Bu durum Yahudiler açısından büyük bir hayal kırıklığına neden olmuş, yüzlerce yıl boyunca Mesih'in öncülüğünde Yeruşalim'e dönme umutları besleyen kitleler, farklı arayışların içerisine girmeye başlamışlardır.

Roma sürgünü sonrasında diasporaya dağılan Yahudiler, tüm bu sıkıntılı süreç içerisinde kimliklerini, geleneklerini ve dini öğretilerini muhafaza ederek varlıklarını korumak için bazı tedbirlere yönelmişlerdir. Sürgünde yaşamanın doğal bir sonucu olarak görülen asimilasyon karşısında yine "sürgünde Yahudilere karşı duyulan nefretle yaşama mecburiyetinde kalmak" Yahudileri birleştirici ve merkezi refleksler etrafında toplayıcı bir unsur olarak ortaya konulmuştur (Besalel 2001:182). İkincisi ise vaat edilmiş olan topraklara duyulan özlemin bilinçlerde sürekli bir şekilde korunması sağlanmıştır. Nitekim her Pesah Bayramı'nda okunan ve tekrar edilen dua, "Bu yıl burada, gelecek yıl İsrail'de" şeklinde başlamakta ve "Bu yıl burada, gelecek yıl Kudüs'te" ifadeleri ile sona ermektedir (Dikmen, 2012:84). Diaspora döneminde dikkat çeken bir tutum da Yahudi kimliğinin ve varlığının Tora'ya bağlılıkla ilişkilendirilmesidir. Nitekim Yahudi geleneğine atfedilen aşağıdaki cümleler sürgün bağlamında oldukça dikkat çekicidir.

> "Tevrat olmadan Yahudiler olarak on yıllar boyunca bile hayatta kalamayız, ancak *Eretz İsrail* olmadan iki bin yıl var olduk" (Rabkin, 2014:146).

Sürgün sırasında üretilen diğer bir yaklaşım ise Talmud metinlerine dayandırılmaktadır. Buna göre Mesih gelmeden önce, kitlesel bir şekilde İsrail topraklarına gidilmemeli ve sınırları içerisinde yaşanılan uluslara baş kaldırılmamalı, kurallarına riayet edilmelidir (Kethuboth 111a). Bu tavır, diasporanın kendi gerçekliğinde görülen Yahudilere yönelik bir tehdidin ürünü de olabilir. Nitekim diasporada yaşayan Yahudiler, etrafı yetmiş kurtla çevrilmiş bir koyuna benzetilmiştir. Bu durumda koyunun yapabileceği en akıllıca iş, kendisini kurtlara unutturmaktır. Diasporada bulunan Yahudiler açısından, içerisinde yaşadıkları ulus devletlerin kendileriyle ilgilenmemelerinin ve buradaki varlıklarını ele almamalarının daha iyi olacağı belirtilmiştir (Rabkin, 2014:156).

Yukarıdaki yaklaşımlardan diasporadaki Yahudilerin, vaat edilmiş topraklara ve Mabed'e duymuş oldukları özlemleri sürekli olarak canlı tuttuklarını bununla birlikte bu dönemde Yeruşalim'in ve Mabed'in din üzerindeki otoritesinin –vaat edilmiş topraklardan ayrılmaları ve Tapınağın halihazırda yıkılmış olması nedeniyle-, Yahudi kimliğini ve dini yapıyı korumak için kutsal metinlere aktarıldığı anlaşılmaktadır. Yazılı ve sözlü gelenek olarak ifade edilen Tanah ve Talmud metinlerine bağlılık, Yahudi olmanın ilk şartı sayılmış, bu metinlere gösterilen sadakatle, tanrısal ceza olarak görülen sürgünün kefareti sağlanmaya çalışılmıştır.

Yahudilerin Avrupa'daki sıkıntılarının azalması, ancak 1789 yılında meydana gelen Fransız ihtilaliyle mümkün olabilmiştir. Modern dönem öncesinde üzerinde durulan konular, Yahudilerin gettolardan kurtarılması ve devlet eliyle gerçekleştirilen tecritlere son verilerek entegrasyonun sağlanması amacıyla gerçekleştirilecek çalışmalara götürmüştür.

Yahudi aydınlanması olarak ifade edilen *haskala* süreci, yoklukla varlığın, gelenekle anlayışın ve en önemlisi de beklentilerle gerçekliğin karşı karşıya kaldığı bir dönem olmuştur. Yaşanan bütün dağılma, parçalanma ve son olarak yok olma tehlikesine rağmen, umutları boşa çıkaran Sabatay Sevi hareketinden başka bir gerçekliğin olmayışı, bazı Yahudilerin yönünü Mesih beklentilerinden moderniteye doğru çevirmelerine neden olmuştur. Bu süreçte haskalayla birlikte yaşanan gelişmeler, birbirlerini tetikleyerek ortaya çıkan iki akımın güçlenerek varlık bulmasına neden olmuştur. Bunlar, dinin otoritesi yerine moderniteyi koyan Seküler Yahudilik ve karşısında mistisizm ve Talmud öğretilerinden hareket eden Hasidi ve Haredilik. Bu dönemde yaşanan tüm gelişmeler, sürgün ve diaspora ile ilgili farklı eğilimlere neden olmuştur.

İsrail Devleti'nin kuruluş sürecini şekillendiren seküler yaklaşım, Talmud'da yer alan diaspora ve Mesih beklentileri ile ilgili bölümlere tamamen sırt çevirmiş, Yahudi kimliğini ulus merkezli tanımlayarak amaçladığı dönüşümü gerçekleştirmiştir.[4] İsrail'in kuruluşundan sonra ise bazı dindar Yahudi grupların da

[4] Bk. Sami Kılıç, Abdullah Altuncu, "Yahudilikte Savaş Kuralları ve Savaşla İlgili Yaklaşımlar", Basım Sürecinde Tebliğ, Dünden Bugüne Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu (Meseleler, Öngörüler, Tedbirler, Teklifler), 28-30 Mayıs 2015, Elazığ.

Talmud'da yer alan ifadeleri farklı okumalara tabi tutarak "yeni devlet" ve "mesih beklentileri" arasında bir uyum oluşturmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Ultra-Ortodoks Yahudi grupları olarak bilinen Hasidi ve Harediler, İsrail'in dini metinlere başkaldırarak kurulmuş olduğunu ifade etmekte ve İsrail'e yönelik protestolarıyla sık sık medyada yer almaktadırlar.[5] Bütün bunlarla birlikte İsrail yönetimi, diasporadaki tüm Yahudilerin koruyucusu olduğunu sıklıkla ifade etmekte ve diasporadan İsrail'e yerleşimi teşvik etmektedir (Rabkin, 2014:22-23, 27). Dini metinlerde yer alan ifadelerin ulusal bakış açısıyla ele alınarak yeni bir tarih inşasına yönelim, sürgün konusunda da karşımıza çıkmaktadır. 1949 ile 1952 yılları arasında Irak'tan İsrail'e yaklaşık olarak 130 bin Yahudi'nin getirilmesi *Ezra ve Nehemya Operasyonu* olarak isimlendirilmektedir. Dolayısıyla Irak Yahudilerinin, Irak'tan İsrail'e hava yoluyla taşınması, Babil sürgünü sonrası burada bulunan Yahudilerin, Ezra ve Nehemya öncülüğünde Yeruşalim'e geri dönüşleriyle ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, Yahudi kutsal metinlerinde yer alan sürgün ve Yeruşalim'e dönüş ile ilgili ifadelerin, ulusal kimlik ve kutsal metinlere dayalı yeni hedefler doğrultusunda ele alındığı görülmektedir.

5. SONUÇ

İsrailoğulları, vaat edilmiş topraklardan Asur, Babil ve Roma sürgünleri ile kitlesel olarak ayrılmak zorunda kalmışlardır. Kutsal metinlerde sürgünün nedeni olarak İsrailoğullarının Musa Peygamber'in öğretilerini bir kenara iterek diğer ulusların inançlarına yönelmeleri ile toplumsal ve ahlaki değerlere bağlılığın zayıflaması gösterilmektedir. Ayrıca, yaşanan sürgünler Tanrısal bir ceza olarak ortaya koyulmuş, İsrailoğullarının işlemiş oldukları günahlar nedeniyle bu topraklardan sökülüp atıldığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla Asur, Babil ve Roma devletleri, Tanrı'nın kararını uygulayan bir aracı konumunda düşünülmüştür.

Asur sürgünü sonrasında, kuzeydeki İsrail topraklarını terk etmek zorunda kalan Yahudi kabilelerinin, diğer milletlerle yapmış oldukları evlilikler ve başka ulusların dinlerine yönelmesi sonucunda genel olarak varlıklarını koruyamadıkları anlaşılmaktadır. Babil sürgününde ise İsrailoğullarının ortak bir bilinç ve tavır göstermeleri üzerinde durulmuştur. Buna göre, gerçek anlamda Yahudi olanların, sürgünle birlikte Babil topraklarına gidenler olduğu ifade edilmiş, Yeruşalim'de kalanlar veya Babil dışında başka ülkelere gidenler dışlanmış ve "Yahudi dışı" olarak görülmüştür. Yeruşalim'in işgal edilmesi, Tapınağın yıkılması ve sürgünle vaat edilmiş topraklardan kopuş, eskatolojik görüşler etrafında şekillenen Mesih beklentisine yönelik inanışları ortaya çıkarmıştır. Babil sürgünü ve sürgünden dönüş sırasında gerçekleştirilen dini ve toplumsal reformlar, günümüz Yahudi anlayışının ve kurumsal bir din yapısının oluşmasını sağlamıştır. Özellikle yabancı kadınlarla evliliğin yasaklanması ve Yahudiliğin İsrailoğulları merkezli ele alınması, dinin milli bir görünüm kazanmasına neden olmuştur. Roma sürgünü sonrasında ise Yahudiler, birbirinden farklı coğrafyalara sürülmüş ve Yeruşalim'e geri dönmeleri yasaklanmıştır. Bu dönemde Yahudiler arasında vaat edilmiş topraklara ve Mabed'e duyulan özlemin sürdürüldüğü fakat kutsal metinlerin otoritesinin Yahudi varlığını ve kimliğini koruma amacıyla giderek arttığı anlaşılmaktadır. Yahudi kimliği dini metinlere bağlılık ile tanımlanmış ve dini geleneğin aktarımı kutsal metinler aracılığıyla sağlanmıştır. Fransız ihtilali sonrasında yaşanan gelişmeler, Yahudilerin Avrupa'ya entegrasyonunu amaçlayan haskala hareketini ortaya çıkarmış, Yahudi kimliği ve toplumsal statüsü konularında yeni söylemler geliştirilmiştir. Bu söylem, diasporadaki Yahudilerin, geleneğe veya moderniteye bağlılık olarak ortaya çıkan kutuplaşmalarına neden olmuştur. Yahudilerin neredeyse iki bin yıl boyunca diasporada yaşamaları, İsrail'in kuruluş sürecinde de ele alınan başlıca konulardan birisi olmuştur. Diasporadan İsrail'e dönüş, Tanah pasuklarında yer alan Babil'den Yeruşalim'e dönüş ile ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte İsrail'in özellikle Talmud metinlerinde yer alan ifadelere başkaldırdığını ifade eden Hasidi ve Harediler, İsrail'e yönelik eleştirileriyle gündeme gelmektedir.

[5] http://www.dailymail.co.uk/news/article-2577015/Patriotism-persecution-Thousands-Orthodox-Jews-swarm-NYC-streets-protest-Israeli-armys-proposal-draft-young-men. html (Erişim Tarihi: 12.04.2016).

KAYNAKÇA

ARSLANTAŞ, N. (2010). İslam Dünyasında Samiriler –Osmanlı Dönemine Kadar-, İz Yayıncılık, İstanbul.

BATUK, C. (2003). Tarihin Sonunu Beklemek –Ortadoğu Dinlerinde Eskatoloji Mitosları-, İz Yayıncılık, İstanbul.

BESALEL, Y. (2001). Yahudi Ansiklopedisi, C. I-III, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul.

BESALEL, Y. (2003). Yahudi Tarihi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın, İstanbul.

BRENNER, M. (2011). Kısa Yahudi Tarihi, (Çev.) ALTINÇEKİÇ, S., Alfa Yayıncılık, İstanbul.

DİKMEN, Ö. (2012). "Yahudi Tarihyazımında Sürgün Kavramı", BSV Bülten, 79: 81-93.

GÖVSA, İ. A. (2003). Sabatay Sevi, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul.

GÜNALTAY, M. Ş. (1987). Yakın Şark III Suriye ve Filistin, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

GÜRKAN, S. L. (2008). Yahudilik, İSAM Yayınları, İstanbul.

KILIÇ, S., ALTUNCU, A. "Yahudilikte Savaş Kuralları ve Savaşla İlgili Yaklaşımlar", Basım Sürecinde Tebliğ, Dünden Bugüne Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu (Meseleler, Öngörüler, Tedbirler, Teklifler), 28-30 Mayıs 2015, Elazığ.

KIZILOĞLU, S. (2012). "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi", Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(1): 35-64.

KURT, A. O. (2007). Erken Dönem Yahudi Tarihi (Yahudiliğin Mimarı Ezra), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

KURT, A. O. (2008). "Yahudilik'te Sürgün Metaforu: 'Boş Ülke' Miti ve 'İncir' Benzetmesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme", Milel ve Nihal, 5(3): 257-267.

KURT, A. O. (2006). "Yahudilik'te Sürgün Teolojisi: Tanrısal Bir Ceza Olarak Sürgün", Dini Araştırmalar, 9(25): 61-78.

KUTSAL KİTAP. (2013). Yeni Yaşam Yayınları, Seoul.

KÜÇÜK, A. (1990). Dönmeler Tarihi, Rehber Yayıncılık, Ankara.

MERAL, Y. (2011). "İbn Meymun'a Göre Yahudilik'te İman Esasları", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 52(2): 243-266.

RABKİN, Y. M. (2014). Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı, (Çev.) TOKEL, Ş., İletişim Yayınları, İstanbul.

RUDERMAN, D. B. (2013). Erken Modern Dönem Yahudi Tarihi, (Çev.) DEADATO, L., İnkılap Kitabevi, İstanbul.

SARIKÇIOĞLU, E. (2011). Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Fakülte Kitabevi, Isparta.

THE BABYLONIAN TALMUD. (1936-1948). Trans. I. Epstein, London.

http://www.dailymail.co.uk/news/article-2577015/Patriotism-persecution-Thousands-Orthodox-Jews-swarm-NYC-streets-protest-Israeli-armys-proposal-draft-young-men. html (Erişim Tarihi: 12.04.2016).

INTERNATIONAL MIGRATION AND SECURITY

İlker PUSLU
Kilis/Öncüpınar Gümrük Müdürlüğü
Glasgow Üniversitesi Doktora Öğrencisi
ilker56@yahoo.com

Abstract

While migration is not a new phenomenon, international migration is increasingly regarded as a security problem. It has gained more importance today as a result of the unpredicted spread of protests and public unrest in several North Africa and Middle East States from late 2010. As a result of these uprisings, a great number of people have fled their homes in order to escape from political persecution or trauma of war. Therefore, threat perceptions related to migration have increased in recent years, because of the rapid increase in the numbers of migrants especially the irregular migrants crossing borders. There are many aspects of international migration such as immigrants perceived as a threat to the cultural identity or the possibility of being linked to international terrorism. The great number of irregular migrants has also led to substantial intensification and expansion of law enforcement and policing activities in and across the Mediterranean sea. It also led to both growing placement and upgrading of various types of security forces in the Mediterranean. This paper will seek to provide an account of international migration and its implications for security. It will also look at how the immigration has become to be interpreted as a security threat and how the concept of immigration evolved resulting from speech acts.

Keywords: *International migration, security, securitisation theory.*

1. INTRODUCTION

Migration can be understood as the movement of people from one place to another. The International Organization for Migration (IOM) defines migration as "The movement of a person or a group of persons, either across an international border, or within a State. It is a population movement, encompassing any kind of movement of people, whatever its length, composition and causes; it includes migration of refugees, displaced persons, economic migrants, and persons changing place for other purposes, including family reunification" (IOM, 2016).

Migration is not a new phenomenon. However, nowadays it has become a global phenomenon as a result of the factors related to globalism. Mainly there are two types of migration, namely voluntary and forced migration. A large number of migrations have occurred as a result of expulsion or forced migration. For example, during the transatlantic slave trade 15 million Africans were moved to Americas before 1850, the displacement of Germans living in Sudetenland following World War 2, the forced migration of Palestinians after the establishment of Israel, the forced trafficking of women from Eastern Europe which were regarded as a contemporary slavery by many, compulsory population exchange between Turkey and Greece are forced migration occurred throughout the history (Cohen, 2008). This paper will focus on the forced migration.

There has been an unpredicted spread of protests and public unrest in several North Africa and Middle East States from late 2010. These actions shook the image of firm authoritarianism associated with the region. As a result of these uprisings, a great number of people have fled from their homes. Many people left their home in order to escape from political persecution or trauma of war. Therefore, the immigration issue has gained more importance today as a result of the unpredicted spread of protests and public unrest in several North Africa and Middle East States from late 2010.

The UN reports that in 2015, 244 million people, or 3.3 per cent of the world's population, lived outside their country of origin (UN, 2016). As regards to the European Union, according to EUROSTAT immigration to the EU-28 from non-member countries was 1.7 million in 2013 and there were 33.5 million people born outside of the EU-28 living in an EU Member State on 1 January 2014 (EUROSTAT, 2016).

2. SECURITISATION THEORY

This article will use securitisation theory to analyse international migration. During the Cold War threats were regarded as state-centric and displayed through the use of force. However, after the end of Cold War, new concepts of security appeared being one of which is the Copenhagen School. According to Copenhagen School, the issue could be securitised through the speech act. In accordance with the linguistic turn in international relations theory, the main point behind the securitization theory is that security is a speech act. It comprises of three elements: the speech act, the securitizing actor, and the audience. This means that, according to Copenhagen School, there are no security issues in themselves, but only issues which are designed as such by certain actors (securitizing actors) through speech acts. As Wæver, who coined this concept, puts it,

> In this usage, security is not of interest as a sign that refers to something more real; the utterance itself is the act. By saying it, something is done (as in betting, giving a promise, naming a ship) (Wæver, 1995: 55).

For Balzaq, elements influencing the construction of security are: (i) the power position and the personal identity of who does security … (ii) the social identity which functions to both to restrict and enable the behaviour of the securitising actor, (iii) the capacity and the nature of the target audience (Balzacq, 2005: 178-179).

However, securitization process is not subjective. It is an inter-subjective process and depends on the acceptance of the audience of the speech act. This means that "the issue is only securitized if and when the

audience accepts it as such" (Buzan et al., 1998: 25). It also depends on satisfying certain internal and external conditions. The internal conditions are related in terms of linguistic-grammatical. This means that it must include a narrative related to an existential threat. This security threat is conceptualised as an existential threat and conceptualised as a threat to the survival to a designated referent object which has traditionally been understood as a state, but may incorporate government, territory and society (Ibid: 21). If a security threat is seen as an existential threat, taking extreme measures can be justified to counter it. Conceptualising what is a security threat or not is not straightforward because "collective identities naturally evolve and change in response to internal and external developments. Such changes may be seen as invasive or heretical and their sources pointed to as existential threats, or they may be accepted as part of the evolution of identity" (Ibid: 23). If an issue is regarded as a security threat, it becomes the subject of securitisation process and moves from the realm of ordinary to the realm of security and thus beyond the realm of normal procedures for reaction (Ibid: 23). The securitisation of an issue becomes securitised through a speech act that characterised it as such. That is because "A discourse that takes the form of presenting something as an existential threat to a referent object does not by itself create securitization–this is a securitizing move, but the issue is securitized only if and when the audience accepts it as such" (Ibid: 25). For Buzan, while studying security it is not important to define the existence of real threats, but rather to understand the processes whereby an issue becomes socially formulated and recognised as a security threat. For Buzan;

> [e]ven if one wanted to take a more objectivist approach, it is unclear how this could be done except in cases in which the threat is unambiguous and immediate. (…) It is not easy to judge the securitization of an issue against some measure of whether that issue is "really" a threat; doing so would demand an objective measure of security that no security theory has yet provided (Ibid: 30).

Therefore, it is important to understand how an issue is securitised through securitisation process. In our case, how migration issue is constituted as a threat.

3. MIGRATION AS A THREAT

According to securitisation theory, migration can be defined as a threat through speech act by a securitising actor and upon the acceptance by the audience. In this case, immigration is a politicised phenomenon and it is a constituted threat. Immigration is politicised because it is used for the definition of self-identity. Identity is not fixed and needs other in order to be defined.

> Identity is an inescapable dimension of being. Nobody could be without it. Inescapable as it is, identity—whether personal or collective—is not fixed by nature, given by God, or planned by intentional behaviour. Rather, identity is constituted in relation to difference. But neither is difference fixed by nature, given by God, or planned by in intentional behaviour. Difference is constituted in relation to identity (Campbell, 1998: 9).

Therefore, the immigration phenomenon and immigrants are politicized by defining as the Other. Social and economic fears of citizens of the European countries are used by media in order to force authorities to pursue reductionist policies towards immigration by European countries. For instance, such a constitution of migration as a threat can be seen in an article published in the Spectator about the immigration to the UK. It argues that,

> From exotic cuisines to driving entrepreneurialism, Third World immigration brings many good things to this country (UK). But it also brings the epidemics that blight the poorer countries: HIV infection, tuberculosis and hepatitis … The thousands of infected immigrants who are arriving in Britain each year are doubling the rate of HIV, trebling the rate of TB and increasing twenty-fold the rate of hepatitis B … Britain's new epidemics are the direct result of Labour policy. The government is not only importing epidemics, but it is also failing to tackle them and is indeed trying to hide what is happening from the British public. Obviously the government has no desire to spread disease, but

> its fear of being branded racist means that this is precisely what it is doing. The government is culpable. These are Blair's epidemics – and to think I voted for the man (Browne, 25 June 2003).

In this article the author tries to emphasize that immigration brings deadly diseases to the UK and the government is directly responsible for it. The article continues in an attempt to raise fears about one of the most important public places namely the hospitals and thus implying that there is no safe place for taxpayers because of the government's immigration policies.

> The government is further accelerating the epidemic by going on a massive recruitment drive for nurses from sub-Saharan Africa where as many as one in three adults is HIV positive. As a result, 700 HIV-positive nurses are entering the country each year. Each of them is allowed to bring in an HIV-positive spouse, and both will receive NHS treatment costing £11,000 a year for the rest of their lives, a potential total cost to the NHS of £1 million … About 200 people acquired HIV from immigrants last year, the same number as were killed in the Bali bombing (Ibid).

This article clearly demonstrates how migration is defined as a threat by raising economic and social fears. It focuses on diseases and jobs. First, it implies that important jobs were given to foreigners instead of indigenous population. Second, these foreigners bring deadly and costly diseases to the UK. The author also relates the immigration to terrorist attacks by comparing immigration to Bali bombing.

In terms of illegal migration, protecting the borders is one of the most important features of state sovereignty. Therefore, illegal or unsanctioned crossing of a border of a state signifies the loss of sovereignty of the state. By controlling its borders and people who can cross them a state exercises the function of providing security to its citizens (Mitsilegas et al., 2003). In order to control the border and how many outsiders pass it and what role they play in society, once they enter the territory of the state, it is necessary to classify individuals outside or new to society. And through this classification, it is possible to conceptualise immigration as a security threat to societal identity by powerful actors or political elites (Peoples and Vaughan-Williams, 2010).

Such a definition of threat can be seen in the statements of Hungary's Prime Minister about the refugee crisis. Hungary's Prime Minister Viktor Orban states that,

> Everything which is now taking place before our eyes threatens to have explosive consequences for the whole of Europe. Europe's response is madness. We must acknowledge that the European Union's misguided immigration policy is responsible for this situation. Those arriving have been raised in another religion, and represent a radically different culture. Most of them are not Christians, but Muslims. This is an important question, because Europe and European identity is rooted in Christianity. Is it not worrying in itself that European Christianity is now barely able to keep Europe Christian? There is no alternative, and we have no option but to defend our borders (The Guardian, 3 September 2015).

In these statements, the securitising actor Hungary's prime minister, a powerful political elite, is defining immigration a threat through a speech act by describing immigrants as the Other. And the audience is likely to accept the securitisation because of Orban's powerful political position. And thorough securitisation act immigration becomes to be regarded as a threat.

4. CONCLUSION

This paper has demonstrated that the immigration phenomenon can be defined as a threat, especially nowadays where there is a huge flow of immigrants striving to move to European countries it is not uncommon. This paper has shown that how immigration can be constructed as a threat by raising economic or social fears by focusing on the Other. The immigrants illegally passing borders can easily be defined as Others and a threat to security. It also showed that the securitisation theory is a powerful tool for analysing how immigration issue can be constructed as a threat.

BIBLIOGRAPHY

Balzacq, T. (2005), The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations,* 11**,** 2**,** 171-201.

Browne, A. (25 June 2003), The Secret Threat to British Lives. Available: http://www.spectator.co.uk/2003/01/the-secret-threat-to-british-lives/ [Accessed 21/04/2016].

Buzan, B., Wæver, O. & Wilde, J. D. (1998). *Security : a new framework for analysis,* Boulder, Colo., Lynne Rienner Pub.

Campbell, D. (1998). *Writing security : United States foreign policy and the politics of identity,* Minneapolis, University of Minnesota Press.

Cohen, R. (2008). *Global diasporas an introduction,* Oxon; New York, Routledge.

Eurostat (2016), Migration and Migrant Population Statistics Available: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics [Accessed 21/04/2016].

Iom (2016), Key Migration Terms. Available: http://www.iom.int/key-migration-terms [Accessed 20/04/2016].

Mitsilegas, V., Monar, J. & Rees, G. W. (2003). *The European Union and internal security : guardian of the people?,* Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York, N.Y., Palgrave Macmillan.

Peoples, C. & Vaughan-Williams, N. (2010). *Critical security studies : an introduction,* Milton Park, Abingdon, Oxon; New York, NY, Routledge.

The Guardian (3 September 2015), Migration crisis: Hungary PM says Europe in grip of madness Available: http://www.theguardian.com/world/2015/sep/03/migration-crisis-hungary-pm-victor-orban-europe-response-madness [Accessed 21/04/2016].

UN (2016), Migration. Available: http://www.unfpa.org/migration [Accessed 20/04/2016].

Wæver, O. (1995). Securitization and Desecuritization. *In:* LIPSCHUTZ, R. D. (ed.) *On Security*. New York: Columbia University Press.

İÇ GÖÇLERİN BÖLGESEL KALKINMA AÇISINDAN ROLÜ VE ÖNEMİ

***

THE ROLE AND IMPORTANCE OF INTERNAL MIGRATION IN TERMS OF REGIONAL DEVELOPMENT

Öğr. Gör. Ahmet ŞİT
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis MYO
ahmetsit@kilis.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞİT
Harran Üniversitesi
Turizm ve Otel işletmeciliği MYO
msit@harran.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de bazı bölgelere yapılan göçün, bölgenin ekonomik kalkınmasıyla ilişkisinin araştırılmasıdır. Göç, farklı sebeplerden dolayı bölgeler arasında yapılan nüfus hareketleridir. Kalkınma ise farklı tanımlarla ele alınmış olup, ülkenin genel anlamda olumlu gelişmeler göstermesidir. Bu amaçla çalışmada 2008-2011 yılları arasında Türkiye'de İstatistiksel bölge olarak adlandırılan 26 bölgenin Gayri Safi Katma Değerleri ve aldığı göç bilgileri ele alınmıştır. Bölgelere ait veriler en son 2011 yılına ait olduğu için çalışma 2011 yılıyla sınırlı tutulmuştur. Ve bu çalışma sonucunda bölgelerin aldığı göç sayılarıyla, o bölgenin gayri safi katma değerleri arasında eş yönlü doğrusal bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Göç, Gayri Safi Katma Değer, Kalkınma.*

Abstract

The aim of this study is to investigate the relationship of migration to economic development of the region with some regions in Turkey. Migration is population movements between regions for different reasons. Different definitions of development has been addressed with, and show the general sense of positive developments in the country. In this study for this purpose, in Turkey between the years of 2008-2011 known as the statistical 26 the region's gross value added and Immigration information is discussed. The data for regions is limited most recently working for 2011 belongs to 2011. The migration of the region as a result of this study and the number of the region's gross value added it has been concluded that there is a linear relationship between parallel.

Keywords: *Immigration, Gross Value Added, Development.*

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca zaman zaman, insanlar ve toplumlar arasında doğal, ekonomik, ekonomik, siyasal ve sosyal faktörler… vb. faktörlere bağlı olarak çeşitli nedenlerle bir bölgeden başka bir bölgeye hareket ihtiyacı olmuştur. Bu hareket akımı bazen yaşam sürdürülen ülke içerisinde olduğu gibi, bazen de uluslararası olarak bir ülkeden başka bir ülkeye yani uluslararası olarak gerçekleşmiştir. Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğünün istatistiksel bölge olarak sınıflandırdığı 26 bölge ele alınarak, bu bölgelere gelen göç sayısıyla bölgenin ekonomik kalkınması arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır.

2. GÖÇ VE TÜRLERİ

2.1. Göç

Göç kavramının birçok tanımı yapılmakla beraber genel olarak; "bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade etmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 1998: 307).

Bir başka tanıma göre ise göç, birey ve grupların ekonomik, sosyal, kültürel vb. nedenlerden dolayı bir yerden başka bir yere gitmeleridir (Kızılçelik ve Erjem, 1992).

2.2. Göçün Türleri

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere göçün bir çok tanımı bulunmaktadır. Bunun yanında göçün süresine, göçün yapılacağı yerlere, sebeplerine veya gönüllülük esasına göre farklı türleri bulunmaktadır.

Göçler, Gönüllülük esasına veya sebeplerine göre zorunlu ve gönüllü göç; süresine göre kalıcı ve geçici göç; göçün yapılacağı yere göre ise iç ve göç olarak türlerine ayrılabilir.

Ancak çalışmanın esası, Türkiye'de istatistiksel bölgelere yapılan iç göçle bölgenin ekonomik kalkınması arasındaki ilişkinin incelenmesi olduğu için çalışmada göç türlerinden göçün yapılacağı yerlere göre göç türleri ele alınacaktır.

2.2.1. İç Göç

İç göç, insanların kendi ülke sınırları içerisinde yer değiştirmeleridir. Bu göç sürekli olabileceği gibi geçici de olabilir. Ekonomik gelişmişliğin olduğu bölgeler, verimli tarım alanları olan bölgeler ya da zengin maden yataklarına sahip olan bölgeler, turizm merkezleri, kültürel kentler gibi cazibesi yüksek olan bölgeler göçte tercih edilen önemli yerlerdir. İç göçler, kır ve kentler arasında gerçekleşmektedir.

İç göçe sebep olan faktörler şöyledir (Çatalbaş ve Yarar, 2015):

- Ekonomik Nedenler (Örneğin; İşsizlik)
- Doğal Afetler (Örneğin; Van Erciş Depremi
- Terör ve Güvenlik Sorunları (Örneğin; Diyarbakır Sur'da Yapılan Askeri Operasyonlar Sonucu Vatandaşların Başka Bir bölgeye Göç Etmesi)
- Kırsal Kesimdeki Yüksek Doğurganlık ve Hızlı Nüfus Artışı
- Tarımsal Toprak Yetersizliği
- Kentlerin Sosyal ve Kültürel Yönlerden Çekiciliği (Örneğin; İstanbul ve Ankara illerinin ekonomik, sosyal nedenler gibi birçok faktörden dolayı göç alması)
- Eğitim

2.2.2. Dış Göç

Dış göç, kişinin ve toplumun kendi ülkesi dışındaki insanların kendi ülkelerinin sınırları dışındaki diğer ülkelere yaptıkları göçlerdir. Bunların birçoğu savaş, mülteci akınları, ekonomik koşullar ya da doğal afetler nedeniyle olabilir. Dış ülkelere yapılan bir diğer göç ise beyin göçüdür, bu ise nitelikli kişilerin yurtdışına çeşitli nedenlerle göç etmesidir.

2.3. Göçü Açıklayan Yaklaşımlar

Göç olgusu literatürde üç ana yaklaşımla ele alınmaktadır: Bunlar; fayda – maliyet yaklaşımı, itici ve çekici güçler yaklaşımı ve seçkinlik yaklaşımıdır (Çelik, 2005):

2.3.1. Fayda - Maliyet Yaklaşımı

Göç kararının fayda ve maliyetlere göre ele alındığını iddia eden yaklaşımdır. Göçü bir beşeri sermaye yatırımı olarak ele alan bu görüşe göre iyi bir ücret için göç etmek, eğitim gibi bir beşeri sermaye yatırımıdır. Birey gelecekteki gelirlerindeki artısının bugünkü değeri ile beşeri sermaye yatırımının yani göçün bugünkü maliyetini karşılaştırarak göç edip etmemeye karar vermektedir(Harris ve Todaro, 1970).

2.3.2. İtici Güçler ve Çekici Güçler Yaklaşımı

Göç edilecek bölgenin olumlu ve olumsuz yönlerinin ele alındığı yaklaşımdır. Genellikle göçlerin ekonomik gelişmişliğin az olduğu yerlerden, fazla olan yerlere doğru olduğu görülmektedir. Örneğin, bölgenin ekonomik, fiziki, sosyal, coğrafi nedenler bölgelerden göç edilmesine neden olacaktır. Yani itici güçlerdir. İş olanakları, refah seviyesinin yüksek olduğu bölgelere olan göç artacaktır. Yani çekici güçlerdir.

2.3.3. Seçkinlik Yaklaşımı

Bu yaklaşıma ise, göç eden bireylerin göç etmeyenlere göre daha seçkin olduğunun ileri sürüldüğü yaklaşımdır.

3. KALKINMA

Kalkınma, üretim ve kişi başına ulusal gelirin artırılmasıyla birlikte, ekonomik ve sosyokültürel yapısının da değiştirilmesi anlamına gelmektedir (Savaş, 1979). Bir başka ifade ile kalkınma, bir ülkenin her açıdan gelişmelerin ve ilerlemelerinin olumlu yönde seyretmesidir.

Kalkınma; kendi içerisinde ekonomik açıdan kalkınma, sosyal açıdan kalkınma ve beşeri kalkınma olarak 3 başlık altında incelenebilir.

4. KONUYLA İLGİLİ LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Yamak vd. (1999), iller arası net göçler ile kişi başına düşen gelir arasındaki ilişkiyi 1980-90 dönemi verileriyle incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, bölgesel gelir dengesizliklerinin iç göç üzerindeki etkisinin veren illerin düşük gelirinden kaynaklanmadığı tespit edilmiştir. Tersine göç alan bölgelerin fazla gelir seviyesinden dolayı olduğu ileri sürülmüştür.

Pazarlıoğlu (2001), ilk defa Türkiye'de iç göçün ekonometrik modellerini geliştirmiştir. Çalışmada panel veri modelleri kullanılmış ve uygun modellerden faydalanarak iç göç üzerine testler yapılmıştır.

Çalışma sonucunda gelir dağılımındaki dengesizliğin önlenmesi ve şehirlerarası ekonomik farklılıkların düzeltilmesinin iç göçün önlenmesinde önemli faktörler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca iç göçün özellikle çarpık kentleşmeye yol açtığı belirtilmiştir.

Filiz vd. (2005), çalışmalarında çok boyutlu ölçekleme analizi yaparak AB'e üye 15 ülke ile Türkiye'nin sosyo - ekonomik açıdan farklılıklarını karşılaştırmışlardır. Çalışma sonucunda Türkiye ile Lüksemburg birinci boyutta, Finlandiya ve Belçika ikinci boyutta, İrlanda ve İngiltere'yse üçüncü boyutta birbirinden farklı olan ülkeler olarak belirlenmiştir. Farklılıkların oluşmasında etkili olan temel değişkenler; Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla, Kişi Başına Devlet Nihai Hane Halkı Tüketim Harcaması, Kişi Başına Elektrik Tüketimi (kw/saat), Kişi Başına Temiz Su Tüketimi (m3) olarak belirlenmiştir.

4. İÇ GÖÇ – KALKINMA İLİŞKİSİ (UYGULAMA ÇALIŞMASI)

4.1. Türkiye Yer Alan 26 İstatistiksel Bölge ve En Fazla Göç Alan 10 İstatistiksel Bölge

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de yer alan 26 istatistiksel bölgenin, bölgenin kalkınmasıyla arasında bir ilişki olup olmadığı incelenecektir. Türkiye'de bölgeler arası İç Göç ve Kalkınma İlişkisi incelenmek için Türkiye'de istatistiksel bölge olarak ele alınacak olan 26 bölge şöyledir:

Tablo 1: Türkiye'de İstatistiksel Bölge Olarak Adlandırılan 26 Bölge

TR10	İstanbul	TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR22	Balıkesir, Çanakkale	TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın
TR31	İzmir	TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TR51	Ankara	TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
TR52	Konya, Karaman	TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
TR62	Adana, Mersin	TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt

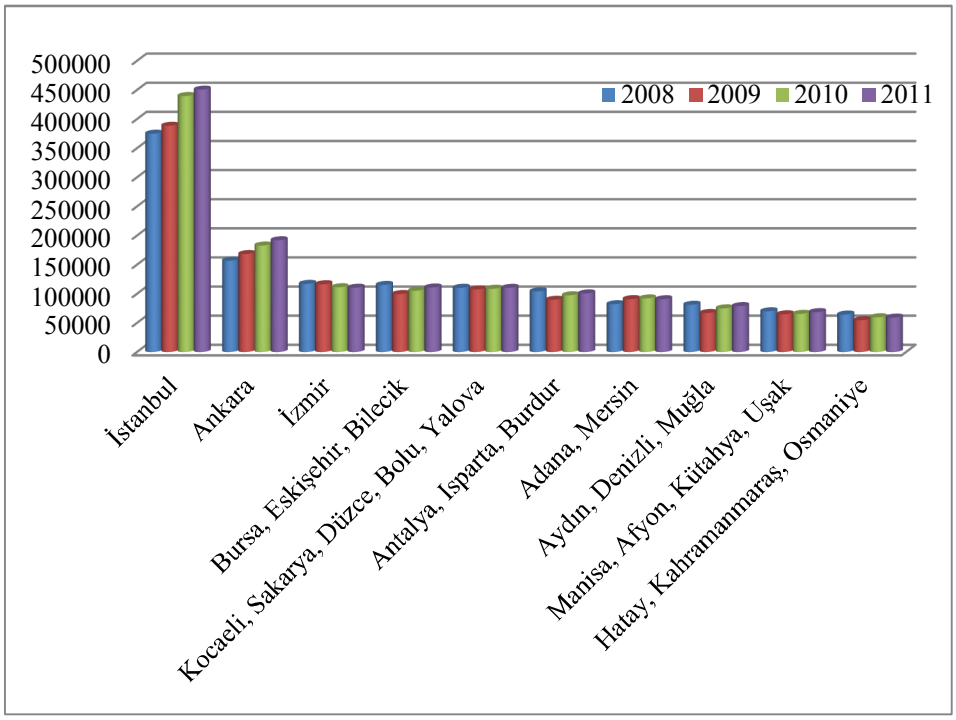
Türkiye'de İstatistiksel Bölge Olarak Adlandırılan 26 Bölge tablo olarak verildikten sonra, bu 26 bölge içerisinde en fazla göç alan 10 bölge ve bu 10 bölgenin aldığı iç göç sayısı çalışmanın inceleme dönemi olan 2008-2011 yılları için ele alındığında aşağıdaki gibidir:

Tablo 2: Türkiye'de En Fazla Göç Alan 10 Bölge

Bölgeler	Bölgelerin Yer Aldığı İller	2008	2009	2010	2011
TR10	İstanbul	374868	388467	439515	450445
TR51	Ankara	156760	168193	182845	191864
TR31	İzmir	117067	116390	111255	110364
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	115199	99559	105349	110847
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu,	110301	107401	108658	110200

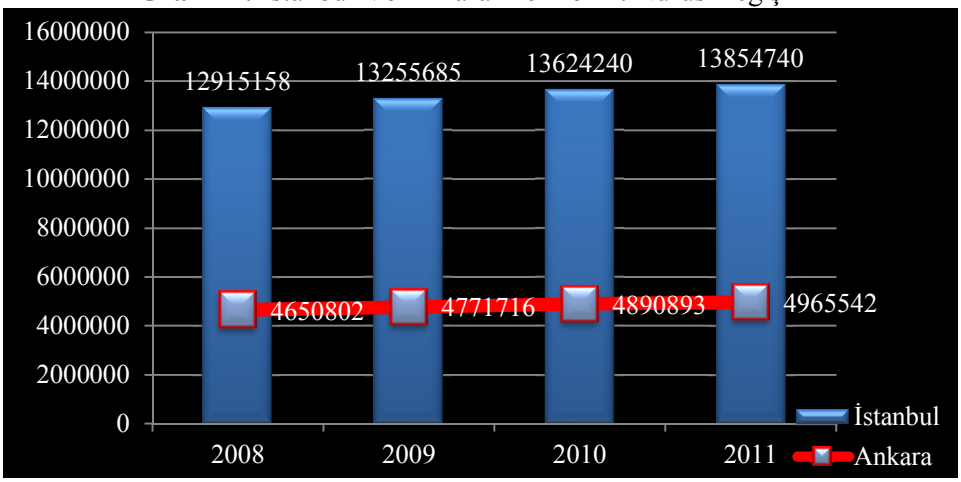
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	104166	89736	97418	100646
TR62	Adana, Mersin	82084	90768	92051	90599
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	81157	66994	74974	78793
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	69962	64814	65521	68509
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	64348	54653	59731	59094

Grafik-1: Türkiye'de En Fazla Göç Alan 10 Bölge (Kişi)

Tablo-2 ve Grafik-1'e bakıldığında; Türkiye'de en fazla göç alan 10 İstatistiksel Bölgeye bakıldığında İstanbul'un yer aldığı TR10 ve Ankara'nın yer aldığı TR51 Bölgelerinin aldığı iç göç sayısında sürekli artış olduğu görülmektedir. Bu ifadeyi Grafik-2 destekleyecektir.

Grafik 2: İstanbul Ve Ankara İllerine Ait Nüfus Değişimi

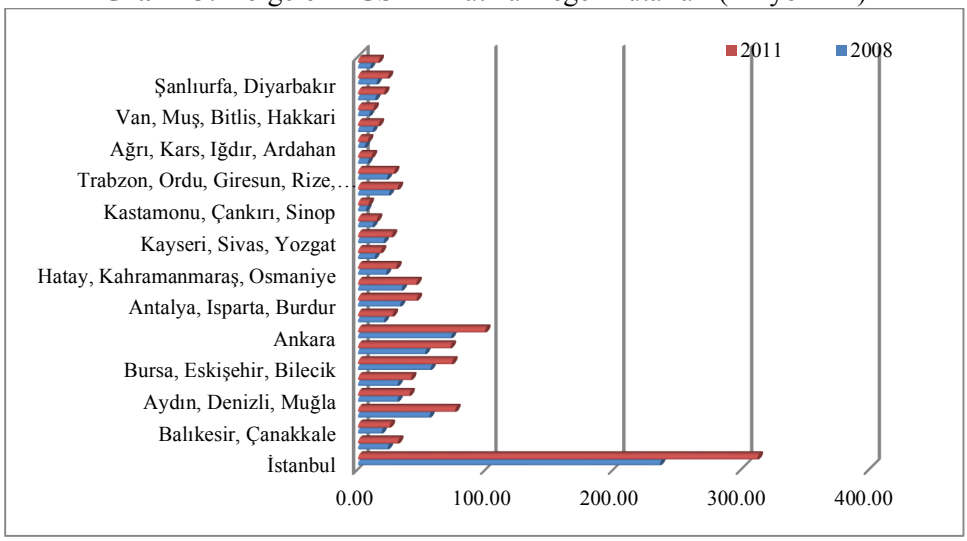

Grafik-2'ye bakıldığında da, İstanbul ve Ankara illerinin nüfuslarında sürekli bir artış görülmektedir. Bunun temel sebebi, illerdeki doğurganlık oranının yanında illerin aldığı iç göç sayılarıdır.

4.2.Gayri Safi Katma Değer

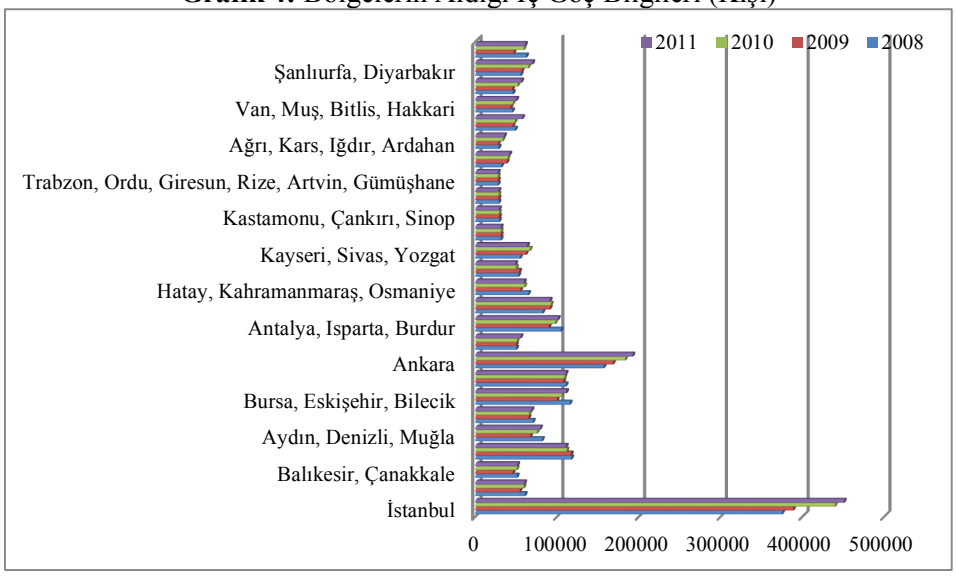
Gayrisafi Katma Değer (GSKD); bir bölgede faaliyet gösteren birimlerin, belirli zaman diliminde faaliyetleri sonucunda ürettiklerinin üretim değerinden, üretimi yapabilmek için kullandıkları varlıkların değerinin çıkarılmasıyla ulaşılan değerdir.

Grafik 3: Bölgelerin GSYH Katma Değer Tutarları (Milyon TL)

Bölgelerin 2008-2011 yılları arasındaki Gayri Safi Katma Değer tutarları incelendiğinde; TR10 (İstanbul) Bölgesindeki %32,2; TR31 (İzmir) Bölgesinde % 35,9 ve TR51 (Ankara) Bölgesindeki % 36,4 'lük ciddi artışlar öne çıkmaktadır. Türkiye'nin en gelişmiş 3 ili olarak bilinen İstanbul, Ankara ve İzmir illerine ait Gayri Safi Katma Değer tutarları da bunu desteklemektedir.

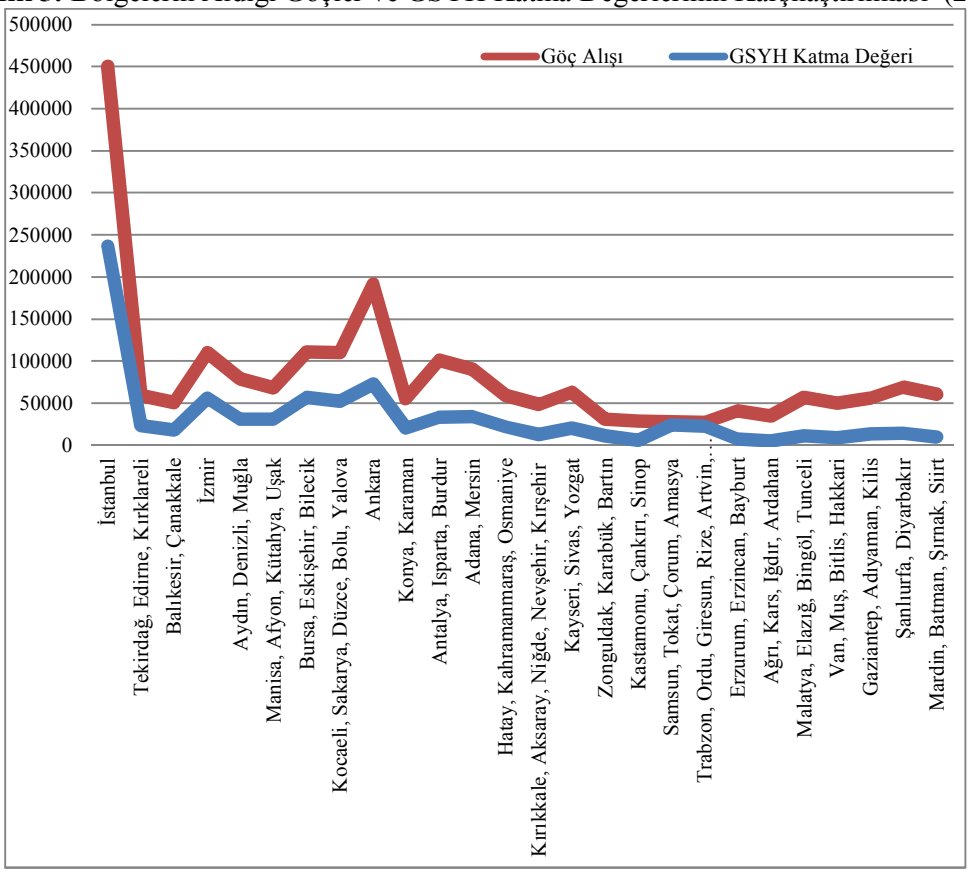
Grafik 4: Bölgelerin Aldığı İç Göç Bilgileri (Kişi)

Bölgelerin aldığı göç sayıları da incelendiğinde; daha önce anlatılan en fazla göç alan 10 bölgeyle eşdeğer olarak yine TR10(İstanbul) ve TR51 (Ankara) Bölgelerinin aldıkları göç sayıları anlamında belirginlikleri ve sürekli artışları ortaya çıkmıştır.

4.3. Bölgelerin Aldıkları İç Göçle Gayri Safi Katma Değerlerinin Karşılaştırılması

Grafik 5: Bölgelerin Aldığı Göçler ve GSYH Katma Değerlerinin Karşılaştırılması (2011)

Bu grafikte bölgelerin aldığı göç sayıları ve GSYH katma değerleri birlikte görülmektedir. Grafik incelendiğinde her 2 verinin seyrinde bir eş hareketlilik görülmektedir. Bu durum iki şekilde yorumlanabilir;

Birincisi önceki çalışmalarda da belirtildiği üzere yüksek gelir seviyesine sahip ve GSYH katma değeri yüksek olan iller göç alma noktasında çekim merkezi olmaktadır. Yani iç göçe itici faktörlerden ziyade çekici faktörlerin sebep olduğu söylenebilir.

İkinci olarak bu illerde göç edenlerin işgücüne katılımının o illerde üretimi dolayısıyla katma değeri arttırdığı söylenebilir. Yani bireylerin fayda-maliyet yaklaşımına göre göçü tercih ettikleri söylenebilir.

5. SONUÇ

Çalışmada Türkiye'de istatistiksel bölgeler olarak ayrılan 26 bölgenin 2008-2011 yılları arası aldıkları göç sayılarıyla, bölgelerin Gayri Safi Katma Değerleri karşılaştırılmıştır.

Sonuç olarak, bölgelerin aldıkları göç sayılarıyla gayri safi katma değeri arasında eş yönlü bir ilişki olduğu anlaşılmıştır. Yani genellikle bölgelerin aldıkları iç göç artıkça gayri safi katma değerleri de artmakta, bölgelerin aldıkları iç göç azaldıkça gayri safi katma değerlerin de azaldığı görülmektedir. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi illerin yer aldığı ekonomik gelişmişliğin daha yüksek olduğu bölgelerin ise göçte daha fazla tercih edildiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

BÜLBÜL S. ve KÖSE A. (2010), Türkiye'de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi Cilt/Vol:39, Sayı/No:1, 2010, 75-94

ÇATALBAŞ G.K. ve YARAR Ö. (2015) , Türkiye'deki Bölgeler Arası İç Göçü Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle Belirlenmesi, Alphanumeric Journal, 3(1),2015 99-117

FİLİZ Z., ÇEMREK F.(2005), Avrupa Birliğine Üye Ülkeler ile Türkiye'nin Karşılaştırılması, İstanbul Üniversitesi VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu (2005).

HARRİS, J. and M.P. TODARO (1970), "Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis ", American Economic Review, V. 60, pp. 126-142.

İLKİN, A. (1979), Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi (Üçüncü Baskı), İ.Ü. Yayın No: 2691, İk. Fak. Yayın No: 453, İstanbul, Türkiye.

KIRDAR M. G. ve SARAÇOĞLU D.Ş. (2012), İç Göç, Bölgesel Yakınsama Sorunu Ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği, Discussion Paper, Turkish Economic Association, No. 2012/75

KIZILÇELİK, S. ve ERJEM Y., (1992). Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü, Emre Yayıncılık, Konya, 185.

PAZARLIOĞLU, M. VEDAT, (2001), 1980-1990 Döneminde Türkiye'de İç Göç Üzerine Ekonometrik Model Çalışması, Çukurova Üniversitesi 5. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, 1-24.

ŞEN M. (2014), Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2014/1 Sayı S:231;239

TÜMERTEKİN, E. ve ÖZGÜÇ, N.(1998), Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul.

YAMAK, R. ve YAMAK, N., 1999, "Türkiye'de Gelir Dağılımı ve İç Göç", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1,(1).

EKONOMİK BOYUTLARI İLE GÖÇLER

***

MIGRATION WITH ECONOMIC DIMENSIONS

Doç. Dr. Mehmet ŞENTÜRK
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
msenturk@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. Zeynep KÖSE
Hasan kalyoncu Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
zeynep.kose@hku.edu.tr

Öz

Göçler son günlerde her kesimden insanı ilgilendirmektedir. Göçlerin birçok farklı sonucu mevcuttur. Özellikle işçi havaleleri, beyin göçü gibi başlıklar ülke ekonomisi için önemli başlıklardır. Bu çalışmanın amacı, göçlerin ekonomik boyutlarının önceki yapılan çalışmalar ışığında göz önüne serilmesidir. Göç veren ülke için beyin göçü, işçi dövizlerinin artması uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Göç alan ülkede ise, kısa vadede olumlu sonuçlara neden olmaktadır. Yine de yasa dışı göçler birçok olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ülkeler son zamanlarda göçlerin etkilerini en aza indirmek için farklı politika uygulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Göç, Makro ekonomi.*

Abstract

Migration have been concerned people that from all strata recently. There are many different results of migration. In particular, such as immigrant remittances, human capital flight are important topics for national economy. The aim of this study, economic dimensions of migrations unfold in consideration of previous studies. Increasing of human capital flight and migration remittances induce negative results in the long run for emigrant country. In addition to this, migration causes positive results in the short run for immigrant receiving country. Nevertheless, illegal migrations result in many negative performances. Recently, countries apply many different policies for minimising effect of migration.

Keywords: *Migration, Macroeconomy.*

1. GİRİŞ VE TEORİK ÇERÇEVE

Kelime anlamı olarak göç, insanların siyasal ve toplumsal nedenler ile gerek bireysel gerekse kitleler halinde yer değiştirmesi veya yaşadığı yeri değiştirmesi anlamına gelmektedir. Bu yer değiştirme aynı toplum içinde yapılırsa "iç göç", farklı toplum sistemleri arasında yapılırsa da "dış göç" olarak birbirinden ayrılabilir (Tekeli, 1978: 17).

İç göç; ulus devletlerin kendi sınırları içerisinde, emeğin ekonomide büyüme kutbu oluşturan bölgelere doğru yapmış olduğu nüfus hareketleridir. 1950'lerde sonra gelişmekte olan ülkelerde yoğun şekilde görülmeye başlanmıştır. Yaşanan "kentleşme ve sanayileşme" ile de artış gösteren iç göçler, köyden kente göçleri de kapsamaktadır. Bu aşamada da "itici faktör – çekici faktör" unsurlarını gündeme getirmiştir. Ayrıca başka bir odak noktası da iç göçlerin sonucu olan "proleterleşme" ve köylülükten uzaklaşma konularıdır. İtici faktörler (yüksek işsizlik) genellikle tutucu, güvenliği arttırmaya yönelik bir göçe neden olurken, çekici faktörler(iktisadi büyüme) risk aldırıcı ve geliri arttırmaya yönelik bir göçe özendirdiği görülmektedir (Marshall, 1999: 314, 685).

Dış göçler ise, bir ülkeden diğer ülkeye yapılan göçlerdir. Farklı sebeplerden ötürü, dış göçler gönüllü ya da zorunlu olarak yapılabilir. Özellikle ulaşım ve haberleşme olanaklarının artışı ülkeler arasındaki göç hareketliliğini arttırmıştır. Daha iyi şartlarda yaşama isteği ile yapılan dış göçler gönüllü göçler iken; savaşlar, doğal afetler, kıtlık ve terör gibi sebeplerle yapılan göçler ise zorunlu dış göçlerdir (Şahin, 2010: 57).

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Çünkü insanoğlunun varoluş nedenlerinin başında daha rahat ve daha iyi bir yaşam gelmektedir. Daha iyi bir hayat sürmek için farklı yollara başvurulmuştur. Bu yolların başında gelen de "göçler" olmuştur. Göçlerin ülkelerin tarihinde önemli bir yeri vardır. Öyle ki, birçok ülke göçler ile kurulmuştur (Eker, 2008).

İnsanlık tarihi ile paralel devam eden göç olgusu elbette dönemler itibari ile farklılık göstermektedir. Özellikle göç tarihi ikinci yarısı günümüzde hala etkileri hissedilen göç hareketlerine sahne olmuştur. Burada dikkat çekici olan Avrupa ve Amerika'ya bugünkü şeklini veren göç hareketi, batılı devletlerin 15. Yüzyıldan itibaren yaklaşık 300 yıl süren köle ticaretidir. 300 yıl süren köle ticareti yasaklanınca Asya, Afrika ve Karayipler'den ücretli işgücü getirtilmiş ve bunların büyük bir kısmı da bu ülkelerde yerleşik duruma geçmişlerdir (Canpolat, 2012: 8).

Günümüzde hızlı nüfusu artışı, bölgelerarası eşitsizlik artışı, yaşanan doğal afetler, iç istikrarsızlık ve savaşlar nedeni ile göç olgusu ve göç hareketleri oldukça karmaşık hale gelmiştir. Özellikle de bu dinamiklerin daha yoğun yaşandığı güney ülkelerinden, onlara kıyasla durumu daha iyi olan zengin ülkelere doğru bir göç baskısı oluşmuştur. Tüm bunları aştıktan sonra, göçmenlerin göç etmiş olduğu topluma ayak uyduramaması, gidilen ülkede düşmanca muamele ve ırkçılığa neden olmaktadır. Her geçen gün artan güneyden kuzeye göç dalgalarına kuzey ülkeleri girişleri biraz daha zorlaştırarak yanıt vermektedir. Bu şekilde verilen cevap farklı bir sorunu gündeme getirmektedir ki bu da "yasa dışı göç". Özellikle dünyada küreselleşme, mal ve sermayenin serbest dolaşımını teşvik ederken, emeğin serbest dolaşımını engellemektedir.1973 Petrol Krizi sonrası, göç alan ülkelerin "Kapalı Kapı Politikası"na geçmeleri yasadışı göçleri daha da arttırmıştır (Eker, 2008).

Günümüzde ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yaşanan büyük teknolojik yenilikler, insanların daha hızlı ve daha kolay yer değiştirmesini kolaylaştırmıştır. Küresel ölçekte ortaya çıkan bu yoğun hareketlilikten ötürü Castles ve Miller (2008), bu çağı "göçler çağı"; Papastergoadis (1999) da yer değiştirmeleri "göç türbülansı" olarak adlandırmışlardır. Aslında bu tanımlamalar ile küreleşme ve göçmenlik konularının kalıcılığına dikkat çekmiştir (Aktaran: Güllüpınar, 2012: 5).

Küreselleşme ile birlikte dünya üzerinde göç hareketleri artmıştır. Yasa dışı göçlerin artması bunun yanı sıra iltica hareketlerinin de artması ile göç küresel bir sorun haline gelip birçok ülkeyi kapsayan bir olgu haline gelmiştir. Başka bir ifade ile göçler küreselleşmenin bir sonucu olarak nitelendirilebilir. Küreselleşmenin insani boyutu olan göçler, göç edilen ülkenin kültürel, ekonomik ve siyaseti üzerinde

önemli sonuçlar doğurmaktadır. Her ne sebeple olursa olsun ülkesini terk edip farklı bir ülkeye göçün ortaya çıkarmış olduğu etkilerden hiçbir ülke kendini izole edememiştir. Bu nedenle son zamanlarda göç ve göçmenlik uluslararası düzeyde bir sorun haline gelmiştir (Güleç, 2015: 82).

Son otuz yılda liberal ekonomi yeniden yapılanmış ve uygulanan neo-liberal ekonomi politikaları insanları sosyal güvence olmadan, düşük ücret düzeylerinde çalışmak zorunda bırakmıştır. Bu uygulama, Kuzeyin zengin ülkeleri ile güneyin fakir ülkeleri arasındaki eşitsizliklerin artmasına neden olmuştur. Bu koşullar insanları daha iyi yaşam şartlarında yaşamak için göç etmeye yönlendirmiştir. Farklı bölgelerde yaşanan etnik ve siyasal çatışmalar kitlesel kaçışlarla sonuçlanmaktadır. Bu da beraberinde yeni ticaret bölgelerinin yaratılması için emek hareketliliğine neden olmaktadır (Güllüpınar, 2012: 55).

Geçen yüzyılda ortaya çıkan ve günümüzde de devam etmekte olan global göçün farklı bir boyutu da mültecilerdir. Geçtiğimiz yüzyılda siyasal istikrarsızlıklar, aşırı şiddet ve iç savaşların yaşandığı bölgelerde buzdağının altında kalan mültecilik sorununun ortaya çıkmasına nende olmuştur. Mültecilik, göçlerin buz dağının altında kalan, görünmeyen boyutudur. Günümüzde dünya üzerinde Ortadoğu, Uzakdoğu, Doğu Afrika ve Orta Asya ülkelerinden gelmiş 67 milyonu aşkın insan göç etmek zorunda kalmıştır. Bu insanların 26 milyonu silahlı çatışma, 25 milyonu doğal afetler, 16 milyonu ise siyasal sebeplerden ötürü göç etmiştir. Dünyada artan şiddet ve istikrarsızlıklar beraberinde sığınmacı taleplerinin artışını getirmiştir. Her geçen gün sığınmacı talepleri artmakta ve sıkıntıların büyük bir bölümü de kalabalık halde yaşamak zorunda olan mülteciler yaşamaktadır (UNHCR, 2009).

1990'ların başında soğuk savaş sona ermiş, bu dönemde dünyada tek kutuplu yeni bir küreselleşme dalgası başlamıştır. Yugoslavya'nın dağılması olduğu gibi dengeleri sarsılmış, dünyanın çeşitli bölgelerinde çatışmalar yaşanmıştır. Bu dönemde Demir Perde [1] ülkelerinde uygulanan seyahat kısıtlamalarının ortadan kalkması, göçme ve mülteci hareketliliğinin yaşanmasına neden olmuştur (Eker, 2008: 1).

2008 yılı itibari ile mülteci ve sığınmacıların büyük bir kısmı Asya ve Afrika ülkelerinde yaşamakta iken gelişmiş ülkelerde yaşayan mülteci sayısının % 10 seviyesindedir. Birçok uluslar arası rapora göre, Filistin 5.8 milyon mülteci vererek en fazla mülteci veren ülke iken, 1.8 milyon mülteciyi barındıran Gazze ve Batı Şeria en fazla mülteci barındıran ülke olmuştur (Ateş, 2011: 313).

Castles ve Miller tarafından 2008 yılında yapılan bir çalışmada, çeşitli sebeplerle ortaya çıkan göçlerin günümüzde beş temel eğilim ile karakteristiğinin belirlendiğini savunmaktadır. Buna göre;

1) Daha fazla ülkenin göç hareketlerinden aynı anda etkilenmesi ile **Göçlerin Küreselleşmesi,**

2) Göçlerin tüm dünyada hacminin büyümesi sonucu **Göçlerin Hızlanması**,

3) Giderek emek göçü, mültecilik, kalıcı yerleşimcilik gibi farklı nedenlerle yapılan **Göçün Farklılaşması**,

4) Göç edenlerin daha çok kadın ve çocuk olması nedeni ile **Göçün Kadınsallaşması,**

5) Siyasal nedenlerden ötürü yaşanan hızlı artış nedeni ile **Göçün Siyasallaşması.**

2006 yılında düzenlenen Uluslararası Göç ve Kalkınmaya İlişkin Yüksek Düzey Toplantı, göç ve kalkınma konusunda düzenlenen ilk toplantı olmasından ötürü önem taşımaktadır. Uluslararası göçün kalkınma üzerindeki etkilerini maksimize etmek için çözümler aranmıştır. Toplantıda genel olarak, göçlerin

[1] *Demir Perde*, "Doğu Bloğu, Sovyet Bloğu ya da Demir Perde, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ve onun Doğu ve Merkez Avrupa'daki müttefiklerini tanımlamak üzere kullanılmış olan bir terimdir. 1947'de, başta Polonya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Doğu Almanya olmak üzere komünist rejim altına giren birçok ülke Moskova'dan yönetilen bir blok haline gelmiş idi. Doğu Bloğu, 1989 yılında Sovyet rejiminin Doğu Avrupa'da çökmesi ile birlikte son bulmuştur. Bu eski komünist ülkelere post- komünist ülkeler de denmektedir" (Tunç, 2007: 1133).

ekonomik büyümeye etkisinin araştırılması, göçmen havalelerinin kalkınmaya etkisi gibi konu başlıkları tartışılmıştır (De Haas, 2006).

Küresel Göç ve Kalkınma Forumu toplantılarında, göçlerin ekonomik ve sosyal kalkınma üzerindeki etkileri; göçmenlerin ve haklarının korunması, insan kaçakçılığı ve ticareti ile mücadele; küresel göçler kapsamında ortaklıkların geliştirilmesi, ikili ve bölgesel işbirliği konuları ele alınmıştır. Forum aşağıdaki hususlarda ilerleme sağlamasını amaçlamaktadır (Göç İdaresi, 2015):

- Göç ve kalkınma arasındaki ilişki, politikalar, uygulama zorlukları, işbirliği fırsatları gibi konuların resmi olmayan düzeyde tartışılması, elde edilen sonuçların yetkililer ile paylaşılması ve eylem odaklı sonuçların elde edilmesi,
- Göç hareketleri neticesinde ortaya çıkan fırsatların değerlendirilmesi amacı ile bilgi paylaşımında bulunmak,
- Göç ve kalkınma ile ilgili gerek bölgesel gerekse uluslararası düzeyde işbirliğinin desteklenmesi ve uygulanacak politikalar arasında uyum sağlamak amacı ile bilgi, politika ve kurumsal yapıya ilişkin eksikliklerin belirlenmesi,
- Ülkeler, uluslararası kuruluşlar, vatanlarından uzakta yaşayan topluluklar, akademisyenler ve diğer ilgili kuruluşlar arasında işbirliği sağlanması,
- Göç olgusunda öncelikli olarak göç ve kalkınmanın tartışılması.

Tarih boyunca göç hareketlerinin oluşmasında ekonomik, politik, dini, ailevi ve doğadan kaynaklı birçok sebep rol oynamaktadır. Göç kararının alınmasında bu nedenlerden en az biri ya da daha fazlası etkili olabilir. Göç olgusunun bu denli karmaşık oluşu da bundan kaynaklanmaktadır. Her ne nedenle yapılırsa yapılsın göç kararının alınmasında ekonomik nedenler önemli bir yer tutmaktadır (Nakhoul, 2014: 6).

Göç uzun yıllar üzerinde durulan bir konudur. Neo-Klasik İktisat Kuramı, göçler üzerinde ilk sistematik teoriyi ortaya çıkarılmıştır. Buna göre, göçlerin ortaya çıkışı emek konusundaki arz ve talepteki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Emek fazlasına sahip ülkelerde, emek faktörü bol olduğu için ücretler düşüktür. Tam tersi durumda ise, emek kıtlığı çeken ülkede ücretler oldukça yüksektir. Bu ücret farklılığından ötürü, düşük ücretli işçiler, yüksek ücretli ülkelere göç etmektedir. Yaşanan bu demografik hareketin sonucunda dengeler değişecektir. Emek zengini ülkelerdeki işgücünün göç etmesi sonucu bu ülkede emek piyasası daralacak ve ücretler artacaktır. Buna karşılık yüksek ücretler nedeni ile göç alan sermaye zengini ülkede de emek bollaştığı için ücretler düşecek ve böylece denge oluşacaktır. Bu yaklaşımın makro teorisi, ülkeler arası ücret farklılıklarının ve istihdam farklılıklarının göçü ortaya çıkaran nedenler olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca bu yaklaşım, uluslararası göçün hacminin ücret farklılığı boyutu ile ilgili olduğunu savunmaktadır (Güllüpınar, 2012: 58)

Neo Klasik Göç Teorisi ile Kalkınma ve Modernleşme Teorileri, göç veren ülkenin kalkınmasının olumlu etkileneceğini kabul etmektedir. Bu yaklaşımlara göre, göçle birlikte göçmen havaleleri, sermaye, teknoloji ve bilginin göç verene ülkeye akışı sayesinde ekonomik kalkınma ve modernleşme teşvik edilmiş olacaktır. Bunun yanı sıra, nitelikli işgücü hareketliliği beşeri sermaye hareketliliğine katkı yapması ile göç alan ve veren ülkede beyin kazanımı yaratmaktadır bu görüş 1973 krizine kadar olan dönemde kabul görmüştür (Aktaş, 2014: 38).

İşgücü göçü ile başka ülkelere işçi olarak gidenler daha sonra işçi olmaktan çıkıp birer girişimci olarak hem göç edilen ülkeye hem de kaynak ülkeye önemli katkıları söz konusudur. Uzun bir süre ülkesinin dışında çalışan ve daha sonra kendi ülkesine dönerek kazandığı bilgi, beceri ve ilişkiler ile tasarruflarını yatırıma dönüştürenler yani girişimci haline gelen göçmen hem kendi yöresinin hem de ülkesinin kalkınmasına yardımcı olmaktadır. Bu yolla, tasarruflar verimli alanlara yönlendirilerek ülke kalkınmasını teşvik edecektir (Dişbudak, 2004: 89). Uluslararası göçlerin daha iyi şartlarda eğitim ve sağlık

hizmetlerinden faydalanma, daha yüksek bir gelir düzeyine erişme potansiyelini arttırarak insani gelişme ve refah artışını sağlayacağı için olumlu sonuçlar doğuracağını ifade etmek mümkündür (Aktaş, 2014: 47).

20.yüzyıla gelindiğinde, dünyanın yoksul bölgelerinde ortaya çıkan işsizlik ve derin yoksulluk gibi göç hareketlerini ortaya çıkaran dinamiklerden kaynaklanan göçmen arzı, diğer taraftan gelişmiş bölgelerde ortaya çıkan işgücü açığını açığının ucuz işgücü ile kapatmaya dayalı ekonomik temelli göçmen talebini olmuştur. 20. Yüzyılda yaşanan bu göçmen arzı ve göçmen talebi karşısında, Afrika, Güney Asya, Güney Amerika ve Asya ülkeleri gibi fakir ülkelerden Avrupa ve Kuzey Amerika'ya doğru bir göç hareketi başlamıştır (Canpolat, 2012: 9).

Birçok sanayileşmiş ülkede nüfus yaşlanmakta ve işgücü talebi artmaktadır. Ülkeler işgücü kaybını göçmen talebi ile telafi etmeye çalışmaktadır. Zengin ülkelerdeki göçmen talebindeki yükseliş ucuz iş gücü ve nitelikli göçmen alımı ile ilgili rekabete neden olacaktır. 2006 yılında yapılan bir hesaplamaya göre, belirtilen bir telafinin olması için, ülkeler bazında kendi nüfusu içinde İngiltere 9 kat, Avusturya 44 kat, Japonya 54 kat oranında göçmene ihtiyaç duymaktadır. Birçok Avrupa ülkesinde şimdi bile göçmenlere yönelik ırkçı siyasal akımların olduğu hesaba katılırsa, çok ciddi sosyal ve ekonomik sorunların çıkacağını tahmin etmek pek de zor olmamaktadır (United Nations, 2006).

21. yüzyılda ortaya çıkan değişkenler ve olaylar küresel göçün rotasını değiştirecektir. Bu değişkenlerden birincisi, 18. Yüzyıldan itibaren nüfus artış eğiliminin kırılmasıdır. BM tahminine göre, 2020 yılından sonra ekonomik açıdan yüksek gelişmişliğe sahip ülkelerde nüfus azalacaktır. Bu azalıştan da en çok etkilenecek kısım genç nüfus olacağı tahmin edilmektedir (OECD, 2007).

Nüfus bir devletin en önemli unsurudur. Bu nedenle nüfusun çoğalması, azalması ya da nüfus hareketleri gibi yaşanacak değişiklikler devletlerin siyasi hayatını etkilemektedir. Bu etki, toplumsal, ekonomik ve siyasi yapılarda değişiklikler meydana getirebilmektedir (İpek, 2006: 25).

Yakın gelecekte Türkiye dâhil birçok ülkede nüfus artış hızının yavaşlayacağı hatta bazı ülkelerde duracağı ve nüfusun gerileyeceği öngörülmektedir. Bu gelişmeler ülkeler arasında genç ve nitelikli işgücü transferi konusunda rekabete hatta çatışmalara neden olabilecektir. Bu açıdan bakıldığında ülkelerin geleceğini güven altına alabilmesi için stratejik düzeyde düzenli göç politikalarını yönetmesi gerekmektedir (Canpolat, 2012: 23).

Özellikle kitlesel üreteme geçiş ile birlikte çağdaş işgücü göç hareketleri başlamıştır. Sanayi devriminin getirdiği bir yenilik olan makineleşme süreci birçok insanı köyden kente doğru göçe zorlamıştır. Maalesef Sanayi Devrimi her ülkede aynı seviyede ilerleyememiş, bazıları geç sanayileşmiştir. Geç sanayileşen ülkelerde istihdam olanaklarının yetersiz oluşu, yoksulluk ve işsizlik nedeni ile işgücünün gelişmiş ülkelere doğru harekete geçmesine neden olmuştur (Nakhoul, 2014: 10).

Birçok gelişmiş ülkede işgücü yetersizliği ile işgücü talep etmek zorunda kalan ülkeler mevcuttur. Göç ile ülkeye giren yabancı işgücünün ülkenin ihtiyaç duyduğundan fazla olması durumunda, yerli iş gücü bu durumdan olumsuz etkilenecektir. Öyle ki, yabancı işgücü bir taraftan emek arzını artırırken diğer taraftan da emek gelirlerinin düşmesine neden olacak ve ülke ekonomisi için çok ciddi olumsuz sonuçlar doğuracaktır (Biçerli ve Gündoğan, 2004: 140).

İşgücü arzı fazlalığı nedeni ile ortaya çıkan olumsuzlukları ortadan kaldırmak için farklı uygulamalar ile iş piyasası yönetilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle İşgücü Piyasası Testi uygulanmaktadır. Bu testin temel hedefi işverenin yapmış olduğu iş teklifinin yerli işgücü tarafından karşılanmadığını doğrulamaktır. Bu testin uygulanma biçimleri Avusturya, Almanya, İtalya, İspanya, Norveç ve Portekiz örneklerinde olduğu gibi ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Söz konusu ülkelerde işveren tarafından yapılan iş teklifi kamu istihdam bürolarında ilan edilmek suretiyle yerel işgücüne duyurulur. Bu bürolar kendilerine iş için yapılan başvurulardan uygun olanları işverene yönlendirir. Yönlendirme sonucu eğer işveren işçi alımını kabul etmezse bunun gerekçelerini açıklamak zorundadır. İşveren tarafından verilen ilanlar belli bir süre ilanda kalmak zorundadır. Bu sürede değişiklik göstermektedir. İspanya'da 15 gün, İtalya'da 21 gün,

Portekiz de ise 30 gün boyunca ilanda kalmak zorundadır. Japonya, Kore ve birçok Avrupa ülkesinde göçmen işçilerin kabulü talebe dayalı bir sistem dâhilinde yapılmaktadır (Chaloff ve Lemaitre, 2009: 17).

1973 Petrol Krizi'nin yaşanması ve sonucunda küresel ekonomik durgunluk nedeni ile göç taleplerinde değişiklikler olmuştur. Batı Avrupa ülkelerinde göçmen alımları kısıtlanmıştır. 1975 yılı Türkiye için Avrupa'ya toplu göçün sona erdiği yıl olarak tarihe geçmiştir (Toksöz, 2006: 217).

Ancak, 1973 yılında yaşanan petrol krizinden sonra petrol fiyatlarında artış olmuştur. Bu artışın etkisi ile petrol sahibi Orta Doğu ülkelerinde büyük imar ve kalkınma hamleleri başlamıştır. Birçok yol, liman, konut ve birçok kentsel altyapı yatırımları müteahhitlik hizmetlerini ön plana çıkarmıştır. Teknoloji ve nitelikli eleman yetersizliği nedeni ile bu ülkeler kalkınmalarını yabancı teknoloji ve işgücü ile hayata geçirmeye çalışmışlardır. Bu doğrultuda Libya 1975 yılında Türkiye'den ilk işgücü talebinde bulunan ülke olmuştur. Bu tarihten itibaren artık Türkiye Arap Ülkelerindeki ekonomik yatırımları üstlenmiştir. Ancak 1991 Körfez Krizi sürecinde işgücü göçü azalmaya başlamıştır. Bu tarih aralığında yurt dışına gönderilen işçilerin % 84'ü Arap ülkelerine gönderilirken Avrupa'ya gönderilen işgücü ise % 4 ile sınırlı kalmıştır (Aktaran: Nakhoul,2014: 88).

Türkiye farklı ülkeler ile "İkili İşgücü Antlaşması" imzalanmıştır. Özellikle, İkinci Dünya Savaşının ardından batılı ülkelerde hızlı bir kalkınma süreci yaşanmıştır. Bu nedenle işgücü talebi artmıştır. Türkiye'den de Avrupa çok fazla işgücü gönderilmişti. Orada çalışmaya giden işçiler geride bıraktıkları için döviz göndermekte idi. Farklı nedenler ile yapılan göçler, bazen kendisi içi bazen ailesine daha iyi bir hayat sunmak için yapılmakta idi (Nukhoul, 2014: 80).

Türkiye'nin almış olduğu göçler büyük ölçüde kitlesel ve düzensiz göç olma özelliğine sahip iken; verdiği göçler düzenli göçlerdir. Özellikle de 20. yüzyıldan sonra Türkiye'den yurt dışına (Batı Avrupa) 4.5 milyon kişi göç etmiştir. Bu dönemde başlayan göç hareketi şu an için yavaşlamış olsa bile yurt dışında en fazla vatandaşı bulunan ülke Türkiye'dir. Türkiye-Almanya arasındaki göç koridoru en önemli göç koridorlarındandır (IOM, 2008).

Türkiye'den yurtdışına gidenlerin göndermiş olduğu dövizler açısından Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefine ulaşmıştır. Öyle ki 1964 yılında ihracat gelirlerinin sadece % 2'si kadar olan döviz girişi, 1970-1971'de ihracatın %50'sini, 1973'te ise %90'nını oluşturmakta idi. Gönderilen bu dövizler ile 1973'te dış ticaret açığının %154'ü kapatılmıştır. Ancak yurt dışına gönderilmesi düşünülen işgücünün kalifiye olmayan işçilerden ziyade kalifiye işçi olması işgücü ihracı açısından hedeflenen yönde gerçekleşmemiştir. Bu durum İkinci Kalkınma Planı'nda ayrıntılı şekilde ele alınmıştır (İçduygu vd., 2014: 191).

Gallina (2008)'e göre, yurt dışındaki işçiler tarafından gönderilen havalelerin 4 farklı belirleyici vardır: endojen göç yaklaşımı, portfolyo yaklaşımı, risklerin paylaşımı ve sağlık yaklaşımı ve son olarak sosyal sermaye yaklaşımıdır. Tüm bu yaklaşımların ortak noktası da göçmenlerin mali ve finansal sermaye üzerindeki rolüdür.

Endojen Göç Yaklaşımı, sosyal ilişki ve finansal açıklıkların açıklayıcı faktörüdür. Bu yaklaşıma göre, göçmen işçilerin mali ve ekonomik sermaye havalesinin arkasında yatan neden, geride kalan ailelerinin refahını iyileştirmektir (Solimano, 2003).

Portfolyö Yaklaşımına göre, havaleler transfer getiri oranlarına dayanan rasyonel bir karar olarak açıklanmaktadır. Havaleler mesela emeklilikte geleceğini garantiye almak için gönderilebilir. Bu yaklaşım, içsel göç yaklaşıma aykırı olmasına karşılık bencilce değildir. Bu yaklaşıma göre, göçmen işçiler kendi ülkelerine yatırımlarını ve maaşları (Mali Sermaye) gönderen ayrıca ev sahibi ülkede kendi işlerini (kültürel sermaye) kuran konumundadır (Gallina, 2008: 3).

Risklerin Paylaşımı ve Sağlık Yaklaşımı, göçmen işçinin ailesine sağlık sigortası olarak göndermiş olduğu havale primleri motivasyonunu açıklar. Bu yaklaşımı bireyi değil aileyi bir analiz birimi olarak ele almaktadır. Bu, ailenin eğitime yaptığı yatırım, göç maliyetleri ve gittiği ülkede para kazanmaya başlayınca geri ödeyeceği bir kredi sağlamanın içinde bulunduğu bir aile sözleşmesi de olabilir (Solimano, 2003).

Sosyal Sermaye Yaklaşımı havaleleri sadece finansal bir transfer olarak hesaba katmamaktadır fakat hanehalkının diasporalar ve ev sahipleri arasındaki ilişkilerin ele alındığı müzakerelerden bahsetmektedir (Ramirez vd., 2005).

İşgücünün göç ettiği ülkenin hiçbir yatırımda bulunmadan, hiç bir kaynak harcamadan, sıfır maliyet ile işgücü piyasasının ihtiyacını istenilen zamanda ve miktarda talepte bulunabilmesi açısından hedef ülkeye olumlu etkileri olmaktadır. Bunun yanı sıra nüfusun gençleşmesi, işgücü piyasasının ihtiyaçlarına cevap verilmesi açısından ekonominin kalkınması, ekonomik faaliyetlerin gelişip çeşitlenmesi, nitelikli işgücü ithal ederek bilim ve teknolojide ilerlenmesi de göç alan ülkenin kazanımları arasındadır. Şunu da belirtmek gerekir ki bu kazanımlar yapılan göçlerin yasal olması durumunda geçerlidir, yasa dışı ve talep olmaksızın yapılan göçler hedefe ülkede olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Nakhoul, 2014: 12).

Göçlerin başka bir ekonomik boyutu da, göçmenlerin kendi ülkelerine göndermiş olduğu havalelerdir. Gönderilen bu havaleler, göç veren ülke rezervlerine olumlu katkıda bulunmaktadır. Yapılan havalelerin ülke ekonomisine olumlu katkısının yanı sıra yırt dışına gidenlerin geride bırakmış olduğu hanenin diğer bireylerin tüketim ve yatırım kalıplarını da olumlu yönde etkilemektedir. 1960-1970 yıllarında Türkiye'den başta Avrupa olmak üzere yurtdışına yapılan işgücü göçünün özendirilmesinde bu faktörün etkisi büyük olmuştur (Abadan Unat, 2002). Gönderilen işçi dövizleri, diğer döviz kaynaklarına daha istikrarlıdır. Bu nedenle işçi dövizlerinin etkilediği yada dövizleri etkileyen makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisi oldukça önemli bir konu haline gelmiştir (Arı ve Özcan, 2012: 102).

Göçlerin avantajlarının yanı sıra bir takım dezavantajları da mevcuttur. Örneğin, sahip olduğu işgücünün ülkeden göç etmesi ile göç veren ülkede üretim ve milli gelirde azalış olmaktadır. Ancak, göç edenler kendi ülkelerinde işsiz ise yapılan göçün üretimde azaltıcı etkisi olmayacaktır. Bu durumda göç veren ülkenin verdiği göçten bazı kazanımları olacaktır. Birincisi, işsiz işgücünün ihraç edilmesi ile işgücü piyasası hafifletilmiş olacaktır. İkincisi ise, kaynak ülkenin milli gelirinin daha az kişiye bölünecek olması ile kişi başına düşen milli gelirin artacak olmasıdır. Son olarak da, yurt dışındaki göçmenlerin kendi ülkelerine yapmış olduğu döviz transferleri ve yatırımlardır. Bunlar aracılığı ile ülke ekonomisine katkı sağlanmış ve ticaret açıkları azalmıştır. Bu sayılanlar verilen göçte işgücünün vasıfsız ve işsiz olması durumunda geçerli iken, göç edenlerin yüksek vasıflı işgücü olması durumunda ise ülke zarara uğrayacaktır. Ülke olarak üzerinde yatırım yaptığı kişilerin çalışma çağında başka ülkede çalışması ülkede beşeri sermaye kaybına yol açmaktadır. Sınırlı sayıda nitelikli işgücüne sahip ülkelerde bu durumun yaşanması ülkenin kalkınmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra göçlerin kalıcı olması halinde, geri dönme düşüncesi olmayacağı için ülkeye herhangi bir döviz transferi de olmayacaktır (Aktaran: Nakhoul, 2014: 11).

Göçlerin ortaya çıkaracağı olumsuz sonuçlardan birisi de, işçilerin göndermiş olduğu dövizlerin tüketimi özellikle de gösteriş amaçlı tüketimi arttırması ve sonucunda enflasyonun arttırarak eşitsizliğin derinleşmesidir. Yabancı ülkelere yoğun şekilde işgücü transferi yapan ülkelerde işçilerin göndermiş olduğu dövizler Ülkede *Hollanda Hastalığına*[2] yol açarak ülke sanayisinin sekteye uğramasına neden olmaktadır (Aktaş, 2014: 38).

[2] "Küreselleşmenin en önemli özelliklerinden birisi uluslararası fon akımlarının serbestleşmesidir. Bu serbestlik, hem miktar hem de yasal kısıtlamalar olmaması şeklinde belirlenmiştir. Bu sisteme dâhil olan ülkelere kısa vadeli ve sınırsız fon giriş çıkışı söz konusudur. Kısa vadeli bu fon akışları genel olarak "sıcak para" olarak adlandırılmaktadır. 1980'li yıllardan itibaren ikiz açık veren ülkeler, yani hem bütçe hem de ödemeler dengesi açığı olan ülkeler, bu açıkları kısa vadeli fonlar yardımıyla finanse etmektedirler. Sıcak para girişi sonucunda değerli hale gelen ülke parası ise, ülke sanayisinin rekabet gücünün giderek azalmasına neden olmaktadır. Bütçe ve ödemeler dengesi açığı için bulunan kısa vadeli çözümler uzun vadede ülke ekonomisi üzerinde yıkıcı etkiler yaratmaktadır" (Tarhan, 2012). Hollanda Hastalığı, Hollanda'nın doğalgaz rezervlerini hızlı bir şekilde çıkarıp dünya piyasalarında satmasıyla ve doğalgaz gelirlerinden dolayı, önemli miktarda döviz girdisi elde etmesinin sonucunda, ulusal parasının değerlenmesi ve doğalgaz gelirlerinin yatırıma değil de tüketime yönelmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu hastalık, yapı itibariyle ülkenin sahip olduğu doğal kaynakların, ülkedeki üretimi ve sanayiyi olumsuz etkilemesi sonuçları doğurmaktadır (Akçacı ve Karaata, 2014: 7).

Göçler hemen herkesi ilgilendiren bir konu olması nedeni ile, uluslar arası kuruluşlarda bu alanda çalışmalar yapmaktadır. Göç veren ülkelerin kalkınma çabalarına göçlerin etkisini parasal olmayan boyutları ile ele alan uluslararası kuruluşlar, yurt dışında yaşayan ve artık yerleşik haline gelen vatandaşların *diaspora*[3] ülkelerine bilgi, teknoloji ve yatırım transferi yapabileceklerini, geriye gelme durumunda yurt dışında elde edilen bilgi ve deneyim ile ülke kalkınmasına katkıda bulunacaklarını öne sürmektedirler. Ayrıca kısa dönemli ve sürekli bir dolaşım sağlanması halinde, özellikle de beyin göçünün, göç veren ülke üzerinde olumsuz sonuçlar doğuracağı ortaya konulmuştur (Gökbayrak, 2014: 69).

Gönderilen işçi dövizlerinin ekonomik etkilerinden birisi de; döviz artışın ülkenin kredi değerini arttıracak olmasıdır. Dünya Bankası raporuna göre, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları ülkeye giren işçi dövizlerine göre ülkenin kredi notunu belirlemektedir. Ülkeye gelen işçi dövizleri arttıkça, ülkenin kredi notu yükselecektir. Bu yükseliş neticesinde ülkedeki fiziki ve beşeri sermaye yatırımları artacak ve büyüme oranı artacaktır (Arı ve Özcan, 2012: 104).

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Arı ve Özcan (2012); işçi dövizlerinin büyümeyi pozitif etkilediği saptanmıştır. Buna göre; işçi dövizlerindeki artış ekonomik büyüme üzerinde kendisinden büyük bir artışa neden olmaktadır. Yurtdışından gönderilen dövizlerin hane halkının eğitim, sağlık harcamaları vasıtası ile beşeri sermaye yaratması ve tüketimi arttırarak çarpan mekanizmasının işleyişi ile tasarruf ederek yatırımları arttırarak büyümeye katkıda bulunduğunu söylemek mümkün olmuştur.

Gökbayrak (2014) tarafından beyin göçü kapsamında, göç ile kalkınma arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmada; göçmenlerin göndermiş olduğu dövizler ve yatırımların beklenen sonuçlar doğurmadığı saptanmıştır. Bunun yerine geri dönüşler ve uygun imkânların sağlanması koşulu ile daha fazla etki yaratacağı düşünülmektedir. Mevcut durumda, Türkiye dâhil birçok göç veren ülkede beyin göçünün olumlu dışsallık sağlaması yanı sıra tek başına herhangi bir anlam ifade etmemektedir. Ancak uygulanacak bilinçli kamu politikaları, uygun ortamın yaratılması durumunda olumlu dışsallığın ortaya çıkacağı öngörülmektedir. Bu anlamda uygun politikaların belirlenmesi gerekmektedir.

Ottaviano, vd. (2015); İngiltere'de göçmenlerin ithalat, ihracat ve verimlilik üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmada, göçmenlerin ihracat davranışları ile firma verimliliğini etkileyeceği öngörülmektedir. İlk etki göçmen işçilerin açık denizlerde üretken işlerde yeniden görevlendirilmesi olarak anlaşılabilir. İkincisi, göçmenlerin verimlilik yada maliyet azaltıcı etkisi üçüncüsü ise, göçmenlerin özel ikili ticari ilişkilerin üzerindeki etkisidir. Elde edilen sonuçlara göre; firmada maliyet azaltıcı etkisi dolayısı ile göçmenlerin hizmet sektörümde verimliliği arttırmaktadır. Ayrıca göçmenler ülkeye has offshore boyutlarında azalmaya neden olmaktadır. Sonuç olarak, iletişimdeki azalmaya ve hizmetlerde ticaret maliyetine vurgu yaparak ülkeye has ihracatı arttırdığı saptanmıştır.

Gjini (2013); çalışmasında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde işçi havalelerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, 12 CEE ülkesi için 1996-2010 yılları arasında Panel veri analizi ile test edilmiştir. Buna göre, belirtilen tarihler arasında işçi dövizlerinin ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisi olduğu saptanmıştır. İşçi dövizlerindeki % 10'luk bir artış %0,9 oranında çıktı miktarında azalışa neden olduğu hesaplanmıştır.

Faustino ve Peixoto (2009); 1995-2006 periyodunda Portekizli göçmenleri analiz ederek, göçmen stoklarındaki artışı ve imalat endüstrisinde çalışan kalifiye göçmen oranındaki artışı hesaplamıştır. Bu bağlamda etkiler Portekiz ile ikili ilişkileri olan 38 ülkede imalat endüstrisinde faaliyet gösteren göçmen girişimcilerin tahminidir. Panel veri analizi ile yapılan bu çalışmada, göçmen stokundaki %10'luk artış

[3] Diaspora kavramı, genel olarak tarihî süreçte yaşadıkları topraklardan ayrılan milletleri tanımlamak için kullanılmaktadır (Özocak, 2015: 5).

Portekiz ihracatında %2.8, ithalatında %2.66, endüstri içi ticarette %1.87 burada da yatay endüstri içi ticarette %4.01 dikey endüstri içi ticarette ise %1.48 artışa neden olmaktadır. Bunun yanı sıra, kalifiye göçmen işgücünün ve göçmen çalışanların imalat endüstrisinde ihracat, endüstri içi ticaret ve dikey endüstri içi ticaret üzerinde olumlu etkisi olduğu saptanmıştır.

Akkoyunlu (2012); 1969-2004 döneminde Türkiye'den Almanya'ya doğru olan göç ve bunu etkileyen faktörler eşbütünleşme analizi ile incelenmiştir. Buna göre, dış ticaret ve faktör hareketlerinin göçleri etkilediği ve uzun vadede Türkiye'nin bunu yönetmede önemli rol oynadığı saptanmıştır. Ancak Türkiye ile Almanya arasındaki gelir farklılığı göçü etkileyen en önemli faktör olduğu bulunmuştur.

Güney vd.(2013); uluslararası göçün ücret düzeyleri üzerindeki etkisi literatür taraması yolu ile ortaya konulmuştur. Yapılan çalışmalara göre; uluslararası göç, göç veren ülkelerde ücret düzeyini yükseltmekte iken; göç alan ülkede milli gelir ve ülke refahını arttırdığı bunun yanı sıra çevre kirliliğini arttırıp, yerli işgücü işsizliğinin artmasına neden olduğu sonucuna varılmıştır.

3. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç ve göçmenlik kavramı göç alan ve göç veren ülkelerde birçok sonuçlar doğurmuştur. Daha iyi bir hayat yaşamak, daha yüksek bir ücret düzeyinde çalışmak, ailesine daha fazla para göndermek onlara daha iyi bir hayat sunmak, doğal afetler ve savaşlar nedeni ile can güvenliği sağlamak gibi sayabileceğimiz birçok farklı neden ile insanlar doğup büyüdüğü, yaşadığı yeri bırakıp farklı bir yere taşınmak zorunda kalabilir. İster gönüllü ister zorunlu; ister yasal ister yasa dışı nasıl ve ne için yapılırsa yapılsın göçler günümüzün en büyük problemidir.

Özellikle Türkiye'den Avrupa ülkelerine yapılan göçler yasal ve genellikle göçmen işgücü talebine karşılık yapılmıştır. Bu dönemde yurtdışına çalışmaya giden göçmen işçiler ailelerini geride bırakıp gitmişti. Ancak düzenli olarak göndermiş olduğu dövizler ile ailesi artık daha iyi şartlarda yaşamış, yaşam standartları değişmiştir. Ancak bu avantajın yanı sıra ülkede çalışmadan üretim yapmadan kazanılan bir para dönmeye başlamıştır. Ülkede döviz miktarı artarken üretim yavaşlamaya başlamıştır. Madalyonun diğer tarafında işgücü talebini karşılamak üzere yurtdışına giden ve orada yaşamaya başlayan göçmenler için ve misafir ülke içinde birçok sorunlar baş göstermeye başlamıştır.

Göçlerin farklı bir boyutu da; beyin göçüdür. Göç alan ülke için olumlu sonuçlar doğururken, göç veren ülke için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Nitelikli işgücünün ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisi sonucu farklı problemler yaşanmaktadır. Ancak belli bir süre sonra geri dönüş yapılırsa kısa vadede göç alan ülke için, uzun vadede göç veren ülke için olumlu sonuçlar yaşanmaktadır. Farklı bir bakış açısı ile de; gittiği ülkede girişimci olan bir göçmen gerek yaşadığı misafir ülkeye gerekse kendi ülkesine katkıda bulunmuş olacaktır.

Emek zengini bir ülkeden ucuz işgücünden faydalanmak için işçi talebinde bulunan ülkelerde üretici açısından bir sorun yok gibi gözükse de, yerli işgücü açısından durumlar pek de olumlu görünmemektedir. Misafir ülkede özellikle de yasa dışı olarak yapılan göçler, ülke–şehrin dokusunun bozulması, konut fiyatlarında artışın yaşanması, işsizliğin artması, ücretlerin düşmesi, göçmen ve yerliler arasında yaşanacak gerilim gibi olumsuz sonuçların yaşanması da kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

ABADAN UNAT, N. (2002). "Bitmeyen Göç: Konut İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 30.

AKÇACI, T. ve KARAATA, A, (2014). "Türkiye'de Uluslararası Fonların Paradoksal Etkisi: Hollanda Hastalığı", International Conference on Eurasian Economies, 1-10.

AKKOYUNLU, Ş. (2012). "Dış Ticaret, Ekonomik Yardımlar, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Göçmen Dövizleri Türkiye'den olan Göçü Frenleyebilir mi?", Migration Letters, 9(4), 311–327.

AKTAŞ, M.T. (2014). Göç Olgusu Ekonomik Kalkınmada İtici Güç Olabilir mi?", Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1), 37-48.

ARI, A. ve ÖZCAN, B. (2012). "İşçi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Dinamik Panel Veri Analizi" Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 38, Haziran-Aralık 2011, 101-117.

ATEŞ, Selahattin, (2011). "İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika", (Ed. Ö.Çelebi ve diğerleri), UNHCHR, Ankara.

BİÇERLİ, M.K. ve GÜNDOĞAN, N. (2004). "Çalışma Ekonomisi", Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

CANPOLAT, H. ve ARINER, H.O. (2012). "Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi", ORSAM Rapor No: 123, The Black Sea International Orsam Rapor No: 22.

CASTLES, S. ve MİLLER, M.J, (2008). "Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri."(Çev. B.U. Bal ve İ. Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CHALOFF J. ve LEMAİTRE, G., (2009). "Managing Highly-Skilled Labour Migration: A Comparative Analysis of Migration Policies and Challenges in OECD Countries", OECD Social Employment and Migration Working Papers, No: 79.

DE HAAS, H. (2006). "Engaging Diasporas :How Goverments and Developmet Agencies Can Support Diaspora Involment in the Development of Origin Countries",(International Migration Institute).

DİŞBUDAK, C. (2004). "Uluslararası Göç ve Türkiye Ekonomisi", İktisat İşletme ve Finans Dergisi, 19(217), 84-94.

EKER, K. (2008). "Türkiye'de Yasa Dışı Göç Sorunu", Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktara Tezi, İzmir.

FAUSTİNO, H. ve PEİXOTO, J. (2009). "Immigration-Trade Links: The Impact of Recent Immigration on Portuguese Trade", School of Economics and Management-Technical University of Lisbon-Working Paper.

GALLİNA, A. (2006). "The Impact of International Migration on The Economic Development of Countries in the Mediterranean Basin", UN/POP/EGM/2006: 4.

GJİNİ, A., (2013). "The Role of Remittances on Economic Growth: An Empirical Investigation of 12 CEE Countries", International Business and Economics Research Journal, 12(2).

Göç İdaresi, (2015). Küresel Göç ve Kalkınma Forumu, goc.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.04.2016.

GÖKBAYRAK, Ş., "Uluslararası Göç Ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme" Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63(3), 65-82.

GÜLEÇ, C., (2015). "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları", Tesam Akademi Dergisi-Turkish Journal of TESAM Academy, 2(2), 81-100.

GÜLLÜPINAR, F., (2012). "Göç Olgusunun Ekonomi Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme", Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (Nisan-Eylül 2012), 53-85.

GÜNEY, T., TUNCER, G. ve KILIÇ, R., (2013). "Uluslararası Göçün İşgücü Piyasasındaki Ücret Düzeyi Üzerine Etkileri: Bir Literatür Araştırması", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 35, 41-54.

IOM, (2008). "Migration in Serbia: A Country Profile", publications.iom.int, Erişim Tarihi: 15.04.2016.

İÇDUYGU, A., ERDER, S., ve GENÇKAYA, F., (2014). "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", MiReKoç Proje Raporları, 2014(1).

İPEK, N., (2006). "İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler", Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

MARSHALL, G., (1999). "Sosyoloji Sözlüğü", Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

NAKHOUL, T.E., (2014). "Uluslararası İşgücü Göçü ve Türkiye", Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi.

OECD, (2007). "International Migration Outlook", OECD Publication.

OTTAVİANO, G., PERİ, G. ve WRİGHT, G.C., (2015). "Immigration, Trade and Productivity in Services: Evidence from UK Firms", NBER Working Paper Series, No:21200.

ÖZOCAK, Ö., (2015). "Diaspora Kavramı ve Ermeni Diasporası", Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi, No: 2.

PAPASTERGOADİS, N., (1999). "The Turbulence of Migration", Polity Press: Cambridge.

RAMİREZ, C., DOMİNGUEZ, M. G. ve MORAİS, J.M., (2005). "Crossing Borders: Remittances, Gender and Development", Working Paper United Nations International Research and Training Institute for the Advancement of Women.

SOLİMANO, A., (2003). "Remittances by Emigrants: Issues and Evidence", Economic Commission for Latin America and the Caribbean, Series: Macroeconomía del Desarrollo, No: 26 (August), Santiago de Chile.

ŞAHİN, Y. (2010). "Kentleşme Politikası", Trabzon, Murathan Yayınevi.

TARHAN, A. (2012). "Hollanda Hastalığı", ekonomik-cozum.com.tr, Erişim Tarihi: 14.04.2016.

TEKELİ, İ. ve ERDER, L., (1978). "İç Göçler", Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

TOKSÖZ, G., (2006). "Uluslararası Emek Göçü", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

TUNÇ, H. ve TÜRKOĞLU, K., (2007). "Doğu Bloku'nun Yıkılması Sonrasında (Post-Komünist) Devletlerde Anayasa Yapım Yöntemleri", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11(1-2), 1133-1163.

UNHCR, (2009). "2008 Global Trends: Refugees, Asylum-Seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons", unhcr.org, Erişim Tarihi: 14.04.2016.

United Nations, (2006). "The Migration: A World on the Move: Population and Development", unfpa.org, Erişim Tarihi: 14.04. 2016.

ORTADOĞU'DA YAŞANAN JEOPOLİTİK RİSKLERİN TÜRKİYE-ORTADOĞU TİCARETİNE ETKİSİ

***

THE EFFECTS OF JEOPOLITIC RISKS LIVED IN THE MIDDLE EAST ON TURKEY-MIDDLE EAST TRADE

Doç. Dr. Mehmet ŞENTÜRK
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
msenturk@kilis.edu.tr

Arş. Gör. Ümit GEZİCİ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
umitgezici@kilis.edu.tr

Abdullah KAHRAMAN
Gaziantep Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
abdullah.kahraman@ika.org.tr

Öz

Türkiye coğrafi konumu itibariyle Avrupa ve Orta-Doğu pazarının merkezinde yer almakta ve bu yönüyle de önemli bir geçiş güzergâhı konumunda bulunmaktadır. Türkiye her iki pazara da önemli ölçüde ihracat yapan bir ülke olduğu için söz konusu bölgelerde ortaya çıkan ekonomik ve politik riskler, Türkiye'nin dış ticaretini de olumsuz etkilemektedir. Öyle ki; 2008 küresel finans krizinin Avrupa'da neden olduğu ekonomik durgunluk ve talep daralması, o dönemde Türkiye'nin Ortadoğu pazarına yönelmesi ile Türkiye ekonomisi üzerinde ciddi bir tehdit oluşturmamıştır. Ancak, günümüzde Avrupa pazarı henüz eski canlılığına kavuşmamışken, Suriye başta olmak üzere Ortadoğu'da yaşanan jeopolitik riskler Türkiye'nin bölgedeki ihracat potansiyelini zayıflatmaktadır. Buna ek olarak, geçiş güzergâhlarının da riskli konumda bulunması lojistik sektörlerini de tehdit etmektedir. Bu çalışmada, Suriye başta olmak üzere Ortadoğu'da yaşanan jeopolitik risklerin Türkiye'nin bölge ile olan ticari ilişkilerine etkisi 1996-2016 dönemi için incelenmiştir. Söz konusu dönemde, ticaret hacminin özellikle de 2008 küresel krizi sonrasında arttığı ancak, jeopolitik risklerin ortaya çıkmasıyla birlikte ciddi bir azalma kaydettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Dış Ticaret, Jeopolitik Risk, Türkiye, Ortadoğu.*

Abstract

Turkey is located as geographical position in thecentre of the Europe and the Middle East market and in this respect it is also in an important transition route position. Turkey is a country that exports to both markets significantly, the economic and political risks that occurs in the mentioned regions also negatively affectTurkey's foreign trade. Indeed; when the economic recession and demand contraction in Europe caused by 2008 global financial crisis, in that period with the move of Turkey towards Middle East market did not constitute a serious threat toTurkish economy. However, nowadays the European market yet clasping on its formervigor, geopolitical risks in the Middle East, especially in Syria undermine theTurkey's export potential for the region. In additionto this, the transition routes that are in a risky position, threaten the logistics sectors as well. In this study, the effect of the geopolitical risks in the Middle East, especially in Syria on trade relations of Turkey with the region are being investigated between 1996-2016 period. The volüme of trade has increased especially post 2008 global crisis period, but it has decreased significantly with the emerging of geopolitical risks.

Keywords: *Foreign Trade, Geopolitical Risks, Turkey, Middle East.*

1. GİRİŞ

Bölgelerin ve ülkelerin birbirlerine yakınlığı ticari ilişkiler açısından her zaman önemli bir etken olmuştur. Bu yakınlığı fırsata çevirmek tarafların faydasına olmuş ve bu fayda bölge ülkelerinin çıkarlarını olumlu anlamda etkilemiştir. Türkiye ile Ortadoğu coğrafyasının yakınlığı ve kültürel bağlılığı, ticari ilişkilerin istenen düzeylere gelmesinde beklentileri karşılayamamıştır.

Türkiye-Ortadoğu dış ticaret hacmi 2000'lerin başından itibaren artış göstermekle birlikte, 2010 yılına kadar etkin bir ticari etkileşim söz konusu olup, ihracat rakamları en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Türkiye ile Ortadoğu arasındaki artan bu dış ticaret hacmi daha çok ihracat kalemlerinde olmuş, bu bağlamda Türkiye için olumlu gelişmeler meydana getirmiştir. Ortadoğu, Türkiye için Avrupa'daki ticari kayıpları karşılamak adına alternatif bir pazar olarak önem arz etmektedir. Türkiye'nin bu bölgeye yakınlığı ve bu bölgedeki ilişkileri, jeopolitik konjonktürde önemli bir tesir oluşturmaktadır.

Ortadoğu ile aramızda tarihin en etkin ticaret etkileşimi yaşanırken bu coğrafyada meydana gelen ve "Arap Baharı" diye adlandırılan geniş halk hareketleri, Türkiye için jeopolitik risklere sebep olmuştur. Oluşan jeopolitik riskler önemli ölçüde Suriye kaynaklıdır. Suriye'deki belirsizlik diğer bölge ülkeleri ile etkileşime de zarar vermektedir. Öyle ki; Türkiye'nin en uzun kara sınırına sahip olması münasebetiyle önemli bir lojistik güzergâh konumundadır.

Bölgedeki bu geniş halk hareketleri sosyal, kültürel, siyasi vb. birçok alanda Türkiye'yi ve bölge ülkelerini etkilemiştir. Türkiye-Ortadoğu dış ticaret hacmi de bu geniş halk hareketlerinden önemli seviyede etkilenmiş ve bir daralma söz konusu olmuştur. Ayrıca, diğer bölge ülkeleriyle olan ticaret hacimlerinde de bir düşüş meydana gelmiş ve bu durum ekonomik bir istikrarsızlık meydana getirmiştir. Bölgedeki belirsizlik devam ettiği sürece ticari anlamda olumsuz etkileri artış gösterebilir ve farklı arayışlar içine girilebilir. Ortadoğu coğrafyasının Türkiye'ye yakınlığı ve aradaki ilişkiler sebebiyle meydana gelen gelişmelerden etkilenmemenin kaçınılmaz olduğu bir gerçektir. Ancak, bu olumsuz durumun minimize edilmesi ekonomik ve ticari belirsizliklerin ortadan kaldırılması için önem arz etmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Türkiye ve Mısır ticaretini 2000-2012 dönemi için inceleyen Bayraktutan ve Özkaya (2013), serbest ticaret antlaşmasının avantajlarını ve düşük maliyetli ulaşım imkanlarını kullanarak çeşitlendirilecek mal gruplarında karşılıklı ticaretin artacağını, bununla beraber her iki ülkenin de ekonomik refah seviyesinin artacağını savunmuşlardır.

Türkiye'nin seçilmiş Ortadoğu ülkeleri ile 1999-2009 yılları arasındaki ticaret yoğunluğunu, Grubel-Llyod ve Balassa endeksleri ile inceleyen Çeştepe(2012), Türkiye için Avrupa Birliği dışında önemli bir dış ticaret partneri durumunda olan Ortadoğu ülkeleriyle Türkiye'nin dış ticaretinin son dönemlerde bir ivme kazandığını belirtmiştir. Türkiye, genel olarak bu ülkelerden petrol, doğal gaz gibi rekabet gücünün olmadığı ara malları ithal etmektedir. Buna karşın, Türkiye yüksek rekabet gücüne sahip olduğu makine, motorlu kara taşıtları, kimyasal maddeler, demir-çelik sektörü ürünleri gibi malların ihracatına ağırlık vererek söz konusu ülkelerle olan ticaretinin dengelenmesini sağlayabilecektir.

Sandalcılar(2011), 2000–2009 döneminde Türkiye-Suriye ticaretini mal grupları bazında incelemiş ve iki ülke arasındaki ticaretin büyük oranda hammadde ticaretine dayandığını tespit etmiştir. Türkiye'nin Suriye'ye yapmış olduğu ortalama ihracatın yaklaşık %75'i, ithalatın ise yaklaşık %88'i hammaddeden oluşmaktadır. Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırması SITC–3 bazında yapılan analizlerde ise, Türkiye Suriye pazarında 2 numaralı *(Akaryakıt hariç yenilmeyen hammaddeler)* mal grubu hariç diğer mal gruplarının tamamında karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. 2 Basamaklı alt gruplarda ise, Türkiye bazı alt gruplarda *(25, 32, 34, 35, 41 numaralı alt gruplar)* tek taraflı üstünlüğe sahiptir. 7 numaralı *(Makineler ve taşıt araçları)* mal gruplarında Suriye pazarında Türkiye'nin rekabet gücünün daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye-Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ilişkilerini inceleyen Diriöz (2009)'a göre, Türkiye'nin bölge ile olan dış ticaret hacmi 1990 yılında 35 milyar dolar iken, 2008 yılında nerdeyse 10 misli artarak 334 milyar dolar seviyelerine ulaşmıştır.

Arap Baharı öncesi dönemde Türkiye-Ortadoğuticari ilişkilerini inceleyen Kaymakçı (2012), Türkiye'nin söz konusu dönemde bu ülkelerle karşılıklı ticaret potansiyelini yeterince kullanamadığını vurgulamaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin bölge ile ticaretini arttıramamasının sebeplerinden biri de bölge ülkelerinin uyguladığı ekonomik politikaların liberal temelden yoksun olmasıdır.Şahin ve Şahin(2014), 2010 yılında Tunus'ta başlayan ve yaygınlaşan toplumsal olayların, ekonomi başta olmak üzere Türkiye'yi çok boyutlu olarak etkilediğini vurgulamaktadır.

Kıyak(2005), Türkiye'nin dış ticaret yapısını ve bilhassa da Ortadoğu ile olan ticari ilişkileriniincelemiştir. Buna göre, gerek sosyal ve gerekse de siyasi nedenlerden dolayı Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türkiye, Ortadoğu pazarını yeteri kadar değerlendirememiştir. Yakın geçmişte ise, Türkiye'nin dış ticaret fazlası verdiği tek bölgenin Ortadoğu olduğu vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye mevcut olan batı orijinli yapısını koruyarak, dış ticaretinde Ortadoğu ülkeleri ile yapılan ticaret hacmini arttırma çabası içerisine girmesinin gerektiği üzerinde durulmuştur.

Akça(2013), 2000-2010 döneminde Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri ile ticari ilişkilerini ele almıştır. Buna göre, söz konusu ülkelerin sahip oldukları petrol ve doğalgaz rezervleri temel ihracat kalemlerini oluşturmakta olup sanayi, tarım vb.alanlarda rekabet güçlerinin zayıf olduğu ve Türkiye'nin bölge ile olan ticaretinde tarım ve sanayi alanlarında etken olmasının ulusal çıkarlarına katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır.

Akal(2008), 1980-2005 dönemindeTürkiye'nin Ortadoğu sınır ülkeleriyle dış ticaret yoğunlaşması ve yapısal değişimini incelemiştir. Türkiye, komşu Ortadoğu sınır ülkelerine karşı tarımsal makine, otomotiv, elektrik, elektronik, kimya sektörü gibi alanlarda yüksek rekabet gücüne sahip olduğu için bu ürünlerin ihracatını artırarak, bu ülkelerden sağladığı ham petrol ithalatını finanse edebilecek potansiyele sahiptir. Ayrıca, Irak ve Suriye'nin Arap Serbest Ticaret Bölgesi (GAFTA)'ne üye olması nedeniyle bu ülkelere yapılacak yatırımların uzun vadede Türkiye'nin tüm Ortadoğupazarına hakim olabilmesi için önem arz ettiği ifade edilmektedir.

3. TÜRKİYE'NİN ÜLKE VE ÜLKE GRUPLARI BAZINDA TİCARETİNİN GELİŞİMİ

Tablo 1'de Türkiye'nin 2006 ve 2015 yıllarına en çok ithalat ve ihracat yaptığı 20 ülke sıralanmaktadır. Buna göre, 2006 yılında Türkiye'nin Irak'a olan ihracatı 2.6 milyar dolar (USD) iken, 2013 yılında 12 milyar dolar ve 2015 yılında da 8.6 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Burada, 2003 yılında ABD'nin İngiltere ile işbirliği içerisinde "Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu" adı altında yürüttüğü işgal faaliyetinin ardından Türkiye'nin bölgenin yeniden yapılanma sürecinde hâkim rol üstlenmesinin çok ciddi bir payı bulunmaktadır. Öyle ki, ihracat gelirleri kadar söz konusu bölgeden elde edilen müteahhitlik hizmet gelirleri de önem arz etmektedir.

Benzer şekilde 2006 yılında Birleşik Arap Emirlikleri, İran, Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail'e sırasıyla 2, 1.1, 1, 0.7 ve 1.5 milyar dolar ihracat gerçekleştirilirken bu rakamlar 2015 yılına gelindiğinde sırasıyla; 4.7, 3.7, 3.5, 3.1 ve 2.7 milyar dolara yükselmiştir.Ek olarak, 2006 yılında Yakın ve Ortadoğu pazarına yapılan ihracat toplam ihracatın %13.2'sini oluştururken, 2015 yılında bu pay %21.6'ya ulaşmıştır.

Tablo 1: Türkiye'nin En Çok İthalat ve İhracat Yaptığı 20 Ülke*

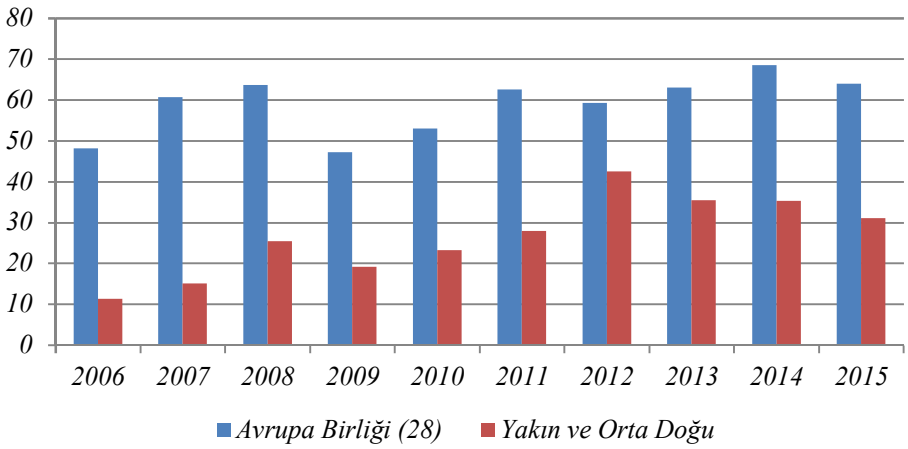
İhracat**			İthalat**		
Ülke	**2006**	**2015**	**Ülke**	**2006**	**2015**
Almanya	9,7	13,4	Çin	9,7	24,9
İngiltere	6,8	10,6	Almanya	14,8	21,4
Irak	2,6	8,6	Rusya Federasyonu	17,8	20,4
İtalya	6,8	6,9	ABD	6,3	11,1

ABD	5,1	6,4	İtalya	8,6	10,6
Fransa	4,6	5,8	Fransa	7,2	7,6
İsviçre	0,9	5,7	Güney Kore	3,6	7,1
İspanya	3,7	4,7	İran	5,6	6,1
BAE	2,0	4,7	Hindistan	1,6	5,6
İran	1,1	3,7	İspanya	3,8	5,6
Rusya Federasyonu	3,2	3,6	İngiltere	5,1	5,5
S. Arabistan	1,0	3,5	Ukrayna	3,1	3,4
Hollanda	2,5	3,2	Belçika	2,5	3,1
Mısır	0,7	3,1	Japonya	3,2	3,1
Romanya	2,4	2,8	Polonya	1,4	3,0
İsrail	1,5	2,7	Hollanda	2,2	2,9
Belçika	1,4	2,6	Romanya	2,7	2,6
Çin	0,7	2,4	İsviçre	4,0	2,4
Polonya	1,1	2,3	Bulgaristan	1,7	2,3
Azerbaycan	0,7	1,9	Çek Cumhuriyeti	0,7	2,2

**Sıralama 2015 yılı ithalat ve ihracat rakamlarına göre yapılmıştır.*
*** milyar dolar*
Kaynak: tuik.gov.tr

Türkiye'nin AB ve Ortadoğu pazarlarına ihracatının gelişimi Şekil 1. 'de görülmektedir. Buna göre, 2006 yılından 2015 yılına gelindiğinde Türkiye'nin AB'ye olan ihracatı %33, Ortadoğu'ya olan ihracatı ise %174 oranında artış göstermiştir. Açıkça görülmektedir ki; Ortadoğu pazarı Türkiye'nin hem coğrafi konum itibariyle rekabet avantajına sahip olduğu hem de üretilen ürün kalitesi bakımından talep gördüğü, gelişime açık bir pazardır. Arap Baharı'nın gündeme geldiği dönemlerde Türkiye'nin söz konusu bölgeye olan ihracatının ne denli olumsuz etkilendiği de açık bir biçimde görülmektedir.

Şekil 1: Türkiye'nin AB ve Ortadoğu Pazarlarına İhracatının Gelişimi*

** milyar dolar*
Kaynak: tuik.gov.tr

4. ORTADOĞU'DA YAŞANAN JEOPOLİTİK RİSKLERİN TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNE YANSIMALARI

2010 yılında Tunus'ta başlayarak Kuzey Afrika ve Arap Ortadoğu'su bölgesine yayılan halk ayaklanmaları birçok ülkede yeni şekillenmelere, bir kısmında ise iç savaşlara neden olmuştur. Kısaca Arap Baharı diye adlandırılan bu hareketler Fas ve Cezayir gibi ülkelerde bir takım reformların yapılmasına; Tunus, Libya, Mısır'da hükümetlerin devrilmesine ve son olarak Suriye'de de iç savaşa neden olmuştur. Bu ülkelerin tamamı önemli ticaret ortağımız olduğundan, bölgedeki gelişmeler ülkemizi de yakından

ilgilendirmektedir. Yaşanan gelişmeler Türkiye'nin Mısır, Libya, Suriye ve Tunus'la olan dış ticaretini ve ekonomik ilişkilerini olumsuz etkilenmiştir.

Bunları başlıklar halinde belirtecek olursak;

- Bu ülkelerden Suriye'yi ayırırsak, diğerlerinin tamamı ile ihracat ve ithalat ilişkilerimiz olumsuz etkilenmiştir veya tamamen durmuştur. Bugün kayıtlarımızda Suriye'ye yapılan ihracat olarak görünen ticaretin büyük ve önemli bir kısmı ise gerçek ihracat olmayıp, İnsani Yardım Kuruluşlarının göndermiş olduğu ihtiyaç maddelerinden oluşan emtia olduğunun bilinmesi gerekmektedir.
- Lojistik sektörümüz ve transit taşımacılığımız Ortadoğu üzerinden nakliye yapamaz duruma gelmiştir.
- Mısır üzerinden yapılan RO-RO seferleri durmuştur.
- Alternatif yollar arayan nakliye sektörümüzün maliyetleri artmıştır.
- Bu ülkelerde ülkemizin önemli müteahhitlik hizmetleri bulunmakta olduğu bilinmektedir. Arap Baharı'ndan sonra bu gelir kaynağımız ortadan kalkmıştır. Müteahhitlerimizin bu ülkelerde tahsil edilemeyen alacakları bulunmaktadır.
- Ortadoğu ve Kuzey Afrika üzerinden ülkemize gelen turist sayısında önemli bir düşüş olmuş, karşılıklı turizm sektörü zarar görmüştür.
- Bilhassa ülkemizin Suriye sınırında doğan otorite boşluğundan dolayı sınır hattına bazı terör örgütleri yerleşmiş olup, bu ülkemizin de güvenliğini tehdit eder duruma gelmiştir. Bu da ülke turizmine ve turizm gelirlerine ve dış ticaretimize büyük zarar vermiştir.

5. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Türkiye-Ortadoğu ekonomik ve ticari ilişkileri 1990'lı yılların başına kadar, Türk dış politikasında çok fazla bir yer tutmamıştır. Bu nedenledir ki; Türkiye'nin dış ticaretinde ve yurtdışı yatırımlarında Ortadoğu pazarının payı çok sınırlı kalmıştır. 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararları ile birlikte Türkiye'nin ithal ikameci ekonomi politikalarını terk ederek ihracata dayalı bir ekonomik büyüme modelini kabul etmesiyle birlikte, ekonomik büyüme ve kalkınma için yeni pazarlara açılım ve yeni pazarların keşfedilmesi önem kazanmıştır. Türkiye'nin sahip olduğu jeopolitik konumunun sağladığı avantajlar da Ortadoğu'nun Türkiye için önemli bir pazar haline gelmesine katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak, 1990'lardan itibaren bölge ile ticaretimizde büyük artış gözlenmiştir. Buna ek olarak, Türk müteahhitlik firmaları da bölgede önemli projelere imza atmıştır. Müteahhitlerimizle birlikte, Türk firmaları bölgede doğrudan yabancı yatırımcı olarak yer almaya başlamıştır.

Türkiye 2000'li yılların başından itibaren Irak başta olmak üzere Ortadoğu pazarına ciddi manada ihracat ve yatırım fırsatı yakalamıştır. Bölgenin sahip olduğu petrol rezervlerinin yanı sıra sanayi mallarında bulunduğu dezavantajlı durumu çok iyi okuyan Türkiye, petrol ve türevlerini ithal ederek, sanayi malları ihracatında çok ciddi bir potansiyel yakalamıştır. Hatta, 2008 küresel kriz döneminde Avrupa ve Amerika pazarlarının daralması sonucu azalan ihracat, Ortadoğu pazarı sayesinde telafi edilmiştir.

Ancak ne var ki, yakın geçmişte Suriye başta olmak üzere Ortadoğu'da yaşanan otorite çekişmeleri, Türkiye'nin bölge ile olan ekonomik ilişkilerine de zarar vermektedir. Tüm bunlara ek olarak, bir başka sınır komşumuz olan İran'a yönelik ekonomik yaptırımlar, Ortadoğu ile her türlü ekonomik girişim çabasının sonuçsuz kalmasına neden olmaktadır.

Türkiye'nin Ortadoğu ile olan ekonomik ilişkilerinin beklenilen seviyelere yükselmesi için uluslararası otoritelerin çıkar çatışmalarından uzak, yapıcı politikalar üretmeleri gerekmektedir. Türkiye'nin ise, bölgenin yeniden yapılanma sürecinde söz sahibi olabilmesi için jeopolitik konumunu çok iyi kullanması ve uluslararası platformlarda bugüne kadar sürdürdüğü sağlam duruşunu tüm eleştirilere rağmen taviz vermeksizin sürdürmesi, ülkemizin bölgedeki hâkim konumunun istikrarı ve Ortadoğu toplumlarının akıbeti açısından hayati önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

AKAL, M. (2008). "Ortadoğu Sınır Ülkeleriyle Dış Ticaret Yoğunlaşması ve Yapısal Değişim", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2): 271-296.

AKÇA, İ. (2013). "Türkiye'nin Dış Ticaretinde Ortadoğu'nun Yeri ve Önemi", Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu İktisadı Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

BAYRAKTUTAN, Y. ve ÖZKAYA, M.H. (2013). "Türkiye-Mısır İktisadi İlişkileri (2000-2012)", Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 50(583): 91-109.

ÇEŞTEPE, H. (2012). "Türkiye'nin Seçilmiş Ortadoğu Ülkeleriyle Ticaretinin Analizi", Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(2): 23-43.

DİRİÖZ, A.O. (2009). "Türkiye-Körfez İşbirliği Konseyi İlişkileri", Ortadoğu Analiz, 1(6): 77-81.

KAYMAKÇI, O. (2012). "Arap Baharı Öncesinde Kalkınma Sürecinde Seçilmiş Ülkeler Bazında Ortadoğu Ekonomileri ve Türkiye ile Ticari İlişkileri II" Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(2): 223-253.

KIYAK, H. (2005). "Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı ve Ortadoğu Ülkeleri ile Dış Ticaret İlişkileri", Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu İktisadı Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

SANDALCILAR, A.R.(2011). "Türkiye-Suriye Dış Ticaretinin Sektörel Analizi", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 25(3-4): 213-229.

ŞAHİN, M. ve ŞAHİN, Ö.U. (2014). "Arap Baharı'nın Türkiye Ekonomisine Etkileri", Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 23: 171-187.

Elektronik Kaynaklar

tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.04.2016

SURİYELİ GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'DE İSTİHDAMA ETKİLERİ VE GİRİŞİMCİLİK FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

***

THE EFFECTS OF SYRIAN IMMIGRANTS ON EMPLOYMENT IN TURKEY AND AN EVALUATION OF THEIR ENTREPRENEURSHIP ACTIVITIES

Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
mehmetmarangoz@mu.edu.tr

Öğr. Gör. Nedret ERBOY
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Muğla MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü
nedreterboy@mu.edu.tr

Öz

Günümüzde küreselleşmeyle birlikte birçok farklı nedenlerden dolayı yaşanan göç hareketleri coğrafi olarak yaygınlaşmakta ve dünyadaki ülkelerin büyük kısmı hedef ülke, transit ülke olarak göç sürecinde yer almaktadır. Uluslararası göçlerin, hedef ülkelerde ülke ekonomisi üzerinde ve toplumsal alanda olumsuz etkileri bulunmakla birlikte, ülkedeki işgücü piyasasını canlandırmakta, ülkeye yeni fikirler getirmekte ve yeni girişimcilik faaliyetlerinin oluşmasına da katkıda bulunmaktadır. Türkiye coğrafi ve stratejik konumu ve komşu ülkelere göre gelişmiş olan bir ülke olması sebebiyle tarih boyunca uluslararası göç ve yasadışı göç hareketleri açısından hem hedef ülke hem de transit ülke olarak göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır. Uluslararası göçler Türkiye'de özellikle bölgelerin sosyal ve ekonomik gelişimleri açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu bağlamda Suriye'de yaşanan olaylar sonucunda 2011 yılından itibaren Türkiye'ye Suriyeli sığınmacılar yerleşmeye başlamışlardır. Türkiye'de giderek artan Suriyeli sığınmacıların toplumsal, siyasal ve ekonomik açıdan Türkiye üzerinde etkileri söz konusudur. Özellikle Suriyeli sığınmacılara verilen çalışma izinleriyle birlikte, Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına katkıları ve girişimcilik faaliyetlerinde bulunmalarının Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri önem arz etmektedir. Bu çerçevede çalışmada, Suriye'den yaşanan göçlerin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri istihdam ve girişimcilik açısından değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *uluslararası göç, girişimcilik, istihdam, Suriyeli göçmenler.*

Abstract

The range of international migration is geographically extending due to gloabalization and a host of other factors. As a result, if not all but majority of the world countries has become a target or a transit country. Although international migration has negative effects on economic and social spheres in the target countries, it has positive effects as well like reviving labor market, bringing new ideas to the country and comprising of new entrepreneurial activities. Due to Turkey's geographical and strategic position and its relatively developed economy, Turkey hosts immigrants as the target and transit country throughout history. Since 2011 as a result of the civil war in Syria, Syrian refugees has began to settle in Turkey. Refugees have social, economic and political impact in Turkey. Especially, as Syrian refugees are given work permit, their contribution to and impact on the labor market as well as their entrepreneurial activity has important effects on Turkey's economy. For this reason, this study, aims to analyse the migration from Syria and its effects on Turkey's economy in terms of employment and entrepreneurship.

Keywords: *international migration, entrepreneurship, employment, Syrian migrants.*

1. GİRİŞ

Göç kavramı ile ifade edilen insan hareketliliği, insanlık tarihinin başlangıcından beri toplumsal yaşamın ve günümüz modern dünyasının önemli unsurlarından biri olmuştur. Siyasi istikrarsızlık, insan hakları ihlali, baskıcı rejimler, iç savaşlar, etnik çatışmalar, iş gücü talebinin azlığı, ekonomik sıkıntılar, coğrafi koşulların yetersizliği ve can güvenliği korkusundan kaçan insanlar en azından daha insanca yaşayabileceği kadar para kazanabilmek - ülkelerindeki borçlarını ödeyebilmek - ailelerine mali yardım sağlayabilmek ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek amaçlarıyla canlarını hiçe sayarak ucuz iş gücüne ihtiyaç duyan batı ülkelerine yönelmektedirler (Deniz, 2014: 177 178).

Küresel olarak iç çatışmaların, siyasi değişikliklerin de yol açtığı göç hareketleri, bu olguya katılan göçmenlerin bir bölümünü yaşamsal nedenlerle kendi ülkesi dışında ki arayışlarını mülteci veya sığınmacı konumu ile sürdürme gayretleri içine sokmuştur (Lordoğlu, 2015:31). Uluslararası göçlerin siyasi, ekonomik ve sosyokültürel açıdan hedef ülkeler üzerinde birçok olumsuz etkisi bulunmakla birlikte birçok konuda yeni fırsatların ortaya çıkmasına neden olarak olumlu etkileri de söz konusu olmaktadır. Göçmenler hedef ülkelerde yerleştikleri alanlara kültürel açıdan uyum sağlamak ve daha iyi şartlarda yaşayabilmek için bir arayış içindedirler. Oturma ve çalışma izinleri alarak kendilerine hedef ülkelerde iş kurmaları, işgücü piyasasında aktif olarak yer almaları aynı zamanda hedef ülke açısından göçlerin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaktadır. Göç hareketliliği sonucunda ekonomik kalkınmada itici bir güç olan girişimcilik faaliyetleri ile hedef ülkelerde yeni iş alanları yaratılmakta, ülkeye yeni teknolojiler, yeni bakış açıları ve fikirler getirilmekte, teknolojik değişim sayesinde verimlilikteki artışla birlikte ülke ekonomisi ve göçmenlerin hayatı pozitif yönde etkilenmektedir. Bu çalışmada Suriye'de yaşanan olaylar sonucunda 2011 yılından itibaren Türkiye'de her geçen gün sayıları giderek artan Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin ekonomisi üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Türkiye'nin stratejik ve coğrafi konumu dolayısıyla özellikle Suriyeli göçmenlere verilen oturma ve çalışma izinleriyle birlikte, göçmenlerin işgücü piyasasına katkıları ve girişimcilik faaliyetleri Türkiye ekonomisi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Suriye'den yaşanan göçlerin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri ikincil veriler kullanılarak istihdam ve girişimcilik açısından ele alınmaktadır.

2. ULUSLARARASI GÖÇ VE ETKİLERİ

Uluslararası göçlerin hedef ülke ekonomisi üzerinde ve toplumsal alanda olumsuz etkilerinin yanında ülkedeki işgücü piyasasını canlandırması, ülkeye yeni fikirler getirmesi ve yeni girişimcilik faaliyetlerinin oluşmasına da katkıda bulunması gibi birçok olumlu etkisinden de bahsetmek mümkündür. Uluslararası göçler hedef ülkelere iş umuduyla gelecek insan sayısını arttırarak sermaye akışı olmasına neden olmaktadır. Sermaye girişi üretim faktörlerinin talebini artırarak ülkenin faktör piyasası üzerinde pozitif veya negatif yönlü bir etkiye neden olacaktır. İşgücünün daha yüksek gelir ve yaşam düzeyi için göç etmesi de, benzer şekilde, işgücü arzını arttırarak gittiği ülkedeki işgücü piyasasını etkileyecektir (Gerschenkron, 1962, Akt.: Güney vd., 2013:42).

Göçmenler emek yoğun ve düşük ücretli sektörlerde, imalat sanayiinde başta deri, konfeksiyon olmak üzere gıda vb. işkollarında, inşaatta, tarımda, turizmde, eğlence sektöründe, ev ve bakım hizmetlerinde istihdam edilmektedir. Konfeksiyon işkolunda, turizmin çeşitli alanlarında ve inşaatlarda küçük işletmelerin varlığını sürdürmesi ucuz göçmen işgücünün istihdamıyla mümkün olmaktadır. Göçmenlerin eğitim düzeylerinin ve iş disiplinlerinin göreli yüksekliği, işverene hiç sorun çıkartmadan çalışmaları, herhangi bir yasal haklarının olmaması, sendikal örgütlenmenin gündeme hiç gelmemesi onları işverenler açısından cazip kılmaktadır. Göçmenler yerli işgücünün kabul etmeyeceği çalışma koşullarında; sigortasız olarak, fazla mesai ücreti olmaksızın uzun çalışma saatleriyle, yıllık ücretli izin ve benzeri sosyal haklardan yoksun çalıştırılabildiği için işgücü maliyetleri yerli işgücüne göre düşük olmakta ve tercih edilmektedir (IOM, 2012:22-23).

Göç insanlığın tarihin her döneminde karşılaştığı ve insanlığın kaderini etkileyen en önemli sosyolojik olgulardan bir tanesidir. İnsanlar için bazen bir zorunluluk, bazen yeni ve daha mutlu bir yaşam

için bir çıkış yolu olarak görülen göç olgusu, girişimcilik bağlamında farklı yönleri ile alınması gereken bir konudur (Taş ve Çitçi, 2009:376). Çünkü uluslararası göçler sonucunda hedef ülkeye bir sermaye girişi olmakta ve girişimcilik faaliyetleri sonucu bir ekonomik değer yaratılmaktadır. Uluslararası göçmen girişimciler için en önemli unsur çevresel etmenlerdir. Yeni yerlerindeki kültüre uyum süreci ya da yeni yerde kendi kültürlerini yaşatma arzusu onların yerel girişimcilerden farklı olarak boş alanları görmelerine ya da yeni pazarlar yaratmalarına imkan tanıyabilmektedir (Kloosterman ve Rath, 2003:115). Göçmen girişimciler, etnik kökeni paylaştıkları gruplara yönelik özel-dar pazarlar yaratabilmekte ve zamanla etnik kökenlerinin dışında da müşteri çekebilmektedirler. Ayrıca göçmenlerin sahip oldukları spesifik bilgi, yetenek ve sosyal sermayeleri sayesinde göç ettikleri ülkelerde ister istemez bazı konularda kendilerine daha güvenli bir biçimde yatırım yapma ve yenilikçi eylemler sergileme imkanları yarattıkları görülmektedir (Taş ve Çitçi, 2009:379).

3. TÜRKİYE'YE ULUSLARARASI GÖÇ HAREKETLERİ

Ülkemiz coğrafi ve stratejik konumu sebebiyle tarih boyunca kitlesel sığınma hareketleri de dahil olmak üzere geniş anlamda göç hareketlerinin nihai durağı olmuş ve milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmıştır. Türkiye, doğusunda ve güneyinde çatışma ve istikrarsızlıkların yaşandığı bazı Orta Doğu ve Asya ülkeleriyle, batısında refah düzeyi ve insan hakları standartları yüksek Avrupa ülkeleri arasında köprü konumundadır. Orta Doğu'daki ve özellikle komşu ülkelerdeki çatışma, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların varlığı, doğu sınırlarının dağlık ve kontrolünün zor olması, Ege ve Akdeniz sahillerinin coğrafî yapısının yasadışı geçişlere uygunluğu gibi nedenlerle, Türkiye, Avrupa Birliği (AB) ülkelerine geçmeyi hedefleyen göçmenler için geçiş güzergâhı durumundadır. Özellikle son yıllarda artan ekonomik ve bölgesel gücüyle Türkiye, düzenli ve düzensiz göç hareketleri için çekim merkezi haline gelmiştir. (Göç İdaresi, 2016).

Ülkemize yönelik göç hareketlerinde, bir yandan artan ekonomik gücümüz ve istikrarımız bir çekim unsuru oluştururken, diğer yandan yer aldığımız coğrafi bölgede devam eden siyasi istikrarsızlıklar, ülkemize yönelik göçü teşvik eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yakın zamana kadar transit ülke olarak bilinen ülkemiz, artan ekonomik gücü ve istikrarı ile göç hareketleri açısından hedef ülke konumuna da gelmiştir. (Göç İdaresi, 2016) Türkiye'ye yönelen bu düzensiz göçü belirleyen dört ana unsur vardır. İlk olarak; komşu ülkelerde artan siyasi belirsizlikler ve çatışmalar bu ülke halklarının daha güvenli, zulümden uzak ve daha iyi hayat şartlarının olduğu yerlere gitme arzusunu arttırmıştır. İkincisi; Türkiye'nin Doğu - Batı ile Kuzey - Güney arasında bulunan coğrafi yapısı, gelişmiş Batı ve Kuzey ülkelerine geçiş yapmak isteyen transit göçmenler için ülkeyi çekici kılmaktadır. Üçüncüsü; Avrupa'ya ulaşmayı hedefleyen göçmenler, Avrupa'nın sınırlarında uyguladığı sıkı kontroller ve artan göç kontrolleriyle, Türkiye gibi Avrupa'nın çevre ülkelerine yönelmişlerdir. Dördüncü neden ise Türkiye'nin komşu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha iyi şartlar sunması sebebiyle çalışmak isteyen göçmenler için çekici olmasıdır. Göçmenlerin bir kısmı Türkiye'yi transit ülke olarak kullanırken diğer bir kısmı ise kaçak işçi olarak çalışıp hedef ülke olarak kullanmaktadır. Bu duruma bağlı olarak yaşanan insan hareketliliğinin Türkiye'de siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri ortaya çıkmaktadır (Deniz, 2014:184). Sayıları giderek artan birçok Suriyeli sığınmacı Türkiye sınırında Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman ve Adana 'da kendileri için hazırlanan çadır kent ve konteyner kentlerde yaşamlarını sürdürmektedir. Türkiye'de sığınma merkezleri dışında kendi imkânlarıyla yaşamakta olan sığınmacılar da bulunmaktadır.
(Tunç, 2015:291). Özellikle 2011 yılından itibaren Suriye'den başlayan göç hareketlerinde Türkiye hem transit hem de hedef ülke konumundadır. Bu çalışmada Suriye'den göçlerin Türkiye'ye ekonomik etkileri ele alındığından dolayı Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye genel olarak ekonomik etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir (AREM, 2016):

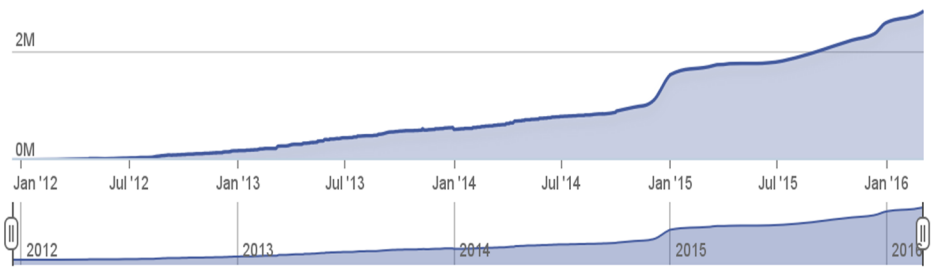
- Suriyelilerin ekonomik alandaki etkilerine genel olarak bakıldığında risk ve fırsatların iç içe geçtiği bir tablo söz konusudur.
- Kiralarda artış gözlenmektedir ve kiralık ev bulmak giderek zorlaşmaktadır.

- Sınır illerinde enflasyon artışı ortaya çıkmıştır.
- Özellikle küçük işletmelerde kaçak işçi çalıştırma yaygınlaşmaktadır.
- Kaçak Suriyeli çalıştıran ve çalıştırmayan firmalar arasında haksız rekabet ortaya çıkmaktadır.
- Yerel halk iş fırsatlarının ellerinden alındığına inanmaktadır. Ancak iş dünyası açısından bakıldığında bu iddianın karşılığının olmadığı görülmektedir. Normal şartlarda işini kaybedecek kişilerde Suriyeliler nedeni ile işsiz kaldığını düşünmektedir. Ayrıca sığınmacılar genelde yerel halkın çalışmayı tercih etmediği alanlarda istihdam edilmektedir. Böylece vasıfsız işgücü gerektiren iş kollarında işgücü açığı kapanmaktadır.
- Suriyelilerin sınır illerinde işgücü açığını kapatması bölgedeki yatırım ortamına olumlu katkı sunmaktadır.
- Ücret düzeyinde önemli düşme gözlenmektedir.
- Suriye'deki ve Türkiye'deki Suriyelilere sağlanan insani yardım malzemelerinin ve hizmetlerin yerel firmalardan temin edilmesi, özellikle gıda ve tekstil firmaları için bir fırsat oluşturmaktadır.
- Başta Halep'ten olmak üzere, tüccar ve yatırımcı Suriyeliler de Türkiye'ye gelmektedir. Deniz ve limanın varlığı bu Suriyeliler için Mersin'i bir cazibe merkezi kılmaktadır. Bu konuda öne çıkan bir diğer il Gaziantep'tir.
- Gaziantep Ticaret Odası'na kayıtlı Suriyeli firma sayısı iç savaş öncesinde 60 civarında iken 2014 Ekim itibarıyla 209'a yükselmiştir.
- Ortadoğu ülkeleri ile ticaret ve yatırım ilişkisi olan ve o pazarları iyi bilen Suriyeli tüccar ve yatırımcılar bu ülkeler ile olan ticaret ve yatırım ilişkisine katkı sunmaktadır.
- Suriyeliler küçük işletmeler (fırın, ayakkabı üretimi, vb.) yoluyla üretim ve ticarete katkı sağlamaktadır. Ancak bu işletmelerin tamamına yakınının kaçak olması dolayısıyla vergi vb. yasal yükümlülükleri yerine getirmemeleri haksız rekabete neden olmaktadırlar.

Suriye ile güçlü tarihi, kültürel ve komşuluk bağları olan Türkiye, toplu göç hareketlerinin başladığı tarihten itibaren krizden etkilenen Suriye vatandaşları için "açık kapı politikası" izlemiş ve dört yıl içerisinde %44'lük kabul oranı ile Suriye'ye komşu ülkeler arasında en fazla Suriyeli sığınmacıyı ağırlayan ülke durumuna gelmiştir (Tunç, 2015:36). İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2015 verilerine göre Türkiye'ye yasal yollarla giren Suriyeli göçmen sayısı 844.277'dir. Türkiye'de 2015 yılında yakalanan düzensiz göçmen sayılarına bakarsak toplam 146.485 kişi arasında Suriye 73.422 ile ilk sırada yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre Türkiye'deki Suriyelilerin toplam sayısı 2011 yılından itibaren her geçen gün artış göstererek 05 Mayıs 2016 tarihi itibariyle 2,748,367'ye ulaşmıştır. Şekil 1 'de 2012 yılında itibaren Türkiye'deki Suriyeli göçmen sayısındaki artışı göstermektedir.

Şekil 1: 2012-2016 yılları arasındaki Türkiye'deki Kayıtlı Suriyeli Göçmen Sayısı

Kaynak: BMMYK, http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224, Erişim Tarihi:08.05.2016

Ancak önemli bir konuda 2014, özellikle de 2015 yılı içinde Türkiye üzerinden Avrupa'ya çok ciddi bir insani hareketlilik söz konusudur. Geçişleri yapanların zaman zaman günlük sayıları 7 bine ulaşabilmektedir. Bu geçişler de düzensiz-kayıtsız gerçekleştiği için, bu sayının içinde yer alan Suriyelilerin ne kadarının Türkiye'de kayıtlı olduğu ve Türkiye'den ayrılmaları halinde kayıtlardan düşülüp düşülmedikleri hususunda da net bir bilgi bulunmamaktadır. Avrupa'ya gitmek için yola çıkanların önemli bölümünün Türkiye'de kayıtlı olmayan, ya hiç kayıt altına girmemiş ya da yeni girenlerden olduğu da sıklıkla ifade edilmektedir. Ancak özellikle 2015'de yoğunlaşan bu geçişler, Türkiye'deki gerçek sayının ne olduğu hususunu daha da karmaşıklaştırmıştır (Erdoğan ve Ünver, 2015:17).

4. TÜRKİYE VE SURİYELİ GÖÇMENLERİN GİRİŞİMCİLİK FAALİYETLERİ VE İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Suriye'den yaşanan göçlerin Türkiye'de ekonomik alandaki etkilerine bakıldığında tehdit ve fırsatların iç içe geçmiş olduğu görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin birçok alanda olduğu gibi Türkiye üzerinde olumsuz etkileri olmasına rağmen, bu durum Türkiye ekonomisi açısından hem makro hem de mikro düzeyde bir fırsat olarak ele alınabilir. Türkiye'nin komşularındaki siyasal ve ekonomik değişmelerin de etkisi ile gelen göçmenlerin bir bölümü işgücü piyasalarına dâhil olma biçimde bir hareketliliğe yönelmiştir (Lordoğlu, 2015:31).

4.1. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'de İstihdam Üzerindeki Etkileri

Suriyeli göçmenlerin çalışma ve iş piyasasına çeşitli yollarla katılma amaçları ile hareket ettiklerini görmekteyiz. Türkiye'de ise işgücü piyasasındaki yüksek işsizlik oranları ve eksik istihdam ile kendini ortaya koyan işgücü fazlasına karşın göçmen işçilere firmaların maliyetlerine sağladıkları olumlu etkilerden dolayı talep yüksek olmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin bir kısmı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) 10 ilde kurduğu ve yönettiği 25 barınma merkezinde yaşamaktadır. AFAD verilerine göre Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin 21 Mart 2016 İtibariyle Barınma Merkezlerindeki Suriyeli Sayısı 272.439, yani %10,3'ü kamplarda, geri kalan kısmı da kamplar dışında Türkiye'ye dağılmış olarak yaşamaktadırlar. Bu durum Türkiye'de işgücü piyasalarının canlanmasını sağlamaktadır. Ancak işsizlik oranları üzerinde negatif bir etkiye de sahip olduğunu da söylemek mümkündür. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de çalışmaya başlamasıyla birlikte işgücü piyasaları üzerindeki etkilerini tam olarak verilere ulaşılamadığından dolayı net olarak belirleyebilmek zordur. Ancak Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına katılımıyla birlikte işverenler ucuz işgücü elde etmektedir ve bu durumun da işsizlik oranlarında artışa neden olması ihtimali vardır. Konuya makro ekonomik açıdan bakıldığında Türkiye'deki işsizlik rakamlarında bir artışın olduğu görülmektedir. TUİK verilerine göre Ocak 2011'de işsizlik rakamı %8,8 iken Aralık 2015'de %10,3'e çıkmıştır. İşsizlik oranının yüksekliği ve Suriyeli istihdamına bağlı işsizlik oranındaki artışın ilerleyen süreçte işgücü piyasasına ilişkin tehdit oluşturabilme potansiyeli bulunmaktadır (Tunç, 2015:52). AFAD'ın verdiği rakamlar dikkate alındığında Türkiye'de Suriyeli göçmen sayısının en fazla olduğu ilk on il ve bu illerin 2011/ 2013 yılları arasındaki işsizlik oranları Tablo 1'de verilmiştir. Bu bağlamda en fazla Suriyeli göçmen bulunduran il Şanlıurfadır. İşsizlik oranlarına bakıldığında ise 2013 yılındaki işsizliğin 2012 işsizlik oranının 2 katı olduğunu söyleyebiliriz. Aynı durum Mardin için de geçerlidir. 2011 yılındaki işsizlik oranı %12.3'den %20.6'ya çıkmıştır.

Tablo 1: Suriyeli Göçmenlerin En Yoğun Olduğu On İlimiz ve İşsizlik Oranları

	İller	Suriyeli Göçmen Sayısı	2011 İşsizlik Oranı Verileri (%)	2013 İşsizlik Oranı Verileri (%)
1	Şanlıurfa	356.390	8	16.5
2	Hatay	341.174	12.7	12.2
3	İstanbul	305.067	11.8	11.2
4	Gaziantep	277.905	14.4	6.9
5	Adana	121.851	11.9	13.2
6	Kilis	114.567	12.6	7.7
7	Mersin	114.148	12.4	12.4
8	Mardin	88.139	12.3	20.6
9	İzmir	73.314	14.7	15.4
10	Kahramanmaraş	72.653	11.1	11.6

Kaynak: Erdoğan, M. Ve Ünver C. (2015) TİSK, Türkiye İş dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusunda Görüş, Beklenti ve Önerileri Raporu, TUİK İl Bazında Temel İşgücü Göstergelerinden derlenmiştir.

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) tarafından 2015 yılı içinde Gaziantep, Hatay, Kilis, Şanlıurfa, Mersin, Adana, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Mardin illerinde gerçekleştirilen anketin sonuçlarına göre göçmenlerin en büyük işgücü piyasası etkisi %18 ve %16 iş kaybı ile Hatay ve Şanlıurfa'da olmuştur. İş kaybı oranı Kilis'te düşük olmasına karşın, işini kaybedenlerin tamamı işlerini kaybetmelerinin nedeni olarak Suriyeli göçmenleri görmektedirler (ORSAM, 2015:26).

Küçük ölçekli işletmelerde kayıt dışı işçi çalıştırılmasının yaygınlaşması, yapılan düzenlemelerin kayıt dışı çalıştırmaların önüne geçilmesi için yeterli gelmemesi, işgücü piyasasının uzun vadede bozulması riskini doğurmaktadır. (Oytun ve Gündoğar, 2015:17) Ayrıca kayıt dışı işçi çalıştıran ve çalıştırmayan firmalar arasındaki haksız rekabet, makro ekonomik açıdan işsizlik rakamlarının yüksekliği iş gücü piyasasına ilişkin diğer tehdit ve riskler olarak ön plana çıkmaktadır. Paraya olan ihtiyaç nedeniyle Suriyeli ailelerin çocuklarını eğitime göndermekten ziyade çalışmaya yönlendirmeleri, ucuz işgücü olarak çocuk işgücünün kullanılması da bir başka riski oluşturmaktadır. Suriyelilerin sağlayabilecekleri fırsatlara bakıldığında ise Suriyeli göçmenlerin demografik verileri dikkate alındığında ağırlıklı olarak vasıfsız işgücü gerektiren tarım ve sanayi sektörü, fabrikalar vb. iş kollarında değerlendirilebilecekleri görülmektedir. Ancak bu noktada toplumsal boyuttaki hassasiyetlerin dikkate alınmasına ve yerel halkın çalışmayı tercih etmediği iş kollarındaki açığın kapatılmasına öncelik verilmesinin önemli olduğu görülmektedir (Tunç, 2015:49-52).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2014 verilerine göre Suriyeli göçmenlere verilen çalışma izni sayısı 2.541'dir. Bunlardan 157'si kadın, 2.384'ü erkektir. Suriyeli göçmenlerin yerli işçiler ve Türkiye'deki işgücü piyasasındaki olumsuz etkilerine rağmen vasıfsız ucuz işgücündeki artış işverenlerin maliyetlerine olumlu yönde katkı sağlamaktadır. BMMYK 2016 verilerine göre, Suriyeli göçmenlerin %42,3'ü 18-59 yaş aralığındadır. Bu oran, çalışma çağındaki nüfusun işgücü piyasasına olumlu yönde katkı sağlama açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Aynı zamanda Suriye'den göç edenlerin %54,2' si 18 yaş altı çocuk ve genç nüfustan oluşmaktadır. Yani Türkiye'deki kayıt altına alınmış Suriyeli genç ve çocukların sayısı 1.471.957 'dır (BMMYK, 2016). Suriye'den gelen göçmenlerin büyük çoğunluğunun Türkiye'de kalıcı olacağı düşünülürse bu rakamlar, Türkiye'nin ekonomisi açısından gelecekteki işgücü piyasasına katılım, girişimcilik faaliyetleri ile ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaları, kültürel uyum, eğitim ve bunlara yönelik uygulanacak politikalar açısından önem arz etmektedir.

4.2. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Girişimcilik Faaliyetleri

Göçmenler gittikleri ülkelerde daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek adına bir arayış içindedirler. Bu arayış da girişimcilik faaliyetleridir. Türkiye içinde yoğun olarak yaşadıkları illerde Suriyelilerin işgücü piyasalarına farklı biçimde katıldıkları görülmektedir (GÜSAM, 2016). Suriyeli göçmenler kalıcı hale geldikleri Türkiye'de kendi ülkelerinde elde ettikleri sermayelerini yeni iş kurmada

kullanarak ya da Türk ortak alarak şirket kurup daha iyi bir yaşam elde etmek istemektedirler. Bu doğrultuda girişimcilik faaliyetinde bulunarak kendi iş yerlerini kuran Suriyeli sayısı Ekonomi Bakanlığı verilerine göre, Aralık 2015 itibariyle Türkiye'deki Suriyeli firma sayısı 3.680'dir (Ekonomi Bakanlığı, 2016). Tablo 2'de Türkiye'de kayıtlı Suriyeli firmaların faaliyette bulunduğu sektörler verilmiştir.

Tablo 2: Türkiye'de Kayıtlı Suriyeli Firmaların Faaliyette Bulunduğu Sektörler

Sektörler	Firma Sayısı
Motorlu Taşıtlar Hariç Toptan Ticaret	1224
Perakende Ev Eşyalarının Tamiri	788
İnşaat	325
Ulaştırma ve Seyahat Acentaları	227
Gayrimenkul Faaliyetleri	211
Diğer iş faaliyetleri	110
Otel ve lokantalar	90
Kara Taşımacılığı ve Boru Hattıyla Taşımacılık	75
Mobilya imalatı	53
Tekstil ürünleri imalatı	52
Bilgisayar ile İlgili Faaliyetler	49
Motorlu Taşıt Yakıtı Perakende Satışı	46
Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	35
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı	32
Sağlık İşleri ve sosyal Hizmetler	31
Makine ve Teçhizat İmalatı	29
Tarım ve Avcılık ile İlgili Hizmetler	25
Elektrik, Gaz Üretimi ve Dağıtımı	24
Gıda Ürünleri İmalatı	23
Eğitim Hizmetleri	22
Posta ve Telekominikasyon	22
Basım ve Yayın	20
Diğer Hizmet Faaliyetleri	18
Su Yolu Taşımacılığı	16
Taşocağı ve Diğer Madencilik	15
Motorlu Kara Taşıtı ve İmalatı	15
Eğlence ve Kültür	13
Derinin Tabaklanması	13
Radyo, TV Haberleşme	12
Diğer	65

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı "Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Firmalar Listesi" Aralık 2015 verileri.

Suriyeli firmaların yüzde 60'ı aşkını İstanbul'da faaliyet göstermektedir. Türkiye'deki bu firmalardan 1.709'u İstanbul'da. Gaziantep'te 471, Hatay'da 250, Kilis'te 70, Şanlıurfa'daki 56 ve Kahramanmaraş'taki 22 Suriyeli firma yer alıyor. Bu firmalar ticaret ve sanayi odalarına üye olarak faaliyetlerini yürütüyorlar gösteriyor (Dünya, 2016). Türkiye'de sektörel açıdan değerlendirildiğinde Suriye sermayeli firmaların 1224'ü toptan ticaret ile ilgileniyor. Perakande ev eşyalarının tamirini yapan firmaların sayısı ise 788. İnşaat sektöründe de 325 firma, ulaştırma sektöründe 227 firma faaliyet göstermektedir.

Suriyelilerin büyük çoğunluğunu kırsal ve alt gelir seviyesindeki kesimler oluştursa da başta Halep'ten olmak üzere yatırımcı ve tüccar kesimin de Türkiye'ye yerleştiği görülmektedir. Bu açıdan Mersin öne çıkmaktadır. Üst gelir grubuna mensup Suriyeliler eskiden kalma ticari bağlantıları ve limanın sunduğu ticaret imkanı nedeniyle Mersin'i tercih etmektedir. Bunun yanında limanın sunduğu ticaret imkanı da zengin Suriyelileri Mersin'e çekmektedir. Bu konuda öne çıkan bir diğer il Gaziantep'tir.

Gaziantep Ticaret Odası'na kayıtlı Suriyeli firma sayısı 2011 yılı sonrasında ciddi artış göstermiştir (ORSAM, 2015:18). Bu kitlenin doğru bir şekilde tespiti, yönlendirilmesi ve teşviki ile Suriyelilerin sermaye, yatırım ve ticari bağlantılarının ekonomik fırsatlara dönüştürülebilmesi temin edilebilecektir. Bu durum beraberinde dış sermaye girişini sağlayıcı bir fırsat olabilecektir. Bununla birlikte, tüccarların Türkiye mallarını sahip oldukları ticari iş bağlantıları üzerinden Ortadoğu pazarına ulaştırması da ihracata sağlanabilecek katkı olarak görülmektedir (Tunç, 2015:55).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Asya ile Avrupa arasında köprü konumunda olan Türkiye, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve yakın Asya ülkelerinden AB ülkelerine kaçak olarak göç etmek isteyenler için vazgeçilmez bir durak olup aynı zamanda göç edenlerin yerleştiği de bir ülkedir (Deniz, 2014:184). Hedef ülke üzerindeki olumsuz etkilerinin yanında yerleşilen ülkedeki işgücü piyasasına sağladıkları katkı, ülkeye farklı bakış açıları ve yeni fikirler getirmeleri ve girişimcilik faaliyetlerinde bulunmalarıyla ülke ekonomisine pozitif yönde katkı sağladıkları da göz ardı edilmemelidir. Genellikle hedef ülke üzerinde siyasal, toplumsal, güvenlik, ekonomik açılardan olumsuz etkilerinin olduğunun düşünüldüğü uluslararası göç sorunu, kendi içerisinde hem tehditler hem de fırsatlar içermektedir. Bu bağlamda Türkiye'ye 2011 yılından itibaren devam eden Suriye'den göçlerin Türkiye'de istihdam ve girişimcilik faaliyetleri açısından ülke ekonomisine olumlu yönde katkılarını sağlamak adına bazı konulara dikkat edilmesi gerekmektedir. BMMYK (2016) verilerine göre, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin %42,3'ü 18-59 yaş aralığındadır. Bu yaş aralığındaki Suriyeli göçmen nüfusu yaklaşık olarak 1.163.191'dir. Bu rakam, çalışma çağındaki nüfusun işgücü piyasasına olumlu yönde katkı sağlama açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Suriyeli göçmenler ve Türkiye'deki faaliyetleri ile ilgili olarak değerlendirmeleri ve önerileri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

- Özellikle 2011 yılından itibaren Suriye'den gelen kayıtlı göçmenlerin sayısı 05 Mayıs 2016 tarihi itibariyle 2.748.367'ye ulaşmıştır. Ancak Suriyeli göçmenlerin hepsi kayıt altına alınamadığından dolayı Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmen sayısına dair net bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Bu bağlamda öncelikli olarak Suriyeli göçmenlerin kayıt çalışmaları dikkatli bir şekilde yürütülmelidir. Göçmenlerim beşeri sermaye olarak adlandırabileceğimiz detaylı bilgilerinin de bir bilgi bankasına aktarımı, ileride uygulanacak sosyo-ekonomik politikalar için önem arz etmektedir. Suriyelilerin demografik dağılımı daha net belirlenmeli ve kayıt dışı işgücü oranı tespit edilerek, bu oranın azalması yönünde önlemler alınmalıdır.
- Türkiye'de 2011 yılından itibaren Suriyeli göçmenlerdeki doğum oranları artış göstermektedir. BMMYK verilerine göre 2 Mayıs 2016 itibariyle Türkiye'deki 0 – 4 yaş arasındaki Suriyeli göçmen çocuk nüfusu Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli göçmen sayısının %20'sini oluşturmaktadır. Suriyeli göçmenlerin birçoğunun Türkiye'de kalıcı olduğu düşünüldüğünde bu nüfus gelecekte işgücü piyasasına dahil olacaktır. Bundan dolayı işgücü piyasasında göçmenlerden etkin bir şekilde yararlanılarak, ekonomiye katkı sağlamaları adına göçmenlere sunulacak olan eğitim hakları önem kazanmaktadır. Öncelikli olarak toplumsal uyum sürecinde ve işgücü piyasalarında dil sorunlara neden olacaktır. Bu nedenle dil öğreniminin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Dil bilme oranının artışı ile kayıt dışı ekonomi ile de mücadele edilebileceği düşünülmektedir. Bundan dolayı Suriyeli göçmenlere yönelik olarak kapsamlı bir eğitim politikası izlenmelidir.
- Adil İş Gücü Derneği'nin raporuna göre, Türkiye'deki Suriyeli göçmenler, asgari ücretin altında ücretler alarak, güvenli olmayan yerlerde uzun saatler çalışmaktadır (Adil İş Gücü Derneği, 2014). Bu kötü çalışma koşulları ile her geçen gün kayıt dışı ekonomiye katkı yapılmaktadır. İşgücü maliyetlerinin düşmesi nedeniyle işverenler Suriyeli göçmenleri çalıştırmakta, bu ikame edilebilirlik aynı zamanda da işsizlik oranlarının artmasına neden olmaktadır. Ucuz ve kayıt dışı işgücü olarak kullanılan Suriyeli göçmenler istihdam edilince yerini aldıkları yerel işgücü de yeniden iş arama sürecine girmekte ve yerli iş gücü ile rekabet oluşmaktadır. Oluşan bu rekabet ile Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına olumsuz etkileri oluşmakta ve bu durum ile toplumsal çatışma ve huzursuzluğun artacağı ön görülmektedir. Bu toplumsal çatışmanın önlenmesi için karar

alıcıların ve sivil toplum kuruluşlarının koordineli bir şekilde çalışması önem arz etmektedir. Aynı zamanda "Yabancı İstihdamı Kanunu Tasarısı" ele alınarak, haksız işgücünün kullanımı ve yerel halkın Suriyeli göçmenlere olumsuz bakış açısı yaratacak uygulamalar engellenmelidir. Bundan dolayı Türkiye'de işgücü piyasasına katılan Suriyeli göçmenlerin çalışma koşulları yeniden gözden geçirilerek, adil bir işgücü piyasası oluşturulmalıdır.

- Suriye'den göçlerin Türkiye'de çocuk işçi sayısının arttırdığı görülmektedir. Suriyeli göçmen aileler çocuklarının okuyarak kendileri için daha iyi bir gelecek inşa etmelerini istemekte ancak diğer taraftan yetişkin Suriyeli göçmenler iş bulabilmek için çabalamakta ve çocuklara göre daha zor iş bulabilmektedirler. Buna karşın çocuklar ve gençler Türkiye'de daha kolay ücretli işgücüne katılabilmektedirler (Chatty vd., 2014:57). Okullarda Suriyeli göçmen çocuklar için yeterli yerin olmaması, dil sorunları, işgücüne katılan Suriyeli göçmenlerin Türk meslektaşlarından çok daha düşük ücret almaları ve çocukların daha kolay iş bulabilmeleri gibi nedenlerle Suriyeli aileler çocuklarını eğitim kurumlarına göndermek yerine çalışmaya yönlendirmektedir. Bu durum, ucuz işgücü olarak çocuk işgücünün kullanılması riskini oluşturmaktadır. Suriyeli göçmen çocuk işçilerin işgücü piyasasında aktif olmaları Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin çalışma izinleriyle yakından ilgilidir (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2015:31). Bu anlamda çocuk işçiliğini azaltmak için öncelikli olarak yabancılara verilen çalışma izinlerinde düzenlemeler yapılmalı ve ücretler açısından yerel işgücü ile göçmenler açısından adil bir işgücü piyasası oluşturulmalıdır.
- Suriyeli göçmenlere çalışma izinleri verilerek birçok sektörde insan kaynağı sorunu ortadan kaldırılabilecektir. BMMYK 2016 verilerine göre Türkiye'de bulunan kayıtlı Suriyeli göçmenlerin %42.3'ünü 18-59 yaş aralığındaki nüfus oluşturmaktadır. Bu anlamda yetişmiş insan işgücü bulunmaktadır. Bu yetişmiş ve vasıflı işgücü kullanılarak ekonomik büyümeye katkı sağlanabilir.
- Türkiye'nin 2011 yılından itibaren Suriyeli göçmenler için yaptığı harcamalar 8 milyar doları bulmuştur (Hürriyet, 2016). Suriyeli göçmenlere sosyal yardımlarda bulunmak yerine devlet tarafından ekonomik değer yaratmaları için destek verilmelidir. Bu yaklaşım Türkiye açısından Suriyeli göçmenler için katlandığı maliyetleri düşürecektir. Verilecek olan bu desteklerle Suriyeli göçmenlerin illegal koşulların oluştuğu işgücü piyasalarına yönelmelerine engel olunacaktır.

Suriyeli göçmelerin 2011 yılından beri işgücü piyasasına kayıtlı ya da kayıt dışı katılımlarının yanında aynı zamanda Türkiye'ye sermaye girişi sağlamaları ile girişimcilik faaliyetlerinde bulunarak ekonomik sistem içerisinde yer almaktadırlar. Suriyeli göçmenlerin bulundukları coğrafi bölgelerdeki kültüre uyum sağlamak istemeleri ve bulundukları yerlerde kendi kültürlerini yaşatma isteği onların yerel girişimcilerden farklı olarak pazar boşluklarını görmelerine ya da yeni pazarlar yaratmalarına imkan tanıyabilmektedir. Bu bağlamda bu konu ile ilgili olarak aşağıdaki önerileri getirebiliriz.

- Suriye'den göçlerin ülke ekonomisine olumlu katkıda bulunmalarını sağlamak için kapsamlı bir göç politikası izlenmelidir İzlenecek olan bu kapsamlı göç politikası ile Türkiye ekonomisini güçlendirebilecek Suriyeli yetenekli girişimciler ülkeye kazandırılabilir. Suriyeli girişimcilerden, onların yeteneklerinden, bilgi, beceri ve bakış açılarından yararlanılarak, yetenekli işgücünde aktif olarak yararlanılmalıdır.
- Suriyeli göçmenlerin özellikle ülke ekonomisinde yaratacakları olumsuz etkileri olumluya çevirebilecek girişimcilik faaliyetleri devlet tarafından yapılacak teşvikler ile desteklenmelidir. Suriyeli göçmenlerin beraberinde getirdikleri sermayenin istihdamı artıracak alanlara yönlendirilmesi ekonomik açıdan olumlu bir katkı yaratacaktır. Suriyeli göçmenlerin birçoğunun Türkiye'de kalıcı olmasının yanında Suriye'deki çatışmalar bittikten sonra bir kısmının ülkelerine geri dönecekleri bilinmektedir. Türkiye'de kaldıkları süre boyunca Suriyeli göçmenlere yapılacak olan yardımlar zihinlerinde Türkiye hakkında olumlu izlenimler yaratacaktır. Bu yaratılan olumlu izlenimler sayesinde ülkelerine döndükten sonra onlarla işbirlikleri yapılarak ihracat üzerinde olumlu etkiler yaratılabilir. Çünkü başta Suriye olmak üzere Ortadoğu ülkeleri birçok sektörde işletmeler açısından hedef pazarlar olarak görülmektedir. Özellikle Suriyeli göçmenlerin sosyal

sermayeleri ve ticari bağlantıları Türkiye'nin Ortadoğu pazarına açılmasında önemli bir potansiyel yaratacaktır.

- Türk işletmeler ile Suriyeli işletmeler arasında ortaklık kültürü geliştirilmelidir. Türk firmaların Suriyeli firmalar ile ortaklık yapmaları girişimcilik potansiyeli açısından önemlidir.
- Devlet tarafından uygulanacak olan politikalarla Türk işadamlarının Ortadoğu ülkelerine yatırım yapmaları teşvik edilmelidir. Suriye'deki iç savaş bittikten sonra diğer ülkelerdeki uluslararası firmalar Suriye'deki yeni yapılanmanın ortaya çıkaracağı fırsatları değerlendirmek için yatırım yapacaklardır. Proaktif bir yaklaşım sergileyerek diğer ülkeler bu pazarlarda yer almadan Türkiye'den firmalar yatırım yapmalı ve güçlü bir konum elde etmelidirler.

Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin kurduğu kayıtlı iş yeri Ekonomi Bakanlığının 2015 Aralık verilerine göre 3.680'dir. Ancak özellikle sınır illerinde kayıt dışı işletmelerin var olduğu bilinmektedir. Kayıt dışı bu işletmeler haksız rekabete yol açmakta, bu durum Suriyeliler ile huzursuzluk yaşanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Suriyelilerin ticari faaliyetleri kayıt altına alınmalıdır.

KAYNAKÇA

ADİL İŞGÜCÜ DERNEĞİ (2014). "Issue Brief: Syrian Refugees Working in Turkey",http://www.fairlabor.org/sites/default/files/documents/reports/september-2014-syrian-refugees-inturkey.pdf, (03.05.2016).

AKTAŞ, M.T. (2014). " Göç Olgusu Ekonomik Kalkınmada İtici Güç Olabilir Mi?", Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1) :37-48.

CHATTY, vd, (2014). "Ensuring Quality Education for Young Refugees from Syria (12-25 Years): A Mapping Exercise". Oxford Üniversitesi Mülteci Çalışmaları Merkezi.

ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI (2014). "Yabancıların Çalışma İzinleri Raporu", http://www.csgb.gov.tr/media/1765/yabanciizin2014.pdf, Erişim Tarihi: 16.03.2016

ERDOĞAN, M.M. ve ÜNVER, C. (2015). "Türkiye iş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri", Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ve Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Suriye Raporu.

DENİZ, T. (2014). "Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", TSA / Yıl: 18 Sayı:1, Nisan.

GERSCHENKRON, A. (1962). Economic Backwardness in Historical Perspective, Harvard University Pres, Massachusetts.

GÜNEY, T., TUNCER, G. ve KILIÇ, R. (2013). "Uluslararası Göçün İşgücü Piyasasındaki Ücret Düzeyi Üzerine Etkileri: Bir Literatür Araştırması", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 35, Ocak.

INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION (IOM), "Irregular Labour Migration In Turkey And Impact Of Migrant Workers On The Labour Market",2013Raporu,http://www.turkey.iom.int/documents/Labour/IOM_irregular_labour_migration_tr_06062013.pdf,(15.03.2016).

İNSAN HAKLARI İZLEME ÖRGÜTÜ (2015). "Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller – Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek.https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf, (01.05.2016).

KLOOSTERMAN, R., and RATH, J. (Edt) (2003). Immigrant Entrepreneurs: Venturing Abroad in the Age of Globalisation, Berg, Oxford .

LORDOĞLU, K. (2015). "Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar", Çalışma ve Toplum, 2015/1.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ (ORSAM) (2015). "Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme", Rapor No: 196, Ocak.

OYTUN, O. ve GÜNDOĞAR, S. S. (2015). "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Raporu", ORSAM- TESEV Rapor No: 195, Ankara.

ÖZTÜRK, S. (2015). "Suriye'den Göçün Etkileri", Gsa 2015 Global'i Yaşamak Uluslar Arası Konferansı, Roehampton Üniversitesi, Londra, İngiltere.

TAŞ, A. ve ÇİTÇİ, U.S. (2009). "Göçmen Girişimcilerin Girişimsel Yolculukları: Türkiye'deki Balkan Girişimciler", 1.Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi.

TUNÇ, A.Ş. (2015). "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme", Tesam Akademi Dergisi, Temmuz, 2 (2): 29 – 63.

İnternet Kaynakları

AFAD (T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) Afet Suriye Raporu, https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=848, (01.02.2016).

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ (BMYK), http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224, (02.04.2016)

GÜVENLİK STRATEJİLERİ ARAŞTIRMA MERKEZİ (GÜSAM), http://gusam.org/2016/03/12/siginmaci-varliginin-sosyoekonomik-maliyeti/, (28.03.2016)

EKONOMİ BAKANLIĞI (2016). "Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Firmalar Listesi" Haziran 2015 verileri, https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/yatirim/uluslararasiYatirim/uluslararasidogrudanyatirim?_afrLoop=511944232091839&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindowId%3Dnull%26_afrLoop%3D511944232091839%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrlstate%3Dr4yw8k4ko_29, (02.04.2016)

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, http://www.goc.gov.tr/icerik3/giris-cikis_363_378_4708, (23.03.2016)

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710, (01.04.2016)

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380, (01.04.2016)

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, http://www.goc.gov.tr/icerik/uyum_409_564, (01.04.2016)

OECD, International Migration: The Human Face of Globalisation, Summary in Turkish,http://www.oecdilibrary.org/sites/665d960atr/index.html;jsessionid=4cv4d3elh0qol.xoecdlive02?itemId=/content/summary/665d960atr&mimeType=text/html&_csp_=016047d8d0f383618339db435c414314, (01.04.2016).

TUİK TEMEL İŞGÜCÜ GÖSTERGELERİ 2014/2015, http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=21567, (05.04.2016)

TUİK HANEHALKI İŞGÜCÜ İSTATİSTİKLERİ 2011, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10761, (05.04.2016)

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI ARAŞTIRMA VE ETÜTLER MERKEZİ, http://www.arem.gov.tr/suriyeli-siginmacilarin-turkiyeye-etkileri-2015, (29.03.2016)

http://www.dunya.com/dis-iliskiler/suriyeli-firma-sayisi-10-bini-asti 273623h.htm, (01.04.2016)

HÜRRİYET (2016). "Türkiye 2011'den Bu Yana 2.1 Milyon Suriyeli Mülteciye 8 Milyar Dolar Harcadı", http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-2011den-bu-yana-2-1-milyon-suriyeli-multeciye-8-milyar-dolar-harcadi-40007235,(08.05.2016)

ORTADOĞU'DAKİ ÇATIŞMALARIN ESKİÇAĞ TARİHİNDEKİ KÖKENİ

***

ORIGIN OF THE CONFLICTS IN MIDDLE EAST IN ANCIENT HISTORY

Doç. Dr. Cemil BÜLBÜL
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
cemilbulbul@hotmail.com

Öz

Tarihin erken dönemlerinden itibaren dünyanın pekçok yerinde olduğu gibi, Ortadoğu coğrafyası da farklı zamanlarda bazı göç hareketlerine sahne olmuştur. Bu göç hareketleri açlık, kıtlık, doğal felaketler, iç savaşlar, dış baskılar, mezhep çatışmaları gibi nedenlerle olmuştur. Bu göç hareketleri ve çatışmaların Eskiçağda güzel bir örneğini yansıtması bakımından Alalah kenti önemlidir. Günümüzde Alalah kenti (Tel Açana) Asi nehrinin ağzında Amik ovasında kurulmuştur. Alalah; Hitit, Mitanni ve Mısır gibi MÖ. 2. Binyıl'ın büyük devletlerinin hegomanya kurmaya çalıştıkları çok önemli bir bölgede yer alıyordu. Bu bölgede yapılan kazılar neticesinde ortaya çıkarılan çivi yazılı tabletler (metinler), MÖ. 2. Binyıl Eski Yakındoğu ile Modern Ortadoğu tarihi ve coğrafyasına ilişkin önemli bilgiler vermektedir. Alalah'ta bulunan yazıtlar ve tabletlerden anlaşıldığı üzere, Ortadoğu coğrafyasında MÖ. 16. yüzyılda durum ne ise, 2016 yılında da durumun aynı olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Ortadoğu, Göç, Alalah, Kuzey Suriye.*

Abstract

Since the early ages of the history, the Middle East has witnessed some movements of migrations like other places around the world. These movements were caused by starvation, famine, civil wars, foreign appression, natural disasters, and sectarian violence. Alalakh is an important city in terms of its being a good example of the cities which witnessed migration movements and conflicts in ancient history. It was founded in the mouth of Asi river in Amik plain. It was located is an essential are like Hittite, Mittanian and Egypt in which great powers of the second millenium B.C. aimed dominating these regions. Cuneiform tablets (texts) that unearthed as a result of excavations carried out in this region, gives important information about the history and geography of Ancient Near East and modern Middle East of the second millennium BC. As it is understood from the cuneiform and inscriptions at Alalakh, it is seen that the situation in the Middle East is the same in 2016 as it was in the 16. century B.C.

Keywords: *Middle East, migration, Alalakh, North Syria.*

1. GİRİŞ

Ortadoğu, medeniyetler tarihi içinde geçmişten günümüze oldukça önemli bir yere sahiptir. Kıtalar arası durumu ve coğrafi konumu ile her zaman için dünya gündeminde olmuştur. Bilim adamları tarafından Dünya Adası olarak isimlendirilen Asya-Avrupa ve Afrika'dan oluşan ve zaman zaman Eski Dünya olarak da anılan bu kıtalar topluluğu, birbirleriyle Ortadoğu'da kesişirler. (Memiş, 2002: 9)

İnsanların hayatlarındaki ilk büyük değişimler günümüzden yaklaşık 10000 yıl önce ortaya çıkmaya başladı. İnsanlar dünyanın belirli yerlerinde, özellikle Ortadoğu'nun **"Bereketli Hilal"** bölgesinde geçimlerini sağlamak üzere yeni bir yola girdiler. (Harman, 2015: 24)

Tarih boyunca her şeyin prototipine bu topraklarda rastlamaktayız. Çünkü dünyanın ilk medeni kavimleri bu topraklara yerleşmiş ve bu toprakları bayındır hale getirerek ilk şehir devletlerini kurmuşlardır. Yine, yazı bu kavimler tarafından keşfedilmiş ve ziraat bu topraklarda başlamıştı. İnsanlık tarihinin ilk kültür basamaklarını teşkil eden avcılık ve toplayıcılık döneminden kurtularak toprağa bağlanan ilk Ortadoğu kavimleri, Dicle ve Fırat nehirlerinin suladığı Mezopotamya'da ve Nil nehrinin hayat verdiği Mısır'da, toprağa bağlanmanın verdiği güçle siteler (şehir devletleri) kurmuşlar ve medeniyete önderlik etmişlerdi. Ortadoğu, değişik kökenli bu kavimleri buralara çekmiş ve bunlar Ortadoğu'nun en eski milletlerini oluşturmuşlardı. (Memiş, 2002: 15)

Eskiçağda, Ortadoğu coğrafyasında pek çok göç hareketi meydana gelmiştir. Bu göçlerin bir kısmı yeni medeniyetlerin ortaya çıkmasına neden olurken, bir kısmı da mevcut medeniyetleri ya zarara uğratmış ya da tamamen yok etmiştir. Bazı kavimler ise, göç ettikleri ülkenin medeniyetini özümseyerek farklı bir kimliğe bürünmüşlerdir. Sümer Göçleri, yeni medeniyetlerin doğmasına zemin hazırlayan göçler kategorisine dâhil edilebilir. Sümerler'in Mezopotamya'ya göç etmeleri Mezopotamya medeniyetine olduğu gibi, dünya medeniyetine de çok önemli katkılar sağlamıştır. (Memiş ve Bülbül, 2014: 15)

Medeniyet tarihinin ve Ortadoğu'nun en eski yerleşim merkezlerinden biri olan Mezopotamya'ya şehir kültürünü getirenler ve yazıyı keşfederek tarihi devirlerin başlamasını sağlayan ve Türkçe'ye akraba bir dil konuşan **Sümerler**'dir.

Sümerler, MÖ. 3500-2500 yılları arasına rastlayan dönemde Mezopotamya'da gerçekten büyük bir medeniyet meydana getirmişlerdir. Fakat ne gariptir ki, coğrafi şartlar uygun olmasına rağmen, büyük bir imparatorluk kuramamışlar, tam tersine, şehir devletleri halinde yaşamayı tercih etmişlerdir. (Memiş, 2002: 16-17)

Sümer şehir devletleri arasında da zaman zaman anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Bu şehir devletlerinden İsin ve Larsa şehirleri arasındaki mücadele oldukça dikkat çekicidir. Bu dönemde göçebelerin ve içlerinde en göze çarpanları **"Amurrular"** ya da **"Amoritler"** denilen halkın oluşturduğu toprağa yerleşmemiş öteki göçebe kabileleri ile ciddi sorunlarla kalınmış olmasına rağmen, döneme sürekliliğin en iyi korunabildiği kentlerin adı verilerek **"İsin-Larsa Dönemi"** denilmiştir. (Maisels, 1999: 221) Bu iki şehir arasındaki mücadele, Ortadoğu'daki çatışmaların Eskiçağ tarihindeki kökeni hakkında en güzel örneklerden birisi olarak gösterilebilir.

Bu, öylesine sürekli ve yıpratıcı bir mücadele olmuştur ki, iki asır içinde egemenlik bazen birinin bazen diğerinin eline geçmekle beraber, bu iki sülaleden hiçbirisi, Mezopotamya şehirlerinin tümü üzerinde sürekli bir hakimiyet kuramamışlardır. Bu savaşlar memleketin birlik ve beraberliğini de parçalamıştır. Halbuki her iki şehirde de aynı dil ve aynı lehçe konuşuluyordu. Bir başka ifadeyle bu iki kent halkı kardeştiler. Bu iki şehir devleti arasındaki mücadelenin iki önemli nedeni vardı:

1- Nippur şehrine hakim olmak,

2-Basra Körfezi ticaretini elde tutmak.

Sümerler devrinden beri Nippur'un dinsel bir önemi vardı. Çünkü Nippur, Sümerler'in baştanrısı Enlil'in kült (tapınım) merkezi idi. O devirde yaşayan insanlar, baştanrının, memleketi idare etmesi için,

kendi istediği bir şahsı iş başına getirdiğine inanıyorlardı. İşte bu yüzdendir ki, İsin ve Larsa kralları, halkın bu inancı doğrultusunda, Nippur kentini ellerinde tutmaya çalışıyorlardı.

Asıl mesele ise Basra Körfezi'ndeki ticareti elde tutabilme meselesi idi. Fırat nehrinden epeyce içeride olan İsin şehri için, Basra Körfezi'ne ulaşmak hayati bir önem taşıyordu. (Memiş ve Bülbül, 2012: 51-52; Köroğlu, 2006: 98-99)

Kaynaklardan öğrenildiği kadarıyla, ilk göç hareketi kuzeydoğu yönünde gerçekleşmiş, bu göçe katılan Samiler, Mezopotamya'ya şehir kültürünü getiren Sümerler üzerine gelerek, Fırat ve Dicle boylarını istila etmişlerdir. (Memiş ve Bülbül, 2012: 5) MÖ. 2500'lerde meydana gelen göç dalgasıyla[1] birlikte Mezopotamya'ya yeni bir kavim daha gelmiştir ki, bu kavim, Sami kökenli **Akkadlar**'dır. Bugünkü Arapların en eski ataları olan Akkadlar'ın gelmesiyle birlikte, Mezopotamya'nın gerek etnik, gerekse siyasi çehresi değişmiştir. (Memiş ve Bülbül, 2014: 23) Nitekim Akkadlar, MÖ. 2350'de büyük bir imparatorluk kurmayı başarmışlardır. Akkadlar'ın da en büyük hedefi Dünya egemenliği olmuştur. İmparatorluğun temellerini atan kurucu kral Sargon, fetih siyasetine dayanan bir dış politika izlemiştir ki, bu siyasetin odak noktasını Anadolu teşkil ediyordu. Akkad İmparatorları, devletleri, MÖ. 2150 yıllarında İran yaylasında yaşayan Gutiler tarafından yıkılıncaya kadar, başta Anadolu olmak üzere, İran ve Mısır memleketlerinin muhtelif zenginliklerini alabildiğince sömürmüşlerdir.

Gerçekten, Mezopotamya'da M.Ö. 3. binyılın sonlarında kurulan Akkad İmparatorluğu (M.Ö. 2350-2150) kralları, hemen bütün Önasya ülkelerine egemenliklerini kabul ettirmişlerdi.

Mezopotamya'da Akkadlar Dönemi, siyasal yapısıyla ilgili bilgi sahibi olmak istiyorsak Akkad kralları hakkında önemli bilgiler veren yazılı belgeleri dikkatli bir şekilde incelemek gerekir. Bu belgeler, Akkad krallarının icraatlarından bahseden belgelerdir. Bu dönemde Anadolu'da henüz yazı mevcut değildir. Anadolu ile ilgilenen ve bu ilgilerinden yazılı belgelerdeki kayıtlardan haberdar olduğumuz Akkadlı krallar Sargon ve onun torunu Naram-sin, böylelikle Anadolu'nun prehistorik devirlere girmesine de neden olmuşlardır. (Yiğit, 2000: 20)

Sargon dönemi olaylarını anlatan belgelerin bir bölümü, Akkad Krallığı'nın sınırları dışında bulunmuş ve sonraki dönemlerde kopye edilmiştir. Bu kayıtların gerçeği tam olarak ne kadar yansıttığını bilememekteyiz. Ancak, arkeolojik olarak belgelenemese de, yazılı belgelere göre Sargon, Tuz Gölü'nün güneyindeki Puruşhanda (Acemhöyük) adlı kentte oturan Akkadlı tüccarların yardım istemesi üzerine, Orta Anadolu'ya ordusuyla sefer yapan ilk kraldır. (Köroğlu, 2006: 78-79)

Akkad imparatorlarından Sargon'un torunu Naram-Sin'e ait Şartamhari metinlerinde, adı geçen kralın Sedir ormanlarını (Amanoslar) ve Gümüş dağlarını (Toroslar) aşarak Anadolu'ya girdiği ve Hatti kralı Pampa'nın önderliğindeki 17 şehir devletinden oluşan Anadolu koalisyonuna karşı savaştığı anlatılır.

Metnin çok bozuk olan arka yüzünde, geceleyin düşman karargahına bir baskın yapıldığı ve onların yenilgiye uğratıldığı anlatılmakta, alınan ganimetlerden eksik cümleler halinde bahsedilmektedir.

Görülüyor ki bu metin, Anadolu kökenli olmamakla beraber, Anadolu hakkında bilgi veren en eski yazılı vesikadır. Bu metinden anlaşıldığı kadarıyla, M.Ö. 3. Binyılın sonlarında Anadolu'da büyük bir devlet yoktu. Ancak, her şehirde küçük bir krallık hüküm sürmekte idi. Aralarında hakimiyet mücadelesi yaptıklarına şüphe olmayan bu şehir devletleri, dıştan gelen tehlikeler karşısında, içlerindeki en güçlü şehir kralının liderliği altında birleşerek, tek bir güç halinde mücadele etmesini de biliyorlardı. Gerçekten, bu vesikada da belirtildiği üzere, Akkad imparatoru Naram-Sin 17 Anadolu kralının oluşturduğu koalisyona karşı savaşmış ve onları mağlup etmişti. (Memiş, 2013: 23)

[1] Akkad Göçleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: G. Bertin, "The Pre-Akkadian Semites", Journal of The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, Vol. 18 No. 3, 1886, s. 409-436; S. Moscati, The Semites in Ancient History, Cardiff University of Wales Press, 1959; H. Winckler, The History of Babylonia and Assyria, New York, 1907; S. Smith, A History of Babylonia and Assyria III, London 1928; F. Kınal, Eski Mezopotamya Tarihi, Ankara, 1983, s.75-86; K. Köroğlu, Eski Mezopotamya Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s.75-85.

Naram-Sin, Anadolu krallarının oluşturduğu koalisyonu yendikten ve çok sayıda ganimet aldıktan sonra memleketine dönmüştür. Bu ganimetler arasında bakırdan ve gümüşten yapılmış olanlar çoğunluğu teşkil etmektedir.

O halde, Naram-Sin'in Anadolu üzerine yapmış olduğu bu seferi, bir çeşit keşif seferi olarak değerlendirmek mümkündür. Gerçekten Akkadlar, bu ilk seferde, Anadolu'nun yer altı ve yerüstü zenginliklerini tanımaya çalışmışlardır. Nitekim, Ur'da bulunmuş olan Akkadça bir metinde: "*... (Tanrı) Nergal, kudretli Naram-Sin için yolu açtı ve ona Arman'ı, İbla'yı verdi ve ona Amanos'u, sedir Dağı'nı ve Yukarı Denizi bağışladı"* şeklinde bir ifade ile yine aynı metnin diğer bir yerinde: *"O, Amanos'u Sedir Dağı'nı itaati altına aldı"* denilmektedir ki, bu ifadelerden, Akkad İmparatorunun, Anadolu'nun zenginliklerini çok çabuk tanıdığı ve vakit kaybetmeden Amanos bölgesini kontrolü altına aldığı neticesini çıkarmak mümkündür. Belki de, Şartamhari metinlerinde adı geçen Sedir Dağı kralı İşgippu, Naram-Sin'in bu kadar kısa zamanda tekrardan ülkesi üzerine geleceğini tahmin etmemiş olmalı ki, müttefiklerini yardıma çağıramamıştı. Böylece, inşaatlar için son derece kaliteli sedir, servi ve şimşir ağaçlarının yetiştiği Amanos bölgesi, Akkad İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girmişti. Hakikaten, inşaatlar için gerekli temel maddelerin başında yer alan kerestenin, Mezopotamya'da mevcut olmadığı gerçeği göz önünde bulundurulursa, Amanos ve Sedir dağları'nın, Mezopotamya ekonomisi için ne kadar önemli olduğu, daha iyi anlaşılır.

Anadolu, Amanos bölgesini Akkadlar'ın lehine kaybetmekle, Güneydoğu sınırındaki güvenliğini de tehlikeye sokmuş oluyordu. Gerçekten, Amanos geçitleri, Akkadlar'ın eline geçtiği için, Mezopotamya kavimleri, diledikleri zaman Anadolu içlerine rahatlıkla girebilirlerdi. (Memiş, 2013: 25-26)

Bugünkü Diyarbakır'da bulunan ve üzerinde kralın figürü de olan bir dikilitaştan, Naram-Sin'in Türkiye'nin güneyinde ne kadar etkin olduğunu anlamaktayız. (Oates, 2015: 35) Görünüşe göre Naram-sin büyükbabasının yolundan ilerlemiş ve Anadolu ovasına kadar denetimi yeniden ele almıştır. Zağros ve Toros dağlarında bulunan dikilitaşlarda, dağlı halklar üzerinde kazandığı zaferler anlatılmaktadır. (Crawford, 2015: 35)

Bir başka Sami halkı olan Amurrular, Babil kentini ele geçirip I. Babil hanedanını kurarlarken, tüm Sümer kültürünü de benimsemişlerdir. (Şenel, 2014: 59) Akkadçası **"Amurrum"** olan Amurru sözcüğü, batı anlamına gelen Sümerce **"Martu"** sözcüğünden türemiştir. (Oates, 2015: 35; Bauer, 2015: 161) Göçebe yaşam şekilleri nedeniyle, yazılı belgelerde biraz abartılarak, **"tanrıya ibadet etmeyen", "ölülerini gömmeyen"** ve **"buğdayı tanımayan"** insanlar olarak tanımlanmışlardır. (Köroğlu, 2006: 97) Mezopotamya medeniyetinde söz sahibi olan kavimlerden biri de **Eski Babil Devleti**'dir. Fakat bu devlet, III. Ur Sülalesi'nin yıkılmasından yaklaşık bir asır sonra kurulacaktır. (MÖ. 1850-1550) Eskiçağ Doğu Dünyası'nın en güzel kanunlarından birisini yapan meşhur Devlet adamı ve kanun adamı Hammurabi de bu sülaleye mensuptur yani Hammurabi de Amurru soyundan gelmektedir. (Memiş ve Bülbül, 2012: 52) Hammurabi, (MÖ. 1700 dolaylarında) Sümer ve Akkad ülkelerini tek bir yönetim altında birleştirerek bölgesel devletten imparatorluğa geçilmesini sağlamıştır. (Şenel, 29014: 59)

Ortadoğu'nun bir diğer önemli köşesini oluşturan Anadolu toprakları da, jeopolitik konumu dolayısıyla, tarihin en eski devirlerinden itibaren doğudan ve batıdan gelen pek çok kavmin istilasına uğramıştır. Birçok kavmin asırlarca bir arada yaşadığı Anadolu toprakları, değişik kökenli birçok medeniyete de beşiklik etmiştir. (Memiş, 2002: 20)

Anadolu medeniyetinin oluşumunda da **Hattiler, Luviler, Hurriler** ve **Hititler** gibi yerli kavimlerin yanı sıra, Anadolu'ya göçmen olarak gelen Frigler'in, Egeli kavimlerin, İskit ve Kimmerler'in ve hatta Galatlar'ın payı ve emeği vardır.

Akalar, Anadolu kültürünü, göç ettikleri Yunanistan'a taşırken, Hiksoslar ve Mitanniler, Eski Yakın Doğu dünyasına çift atla çekilen hafif harp arabalarını armağan etmişlerdir.

Egeli Kavimler, MÖ. 2. Binyılın büyük imparatorluklarını yerle bir ederken, gittikleri yerlere demir kültürünü götürmek suretiyle, hiç değilse bu konuda, Eski Yakın Doğu medeniyetine katkıda bulunmuşlardır.

Eskiçağın ilk süvarileri olan **İskitler**, başta komşuları olmak üzere, temasa geldikleri bütün kavimlere **"at terbiyesi"**ni ve **"atı bir savaş aracı olarak kullanma**" tekniklerini öğretmişlerdir. (Memiş ve Bülbül, 2014: 267)

MÖ. 2. Binyıl Anadolu dünyasının siyasal kaderine hakim olan ve MÖ. 1400-1200 yılları arasında en parlak ve en güçlü devrini yaşayan **Hitit İmparatorluğu**, özellikle kültürel ve dini bakımlardan MÖ. 3. Binyıl Anadolu kavimlerinden ziyadesiyle etkilenmiştir. Hititler'in Anadolu'ya hakim oldukları dönemde, bütün Eski Önasya dünyasının gözü, Kuzey Suriye topraklarında idi.

Kuzey Suriye, tarihin en eski devirlerinden itibaren Eski Önasya devletlerinin hakimiyet kurmaya çalıştıkları bir bölge olmuştur. Gerçekten, Eski Önasya üçgenini oluşturan Mısır, Mezopotamya ve Anadolu'da kurulan hemen her devlet, ekonomik yönden güçlü olabilmek için, bu bölgeyi kontrolleri altında tutmaya büyük özen göstermişledir. Çünkü, Mısır-Mezopotamya-Anadolu üçlüsünü birbirine bağlayan bütün yollar, Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu topraklarında düğümleniyordu ve bu memleket, o zamanki Önasya dünyasının borsası durumunda idi. Bundan başka, gerek Mezopotamya gerekse Mısır'da ormanlar bulunmadığı için, Mısır ve Mezopotamya kralları, yaptıracakları mabetler ve saraylar için Amanos dağlarında yetişen güzel kokulu ağaçların tomruklarına şiddetle muhtaçtılar. İşte bu yüzdendir ki, Eski Önasya dünyasının nabzı Kuzey Suriye'de atmakta ve kendisini güçlenmiş hisseden her devlet, bu toprakları elde etmeye çalışmakta idi. (Memiş, 2013: 156)

Hititler'in de en büyük hedeflerinden birisi bu bölgeye, yani Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye topraklarına hakim olmaktı. Hititler'in bu bölgeyi kontrolleri altında tutmak istemelerinin belli başlı nedenleri vardı:

1- Mezopotamya, Mısır ve Anadolu gibi üç önemli bölgenin arasında bulunması ve bunlar arasındaki ilişkilerin öncelikle yaşandığı coğrafya olması
2- Bu bölgeyi elinde tutacak güç her zaman diğerleri için önemli bir tehdit oluşturacaktır.
3- Hititler bu bölgeyi kontrol etmekle, Hurri tehlikesini olabildiğince Hitit Krallığı'nın egemenlik sahasından uzak tutmuş olacak, bunun yanısıra Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'deki Hurri gücünü kırmış olacaktı.
4- Eski Yakındoğu'nun önemli üç bölgesi arasında bulunan bu bölge konumu dolayısıyla ticaret yollarının geçtiği bir yerdi.
5- Hititler'in buraya ilgi göstermelerinin bir nedeninin de zenginlikler, zengin kentlerden elde edilen ganimet olduğu biliniyor.
6- Ayrıca Yüksek Mezopotamya kültürüne Orta Anadolu'ya nazaran daha yakın olan ve bu kültürün verilerini çok daha fazla bünyesinde barındıran bu bölgeden, bu anlamda da etkilendikleri ve faydalandıkları bir gerçektir.[2](Yiğit, 2006: 7-9; Yiğit, 2011: 1-10)

Hititler ile dönemin büyük devletleri arasında bu bölgenin hakimiyeti için farklı zamanlarda pekçok mücadele olmuştur. Bu mücadelelere en güzel örnek, Hitit ile Mısır arasındaki büyük savaştır. M.Ö. 13. yüzyılın hemen başlarında Kuzey Suriye hakimiyeti yüzünden Hitit ve Mısır devletleri arasında Kadeş meydan muharebesi olmuş ve bu gerginlik belli aralıklarla 16 yıl kadar devam etmişse de, M.Ö. 1280 yılında Hitit kralı III. Hattuşili ile Mısır firavunu II. Ramses eşit şartlara dayanan bir barış antlaşması imzalayarak iki devletin dost olmasını sağlamışlardır. Hitit Devleti, Ege Göçleri neticesinde yıkılıncaya kadar, Kuzey Suriye hakimiyeti Hititler'de kalmıştır. (Memiş, 2013: 157)

Hititler'in Kuzey Suriye politikası içinde değerlendirilebilecek önemli merkezlerden birisi de Alalah'tır. Alalah (Tel Açana) kenti, Antakya'nın (Hatay) Reyhanlı ilçesi sınırları içerisinde, Amik Ovası'nda kurulmuştur. (Bülbül, 2012: 21) Alalah, Hitit kralı I. Hattuşili tarafından tahrip edilene kadar, Yamhad Krallığı'na bağlı küçük bir prenslik olan Antakya Ovası'ndaki Alalah'ta, kent merkezinin bir bölümü kısmen ortaya çıkarılmıştır. (Hout vd., 2000: 193)

[2] Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: T. Yiğit, "Hitit Krallığı ile Kuzey Suriye İlişkilerinde Halpa/Halap Kenti'nin Yeri", Uluslararası IV. Ortadoğu Semineri, Elazığ 2011, s. 1-10.

Alalah, Hitit, Mitanni ve Mısır gibi MÖ. 2. Binyılın büyük devletlerinin hegomanya kurmaya çalıştıkları çok önemli bir bölgede yer alıyordu. Gerçekten Alalah, bütün ticaret yollarının kesiştiği Kuzey Suriye topraklarıyla adeta iç içe idi. İşte bu yüzdendir ki, o, büyük devletlerle olan ilişkilerinde genellikle Kuzey Suriye'deki şehir devletleriyle birlikte hareket etmek zorundaydı.

Alalah'ta, Woolley'in yapmış olduğu kazılar sonunda yüzlerce tablet ortaya çıkarılmıştır. Alalah'ta ortaya çıkarılan bu arşiv vesikaları, özellikle MÖ. 2. Binyıl Eski Yakın Doğu tarihinin yeniden kurgulanmasına çok önemli hizmetlerde bulunmuştur..

Yine Woolley, Tel Açana'da yaptığı kazılar neticesinde, IV. tabakada İdrimi'nin kitabesini bulmuştur. Şu anda İngiltere'nin başkenti Londra'daki British Museum'da teşhir edilen İdrimi'nin Kitabesi, MÖ. 15. yüzyıl Alalah'ının siyasi tarihi hakkında bilgiler aktaran en önemli vesikadır.

Söz konusu kitabe, Halep kralı İlim-İlimma'nın oğlu İdrimi'nin anlaşılamayan nedenlerle Emar'a kaçmak zorunda kaldığını anlatmaktadır.

Kenan'da saklandıktan sonra İdrimi, Mukiš ve diğer bölgelerdeki sadık takipçilerinden bir ordu oluşturmuş ve kendini Mukiš'in ve Alalah'ın kralı olarak ilân etmiştir. (Bülbül, 2012: 58-59)

Bu kitabe Ortadoğu'da MÖ. 16. yüzyıldaki durum ile şu anda içinde bulunduğumuz 2016 yılındaki durum arasında fark olmadığını göstermesi açısından önemlidir. O zaman da insanlar savaşıyordu ve mal mülk-ganimet peşinde koşuyordu, şimdi de aynı.

Bu kitabeden bazı kesitler verecek olursak:

1-14: Halep'te, ecdadımın evinde, bir saldırı (düşmanca bir taarruz) meydana geldi, öyle ki biz, annemin akrabalarının oturduğu Emar halkına sığınmak ve orada oturmak zorunda kaldık. Ağabeylerim de benimle birlikte orada kaldılar, fakat onların hiçbirinin benim gibi plânları yoktu. Bu yüzden, ben İdrimi, İlim-ilimma'nın oğlu, Fırtına Tanrısı'nın, Hepat'ın ve Alalah'ın hanımefendisi sahibem İştar'ın sadık hizmetkârı kendi kendime şöyle düşündüm, **"her kim ki babasının mirasını ararsa, o asil bir kimsedir, fakat her kim ki Emar'ın sakinleri arasında kalırsa, o bir köledir (vasaldir)"**. Böyle düşünerek, atımı, harp arabamı ve seyisimi (at uşağımı) aldım ve oradan uzaklaştım. (Bülbül, 2012: 99)

58-63: Sonra ben kral oldum. Civardaki krallar, Alalah'ta bana karşı saldırıya geçtiler. Onlar, vaktiyle atalarımın cesetlerini toprağın üstüne, üst üste yığmışlardı, bu yüzden ben de onların cesetlerini toprağın üzerine, üst üste yığmak suretiyle onların seferberliğine(savaşına) son verdim.

64-67: Sonra, piyadelerimi aldım ve Hatti- memleketine hücum ettim. Onların idaresi altındaki yedi şehri, ki bu şehirler Paşşahe, Damarut-re'i, Hulahhan, Zise, Ie, Uluzina ve Zaruna idiler, tahrip ettim. Hatti ülkesi toplanmadı ve bana karşı yürümedi, bu yüzden ben istediğimi yaptım. Onlardan esirler aldım, onların mallarını-mülklerini ve değerli eşyalarını ganimet olarak aldım ve onları yardımcılarıma, akrabalarıma ve dostlarıma dağıttım. Onlarla birlikte ganimetler aldım.

77-86: Sonra Mukiš'e döndüm ve başkentim Alalah'a girdim. Hatti'den getirdiğim esirler, eşyalar, mal-mülk ile bir saray inşa ettim. Rejimimi (yönetim düzeni), kralların rejimi gibi yaptım. Kardeşlerimi kralların kardeşleri gibi, oğullarımı kralların oğulları gibi, akrabalarımı kralların akrabaları gibi yaptım. Memleketimdeki sakinleri (oturan halkı) güvenli bir şekilde yerleştirdim ve hattâ evi barkı olmayanı da orada iskân ettim. (Bülbül, 2012: 101)

Hitit Devleti, MÖ. 1200'lerde meydana gelen Ege göçleri neticesinde yıkılmıştır. Ortadoğu'nun önemli siyasi güçlerinden olan **Mitanni** ve **III. Babil** devletleri de bu göçler neticesinde yıkıldılar. Mısır firavunları Egeli kavimlerin yıkıcı tahribatından, verdikleri amansız mücadele ile güçlükle kurtulurken, yüzyıllardan beri Anadolu ve Mısır'ı kendi topraklarına katarak büyük bir imparatorluk kurmayı hayal eden **Asur Devleti** ise, Mezopotamya'nın kuzeyinde yer alması, başka bir tabirle, Egeli kavimlerin göç yolları üzerinde bulunmaması dolayısıyla, bu büyük felaketten hiçbir zarar görmeden kurtulmayı başarmıştı. Artık O, Ortadoğu'nun en güçlü devleti olarak kendisini görüyordu ve her halde Anadolu'ya hakim olamaması için hiçbir sebep kalmamıştı. Asur tam bu hayallerini gerçekleştireceği sırada ummadığı bir bela ile **Arami**

Göçleri ile karşılaşmıştı. Arami göçlerinin etkisiyle ve Medler'in MÖ. 610 yılında son darbesiyle Asur tarih sahnesinden çekildi.

Eskiçağda Asur'dan sonra Ortadoğu'da boy gösteren devletler ve kavimler ise sırasıyla, **Yeni Babil Devleti, Lidyalılar, Persler,** Büyük İskender'in **Hellenistik Devleti** ve **Romalılar** olmuştur. (Memiş, 2012: 21-24)

Bütün bu bilgiler ışığında sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

Ortadoğu, eskiçağlardan günümüze kadar pekçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu coğrafya, birçok savaş sahnesine ve göç hareketlerine tanıklık etmiştir ve halen de etmektedir.

Eskiçağda yaşamış olan medeniyetler ile onların Ortadoğu'da yapmış oldukları seferler, izlemiş oldukları politikalar ve Ortadoğu medeniyetinin oluşmasına yapmış oldukları katkıları ele aldık. Görüldüğü üzere, Ortadoğu'da, tarih boyunca sorunlar hiç bitmemiş ve bitecek gibi de görünmüyor.

Bilindiği üzere, üç büyük din Ortadoğu'da doğdu. Hepsi iyi insan olmayı, kardeşliği ve güzelliği emretti. Ancak bu topraklar üzerinde farklı güçlerin izlemiş olduğu politikalar, bölge insanlarını birbirine düşman etti.

Osmanlı'nın 500 yıllık yönetiminden sonra, cetvelle çizilen sınırlar nedeniyle çıkan karmaşa ve şavaşlar bitmemiş, günümüzde de devam ediyor.

Görüldüğü üzere, Ortadoğu topraklarında MÖ. 3200'lerde, MÖ. 1600'lerde durum ne ise, günümüzde de maalesef aynı.

KAYNAKÇA

BAUER, S. W. (2015). Antik Dünya, Alfa Yayınları, İstanbul.
BERTIN, G. (1886). "The Pre-Akkadian Semites", Journal of The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, 18(3): 409-436.
BÜLBÜL, C. (2012). Eski Yakındoğu Tarihinde Alalah, Altınpost Yayıncılık, Ankara.
CRAWFORD, H. (2015). Sümer ve Sümerler, Çev: Nihal Uzan, Arkadaş Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
HARMAN, C. (2015). Halkların Dünya Tarihi, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, Yordam Kitap, İstanbul.
HUOT, J. L., THALMANN, J. P. ve VALBELLE, D. (2000). Kentlerin Doğuşu, Çev: Ali Bektaş Girgin, İmge Kitabevi, Ankara.
KINAL, F. (1983). Eski Mezopotamya Tarihi, Ankara.
KÖROĞLU, K. (2006). Eski Mezopotamya Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul.
MAISELS, C. K. (1999). Uygarlığın Doğuşu, Çev: Alaeddin Şenel, İmge Kitabevi, Ankara.
MEMİŞ, E. ve BÜLBÜL C. (2012). Amurrular (Arapların En Eski Ataları), Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ
MEMİŞ, E. ve BÜLBÜL C. (2014). Eskiçağda Göçler, Ekin Yayınları, Bursa.
MEMİŞ, E. (2013). Eskiçağ Türkiye Tarihi, Ekin Yayınları, Bursa.
MOSCATI, S. (1959). The Semites in Ancient History, University of Wales Press, Cardiff.
OATES, J. (2015). Babil, Arkadaş Yayınları, Çev: Fatma Çizmeli, Ankara.
SMITH, S. (1928). A History of Babylonia and Assyria III, London.
ŞENEL, A. (2014). Siyasal Düşünceler Tarihi, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
WINCKLER, H. (1907). The History of Babylonia and Assyria, New York.
YİĞİT, T. (2000). "Akkadlar Devrinde Anadolu'nun Siyasal Yapısı", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 40(3-4): 13-28.
YİĞİT, T. (2006). "Eski Hitit Krallığı'nın Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye Politikası", XV. TTK Kongresi, Ankara: 1-9.
YİĞİT, T. (2011). "Hitit Krallığı ile Kuzey Suriye İlişkilerinde Halpa/Halap Kenti'nin Yeri", Uluslararası IV. Ortadoğu Semineri, Elazığ: 1-10.

İÇ SAVAŞ NEDENİYLE TÜRKİYE'YE GÖÇ EDEN SURİYELİ SIĞINMACILARA ÇALIŞMA İZNİ VERİLMESİNE MESLEK ODALARININ BAKIŞI: GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ

***

THE PERSPECTIVE OF PROFESSIONAL CHAMBERS REGARDING WORK PERMIT FOR SYRIAN REFUGEES WHO SUFFERED FROM THE CIVIL WAR: A CASE OF GAZIANTEP PROVINCE

Doç. Dr. Sadettin PAKSOY
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
spaksoy@kilis.edu.tr

Arş. Gör. Özcan ÖZKAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
ozcanozkan@kilis.edu.tr

Öz

2010 yılının sonlarına doğru Arap Coğrafyasında ortaya çıkan "Arap Baharı", 2011 yılının Ocak ayında Suriye'yi de etkisi altına almıştır. Bazı Arap ülkelerinde bu bahar sonlanmış gibi gözükse de Suriye, Irak ve Yemen gibi ülkelerde iç savaş olanca hızıyla devam etmektedir. Beşinci yılı da geride bırakan Suriye'deki İç Savaş, 911 km sınır hattını paylaşan Türkiye'yi hem çok yakından ilgilendirmekte hem de siyasi, ekonomik ve sosyal olarak çok fazla etkilemektedir. Bugün Türkiye'nin farklı illerinde yaklaşık 2,5 milyon Suriyeli sığınmacı yaşamaktadır. Gaziantep İlinde ise yaklaşık 400.000 Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Bu sığınmacıların çoğu yaşamlarını devam ettirebilmek için çalışmak zorundadırlar. Ne var ki, bu sığınmacılar kayıt dışı istihdam edilmektedir. T.C. Hükümetinin aldığı bir kararla Suriyeli sığınmacılara 15.01.2016 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 2016/8375 sayılı "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" ile çalışma izni verilmiştir. Bu çalışmada, Gaziantep İlinde faaliyet gösteren meslek odalarının, Suriyeli sığınmacılara tanınan "çalışma izini" ne yaklaşımları incelenecektir. Gaziantep İlinde faaliyet gösteren 74 meslek odası bulunmaktadır. Bu oda yöneticileri ile yüz yüze görüşme yoluyla anket yapılacaktır. Elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilecek, sonuçlar yorumlanarak öneriler getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Suriyeli sığınmacılar, Çalışma izni, Gaziantep, Meslek Odaları.*

Abstract

Towards the end of 2010, the "Arab Spring" spread around Arabic Geography. Syria has also been influenced by this political and armed movement in January of 2011. Even though some Arab countries argue that this Spring is over, some other countries like Syria, Iraq and Yemen still struggle with the Civil War. Presently, we are leaving the fifth year of the Syrian Civil War behind; and it still continues effecting Turkey that has 911 kilometers of border with Syria. This situation not only effects Turkey politically and economically at close quarters, but also impacts the country socially. Today, in Turkey, there are about 2.5 million Syrian Refugees living in different provinces. Only in Gaziantep, there are 400.000 Syrian Refugees trying to survive. These refugees obviously have to work to maintain their lives. Therefore, Turkish Government has made a regulation called A Work Permit for The Temporary Protected Foreigners and published it in the Offical Gazette dated 15.01.2016 with the No. 2016/8375. In this study, we aim to find out how Gaziantep's Professional Chambers approach to new "work permit". There are 82 trade associations operating in Gaziantep. They will be surveyed through face to face interviews with managers. The obtained data will be analyzed with SPSS Program. The results will be interpreted and suggestions will be made.

Keywords: *Syrian refugees, Work permit, Gaziantep, Chamber of Commerce.*

1. GİRİŞ

Göç olgusunun türleri içerisinde belki de en kötü senaryoya sahip olanı "savaş nedeniyle oluşan göçtür. Bu sebeple tarih, geçmişten günümüze küçüklü büyüklü birçok göç hareketine tanıklık etmiştir. Birleşmiş Milletler'in (BM) 2013 yılında yayımladığı raporunda 90,000 insanın öldürüldüğü, bu rakamın 2015 yılı sonu itibariyle 250,000'e ulaşmış durumda olduğu belirtilmektedir. Bu durum da açıkça göçün en acımasız yönünü gözler önüne sermektedir. Başta sınır komşularına olmak üzere birçok Suriyeli; mülteci ve sığınmacı olarak çevredeki ülkelere göç etmişlerdir. Türkiye'de bu ülkelerin başında gelmektedir.

Bu çalışmamızda, günümüzde etkileri halen devam eden bu trajik olayın Türkiye'de belki de en çok hissedilen şehirlerden biri olan Gaziantep'e olan ekonomik yansımalarını ve sonuçlarını değerlendireceğiz. İkinci bölümde Suriye'de yaşanan iç savaş ile ilgili istatistiki bilgiler verirken aynı zamanda bu durumun Gaziantep'te etkilerini inceleyeceğiz. Üçüncü bölümde ise Gaziantep'te bulunan Ticaret Odaları ile ilgili genel bilgiler verip bir sonraki bölümde ise Data, Uygulamalar ve Araştırma Metotlarımız ile ilgili sonuçları tartışacağız. Son bölümde ise genel hatlarıyla Gaziantep'teki Ticaret Odaları bağlamında yani başımızda bulunan komşumuz Suriye'deki İç savaşın etkilerini bu şehre etkilerini sonuçlandırıp değerlendireceğiz.

2. SURİYE'DE İÇ SAVAŞ & GÖÇ VE GAZİANTEP

Tüm dünyada halihazırda yaklaşık 70 milyon insan, savaş, çatışma, doğal felaketler ve siyasi zulüm nedeniyle yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu rakam II. Dünya Savaşı sonrası döneminden sonra gördüğümüz en yüksek seviye. Bu dönemde Avrupa, özellikle doğusundaki ve güneyindeki komşularında yaşanan durumlardan/problemlerden dolayı göç merkezi haline gelmiş ve insanların akın ettiği ya da etmek istediği başlıca merkezlerden biri konumuna gelmiştir. Bu problemlerin başlıcaları da tine, çatışmalar, istikrarsızlıklar ve ekonomik krizler gelmektedir.

Ancak bu problemlerin yanında savaş nedeniyle oluşan göç dalgalanmaları, kuşkusuz çok daha önemli ve dramatik bir yer teşkil etmektedir. Yıllardan beri süre gelen ve bir türlü bitmek bilmeyen Suriye Savaşı 4 milyon kişinin yerinden olmasına ve başta Türkiye, Lübnan ve Ürdün olmak üzere birçok ülkeye göç etmek zorunda kalmalarına neden olmuştur. Dolayısıyla, birçok Suriyeli göçmen ve mülteci Türkiye ve Yunanistan üzerinden Doğu Avrupa'ya giriş yapmaya çalışmaktadır (Forced Migration Review, 2016).

Mültecilerin büyük çoğunluğu, terk etmek zorunda kaldıkları ülkelerine yakın ülkeleri tercih ettiği görülmektedir ve bu ülkelerin hemen hemen hepsi gelişmekte olan ülkeler statüsünde bulunmaktadır. Aralık 2015 verilerine göre Türkiye 2,2 milyon, Ürdün 630 bin ve Lübnan 630 bin mülteci ağırlayarak başı çeken ülkeler arasında bulunmaktadır (Global Migration Trends Factsheet 2015, 2016).

Uluslararası Göç Organizasyonunun (IOM) 2015 yılı verilerine göre Orta ve Doğu Akdeniz üzerinden Avrupa Birliği ülkelerine gelen göçmen, mülteci ve sığınmacıların sayısı 900,000 iken, 3500'de fazla kişi bu yollarla spesifik olarak İtalya ve Yunanistan yolu üzerinden gelirken hayatını kaybetmiştir (IOM and UNICEF Data Brief: Migration of Children to Europe, 2015).

Yaşanan Suriye krizi yalnızca ekonomik anlamda problemler doğurmamıştır. İktisadi problemlerin yanında eğitim ve sağlık gibi birçok alanda da sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) Başkanı Dr. Fuat Oktay'ın yine bu kuruluşa ait dergide verdiği bilgilerde birçok çalışma yaptıklarını, bilhassa çocuklara önem verildiğini ve bugüne kadar 300,000'den fazla Suriyelinin okula kayıt ettirildiği belirtilmiştir. Ayrıca Geniş bazda Suriye'deki iç savaştan kaçan 4,2 milyon mültecinin yarısının biyometrik kaydının olduğu belirtilmiştir (AFAD, 2015).

Yine AFAD'ın 2014 yılında yayımladığı raporda kamplarda ve kamp dışında yaşayan Suriyeliler karşılaştırılmış olup, burada yaşayan kişilerin genel özellikleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. İlk olarak kampta yaşayan Suriyeliler ile kamp dışında yaşayanların genel anlamda benzer özellikte olduğu vurgulanırken, en yoğun yaş grubu aralığının 19-54 yaş grubu olduğu belirtilmiştir. 55 ve üzeri yaş grubu ise en düşük yoğunluklu insan grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. En çarpıcı çıkarımlardan biri ise

Türkiye'de bulunan Suriyeli misafirlerin yaş dağılımın Suriye'nin halihazırdaki toplam yaş dağılımı ile hemen hemen aynı orandadır (AFAD, 2014).

3. LİTERATÜR ÖZETİ

Suriye'deki iç savaş krizi ilgili birçok alanda farklı yaklaşımlarla irdelenmeye çalışılmış olup, şu an bile bu konuyu siyasi, sağlık harcamaları ve kanun düzenlemeler olmak üzere çeşitli alanlarda çalışmalar devam yapılmaktadır. Bununla birlikte bu savaşın iktisadi getirileri ve götürüleri ile ilgili birçok araştırma ve örnekler de bulunmaktadır.

Del Çarpio ve Wagner'in 2015 yılında Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki Emek Piyasasına etkisini incelediği çalışmalarında iki önemli çıkarım elde etmişlerdir. Bunların ilki, mülteci sayısındaki bu büyük artışın kayıt dışı istihdamda buluna Türk işçilerin büyük ölçekli işten çıkarılmalarına neden olmuştur. Bu durumun kadın-erkek, genç-yaşlı fark etmeksizin tüm eğitim düzeyindeki kişiler için geçerli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. İkinci çıkarımlarında ise kayıtlı istihdam üzerinde daha karmaşık etkilerinin olduğunu göstermişlerdir. Ortalama sayıda mülteci girişinin, Türkiye'de çalışan kayıtlı istihdamda bulunan vatandaşlara olan etkisinin pozitif olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kayıt dışı işgücü arzının artışı Türk işçilerinin kayıtlı istihdama olan taleplerinin atışına neden olduğu saptanmıştır. Ancak bu tüm işçi gruplarında geçerli değildir. Kadın veya vasıflı işçilerde herhangi bir etkisinin bulunmadığını gözlemlemişlerdir (Ximena V. Del Çarpio, Mathis Wagner (2015).

Erdoğan (2014) yaptığı çalışmada ise Suriyelilerin ekonomik yük olup olmadığı tartışılmıştır. Suriyelilerin varlığı, halk üzerinde bir olumsuz ve tedirgin bir hava yaratmasının Türk toplumunun ekonomiye gelen yükü çok daha fazla önemsemesine neden olmaktadır. Yapılan çalışmada Türk halkının yaklaşık %71'inin Suriyelilerin Türk ekonomisine zarar verdiği tespit edilirken, %60'ının ise Türkiye'de bulunan yoksulların Suriyeli sığınmacıların gerisinde tutulmasının ciddi anlamda tepkiyle karşılandığı görülmüştür. Bununla birlikte yapılan bu anket çalışmasında halkın yaklaşık %47'si Suriyeli sığınmacıların çalışmasına yönelik yapılan düzenleme ve çabalara net bir şekilde karşı olduklarını belirtmiştir. Ancak geçici bir süre veya spesifik işler gibi sınırlı izinlerde ise halkın daha ılımlı yaklaştığını savunmaktadırlar. Türk vatandaşları ile aynı haklara sahip olmalı sorusuna ise katılımcıların yine az bir oranı bu soruya olumlu cevap vermiştir.

Suriyeli mülteciler genel anlamda Türkiye-Suriye sınırında olan şehirlere/bölgelere yerleştirilmiştir. Bu bağlamda bu bölgelerdeki etkileri daha fazla olmaktadır.

Bu noktada yapılan çalışmalardan biri de Suriyeli sığınmacıların yerleştirildikleri bölgelerdeki gıda, emlak fiyatları, işgücü oranı ve iç göç yapısını nasıl etkilediği üzerine yapılan çalışmadır (Akgündüz, Van Den Berg and Hassing, 2015). Bu bölgeler dışındaki yerler kontrol değişkeni olarak farkların farklı yaklaşımı ile lokal ekonomilerdeki etki analiz edilmeye çalışılmıştır. Buradan hareketle, emlak ve gıda fiyatlarında bir artış söz konusu iken, farklı vasıf ve meslek gruplarına sahip Türk vatandaşların istihdam oranında bir değişiklik olmadığı ortaya konulmuştur (Akgündüz et al., 2015).

Literatürde yapılmış çalışmalarda şüphesiz şehir veya ülke düzeyinde yapılan çalışmalardaki etkiler de değerlendirilmiş olup, olumlu ve olumsuz tepkilerin oluşturmuş olduğu söylemler gözler önüne serilmiştir. İşte bu bağlamda yapılmış çalışmalardan biri olan Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin (ORSAM) yayımlamış olduğu raporda Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin yaratmış olduğu birincil etki konut kiraları üzerinde olmuştur. Mülteci ve sığınmacı sayısındaki artış haliyle kiralık ev talebini arttırmıştır. Dolayısıyla yüksek fiyatlar da işin içine girince, sınır illerinde kiralık ev bulmak oldukça zorlaşmıştır. Bunun en büyük nedenlerinden biri de ev sahiplerinin bu fırsattan faydalanıp evlerini yüksek fiyatlarla kiraya vermek Suriyelilere vermek istemeleridir. ORSAM'ın yapmış olduğu çalışmada yapılan görüşmelerde ev sahipleri, halihazırda olan kiracılarını evlerinden çıkararak yüksek kira bedeli ile Suriyelilere verdikleri gözlemlenmiştir.

Şüphesiz Suriyelilerin emlak sektörü üzerinde yaratmış olduğu bu aşırı talep sadece ev kiraları üzerinde olmamıştır. Konut fiyatlarındaki fahiş artış da başta Gaziantep ve Kilis şehirleri olmak üzere çok derinden hissedilmektedir. Gıda fiyatlarındaki artış da buna eklenince yaşam ve besin gibi insanlık için olmazsa olmaz bu fiyat dalgalanmaları da bu iki şehrin enflasyon oranının Türkiye ortalamasının üzerine çıkmasına neden olmuştur (ORSAM, 2014).

ORSAM'ın yapmış olduğu anket çalışmasında göze çarpan ikinci olumsuz durum sanayi ve tarım sektöründe bulunan kaçak yollarla çalışan Suriyelilerin oluşturduğu ucuz işgücü. Özellikle küçük işletmelerde görülen bu işçiler Türk işçilerin işlerini kaybetmesindeki en büyük etkenlerden biri olarak görülmektedir. Hatta bazı sınır şehirlerde, bölgelere göre katılımcıların neredeyse yarısının –hatta bazı bölgelerde tamamının- iş fırsatlarının Suriyeliler tarafından ellerinde aldığını belirtmişti ve bu durum büyük tepkilere neden olmuştur. Orsam sunmuş olduğu raporda Suriyelilerin işgücü piyasasına girmesinin hem pozitif hem de negatif sonuçlar doğurduğu gözlemlenmiştir (ORSAM, 2014).

4. TİCARET ODALARI VE ROLÜ

4.1. Türkiye'deki Ekonomik Katkısı ve Önemi

1 Haziran 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanununun başlıca temel görevlerini incelediğimizde aslında ülke içerisinde ne kadar etkin bir rol oynadığını daha iyi anlayabiliriz. Bu görevlerin başlıca olanları ise şunlardır:

- Meslek ahlâkını, disiplini ve dayanışmayı korumak ve geliştirmek, ticaret ve sanayinin kamu yararına uygun olarak gelişmesine çalışmak.
- Ticaret ve sanayiyi ilgilendiren bilgi ve haberleri derleyerek ilgililere ulaştırmak, ilgili kanunlar çerçevesinde resmî makamlarca istenecek bilgileri vermek ve özellikle üyelerinin mesleklerini icrada ihtiyaç duyabilecekleri her çeşit bilgiyi, başvuruları durumunda kendilerine vermek veya bunların elde edilmesini kolaylaştırmak, elektronik ticaret ve internet ağları konusunda üyelerine yol gösterecek girişimlerde bulunmak, bu konularda gerekli alt yapıyı kurmak ve işletmek.
- Ticaret ve sanayiye ait her türlü incelemeleri yapmak, bölgeleri içindeki iktisadî, ticarî ve sınaî faaliyetlere ait endeks ve istatistikleri tutmak, başlıca maddelerin piyasa fiyatlarını takip ve kaydetmek ve bunları uygun vasıtalarla yaymak. (Kaynak: http://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat Metin/1.5.5174.pdf).

Bu noktalardan hareketle belirtmiş olduğumuz bu hayati önem taşıyan amaç ve görevler Meslek Odalarının içinde bulunduğumuz konjonktürde aslında ne kadar etkin bor rol oynayacağını gözler önüne sermektedir.

PEKİ ÇIKAN YENİ YASA NE ANLAMA GELİYOR?

Kayıt dışı istihdamı önlemek ve yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı Türk vatandaşları rahatlatmak amacıyla T.C. Hükümeti aldığı bir kararla Suriyeli sığınmacılara 15.01.2016 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 2016/8375 sayılı "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" ile çalışma izni verilmiştir. Bu yönetmeliğin amacı Resmi Gazate'de yer aldığı şekilde,

- **Geçici Koruma sağlanan yabancıların çalışmalarına ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir.**

Genel hatlarıyla bu yönetmelikteki önemli satir başlarının sıralanması daha iyi kavranabilmesi açısından faydalı olacaktır.

- Geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni olmaksızın Türkiye'de çalışamaz veya çalıştırılamaz.

- Toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde, en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancının çalışmasına izin verilebilir.
- Geçici koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenmez.
- Geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabilir.
- Geçici koruma sağlanan yabancıların ve işverenlerin çalışma ce sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan hak ve yükümlülükleri saklıdır.
- Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni muafiyeti kapsamındadır.

1. Madde de bu şekilde istihdamda bulunan Suriyeli işçiler ve çalışanlar belirli düzenlerde kayıt altına alınıp hem ucuz işgücünün hem de kaçak işgücünün önüne geçilmeye çalışılmıştır. Belki de ana hattını oluşturan bu çalışma ile Suriyeli işçilere geçici de olsa bir çözüm sağlanmaya çalışılmıştır.

4.2. Gaziantep'teki Ekonomik Katkısı ve Önemi

Türkiye ekonomisinin en önemli merkezlerinden biri olarak kabul Gaziantep, ekonomik gücü, yapısı, sağladığı istihdam ve ihracat kalemlerinin çokluğu ile çok önemli bir konuma sahiptir. Son zamanlarda yükselen ticari eğilimi, çok sayıdaki Organize Sanayi Bölgesi bulundurması, üniversite-sanayi iş birliği çalışmaları ile göz önünde olan örnek bir şehirdir. Doğu ve Batı bölgelerimizin kesişim noktası olan bu şehir, ülkemizin dünya coğrafyası üzerindeki köprü durumunun adeta mikro ölçekte şehir olarak yansıması Gaziantep şehri. Doğu ve Batının 2011'de patlak veren bu Suriye İç Savaşı; ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan gibi birçok yönden etki etmiştir. Bu noktada Meslek Odalarına kayıtlı birçok kurum ve müessese bu ekonomik oluşumda önemli rol oynamaktadır.

1953 yılında kurulan Gaziantep Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği'nin günümüzdeki kayıtlı odası bulunmaktadır. Bu üyelerin 51'i kent merkezinde bulunmakta olup, 23'u ise ilçelerinde bulunmaktadır (http://www.gesob.org.tr/index.php?SF=6).

Satırbaşları ile Gaziantep şehrinin önemli istatistiklerine bir göz atalım:

1270 ihracatçı firması ile 172 ülkeye ihracat yapan Gazi şehir Türkiye'nin toplam ihracatının %4.27'sini sağlamaktadır. Özellikle makine halisi, fıstık, plastik poşet ve iplik gibi ürünlerin üretiminde Türkiye lideri konumunda bulunurken, en fazla ihracat yapan iller sıralamasında 6. sırada yer almaktadır. Bununla birlikte İstanbul Sanayi Odasının (İSO) en büyük 1000 firma listesinde 67 firma ile önemli bir başarıya imza atmıştır (http://www.gaziantep.gov.tr/gaziantep-ekonomisi).

Bir ticaret şehri olan Gaziantep Türkiye genelinde bulunan büyük sanayi işyerlerinin %4'ünü içerirken küçük sanayi işyerlerinin ise %6'sını oluşturmaktadır. Şu anda sahip olduğu faal nüfusun ise %28,72'si imalat sanayi alanında çalışmaktadır. Bu da bu şehrin ne denli önemli bir istihdam oluşturduğunun açık bir göstergesidir. Son 14 yıl içerisinde büyük bir ivme kazanan Gaziantep ekonomisi komşu illerden ve Türkiye'de bulunan diğer gelişmiş kentlerden daha yüksek bir ihracat gelişimi göstermiştir (Kaynak: http://www.gantep.edu.tr/static2/?static_ID=20256202).

5. MATERYAL VE METOD

Çalışmanın verileri Gaziantep'te bulunan Meslek Odalarının üst düzey çalışanlarından ve üyelerinden oluşmaktadır. Bu verileri toplarken ''anket'' yöntemini seçmiş olup, görüşmelerimizi yüz yüze yapmış bulunmaktayız. Anket sorularımızı yöneltmeden önce ''Geçişi Çalışma Yönetmeliği'' ile ilgili genel bilgi verilmiş olup, hazırladığımız sorular bizim de içinde bulunduğumuz Gaziantep şehrindeki gelişmelere, haberlere, örneklere ve gündeme göre hazırlanmıştır. Yönelttiğimiz sorularda Suriye krizinin Meslek Odalarının yaklaşımı ölçülmeye çalışılmış olup, bu yönetmeliğin toplumsal, iktisadi ve sosyal

yönlerden neler doğuracağı gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızda SPSS Metodu kullanılırken frekans ve yüzde dağılımı gösterilerek veriler analiz edilmiştir. Tüm bunların yanında bazı meslek odaları yazılı görüşlerini de bizimle kendi istekleri ile paylaşmış olup, bu bilgilere de sonuç ve değerlendirme kısmında değineceğiz.

6. BULGULAR VE TARTIŞMA

Daha önce de belirttiğimiz üzere Odalarımıza Suriyeli mültecilerin ve sığınmacıların ülkemize akın etmesiyle başlayan ekonomik parametrelerden ve sektörlerden oluşan sorular yönelttik. Genel hatlarıyla belli başlı sorulardan bahsetmemiz gerekirse, Suriyeli sığınmacılar çalışma izni ile İl ekonomisine "üretici, istihdam, ticari yatırımcı, sanayici, işçi, işveren, ihracatçı-ithalatçı, yetişmiş/kalifiye işgücü..." gibi konulardaki görüşlerini sorduk. Bunun yanında "savaşın ne kadar süreceği" ve "bu iznin verilip verilmemesi" gerektiği" sorularını yönelttik.

Güvenirlik İstatistiğine baktığımızda Cronbach's Alfa %80 çıkmıştır. Toplamda 72 meslek odası bulunan ve 51'i Gaziantep şehir merkezinde olan 27 meslek odasının görüşlerini derledik. Bu da tam olmamakla beraber yarısının görüşlerini aldığımızı göstermektedir.

Kullandığımız ölçekte 5=Kesinlikle katılıyorum, 4=Katılıyorum, 3=Kararsızım, 2= Katılmıyorum, 1= Kesinlikle Katılmıyorum şeklinde oluşturulmuştur.

Öncelikle genel ve anahtar bir sorudan başlayacak olursak, "meslek odalarının Suriyeli sığınmacıların çalışma izni verilmemesi" sorusuna vermiş oldukları cevabın 3.54 ortalamaya sahip olduğunu görmekteyiz. Dolaysıyla sonuç olarak Katılıyorum'a yakın bir oranda görüş bildirmiştir. 4.12 ortalama ile katılımcıların çok çok büyük bir çoğunluğu Suriye'deki savaşın 1-2 yıl daha süreceğini belirtmiştir.

Katılımcılar, Suriyeli sığınmacıların ne ithalatçı ne de ihracatçı olarak Gaziantep iline bir katkıda bulunmayacağı belirtmiş olup, başta ara eleman işçisi olmak üzere, temizlik işçisi, tarım işçisi, sanayi işçisi, oto tamir bakım işçisi, oto tamir bakım ustası gibi sorularda ise Suriyeli sığınmacıların olumlu katkı yapacağı yönünde görüş belirtmişlerdir. Tüm bu olumlu katkı yapacakları düşünülen meslek gruplarının anketlerde çıkan sonucu ortalama 3.5 bandı civarında seyretmektedir.

Elimizdeki sonuçlara baktığımızda karşımıza çıkan bir başka çarpıcı sonuç ise Suriyeli sığınmacılara çalışma izni verilmesi ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının işsiz kalması kaçınılmazdır sorusuna yönelik verilmiş cevaplardır. Katılımcıların %70'i bu soruya "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermiştir.

Suriyeli sığınmacılara verilen çalışma izni ile Suriyelilerin T.C. vatandaşı olması kolaylaştırmak isteniyor sorusuna verilen cevap ise 3.06 (Kararsız=3) ortalamaya sahip olup katılımcılar neredeyse eşit bir şekilde Katılıyorum, Kararsızım ve Katılmıyorum seçeneklerini seçmiş.

Bununla birlikte Katılımcıların olumsuz görüş belirttiği diğer sorular ise Suriyelilerin İl Ekonomisine İşveren, Üretici ve Yatırımcı olarak etki yapacağı görüşünde birleşilen sorulardır. Ayrıca katılımcılar Suriyeli sığınmacılara çalışma izni verilmesinin istihdama (%64,7) ve emlak sektörüne (%41) olumsuz katkı yapacağı belirtilmiştir.

7. SONUÇ

2016-2017 Bölgesel, Mülteci ve İyileştirme Planı doğrultusunda Birleşmiş Milletler raporunda Suriyeli göçmen ve mülteciler belirli bir plan doğrultusunda çözüme yönelik yol haritası belirlemiş olup, Türkiye'yi de kapsayan gerekli uygulamaları Türkiye planı çerçevesinde uygulanarak bir çıkış yolu bulunabileceği vurgulanmaktadır. Bunun yanında koordinasyon değerlendirme takip, iki yönlü iletişim gibi işleyiş ve koordine mekanizmalarının doğru çalışmasının önemi belirtilmiştir. Aynı zamanda bölgesel koruma çerçevesinde tüm sektörlerin operasyonel bir boyut kazanması, mülteci yoğunluklu yaşam

alanlarına yatırım yapılması ve bunun doğrultusunda ev sahipliği yapan ülkeye fayda sağlanması planlanmıştır. Kayıp nesil tehlikesine karşı, çocuklar ve gençlere gerekli eğitim desteğinin verilmesi amaçlanmıştır. Tüm bu maddelere ek olarak da bu noktada bu tarz yaklaşımların daha yenilikçi ve içerik olarak daha doyurucu olması hedeflenmiştir (3RP Plan, 2016).

Bu konuda daha önceden yapılmış olan çalışmalarda belirli sorunlara nasıl çözümler getirildiğini incelediğimizde en önemli iki etkenin çalışma hayatındaki belirsizlik ve dengesizlik ön plana çıkarken bu duruma Gaziantep Kent Konseyi çeşitli düzenlemeler getirilmesi babında kentteki huzuru bozmayacak ölçüde istihdam oranının belirlenmesini savunurken. Suriyelilerin özellikle belirli ve uzmanlaştıkları sektörlere yönlendirilmesini istemektedirler. Bununla birlikte Gaziantep'te bulunan meslek odalarının İSKUR ile ortaklaşa çalışarak uzmanlar eşliğinde Suriyeli işçileri. Eğitimli ve verimli oldukları alanlara yönlendirilmesi üzerine çalışmalar yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Konsey bu kapsamda devletin yapmış olduğu düzenleme ile Suriyeli işçilerin işgücüne katkıları sağlanmaya çalışılmış olup, en azından kayıt dışı ve kaçak yollarla çalıştırılan işçilerde büyük bir azalma beklenmektedir. Bu durum Türkiye'deki vatandaşlarımızın da beklentilerini bir nebze olsun karşılayacağını ve önemli bir eşiğin atlatılacağı kanaatinde olduğunu belirtmiştir. (GAZİANTEP KENT KONSEYİ, 2014)

Yaşanmış olan bu trajedinin ülkemize verdiği yararlar ve zararlar masaya yatırılmaya devam ediliyor, edecektir de. Ancak bu noktada ülkemizde vuku bulmuş bu sorunu ekonomik boyutları ile dikkatli inceleyip bir çözüm yolu bulmaya çalışmanın gerekliliği açıkça ortaya çıkmıştır. Bu şekilde oluşan çözüm önerileri ile hem Suriyeli sığınmacılara adeta yeni bir düzen kurma şansı yakalanmış olmaktadır. Bununla birlikte yaşanan bu krizin Türkiye ekonomisin için bir fırsata çevrilmesi de ülkemiz adına çok önemli bir basamak olacaktır.

KAYNAKCA

AFAD, 3 aylik sureli dergi, 2 Kasim 2015.

AFAD, Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri, Kardeş Topraklardaki Misafirlik, 2014.

Erdogan, M. (2014) Turkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Arastirmasi, Hacettepe Universitesi Goc ve Siyaset Arastirmalari Merkezi.

Forced Migration Review, "Destination: Europe", Issue 51' January 2016.

GAZİANTEP KENT KONSEYİ YÜRÜTME KURULU GAZİANTEP'TE YAŞAYAN SURİYELİ MİSAFİRLERE İLİŞKİN RAPOR SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ, Aralık, 2014.

Global Migration Trends Factsheet 2015, April 2016.

http://www.gantep.edu.tr/static2/?static_ID=20256202.

http://www.gesob.org.tr/index.php?SF=6.

IOM and UNICEF Data Brief: Migration of Children to Europe, 30 November 2015.

Regional Strategic Overview 2016-2017, 3RP Regional Refugee & Resilience Plan In Response To The Syrian Crisis.

Suriye'ye Komsu Ülkelerde Suriyeli Multecilerin Durumu: Bulgular, Sonuclar ve Öneriler, ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ (ORSAM) Rapor No: 189, Nisan 2014.

Suriye'ye Komsu Ülkelerde Suriyeli Multecilerin Durumu: Bulgular, Sonuclar ve Öneriler, ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ (ORSAM), Rapor No: 189, Nisan 2014.

Ximena V. Del Carpio, Mathis Wagner (2015), "The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market", Social Protection and Labor Global Practice Group– World Bank Group, Research Working Paper 7402, August 2015.

Yusuf Emre Akgündüz, Marcel van den Berg, Wolter Hassink, The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis in Turkey, IZA DP No. 8841, February 2015.

أثر التحويلات المالية على النمو الاقتصادي في دول اتحاد المغرب العربي

THE IMPACT OF REMITTANCES ON ECONOMIC GROWTH IN THE ARAB MAGHREB UNION COUNTRIES

د. أحسن طيار
Dr. Ahcene TIAR
جامعة 20 أوت 1955- سكيكدة
August 1955-Skikda University 20
a.tiar@univ-skikda.dz

الملخص:

تهدف هذه الدراسة إلى تفحص أثر التحويلات المالية للمهاجرين على النمو الاقتصادي في ثلاث دول من اتحاد المغرب العربي هي: الجزائر، والمغرب، وتونس. ولتحقيق هذا الهدف تم استخدام نموذج بيانات السلاسل الزمنية المقطعية (Panel data model) لتحديد هذا الأثر من خلال بيانات سنوية للفترة (1976-2011). وقد أظهرت نتائج الدراسة وجود أثر موجب لكن غير معنوي للتحويلات على النمو الاقتصادي في هذه الدول.

Abstract

This study aims to examine the impact of remittances on economic growth of three countries of Maghreb Arab Union, Algeria, Morocco, and Tunisia. To achieve this goal a panel data model spanning from 1976 to 2011 was used. The results show that remittances have a positive but no significant impact on the growth in these coutries.

مقدمة

إن الهجرة الدولية لها أهمية كبيرة في عملية التنمية البشرية إذا ما أحسن توظيفها والاستفادة منها، فقد عملت الهجرة على تدعيم النمو الاقتصادي العالمي وأسهمت في تطور الدول والمجتمعات، كما أغنت العديد من الثقافات والحضارات، وقد استمرت في لعب دور مهم، سواء على المستوى الوطني أو القطري والعالمي. فالهجرة تستمد أهميتها من أن هناك 232 مليون مهاجر دولي يشكلون 3.2% من جملة سكان العالم في2013، وقد نما هذا العدد بشكل منتظم منذ عام 1990 (جامعة الدول العربية، 2014: 1).

ومع بداية الألفية الجديدة تزايد الاهتمام بالتحويلات المالية ونتائجها على مستوى الاقتصاد الجزئي والكلي من طرف المنظمات المالية الدولية (صندوق النقد الدولي، والبنك الدولي) والمنظمات المتخصصة (المنظمة الدولية للهجرة، وبرنامج الأمم المتحدة للتنمية). فقد كان حجم تدفقات التحويلات المالية الدولية كبيرا وآخذا في النمو، لا سيما التدفقات إلى البلدان النامية، وهو يمثل مصدرا هاما من مصادر التمويل الخارجي بالنسبة لهذه البلدان. ففي عام 2013، بلغت قيمة تدفقات التحويلات العالمية 542 مليار دولار، ذهب منها 404 مليار دولار إلى البلدان النامية. ويتوقع أن تصل قيمة التحويلات المالية إلى 680 مليار دولار بحلول عام 2016 (مؤتمر الأمم المتحدة للتجارة والتنمية، 2012: 5). وتمثل التحويلات المالية، بالنسبة للعديد من البلدان النامية، جزءا كبيرا من تدفقات رؤوس الأموال الدولية، متجاوزة عائدات الصادرات والاستثمار الأجنبي المباشر والمساعدات الأجنبية.

تؤثر التحويلات المالية على النمو الاقتصادي بشكل إيجابي عن طريق الحد من العجز في الحساب الجاري، وتحسين وضع ميزان المدفوعات وتقليل الاعتماد على الاقتراض الخارجي. وتساهم تدفقات التحويلات في زيادة النمو الاقتصادي والحد من الفقر من خلال تحفيز الدخل للبلد المتلقي، والحد من القيود الائتمانية، وتسريع الاستثمار وتعزيز التنمية البشرية من خلال تمويل التعليم والصحة بشكل أفضل. إلا أن التحويلات المالية لها آثار سلبية على النمو الاقتصادي للبلد المتلقي بسبب أن التدفق الكبير للتحويلات يقلل من المشاركة في القوى العاملة وجهود العمل مما يقلل الانتاج.

تمثل الدول المغاربية الثلاث الجزائر، المغرب وتونس حوضا مهما للهجرة، وتشكل التحويلات المالية فيها مصدرا هاما للتدفقات المالية خاصة في كل من المغرب وتونس. وبالرغم من اتجاه تراجع تيارات الهجرة، واتجاه المهاجرين نحو الاستقرار الدائم واكتساب جنسية البلد المستقبل مما يقلل من التحويل نحو البلد الأصل، فقد استمر نمو تحويلات المهاجرين خاصة في تونس والمغرب.

بناء على ما سبق فإن هذه الدراسة تهدف إلى رصد آثار التحويلات المالية على النمو الاقتصادي في ثلاثة بلدان من اتحاد المغرب العربي (الجزائر والمغرب وتونس) معروفة بأنها تستقبل كميات كبيرة من تحويلات العاملين في الخارج، باستخدام نموذج بيانات السلاسل الزمنية المقطعية (Panel Data Model).

1. الخلفية النظرية والدراسات السابقة

هناك عدد كبير من الأبحاث التي تبين التأثير الإيجابي للتحويلات المالية على مستوى الأسر المعيشية، من حيث الحد من الفقر وكذلك من حيث كونها استراتيجية لتخفيف المخاطر عن طريق تنويع مصادر الدخل. إلا أن الأدلة على أثرها الإنمائي على المستوى الاقتصادي الكلي أقل وضوحا بكثير. فالعلاقة بين التحويلات المالية والنمو الاقتصادي علاقة معقدة ومتعددة الأوجه. فمن الناحية السلبية، قد يؤدي أثر التحويلات المالية الضار بنتائج سوق العمل إلى الحد من النمو الاقتصادي، خاصة إذا ترسخت تدريجيا ثقافة الاعتماد على التحويلات الأجنبية. وعلاوة على ذلك، قد يؤدي ميل التحويلات المالية إلى التسبب في ارتفاع سعر الصرف الحقيقي إلى ظهور أعراض ما يسمى بـ"الداء الهولندي"، مما يعوق إجراء تغييرات هيكلية تمس الحاجة إليها من جراء تقويض تنافسية قطاعات المنتجات غير التقليدية القابلة للتداول، إلا إذا تمت معالجة هذه المسألة بالشكل المناسب (مؤتمر الأمم المتحدة للتجارة والتنمية، 2012، ص 13). كما أن التحويلات يمكن أن تكون وقودا للتضخم، وعلاوة على ذلك، فإن مساهمة التحويلات في النمو وتخفيف الفقر يمكن أن يقلل من حافز تنفيذ سياسة اقتصادية كلية سليمة أو اتخاذ أي إصلاحات هيكلية ضرورية (Catrinescu et al., 2006 : 1).

ومن الناحية الإيجابية، من شأن التحويلات المالية أن تدعم النمو الاقتصادي وتطوير القدرة الإنتاجية عبر قناتين هما: الاستثمار وتعميق السوق المالية. فالواقع أن التحويلات المالية تشكل مصدرا تمس الحاجة إليه من مصادر التمويل الأجنبي التي من شأنها أن تعزز وتيرة تراكم رأس المال المادي والبشري ("قناة الاستثمار"). وبالإضافة إلى ذلك، تميل التحويلات المالية إلى زيادة توفر الأموال لدى النظام المالي المحلي، مما يسهل على الأسر المعيشية التي تتلقى تلك التحويلات طلب منتجات وخدمات مالية أخرى والحصول عليها، وهو ما لم تكن لتحصل عليه لولا ذلك. وإلى جانب ذلك، يمكن أن تخفف التحويلات المالية من الضيق المالي الذي تعانيه الأسر المعيشية المتلقية، خاصة تلك التي تعيش في الأرياف والتي لا تحصل على خدمات جيدة من الوسطاء الماليين الموجودين (مؤتمر الأمم المتحدة للتجارة والتنمية، 2012: 13-14). ومن الآثار الإيجابية للتحويلات على مستوى الاقتصاد الكلي في الدول المستقبلة لها الدور الهام الذى تلعبه في مساندة ميزان المدفوعات في تلك الدول واتسامها بالاستقرار النسبي بما يساعد حكومات الدول المستقبلة على التيقن بحجم المتوقع من التحويلات، كما تلعب التحويلات دورا هاما في دعم احتياطات النقد الأجنبي للدول المستقبلة لها (جامعة الدول العربية، 2014: 30). وبالنسبة للعديد من الدول المصدرة للهجرة وذات الدخل المنخفض فإن التحويلات المالية تعتبر أهم مصدر للتمويل الخارجي متفوقة على الاستثمار الأجنبي المباشر والمساعدات الانمائية الرسمية (Catrinescu, Leon-Ledesma, Piracha and Quillin, 2006 : 1).

ومن الدراسات التجريبية التي تناولت الموضوع نذكر الدراسات الآتية:

دراسة (Datta and Sarkar, 2014): هدفت هذه الدراسة إلى إيجاد أثر التحويلات على النمو الاقتصادي في بنغلاديش. بالاعتماد على طريقة ARDL توصلت الدراسة إلى أنه هناك إمكانية لوجود علاقة على المدى الطويل بين التحويلات وإجمالي الناتج المحلي، لكن لا توجد علاقة سببية بينهما لا على المدى القصير ولا على المدى الطويل.

دراسة (Yaseen, 2012) حول الآثار الايجابية والسلبية للتحويلات على النمو الاقتصادي في دول الشرق الأوسط وشمال افريقيا، وباستخدام نموذج البانل على عينة من دول هذه المنطقة (الجزائر، مصر، الأردن، ليبيا، المغرب، عمان، سوريا، لبنان، تونس) خلال الفترة (2000-2010) توصلت الدراسة إلى أن للتحويلات أثرا ايجابيا ومعنويا على النمو الاقتصادي.

دراسة (Fayissa and Nsiah, 2010) حول قدرة التحويلات على تحفيز النمو والتنمية في دول أمريكا الجنوبية، وباستخدام نموذج البانل على 18 دولة أمريكية جنوبية خلال الفترة (1980-2005) توصلت الدراسة إلى أن التحويلات تؤثر ايجابيا ومعنويا على النمو في دول أمريكا الجنوبية أين الأنظمة المالية فيها أقل تطورا، من خلال توفير وسيلة بديلة لتمويل الاستثمار والمساعدة في التغلب على قيود السيولة.

دراسة (Abu Siddique et al., 2010) حول العلاقة السببية بين التحويلات والنمو الاقتصادي في ثلاث دول: البنغلاديش والهند وسريلانكا، باستخدام سببية غرينجر وسلاسل زمنية تمتد لمدة 25 سنة. توصلت الدراسة إلى أن نمو التحويلات قد أدى إلى النمو الاقتصادي في بنغلاديش،

وفي الهند لم تكن هناك علاقة سببية بين نمو التحويلات والنمو الاقتصادي، أما في سريلانكا فقد كانت هناك علاقة سببية في الاتجاهين بين نمو التحويلات والنمو الاقتصادي.

دراسة (Garcia-Fuentes and Kennedy, 2009) حول أثر التحويلات على النمو الاقتصادي من خلال رأس المال البشري باستخدام نموذج البانل لعينة من 14 دولة من دول أمريكا الجنوبية والكاريبي خلال الفترة (2000-1975). وقد توصلت الدراسة إلى أن للتحويلات أثر ايجابي على النمو الاقتصادي في هذه الدول، لكن تحقق هذا الأثر يحدث فقط لما يتوفر البلد المتلقي للتحويلات على حد أدنى من مخزون رأس المال البشري.

دراسة (Berthomieu and Tykhonenko, 2009): هدفت هذه الدراسة إلى فحص الآثار الاقتصادية الكلية لتحويلات المهاجرين في دول الشرق الأوسط وشمال افريقيا ودول البحر الأبيض المتوسط. وباستخدام خوارزمية بايز توصلت الدراسة إلى أن 6 دول فقط من بين 13 كان فيها للتحويلات أثرا معنويا على نمو نصيب الفرد من الناتج المحلي الإجمالي من ضمنها المغرب، أما باقي الدول فلم يكن الأثر فيها معنويا من بينها: الجزائر وتونس.

دراسة (Fayissa and Nsiah, 2008) حول أثر التحويلات على النمو الاقتصادي والتنمية في افريقيا، وباستخدام نموذج البانل على 37 دولة افريقية خلال الفترة (2004-1980) توصلت الدراسة إلى أن التحويلات تعزز النمو في الدول الافريقية أين الأنظمة المالية فيها أقل تطورا، من خلال توفير وسيلة بديلة لتمويل الاستثمار والمساعدة في التغلب على قيود السيولة.

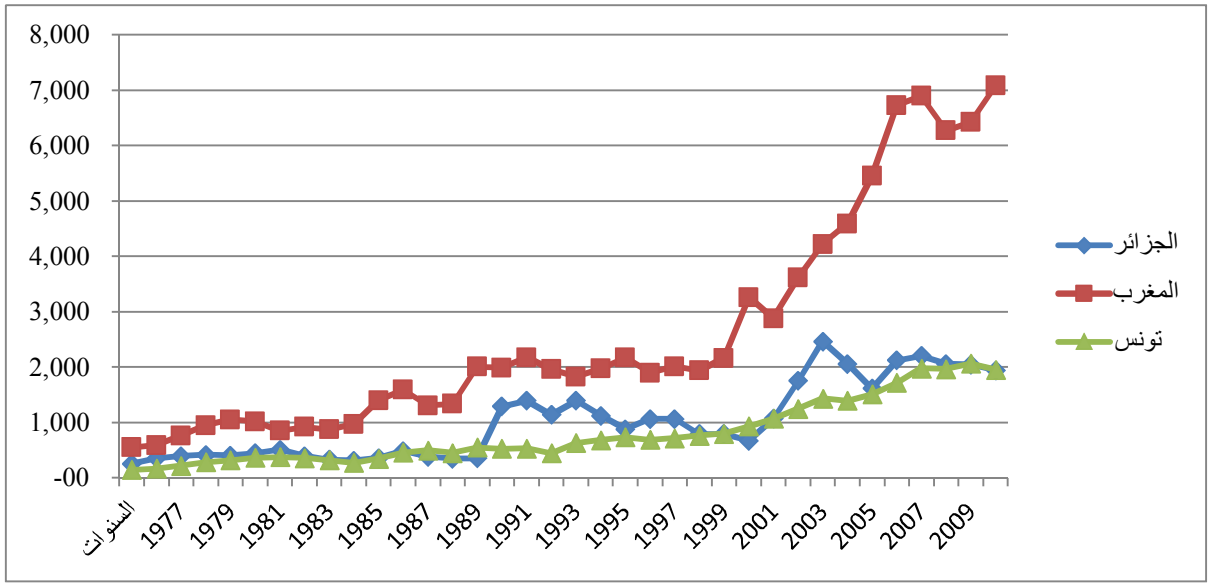
دراسة (Giuliano and Ruiz-Arranz, 2005) حول العلاقة بين التحويلات والنمو، وباستخدام نموذج البانل لعينة كبيرة من الدول النامية أظهرت النتائج التجريبية أن التحويلات يمكن أن تعزز النمو في البلدان الأقل نموا من الناحية المالية.

2. الملامح الرئيسية للتحويلات المالية للمهاجرين إلى بلدان المغرب العربي

يرتبط المغرب العربي بعلاقات تاريخية مع أوروبا، مما أثر على تيارات وتدفقات الهجرة من بلدان المغرب العربي لأوروبا. لذا فليس مستغربا أن يدفع ذلك أغلبية المهاجرين من بلدان المغرب العربي إلى تفضيل الهجرة إلى أوروبا على بقية الأقاليم الجغرافية، لذلك تتسم الهجرة من الإقليم باتجاه رئيسي هو الشمال... وتؤكد البيانات أن أعداد المهاجرين من بلدان المغرب العربي ارتفعت بنحو 1.9 مليون عام 2013 مقارنة بعام 2000 مما يدلل على استمرار وتيرة الهجرة من بلدان المغرب العربي. كما كانت لطبيعة سياسات الهجرة بالغ الأثر في حجم تدفق الهجرة من بلدان المغرب العربي لأوروبا، حيث مرت تلك السياسة بمراحل اتسمت بالتسامح وحرية الدخول في مراحلها الأولى، إلى التقييد والحد من الهجرة تحت ذرائع أمنية، وانتهاء بفتح باب الهجرة الانتقائية لسد احتياجات سوق العمل الأوروبي (جامعة الدول العربية، 2014: 14-15).

وبالنسبة لتحويلات المهاجرين في الدول المغاربية الثلاث (الجزائر، والمغرب، وتونس)، التي تعتبر أكبر الدول المرسلة للمهاجرين في هذه المنطقة، فإنه يظهر من خلال تطور حجم تحويلات المهاجرين استمرار نمو تحويلات المهاجرين خاصة في تونس والمغرب رغم اتجاه تراجع تيارات الهجرة، واتجاه المهاجرين نحو الاستقرار الدائم واكتساب جنسية البلد المستقبل مما يقلل من التحويل نحو البلد الأصل، ومن جهة أخرى فإن تراجع أسعار الصرف للعملات المحلية في المغرب وتونس كان له تأثير على ارتفاع مستويات التحويلات، كما أن بعض السياسات ساهمت في تطور حجم التحويلات مثل الحسابات بالعملة الأجنبية القابلة للتحويل وبناء شبكة بنكية في البلدان التي يتواجد فيها المهاجرون في المغرب، أما فيما يتعلق بالجزائر فيظهر ارتباط التحويلات بتراجع سعر صرف الدينار إلا في بداية التسعينات، التي تراجعت فيها التحويلات بسبب الظروف الاقتصادية والاجتماعية الصعبة الي مرت بها البلاد، والتي عادت إلى الانتعاش في بداية الألفية الجديدة بسبب تحسن المؤشرات الاقتصادية (لطيف، 2011: 136). كما يعود تباين تطور حجم التحويلات إلى أن متوسط حجم تحويل المهاجرين السنوي الى بلدانهم يتباين بشدة فهو 234.8 يورو للجزائري في فرنسا و 3220 يورو للتونسي و 1722 يورو للمغربي في نفس البلاد (فارس، 2006: 11).

الشكل رقم (1): تطور تحويلات المهاجرين في دول المغرب العربي (الجزائر، المغرب، تونس) بملايين الدولارات خلال الفترة (1976-2011).

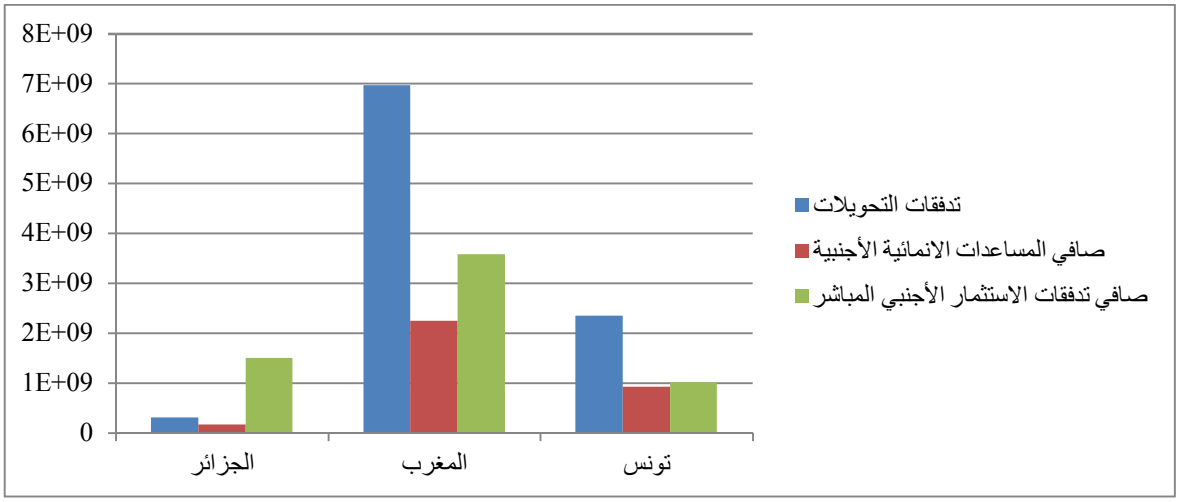

Source: World Bank, Migration and Remittances data, available online at: http://data.worldbank.org/datacatalog/migration and remittances.

ويجب الاشارة إلى أن التحويلات التي تمر عبر القنوات الرسمية لا تشكل إلا جزءا من مجموع التدفقات المالية التي يقوم بها المهاجرون. فقد أوردت دراسة لبنك الاستثمار الاوروبي تقديرات لنسب التحويلات غير الرسمية للبلدان العربية عام 2004. وقد اعتمدت على مسوح محدودة جدا في البلدان العربية المعنية خاصة بالتحويل من أوروبا. ومع ذلك فالتقديرات المقدمة معبرة الى حد كبير. وقد كانت للمغرب 34% ولتونس 20% وللجزائر 57% (فارس، 2006: 14).

وفيما يتعلق بمقارنة أهمية تحويلات العاملين للدول المستقبلة بالتدفقات المالية الرئيسية الأخرى، وهي الاستثمار الأجنبي المباشر والمساعدات الإنمائية الرسمية، يلاحظ أن تحويلات العاملين تتزايد أهميتها بشكل ملحوظ كمصدر للتدفقات المالية في كل من المغرب وتونس، بل أن قيمة تلك التحويلات تفوق كل من قيمة الاستثمارات الأجنبية المباشرة والمساعدات الانمائية الأجنبية في كل من المغرب وتونس، الأمر الذي يوضح أهمية تلك التحويلات كمصدر هام للنقد الأجنبي وكعنصر فاعل في ميزان مدفوعات تلك الدولتين. كما هو موضح في الشكل رقم (2).

الشكل رقم (2):التحويلات وصافي تدفقات المساعدات الإنمائية والاستثمار الأجنبي المباشر لكل من الجزائر والمغرب وتونس لسنة 2014

Source: World Bank, World Development Indicators, available online at: http://databank.worldbank.org/indicator.

وفيما يخص التوزيع الجغرافي لمصادر تحويلات العاملين إلى الدول المستقبلة، تفيد البيانات المجمعة أن غالبية تحويلات العاملين إلى تونس والجزائر والمغرب تأتي من الاتحاد الأوروبي، وخاصة فرنسا وإسبانيا، وبنسبة تزيد عن85% من إجمالي تحويلات العاملين المستقبلة في هذه الدول. وقد بلغت القيمة المطلقة لتحويلات العاملين من الاتحاد الأوروبي إلى دول المغرب العربي حوالي 7 مليار دولار في عام 2004 ويلاحظ في هذا الصدد، أن تحويلات العاملين إلى هذه الدول من الدول العربية الأخرى، وأهمها دول الخليج العربية وليبيا، تشكل ثاني أكبر مصدر للتحويلات بنسبة تتراوح بين 8% و 10% من إجمالي تحويلات العاملين إلى تونس والجزائر والمغرب (صندوق النقد العربي، 2006: 181).

أما الأثر الاقتصادي للتحويلات المالية للمهاجرين، فبالرغم من وجود دراسات تؤكد "وجود ارتباط وثيق بين تحويلات العاملين والاستهلاك الخاص من جهة، وتحويلات العاملين مع الاستثمار المحلي، من جهة أخرى في الدول العربية المستقبلة للتحويلات، حيث تتساوى أو ترتفع درجة ارتباط تحويلات العاملين وإجمالي الاستثمار عن درجة ارتباط تحويلات العاملين بالاستهلاك الخاص في دول كالجزائر ومصر ولبنان والمغرب وتونس. ويعني ذلك أن تحويلات العاملين تتجه بشكل متساو تقريبا نحو الاستثمار ودعم الاستهلاك في تلك الدول" (صندوق النقد العربي، 2006: 186). فقد أوضحت دراسات أخرى أن "التحويلات في الدول العربية المتلقية لها غالبا ما تستخدم في أغراض استهلاكية، خاصة في العقارات وليس لدى هذه الدول القنوات التي تمكنها من تعبئة هذه التحويلات وتوجيهها إلى استثمارات حقيقية. وحقيقة الأمر أن كافة الدول العربية المتلقية للتحويلات تعانى من هذه المشكلة، وإن كان الأمر تختلف حدته من دولة لأخرى. وفى هذا السياق فإن التحويلات ذاتها غالبا ما تقع في دائرة الاتهام كونها سببا رئيسيا في إهمال القطاعات الاقتصادية الأخرى مثل قطاع الزراعة وعدم القدرة على بناء قاعدة صناعية" (جامعة الدول العربية، 2014: 36). والجدول رقم (1) يوضح ذلك:

الجدول رقم (1): النسبة المئوية لأوجه إنفاق التحويلات في بعض الدول المغاربية

الدولة	المصاريف المعيشية اليومية	المصاريف الدراسية	إنشاء منزل	إنشاء شركة	استثمار	أخرى
الجزائر	45	13	23	3	5	11
المغرب	46	31	16	-	5	2
تونس	-	23	34	2	16	25

المصدر: جامعة الدول العربية (2014)، التقرير الاقليمي للهجرة الدولية العربية: "الهجرة الدولية والتنمية"، ص 37.

ففي تونس، تتوزع استثمارات المهاجرين بين القطاع الغير منظم، حيث يستثمر هؤلاء في التجارة والنقل والخدمات، والقطاع المهيكل. إلا أن الأمر يتعلق هنا بمجرد مشاريع نسبة الانجاز فيها تظل ضعيفة نسبيا ولا تتعدى ثلث المشاريع، وبالإضافة إلى ضعف الانجاز، هناك ضعف في خلق مناصب الشغل. و في المغرب نلاحظ أن سلوك المهاجر منمذج بحيث بعد اقتناء سيارة، فان جل المهاجرين يستثمرون في شراء أو بناء منزل. وهذان الاستثماران يشكلان بالنسبة للمهاجر ومحيطه العائلي رمزا للنجاح الاجتماعي. وهكذا تؤكد مختلف الأبحاث التي أجريت في المغرب مند ما يزيد عن أربعين سنة على أهمية الاستثمار في العقار. فيما يخص حجم هذه الاستثمارات فان استثمارات المهاجرين تهم فقط المقاولات الصغرى والصغرى جدا (الخشاني، 2006: 16-17).

أما في الجزائر فإن نسبة مساهمة المهاجرين الجزائريين في الاستثمار لم تتعد نسبة 0.2% خلال الفترة 2002-2006، وذلك يعود لطبيعة انفاق التحويلات (لطيف، 2011: 131).

3. منهجية الدراسة

من أجل تحقيق أهداف الدراسة في تفحص أثر التحويلات المالية على النمو الاقتصادي في دول اتحاد المغرب العربي الثلاث (الجزائر والمغرب وتونس)، تم بناء نموذج بيانات السلاسل الزمنية المقطعية (Panel Data Model) الآتي:

$$lnGDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 lnREM_{it} + \beta_2 lnGCF_{it} + \beta_3 lnAID_{it} + \beta_4 lnENR_{it} + \beta_5 lnFDI_{it} + \beta_6 lnTRA_{it} + \varepsilon_{it}$$

حيث: $lnGDP_{it}$ تمثل اللوغاريتم الطبيعي لنصيب الفرد من الناتج المحلي الإجمالي الحقيقي، $lnREM_{it}$ لوغاريتم نصيب الفرد من تحويلات العمال ورواتب العاملين، $lnGCF_{it}$ لوغاريتم إجمالي تكوين رأس المال الثابت كنسبة مئوية من الناتج المحلي الإجمالي كمقياس للاستثمار في رأس المال المادي، $lnAID_{it}$ لوغاريتم صافي المساعدات الانمائية الرسمية والمعونات الرسمية المتلقاة، $lnENR_{it}$ لوغاريتم الالتحاق بالمدارس، المرحلة الثانوية كنسبة مئوية من السكان في السن الرسمي للالتحاق بالتعليم الثانوي كمقياس للاستثمار في رأس المال البشري،

$lnFDI_{it}$ لوغاريتم الاستثمار الأجنبي المباشر كنسبة مئوية من الناتج المحلي الإجمالي، $lnTRA_{it}$ لوغاريتم الانفتاح على التجارة الخارجية لكل بلد، مقاسا بمجموع الصادرات والواردات كنسبة مئوية من الناتج المحلي الإجمالي.

ولتقدير النموذج السابق تم استخدام منهج بيانات السلاسل الزمنية المقطعية Panel Data Method، وذلك من خلال تطبيق ثلاثة نماذج هي: نموذج الانحدار المجمع Pooled Regression Model (PRM)، ونموذج الآثار الثابتة Fixed Effects Model (FEM)، ونموذج الآثار العشوائية Random Effects Model (REM)، وذلك بالاعتماد على بيانات سنوية تمتد من سنة 1976 إلى سنة 2011 لـ 3 دول من دول اتحاد المغرب العربي وهي: الجزائر، والمغرب، وتونس، مصدرها قاعدة بيانات البنك الدولي. وقد تم استخدام برنامج EViews للحصول على النتائج.

ولتقدير معلمات النموذج، نعبر عن النموذج السابق كما يلي:

$$Y_{it} = \lambda_i + \gamma_t + (X_{it})\varphi + \psi_{it}$$

حيث: Y_{it} تمثل اللوغاريتم الطبيعي لنصيب الفرد من الناتج المحلي الإجمالي الحقيقي في الدولة i خلال السنة t، X_{it} شعاع المتغيرات المستقلة (التحويلات، والاستثمار المادي والبشري، والمساعدات الخارجية، والاستثمار الأجنبي المباشر، والانفتاح) للدولة: i=1, …, n خلال الزمن: t=1,2, …, T، φ شعاع عمودي لمعاملات الانحدار $(\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_6)$، ψ_{it} شعاع عمودي لحدود الخطأ العشوائي مع $E[\psi_{it}] = 0$ و $VAR[\psi_{it}] = \sigma_\varepsilon^2$، λ_i و γ_t الآثار المقطعية والزمنية على التوالي.

ولتحديد النموذج الأكثر ملائمة يتم الاعتماد على اختبارين، اختبار أول للاختيار بين نموذج الانحدار المجمع ونموذج الآثار الثابتة، وهو اختبار إحصائية فيشر (F) المقيد، فإذا أشار اختبار (F) لملائمة النموذج المجمع للبيانات يتم التوقف عند هذه المرحلة ويعتبر النموذج المجمع هو الأكثر ملائمة، بينما إذا أشارت إحصائية فيشر لملائمة نموذج الآثار الثابتة على النموذج المجمع، يتم بعد ذلك إجراء الاختبار الثاني المتمثل في اختبار هوسمان (Hausman test) للتفضيل بين نموذج الآثار الثابتة ونموذج الآثار العشوائية.

4. النتائج

تم اجراء تقدير نموذج الدراسة من خلال النماذج الثلاثة المذكورة سابقا، والنتائج ملخصة في الجدول الآتي:

الجدول رقم (1): نتائج تقدير النموذج باستخدام النماذج الثلاثة

المتغيرات التفسيرية	نموذج الانحدار المجمع PRM	نموذج الآثار الثابتة FEM	نموذج الآثار العشوائية REM
الثابت	4.870 (6.033)***	3.145 (4.875)***	3.192 (4.902)***
lnREM	0.039 (2.612)**	0.016 (1.362)	0.017 (1.416)
lnAID	0.132 - (5.101-)***	0.006 (0.233)	0.002 (0.092)
lnENR	0.536 (14.011)***	0.471 (14.462)***	0.473 (14.572)***
lnFDI	0.016- (2.409-)**	0.007- (1.345-)	0.007- (1.393-)
lnGCF	0.654 (8.329)***	0.403 (5.534)***	0.410 (5.659)***
lnTRA	0.333 (5.031)***	0.318 (4.328)***	0.317 (4.363)***
ALG			0.149
MAR			0.181-
TUN			0.032
R^2	0.875	0.930	0.827
اختبار F	F(2, 98) = 37.55		

اختبار Hausman		$\chi^2(6) = 1.802\ (0.937)$	
عدد المشاهدات	107	107	107

***، **، *: معنوية عند 1%، 5%، 10% على التوالي.

وبإجراء اختبار (F) المقيد بلغت قيمة F المحسوبة 37.55، وبلغت قيمة F الجدولية 3.07 عند درجات حرية 2 للبسط و 98 للمقام، وبمقارنة قيمة F المحسوبة مع قيمة F الجدولية نجد أن قيمة F المحسوبة أكبر مما يعني أننا نرفض فرض العدم، أي أن نموذج الآثار الثابتة FEM أفضل من نموذج الانحدار المجمع PRM.

وللمفاضلة بين نموذجي الآثار الثابتة والعشوائية قمنا بإجراء اختبار هوسمان، حيث قدرت قيمة χ^2 عند درجة حرية 6 بـ 1.802 وهي غير معنوية عند مستوى معنوية 5% مما يعني قبول فرضية العدم أي تفضيل نموذج الآثار العشوائية REM على نموذج الآثار الثابتة FEM.

وعلى ضوء نتائج تقدير نموذج الآثار العشوائية، نجد ما يلي:

- أثر موجب وغير معنوي للتحويلات المالية على النمو الاقتصادي، وهذا يعود كما ذكرنا سابقا إلى أن الأثر الاقتصادي العام للهجرة يظل ضعيفا على مستوى الاستثمار المنتج في دول المغرب العربي الثلاث (الجزائر، والمغرب، وتونس)، وأن أغلب التحويلات الناتجة عنها تستخدم في أغراض استهلاكية، خاصة في العقارات وليس لدى هذه الدول القنوات التي تمكنها من تعبئة هذه التحويلات وتوجيهها إلى استثمارات حقيقية.
- أثر سالب وغير معنوي للاستثمار الأجنبي المباشر على النمو الاقتصادي، مما يعني عدم مساهمة الاستثمار الأجنبي المباشر في النمو الاقتصادي.
- أثر موجب وغير معنوي للمساعدات الانمائية على النمو الاقتصادي، مما يعني عدم مساهمة المساعدات الانمائية في النمو الاقتصادي.
- أثر موجب ومعنوي لإجمالي تكوين رأس المال الثابت على النمو الاقتصادي، وهذا ما يدل على أهمية الإنفاق الاستثماري في زيادة معدلات النمو في الناتج المحلي، كما أن الاستثمار يخلق إنتاجا داخل الاقتصاد.
- أثر موجب ومعنوي لمعدل نمو عدد المسجلين في التعليم الثانوي على النمو الاقتصادي، مما يعني أن زيادة نسبة التعليم تساهم في زيادة رأس المال البشري والذي بدوره يزيد من الإنتاج.
- أثر موجب ومعنوي للانفتاح التجاري على النمو الاقتصادي، وهذا يعني أن زيادة درجة الانفتاح التجاري يؤدي إلى زيادة متوسط نصيب الفرد من الناتج الإجمالي الحقيقي.

5. الخاتمة

سعت هذه الدراسة إلى معرفة أثر التحويلات المالية لمهاجري دول المغرب العربي الثلاثة (الجزائر، المغرب، تونس) على النمو الاقتصادي في هذه الدول، حيث تعتبر التحويلات مصدرا هاما للموارد المالية لهذه الدول، إذ تمثل حصة هامة من الناتج الداخلي الخام، كما هو الشأن بالنسبة للمغرب.

ولتحقيق هذا الهدف تم تقدير قياسي نموذج باستخدام منهج بيانات السلاسل الزمنية المقطعية Panel Data Method من خلال تطبيق ثلاثة نماذج هي: نموذج الانحدار المجمع (Pooled Regression Model (PRM))، ونموذج الآثار الثابتة (Fixed Effects Model (FEM))، ونموذج الآثار العشوائية (Random Effects Model (REM))، وذلك بالاعتماد على بيانات سنوية تمتد من سنة 1976 إلى سنة 2011. ولتحديد النموذج الأكثر ملائمة يتم الاعتماد على اختبارين، اختبار إحصائية فيشر (F) المقيد واختبار هوسمان (Hausman Test)، وقد وجد أن أفضل نموذج هو نموذج الآثار العشوائية.

وقد أظهرت النتائج عدم وجود أثر معنوي للتحويلات المالية على النمو الاقتصادي في دول المغرب العربي الثلاث: الجزائر، والمغرب، وتونس، وذلك لأن أغلب التحويلات الناتجة عنها تستخدم في أغراض استهلاكية، خاصة في العقارات وليس لدى هذه الدول القنوات التي تمكنها من تعبئة هذه التحويلات وتوجيهها إلى استثمارات حقيقية. كما أظهرت النتائج أن مصدر النمو في هذه الدول هو الاستثمار في رأس المال المادي والبشري، والتجارة الخارجية.

وقد خلصت الدراسة إلى أن بلدان المغرب العربي يمكن أن يتحسن بها أداء النمو الاقتصادي ليس فقط من خلال الاستثمار في المصادر التقليدية للنمو مثل الاستثمار في رأس المال المادي والبشري، والتجارة، ولكن أيضا من خلال إتباع حكومات هذه الدول سياسات اقتصادية مناسبة تعمل على تعبئة وتوظيف التحويلات المالية للمهاجرين كتقليص تكلفة تحويل الأموال المرسلة، وتوجيه التحويلات التي تتم عبر القنوات غير الرسمية نحو القنوات الرسمية، وتطوير خدمات القطاع المصرفي، وتوجيهها لأنشطة استثمارية تساهم في تعزيز النمو الاقتصادي.

المراجع

جامعة الدول العربية (2014). التقرير الاقليمي للهجرة الدولية العربية: الهجرة الدولية والتنمية، القاهرة.

صندوق النقد العربي (2006). التقرير الاقتصادي العربي الموحد، أبوظبي.

فارس، محمد الأمين (2006). تحويلات العمال المهاجرين الى المنطقة العربية: السمات والآثار، اجتماع الخبراء حول الهجرة الدولية والتنمية في المنطقة العربية: التحديات والفرص، بيروت.

مؤتمر الأمم المتحدة للتجارة والتنمية (2012). تقرير الأقل بلدان نموا: تسخير التحويلات المالية ومعارف المغتربين لبناء ا لقدرات الإنتاجية، نيويورك وجنيف.

لطيف، وليد (2011). الآثار التمويلية لليد العاملة المهاجرة على دول الأصل والاستقبال: حالة دول المغرب العربي، رسالة ماجسيتر غير منشورة، جامعة محمد خيضر- بسكرة، الجزائر.

الخشاني، محمد (2006). التحويلات المالية للمهاجرين وأثرها على التنمية في بلدان المغرب العربي الثلاث: المغرب، الجزائر وتونس، اجتماع الخبراء حول الهجرة الدولية والتنمية في المنطقة العربية: التحديات والفرص، بيروت.

Abu Seddique, Selvanathan, E.A & Selvanathan, S. (2010). Remittances andconomic Growth : Empirical Evidence from Bangladesh, India and Srilanka, Discussion Paper 10.27, The University of Western Australia.

Berthomieu, C. &Tykhonenko, A. ().Macroeconomic Implications of Remittances in MENA and Mediterranean countries, Topics in Middle Eastern an North African Economies, 2009, 11, pp. 1-19.

Catrinescu, N., Leon-Ledesma, M., Piracha, M. & Quillin, B. (2006). Remittances, Institutions and and Economic Growth, Discussion Paper N° 2139, Institute for the Study of Labor, Bonn.

Datta, K. and Sarkar, B. (2014). Relationship between Remittances and Economic Growth in Bangladesh: An Econometric Study, Bangladesh Development Research Working Paper Series (BDRWPS), Bangladesh Development Research Center (BDRC).

Fayissa, B. and Nsiah, C. (2008). The Impact of Remittances on Economic Growth and Development in Africa, Department of Economics and Finance, Working Paper Series.

Fayissa, B. and Nsiah, C. (2010). Can Remittances Spur Economic Growth and Development? Evidence from Latin American Countries (LACs), Department of Economics and Finance, Working Paper Series.

Garcia-Fuentes, P. A. and Kennedy P. L. (2009). Remittances and Economic Growth in Latin America and the Caribbean: The Impact of Human Capital Developm, Selected Paper prepared for presentation at the Southern agricultural Economics Association Annual Meeting, Atlanta, Georgia, January 31-February 3, 2009.

Giuliano, P. and Ruiz-Arranz, M. (2005). Remittances, Financial Development, and Growth, IMF Working Paper. Remittances and Economic Growth: Empirical Evidence from Bangladesh, Discussion Paper.

Yaseen, H. S. (2012). The Positive and Negative Impact of Remittances on Economic Growth in MENA Countries, The Journal of International Management Studies, Volume 7 Number 1, pp. 7-14.

OSMANLI DÖNEMİNDE SANAYİ MEKTEPLERİNİN KİMSESİZ VE YETİM ÇOCUKLARIN KORUNMASINA YÖNELİK İŞLEVLERİ

***

FUNCTIONS OF OTTOMAN INDUSTRIAL SCHOOLS IN THE PROTECTION OF ORPHANS AND ABANDONED CHILDREN

Doç. Dr. Mehmet Ali YILDIRIM
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
maliyildirim@kilis.edu.tr

Öz

Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyıl sonlarından Doksan üç Harbi'ne kadar Rus yayılmacılığının neden olduğu göçler ile milliyetçilik cereyanından dolayı patlak veren aynı zamanda devletin yıkılma sürecini hızlandıran Balkan ve I. Dünya Savaşlarına bağlı göçlerin sosyo-ekonomik birçok sıkıntıyı beraberinde getirdiği aşikârdır. İlk zamanlarda Balkanlara ve ardından da Anadolu'ya yerleştirilen göçmenler içerisindeki ebeveynini kaybetmiş kimsesiz ve yetim çocukların korunması meselesi ise başlıca sıkıntılar içerisinde yer almıştır. Tabiatıyla devlet merkezde ve yerelde söz konusu çocukların perişan olmamaları noktasında çeşitli tedbirlere başvurmuştur. 1896 yılından itibaren çocuk esirgeme organizasyonları kurumsal manada gelişim göstermeye başlamıştır. Dârülaceze'nin açılması, 1903 yılında Darülhayr'ın tesisi ve Balkan Savaşı'nı müteakiben 1914 yılında açılan Darüleytam ile I. Dünya Savaşı sırasında faaliyete geçen Himaye-i Etfal Cemiyeti bu cümledendir. Öte yandan bahsi geçen eytama yönelik kurumların faaliyete geçmediği yıllarda bu görevi büyük oranda ilki 1863'de Niş'te açılan ve daha sonra kısa sürede taşraya yayılan ıslahhâneler ifa etmişlerdir. Nitekim II. Abdülhamid devrinde vilayet sanayi mektepleri ismini alan ıslahhâneler, birer mesleki eğitim kurumu olmalarının yanında kimsesiz çocukların barınağı haline gelmiştir. Bu bağlamda tebliğin konusu, sanayi mekteplerinin çocuk esirgemeye dair üstlendikleri rolü vurgulamak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı, Islahhâne, Eytam, Sanayi Mektepleri.*

Abstract

It is obvious that migration related to the Balkan wars and the First World War, resulting from the wave of nationalism and exacerbating the collapse of the Ottoman state, and migration movements caused by Russian expansionism from the end of 18th C until the Russo-Turkish War (1877-1878) brought about many socio-economic problems. Inter alia, the protection of orphans and abandoned children among migrants resettled first across Balkans then in Anatolia comes ahead of such problems. As a matter of fact the state resorted to various precautions in order to avoid any misery befalling these children. As of 1896 the child welfare organisations started to develop institutionally. The opening of Dârülaceze, establishment of Darülhayr in 1903, and the commencement of Darüleytam after 1914 following the Balkan War and the Himaye-i Etfal Foundation during the First World War are among such developments. On the other hand, during the years when the aforementioned institutions were absent, rehabilitation centres, first established in Nis and shortly became widespread in the region, undertook this position to a great extent. Likewise, these rehabilitation centres which were named as provincial industrial schools became shelters for abandoned children as well as being occupational education institutes. In this respect the focus of the presentation will be the functions of the industrial schools in the protection of child welfare.

Keywords: *Ottoman, Rehabilitation Centres, Orphans, Industrial Schools.*

1.GİRİŞ

Bilindiği üzere Osmanlı devleti sahip olduğu geniş coğrafyada çeşitli din, dil ve milletten müteşekkil kozmopolit bir yapıya sahipti. Topraklar genişledikçe belirginleşen demografik zenginlik, sosyal alan özelinde farklı uygulamaları da zamana ve şartlara bağlı olarak beraberinde getirmekteydi. Bu bağlamda kimsesiz çocukların himayesi meselesi, XIX. yüzyıl ortalarına kadar kaynağını toplumun dinamiklerinden alan dinî ve manevi organizasyonlarla halledilmeye çalışılmıştı. Öte yandan sahipsiz çocukların her türlü olumsuz koşuldan uzak tutulmasına devlet yöneticileri de itina göstermekteydiler. Ancak söz konusu tarih itibariyle işlevsellikleri tedricen azalmış veya iç siyasi mücadeleler neticesinde azaltılmış olan vakıf ve imaret gibi menşei, yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı kurumlar yetersiz kalmaya başladı. Toplumun farklı kesimlerinden tebaa ve reayanın ianeleriyle gerçekleşen esirgeme faaliyetleri de siyasi-ekonomik problemler, savaşlar ve buna bağlı toprak kayıpları ile göçler nedeniyle asgari seviyeye indi. Neticede devlet, genel manada ve kurumsal olarak sosyal alana el atmak mecburiyetinde kaldı. Bu mecburiyetin yetimler açısından Tanzimat döneminde gerçekleşen ilk yansımalarını 1851 yılında ilan edilen *eytam nizamnâmesi* ve akabinde *eytam nezaretinin* kurulması olarak değerlendirmek mümkündür.

Yetim ve kimsesiz çocuklar noktasında ilk özgün ve çok yönlü girişim ise yine Tanzimat devrinde sanayi mekteplerinin, başka bir ifadeyle bu mekteplerin nüveleri olan ıslahhânelerin teşkili ile yerelde ifade buldu. Nitekim 1861 yılında Niş'e vali olarak tayin edilen Mithat Paşa'nın sosyal açılımlarından olan ıslahhâne projesi, bölge ahalisinin duyarsız kaldığı kimsesiz çocukların perişan olmalarını engellemek üzere hayata geçirilmişti. Paşa'nın 1863 yılında evvela Niş'te ardından da Rusçuk ve Sofya'da açtığı ilk ıslahhâneler, sokaklardan toplanan *bî-kes* ve *bî-vâye* etfalin sadece yuvası haline gelmekle kalmadı, aynı zamanda bu gibilerin topluma nitelikli bireyler olarak kazandırılmalarını sağlayacak şekilde birer meslekiteknik eğitim kurumuna dönüştürüldü.

Açılan ilk ıslahhânelerin başarısı evvela bölgede takdir ve ilgi gördü. Kimsesiz çocukların ıslahı, güvence altına alınmaları ve terbiyeleri yolunda atılan bu adımın, hayırlı ve faydalı bir iş olması, ahalinin ilgisini bu yöne çektiği gibi proje devlet tarafından da sahiplenildi. Çok geçmeden ülkenin vilâyet merkezleri başta olmak üzere, birçok yerinde masrafları büyük oranda yerel yönetimler tarafından bulunan kaynaklarla ve ahalinin yardımlarıyla karşılanan ıslahhâneler birer birer faaliyete geçti.

Zamanla sayıları artan ve eğitim-öğretim faaliyetleriyle ön plana çıkarılmaya çalışılan ıslahhâneler, II. Abdülhamid devrinde vilayet sanayi mektepleri olarak anılmaya başladılarsa da özlerinde olan kimsesizlerin barınağı vasfını kaybetmediler. Devrin sonunda eğitim-öğretim faaliyetleri meslek okullarına, ıslah görevleri çocuk ıslahevlerine ve çocuk esirgeme işlevleri, yetimhane ve benzeri kuruluşlara ilham kaynağı olmuş durumdaydı.

2. SANAYİ MEKTEPLERİNİN KURULUŞ SÜRECİNDE GÖÇLERİN ETKİSİ

İlk ıslahhanenin Mithat Paşa'nın gayretiyle Niş'te daha genel bir ifadeyle Balkanlarda açılmasının ve kimsesiz çocuklara yönelik olmasının sebeplerinin başında bölgedeki Rus yayılmacılığının ve buna bağlı göçlerin etkisinin olduğu şüphesizdir. Dolayısıyla tebliğin bu kısmında göç konusuna ve özelde göç kaynaklı sosyal problemlerden olan kimsesiz çocuklar mevzusuna genel hatlarıyla değinmek yerinde olacaktır.

Göç hadisesini çeşitli sebeplere isnat etmek mümkündür (Saydam, 1997: 5-7). Ancak Osmanlı'nın son dönemlerine savaşlardan kaynaklanan göçler damga vurmuştur. Nitekim daha 1774 tarihinde imza edilen Küçük Kaynarca Anlaşması'nı müteakiben Ruslar, gerek Kafkaslarda gerekse Balkanlarda faaliyet alanlarını genişletmeye başlamıştı. Kırım'ın ilhakından sonra ise bölgede yaşayan Türk-Tatarlar çeşitli yıldırma politikalarıyla göçe zorlanmış, 1792 yılında imza edilen Yaş Anlaşması'nın ardından ise göçler, yığınsal bir nitelik kazanmıştı. 1800 yılına gelindiğinde bölge nüfusunun yaklaşık yüzde otuz üçü, başka

bir deyişle 500 bin kişi yurtlarından olmuştu (Ülküsal, 1980:133-135; Saydam, 1997:64-65; Fisher, 2009:114-115)[1].

Rusların Kırım üzerinde uyguladığı sistematik yok etme politikası XIX. yüzyılın ilk yarısında sürekli olarak ve bazen de kitlesel bir şekilde göçe neden olmaya devam ettiyse de en yıkıcı dalga, Kırım Savaşı'nın (1853-1856) ardından vuku buldu. Zira Kafkaslardaki hâkimiyetini arttıran Çarlık rejimi, Kırım Tatarlarının yanı sıra Çerkes ve Nogayları da yurtlarından etmeye başladı[2]. Savaşın bitimini müteakip on yıl içerisinde Rusya'dan Osmanlı topraklarına bir milyonu aşkın muhacir geldi (Kırımlı, 1996:15; Saydam, 1997:91; Taşkın, 2007:237; 15)[3].

Balkanlara ve Anadolu'ya yerleştirilen göçmenlerin yaklaşık yüzde otuzu ise Rusların gayri insani uygulamaları ile dönemin ulaşım ve yaşam koşullarından kaynaklanan olumsuzluklar nedeniyle Osmanlı topraklarına ulaşamadan yolda hayatlarını kaybetmişlerdi (Saydam, 1997:91). Dolayısıyla muhacirler içerisinde -her ne kadar kesin bir rakam verilemese de- ana ve babasını gerek savaş esnasında gerekse göç yolunda kaybetmiş çok sayıda çocuğun bulunduğunu tahmin etmek güç değildir. Öte yandan Balkanlara ulaşan göçmenlerin önemli bir kısmı 1861 yılında Niş'e ardından da Tuna vilayetine vali olarak tayin olunan Mithat Paşa'nın sorumluluk bölgesine iskân ettirilmiştir (Koç, 2007:117). Paşa'nın, Niş Islahhânesi'nin kuruluş gerekçesini izah ederken kimsesiz çocukların perişan bir vaziyette sokaklarda fark edilir halde olduğunu vurgulaması ise göçün çocuklar özelinde neden olduğu felaketi izaha kâfidir (BOA., İ.MVL. 502/22735).

3. ISLAHHÂNELERIN (SANAYI MEKTEPLERI) AÇILMASI VE YAYGINLAŞMASI

Sanayi mekteplerinin ilk tesis edildikleri dönemdeki adı olan ıslahhâneler, Mithat Paşa'nın 1863 senesinde Niş'te hayata geçirdiği önemli sosyal projelerden biridir[4]. Bu nedenle ilk etapta açıldığı bölgenin sosyal yapısı doğrultusunda şekillenmiştir. Dolayısıyla bu kurumların işlevlerinden ilki, savaşlar ve buna bağlı göçler ile çeşitli sebeplerden dolayı ailelerini kaybetmiş olan kimsesiz, yetim çocuklara güvenli ve sağlıklı bir ortam sağlamasıydı.

Mithat Paşa göreve geldikten sonra bölgede asayişi temin ederken ahalinin, Hıristiyan ve Müslüman kimsesiz çocuklara karşı duyarsız kaldığını ve bunların sokaklarda sürünüp, mahvolduklarını gözlemlemişti. Bu durumu düzeltmek için bölge halkına çeşitli tavsiyelerde bulunmuş ise de bir netice elde edememişti. Bunun üzerine yaşları en az 5, en fazla 13 olan kimsesiz çocukları toplayarak, bu çocuklara barınacak yer tahsis etti. Devlet memurları ve bazı vatandaşların yardım ve gayretleriyle giyeceklerini temin ettirdi. Müslüman ve Hristiyan hocalar ile sanat erbabı ustalar tayin ederek çocukların eğitim almasına imkân tanıdı. Varlıklı kimseler tarafından yapılan yardımların haricinde idarenin sürekliliği ve masrafların karşılanması için bir değirmen, han ve debbağhanenin gelirini buraya bağladı. Ayrıca çeşitli dava ve hukuki işlemler için hazırlanmış olan matbu dilekçelerden alınan yirmişer para bedelden, kâğıt ve basım masrafı çıkıldıktan sonra kalanının, yine çocukların giderlerine ayrılmasını sağladı. Başlangıçta yetimhane işlevi gören ve kimsesiz çocukların barındığı bu yere sonradan âdi asayiş olayları, hırsızlık hatta cinayetten suçu

[1] XVIII. yüzyılda Kırım üzerindeki Osmanlı-Rus nüfuz mücadeleleri için ayrıca bkz. Saray, 1975: 100-120; Köse, 2006: 324-370: Kuzucu, 2010: 4-10; Kuzucu, 2013: 29 vd.)

[2] Nitekim Osmanlı'da yürürlüğe giren ilk Muhacir Nizamnâmesi Kırım Savaşı neticesinde Osmanlı topraklarına yönelen göçmenlerin iskânlarını organize etmek adına çıkarıldı. 1856 yazında çıkarılan ve 14 maddeden oluşan nizamname ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. (Keleş, 2009:1170-1171).

[3] 1862 yılıyla 1910 yılı arasında devam eden göçler esnasında üç milyonu aşkın Kafkas kökenli insan Osmanlı topraklarına yerleşmişti (Karpat, 2010:86).

[4] Mithat Paşa'nın meslek hayatı ile Niş ve Tuna Valiliklerindeki faaliyetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Ali Haydar Mithat, 1322: 10 vd.; Koç, 2004:408).

sabit olan çocuklar da alındı (Öztürk, 1995:431). Bu özelliği ile *Islahhâne hükmünü kesb ettiği için* de bu isimle anılır oldu[5].

1863 yılında faaliyete geçen Niş Islahhânesi'nin ardından kimsesiz çocukların korunmasını ve eğitilmesini medeniyetin gereği olarak gören Mithat Paşa, Tuna Vilayeti valiliğine getirildikten sonra ıslahhânelerin yaygınlaşmasına da ön ayak oldu. 1865 yılında Rusçuk ve Sofya sancaklarında birer ıslahhâne daha tesis etti (BOA., BEO. A.MKT.MHM. 334/65-1; BOA., BEO. A.MKT.MHM. 334/65-2). Çerkes muhacirlerin suret-i idâresini temin etmek adına hazırlamış olduğu talimatname kapsamında göçmenler içerisinde bulunan eytam evvelâ Niş ve Rusçuk ıslahhanelerine yerleştirildi (Karataş, 2014:125).

Tuna vilayetinde açılan ısllahhânelerin başarısı basın yoluyla ülke genelinde duyulmakta gecikmedi. Kısa sürede vilayet merkezleri başta olmak üzere birçok yerde yetim ve kimsesizlere yönelik ıslahhâneler birer birer açılmaya başladı. 1868 yılında İzmir'de, Sivas'ta, bir yıl sonra Diyarbekir, Halep, Bağdat, 1871-72 tarihinde Kastamonu, Edirne, Adana, Girit, 1873'te Harput ve Selanik ıslahhâneleri faaliyete geçti (BOA., İ.DH. 604/42096-1; BOA., BEO., A.MKT.MHM. 419/12-2 ; BOA., İ.DH. 591/41114-2 ; BOA., İ.DH. 597/41580-4; Ali Haydar Mithat, 1322:94, 144). Tanzimat dönemi sonuna kadar Bursa, İşkodra, Yanya, Bosna, Trablusgarp, Prezrin, Üsküp, Cebel-i Lübnan, Vidin, Filibe ve daha bazı şehirlerde de ıslahhâneler kuruldu (Öztürk, 1995:432).

Diğer taraftan 1868 yılında yine Mithat Paşa'nın gayretiyle İstanbul Sanayi Mektebi açıldı. Harici ve dâhili şube adı altında iki kısımdan oluşan bu mektebin de öğrenci kaynağı öncelikle yetim ve kimsesiz çocuklar olarak belirlendi (Yıldırım, 2012:40-43). Özellikle 1977-78 Osmanlı Rus Savaşı'nın ardından göçmenlerin toplanma yeri İstanbul olunca (Shaw-Shaw, 2006:294) sanayi mektebi de söz konusu göçmenler içerisinde bulunan kimsesiz çocuklar için önemli bir esirgeme merkezi olarak faaliyet gösterdi.

Bünyelerinde verilen mesleki eğitim nedeniyle 1872 yılı itibariyle ıslahhâneler sanayi mektebi olarak anılmaya başlandılar. Abdülhamid devrine kadar kuruluş dönemindeki yapılarını muhafaza eden sanayi mektepleri, devrin ilk yıllarında kendi hallerine bırakıldılar. Birçoğu kapandı veya kapanma noktasında geldiyse de Doksanüç Harbi'nden kaynaklanan göçler nedeniyle yine kimsesiz çocukların önemli bir kısmı bu kurumlarda maddi şartlar nispetinde barınma imkânı buldular. Nitekim bu savaş sırasında ve neticesinde Tuna ile Edirne vilayetlerinde meskûn bir milyonu aşkın Müslüman-Türk göç etmek zorunda kalmıştı (İpek, 1999:40-41).

1890'lı yıllardan itibaren sanayi mektepleri yeniden gündeme alındı. Kapananlar tekrar faaliyete geçtiği gibi bunlara yeni açılanlar eklendi ve Hamidiye sanayi mektepleri olarak anılmaya başlandılar. Genel, özellikle de mali idareleri belediyelerden alınarak başında valinin bulunduğu komisyonlara havale edildi. İstanbul Sanayi Mektebi'ndeki dönüşümün de etkisiyle mesleki eğitim fonksiyonları ön plana çıkarılmaya çalışıldı. XX. Yüzyılın başlarında bazı mektepler eğitim-öğretim noktasında ilerleme kaydettiyse de çoğu sanayi mektebi, özlerinde olan yetim ve kimsesizlerin barınağı vasfını yitirmediler. 1909 yılı itibariyle vilayet sanayi mekteplerini bir standarda kavuşturma çabaları daha somut adımlarla ifade buldu. Bu bağlamda oldukça teferruatlı bir tertibat hazırlanarak vilayetlere gönderildi. Fakat içinde bulunulan siyasi ve mali şartlar nedeniyle istenilen başarı sağlanamadı. Osmanlı devleti yıkılınca bölge sanat okulu adı altında yeniden teşkilatlandırıldılar ve endüstri meslek liselerinin temelini oluşturdular.

4. SANAYİ MEKTEPLERİNİN KİMSESİZ ÇOCUKLARIN KORUNMASINDAKİ ÖNEMİ

Islahhâne ismi altında kurulan sanayi mekteplerinin öğrenci kaynağını, açıldığı dönemlerde genel olarak yaşları 5 ile 14 arasında değişen Müslim ve Gayrimüslim kimsesiz çocuklar oluşturmaktaydı. Bu

[5] Hızla sayıları artan çocukların, barındığı bu yere ilk zamanlarda münasip bir isim bulunamamıştı. Ancak sonradan Mithat Paşa, Kur'an-ı Kerim'den "Ve yeselûneke 'ani'l-yetâma kul islâhum lehüm hayr" (Sana yetimlerden sorarlar. De ki: Sâlah ve ıslâh, onlar için daha hayırlıdır) ayetinden esinlenerek bu ismi kullanmaya başladı. Tabsıra-i İbret, 1997: 34-35; Atuf, 1930:121; Ergin, 1977:633).

gibi çocuklar muhtarlar tarafından tespit edilerek ıslahhâne idaresine bildirilirler[6] ve böylece ortalıkta sefil ve perişan bir vaziyette zayi olmaları engellenirdi. Bunun yanı sıra yapıları gereği yatılı olan ıslahhânelerde[7] suça karışmış çocukların da barınmaları, yiyecek ve giyecekleri temin edilir, bir yandan cezalarını çekerken diğer yandan ahlaki ve meslekî eğitim alarak yeniden topluma kazandırılmaları sağlanırdı. 1871 yılında ilan edilen Islahhâneler Nizamnânesi'nde ise ıslahhânelerin öğrenci kaynağı, teamüllere paralel olarak belirli bir standarda bağlandı. Nizamnâmenin "Islahhânelere alınacak ve kabul olunacak eytam ve etfalin şerâit-i lâzımesi" başlığının ilk maddesi, hangi din ve milletten olursa olsun bütün çocukların eşit koşullarda ıslahhânelere kabulünü öngörmekteydi. Bu koşullardan ilki 12-13 yaşından büyük olmamak, ikincisi ana ve babadan yoksun veya sadece biri hayatta olup geçinemeyecek derecede fakir olmak idi[8]. Üçüncü koşula göre ise çocuklar normal eğitim süresi tamamlanmadan veli veya akrabaları tarafından ıslahhânelerden alınmayacaktı. Böyle bir girişim olması halinde çocuğa kaldığı süre zarfında ne kadar masraf edilmişse velisinden tahsil edilecekti.

İşte bu üç koşul, standart öğrencilerde aranan özellikleri belirlemekteydi. Bununla birlikte çocuklarını eğitim alması için ıslahhânelere göndermek isteyen aileler de düşünülmüştü. Bu gibi aileler, senelik 500 kuruş olarak belirlenen masraflarını üslendikleri takdirde çocuklarını bir ıslahhâneye kaydettirebileceklerdi[9].

İlk ıslahhanenin kuruluşundan yaklaşık beş yıl sonra açılan İstanbul Sanayi Mektebi'ne de aynı şartlarla öğrenci alımı yapılmaktaydı. Mektebin nizamnâmesine göre dâhilî şubeye, başka bir ifadeyle yatılı olarak alınacak öğrenciler yerli ve yabancı, İslam ve Hıristiyan her ne olur ise eşit şartlar altında kaydedileceklerdi. Bunun haricinde bütün öğrenciler için mektebe girebilmek ıslahhânelerde olduğu gibi üç koşula bağlanmış, ayrıca öngörülen masraf ödendiği takdirde ana ve babası olan çocukların da eğitim almalarına imkân tanınmıştı. Diğer taraftan 13 yaşından küçük olan çocuklardan herhangi bir suça karışarak bir yıl ve daha fazla ceza alanların hükümetin emri ile mektebin dâhilî şubesinde bulunan ıslah dâiresine konulması kararına varılmıştı[10].

Sanayi Mektebi, açılışını takip eden bir yıllık sürede potansiyelinin üzerinde öğrenci mevcuduna ulaştı. Islah edilmek için gönderilen suçlu çocukların yanı sıra zengin fakir birçok kimse çocuklarını meslek sahibi edebilmek amacıyla mektebe kaydettirmekteydi. Dolayısıyla nizamnâmede maksimum mevcudu 500 olarak belirlenen dâhilî şube öğrencileri 1870 yılında 700 civarına yaklaşmıştı (BOA., İ.DH. 620/43160-1). Bu tarihten Tanzimat dönemi sonuna kadar öğrenci mevcudu 400'ün altına düşmedi[11]. Genelde ise öğrenci profili dâhilî şubeye alınmak üzere müracaat eden, Zabtiye Müdürlüğü'nce veya

[6] Vidin'de vaki′ Baramescidi mahallesi sakinlerinden olub on iki yaşında bulunan Ahmed bin Mehmed nam çocuğun emr-i idare ve terbiyesine bakacak kimesnesi olmadığından bahisle kendisinin tahsil-i san′at itmek üzere Rusçuk Islahhânesi'ne i′zamı mahalle-i merkume muhtarı tarafından verilen ilm ü haberde istidâ olunmuş… (BOA., C.İKTS. 37/1810).

[7] Nizam gereği çocukların daimî surette ıslahhânede bulunması gerekirken Halep Islahhânesi, ilk açıldığı sırada geçici olarak sadece gündüzleri faaliyette bulunmuştur. Bunun sebebi ise faklı din ve milletlere mesup çocuklar arasında bir sürtüşme meydana gelmesi ihtimalinden kaynaklanan çekince idi. …Eğerçe etfâl-i merkumenin daimî surette ıslahhânede kalmaları nizamı iktizasından ise de milel-i muhtelife çocuklarının birbirleriyle âdem-i imtizacları cihetiyle geceleri birlikte beytutet ittirilmeleri gayr-i kâbil bulunduğudan bir müddet uslûb-ı hakimiyane ile beyinleri telif olunarak ve hasset ve zıddiyetleri zâil olundukdan sonra nizamnâme hükmünce geceleri dahi beytûtet ittirilmeleri üzere şimdilik ta'limat-ı muvakkati vechle yalnız gündüzleri ıslahhânede kalub ahşamları evlerine azimet itmelerine ruhsat verilmesi… (BOA., İ.ŞD. 13/610-4).

[8] Babası ve annesi olmayıp öksüz ve yetim olmak veyahut bunların yalnız birisi olsa da amelmande ve fakr u zaruret ashabından olması…

[9] Madde 1,2. (Düstûr, Birinci Tertip, C.II:277).

[10] İkinci Fasıl (dâhilî şubenin idare-i mahsusasına ve şakirdânın infak ve eksasına ve ta'lim ve terbiyesine dâirdir). Madde 16-17. (Düstûr, Birinci Tertip, C.II:263-264).

[11] Bkz. Devlet Salnâmesi, H.1286(1869), s.207; H.1287(1870), s.114; H.1288(1871), s.131; H.1289(1872), s.223; H.1290(1873), s196; H.1291(1874), s.196; H.1292(1875), s.136; H.1293 (1876), s.139.

Muhacirin Komisyonu marifetiyle gönderilen kimsesiz, yersiz, yurtsuz çocuklar ile muhacirlerden oluşmaktaydı[12].

II. Abdülhamid devrinde yeniden organize edilmeye çalışılan sanayi mektepleri nizamnâme noktasında önemli bir değişim geçirmediler. Bazı mektepler İstanbul sanayi mektebi nizamnamesini uyguladığı gibi bazıları da ıslahhâneler nizamnâmesini uygulamaya devam ettiler. Üsküp ve Kastamonu Sanayi mektepleri örneğinde olduğu gibi bazı mektepler ise mahsus dâhili nizamnameleri ile idare olundular. Ancak adı geçen mekteplerin öğrenci kabulünde önemli bir değişikliğe gidilmedi. Uygulanagelindiği üzere mektebe alınacak öğrencinin kimsesiz ve fakir olması kayıtta aranan özelliklerin başında yer aldı (Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umumiye, Def'a 4, H.1319-1902:742, 781). Öyle ki, XX. yüzyılın başında Diyarbakır Sanayi Mektebi'nin yeniden açılması için yürütülen çalışmalarda misyonerlerin bölgede açtıkları yetimhaneler gerekçe gösterilerek mektebin bir an evvel faaliyete geçirilmesi gerektiği dile getirilmekteydi (Yıldırım, 2014:224).

II. Meşrutiyetin ilk yıllarında ilan edilen ve sanayi mekteplerini belirli bir standarda kavuşturmayı öngören Vilayet Sanayi Mektepleri Tertibatı'nda ise kayıt ve kabulde aranan özelliklerin başında yer alan kimsesiz olma vasfına yer verilmedi. Bütün mekteplerin mevcudu 150 olarak belirlenmekle beraber 12 yaşını tamamlamış, ilköğretim kurumlarından mezun ve fiziki açıdan mesleki eğitime elverişli öğrencilerin vilayet sanayi mekteplerine kabul edilmesi kararına varıldı (Yıldırım, 2012:141). Ancak daha önce de belirtildiği üzere dönemin siyasi ve ekonomik şartları söz konusu tertibatın vilayet sanayi mekteplerinde uygulanmasını mümkün kılmadı. Trablusgarp ve Balkan Savaşları neticesinde yine göç etmek zorunda kalan veya bu bölgelerdeki sanayi mekteplerine devam etmekte olan çocuklar, -yer bulunduğu takdirde- İstanbul ve Anadolu'daki mekteplere yönlendirildiler (BOA., DH.İD. 26-2/25; BOA., DH.İD. 26-2/34).

5. SANAYI MEKTEPLERINDE EĞITIM-ÖĞRETIM

Sanayi mekteplerinde, ilk kuruldukları bölgenin sosyal ve dönemin siyasi şartları gereği farklı din ve milletten Osmanlı tebaa ve reayası olan kimsesiz çocuklar bir arada barındırılmakla beraber sonradan öğrenci vasfı yüklenen bu çocukların eğitim-öğretim işleriyle sosyal faaliyetleri de buna göre düzenlenmişti. Nitekim Hristiyan çocuklar ile Müslümanlar kendi dinlerinin öngördüğü şekilde ibadetlerini yapmakta ve hatta kendi dillerinde eğitim almakta idiler. Bu durum mekteplerin referans aldığı nizamnamede de yer almıştı. Buna göre sabah uyanır uyanmaz Müslüman çocuklar abdest alıp, namazlarını kılacak Hristiyanlar ise dinlerinin öngördüğü ayinleri mezheplerinin gereği neyse ona göre gerçekleştireceklerdi (Düstûr, Birinci Tertib, C.II,288). Nöbetçi öğrenciler, yatakhanenin havalandırılması, temizliği ve kış zamanlarında ısıtılmasından sorumlu idiler. İşler bittikten sonra kahvaltı yapılır ve ardından derse geçilirdi. Müslüman ve Hristiyan çocuklardan Türkçe bilenler aynı derslikte, bilmeyen Gayrimüslimler ise kendi dillerinde eğitim görmek üzere ayrı bir derslikte toplanırlardı[13].

İlköğretim seviyesinde olan teorik dersler bitince başka bir ifadeyle öğleden sonra ise çocuklar mesleki eğitim almak üzere atölyelere geçerlerdi. Terzilik, kunduracılık, matbaacılık, debbağlık, marangozluk gibi dönemin popüler mesleklerini öğrenmenin yanı sıra başarılı çocuklar arasından bölge ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli meslekleri tahsil etmek üzere Avrupa'ya gönderilenler de bulunmaktaydı.

[12] Maârif Nezâreti tarafından Mekteb-i Sanayi Müdüriyetine havâle edilen dilekçeler ilgili birkaç örnek için bkz. *Çerkez muhacirlerinden Hüseyin nam çocuğun Mekteb-i Sanayi'ye ahz ve kabulü hakkında…* (BOA., MF.MKT. 7/129). *Bî-keslikden bahisle Mekteb-i Sanayi'ye ahz ve kabulünü müstedi' Ebubekir nam kimesnenin cânib-i Bâbıâli'ye takdim idüb bâ-tezkire-i samiye irsâl buyrulan arzıhâli mezkûr tezkire ile leffen irsâl kılınmağla maaline nazaran icabının icrâsı…* (BOA., MF.MKT. 7/143). *Mektebe konulmak üzere Zabtiye Nezâret-i behiyesi tarafından gönderilmiş olan Mehmed'in bî-kes ve bî-vâye olduğu iş'ar kılınmış…*(BOA., MF.MKT. 11/42). *Bî-kes ve bî-vâyelikten bahisle Mekteb-i Sanayi'ye ahz ve kabulünü müstedi' Zotri İsteyağon'un Babıâlî'ye bi't-takdim...* (BOA., MF.MKT. 12/179). *Kayserili Simon'un oğlu Yorgi'nin mekteb-i sanayi şakirdânı silkine kaydı…* (BOA., MF.MKT. 23/12).

[13] İlk zamanlar Tuna Vilayeti ıslahhânelerinde Bulgarca, Erzurum ve Adana Islahhânelerinde Ermenice, İzmir Islahhânesi'nde Rumca ikinci eğitim diliydi (Erzurum Vilayet Salnamesi, H.1291(1874): 55; Adana Vilayet Salnamesi, H.1287(1870): 43; Tuna Gazetesi, Numara 13; Tuna Vilayet Salnamesi, H.1286 (1869/70): 31; Tuna Vilayet Salnamesi, H.1293(1876): 46.

Bu sayede yeni teknolojik gelişmelerin öğrenilerek transfer edilmesine de katkı sağlanmaktaydı. Nitekim eğitimlerini tamamlayarak geri dönenler yeni açılan mekteplerde veya alanlarıyla ilgili devlet kurumlarında görev almaktaydılar (Yazıcı, 2007:41). Bu bağlamda ortalama dört yıl boyunca eğitim alan, aynı zamanda disiplinli bir ortamda barınarak yetişen çocukların iş hayatına dâhil edilmelerine de devlet el atar, ya bir memuriyete girmelerini sağlar, ya özel fabrikalarda istihdam edilmelerine aracılık eder veyahut da belirli bir miktar sermaye vermek suretiyle kendi işlerini kurmalarına yardımcı olmaya çalışırdı (Yıldırım, 2010:198).

6. SONUÇ

Osmanlı Devletinde dinin emri ve toplumun yapısı gereği yetim ve kimsesiz çocuklar gerek devlet gerekse ahali tarafından her zaman korunmuş ve gözetilmiştir. Ortada kalan yetimler evvela yakınlarının, bu olmadığı takdirde vakıflar ile imaretler vasıtasıyla devletin gözetiminde bulundurulmaya çalışılmıştır. Öte yandan XIX. yüzyılda ve özellikle de Tanzimat yıllarını müteakiben savaş kaynaklı göçlerden dolayı üstesinden gelinemeyecek yetim potansiyeli baş göstermiştir. Mevcut yardımlaşma kaynakları ise iç siyasi mücadeleler neticesinde etkinliğini kaybetmiştir. Dolayısıyla devlet sosyal alana daha etkin ve kurumsal manada el atmak zorunda kalmıştır. Bu zorunluluğun özgün bir yansıması olan ıslahhaneler (sonradan sanayi mektepleri), ilk etapta yukarıda belirtilen ihtiyaç nedeniyle tesis edilmişlerdir. 1863 yılından itibaren hemen her vilayette açılamaya başlanan bu çok yönlü kurumlar, kimsesiz çocuklar için bir barınma mekânı olmanın yanında disiplinli birer mesleki eğitim kurumu olarak faaliyet göstermeye başlamışlardır.

Vilayet sanayi mektepleri, her ne kadar II. Abdülhamid devrinde mesleki eğitim kurumu olarak yeniden yapılandırılmaya çalışıldılarsa da kuruluş yıllarındaki misyonlarını kaybetmemişler, kimsesizlerin yuvası olmaya devam etmişlerdir. Yine ilk yıllardan itibaren ahalinin teveccühüne mazhar olan mektepler, aynı zamanda toplumun korunmaya muhtaç çocuklar özelinde dayanışma ruhunu da canlı tutmaya katkı sağlamışlardır. Nitekim gerek kuruluş sürecinde gerekse barınma imkânı sağlanan çocukların iaşelerini temin noktasında devlet memurları ve eşrafın ayni ve nakdî yardımları bu kurumların varlıklarının idame ettirilmesinde önemli rol oynamıştır. Devlet ise özellikle askeri kıyafetlerin sürüm işini yer yer sanayi mekteplerine havale ederek maddi katkıdan geri durmamıştır.

Yetimhaneler açılana kadar hatta açıldıktan sonra da sanayi mektepleri sayesinde kimsesiz sabilerin önemli bir kısmı sokaklarda perişanlıktan ve potansiyel tehdit olmaktan kurtulmakla beraber topluma nitelikli ve vatanperver bireyler olarak dâhil edilmişlerdir. Dolayısıyla söz konusu mektepler, özellikle Balkanlarda göçün sosyo-politik olumsuzluklarını önlemede de başarı sağlamışlardır. Sonuç olarak sanayi mektepleri yetimlerin esirgenmesi bağlamında önemli bir örnek olarak tarih sayfalarında yerini almıştır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv vesikaları

BOA., BEO., A.MKT.MHM. 419/12-2 (24 R 1285/14 Ağustos 1868).
BOA., C.İKTS. 37/1810 (4 RA 1290/2 Mayıs 1873).
BOA., DH.İD. 26-2/25 (19 Mart 1329/1 Nisan 1913).
BOA., DH.İD. 26-2/34 (27 Mayıs 1329/9 Haziran 1913).
BOA., İ.DH. 591/41114-2 (26 Z 1285/9 Nisan 1869).
BOA., İ.DH. 597/41580-4 (27 R 1287/6 Ağustos 1869).
BOA., İ.DH. 604/42096-1 (21 Ş 1286/26 Kasım 1869).
BOA., İ.DH. 620/43160-1 (7 C 1287/4 Eylül 1870).
BOA., İ.MVL. 502/22735 (14 Ş1280/24 Ocak 1864).
BOA., İ.ŞD. 13/610-4 (29 ZA 1285/13 Mart 1869).
BOA., MF.MKT. 11/42 (19 R 1290/16 Haziran 1873).
BOA., MF.MKT. 12/179 (19 CA 1290/15 Temmuz 1973).

BOA., MF.MKT. 23/12 (13 ZA 1291/22 Aralık 1874).
BOA., MF.MKT. 7/129 (18 L 1289/19 Aralık 1872).
BOA., MF.MKT. 7/143 (24 L 1289/25 Aralık 1872).

2. Basılı Eserler

Adana Vilayet Salnamesi, H.1287(1870).
Düstûr, Birinci Tertip, C.II.
Devlet Salnâmesi, H.1286(1869); *H.1287*(1870); *H.1288*(1871); *H.1289*(1872); *H.1290*(1873); *H.1291*(1874); *H.1292*(1875); *H.1293* (1876).
Erzurum Vilayet Salnamesi, H.1291(1874).
Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umumiye, Def'a 4, (H. 1319-1902).
Tuna Gazetesi, Numara 13, (13 M 1282/8 Haziran 1865).
Tuna Vilayet Salnamesi, H.1286 (1869/70).
Tuna Vilayet Salnamesi, H.1293(1876).

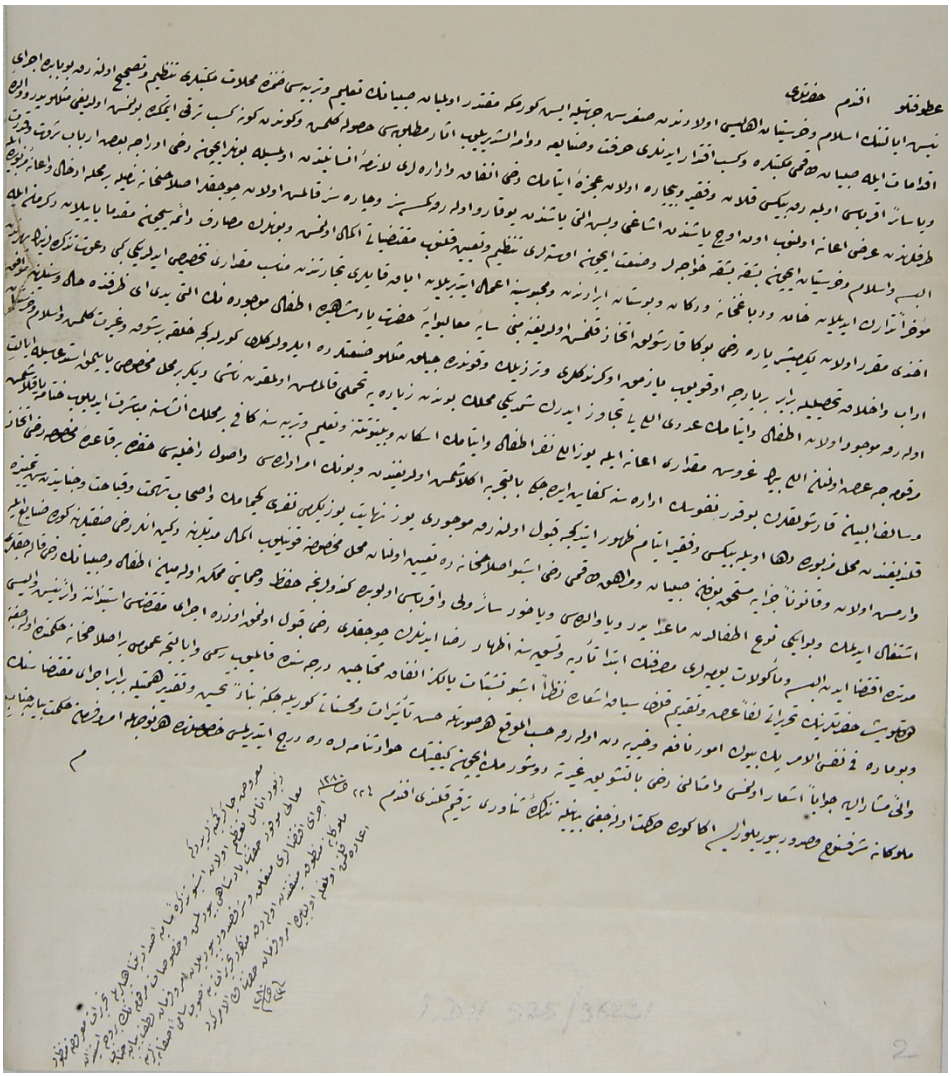
3. Araştırma ve İncelemeler

Ali Haydar Mithat. (1322). *Mithat Paşa'nın Hayat-ı Siyasiyesi, Hidemâtı, Şehadeti,* Kahire.
ATUF, N. (1930). *Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme,* (Birinci Basılış), Milliyet Matbaası, İstanbul.
ERGİN, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi,* C.I-II, Eser Matbaası, İstanbul.
FISHER, A. (2009). *Kırım Tatarları,* Selenge Yayınları, İstanbul.
İPEK, N. (1999). *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri,* TTK, Ankara.
KARATAŞ, Ö. (2014). "Kafkas Göçünün Mağdurları", *Karadeniz Araştırmaları,* 42, 121-130.
KARPAT, Kemal H. (2010). *Osmanlı Nüfusu 1930-1914,* Timaş yayınları, İstanbul.
KELEŞ, E. (2009). "Kırım Savaşı'ndan Sonra Gelen Muhacirlerin Menteşe Sancağı'na İskânı", *Turkısh Studies,* 4(8), 1166-1188.
KIRIMLI, H. (1996). *Kırım Tatarlarında Millî Kimlik ve Millî Hareketler (1905-1916),* TTK., Ankara.
KOÇ, B. (2004). "Midhat Paşa'nın Niş ve Tuna Vilayetlerindeki Yenilikçi Valiliği", *Kebikeç, İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırma Dergisi,* Ankara, (18) 407-415.
KOÇ, B. (2007). "Osmanlı Islahhanelerinin İşlevlerine ilişkin Bazı Görüşler", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 6(2), 113-127.
KUZUCU, S. (2010). "II. Katerina Dönemi Osmanlı-Rus İlişkilerinde Kırım", *Türk Dünyası Araştırmaları*, 2010, (185):107-118.
KUZUCU, S. (2013). *Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları,* Selenge Yayınları, İstanbul.
ÖZTÜRK, C. (1995). "Türkiye'de Meslekî ve Teknik Eğitimin Doğuşu I: Islahhâneler", *Prof.Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı,* Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 427-442.
SARAY, M. (1975). *Rusya'nın Türk İllerine Yayılması,* Boğaziçi yayınları, İstanbul.
SHAW, S.J-SHAW, E.K. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye,* e yayınları, İstanbul.
Tabsıra-i İbret, (1997). C.I, (Hazırlayan: Osman Selim Kocahanoğlu), İstanbul.
TAŞKIN, F. (2006). "Kırım Savaşı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'ne Yönelik Göç Dalgası ve Devletin Göçmenlere Yönelik Çalışmaları", *Savaştan Barışa: 150. Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması* (1853-1856), 22-23 Mayıs, İstanbul, 235-244.
ÜLKÜSAL, M. (1980). *Kırım Türk-Tatarları (Dünü-Bugünü-Yarını),* Baha Matbaası, İstanbul.
YAZICI, N. (2007). "Osmanlılarda Yetimlerin Korunması Üzerine Bazı Değerlendirmeler", AÜİFD, XLVIII(1), 1-46.
YILDIRIM, M. A. (2012). "II. Meşrutiyet Devrinde Vilayet Sanayi Mekteplerini Yeniden Yapılandırma Girişimleri: Vilâyât Sanayi Mektepleri Tertibatı" *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi,* C.XXXI, S.52, Ankara, s.135-170.

YILDIRIM, M. A. (2014). "Abdulhamid Devrinde Mesleki-Teknik Eğitimin Gelişimi: Vilayet Sanayi Mektepleri", *Sultan II. Abdulhamid Sempozyumu,* Selanik, 20-21 Şubat 2014, Bildiriler C.II, TTK, Ankara, 217-234.

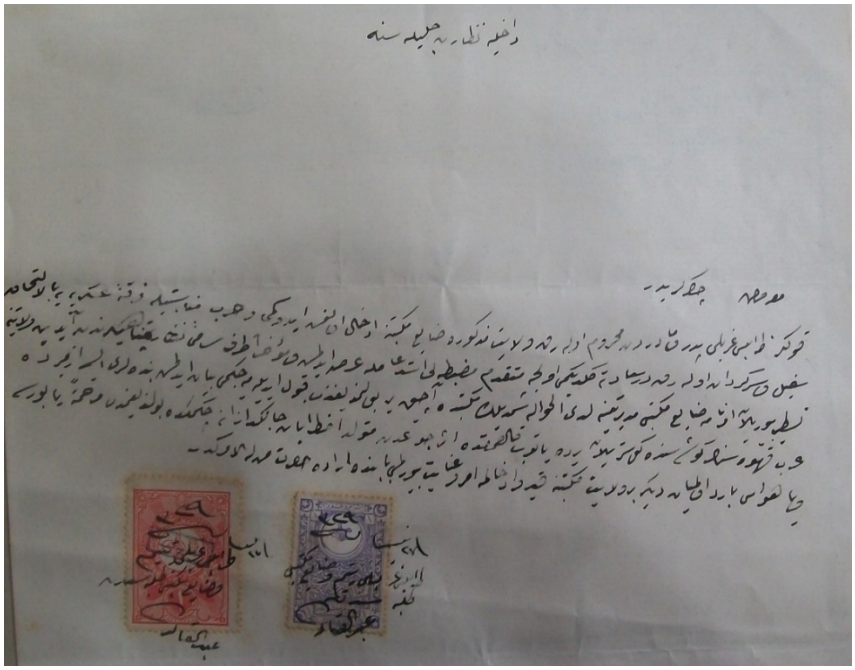
EKLER

Ek 1. BOA.İ.DH.525/36231 (22 Z 1280/29 Mayıs 1864)

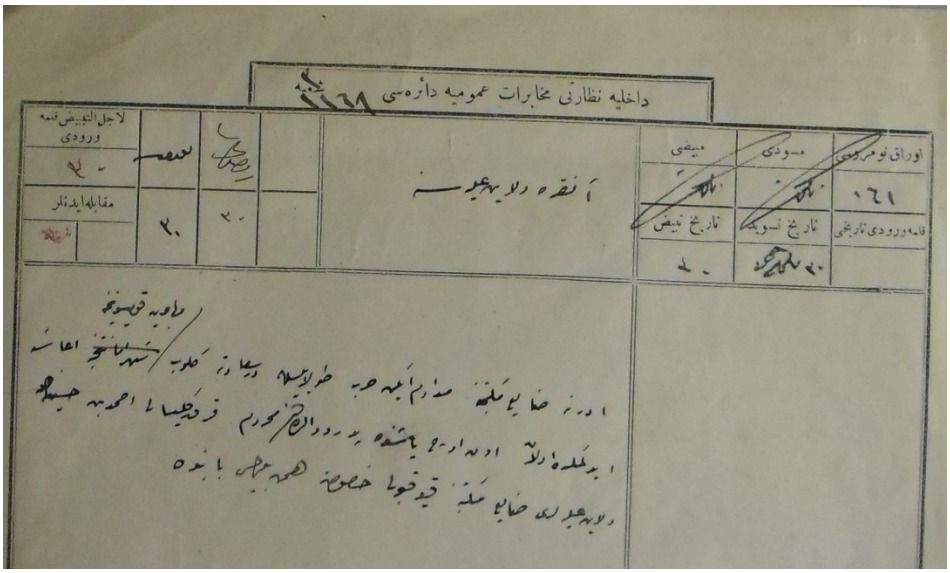
Mithat Paşa'nın kimsesiz çocukları Niş'te açmış olduğu ıslahhaneye yerleştirdiğini ve ianelerini temin ile eğitimleri için yapılanları anlattığı tahriratın özetini de içeren irade.

Ek 2. BOA. DH.İD. 26-2/25 (27 Nisan 329/10 Mayıs 1913)

Trablusgarplı ana ve babası bulunmayan Abdülkadir'in savaş münasebetiyle devam etmekte olduğu sanayi mektebini terk etmek zorunda kaldığı ve sefaletten kurtulmak için Aydın Vilayeti'ne müracaatta bulunulduğu ancak buradaki mektepte yer olmaması nedeniyle açıkta kaldığı ve başka bir vilayet sanayi mektebine yerleştirilmek istediğine dair dilekçe

Ek 3. BOA. DH.İD. 26-2/34 (30 Mayıs 329/12 Haziran 1913)

Edirne Sanayi Mektebi'ne devam etmekte iken savaş nedeniyle İstanbul'a gelen ve Muhacirin Komisyonu tarafından yardımda bulunulan, 13 yaşındaki ana babadan yoksun Ahmet'in Ankara Vilayet Sanayi Mektebi'ne kabul edilmesi talebi

OSMANLI DEVLETİ'NİN AŞİRETLERİ İSKÂN POLİTİKASI VE BİR İSKÂN BÖLGESİ OLARAK HALEP VE RAKKA (XVIII. YÜZYILDA)

***

POLICY OF TRIBAL SETTLEMENT OF OTTOMAN STATE AND RAQQAH AND ALEPPO AS A SETTLEMENT (IN XVIII CENTURY)

Yrd. Doç. Dr. Serhat KUZUCU
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
kuzucu @kilis.edu.tr

Öz

Osmanlı toplumunu teşkil eden unsurlardan biri aşiretler yahut konar-göçer halktır. Bunlar yaşadıkları hayat tarzına göre mevsimden mevsime, yaylak ve kışlak arasında daima hareket etmektedirler. Yaylak ve kışlak bölgeleri bazen birbirlerinden çok uzakta bulunmaktadır. Erzurum yaylalarına, Fırat Nehri'nin çıktığı yerlere yaylamaya giden bir oymak, kışlak için Suriye çöllerine kadar inmekte idi. İktisadi açıdan hayvancılıkla meşgul olan aşiretler, biraz da sürülerine otlak bulmak endişesiyle zamanlarının mühim kısmını değişik yerlerde geçirmek zorunda kalıyorlardı. XVIII. yüzyılın başlarında Osmanlı Devletinde, konar-göçer ahalinin merkeziyetçi bir devlet nizamı ile bağdaşmayan bu hayat tarzları sorun olmaya başladı. Bu hayat tarzının yerleşik yerli halka zarar vermesi üzerine harap ve boş yerleri imar etmek ve yeniden ziraata açmak için Osmanlı Devleti iskân politikası çerçevesinde bu konar-göçer ahaliyi zorunlu iskâna tabi tutmaya başladı. Bu iskân bölgeleri arasında, Antep'i de içine alan Rakka ve Halep gibi bölgeler önemli bir yere sahiptir.

***Anahtar Kelimler**: Osmanlı Devleti, Aşiret, İskân, Halep, Rakka.*

Abstract

One of the elements that constitute the Ottoman society is tribal or nomad population. They always tend to move between summer and winter pastures according to their life style bound to the seasons. Summer and winter quarters of the region are sometimes found too far from each other. For summer, a tribe could go to Erzurum plateau extending to the springs of Euphrates River, while the same tribe, was to go down into the Syrian Desert to spend the winter. The tribes that are busy with livestock economically, felt forced to move from one place to another in most of their time so as to find proper pasture for their herds. Early in the XVIII century, this life style of the nomad population began to be a problem in the Ottoman Empire, because of the unconformity with centralized state order. After this nomad life style show up with some harmful effects on indigenous people, The Ottoman State began to take measurements and started a mandatory settlement policy for those nomadic people on the purpose of housing the abandoned places and encourage agriculture. Among those settlement areas, places like Raqqah and Aleppo including Antep then, have an importance.

***Keywords:** Ottoman Empire, Tribal, Settlement, Aleppo, Raqqah.*

1.GİRİŞ

Osmanlı Devleti gerek kuruluş gerekse de diğer dönemlerde siyasi, iktisadi ve içtimai vaziyetinin değişmesine bağlı olarak, iskân politikasını farklı şekillerde uygulamıştır. Kuruluş yıllarında Osman ve Orhan Gazi, İznik, İzmit, Bursa gibi eski Bizans kentlerinin daha fethi yapılmadan önce etrafını Türk unsurları ile doldurduğu Osmanlı ve Bizans kaynaklarında bahsedilmektedir (Sakin, 2006: 23). Bu siyaset özellikle Balkanların fethi ile daha etkin bir şekilde uygulanmaya başlanmış ve devlet bu bölgelerde kalıcı olmak adına Türk topluluklarını bu bölgeye göç ettirerek iskân etmiştir. Daha sonraki dönemlerde özellikle XVII. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti bu iskân siyasetini bu sefer savaş ve benzeri sebeplerden dolayı harap olan, boşaltılan sahipsiz yerleri yeniden ziraata açmak adına yapmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti tarafından değişik dönemlerde izlenen bu iskân siyasetinin hedefinde ise Osmanlı toplumunu önemli bir unsurunu oluşturan konar-göçer yani aşiretler yer almıştır. Özellikle aşiretlerin bu iskân siyasetin bir parçası olmalarının elbette ki siyasi, sosyal ve ekonomik birçok nedeni vardır. Lakin genellikle hayvancılıkla uğraşan sürekli yaylak ve kışlakları arasında hareket halinde olan bu unsurların Osmanlı Devleti'nin merkeziyetçi idare tarzına uymamaları bunların genel manada bu iskânlara tabi tutulmalarının temel nedeni olmuştur.

2. BİR İÇ İSKÂN UNSURU OLARAK AŞİRETLERİN YERLEŞİK HAYAT GEÇİRİLMESİ

Osmanlı Devleti gerek kuruluş gerekse de diğer dönemlerde siyasi, iktisadi ve içtimai vaziyetinin değişmesine bağlı olarak, iskân politikasını farklı şekillerde uygulamıştır. Kuruluş yıllarında özelikle Trakya bölgesindeki fetihler ile birlikte yeni toprakların elde edilmesi sonrası Anadolu'dan Türk unsurların bu yeni topraklara yerleştirilmesi şeklinde bir iskân politikası yani dışa dönük bir iskân siyaseti takip edilerek devletin bu bölgelerdeki kalıcılığı ve dinamizminin arttırılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda Orhan Gazi'nin büyük oğlu Süleyman Paşa'nın çabalarıyla 1352 yılında Çimpe (Cinpi) kalesinin ele geçirilip iki yıl sonra büyük stratejik önemdeki Gelibolu'nun işgal edilmesi sonrası bu iskân politikası çerçevesinde Anadolu'dan Türk ahalisi getirilip bu bölgeye yerleştirilmiştir (İnalcık, 2009: 49; İnbaşı, 2014:155). Balkanlara yapılan bu iskân hareketinin isteğe bağlı bir göç hareketi olmasının yanı sıra kimi zaman mecburi bir iskân politikası şeklinde uygulandığı bilinmektedir. Hatta kimi zaman da sürgün adı verilen bu mecburi göç fethedilen bölgelere Türk nüfusunun götürülmesinin yanı sıra fethi gerçekleştirilen yöre halkının Anadolu'ya göç ettirilmesi şeklinde de meydana gelmiştir. (Emecen, 2011: 341).

Osmanlı Devleti, kuruluş döneminde izlediği bu iskân politikasında, toplumunu teşkil eden unsurlardan biri olan aşiretleri yani konar-göçer halkı balkan bölgesinin Türkleştirilmesinde etkin olarak kullandığı görülmektedir. Zira yerleşik halka nazaran daha savaşçı vasıflarının olması, bir disiplin ve teşkilat içinde yaşamaları bunların fethedilen bölgelere iskân edilmesinde tercih sebebi olmalarına neden olmaktaydı (Halaçoğlu, 2011: XVI; Doğru, 2014: 167). Aşiretlerin ve diğer Türk unsurlarının Rumeli'ye nakledilmeleri sırasında, devlet tarafından kendilerine zengin topraklar verilmesi, bütün akrabalarıyla geçecek olanlara yurtluk, toprak, timar gibi imtiyazlar tanınması suretiyle bu göç ve iskân teşvik edilmekteydi. Lakin tüm bu teşviklere rağmen bu iskânların bir sürgün şeklinde yani zorunlu bir iskân şeklinde uygulandığı gözden kaçmamaktadır. Örneğin Bayezid dönemine ait ilk iskân kaydında, 1400-1401 yıllarında tuz yasağını kabul etmeyen ve buna karşı çıkan Menemen Ovasında kışlayan Göçerevliler aşireti Balkanlarda yer alan Filibe taraflarına sürgün edilerek buraya iskân edilmişlerdir. Yine Çelebi Mehmed döneminde, isyanları Yörgüç Paşa tarafından bastırılan Tatarlar da Dobruca taraflarına bu şekilde yerleştirilmişlerdir (Halaçoğlu, 2006: 4-5).

Osmanlı Devleti kuruluş yıllarında özellikle Balkan bölgesinde fetihler sonunda elde edilen topraklara yönelik izlediği bu iskân politikası yerini XVII. yüzyılda yavaş yavaş iç iskân politikasına terk etmeye başladı. Yapılan uzun savaşların ortaya çıkardığı iktisadi buhranlar, sık sık görülmeye başlayan başta Celali isyanları olmak üzere iç karışıklıklar Osmanlı iç bünyesinin bozulmasına ve binlerce köyün harap olup ahalisinin ise buraları terk etmesine sebep olmuştu. Özellikle Celali isyanlarının en fazla yıkıcı

etki gösterdiği bölge aşiret hayatının gelenek ve düzenleriyle yaşandığı devletin Doğu ve Güney Anadolu kısmında olmuş ve bu bölgede birçok köy iktisadi ve içtimai anlamda yıkıma uğramıştı (Akdağ, 1999: 464). Bu ise, ekonomisi tarıma dayalı olan devletin, zirai gelirinin azalması demekti. Osmanlı Devleti bu yüzden XVII. asırda sonlarından itibaren yeni bir iskân siyaseti benimseyerek harap ve sahipsiz yerlere aşiret ve oymakları yerleştirerek buraları yeniden ziraata açma hedefiyle içe dönük yeni bir iskân siyaseti benimsedi.

Bu iskânın hedefinde ise aşiretler yani konar-göçer alarak anılan halk yer almaktaydı. Bu unsurlar yaşam tarzları bakımından diğer Osmanlı unsurlarından farklılık göstermekteydiler. Bunlar il ya da ulus adı altında, boy yani aşiret, oymak (cemaat), oba (mahalle) gibi kısımlara ayırılmaktaydı[1]. Boylarına başında bey (Arap aşiretlerinde şeyh), Cemaatin yani oymağın başında ise kethüda bulunurdu. Kethüdalar idari bakımdan bağlı oldukları boy beyi tarafından tayin edilirdi. Kethüdaların idaresi bulundukları cemaat üzerindeki sorumlulukları sadece idare etmekle sınırlı değildi. Aynı zamanda vergi ile de ilgili sorumlulukları vardı (Özkaya, 2007: 172-173; Akis, 2004: 12).

Hayat tarzları gereği mevsimden mevsime yaylak ve kışlakları arasında sürekli bir hareket halinde olan bu aşiretler, geçimlerini büyük orada hayvancılıkla sağlamaktaydı. Yaylak ve kışlak bölgeleri bazen birbirlerinden çok uzakta bulunmaktaydı. Sıcaklık, soğukluk, yağış, kuraklık gibi iklim unsurları da iki mesafe arasındaki hareketi etkilerdi. Göçün şekli, süresi, güçlüğü, gruplara göre farklılaşması bu faktörlerden birinin daha etkili olmasına bağlıydı. Göçler sıcak-soğuk, sulak-çöl gibi zıt ortamlar arasında yapılırdı. Anadolu ve çevresindeki göç hareketleri genelde kuzey -güney yönünde cereyan ederdi. Erzurum yaylalarına, Fırat Nehri'nin çıktığı yerlere yaylamaya giden bir aşiret, kışlak için Suriye çöllerine kadar inmekte idi. İktisadi açıdan hayvancılıkla meşgul olmaları biraz da sürülerine otlak bulmak endişesiyle zamanlarının mühim kısmını değişik yerlerde geçirme zorunluluğunu doğurmaktaydı (Saydam, 2009: 29; Saki, 2006: 69-70). Geçimlerini büyük orada şehirlere sattıkları et, tere yağ, süt, yoğurt, deri gibi hayvansal ürünlerden sağlarlardı. Kanu-nâmeler çerçevesinde genellikle her iki koyuna bir akçe, üç yüz küçükbaş hayvanda oluşan her sürü için de devlete beş akçe ağıl vergisi öderlerdi (Yediyıldız, 1994: 181).

Bu durum yani aşiretlerin yaylak ve kışlakları arasındaki hareketleri zaman zaman yerleşik ahali ile aralarında sorunların yaşanmasına neden olmaktaydı. Zira büyük hayvan sürülerine sahip bu aşiretler göçleri esnasında yerleşik halkın tarım arazilerine büyük zararlar vermekte bu ise sürekli şikâyet konusu olmaktaydı. Gerek bu sorunun halledilmesi gerekse de Anadolu'da bir şekilde boşaltılmış köylerin veya atıl arazilerin tarıma kazandırılması için aşiretlerin buralara iskân edilmesi fikri devlet adamları tarafından düşünülmeye başlandı. Bu hususun tam olarak şekillenmesi ise Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa döneminde (1689-1691) oldu (Orhunlu, 1987:1016-107). 1691 yılında tatbike geçilerek ilk olarak aşiretlerin Rakka ve Halep dâhilinde bulunan yerlere iskânının başlanılması yönünde harekete geçildi. Bu hususta 21 Ocak 1691 tarihinde Rakka Beylerbeyi Kadızade Hüseyin Paşa ile Rakka Eyaletindeki kadılara gerekli ferman gönderildi. Aynı şekilde 1693 yılında da Halep Eyaleti dâhilindeki yerlere iskân yapılması yönünde emirler verildi (Orhunlu, 1987: 57-58, 63).

Bu şekilde başlayan aşiretlerin iskânı XVIII. yüzyıl boyunca devam etti. Sadece bu bölgelerle sınırlı kalmayan bu girişim Kütahya, Aydın, Sivas, Erzurum, Nevşehir ve Adana gibi daha birçok vilayette uygulandı.

[1] Her ne kadar Oymak, Cemaat ve Aşiret kelimeleri bir birinden farklı terimler olsa da Osmanlı Devleti'nde bu terimler göçebe veya yarı göçe halk ifade etmek için aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Bunlarla ilgili arşiv belgelerinde aynı göçebe halk kimi zaman aşiret kimi zaman cemaat kimi zaman ise oymak olarak kaydedilmiştir. Örneğin Kızılalili oymağı, Kızılalili aşireti ve Kızılalili cemaati gibi. Bkz. Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul, 1979, s.16.

3. RAKKA VE HALEP İSKÂNLARI

3.1. Aşiretlerin Rakka'ya İskânı

Eski çağlarda Kallinikos olarak anılan Rakka çok eski bir yerleşim yeri olup Suriye, Mezopotamya ve Anadolu'yu birbirine bağlayan, Fırat Nehri'nin Belih suyu ile birleştiği noktaya yakın bir bölgede yer almaktadır (Honigmann, 1997: 607; Bezer, 2007: 432) . Bu bölgenin Osmanlı hâkimiyeti girmesi Yavuz Sultan Selim zamanında Çaldıran zaferi sonrası (1517) olmuştur (Varlık, 1993:195). Rakka önce Diyarbakır Eyaleti'ne bağlı bir sancak merkezi haline getirilmiş fakat daha sonra İpek yolu üzerinde yer alan ve ipek ticareti açısından önemli merkezlerden biri olduğu için Osmanlı hâkimiyetinde hızlı bir gelişme göstererek 1586 yılında bir eyalet statüsü kazanmıştır (Bezer, 2007: 432).

Rakka bölgesinin iskân siyasetinde Halep gibi bir üs olarak seçilmesinde bu dönemde güney bölgelerde artan ve devletin gittikçe kontrol altına almakta zorlandığı Arap aşiretlerine karşı Türkmen ve Ekrâdlardan oluşan bir uç veya tampon bölge oluşturma isteği de önemli bir etkendi. Zira bu iskâna tabi tutulan aşiretlerin büyük çoğunluğu Türkmen-Ekrâd aşiretlerinden oluşmaktaydı. Hatta Osmanlı Devleti Türkmen-Ekrâd aşiretleri ile bu bölgedeki Arap aşiretleri arasında bu iskân sonrası çıkabilecek olası anlaşmazlıkların önüne geçmek için bu aşiretlerin temsilcilerini bir araya getirerek tarafların onayıyla 19 Aralık 1692 tarihinde Rakka sözleşmesini imzalanmıştır. Bu görüşmeye Rakka bölgesinde sakin olan Kays, Semek, Beni, Şavi, Urbanı Arap aşiret liderleri ile Kazlı, Dimekli, Barak, Badılı, Tacirli, Küçüklü , Recebli, Modanlı, Mamavi gibi Türkmen ve Ekrâd aşiretlerin liderleri katılmıştır. Bu sözleşme ile Türkmen, Ekrâd ve Arap aşiretler Rakka valisinin tüm emirlerine itaat edeceklerini, içlerinde anlaşmaya uymayanları bizzat kendileri tutuklayıp Rakka valisine teslim edeceklerini, bulundukları bölgeleri her türlü tehlikeye koruyacaklarını gerekirse bu konuda birbirlerine yardım edeceklerini ve son olarak birbirleri ile olan tüm anlaşmazlıklara bir son vereceklerini taahhüt etmişlerdir (Çelikdemir, 2001: 24-25).

Rakka bölgesine aşiretlerin iskânına 1691 yılında alınan karar çerçevesinde XVII. yüzyılın sonundan itibaren uygulanmaya başlandı. İlk iskânlarda ise Ruha bugünkü adıyla Urfa Akçakale'den Rakka merkezine kadar olan sahada yer alan Belih Nehri kıyıları büyük oranda kullanıldı. İlk olarak Beydilli Türkmenlerinden; Bekmişlü, Kara Şeyhlü, Bozkoyunlu, Dimleklü, Tatalu, Kazlı, Balaban, Araplı, Taşbaş, Sincanlu ve Güneş cemaatleri (Halaçoğlu,1992: 57), Boz Ulus Mandesi Türkmenlerinden İzzeddin, Küçüklü, Çerpu, Acırlu, İnanlu, Avşar (Aşfar), Anter ve Ömerli cemaatleri ile Badıllı aşiretinin; Arşuvanlı, Çimkanlu, Üstürganlu, Azmanlu, Hacı Kırlı Kurdikanlu, Mamavi, Mudanlu oymakları, (Orhunlu, 1987:58-59; Çelikdemir, 2001:101) Yeni İle bağlı Musacalu oymağından Barak, İmanlu Avşar, Çimelu, Çepni aşiretleri iskân edildi(Sümer, 1999: 211; Yıldırım ve Yıldırım: 2011: 20).

XVII. yüzyılın sonunda başlayan Rakka'ya aşiretlerin iskânı XVIII. yüzyılda da devam etti. Milli Ekrâd aşiretinden Bamran, Dudegan, Sendegan ve Ömergan cemaatleri ile Malatya Sancağı'na bağlı Gerger ve Kahta kazalarında sakin Zorganlı ve Diyarbakır bölgesinde sakin Cihanbeylü, Şamıkulu aşiretleri yine bu bölgelerde bulunan Yarçekanlu, Mürdlü ve Divganlu cemaatleri de Rakka bölgesine iskân edildiler. 1712 yılında Danişmendlü Türkmenlerinden Şereflü cemaatinin bir kısmı, 1719 yılında ise Malatya'nın Çobaş nahiyesinde sakin olan İzolu aşireti de Rakka'ya göç ettirilerek iskân edilmişlerdir (Halaçoğlu, 2006: 137-198). Yine aynı dönemde İfraz-ı Zülkadriye Türkmenlerinden Tacirler cemaati de Rakka dâhilinde iskân edilmiştir (BOA, C.DH. DN:107/5346). Aynı şekilde Kilis ekrâdından olan Okça İzzeddinli aşireti de Rakka civarına zorunlu iskâna tabi tutulmuştur (BOA, İE. DH. DN: 31/2724). Elazığ civarında ikamet eden ve oldukça büyük bir aşiret olan Herdi aşiretine mensup yaklaşık bin dört yüz kişi de 1702 yılında Rakka Eyaletine bağlı Harran Nahiyesine iskanları yapılmıştır(Çakar, 2012:74).

Tablo:1 Rakka Eyaletine İskân Edilen Aşiretler[2]

Acurlu	Avşar	Akanlı	Akbaş
Ali Reşanlı	Amuki	Anter	Araplı
Avcılar	Azmanlı	Acurlu	Ali Beğli
Badılı	Altun	Bahrili Avaşarı	Bamran
Barak	Baran	Bayındır	Bazuki
Beydili	Beymişlü	Bektaşlı	Bendanlı
Birvanlı	Bozkoyunlu	Caberli	Cirid
Cihanbeyli	Çimkanlı	Çerpu	Çağırganlı
Cepni Kantemir	Çeçelü	Çilli	Çoğumlu
Cumalı	Danişmendli	Delükanlı	Dilanlı
Dimlekli	Ddoğanlı	Dumbaylı	Döğerli
Dudikanlı	Dumanlı	Elci	Güneş
Günce	Gündeşli	Hacı Fakihli	Hacikanlı
Hacı Kırlı	Halidanlı	Hamadi	Hamavi
Hamikanlı	Hamzahacılı	Harbendeli	Hasenanlı
Herdi	Holikan	Hums Şayhlisi	Hümanlı
İlbeyli Maraş	İmamkulu Uşakları	İnanlı	İncili
Rişvanlı	İsmailan	İzolu	İzzeddinli
Kabağılı	Kadirli	Kabaş	Kara Kocalı
Kara Şeyhli	Kara Sakallı	Kasanlı	Kaskanlı
Kazlı	Kekili	Kemerli	Kılıçlı
Kıranlı	Kırıntılı	Kızıl Koyunlu	Kızılca Şarlı
Koyunoğlu	Kucur Afşarı	Kulak	Kulasudak
Kurdikanlı	Küçüklü	Lekvanik	Mamalı
Mamavi	Marcikan	Memokanlı	Milli
Modanlı	Musacalı	Musyanlı	Okçu İzzeddinli
Osmanlı	Otmanlı	Parçikanlı	Pehlivanlı
Reyhanlı	Seçen	Silsüpür Ceridi	Silvan
Şakaki	Şerefli	Şeyh Hasenanlı	Şeyhan
Şeyhlü	Tacirli	Taif Avşarı	Taliban
Tanburacılı	Tatalı	Tokluca	Tokuzlu
Tomluca	Tuğa Şeyhli	Turasallı	Türkmanlı
Ulaşlı	Umranlı	Urusatlı	Üstürkanlı
Veli Bey	Velili	Yad Badılı	Yadigarlı
Yere Badılı	Yere Badanlı	Zeyvanlı	Zeriki
Zilan			

3.2. Halep'e Aşiretlerin İskânı

Suriye'nin kuzeyinde, Anadolu'dan Mezopotamya'ya ve Akdeniz'den İran'a giden yolların birleşme noktasında yer alan Halep bu konumu sayesinde tarihin en eski devirlerinden itibaren önemli bir merkez olma hüviyetine sahip olmuştur (Çakar, 2003: 2). Tarihte ilk olarak Halaba ve Halman Halwan şeklinde adına rastlanan (Yazıcı, 1997: 239). Halep'in Osmanlı hâkimiyetine geçişi ise Yavuz Sultan Selim'in Memluk Sultanı Kansu Gavri'yi 24 Ağustos 1516 tarihinde Mercidabık Savaşı'nda mağlup etmesi sonrasında 1517 yılında olmuştur (Masters, 1997: 244-245; Bayraktar, 2004: 9). Osmanlı hâkimiyetiyle

[2]Murat Çelikdemir, *Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka'ya İskânı (1690-1840),* Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2001, s. 235-237; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı,* İstanbul, 1987, s. 60-62.

birlikte şehir geçmişinde rastlanmayan büyük bir gelişme göstererek bu yüzyılda önce sancak sonra ise (1549) eyalet statüsü kazanmıştır (Çakar, 2006: 40).

Halep de yine Rakka gibi XVII. yüzyılın sonunda başlayan aşiretlerin iskân edildiği bölgeler arasında yer almaktaydı. 21 Ocak 1691 yılında aşiretlerin iskânı ile ilgi alınan karar Rakka olduğu gibi Halep bölgesinde de uygulandı. Özellikle Halep'in Menbic nahiyesi aşiretlerin yoğun olarak iskân edildiği bölge olarak göze çarpmaktadır. Bunda Halep'in Kuzey doğusunda ve Fırat Nehri'nin sağ tarafında yer alan bu arazilerin uzun yıllardır Arap aşiretleri saldırılarından dolayı harap atıl durumda olması önemli bir etkendi. Buraya ilk iskân edilenler ise İlbeyli aşiretine mensup topluluklardan bin otuz sekiz kişi idi (Orhunlu, 1978: 63). Daha sonra Lekvanik aşireti ile Aktaş, Kızıl-koyunlu, Hacılar, Nureler cemaatlerinin 1707 yılında buraya iskân edilmesi için girişimde bulunuldu. Ancak bunlardan Lekvanik aşiretinden pek azının iskânın sağlanabildi (Halaçoğlu, 2006: 138, 141). İlerleyen dönemlerde 1755-56 yıllarında Reyhanlı aşiretinin Amik Ovası'na yerleştirilmesi kararlaştırılarak iskân gerçekleştirildi ((BOA,C.DH.DN:202/10087).

Bu dönemde Hama ve Humus her ne kadar Trablus-Şam eyaletine bağlı iseler de bu iskânın uygulandığı önemli yerleşim yerleri arasında idiler. Burada Menbic nahiyesine oranla daha fazla geniş alanların bulunması ve atıl durumdaki arazilerin çokluğu bu bölgeye daha çok aşiretin iskân edilmesini sağlamıştır.

Hama ve Humus taraflarına Yeni il ve Halep Türkmenlerine bağlı aşiretler yerleştirildi. Humus Sancağına; Abdallu, Abalu, Harbendelü, Eymir-i Karagözlü, İnallu, Eymir-i Sincarlu, Kara Avşar (Afşar), Eymir-i Çalık, Eymir-i Dündarlı, Eymir-i Affan, Köseoğlu, Salur, Sağırlı, Kızıl Tohtemürlü, Genceli Avşarı, Kara Tohtemürlü, Kayalu oymaklarından beş binin üzerinde halk bu sancağa bağlı otuz altı köy ve on yedi mezraya iskân edildi. Hama Sancağı'na ise Kara Halil, Döğer, Hama Bayadı, Hama Döğer, Bozlu, Tohtemürlü, Beğmişli, Kınık, Kılıçlı, Kıcıllu oymaklarından yaklaşık yedi bin beş yüz kişi bu sancak dahilindeki yirmi sekiz köy ve on dört mezraya iskan edildi (Orhunlu, 1978: 67-70).

Tablo:2 Halep Eyaletine İskân Edilen Aşiretler[3]

Kara Halil	Döğer	Hama Bayadı	Hama Döğer
Bozlu	Tohtemürlü	Kınık	Beğmişli
Kıcıllu	Kılıçlı	Harbendelü,	Abdallu,
Eymir-i Karagözlü	Abalu,	Kara Avşar	İnallu
Eymir-i Sincarlu	Kayalu	Eymir-i Çalık	Eymir-i Dündarlı,
Eymir-i Affan	Köseoğlu	Salur	Sağırlı
Kızıl Tohtemürlü	Genceli Avşarı,	Kara Tohtemürlü,	Lekvanik
Aktaş	Kızıl Koyunlu	Hacılar	Nureler
Reyhanlı	Uşak	Çerkes-oğulları	Tutulu

4. İSKÂNLAR SONRASI YAŞANAN SORUNLAR VE AŞİRET İSYANLARI

Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılının sonunda uygulamaya koyduğu ve XVIII. yüzyıl boyunca da devam ettirdiği konar-göçer ahaliyi yani aşiretleri merkeziyetçi bir devlet nizamı içerisine sokmak, başta Rakka ve Halep olmak üzere buralardaki harap ve boş yerleri imar etmek ve yeniden ziraata açmak için başlattığı iskân politikası isteğe bağlı değil hiç şüphesiz devletin isteği ile vuku' bulan mecburi bir iskândı (Çelikdemir, 2004: 352). Bu durum yüz yıllarca kışlak ve yaylakları arasında göç eden, çadırlarını kurup geçimi büyük oranda hayvancılıktan sağlayan aşiretlerin bir anda adapte olup kabul edebilecekleri bir durum değildi ve böylede olmadı. İlk olarak 1691 yılında alınan kararla iskâna tabi tutulan aşiretler bir kısa bir süre sonra iskân bölgelerinden firar etmeye başladılar. Kimi zaman ise bu firarlar ile yetinmeyip devlet otoritesine karşı çıkıp eşkıyalık faaliyetlerine başlayarak yerel halka zarar vermişlerdir. Bunda firarların

[3] Orhonlu, *a.g.e*, s. 63-69; Yusuf, Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi,* TTK, Ankara, 2006, s.138-141.

önüne geçmek ve yerlerini terk eden bu aşiretleri tekrar iskân bölgelerini döndürmek adına Osmanlı Devleti'nin kimi zaman aldığı çok sert tedbirlerin etkilisi olduğunu söylemek yanlış olmaz.

İlk iskân uygulamasında Akçakale ile Rakka arasında Belih çayı kenarına 1691 yılında yerleştirilmeye başlanan Beydilli aşiretine mensup Arablu, Sincan, Güneş, Balabanlu, Kazlu ve Tatalu gibi cemaatler iskân sonrasında yerlerinden firar ederek Anadolu'nun iç bölgesine gitmişler hatta yol kesicilik yapmaya başlamışlardır. Fakat bu cemaatler daha sonra iskânın tatbiki için ilk görevlendirilen Kadızade Hüseyin Paşa'nın yerine göreve getirilen Yusuf Paşa tarafından iskân bölgelerine yeniden zorla yerleştirilmişlerdir. Beydilli aşiretinin bu zorunlu iskâna olan karşı çıkışları o dönem ait şiirlerine yansımış hatta Taşdemir adlı ozanın aşağıda tamamına yer verdiğimiz şiirinde bu iki Osmanlı paşasının ismi dahi geçmiştir (Sümer, 1999: 304-305; Özdaş, 1958: 6).

"Kadı-Oğlu Yusuf Paşa gelende,
Yalan dünya benim derdi Beğ-Dili,
Seksen bin evle Rakka'ya iskân olanda
Tayı, Muvali'yi kırdı Beğ-Dili.

Seksen bin haneyle isyan edince
Anadolu benim derdi Beğdili
Kadıoğluyla Yusuf Paşa gelince
Paylı Mamalı'yı vurdu Beğdili

Kara bayrak salak kanlı salaca
Aşiretin ucu vardı Maraş'a
Yetişti imdada beğ Kurt Karaca
Zorunan yollara durdu Beğdili

Davullar döğündü çekildi sancak
Koç yiğit atma bağlandı ponçak
Deveci Ali öldü kırıldı kolçak
Eylenip Colap'ta kaldı Beğdili

Karacayurt Beğdilinin obası
Mürsel Beyim, Kenan Beyin dedesi
Topal Yusuf Paşa Haktan bulası
Suçumuz ne diye sordu Beğdili

Ali Beyim on batman gürz atardı
Kurt Karaca bir orduya yeterdi
Cerit Bekir al kanlara katardı
Nice alayları yardı Beğdili

Suluca Karahöyük belli yurtları
Aldı beni Beğdili'nin dertleri
Çöle düştü Beğdili'nin kurtları
Rakka çölünün kurdu Beğdili

Taylı uğrun uğrun çaldı kalemi
Urbanoğlu Yusuf Paşa gulamı
Beğdili'nin namı tuttu alemi
Göçünen Rakka'ya vardı Beğdili

Budala'm der ne olacak halimiz
Arayerde telef oldu elimiz
Bundan sonra Rakka'dır yolumuz
Rakka'ya sürgün oldu Beğdili

Taşdemir'im de söyler özünden,
Methedelim Beğ-Dili'nin yazından,
Ala Bucak Kettele'nin düzünden,
Hamed 'in sancağını bastı Beğ-Dili."

Aşiretlerin bu isyan hareketleri sadece Beydilli aşireti ile sınırlı kalmamıştır. Milli Ekrâd aşiretinden, Bamran, Dudegan ve Sendegan ve Ömergan cemaatleri iskân edildikleri Rakka bölgesinde firar ederek Ergani bölgesine gelip eşkıyalık yapıp yerli halka zarar vermişlerdir (BOA, C.DH. DN:138/6866).Yine Rakka havalisine iskân edilmiş olan Zülkadir Türkmenlerinden Tacirli cemaatinin firar ederek eski yerleri olan Çukurova bölgesine döndükleri görülmektedir(BOA,C.DH.DN:43/2110). Hama taraflarına iskânları yapılan Türkmen aşiretlerinden Karagözlü, Çarıklı, Badoğlu ve Sencarlı aşiretleri yine iskân bölgelerinden firar etmişlerdir (BOA, C.DH. DN:270/13477). Rakka bünyesinde iskân edilen Barakların bir kısmının emirlere uymayarak bulundukları bölgeyi terk ettikleri hatta Adana valisinin 40 nefer adamının yolunu keserek onları öldürdükleri ve tüm mallarına el koydukları tespit edilmektedir (BOA, AŞS, NO: 123, s. 131).

XVIII. yüzyılın başında Rakka'ya iskân edilmiş olan Okçu İzzeddinli aşireti de iskân bölgesinden firar ederek Kilis civarına gelmişler hatta 1704 yılında Kilis Voyvodası Ahmet Bey'i öldürüp Kilis serdarı Abidin Çavuş'un evini basarak yağmalamışlardır. Üzerlerine Halep Valisi Hasan Paşa emrindeki kuvvetlerle bizzat gitmesi sonrası Antep, Maraş ve Malatya civarlarına kaçmak zorunda kalmışlarsa da Antep ve Kilis civarına geri gelerek bu yüzyıl boyunca bu bölgelerde şekavette bulunmuşlardır (Öztürk, 2004: 43).

Bunların dışında Rakka'ya iskân edilip emirlere uymayarak firar eden aşiretlerin bir kısmı ve gittikleri yerler şu şekildeydi (Refik, 1989: 117):

İlbeyli, Recebli Avşar, Kapagılu Dokuzu ve Musacalu cemaatleri Adana, Sis ve İfraz Hasına; Recebli Avşarın bir kısmı Kayseri'ye; Cirid ve Babünun cemaatleri Zile taraflarına; Bayındır, Simre ile Kapagılu Dokuzu ve Musacalu cemaatlerinin bir kısmı Şam taraflarına; Kudeklu ve Kibirli cemaatleri Kars ve Çıldır havalisine; Kapagılu Dokuzu cemaatinin bir kısmı Antakya tarafına ve Musacalu cemaatinin bir bölümü İçel hatta Aydın ve Saruhan taraflarına kadar firar etmişti.

5. SONUÇ

Osmanlı Devleti XVII. asırda sonlarından itibaren harap ve sahipsiz yerlere aşiret ve oymakları yerleştirilerek buraları yeniden ziraata açma hedefiyle içe dönük yeni bir iskân siyaseti benimsedi. Bu politikanın oluşması her ne kadar ticari kaygıların bir sonucu olarak ortaya çıkmışsa da devletin aşiretler üzerinde uzun yıllar kuramadığı merkeziyetçi bir yönetim tarzını oluşturmak istemesi de etkiliydi. 1691 yılında resmen başlayan bu iskân siyaseti Anadolu'nun birçok kentinde uyguladığı gibi Rakka ve Halep eyaletlerinde de tatbik edildi. Diğer bölgelerden farklı olarak iskânın buralarda yapılmasının özel bir sebebi daha vardı. Bu da güney bölgeler artan ve devletin gittikçe kontrol altına almakta zorlandığı Arap aşiretlerine karşı Türkmen ve Ekrâdlar'dan oluşan bir uç veya tampon bölge oluşturma isteğiydi.

Rakka ve Halep bölgesinde ilk iskânlar, resmi kararın alınmasından hemen sonra başlandı. Lakin bu iskân politikası isteğe bağlı değil hiç şüphesiz devletin isteği ile başlayan mecburi bir iskândı. Bu durum yüz yıllarca kışlak ve yaylakları arasında göç eden çadırlarını kurup geçimi büyük oradan hayvancılıktan sağlayan aşiretlerin bir anda adapte olup kabul edebilecekleri bir durum değildi ve böylede olmadı. Aşiretler zorla getirildikleri iskân bölgelerinde kısa bir süre sonra firar etmeye başladılar. Kimi zaman ise bu firarları

ile yetinmeyip devlet otoritesine karşı çıkıp eşkıyalık faaliyetlerine başlayarak yer halka zarar verdiler. Fakat Osmanlı Devleti bu politikasından geri adım atmadığı gibi XVII. yüzyıl sonlarında başlattığı bu süreci XVIII. yüzyılda da devam ettirdi. Bu süreçte birçok Türkmen ve Ekrâd aşireti alınan sert tedbirlerle yerleşik hayata geçirildiği gibi birçok aşiret parçalanarak Anadolu'nun muhtelif yerlerine dağılmıştır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

BOA, AŞS, NO: 123 (Antep Şeriyye Sicili).
BOA, İE. DH. DN: 31/2724 (İbnül Emin Dâhiliye).
BOA, C.DH. DN:107/5346 (Cevdet Dâhiliye).
BOA, C.DH. DN:138/6866 (Cevdet Dâhiliye).
BOA, C.DH. DN:43/2110 (Cevdet Dâhiliye).
BOA, C.DH. DN:270/13477 (Cevdet Dâhiliye).
BOA, C.DH. DN:202/10087 (Cevdet Dâhiliye).

2.Tetkik Eserler

AKDAĞ, M. (1999). Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celalî İsyanları, Barış Yayınevi, Ankara.
AKİS, M. (2004). Tahrir Defterlerine Göre 16.Yüzyılda Kilis Sancağındaki Aşiretlerin İdareleri, Nüfuzları ve Yaşam Tarzları, *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi,* Cilt: 22 Sayı: 35, s. 9-30. Ankara.
BAYRAKTAR, H. (2004). XIX. Yüzyılda Halep Eyaleti'nin İktisadî Vaziyeti, Fırat Üniv. Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ.
BEZER, G. Ö. (2007). Rakka, *DİA*, Cilt: 34, s. 432-433.
ÇAKAR, E. (2003). XVI. Yüzyılda Haleb Sancağı (1516-1566), Fırat Üniv. Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ.
ÇAKAR, E. (2006). 17. Yüzyılda Haleb Eyaleti ve Türkmenleri, Fırat Üniv. Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ.
ÇAKAR, E. (2012), Elazığ Baskil Yöresi Aşiretleri, İhtiyaç Yayıncılık, Ankara.
ÇELİKDEMİR, M. (2001). Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka'ya İskânı (1690-1840), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ.
ÇELİKDEMİR, M. (2004). Osmanlı Devletinin Rakka İskân Politikasında Önemli Bir Kaynak: Mühimme Defterleri, *I. Orta Doğu Semineri,* 29-31 Mayıs 2004, Elazığ, s. 345-356.
DOĞRU, H. (2014). Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskân Siyaseti, Türkler, Cilt: 9, s. 165-176.
EMECEN, M. F. (2011). Osmanlı Klasik Çağında Hanedan Devlet ve Toplum, Timaş Yayınları, İstanbul.
HALAÇOĞLU, Y. (2011). Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650), Togan Yayıncılık, İstanbul.
HALAÇOĞLU, Y. (2006). XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, TTK, Ankara.
HALAÇOĞLU, Y. (1992). Beydilli, *DİA,* Cilt: 6, s. 56-57.
HONIGMANN, E. (1997). Rakka*, İA*, Cilt: 9, s. 607-610
İNALCIK, H. (2009). Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul.
İNBAŞI, M. (2014). Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve İskân Siyaseti, *Türkler*, Cilt: 9, s. 154-164.
MASTERS, B. (1997). Halep (Osmanlılar Dönemi), *DİA,* Cilt: 15, s. 244-247.
ORHONLU, C. (1987).Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı, Eren Yayıncılık, İstanbul.
ORHAN, S. (2006). Anadolu'da Türkmen ve Yörükler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
ÖZDEAŞ, Ö. (1958). Türkmenler ve Baraklar, Gaziantep Kültür Derneği Yayınları, Gaziantep.
ÖZKAYA, Y. (2007). 18. Yüzyılda Osmanlı Toplumu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ÖZTÜRK, M. (2004). 16. Yüzyılda Kilis, Urfa, Adıyaman ve Çevresinde Cemaatler-Oymaklar, Fırat Üniv. Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Elazığ.
REFİK, A. (1989). Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200), Enderun Kitabevi, İstanbul.
SAYDAM, A. Sultanın Özel Statüye Sahip Tebaası: Konar-Göçerler, SDÜ, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2009, Sayı:20, ss.9-31.
SÜMER, F. (1999), Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanları: Oğuzlar (Türkmenler), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
TÜRKAY, C. (1979), Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, Tercüman Yayınları, İstanbul.
VARLIK, M. Ç. (1993). Çaldıran Savaşı, *DİA*, Cilt: 9, s. 193-195.
YAZICI, T. (1997). Halep, *DİA*, Cilt: 15, s. 239-244.
YEDİYILDIZ, B. (1994). Osmanlı Toplumu, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi,* Cilt: I, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, s. 441-499.
YILDIRIM, M. A. ve YILDRIM, N. (2011). Gaziantep Yöresinde Barak Boyu, Damla Matbaası, Gaziantep.

YABANCI UYRUKLU GÖÇMENLER-SIĞINMACILAR VE ZİYARETÇİLER İÇİN KAMU VE ÖZEL HASTANELERDE VERİLEN HİZMETLERİN FATURALANMASI ve MUHASEBE KAYITLARI-YALOVA ÖRNEĞİ

***

INVOICING AND ACCOUNTING RECORDS OF PROVIDED SERVICES IN THE PUBLIC AND PRIVATE HOSPITAL FOR FOREIGN IMMIGRANTS, REFUGEES AND VISITORS - YALOVA CASE

Doç. Dr. Ferhat SAYIM
Yalova Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
f_sayim@hotmail.com

Öz

Bu araştırma sağlık kurumlarına hizmet almak için başvuran özellikle göçmen-sığınmacı ya da "geçici koruma altında" statüsünde olanlar olmak üzere yabancı uyruklu kişiler için yapılan faturalama ve muhasebe işlemlerini konu almaktadır. Yabancı uyruklu kişilerin hukuki statüsüne göre ayrımı yapılmaktadır. Statüsü Göçmen-Sığınmacı ya da Diğer Ziyaretçi olması durumunda yaşanan prosedür farklılığı ortaya konmaktadır. Özellikle kamu hastanelerinde göçmen-sığınmacılar için uygulanan prosedür incelenmektedir. Hastaneye başvuran göçmen-sığınmacıdan talep edilen belgeler araştırılmaktadır. Kamu hastanelerinde bulunan ve muhasebe ilintili işlemleri yapan departmanların sığınmacı-göçmenler için ayrı bir işlem yapıp yapmadığı araştırılmaktadır. Bu departmanların doldurdukları muhasebe ilintili formlar sorulmaktadır. Yapılan muhasebe kayıtları yevmiye maddeleri örneğinde incelenmektedir. Verilen hizmetlerin faturalanması işlemlerinin nasıl gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Faturalama sonrası yabancı uyruklu kişinin hukuki statüsüne göre fatura tahsil işleminin nasıl yürütüldüğü sorulmaktadır. Yabancı uyruklu kişiden katkı payı alınıp alınmadığı, alınıyorsa hangi durumlarda alındığı incelenmektedir. Kesilen faturaların hangi periyotla nereye gönderildiği ortaya konmaktadır. Gönderilen fatura ya da tahakkuk ettirilen bedellerin kesintiye tabi tutulup tutulmadığı araştırılmaktadır. Tahakkuk ettirilen tutarların hastaneye hangi kurum tarafından ödendiği belirlenmektedir. Faturalama ve ödemeye ilişkin kayıtların yevmiye kayıtlarının nasıl yapıldığı gösterilmektedir. Bu araştırma Yalova ili merkezinde faaliyet gösteren 1 Genel Devlet Hastanesi, 1 Branş Devlet Hastanesi(Yalova Ağız ve Diş Sağlığı Hastanesi) ve 1 Özel Hastane Yetkilileri ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme metodu kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Muhasebe, Hastane Yönetimi, Muhasebe Departmanı.*

Abstract

This research, applying for services to health care institutions especially those in refugee-immigrant status for foreign nationals are subject to billing and accounting. Foreign nationals are held the distinction of persons according to legal status. Statuses of Migrants, Refugees case or those other visitors, there are laid down procedures difference. In particular, the procedure for immigration-asylum seekers in public hospitals is examined. The documents requested asylum seekers admitted to the hospital are being investigated. Located in the accounting departments of public hospitals and related transactions are being investigated whether a separate process for asylum seekers and immigrants. They fill in these departments, accounting related forms is asked. Made accounting entries, journal entry will be examined in the case. Invoicing of the services operation will be examined. After billing, according to the legal status of foreign nationals, it is asked how the implementation of the bill collection process. The contribution is received; it will be examined in which cases are taken. Prepared invoices, where will be sent and which often. Billed or accrued the costs will investigate whether it is subject to failure. The amount of accrued will determine which institution paid for by the hospital. Billing and payment will be shown how it is done for the records of journal entries. In this study, these hospitals are discussed. One General State Hospital(Yalova State Hospital), One Branch State Hospital (Yalova Oral and Dental Health Hospital) and One Private Hospital. The interview was conducted with the authorities. In the study, the method was used semi-structured interviews. In addition, the review will be made of the documents obtained.

Keywords: *Accounting, Hospital Management, Accounting Department.*

1. GİRİŞ

Özellikle son 4 yılda Suriye'den gelen çok sayıda Suriye vatandaşının da etkisiyle daha fazla tartışılmaya başlanan ve görünür hale gelen sığınmacı-göçmen sorunu sağlık politikaları üzerinde de etki yapmıştır. Türkiye'de bulunan yabancı uyrukluların geliş sebeplerine bağlı olarak farklı statüler kabul edilmiş ve bu çerçevede sağlık hizmetlerinin görülmesi ve finansmanı için çeşitli mekanizmalar geliştirilmiştir. Turist statüsü dışındaki yardıma muhtaç durumdaki yabancılar ülkeye geliş sebeplerine bağlı olarak kayıt altına alınmakta ve otomasyon sistemi üzerinde sağlık harcamaları da genel bütçeden karşılanabilmektedir. Aşağıda öncelikle özellikle göçmen-sığınmacı vb. ilgili kavramların tanımları verilmekte sonrasında ise sağlık harcamalarına ilişkin uygulama ve faturalandırma-kayıtlama süreçleri ele alınmaktadır.

2. KONUYLA İLGİLİ TANIMLAMALAR

Mülteci: Herhangi bir nedenden dolayı zulme uğrayacağı ya da ölebileceğinden korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ülkesine dönmek istemeyen kişi (Deniz, 2014, s:177) İltica eden kişi (Türkoğlu, 2011, s:102), 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan tanım ise; Menşei ülkesi dışında bulunan, ırkı, dini tabiiyeti, beli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü sebebiyle zulüm görmekten haklı nedenlerle korku duyan ve ülkesinin korunmasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen veya zulüm korkusu nedeniyle buraya dönmek istemeyen kişidir (Tunç, 2015, s:32).

Zorunlu göç mağduru kişileri tanımlamak noktasında kullanılan tabirlerden birisini ifade eden mülteci kavramı İngilizce'de refugee, Fransızca'da ise réfugié kelimelerinin Türkçe'deki karşılığıdır. Genel anlamda bulundukları ülkelerden yaşamlarına ve hürriyetlerine yönelik ciddi tehditler alan ve bu yüzden başka bir ülkede sığınma aramak zorunda kalan kişileri tanımlamak noktasında başvurulan mültecilik kavramı, özellikle 20. yüzyılla birlikte uluslararası hukukun ele aldığı önemli konulardan biri haline gelmiştir. Günümüzde mültecileri konu alan iki temel uluslararası hukuk metninden söz edilebilir. Bunlardan biri, 28 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilen ve 21 Nisan 1954 tarihinde de yürürlüğe giren "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme" iken, diğeri 31 Ocak 1967'de imzalanan ve 4 Ekim 1967 tarihinde de yürürlüğe giren "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol"dür. 1951 Sözleşmesi ile belirlenen mülteci tanımı, 1967 tarihli Protokol ile kısmi değişikliklere uğramış ve bu çerçevede Sözleşme'de getirilen zaman sınırlaması (1 Ocak 1951 öncesi veya sonrası) tamamen kaldırılmıştır. Yine sözleşme ile getirilen mekânsal sınırlamanın ise, "Avrupa ülkelerinde veya Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar" şeklindeki ifadelerden birinin tercih edilmesiyle devam ettirilebileceği veya tamamen mekân sınırlaması olmadan kabul edilebileceği hükmüne bağlanmıştır. Bu çerçevede ortaya çıkan ve uluslararası hukuk açısından günümüzde kabul gören mülteci tanımı şu şekildedir (Saraçlı, 2016):

"Irkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir."

Sığınmacı: Göç Terimleri Sözlüğü'ne göre "Bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişi (2009, s. 49), ikinci bir tanım ''Ülkesini terk ederek, mülteci olduğu iddiasıyla bir başka ülkeye sığınan fakat henüz mülteci olup olmadığı hakkında yetkili merciler tarafından karar verilmemiş kimse'' (Deniz, 2014, s:177).

Mülteci ve Sığınmacı Farkı: Mülteci ile sığınmacı kavramları arasında şöyle bir ayrım yapılmaktadır: İltica etme hakkı ile mülteci olmak hukuki bir statünün kazanılmasını; sığınma hakkı ile sığınmacı olmak hukuki bir statünün kazanılmasından çok, fiili ve kısa süreli bir barınma durumunu ifade etmektedir. Mülteci, mültecilik statüsü hukuken kabul edilmiş bir yabancıyı ifade ederken; sığınmacı,

mülteci statüsü incelenen ve bu sebeple kendisine geçici koruma sağlanan kişiye karşılık gelmektedir. Diğer bir yaklaşıma göre ise, sığınmacı gerek bireysel olarak gerek grup temelinde uluslararası koruma talep eden bireydir. Sığınmacı henüz koruma talebi ilgili ülke makamlarınca nihai olarak karara bağlanmamış olan kişidir. Bu nedenle her sığınmacı nihai olarak mülteci kabul edilmeyebilir, ancak her bir mülteci başlangıçta bir sığınmacıdır. (Reçber, 2014, s:251)

İltica: Bir mülteci ya da sığınmacının ülkesi dışında başka ülkeye yasal ya da yasa dışı yollar ile gitmesi fiili (Deniz, 2014, s:177). ''Yer değiştirme eyleminin zorunlu bir sebepten dolayı gerçekleşmiş olmasıdır'' (Türkoğlu, 2011, s:102).

Göç: Çalışmak ve daha iyi yaşama olanakları bulmak umuduyla, insanların oturdukları yerleri bırakıp belirli bir süreyi veya tüm yaşamlarını geçirmek için gönüllü olarak farklı bir yöreye yerleşmesi hareketi olarak ve de bireyse/ kitlesel yer değiştirme eylemi olarak tanımlanabilmektedir (Tunç, 2015, s:30).

Göçmen: Yasal olarak bulunduğu ülkeyi çoğunlukla ekonomik nedenlerden dolayı isteği doğrultusunda terk ederek diğer ülkeye yasal yollardan giriş yapıp yasalar çerçevesinde o ülkede yaşayan bireye göçmen denir. Göçmenin yasal olarak bulunduğu ülkeyi terk ederek diğer ülkeye yasa dışı yollardan girmesi ya da yasal yollardan girmesine karşın süresi içerisinde girdiği ülkeyi terk etmeyerek o ülkede yaşamaya / çalışmaya devam etmesi **yasa dışı göç** şeklinde ifade edilebilir. Yasa dışı göçü gerçekleştiren kişiye ise **yasa dışı göçmen** adı verilir (Deniz, 2014, s:178).

Göçmen Kaçakçılığı: Maddi çıkarlar karşılığında yasa dışı göçmenlerin ülkeye giriş ya da çıkışlarının sağlanması fiili (Deniz, 2014, s:178).

İnsan Ticareti: Bireyin zorlama, baskı, şiddet ya da tehdit yoluyla rızası dışında alıkonulması, bir yerden bir yere götürülmesi, her konuda her türlü çalıştırılmasıdır. Bu eylemi yapan kişi ya da şebekeler ise **insan taciri** olarak adlandırılır (Deniz, 2014, s:178).

Transit Ülke: Uluslararası göç hukukuna göre transit ülke, yasal ya da yasadışı yollardan bir ülkeden bir başka ülkeye göç etmekte olan göçmen ya da mültecilerin, çıkış ülkelerinden hedef ülkelerine gitmek için sınırlarından geçtikleri üçüncü ülkeye verilen addır. Kuruluşundan 1980'li yıllara kadar, esas olarak göç alan ve göç veren ülke konumunda olan Türkiye, dünya konjonktüründe oluşan değişiklikler ile birlikte 1980'li yıllardan itibaren karşımıza, aynı zamanda transit ülke olarak çıkmaktadır. 1980'li yıllarda, küreselleşme ve etkileri ile beraber, Türkiye'nin çevre ülkeleriyle coğrafi ve kültürel yakınlığı, transit ülke konumunun önemini arttırmaktadır (Goularas ve Sunata, 2015, s:20).

3. GENEL OLARAK GÖÇ OLGUSU

Devletlerarası savaş, etnik çatışmalar, sivil çatışmalar, baskıcı ve otoriter rejimler, doğal afetler ve çevresel sorunlar mülteci akımı oluşturan temel sebeplerdir. Günümüzde milyonlarca insanın savaş, etnik çatışma, otoriter rejimler, insan hakları ihlalleri sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalarak hayatlarını başka yerlerde devam ettirmeleri sadece insanlık adına bir trajedi teşkil etmemektedir aynı zamanda ulusal, bölgesel ve uluslar arası güvenliği de tehdit etmektedir (Türkoğlu, 2011, s: 101-107).

Uluslar arası göç sorunu özellikle 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren gündemden inmemeye başlamıştır. Siyasi istikrarsızlık, insan hakları ihlali, baskıcı rejimler, iç savaşlar, etnik çatışmalar, iş gücü talebinin azlığı, ekonomik sıkıntılar, coğrafi koşulların yetersizliği ve can güvenliği korkusundan kaçan insanlar en azından daha insanca yaşayabileceği kadar para kazanabilmek, ülkelerindeki borçlarını ödeyebilmek, ailelerine mali yardım sağlayabilmek ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek amaçlarıyla canlarını hiçe sayarak ucuz iş gücüne ihtiyaç duyan Batı ülkelerine yönelmektedirler (Deniz, 2014, s:178).

1990 yılında imzalanan Dublin Antlaşması ile de sığınmacılara ilişkin ortak politika izlenmesine ilişkin koşullar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu koşullar, bir üye ülkeye yapılan başvurunun kabul edilmemesi

durumunda diğer üye ülkelere yapılacak başvuru durumunda da sığınma hakkının verilmeyeceğini içermektedir. Böylece sığınma başvurusu tek ülkede toplanmaktadır. 1951 yılında kabul edilmiş olan Cenevre Antlaşması'nın sığınmacılara ilişkin hükümlerindeki koşullar saklı olmak üzere Birliğin kendi ilkelerini oluşturma yoluna gittiği anlaşılmaktadır. 1997 yılında Amsterdam Antlaşması'na imza koyan 15 ülke Birliğin "özgürlük, güvenlik ve adalet" bölgesi olarak geliştirilmesi yolunda çalışmayı kabul etmişlerdir. 1999 yılında Tampere'de yapılan toplantıda AB'nin sığınma ve göçe ilişkin ortak bir hareket planı geliştirilmesi yönünde karara varmışlardır. Bu politikalar (Gençler, 2005, s:188):

1. İnsani amaçlar ile ekonomik kaygılar arasında denge kurabilecek ayrıntılı bir perspektife sahip olabilmek,
2. Üçüncü ülke vatandaşlarına bulundukları ülkenin vatandaşları ile eşitlik sağlayabilecek adil bir sistemin gerçekleştirilmesi,
3. Kaynak ülkelere yardımcı olabilecek ortaklıklar kurmak,

Cenevre ve diğer uluslararası Antlaşmalara bağlı kalarak, ortak bir iltica politikasının oluşturulmasıdır.

4. TÜRKİYE'YE GÖÇ

Avrupa'ya yönelen göçün geçiş bölgesi haline gelen Türkiye'nin göç politikasının, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde değişime uğradığı gözlenmektedir. 19 Mayıs 2003 tarihinde kabul edilen "Yeni Katılım Ortaklığı Belgesi", 24 Temmuz 2003 tarihinde yayınlanan Ulusal Program ve 25 Mart 2005 tarihinde kabul edilen "İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı" Türkiye'nin yasadışı göçün önlenmesine yönelik kabul, geri kabul ve sınır dışı etme uygulamalarında AB müktesebatının kabul edilmesi ve uygulamaya geçirilmesi önceliğine yer veren belgeler olmuşlardır. İltica Göç Ulusal Eylem Planı ile;Göç ve iltica alanında bir ihtisas biriminin oluşturulması, oluşturulacak yapının içerik yönünden güçlendirilmesi, iltica ve göç alanında çalışacak personelin istihdamı ve eğitiminin sağlanması, iltica ve göç alanında yeni yatırım ve eşleştirme projelerinin gerçekleştirilmesi, menşei ülke ve iltica bilgi sisteminin tesis edilmesi, kabul ve barınma merkezleri ile geri gönderme merkezlerinin tesis edilmesi, gelecekte nüfus hareketlerini etkileyecek ekonomik, sosyal ve politik değişimler göz önünde tutularak iltica ve göç politikalarının gözden geçirilmesi hedefleri konularak daha somut bir yol haritası yayınlanmıştır (Güleç, 2015 s:93-94).

Türkiye'ye yönelen düzensiz göçü belirleyen dört ana unsur vardır. İlk olarak; komşu ülkelerde artan siyasi belirsizlikler ve çatışmalar bu ülke halklarının daha güvenli, zulümden uzak ve daha iyi hayat şartlarının olduğu yerlere gitme arzusunu arttırmıştır. İkincisi; Türkiye'nin Doğu - Batı ile Kuzey - Güney arasında bulunan coğrafi yapısı, gelişmiş Batı ve Kuzey ülkelerine geçiş yapmak isteyen transit göçmenler için ülkeyi çekici kılmaktadır. Üçüncüsü; Avrupa'ya ulaşmayı hedefleyen göçmenler, Avrupa'nın sınırlarında uyguladığı sıkı kontroller ve artan göç kontrolleriyle, Türkiye gibi Avrupa'nın çevre ülkelerine yönelmiştir. Dördüncü neden ise Türkiye'nin komşu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha iyi şartlar sunması sebebiyle çalışmak isteyen göçmenler için çekici olmasıdır (Deniz, 2014, s: 184).

Türkiye'ye üç tür göçmen gelmektedir. Birinci tür Romanya, Ukrayna, Belarus ve Moldova gibi Doğu Avrupa ülkelerinden direk olarak iş bulma amacıyla gelen göçmenleri kapsamaktadır. İnşaat, tarım ve tekstil gibi sektörlerde bu tür göçmenlerin istihdam edildiği bilinmektedir. Aynı zamanda birçok orta ve üst sınıf aile, Moldovalı ve Ukraynalı kadınları ev işlerinde kullanmaktadır. Eğlence ve fuhuş sektörlerine de bu göçmenlerin yoğun şekilde katıldığı gözlenmektedir. İkinci türü ise İran ve Irak gibi Orta Doğu ülkelerinden, Pakistan, Bangladeş ve Sri Lanka gibi Asya ülkelerinden ve Nijerya, Somali, Kongo gibi Afrika ülkelerinden gelen göçmenler oluşturmaktadır. Bu göçmenler Avrupa'ya gitme niyetinde olup Türkiye'yi köprü olarak kullanmaktadırlar. Bu göçler genellikle Türkiye'ye izinsiz giriş, Türkiye'den izinsiz çıkış ve vize ihlalleri yoluyla gerçekleşmektedir. Bu göçmenlerin de ülkede kaldıkları süre boyunca kaçak olarak çeşitli sektörlerde yaşamlarını kazanma yoluna gittikleri bilinmektedir. Üçüncü ve son göçmen türünü ise sığınma talebinin sonuçlarını bekleyen ya da sığıma talebinde bulunup talepleri reddedilen fakat

ülkelerine geri dönmek yerine ya Türkiye'de kalıp kaçak işçi olarak çalışmak isteyen ya da üçüncü bir ülkeye göç yollarını arayan göçmenler oluşturmaktadır (Deniz, 2014, s:185). Türkiye'ye yönelen ve yukarıda sayılan üç göç akımının dışında çok daha ani ve büyük boyutlu konu ise Suriye'deki savaştan kaçıp Türkiye'ye sığınan Suriye vatandaşlarının durumudur. Bu fiili durum şu an itibariyle hemen hemen herkes tarafından Türkiye için en büyük ve en önemli göçmen gerçeği olarak görülmektedir.

5. SURİYELİ GÖÇMENLER VE SORUNLAR

Yapılan araştırmalar, Türkiye'de Suriyelilere yönelik toplumsal kabul düzeyinin yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymakla birlikte bazı alanlarda ciddi hassasiyetlerin de bulunduğunu göstermektedir. Bunlardan başlıcaları aşağıda özetlenmiştir (Tunç, 2015, s:58-59).

(i) Temel kamu hizmetlerindeki (sağlık, belediye vb) aksamalar,

(ii) Ekonomik kaygılar (iş kaybetme, gelir kaybı, kiraların yükselmesi vb.)

(iii) Güvenlik kaygıları (asayiş, şüphe, tedirginlik, gerginlik vb.)

(iv) Temel haklara ilişkin kaygılar (çalışma izni, oturma izni, vatandaşlık vb.)

Sığınmacıların Türkiye'de yaşadıkları sorunları Türkiye'ye geliş ve sığınma talebinde bulunulması ile başlayan sorunlar, bekleme sürecinde günlük yaşamda karşılaşılan sorunlar ve sığınma talebinin olumlu ya da olumsuz şekilde sonuçlanması ile ilgili sorunlar olmak üzere üç grupta toplamak mümkündür. Sığınmacılara yönelik hizmetlere ilişkin olarak köken ülkeden kaçışlarına neden olan olaylardan başlayarak, kaçış sırasında yaşadıkları travmalar, aile bölünmesi, tehlikeli yolculuk ve Türkiye'deki gündelik yaşamda karşılaştıkları sorunlar dikkate alınarak hizmetlerin bu bütünlük içinde planlanması gereklidir. Sığınmacı ve mülteciler için ortak birtakım haklar bulunmaktadır. Bu haklar (Buz, 2008, s:121-129);

1. Düşünce, ifade ve toplantı hakkı,
2. Alıkonma (gözaltı) ya karşı korunma hakkı
3. Adil yargılanma hakkı,
4. Seyahat özgürlüğü,
5. Çalışma hakkı,
6. Irk ayrımcılığına karşı sığınmacıları koruyan standartlar,
7. Mültecilerin zulüm görme riski bulunan yerlere gönderilmeme hakları.

Saha araştırmalarından elde edilen bulgular dikkate alınmak suretiyle Suriyelilerin Türkiye'ye etkilerini analitik bir gözle değerlendirebilmek, mülteci krizinin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyebilmek, iç ve dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditleri değerlendirebilmek maksadıyla SWOT analizleri yapılmıştır. Türkiye'deki Suriyelilerin toplumsal etkileri boyutunda risk/tehditlerin fırsatlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Risk/tehditleri ise kendi içerisinde toplumsal tehdit algıları, bireysel tehdit algıları, kente yönelik tehdit algıları ve Suriyelilere yönelik tehditler olarak sınıflandırmak mümkündür (Tunç, 2015, s:30-59).

Kendi başlarına günlük yaşamlarını devam ettirmekte zorlanan sığınmacı ve mülteciler özellikle Türkiye'de bekleme süresinin uzamasıyla birlikte pek çok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar, eğitim sorunları, dil konusundaki güçlükler, sağlık sorunları, uyum sorunları, sosyal ilişki kurma sorunları, ekonomik sorunlar olarak sınıflandırılabilir. Sığınmacılara yönelik hizmetler kamu kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri tarafından yürütülmektedir ancak bu hizmetlerin sistematik sunulduğunu ve sürekli olduğunu söylemek mümkün değildir (Buz, 2008, s:122).

Yapılan saha araştırmalarında elde edilen bazı sonuçları ifade etmekte fayda bulunmaktadır. Buna göre bazı sektörler mültecilerin gelmesinden faydalanmaktadır. Örneğin inşaat sektöründe işveren bakımdan düşük ücret ve sigortasız çalıştıklarından dolayı ilk aranan işçiler mülteciler olmaktadır. Bu da işverenin kârını artırmaktadır. Bunun dışında Akçakale'de yapılan saha araştırmasında Şanlıurfa il merkezine hareket eden minibüslerin daha sık ve doluluk oranlarının artmasına neden olmuştur. Şanlıurfa-Akçakale arasının 54 km mesafe Suriyeli mültecilerin çeşitli temel ihtiyaçları ve gereksinimlerden dolayı günü birlik Şanlıurfa'ya gitmektedirler. Bu da otobüs firmaların yüzünü güldüren ekonomik sebep olmaktadır (Boyraz, 2015, s:57).

Göç eden kitledeki doktor, mühendis ve benzeri eğitimli kimselerin yürütülecek bir politika ve insan kaynakları yönetimi ile ele alınmasında da fayda bulunmaktadır. Gelen mültecilerden oluşan insan kaynağının yönetimi ile ülke ekonomisine gelen yükü dengeleyici katkı sağlanmasının yolları da araştırılmaya değer görülmektedir.

6. ARAŞTIRMA

Hastanelerde özellikle Suriye kökenli göçmenler için olmak üzere yabancı uyruklu hastalar için izlenen prosedürü ortaya koymak ve muhasebe kayıtlarını tespit edebilmek için bir araştırma yapılmıştır.

6.1. Araştırma Metodolojisi

Kamu hastanelerinde muhasebe işlemlerinin nasıl yapıldığını belirlemek üzere kamu hastaneleri birliği genel sekreterliği çalışanlarıyla yarı yapılandırılmış mülakat yapılmıştır. Yalova kamu hastaneleri birliği genel sekreterliğinden, yabancı uyruklu hastaların muhasebe kayıtlarına dair örnekler istenmiştir. Yalova devlet hastanesinin işlemleri için öncelikle bu kamu hastanesinin bağlı bulunduğu "Yalova Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği" ile görüşülmüştür. Genel Sekreterlik personelinden bilgi alınmasında yüksek lisans öğrencisinden faydalanılmış ancak bu bilgiler Devlet Hastanesinde yapılan görüşmelerde kontrol edilmiş ve uygulama yerleri olan hastanelerdeki bilgiler öncelenmiştir. Ayrıca Yalova'daki diğer kamu hastanesi olan Yalova Ağız ve Diş Hastalıkları Hastanesi yetkilileri ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmış ve evrak incelemesi yapılmıştır. Bunların dışında Yalova'da faaliyet gösteren bir özel hastane ile de yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Eğer alt başlık eklenecekse 2.1. şeklinde olacak.

6.2. Örneklem ve Kapsam

Yalova ili Merkez ilçesinde bir devlet hastanesi ve ağız sağlığı merkezi bulunmaktadır. Bunların dışında iki adet de genel özel hastane bulunmaktadır. Bu çalışmada iki adet kamu hastanesi ve bir özel hastanedeki görüşmeler ve işlemleri esas alınmıştır.

6.3. Bulgular

6.3.1.Hastaneye Gelen Hastaların Kayıtlarının Tutulmasında Genel Prosedür

Kamu hastaneleri muhasebe süreci içerisinde yer alan gelir tahakkukları servisinde 1 birim sorumlusu ve birim sorumlusuna bağlı 5 kişi çalışmaktadır. Birim sorumlusu hastane müdürüne karşı sorumludur. Gelir tahakkukları biriminde hastaneye gelen hastaların kaydı gerçekleştirilir. Gelen hastalar ödeme şekillerine göre sınıflandırılır. Bu sınıflandırma; Tutuklu, hükümlü hastalar, SGK'lı hastalar, özel sigortalı hastalar, yurt dışı SGK'lı hastalar, bankalar, adli vakalar, iş kazaları şeklinde yapılmaktadır. Bu sınıflandırmadan sonra gelir tahakkuku birimince her hasta için fatura kesilir. Kesilen faturanın bir örneği gelir tahakkukları servisinde, bir örneği hastanın bağlı bulunduğu kuruma, diğer örneği ise saymanlığa

teslim edilir. Saymanlık kontrol edip onayladıktan sonra muhasebe işlemleri sevisi tarafından muhasebeleştirilmektedir. Oluşan muhasebe işlem fişi saymanlık tarafından kontrol edildikten sonra yevmiye kaydına dönüşmektedir. Yapılan her işlem için saymanlık onayı gerekmektedir. Saymanlık tarafından herhangi bir yanlış tespit edilirse, muhasebe işlemleri birimine bildirilip düzenleme yapılmaktadır. Mizan ve bilançoda saymanlık tarafından onay alınarak oluşturulmaktadır. Görüşme yapılan özel hastanede, kamu hastanelerinde gelir tahakkuku olarak adlandırılan birimin görevlerini medikal muhasebe gerçekleştirmektedir. Görüşme yapılan hastanenin medikal muhasebe bölümünde, 1 sorumlu olmak üzere toplamda 5 çalışan bulunmaktadır. Medikal muhasebe çalışanları, tıpkı gelir tahakkukları servisinin yapmış olduğu gibi adlı vaka, SGK'lı hasta, iş kazaları, trafik kazaları, özel sigorta vb. hastaların evraklarının faturalarının kesilmesi, evrakların düzenlenmesi, ilgili kurumlarda ücretlerin tahsil edilmesi için evrakların gönderilmesi görevlerini üstlenmiştir. Kurumlar banka aracılığı ile ödemelerini gerçekleştirdiklerinde, muhasebe birimi tarafından işlem muhasebeleştirilmektedir. Medikal muhasebe sorumlusu hastanenin genel müdürüne karşı sorumludur. Yapılan mülakatların sonucunda hem kamu hastaneleri hem de özel hastane muhasebe takip işleri bir ay geriden geldiği bir diğer ifadeyle Mart 2015'te Şubat 2015'e ait hastaların kayıtları ile ilgili işlemler yapılmakta olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

6.3.2. Yabancı Uyruklu Kişilerin Kamu Kurumlarından Sağlık Hizmetleri Talep Ettiğinde Değerlendirildikleri Statüler

Kamu hastaneleri ile yapılan görüşmelerde yabancı uyruklu kişilerin üç farklı statüde değerlendirildiği ifade edilmiştir. Bu ayrımın temeli fatura edilen gerçek ya da tüzel kişinin farklılaşmasıdır. Bunun sonucu olarak da her bir statüdeki kişilerin harcamaları farklı muhasebeleştirme sürecine tabii tutulmaktadır. Bu statüler,

- ✓ Savaş Mağduru olarak ülkemize sığınma talebinde bulunan Suriyeliler (Kamu kurumları bu kişiler için hukuki sonuç doğuracağından korkulan sığınmacı tabirini kullanmaktan özellikle kaçınmaktadırlar. Bu kişiler için sağlık kurumu yöneticileri "Misafirler" terimini kullanmaktadırlar.)
- ✓ Irak uyruklu olup sığınma talebinde bulunan kişiler ve diğer sığınma talebinde bulunan vatansızlar
- ✓ Turist olarak ülkemizde bulunan kişiler

Özel hastane ile yapılan görüşmede ise yabancı uyruklu olanlar için acil dışında sadece turist statüsünde olan ya da ücretli hizmet almak isteyen yabancılara hizmet verdiklerini ifade etmişlerdir. Diğer yabancı uyrukluları ise devlet hastanesine yönlendirdiklerini ifade etmişlerdir.

6.3.3. Suriyeli Misafirlere Sağlık Personelinin Bakış Açısının Nasıl Olduğu Ve Hizmet Vermede Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Cevap

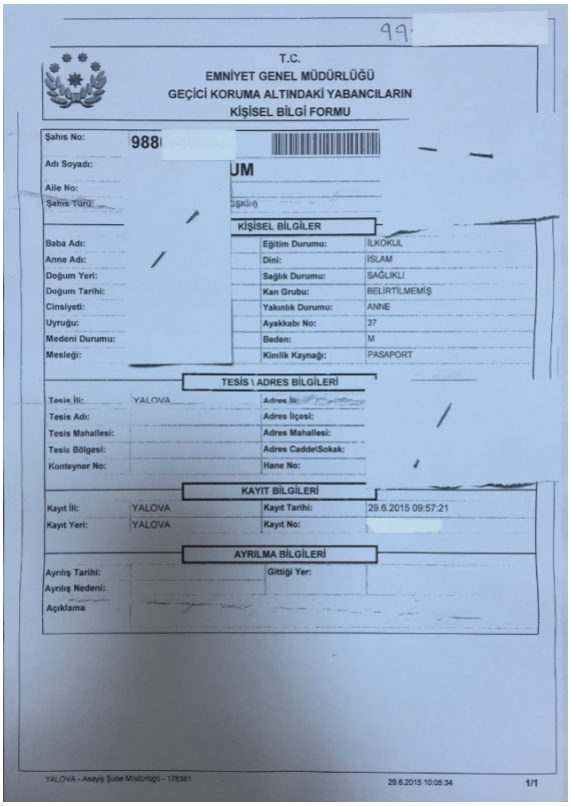
Ağız diş hastalıkları hastanesi yetkilisi ile yapılan görüşmede, gerek kendilerinin gerekse de hizmet veren sağlık personelinin bu hastalara bakış açılarında herhangi bir olumsuzluğun olmadığı aynı hizmeti vermeye çalıştıkları, bazı durumlarda hastanede görevli bir çalışanlarını çağırma suretiyle tercümanlık yaptırdıklarını söylemişlerdir. Ayda ortalama 60-65 Suriyeli hastalarının olduğunu, zaten kendilerinin yardıma muhtaç hallerini gördüklerinden dolayı olumsuz bir düşünceye kapılmalarının söz konusu olmadığını ifade etmişlerdir.

Verdikleri hizmeti genel olarak değerlendirmeleri istendiğinde, Suriye devletinin verdiği sağlık hizmeti seviyesinin üstünde hizmet verdiklerini ifade etmişlerdir. Bazı durumlarda dil bilme sorunun olduğunu ifade etmişlerdir.

6.3.4. Yabancı Uyruklu Kişilerden Sağlık Hizmetlerine Başvuru Sırasında İstenen Belgeler

Suriye uyruklu yabancı kişilere başvuruları halinde İllerin Göç İdare Müdürlükleri tarafından bir kimlik numarası içeren kimlik belgesi verilmektedir. Sağlık kurumlarına bu kimlikle başvuran kişiler Misafir Statüsünde hizmet almaktadırlar. Bu belgede kayıt ili kısmında Yalova yazmasına dikkat ettikleri ve Yalova yazan Suriyelilere bu kategoride hizmet verdikleri ifade edilmiştir.

Irak uyruklu yabancı kişilerin aşağıda belirtilen 5 ayrı belgeden birine sahip olmaları ve bu belgenin ibrazı kendilerine tanınan sağlık hizmetlerini almaları için gerekli görülmektedir. Bu belgeler, Valilikler tarafından düzenlenen İkamet izni belgesi, İllerin Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından düzenlenen ön başvuru belgesi, Ankara Göç İdaresi tarafından düzenlenen belge, Emniyet Müdürlükleri tarafından düzenlenen Y.Ş.M. ve TC İkamet izni belgesi. İllerin Göç İdareleri tarafından sığınma talep edip kimlik numarası içeren kimlik alan vatansızlar olarak nitelendirilen yabancı kişiler de bu kimlikleriyle sağlık kurumlarından hizmet almaktadırlar.

T.C.
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ YABANCILARIN
KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Şahıs No: 988
Adı Soyadı: UM
Aile No:
Şahıs Türü:

KİŞİSEL BİLGİLER

Baba Adı:		Eğitim Durumu:	İLKOKUL
Anne Adı:		Dini:	İSLAM
Doğum Yeri:		Sağlık Durumu:	SAĞLIKLI
Doğum Tarihi:		Kan Grubu:	BELİRTİLMEMİŞ
Cinsiyeti:		Yakınlık Durumu:	ANNE
Uyruğu:		Ayakkabı No:	37
Medeni Durumu:		Beden:	M
Mesleği:		Kimlik Kaynağı:	PASAPORT

TESİS \ ADRES BİLGİLERİ

Tesis İli:	YALOVA	Adres İli:	
Tesis Adı:		Adres İlçesi:	
Tesis Mahallesi:		Adres Mahallesi:	
Tesis Bölgesi:		Adres Cadde\Sokak:	
Konteyner No:		Hane No:	

KAYIT BİLGİLERİ

Kayıt İli:	YALOVA	Kayıt Tarihi:	29.6.2015 09:57:21
Kayıt Yeri:	YALOVA	Kayıt No:	

AYRILMA BİLGİLERİ

Ayrılış Tarihi:		Gittiği Yer:	
Ayrılış Nedeni:			
Açıklama			

YALOVA - Asayiş Şube Müdürlüğü - 178381 29.6.2015 10:05:34 1/1

Turist olarak ülkemizde bulunan kişilerse, ülkeye giriş sırasında pasaportlarına işlenen bir numarayla sağlık kurumlarına başvurup hizmet talep edebilmektedir.

6.3.5. Sağlık Harcamaları Sonunda Yapılan Faturalandırmanın Muhatabı Olan Kurum

Misafir statüsünde yer alan Suriyeli sığınmacıların aldıkları sağlık hizmetlerinin ve ilaç giderlerinin faturalandırması Sağlık Bakanlığı'yla yaptıkları protokol gereği Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'na (AFAD) yapılmaktadır.

Irak uyruklu sığınmacıların, vatansızlar statüsündeki yabancı kişilerin ve ülkesinden sigortalı olan yabancı kişilerin sağlık hizmetleri ve ilaç giderleri Sosyal Güvenlik Kurumu'na fatura edilmektedir.

Turist olarak ülkemizde bulunan yabancı kişilerin, sığınma talebinde bulunmayan Suriyelilerin ve diğer yabancı kişilerin sağlık harcamaları ve ilaç giderleri gerçek kişi olarak kendilerine fatura edilmektedir.

6.3.6. Başvuran Kişiden Başvuru Ücreti Ya Da Herhangi Bir Tedavi Ücretinin Alınıp Alınmadığı Hususu

Sığınmacı kapsamında olan Suriyeli, Iraklı ve vatansızlardan herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Ancak bu kişiler bazı sağlık hizmetlerinden talep edilen SGK'nın belirlediği katkı paylarını ve bazı ilaçlar için belirlenen fiyat farkını ödemektedirler. Örneğin diş protezi hizmeti alan yabancı bir Misafir % 20 katkı payı ödemekle yükümlüdür. Sığınmacı kapsamının dışında kalan yabancı kişiler her iki ücreti de ödemektedirler. Ancak her ülke vatandaşı kişilerin ödediği miktar ayrı düzenlenmiş olup ödeme bu fiyatlar üzerinden yapılmaktadır. Örneğin Pakistanlı bir gerçek kişiden liste fiyatı muayene ücretinin ve ilaç giderinin %30'u talep edilirken, Belçikalı bir gerçek kişiden %90'ı talep edilebilmektedir. Dolayısıyla kamu hastaneleri ücretli yabancı hastalar için hastanın vatandaşı olduğu ülkeye göre farklılaştırılmış fiyat politikası izlemektedir.

6.3.7. Yabancı Uyruklu Kişilerin İlaç Harcamaları Karşılanmakta Mıdır?

Yabancı uyruklu hastaların ilaç harcamalarının da tabi olduğu statüye göre sağlık giderleriyle aynı şekilde sınıflandırılmakta ve faturalandırmalar aynı kurum-kişilere yapılmaktadır. Konuyla ilgili eczacılara soru sorulmuş ve alınan cevapta Suriyeli geçici koruma altındaki kişiler için 2016 yılına kadar faturalamanın Afat'a yapıldığı söylenmiştir. 2016 yılı ilk yarısında yapılan düzenleme ile ilaç giderleri için SGK'nın medula sisteminden harcamaların girilmeye başlandığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla tahsilatların da yine medula üzerinden sağlandığı ve şu an itibariyle bir sorun yaşanmadığı ifade edilmiştir. Suriyeli geçici koruma altındaki kişiler için ilaç katkı payı alındığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte bazı eczaneler ise aksi yönde bilgi vermiş Suriyelilerin ilaç harcamalarının sadece belli anlaşmalı eczaneler üzerinden karşılanabildiğini kendilerinin ilaç ücretinin tamamını talep ettiklerini ifade etmişlerdir. Eczacıların bir kısmının kendilerine başvuran yabancıların statüsünü ve milliyetlerini ayıramadıkları ve başka eczanelere yönlendirebildikleri de anlaşılmıştır.

6.3.8. Yabancı Uyruklu Kişilerin Aldıkları Sağlık Hizmeti Ödemelerinin Hizmetin Ayaktan Ya Da Yatılı Olmasına Göre Değişip Değişmediği Hususu

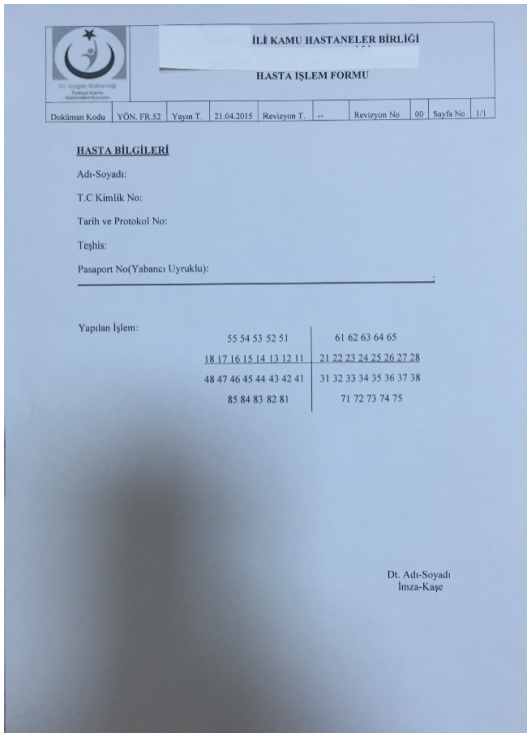
Tedavinin ayaktan ya da yatılı tedavi olmasının sağlık giderlerinin ödeme şekilleri açısından değişikliğe yol açıp açmadığı, yabancı uyrukluların sahip olduğu haklarda yatılı tedavilere özel ve yabancı hastalara özel bir değişik uygulamanın olmadığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla yatarak tedavilerde de sahip oldukları statülere bağlı olarak ödemelerin ilgili kurumlara fatura edilmesi söz konusudur.

6.3.9. Yabancı Uyruklu Kişilerin Aldıkları Sağlık Hizmeti Ödemelerinin Hizmetin Ayaktan Ya Da Yatılı Olmasına Göre Değişip Değişmediği Hususu

Faturaların ve epikriz gibi ek belgelerin kontrolünün rutin prosedürlere bağlı olarak yapıldığı, dolayısıyla yabancı hasta faturalarına ilişkin özel bir incelemenin ve kesintinin olmadığı ifade edilmiştir.

Ağız diş sağlığı hastanesinden alınan bilgiye göre yakın zamana kadar faturaların Yalova AFAD' a gönderildiği ve bedellerin tahsil edildiği, ancak 2016 itibariyle artık faturaların Kamu Hastaneler Birliği kanalıyla tahsil edildiği ifade edilmiştir. AFAD'a gönderimlerin her ay gerçekleştirildiği rutin belge olarak epikriz-hasta işlem formu (Resim 2) ve istenen ek evraklarda eksiklik olması durumunda kesinti olabileceği ifade edilmiştir. Bu kesintiler hastanenin eksikliği tamamlamaması durumunda yerli hastalarda olduğu gibi hastane için gelir kaybı anlamına gelmektedir.

Resim 2: Diş Hastanesi Hasta İşlem Formu Örneği

İLİ KAMU HASTANELER BİRLİĞİ

HASTA İŞLEM FORMU

Doküman Kodu	YÖN. FR.52	Yayın T.	21.04.2015	Revizyon T.	--	Revizyon No	00	Sayfa No	1/1

HASTA BİLGİLERİ

Adı-Soyadı:

T.C Kimlik No:

Tarih ve Protokol No:

Teşhis:

Pasaport No(Yabancı Uyruklu):

Yapılan İşlem:

55 54 53 52 51	61 62 63 64 65
18 17 16 15 14 13 12 11	21 22 23 24 25 26 27 28
48 47 46 45 44 43 42 41	31 32 33 34 35 36 37 38
85 84 83 82 81	71 72 73 74 75

Dt. Adı-Soyadı
İmza-Kaşe

6.3.10. Yabancı Uyruklu Kişilerin Aldıkları Sağlık Hizmeti Ödemelerinin Hizmetin Ayaktan Ya Da Yatılı Olmasına Göre Değişip Değişmediği Hususu

Iraklı sığınmacılar ve diğer vatansızlar için bildirimler medula otomasyon sistemi üzerinden SGK'ya iletilmektedir.

Suriyeli Misafirler için ise istenen formata göre hazırlanan tablolar vasıtasıyla harcama listeleri hazırlanıyor ve bağlı bulunan Kamu Hastaneler Birliği aracılığıyla AFAD' a iletiliyor. Kamu hastaneleri her bir Suriyeli hasta için ayrı fatura kesmemektedir. Hazırlanan icmal listesinde hizmet verilen kişilerin kimlik bilgileri, verilen hizmetlerin niteliği, verilen hizmetin bedeli yer almaktadır.

6.3.11. Yabancı Hastalara Hizmet Verildiğinde, Fatura İlgili Kuruma Gönderildiğinde, Fatura Tutarları Geldiğinde Gerçekleşen Yevmiye Kayıtları

Yabancıların aldıkları sağlık hizmetleri, hizmeti aldıklarında ve fatura tutarları geldiğinde olmak üzere iki durumda yapılmaktadır. Kullanılan elektronik altyapı sayesinde fatura kesildiği anda ilgili kurum tarafından görülebilmektedir. AFAD ile yapılan protokol gereği olarak bu kuruma fatura kesilmemektedir.

Yabancı kişiler sağlık hizmeti aldıklarında yapılan ilk kayıt takip hesabı olarak gerçekleşir. Geçici olarak düzenlenen bu hesap Borç olarak 120 ALICILAR HESABI na ve alacak olarak da 600 GELİR HESABI na kaydedilir. Yabancıların statülerine göre de 120 ALICILAR HESABI' nın alt hesaplarında izlenir.

Misafir statüsündeki yabancı kişilere harcamaları gerçekleştiğinde oluşturulan kayıt aşağıdaki gibidir.

120.01.51.01 Suriyeli Hastlra Ver. Sağ. Hizm.	**XXXX**	
120.01.51.01.01 kamp içi XXX		
120.01.51.01.02kamp dışı XXX		
600 İlgili Gelir Hesabı		**XXXXX**

Sığınmacı statüsünde yer alan Irak uyruklu ve vatansızların ayrıca sigortaları bulunan diğer yabancı kişilerin faturaları SGK'ya kesilmektedir. 120 ALICILAR HESABI' na ait alt hesaplarda sağlık hizmeti alan yabancı kişinin uyruğuna ilişkin ayrım yapılmadığından bu bilgiyi takip etmek için ayrı bir nazım hesap düzenlenir.

120.05.01 Sosyal Güvenlik Kurumu	**XXXXX**	
120.05.01.01 SGK yatan	XXX	
120.05.01.02 SGK ayakta	XXX	
120.05.01.03	XXX	
120.05.01.03.01	XX	
120.05.01.03.02	XX	
600 Gelir Hesabı		**XXXXX**
Nazım Hesap		
994.12 Nazım hesaplar (Irak Uyruklu)	XXX	XXX
995 Nazım Hesaplar		

Turist/Ziyaretçi statüsündeki yabancı kişilerin sağlık giderleri gerçekleştiğinde yapılan kayır aşağıdaki gibidir.

120.11 Gerçek Kişiler	**XXX**	
120.11.02 Yurt Dışı	**XX**	
600 Gelir Hesabı		**XXX**

Faturalandırma işleminden sonra ödemeler yapıldığında takipteki hesaplar ilgili yansıma hesaplarıyla kapatılır. Kamu kurumları ödemeleri Bankalar aracılığıyla yaptığından 102 BANKALAR HESABI borçlandırılır, 120 ALICILAR HESABI alacaklandırılır. Ödeme yapılmış olduğundan 805 BÜTÇE GELİRİ YANSITMA HESABI borçlandırılır, 800 BÜTÇE GELİRİ HESABI alacaklandırılır.

102 Bankalar	**XXX**	
120.05.01 Alıcılar hesabı		**XXX**
805 Bütçe Gelirleri Yansıma hesabı	**XXX**	
800 Bütçe Geliri hesabı		**XXX**

7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kamu hastanelerinde muhasebe işlemlerinin nasıl yapıldığını belirlemek üzere kamu hastaneleri birliği genel sekreterliği çalışanları ve kamu hastanesi çalışan ve yöneticileri, ve özel hastane yöneticisi ile yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir.

Kamu hastanelerinde yabacı uyruklu hastaların hastaneye kabulü ile yerli hastaların ilk kabul kayıtlarının tutulmasında genel prosedür olarak önemli bir fark bulunmamaktadır. Ancak bu kişiler için otomasyon sisteminde kayıt oluşturulması sırasında ve hizmet bedellerinin faturalanması aşamalarında farklılıklar bulunmaktadır.

Otomasyon sisteminde kayıt açılmasında yabancı uyruklu kişiler kamu kurumlarından sağlık hizmetleri talep ettiklerinde genel olarak üç farklı statünün bulunduğu anlaşılmaktadır. Suriyeli hastalar için sığınmacı terimin özellikle kullanılmadığı bunlar için Suriyeli Misafirler terimin kullanıldığı ve harcamalarının AFAD tarafından karşılandığı anlaşılmıştır. Iraklı sığınmacıların diğer vatansız sığınmacılarla birlikte diğer bir kategoriyi oluşturduğu ve harcamalarının SGK tarafından karşılandığı anlaşılmaktadır. Ödemelerini kendi ceplerinden ödemek zorunda olan turist vb. ziyaretçilerin ise üçüncü kategoriyi oluşturdukları anlaşılmıştır. Özel hastanelerin acil durumlar dışında bu üç kategoriden sadece cepten ödeme yapan turist vb. kişilere hizmet verdiği anlaşılmaktadır. Suriyeli ya da Iraklı olmanın getirdiği hakları kullanmak isteyenleri Devlet Hastanelerine yönlendirdikleri anlaşılmıştır.

Suriyeli misafirlere sağlık personelinin bakış açısının nasıl olduğu ve hizmet vermede bir farklılık olup olmadığı sorulduğunda sağlık yöneticisi olumsuz bir bakışın olmadığını, bu kişilerin zor durumda olduklarını gördüklerini ve kendi vatandaşımızla aynı hizmeti hatta daha iyisini vermeye çalıştıklarını ifade etmiştir.

Yabancı uyruklu kişilerden sağlık hizmetlerine başvuru sırasında istenen belgeler yukarıda sayılan kategorilerden hangisine girdiğine göre değişebilen kimlik belgeleri olduğunu ifade etmişlerdir. Suriyeli hastalar için kullanılan ve Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından verilen" Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Kişisel Bilgi Formu" nun kayıt ili kısmında Yalova yazmasına dikkat ettiklerİ, dolayısıyla ya bu kısmında Yalova yazması gerektiği ya da sevkli hasta olmaları gerektiği ifade edilmiştir.

Sağlık harcamaları sonunda yapılan faturalandırmanın Iraklı sığınmacılar için SGK'ya Suriyeli hastalar için AFAD'a yapıldığı ifade edilmiştir.

Iraklı ve Suriyeli statüsünde başvuran kişiden başvuru ücreti ya da herhangi bir tedavi ücreti alınmadığı ancak diş protezi gibi bazı tedavilerde yerli hastaların ödediğine benzer katkı payları tahsilinin söz konusu olduğu ifade edilmiştir.

Iraklı ve Suriyeli statüsündeki yabancı uyruklu kişilerin ilaç harcamalarının da karşılandığı ifade edilmiştir.

Yabancı uyruklu kişilerin aldıkları sağlık hizmetleri ödemelerine ilişkin düzenin ayakta ya da yatılı olmalarına göre değişmediği bu durumun hastaların yabancı uyruklu olmasına bağlı olarak bir değişiklik göstermediği ifade edilmiştir.

Tahsil için ilgili kuruma gönderilen faturalarda rutin kontrol-kesinti süreci dışında yabancı hastalara yönelik bir kesintinin söz konusu olmadığını fatura bedellerinin tamamını tahsil ettiklerini ifade etmişlerdir.

Suriyeli Misafirler ve Iraklı Sığınmacılar İçin Yapılan Harcamaların İlgili Kuruma bildirilmesinde listeler kullanıldığı, her bir hasta için ayrı fatura kesilmesinin söz konusu olmadığı ifade edilmiştir.

Ayrıca ilgili başlık altında yabancı hastalara hizmet verildiğinde, fatura ilgili kuruma gönderildiğinde, fatura tutarları geldiğinde gerçekleşen yevmiye kayıtları gösterilmiştir. Bu kayıtlar incelendiğinde genel muhasebe düzeni uygulamalarının ve yevmiye kayıtlarının geçerli olduğu ancak yabancı uyruklu kişilerin statülerine bağlı olarak izlenmelerini sağlayan sistemin alt hesaplar bazında

kurulduğu görülmektedir. Bu durum muhasebe düzeni açısından normal bir ayrım şekli olup genel muhasebe ilkelerine uygundur.

KAYNAKÇA

BOYRAZ, Zeki, (2015)"Türkiye'de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler", Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks Dergisi, Yıl:2015, Cilt:7, Sayı:2, s.35-57, http://dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewArticle/730

BUZ, Sema, (2008)"Türkiye Sığınma Sisteminin Sosyal Boyutu", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl:2008, Sayı:76, s.120-129, portal.ubap.org.tr

DENİZ, Taşkın, (2014)"Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:2014, Sayı:1, s.175-201, http://www.tsadergisi.org/DergiPdfDetay.aspx?ID=279

GENÇLER, Ayhan (2005)"Avrupa Birliği'nin Göç Politikası", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Yıl: 2005, Sayı:49, s:173-192, http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusskd/article/view/1023000461

GOULARAS, Gökçe Bahadır ve SUNATA Ulaş (2015)"Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi", Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, Yıl:2015, s. 12-40, http://momentdergi.org/index.php/momentdergi/article/view/107/138

GÜLEÇ, Cansu (2015)"Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları", TESAM Akademi Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, Yıl:2015, s. 81-100, dergipark.ulakbim.gov.tr/tesamakademi/article/view/5000131342.

REÇBER, Sercan,(2014) "Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar", VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu Yıl:2014, s: 247 261www.sosyalhaklar.net/2014/bildiriler/recber.pdf

SARÇLI, Murat,(2016) "Uluslararası Hukuk ve Mülteciler", Uluslararası Sivil Toplumu Destekleme ve Geliştirme Derneği Web Sitesi, (Erişim Tarihi:18.05.2016 http://www.std.org.tr/uluslararasi-hukuk-ve-multeciler-sayfa-259.html)

TUNÇ, Ayşe Şebnem, (2015)"Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme", Tesam Akademi Dergisi, Yıl:2015, Cilt:2, Sayı:2, s.29-63, http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tesamakademi/article/view/5000131337

TÜRKOĞLU, Oğuzhan, (2011)"Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik", Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl:2011, Cilt:XXX, Sayı:2, s.101-118, http://dspace.uludag.edu.tr:8080/jspui.

TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE GÖÇÜN YÖNETİLME SÜRECİ

***

MIGRATION ADMINISTRATION IN TURKEY

Yrd. Doç. Dr. Ahmet TUNÇ
Kilis 7 Aralik Üniversitesi
İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
ahmettunc@kilis.edu.tr

Öz

Göç, genel olarak insanların veya insan topluluklarının ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerle yaşadığı bir ülke sınırından başka bir ülkenin sınırına herhangi bir yol ile geçmesidir. Göç yönetimi ise; başka bir ülkenden gelen insanların girişlerinden, barındırılmasından, ihtiyaçlarının giderilmesinden, gerekli planlamaların yapılmasından ve hatta tekrar gönderilmesine kadar tüm süreçleri içeren faaliyetlerdir. Türkiye'ye yönelik olarak özellikle son yıllarda yaşanan göçlerle birlikte, bu göçlerin yönetilmesi daha da önem kazanmış ve birçok düzenlemeye gidilmiştir. Özelikle Avrupa Birliği (AB) uyum müktesebatıyla birlikte yeni yasalar çıkarılmış ve yeni kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Göçlerin gerek ulusal ve gerekse de uluslararası alanda yönetilmesi için dağınık ve eksik olan kurumsal yapılanma yerine İçişleri Bakanlığı'na bağlı yeni bir kurum olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü oluşturulmuş ve bu düzenlemeyle birlikte göçün planlanması, sevk ve idaresi, gelecek projeksiyonlarının ve politikalarının belirlenmesi, göç konusunda danışma mekanizmalarının oluşturulması süreci başlamıştır. Türkiye'ye diğer ülkelerden yapılan göçler artık tek merkezden kontrol edilmekte ve yürütülmektedir. Ayrıca diğer çeşitli faaliyetlerde bulunan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) göç sürecinde icrai olarak görevlendirilmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de göçün nasıl ve ne şekilde yönetildiğini ortaya koymak, özellikle mevcut durumda yeni oluşturulan kurumsal yapılanmanın nasıl olduğu irdelemektir.

***Anahtar Kelimeler**: kamu Yönetimi, göç, Türkiye.*

Abstract

Migration of people or groups of people in general economic, social and political reasons a country where the border to the border of another country is passing through any means. The migration management; The entry of people from another country, the hosting, the elimination of the need, until the completion of the necessary planning and operations including all processes are even sent back. especially with people who have migrated in recent years to Turkey, the management of this migration even gained importance and has been adopted many regulations. In particular the European Union (EU) acquis compliance with new laws and issued new institutional arrangements have been made. need of migration at the national and at the scattered and incomplete for managing international corporate restructuring instead of a new agency under the Interior Ministry Immigration Administration General Directorate has been created and planned migration along with this arrangement, management and administration, determination of future projections and policy on immigration the establishment of consultation mechanisms have started the process. migrations from Turkey to other countries is no longer being controlled from a single center and implemented. Also found in other various activities Disaster and Emergency Management Presidency (DEMP) has been appointed as executive in the migration process. The main purpose of this study is how the migration in Turkey and reveals how he managed, especially in the current situation is to examine how newly created corporate restructuring..

***Keywords:** administration, migration, Turkey.*

1. GİRİŞ

Genel olarak göç kavramının çeşitli tanımlamaları yapılmaktadır. Bunlara bakıldığında; Göç, bir devletin sınırını geçerek veya bir devletin sınırları içerisinde yer değiştirmek, zamanı ve sebebi ne olursa olsun insanların bir yerden başka bir yere geçerek oluşturduğu nüfus hareketleridir (GTS, 2009: 22). Başka bir tanımlamaya göre ise; göç, temelde, ekonomik, toplumsal, siyasal sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmesi olarak tanımlanabilir (Kalkınma Bakanlığı-ÖİKP, 2014: 1).

Ortaylı (2006: 19) göçü; toplumların kültürel ve sosyo-ekonomik yönleriyle yakından ilişkili olan, insan olmanın temel bir oğesi olarak algılanması gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre göç, insan olmakla eşdeğerdir.

Özer (2004: 11) göçü; insanlık tarihini boyunca var olagelen bir durum olduğunu, genel olarak ise göçün, coğrafi anlamda mekanın değiştirilmesi sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal yönleriyle toplumsal yapıları değiştirip dönüştüren demografik hareketler olarak tanımlamaktadır.

TDK'ya (2016) göre göç ise; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhacerettir.

Bu tanımlamalardan sonra, en yalın haliyle göç bir bireyin sürekli olarak ikamet ettiği yerden başka bir yere hareket etmesidir (Gautam, 2005: 147).

Göç kavramıyla bağlantılı olan diğer çeşitli kavramlarında tanımlanması gerekmektedir. Bunlar;

Düzensiz Göç: Yabancıların yasadışı yollarla bir ülkeye girişini, ülkede kalışını, ülkeden çıkışını veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamasını (2013 Türkiye Göç Raporu, 2015: 24). Ülke içinde yaptıkları faaliyete bağlı olarak, gerekli izinlere sahip olmayan yabancı "düzensiz göçmen" olarak tanımlanmaktadır. Literatürde, düzensiz göçmen terimi yerine belgesiz, dokümanız, kaçak ve yasadışı göçmen terimleri de kullanılmaktadır. Düzensiz göçmen akımları temel olarak üç şekilde gerçekleşebilir: (1) Göçmenler sınır kontrollerini aşarak veya sahte giriş belgeleri kullanarak ülkeye izinsiz girişte bulunduklarında; (2) Ülkeye yasal giriş yapan göçmenler, kendilerine tanınan vize süresini aşmış olmalarına rağmen ev sahibi ülkedeki kalışlarını sürdürdüklerinde; (3) Giriş, oturma izinlerine ve bazı durumlarda çalışma izinlerine sahip olmalarına karşın yasal konumlarına aykırı faaliyetlerde bulunduklarında düzensiz göçmen grubuna dahil olmaktadır (Kalkınma Bakanlığı-ÖİKP-, 2014: 14),

Düzensiz Göçmen: Yasadışı yollarla Türkiye'ye giren, Türkiye'de kalan ve Türkiye'den çıkan veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmayan yabancı kişi (2013 Türkiye Göç Raporu, 2015: 24) olarak tanımlanmaktadır.

Geçici Barınma Merkezi: Geçici koruma kapsamındaki yabancıların toplu olarak barınma ve iaşelerinin sağlanması amacıyla kurulan merkezleri (2014 Türkiye Göç Raporu, 2016: 24) ifade etmektedir.

Geçici Koruma: Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlara gelen veya sınırlardan geçen yabancılara sağlanan korumayı (2015 Türkiye Göç Raporu, 2016: 24) tanımlamaktadır.

Bu temel kavramlardan sonra kısaca göç yönetiminin tanımlanması gerekmektedir. Göç yönetimi: Özellikle hem devlet sınırları içerisinde yabancıların girişi ve mevcudiyetini hem de mültecilere ve korunma ihtiyacı bulunan diğer kişilere sağlanan korumayı yönetmek üzere, sınır ötesi göçleri düzenli ve insani şekilde yönetmek için çeşitli devlet kurumları ile ulusal bir sistemden oluşan yönetimi tanımlayan bir kavram (GTS, 2009: 22), devletlerin küresel göç süreçlerine yönelik denetimi ve bu denetimi sağlamaya yönelik tüm politikaları olarak kabul edilebilir (Öner S. G., 2012: 596). Bir ülkeye çeşitli sebeplerle yapılan göçlerin sevk idaresi, planlanması, politika belirlenmesi gibi tüm aşamaları kapsayan sürece göç yönetimi denilebilir.

2. TÜRKİYE'DE GÖÇÜN TARİHİ

Türkiye, genel olarak siyasal, ekonomik istikrarsızlık ve yoksullukla savaşım halinde olan doğu ile her alanda istikrarın ve refahın olduğu batı arasında bir köprü konumundadır. Ortadoğu'daki ve özellikle Türkiye'ye komşu olan ülkelerdeki çatışma ve diğer istikrarsızlıkların varlığı, doğu sınırlarının dağlık ve kontrolünün zor olması, Ege ve Akdeniz sahillerinin coğrafî yapısının yasadışı geçişlere uygunluğu gibi nedenlerle, Türkiye, Avrupa ülkelerine geçmeyi hedefleyen göçmenler için geçiş güzergahı konumundadır. Bu faktörler dikkate alındığında, göç, Türkiye'nin ekonomik, sosyo-kültürel ve demografik yapısını, kamu düzeni ve güvenliğini derinden etkilemektedir. Türkiye'de coğrafi ve stratejik konumu sebebiyle tarih boyunca kitlesel sığınma hareketleri de dahil olmak üzere geniş anlamda göç hareketlerinin nihai durağı olmuş ve milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmıştır (Kalkınma Bakanlığı-ÖİKP, 2014:1; GİGM, 2016). Göçün Türkiye'deki serüveni tarihsel olarak ikiye ayırılabilinir; bunlar Osmanlı dönemi göç ve cumhuriyet dönemi göç.

2.1. Osmanlı Döneminde Göç

Osmanlı İmparatorluğu döneminde din ve ırk ayrımı yapılmaksızın göç ile insanların hoşgörüyle yaklaşıldığı yapılan bilimsel çalışmalarla dile getirilmektedir. Bu dönemde öne çıkan kitlesel ve bireysel sığınma hareketlerinin başlıca örnekleri şu şekildedir (GİGM, 2016; 2013 Türkiye Göç Raporu, 2015: 27):

- 1492 yılında onbinlerce Yahudi'nin İspanya'dan gemilerle kurtarılarak Osmanlı İmparatorluğu topraklarına getirilmesi,

- 1672 Thököly Ayaklanması'nın ardından matbaacılığın öncüsü İbrahim Müteferrika ile itfaiyeciliğin öncüsü Kont Ödön Seçenyi (Seçenyi Paşa)'nin ve 1699 yılında Macar Kralı ThökölyImre ve eşinin Osmanlı İmparatorluğuna iltica etmeleri,

- 1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte Osmanlı İmparatorluğuna sığınması,

- 1718 Pasarofça Antlaşması'nın ardından Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc'in Osmanlı İmparatorluğuna sığınması,

- 1830 Polonya İhtilali'nin liderlerinden bugünkü Polonezköy'ün kurucusu Prens Adam Czartorski'nin 1841 senesinde Osmanlı İmparatorluğu'na iltica etmesi,

- 1848 Macar Özgürlük savaşını kaybeden Prens Lajos Kossuth ve yaklaşık 3 bin Macarın 1849'da Osmanlı İmparatorluğu'na gelmeleri,

- Farklı istatistiki veriler bulunmakla birlikte, 1856-1864 senesinde ise Rus Ordusundan kaçan yaklaşık 1.500.000 Kafkas nüfusu Osmanlı İmparatorluğu topraklarına kabul edilerek, Balkanlar'a ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleştirilmiştir.

- 1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından Vrangel'in yaklaşık 135 bin kişiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğundan koruma talep etmesi.

2.2. Cumhuriyet Döneminde Göç

Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketleri Cumhuriyet'in kuruluş süreci ve sonrasında da devam etmiştir. Bu hareketlerin en somut örnekleri ise şu şekilde özetlenebilir (GİGM, 2016):

-1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişinin,

-1923-1945 yılları arasında Balkanlar'dan 800 bin kişinin,

-1933-1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişinin,

-1988 yılında Irak'tan 51.542 kişinin,

-1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişinin,

-1991 yılında I. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan 467.489 kişinin, 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişinin,

-1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişinin,

-2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişinin,

-Nisan 2011- Haziran 2016 arasında Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık üç milyona yakın kişinin Türkiye'ye gelişi.

Türkiye 1922'den günümüze kadar beş milyondan fazla kişinin göçüne maruz kalmıştır. Bu sayıya çalışma ve eğitim gibi amaçlarla gelen yabancılar dahil değildir. Türkiye'ye çalışma, eğitim ve diğer amaçlarla gelmiş olan yabancılara ilişkin rakamlara bakıldığında ise son onüç yılda toplam 2.442.159 yabancının ikamet izni aldığı kaydedilmiştir.

3. TÜRKİYE'DE GÖÇÜN YÖNETİLME SÜRECİ

Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla ilgili ilk genel düzenleyici belge, 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunudur. Kanun, Türkiye'ye yönelik sığınma ve göç hareketleri ile Türkiye'ye gelenlerin ülke içinde iskanlarını düzenlemektedir. 2006 yılında 2510 sayılı Kanunun yerini 5543 sayılı aynı kanun almıştır. 5543 sayılı İskan Kanunu göçmen, serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen gibi çeşitli göçmen türlerini tanımlamış ise de soydaş odaklı düzenlemelerle sınırlı bir yapı öngörmektedir. Dolayısıyla bahsi geçen göçmen tanımındaki sınırlayıcı yaklaşım, günümüz koşullarında düzenli, düzensiz göç ve uluslararası koruma alanlarını içeren göç kavramından uzak kalmıştır. İskân Kanunu kapsamı dışında kalan yabancılara ilişkin iş ve işlemler ise 1950 yılında çıkarılmış olan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunlarla yürütülmüştür. Uluslararası koruma (iltica) alanına bakıldığında iç hukukta ilk düzenleyici belgenin 1994 Yönetmeliği olarak bilinen "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" olduğu görülmektedir (GİGM, 2016; 2015 Türkiye Göç Raporu, 2016: 26-29).

Söz konusu Yönetmelik, bireysel ve kitlesel olarak sığınma amacıyla Türkiye'ye gelen yabancılara uygulanacak usul ve esasların tespit edilmesine ve görevli kuruluşların belirlenmesine ilişkin hükümlere yer vermektedir. Bu düzenlemelerin yanı sıra farklı kanunlarda kısmen ve dağınık olarak düzenlenmiş göç alanına ilişkin hükümlere yer verildiği görülmekte ise de bu alanda hissedilen kanun düzeyindeki mevzuat eksikliği çoğunlukla idari düzenlemelerle giderilmeye çalışılmıştır (Göç İdaresi G.M. , 2013: 14-16).

Çağımızın göç hareketleri içinde, Türkiye'nin ev sahibi ülke konumu da dikkate alınarak, göç alanını daha iyi yönetilebilmesi amacıyla çeşitli değişiklikler için çalışmaları yürütülmüştür. Göçün kaçınılmazlığını göz önünde bulundurularak başta, hassas gruplar olmak üzere, tüm göçmenlerin haklarını koruyan bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu açıdan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kabul edilmiştir.

Göç ve uluslararası koruma alanını düzenleyen hukuki, fiziki ve kurumsal altyapının Türkiye'nin bugünkü ihtiyaçlarını karşılama kapasitesinin artırılması ve Avrupa Birliği müktesebatıyla uyum süreçlerinin hızlandırılması başta olmak üzere Kanunun hazırlanmasına gerekçe teşkil eden belli başlı hususlar şunlardır:

Hukuki Etkenler: Yabancıların hukuki durumunu düzenleyen ve bu alanda temel iki kanun olan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunlar 1950 tarihinde yürürlüğe girmiş kanunlardır. Bununla birlikte, Türkiye'nin de taraf olduğu belli başlı

uluslararası ve bölgesel düzenlemeler ise, bahse konu bu iki kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra kabul edilmiş metinlerdir. Örneğin; Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi 1951, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) 1953 tarihlidir. Bir diğer husus, 1982 Anayasasının 16. maddesi uyarınca yabancıların temel hak ve özgürlüklerinin milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlandırılması gerektiği ilkesidir. Yabancılar ve uluslararası koruma alanını her yönüyle düzenleyen kapsamlı bir kanunun olmayışı, gerek anayasal gerek uluslararası yükümlülükleri tam olarak yerine getirilmesini güçleştirmiştir. Bu durum, ihtiyaç duyulan alanlardaki boşlukların idari düzenlemeler yoluyla giderilmesi sonucunu doğurmuştur. Ayrıca Kanun düzeyinde kapsamlı bir düzenlemelerin olmayışı, özellikle sınır dışı ve idari gözetim işlemleriyle uluslararası koruma (iltica) konularında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından Türkiye aleyhine verilen ihlal kararlarındaki artış, kapsamlı mevzuat çalışmalarını zorunlu hale getirmiştir.

Avrupa Birliği Uyum Süreci: Göç ve uluslararası koruma (iltica) konuları, Avrupa Birliği'yle müzakerelerde "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" başlıklı "24 üncü Fasıl" kapsamında önemli yer tutmaktadır. Bu bağlamda, "2003 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı" doğrultusunda hazırlanan "İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı" (İltica ve Göç Eylem Planı) Başbakanlık tarafından 25 Mart 2005 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu plan uyarınca, göç alanına ilişkin AB müktesebatına uygun yasal düzenleme çalışmaları yapılması, yasanın hazırlanmasında başlıca müessirdir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Yapım Süreci: Ulusal Programda yer alan, göç ve uluslararası koruma (iltica) alanında gerekli hukuki ve kurumsal yapının oluşturulmasına yönelik çalışmaları yürütmek üzere 15 Ekim 2008 tarihinde İçişleri Bakanlığına bağlı "İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu (İltica ve Göç Bürosu)" kurulmuştur. Bu bağlamda öncelikle İçişleri Bakanlığı bünyesinde çekirdek "Mevzuat Çalışma Grupları" oluşturularak yasa hazırlama çalışmalarına başlanmıştır. Hazırlık çalışmaları sırasında, görüşlerine başvurulmak üzere göç ve uluslararası koruma alanında çalışan akademisyenlerin katılımıyla "Danışma Kurulu" teşkil edilmiştir. Bir yandan ilgili Bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınmış, diğer yandan göç ve uluslararası koruma alanında uzmanlaşmış kuruluşlar olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Uluslararası Göç Örgütü'nün teknik desteği sağlanmıştır. Hazırlık sürecinin ilerleyen aşamalarında, taslak metnin Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Konseyi sözleşmelerine uygunluğu bakımından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarından ve Avrupa Konseyi'nin ilgili diğer birimlerinin yorumlarından aktif şekilde yararlanılmıştır. Kanun tasarı taslağı, 5 Kasım 2011 tarihinde Başbakanlığa gönderilmiş ve sonrasında kronolojik olarak şu süreç takip edilmiştir:

Kanun tasarı taslağı 16 Ocak 2012 tarihinde Bakanlar Kurulunda imzaya açılmıştır. 3 Mayıs 2012 tarihinde kanun tasarısı olarak TBMM'ye gönderilmiştir. 10 Nisan 2013 tarihinde onaylanmış ve 11 Nisan 2013 tarih ve 28615 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Getirdikleri: Kanunun amacı, yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları; Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir. Kanun, üç ana kısımdan oluşmaktadır: (1) Yabancılar, (2) Uluslararası Koruma ve (3) Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluşu ve görevleridir.

Kanunla düzenlenen başlıca konu başlıkları şunlardır: (1) Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış hükümleri, (2) Vizelere ilişkin hükümler, (3) İkamet izni ve çeşitleri, (4) Vatansız kişi ve hakları, (5) Sınır dışı etme, (6) Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezleri, (7) Uluslararası koruma ve çeşitleri, (8) Geri göndermeme ilkesi, (9) Geçici koruma, (10) Uyum, (11) Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluşu ve görevleri, (12) Göç Politikaları Kurulu, (13) Merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatı, hizmet birimleri, (14) Sürekli kurul ve komisyonlar (Göç İdaresi G.M. , 2013: 17-22).

3.1. Türkiye'de Göçün Yönetilmesiyle İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de göçün yönetilmesinde temelde uygulanan yasal düzenleme 6458 sayılı kanun olmakla birlikte bunun dışındaki yasal düzenlemelerde vardır. Bunlar ulusal mevzuat ve uluslararası mevzuat olarak ikili bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir.

3.1.1. Ulusal Mevzuat

Ulusal mevzuat çerçevesinde kanunlar, yönetmelikler ve genelgeden oluşan üçlü bir sınıflamanın olduğu görülmektedir.

Kanunlar: (1) 1950 tarih 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, (2) 1950 tarih 5682 sayılı Pasaport Kanunu, (3) 1964 tarih ve 492 sayılı Harçlar Kanunu, (4) 1964 tarih 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, (5) 2003 tarih 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, (6) 2003 tarih 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun,(7) 2006 tarih 5543 sayılı İskan Kanunu,

Yönetmelikler: (1) Göç Uzmanlığı Yönetmeliği, (2) Sözleşmeli Yabancı Uzman Yönetmeliği, (3) Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği, (4) Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, (5) Türkiye'deki Yabancı Misyon Personeli Kimlik Kartı Yönetmeliği, (6) Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik, (7) Türkiye Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik, (8) Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik, (9) Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği, (10) Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği, (11) Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği, (12) İl Göç Uzmanlığı Yönetmeliği, (13) Kabul, Barınma ve Geri Gönderme Merkezleri İle İlgili Yönetmelik, (14) Geçici Koruma Yönetmeliği.

Genelge: Geri Kabul Anlaşması İle İlgili Başbakanlık Genelgesi

3.1.2. Uluslararası Mevzuat

Uluslararası mevzuat çerçevesinde sözleşmeler ve anlaşmalardan oluşan ikili bir sınıflamanın olduğu görülmektedir.

Sözleşmeler: (1) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, (2) Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, (3) Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi, (4) Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme,

(5) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. Sözleşmelere bakıldığında genel hükümlerin olduğu çerçeve bir mevzuat söz konusudur.

Anlaşmalar: (1) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Romanya Hükümeti Arasında Kendi Vatandaşlarının ve Ülkelerinde Yasadışı Konumda Bulunan Yabancıların Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma, (2) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Göç Örgütü Arasında Örgütün Türkiye'deki Hukuksal Durumu, Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları Hakkında Anlaşma, (3) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi Arasında İşbirliği Anlaşması, (4) Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yasadışı Göçmenlerin Geri Kabulüne Dair Anlaşma, (5) Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı ve Belarus Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arasında İnsan Ticareti ve Yasadışı Göç ile Mücadele Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı, (6) Uluslararası Göç Örgütü Kuruluş Anlaşması. Sözleşmeler ise genel olarak ikili anlaşmalar çerçevesinde bir mevzuata tabidir.

4. TÜRK KAMU YÖNETİMİ'NDE GÖÇÜN YÖNETİLMESİNDE ÖRGÜTSEL YAPI

Türk Kamu Yönetimi'nde göçün yönetilmesi sürecinde örgütsel yapılanmaya bakıldığında; üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulması gerektiği anlaşılmaktadır, bunlar; doğrudan sorumlu örgütsel yapılanma, dolaylı örgütsel yapılanma ve danışma niteliğindeki örgütsel yapılanma olarak gösterilebilir.

4.1. Doğrudan Sorumlu Örgütsel Yapılanma

Doğrudan sorumlu örgütsel yapılanmada temelde Türkiye'de alınan göçün yönetimi, politika yapım süreci, planlama süreci gibi temel konular görüşüp, karara bağlanmakta, göç ile ilgili tüm sorumluluklar doğrudan yönetilmektedir. Doğrudan sorumlu örgütsel yapılanmada "Göç Politikaları Kurulu" ve "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü" bulunmaktadır.

4.1.1. Göç Politikaları Kurulu

Göç Politikaları Kurulu, İçişleri Bakanının başkanlığında, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdüründen oluşur. Toplantı gündemine göre, konuyla ilgili bakanlık, ulusal veya uluslararası diğer kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri toplantıya davet edilebilir

Kurul, Kurul Başkanının çağrısı üzerine her yıl en az bir kez toplanır. Gerekli görüldüğü hâllerde Kurul Başkanının çağrısıyla olağanüstü toplanabilir. Toplantı gündemi, üyelerin görüşü alınarak Başkan tarafından belirlenir. Kurulun sekretarya hizmetleri, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) tarafından yerine getirilir. Kurulun görevlerine bakıldığında ise (6458 Sayılı Kanun, md. 105):

(1) Türkiye'nin göç politika ve stratejilerini belirlemek, uygulanmasını takip etmek, (2) Göç alanında strateji belgeleri ile program ve uygulama belgelerini hazırlamak, (3) Kitlesel akın durumunda uygulanacak yöntem ve tedbirleri belirlemek, (4) İnsani mülahazalarla toplu hâlde Türkiye'ye kabul edilecek yabancılar ile bu yabancıların ülkeye giriş ve ülkede kalışlarıyla ilgili usul ve esasları belirlemek, (5) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının önerileri çerçevesinde, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yabancı iş gücü ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın da görüşleri doğrultusunda tarım alanlarındaki mevsimlik işler için gelecek yabancılara ilişkin esasları belirlemek, (6) Yabancılara verilecek uzun dönem ikamet iznine ilişkin şartları belirlemek, (7) Göç alanında yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla etkin iş birliği ve bu alandaki çalışmaların çerçevesini belirlemek, (8) Göç alanında görev yapan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanmasına yönelik kararlar almak, şeklindedir.

4.1.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulmuştur. 6458 sayılı Kanunun 103. maddesi Genel Müdürlüğün kuruluşunu düzenlemektedir; buna göre "*Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur*" (6458 Sayılı Kanun, md. 103). Türkiye'de bu tarihe kadar göç ile ilgili doğrudan sorumlu bir yapılanmanın olmadığı görülmektedir. Bu düzenlemeyle birlikte Türkiye'de göç konusuyla ilgili doğrudan sorumluluk üstlenen ve görev yüklenen bir örgütsel yapı teşekkül olmuştur. Bu genel müdürlük taşra ve yurtdışı teşkilatından oluşmaktadır.

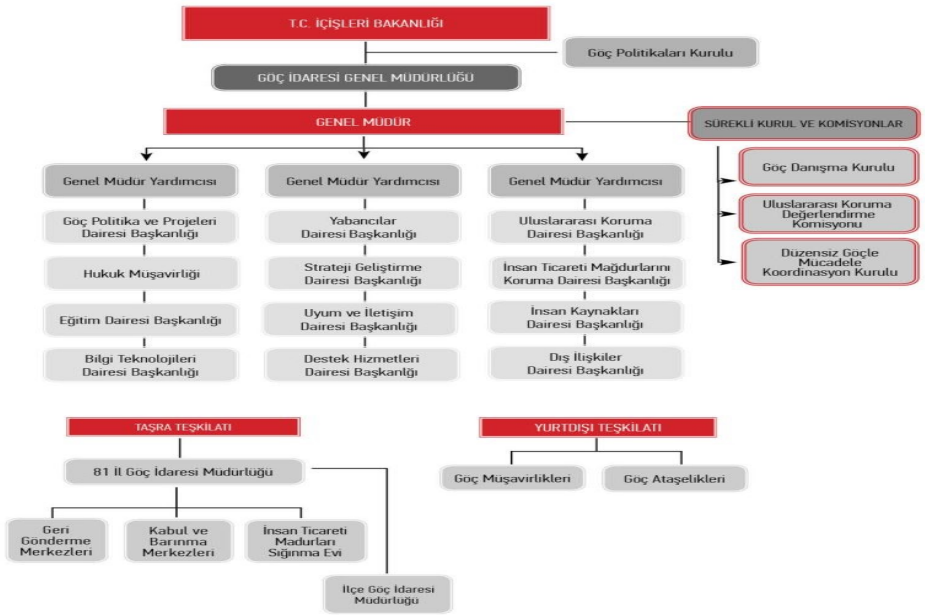
Taşra Teşkilatı: 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 106. maddesinin 1. fıkrasına göre; Genel Müdürlük, merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatından oluşur. Kanunun 109. maddesine göre Genel Müdürlük, ilgili mevzuat yükümleri çerçevesinde taşra teşkilatı kurmaya yetkilidir. Bu kapsamda Taşra Teşkilatı Yönetmeliği 28821 sayılı Resmi Gazete de yayımlanmıştır ve her ilde kurulmuştur.

Yurtdışı teşkilatı: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yurtdışında büyükelçiliklerde göç müşavirleri ve konsolosluklarda göç ataşeleri bulunmaktadır, bunların görevleri ise;

Göç müşavirlerinin görevleri: (1) Görevli oldukları ülkelerdeki kurum ve kuruluşlarla Genel Müdürlük arasında göç alanına ilişkin iş birliği ve koordinasyonu sağlamak, (2) Genel Müdürlüğün görev alanına giren konulardaki gelişmeleri izlemek ve Genel Müdürlüğe iletmek**,** (3) Bulundukları ülkeyle Türkiye arasında göç alanındaki mevzuatın uygulanmasını takip etmek, (4) Düzensiz göçe konu yabancıların sınır dışı edileceği veya gönüllü geri dönüşlerinin sağlanacağı ülkelerde bu faaliyetleri kolaylaştırmak amacıyla gerekli temas ve bağlantıları kurmak, (5) Menşe ülke bilgilerine ilişkin işlemleri yürütmek, (6) Genel Müdürlükçe insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması alanına ilişkin olarak verilecek görevleri yapmak, (7) Görevli oldukları ülkelerle müştereken yürütülecek göç ve insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması alanına ilişkin proje tekliflerini önermek, hazırlamak ve yürütülen projeleri takip etmek, (8) Genel Müdürlükçe verilecek diğer görevleri yapmak, şeklindedir (Başbakanlık, 2016).

Göç ataşelerinin görevleri: (1) Konsolosluklara yapılacak vize ve ikamet izni başvurularını almak ve sonuçlandırmak(2) Başvurularla ilgili bilgi ve belge toplamak, eksik bilgi ve belgeleri yabancıdan talep etmek, gerektiğinde ilgiliyle mülakatlar yaparak değerlendirmek ve bunları kayıt altına almak, (3) Konsolosluklarca karara bağlanabilecek vize başvurularını doğrudan, ikamet izni başvuruları ile Genel Müdürlüğün kararını gerektiren vize başvurularını ise Genel Müdürlüğün kararını aldıktan sonra konsolosun onayına sunmak, (4) Türkiye'den sınır dışı edilecek veya gönüllü geri dönecek yabancıların, gidecekleri ülkedeki iş ve işlemlerinde yardımcı olmak, (5) Görev yaptıkları ülkede göç konuları ile ilgili gelişmeleri takip etmek ve yıllık raporlar hazırlamak, (6) Göç alanına ilişkin konsoloslar tarafından verilen diğer görevleri yürütmek, (7) Genel Müdürlükçe verilecek diğer görevleri yürütmek (Başbakanlık, 2016).

Şekil 1: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Şeması

Kaynak: (GİGM, 2016, http://www.goc.gov.tr/icerik6/teskilat-semasi_273_274_281_icerik).

4.2. Dolaylı Örgütsel Yapılanma

2009 yılında çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Başbakanlık'a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuştur. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı; afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması, afetlere müdahale edilmesi ve afet sonrasındaki iyileştirme çalışmalarının süratle tamamlanması amacıyla gereken faaliyetlerin planlanması, yönlendirilmesi, desteklenmesi, koordine edilmesi ve etkin uygulanması için ülkenin tüm kurum ve kuruluşları arasında işbirliğini sağlayan, çok yönlü, çok aktörlü (AFAD, 2016) bir kurumdur. Temel görevleri arasında göçmenlere yönelik bir hizmet öngörülmemiş olmakla birlikte, Türkiye'de göçmenlerin çadır ve konteynır kentlerde barındırılmasında esas kurum konumundadır, bu barınma merkezlerinde bulunan göçmenlerin tüm ihtiyaçları AFAD tarafından karşılanmaktadır.

Bu anlamda Türkiye'de göçün yönetilme sürecinde AFAD'ın çok önemli bir görev üstlendiği görülmektedir. Kurumun ana işlev ve hareket alanı olmamakla birlikte göçmenlere yönelik faaliyetleri oldukça fazladır. Özellikle 2011 yılından itibaren sayıları milyonları bulan Suriyeli göçmenlerin yaklaşık 250-300 binin AFAD'ın kontrolündeki on ilde bulunan yirmibeş adet barınma merkezinde tutulduğu ve ihtiyaçlarının giderildiği ve de bu sürecin devam ettiği görülmektedir. Tablo 1'de barınma merkezleri ve barınan kişi sayıları görülmektedir.

Tablo 1: Barınma Merkezlerinde Kalan Suriyeliler

Sıra No	İl	Suriyeli Sayısı
1	Şanlıurfa (5 Barınma Merkezi)	102.593
2	Gaziantep (5 Barınma Merkezi)	45.422
3	Kilis (2 Barınma Merkezi)	32.295
4	K. Maraş (1 Barınma Merkezi)	18.382
5	Hatay (5 Barınma Merkezi)	18.641
6	Mardin (3 Barınma Merkezi)	9.575
7	Adana (1 Barınma Merkezi)	10.327
8	Adıyaman (1 Barınma Merkezi)	9.676
9	Osmaniye (1 Barınma Merkezi)	9.087
10	Malatya (1 Barınma Merkezi)	7.736
	Toplam	257.625

Kaynak:(AFAD, 27.06.2016, https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&)

4.3. Danışma Niteliğindeki Örgütsel Yapılanma

Türkiye'de göçün yönetilme sürecinde önemli bir işlev gören danışma kurul ve komisyonları göç sürecinin sevk idaresinde ve gelecek projeksiyonlarında önemli bir görev üstlenmişlerdir. Bu görevleri etkin bir şekilde yerine getirebilmesi sonucunda göçün yönetilme süreci daha da verimli olacaktır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan kurul ve komisyonlar bakıldığında; Göç Danışma Kurulu, Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu ve geçici komisyonlardır.

4.3.1. Göç Danışma Kurulu

Göç Danışma Kurulu, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı veya görevlendireceği müsteşar yardımcısının başkanlığında, Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Dışişleri

bakanlıklarının en az daire başkanı seviyesindeki temsilcileri, Genel Müdür, genel müdür yardımcıları, Yabancılar Dairesi, Uluslararası Koruma Dairesi, İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi, Uyum ve İletişim Dairesi ve Göç Politika ve Projeleri Dairesi başkanları, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilcisi, Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Temsilcisi, göç konularıyla ilgili beş öğretim elemanı ve göç alanında çalışmalarda bulunan beş sivil toplum kuruluşu temsilcisinden oluşur. Kurul toplantılarına Başkan tarafından, yurt içi ve yurt dışından göç alanında uzman kişiler çağrılarak görüşleri alınabilir. Kurul yılda iki kez olağan olarak toplanır. Kurul, ayrıca Başkanın çağrısı üzerine her zaman olağanüstü toplanabilir. Toplantı gündemi, Başkan tarafından belirlenir. ayrıca Öğretim elemanları ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri, Bakanlıkça belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde seçilir.

Göç Danışma Kurulu'nun görevleri: (1) Göç uygulamalarını izlemek ve önerilerde bulunmak, (2) Göç alanında yapılması planlanan yeni düzenlemeleri değerlendirmek, (3) Göç politikaları ve hukuku alanında bölgesel ve uluslararası gelişmeleri değerlendirmek ve bu gelişmelerin Türkiye'ye yansımalarını incelemek, (4) Göçle ilgili mevzuat çalışmalarını ve uygulamalarını değerlendirmek, (5) Göç alanında çalışmalar yapmak üzere alt komisyonlar kurmak, komisyon çalışmaları sonrasında ortaya çıkacak raporları değerlendirmek, (6) Kurulun tavsiye niteliğindeki kararları, Genel Müdürlük ile kamu kurum ve kuruluşlarınca değerlendirilir (6458 Sayılı Kanun, md.114).

4.3.2. Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu

Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, GİGM temsilcisi başkanlığında, Adalet ve Dışişleri bakanlıklarınca görevlendirilen birer temsilci ve bir göç uzmanından oluşur. Komisyona, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği temsilcisi gözlemci olarak katılmak üzere davet edilebilir. GİGM merkez veya taşra teşkilatında, bir veya birden fazla komisyon kurulabilir. GİGM temsilcisi ve göç uzmanı iki yıl, diğer üyeler ise en az bir yıl için asıl ve yedek olmak üzere belirlenir. Komisyon başkan ve üyelerine, görevleri süresince ek görev verilmez.

Komisyonun görevleri şunlardır: (1) İdari gözetim kararları ve kabul edilemez başvurularla ilgili kararlar ile hızlandırılmış değerlendirme sonucu verilen kararlar hariç, uluslararası koruma başvuruları hakkında verilen kararlar ile başvuru ve uluslararası koruma statüsü sahibi hakkındaki diğer kararlara karşı itirazları değerlendirmek ve karar vermek, (2) Uluslararası korumanın sona ermesi ya da iptaline yönelik kararlara karşı itirazları değerlendirmek ve karar vermek, (3) Komisyonlar, doğrudan Genel Müdürün koordinasyonunda çalışır (Başbakanlık, 2016).

4.3.3. Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu

Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı veya görevlendireceği müsteşar yardımcısı başkanlığında, Genelkurmay Başkanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Dışişleri bakanlıkları ile Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, ilgili kolluk birimleri ve Genel Müdürlüğün en az daire başkanı seviyesindeki temsilcilerinden oluşur.

Kurul toplantılarına, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının merkez ve taşra birimleri, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluş temsilcileri ile konuyla ilgili uzmanlar çağrılabilir. Kurul, gündemli olarak altı ayda bir toplanır. Kurul, ayrıca Başkanın çağrısı üzerine her zaman olağanüstü toplanabilir. Toplantı gündemi, üyelerin görüşü alınmak suretiyle Başkan tarafından belirlenir.

Kurulun görevleri şunlardır: (1) Düzensiz göçle etkin şekilde mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, (2) Yasa dışı olarak Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış yollarını tespit ederek önlemler geliştirmek, (3) Düzensiz göçe yönelik tedbirleri geliştirmek, (4) Düzensiz göçle mücadele alanında mevzuat oluşturma ve

uygulama çalışmalarını planlamak ve uygulanmasını izlemek, (5) Kurulun kararları, kamu kurum ve kuruluşlarınca öncelikle değerlendirilir (6458 Sayılı Kanun, md.116).

4.3.4. Geçici Komisyonlar

Genel Müdürlük, görev alanına giren konularla ilgili olarak çalışmalarda bulunmak üzere Bakan onayıyla, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ile konuyla ilgili uzmanların katılımıyla geçici komisyonlar oluşturabilir. Geçici komisyonların oluşumu, üye sayısı, görevlendirme ve seçilme yeterlilikleri, olağan ve olağanüstü toplantılarının yer ve zamanı, çalışma, karar alma usul ve esasları ile kurullarla ilgili diğer hususlar yönetmelikle belirlenir (6458 Sayılı Kanun, md.116).

5. GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN FAALİYETLERİ VE GEÇİCİ KORUMA

Türkiye'de cumhuriyet tarihi boyunca sürekli göç olgusuyla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle 2011 yılının Nisan ayından itibaren Türkiye'nin komşusu olan Suriye'de ortaya çıkan siyasal kargaşanın sonucunda o tarihten bugüne yaklaşık üç milyon Suriyeli göçmen Türkiye'ye sığınmıştır. Tarihsel süreçte bile bakıldığında çok büyük insan kitlesinin Türkiye'de barındırıldığı, bu açıdan ortaya çıkan iş ve işlemlerin daha derli ve toplu bir şekilde yapılabilmesi ve uzun yıllardır çeşitli çevrelerce göçün yönetilebilmesi için dile getirilen Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2013 yılında kurulmuştur. Türkiye'de göçün yönetilmesi sürecinde en temel ve yetkili kurum göç idaresi genel müdürlüğüdür. Bu açıdan GİGM yürüttüğü faaliyetlere yönelik tablolara bakıldığında;

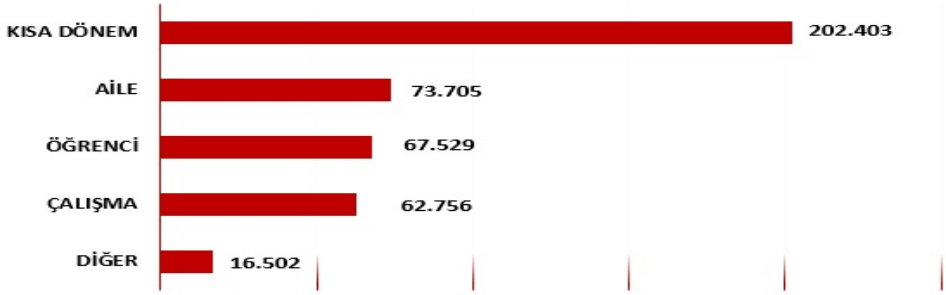
Tablo 2: Yıllara Göre İkamet İzni Alan Göçmenlerin Sayıları (2005-2015)

Kaynak: (GİGM, 2016, http://www.goc.gov.tr/icerik3/ikamet-izinleri_363_378_4709).

Tablo 2'de yıllara göre ikamet izni alan yabancı sayıları görülmektedir. Genel olarak sürekli bir artış eğiliminin olduğu, özellikle 2012 yılından sonra ise bu artışın oldukça fazlalaştığı görülmektedir. Bu durum özellikle Suriye de yaşanan siyasal kargaşayla aynı tarihe geldiğinden dolayı artışın nedeni bu kargaşadan kaynaklanmaktadır.

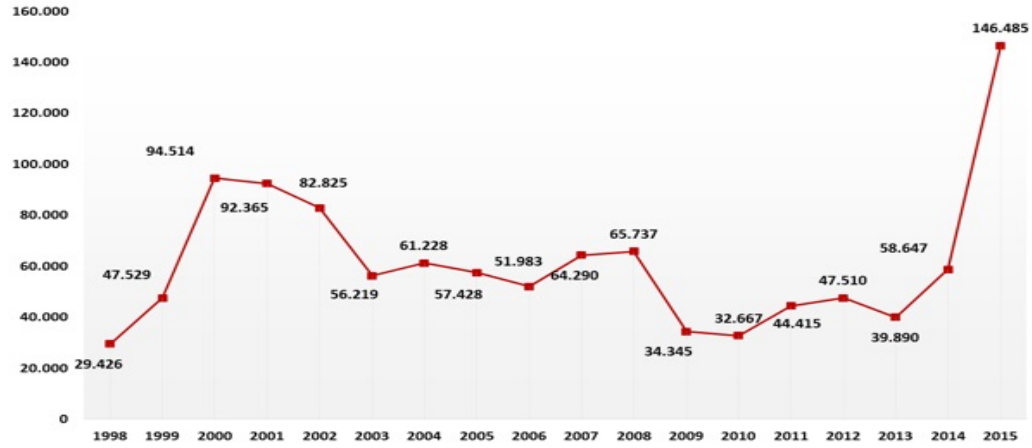
Tablo 3: İkamet İzni Çeşitleri (2015)

Kaynak: (GİGM, 2016, http://www.goc.gov.tr/icerik3/ikamet-izinleri_363_378_4709).

Tablo3'de ikamet izni çeşitlerine bakıldığında, en büyük oranın kısa dönem, sonra ailesel nedenlerle alınan ikamet izni olduğu bunları ise, öğrenci, çalışma izni takip etmektedir.

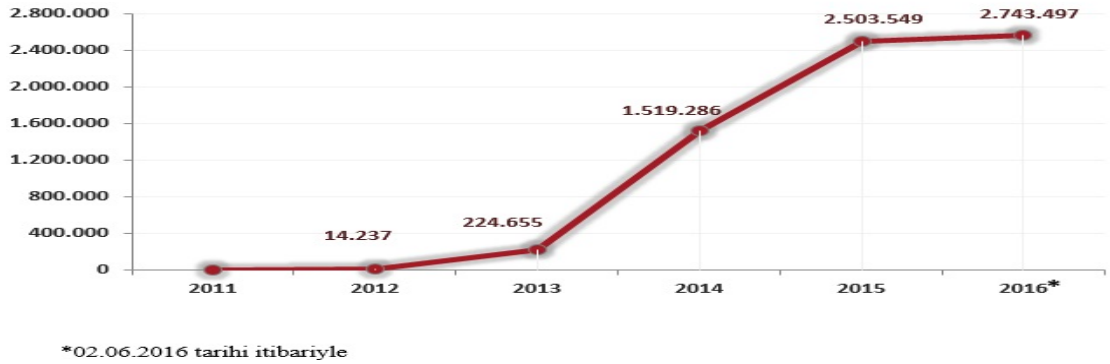
Tablo 4: Yıllara Göre Düzensiz Göçmen Sayısı (1998-2015)

Kaynak: (GİGM, 2016, http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik).

Tablo 4'de yıllara göre düzensiz göçün oranları görülmektedir. Buna göre inişli çıkışlı bir seyir izleyen düzensiz göç özellikle 2013 yılından itibaren aşırı bir artış göstermiştir. Bunun temel nedeni de yine Suriye'de yaşanan siyasal kargaşadan kaynaklanmaktadır.

Tablo 5: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (2011-2016)

Kaynak: (GİGM, 2016, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713).

Tablo 5'de yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler (2011-2016) görülmektedir. Suriye de 2011 yılında başlayan siyasal kargaşalardan dolayı Türkiye sınırlarını geçerek gelen Suriyeli sayısı üç milyona yaklaşmıştır.

Tablo 6: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı

BİYOMETRİK VERİLERİ ALINARAK KAYIT ALTINA ALINAN SURİYELİLERİN SAYISI 02.06.2016									ALFABETİK
İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
TOPLAM		2.743.497	78.741.053	3,48%	TOPLAM		2.743.497	78.741.053	3,48%
1	ADANA	150.661	2.183.167	6,90%	42	KAHRAMANMARAŞ	84.143	1.096.610	7,67%
2	ADIYAMAN	24.360	602.774	4,04%	43	KARABÜK	271	236.978	0,11%
3	AFYON	3.203	709.015	0,45%	44	KARAMAN	418	242.196	0,17%
4	AĞRI	824	547.210	0,15%	45	KARS	125	292.660	0,04%
5	AKSARAY	952	386.514	0,25%	46	KASTAMONU	581	372.633	0,16%
6	AMASYA	170	322.167	0,05%	47	KAYSERİ	50.333	1.341.056	3,75%
7	ANKARA	59.722	5.270.575	1,13%	48	KIRIKKALE	459	270.271	0,17%
8	ANTALYA	166	2.288.456	0,01%	49	KIRKLARELİ	2.069	346.973	0,60%
9	ARDAHAN	52	99.265	0,05%	50	KIRŞEHİR	555	225.562	0,25%
10	ARTVİN	42	168.370	0,02%	51	KİLİS	127.820	130.655	97,83%
11	AYDIN	6.539	1.053.506	0,62%	52	KOCAELİ	23.299	1.780.055	1,31%
12	BALIKESİR	1.673	1.186.688	0,14%	53	KONYA	68.877	2.130.544	3,23%
13	BARTIN	26	190.708	0,01%	54	KÜTAHYA	275	571.463	0,05%
14	BATMAN	17.966	566.633	3,17%	55	MALATYA	18.154	772.904	2,35%
15	BAYBURT	23	78.550	0,03%	56	MANİSA	5.653	1.380.366	0,41%
16	BİLECİK	478	212.361	0,23%	57	MARDİN	97.015	796.591	12,18%
17	BİNGÖL	682	267.184	0,26%	58	MERSİN	139.122	1.745.221	7,97%
18	BİTLİS	551	340.449	0,16%	59	MUĞLA	8.217	908.877	0,90%
19	BOLU	890	291.095	0,31%	60	MUŞ	729	408.728	0,18%
20	BURDUR	7.843	258.339	3,04%	61	NEVŞEHİR	4.910	286.767	1,71%
21	BURSA	97.017	2.842.547	3,41%	62	NİĞDE	2.644	346.114	0,76%
22	ÇANAKKALE	3.359	513.341	0,65%	63	ORDU	605	728.949	0,08%
23	ÇANKIRI	269	180.945	0,15%	64	OSMANİYE	40.403	512.873	7,88%
24	ÇORUM	1.277	525.180	0,24%	65	RİZE	522	328.979	0,16%
25	DENİZLİ	6.302	993.442	0,63%	66	SAKARYA	5.897	953.181	0,62%
26	DİYARBAKIR	29.146	1.654.196	1,76%	67	SAMSUN	3.234	1.279.884	0,25%
27	DÜZCE	455	360.388	0,13%	68	SİİRT	2.841	320.351	0,89%
28	EDİRNE	6.510	402.537	1,62%	69	SİNOP	71	204.133	0,03%
29	ELAZIĞ	4.616	574.304	0,80%	70	SİVAS	1.418	618.617	0,23%
30	ERZİNCAN	166	222.918	0,07%	71	ŞANLIURFA	398.895	1.892.320	21,08%
31	ERZURUM	443	762.321	0,06%	72	ŞIRNAK	14.735	490.184	3,01%
32	ESKİŞEHİR	1.656	826.716	0,20%	73	TEKİRDAĞ	5.287	937.910	0,56%
33	GAZİANTEP	322.896	1.931.836	16,71%	74	TOKAT	643	593.990	0,11%
34	GİRESUN	132	426.686	0,03%	75	TRABZON	1.666	768.417	0,22%
35	GÜMÜŞHANE	59	151.449	0,04%	76	TUNCELİ	97	86.076	0,11%
36	HAKKARİ	944	278.775	0,34%	77	UŞAK	1.060	353.048	0,30%
37	HATAY	382.309	1.533.507	24,93%	78	VAN	1.552	1.096.397	0,14%
38	IĞDIR	77	192.435	0,04%	79	YALOVA	2.442	233.009	1,05%
39	ISPARTA	6.169	421.766	1,46%	80	YOZGAT	2.764	419.440	0,66%
40	İSTANBUL	391.280	14.657.434	2,67%	81	ZONGULDAK	288	595.907	0,05%

Kaynak: (GİGM, 2016, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713).

Tablo 6'da ise geçici koruma kapsamında olan Suriyelilerin 2016 yılına ait sayıları görülmektedir. İlin nüfusuna göre en yoğun Suriyeli sayısının sınır illerinde ve daha sonra Türkiye'nin büyük illerinde olduğu görülmektir.

6. SONUÇ

İnsanoğlunun varlığıyla birlikte aslında var olagelmiş bir kavramdır "göç". İnsanlar ilk toplumları oluşturdukları günden beridir sürekli bir hareketlilik içerisinde yer almışlardır. Tarihsel süreçte büyük göçlerin temelde daha iyi yaşam koşullarını sağlayan coğrafyaya doğru olduğu bilinmektedir, bunun dışında savaşlar ve kargaşalarda insanoğlunun bu sürekli hareket hailini arttıra gelmiştir. Bu açıdan göç olgusu insanların hayatının bir parçası olmaya devam etmektedir.

Türkiye coğrafi konumu itibariyle iki kıtanın birleşim ve geçiş noktası olması, kadim Ortadoğu'nun kalbinde yer alması ve özellikle siyasal anlamda kargaşaların olduğu bir coğrafi konuma sahip olması hasebiyle sürekli bir göç dalgasına/dalgalarına maruz kalmıştır. Osmanlıda gözlemlenen bu durum Cumhuriyete geçişte de sürekliliğini korumuştur. Özellikle 2011 yılında Türkiye'nin güney komşusu olan Suriye'de yaşanan siyasal kargaşalar nedeniyle üç milyondan fazla göçmen Türkiye'ye gelmiştir. Bu süreçle birlikte Türkiye'de yıllardır tartışıla gelen göç konusunda tek bir çatı şeklinde örgütlenen kurumsal yapılanma gündeme alınmış ve 2013 yılında "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü " kurulmuştur. Bu genel müdürlükle birlikte göç konusunda bütün iş ve işlemler artık tek çatı kurumda toplanmış ve politikalar bu kurum tarafından belirlenmeye başlanmıştır.

Bu çalışmada tarihsel açıdan göç olgusunun Osmanlıda ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki süreçleri, göç ile ilgili çeşitli kavramlar, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulma süreci, faaliyetleri ve sorumlulukları ele alınarak irdelenmiştir.

KAYNAKÇA

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), 2016, "AFAD Hakkında, Erişim Tarihi: 14.06.2016, https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay.aspx?ID=1

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), 2016, "AFAD Hakkında, Erişim Tarihi: 14.06.2016, https://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?ID=16&IcerikID=848)

Başbakanlık (2016), 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Erişim Tarihi: 14.06.2016,http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.6458&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=6458

GAUTAM, Tika Ram (2005), "Causes and Impact of Migration: A Sociological Study of Emigration From Kandebash, Baglung, Nepal", Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology, Volume 1, pp.146-163.

Göç Terimleri Sözlüğü (GTS), (2009), Göç ve Göç Yönetimi, Erişim Tarihi: 14.06.2016, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf

GİGM, (2016), "Kurumsal", Erişim Tarihi: 10.05.2016, http://www.goc.gov.tr/main/#

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), (2016), Türkiye Ve Göç , Ankara: GİGM Yayınları

Kalkınma Bakanlığı-ÖİKP (2014), "Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu", 2014-2018, Ankara, Kalkınma Bakanlığı.

ORTAYLI, ilber (2006), "Genel Göç Olgusu," Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler; 8-11 Aralık 2005, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi, Haziran, s. 19-22.

ÖNER, Aslı Şirin (2012). Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar, İstanbul: İletişim

ÖZER, İnan (2004), Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme, Bursa, Ekin Kitabevi,

Türk Dil Kurumu (TDK, 2016), Göç, Erişim Tarihi: 14.06.2016, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57869aebeaedf8.01338776

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

2013 Türkiye Göç Raporu, (2015), Erişim Tarihi: 17.05.2016, http://www.goc.gov.tr/icerik6/2013-turkiye-goc-raporu-yayinlandi_363_377_8851_icerik

2014 Türkiye Göç Raporu, 2016: Erişim Tarihi: 17.05.2016, http://www.goc.gov.tr/icerik6/2014-turkiye-goc-raporu-yayinlandi_363_377_9041_icerik

2015 Türkiye Göç Raporu, 2016, Erişim Tarihi: 17.05.2016, http://www.goc.gov.tr/icerik6/2015-turkiye-goc-raporu-yayinlandi_363_377_10057_icerik.

SÖZLÜ SUNUM BİLDİRİ ÖZETLERİ

TARİHSEL BOYUTU İLE GÖÇ OLGUSU, GÖÇÜN ETKİ VE SONUÇLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

***

AN ASSESSMENT ON THE PHENOMENON OF IMMIGRATION AND ITS IMPACTS AND CONSEQUENCES IN HISTORICAL ASPECTS

Yrd. Doç. Meral KUZGUN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
meralkuzgun@kilis.edu.tr

Öz

İnsanlığın var oluşundan itibaren değişmeyen olgulardan biri olan göç, bireysel olduğu gibi kalabalık kitleler halinde karşımıza çıkmaktadır. Bir yerden bir yere hareket eylemi olarak tanımlanan ve durağan olmayan göç, coğrafi, siyasi, kültürel, hastalık, ekonomik, sosyal sebeplere yönelik ortaya çıkabilmektedir. Tarih içinde şekillenen göçler; savaş, doğal afet ya da sürgün gibi sebeplerle " zorunlu" göçler kapsamına girerken insanların daha iyi yaşam şartlarını yakalamak umuduyla yaptıkları göçlere " gönüllü" göçler denilmektedir. Bu şekilde sınıflandırılan göçler kalıcı ya da geçici şekilde karşımıza çıkmaktadır. 15. yüzyıldan itibaren sömürgeciliğin başlamasıyla beraber Batı'nın temel ihtiyacı olan insan gücü, köle ticareti ile karşılanmaya çalışılırken köle konumunda olan bir çok insan bir çok haksızlıklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu yüzyıldan öncede var olan köle ticareti, bu yüzyıldan sonra daha sistemli hale getirilmiş ve kısa zamanda milyonlarca insanın pazarlanmasına sahne olmuştur. Ancak köle olarak çalıştırılmak üzere yola çıkarılan bu insanların bir bölümü yolculuk sırasında şartların iyi olmamasından dolayı ölümle karşı karşıya gelmişlerdir. Sanayi Devrimi ile birlikte el üretiminden fabrika üretimine geçiş yapılmış ve Batı'da iş gücü açığı artmıştır. Bunun üzerine 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tarım sahasından kentlere göçler başlamıştır. Ekonomik nedenlere dayanan bu göçler, beraberinde işçi emeğinin sömürülmesi ve işçilerin sanayileşeme ile meydana gelen tehlikelere karşı korunması yönünde sosyal politikaların oluşturulmasına yol açmıştır. 20. yüzyılda tarihin en kanlı savaşı olan I. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan II. Dünya Savaşı dünyanın birçok yerinde göçlere neden olmuştur. Bu yüzyıldaki göçler, öncekilerinden farklı olarak genellikle devletlerin dağılması, sınırların belirlenmesi ya da yeni devletlerin kurulmasına dayanarak ortaya çıkan düzensizliklerden kaynaklandığı için "mülteci" kimliği taşımaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan I. Arap-İsrail Savaşı'nda Filistinli Müslümanların göç etmek durumunda kalmaları nedeniyle Filistin Mülteci sorununun ortaya çıkması buna en güzel örnektir. Bu bildirimizdeki amacımız tarihsel boyutu içinde göç olgusunu işleyerek göçün zaman içinde nasıl şekil değiştirdiğini tespit edip etki ve sonuçlarını günümüze yansıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: *Göç, Savaş, Yoksulluk, Mülteci Sorunu.*

Abstract

While migration is not a new phenomenon, international migration is increasingly regarded as a security problem. It has gained more importance today as a result of the unpredicted spread of protests and public unrest in several North Africa and Middle East States from late 2010. As a result of these uprisings, a great number of people have fled their homes in order to escape from political persecution or trauma of war. Therefore, threat perceptions related to migration have increased in recent years, because of the rapid increase in the numbers of migrants especially the irregular migrants crossing borders. There are many aspects of international migration such as immigrants perceived as a threat to the cultural identity or the possibility of being linked to international terrorism. The great number of irregular migrants has also led to substantial intensification and expansion of law enforcement and policing activities in and across the Mediterranean sea. It also led to both growing placement and upgrading of various types of security forces in the Mediterranean. This paper will seek to provide an account of international migration and its implications for security. It will also look at how the immigration has become to be interpreted as a security threat and how the concept of immigration evolved resulting from speech acts.

Keywords: *Migration, War, Poverty, Refugee Problem.*

KİLİS KENTİNDEKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN SOSYO-EKONOMİK VE SOSYO-MEKÂNSAL ANALİZİ

***

SOCIO-ECONOMIC AND SOCIO-SPATIAL ANALYSIS OF SYRIAN IMMIGRANTS in KİLİS

Muazzez HARUNOĞULLARI
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
muazzez@kilis.edu.tr

Öz

Göç olgusu geçmişte olduğu gibi günümüzde de toplumları sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden derin bir biçimde etkilemektedir. Suriye'de yaşanan iç savaşla birlikte milyonlarca Suriyeli ülkelerini terk etmek zorunda kalarak mülteci durumuna düşmüştür. Suriyeli sığınmacıların en fazla bulunduğu ülke Türkiye'dir. Türkiye'nin diğer sınır kentleri gibi Kilis ili de büyük bir Suriyeli sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. Bu çalışmanın amacı Kilis şehrinde yaşayan Suriyeli sığınmacıların, toplumsal mekâna etkisi, yeni bir mekân oluşturma süreci, şehre demografik, sosyo-kültürel ve iktisadi açıdan tesirini ortaya koymaktır. Bu amaçla kapsamlı bir literatür taraması ve saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışmasında şehrin değişik mahallelerinde iskân eden Suriyeli göçmenler tespit edilmiş, niceliksel veri kaynağı olan anket yöntemi, niteliksel özellikleri belirlemede yararlanılan mülakat yöntemi ve katılımsız yoğun gözlem metodu kullanılmıştır. Araştırma evrenini Kilis kentinde kamp dışında yaşayan Suriyeli göçmenler oluşturmaktadır. Örneklem grubunun tespitinde basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Anket, mülakat ve gözlem sonucu elde edilen nicel veriler analiz edilerek tablolar halinde nitel veriler de betimsel analiz metoduyla değerlendirilmiştir. Göçle birlikte Kilis şehrinde nüfus miktarında ve nüfus yoğunluğunda ani bir artış yaşanmıştır. Nüfus artışıyla birlikte kentte sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve mekânsal değişim ve farklılıklar ortaya çıkmıştır. Kilis şehrinde yaşayan Suriyeli sığınmacı sayısı yerli halkın sayısını aşmıştır. Suriyeli göçmenlerle birlikte kentte sosyo-kültürel, mekansal, toplumsal ve ekonomik sorunlar artmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sığınmacı, Göç, Türkiye'deki Suriyeliler, Mekânsal analiz, Kilis.*

Abstract

The act of immigration socially, culturally and economically influences the societies today as well as in the past. Millions of Syrians were forced to leave their country and become refuges due to the civil war in Syria. As of today Turkey holds the highest number of refugees within her borders. Just as the other border cities of Turkey, Kilis is also home to a great number of Syrian populations.The aim of this study is to find out the effects of Syrian refugees on social space, their process of creating a new space and their demographic, socio-cultural and economic impact on the city. To this end, a comprehensive literature review and fieldwork were conducted. In the field study, many Syrian immigrants living in various districts of the city were identified; and survey method as quantitative data source, interview method to determine qualitative features and unattended intensive observation method were utilized to collect data. The population of the research consists of Syrian refugees living outside the refugee camp in Kilis. The simple random sampling method was used to determine the sample group. Quantitative data obtained with questionnaires, interviews and observation methods were analyzed and shown in tables; the qualitative data was evaluated with the descriptive analysis method. With the migration flux there has been a sudden increase in the amount of population and population density. The city has observed a soci-cultural, soci-economic and spatial change and differences with the population growth. The number of Syrian refugees in Kilis has exceeded the amount of local population. With the Syrian refugees, socio-cultural, spatial, social and economic problems have increased.

Keywords: *Refugees, Migration, Syrians in Turkey, Spatial Analysis, Kilis.*

SINIR AŞAN GÖÇLER: MÜLTECİ SORUNU VE GÖÇ YÖNETİMİ

***

TRANSBOUNDARY MIGRATION: REFUGEE PROBLEM AND MIGRATION MANAGEMENT

Yrd. Doç. Dr. Aygül KILINÇ
Artvin Çoruh Üniversitesi
Hopa İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
aygulkilinc@artvin.edu.tr

Öz

Göç olgusu, insanlık tarihi boyunca süreklilik sergileyen bir nüfus hareketi ola gelmiştir. İnsanlar yaşadıkları politik, ekonomik sıkıntılar dolayısıyla zaman zaman göç kararı almak durumunda kalabiliyorlar. Göç kararı alan insanlar, çoğunlukla refah düzeyinin yüksek olduğu gelişmiş bölgelere yönelme eğiliminde olurlar. Öteden buyana ekonomik nitelikli işgücü göçü yaygın ola gelmiştir. Ancak günümüzde yaşanan Suriye krizinden kaynaklı güvenlik kaygısı, mülteci göçünü tetiklemiştir. Kitleler halinde hareket eden mülteciler, başta Türkiye olmak üzere çok sayıda Avrupa ülkesine yönelmiş durumdadır. Göç olgusunda genellikle kara ya da deniz yolu kullanılır. Bu yolculukta göçenler, "insan ticareti" ve "insan kaçakçılığı" biçiminde gerçekleşen iki yasa dışı eylemin ağına düşebilmektedirler. Bu yasa dışı eylemlerin neden olduğu insanlık dramına ve hedef ülkelerin maruz kaldığı göç baskısına çözüm arayışı, özellikle Batılı ülkelerin öncelikli gündem konusu haline gelmiştir. Bu ülkelerin yasa dışı göçle mücadele politikaları üretme ve bu politikalara küresel ölçekte işlerlik kazandırma çabası, bu araştırmanın temel inceleme konusunu oluşturmaktadır. Özellikle ortak göç yönetim stratejisi ve mevzuatı oluşturma çabasının mülteci sorununa nasıl çözüm olabileceği konusu, Türkiye özelinde irdelenecektir.

Anahtar Kavramlar: *Suriye Krizi, Mülteci Sorunu, Mülteci Hakkı, Göç Politikası, Göç Yönetimi.*

Abstract

Immigration has become a movement of people throughout human history exhibits continuity. People, when they lived because of political and economic difficulties can always have to take the decision to migrate. Decided to migrate people, mostly, they tended to turn to developed regions where high levels of prosperity. Away since, it has become the common economic featured labor migration. However, we face today, security concerns originating from Syria crisis has triggered a refugee exodus. Refugees are moving en masse. They are directed to Turkey and many European countries. The migration is often used land or sea route. The migration journey, migration to know who they are falling into illegal activities. This illegal action takes place in the form of human trafficking and human smuggling. These illegal actions have led to human tragedy. In addition, the target countries are exposed to migratory pressures. This quest for solutions to problems, especially in the western countries has become a priority agenda. These countries have engaged in producing policies to combat illegal immigration efforts. This effort is the basis of examination of this study. In particular, to establish a common strategy for migration management and migration legislation, how can the solution to the refugee problem issues, these issues will be discussed in a special Turkey.

Keywords: *Syria Crisis, Refugee Problem, Refugee Rights, Immigration Policy, Migration Management.*

THE CHALLENGES THE SYRIAN IMMIGRANT STUDENTS FACE IN HIGHER EDUCATION IN TURKEY (A CASE STUDY)

Uzman SUNA ÖZKAN
Gaziantep Üniversitesi,
Yabancı Diller Yüksek Okulu
utar@gantep.edu.tr

Sedat ALEV
School Teacher
Gaziantep Mustafa Marangoz Primary School

Okutman Nurten UTAR
Gaziantep Üniversitesi
Yabancı Diller Yüksek Okulu

Abstract

Many Syrian refugees are still fleeing their homes to find peace and better life standards. Most of these refugees try to make a new life for themselves in Turkey, Lebonan, Jordan and Iraq, and Egypt, These refugees face many challenges in their new lives, especially in their educational lives. According to Mazitova (2008), studying in a foreign country is a tough process involving many difficulties, the most important challenges of these are the structure of the society and the structure of the education system of the country. Therefore, with this study, we aimed to investigate the problems and difficulties the immigrant students from Syria had in their college learning in Turkey and the strategies they used to overcome these problems. The participants in the study were 10 university students studying in various departments during the academic year of 2015-2016 in Gaziantep University. A case study was used as a qualitative methodological approach and focus interviews were used to collect data. Focus interviews are held with a small group on a certain issue (Patton, 2014). Since it is thought that the immigrant students may have difficulty in understanding the interview questions in Turkish, the questions were also asked in English and Arabic. The two research questions used in the study are: What are the problems and difficulties immigrant students from Syria face in their college studying in Turkey? What strategies do the immigrant students use to overcome these difficulties?

Keywords: *Immigrants, Syrian Students, Higher Education.*

GÖÇ, ENTEGRASYON VE DİL: SURİYE'DEN GELEN GÖÇMENLERİN DİL ÖĞRENME İHTİYAÇLARINA YÖNELİK BİR ANALİZ

Öğr. Gör. Yakup ALAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü
yakupalan@kilis.edu.tr

Yrd. Doç Dr. Nurşat BİÇER
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü
nursatbicer@gmail.com

Dr. Muhammed HÜKÜM
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü
mhukum@kilis.edu.tr

Öz

Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanan göç; savaş, terör, dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insan topluluklarının hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân ünitesinden, bir başkasına yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketi olarak da tanımlanabilmektedir. Göçler genel olarak iç ve dış göçler şeklinde ele alınmaktadır. İç göç, bir ülkenin kendi sınırları içerisinde belirli bir bölgeden bir başka bölgeye gerçekleştirilen göç hareketidir. Dış göçten ise bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göç anlaşılmaktadır. Ulusal ve uluslararası göç olgusu tarih boyunca toplumların ve bireylerin yaşamını ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal ve psikolojik bakımdan çok yönlü ve karmaşık bir biçimde etkilemiştir. Bireylerin iç göç ve dış göç yaşamalarında birçok neden ileri sürülmektedir. Bu nedenlerden bazıları işsizlik, yoksulluk, terör, insan hakları intihalleri, dini veya etnik ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve savaştır. 2011 yılından beri Suriye'de yaşanan savaş ve terör olayları nedeniyle milyonlarca insan Türkiye'ye göç etmiştir. Gerçekleştirilen bu göçlerle birlikte ortaya bazı sorunlar çıkmıştır. Bu sorunlardan bir tanesi de entegrasyon meselesidir. Entegrasyon sorunu göç eden toplum ile göç edilen yerde yaşayan toplumlar arasında sosyal açıdan, dini açıdan, ekonomik açıdan ve dil açısından oluşan problemler şeklinde görülmektedir. Sağlıklı bir toplum yapısı oluşturmak ve uyum içinde yaşayabilmek için yaşadığı toplumun dilini öğrenmek, yaşam tarzına ve yerleşik kurallarına uyum sağlamak her yabancı bireyin mecbur uyması gereken kuralların başında gelmektedir. Göç eden Suriyelilerin uyum sürecini hızlandırmak için bazı çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalardan bir tanesi de Türkçe öğretimidir. Suriyelilerin bir kısmı eğitim için Türkçe öğrenirken bir kısmı ekonomik sebeplerle öğrenimini gerçekleştirmektedir. Bir kısmı ise daha farklı nedenlerle Türkçe öğrenmek istemektedir. Tömerler, halk eğitim merkezleri, milli eğitim müdürlükleri ve özel kurumlar vasıtasıyla yapılan Türkçe öğretimi çalışmaları Suriyelilerin bütünleşme sebeplerine bağlı olarak uyum sürecini hızlandırdığı gibi, onların ayrıca kendi ayakları üzerinde durarak tüketici olmaktan çıkıp üretime ve hizmetlere katkı sağlamalarına da olanak sunmaktadır. Yapacağımız bu çalışma Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin Türkçe öğrenme sebeplerini ortaya çıkarmak amacını taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Göç, Dil, Entegrasyon, Türkçe öğretimi.*

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ SIĞINMACILARA YÖNELİK ALGILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERİSİTESİ ÖRNEĞİ

***

EVALUATING THE PERCEPTION OF SOCIAL STUDIES TEACHERS TOWARDS REFUGEES: THE CASE OF KILIS 7 ARALIK UNIVERSITY

Arş. Gör. Fatih TIKMAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü
Fatih19tikman@kilis.edu.tr

Doç. Dr. Bülent AKSOY
Gazi Üniversitesi
Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Eğitimi
abulent@gazi.edu.tr

Öz

Çağımızda artık ülkesine veya ülkesinde yaşan insanlara karşı sorumluluk bilincinde olan insan yetiştirme anlayışı değişerek, tüm insanlığa karşı sorumlu bireyler yetiştirme anlayışı önem kazanmıştır. Bireyler arası ilişkilerin daha iyi bir yol almasında ve ötekileştirmeyen insan modelinin yetiştirilmesinde sosyal bilgilerin çok önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Bireylere kazandırılması düşünülen değer, beceri ve kazanımlar sosyal bilgiler programında insanı merkeze alan bir bakış açısıyla hazırlanmıştır. Bireylerarası iletişim, farklı milletlere ait kişilerin uyum süreçleri, toplumsal değerler, tutumlar ve eğilimler değerlendirilmesi gereken önemli meseleler arasındadır. Suriye'deki olaylar artık sadece tek bir ülkeyi ilgilendiren konu olmaktan çıkmış hem komşu ülkeleri(özellikle ülkemizi), hem de uluslararası camiayı ilgilendiren bir mesele haline gelmiştir. Çevresinde yaşanan toplumsal problemler karşısında çözüm üretebilen, yaratıcı düşünen, ön yargısız olan, çağın şartlarına ayak uydurabilen yenilikçi bireylerin yetiştirilmesinde çok önemli bir rol üstlenen sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaşanan toplumsal problemler karşısında ne gibi bir bilgi düzeyi veya tutuma sahip oldukları önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Bu çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sığınmacılara Yönelik Algılarının Değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma nicel araştırma deseni olarak tasarlanmış, araştırma da tarama modeli kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak sığınmacılara yönelik "algı ölçeği" kullanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çocuklarının sığınmacılarla aynı sıraları paylaşmalarının problem teşkil etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmada öğretmen adayları sığınmacıları uyumsuz insanlar olarak gördüğü ancak sığınmacıları eğitimsiz insanlar olarak görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal Bilgiler, Sığınmacı, Algı.*

Abstract

In this age, the perception to raise people with a sense of responsibility towards their country and the people living there has evolved into raising people with a sense of responsibility towards the whole humanity. It can be asserted that social studies hold a very important place in ensuring better interpersonal relationships and raising more tolerant individuals. The values, skills and gains planned to implant into individuals have been prepared with a human-centered point of view in social studies curriculum. Interpersonal communication, harmonization process of different nationalities, social values, attitudes and trends are among the significant issues to be considered. The current events in Syria has now ceased to become an individual case of Syrian government, but has turned out to be the major problem of both neighboring countries (especially Turkey) and international community. Determining the knowledge level of social studies teachers who have a great role in raising generations with problem solving and creative thinking abilities, unbiased and innovative skills; and determining their perceptions towards social incidents around is of crucial importance. This study aims to evaluate the perceptions of social studies teacher candidates towards the refugees in Turkey. The study was designed as a quantitative research; and the survey method was utilized. "The perception scale" towards refugees was used to collect data. According to the research results, it was found out that social studies teachers have no problem with their children's going to same schools with refugee kids. In addition, we revealed that social studies teachers view refugees as having adaptation problems in a foreign country, but they, in no way, see them as uneducated people.

Keywords: *Social Studies, Refugees, Perception.*

SAĞLIK ÇALIŞANLARI BAKIŞ AÇISIYLA SURİYELİLERİN SAĞLIK HİZMETİ ALIRKEN YAŞANAN SORUNLARIN DEĞERLENDİRMESİ ÜZERİNE BİR NİTEL ARAŞTIRMA: SAKARYA İLİ SAĞLIK OCAKLARI ÖRNEĞİ

***

A QUALITATIVE RESEARCH ON ASSESSMENT OF THE PROBLEMS EXPERIENCED BY SYRIANS WHEN GETTING HEALTH SERVICE BASED ON THE PERSPECTIVE OF HEALTH WORKERS: THE CASE OF SAKARYA COMMUNITY HEALTH CENTERS

Yrd. Doç. Dr. Elvan OKUTAN
Sakarya Üniversitesi, SBF
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
elvany@sakarya.edu.tr

Arş. Gör. Özge Alev SÖNMEZ ÇALIŞ
Sakarya Üniversitesi, SBF
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
oasonmez@sakarya.edu.tr

Arş. Gör. Elif ALP
Sakarya Üniversitesi, SBF
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
elifa@sakarya.edu.tr

Öz

Yaşanan iç savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeliler komşu ülkelere sığınırken, bu ülkelerin en başında gelen ülke de Türkiye olmuştur. Nitekim İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi verilerine göre, Türkiye'deki Suriyeli sayısı, 11.03.2016 tarihi itibariyle 2.747.946 kişiye ulaşmış bulunmaktadır. Verilere göre giderek artış gösteren Suriyeli vatandaşların genelde diğer zorunlu göç yaşayan bireylerin de karşılaştığı bir takım sorunlarla karşı karşıya kalmakta ve göç edilen ülke açısından da değerlendirildiğinde risk grubu oluşturmaktadır. Suriyelilerin yaşadığı risklerden biri olan sağlık sorunları, (toplam Suriyeli sayısının %20'sinin kamplarda ikamet ettiği) kamplarda sunulan sağlık hizmetleri ile giderilmektedir. Kamplar dışında Türkiye'nin tüm illerinde ikamet eden Suriyeliler de sağlık hizmetlerini birinci basamak resmi sağlık kuruluşlarından biri olan sağlık ocaklarına başvurarak almaktadır. Bu çalışmanın amacı da, kamp dışında ikamet eden Suriyelilerin yaşadığı sağlık sorunları aldıkları sağlık hizmetleri ve hizmet alırken karşılaştıkları sorunlar ile sağlık personelinin hizmet verirken yaşadıkları problemleri ortaya koyarak bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmaktır. Bu bağlamda çalışmada Türkiye'deki birinci basamak resmi sağlık kuruluşu olan sağlık ocaklarında çalışan sağlık personeli (doktor, ebe, hemşire) ile yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle görüşmeler yapılacaktır. Çalışmanın kapsamı ise, Sakarya İl Göç İdaresi Müdürlüğü ile yapılan görüşme sonucunda belirlenen Suriyelilerin en yoğun yaşadığı bölgelerdeki sağlık ocaklarıdır. Bu sağlık ocakları ile yapılacak görüşmeler sonucunda elde edilecek bulgularla sağlık personelinin bakış açısı ile Suriyelilerin Türkiye'deki sağlık sisteminde oluşturduğu ya da oluşturabileceği problemlerin ve Suriyelilere yönelik hizmetlerde yapılan ve yapılması gerekenlerin neler olabileceği üzerine çözüm önerileri sunulacaktır.

***Anahtar Kelimeler**: Suriyeli Göçmenler, Sağlık Hizmeti, Sağlık Personeli, Sağlık Ocağı.*

Abstract

As Syrians, who were forced to leave their country due to the civil war, have sought refuge in neighboring countries, Turkey is the primary country of asylum. Thus, according to the date provided by Migration Administration at the Interior Ministry, the number of Syrians in Turkey has reached 2,747,946 people as of 11 March 2016. The increasing

number of Syrian nationals in Turkey, as the data indicates, face similar problems with the other victims of forced migration, and constitute a risk group when their case is considered with respect to the country of origin. One of the risks which Syrians experience is health problems, which are fulfilled by health services provided in the camps (where 20% of Syrians temporarily reside). Syrians living outside of the camps in various cities in Turkey get health services by applying to one of the primary care health services, or community health centers. The aim of this study, in the same vein, is to demonstrate the health problems experienced by Syrians living outside of the camps, problems experienced while rendering such services as well as problems experienced by health workers in this regard, and to put forward some solutions accordingly. In this context, semi-structured interviews will be conducted with health staff (doctors, midwives, nurses) at community health centers, which are official primary care health services in Turkey. The scope of the research comprises of the community health centers in the regions where Syrians densely live in Sakarya, which has been decided after an interview with Sakarya Provincial Directorate of Migration. Based on the findings of the interviews, the perspective of health workers as well as the problems that Syrians pose or might pose in the health system in Turkey can be revealed and solution recommendations regarding improvements in health services for Syrians will be proposed.

Keywords: *Syrian Immigrants, Healthcare, Health Workers, Community Health Centers.*

GELENEKSEL OLMAYAN BİR GÜVENLİK TEHDİDİ OLARAK GÖÇMENLER: AVRUPA DENEYİMLERİNDEN ÇIARILACAK DERSLER

***

MIGRANTS AS NON-TRADITIONAL SECURITY THREAT: LESSONS LEARNT FROM EUROPE'S EXPERIENCE

M. Alper SOZER, PhD
Gaziantep University
alpersozer@gmail.com

Öz

Aşırı yüksek sayıda göçmen akışı uzun zamandır Avrupa tarafından çok önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bu soruna karşı Avrupa'nın verdiği tepki genellikle güvenlikleştirme yönünde olmuş, sorunun insani tarafı gölgede kalmıştır. İnsanların kitlesel hareketleri diğer birçok tehdit yanında askeri-olmayan bir güvenlik problem olarak görülmektedir. Weiner (1992) mülteci ve göçmenlerin hem geldikleri orijin memleketlerine hem de göç etmiş oldukları hedef ülkelere tehdit oluşturduklarını ileri sürmüş ve bu tehdit türlerini beş sınıf altında kategorize etmiştir. İlk grubu oluşturanlar geldikleri anavatanlarının rejimlerine tehdt oluşturanlardır. İkinci grup, vardıkları ülkeye tehdit oluşturanlar, üçüncü grup geldikleri ülkenin kültürüne tehdit oluşturanlar, dördüncü grup göçmen ve mülteciler de geldikleri ülkenin sosyal ve ekonomik dokusua tehdit oluşturanlardan müteşekkildir. Son gruptaki müteci ve göçmenlerse, vardıkları ülke tarafından anavatanlarına karşı bir koz olarak kullanılanlardır. Bu nitel çalışma Türkiye'den Avrupa'ya göç etmiş olanları güvenlik tehditi olma boyutuyla iki şekilde anlamaya çalışan keşfedici bir çalışmadır. İlk olarak, göçmen ve mültecilerin vardıkları hedef ülkeler için ne tür güvenlik tehditi oluşturdukları ve bu tehditin nasıl olduğunu anlamaya çalıştık. İkinci olarak, bu grupların anavatanlarına ne tür bir tehdit ve bu tehdidin nasıl olduğunu keşfetmek istedik. Odak grup çalışması, yüz yüze görüşmeler ve alan gözlemleri araştırma sorularını cevaplamak için kullanılacak verileri, toplama metodu olarak belirlenmiş ve uygulanmıştır. Sonuçlar, Türkiye'den göçenlerin ufak çaplı suçlardan uyuşturucu ticaretine kadar uzanan bir yelpazede göç ettikleri ülke için tehdit oluşturduklarını göstermektedir. Bunun yanında, Avrupaya göç etmiş insanlar içinden bazılarının organize gruplar ve terör örgütleri içerisinde yer alarak Avrupa'dan Türkiye'yi tehdit etmeye devam ettiklerini gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Mülteci, Göçmen, Güvenlik Tehdidi, Güvenlikleştirme.*

Abstract

In this age, the perception to raise people with a sense of responsibility towards their country and the people living there has evolved into raising people with a sense of responsibility towards the whole humanity. It can be asserted that social studies hold a very important place in ensuring better interpersonal relationships and raising more tolerant individuals. The values, skills and gains planned to implant into individuals have been prepared with a human-centered point of view in social studies curriculum. Interpersonal communication, harmonization process of different nationalities, social values, attitudes and trends are among the significant issues to be considered. The current events in Syria has now ceased to become an individual case of Syrian government, but has turned out to be the major problem of both neighboring countries (especially Turkey) and international community. Determining the knowledge level of social studies teachers who have a great role in raising generations with problem solving and creative thinking abilities, unbiased and innovative skills; and determining their perceptions towards social incidents around is of crucial importance. This study aims to evaluate the perceptions of social studies teacher candidates towards the refugees in Turkey. The study was designed as a quantitative research; and the survey method was utilized. "The perception scale" towards refugees was used to collect data. According to the research results, it was found out that social studies teachers have no problem with their children's going to same schools with refugee kids. In addition, we revealed that social studies teachers view refugees as having adaptation problems in a foreign country, but they, in no way, see them as uneducated people.

Keywords: *Refugees, Migrants, Security Challenges, Securitization.*

KİLİS GEÇİCİ EĞİTİM MERKEZLERİNDE ÖĞRENİM GÖREN SURİYELİ MÜLTECİLERİN EĞİTİM DURUMLARI

***

STATUS OF EDUCATION SYRIAN REFUGEES WHO STUDYING IN KILIS TEMPORARY TRAININIG CENTERS

Yrd. Doç. Dr. Ramazan KILIÇARSLAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
MREF, Türkçe Eğitimi Bölümü
ramazankilicarslan@kilis.edu.tr

Öz

Suriye'de yaşanan savaş ortamından etkilenen Suriyeliler ilk etapta kendilerine en yakın gördükleri sınır şehirlerinden Hatay, Kilis, Gaziantep ve Şanlıurfa gibi şehirlere iltica etmişlerdir. Bu şehirlerden özellikle Kilis'te sayıları yüz binleri bulan Suriyeli mültecinin varlığından söz edilebilir. Hemen hemen her yaş grubundan Kilis'e ve diğer şehirlere gelen Suriyelilerin ilk başta barınma, yeme-içme gibi temel ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. Sınıra yakın yerlerde konuşlandırılan konteyner kentlerle bu temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik adımlar atılmıştır. Kilis merkezde yaşayan Suriyeli mülteciler ise kendi imkânlarıyla ayakta durmaya çalışmaktadır. Suriyeli mültecilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında eğitim talepleri de göz önünde bulundurulmuştur. Kilis İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Halk Eğitim Merkezlerinin koordinasyonuyla Kilis merkezde Suriyeli mültecilerin eğitim görmesi amaçlanmıştır. Kilis merkezde bulunan bazı kamu binaları, Unicef destekli konteyner okulları Suriyeli mültecilerin istifadesine sunulmuştur. Suriye'den mülteci olarak gelen deneyimli öğretmenlerin bu okullarda görevlendirilmesi sağlanmıştır. Şu an Kilis merkezde yer alan Geçici Eğitim Merkezlerinde yaklaşık üç yüz Suriyeli mülteci öğretmen görev yapmaktadır. Bu okullarda öğrenim gören Suriyeli öğrenci sayısı sekiz bin civarındadır. Geçici Eğitim Merkezlerinde birinci sınıftan on ikinci sınıfa kadar her seviyeden öğrenci öğrenim görmektedir. Bu okulların idaresi Kilis İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nce görevlendirilen idareciler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca okullarda kendi müfredatlarının yanında Türkçe dersleri de okutulmaktadır. Türkçe dersleri her kademede verilmekte olup, okullarda altmış üç kadar öğretmenimiz de Türkçe öğretmektedir.

***Anahtar Kelimeler**: Suriyeli mülteciler, eğitim durumları, Geçici Eğitim Merkezleri, Türkçe öğretimi.*

Abstract

Syrians affected by the environment experienced war in Syria, the first place they see in border of the city closest to them, Kilis, Hatay, Gaziantep and Sanliurfa as they sought refuge in the city. This may be particularly in Kilis which the existence of the city of a hundred thousand the number of Syrian refugees. Kilis almost every age group and first incoming Syrians sheltering in other cities, basic needs such as eating and drinking are trying to resolve. Steps have been taken to meet these basic needs to be deployed in the container town close to the border. Syrian refugees who living in Kilis the center is trying to stand on their own resources. In addition to the basic training requirements to supply the needs of Syrian refugees it was also taken into consideration. Kilis Provincial Directorate of National Education and Public Education aimed to study the Syrian refugees in Kilis centers in coordination with them. some public buildings in the center of Kilis, the UNICEF -supported schools container is presented to the benefit of Syrian refugees. Experienced teachers coming as refugees from Syria has been achieved in these schools to hire. Currently located in Kilis centers Temporary Training Centers who Syrian refugees serve approximately three hundred teachers. The number of students studying in these schools is around eight thousand Syrians. Students being educated of all levels from first grade up to the twelfth grade in the Temporary Training Centers. This is done by the administration of the school Kilis Provincial Directorate of National Education appointed administrators. In addition, Turkish courses in addition to their curriculum taught in schools. Turkish lessons are given at every level; our teachers are teaching Turkish approximately sixty-three in these schools.

***Keywords**: Syrian refugees, Educational status, Temporary Training Centers, Turkish education.*

BALKAN SAVAŞLARI SONRASINDAKİ GÖÇLER VE OSMANLI MATBUATINA YANSIMALARI

***

THE EMIGRATION AFTER THE BALKAN WARS AND ITS REFLECTION ON THE OTTOMAN PRESS

Hamza ALTIN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
hamzaaltin@kilis.edu.tr

Öz

Osmanlı 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Balkan topraklarına yerleşmeye başladı ve söz konusu bölgede yüzlerce yıl kaldı. Osmanlı yönetimi Balkanlarda huzur ve barışı sağladı. Fetihten sonraki süreç içeresinde Anadolu'dan balkanlara göçler yaşandı. Fransız ihtilalinin etkisi ve başka nedenlerden dolayı Balkan milletleri ayaklandılar ve Osmanlı Devleti'nden ayrıldılar sonra da Osmanlı aleyhine topraklarını genişletmek istediler. Bu amaçla Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ aldıkları kararlar doğrultusunda Osmanlıya aynı anda taarruza başladılar. I. Balkan Savaşı dediğimiz bu savaş Osmanlı Devleti'nin aleyhine sonuçlandı. II. Balkan Savaşı ise Balkan ülkelerinin aralarındaki uyuşmazlıktan çıktı. Aslında Balkan topraklarından Osmanlı Devleti'ne göç Balkan Savaşlarından önce başlamıştı. Balkan milletleri bağımsız olduktan sonra hâkimiyetindeki Türk ve Müslümanlara eziyet ederek onları göçe zorladılar. Savaşla birlikte ele geçirdikleri topraklarda uyguladıkları akıl almaz mezalimden dolayı Türkler için göç etmekten başka çıkar yol kalmadı. Yüzbinlerce insan başta İstanbul olmak üzere Osmanlı topraklarına akın etti. Bütün varlığını geride bırakarak canını zor kurtarmış insanların dramı yürek burkmaktaydı. İstanbul sokak ve meydanları gelen muhacirlerle dolmuştu. Gelenler devlet dairelerine, okullara yerleştirildiler. Savaş ve sonrasında meydana gelen göç Osmanlı matbuatına da yansıdı. Muhacirlerin durumu ile ilgili haberler dönemin gazete ve mecmualarında yer aldı. Matbuat bu konuyu çeşitli yönleriyle ele almaktaydı. Örneğin Hikmet gazetesi 14 Ekim 1912 tarihli nüshasında yapılacak zorunlu tehcir ile ilgili haber vermekte ve şöyle devam edilmekteydi: "30 seneden beri Bulgarlar Müslümanları kovma planını eksiksiz yerine getirmektedir. Bu defa da otuz –kırk bin Müslümanı türlü vahşetlerle hicrete mecbur edecekleri anlaşılıyor" . II. Meşrutiyet basınının çeşitliliğinin de etkisiyle çeşitli mecmua ve gazetelerde göç ile ilgili hikâyeler ve görseller geniş şekilde yer almakta ve adı geçen yayınlar kamuoyunun konuya olan ilgisini canlı tutmaktaydı.

Anahtar Kelimeler: *Göç, Osmanlı Imparatorlugu, Balkanlar, Basın, Savaş.*

Abstract

The Ottoman Empire established on the Balkan lands after the second half of 14th century and remained on these lands for centuries. Ottoman government established peace and safety at the Balkans. After the conquest of Balkans, there had been immigration from Anatolia to Balkans. Due to the influences of French Revolution and other various issues, the Balkan nations were uprised and separated from the Ottoman Empire. Then they sought to expand their lands to the disadvantage of the Ottoman Empire. For this purpose, Greece, Serbia, Bulgaria and Montenegro attacked the Ottoman Empire simultaneously according to the agreements they had made. This war, which is called as the First Balkan War, did not result with the favour of the Ottoman Empire. The Second Balkan War broke out because of the disagreement the between Balkan states. Actually, emigration from the Balkan lands to the Ottoman Empire began before the Balkan Wars. After they became independent, Balkan nations oppressed Turks and Muslims under their authority to force them to migration. Due to the unbelievable atrocity that they made, there was no other option beside immigration for Turkish population in the territories, which the Balkan states gained during the war. Hundreds of thousands of people ran to the Ottoman lands, primarily to the Istanbul. The tragedy of people who left all of their possessions was heart wrenching. Streets and plazas of the Istanbul were full of emigrants. These people

were placed in governmental buildings and schools. The emigration after the war also had reflections on the Ottoman press. News about emigrants took part in journals and newspapers of the period. The press addressed this issue in various aspects. For example, in issue dated 14th of October 1912 the newspaper 'Hikmet' indicated forced deportation and continues as "for 30 years, Bulgarians done the plan of expelling the Muslims completely. This time, it is seen that thirty-forty thousand Muslims will be cruelly forced to emigration." Thanks to the variety of press during the Second Constitutionalist period, number of stories and images appeared in journals and newspapers that kept interest of public opinion to the topic alive.

Keywords: *Emigration, Ottoman Empire, Balkans, Press, War.*

SPECIAL HUMANITARIAN VISAS IN TIMES OF DEFENSIVE MIGRATION POLICIES: THE BRAZILIAN APPROACH TOWARDS PEOPLE AFFECTED BY THE SYRIAN CONFLICT

Martin De Oliveira SANTOS
PPGEEI – International Strategic Studies Doctoral Programme
Federal University of Rio Grande do Sul – UFRGS
martinoliveira@bol.com.br

Abstract

The field of migration is one of the main contemporary global issues that require accurate commitment, critical thinking and strategic analysis for a better understanding of many aspects which remain unexplored. Therefore, several questions need to be addressed such as the challenges regarding State's responses and policies on migration and forced displacement of population. This article deals with the dichotomy in the ways the international community is acknowledging the responsibility-sharing towards forced displaced people which involves the rising of defensive migration and asylum policies in one hand, and particular comprehensive approaches in the other. In this context, cases such as the Brazilian programme of special humanitarian visas for people affected by the Syrian conflict who wish to seek asylum in Brazil has shown that alternative policies are indeed available to prevent people of undertaking dangerous journeys and to guarantee their right to seek international protection. The experience of Brazil demonstrates a significant contrast in relation to ambiguous responses adopted by many States worldwide. However, it is also possible to verify in practical terms that after thousands of successful applications by 2015, the special humanitarian visa programme implicates challenges for the country as well as reveals Brazilian lack of effective policies on housing, language programmes, recognition of qualifications and skills and employment compatibility once the asylum seekers arrive in the national territory.

Keywords: *Syrian conflict. Humanitarian visa. Brazil.*

KİLİS'TE YAŞAMINI SÜRDÜREN SURİYELİ SIĞINMACILARIN KARŞILAŞTIKLARI İŞ KAZALARI VE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

***

OCCUPATIONAL ACCIDENTS AND ITS PROBLEMS OF THE SYRIAN ASYLUM SEEKERS MEET IN KILIS

Yrd. Doç. Dr. Selahattin EROL
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
selahattinerol@kilis.edu.tr

Öz

1982 Anayasası'na göre (m. 48, 49); "Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir." Bu kurallar, sığınmacılara ülkemizde izin alarak çalışma hakkı tanımaktadır. Bunun yanı sıra sığınmacıların hukuki statülerine bakılmaksızın, bir insan hakkı olarak iş sağlığı ve güvenliği hükümlerinden de yararlanma hakları bulunmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği hükümleri vatandaş-yabancı ayrımı yapılmaksızın tüm çalışanlara uygulanacağından ötürü; işverenler, iş sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli her türlü önlemi alma, denetleme, eğitim verme ve bilgilendirme yükümlülüğüne tabidir. Sığınmacı işçiler de kendilerine verilen talimatlara ve her türlü önleme uymak zorundadırlar. Suriye'deki iç savaş sonrasında Kilis'e gelen sığınmacıların önemli bir kesimi işçi statüsünde çalışarak hayatlarını sürdürmektedirler. Çalışanlar, genel olarak kaçak işçi statüsünde, düşük ücretlerle ve iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinden yoksun şekilde istihdam edilmektedirler. Bu nedenlerle, sığınmacı işçilerin iş kazalarına maruz kaldığı, kaza neticesinde; ölüm, yaralanma ve maddi zararların meydana geldiği görülmektedir. Bu kapsamda çalışmamızda, Kilis'te yaşanan ve ikisinin ölümle ve birisinin yaralanmayla sonuçlandığı üç örnek olay ve bu çerçevede iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin hukuki ve fiili durum değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kilis, İş Kazası, İş Sağlığı ve Güvenliği, Suriyeli Sığınmacı.*

Abstract

According to the 1982 Constitution (Articles 48, 49); "Everyone has the freedom to work and contract in the field they wish. The work is everyone's right and duty." These rules are indicated as the right to work for asylum seekers in our country. In addition, irrespective of the legal status of asylum seekers, they also have the right to benefit from occupational health and safety provisions as a human right. Because occupational health and safety provisions will apply to all employees without discrimination between citizens and foreigners; Employers are obliged to take all necessary precautions, supervision, training and informing about occupational health and safety. Asylum-seekers also have to comply with the instructions given to them and any precautionary measures. After the civil war in Syria, a significant segment of asylum seekers who came to Kilis continue their lives as workers. Employees are generally employed in the form of illegal workers, work for low wages, and they are working without occupational health and safety measures. For these reasons, asylum-seekers are exposed to work accidents; such as death, injury, and material damage. In this context, we have evaluated three cases in Kilis,two cases of death and one case of wounding within the framework of the legal and actual situation related to occupational health and safety.

Keywords: *Kilis, work accidents, occupational health and safety, Syrian asylum-seekers.*

POSTER SUNUM ÖZETLERİ

KOCASIYLA TARTIŞTIĞI İÇİN JİLET YUTMUŞ ADÖLESAN SURİYELİ KADIN HASTA: OLGU SUNUMU

***

SYRIAN ADOLESCENT FEMALE PATIENT HAD SWALLOWED RAZOR FOR A DISCUSSION WITH HER HUSBAND: CASE REPORT

Arş. Gör. Melike YAVAŞ ÇELİK
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Yusuf Şerefoğlu Sağlık Yüksekokulu
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği
www_com_tr@hotmail.com

Öz

Genellikle yabancı cisim yutan vakaların çoğu toplu iğne gibi küçük cisimler olurken bizim vakamızın kocasıyla tartıştıktan sonra jilet yutarak intihara kalkışması oldukça ilginç görülmüştür. Yutulmuş gastro-intestinal yabancı cisimlerin tedavisinde endoskopi, gözlem ve cerrahi gibi tedavi yaklaşımları kullanılırken çoğu yabancı cisim kendiliğinden atılabilmektedir. Vakamızda da hiçbir cerrahi işleme gerek kalmamış yabancı cismi kendiliğinden gaita ile atılmıştır. Yabancı cisim yutan vakalar sıklıkla oyun çağı çocuklarında görülürken onaltı yaşında evli adölesan bir kadının şiddete mağruz kaldığı için bir jiletle intihara kalkışması da çalışmayı ilgi çekici hale getiren bir başka unsurdur. Bir çok toplumda onsekiz yaş altı evlilikler yaptırılmakta ve bu tip evliliklerde genç kızlarımız şiddete uğramaktadır. Ayrıca bu tür toplumlarda ne yazık ki şiddet normal görülmektedir.

***Anahtar Kelimeler**: Adölesan, Yabancı cisim yutma.*

Abstract

Generally, most small objects such as needle cases of swallowed foreign bodies, while our case, after discussing with her husband attempted to commit suicide by swallowing razor was seen quite interesting. In the treatment of gastrointestinal foreign body ingestion endoscopy, foreign body most used treatment approaches such as observation and surgery can be automatically discarded. In our case, the foreign body no longer need any surgical procedure itself took the stool. a razor suicide attempt because the foreign body swallowing cases are often game age of sixteen seen in children aged married adolescent woman are a victim of violence remains is another factor that makes work interesting. A lot of marriages are being built under the age of eighteen in the community and our young girls are subjected to violence in such marriages. Also unfortunately, violence is normally seen in such societies.

***Keywords:** Adolescent, Foreign body ingestion.*

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN EĞİTİM PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

***

EDUCATIONAL PROBLEMS OF SYRIAN REFUGEES IN TURKEY AND SOLUTION PROPOSALS

Esra BARUTCU
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü
esrabarutcu0002@gmaail.com

Öz

Türkiye, tarihinin en kapsamlı göç hareketlerinden birini olan Suriyelilerin ülkeye göçü ile dikkat çekmektedir. 2011 yılında başlayan bu göç 2013'te 700.000 civarındayken; 2015 yılı verilerine göre yaklaşık 2.500.000'e ulaşmıştır. Mültecilerin saysındaki bu büyük artış ve kalma sürelerindeki belirsizlik eğitim boyutunda sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin eğitim sorunlarına ilişkin nicel/nitel verileri belirlemek ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri ileri sürmek bu çalışmanın temel araştırma konusu olmuştur. Bu noktada araştırmada konuyla ilgili ulusal çapta 2011-2016 yılları arasında yayımlanmış, Google Scholar ve YÖK Ulusal tez merkezi veri tabanlarından yararlanarak ulaşılmış makale ve tezler doküman analizine dayalı incelenmiştir. Çalışma durum çalışması desenine uygun yürütülecektir. Ulaşılan çalışmalardan farklı temalar altında çeşitli kodlara ulaşılacaktır. Veri analizi yapılırken çalışmanın güvenirliği amacıyla veri kodlayıcıları arasındaki uyumu bulmada kullanılan uyum değerleri (Cohen Kappa) hesaplanacaktır. Verilerin analizi için QSR NVivo 8.0 programından yararlanılacaktır. Doküman analizi ile toplanan veriler içerik analizine uygun çözümlenecektir. Yapılan taramalarda ulaşılan özellikle mültecilerin kendileri için belirlenen kampların dışına dağılmalarının eğitim alanında daha büyük sıkıntılara yol açtığı, kimi zaman ise sorunun Türkçe konuşamama veya anlayamamadan kaynaklandığı görülmüştür. Bu noktada çocuklar için yaygın ve örgün eğitim programları daha sistemli ve planlı tasarlanarak eğitimde süreklilik sağlanabilir. Genel anlamda sağlık, sosyal yaşantı, barınma ve korunmada olduğu gibi eğitim konusunda da mültecilere yeterli ve gerekli bilgilendirmeler yapılmalıdır. Diğer yandan hem Suriyelilerin dilini hem de Türkçeyi iyi bilen alanına hakim öğretmenlerin savaşın acı yüzünü görmüş öğrencilere motivasyon arttıran ve öğrencileri odağa alan bir yöntem kullanması sağlanarak eğitimde kalite ve süreklilik yaratılabilir. Son olarak eğitim faaliyetleri kapsamında psiko-sosyal içerikli etkinliklerle öğrencilerin psikolojik anlamda rahatlamaları ve toplumsal yaşantıya uyum sağlamaları desteklenmiş olabilir.

***Anahtar Kelimeler**: Suriyeli mülteciler, eğitim, sorun, çözüm önerileri, doküman analizi.*

Abstract

Turkey has been considered as facing one of the most comprehensive immigrations ever seen in its history. Started from the year 2011, the immigration approximately reached the number of 700.000 in 2013 while of 2.500.000 in 2015. Because of that great number of refugees and uncertainty of their residence time, there have been increasing problems in educational dimension. With this aim, the main purpose of the study is to determine the quantitative and qualitative data and to suggest solution proposals. In this study, documental analyses were made use of and the studies (articles and theses) of related subject carried out between 2011 and 2015 at the national level from the data bases of Google Scholar and the Higher Education Council National Thesis and Dissertation Centre were analysed. The study was conducted in accordance with a case study design. Following the studies are searched, various codes under different themes will be found. While analysing the data, adjustment values (Cohen Cappa) which were used for finding the data compatibility between the coders in order to ensure reliability of data will be calculated. QSR NVivo 8.0 program will be used for analysing. Data collected through document analysis will be analysed according to content analysis. From the reviews, it can be concluded that especially refugees' spreading out of the camping area determined for them increases educational problems. It can also be seen that the problem sometimes arises because

of the inability to speak or understand Turkish. At this point, continuity in education can be provided when formal and non-formal education programs are designed more systematically. Moreover, necessary information about education should be given to refugees beside health, social life, shelter and protection. Teachers having the ability to speak both languages and being effective in their own field can motivate students who faced war scenes and use student-centred methods that may increase the quality of education. Finally, students can be supported to feel psychologically better and to ensure their adaptation to social life through psychosocial activities.

Keywords: *Syrian refugees, education, problem, solution proposals, document analysis.*

BELEDİYELERİN SURİYELİ SIĞINMACILARA YAPTIĞI EKONOMİK VE SOSYAL YARDIMLAR: GAZİANTEP ÖRNEĞİ

***

SOCIAL AND ECONOMOIC AIDS OF MUNICIPALITIES TO SYRIAN REFUGEES: GAZIANTEP EXAMPLE

Doç. Dr. Sadettin PAKSOY
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
spaksoy@kilis.edu.tr

Bayram ARZIK
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
SBE, İktisat Yüksek Lisans Öğrencisi

Öz

2010 yılında Tunus'tan başlayıp günümüzde de süren ve bütün Ortadoğu coğrafyasına yayılan Arap Baharı, Suriye dışındaki bütün ülkelerde hızlı bir rejim değişikliğine sebep olmuş ancak Suriye'de rejim değişikliği olmamış, uzun süren bir iç savaş haline dönüşmüştür. Bu iç savaş sadece Suriye'yi değil Suriye'ye komşu olan Türkiye, Ürdün ve Lübnan gibi ülkeleri de büyük ölçüde etkilemiştir. Milyonlarca insan bu iç savaş nedeniyle ülkelerinden, Suriye'ye komşu ülkelere oradan da Avrupa ülkelerine göç etmek zorunda kalmıştır. Bu iç savaş nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye yaklaşık 2,7 milyon Suriyeli sığınmacı gelmiştir, Suriye'de bu iç savaş devam ettiği sürece bu rakamların daha da artacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada iç savaş nedeniyle Türkiye'ye sığınan Suriyelilere Gaziantep Belediyeleri tarafından yapılan ekonomik ve sosyal yardımlar incelenmiştir. Çalışmamda önce Arap Baharı, daha sonra Türkiye Cumhuriyeti Devletinin resmi verileri kullanılarak Türkiye'de yaşan Suriyeli sığınmacılar ve son olarak Gaziantep Belediyelerinin resmi verileri kullanılarak Suriyeli sığınmacılara yapılan ekonomik ve sosyal yardımlar detaylı bir şekilde incelenmiştir.

***Anahtar Kelimeler**: Arap Baharı, Türkiye, Suriyeli Sığınmacılar, Gaziantep Belediyeleri.*

Abstract

Arab Spring began in 2010 in Tunisia, spread throughout Middle East. It caused fast regime changes of countries in Middle East except Syria. Regime didn't change in Syria but it turned into lasting civil war. This civil war did not only affect Syria but also affected neighbor countries Turkey, Jordan and Lebanon majorly. Millions of people had to flee to neighbor countries then to Europe because of civil war. Turkey is the largest host country with over 2.7 million Syrian refugees. There will be more refugees if civil war goes on. In this study social and economic aid of municipalities to Syrian refugees was analyzed in detail. Data from Arab Spring, Republic of Turkey's official, Syrian refugees live in Turkey and Gaziantep Municipality were used in my study.

***Keywords:** Arab Spring, Turkey, Syrian refugees, Gaziantep Municipalities.*

SURİYE İÇ SAVAŞI SONRASI GÜÇ SORUNU PERSPEKTİFİNDE TÜRKİYE

***

TURKEY IN THE PERSPECTIVE OF THE POST- CIVIL WAR IN SYRIA

Abdullah İNANMAK
Karabük Üniversitesi
İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü 3.Sınıf Öğrencisi
Uluslararası İlişkiler Kulübü Başkanı

Sevim ALTINÖZ
Karabük Üniversitesi
İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü 3.Sınıf Öğrencisi
Uluslararası İlişkiler Kulübü Genel Sekreter

Öz

Ortadoğu bölgesinde çatışmaların şiddetinin ve dolaysıyla yaşanan insani dramların her geçen gün arttığı bir dönemdeyiz. Ortadoğu bölgesinde artan bu istikrarsızlık ve ve devletlerin çözüm için kolektif inisiyatif alma konusundaki siyasi idare eksikliği neticesinde yaşanan insani krizler özellikle Suriyeli sığınmacılar örneğinde kendisini tüm çıplaklığı ile göstermektir. Soğuk Savaş yıllarından bu yana yaşanan en büyük insani kriz olarak değerlendirilen Suriye İç Savaşı sonucunda, ülke içerisinde yerinden edilmiş kişilerin sayısı 8 milyona yaklaşırken, 3,5 milyonu aşan kişi ise ülkelerini terk etmek durumunda kalmıştır. Çalışmamızın amacı, siyasal, toplumsal ve ekonomik bağlamda mültecilerin Türkiye'ye etkisini değerlendirmektir. Bu çalışmamızda Avrupa mültecilere kapılarını kapatıp, kaleyi yükseltirken Türkiye'nin politikasını ve attığı adımları inceledik. Türkiye'nin mültecilere hedef ülke olmasıyla beraber ortaya çıkan sıkıntılara karşı alınabilecek önlemlerin neler olabileceğini değerlendirdik. Bunun yanında insanların mülteci durumuna düşmesine neden olan etkenleri araştırdık. BM mülteciler yüksek komiserliğinin hazırladığı rapora göre dünyada mülteci sayısı 51 milyonun üzerindedir. Bu sayı sorunun ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüz dünyasına bakacak olursak artan çatışmalara paralel olarak mülteci sayısının arttığını görüyoruz. . Sonuç olarak, Mültecilerin başa çıkılması gereken bir sorun yada mücadele olmadığını, yönetilmesi gereken bir süreç olduğunu veri ve bulgularla ortaya koymaya çalıştık. Bu süreçte yasama, yürütme ve sivil topluma ciddi görevlerin düştüğünü tespit ettik. Çalışmanın, Türkiye'nin karşılaştığı mülteci sorunlarına çözüm yolunda bir katkı sağlaması umulmaktadır.

***Anahtar Kelimeler**: Guc sorunu, Ic Savas Sonrasi, Suriye.*

Abstract

We are in a stage in which the conflict in Syria is escalating thereby exacerbating the tragedies of people day by day. The humanitarian crisis resulting from the rising instability in the middle east and the nations' politic reluctance to take collective initiative reveals itself particularly in the case of Syrian refugees. As a result of the Syrian civil war which is regarded as the biggest humanitarian crisis since the period of the Cold War, the number of displaced people within the country is reaching the number of 8 million while 3.5 million people have to abandon their country. Our aim is to evaluate the impact of refugees to Turkey in the political, social, and economic contexts. In this study, we analyzed the Turkey's policy and the steps have taken while Europe shutting down its doors to refugees. We evaluated what measures to be taken against the problems with the refugees in Turkey. In addition, we investigated the factors that caused people to become a refugee. According to the report by the UN Refugee Agency, the number of refugees around the world is over 51 million. This number reveals how important the issue is. When we look at the world today, it is seen that the number of refugees is increasing in parallel with conflict. As a result, we tried to show that refugees are not the problem or the struggle but a process that must be managed. We have determined that serious tasks falls to legislation, executive power, and civil society. The study is expected to provide a contribution towards a solution to the refugee problem faced by Turkey.

***Keywords:** Power Problem, Post-Civil War, Syria.*

YABANCI UYRUKLU ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN BENLİK SAYGISI VE KAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

***

INVESTIGATION OF SELF-ESTEEM AND ANXIETY LEVEL OF FOREIGN NATIONAL UNIVERSITY STUDENTS

Öğr. Gör. M. Ercan ODABAŞIOĞLU
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
SHMYO, Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü
mercanodabasioglu@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. Tahir DEDEOĞLU
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
SHMYO, Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü
tahirdedeoglu@kilis.edu.tr

Öğr. Gör. Zeynettin KASIRGA
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
SHMYO, Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü
kasirga.z@kilis.edu.tr

Öz

Bu çalışma göç ederek gelen yabancı uyruklu üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve kaygı düzeylerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Tanımlayıcı tipteki araştırmanın örneklemini Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde kayıtlı olan 234 yabancı uyruklu öğrenciden eğitimine devam eden ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 63 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmadaki veriler, öğrencilere yönelik "Kişisel Bilgi Formu", "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)" ve "Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri" kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde; yüzde, frekans, student t testi, ki kare ve Anova testi kullanılmıştır. Çalışmamıza katılan öğrencilerin 48'i (%76,2) suriye uyruklu, 15'i (%23,8) ise diğer yabancı uyruklu olup yaş ortalamaları 22,1±2,1'dır. Sonuç olarak çalışmamıza katılan öğrencilerin benlik saygısı, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca suriyeli öğrencilerin durumluluk ve sürekli kaygı düzeyleri diğer uyruklu öğrencilerden anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0,05$).

***Anahtar Kelimeler**: Göç, Kaygı, Benlik Saygısı, Eğitim, Savaş.*

Abstract

This study is made to investigate the self-esteem and anxiety levels of foreign national university students that come with migration. The samples of descriptive study consist of 63 students that keep on education and participating voluntarily in the study from 234 foreign national students that enrolled at the Kilis 7 Aralık University. The data survey was collected to using "Personal Information Form", "Rosenberg Self-Esteem Scale(RSES)" and "State-Trait Anxiety Inventory(STAI)". Percent, frequency, student t test, chi-square test and Anova test were used for analyzing data. The students who participated in our study are 48 (%76,2) Syrian, 15 (23.8 %) other foreign nationals mean age are (22.1 ± 2.1). As a result a significant relationship is found between the self-esteem, state and trait anxiety levels of students who participated in our study. Also state and trait anxiety levels of Syrian students is determineted to be significantly higher than others($p<0,05$).

***Keywords:**Migration, Anxiety, Self-Esteem, Education, War.*

SURİYE'DEN GÖÇ ALAN KOMŞU ÜLKELERİN SOSYO-EKONOMİK YAPILARI

***

SOCIO-ECONOMIC STRUCTURES OF NEIGHBORING COUNTRIES WHICH IS GETTING MIGRATION FROM SYRIA

Doç. Dr. Sadettin PAKSOY
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
spaksoy@kilis.edu.tr

Ela BULUT
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü 4. Sınıf Öğrencisi

Öz

2010 yılı aralık ayında Tunus'ta bir kişinin kendisini yakmasıyla Arap Baharı Başlamıştır. Sonrasında Ortadoğu ve Kuzey Afrika Arap ülkelerinde başlayan halk ayaklanmaları Suriye'yi de 2011 Ocak ayında etkileyerek iç savaşa neden olmuştur. İç savaş sonucunda Suriye Nüfusunun büyük bir kısmı komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durum Ortadoğu genelindeki nüfus dağılımı ve ekonomik dengelerde değişime neden olmuştur. Bu çalışma da Suriye'nin komşu ülkelerine (Türkiye, Irak, Lübnan ve Ürdün) yapılan göç miktarları ve bu ülkelerin makroekonomik durumu, 2000-2014 verileri ile incelenmiştir. Bu ülkelerin siyasi ve kültürel yapıları da dikkate alınmıştır. Göç oranları ve göç yoğunluğu grafikler aracılığıyla yorumlanmıştır. Ekonomik göstergeler ışığında savaşın devam etmesi durumunda yaşanacak yeni göç akımlarının ülkeleri nasıl etkileyebileceği ve hangi önlemlerin alınması gerektiği konusu üzerinde durulmuştur.

***Anahtar Kelimeler**: Suriye, Göç, Ekonomik Göstergeler, Lübnan, Ürdün, Irak, Türkiye.*

Abstract

In Tunisia in December of 2010, a person itself with Arab spring burning has started. After that, the Middle East and North Africa starting public uprisings in the Arab countries, Syria by affecting civil war in January, 2011. A large part of the population as a result of the civil war, Syria had to emigrate to neighboring countries. In this case, Middle East-wide coused the change in population distribution and economic balance. This study also, 2000-2014 were examined with data, Syria neighboring countries(Turkey, Iraq, Lebanon and Jordan), migration of quantities and these countries macro-economic situation. These countries were taken into account the political and cultural structures. Migration rates and immigration density paraphrased with graphics. In the case of the war in the light of the economic indicators continue to live in the countries of new immigration flows can affect how and which measures should be focused on the subject.

***Keywords:** Syria, İmmigration, Economic Indicators, Lebanon, Jordan, Iraq, Turkey.*

KİLİS'TE YÜKSEKÖĞRENİM GÖREN SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

***

A RESEARCH ON SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE OF SYRIAN STUDENTS IN KİLİS UNIVERSITY

Doç. Dr. Sadettin PAKSOY
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
spaksoy@kilis.edu.tr

Burcu ÇELİK
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü

Öz

2011 yılında Ortadoğu'da ortaya çıkan "Arap Baharı" Suriye'yi de etkilemiştir. Suriye'de ortaya çıkan kriz ve iç çatışmalar, komsu ülke olması nedeniyle Türkiye'yi de derinden etkilemiştir. Bu süreçte milyonlarca Suriyeli rejimden kaçıp komşu ülkelere (Lübnan, Ürdün, Irak ve Türkiye) sığınmıştır. Bugün Türkiye'de yaklaşık 2,7 milyon civarında Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Üniversite çağında olan Suriyeli sığınmacıların bazıları Kilis, Gaziantep, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Adıyaman, Hatay, Osmaniye, Adana ve Mersin illerinde bulunan üniversitelerin çeşitli fakültelerinde yükseköğrenimlerine devam etmektedirler. 2015-2016 Öğretim yılı itibarı ile Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nin farklı fakülte ve yüksekokullarında öğrenim gören 188 Suriyeli öğrenci bulunmaktadır. Bu çalışmada, Kilis 7 Aralık Üniversite'sinde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin sosyo-ekonomik yapısı incelenecektir. Öğrencilere yönelik hazırlanan anket formları yüz yüze görüşme yoluyla doldurulacak ve veriler SPSS programı ile analiz edilecektir. Elde edilen sonuçlar yorumlanacak ve öneriler getirilecektir.

***Anahtar Kelimeler**: Arap Baharı, Suriyeli Öğrenciler, Sosyo-Ekonomik Yapı.*

Abstract

Arab Spring began in 2010 in Tunisia, spread throughout Middle East. It caused fast regime changes of countries in Middle East except Syria. Regime didn't change in Syria but it turned into lasting civil war. This civil war did not only affect Syria but also affected neighbor countries Turkey, Jordan and Lebanon majorly. Millions of people had to flee to neighbor countries then to Europe because of civil war. Turkey is the largest host country with over 2.7 million Syrian refugees. There will be more refugees if civil war goes on. Bu In this study social and economic aid of municipalities to Syrian refugees was analyzed in detail. Data from Arab Spring, Republic of Turkey's official, Syrian refugees live in Turkey and Gaziantep Municipality were used in my study.

***Keywords:** Arab Spring, Turkey, Syrian refugees, Gaziantep Municipalities.*

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN SOSYO-KÜLTÜREL DURUMLARI

***

SOCIO-CULTURAL STATUS OF SYRIAN REFUGEES IN TURKEY

Arş. Gör. Murat SARI
Fırat Üniversitesi
İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi
Sosyoloji Bölümü
muratsari@firat.edu.tr

Öz

Günümüzde tüm dünyada önemli bir konu haline gelen göçün, insanlık tarihinin başlaması ile ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Göç, insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçası olmuştur. İnsanlık tarihinin başlaması ile ortaya çıkan savaşlar, iç çatışmalar ve baskılar insanları zorunlu olarak göç etmeye zorlamıştır. Göç etmek zorunda kalan bu insanlara Mülteciler denmektedir. Mülteciler ülkelerini kendi rızaları dışında çeşitli nedenlerden dolayı terk etmek zorunda kalan kişilere denir. Devletlerarasında gerçekleşen savaşlar, sivil çatışmalar, etnik çatışmalar, baskıcı ve otoriter rejimler, doğal afetler ve çevresel sorunlar mülteci akımına neden olan temel sebeplerdir. Bu sebepler detaylı incelendiğinde ülkesini terk etmek zorunda kalan bu insanların ülkelerindeki yaşantılarından memnun olmadıkları için, sisteme ayak uyduramadıkları için yani ülkelerinde sorun yaşadıkları için ülkelerini terk etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Genellikle maddi durumları pekte iyi olmayan bu insanlar, dolayısıyla, gittikleri ülkelerde huzur, istikrar ve güvenlik açısından birçok sorun teşkil etmektedirler. Bu çalışmada mülteciliğin nedenleri olarak daha çok savaşlar ve iç çatışmalar görülmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konumundan ve transit geçiş yolu üzerinde bulunmasından dolayı uzunca bir süredir mülteciler için bir sığınma ve göç ülkesi konumunda olduğu ortaya çıkmıştır. Ülkedeki Suriyeli mülteci sayısı 2,7 milyonu geçmiştir. Türkiye'nin mültecilere yönelik olarak göstermiş olduğu misafirperverliğin yanı sıra, kısa vadede Suriyelilerin kendi ülkelerine geri dönmeleri pek mümkün görülmemektedir. Mültecilerin gittikleri ülkelerde birçok soruna neden olmaları, hem gittikleri ülke devletlerinin hem de yerel halkın tepkisine neden olmaktadır. Mülteciler ile ilgili sorun yaşamamak için, gittikleri devletler onlar için bir takım tedbirler almalı ve gerekli hazırlıkları yapmalıdırlar. Çalışmada göç eden mülteciler genel olarak sosyo-kültürel açıdan ele alınmıştır. Mültecilerin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri dile getirilmiştir.

***Anahtar Kelimeler**: Suriyeli mülteciler, Mülteciler, Göç, İltica, Mültecilerin etkileri.*

Abstract

We can say that the immigration, which has become an important issue all over the world today, arise with the onset of the history of mankind. Migration has been an integral part of human history. Wars, internal conflicts and pressures which have appeared with the beginning of human history forced people to migrate. Those people who are forced to migrate are called as Refugees. Refugees are called for those people who forced to leave their country against their will for several reasons. Interstate wars, civil strife, ethnic conflicts, repressive and authoritarian regimes, natural disasters and environmental problems are among the main reasons that cause refugee flows. When these reasons are examined in detail it is seen that people who are forced to leave their country are not satisfied with their lives in their country and have problems due to not being able to keep up with the system. These people are usually not a good financial situation; therefore, bring in their host countries a lot of problems in terms of peace, stability and security. In this study, wars and internal conflicts are seen as reasons for asylum. Due to its geographical location and being on the transit route, Turkey has for a long time appeared to be in the position of a country of immigration and an asylum for refugees. The number of Syrian refugees in the country has exceeded 2.7 million. In the short term it is not seen likely for Syrians to return to their home countries for all that hospitality Turkey has shown towards refugees. That they bring about many problems in their host countries causes the reaction of both the state they seek asylum and the local population. To avoid problems with the refugees, the states in which they seek asylum should take some measures and make the necessary preparations. In the study refugees and migrants are discussed in terms of socio-cultural aspects. The problems of the refugees and solutions to these problems have been expressed.

***Keywords:** Syrian refugees, Refugees, Migration, Asylum, Effects of Refugees.*

ELAZIĞ'DAKİ SURİYELİ SIĞINMACILARIN YAŞADIKLARI BAZI SORUNLAR

***

SOME OF THE EXPERIENCES OF SYRIAN REFUGEES IN ELAZIĞ PROBLEMS

Yrd. Doç. Dr. Dilek ER
Fırat Üniversitesi, İSBF
Sosyoloji Bölümü

Arş. Gör. Pelin BUDAK
Fırat Üniversitesi, İSBF
Sosyoloji Bölümü

Nida KAPLAN
Elazığ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

Öz

2011 yılından bu yana Suriye'de yaşanan siyasi kargaşa ve iç savaş, bu ülkenin insanlarını birçok yönden mağdur etmiştir. Bu mağduriyetleri deneyimleyen Suriyelilerin önemli bir kısmı, farklı ülkelere göç ederek yeni bir yer ya da yurt arayışına girmişlerdir. Farklı bir ülkeye göç ederek sığınmayı başarabilenler, kendi ülkelerinde devam eden kargaşa ve savaş ortamından uzaklaşarak yaşadıkları veya yaşayabilecekleri bazı sorunları bertaraf ederken; yeni sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Farklı bir kültürel ortam, farklı bir sosyalleşme biçimi, farklı bir yaşam tarzı bu insanların yeni sorunlarla yüzleşmesine yol açan önemli etkenlerdendir. Bu bildiri metni, Türkiye'nin Elazığ iline savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalmış Suriyelilerin farklı bir yaşama biçimi bağlamında ne tür sorunlar yaşadığını betimlemeyi amaçlamaktadır. Metin içerisinde Suriyeliler' in ekonomik sorunları, barınma sorunları, eğitim ve diğer hizmetlerden yararlanabilmede yaşadıkları sorunlar bu metinde üzerinde durulan hususlardandır. Bildiri metninde belirli değişkenler üzerinden yapılan değerlendirmeler, Elazığ ilinde şu an için ikamet eden Suriyelilerle yapılan görüşme formundan elde edilen bulgulara dayanmaktadır.

***Anahtar Kelimeler**: Türkiye'deki Suriyelilerin Durumları, Savaş mağduru Suriyelilerin Ekonomik Durumları, Elazığ'daki Suriyeliler ve eğitim durumları.*

Abstract

Since 2011, political turmoil and civil war in Syria, the people of this country has been victimized in many ways. Experiencing these grievances is an important part of the Syrians, and migrated to different countries in search of a home or a new place. Those who manage to take refuge by migrating to a different country, the ongoing turmoil and war in their own country away from the environment in which they live, or live to eliminate some problems, while faced with new challenges. A different cultural environment, a different social format, a different life-style is one of the important factors that led these people to face new challenges. This paper Elazıg province of Turkey to the Syrians because of the war been forced to migrate in the context of a different vocation, aims to describe what kind of problems experiencing. The Syrians in the text' s economic problems, housing issues, education and other services making use of one of the points emphasized in this text the problems that face. Specific variables in the text of the declaration made on assessments, on the negotiations with the Syrians currently residing in the province of Elazıg is based on the findings from the form.

***Keywords:** The state of Syrians in Turkey, War-torn economic conditions of refugees from Syria, The Syrians and educational status in Elazıg.*

SYRIAN REFUGEES ACCESS TO HIGHER EDUCATION: WHAT HAVE BEEN DONE AT KILIS 7 ARALIK UNIVERSITY?

Ahmet TURANOĞLU
Kilis 7 Aralık University
International Relations Office
ahmetturanoglu@kilis.edu.tr

Abstract

Civil war broke out in Syria in March 2011 has catastrophic impacts to Syrian community. 4,180,000 became refugee due to the war in 5 years. There are 2.7 million refugee people only in Turkey, which means Turkey now hosts the largest number of refugees in the world. Especially neighboring cities of Turkey to Syria are first destination for migration. Education is one of the first priorities of every country and community, whether they are victims of brutal war, disaster or internal conflicts. Kilis 7 Aralık University has been welcoming refugee students to help them building their future in a peaceful environment even the calamity of the Syrian war that is still fresh in them. The university, as a part of community, has started to accept Syrian refugee students in 2012 because the access to higher education could be a healing cause for these students. The aim of this study is to share some information about what Kilis 7 Aralık University; a Turkish-Syrian border university has been doing in the context of Syrian refugees. To obtain data for this qualitative study, official documents and the web site of the university were examined. Face-to-face and on the spot interviews were conducted with teaching and administrative staff, who are in charge of international students at the university. Categories were created based on the data obtained. The results of the study emerged the following themes: Admission process for the Syrian students, cultural and social integration of the students, hiring Syrian academics, language support for refugees, and meeting basic needs of Syrian students. The detailed results will be shared during the conference.

Keywords: *Higher Education, Syrian Refugees, Education of Refugees, Syrian Conflict, Inititatives for Refugees.*

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ'NE KAYITLI OLAN VE ORTADOĞU'DAN GÖÇ EDEN ÖĞRENCİLERİN BAŞARI DÜZEYLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ

***

ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING THE SUCCESS LEVELS OF STUDENTS ENROLLED IN THE KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY WHO MIGRATE FROM THE MIDDLE EAST

Doç. Dr. Emine İKİKAT TÜMER
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü
2katumer@gmail.com

Öz

İnsanoğlu yerleşik hayata geçinceye kadar tarım, hayvancılık, savunma gibi yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için göçebe hayat sürmüşlerdir. Dünyada yerleşik hayata geçildikten sonra savaşlar, toplumlara yapılan baskılar, salgın hastalıklar, sürgün gibi faktörler göçün nedenlerini oluşturmuştur. Özellikle Ortadoğu'daki savaşlar bu bölgedeki insanların farklı bölgelere yada ülkelere göçünü zorunlu hale getirmiştir. İnsanlar bu göçlerle gelir kaynaklarını, sosyal çevrelerini geride bırakmışlar, kültür ve yaşam tarzı farklı olan yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum özellikle genç nesli daha farklı şekillerde etkilemiş, erişkinlerin yaşadığı problemlerin yanı sıra eğitim haklarını kaybetmekle karşı karşıya kalmışlardır. Günümüzde Ortadoğu'dan göç eden genç nesil Türkiye'de eğitim hakkını sürdürebilme şansı bulmuştur. Bu gençlere eğitim veren üniversitelerden birisi de Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesidir. Bu Üniversite'de toplam 701 yabancı uyruklu öğrenci eğitimlerine devam etmektedir. Bu çalışmada Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'ne kayıtlı olan ve Ortadoğu'dan göç eden öğrencilerin başarı düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla oransal örnekleme yöntemiyle belirlenecek göçmen öğrenciler ile anket yapılacaktır.

***Anahtar Kelimeler**: Göç, Eğitim, Öğrenci, Ortadoğu.*

Abstract

Until the men adopt a sedentary life, they nomadized in order to carry out living activities e.g. agriculture, husbandry, defense, etc. After adopting sedentary life, factors such as wars, pressures on societies, epidemics and exhiles have become the reasons for migration in the world. Especially the wars in the Middle East have made it compulsory for the people in that region to migrate to different areas or countries. People have left their source of income, social environments back and had to migrate to places the culture and life style are different. This situation has affected particularly the young generation in a more different way, and thus, the adults have confronted with losing their right to study, as well as the problems experienced. Today, the young generation migrating from the Middle East gets the opportunity to maintain their right to study in Turkey. Among the universities providing such students with education is the Kahramanmaraş Sütçü İmam University. In the University, total of 701 foreign students continue their education. In this study, it is aimed to analyze the factors affecting the success levels of students enrolled in the Kahramanmaraş Sütçü İmam University who migrate from the Middle East. Thus, questionnaire will be made to the students migrated who will be determined via the proportional sampling method.

***Keywords:** Migration, Education, Student, Middle East.*

SURİYELİ HASTALARIN KAN KÜLTÜRÜNDEN İZOLE EDİLEN MİKROORGANİZMALARIN MEVSİMSEL DEĞİŞİMİ

***

SEASONAL PREVALENCES OF MICROORGANISMS ISOLATED FROM BLOOD CULTURES OF SYRİAN PATIENTS

Adem İMALI
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
FEF, Biyoloji Bölümü
adem672002@gmail.com.tr

Samet ŞAHİN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
FEF, Biyoloji Bölümü
smtsahin80@gmail.com.tr

Ferudun KOÇER
Bülent Ecevit Üniversitesi
FEF, Biyoloji Bölümü
kocerferudun@gmail.com.tr

Öz

Bu çalışmada kilinik/servislerden kan kültürü istenen 0-85 yaş grubu olgulardan izole edilen mikroorganizmaların seyrinin mevsimsel olarak prevalansının araştırılması amaçlanmıştır. 2014 yılı içerisinde hastanemize başvuran ve kan kültürü istemi yapılan toplam 482 (%100) hastaya ait kan örneklerinden toplam 120 (%24,896) hastada izole edilen mikroorganizmaların tanımlanması yapılarak mevsimsel olarak prevalansı araştırılmıştır. Hastanemize kabul edilen kan kültürü istemlerinden 120 (%24,89) pozitif ve 362 (%75,10) negatif olarak belirlenmiştir. Pozitif olguların 47'sinin (%39,2) Türkiye uyruklu olduğu, 73'ünün (%60,8) ise Suriye uyruklu olduğu belirlenmiştir. Suriye uyruklu pozitif olguların ise 55'inin (%45,83) erkek ve 18'inin (%15) kadın olduğu belirlenmiştir. Suriyeli olgular; sırası ile en fazla Kış (%20,00), İlkbahar (%19,17), Yaz (% 13,00) ve en az ise Sonbahar (%8,33) mevsiminde kan kültür sonuçlarında mikroorganizmalar belirlenmiştir. Kan kültürlerinden mikroorganizmaların belirlenmesi ve uygun antibiyotiklerin belirlenmesi klinik açıdan önemlidir. Bölgemizde bulunan Suriye uyruklu vatandaşların daha fazla kan kültürü enfeksiyonlarına maruz kaldığı belirlenmiştir.

***Anahtar Kelimeler**: Kan kültürü, mikroorganizma, mevsimsel prevalans, Kilis.*

Abstract

In this study, it was aimed to investigate the seasonal prevalences of microorganisms isolated from patients aged 0-85 old, of which the blood cultures were provided from clinical services. The identification and seasonal prevalences of the microorganisms isolated from 120 patients (24, 896 %) of total 482 (100 %) patients admitted to the hospital and then whose blood cultures were performed in 2014 were examined. Of the blood culture admitted to the hospital, 120 (24.89%) positive and 362 (75.10%) were determined to be negative. Of the positive samples, 47 (39.2%) from Turkish nationality and 73 (60.8%) from Syrian nationality were recorded. Syrian nationals, while the 55 (45.83%) men and 18 (15%) were women positive patients. Syrian patients; as with maximum winter (20.00%), spring (19.17%), summer (13.00%) and least the autumn (8.33%) were identified microorganisms in blood culture results season.
The identification of microorganisms from blood cultures and determination of appropriate antibiotics are clinically significant. In conclusion, it was determined that Syrian people in the region were exposed to more infections of the blood culture.

***Keywords:** Blood culture, microorganism, seasonal prevalence, Kilis.*

KİTAP İÇİN SEÇİLMİŞ BİLDİRİ ÖZETLERİ*

* Konferansta sunulmuş ve tam metinleri gönderilmiş olan bu bildiriler, *Konferans Yayın Kurulu* tarafından kitap olarak yayınlanmak üzere seçilmiştir.Yazarlar tarafından genişletilmiş versiyonları ile EFİL yayınevi tarafından Aralık 2016 için yayına hazırlanmaktadır. Kitap, "Orta Doğu'daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu" başlığı ile yayınlanacaktır.

SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE'NİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: TÜRKİYELİ AKADEMİSYENLER ÜZERİNDE BİR İNCELEME

***

SOCIAL AND ECONOMIC IMPACTS OF SYRIAN IMMIGRANTS ON TURKEY: A CASE STUDY ON TURKISH ACADEMICIANS

Arş. Gör. M. Gökhan ÖZDEMİR
Kırıkkale Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
mgozdemirera@kku.edu.tr

Yunus KUTVAL
Kırıkkale Üniversitesi
İİBF, İktisat Doktora Öğrencisi
yunuskutval@hotmail.com

Öz

Suriye'de iç savaşın başladığı 2011 yılından beri, resmi rakamlara göre, Türkiye'ye göç eden mülteci sayısı 2 milyonu geçmiştir. Resmi olarak 2015 yılı içerisinde açıklanan bu rakama rağmen, tahmin edilen sığınmacı sayısının daha fazla olması ve savaşın beklenenden uzun sürmesi, mültecilere yönelik uzun vadeli planların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bunun en önemli nedeni, mültecilere ilişkin veya mülteciler kaynaklı olarak ortaya çıkan sosyo-ekonomik problemlerin giderek artmaya başlamasıdır. Genel ekonomik sorunlar, emek piyasası bağlantılı problemler ve sosyo-kültürel uyum meseleleri gibi temel alanlara ilave olarak barınma, sağlık ve son olarak eğitim gibi konularda yaşanabilecek olası sorunlar daha dikkatli bir şekilde masaya yatırılmaya başlanmıştır. Mülteciler bağlantılı problem alanlarına ilişkin akademik çalışmalarda, genel olarak mülteciler veya göçlerin yaşandığı bölgeler üzerinde yoğunlaşılmış ve genellikle akademisyenlerin nesnel kanaatleri üzerinde durulmuştur. Oldukça dağınık bir mülteci yapısının mevcut olması ve resmi olarak verilerin düzenli akışında sorunların yaşanması bu nesnelliğin nedenleri arasındadır. Bu çalışmada, Türkiye'yi 5 yılı aşkın bir süredir doğrudan ilgilendiren Suriyeli mülteci sorununun yol açmış olduğu sosyo-ekonomik problemlerin etki alanlarının incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla Türkiyeli akademisyenlere yönelik yapılacak bir anket çalışması ile bu soruna yönelik akademisyen algısı ve Suriyeli mülteci sorununa bakış açısı incelenmeye çalışılacaktır

***Anahtar Kelimeler**: Göç, Suriyeli Göçmen, Göçmen Krizi.*

Abstract

According to the official statistics, the number of refugee to Turkey exceeds two million people since the year when the civil war began in Syria in 2011. Despite of this number declared officially in 2015, the fact there has been more influx of refugees than expected and the long-lasting civil war require to project the long-term planning on immigrant policies. The most significant reason for that is that the social-economic problems directly related to immigrant or stemming from immigrants are increasing more and more. In addition to the general fields such as main economic problems, the issues on labor markets, social-cultural adaptation topics; the problems that may occur in sheltering, healthiness and finally education problems have started to be discussed in details. In academic studies as regards to the fields with problems concerning immigrants, it is generally focused on the immigrants and the regions where immigrants live and usually the thoughts dwelling on some scholars' objective opinion on these issues. The fact that there is rather dispersed immigration demography and facing with problems in regular data streaming are among the reasons for this objectivity. In this study, it is aimed to examine the impacts of Syrian refugee crisis, directly linked with Turkey over five years, regarding with causative socio-economics problems. With this purpose, a survey will be implemented on towards Turkish academicians in order to state perceptions in Academia. Consequently, these perceptions on Syrian refugee crisis will be investigated.

***Keywords**:Immigration, Syrian Refugee, Refugee Crisis.*

TÜRKİYE GÖÇ POLİTİKALARININ ENTEGRASYON VE YEREL YÖNETİMLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

***

ASSESSMENT OF TURKEY'S MIGRATION POLICIES IN TERMS OF INTEGRATION AND LOCAL GOVERNMENTS

Sümeyye YILDIZ
Marmara Üniversitesi, SBE
Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bölümü
sumeyye.yildiz@marun.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Yasemin ÇAKIRER-ÖZSERVET
Marmara Üniversitesi, SBF
Yerel Yönetimler Bölümü
yasemin.cakirer@marmara.edu.tr

Öz

Son yıllarda komşu ülkelerde yaşanan büyük insani kriz ve iç savaşlar sebebiyle Türkiye'ye büyük çapta göç hareketleri yaşandığı bilinmektedir. Bu yoğun ve artarak devam eden göç hareketleri, ülke yönetimini göçe yönelik ciddi ve kapsamlı politikalar üretmeye yönlendirmektedir. Göç süreci halen devam eden bir süreç olduğundan politika gelişimi de aynı hızla devam etmektedir. Göç dalgasının sosyal, ekonomik ve insani boyutunda daha az hasar bırakması amacıyla acil ihtiyaçlara cevap veren politikalardan, göçmenlerin ülke toplumuyla entegrasyonunu içeren politikalara evrilmesi sürecini yerel yönetimler açısından irdelemek bu çalışmanın amacıdır. Geçmişten itibaren Türkiye'nin göçmenlere bakış açısı, göçmen politikası ve son dönemde kalıcı olduğu fark edilen göçmenlerin kültürel ve mekansal uyumuna yönelik yapılan çalışmalar ve atılması gerekli olduğu düşünülen adımlar derlenecektir. Göç politikalarına yönelik her türlü yasal belge ve politika eleştirilerine yönelik literatür taramasının ardından İstanbul içinde bulunan göçle ilgili STK'larla görüşmeler araştırma yöntemi olarak belirlenmiştir. Göç etmek zorunda kalan kişilerin yaşadığı ve yarattığı yoksulluk, uyum problemleri ve suç gibi sorunların çözümünde üretilen politikaların ve bu politikalarda yerel yönetimlere biçilen roller, yerel yönetimlerin sahada yaptıkları değerlendirilmektedir. Yerel yönetimlerin bu sürece kazandırabilecekleri olası katkıları tartışılacaktır. Sosyal belediyecilik anlayışına sahip ve kentsel entegrasyon sürecini hayata geçirebilmesi gereken yerel yönetimlerin, yerel STK'larla koordine bir şekilde sürece katkı verilebileceği düşünülmektedir. Göçmenlerin sorunlarına yönelik hayırseverlik ve kişisel ağlarla çözülmeye çalışan yaklaşım, sürdürülebilir bir tutum durumunda değildir. Bugün çok hızlı ve kitlesel gerçekleşen bu göç hareketinin artık kalıcı bir çizgiye yönelmiş olduğu açıktır ve bu sebeple artık atılan adımlar acil duruma cevap arayan geçici çözümler değil, daha kapsamlı ve kalıcı uyum çözümleri olmak durumundadır. Merkezi yönetimlerin başat rolünün aksine yerel yönetimler, yerel kimlikler ve kültürel farklılıklara uyum sürecinde daha başarılı olabileceği de diğer bir önemli faktördür.

Anahtar Kelimeler: *Göç politikaları, Göçmen, Entegrasyon, Yerel Yönetimler, Stk'lar.*

Abstract

It is known that there are large-sized migration movements towards Turkey in recent years due to severe humanitarian crises and civil wars in neighboring countries. These intense and gradually increasing migration movements forced the government to make serious and comprehensive policies about the migration. Since the migration movement is an ongoing process, the development of policies also continues in parallel. The aim of this study is to discuss the process of the transformation of policies regarding the quick responses for minimizing the social, economic and humanitarian damages of migration movement to policies covering the integration of migrants into country's population. Turkey's standpoint towards the migrants to date, migrant policy, the studies on the cultural and spatial adaptation of migrants that have been realized to be permanent, and the steps to be taken will be discussed. After the literature review about any kind of legal and political critics towards the migration policies, the interview with migration-related NGO's in İstanbul city was preferred as research method. The roles attributed to local governments and their actions in field towards the problems such as the poorness, adaptation problems and crimes that migrants experience and create are

discussed. The potential contributions of local governments to this process will be handled. In order to adopt social municipalism and to put the urban integration process into action, it is believed that the local governments should act in coordination with NGOs. The approach of solving the problems of migrants via charity and personal networks is not a sustainable approach. It is now clear that this fast and massive migration movement tends to be permanent. Thus, the steps to take are not the temporary solutions for emergencies but must be the comprehensive and permanent adaptation solutions. In contrast with the leading role of central government, it is another important factor that the local governments would be more successful in new identities and adaptation to cultural differences.

***Keywords**: Migration Policies, Migrant, Integration, Local Government, NGO's.*

İÇ SAVAŞTAN KAÇARAK GELEN SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN ÜNİVERSİTE EĞİTİMLERİNDE KARŞILAŞTIKLARI İLETİŞİM SORUNLARI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

***

A STUDY ON SYRIAN STUDENTS WHO ESCAPED THE CIVIL WAR COMMUNICATION PROBLEMS THEY ENCOUNTER IN THEİR UNİVERSITY EDUCATION

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
hmpaksoy@yahoo.com

Dr. Hüseyin KOÇARSLAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
MYO, Dış Ticaret
kocarslan1@gmail.com

Dr. Erhan KILINÇ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, SHMYO
Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı
erhankilinc@kilis.edu.tr

Öz

İç savaş nedeniyle ülkelerini terk edip Türkiye'ye sığınan kişilerin üniversite eğitim ihtiyaçları, özellikle sınır şehirlerindeki üniversiteler tarafından karşılanmaktadır. Kendi ülkeleri dışında üniversite eğitimi gören yabancı uyruklu öğrencilerin üniversite yaşamı boyunca birtakım sorunlar yaşamaları, uyum sağlamakta zorlanmaları, birçok ülkede karşılaşılan olası bir durumdur. Bununla birlikte, zorunlu şartlar nedeniyle Türkiye'ye sığınan öğrencilerin yaşayabileceklerin sorunların diğer ülkelerden kendi isteği ile gelen öğrencilere nazaran daha fazla olabileceği ve bu öğrencilere bu konularda daha fazla yardımcı olmak gerektiği üzerinde durulması gereken bir konudur. Suriyeli öğrenciler başlangıçta bir hazırlık yapmadan, özellikle Türkçe dil eğitimi almadan Türkiye'ye gelmeleri nedeniyle, üniversite eğitimlerinde ve sosyal yaşamlarında karşılaştıkları en büyük ve en önemli sorun, iletişim sorunudur. İletişim genel olarak en az iki kişi arasında bilgi, fikir ve duyguların, birinden diğerine aktarıldığı bir süreçtir. İletişimde verilmek istenen mesaj, alıcı tarafından doğru ve söylenmek istenilen şekilde anlaşılır ise iletişim etkili gerçekleşmiştir denilebilir. Bu çalışmanın amacı, Suriyeli öğrencilerin üniversite eğitimleri sırasında karşılaştıkları iletişim sorunlarını belirlemektir. Bu kapsamda Kilis 7 Aralık Üniversitesinde eğitim gören Suriyeli öğrencilere anket uygulanmış, öğrencilerin üniversitedeki eğitimlerinde ve sosyal yaşamlarında karşılaştıkları iletişim sorunları belirlenmeye çalışılmıştır. Suriyeli öğrencilerin üniversite eğitimleri sırasında karşılaştıkları iletişim sorunlarının incelenmesi, daha iyi, daha evrensel bir üniversite eğitimi için hem öğrencilere hem de üniversitelere olumlu katkılar sağlayacaktır.

***Anahtar Kelimeler**: Suriyeli öğrenciler, iletişim, eğitim.*

Abstract

The Turkish Universities of border towns have been providing university education for the Syrian people who left their country because of civil war and came to Turkey. Studying foreign students to face some problems throughout university life at university in Turkey, forced to adapt, it is likely that such a situation could be also in all other countries. However, the people who came to Turkey because of the mandatory conditions have more problems than the students who have come to turkey for studying in Turkish universities with their own prefer is an important situation. So, this situation must be work on. Syrian students initially without any advance preparation, especially due to arrive in Turkey without learning the Turkish language, the greatest and most important problems they encounter in their university education and social life, is a communication problem. Communication is simply the act of transferring information, ideas and feelings from one to another. The message that was given in the communication, the right to the desired shape by the receiver and said can be said clearly communicate effectively realized. The aim of this study is to determine the communication problems of Syrian students who have been experiencing during university studies. In this context, A questionnaire was conducted to Syrian students who are studying in Kilis 7 Aralik University and it was researched to determine the communication problems with which these students have been facing in their higher education and social life. It will make positive contributions for more universal college education both students and universities to study on communication problems of Syrian students.

***Keywords**: Syrian students, communication, education.*

SÜREKLİ GÖÇ OLGUSU OLARAK OSMANLI KONAR-GÖÇERLİĞİ VE MALİ SİSTEMİN GÖÇ HAREKETLERİNİ DÜZENLEYİCİ KONUMU

***

THE REGULATORY POSITION OF CONSTANT MIGRATION FACT OF OTTOMAN STOCKBREEDING ON THE FISCAL SYSTEM

Yrd. Doç. Dr. Tahir ÖĞÜT
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
tahirogut27@hotmail.com

Yrd. Doç. Dr. Hülya DERYA
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
hulya_derya2010@hotmail.com

Öz

Konargöçerlik faaliyetleri Osmanlı İmparatorluğunda Doğu ve Güneydoğu'da yaygın olan hayvancılığın sürdürülmesi için göç durumununum süreklilik arz ettiği bir ekonomik faaliyet alanıydı. konargöçerlik ekonomik ve sosyal istikrar bakımından da devlet tarafından disipline edilmeye çalışılan bir konuma sahipti. Ancak aşiretlerin kendi iç yönetim yapıları mali sisteme eklenmelerinde önemli bir sorun olarak öne çıkmaktaydı. Aşiretler emek piyasasında esneklik ve hareketliliğin olmadığı bir geleneksel ekonomik sistemde, üretim araçlarının ayrılmaz bir unsuru olarak sürekli hareketliliğe sahip olmaları bakımından da istisnai bir konumu temsil etmekteydiler. Ancak aşiretlerin konargöçerlik faaliyetlerini emek piyasasısın da esneklik kavramı ile açıklamak araştırılması ve analiz edilmesi gereken bir konumdadır. Sürekli göç olgusu olan konargöçerlik faaliyetleri Osmanlı devletinin iaşecilik, mali disiplin, siyasal hâkimiyet ve aşiretlerin sosyal yapılarının kesişimindi ele alınması gereken çok yönlü bir boyuta da sahiptir.

Anahtar Kelimeler: *Aşiret, İskân, Mali Sistem, Osmanlı, Güneydoğu*

Abstract

Stockbreeding activity was one of the common economic activities in Eastern and South-eastern of Ottoman Empire and played very important role to maintain that activity by immigration. Stockbreeding had such a position which was tried to be disciplined by the state in terms of economic and social stability. But the international management structures of tribes came forward as a major problem since they did not belong to the financial system add-ons. The tribes were an integral element in terms of means of production and represented an exceptional situation because of having a continued mobility in a traditional ecosystem which does not have the flexibility and mobility. However, it is required that stockbreeding activities of tribes need to be analysed and explained in the concept of flexibility in labour market. Stockbreeding, a fact in a continuous migration, has to be assessed within the intersection of Ottoman State's subsistence, financial discipline, political sovereignty and social structures of tribal.

Keywords: *Tribal, Settlement, financial system, Ottoman, South-eastern*

ORTA DOĞU ÜLKELERİNİN SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELERİ VE GÖÇ SORUNU

***

SOCIO-ECONOMIC INDICATORS OF MIDDLE EAST COUNTRIES AND MIGRATION ISSUE

Arş. Gör. Kazım SARIÇOBAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü
kazimsaricoban@hotmail.com

Arş. Gör. Elif YİLDİRİMCİ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
elifk.7@hotmail.com

Arş. Gör. Özcan ÖZKAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
ozcanozkan@kilis.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın amacı, son dönemde savaşlarla, çatışmalarla ve göçlerle dünya gündeminde olan Orta Doğu ülkelerinin, ilk aşamada sosyo-ekonomik yapısını incelemek, sonrasında ise bölgenin en önemli sorunlarından birisi olan göç olgusunu ele almaktır. Bu doğrultuda, çalışmada ilk olarak Orta Doğu ülkelerinin demografik ve ekonomik göstergeleri ayrıntılı olarak ele alınmış ve aynı zamanda OECD ülkeleri ile de bir karşılaştırma yapılmıştır. Daha sonra ise Orta Doğu bölgesinin göç sorunu bütünsel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre 2014 yılında en fazla mülteci alan ülkelerin Ürdün, Filistin ve Lübnan olduğu; en fazla mülteci veren ülkelerin ise Suriye, Irak ve Filistin olduğu tespit edilmiştir. 2014 yılında Orta Doğu bölgesinin dünya toplam mülteci sayısına katkısı %25,8 iken, bu oranın %59,6'sı yine Orta Doğu bölgesinde mülteci olarak kabul edilmiştir. 2015 yılında en fazla göçmen alan Orta Doğu ülkesi Suudi Arabistan'dır ve kendi nüfusunun %32,3'ü kadar göçmen almıştır. 2015 yılı dünya nüfusunun %3,3'ü göçmen iken, bu oranın %16,7'si Orta Doğu ülkelerine göç etmiştir. Hindistan 2015 yılında dünyada en fazla göçmen veren ülkedir ve kendi nüfusunun %1,2'sini göçmen vermiştir. Suriye ise 2015 yılında dünyada en çok göçmen veren dokuzuncu ülkedir ve kendi nüfusunun %27,1'i göçmendir. Suriye göçmenlerinin %93,6'sı gelişmekte olan ülkelere giderken, sadece %6,4'ü gelişmiş ülkelere gitmiştir.

***Anahtar Kelimeler**: Orta Doğu, sosyo-ekonomik göstergeler, göç, mülteci, göçmen.*

Abstract

The main purpose of this paper is first to examine the socio-economic structure of the Middle East countries which remained on the agenda with conflicts, wars and immigration in the recent period, and then to consider the immigration phenomenon which is one of the most important problems of the region. Within this framework, primarily the demographic and economic indicators of the Middle Eastern countries were discussed in detail and secondly these parameters were compared with the OECD Countries. Later on, the issue of migration of the Middle East region was discussed within the context of holistic approach. According to the results we derived, while Jordan, Palestine and Lebanon have the highest number of receiving refugee countries, the countries giving the highest number of refugees are Syria, Iraq and Palestine. In addition to that, while the contribution of the Middle East region to the total number of refugees in the world was %25.8 in 2014, 59.6% of this rate (%25.8) was accepted as a refugee in the Middle East region. The most migrant-receiving Middle East country is Saudi Arabia in 2015 which corresponds %32.3 of its population. While 3.3% of the world's population is immigrants in 2015, 16.7% of this population has migrated to Middle Eastern countries. India is the country with the highest number of immigrants in the world in 2015 and that equals %1.2 of its population. Besides Syria is the ninth country that gives the most immigrants in the world in 2015. That means the %27.1 of its population called as immigrants. 93.6% of Syrian immigrants went to developing countries; only 6.4% has to go developed countries.

***Keywords**: Middle East, Socio-economic, Indicators, Migration, Refugees, Immigrants.*

SURİYELİ MÜLTECİLERİN KAHRAMANMARAŞ'TA İŞ YERİ AÇMA EĞİLİMLERİ VE KAHRAMANMARAŞ EKONOMİSİNE ETKİLERİ: BİR ALAN ÇALIŞMASI

***

SYRIAN REFUGEES TENDS OF BEGIN A BUSINESS AND THEIR EFFECTS OF KAHRAMANMARAS'S ECONOMY: A CASE STUDY

Arş. Gör. Gülnur ŞİMŞEK
Kahramanmaraş Şütçü İmam Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
simsekgulnur@gmail.com

Öz

Göç, birey ve toplulukların çeşitli nedenlerden dolayı bulundukları bölgeleri terk ederek, bir yerden başka bir yere gitme hareketidir. Göç siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel birçok faktöre bağlı olabileceği gibi gönüllü olarak yapılan faaliyetler olarak da karşımıza çıkabilen sosyal bir olgudur. Buna bağlı gerçekleşen nüfus hareketliliği, toplumda olumlu ve olumsuz etkilere neden olmaktadır. 2011 yılında Suriye'de çıkan iç savaşla birlikte, Suriyeli mültecileri ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Suriye'ye sınır komşusu olduğundan Suriyeli mültecilerin göç ettikleri ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Savaştan kaçarak ülkelerini terk eden Suriyeli mülteciler sığındıkları ülkelerde göçün etkisi olarak birçok sosyal ve ekonomik etkilere neden olmuşlardır. Bu çalışmada Kahramanmaraş ilinde bulunan Suriyeli mültecilerin Kahramanmaraş'ta iş yeri açma eğilimleri ve iş gücüne katılma düzeyleri belirlenerek Kahramanmaraş Ekonomisi üzerinde yarattıkları etkiyi araştırmak için anket hazırlanmıştır. Anket formunun daha iyi algılanması ve daha sağlıklı veriler elde edilebilmesi için Arapçaya çevrilmiştir. Kahramanmaraş'ta iş yeri açan (girişimci) veya başka birinin yanında çalışan (istihdam edilen) Suriyeli mültecilerden anket yöntemi aracılığıyla veri toplanmış. Elde edilen bu veriler SPSS programında gerekli analizler yapılarak değerlendirilmiş ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçların sonraki çalışmalar için önemli bir bilgi kaynağı oluşturacağı varsayılmaktadır.

***Anahtar Kelimeler**: Kahramanmaraş Ekonomisi, Göç, Suriyeli Mülteciler, İş Yeri Açma Eğilimi, İş Gücü*

Abstract

Migration is an act that to move one place to another from their regions for various reasons by individuals or groups. Migration can be made such as political, economic, social and cultural activities and it is said to be a social phenomenon which is made voluntaryly. According to mobility of the population lead to positive and negative effects on society. Syrian refugees were forced to leave their country with the civil war in Syria in 2011. Turkey is one of the most affected country where have borders with Syria, by this situation. Therefore, Turkey comes to at the beginning countries where Syrian refugees had been migrated. Syrian refugees who left their country to escape the war in their country cause of many social and economic impacts. In this study, the survey was prepared for Syrian refugees Syrian refugees tends of begin a business and the level of participation work-force their effects of Kahramanmaras' s economy in the province of Kahramanmaras. The survey was translated into Arabic for a better perception and obtained more accurate data. The data was collected from Syrian refugees who are working (employee) or beginning a business (enterprising) in Kahramanmaras through the survey method. The obtained data were analyzed with SPSS and reached some findings. The research results are assumed to be an important source of information for future research.

***Keywords:** Kahramanmaras Economy, Immigration, Refugees Syrians, Tends of Begin a Business, Workforce*

1950 YILINDAN GÜNÜMÜZE KADAR ALMANYA'NIN GÖÇ TARİHİ VE ENTEGRASYON SORUNU

***

THE MIGRATION HISTORY OF GERMANY AND INTEGRATION PROBLEM SINCE 1950

Yrd. Doç. Hülya DERYA
Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
hulya_derya2010@hotmail.com

Öz

Bu çalışmada; Almanya'nın göç tarihi, mülteci ve iltica kavramlarının açıklığa kavuşturulması incelenmiştir. 2000 yılına kadar Almanya'nın kendisini göç ülkesi olarak kabul etmemesi ve bu tarihten itibaren göç ülkesi olduğunun kabulü ve kalifiye eleman açığının göçle giderilmeye çalışıldığı gösterilmeye çalışılmıştır. A. Merkel'in Suriye politikalarının, gidişatının neden kalifiye eleman yönünde değiştiği vurgulanmıştır. Almanya'nın önemli sorunu olan entegrasyon politikalarında geç kalındığı hem de uygulanan entegrasyon politikalarının yetersizliği gösterilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı ise, Almanya'nın göç tarihi ve entegrasyon sorunudur. Temel sorunsal ise Almanya'nın entegrasyon politikalarında neden geç kaldığıdır ve mülteci ve ilticacıya ihtiyacı var mıdır? Almanya'nın kalkınma için uyguladığı göç politikaları ve 2005 den sonra bu politikaların şekil değiştirerek nitelikli göç alımına dönüştüğü anlatılmaya çalışılacaktır. Makale iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Almanya'nın 1950'den bu yana göç tarihi, mülteci ve ilticacı kavramları açıklanarak, Suriyeli mültecilere bakışı ve nitelikli mülteci alımı incelenecektir. Suriyeli mültecilerin Almanya tarafından kabul edilmeleri, kabul esnasında yaşanan tıkanıklar, eğitim durumları, eyaletlere dağılım yüzdeleri, aldıkları yardımlar anlatılmıştır. İkinci bölümde ise entegrasyon nedir? Neden entegrasyon politikalarına geç kalındı? Şu an Almanya'daki entegrasyon politikaları yeterli mi sorularının cevabı aranmıştır.

Anahtar kelimeler: *Mülteci sorunu, Entegrasyon, Almanya'nın göç politikaları*

Abstract

In this study, Germany's migration history, refugee and asylum concepts were examined and tried to be clarified. We try to show that Germany does not admit itself as a migration country until 2000, and became a migration country by accepting migrants to resolve qualified employees deficit. A. we emphasized why Markel's Syria Policy has been changed to the direction of qualified employees. In addition to that not only Germany's lack of Integration Policy, one of the biggest problem for Germany, has been shown but also we showed how Germany late to implement this policy. The aim of this study is Germany's migration history and integration problem. The main problematic are why Germany was late for integration policies and whether Germany needs refugees and asylums or not. German migration policies for development and how these policies changed after 2005 for qualified employees have been studied. The article is divided into two parts. The first chapter explains the migration history of Germany since 1950 and the meaning of asylum and refugee is analysed. Also we show what Germany thinks about Syrian Refugees and qualified refugee intake at a glance. The acceptance of Syrian refugees in Germany, the congestion experienced during acceptance, education levels of them, how these refugees distributed to the German states and aid they received have been demonstrated. In the second chapter, we tried to find answer for following questions: What is Integration? What Germany was late for integration policies? Are the current policies adequate?

Keywords: *Migration problem, Integration, Germany's migration policies.*

SURİYELİ SIĞINMACILARA YÖNELİK SOSYAL POLİTİKA ÖNLEMLERİ (HATAY İLİ ÖRNEĞİ)

***

SOCIAL POLICY MEASURES FOR SYRIAN REFUGEES (HATAY SAMPLE)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet DURUEL
Mustafa Kemal Üniversitesi
İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
duruel7@gmail.com

Doç. Dr. Mehmet KARA
Mustafa Kemal Üniversitesi
İİBF, İktisat Bölümü
kara70m@gmail.com

Öz

Sosyal politika hizmetlerinin temel amacı özelikle dezavantajlı gruplar olarak ifade edilen göçmenler, işsizler, kimsesizler, engelliler, yaşlılar, sosyal güvenceden yoksun kadın ve çocuklar ile kimsesizlere insan onurunu koruyacak asgari hayat standartlarında bir yaşam alanı sağlamaktır. Arap Baharı olarak adlandırılan ve 2011 yılında ortaya çıkan süreç, kısa sürede Tunus ve Mısır'ı ardından Libya ve Suriye başta olmak üzere tüm Ortadoğu bölgesini etkisi altına almıştır. Şiddeti artarak devam eden kanlı çatışmalar, yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olurken milyonlarca insanın da yurtlarını terk ederek komşu ülkelere sığınmak zorunda bırakmıştır. Suriye ile en uzun kara sınırına sahip olan Türkiye de süreçten etkilenmiş ve milyonlarca Suriyeli vatandaşı misafir etmek durumunda kalmıştır. Başlangıçta "geçici" olarak bakılan ve sadece acil sağlık, beslenme ve barınma konuları ön planda tutulan Suriyeli Sığınmacılar meselesi gün geçtikçe kronikleşmiş ve kalıcı olma eğilimi ağır basmıştır. Adeta savaş ortamından kaçarcasına ülkemize sığınan bu kitlenin sosyal dokumuza olası tahribatını önlemek, ilerleyen dönemlerde anarşi ve terör odaklarının insan kaynağı olmalarını engellemek bakımından Suriyeli sığınmacıların eğitim başta olmak üzere, sağlık, barınma ve mümkün ise işgücü piyasasına kazandırılmaları konusu öncelikli olarak ilgilenilmesi ve uzun soluklu bakılması gereken konuların başında gelmektedir. Ülkemizin mevcut sosyal yapısını etkilemesinin ve ekonomik kaygıların ötesinde bir insan hakkı olarak da bu insanlar için gereken sosyal politikaların üretilmesi ve hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada Hatay'daki Suriyeli sığınmacıların insan onuruna yakışır asgari hayat standartlarına kavuşturulması, topluma entegrasyonları ve sosyal dokuya olası olumsuz etkilerin azaltılması noktasında geliştirilen sosyal politika önlemleri değerlendirilmektedir. Söz konusu önlemler merkezi yönetim, yerel yönetimler, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Hatay'daki Suriyeli sığınmacıların sosyal politika bakımından mevcut durumu ve yaşanan sorunlar alan araştırması kapsamında yapılan görüşmeler/mülakatlar ile belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda değişik kurumlarca Hatay'daki Suriyeli sığınmacılara yönelik yürütülen sosyal politika önlemlerine ilişkin çözüm önerileri geliştirilmiştir.

***Anahtar Kelimeler**: Suriye, Sığınmacı, Sosyal politika*

Abstract

The main purpose of the social policy services is to provide a habitat which protect human dignity for a minimum standard of living particularly to migrants referred to as disadvantaged groups, the unemployed, the homeless , the handicapped, the elderly, the women, the children and the orphans deprived the social security. The process called "Arab Spring", which appeared in 2011, has influenced Tunisia and Egypt subsequent to Libya and Syria then the entire Middle East region. Severity of bloody clashes increasingly going on, while causing millions of people to lose their lives, also forced hundreds of thousands of people, leaving their homeland to seek refuge in neighbouring countries. Turkey, which has the longest land border with Syria, has been affected by the process and has been forced to host millions of Syrian citizens. The issue of Syrians asylum seekers, which was initially considered "temporary" and only cared for emergency, health, nutrition, and housing issues, has been keeping at the forefront

day by day and tend to be predominant in a chronic and persistent way. The issues should be indispensably attached importance and be the leading and needed long-termed look in which these crowd of people, who have been taking refuge kind of leaving hurriedly from war zones to our country, in respect to preclude the possible destruction of our social fabric and to prevent them to be human resources of anarchy and terrorism focus in the future, should be brought primarily education, health, shelter and, if possible, to the labour market. Beyond affecting the social structure of our country's current economic concerns, as a human right, the production of social policy and the implementations for these people is of great importance. In this study, social policy measures developed in the point of attaining the minimum standard of living worthy of human dignity, social integration, reducing the potential negative effects to social structure of the Syrian refugees in Hatay, are being evaluated. These kind of measures are carried out by central government, local governments, national and international non-governmental organizations. The current situation in terms of social policy and the problems of Syrian refugees in Hatay were studied to determine through field interviews conducted as part of research/interviews. In this context, solution offers related to social policy measures implemented in different institutions in Hatay over Syrian asylum seekers, have been developed.

Keywords: *Syria, Refugees, Social Policy*